AGƱMƐ WAMBƗYA

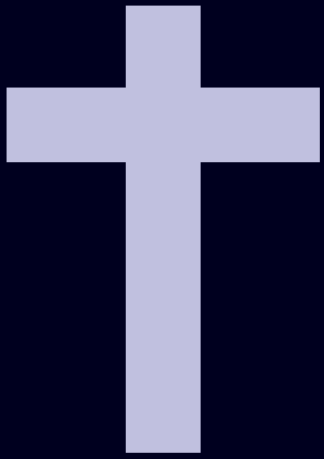

Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

AGƱMƐ WAMBƗYA
Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6

Contents

Matayɔ 1
Malɨkɔ 63
Luka 101
Yuani 164
Ligubo 206
Ɓalʉma 260
1Ɓakolito 285
2 Ɓakolito 309
Ɓagalatia 325
Ɓaɛfɛsɔ 334
Ɓafilipi 343
Ɓakɔlɔsaɨ 349
1 Tesalonika 355
2 Tesalonika 361
1 Timotio 365
2 Timotio 372
Tito 377
Filimono 380
Ɓebelenia 382
Yakɔbɔ 401
1 Pɛtɛlɛ 407
2 Pɛtɛlɛ 414
1 Yuani 419
2 Yuani 425
3 Yuani 427
Yuda 429
Ɓonziki 432

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Matayɔ
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Matayɔ okpikaga ndɨ mino nɨma. Matayɔ nɨnɔ Yeso amakaga ndɨ kaiko mʉɓɨɓya, a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza. A ndɨ ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Yeso ʉtɨka ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kauyikoso ɓambanzʉ kaiko ɓakilisito. Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Matayɔ atʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ Yeso agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ na ɓɛyɔ ikaga ndɨ mino kaʉtɨwa ɓambanzʉ. Atʉmbʉlaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso okwa ndɨ mino na ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Matayɔ ukpikilya ndɨ ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka Ɓayuda kauwonisilo ɓɛ ka lɨngʉnʉ Yeso nɨ Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka Moɓiso Motu. Masɨ nɨmɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ kambwa kodoku ka ɔɓɨlɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɨyɨ nɔ a ngama nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓamakaga ɓɛ Mika Daudi kyɛ Daudi a ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ luga ka ɓangama ɓa Ɓezaleli nɨɓɔ lɨvananza ko Kunzi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso uwonisila ndɨ mino Ɓezaleli Ɓʉngama ko Kunzi, ɓangama kaɓʉ aka ɓɨkpɛ ɓɔ ɓamʉya ndɨ. Nɨyɔ Yeso okwa ndɨ, ɓukpunya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉpakya kogulya ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Kinili, ɓomisikana kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yɨɓʉkʉta kakɨ *1:1–2:23*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-12*
Iɓatiso ka Yeso, na ɓɛyɔ abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:13–4:11*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:12–18:35*
Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kakɨ ka Yelusalɛma *19:1–20:34*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *21:1–27:66*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *28:1-20*

Puponogo ka Yeso
(Luka 3:23-38)

1 Mina ka ɓatɨtakɨ Yeso-Kilisito nɨma: ɨyɨ ɓɨkpɛ opupa ndɨ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Na ɨyɨ ngama Daudi opupa ndɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ.
2 Abalahamʉ aɓʉkʉta ndɨ Isaka,
Isaka aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yuda na ɓamamakɨ,
3 Yuda ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Tamali ɓaɓʉkʉta ndɨ Pelesi na Zela,
Pelesi aɓʉkʉta ndɨ Esiloni,
Esiloni aɓʉkʉta ndɨ Lamʉ,
4 Lamʉ aɓʉkʉta ndɨ Aminadabʉ,
Aminadabʉ aɓʉkʉta ndɨ Nasoni,

Ɨyɨ Nasoni aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ,
5 Sɔlɔmɔnɔ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Laaba ɓaɓʉkʉta ndɨ Bɔazɨ,
Bɔazɨ aɓʉkʉta ndɨ Obedi. Amakɨ Obedi ndɨ nɨ Luta,
Obedi aɓʉkʉta ndɨ Yɛsɛ,
6 Yɛsɛ aɓʉkʉta ndɨ ngama Daudi.

Ngama Daudi aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ na muka Ulia*. Ɨyɨ Ulia a ndɨ nɨ okwini,
7 Sɔlɔmɔnɔ aɓʉkʉta ndɨ Leoboamʉ,
Leoboamʉ aɓʉkʉta ndɨ Abia,
Abia aɓʉkʉta ndɨ Asa,
8 Asa aɓʉkʉta ndɨ Yɔzɔfatɨ,
Yɔzɔfatɨ aɓʉkʉta ndɨ Yɔlamʉ,
Yɔlamʉ aɓʉkʉta ndɨ Uzia,
9 Uzia aɓʉkʉta ndɨ Yɔtamʉ,
Yɔtamʉ aɓʉkʉta ndɨ Ahazi,
Ahazi aɓʉkʉta ndɨ Izikia,
10 Izikia aɓʉkʉta ndɨ Manasɨ,
Manasɨ aɓʉkʉta ndɨ Amoni,
Amoni aɓʉkʉta ndɨ Yɔsɨa,
11 Yɔsɨa aɓʉkʉta ndɨ Yekonia na ɓamamakɨ. Ʉɓʉkʉtaga ndɨ ngbingo nɨnɔ ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda na ɨɓʉ ka ɓusunzu ka Babiloni.
12 Kumbuso kauhokiso Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni,
Yekonia aɓʉkʉta ndɨ Salatieli,
Ɨyɨ Salatieli aɓʉkʉta ndɨ Zelubabeli,
13 Zelubabeli aɓʉkʉta ndɨ Abiudi,
Abiudi aɓʉkʉta ndɨ Eliakɨmʉ,
Eliakɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Azɔlɔ,
14 Azɔlɔ aɓʉkʉta ndɨ Zadoki,
Zadoki aɓʉkʉta ndɨ Akɨmʉ,
Akɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Eliudi,
15 Eliudi aɓʉkʉta ndɨ Ɨlɨyazalɨ,
Ɨlɨyazalɨ aɓʉkʉta ndɨ Matani,
Matani aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
16 Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ a ndɨ mbʉnya Malia. Malia aɓʉkʉta kʉwa ndɨ Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito†.
17 Katʉkya ka Abalahamʉ kadwɛ ka ngama Daudi, a ndɨ ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya, katʉkya ka Daudi kadwɛ kʉ ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni, a ndɨ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya, katʉkya wa ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni kadwɛ ka liɓukuti ka Kilisito, a ndɨ ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya ɓata gɔnɨ‡.

Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito
(Luka 2:1-7)
18 Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito a ndɨ ɓɛnɛ: Amakɨ ɓɛyɔ ka Malia ɓa ndɨ kavanana na Yɛzɛfʉ. Luki limoti, kambwa ɨɓʉ kavanana, Malia ava ndɨ mʉma ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. 19 Yɛzɛfʉ nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ, a ndɨ mʉtʉ wo wongbingbili. Kɛgʉ ndɨ kapa ka pisiso suni ko misa ka ɓambanzʉ. Kinili, a ndɨ kapa kaasa ɓɨwɛsɛɛ.

---

* **1:6** 1:6 muka Ulia: Ina ndɨ ɓɛ Betisɛba. **1:11** 1:11 Wanda ka 2 Ɓangama 24:12-16. † **1:16** 1:16 «Masiya» ka Libelenia na «Kilisito» ka Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ Nɨnɔ Kunzi apʉnaga ‡ **1:17** 1:17 Ka Ɓayuda, lɨvananza limoti agyaga ndɨ ɓyanga 40

20 Tamanaga yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ kʉsɔ ka Yɛzɛfʉ aka, kanɨ malaika
ka Mombukwono-dosu anopuponilyoku ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Yɛzɛfʉ,
mika ngama Daudi, wakoɓongonitɔgʉ kava mukakʉ ɓɛyɔ ka Malia,
kyɛ miki nɨnɔ a na ɨyɨ ka mʉma a pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
21 Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓɛ Yeso§. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ
uhukuso ndɛkɛ ɓatʉ kakɨ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
22 Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-
dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
23 «Mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ kanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ avatʉ ndɛkɛ
mʉma,
aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi,
ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Imanueli.»
Isi yi ɓɛ: «Kunzi pa imoti na iɓusu».
24 Nɨyɔ Yɛzɛfʉ ozuzuko, agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ malaika ka
Mombukwono-dosu akpamya ndɨ mino. Ava kʉwa ndɨ mukakɨ ɓɛyɔ
ka Malia. 25 Luki limoti, kasyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ kambwa Malia kaɓʉkʉta.
Yɛzɛfʉ alʉka ndɨ miki ɓɛ Yeso.

2

Ɓatʉ ɓa yimibo ɓodunuku kabibiso Yeso

1 Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ ko mikya mugi nɨmɔ ina ɓɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ ka iwili
ya Yudɛa. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ nɔ a ndɨ ngama. Kumbusa wa
yɨɓʉkʉta ka Yeso, ɓatʉ ɓa yimibo ɓotukyoku ndɨ misa ka ɨngɛngɛ,
ɓosila ndɨ ka Yelusalɛma. 2 Ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Miki nɨnɔ iɓukuti kaiko
ngama ka Ɓayuda a yanɨ? Tini ɓi lɨngʉtʉ kakɨ ananzɛ misa ya ɨngɛngɛ,
kinili toduku kabibiso.»
3 Nɨyɔ ngama Ɛlɔdɨ ʉkana mongoni mi nɨmɔ, ombomboya kʉgbɛ pa
imoti na ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓasɨ. 4 Ʊmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓokumu-
kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓasɨ. Umuusa ndɨ ɓɛ: «Ɓogyalandʉ
ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓaɓʉkʉta ndɛkɛ Kilisito yanɨ?» 5 Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ:
«Ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa. A ɓɛyɔ, kyɛ mugyalandʉ okpikaga
ndɨ ɓɛ:
6 ‹Ɨwɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa,
wakɛgʉ mugi ma payaya lugo wo giyo yakpʉkpʉ ya Yudɛa.
A ɓɛyɔ, ngama opupa ndɛkɛ kʉ kakʉ nɨnɔ ika ndɛkɛ kaʉnanaga ɓatʉ
kamɨ, ɓomikya Ɓezaleli ɓɛyɔ muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ agyago
mino.›»
7 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ ʉmaka ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo ka kpɔlɔ, ʉɓɨkya ɓɛ
ɓatʉmbʉlyagɨ ngbinga tino nɔ ɓɨna ndɨ mino lɨngʉtʉ. 8 Kumbuso yi,
ʉtɨka ndɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ. Ʊɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓɛyɔ, muusogo
ɓɨnza mongoni ko miki yi nɨnɔ. Makamɨna, modoku kemibiso, iba
nɨndɨtɔ gɔnɨ ɨmɨ kabibiso.»
9 Nɨyɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka ka ngama, ɓaga ndɨ. Lɨngʉtʉ li nɨlɔ ɓɨna
ndɨ misa ya ɨngɛngɛ a ndɨ gɔnɨ ka isisilogo aka kambwa kaɓʉ, amaga
ndɨ tili na pa nɨyɔ miki a ndɨ mino. 10 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna lɨngʉtʉ,
ɓotuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ. 11 Ɓingya kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ, ɓamɨna
miki na amakɨ ɓɛyɔ ka Malia. Ɓoɓuna ndɨ moli kabibiso yi. Kumbuso
yi, ɓakʉlaga ndɨ mukumba kaɓʉ, ɓapá apɛpɛ wa ɔlɔ, adʉdʉ na malazi
nɨnɔ ɓalɨkyaga ɓɛ manɛmanɛ. 12 Kʉwa wa, Kunzi ʉɓɨkya ndɨ ko nziki

§ **1:21** 1:21 Yeso: Isi yo lino Yeso nɨ Mombukwono-dosu Muhukuso. **2:6** 2:6 Wanda ka Mika 5:1.

ɓɛ ɓakigonitɔgʉ ɓata pisi kʉ ka Ɛlɔdɨ. Ɓɨga kʉwa ndɨ kʉ kaɓʉ ko pisi yagɔgɔ.

Yɛzɛfʉ na Malia ɓopikitini na Yeso ka Misili

13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓatʉkyo mino, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilyoku ndɨ Yɛzɛfʉ ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya, mʉva miki na amakɨ mapɨkɨta ka Misili, mika kʉ kwa kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nʉɓɨkya ndɛkɛ mino ambɛ wigoku. A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ apʉngatʉ kakɨsa miki ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓamwɨ.» 14 Yɛzɛfʉ atʉkya kʉwa ndɨ, ava miki ɨɓʉ na amakɨ, ɓatʉkya ndɨ na gʉndʉ kaɨnda ka Misili. 15 Ɓika ndɨ kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ ngama Ɛlɔdɨ okwa ndɨ mino. Nɨyɔ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ: «Namaka ndɨ mikamɨ ambɛ igiku kotukyoku ka Misili.»

Ngama Ɛlɔdɨ akaulumwisisogo ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi

16 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ andʉnga ɓɛ ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓuni, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓulumwisogi ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓasɨ ɓa ɓyanga ɓɨɓa ikanɨ kusili yi ka Bɛtɛlɛhɛmʉ na ko giyo nɨyɔ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi. Agya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ no ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna ndɨ mina lɨngʉtʉ. 17 Nɨlɔ lasɨ, ɨtʉlyana ndɨ kowonisilo nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Yelemia ɓɛ:

18 «Katʉkya ka Lama, ɓʉkana ndɨ lɨyʉ limoti.
A lɨyʉ la mʉgamʉ mo kumbu na yigomisogo yidingi.
Lasɛlɛ nɔ akaʉgama ɓomikakɨ,
kɛgʉ gʉtʉgʉ kapa ɓɛ ɓatumisi lɨmbɛngɨ,
kyɛ ɓomikakɨ ɓolumwogini.»

Yɛzɛfʉ na lɨvananza kakɨ ɓotukyiniku ka Misili

19 Kumbusa wa kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ ɓata Yɛzɛfʉ ko nziki kʉ ka Misili. 20 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zuzuko, mʉva miki na amakɨ, mɨga ka mugi ma Izaleli, kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kamwɔ miki, ɓolumwogini kʉwa.» 21 Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ ozuzuka ndɨ, ava miki na amakɨ ɓɨga ka Izaleli. 22 Luki limoti, Yɛzɛfʉ ʉkana ndɨ ɓɛ Alikelaʉ nɨnɔ a ndɨ mika ngama Ɛlɔdɨ nɔ a kʉwa nɨ ɨyɨ ngama ka iwili ya Yudɛa. Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ aɓanga ndɨ kaɨnda kʉ ɓɛyɔ. Mombukwono-dosu anzɨnɨlya ɓata ndɨ ko nziki, Yɛzɛfʉ aga kʉwa ndɨ ka iwili ya Galilaya. 23 Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɨ ka gʉɗʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Nazalɛtɨ. Nɨmɔ masɨ, igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka ɓogyalandʉ ɓɛ: «Ɓamakaga ndɛkɛ ɓɛ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»*

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Malikɔ 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuani-Mubatizaɨ opupana ndɨ ka ɨsa ya Yudɛa, anakʉwa kʉʉ yo Mongoni Manza ɓɛ: 2 «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a kʉwa ɓuwobi.»* 3 Mugyalandʉ Isaya anzɨna ndɨ ko bulya ka Yuani ɓɛ:

2:15 2:15 Wanda ka Ɔsɛya 11:1. **2:18** 2:18 Wanda ka Yelemia 31:15. * **2:23** 2:23 Ka ɓapa ɓayagɔgɔ ɓamakaga ɓɛ Mʉnazalɛtɨ. Matayɔ 22:11. * **3:2** 3:2 Matayɔ alɨkyaga Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ

«Mʉtʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Muɓungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!
Munonilyoni ɓopisi ɓɨngbɨ-ngbɨngbɨ†!›»
4 Yuani imokisyaga ndɨ kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na mʉkaɓa
ma sibokuso sa nyama ka ɨɗʉkʉfisɔ. Ʉlyaga ndɨ ɓanabʉnyɛnyɛ no
nzuki nɨyɔ ikaga ko tutu. 5 Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ kotukyoku ka
Yelusalɛma, ka Yudɛa wasɨ na ko giyo yasɨ nɨyɔ ya mutili ma Yɔlɔdanɨ.
6 Ɓatwaga ndɨ ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba, Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdanɨ.
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ndɨ Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpʉ kadu-
lyoku ɓituteee kyɛ uɓotisi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu lɨvananza ka
ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi pisi kapɨkɨta mʉngɨmbɔ ko Kunzi
nɨmɔ akodoku? 8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni
mambɛngɨ. 9 Makitombyonitɔgʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Titosu nɨ Abalahamʉ!› A
ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso matamʉ mi nɨma
kaiko ɓomika Abalahamʉ. 10 Gbɔnɨ a sɛ kʉwa yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ
ka motino mi. Ɓagbɨtatʉ sɨbʉkʉsɔ sasɨ nɨsɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo
yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku. 11 Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko liɓo kowonisilo
ɓɛ mayikosoni ɔɓɨlɨ kunu. Luki limoti, nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ
a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ. Ɨyɨ, amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no
ɓuku. Nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kanyɔgɔ ɓɛkpakʉ kakɨ aka. 12 A na
ɗunga mugwi kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ mʉpʉnga, abiso ka
basa ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ
kolimikogigʉ.»

Yuani aɓotisini Yeso
(Malɨkɔ 1:9-11; Luka 3:21-22)
13 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka Galilaya ɨnda ka Yɔlɔdanɨ, asilya
Yuani ɓɛ kyɛ aɓotisi. 14 Luki limoti, Yuani kɛgʉ ndɨ kapa kaɓotiso. Ɨyɨ
aka ndɨ na Yeso ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakwanana keɓotiso, woduku sɛ kʉwa
kʉ kamɨ lɨkɨ!» 15 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wasa, igyonosi ko
ngbingo yi nɨmʉ ɓɛyɔ aka yɔ. A ɓɛyɔ, okwononi tagyɨ masɨ nɨmɔ Kunzi
apaga ɓɛ tagyɨ.» Kʉwa wa, Yuani abaɨlya ndɨ. 16 Nɨyɔ ɓaɓotisa Yeso,
opupoku ndɨ ko liɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨsyɛ oukwikono, ɨna
Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨ anosyoku abɛ likpondi, ika kʉgʉ kakɨ. 17 Lɨyʉ
limoti otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Mikamɨ mʉpaka nɨmʉ,
nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Malɨkɔ 1:12-13; Luka 4:1-13)
1 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨka ndɨ Yeso ka ɨsa ɓɛ kyɛ mumuyoniso
aɓɔɓɨ. 2 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, biti na lɨsyɛ
nɨ kalyalyagɨgʉ, ɨmʉkana ndɨ nza. 3 Mumuyoniso akpuɗoku kʉwa ndɨ
kaɓɔɓɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, kpamya matamʉ mi nɨma
ɨɨtɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ:
‹Ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka,
Luki limoti, a ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ko
Kunzi.›»

† **3:3** 3:3 Isaya 40:3kaɓyɛnɛnɛ na Moɓiso mandɛlɨ ma Ligiliki. **4:4** 4:4 Wanda ka Yɨgɨlya 8:3.

5 Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndɨ na ɨyɨ ka gʉɗʉ wotu ka
Yelusalɛma aɗokisa kugbondo wa Ndaɓʉ ko Kunzi. 6 Aɓɨkya ɓɛ:
«Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ wadwɛ wasɨ, kyɛ
ikpikaga ɓɛ:
‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ ɓamalaika kakɨ
ɓɛ ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ,
kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka lɨtalʉ.›»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Kunzi
Mombukwana-dakʉ.›» 8 Mumuyoniso ɨnda ndɨ ɓata na Yeso kʉgʉ wa
ngʉpa nɨyɔ yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ, awonisa ndɨ ɓʉngama ɓasɨ ɓa
ɔɓɨlɨ na ɨbɨba yi. 9 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa
kamɨ kebibiso, nʉpá nɨmana masɨ.»
10 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ! Tʉkya! Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
‹Mubibisaga Mombukwana-dakʉ Kunzi aka,
wanalʉmbaga asɨ ko lino kakɨ aka.›»
11 Ka muliɓo, mumuyoniso asa ndɨ. Ɓamalaika ɓakpuɗoku kʉwa ndɨ
Yeso, ɓapʉnga kagugubyo.

Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya
(Malikɔ 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ ɓagwini Yuani-Mubatizaɨ, atʉkya ndɨ wa, ɨnda
ndɨ ka Galilaya. 13 Kʉ ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ka Nazalɛtɨ, ɨnda kaika ka
gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu, ka mutili ma ibombu ya Galilaya, ka iwili
ya Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali. 14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ
mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ
Isaya ɓɛ:
15 «Ka iwili ya Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali,
a miso yo liɓo lidingi,
kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.
Ka Galilaya,
mugi ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
16 Ɓatʉ niɓɔ ɓikaga ndɨ ko biti,
ɓinini ɓʉngbanganya,
niɓɔ ɓa ndɨ ɓakiɗukufo ɓiguɓu ka kululuko kwa kukwakʉ,
ɓʉngbanganya upupilyini!»
17 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso apʉnga ndɨ kaʉɓɨkyaga
ɓambanzʉ Mongoni Manza ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a kʉwa ɓuwobi.»

Yeso umokini mbɛyɨ ɓaɓɨɓya ɓakwanganya
(Malikɔ 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)

18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakpakyana ka mutili ma ibombu
ya Galilaya, ʉmɨna ndɨ ɓanyɔ ɓosi ɓaɓa niɓɔ ɓa ndɨ ɓomika-mʉlʉkʉ.
A ndɨ nɨ Simoni nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ sɛ kʉwa mamakɨ
ɓɛyɔ ka Andɨlɨa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa ndɨ kolubo moyo. 19 Yeso ʉɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Iɓyeniku! Namuitiso kʉwa ɓanyɔ-ɓambanzʉ.» 20 Wa aka wa,
ɓasa ndɨ moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓɨɓya. 21 Nɨyɔ Yeso isisilo kambwa
yɨkɛɗɛ, ʉmɨna ndɨ ɓata ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa, Yakɔbɔ na mamakɨ
ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi pa imoti na abaɓʉ ɓɛyɔ ka

4:6 4:6 Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:7** 4:7 Wanda ka Yigilya 6:16. **4:10** 4:10 Wanda ka Yigilya 6:13. **4:16** 4:16 Wanda ka Isaya 8:23–9:1.

Zɛbɛdayɔ, ɓanoɓungusyo moyo kaɓʉ. Yeso ʉmaka ndɨ. 22 Wa aka wa,
ɓasa ndɨ ɨngbɔlɔ yidingi, ɓasa abaɓʉ, ɓaɓyɛ ndɨ Yeso.

Yeso akaʉtɨwa ɓambanzʉ na anohukuso ɓokoloɓu
(Luka 6:17-19)

23 Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya Galilaya. Anatɨwa ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza
ma ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Anohukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na
ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi. 24 Mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ko giyo yasɨ
ya Sulia. Mongoni mi nɨmɔ, ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kadulyoku na
ɓatʉ ɓasɨ ɓa mobi ma ɓokoloɓu na ɓʉpɔ dididi. Luga kaɓʉ, a ndɨ
na nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨmʉkana kʉgbɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na lɨga na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓazɛgɛsɨ. Yeso uhukusa ndɨ
ɓasɨ. 25 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓa kʉwa ndɨ kaɓɨɓya
ɓingbooo. Ɓotukyogoku ndɨ ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Ɓagʉɗʉ-
Tɛkɛɓɛ, ka Yelusalɛma, ka Yudɛa na kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.

5

Yeso akapá mʉtʉʉ nɨ a kʉgʉ wa ngʉpa
(Luka 6:20-23)

1 Nɨyɔ Yeso ʉmina ɓambaza ka ɓambanzʉ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko,
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ. 2 Apʉnga kʉwa ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ:
3 «Łgyagya ka nɨɓɔ ɓa na yangya ka mambɛngɨ,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓa kaɓʉ.
4 Łgyagya ka nɨɓɔ ɓakalya kumbu,
kyɛ Kunzi utumisatʉ ndɛkɛ mambɛngɨ.
5 Łgyagya ka nɨɓɔ ɓa ɓitombiii,
kyɛ ɓinisanatʉ ndɛkɛ na lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ.
6 Łgyagya ka nɨɓɔ ɓa na nza na mʉsasa kagya lɨkpʉmʉka lɔ ngbingbili
ko misa ko Kunzi,
kyɛ ɓikutagatʉ ndɛkɛ.
7 Łgyagya ka nɨɓɔ ɓʉmɨnɨlyaga ɓɛngɛnɨ kumbu,
kyɛ Kunzi ʉmɨnyɨlya ndɛkɛ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
8 Łgyagya ka nɨɓɔ ɓa na mambɛngɨ manza,
kyɛ ɓamɨnatʉ ndɛkɛ Kunzi.
9 Łgyagya ka nɨɓɔ ɓakapá mazɨyɔ,
kyɛ ɓʉmaka ndɛkɛ ɓɛ ɓomiko-Kunzi.
10 Łgyagya ka nɨɓɔ ɓakaugyogyiso kyɛ ɓakagya nɨmɔ okwononi ko
misa ko Kunzi,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓa kaɓʉ.
11 Gwoni magyagya kika nɨ ɓakamʉtʉmbwa, ɓanamugyogyiso,
ɓanamʉɓʉkʉlyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ ko bulya kamɨ. 12 Gwoni
magyagya kʉgbɛ, miko ka magyagya aka! Kyɛ minisono ndɛkɛ na
mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ
ɓugyogyisa ndɨ mino ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kambwa kunu.»

Ɓaɓɨɓya ɓa abɛ liniko na ɓʉngbanganya ka ɔɓɨlɨ
(Malɨkɔ 9:50; Luka 14:34-35)

13 «Iɓunu, ma liniko ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, liniko kandapamanaga,
luki tino ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? Kikigʉ ɓata na ɨzangɨya,
luki limoti ɓomisya kʉwa kunzi, ɓambanzʉ ɓaɗɨtaga.

14 Iɓunu, ma ɓʉngbanganya ka ɔɓiɩi. Gʉɗʉ niɩɔ ipiko kʉgʉ wa
ngʉpa kakwananiɩgʉ kaiɩsʉma. 15 Ɓakatʉnagiɩgʉ tala ɓɛ ɓagbukumisyi
ɓata na mʉmbiɩ. Luki limoti, ɓabisaga kʉgʉ, ka pa niɩyɔ ɓabisogo mino
kyɛ uzigi ɓatʉ ɓasiɩ niɓɔ ɓa ka ndaɓʉ. 16 Okwononi ɓɛ ɓʉngbanganya
kunu iki ɓɛyɔ ko misa ka ɓambanzʉ. Ɓika kaiɩna yiɩgya kunu yanza,
ɓabibiso Obonu niɩɔ a kʉgʉ wa liɩsyɛ.»

Yeso akanziɩna ko bulya Mʉtʉʉ

17 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndiɩ kolimogo Mʉtʉʉ ka Musa, ikaniɩ
niɩmɔ iɓiɩkya ndiɩ na ɓogyalandʉ. A ɓɛyɔ, imiɩ, nakodokugʉ kolimogo,
luki limoti, nodoku kotulyasa masiɩ. 18 A liɩngʉnʉ, nakamʉɓiɩkya ambɛ,
ngbingo yi niɩɔ liɩsyɛ na ɔɓiɩi a mbɛyiɩ ɓata mino aka, kɛgʉ na iɩkya
liɓiso gʉtʉgʉ limoti aka la Mʉtʉʉ niɩɔ akwanana kolimiko, gʉtʉgʉ
iɩkya liɩngbɛtiɩ li aka, kambwa ɓɛ makpʉmʉka mi niɩmɔ masiɩ igyonosi.
19 Kinili, mʉtʉ wasiɩ niɩɔ oɓuno mʉtʉʉ gʉtʉgʉ niɩmɔ makɛɗɛ aka,
uwonisila ɓatʉ ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iɩyiɩ ɓiɩkpɛ nɔ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa
payaya kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa liɩsyɛ. Luki limoti, mʉtʉ niɩɔ
akagya mʉtʉʉ, uwonisila ɓatʉ ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iɩyiɩ nɔ ika ndɛkɛ
mʉtʉ wa iɩbiba kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa liɩsyɛ. 20 Nakamʉɓiɩkya
ambɛ, okwononi yiɩgya kunu iki yanza kakiɩtaga niɩyɔ ka Ɓafalisayɔ na
ɓowonisila ɓa mʉtʉʉ. Kiki ɓɛyɔ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ɓa
kʉgʉ wa liɩsyɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya liɩngangiɩ
(Luka 12:57-59)

21 «Mʉkanatʉ ndiɩ ɓɛyɔ ɓʉɓiɩkya ndiɩ mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakam-
wonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Mʉmbanzʉ kamwɔ dakiɩ, ɓaga na iɩyiɩ ka
ngbanga.› 22 Luki limoti, imiɩ, nakamʉɓiɩkya ambɛ, mʉmbanzʉ kika
na liɩngangiɩ na dakiɩ, okwononi ɓaga na iɩyiɩ ka ngbanga. Na kika
niɩ atumbwini mamakiɩ ɓɛ: ‹Wa ngingi!›, okwononi ɓaga na iɩyiɩ ka
Basa-Yidingi. Katʉmbwa gɔniɩ ɓɛ: ‹Wa mʉtʉ wa ibikyasʉ!›, okwononi
ɓaɗiɩkiɩti ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! 23 Kika nɛkiɩ niɩ wakaiɩnda kapá
Kunzi apɛpɛ ka gbɔgbɔ, watamana ɓɛ makɛgʉ kaʉkanana na mamakʉ,
24 wasa mbɛyiɩ apɛpɛ kakʉ kambwa wa gbɔgbɔ wa, waga kaʉkanana
na iɩyiɩ. Kumbuso yi, wodoku sɛ kʉwa kapá.

25 Hʉkanana ɓiɩgala-gala na mumuyoniso kakʉ niɩ ma mbɛyiɩ na
iɩyiɩ ko pisi aka kambwa kadwɛ ka zozi. Kiki ɓɛyɔ, iɩyiɩ udwisatʉ ka
zozi, zozi ukitisaga ka polisi, polisi ugwi. 26 A liɩngʉnʉ, nakaʉɓiɩkya
ambɛ, wakopupigʉ kʉ ɓɛyɔ kaniɩ wakanokolyigʉ ɓuyi ɓasiɩ niɓɔ ika niɩ
ɓukuni.»

Mʉtʉʉ ko bulya kasyɛ na muko ikaniɩ na mʉlʉkʉ wodi

27 «Mʉkanatʉ ndiɩ ɓɛyɔ iɓiɩkyo mino ɓɛ: ‹Wakosyonitɔgʉ na muko
ikaniɩ mbʉnya ɓɛngɛniɩ.› 28 Luki limoti, imiɩ, nakamʉɓiɩkya ambɛ
mʉmbanzʉ kanda muko na mʉsasa, ika kaniɩ osyini na iɩyiɩ pisi ka
liɩmbɛngiɩ kakiɩ.

29 Liso kakʉ la kumbanziɩkaniɩkɔ kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, muko,
wombimbo ɓyiɩ na iɩwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓiɩnza kombimbo pa yimoti ya nzʉyiɩ
kakʉ, niɩ ɓakombimbigʉ nzʉyiɩ kakʉ yasiɩ ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
30 Kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kumbanziɩkaniɩkɔ kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, kɔ,

5:21 5:21 Wanda ko Pupo 20:13. **5:27** 5:27 Wanda ko Pupo 20:14.

wombimbo ɓyɨ na ɨwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓɨnza kombimbo pa yimoti ya nzʉyɨ
kakʉ, nɨ ɓakombimbigʉ nzʉyɨ kakʉ yasɨ ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:9; Malɨkɔ 10:11-12; Luka 16:18)
31 «Ɨɓɨkyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kasikisa mukakɨ, apí balʉwa yi
nɨnɔ asikisi na ɨyɨ.› 32 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ
kasikisa mukakɨ, kiki nɨ agwini na mʉlʉkʉ aka, ahukwilyini muko yi
nɨnɔ pisi kasyɛ na mʉlʉkʉ wodi. Mʉtʉ wasɨ kava muko yi nɨnɔ, ɨyɨ
gɔnɨ ogyini ɓɨlya.»

Mʉtʉʉ ko bulya silika
33 «Mʉkanatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓʉɓɨkya ndɨ mino ɓotitonu ɓɛ:
‹Wakakonitɔgʉ silika waɓɔngɔ kambwa ka Mombukwono-dosu. Luki
limoti, gyogoni masɨ nɨmɔ makʉlya ndɨ mina silika.› 34 Luki limoti,
ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ makakogonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ko lino la kʉgʉ wa
lɨsyɛ, kyɛ a kiti wa ɓʉngama ko Kunzi. 35 Gʉtʉgʉ ko lino la ɔɓɨlɨ, kyɛ
a ɓuliki nɨɓɔ Kunzi ibisago mina magʉ. Gʉtʉgʉ ko lino la gʉɗʉ wa
Yelusalɛma aka, kyɛ a gʉɗʉ ka Ngama mudingi. 36 Makakogonitɔgʉ
silika ka ɓamʉ kunu, kyɛ makakwananɨgʉ koɓuɓiso ikanɨ kopiyasa
litukatʉ gʉtʉgʉ limoti aka la ɓamʉ kunu. 37 Makabaɨlya lɨkpʉmʉka,
ɓɛ ‹Iyo› iki kʉwa ɓɛyɔ aka yɔ. Makanganya ɓɛ ‹Haaa›, manganya kʉwa
lɨngʉnʉ aka. Kyɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓamatɨlaga ɓata kʉgʉ yi, apʉnyaga
ka Mumuyoniso.»

Mʉtʉʉ ko bulya kigisyo likosi
(Luka 6:29-30)
38 «Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɨɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Liso ko liso, lanzʉ
ka lanzʉ.› 39 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ, makigisonitɔgʉ
ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ. Mʉmbanzʉ kʉɓɨta ka panga ya kumbanzɨkanɨkɔ,
wayikosilya gɔnɨ nɨyɔ yagɔgɔ. 40 Mʉmbanzʉ kapa kaʉsʉngɨlya kyɛ
avɨ simizi kakʉ, wasɨlya gɔnɨ koti kakʉ. 41 Mʉmbanzʉ kʉkpamya ka
mapʉpʉ ɓɛ mʉbɨnɨkɨlya likumbogi kabisilyoku ka kilomɛtɛlɛ yimoti,
wabisilya kʉwa ka kilomɛtɛlɛ yɨɓa. 42 Mʉmbanzʉ kʉkʉnga luki, wapá.
Mʉmbanzʉ kʉkʉnga ɓɛ mukupisa luki, wakamongonyilyonitɔgʉ.»

Mʉtʉʉ kaʉpa ɓomuyoniso
(Luka 6:27-28, 32-36)
43 «Mʉkanatʉ ndɨ ɓata ɓɛyɔ ɨɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉpa wai-
dakʉ, wamʉya mumuyonisa kakʉ.› 44 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya
ambɛ huponi ɓomuyoniso kunu. Hulumbilyoni nɨɓɔ ɓakamugyogyiso.
45 Kʉwa wa, mika ɓomiko Obonu nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ,
ɨyɨ opupisaga mɔnɨ ka ɓambanzʉ ɓanza na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓanyɛ
aka. Olukusaga mbwayɨ ka ɓatʉ ɓongbingbili na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ
ɓakɛgʉ ɓongbingbili aka. 46 Kika nɨ mʉpaga nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga,
minisana na ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka
ɓʉpaga ɓawai-daɓʉ ɓɛgɛyɔ! 47 Kika nɨ mumuusogo ɓomomonu aka,
magyaga likpʉmʉka lɨmbanga tino kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ? A ɓɛyɔ,
gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, ɓagyaga ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ! 48 Wikoni

5:31 5:31 Wanda ka Yɨgɨlya 24:1. **5:33** 5:33 Wanda ka Ɓalawi 19:12; Lɨtatanga 30:3; Yɨgɨlya 23:22-24. **5:38** 5:38 Wanda ko Pupo 21:24; Ɓalawi 24:20; Yɨgɨlya 19:21. **5:43** 5:43 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

nɛkɨ ɓanza, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ o mina wanza.»

6

Mʉtʉʉ ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya

1 «Wiɓuulyonito, makikonitɔgʉ kaipupisa ko misa ka ɓambanzʉ ngbingo yi nɨnɔ mo mino kagya ɓʉnza. Kyɛ makagya ɓɛyɔ, makinisonigʉ na ɨzangɨya kotukyoku ko Obonu nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
2 Kʉwa wa, ngbingo yi nɨnɔ wasingyi mino mʉtʉ wa yangya, wakibibonitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba, ka ɓopisi kyɛ ɓambanzʉ ɓiki kaʉbɨba. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ. 3 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ wo mino kapá mʉtʉ wa yangya luki, kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kulekuke kibonitɔgʉ nɨyɔ kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzɨkanɨkɔ akagya. 4 Okwononi yɨgya yi nɨyɔ iki ko dikidî. Na Abakʉ nɨnɔ akaɨna gɔnɨ nɨlɔ wakagya ko dikidî, ʉkalyatʉ.»

Mʉtʉʉ kʉgʉ wa malʉmba
(Luka 11:2-4)

5 «Ngbingo yi nɨnɔ miko mino kalʉmba, makikonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Ɨɓʉ ɓapaga kalʉmba ɓomononini ɓɨgba ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓaya ɓopisi. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ. 6 Luki limoti, ɨwɛ, ngbingo yi nɨnɔ wo mina kalʉmba, wingyo ka ndaɓʉ ya kʉsɔ. Wɨdʉlaga mupumi, wakʉnga Abakʉ nɨnɔ a wa ka pa yo dikidî. Ɨyɨ Abakʉ nɨnɔ akaɨna nɨlɔ wakagya ko dikidî, ʉkalyatʉ. 7 Ngbingo yi nɨnɔ mo mina kalʉmba, makikonitɔgʉ kaɨgɨlyaga lɨkpʉmʉka limoti ɓɨkyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓakagyo mino. A ɓɛyɔ, mʉtamanagɨ kaɓʉ a ɓɛ Kunzi ʉmʉkana kyɛ ɓanzɨnaga yakpʉ. 8 Makogyonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Kyɛ kambwa kakʉnga, Obonu akaiba mʉsasa kunu.»

Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Luka 11:2-4)

9 «Iɓunu, makwanana nɛkɨ kaika kalʉmbaga ɓɛ:
‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ,
lino kakʉ a lotu.
10 Ɓʉngama kakʉ oduku,
sɨpananɨsɔ kakʉ ɨgyonosi,
ka lɨtɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
11 Tɨpánɔ masyɛ masɨ, malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
12 Tɨpɨlyanɔ luɓu kusu,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu tʉpɨlyago mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga no luɓu kusu.
13 Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ,
luki limoti, tiɓuulyogo ka mumuyoniso.
[Kyɛ ɓʉngama, ngu na ɨbɨba a ɓa kakʉ, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
Iyo a ɓɛyɔ.]›»

14 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, kika nɨ mʉpɨlyagatʉ ɓomomonu ɓʉnyɛ kaɓʉ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉpɨlyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu.

15 Luki limoti, makupilyogi ɓomomonu, Obonu kamʉpiɩyiɩgʉ ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ.»

Mʉtʉʉ ko bulyo yiginyo maliɩ ko ngbingo

16 «Ngbingo yi niɩnɔ mo mina kakya maliɩ ko ngbingo, makikonitɔgʉ
misa mundindilo mʉɗɔngɔniɩ abɛ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Iɩɓʉ ɓondindilaga
miso ɓɛyɔ kauwonisilo ɓambanzʉ ɓasiɩ ɓɛ ɓoginyini maliɩ ko ngbingo.
A liɩngʉnʉ, nakamʉɓiɩkya ambɛ, iɩɓʉ ɓinisononi kʉwa na iɩzangiɩya kaɓʉ.
17 Luki limoti, iɩwɛ, ngbingo yi niɩnɔ wo mina kakya maliɩ ko ngbingo,
wiɩsʉkʉsa misa ɓiɩngɔ na wiɩbʉma malazi ɓipupupu ka mʉ. 18 Kʉwa
wa, ɓambanzʉ ɓakibigʉ ɓɛ wakakya maliɩ ko ngbingo ko bulya kaɓʉ.
Luki limoti, ko bulya ka Abakʉ niɩnɔ a wa ka pa yo dikiɗi. Iɩyiɩ Abakʉ
niɩnɔ akaiɩna niɩlɔ wakagya ko dikiɗi, ʉkalyatʉ.»

Yeso akanziɩna ka liɩngama la kʉgʉ wa liɩsyɛ
(Luka 12:33-34)

19 «Makikonitɔgʉ kapiɩmbya liɩngama wa ka ɔɓiɩli wa. Makagya ɓɛyɔ,
ɓakɛkɛɗʉ ɓalyatʉ na nzʉma apʉta. Ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓakwanana gɔniɩ
koɓuna ndaɓʉ, ɓiɩɓo. 20 Luki limoti, pimbyogoni liɩngama kunu kʉgʉ
wa liɩsyɛ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓakɛkɛɗʉ ɓakalyiɩgʉ na nzʉma kapʉtiɩgʉ. Ɓatʉ ɓo
kuɓakʉ ɓakakwananiɩgʉ gɔniɩ koɓuna ndaɓʉ na kaiɩɓo. 21 A ɓɛyɔ, pa yi
niɩyɔ mukumba kakʉ o mino, liɩmbɛngiɩ kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Miso niɩ tala wa nzʉyiɩ
(Luka 11:34-36)

22 «Miso a tala wa nzʉyiɩ. Misa kakʉ kiki no koloɓu, nzʉyiɩ kakʉ
yasiɩ ika ka ɓʉngbanganya. 23 Luki limoti, miso kakʉ kidwonoso, nzʉyiɩ
kakʉ yasiɩ ika ko biti. Kika nɛkiɩ niɩ ɓʉngbanganya niɩɓɔ a kʉsɔ kakʉ a
abɛ biti, biti yi niɩyɔ ika kʉwa yopi kʉgbɛ.»

Kagugubyo Kunzi ikaniɩ ɓuyi
(Luka 16:13)

24 «Mʉtʉ ɓemoti kakwananiɩgʉ kaugugubya ɓangama ɓaɓa. A ɓɛyɔ,
amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikaniɩ iɩgʉmya ka ɓemoti, amiɩna wagɔgɔ
payaya. Makakwananiɩgʉ kagugubya ko ngbinga ɓemoti Kunzi no
ɓuyi.»

Okwononi kaiko na baya ko Kunzi
(Luka 12:22-31)

25 «Kinili, iɩmiɩ, nakamʉɓiɩkya ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko
bulya ɔɓiɩli kunu, iki ko bulya maliɩ ikaniɩ luki limwo, iki ka nzʉyiɩ
kunu ikaniɩ ko luki la kimokisyo. A ɓɛyɔ, ɔɓiɩli kunu a na iɩzangiɩya
kʉgbɛ kakiɩtaga maliɩ, na nzʉyiɩ kunu a na iɩzangiɩya kʉgbɛ kakiɩtaga
ɓotu. 26 Huminoni mbɛyiɩ ɓombu! Ɓakakʉnagiɩgʉ, ɓakobuulyogigʉ,
ɓakɛgʉ na pa niɩyɔ ɓobisaga mina masɔlɔ. Obonu niɩnɔ kʉgʉ wa liɩsyɛ
ulyolisagatʉ! Wiɩna sɛ, iɩɓunu, ma na iɩzangiɩya yidingi kʉgbɛ kaʉkiɩtaga
ɓombu! 27 Waniɩ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ, kosisilo
mina masyɛ ma ɔɓiɩli kakiɩ?

28 Ko bulya iɩkiɩ yɔ mo mino kaigbomisa ɓamʉ ko bulya ɓotu? Won-
doni mbɛyiɩ maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakago mino:
kagyagiɩgʉ ligubo, kakʉɓagiɩgʉ ɓotu. 29 Luki limoti, nakamʉɓiɩkya
ambɛ, gʉtʉgʉ ngama Sɔlɔmɔnɔ aka ka iɩbiɩba kakiɩ yasiɩ, kimokisyagʉ
ndiɩ kutuko kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ liʉwa limoti luga wa

nɨma. 30 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ
a na lɨsyɛ li nɨlɨ wa, na ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku. Ko bulya ɨkɨ yɔ
kakwananɨgʉ mino kamumokisyogo iɓunu ɓɨkpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa
iɓunu ɓana ma na baya yɨkɛɗɛ aaa! 31 Makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ
ɓɛ: ‹Talya sɛ ɨkɨ? Tomwo ɨkɨ? Ikanɨ timokisyo ɨkɨ?› 32 A ɓɛyɔ, ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakɨsa masɨ nɨmɔ. Obonu
nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.
33 Iɓunu, kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi na kaɓyɛ ɓungbingbili nɨɓɔ
apaga. Ɨyɨ, amʉmatɨlyatʉ makpʉmʉka magɔgɔ masɨ kʉgʉ yi. 34 Kinili,
makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ko bulya ɓʉgala. Ɓʉgala ɨkɨsɨlya nɨ ɨyɨ
mombukwana-dakɨ yi. Masyɛ masɨ a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kakɨ.»

7

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, iba Kunzi kamukulyonitɔgʉ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ. 2 A ɓɛyɔ, Kunzi amʉkʉlya ndɛkɛ mʉkɔmbʉ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉkʉlyago mina ɓɛngɛnɨ. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyago
mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amumigisilya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
3 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mina kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko lisa ka
mamakʉ, nɨ wakɛgʉ sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ? 4 Wakwanana
kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko lisa kakʉ›, nɨ ka
nɨlɔ kakʉ ka mombukwana-dakɨ yi a na ingbi? 5 Mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ!
Wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko lisa kakʉ. Kumbuso yi, wakwanana kʉwa
kaɨna ɓɨngbanganya kanyɔ okuku ko lisa ka mamakʉ.

6 Makumbimbilyonitɔgʉ ɓɛnva makpʉmʉka nɨmɔ ɓapága Kunzi, kyɛ
ɓakwanana kamuikyonilyo, ɓamʉkʉkaga. Na makumbimbilyonitɔgʉ
ɓangʉya makpʉmʉka kunu ma lɨsɨka, kyɛ ɓakwanana koɓunaga na
magʉ ɓɨkpwɛkpwɛkpwɛ.»

Nɨnɔ akʉngaga, Kunzi apágatʉ
(Luka 11:9-13)

7 «Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisanatʉ nolu. Yiponi holi,
ɓamuhukwilyatʉ. 8 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ.
Nɨnɔ akɨsaga, inisanagatʉ nolu. Na nɨnɔ ayipaga holi, ɓahukwilyagatʉ
mupumi. 9 Wanɨ nɔ luga kunu akwanana kapá mikakɨ lɨtalʉ nɨ
akungini mukati? 10 Ikanɨ kakʉnga musi, akwanana lɨkɨ kapá nzʉka?
11 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ yɔ, luki limoti, mibagatʉ kaʉpá ɓomiki
kunu makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ akwanana
kapá mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga makpʉmʉka manzanza kakɨtaga.

12 Masɨ nɨmɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyɨlyɨ, hugyilyoni ɓɛngɛnɨ ɓɛgɛyɔ.
Ikpikaga ɓɛyɔ ka Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Mupumi makpwɔ
(Luka 13:24)

13 «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, mupumi ma kɨnda
ka ɓʉnyɛ a makpʉ na pisi yi yahʉ. Na ɓatʉ ɓudingi ɓaɓyɛgɛ kʉ ɓɛyɔ.
14 Luki limoti, mupumi ma kɨnda ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ a makpwɔ, pisi yi
a ɓɨmbɨtɨtɨ. Nɨɓɔ ɓakɨtaga kʉ, ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

15 «Wiɓuulyonito na ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ. Ɓamudulyogoku
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ, luki limoti, ka mambɛngɨ kaɓʉ, ɓa
ɓosukopi. 16 Mumibaga ndɛkɛ pisi ka yɨgya kaɓʉ. Ɓakapwagɨgʉ
bumo ya muzabibu ka muligi mo mowo. Ɓakapwagɨgʉ gɔnɨ bumo
yanza ka sɨbʉkʉsɔ so mowo. 17 Kinili, sɨbʉkʉsɔ sanza aɓʉkʉtaga
bumo yanzanza, nɨsɔ sanyɛ aɓʉkʉta bumo yanyɛnyɛ gɔnɨ. 18 Sɨbʉkʉsɔ
sanza kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yanyɛnyɛ, na sɨbʉkʉsɔ sanyɛ
kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza. 19 Sɨbʉkʉsɔ sasɨ nɨsɔ
kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza, ɓagbɨtatʉ, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku. 20 A ɓɛyɔ,
mumibaga ndɛkɛ ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ pisi ka yɨgya kaɓʉ.»

Ɓaɓɨɓya ɓa lɨngʉnʉ
(Luka 13:25-27)

21 «Kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɛmakaga ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
Mombukwono-dosu!› ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Luki limoti, a nɨnɔ aka nɔ akagya sɨpananɨsɔ ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ
wa lɨsyɛ. 22 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛɓɨkyatʉ ndɛkɛ ɓɛ:
‹Heɓe Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu! Takanzɨnagɨgʉ mbɛyɨ
ndɨ na ɓugyalandʉ ko lino kakʉ? Tanokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ,
tagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi?› 23 A ɓɛyɔ, nʉɓɨkya
ndɛkɛ ɓɨngbanganya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakamumibagʉ ndɨ ɨmɨ gʉtʉgʉ iki yi
aka. Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu ɓagya-manyɛ!›»

Ɓɨbʉ kʉgʉ wa ɓandaɓʉ ɓayɨɓa
(Luka 6:47-49)

24 «A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya ɓɛyɔ
iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ wa yimibo nɨnɔ opika
ndɨ ndaɓʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨtalʉ. 25 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ alʉka ndɨ
mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ okukwa ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ.
Luki limoti, koɗukanagʉ ndɨ kyɛ ɓakpɔ ndɨ muɓumbe mi kʉgʉ wa
lɨtalʉ. 26 Luki limoti, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ
kɛgʉ kagya ɓɛyɔ iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngingi. Kyɛ
opika ndɨ ndaɓʉ kakɨ kʉgʉ wo mbumi. 27 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ
alʉka ndɨ mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ okukwa ndɨ ka ndaɓʉ
yi nɨyɔ. Kʉwa wa, oɗukana ndɨ wasɨ ɓɨgbatata.»

28 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, ɓambaza ka ɓambanzʉ
ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ ka inguo ya mʉtʉʉ kakɨ. 29 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ
kakɨ a ndɨ no ngu nɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka ɓowonisilo kaɓʉ
ɓa mʉtʉʉ.

8

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Malɨkɔ 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mino ka ngʉpa, ambaza mudingi
ka ɓambanzʉ a ndɨ kaɓyɛ ɓingbooo. 2 Kʉwa wa, keɓu-keɓu ɓemoti
akpuɗoku ndɨ. Oɓuna moli kambwa kakɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hiii,
Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.» 3 Yeso
anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avila. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ! Noboilyini,
ngʉmana!» Wa aka wa, angʉmana ndɨ ɓɨngɔ. 4 Kumbuso yi, Yeso

agbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wɨmɨnyatʉ, wakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka! Luki limoti, waga kaimoniso ko kumu, wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyaga mino, iba mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda
(Luka 7:1-10)

5 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kogulya ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu, ngama ka ɓasʉda akpuɗoku ndɨ, ɨgama na ɨyɨ, 6 aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mʉgya-ligubo kamɨ a ɓikpwu ka ndaɓʉ, nzʉyɨ adikogini ɓɨdɛdɛ.» 7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakodoku kahukuso.» 8 Luki limoti, ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze, Mombukwonodosu! Nakokwononigʉ ɓɛ wingya ka ndaɓʉ kamɨ. Luki limoti, ɓɨkyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-ligubo kamɨ ahʉkatʉ. 9 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɨmɨ, na gɔnɨ kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama. Natʉ gɔnɨ na ɓasʉda nɨɓɔ ɓikaga kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga. Nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku. Na nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»

10 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ombomboya kʉgbɛ. Ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, luga ka Ɓezaleli ɓasɨ, nakanaminigʉ ndɛkɛ mʉtʉ wa baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ! 11 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ katʉkya ka ɨngɛngɛ na ka Dumbe. Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalya ndɛkɛ pa imoti na Abalahamʉ, Isaka na Yakɔbɔ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. 12 Luki limoti, nɨɓɔ ɓɨɓʉkʉta ndɨ ɓɛ ɓingyi ka Ɓʉngama ɓi nɨɓɔ, ɓumbimbo ndɛkɛ kunzi ko biti. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ.» 13 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ndɨ ngama ka ɓasʉda nɔ ɓɛ: «Wɨga kʉ kakʉ! Igyonosi ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ a mino.» Na ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, mʉgya-ligubo kakɨ ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi
(Malikɔ 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ ka ndaɓʉ ka Pɛtɛlɛ. Kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ, atakanya tɨtakɨ Pɛtɛlɛ muko yi wakanga nɨ anɨmʉkana ɓʉdɨ. 15 Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓʉdɨ asyo. Kʉwa wa, mama nɔ amaga ndɨ, apʉnga kagugubyo Yeso.

16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓambanzʉ ɓudingi ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Yeso okpumya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ na mʉnzɨna aka, uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓokoloɓu. 17 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
«Ɨyɨ, ava ndɨ ɓʉpɔ kusu,
abɨnɨka ɓuti ɓa ɓokoloɓu kusu.»

Ɓambanzʉ ɓakapa kaɓyɛ Yeso

18 Nɨyɔ Yeso amɨna ambaza ka ɓambanzʉ akungulini, ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓazabɨ kʉsyakʉ wa ibombu. 19 Kʉwa wa, muwonisilo ɓemoti wa mʉtʉʉ akpuɗoku ndɨ Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo! Ɨmɨ, nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.» 20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ:

8:17 8:17 Wanda ka Isaya 53:4.

«Ɓanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na ɓandaɓʉ. Luki limoti, Mikamʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakimumbiso.» 21 Kumbuso yi,
ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo kaɨnda kalumba baba.» 22 Luki limoti, Yeso
asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ, iɓyeku! Hʉsa ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda
kaɓʉ.»

Yeso opomilyini mbumbo yapʉ
(Malɨkɔ 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Kʉwa wa, Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, pa imoti na ɓaɓɨɓya
kakɨ, ɓaga ndɨ. 24 Ko ngbingo ɓemoti, mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo
kʉgʉ wa ibombu. Mʉɓaka a ndɨ ɓuwobi kotikyo ɨngbɔlɔ yidingi.
Luki limoti, Yeso a ndɨ nɨ ololini ɓɨpɛ. 25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓisisila
ndɨ kazuzukiso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tihukusanɔ ɓaka, Mombukwono-dosu!
Tanolumwogo!» 26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino
kaɓanga? Eze, ma na baya yɨkɛɗɛ!» Kʉwa wa, amaga ndɨ, apamɨlya
mbumbo na liɓo la ibombu. Pa aka ndɨ lɨngʉnʉ ɓiwo. 27 Ɓalʉkʉ ɓɔ
ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉ? Gʉtʉgʉ
mbumbo yapʉ no liɓo akamʉkana!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓaɓa
(Malɨkɔ 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɓazaba ndɨ mino, ɓosila ndɨ ka Ɓagɛlasɨ*.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓaɓa nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓopupoku
ndɨ ka ɓekunde, ɓasilya ndɨ Yeso. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya kʉgbɛ,
gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɨkpʉndagɨgʉ ndɨ kaɓyɛ ko pisi yi
nɨyɔ. 29 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Miko-Kunzi, nɨlɔ
kusu na iɓunu opukogi ɓʉnɨ? Woduku katigyogyiso kambwa ngbingo
kaɨtʉlyana?» 30 Ka kpɔlɔ wa, ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ
kalyalya. 31 Kʉwa wa, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mɔ ɨtatanaga ndɨ na
Yeso ɓɛ: «Kika nɨ watikpumyini, tɨtɨkanɔ ɓaka ka ambaza ka ɓangʉya
nɨmʉna kʉ.» 32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wogoni!» Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
mi nɨmɔ opupo kʉwa ndɨ, ogulyo ka ɓangʉya. Ko ngbingo ɓemoti,
ambaza wasɨ ka ɓangʉya yi nɨnɔ okpililoku ndɨ katʉkya ka ngʉpa,
ɨɗɨkɨta ka ibombu ɓikudumu, olumwaga ndɨ.
33 Nɨyɔ ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ mbangʉ ka gʉɗʉ,
katʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ mɔ, na nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉ ɓaɓa
ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓɔ. 34 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓa gʉɗʉ ɓɨnda ndɨ kʉ Yeso a ndɨ mino. Nɨyɔ ɓamɨna, ɓɨtatanaga ndɨ
na ɨyɨ ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ.

9

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Malɨkɔ 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, azaba ɓata ibombu, aga ka
Kapɛlɛnaumu ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ikaga ndɨ mino. 2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku
ndɨ na zɛgɛsɨ wakanga ka kalagba. Nɨyɔ Yeso ɨna baya ka ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ, aɓɨkya zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Mikamɨ! Wigwi lɨmbɛngɨ! Nupilyini ɓʉnyɛ

---

* **8:28** 8:28 Gɛlasɨ: A ndɨ gʉɗʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. A ndɨ ka ɓakilɔmɛtɛlɛ banda tɛkɛɓɛ miso ya Zebu na ya ibombu Gɛnɛzalɛtɨ ikanɨ ya Galilaya.

kakʉ.» 3 Kʉwa wa, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya ndɨ
luga kaɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ akatʉmbwa Kunzi!»
4 Luki limoti, Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Umuusa kʉwa ndɨ
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na tamanaga yanyɛ ɓɛyɔ? 5 Ɨkɨ yɔ a
yopoli kʉgbɛ, kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ:
‹Wamaga, wakpakyana?› 6 Ɨmɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɨnza ɓɛ Mika-
Mʉmbanzʉ a no ngu yɨpɨlya ɓʉnyɛ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, Yeso
aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Wamaga! Wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ
kakʉ.» 7 Alʉkʉ nɔ amaga ndɨ, ɨga kʉ kakɨ. 8 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza
ka ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɓabibiso
Kunzi nɨnɔ ʉpá ɓambanzʉ inguo yo ngu yi nɨyɨ.

Yeso amokini Matayɔ
(Malɨkɔ 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakɨtaga, amɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Matayɔ wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kʉwa wa,
Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matayɔ! Iɓyeku!» Matayɔ amaga ndɨ, apʉnga
kaɓɨɓya. 10 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ ka Matayɔ. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓudingi na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ ɓodoku kaiko,
na kalyalya pa imoti na Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ. 11 Ngbingo yi nɨnɔ
Ɓafalisayɔ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓumuusa kʉwa ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɛ:
«Ko bulya ɨkɨ yɔ muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ
ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?» 12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa
ɓokoloɓu. 13 Windoni mbɛyɨ katamanaga kʉgʉ wa isi ya mʉnzɨna mi
nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa ɓɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti, nakapa ambɛ
huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu.› A ɓɛyɔ, nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ
ɓongbingbili, luki limoti, nɨɓɔ ɓanyɛ.»

Yeso akanzɨna ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo
(Malɨkɔ 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso,
ɓamuusa ɓɛ: «Iɓusu na Ɓafalisayɔ toginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo. Ko
bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoginyogigʉ ɨɓʉ mino?» 15 Yeso usikisya
ndɨ ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓawai-dakɨ mombukwono dumo wo vononi
ɓakwanana kalya kumbu ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ mino pa imoti na
mbʉnya muko? Kigyonosigʉ! Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ
ɓatʉmbo mino mbʉnya muko luga kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ
ndɛkɛ malɨlɨ ko ngbingo.
16 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɗɨkogigʉ ɨnzanza na panga ya
kutuko kwambɨya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambɨya anʉwatʉ ɨnzanza,
ngala ahʉmana ɓata kʉgbɛ.
17 Na ɓakaɓʉngwagɨgʉ gɔnɨ vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto
ta ɓamanya ɓayɨgbangbalaga. Ɓakagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ
ɓambɨkɛ, ɓambɨkɛ ʉlɨkaga, vinya agbɔ wasɨ. Luki limoti, ɓaɗukogo
vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya gɔnɨ. Kʉwa wa, makpʉmʉka
nɨmɔ masɨ iɓuulyogo ɓɨnza.»

Yeso ahukusini muko, abililiso mʉsɨka
(Malɨkɔ 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka na ɓambanzʉ
ɓi nɨɓɔ, ngama ɓemoti adulyoku ndɨ. Ngama yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli

kambwa kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mikamɨ mʉsɨka yi apʉnya kosisa lɨmbɛngɨ
mbɨya wanʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, dokunɔ ɓaka, wabisilyo maɓɔkʉ kyɛ
inisoni ɓata na ɔɓɨlɨ.» 19 Kʉwa wa, Yeso amaga ndɨ, aɓyɛ ngama nɔ pa
imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
20 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na muka ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ ka ɓyanga
tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. Muko yi nɨnɔ odoku ndɨ kumbuso ka Yeso, avɨla mʉ
ma kutuko kakɨ. 21 A ɓɛyɔ, a ndɨ katamanaga ɓɛ: «Nakavɨla gʉtʉgʉ
kutuko kakɨ aka, nahʉkatʉ.» 22 Nɨyɔ Yeso ɨkwɛ kumbuso, amɨna ndɨ
muko yi nɨnɔ, aɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Mikamɨ, wigwi lɨmbɛngɨ! Baya kakʉ
uhukusini.» Wa aka wa, muko yi nɨnɔ ahʉka ndɨ.
23 Kumbuso yi, Yeso osila ndɨ ka ndaɓʉ ka ngama yi nɨnɔ. Kʉ ɓɛyɔ,
ʉtakanya ndɨ ɓambanzʉ nɨ ɓanɨmbɨla mambʉ ma kukwakʉ, ɓatʉ
ɓagɔgɔ nɨ ɓanagama. 24 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Puponi wanʉ!
Mʉsɨka yi nɨmʉ kɛgʉ mukwo! Luki limoti, a ka tɔtɔ!» Ngbingo yi nɨnɔ
ɓambanzʉ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa. 25 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ,
ɓopupa ndɨ. Kʉwa wa, Yeso ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya kʉsɔ, agwi mʉsɨka
nɨnɔ ka kʉɓɔkʉkɔ. Wa aka wa, mʉsɨka nɔ amaga ndɨ. 26 Mongoni mi
nɨmɔ aɗa ndɨ kʉgbɛ ka mugi masɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓaɓa

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso atʉkya ndɨ mino wa, ɓatʉ ɓo ɓokoloɓu ya
mamɔmɔ ɓaɓa ɓapʉnga ndɨ kaɓyɛ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kapamɨkanaga
ɓɛ: «Hiii, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!» 28 Ngbingo
yi nɨnɔ Yeso ingyo mina ka ndaɓʉ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ya mamɔmɔ
ɓi nɨɓɔ ɓakpuɗoku ndɨ. Umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Matʉ na baya ɓɛ
nakwananatʉ kagya lɨkpʉmʉko li nɨlɔ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo,
Mombukwono-dosu.» 29 Kʉwa wa, Yeso ʉvɨlaga ndɨ miso, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Igyonosi na iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kunu o mino.» 30 Misa kaɓʉ
oukwikana ndɨ. Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibonitɔgʉ.» 31 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ
ɓopupa ndɨ mina wa, ɓapʉnga ndɨ kowowiso mongoni kʉgʉ ka Yeso
ka mugi mi nɨmɔ masɨ.

Yeso ahukusini ɓoɓo

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga ndɨ mino, ɓadulyoku
ndɨ Yeso na ɓoɓo. Ɓoɓo yi nɨnɔ a ndɨ nɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
andungulyogini. 33 Yeso okpumya ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, ɓoɓo
apʉnga kanzɨna. Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa mugi masɨ ma Izaleli, takaninigʉ ndɛkɛ inguo
ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!» 34 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ngama ka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ apága ngu kokpumyo mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ!»

Yeso a no kumbu ka ɓambanzʉ

35 Yeso a ndɨ kolingyo ɓagʉɗʉ no giyo yasɨ, anatɨwa ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza
ma Ɓʉngama. Anohukusa ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
36 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨna ndɨ mina ɓambaza ka ɓambanzʉ, ukwilya
ndɨ kumbu. Ɓa ndɨ kaigyogyiso, ɓupini ɓɨdapaɗa mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na muɓuɓulyo. 37 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti, ɓagya-ligubo ɓa

ɓakɛɗɛ. 38 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, muɓikyoni nɛkɨ Mombukwona tiko ambɛ
utikiku ɓagya-ligubo ɓudingi kanyɔ masɔlɔ kakɨ.»

10

Yeso na ɓatʉtʉmbwa kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malikɔ 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)

1 Yeso ʉmaka ndɨ ɓaɓiɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. Ʉpá kʉwa ndɨ ngu
yikpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, yihukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa
nzʉyɨ dididi. 2 Mino ka ɓatʉtʉmbwa ɓi ndɨ nɨma: mʉtʉ wa mambwa nɨ
Simoni (nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ) na mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa,
Yakɔbɔ mika Zɛbɛdayɔ, na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani, 3 kumbuso yi, Filipi,
Batulumei, Tʉma, Matayɔ nɨnɔ a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza, Yakɔbɔ
mika Alʉfayɔ, Tadei, 4 Simoni nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ ɓemoti ka lidu ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨsa kʉlɨkanaga, sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba
ndɨ Yeso.

Yeso utikini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malikɔ 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Kʉwa wa, Yeso ʉtika ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓi nɨɓɔ,
ʉpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Makindonitɔgʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
na makingyonitɔgʉ ka ɓagʉɗʉ ka Ɓasamalia. 6 Luki limoti, windoni
ka Ɓezaleli aka. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ
ɓoɓungogoni ndɨ. 7 Ko pisi, uɓikyogoni ɓambanzʉ ɓɛ: ‹Ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ atikpuɗiniku!› 8 Huhukusoni ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu,
mubililiso ɓamanda, huhukusoni ɓakeɓu-keɓu, mokpumya mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ. Ɓamʉpá ndɨ payaya, iɓunu, hupóni nɛkɨ gɔnɨ ɓɛngɛnɨ
payaya aka. 9 Kʉsɔ wa fuku kunu makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɔlɔ aka, ikanɨ
ɓuyi, ikanɨ ɓangwɛyɨ ɓaya ligabʉ lapʉ. 10 Makuvonitɔgʉ ɓakʉgba ka
ligʉndʉ, ikanɨ ɓotu ɓayiɓa, ikanɨ ɓɛkpakʉ, ikanɨ mʉdʉkpɔ. A ɓɛyɔ,
mʉgya-ligubo okwononi na malilɨ kakɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka gʉɗʉ ikanɨ ka mugi
mimoti ɓɛnɛ, mukisoni mʉtʉ nɨnɔ akwanana kamʉtilya. Wikoni kʉ
kakɨ aka kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ mopupa ndɛkɛ mino. 12 Nɨyɔ
mogulyaga ɓanʉ mino ka ndaɓʉ, uusogoni ɓanʉ ɓɛ: ‹Mazɨyɔ ɨki
pa imoti na iɓunu!›* 13 Kika nɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ ɓamutilyini,
mazɨyɔ mi nɨmɔ asɨkana wa. Luki limoti, kika nɨ ɓakamutilyigʉ,
midukulo kambwa na mazɨyɔ mi nɨmɔ. 14 Kika nɨ ɓakamutilyigʉ na
ɓakamumukonigʉ ka ndaɓʉ imoti ɓɛnɛ ikanɨ ka gʉɗʉ, puponi wa,
mɨbʉmaga liɓungu la magʉ kunu. 15 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓigyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ
kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ.»

Ɓaɓɨɓya ɓigyogyisatʉ ɓanʉ
(Malikɔ 13:9-13; Luka 21:12-17)

16 «Hukononi! Ɨmɨ, namutiki mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ luga
ka ɓosukopi. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓakɨmɨnya abɛ ɓanzʉka
na ɓitombiii abɛ ɓonzuwo. 17 Wiɓuulyonito, kyɛ ɓambanzʉ
ɓamulikisagatʉ ndɛkɛ ko ɓongbongu, ɓamʉtɨna pimbo ka ɓandaɓʉ
kaɓʉ ɓaya malʉmba. 18 Ɓɨndagatʉ ndɛkɛ na iɓunu kambwa ka
ɓangama ɓa ɓewili na kambwa ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ.

* **10:12** 10:12 Yuuso ka Ɓayuda a ndɨ ɓɛyɔ

Kʉwa wa, mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ kambwa kaɓʉ na kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. 19 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓamusilisaga
ndɛkɛ mina kambwa kaɓʉ, makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ɓɛ tanzɨna sɛ
pɨyɛ ɓʉ? Ikanɨ ɓɛ taɓɨkya sɛ pɨyɛ ɨkɨ? Iyo, ko ngbingo yi nɨnɔ aka
nɔ, Kunzi amʉpátʉ nɨlɔ maɓɨkya. 20 A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ manzɨna
ndɛkɛ, luki limoti, Lɨmbɛngɨ ka Obonu lɔ anzɨnaga ndɛkɛ kʉsɔ kunu.
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamakɨ ɓɨkpɛ
ka kukwakʉ, baba agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓʉɨtilya ndɛkɛ
ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓumwisiso. 22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ
ko bulya lino kamɨ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ
ka muliɓo, inisanatʉ na muhukuso. 23 Ɓakamʉgyagyaga ndɛkɛ ka
gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, mapɨkɨta ka nɨnɔ wagɔ. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, makamagʉ kolingyo giyo yasɨ ya Izaleli nɨ Mika-Mʉmbanzʉ
kanodukugʉ.
24 Miki wa ɨkɔlɔ kakɨtagɨgʉ muwonisilo kakɨ. Na musunzu kakɨtagɨgʉ
mombukwana-dakɨ. 25 Okwononi miki wa ɨkɔlɔ iki mʉɗɔngɔnɨ abɛ
muwonisilo kakɨ, ɓosunzu abɛ mombukwana-dakɨ. Kika mbɛyɨ nɨ
ɓamokini ngama wa lɨvananza ɓɛ Belizebuli, angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɓatʉ
ɓa lɨvananza la ndaɓʉ kakɨ aka!»

Nɨnɔ okwononi kaɓanga
(Luka 12:2-9)

26 «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ
a makɨsʉma, inisanatʉ ka ɓʉngbanganya, masɨ nɨmɔ a ko dikiɗi,
imibisikosatʉ ndɛkɛ. 27 Masɨ nɨmɔ nakamʉɓɨkya ko biti, ɓikyoni ka
ɓʉngbanganya. Masɨ nɨmɔ ɓakamʉɓɨkya ka ɓepisi-pisi, kuwoni ndɛkɛ
ka ɓakugbondo. 28 Makuɓongonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakwanana kamwɔ
nzʉyɨ aka nɨ ɓakomwigʉ lɨmbɛngɨ. Luki limoti, muɓongoni Kunzi nɨnɔ
akwanana ɨyɨ kamwɔ nzʉyɨ na lɨmbɛngɨ pa imoti ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. 29-31 Ambɛ, ɓakʉgabagɨgʉ mbɛyɨ ɓakyɔkyɔɗɔ ɓaɓa ka ambuma
ɓemoti aka? Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓemoti kaɓʉ kakwananɨgʉ kogwoku
wasɨ nɨ Obonu kopagʉ. Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu, ma na ɨzangɨya
kaʉkɨtaga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi! Gʉtʉgʉ tukatʉ ta ɓamʉ kunu aka,
Kunzi iba ɨsaɓʉ yi yasɨ.
32 Mʉtʉ wasɨ kɛɓɨnɨkyana kambwa ka ɓambanzʉ, ɨmɨ, naɓɨnɨkyana
ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. 33 Luki limoti,
mʉmbazʉ kɛmanganya ko misa ka ɓambanzʉ, ɨmɨ, namanganya ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ ko misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akaɓɨkya ɓɛ ɓambanzʉ ɓɨgbananagatʉ
(Luka 12:51-53; 14:26-27)

34 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ.
Nakodokugʉ kapá mazɨyɔ, luki limoti nodoku ndɨ kaudwonosa
ɓambanzʉ luga kaɓʉ. 35 A ɓɛyɔ, nodoku ndɨ kagbonoso miki na
abakɨ, kagbonosa mʉsɨka na amakɨ, kagbonosa muzyozyo na titakɨ.
36 Ɓomuyonisa ka mʉmbanzʉ ɓopupaga ndɛkɛ ka ndaɓʉ kakɨ aka.
37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apaga abakɨ ikanɨ amakɨ kɛkɨtaga ɨmɨ, ɨyɨ,
kokwononigʉ kɛɓɨɓya. Nɨnɔ apaga mikakɨ mʉlʉkʉ yi ikanɨ nɨnɔ
mʉsɨka yi kɛkɨtaga ɨmɨ, kokwononigʉ gɔnɨ kɛɓɨɓya. 38 Mʉtʉ nɨnɔ
kanobinikigʉ mʉsalaba kakɨ kɛɓɨɓya, kakwananɨgʉ kaika mʉɓɨɓya

10:36 10:36 Wanda ka Mika 7:6.

kamɨ. 39 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ.
Luki limoti, nɨnɔ aɓunguso ko bulya kamɨ, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na
ɨyɨ.»

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakamʉtɨlya, ɓakɛtɨlya ɨmɨ ɓɨkpɛ
(Malɨkɔ 9:41)

40 «Kika nɨ mʉmbanzʉ amutilyini, etilyi ɨmɨ. Nɨnɔ etilyi, atilyi nɨnɔ
etikoku ndɨ. 41 Kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini mugyalandʉ kyɛ a mu-
gyalandʉ, ɓakalya ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ.
Kika nɨ atilyini mʉmbanzʉ wongbingbili kambwa ko Kunzi, kyɛ a
wongbingbili, ɓakalya ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili gɔnɨ.
42 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kapá gʉtʉgʉ kɔpɔ wo
lɨɓo ladɛ aka ka ɓemoti ka ɓomiki nɨɓana kyɛ ɨka kanɨ a mʉɓɨɓya
kamɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya kakɨ.»

11

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaʉpá ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa mʉtʉʉ, atʉkya ndɨ wa. Aga kʉwa ndɨ ka ɓagʉɗʉ ɓa Galilaya
kaʉtɨwa ɓambanzʉ na kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ utikini ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yeso
(Luka 7:18-35)

2 Ngbingo yi nɨnɔ Yuani-Mubatizaɨ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, ʉkana
ndɨ mongoni ma mogubo nɨmɔ Kilisito a ndɨ kagya. Kʉwa wa, ʉtɨka
ɓaɓɨɓya kakɨ kamuusoku ɓɛ: 3 «Ambɛ, ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku,
ikanɨ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?» 4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni
katʉmbʉlyaga Yuani lɨkpʉmʉka nɨlɔ makaʉkana na nɨlɔ makaɨna:
5 ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna ɓata, nɨɓɔ ɓa mʉtɨngbɨ
ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini, ɓaadʉka ɓakaʉkana,
ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa payaya ɓakaʉkana Mongoni Manza.
6 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulyo ka Yuani-Mubatizaɨ
(Luka 7:18-35)

7 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓopupa ndɨ mino, Yeso apʉnga
ndɨ kanzɨnɨlya ambaza ka ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ:
«Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ nɨlɔ a ndɨ kodimbo na muvivi?
Kalɨ! 8 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti wakimokisyaga
yanzanza? Luki limoti nɨɓɔ ɓimokisyaga ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ ɓikaga
ka ɓandaɓʉ ka ɓangama. 9 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ
ɓemoti? Iyo, nakamʉɓɨkya ambɛ akitogito mugyalandʉ. 10 A ɓɛyɔ,
Yuani a nɨnɔ Moɓiso Motu ikpikaga kʉgʉ kakɨ ɓɛ:
‹Ɨmɨ, natɨka ɓanʉ atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyaga pisi.›
11 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta
na muko, nɨnɔ a mudingi kakɨtaga Yuani-Mubatizaɨ. Luki limoti, nɨnɔ
a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mudingi kakɨtaga ɨyɨ.
12 Katʉkya ka masyɛ ka Yuani-Mubatizaɨ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ,
ɓambanzʉ ɓakobumonisa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Na ɓatʉ ɓo
gilito ɓakakɨsa kava ko ngu. 13 A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓasɨ na mʉtʉʉ
ka Musa ɓanzɨna ndɨ na ɓugyalandʉ kʉgʉ wa Ɓʉngama kadwɛ ko

11:10 11:10 Wanda ka Malaki 3:1.

ngbingo ka Yuani. 14 Na makapa kabaɨlya, Yuani nɨ mugyalandʉ ɨliya
nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku. 15 Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!
16 Nakwanana pɨyɛ kaukingyasa ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ na ɓɛkɨ? Ɓa
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓa wanɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓa
ɓakikaga ka pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga ɓɛngɛnɨ ɓɛ:
17 ‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbɨ,
nɨ makoɓinigʉ!
Tamumbimbilyi ɓi mambʉ ma idumasʉ,
nɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!›
18 A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yuani odoku ndɨ, kalyalyagɨgʉ ndɨ ikanɨ komwo
luki. Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.›
19 Nɨyɔ kʉwa Mika-mʉmbanzʉ odoku, analyalya, anomwo, ɓapʉnga
ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Mundoni alʉkʉ wa mʉsasa yi nɨmʉna, akalyalya na
kamwa vinya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!›
Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi pisi ka mogubo nɨmɔ agyaga
ndɨ.»

Yeso akanzɨna ko bulya ɓagʉɗʉ nɨɓɔ amʉyaga kaɓɨnɨkyana
(Luka 10:13-15)

20 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ
agya ndɨ mina makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kapa kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Kʉwa wa, apʉnga
ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ: 21 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ
gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonosa
ndɨ kʉ kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba katʉkya ka ɓʉndɛlɨ,
ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ, ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ,
ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu ɓitu, ɓoikono. 22 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ
ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa kunu ika ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kaʉkɨtaga
ɓatʉ ɓa Tilo na nɨɓɔ ɓa Sidɔna!
23 Sɛ kʉwa iɓunu ɓatʉ ɓa Kapɛlɛnaumu, makasɨma ɓɛ Kunzi
amuɗokisatʉ ɓanʉ kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Makotomononitɔgʉ gʉtʉgʉ
iki yi ɨkɛɗɛ aka! Amusisa ndɛkɛ kadwɛ ka ɓabɨlɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka
mʉmbanga-mbaga nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kakʉ, kigyonosa ndɨ ka
Sɔdɔmʉ, iba gʉɗʉ yi nɨnɔ atʉ mbɛyɨ ɓata aka kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.
24 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa ya
Sɔdɔmʉ kikigʉ ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ kakʉ!»

Yeso akamibikoso Abakɨ
(Luka 10:21-22)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana
masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ
uwonisiloni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili. 26 Iyo Ba, a ɓɛyɔ
kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.
27 Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti kamibigʉ
Miki kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ
Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki aka, na sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.
28 Doniku kʉ kamɨ! Iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma ɓakupo na likumbogi liti,
ɨmɨ, namumumbisatʉ. 29 Wikoni ɓakɨtʉlya kabɨnɨka likumbogi na
kaɓyɛ mʉtʉʉ kamɨ. A ɓɛyɔ, ɨmɨ, na wotombiii na na lɨmbɛngɨ la kisiso.
Namuyukumisatʉ. 30 Likumbogi kamɨ a lanza na ɓuti ɓi a ɓipoli.»

12

Yeso nɨ Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso
(Malɨkɔ 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga ka ɓotiko
ɓaya nganʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨmʉkana ndɨ nza,
ɓapʉnga kʉwa kakɔgɔ ɓɛkaza ɓaya nganʉ, ɓanalya. 2 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ
ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Wɨna! Ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakagya lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ɓapakya kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso!» 3 Luki limoti, Yeso
usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, makonotongulogigʉ ndɨ iɓunu lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ngama Daudi agya ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ ɓɨmʉkana ndɨ mino nza
pa imoti na ɓawai-dakɨ? 4 Ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi pa imoti na
ɓawai-dakɨ, ɓalya ndɨ mukati nɨnɔ ɓa ndɨ nɨ ɓapíni Kunzi. Wɨna sɛ,
mʉtʉʉ kakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓalyagɨ kiki nɨ ɓokumu aka.
5 Ambɛ, makanotongulogigʉ ndɨ gɔnɨ ka mʉtʉʉ ka Musa? Masyɛ
ma kimumbiso, ɓokumu nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ɓakpakyanaga kunzi wa mʉtʉʉ. Ɨɓʉ ɓakikogigʉ kaiba ɓɛ ɓagyaga
ɓʉnyɛ! 6 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, wanʉ atʉ na mbɔkʉ wa
ɨzangɨya kakɨtaga Ndaɓʉ ko Kunzi! 7 Iɓunu, makibo ɓi ka lɨngʉnʉ
isi ya Moɓiso Motu mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa ɓɛ ipóni apɛpɛ,
luki limoti, huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu,› makakwananigʉ ɓi
kaʉmakya ɓatʉ nɨɓɔ ɓakogyigʉ ɓʉnyɛ ka mʉkɔmbʉ. 8 A ɓɛyɔ, Mika-
mʉmbanzʉ nɔ a Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉmbanzʉ wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Malɨkɔ 3:1-6; Luka 6:6-11)

9 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ
ya malʉmba ka Ɓayuda. 10 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti wa
kʉɓɔkʉkɔ kukwo. Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ kʉ ɓɛyɔ
ɓa ndɨ kapa kasʉngʉlya Yeso. Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉʉ
atɨkpamyagatʉ ɓɛ tahukusi mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɓemoti kunu a na kɔndɔlɔ ɓemoti
aka, kɔndɔlɔ yi nɨnɔ ogwa ka lɨɓyɛ ka Lɨsyɛ la kimumbiso, kanyʉgʉ ka
lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ? 12 Ɛɛɛ! A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ
kakɨtaga kɔndɔlɔ! Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉʉ akatɨkpamya ɓɛ tiki tanagyaga
ɓʉnza ka Lɨsyɛ la kimumbiso.» 13 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ alʉkʉ
nɔ ɓɛ: «Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɨ, kʉɓɔkʉkɔ kwi nɨkwɔ ɨɨta ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ kwagɔgɔ. 14 Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ, ɓaga kagya
dikiɗɨ kakɨsa pisi tina yɔ ɓamwisiso mina Yeso.

Yeso nɨ mʉgya-ligubo nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ

15 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓogoni kagyɨlya dikiɗɨ, opupa ndɨ
wa. Ɓambaza ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓaɓɨɓya ndɨ. Uhukusa ndɨ ɓatʉ
ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ. 16 Ʊgbɨtyaga ndɨ ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgʉ
mʉgɔngʉ kunzi. 17 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
18 «Muminoni mʉgya-ligubo kamɨ, nɨnɔ napʉnaga ndɨ,
a mikamɨ mʉpaka. Napaga kʉgbɛ.
Nobisa ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kakɨ.
Ʊɓɨkyaga ndɛkɛ mababa ka ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka kamɨ longbingbili.
19 Kasaanɨgʉ ndɛkɛ na ɓambanzʉ ikanɨ kamakya ɨpʉmbʉ.
Na ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ ko ɓopisi.

20 Koɓunigʉ ndɛkɛ lɨgʉgʉ nɨlɔ lɨyɨga,
kolimigʉ ndɛkɛ itambi nɨyɔ akoɗunguwo.
Agyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓungbingbili inisa ndɛkɛ mina ka ɓapa ɓayasɨ.
21 Mababa obisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ ko lino kakɨ.»

Ɓaɓikyini Yeso ɓɛ akagya ligubo no ngu ka Belizebuli
(Malɨkɔ 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kʉwa wa, ɓadulyoku ndɨ Yeso na mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, no koloɓu ya mamɔmɔ, a ndɨ gɔnɨ ɓoɓo. Yeso ahukusa ndɨ, apʉnga ndɨ kanzɨna na kaɨna. 23 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ Mika ngama Daudi mʉ?» 24 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko ngu ka Belizebuli, ngama ka ɓomuyoniso!»

25 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kaɨgbanana luga yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini. Ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓemoti ikanɨ ndaɓʉ yimoti ɓakɨgbanana, gʉɗʉ yi nɨnɔ ikanɨ ndaɓʉ yi nɨyɔ omisikanatʉ. 26 Kika nɨ Abɨlɨ akakpumya Abɨlɨ-dakɨ, akaibumoniso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ. Ɓʉngama kakɨ akwanana kʉwa kaidukulaga kaamaga lɨkɨ? 27 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli, ɓomikunu, ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, ɨɓunu ɓamombukwana-donu bi ɓɔ mika ndɛkɛ ɓazozi. 28 A ɓɛyɔ, ɨmɨ nakokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu.

29 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kogulya ka ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa lɨngama kakɨ nɨ kanakondigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, kika sɛ kʉwa nɨ akondini, akwanana kagya ɓɛyɔ! 30 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ. Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla pa imoti na ɨmɨ, a komisyo. 31 Kinili nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakwananatʉ kaʉpɨlya ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na mosikoni masɨ nɨmɔ ɓasɨkaga Kunzi. Luki limoti, ɓakakwananigʉ ndɛkɛ kapɨlya mʉmbanzʉ nɨnɔ asiki Lɨmbɛngɨ-Lotu. 32 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na mʉpɨlya. Luki limoti, nɨnɔ anzɨnaga yanyɛnyɛ ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakapɨlyɨgʉ ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ikanɨ ka nɨnɔ akodoku.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-45)

33 «Kika nɨ sɨbʉkʉsɔ a sanza, bumo yi ika yanza gɔnɨ. Kika nɨ a sanyɛ, bumo yi ika ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ, ɓibaga sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi. 34 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya makpʉmʉka manzanza lɨkɨ, nɨ ma ɓanyɛ? A ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ opupisaga nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ! 35 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanza. Mʉtʉ wanyɛ opupisaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanyɛ. 36 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ mʉkɔmbʉ, ɓambanzʉ ɓatʉmbʉlaga ndɛkɛ makpʉmʉka ma payaya masɨ nɨmɔ

12:21 12:21 Wanda ka Isaya 42:1-4.

opupaga ndɨ ka nɔkʉ kaɓʉ. 37 A ɓɛyɔ, muhukuso ikanɨ kukwakʉ kakʉ
inisana ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna kakʉ.»

Ɓambanzʉ ɓakakʉnga Yeso ɓɛ ʉgyɨlyɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga
(Malɨkɔ 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Kʉwa wa, ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ, ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takapa ɓɛ tiwoniso
likingyosi.»
39 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, ma ɓanyɛ
na makokwononigʉ ko misa ko Kunzi! Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi
likingyosi. Luki limoti, makɨnigʉ ndɛkɛ ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ
aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna. 40 Ɓɛgɛyɔ, Yɔna agya ndɨ mino masyɛ
masaa, biti na lɨsyɛ ka mʉma ka musi mudingi, Mika-Mʉmbanzʉ agya
ndɛkɛ ɨyɨ masyɛ masaa ɓɛgɛyɔ, biti na lɨsyɛ ka mbʉkʉ. 41 Ka lɨsyɛ
lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ka mʉɗɔngɔ ɓigwo
kaʉsʉngʉlya ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ
kaɓʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na
mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!
42 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ
ka gʉɗʉ wa Sɨba kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama
Sɔlɔmɔnɔ amaga ndɛkɛ kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya!
Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Sɔlɔmɔnɔ.»

Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ amigilyini mʉmbanzʉ
(Luka 11:24-26)

43 «Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupa mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka
ɓɛsa ɓilelele. Akɨsa pa ya kimumbiso, luki limoti nɨ kinigʉ, 44 ilu aka
ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ, kʉ nopupiku ɓi mino.› Nɨyɔ ɨga ɓata,
atakanya ɓikpo, yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya ɓɨnza. 45 Aga kʉwa
kava mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ maɗɨya na ɨka nɨmɔ manyɛnyɛ
kakɨtaga ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika kʉwa
wanyɛ kakɨtaga wa a ndɨ mino kambwa. Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ka ɓatʉ ɓa lɨvananza lanyɛ li nɨlɨ.»

Ɓa ɨkɨ ɓɔ ɓa ɓamamakɨ Yeso?
(Malɨkɔ 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ ɓata mina kanzɨna aka
na ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ, amakɨ na ɓamamakɨ ɓa ndɨ
ɓakamagaga kunzi. Ɨɓʉ, ɓa ndɨ kapa kanzɨna na ɨyɨ. 47 Mʉtʉ ɓemoti
aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wɨkwɛ! Amakʉ na ɓamamakʉ ɓa ɓakamagaga
kunzi. Ɓakapa kanzɨna na ɨwɛ.» 48 Yeso asikisya ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ:
«Mama nɨ wanɨ? Ɓomika-mama nɨ ɓa ɨkɨ?» 49 Kumbuso yi, ʉwanya
ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ na kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Huminoni! Mama na
ɓomika-mama nɨɓa! 50 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga sɨpananɨsɔ ka
Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨyɨ nɨ mama, mika-mama mʉlʉkʉ yi ikanɨ
mʉsalɨ kamɨ.»

13

Lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malɨkɔ 4:1-9; Luka 8:4-8)

12:40 12:40 Wanda ka Yɔna 2:1.

1 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ, ikoku ndɨ ka kpɔlɔ wo liɓa
lidingi. 2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambaza ɓakpʉkpʉ kʉgbɛ ka ɓambanzʉ ɓakungula
ndɨ ɓikululu. Kinili, aɗaka ndɨ, ika ka ɨngbɔlɔ yidingi. Ɓambaza ɓi
nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ ɓakamanana kubi.
3 Kʉwa wa, Yeso ʉnzɨnɨlya ndɨ makpʉmʉka mudingi ɓɨndɨ pisi ka
mozuni. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Lɨsyɛ limoti, alʉkʉ ɓemoti ɨnda
ndɨ kakʉna mʉpʉnga. 4 Nɨyɔ a ndɨ kakʉna bɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ
anyʉkaga ko pisi. Ɓombu ɓodoku ndɨ, ɓalya. 5 Masɔlɔ magɔgɔ
anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na lɨtɔmbʉ lakpʉ.
Nɨmɔ, aɓaka ndɨ ɓɨgala-gala lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ lakpʉ wa. 6 Luki limoti,
nɨyɔ mɔnɨ osumbo, awɨsɨya, ʉmɨlaga kyɛ lyo yi kigwinanagʉ ndɨ ɓɨnza
ka lɨtɔmbʉ. 7 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ ko kpokiki. Kpokiki
aɓaka ndɨ, akandaga ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ nɨ kopingigʉ. 8 Luki limoti, nɨmɔ
anyʉkaga ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ, aɓʉkʉta ɓɨyʉyʉyʉ. Litino limoti
aɓʉkʉtaga ndɨ bumo mɨya, lagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na lagɔgɔ ɓata
ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.» 9 Yeso opipila kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ a na motili,
ʉkanɨtɔ!»

Ko bulya ɨkɨ yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino na mozuni?
(Malɨkɔ 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Ko
bulya ɨkɨ yɔ wo mina kaʉnzɨnɨlya ɓambanzʉ ɓi nɨɓa na mozuni aka?»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ ɨɓunu ɓodikiɗi ɓaya Ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti, kɛgʉ ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ. 12 A ɓɛyɔ,
mʉmbanzʉ nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika kʉwa na imu makpʉ.
Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka
nɨlɔ akwanano ɓi kaika nolu. 13 Kinili, ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga na mozuni.
Gʉtʉgʉ ɓakika kaanda, ɓakɨnigʉ,
Gʉtʉgʉ ɓakika kaʉkana, ɓakʉkanɨ ikanɨ ɓakotombisyigʉ.
14 Ɨtʉlyana kʉwa ndɨ kʉgʉ kaɓʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Isaya
aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnigʉ.
15 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana
a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso.
16 Luki limoti, ɨgyagya ku kunu, kyɛ misa kunu akaɨna na motili kunu
akaʉkana. 17 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓogyalandʉ ɓakpʉ na
ɓatʉ ɓongbingbili ɓa ndɨ na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga nɨmana makaɨna ma, luki limoti ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ
na mʉsasa kaʉkana nɨmana makaʉkana ma, luki limoti ɓakʉkanagʉ
ndɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malɨkɔ 4:13-20; Luka 8:11-15)

13:15 13:15 Wanda ka Isaya 6:9-10.

18 «Hukononi nɛkɨ isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna. 19 Masɔlɔ nɨmɔ
anyʉkaga ndɨ ka kpɔlɔ wo pisi, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga
Lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ko Kunzi, luki limoti, nɨ koɓɨnɨkyonigʉ.
Mumuyoniso odoku, anyɔgɔ masɨ nɨmɔ ɨkʉna ndɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ.
20 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na
lɨtɔmbʉ lakpʉ, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko
Kunzi ɓɨkwa, ogwi na magyagya. 21 Luki limoti, nɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
kɛgʉ no lyo kʉsɔ kakɨ, ogwi ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Nɨyɔ ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
ɓatʉkya ɓɨkwa ka baya.
22 Masɔlɔ mi nɨmɔ anyʉkaga ndɨ lugo wo kpokiki, a likingyosi ka
mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ
ɓa ɔɓɨlɨ na mʉsasa ma lɨngama, akandaga Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kʉsɔ kakɨ
ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ nɨ kopígʉ bumo.
23 Na nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ɨdɔɓɔ a likingyosi ka mʉtʉ yi
nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨnɨkyana. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
aɓʉkʉta bumo ka ɔɓɨlɨ kakɨ. Mʉmbanzʉ ɓemoti ika no bumo mɨya,
wagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya, wagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.»

Yeso akatwa lizuni kʉgʉ wa tɔnɨtɔ tanyɛ

24 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ nɨlɨ: «Tokingyoso Ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akʉna ndɨ masɔlɔ manza ko
tiko kakɨ. 25 Biti yimoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ mina
ka ɓatɔtɔ, mumuyoniso kakɨ odoku ndɨ ɓɨpɛlɛ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ ka
mʉpʉnga, aga ndɨ ɨyɨ. 26 Nɨyɔ mʉpʉnga aɓaka, aɓʉkʉta, tɔnɨtɔ tanyɛ
ti nɨtɔ inisana ndɨ gɔnɨ.
27 Ɓosunzu ka mombukwano tiko, ɓodoku ndɨ kamuusa ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu, wakakʉnagʉ mbɛyɨ ndɨ asɨ masɔlɔ manza aka
ko tiko kakʉ? Tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɨ apʉnya kʉwa tu yanɨ?›
28 Usikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mumuyoniso nɔ ogyi ɓi ɓɛyɔ.› Ɓosunzu ɓamuusa
ndɨ ɓɛ: ‹Wapatʉ ɓɛ taga kanyɔgɔ?›
29 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: ‹Kalɨ! Makɨnda kanyɔgɔ, yagɔgɔ manyɔgɔtʉ
gɔnɨ mʉpʉnga nɨnɔ ko tiko. 30 Wosoni masɨ angatɨ pa imoti kadwɛ
ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nɨnɔ, nʉɓɨkya ɓanʉ ɓagya-ligubo
ɓɛ: Nyogoni mbɛyɨ tɔnɨtɔ tanyɛ, makandaga ka ɓegbi kyɛ ɓabʉsyɨ.
Kumbuso yi, mamʉmʉla mʉpʉnga ka basa ya masɔlɔ kamɨ.›»

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo lɨkɛɗɛ
(Malikɔ 4:30-34; Luka 13:18-21)

31 Yeso ʉtwɨlya ndɨ ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lɨsyɛ a abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ mʉtʉ ɓemoti ava ndɨ, akʉna ko tiko
kakɨ. 32 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mina lɨkɛɗɛ yɔ kakɨtaga bumo yagɔgɔ yasɨ,
luki limoti, nɨyɔ aɓaka, opinga kʉwa kakɨtaga malɨlɨ masɨ mo tiko. Ɨɨta
sɨbʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku ndɨ kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa
tabɨ yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo mukati
(Luka 13:20-21)

33 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Muko ɓemoti
ava ndɨ, opula ka ɓambɨkɛ ɓayɨsaa ɓaya fufu kadwɛ kʉkwakʉ fufu
ofula ndɨ mino wasɨ ɓɨdaɨ-daɨ.»

34 Yeso ʉnzinilyaga ndi ɓambaza ka ɓambanzʉ makpʉmʉka masi mi nimɔ ka mozuni aka. Na kɛgʉ ndi na likpʉmʉka nilɔ ʉɓikyaga ndi ni kotwigʉ lizuni.
35 A ɓɛyɔ, igyonosa ndi ɓɛyɔ kyɛ itʉlyani nilɔ iɓikya ndi pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
«Nanzinaga ndɛkɛ pisi ka mozuni.
Natʉmbʉlaga ndɛkɛ ɓingbanganya makpʉmʉka nimɔ isʉma ndi katʉkya ka mʉpʉnganagi ma ɔɓili.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni la tɔnitɔ tanyɛ

36 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndi ɓambaza ka ɓambanzʉ, ogulya ndi ka ndaɓʉ. Ɓaɓiɓya kaki ɓodoku ndi kaɓikya ɓɛ: «Titʉmbʉlyaga isi ya lizuni la tɔnitɔ tanyɛ nitɔ a ndi ko tiko.»
37 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ninɔ akʉnaga masɔlɔ manza ni Mika-Mʉmbanzʉ. 38 Tiko ni ɔɓili. Masɔlɔ manza ni ɓambanzʉ niɓɔ ka ɓʉngama ko Kunzi. Na tɔnitɔ tanyɛ ni ɓambanzʉ niɓɔ ɓʉkananaga na Mumuyoniso. 39 Alʉkʉ ninɔ odoku ndi kakʉna tɔnitɔ tanyɛ ni mumuyoniso. Buulya masɔlɔ ni muliɓo ma ɔɓili. Na ɓagya-ligubo ni ɓamalaika. 40 Ɓɛyɔ ɓanyɔgɔ mino tɔnitɔ tanyɛ ɓaɗikita ko ɓuku, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka muliɓo ma ɔɓili.
41 Mika-Mʉmbanzʉ ʉtika ndɛkɛ ɓamalaika kaki, kaʉtʉmba ka ɓʉngama kaki ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉmakyaga ɓɛngɛni ka ɓʉnyɛ na ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ. 42 Ɓʉɗikita ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na ɓilya manzʉ ɓikyalʉ-kyalʉ. 43 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓatʉ ɓongbingbili ɓika ndɛkɛ ɓiwenge-wenge abɛ mɔni ka ɓʉngama ka Abaɓʉ. Ninɔ a na motili, ʉkanitɔ!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la izangiya nilɔ isʉma ndi

44 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a mʉɗɔngɔni abɛ luki la izangiya nilɔ isʉma ndi ko tiko. Niyɔ mʉtʉ ɓemoti ina ndi, asʉma ɓata. Ogwa ndi magyagya kʉgbɛ, inda kagaba makpʉmʉka kaki masi ɓingbufu, oluwa tiko yi niyɔ.
45 Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓata mʉɗɔngɔni abɛ ambula ɓemoti ninɔ akisaga ndi koluwo sanga yanzanza. 46 Ngbingo yi ninɔ ina ndi mino mʉsanga ma ligabʉ lapʉ kʉgbɛ, inda ndi kagaba makpʉmʉka kaki masi, odoku ndi koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ɓanyɔ ɓosi

47 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓata mʉɗɔngɔni abɛ moyo nimɔ ɓoɗinga ndi ko liɓa lidingi. Moyo mi nimɔ ugwi mobi ma ɓosi masi. 48 Niyɔ otiwo, ɓoɗuɗula kʉwa ndi kubi. Ɓanyɔ ɓosi ɓikanana ndi kaʉmʉmʉla ɓosi ɓanzanza ka ɓɛngbɔlɔ. Luki limoti, ɓumbimba ndi niɓɔ ɓanyɛnyɛ.
49 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka muliɓo ma ɔɓili. Ɓamalaika ɓodoku ndɛkɛ kaʉgbanana ɓatʉ ɓanyɛ na niɓɔ ɓongbingbili. 50 Niɓɔ ɓanyɛ, ɓʉɗikitaga ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na ɓilya manzʉ ɓikyalʉ-kyalʉ.»

Mʉtʉʉ mambiya na nimɔ mandɛli

51 Yeso umuusa kʉwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Ambɛ, mukonito ɓinza makpʉmʉka masi nimɔ namuɓikyi?» Iɓʉ aka ndi ɓɛ: «Iyo.»

13:35 13:35 Wanda ka Mambʉ 78:2.

52 Kumbuso yi, uɓikyoku ndɨ ɓɛ: «Kinili, muwonisilo wa mʉtʉʉ
wasɨ nɨnɔ ɓawonisilo lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, a
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mombukwana ndaɓʉ. Mombukwana ndaɓʉ yi nɨnɔ
anyɔgɔ ka lɨngama kakɨ makpʉmʉka mambɨya na nɨmɔ mandɛlɨ.»

Ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso
(Malɨkɔ 6:1-6; Luka 4:16-30)

53 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ katwaga mozuni mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa. 54 Aga
ndɨ ka Nazalɛtɨ kʉ opinga ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ
ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.

Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓɨdɛ, ɓanimuusa ɓɛ: «Wanɨ nɔ apá
yimibo no ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛnɛ? 55 Ambɛ,
kɛgʉ mbɛyɨ mika mʉsɛmala mʉ? Kɛgʉ amakɨ nɨ Malia? Kɛgʉ mbɛyɨ
ɓamamakɨ nɨ Yakɔbɔ, Yɛzɛfʉ, Simoni na Yuda? 56 Takikogigʉ mbɛyɨ
na ɓasalɨ kakɨ ɓasɨ pa imoti wanʉ? Wanɨ nɔ apá kʉwa yimibo no ngu
nɨyɔ?» 57 Kinili ɓakakwananagʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.

Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ a na ɨbɨba pa yasɨ,
luki limoti, kɛgʉ nolu ka mugi nɨmɔ ɨɓʉkʉto mino ikanɨ ka lɨvananza
kakɨ.»

58 Kinili, Yeso kagyagʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
mudingi kʉ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.

14

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizaɨ
(Malɨkɔ 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ ngama mudingi wa iwili ya Galilaya,
ʉkana ndɨ mongoni ka Yeso. 2 Ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ
yi nɨmʉ nɨ Yuani-Mubatizaɨ! Opupiniku ka ɓabɨlɨ! Kinili, a kʉwa no
ngu kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.»

3 A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ a ndɨ nɨ agwisisini Yuani, akondisiso, ɓaɗɨkɨta ka
bɔlɔkɔ. Ɛlɔdɨ agya ndɨ ɓɛyɔ, ko bulya ka muka ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Elodia. Ɨyɨ Elodia a ndɨ muka mamakɨ Yuani nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Filipi.
4 Yuani a ndɨ kayoyisa ngama Ɛlɔdɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Kakwananigʉ
kava Elodia.» 5 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ a ndɨ kapa kamwisisa Yuani. Luki
limoti, a ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨnaga ndɨ
Yuani ɓɛ a mugyalandʉ.

6 Wɨna sɛ, a ndɨ lɨsyɛ lo dumo mutomosya yɨɓʉkʉta ka ngama Ɛlɔdɨ.
Mika Elodia nɨnɔ mʉsɨka yi oɓina ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmaka
ndɨ wa. Miki nɔ akɔ ndɨ Ɛlɔdɨ lɨmbɛngɨ ɓɨkya, 7 kinili, Ɛlɔdɨ apá ndɨ
agʉmɛ pisi ka silika ɓɛ: «Nʉpátʉ luki lasɨ nɨlɔ wɛkʉnga.» 8 Kʉwa wa,
mʉsɨka nɔ ɨnda ndɨ kamuusa amakɨ. Nɨyɔ amakɨ atɨwa, ɨnda kʉwa
kaɓɨkya Ɛlɔdɨ ɓɛ: «Ipóku, wa aka wanʉ, mʉ ka Yuani-Mubatizaɨ ka
papɨ.» 9 Ngama alya ndɨ kumbu kʉgbɛ. Luki limoti, kakwananagʉ ndɨ
ɓata kakya ko bulya silika nɨnɔ akɔ ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉmaka
ndɨ ko dumo wa. 10 Atɨka ndɨ kakoku Yuani-Mubatizaɨ mʉ kʉ ka ndaɓʉ
ya bɔlɔkɔ.

11 Kʉwa wa, ɓodoku nomu ka papɨ, ɓapá ndɨ mʉsɨka yi nɨnɔ. Ɨyɨ,
amɨndɨlya ndɨ na imu amakɨ.

12 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓodoku ndɨ kava manda kakɨ, ɓaga
kolumbo. Ɓɨnda kʉwa ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso mongoni mi nɨmɔ.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Maɩikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

13 Ngbingo yi nɩnɔ Yeso ʉkana ndɩ mina mongoni mi nɩmɔ, atʉkya
ndɩ wa mʉkaka ka ɩngbɔlɔ yidingi. Ɩnda ndɩ ɓɩkɛɗɛ ka pa nɩyɔ
mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɩ mino. Luki limoti, wa ɓambanzʉ ɓʉkana mina
ɓɛyɔ, ɓatʉkya ndɩ ka ɓagʉɗʉ na magʉ, ɓɩnda kaɓyɛ. 14 Ngbingo yi
nɩnɔ Yeso osya ndɩ mina ka ɩngbɔlɔ, ʉmɩna ndɩ ɓambanzʉ ɓudingi
kʉgbɛ, ukwilya kumbu. Luga kaɓʉ, uhukusa ndɩ ɓatʉ nɩɓɔ ɓa ndɩ na
ɓokoloɓu.
15 Nɩyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓaɓɩɓya ɓakpuɗoku ndɩ, ɓaɓɩkya ndɩ ɓɛ:
«Wanʉ a ɩsa, na ngbingo okitogini. Yɛkɩ a ɓɛyɔ, ʉkpamya ɓambanzʉ
nɩɓa ɓaga ko giyo kailuulyo luki lɩlya.»
16 Luki limoti, Yeso usikisya ndɩ ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ ɓaga kʉ.
Hupóno nɩ ɩɓunu aka ɓamombukwono-donu ɓi malɩlɩ.»
17 Ɩɓʉ, ɓaɓɩkya ndɩ ɓɛ: «Wanʉ, ɩɓusu ta na mukati kuɓukumuti aka
na ɓosi ɓaɓa.» 18 Yeso ʉɓɩkya kʉwa ndɩ ɓɛ: «Ipóniku wanʉ.»
19 Kumbuso yi, ʉkpamya ndɩ ɓambanzʉ kaikonono ka tɔnɩtɔ. Ava
ndɩ mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi nɩɓɔ, atʉmba miso kʉgʉ wa
lɩsyɛ, abibisa Kunzi. Oɓunanaga ndɩ mukati mi nɩmɔ, ʉpága ɓaɓɩɓya
kakɩ. Ɩɓʉ, ɓʉgbananɩlyaga ndɩ ɓambanzʉ. 20 Ɩɓʉ ɓasɩ ɓalyalya ndɩ
na ɓikutogo ɓɩkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɩɓya ɓamʉmʉla
ndɩ ɓodongbu nɩɓayɔ asɩkana ndɩ, otumo mʉmbɩ tɛkɛɓɛ na mɩɓa.
21 Ɓatʉ nɩɓɔ ɓalyalya ndɩ ɓa ndɩ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
nɩ ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Maɩikɔ 6:45-52; Yuani 6:15-21)

22 Kumbusa wa nɩyɔ, Yeso ʉkpamya ndɩ ɓaɓɩɓya kakɩ ɓɛ ɓaɗakɩ ka
ɩngbɔlɔ yidingi, ʉtakanyɩ kʉsyakʉ wa ibombu. Ko ngbingo yi nɩnɔ, ɩyɩ
asɩkana ndɩ kaʉpá ɓambanzʉ lɩgʉndʉ. 23 Nɩyɔ ʉpá ɓambanzʉ lɩgʉndʉ,
aɗaka ndɩ ɓɩkɛɗɛ ka ngʉpa kalʉmba. Nɩyɔ biti osyo, Yeso a ɓata ndɩ
kʉ kwa kʉ mʉkaka. 24 Ɩngbɔlɔ yi nɩyɔ a kʉwa ndɩ nɩ itundulini ka
lɩmbɛngɩ lo liɓo. Mʉɓaka a ndɩ koyungo ɓiyongo-yongo. Na muvivi
a ndɩ kakpɩngbaga. 25 Ko mbolugo, Yeso ɩnda ndɩ misa kʉ ɓaɓɩɓya
kakɩ ɓa ndɩ mino nɩ anakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɩpapapa. 26 Nɩyɔ
ɓaɓɩɓya ɓamɩna ndɩ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɩ
kʉgbɛ. Ɓaɓɩkya ndɩ ɓɛ: «Abɩlɩ mʉ!» Ɓapʉnga ndɩ kakʉgwaga na
kʉɓangakʉ.
27 Luki limoti, ko ngbingo yi nɩnɔ aka nɔ, Yeso ʉɓɩkya ndɩ ɓɛ:
«Wigwini mambɛngɩ, ɩmɩ nɔ! Makoɓongonitɔgʉ.» 28 Pɛtɛlɛ asikisya
ndɩ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kiko lɩngʉnʉ ɓɛ ɩwɛ nɔ, ɩkpamya nɩndɩ
kʉ wo mino nɩ nanakpakyana gɔnɩ kʉgʉ wo liɓo.» 29 Yeso aka ndɩ na
ɩyɩ ɓɛ: «Dokunɔ.»
Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ osya ndɩ ka ɩngbɔlɔ, apʉnga ndɩ kakpakyana kʉgʉ
wo liɓo ɓɩpapapa kaɩnda misa kʉ Yeso a ndɩ mino. 30 Luki limoti,
ngbingo yi nɩnɔ ɩno mino muvivi mapʉ, aɓanga, apʉnga ndɩ kolindo.
Apamɩkana ndɩ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, ɩhukusanɔ ɓaka!»
31 Wa aka wa, Yeso ananɩlya ndɩ kʉɓɔkʉkɔ, agwi. Kʉwa wa, aɓɩkya
ndɩ ɓɛ: «Eze, wa mʉtʉ wa baya yɩkɛɗɛ! Ko bulya ɩkɩ yɔ wo ɓi mino
na ɓotumo?» 32 Nɩyɔ ɓaɗaka ndɩ ɩɓʉ ɓasɩ ɓaɓa ka ɩngbɔlɔ, muvivi mi

nɨmɔ osya ndɨ. 33 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ ɓoɓuna
ndɨ moli kambwa ka Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, wa Miko Kunzi!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka Gɛnɛzalɛtɨ
(Malikɔ 6:53-56)

34 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ, ɓosila kʉwa ndɨ ka iwili
ya Gɛnɛzalɛtɨ. 35 Ɓatʉ ɓa kʉ ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ Yeso. Ɓapʉnga kʉwa
ndɨ kowowisa mongoni kakɨ ka iwili yasɨ, ɓanadulyoku na ɓatʉ ɓa
ɓokoloɓu ɓasɨ. 36 Ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓi nɨɓɔ, ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ
ɓavɨlinɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ ma kutuko kakɨ aka. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓavɨlaga
ndɨ, ɓahʉkagatʉ ndɨ.

15

Lutono kʉgʉ wa yɨgya ka ɓatɨtɛ
(Malikɔ 7:1-13)

1 Lɨsyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓotukyoku ndɨ ka
Yelusalɛma. Ngbingo yi nɨnɔ ɓasilya ndɨ mina Yeso, ɓamuusa ɓɛ: 2 «Ko
bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoɓuno mina yɨgya ka ɓotitosu? A ɓɛyɔ,
ɓakɨsʉkʉsagɨgʉ maɓɔkʉ nɨ ɓakalyalya!»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino
koɓuna mʉtʉʉ ko Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu? 4 A ɓɛyɔ,
Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉɓanga abakʉ na amakʉ.› Omotiloku ɓɛ:
‹Mʉmbanzʉ kagbusyo abakɨ ikanɨ amakɨ, okwononi ɓamwɨ.› 5 Luki
limoti, iɓunu maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ akwanana kaɓɨkya abakɨ ikanɨ
amakɨ ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ nakwanano ɓi nolu kausingyo, nopí kʉwa ka
apɛpɛ ko Kunzi.› 6 Mʉtʉ yi nɨnɔ kakwananɨgʉ ɓata kaɓanga abakɨ
ikanɨ amakɨ. Iɓunu makolimogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko bulya yɨɓyɛ
yɨgya ka ɓotitonu.
7 Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ kʉgʉ
kunu, ngbingo yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mina ɓɛ:
8 ‹Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛmɨnaga payaya.
9 Malʉmba nɨmɔ ɓɛgyɨlyaga a payaya.
A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaɓʉ akaɓyɛnɛnɛ na ɓopisi nɨɓayɔ ɓibisilyogo aka.›»

Luki nɨlɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ
(Malikɔ 7:14-23)

10 Kumbuso yi, Yeso amaka ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Hukononi, motombisya ɓinza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ. 11 Luki nɨlɔ ingyaga
ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ kapágɨgʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, nɨlɔ opupogo
lɔ apága ɓʉnyɛ.»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Wibito
ɓi ɓɛ mʉnzɨna kakʉ utulito ɓi Ɓafalisayɔ?»
13 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Luki lasɨ nɨlɔ aɓakaga nɨ Baba nɨnɔ kʉgʉ
wa lɨsyɛ kokunigʉ, ɓomukatʉ. 14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, husoni! Ɓa ɓatʉ ɓo
koloɓu ya mamɔmɔ nɨɓɔ ɓakaukpokyonisa ɓadaɓʉ! Mʉtʉ wo koloɓu
ya mamɔmɔ kika kakpokyonisa dakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓogwatʉ ka lɨɓyɛ.»
15 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni li nɨlɨ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ na gʉtʉgʉ iɓunu aka, makak-
wananɨgʉ kayibo isi yi? 17 Ambɛ, makibogigʉ mbɛyɨ ɓɛ luki lasɨ
nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ, osyaga ka mʉma, kumbuso yi, opupo,

ɨnda ka lɨmbɨ? 18 Luki limoti, lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ka
mʉmbanzʉ, atʉkyaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ. Na ilu lɔ apága mʉmbanzʉ
ɓʉnyɛ. 19 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupogo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ,
lɨmwɔmwɔ, kasyɛ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓʉɗanda, kuɓakʉ,
mʉtamanagɨ mʉɓɨkya ɓɔngɔ na ɓanvɛnvɛ. 20 Nɨmana masɨ mɔ apága
mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, kalyalya nɨ wakisukusigʉ maɓɔkʉ
kakwananɨgʉ kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.»

Waɓakanana aɓinikyonini Yeso
(Malɨkɔ 7:24-30)

21 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ wa, ɨnda ndɨ misa ya iwili ya Tilo na
nɨyɔ ya Sidɔna. 22 Kʉ ɓɛyɔ, Waɓakanana ɓemoti asilya ndɨ. Muko yi
nɨnɔ akʉkwaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama
Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu! Mikamɨ mʉsɨka yi akaigyogyisa kʉgbɛ
na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ!»

23 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka.
Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ:
«Mʉkpamya nɛkɨ muko yi nɨmʉ aga, kyɛ akatigbomisa ɓamʉ aka na
mʉpamʉ.» 24 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓetikoku ndɨ ka Ɓezaleli aka, nɨɓɔ ɓa
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.»

25 Luki limoti, muko yi nɨnɔ odoku ndɨ koɓuna moli kambwa kakɨ,
ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, kikiliki, isingyanɔ
ɓaka!» 26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɨnza kava malɨlɨ ka ɓomiki,
kaumbimbilya ɓɛnva.»

27 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu. Luki
limoti, gʉtʉgʉ ɓɛnva aka ɓalyagatʉ gɔnɨ kumbo ya ɓamalɨlɨ nɨmɔ
anyʉkaga ka mɨza ka mombukwana-daɓʉ.»

28 Kʉwa wa, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, baya kakʉ a yidingi!
Igyonosi ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ o mino.» Ko ngbingo
yi nɨnɔ aka nɔ, mɨkakɨ mʉsɨka yi ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu

29 Kʉmbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ kʉ, ɨnda ka mutili ma ibombu ya
Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko. 30 Kʉwa wa, ɓambaza
ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓadulyogoku ndɨ na ɓatʉ ɓa
mʉtɨngbɨ, nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, ɓazɛgɛsɨ, ɓoɓoɓo na ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ, ɓubisaga ndɨ kambwa ka Yeso
na ɨyɨ anuhukuso.

31 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza wa ɓɨdɛ
kaʉmɨna ɓaɓoɓo kanzɨna, ɓatʉ ɓa mʉtɨngbɨ kananɨkana, ɓazɛgɛsɨ
kakpakyana na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ kaɨna. Ɓapʉnga
kʉwa ndɨ kabibiso Kunzi wa Izaleli.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya
(Malɨkɔ 8:1-10)

32 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakaʉmɨnyɨlya
ɓatʉ ɓi nɨɓana kumbu. Ta kʉwa na ɨɓʉ na masyɛ masaa, ɓakɛgʉ
ɓata no luki lɨlya. Nakɛgʉ kapa kaʉsa ɓɛ ɓaga nɨ ɓanɨmʉkana ɓanza.
Ɓakaga ɓɛyɔ, yagɔgɔ nzʉyɨ ʉdɨkagatʉ ko pisi.»

33 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wanʉ ka ɨsa, tinisonoku na malɨlɨ
yanɨ nɨmɔ akwanana ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓɛnɛ ikuti?»

34 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ma na mukati mɨnga?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta
na mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓakɛɗɛ aka.»
35 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓikononi wasɨ. 36 Ava
ndɨ mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓi nɨɓɔ. Kumbuso kabibiso
Kunzi, oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ
ɓambanzʉ.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi,
ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉlaga ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ, otuma ndɨ
mʉmbɨ maɗɨya na ɨka. 38 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ
ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya nɨ ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.
39 Kumbuso Yeso kaʉpá ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ lɨgʉndʉ, aɗaka ka
ɨngbɔlɔ, aga ndɨ ka iwili ya Magadani.

16

Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Malɨkɔ 8:11-13; Luka 12:54-56)

1 Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso kaɓɔɓɔ. Ɓaɓɨkya
kʉwa ndɨ ɓɛ ʉwanyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
2 Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɨnaga ɓɛ ɓɛkʉɓa
a ɓɨngbʉ, maɓɨkyaga ɓɛ lɨsyɛ asyɛtʉ lanza na ɓʉgala. 3 Na ɓʉsɔɓɨ,
ɓɛkʉɓa kopiyo, maɓɨkya ɓɛ mbwayɨ alʉkatʉ. Iɓunu, makwananatʉ
kaiba mokingyosi dididi ma ɓɛkʉɓa. Luki limoti, makakwananɨgʉ
kaiba mokingyosi mo ngbingo yi nɨmʉ. 4 Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ,
ma ɓanyɛ na makokwononigʉ ko misa ko Kunzi! Makakʉnga ɓɛ
ɓamuwonisi likingyosi. Makɨnɨgʉ likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka
mugyalandʉ Yɔna.» Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ, ɨmagalya ɨyɨ.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ

5 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓazaba ndɨ mina liɓo lidingi,
ɓaɓʉsala ndɨ kava mukati. 6 Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito na
kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ nɨkwɔ a abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati
na yɨgya ka Ɓasadukayɔ.»
7 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ɓɛ: «Akaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ
takavigʉ ɓi mukati.» 8 Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa
ndɨ ɓɛ: «Eze, ma ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina
kanzɨna luga kunu ɓɛ makɛgʉ na mukati? 9 Makonotombisyigʉ ndɛkɛ?
Makɛgʉ mbɛyɨ katamana ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɛlɔfʉ kuɓukumuti ɓikutaga
ndɨ mino mukati kuɓukumuti? Mamʉmʉla ndɨ mʉmbɨ mɨnga ka
nɨmɔ asɨkana ndɨ? 10 Ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya nɨɓɔ ɓikutaga
ndɨ mukati maɗɨya na ɨka, na mʉmbɨ mɨnga mɔ mamʉmʉla ndɨ?
11 Ɨkɨ kʉwa makɛgʉ ɓi kotombisyo ɓɛ nakɛgʉ ɓi kamʉnzɨnɨlya ko
bulya mukati ngbingo yi nɨnɔ no ɓi mino kamʉɓɨkya ɓɛ: Wikoni
nɨ maniɓuulyo na yɨgya ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨyɔ a abɛ
sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo mukati?»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓiba ndɨ ɓɛ kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ ɓiki kaiɓuulya
na sɨbʉkʉsɔ ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨsɔ ofulisaga mukati.
Luki limoti, a ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓiɓuulyi na mʉtɨwɨ ka Ɓafalisayɔ na
Ɓasadukayɔ.

13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨnda ndɨ mina misa ya mugi ma Kaizaliɨa-
Filipi, umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ
Mika-Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ?»
14 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Yuani-
Mubatizaɨ. Ɓagɔgɔ ɓɛ ɨyɨ nɨ Ɨlɨya. Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨyɨ nɨ Yelemia, ikanɨ
ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
15 Yeso umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ
wanɨ?»
16 Simoni Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ, wa Kilisito! Wa Miko Kunzi
nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ!»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Simoni mika Yɔna, wa mʉtʉ wa mazɨyɔ! A
ɓɛyɔ, kɛgʉ mʉmbanzʉ nɔ utumbulyogi. Luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉgʉ
wa lɨsyɛ. 18 Ɨmɨ, nakaʉɓɨkya ambɛ ɨwɛ nɨ Pɛtɛlɛ*. Na kʉgʉ wa lɨtalʉ li
nɨlɨ, nopika ɓanʉ mino kanisa kamɨ. Na ngu ya kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ
kʉgʉ yi. 19 Nʉpá ndɛkɛ lifungula la ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Lasɨ
nɨlɔ wakandaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ, ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Lasɨ nɨlɔ wakʉlaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ
ɓɛgɛyɔ.»
20 Kʉwa wa, Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓakaɓɨkyonitɔgʉ
mʉmbanzʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Kilisito.

Yeso oɓɨkyini ɓɛ okwatʉ na opupo ka mbʉkʉ
(Maɨkɔ 8:31–9:1; Luka 9:22-27)

21 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso apʉnga ndɨ kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓɨngbanganya ɓɛ okwononi ɨndɨ ka Yelusalɛma. Na kʉ ɓɛyɔ,
igyogyisatʉ kʉgbɛ ka maɓɔkʉ ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ɓokumu-kumu na
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɓamwisisatʉ, kumbusa wa masyɛ masaa opupo
ka mbʉkʉ.
22 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ, apʉnga kayoyiso, anaɓɨkya
ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kunzi ʉkpɨngbɨlyɨtɔ ɓaka nɨlɔ! Haaa, nɨlɔ
kigyonosigʉ ndɛkɛ na ɨwɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»
23 Luki limoti, Yeso oyikana ndɨ, aɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Abɨlɨ mʉ! Kɨtaga
kumbuso kamɨ! Wakakɨsa kegwisiso! Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ nɨyɔ
ko Kunzi, luki limoti, a abɛ nɨyɔ ka ɓambanzʉ.»
24 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa
kɛɓɨɓya, okwononi ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ, abɨnɨka
mʉsalaba kakɨ, apʉnga kɛɓɨɓya. 25 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso
ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ aɓunguso ko bulya kamɨ,
inisanatʉ ɓata na ɨyɨ. 26 A ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisana na
lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ nɨ aputini ɔɓɨlɨ kakɨ? Ɨkɨ yɔ akwanana ɓata kapá
kyɛ ahukusi ɔɓɨlɨ kakɨ?
27 Mika-Mʉmbanzʉ odokuto ka ɨbɨba ka Abakɨ pa ɨmoti na ɓamalaika
kakɨ. Akalya mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ. 28 A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ‹Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu
wanʉ, ɓakokwigʉ kanɨ nɨ ɓakaminigʉ Mika-Mʉmbanzʉ kodoku ka
ɓʉngama kakɨ.›»

17

Miso ka Yeso igomosyonini
(Maɨkɔ 9:2-13; Luka 9:28-36)

* **16:18** 16:18 Pɛtɛlɛ: Isi yo lino li nɨlɔ nɨ lɨtalʉ.

1 Kumbusa wa masyɛ maɗiya, Yeso ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na
mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Aɗaka ndɨ na ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨkɛɗɛ ka ngʉpa
yɨkʉngʉ kʉgbɛ. 2 Kʉ ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana ndɨ kambwa kaɓʉ,
apʉnga kanzɛ abɛ mɔnɨ. Ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓitu kʉgbɛ abɛ libu.
3 Ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ Musa na Ɨlɨya ɓigbututu
nɨ ɓananzɨna na Yeso. 4 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ:
«Mombukwono-dosu! A ɓɨnza iɓusu kaiko wanʉ. Wakapa, nopiki
wanʉ ɓangbangba ɓayɨsaa, nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨlɨya.»
5 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka, lindindi
lawenge-wenge utikya ndɨ. Kʉsɔ yi kʉ, lɨyʉ opuponoku ndɨ ɓɛ:
«Nɨmʉna, a Mikamɨ mʉpaka! Nobisa lɨmbɛngɨ kʉgʉ kakɨ! Mu-
mukononi ɨyɨ!» 6 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
Ɓogwaga ndɨ mokpukpu wasɨ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Luki limoti, Yeso ukpuɗoku ndɨ, ʉvɨlaga, ʉɓɨkya ɓɛ: «Womogoni,
makoɓongonitɔgʉ!» 8 Nɨyɔ ɓɨkwɛ, ɓamɨna kʉwa ndɨ Yeso aka mʉkaka.
9 Nɨyɔ ɓa ndɨ kosyoku ka ngʉpa, ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ,
makatumbulyogonɨtɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ mini lɔ, kadwɛ
kʉ kwa kʉ Mika-mʉmbanzʉ opupa ɓanʉ mina ka mbʉkʉ.»

Yuuso kʉgʉ wa doku ka Ɨlɨya

10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mina ɓɛ okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ,
oɓungusyaga makpʉmʉka masɨ. 12 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ
Ɨlɨya odoniku ndɨ. Luki limoti, ɓambanzʉ ɓakamibagʉ ndɨ, ɓa ndɨ
kagya ɓɛyɔ aka yɔ ɓa ndɨ mina kapa. Gʉtʉgʉ Mika-mʉmbanzʉ aka,
ɓagyogyiso ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»
13 Ɓaɓɨɓya ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ kaʉnzɨnɨlya kʉgʉ ka Yuani-
Mubatizaɨ.

Yeso ahukusini miki wa lɨga
(Malɨkɔ 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ ɓuwobi na pa nɨyɔ ambaza
ka ɓambanzʉ a ndɨ mino, mʉtʉ ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Mʉtʉ yi
nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ. 15 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Hiii,
Mombukwono-dosu! Mukwilyanɔ ɓaka mikamɨ kumbu. A na koloɓu
ya lɨga, akaigyogyisa kʉgbɛ. Ogwaga kʉwa ɓongbinga ɓasɨ ko ɓuku
ikanɨ ko liɓo. 16 Nindito ɓi na ɨyɨ ka ɓaɓɨɓya kakʉ. Luki limoti,
ɓakokwononigʉ ɓi kahukuso.»
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma
makɛgʉ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na
iɓunu ɓongbinga ɓinga? Nakwanana kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga
ɓinga? Doku nɛkɨ na ɨyɨ kʉnʉ!»
18 Nɨyɔ ɓapá ndɨ miki, Yeso apamɨlya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ a ndɨ
kʉsɔ kakɨ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ opupa ndɨ, wa aka wa miki nɔ aʉka ndɨ.
19 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ nɨ ɓa kʉwa asɨ ɨɓʉ
aka, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu takokwononigʉ ɓi mina
kokpumyo lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A kyɛ baya kunu a yɨkɛɗɛ. A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka abɛ
maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi kaɓɨkya ngʉpa yi nɨyɨ ɓɛ:

‹Tʉkya wanʉ, waga kʉ›, agatʉ ɓi. Kikigʉ ɓi no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kakwananɨgʉ ɓi ku kunu.» [21 *]

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ, opupoku ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 9:30-32; Luka 9:43-45)

22 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ka
iwili ya Galilaya, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ
ka maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ, 23 ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa,
opupoku ka mbʉkʉ.» Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalya ndɨ kumbu
kʉgbɛ.

Kakalya manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba

24 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ mino ka
Kapɛlɛnaumu, ɓatʉ nɨɓɔ ɓolipisaga ndɨ manzanza wa ndaɓʉ ya
malʉmba ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo kunu
kakalyagɨgʉ ɨyɨ manzanza ma ndaɓʉ ya malʉmba?» 25 Pɛtɛlɛ usikisya
ndɨ ɓɛ: «Iyo, akalyagatʉ.»
Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ ingya ndɨ mino ka ndaɓʉ, Yeso apʉnga ndɨ nɨ
ɨyɨ kanzɨna. Amuusa ndɨ ɓɛ: «Simoni! Wakaɨna ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ
ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ nɨmʉ ɓikogo mino kolipiso manzanza, ɓulipisogo
ɓatʉ ɓa lɨvananza kaɓʉ ikanɨ ɓobiko?» 26 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ:
«Ɓulipisogo ɓobiko aka.»
Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, lɨvananza la ɓʉngama
kakalyagɨgʉ ilu manzanza. 27 Luki limoti, takɛgʉ kapa kaugwisiso
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Kinili, wɨnda ka ibombu, waɗɨkɨta kʉngakʉ. Musi nɨnɔ
wanyɔ wa mambwa, wahukwa mʉnɔkʉ, kʉsɔ yi, watakanya ambuma
wa lɨfalanga. Wava ambuma yi nɨnɔ, wakalya ko bulya manzanza kusu
na ɨwɛ.»

18

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ?
(Malɨkɔ 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ,
ɓamuusa ɓɛ: «Kʉsɔ wa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, wanɨ nɔ a mʉtʉ
wa ɨbɨba kʉgbɛ?»
2 Yeso amaka kʉwa ndɨ miki, abisa luga kaɓʉ. 3 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mokoyikonigʉ, mika mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lɨsyɛ. 4 Kika nɨ mʉmbanzʉ isisini, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki mʉkɛɗɛ
yi nɨmʉ, ɨyɨ nɔ ika ɓanʉ mudingi ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. 5 Na
kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini miki mʉkɛɗɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ ko lino
kamɨ, etilyi ɨmɨ ɓɨkpɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 9:42-48; Luka 17:1-2)

6 «Luki limoti, mʉmbanzʉ kagwisisa ɓemoti ka ɓomiki nɨɓɔ
ɓɛɓɨnɨkyana ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpɨkɨla lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ,
ɓaɗɨkɨta ko lɨɓo lidingi ɓikudumu. 7 Kumbu ka ɔɓɨlɨ! Ɓopisi kogwa ka
ɓʉnyɛ a ɓayakpʉ! A ɓɛyɔ, a ɓɨnza ɓɛ ɓopisi ɓa kugwakʉ ikitɔ. Luki
limoti, kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!

---

* **17:21** 17:21 Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ kʉsɔ wa Moɓiso mandɛlɨ ma Ligiliki. **17:24** 17:24 Wanda ko Pupo 30:11-16.

8 Kika nɨ kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kakʉ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ,
wombimba ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na
kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kumoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu
masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 9 Kika
nɨ liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ
kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ no lisa limoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino
nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Lizuni ka kɔndɔlɔ nɨnɔ oɓungaga ndɨ
(Luka 15:3-7)

10 «Wiminyonito, makaminonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti ka ɓomiki ɓi niɓa
payaya! A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓamalaika kaɓʉ niɓɔ kʉgʉ wa
lɨsyɛ ɓa masyɛ masɨ ɓuwobi na Baba. [11 Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɨ
ka ɔɓɨlɨ kauhukuso niɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.]
12 Makaɨna ɓʉ? Kika nɨ mʉmbanzʉ a mbɛyɨ na ɓakɔndɔlɔ mɨya,
ɓemoti luga kaɓʉ oɓungogo. Ambɛ, kʉsɨgʉ mbɛyɨ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ
na kʉɓɔmʉ ka ngʉpa, aga kakɨsa nɨnɔ ɓemoti kika kanɨ oɓungogini?
13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ amɨno mino, ogwa
magyagya kʉgbɛ, kakɨtaga ɓɛyɔ ikago mino na magyagya ka niɓɔ
ɓakɔndɔlɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ, niɓɔ ɓakoɓungagagʉ ndɨ.
14 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ kapagɨgʉ ɓɛ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka ka ɓomiki niɓana oɓungogi.»

Kapá mʉmbanzʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ mʉtʉʉ

15 «Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, wɨnda kamɨna, miko iɓunu na
ɨyɨ aka. Na kika nɨ umukonini, mɨgɨlya kʉwa ɓata yʉkanana. 16 Luki
limoti, kika nɨ kumukonigʉ, mʉva mʉtʉ wagɔgɔ ɓemoti ikanɨ ɓatʉ
ɓaɓa, kyɛ ‹lɨkpʉmʉka imibisikosi lɨngʉnʉ kambwa ka ɓadɛmʉ ɓaɓa
ikanɨ ɓasaa.› 17 Kika nɨ okyini kaʉmʉkana, wɨnda katʉmbʉlaga ka
kanisa. Kakya gɔnɨ kahʉkana kanisa, wava abɛ mʉtʉ nɨnɔ kamibigʉ
Kunzi na mʉgya manyɛ abɛ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza.
18 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, masɨ nɨmɔ makandaga ndɛkɛ ka
ɔɓɨlɨ, ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ. Na masɨ nɨmɔ makʉlaga
ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ.
19 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ ɓatʉ ɓaɓa luga kunu ka
ɔɓɨlɨ ɓukononini kakʉnga lasɨ, Baba nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ʉpátʉ luki li
nɨlɔ. 20 A ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓomumukoni mino ko
lino kamɨ, ɨmɨ, na wa luga kaɓʉ.»

Bɨbʉ ka mʉgya-ligubo nɨnɔ akya ndɨ kapɨlya

21 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akpʉɗa ndɨ Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, kika nɨ mika-mama egyilyini ɓʉnyɛ, nakwanana kapɨlya kadwɛ
nganga yɨnga? Kadwɛ nganga maɗɨya na ɨka?» 22 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ:
«Nakaʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ asɨ kadwɛ nganga maɗɨya na ɨka aka. Luki
limoti, nganga ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka nganga maɗɨya na ɨka.
23 Kinili, likingyosi la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ngama ɓemoti, nɨnɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓosunzu kakɨ ɓaɓɨkyɨ ɨsaɓʉ
ya ɓoluɓu kaɓʉ. 24 Ngbingo yi nɨnɔ apʉnga ndɨ mino kaumuusogo,
ɓadulyoku ndɨ na ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no luɓu wo ɓuyi ɓakpʉ
kʉgbɛ. 25 Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ kɛgʉ ndɨ no pisi yɨkalya luɓu yi

18:16 18:16 Wanda ka Yɨgɨlya 19:15.

nɨnɔ. Mombukwana-dakɨ akpamya ndɨ ɓɛ ɓagabɨ, pa imoti na mukakɨ, ɓomikakɨ na makpʉmʉka kakɨ masɨ, kadwɛ kʉ kwa kʉ igiso mino luɓu kakɨ. 26 Musunzu yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa ka mombukwana-dakɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ luɓu kakʉ wasɨ.› 27 Mombukwana-dakɨ akwilya ndɨ kumbu. Asa luɓu yi nɨnɔ, akpamya ndɨ ɓɛ aga.

28 Ngbingo yi nɨnɔ opupa ndɨ mino, ɓabangana na dakɨ mʉgya-ligubo. Dakɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no luɓu kakɨ mʉkɛɗɛ wa ɓambuma mɨya. Kʉwa wa, agwi ndɨ, ambɨmbɨta ko singasʉ ɓɨmbɨtɨtɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨkalya makpʉmʉka kamɨ!› 29 Dakɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ. Aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ makpʉmʉka kakʉ.› 30 Luki limoti, akya ndɨ. Aga kamokyisiso dakɨ nɨnɔ ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ, kadwɛ ko ngbingo nɨnɔ akalya ndɛkɛ mino luɓu yi nɨnɔ. 31 Ngbingo yi nɨnɔ ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ kʉgbɛ, ɓaga katʉmbʉlyaga mombukwana-daɓʉ masɨ nɨmɔ akɨtanaga ndɨ. 32 Kʉwa wa, mombukwana-daɓʉ amaka ndɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ! Ngbingo yi nɨnɔ wɨtatanaga ndɨ mino na ɨmɨ ɓɛ nʉpɨlyɨ luɓu kakʉ, nʉpɨlyatʉ ndɨ ka masɨ. 33 Ɨwɛ, wakakwananɨgʉ ɓɨ kapɨlya dakʉ mʉgya-ligubo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ nʉpɨlya ndɨ mino?› 34 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga kʉwa ndɨ mombukwana-dakɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Asʉta ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ ɓagyagyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ akalya ndɛkɛ mino makpʉmʉka kakɨ masɨ.»

35 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉgya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ, kika nɨ ɓemoti kunu kɛgʉ kapɨlya mamakɨ na lɨmbɛngɨ kakɨ lasɨ.»

19

Mʉtʉʉ ka Yeso ko bulya yiɓuna ndʉwa
(Malɨkɔ 10:1-12)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kaɓɨkyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ, atʉkya ka Galilaya, ɨnda kʉwa ndɨ ka Yudɛa kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ. 2 Ɓambaza ɓudingi ka ɓambanzʉ ɓaɓyɛ ndɨ. Kʉ ɓɛyɔ, uhukuso nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu.

3 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ kaɓɔɓɔ, ɓamuusa ɓɛ: «Ambɛ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ mʉlʉkʉ kasikisa mukakɨ ko bulya ɓʉnyɛ ɓasɨ?»

4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makanotongulogigʉ ndɛkɛ iɓunu ɓɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ‹Kunzi agya ndɨ mʉlʉkʉ na muko?› 5 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na amakɨ. Ɓavanana na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨɨta kʉwa nzʉyɨ yimoti.› 6 Kʉwa wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyɨ yimoti. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kogbonosonitɔgʉ nɨlɔ Kunzi omotoni.»

7 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ Musa akpamya ndɨ ɓɛ mʉlʉkʉ akwanana kapá mukakɨ balʉwa muɓuna ndʉwa kambwa kasikiso?»

8 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Musa amʉkpamya ndɨ kausikiso ɓoko kunu ɓɛyɔ ko bulya ɓʉpʉ ɓa mambɛngɨ kunu. Luki limoti, ka mʉpʉnganagɨ kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ. 9 Nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ

19:4 19:4 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:27. **19:5** 19:5 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

asikisini mukaki, kiki ni agwini na muluku aka, ava wagɔgɔ, muluku
yi ninɔ ogyini ɓilya.»
10 Kuwa wa, ɓaɓiɓya ka Yeso ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Kika ni mutuu a ɓɛyɔ
kugu ka muluku na mukaki, kɛgu nɛki ɓinza kavanana!»
11 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓambanzu ɓasi ɓakakwananigu kaukana
mutuu mi nima. Kiki niɓɔ aka ɓɔ Kunzi upunaga ndi. 12 Kaɓyɛnɛnɛ na
niyɔ, ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti ɓakavananagigu, kyɛ ɓiɓukuta gɔngu
ɓiɓɔbɔbɔ. Ɓagɔgɔ kyɛ ɓambanzu ɓɔ ɓugya ndi ɓɛ ɓakoɓukutonitɔgu
iɓu. Na ɓagɔgɔ niɓɔ ɓakakwananigu kavanana ko bulya ɓungama ɓa
kugu wa lisyɛ. Ninɔ akwanana kaukana mutuu mi nima ukana.»

Yeso uɗukilyini ɓomiki ɓuɓunga
(Malikɔ 10:13-16; Luka 18:15-17)
13 Kuwa wa, ɓambanzu ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi
maɓɔku, ulumbilya. Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓunyakilya ndi. 14 Yeso
uɓikya kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Husoni ɓomiki ɓoduku kunu no
mino! Makupokyonitɔgu, kyɛ ɓungama ɓa kugu wa lisyɛ a ko bulya
ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓa abɛ iɓu.»
15 Kuwa wa, Yeso ubisilya ndi ɓomiki ɓi niɓɔ maɓɔku. Kumbuso yi,
atukya ndi wa.

Muwanza ɓemoti wa lingama ɓakanzina na Yeso
(Malikɔ 10:17-31; Luka 18:18-30)
16 Kuwa wa, aluku ɓemoti adulyoku ndi Yeso, amuusa ɓɛ: «Muwon-
isilo, ɓunza tino ɓɔ nakwanana kagya, kyɛ ninisoni na ɔɓili wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ?»
17 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ wo mino kemuusa kugu wa
ɓunza? A ɓɛyɔ, mutu ɓemoti aka nɔ a wanza! Wakapa kogulya ka
ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓyɛgɛ mutuu.»
18 Muwanza nɔ amuusa kuwa ndi Yeso ɓɛ: «Mutuu tino?»
Yeso asikisya ɓɛ: «Wakamwonitɔgu mumbanzu, wakogyonitɔ
ɓilya, wakiɓonitɔgu, wakaɓukulyogonitɔgu mumbanzu likpumuka.
19 Muɓanga abaku na amaku, wapa mamaku muɗɔngɔni ɓɛyɔ wipago
mino iwɛ mombukwana-daku.»
20 Aluku nɔ aɓikya ndi ɓɛ: «Nagyaga mutuu mi nimɔ masi. Iki ɓata
yɔ etigolyi?»
21 Yeso aɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Wakapa kaika mutu wanza, waga,
wagaba makpumuka nimɔ wa nomu masi. Ɓuyi ɓi ugbananilyaga
ɓatu ɓa yangya. Kuwa wa, winisana ndɛkɛ na lingama kugu wa lisyɛ.
Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
22 Niyɔ aluku nɔ ukana ɓɛyɔ, atukya ndi wa ni analya kumbu kyɛ a
ndi na lingama lidingi.
23 Kuwa wa, Yeso uɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «A lingunu,
nakamuɓikya ambɛ: ‹A yapupu ka mutu wa mukumbo kogulya ka
ɓungama ɓa kugu wa lisyɛ!› 24 Nakamuɓikya ɓata ambɛ: ‹A yapupu
ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musaɗa. Luki limoti, a ɓata yapupu
kugbɛ mutu wa lingama kogulya ka ɓungama ko Kunzi!›»
25 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ɓukana ndi mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndi
kugbɛ. Ɓimuusa kuwa ndi ɓɛ: «Wani sɛ kuwa nɔ akwanana kainisana
na muhukusɔ?»

19:19 19:19 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

26 Yeso ʉnda ndɨ ɓizumuuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Luki nɨlɔ ɓambanzʉ
ɓakakwananɨgʉ kagya gʉtʉgʉ iki yi aka, Kunzi agyatʉ ɨyɨ.»
27 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ, tapʉnga
kaʉɓɨɓya. Tinisana kʉwa ndɛkɛ iɓusu na ɨkɨ?»
28 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya iɓunu nɨɓɔ
mɛɓɨɓya amɓɛ: ka ɔɓɨlɨ wambɨya, wa Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ
mino ka ɓuliki kakɨ ɓa ɨbɨba, iɓunu mika ndɛkɛ gɔnɨ ɓakikonono
ka moliki tɛkɛɓɛ na maɓa kosombisa mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ka
Ɓezaleli. 29 Mʉmbanzʉ wasɨ kasa ndɨ ɓandaɓʉ kakɨ, ʉsa ɓamamakɨ,
asa abakɨ, ikanɨ amakɨ, ʉsa ɓomikakɨ ikanɨ ɓotiko kakɨ ko bulya
kamɨ, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na masɨ nɨmɔ nganga mɨya imoti kakɨtaga.
Inisana gɔnɨ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 30 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi
nɨɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na nɨɓɔ ɓudingi ɓa kumbuso
ɓika kʉwa ndɛkɛ kambwa.»

20

Yeso akapá likingyosi ko bulya mʉkalya ka ɓagya-ligubo

1 «Takwanana kokingyasa Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mom-
bukwono tiko nɨnɔ opupa ndɨ kunzi na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo. Opupa ndɨ
ɓɛyɔ, kaʉkɨsa ɓagya-ligubo ɓo tiko kakɨ ya muzabibu. 2 Ʉkanana ndɨ
na ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓɛ akalyaga ɓanʉ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka
ambuma ɓemoti ka lɨsyɛ. Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ ko tiko kakɨ.
3 Nɨyɔ ɨtʉlyana saa tatʉ, opupo ɓata ndɨ kunzi. Ʉmɨna ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓakamanana payaya aka ka pa yangba. 4 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Windoni
gɔnɨ iɓunu kagya ligubo ko tiko kamɨ. Napá ɓanʉ mʉmbanzʉ yɨkaka-
yɨkaka mʉkalya nɨmɔ okwononi.› 5 Kʉwa wa, ɓaga ndɨ.
Mombukwono tiko opupa ɓata ndɨ kunzi na mʉsɨkatʉ, kumbuso yi
na saa tisa, anagya asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka. 6 Ɓuwobi kadwɛ ɓʉgɔgɔ, opupa
ɓata ndɨ kunzi. Ʉmɨna ɓata ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakamanana ka pa yangba
wa. Umuusa ndɨ ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ molipyogi mino ɓakamanana
aka ɓɛnɛ?› 7 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ atiwonyi pa
ya ligubo.› Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Windoni gɔnɨ iɓunu kagya ligubo ko
tika kamɨ ya muzabibu.›
8 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, mombukwono tiko yi nɨyɔ aɓɨkya ndɨ kapita
kakɨ ɓɛ: ‹Hʉmaka ɓagya-ligubo, wapá mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka
mʉkalya kakɨ. Wapʉnga na nɨnɔ osiliku ka muliɓo, wopipilo na nɨnɔ
wa mambwa.› 9 Ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓapʉnga ndɨ ligubo na ɓʉgɔgɔ,
ɓodoku ndɨ. Ɓapá mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti.
10 Nɨɓɔ ɓodoku ndɨ ka ligubo na ɓʉsɔɓɨ, ɓisisiloku ndɨ. Ɓa ndɨ
kasɨma ɓɛ ɓʉpátʉ ɓuyi kakɨtaga. Luki limoti, ɓapá gɔnɨ mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti aka.
11 Nɨyɔ ɓavago mina mʉkalya kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kanzɨnzɨnya
mombukwono tiko. 12 Ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓatʉ nɨɓɔ ɓosiliku ka muliɓo
ɓogyi ligubo ka saa imoti aka! Ukolyi mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu nɨɓɔ
tolipyogi nɨ mɔnɨ anatɨlya ka ligubo lapʉ kʉgbɛ.›
13 Luki limoti, mombukwono tiko yi nɨyɔ asikisya ndɨ ɓemoti ka
ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓɛ: ‹Yɛ wai, nakuɓɨɓigʉ ɨmɨ! A ɓɛyɔ, tukononi
ɓi ambɛ nika kaʉkalya na ambuma ɓemoti ka lɨsyɛ! 14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ,
va mʉkalya kakʉ, watʉkya ko misa kamɨ. Ɨmɨ nɔ noboilyi kakalya
mʉtʉ wa muliɓo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ. 15 Ambɛ, nakokwononigʉ kagya

na mukumbo kami mɯɗɔngɔni ɓɛyɔ nopo mino? Ikani wa na imi no miso mopi kyɛ na na yigya yanza?›»

16 Yeso amatila ɓata ndi ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓatɯ niɓɔ ɓakumbuso ɓika ndɛkɛ ɓamambwa, na niɓɔ ɓamambwa ɓika kɯwa ndɛkɛ ɓakumbuso.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yisaa ɓɛ okwatɯ, opupa ka mbɯkɯ
(Malikɔ 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina kaɗaka ka Yelusalɛma, itɛ ndi na ɓaɓiɓya kaki tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓikɛɗɛ. Ʊɓikya ɓɛ: 18 «Hukononi! Mbiya wanɯ, takaɗaka ka Yelusalɛma. Kɯ ɓɛyɔ, ɓasɯtatɯ Mika-mɯmbanzɯ ka maɓɔkɯ ka ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ. Ɓaɓikya ɓanɯ ɓɛ ɓamwi. 19 Kumbuso yi, ɓasɯta ka maɓɔkɯ ka ɓatɯ niɓɔ ɓakamibigɯ Kunzi. Iɓɯ, ɓatiba ɓanɯ ɓikyaaa, ɓatina pimbo, ɓabangilaga ka mɯsalaba. Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbɯkɯ.»

Ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓakakisa ɓɯngama
(Malikɔ 10:35-45)

20 Kɯwa wa, muka Zɛbɛdayɔ pa imoti na ɓomikaki ɓakpuɗoku ndi Yeso. Iyi mama nɔ oɓuna ndi moli kambwa ka Yeso kakɯnga luki limoti. 21 Yeso amuusa ndi ɓɛ: «Wakapa iki?» Iyi aka ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ wika ɓanɯ mino ka Ɓɯngama kakɯ, hɯɓikyanɔ ɓaka ikani ɓomikami ɓaɓa ɓi niɓana ɓikatɯ ɓemoti ka kumbanzikaniko kakɯ, wagɔgɔ ka kulekuke.»

22 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makɛgɯ kaiba nilɔ makɛkɯnga. Makwananatɯ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso ninɔ namwo ɓanɯ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo, takwananatɯ.»

23 Yeso ɯɓikya ndi ɓɛ: «Makwananatɯ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi ninɔ. Luki limoti, ka nilɔ o ndi kalikisa mɯmbanzɯ ka kumbanzikaniko ikani wa kulekuke kami, kɛgɯ liguba kami. Ɓapa niɓayɔ a ko bulya ka ɓatɯ niɓɔ Baba uɓungusilyaga ndi.»

24 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓɯkana ndi mina mongoni mi nimɔ, mambɛngi ɯtɯla ndi na yigya ka ɓomika Zɛbɛdayɔ.

25 Kɯwa wa, Yeso ɯmaka ndi iɓɯ ɓasi, ɯɓikya ɓɛ: «Mibagatɯ ɓɛ ɓangama ɓakpɯkpɯ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓili yi nimɯ ɓatiwaga ɓɛvananza kaɓɯ na mɯpamɯ. Ɓatɯ ɓakpɯkpɯ ɓɯɗitaga ɓatɯ ɓagɔgɔ na ɓɯngama kaɓɯ ɓinvi. 26 Luki limoti, kikonitɔgɯ ɓɛyɔ luga kunu. Ninɔ akapa kaika mɯtɯ mudingi luga kunu, okwononi iki mɯgya-ligubo kunu. 27 Mɯmbanzɯ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu kunu.

28 Kinili, gɯtɯgɯ Mika-mɯmbanzɯ aka kodokugɯ ndi kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kaugugubya ɓambanzɯ, kapá ɔɓili kaki abɛ mɯkalya kaɯkɯlaga ɓatɯ ɓudingi ka ɓɯnyɛ.»

Yeso uhukusini ɓatɯ ɓaɓa ɓokoloɓu ya mamɔmɔ
(Malikɔ 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Ngbingo yi ninɔ Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi mina katɯkya ka gɯɗɯ wa Yeliko, ambaza mudingi ka ɓambanzɯ a ndi kaɯɓiɓya ɓingbooo. 30 Na ka kpɔlɔ wo pisi, ɓatɯ ɓaɓa ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓa ndi ɓakikaga wa. Niyɔ ɓɯkana ɓɛ Yeso nɔ akakitaga, ɓakɯgwaga ndi ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»

31 Niyɔ ambaza ka ɓambanzu ukana mino ɓɛyɔ, unyakilya ndi
ɓinyaka-nyaka ɓɛ ɓadaki. Luki limoti, ɓapamikanaga ɓata ndi ɓɛ:
«Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka
kumbu!»
32 Yeso amaga ndi, umaka, umuusa ɓɛ: «Makapa ɓɛ namugyilyi iki?»
33 Iɓu aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takapa ɓɛ miso atihukwikoni.»
34 Yeso ukwilya ndi kumbu, uvilaga miso. Wa aka wa, miso
uhukwikana ndi. Kuwa wa, ɓaɓyɛ ndi Yeso.

21

Yeso akogulya ka Yelusalɛma
(Malikɔ 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa kuwa ndi mina ɓuwobi
kadwɛ ka Yelusalɛma, ɓosila ndi ka Bɛtɛfagi, misa ya Ngupa ya
Mizeituni. Kuwa wa, Yeso utika ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa kambwa, 2 uɓikya
ndi ɓɛ: «Windoni ka mugi nimɔ a kambwa kunu ma, matakanya omoyi
wa punda ɓemoti no mikaki ɓukandila. Hukulogoni, modoku na iɓu
kunu. 3 Mumbanzu kamumuuso likpumuka ko bulya ɓapunda ɓi niɓɔ,
masikisya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.› Wa aka wa, mutu yi
ninɔ amusilyatu.»
4 Nilɔ igyonosa ndi ɓɛyɔ, kyɛ itulyani munzina nimɔ iɓikya ndi pisi
ka mugyalandu ɓɛ:
5 «Huɓikyoni ɓatu ɓa Siona ɓɛ:
‹Winoni, ngama kunu akamudulyoku,
mutumo na yisiso, kugu wa omoyi wa punda,
na kugu wa muwanza wa mikya punda, mika omoyi wa punda.›»
6 Ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓaga ndi, ɓagya ɓɛyɔ aka yɔ Yeso ukpamya
ndi mino. 7 Ɓodoku ndi na omoyi wa punda ninɔ no mikaki.
Ɓumolosaga ndi na ɓotu, Yeso ika ndi kugu yi. 8 Ɓambanzu ɓudingi
ka ambaza ɓa ndi koolosaga ɓotu kaɓu ko pisi. Ɓagɔgɔ ɓa ndi
kakɔgɔ mangu ma masisi, ɓanolosaga ɓɛgɛyɔ. 9 Ɓambanzu niɓɔ ɓa
ndi kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓa ndi kapamikanaga,
ɓanaɓikya ɓɛ:
«Iɓiba ko Mika ngama Daudi!
Kunzi aɗukilyi ninɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu ɓuɓunga!

Iɓiba ko Kunzi kugu kugbɛ!»
10 Niyɔ Yeso ingya kuwa ndi mino ka Yelusalɛma, guɗu wasi ogulya
ndi ka ɓukpwuku-kpwuku ɓudingi. Ɓambanzu ɓapunga ndi kaimuuso
ɓɛ: «Wani piyɛ mu?»
11 Ɓambanzu niɓɔ ɓa ndi ka ɓambaza ɓosikisya ndi ɓɛ: «Yeso nɔ.
A mugyalandu ka guɗu wa Nazalɛti, ka Galilaya.»

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓu ko Kunzi
(Malikɔ 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

12 Yeso ogulya ndi ka Ndaɓu ko Kunzi. Ku ɓɛyɔ, ukpumya ndi ɓatu
ɓasi niɓɔ ɓa ndi kaigagaɓya, na niɓɔ ɓa ndi koluwo. Ugbukumisaga
ndi ɓamiza ka ɓogomosyana ɓuyi. Umisya ɓokiti ka niɓɔ ɓa ndi
kaugaba ɓonzuwo. 13 Uɓikya ndi ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ: ‹Ɓalikyaga ndɛkɛ

21:5 21:5 Wanda ka Zakalia 9:9. **21:9** 21:9 Wanda ka Mambu 118:25-26.

ndaɓʉ kami ɓɛ ndaɓʉ ya malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kisʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»

14 Kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓatʉ ɓo koloɓu ɓaya mamɔmɔ na ɓatʉ ɓa mʉdili ɓasilyoku ndi Yeso. Iyi, uhukusa ndi. 15 Ngbingo yi nino Yeso agya ndi mina ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu, na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓina ndi likpʉmʉka limbanga li nilɔ. Ɓʉkana ndi gɔni ɓɛyɔ ɓomiki ɓa ndi mino kapamikanaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛ: «Ibiba ko Mika ngama Daudi!»

Likpʉmʉka li nilɔ utulisa ndi ɓangama ɓi niɓɔ mambɛngi kʉgbɛ. 16 Kʉwa wa, ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Watʉ kaʉkana likpʉmʉka li nilɔ ɓomiki niɓana ɓakaɓikya?»

Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Iyo. Ambɛ makanotongulogigʉ mbɛyi ndi ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Pisi ka nɔkʉ ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ na ka niɓɔ ɓawɛsɛ,
ɓimbilaga ibiba kakʉ.› »

17 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndi. Opupa ka Yelusalɛma, inda ndi kasyɛ ka Betania.

Yeso ogbongini sibʉkʉsɔ nisɔ kapágigʉ ndi bumo
(Malikɔ 11:12-14, 20-24)

18 Na ɓʉsɔɓi ɓa ɓʉgala ɓi, ko ngbingo nino Yeso a ndi mino kaigoku ka Yelusalɛma, imʉkana ndi nza. 19 Ka kpɔlɔ wo pisi, ina ndi sibʉkʉsɔ simoti, akpʉɗa. Luki limoti, atakanya ndi asi mapakʉ aka ni kɛgʉ no bumo kʉgʉ yi. Kʉwa wa, agbanga ndi sibʉkʉsɔ si nisɔ ɓɛ: «Katʉkya na lisyɛ li nili, wakaɓʉkʉtigʉ ndɛkɛ ɓata bumo kadwɛ ka muliɓo!» Wa aka wa, sibʉkʉsɔ si nisɔ okwa ndi.

20 Niyɔ ɓaɓiɓya ka Yeso ɓina ndi mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndi kʉgbɛ. Ɓamuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Igyonosi piyɛ ɓʉni sibʉkʉsɔ si nisi kokwo ko ngbinga ɓemoti aka ɓɛnɛ?»

21 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kika ni ma na baya, ni makɛgʉ na ɓotumo, iɓunu makwanano ɓi kagya aka mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ nogyi mina ka sibʉkʉsɔ si nisi. Luki limoti, gʉtʉgʉ ngʉpa yi niyi, maɓikyatʉ ɓi ɓɛ: ‹Mukuko, widĩkitoku ko liɓa lidingi.› Ko ngbingo ɓemoti aka igyonoso ɓi ɓɛyɔ. 22 Kika ni ma na baya, yasi niyɔ makʉnga, Kunzi amʉpátʉ.»

Wani nɔ apá Yeso ngu?
(Malikɔ 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yeso ingya ndi ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi nino a ndi mino kaɓikyaga Mongoni Manza, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓodoku ndi kamuusa ɓɛ: «Masi nimana wakagya ma, wakagya no ngu tino? Wani nɔ ʉpá ndi ngu yi niyɔ?»

24 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Na imi, nakamumuusa likpʉmʉka limoti aka. Makesikisyo, namʉtʉmbʉlyaga kʉwa ɓɛ nakagya no ngu ka wani. 25 Yɛki a ɓɛyɔ! Iɓatiso ka Yuani apʉnya yani? Kʉgʉ wa lisyɛ ikani ka ɓambanzʉ?»

Kʉwa wa, ɓapʉnga ndi kainzinzinya luga kaɓʉ, ɓanaɓikya ɓɛ: «Ɓakosikisya ɓɛ apʉnya kʉgʉ wa lisyɛ, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Yɛki a ɓɛyɔ! Ko bulya iki yɔ makaɓinikyanagʉ ndi likpʉmʉka kaki?› 26 Takosikisya

21:13 21:13 Wanda ka Isaya 56:7. **21:13** 21:13 Wanda ka Yelemia 7:11. **21:16** 21:16 Wanda ka Mambʉ 8:3.

amɓɛ ka ɓambanzʉ, taɓangatʉ ɓi ambaza ka ɓambanzʉ ɓi niɓa. A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi ɓibagatʉ ndi ɓɛ Yuani a ndi mugyalandʉ.»
27 Kʉwa wa, ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Ɨyi aka gɔni na iɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ imi aka, nakamʉtʉmbʉlyigʉ gɔni ikani nagyaga makpʉmʉka mi nimɔ no ngu ka wani.»

Lizuni ka ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa

28 Yeso aɓikya ndi ɓata ɓɛ: «Iɓunu makaina ɓʉni ko bulya lizuni li nili? A ndi na alʉkʉ ɓemoti ninɔ a ndi na ɓomiki ɓaɓa. Alʉkʉ yi ninɔ aɓikya ndi mikaki wa mambwa ɓɛ: ‹Mikami! Na lisyɛ li nili waga kagya ligubo ko tika ya muzabibu.› 29 Ɨyi aka ɓɛ: ‹Nakopagʉ!› Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndi tamanaga kaki, inda ndi kagya ligubo.
30 Alʉkʉ nɔ aɓikya ndi mikaki wagɔgɔ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aɓikya ndi mino ninɔ wa mambwa. Ɨyi, asikisya ndi ɓɛ: ‹Iyo ba, nagatʉ!› Luki limoti, ni kogagʉ.
31 Yɛki a ɓɛyɔ! Luga ka ɓomiki ɓaɓa ɓi niɓɔ, wani nɔ agya ndi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ abaɓʉ a ndi mino kapa?» Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ninɔ wa mambwa.»
Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓaɗanda ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ kambwa kunu ka Ɓʉngama ko Kunzi. 32 A ɓɛyɔ, Yuani odoku ndi ku kunu kamʉwanya pisi ya ɓungbingbili, iɓunu makabailyagʉ ndi. Luki limoti, ɓandɔmbɛ na ɓaɗanda, ɓabailyatʉ ndi. Gʉtʉgʉ ko ngbingo yi ninɔ mina ndi mino makpʉmʉka mi nimɔ, makopupagʉ ndi ka ɓʉnyɛ kunu ɓɛ mabailyi.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗiya
(Maliko 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Yeso ʉɓikya ndi ɓata ɓɛ: «Hukononi lizuni lagɔgɔ. A ndi na mʉtʉ ɓemoti ninɔ akʉna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpɔ ndi liɓyɛ liʉta bumo yi, opika ndi na mʉnala manda ko bulya ka ɓoɓuɓulyo. Kumbuso yi, ʉkanana ndi na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi niyɔ, akpakyana ndi.
34 Niyɔ ngbinga mubuulya masɔlɔ itʉlyana ndi, ʉtika ɓagya-ligubo kaki kʉ ka ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kaki.
35 Luki limoti, ɓadima-ɓotiko ɓi niɓɔ ɓugwi ndi ɓagya-ligubo kaki. Ɓalya ndi ɓemoti na bʉma ɓisʉsʉsʉ. Ɓamwɔ wagɔgɔ, ɓayipaga ndi wagɔgɔ ɓata na matamʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓadikisa ndi mino.
36 Kʉwa wa, ʉtika ɓata ndi ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ. Ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓudingi kaʉkitaga niɓɔ a ndi ni utikini kambwa. Luki limoti, ɓadima-ɓotiko ɓʉgyagya ndi ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓʉgya ndi mino niɓɔ ɓa mambwa.
37 Ka muliɓo, atika ndi mikaki ɓikpɛ, anasima ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.› 38 Luki limoti, niyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi niyɔ ɓamina kodoku, ɓaɓikyana luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi ninɔ alya ndɛkɛ lisima nimʉ! Donuku, tamwini, iɓusu kʉwa ɓɔ totigoli na lisimo kaki.› 39 Kʉwa wa, ɓagwi ndi, ɓambimba kunzi wo tiko, ɓamwɔ kʉ ɓɛyɔ.»
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ mombukwono tiko igoku ndɛkɛ mino, ʉgya ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓʉ?» 41 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono tiko ulumwisaga ni kɛgʉ no nzonzi, ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi niyɔ niɓɔ ɓiko ɓanapága masɔlɔ ko ngbingo ninɔ okwononi.»

42 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Makanotongulogigʉ mbɛyɨ
ndɨ ka Moɓiso Motu kʉ ikpikaga mino ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓakya ndɨ,
ilu lɔ ɨita kʉwa la angba.
Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ.
Ku kusu, a lɨkpʉmʉka lɨmbanga.›
43 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: ɓamʉkʉpyatʉ iɓunu
ɓʉngama ko Kunzi, ɓʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓika kaɓʉkʉta bumo yi. [44 Mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ ogwa kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ,
na mʉtʉ yi nɨnɔ lɨtalʉ li nɨlɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉtɨkana ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-
sɛkɛ.]»
45 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉkana bɛyɔ, ɓiba ndɨ ɓɛ a ndɨ
kaɓɨkya ko bulya kaɓʉ. 46 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ pisi kagwi, luki limoti,
ɓaɓanga ɓambaza ka ɓambanzʉ kyɛ ɓambaza ɓi nɨɓɔ ɓibagatʉ ndɨ
ɓɛ Yeso a mugyalandʉ aka.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi
(Luka 14:15-24)

1 Yeso idukulaga ndɨ kaʉnzɨnɨlya ɓata ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ
na mozuni, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: 2 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ngama ɓemoti nɨnɔ alyisisya ndɨ mikakɨ mʉlʉkʉ yi dumo mudingi
mʉvanana. 3 Ngama yi nɨnɔ ʉtɨka ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ kaumokoku
ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikisya ndɨ ko dumo. Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ
kodoku.
4 Kʉwa wa, ʉtɨka ndɨ ɓata ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Windoni
kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ nutikisyi ɓi ɓɛ: Mbɨya wanʉ, malɨlɨ a kʉwa muɓyo!
Numwisisini ɓi ɓangɔmbɛ na ɓanyama kamɨ ɓagɔgɔ ɓanvʉɗʉ-nvʉɗʉ.
Masɨ a makɨtʉlya, doniku ko dumo wo vononi!›
5 Luki limoti, yalɨkya yi nɨyɔ kudwisagʉ ndɨ pɔ gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ
aka. Ɓemoti ɨmagalya ndɨ ɨyɨ ko tiko kakɨ na wagɔgɔ ɨnda ndɨ kagaba
makpʉmʉka kakɨ. 6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓugwi ndɨ ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ,
ɓʉlya ndɨ ɓɨsʉsʉsʉ, ɓʉmwɔgɔ.
7 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ngama yi nɨnɔ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Ʉtɨka
kʉwa ndɨ ɓasʉda kakɨ kaulumwisogo ɓatʉ ɓanyɛ ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ
ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ na kabʉsya gʉɗʉ yi nɨnɔ.
8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Malɨlɨ mo dumo
oɓyini ɓi. Luki limoti, ɓatʉ nɨɓɔ nutikisyi ɓi ɓakokwononigʉ kodoku.
9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, syoni mʉ ma sɛngɨ. Huɓikyoni ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
mabangana na ɨɓʉ ɓɛ ɓoduku ko dumo wo vononi.›
10 Ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓosya ndɨ pisi. Ɓʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓa ndɨ kabangana na ɨɓʉ iki ɓatʉ ɓanyɛ ikanɨ ɓanza. Ɓodoku kʉwa
ndɨ na ɨɓʉ, ndaɓʉ yo dumo otuma ndɨ ɓɨɗɛ.
11 Nɨyɔ ngama yi nɨnɔ ogulya ndɨ ka ndaɓʉ kyɛ ʉmɨnɨ ɓobiko, amɨna
ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ kimokisyagʉ ndɨ ɓotu ɓayo dumo. 12 Amuusa
ndɨ ɓɛ: ‹Yɛ wai! A ɓʉnɨ wingyiku mino kʉnʉ, nɨ wakimokisyigʉ ɓotu
ɓayo dumo?› Luki limoti, alʉkʉ nɔ adaka ndɨ ɨyɨ ɓiwo.
13 Kʉwa wa, ngama yi nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ:
‹Mukondoni alʉkʉ yi nɨmʉ magʉ na maɓɔkʉ, mambimba kunzi ko

21:42 21:42 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

biti! Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ kaigomisogo na kaɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.›»
14 Kumbuso yi, Yeso omosisyoku ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmakaga ɓa ɓakpʉ,
luki limoti nɨɓɔ ɓʉpʉnaga ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓafalisayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulya yɨkalya manzanza
(Malɨkɔ 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ kagyɨlya Yeso dikiɗi, ɓalɨka ndɨ ɓɛ igwinoni
pisi ka mʉnzɨna kakɨ. 16 Kʉwa wa, ɓatikilyoku ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-
ɓemoti kaɓʉ pa imoti na ɓatʉ ɓa liɗu ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takaiba ɓɛ wa mʉtʉ walɨngʉnʉ,
wowonisilogo na ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apago mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu
iki. Wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kyɛ wakʉndagɨgʉ
gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ. 17 Tɨɓɨkya nɛkɨ mʉtamanagɨ
kakʉ: Ambɛ, takwananatʉ kakalya ikanɨ takokolyonitɔgʉ manzanza
ka Ngama Kaizalɨ?»

18 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ yanyɛ. Usikisya ɓɛ: «Ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kakɨsa kɛɓɔ? 19 Iwonyoni ɓuyi
nɨɓɔ makalyaga na iɓu manzanza.»

Ɓapá kʉwa ndɨ ambuma ɓemoti. 20 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu
no lino li nɨlɨ, a la ka wanɨ?» 21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama
Kaizalɨ.»

Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mupóni nɛkɨ Kaizalɨ makpʉmʉka
nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko Kunzi.»

22 Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓasa ndɨ wa,
ɓaga.

Ɓasadukayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku
ndɨ Yeso. (Ɨɓʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda kopupogigʉ ka ɓambʉkʉ.)
Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: 24 «Muwonisilo! Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kika
nɨ mʉmbanzʉ okwini, asa mukakɨ nɨ koɓukuti na ɨyɨ, akwanana ɓɛ
mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ yaa-dakɨ nɨnɔ okwa
ndɨ ɓomiki.›

25 Wɨna sɛ, luga kusu a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ
ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ
nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ. Asɨlya kʉwa ndɨ syononoga kakɨ woko yi nɨnɔ.
26 Syononoga kakɨ yi nɨnɔ okwa ndɨ gɔnɨ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa, kadwɛ ka nɨnɔ wa maɗɨya na
ɨka. 27 Kumbuso ɨɓʉ ɓasɨ kolumwogo, muko yi nɨnɔ ʉɓyɛ kʉwa ndɨ
gɔnɨ ɨyɨ. 28 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ muka
wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»

29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ kotombisyo
Moɓiso Motu ikanɨ ngu ko Kunzi. 30 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda
opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ ɓakʉvɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko
ikanɨ ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ!

31 Ko bulyo yipupa ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyɨ ɓɛyɔ
Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: 32 ‹Ɨmɨ, na Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka

na ka Yakɔbɔ.› Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ, Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda,
luki limoti, a Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ!»
33 Ɓambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtɨwɨ mi nɨmɔ,
ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Mʉtʉʉ nɨmɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya
(Malikɔ 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana ndɨ mina ɓɛ Yeso udokisini
Ɓasadukayɔ, Ɓafalisayɔ ɓi nɨɓɔ ɓamʉmʉkana kʉwa ndɨ pa imoti.
35 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ibaga ndɨ mʉtʉʉ kʉgbɛ, akpuɗoku ndɨ Yeso kakɨsa
kaɓɔɓɔ, amuusa ɓɛ: 36 «Muwonisilo! Kʉsɔ wa mʉtʉʉ masɨ, mʉtʉʉ
tina mɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya kʉgbɛ?»
37 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «‹Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na
lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ na yimibo kakʉ yasɨ.›
38 Mʉtʉʉ ma ɨzangɨya kʉgbɛ na ma mambwa nɨmɔ. 39 Mʉtʉʉ ma
mɨɓa a mʉɗɔngɔnɨ: ‹Mʉpa mamakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpago mino
ɨwɛ mombukwana-dakʉ yi.› 40 Mʉtʉʉ mɨɓa mi nɨmɔ a madʉlʉ ma
masɨ nɨmɔ ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Kilisito nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Malikɔ 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ mina ɓʉmʉmʉkana, Yeso
umuusa ndɨ ɓɛ: 42 «Mʉtamanagɨ kunu a ɓʉnɨ kʉgʉ ka Kilisito? Opupa
ndɨ ka lɨvananza ka wanɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «A miko-mika ngama
Daudi.»
43 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu,
Daudi akwanana ndɨ lɨkɨ kamaka Kilisito ɓɛ Mombukwono-dosu? A
ɓɛyɔ, Daudi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
44 ‹Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
Da wiki ka kumbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili kakʉ.› 45 Kika nɛkɨ nɨ Daudi akamaka Kilisito ɓɛ
Mombukwono-dosu, igyonosa kʉwa lɨkɨ ɓɛ iki ɓata miko-
mikakɨ?»
46 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ
kasikisya Yeso lɨkpʉmʉka. Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, kɛgʉ na mʉtʉ nɨnɔ
ɨkpʉnda ndɨ ɓata ɓɛ amuusogi makpʉmʉka.

23

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ
(Malikɔ 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)

1 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
2 «Ligubo ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ nɨ kaʉtʉmbʉlyaga
ɓambanzʉ Mʉtʉʉ ka Musa. 3 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, humukononi, managya masɨ
nɨmɔ ɓika kamʉtʉmbʉlyaga.
Luki limoti, makoɓyenitɔgʉ yɨgya kaɓʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ
ɓamʉpága, kɛgʉ imu mɔ ɓagyaga. 4 Ɓʉkandɨlyaga ɓambanzʉ mokum-
bogi mutititi, yapʉpʉ kabɨnɨka, ɓubinikisa ka mambɨga. Luki limoti,
ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓakavɨlɨgʉ pɔ gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ aka
kaubinikiso.

22:32 22:32 Wanda ko Pupo 3:6. **22:37** 22:37 Wanda ka Yɨgɨlya 6:5. **22:39** 22:39 Wanda ka Ɓalawi 19:18. **22:44** 22:44 Wanda ka Mambʉ 110:1.

5 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓakagya, ikaga ko bulya kaiwonisa aka
kambwa ka ɓambanzʉ. Ɓɨkpɨkɨlaga ɓapanga ɓaya ɓotu ka tʉndʉkʉtɔ
ikanɨ ka makamba. Kʉgʉ yi, ɓokpikaga ndɨ mina gɛlɛ-gɛlɛ yimoti-
yimoti ya Mongoni ko Kunzi. Ɓopundisaga ndɨ gɔnɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ
kaɓʉ ɓayɨndanda na malɛndɛ*. 6 Ko dumo, ɓapaga kaikonono ka ɓapa
ɓaya ɨbɨba. Ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba kaɓʉ, ɓikononogo ka moliki
ma kambwa. 7 Ɨɓʉ ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa
ɓaya musilyoni, ɓanʉmaka ɓɛ: ‹Muwonisilo!›.
8 Luki limoti, iɓunu makoboilyonitɔgʉ lino la ‹Muwonisilo!›. A
ɓɛyɔ, Muwonisilo kunu a ɓemoti aka. Na iɓunu ɓasɨ ma luki-
limoti. 9 Makamokogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka ɔɓɨlɨ
ɓɛ ‹Baba!›. A ɓɛyɔ, Obonu a ɓemoti aka nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
10 Makoboilyonitɔgʉ ɓɛ ɓamʉmakagɨ ɓɛ ‹Ngama!›. A ɓɛyɔ, Ngama
kunu a ɓemoti aka nɨ Kilisito.
11 Mʉmbanzʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ luga kunu, akwanana ɓɛ iki mʉgya-
ligubo kunu. 12 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Luki limoti,
nɨnɔ isisogo, Kunzi abɨnɨkagatʉ.
13 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ! Makaʉdʉlyaga ɓambanzʉ pisi yigulyo ka ɓʉngama ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ. Iɓunu ɓamombukwono-donu ɓi makɛgʉ kogulya kʉ
ɓɛgɛyɔ na manʉkpɨngba gɔnɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapa ɓɛ ɓogulyi.
[14 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Mʉkʉpyaga ɓowoko mukumba kaɓʉ masɨ, magyaga
malʉmba mandandanda ka yiwoniso kambwa ka ɓambanzʉ. Kinili,
ɓamusombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.]
15 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ! Molingyogo giyo kʉgbɛ, manakpakyana ko moɓo mudingi-
dingi, kakɨsa pisi tino yɔ makwanano mino kayikoso ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ ɨɨtɨ mʉɓɨɓya kunu. Kamʉbaɨlya, maɗikitisa
kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nganga yɨɓa kamʉkɨtaga iɓunu!
16 Kumbu kunu, iɓunu ɓatʉ ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ nɨɓɔ mukpoky-
onisogo ɓodonu! Maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la
Ndaɓʉ ko Kunzi, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ akuni
ko lino la ɔlɔ nɨnɔ ikaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku
mina silika. 17 Ma ɓongingi na ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a
na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga? Ɔlɔ ikanɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ aɓuɓisaga
ɔlɔ yi nɨnɔ ɓitu?
18 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la gbɔgbɔ
nɨnɔ ɓapágo mino apɛpɛ, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ
akuni ko lino la apɛpɛ nɨnɔ a kʉgʉ wa gbɔgbɔ, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ
aku mino silika.› 19 Batʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya
kʉgbɛ kakɨtaga? Apɛpɛ ikanɨ gbɔgbɔ yi nɨnɔ aɓuɓisaga apɛpɛ ɓitu?
20 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la gbɔgbɔ nɨnɔ ɓapágo
mina apɛpɛ, akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino la masɨ nɨmɔ a kʉgʉ yi.
21 Na gɔnɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lina la Ndaɓʉ ko Kunzi,
akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino ko Kunzi nɨnɔ ikaga kʉsɔ yi. 22 Na
mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la kʉgʉ wa lɨsyɛ, akakɔ ko lino
lo kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Kunzi nɨnɔ ikaga kʉgʉ yi.

* **23:5** 23:5 malɛndɛ: Ɓayuda ɓopundisaga ndɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ, kowonisilo likingyosi ɓɛ Kunzi ʉpʉnogoni ndɨ.

23 Kumbu kunu iɓunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka wa makpʉmʉka masɨ. Luki
limoti, mɨnaga payaya makpʉmʉka mi nɨmɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ ka
Mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ: kaika ngbingbili, kaika no kumbu na kaika
mʉtʉ walɨngʉnʉ. Makwanano ɓi kagya nɨmɔ nɨ makinigʉ magɔgɔ
payaya. 24 Iɓunu ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpokyonisaga ɓatʉ ɓa koloɓu ya
mamɔmɔ! Mʉtʉmbaga ɓoɓingi ɓakɛkɛkɛ ko liɓo limwo, luki limoti,
mamyo nyama mudingi abɛ ngamia!

25 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Masʉkʉsaga kɔpɔ na sanɨ kunzi yi aka. Luki limoti,
kʉsɔ yi ika mutumo na makpʉmʉka mo kuɓakʉ na tamanaga yanyɛ.
26 Mufalisayɔ! Wa mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ! Sʉkʉsa mbɛyɨ kɔpɔ
kʉsɔ yi, kʉwa wa kunzi yi ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ ɓɨngɔ!

27 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ma mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓambʉkʉ nɨɓayɔ ɓogboɗyaga na
mʉkpʉndʉ ɓitu, aninisana ɓayanza kunzi yi. Luki limoti nɨ a ɓayitumo
no kuwo ya ɓamanda na pɔpɔtʉ dididi kʉsɔ yi ɓɨɗɛ. 28 Iɓunu ma
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ko misa ka ɓambanzʉ, minisanaga abɛ makika
ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, ma ɓutumo kʉsɔ kunu na kʉɓɔɓɔkʉ na
yɨgya yanyɛ.

29 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma
ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi,
manoɓungusya ɓɨnza, ɓɨngɔ nɨɓayɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓongbingbili
ko misa kakɨ. 30 Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ: ‹Takika ndɨ gɔnɨ ko ngbingo
ka ɓotitosu, takʉkananɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ ko dikiɗi yiɗukusaga ɓangʉ
ka ɓogyalandʉ.› 31 Iɓunu, miyipaga gɔnɨ kubatʉ ɓɛ ma ɓomiko-
mika ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ɓogyalandʉ. 32 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ɓotitonu ɓapʉnga ndɨ, iɓunu, wisisiloni kʉwa nolu na kodwisa ka
muliɓo!

33 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Pisi tina yɔ makwanana ndɛkɛ mina
kanyɨka yigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ? 34 Kinili, ɨmɨ,
namʉtɨkɨlyatʉ ɓogyalandʉ, ɓatʉ ɓa yimibo na ɓowonisilo. Mʉmwɔgɔ
ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ, mʉbangɨlaga ɓagɔgɔ kʉgʉ wa salaba,
mʉtɨna ɓagɔgɔ ɓata pimbo ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba kunu na
mukpumyo ka ɓagʉɗʉ ɓemoti-ɓemoti. 35 Ɛɛɛ, iɓunu kʉwa ndɛkɛ ɓɔ
mɨɓʉnya lɨnʉnʉ ko bulya ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨyɔ aɗʉkaga ndɨ payaya
ka ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ koɗukusaga ɓangʉ ka Abeli nɨnɔ a ndɨ
mʉtʉ wongbingbili kadwɛ ka nɨyɔ ka Zakalia nɨnɔ a ndɨ mika Balakia.
Ɨyɨ Zakalia, mamwɔ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi luga wa pa yotu kʉgbɛ na
gbɔgbɔ. 36 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ɓatʉ ɓa lɨvananza la lɨsyɛ
li nɨlɨ, ɓɨɓʉnya ndɛkɛ lɨnʉnʉ ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ masɨ.»

Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalɛma
(Luka 13:34-35)

37 «Eeeze iɓunu ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, iɓunu
makaumwisiso na matamʉ ɓogyalandʉ nɨɓɔ Kunzi utikoku! Nganga
yɨnga yɔ napa ndɨ mino kaʉmʉmʉla ɓatʉ kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
kɔkʉ ʉmʉmʉlago mino ɓomikakɨ ka ɓɛpapandʉlʉ, luki limoti, iɓunu
makapagʉ ndɨ! 38 Wiboni sɛ ɓɨnza ambɛ ndaɓʉ kunu otigala ndɛkɛ
ngundu. 39 Nakamʉɓɨkya ambɛ, katʉkya mbɨya wanʉ, makɛmɨnigʉ

ɓata kadwɛ kʉ kwa kʉ maɓɨkya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ɓʉɓʉnga ko lino ka Mombukwono-dosu!› »

24

Yeso akaɓɨkya ɓɛ ɓapanzatʉ ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi
(Malɨkɔ 13:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaaga nɨ opupini ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓamonisilo kʉwa ɓɛyɔ Ndaɓʉ ko Kunzi ipika ndɨ mino. 2 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matʉ kaɨna masɨ nɨma? A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ka masɨ nɨmɔ makaɨna wanʉ, lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka kotigoligʉ ndɛkɛ wanʉ kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»

Mokingyosi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Malɨkɔ 13:3-13; Luka 21:7-19)

3 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina wakika ka Ngʉpa ya Mizeituni, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ ɓɨkɛɗɛ, ɓamuusa ɓɛ: «Tɨɓɨkya mbɛyɨ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ yigoku kakʉ na muliɓo ma ɔɓɨlɨ?»
4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuɓonitɔgʉ! 5 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Kilisito!› Ɓuɓungusaga ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓudingi! 6 Mʉkanatʉ ndɛkɛ ɓomongoni ɓa mʉnga na ɓakʉambɛ ɓi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, makoɓongonitɔgʉ. A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ igyonosatʉ, luki limoti kikigʉ mbɛyɨ muliɓo ma ɔɓɨlɨ.
7 A ɓɛyɔ, lɨvananza limoti abʉmanaga ndɛkɛ na lɨvananza lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlananaga ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ. Ayʉndɨ na ɓazigizo ɓika ndɛkɛ ka ɓapa dididi. 8 Luki limoti, nɨyɔ yasɨ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉpʉnganagɨ ma mʉzʉzʉla ma liɓukuti aka.
9 Kʉwa wa, ɓamʉgaba ndɛkɛ kayigyogyiso, ɓamʉmwɔgɔ. Ɓamʉmʉya ko giyo yasɨ ko bulya lino kamɨ. 10 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓogwa ndɛkɛ ka baya kaɓʉ. Ɓagabanaga ndɛkɛ na ɓamʉyana luga kaɓʉ. 11 Ɓogyalandʉ ɓudingi ɓa ɓɔngɔ ɓopuponokuto ndɛkɛ, ɓuɓungusaga ɓambanzʉ ɓudingi. 12 Ɓʉnyɛ ika kʉwa ndɛkɛ ɓakpʉ kʉgbɛ, sɨpananɨsɔ ka ɓambanzʉ ɓudingi adɨkaga.
13 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisanatʉ na muhukuso. 14 Ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ Mongoni Manza ma Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɔɓɨlɨ wasɨ, iba ɓʉdɛmʉ inisoni ka mababa masɨ. Kʉwa wa, muliɓo ma ɔɓɨlɨ odoku.»

Yigyogyiso obeɗulini
(Malɨkɔ 13:14-23; Luka 21:20-24)

15 «Ko ngbingo yi nɨnɔ, mamɨnatʉ ndɛkɛ alʉkʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mʉpʉpʉta mʉmbanga›, ɓamomosini ka Pa yo Tu. A mʉtʉ yi nɨnɔ mugyalandʉ Danyɛlɛ anzɨna ndɨ ko bulya kakɨ. (Mʉtʉ yi nɨnɔ akatangʉlaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ʉkanɨtɔ isi yi.)
16 Kʉwa wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ miso ya ɓangʉpa. 17 Mʉmbanzʉ kiko kugbondo, kosyigʉ ndɛkɛ ɓata

23:39 23:39 Wanda ka Mambʉ 118:26. **24:15** 24:15 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

kava luki ka ndaɓʉ. 18 Mʉmbanzʉ kika ko tiko, kɨgɨgʉ ndɛkɛ ɓata kava
kutuko.
19 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ
kaulunguso ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu! 20 Lumboni ambɛ mbangʉ
kunu kikonitɔgʉ ko ngbinga wa ndɔɓɔ ikanɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
21 A ɓɛyɔ, ka masyɛ mi nɨmɔ, yigyogyisa ika ndɛkɛ yakpʉ kʉgbɛ
nɨyɔ kanigyonosigʉ ndɛkɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ kadwɛ
na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ ɓata.
22 Kunzi kokundumosi ndɨ masyɛ mi, iba kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka nɨnɔ ahʉka ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndɨ ɓɛyɔ ko
bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ.
23 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanʉ!›
Ikanɨ ‹A kʉ!›, makaɓinikyononitɔgʉ. 24 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ
na ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ
mokingyosi makpʉkpʉ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kakɨsa
kauɓungusaga gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ. 25 Ɛɛɛ,
hukononi! Ɨmɨ, namutukusyogini motili kambwa aka.
26 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisto a ka ɨsa!›,
makindonitɔgʉ kʉ ɓɛyɔ. Ikanɨ kamʉɓɨkya ɓɛ: ‹Winoni! A ka ndaɓʉ
ya kʉsɔ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
27 A ɓɛyɔ, doku ko Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ngbangbata kangɨnana, ozigo ɔɓɨlɨ wasɨ katʉkya ka ɨngɛngɛ adwɛ ka
dumbe. 28 Pa yasɨ nɨyɔ manda ika ndɛkɛ mino, ɓombu nɨɓɔ ɓalyaga
makɔlɔ ɓamʉmʉkana wa gɔ wa.»

Doku ko Mika-Mʉmbanzʉ
(Malikɔ 13:24-27; Luka 21:25-28)

29 «Ngbinga mʉkɛɗɛ kumbusa wa masyɛ ma yigyogyiso yi nɨyɔ,
‹Mɔnɨ olimika ndɛkɛ ɓipi.
Tɨmba kanzɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
Mangʉtʉ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Makpʉmʉka mo ngu nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɨzʉkʉla ndɛkɛ
ɓingbwuku-ngbwuku.›
30 Kʉwa wa, likingyosi ko Mika-Mʉmbanzʉ inisanatʉ ndɛkɛ kʉgʉ
wa lɨsyɛ. Mababa masɨ ka ɓambanzʉ nɨɓɔ kusili wa mɔnɨ igomisagatʉ
ndɛkɛ. Ɓamɨna kʉwa ndɛkɛ Mika-Mʉmbanzʉ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa
no ngu na ɨbɨba yakpʉ. 31 Ɓofya ndɛkɛ sɨɓa nɨyɔ apága lɨyʉ lapʉ. Mika-
Mʉmbanzʉ ʉtɨka ndɛkɛ ɓamalaika kakɨ ka mondu masɨ makwanganya
ma ɔɓɨlɨ, kaʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ka ɓanakpangbala
ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ aɓʉkʉtaga
(Malikɔ 13:28-31; Luka 21:29-33)

32 «Hukononi mʉtɨwɨ nɨmɔ sɨbʉkʉsɔ akapá. Ngbingo yi nɨnɔ mapakʉ
ma sɨbʉkʉsɔ obuukonogo mino, magɔgɔ apʉnga kaɓaka, mibaga ɓɛ
syangasʉ a kʉwa ɓuwobi koɓuniko. 33 Mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ, ngbingo yi
nɨnɔ iɓunu mɨna ndɛkɛ mina makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ, wiboni ambɛ
doku ko Mika-Mʉmbanzʉ a kʉwa ɓuwobi, a ka mupumi.
34 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓatʉ ɓa lɨvananza li nɨlɨ
ɓakolumwogigʉ ɓasɨ nɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ kanigyonosigʉ.

24:29 24:29 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4.

35 Lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti lɨkpʉmʉka kamɨ
kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Kunzi yɨkaka aka nɔ akaibo ngbingo wa muliɓo
(Malɨkɔ 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ lɨsyɛ ikanɨ ngbingo yi
nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ Miki. Luki limoti, Baba mʉkaka aka nɔ akaibo.
37 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Nʉa, ika
ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko ngbingo yi nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino.
38 A ɓɛyɔ, kambwa wo tumo yidingi, ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya,
ɓanomwo, ɓanavanana, ɓanʉgaba ɓomikaɓʉ ka ɓovononi kadwɛ ka
lɨsyɛ li nɨlɔ Nʉa ogulya ndɨ mino ka ɨngbɔlɔ. 39 Ɓakatamanagɨgʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, kadwɛ kʉ kwa kʉ tumo yidingi odoku
ndɨ mino kaulumwisaga ɓasɨ ɓɨgbatata.

Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ igoku
ndɛkɛ mino. 40 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ko tiko,
ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ. 41 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa
mʉpʉnga, ɓava ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.

42 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓuɓisi, kyɛ makibigʉ lɨsyɛ nɨlɔ
Mombukwono-donu igoku ndɛkɛ mino. 43 Wiboni ɓɨnza ambɛ,
mombukwana ndaɓʉ kibaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ
odoku mino, iba ikaga ɓongbinga ɓasɨ wakɨtʉlya kyɛ ɓakoɓunonitɔgʉ
ndaɓʉ kakɨ. 44 Kinili, wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ
odoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ makikigʉ mino na mʉtamanagɨ.»

Lizuni ka mʉgya-ligubo wongbingbili na wa yimibo
(Luka 12:41-48)

45 «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ na wakimibo? A
nɨnɔ mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo
ɓagɔgɔ ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi mino. 46 Ɨgyagya ka mʉgya-
ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya iɗukufini ɓiguɓu
kagya ligubo li nɨlɔ. 47 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mombukwana-
dakɨ abisa ngama kaanda mukumba kakɨ masɨ.

48 Luki limoti, kika mʉgya-ligubo wanyɛ nɨnɔ ɨɓɨkyaga ɓɛ:
‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ kaigoku mbɨya wanʉ.› 49 Apʉnga kʉwa
kaʉbʉma ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo, kalyalya na komwo pa imoti na
ɓadangbala.

50 Mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko ngbingo
yi nɨnɔ kikigʉ mino kaibo. 51 Akpumyo, agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓa kʉɓɔbɔkʉ, ambimbo ka pa nɨyɔ
ɓagamanaga mino, ɓanɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

25

Bɨbʉ ka ɓasɨka tɛkɛɓɛ

1 «Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓokingyasa ndɛkɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na
ɓasɨka tɛkɛɓɛ. Ɨɓʉ, ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ, ɓaga katɨlya mombukwono
dumo wa ndʉwa. 2 Luga kaɓʉ, kuɓukumuti ɓa ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo.
Na kuɓukumuti ɓagɔgɔ ɓatʉ ɓʉzɨnga. 3 Nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓʉva ndɨ ɓatala
kaɓʉ aka, nɨ ɓakovigʉ molingo magɔgɔ mʉmatɨla kʉsɔ yi. 4 Luki limoti,
nɨɓɔ ɓakimibo, ɓʉva ndɨ ɓatala na molingo magɔgɔ ka ɓasupa.

5 Nɨyɔ mombukwono dumo wa ndʉwa olipya nɨ kanodukugʉ, ɓoko
ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ kazɨnga ɓatɔtɔ, ɓalalana ndɨ.
6 Lugo wo biti, lɨyʉ limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Winoni! Mombukwana
dumo wa ndʉwa a ko pisi! Gyoni, togoni katɨlya!› 7 Kʉwa wa, ɓoko
ɓasɨ ɓozuzuka ndɨ, ɓʉtʉnaga ɓatala kaɓʉ.
8 Ɓasɨka ɓʉzɨnga ɓʉɓɨkya ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo ɓɛ: ‹Tipóni gɔnɨ mino
ɨkya molingo, kyɛ ɓatala kusu ɓanolimiko.› 9 Luki limoti, ɓusikisya ndɨ
ɓɛ: ‹Kalɨ! Molingo mi nɨma a makɛɗɛ, kakwananɨgʉ katɨtʉlyana ɓasɨ!
Windoni koluwo mokunu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagabaga.›
10 Ngbingo yi nɨnɔ ɓɨnda ndɨ mino, mombukwono dumo wo vononi
osiloku. Ɓawai daɓʉ kuɓukumuti nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya, ɓingya ndɨ
pa imoti na ɨɓʉ ka ndaɓʉ yo dumo. Kumbuso yi, ɓadʉla ndɨ mupumi.
11 Kʉwa wa, nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓigoku ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: ‹Hiii
Mombukwono-dosu! Mombukwono-dosu! Tihukwilyanɔ ɓaka
mupumi!› 12 Luki limoti, osikisya ndɨ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, nakamumibigʉ!›»
13 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wikogoni nɛkɨ ɓuɓisi! Kyɛ makibigʉ
lɨsyɛ ɨkanɨ ngbingo.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ɓuyi
(Luka 19:11-27)

14 «Ɓokingyasa ndɛkɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mʉtʉ ɓemoti
nɨnɔ a ndɨ na lɨgʉndʉ. Kambwa katʉkya, ʉmaka ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ,
ʉgbananɨlyaga makpʉmʉka kakɨ. 15 Kaɓyɛnɛnɛ no ngu ka mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka, apá ndɨ mʉgya-ligubo ɓemoti ɓambuma kuɓukumuti.
* Wagɔgɔ, apá ndɨ ɓambuma ɓaɓa. Na wagɔgɔ ɓata, apá ambuma
ɓemoti. Kumbuso yi, aga ndɨ ɨyɨ.
16 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ɓambuma kuɓukumuti, aga ndɨ na iɓu
koyikosogo, inisana ndɨ ɓata na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi kuɓukumuti. 17 Nɨnɔ
ɓapá ndɨ ɓambuma ɓaɓa, aga ndɨ ɨyɨ koyikosogo ɓɛgɛyɔ, inisana ndɨ
na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi ɓaɓa gɔnɨ. 18 Luki limoti, nɨnɔ ɓapá ndɨ ambuma
ɓemoti, ɨnda ndɨ kakpɔ lɨɓyɛ, olumbo, asʉma ndɨ.
19 Nɨyɔ masyɛ akɨtaga mudingi, mombukwana-daɓʉ igoku ndɨ.
Ʊɓɨkya kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ɨsaɓʉ
ya makpʉmʉka kakɨ. 20 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma
kuɓukumuti, odoku, apá ɓagɔgɔ kuɓukumuti kʉgʉ yi. Aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndɨ na ɓambuma kuɓukumuti. Wɨna!
Ninisana ndɨ ɓata na ɓagɔgɔ kuɓukumuti gɔnɨ.›
21 Mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹A ɓɨnza! Wa mʉgya-ligubo
wanza. Wo ɓi na ɓungbingbili ko luki lɨkɛdɛ, nubisa ɓanʉ ngama
koɓuulyaga makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka ɨgyagya ka Mombukwana-
dakʉ!›
22 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma ɓaɓa, odoku ndɨ gɔnɨ ɨyɨ,
aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndɨ na ɓambuma ɓaɓa aka.
Wɨna! Ninisana ndɨ ɓata na ɓambuma ɓagɔgɔ ɓaɓa kʉgʉ yi.›
23 Mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹A ɓɨnza, wa mʉgya-ligubo
wanza na walɨngʉnʉ! Wo ɓi mʉtʉ walɨngʉnʉ koɓuulyogo luki lɨkɛɗɛ,
nubisa ɓanʉ ngama koɓuulyogo makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka
ɨgyagya ka Mombukwana-dakʉ!›

* **25:15** 25:15 Ambuma ɓemoti wo ɓuyi ɓi nɨɓɔ uluwaga ndɨ ɓangɔmbɛ kuɓukumuti.

24 Kʉwa wa, mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti, odoku,
aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Hiii Mombukwono-dosu, nibagatʉ ambɛ wa mʉɗɨya.
Wobuulyaga kʉ wakakʉnagɨgʉ mino, wanyɔgɔ masɔlɔ kʉ wakokunigʉ
mino. 25 Kinili, naɓangatʉ ndɨ, naga kasʉma ambuma kakʉ ka lɨtɔmbʉ.
Wɨna! Va ambuma kakʉ nɨmʉ.›
26 Mombukwana-dakɨ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ,
mʉfɔlɔɓɔndɔ! Wibagatʉ ndɨ ɓɛ nobuulyaga kʉ nakakʉnagɨgʉ mino,
namʉmʉla masɔlɔ nɨmɔ nakokunigʉ. 27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Wakwanana ndɨ
kobisa ɓuyi kamɨ ka baki, iba wa nigiku mino, nakwanano bi konyoku
nɨ itundini. 28 Mukupyoni nɛkɨ ambuma yi nɨnɔ, mapá mʉtʉ yi nɨnɔ
a ndɨ noɓu tɛkɛɓɛ. 29 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika no luki, ɓamatɨlyatʉ
ɓata, ika kʉwa na imu makpʉ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no
luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi kaika nolu.
30 Mʉgya-ligubo yi nɨmʉ kɛgʉ na ɨzangɨya, muɗɨkitoni kunzi ko biti,
a pa ya kigomisogo na kaɨlya manzʉ.›»

Bɛyɔ Mika-Mʉmbanzʉ akɔ ndɛkɛ mino mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ

31 «Ngbingo yi nɨnɔ Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mina ka ɨbɨba
kakɨ, pa imoti na ɓamalaika ɓasɨ, ika ndɛkɛ ko kiti kakɨ wa ɓʉngama,
ka ɨbɨba ya kʉgʉ wa lɨsyɛ. 32 Ɓambanzʉ ɓo giyo yasɨ ɓamʉmʉkana
ndɛkɛ kambwa kakɨ. Ʉgbanana ndɛkɛ ɓambanzʉ dididi mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ muɓuɓulyo ʉgbananaga mino ɓamɛmɨ na ɓakɔndɔlɔ. 33 Ubisa
ndɛkɛ ɓakɔndɔlɔ ka nakpangbala wa kumbanzɨkanɨkɔ kakɨ, ubisa
ɓamɛmɨ ka kulekuke.
34 Nɨɓɔ ɓa ka kumbanzɨkanɨkɔ, ngama ʉɓɨkya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ:
‹Doniku, iɓunu nɨɓɔ Baba amuɗukulyoni ndɨ ɓʉɓʉnga. Voni lisimo
la ɓʉngama nɨlɔ ɓamuɓungusilyaga ndɨ katʉkya ko ngbingo nɨnɔ aka
nɔ ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ. 35 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, mɛpátʉ ndɨ
malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa, mɛpá lɨɓo limwo. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ
mino mubiko, mɛtɨlyatʉ ndɨ. 36 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ndumbu,
mɛpátʉ ndɨ ɓotu. Na ndɨ no koloɓu, modokutɔ ndɨ kɛnda. Ko ngbingo
yi nɨnɔ na ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, modokutɔ ndɨ kɛnda.›
37 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓongbingbili ɓamuusa ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-
dosu, ngbinga tino nɔ tʉmɨna ndɨ mina na nza, tʉpá malɨlɨ? Ikanɨ na
mʉsasa, tʉpá lɨɓo limwo? 38 Ngbinga tina nɔ wa ndɨ mino mubiko,
tʉtɨlya? Ikanɨ wa ndɨ ndumbu, tʉpá ɓotu? 39 Na ngbinga tina nɔ
tʉmɨna ndɨ mino no koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ taga kaʉnda?›
40 Kʉwa wa, ngama usikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, lasɨ nɨlɔ magyɨlya ndɨ ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ɓi nɨɓa
ɨkanɨ ɓemoti luga ka ɓomika-mama, mɛgyɨlya ndɨ ɨmɨ ɓɨkpɛ.›
41 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɛkɛ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka kulekuke kakɨ ɓɛ:
‹Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu migbongisisoni! Windoni ko ɓuku
ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓuku ɓi nɨɓɔ iɓungusyaga ndɨ ko bulya ka
mumuyoniso na ɓamalaika kakɨ! 42 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza,
makɛpágʉ ndɨ malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa, makɛpágʉ ndɨ lɨɓo limwo.
43 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina mubiko, makɛtɨlyagʉ ndɨ. Ngbingo yi
nɨnɔ na ndɨ mina ndumbu, makɛpágʉ ndɨ ɓotu. Na ngbingo yi nɨnɔ na
ndɨ mina no koloɓu ikanɨ ka bɔlɔkɔ, makodokugʉ ndɨ kɛnda.›
44 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ngbinga
tina nɔ wa ndɨ mina kaɨmʉkana nza, ikanɨ mʉsasa, ikanɨ wa ndɨ

mubiko, ikani wa ndi ndumbu, ikani no koloɓu, ikani ka bɔlɔkɔ ni takusingyigu?›
45 Ngama usikisya kuwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, lasi nilɔ makagyilyagu ndi ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ bi niɓa, makɛgyilyagu ndi imi.› 46 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓopupa ndɛkɛ wa, ɓaga kaigyogyiso ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti, niɓɔ ɓongbingbili, ɓogulyo ndɛkɛ ka ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

26

Ɓangama ɓakagya dikiɗi kamwisiso Yeso
(Malikɔ 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso ama ndi mina kapá mutiwi mi nimɔ masi, uɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: 2 «Makaiba ɓɛ yinga wa Pasika ika ɓanu kumbusa wa masyɛ maɓa. Ɓasutatu Mika-Mumbanzu kyɛ ɓabangilagi ka musalaba.»
3 Kuwa wa, ɓokumu-kumu na ɓambɔku-mbɔku ka Ɓayuda ɓamumukana ndi ka ndaɓu ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa. 4 Ɓagya ndi dikiɗi kagwisiso Yeso ɓipɛlɛ na kamwisiso. 5 Luki limoti, ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Takagwinitɔgu ko ngbinga wa yinga, kyɛ ɓambanzu ɓakovikimonogoni.»

Muka ɓemoti akpozyini Yeso na malazi ka mu
(Malikɔ 14:3-9; Yuani 12:1-8)

6 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina ka Betania, ogulya ndi ka ndaɓu ka Simoni ninɔ a ndi keɓu-keɓu. 7 Muko ɓemoti akpuɗoku ndi. Muko yi ninɔ a ndi na malazi ma ligabu lapu kugbɛ ko supa ninɔ ɓagya ndi na litalu la alibati. Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kalyalya, muko yi ninɔ akpazyaga ndi na malazi mi nimɔ ka mu. 8 Niyɔ ɓaɓiɓya kaki ɓina ɓɛyɔ, utula. Ɓaɓikya ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ akaputa mino malazi ɓɛyɔ? 9 Ɓakwanano ɓi kagaba ka ligabu lapu kugbɛ na kaupá ɓatu ɓa yangya ɓuyi ɓi!»
10 Yeso andunga ndi yikpukpumukya kaɓu, umuusa kuwa ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino kaikpukpumukya kugu ka muko yi nimu? Nilɔ egyilyi, a yanza! 11 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatu ɓa yangya masyɛ masi. Luki limoti, imi, takikigu ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka. 12 Ngbingo yi ninɔ ekpozyi mino na malazi nima ka nzuyi, akeɓungusyogo ko bulya lisyɛ nilɔ ɓelumba ɓanu mino. 13 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ: ɓapa ɓayasi ku ɓaɓikyaga ndɛkɛ mino Mongoni Manza mi nima ka ɔɓili wasi, ɓatamanaga ndɛkɛ nilɔ muko yi nimuna ogyi, ɓanatumbulaga yi.»

Yuda Isikalioti oɓingisyini kagaba Yeso
(Malikɔ 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Kuwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, inda ndi ka ɓokumu-kumu. 15 Umuusa ndi ɓɛ: «Nakamugabilya, mɛpá iki?» Kuwa wa, ɓapá ɓambuma ɓayo ɓuyi ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa. 16 Katukya ko ngbingo yi ninɔ, Yuda apunga kuwa ndi kakisa pisi kaugabilya Yeso.

Yeso akalya Pasika na ɓaɓiɓya kaki
(Malikɔ 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Ɓakolito 11:23-25)

17 Ka lisyɛ la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, ɓaɓiɓya ka Yeso
ɓakpuɗoku ndi, ɓamuusa ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuɓungusilyogiku malili ma
Pasika yani?»
18 Usikisya ndi ɓɛ: «Windoni ka guɗu, * ka aluku ɓemoti ɓɛnɛ.
Maɓikyoku ɓɛ: Muwonisilo akaɓikya ɓɛ: ‹Ngbingo kami a kuwa
ɓuwobi. Nakalya Pasika ku kaku pa imoti na ɓaɓiɓya kami.›»
19 Ɓaɓiɓya ɓagya ndi muɗɔngɔni ɓɛyɔ Yeso ukpamya ndi mino, ɓamba
kuwa ndi malili ma Pasika ku ɓɛyɔ.
20 Niyɔ ɓugɔgɔ ogwo, Yeso ika ndi kalyalya pa imoti na ɓatutumbwa
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. 21 Ngbingo ninɔ ɓa ndi mino kalyalya, aɓikya
ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatu.»
22 Ɓatutumbwa ɓalya ndi kumbu, ɓapunga kamuusogo yikaka-yikaka
ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Imi?»
23 Yeso osikisya ɓɛ: «Mutu yi ninɔ akamakyaga kuɓɔkukɔ ka sani pa
imoti na imi nɔ ɛgaba ɓanu. 24 Mika-mumbanzu akokwa muɗɔngɔni
ɓɛyɔ ikpikaga ndi mino ko bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka
mutu yi ninɔ akagaba yi! Ika gutugu ndi ɓinza kugbɛ ni kiɓukutigu!»
25 Kuwa wa, Yuda ninɔ a ndi kagaba, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo!
Imi?» Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Woɓikyi ni iwɛ!»
26 Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino kalyalya, Yeso ava ndi mukati.
Kumbuso kabibisa Kunzi, oɓunonogo, upága ɓaɓiɓya kaki. Ʊɓikya
kuwa ndi ɓɛ: «Voni, malya, a nzuyi kami.» 27 Kuwa wa, ava ndi
kɔpɔ, kumbuso kabibiso Kunzi, upá. Ʊɓikya ndi ɓɛ: «Mwoni iɓunu
ɓasi! 28 A ɓɛyɔ, niyina a ɓangu kami. Ɓangu ya agumɛ ko Kunzi.
Oɗukonaga ndɛkɛ ko bulya ka ɓatu ɓudingi na ko bulya mupilya
ma ɓunyɛ. 29 Nakamuɓikya ambɛ, nakamwigu ndɛkɛ ɓata vinya wa
muzabibu, kadwɛ ka lisyɛ nilɔ namwo ndɛkɛ mino ninɔ wambiya pa
imoti na iɓunu ɓasi ka ɓungama ka Baba.»
30 Kuwa wa, ɓimbila ndi limbu libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, ɓopupa
ndi wa, ɓaga ka Ngupa ya Mizeituni.

Yeso oɓikyini ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatu
(Malikɔ 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

31 Kuwa wa, Yeso uɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «No biti ya lisyɛ li
nili, iɓunu ɓasi mɛmanganyatu. A ɓɛyɔ, ikpikaga ndi ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ.
Na ambaza kaɓu omisikana ɓingbwi.›
32 Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbuku, metokonyoku ndɛkɛ
ka Galilaya.»
33 Kuwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Gutugu ɓɛngɛni ɓasi ɓakuginyo,
luki limoti, imi nakumanganyigu ndɛkɛ!»
34 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «A lingunu, nakauɓikya ambɛ, no biti ya lisyɛ
li nili, kambwa kɔku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»
35 Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Gutugu kiko ɓɛ tokwi pa imoti,
nakumanganyigu ndɛkɛ!» Ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ ɓasi ɓaɓikya ndi ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalumba ko tiko ya Gɛtɛsɛmani
(Malikɔ 14:32-42; Luka 2:39-46)

---

* **26:18** 26:18 Guɗu yi ninɔ ni Yelusalɛma. † **26:30** 26:30 Ɓayuda, ngbingo yi ninɔ ɓamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, ɓimbilaga ndi Mambu 113-118 na 136. **26:31** 26:31 Wanda ka Zakalia 13:7.

36 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓiɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Gɛtɛsɛmanɨ. Ngbingo
yi nɨnɔ ɓadwɛ ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wikonononi wanʉ ko ngbingo
yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino kaɨnda kalʉmba kʉ.» 37 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ
na Pɛtɛlɛ na ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa. Yeso apʉnga ndɨ kalya kumbu,
otuma na kʉɓangakʉ ɓɨɗɛ.
38 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi kokwo.
Wikoni wanʉ, mika ɓuɓisi aka pa imoti na ɨmɨ.»
39 Kumbuso yi, isisila ndɨ kambwa yɨkɛɗɛ, ogwo mokpukpu. Apʉnga
kalʉmba ɓɛ: «Babooo! Kika nɨ akwananatʉ, ikiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa
yigyogyiso yi nɨmʉ! Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, kikonitɔgʉ sɨpananɨsɔ kamɨ. Luki
limoti, iki nɨsɔ kakʉ aka.»
40 Kumbuso yi, Yeso igoku ndɨ wa ʉsa ndɨ mina ɓaɓɨɓya kakɨ,
ʉtakanya kʉwa ndɨ ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakokwonon-
igʉ kaika muɓisi pa imoti na ɨmɨ gʉtʉgʉ ka saa-imoti aka? 41 Wikoni
ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogulyonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ! Lɨmbɛngɨ a
na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti, nzʉyɨ a na ɓʉpɔ.»
42 Yeso ʉkɨɗa ndɨ ka nganga ya yɨɓa, alʉmba ɓɛ: «Babooo! Kika nɨ
kokwononigʉ ɓi ɓɛ kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ akɨɗɨ nɨ nakamwɨgʉ,
sɨpananɨsɔ kakʉ igyonosi nɛkɨ!»
43 Ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɨ mino ɓuwobi na ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉtakanya
ɓata ɓʉlalana aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ ubeɗulini. 44 Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ
ɓata, ɨnda kalʉmba ka nganga ya yɨsaa. Malʉmba mi a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ nɨmɔ ma mambwa aka.
45 Kumbuso yi, igoku ndɨ kʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ,
ma asɨ ka ɓatɔtɔ aka na kaimumbiso? Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasʉta
Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ. 46 Zuzukoni, togoni!
Winoni, mʉtʉ yi nɨnɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ɓagwini Yeso
(Malɨkɔ 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

47 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mina kanzɨna aka nɔ, ɓemoti
luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku.
A ndɨ pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa
ndɨ na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ. 48 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini Yeso, a
ndɨ nɨ uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ
napututo, iba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini!»
49 Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo!
wanodokuuu!» Apututa kʉwa.
50 Ɨyɨ asikisya ndɨ ɓɛ: «Wai! Gyanɔ nɨlɔ woduku kagya.» Kʉwa wa,
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓisisiloku ndɨ, ɓagwi.
51 Ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka Yeso anyɔ ndɨ dʉkpa kakɨ, ayipa mʉgya-
ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko.
52 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wigisa dʉkpa kakʉ ka pa yi! A
ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abʉmanaga na dʉkpa, okwa ndɛkɛ dʉkpa gɔnɨ.
53 Ambɛ, wakɛgʉ kaiba ɓɛ nakwanana kakʉnga Baba kesingyo? Wa
aka wa, etikilyoku kakɨtaga ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka ɓamalaika.‡
54 Luki limoti, kutikoku ɓamalaika ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akwanana

‡ **26:53** 26:53 Ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa a ndɨ banda ɓasʉda mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa.

kaɨtʉlyana lɨkɨ? A ɓɛyɔ, Moɓiso mi nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ masɨ okwononi kaigyonasa ɓɛyɔ aka yɔ.»
55 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓambaza nɔ ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ? Nikaga ndɨ pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ wakiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ nanapá mʉtʉʉ, makegwigʉ ndɨ. 56 Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonosa kyɛ ɨtʉlyanɨ ɓɛyɔ ɓogyalandʉ ɓokpikaga ndɨ mino.»
Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka ɓangama ka Ɓayuda
(Maɨkɔ 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)
57 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso, ɓaga na ɨyɨ ka Kayafa nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu. Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ. 58 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu. Ogulya ndɨ ka pa yangba, ikoku pa imoti na ɓazamʉ kaɨna ɓɛyɔ isilyoku mino.
59 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ kaʉkɨsa ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisiso Yeso. 60 Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓodogoku ndɨ mino kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ.
Ka muliɓo, ɓatʉ ɓaɓa ɓodoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: 61 «Mʉtʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Nakwanana kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, kopika ɓata kumbusa wa masyɛ masaa.›»
62 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ, amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ, wakɛgʉ kosikisyo? Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?» 63 Luki limoti, Yeso adaka ndɨ ɓiwo.
Kumu-kumu aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Nakaumuuso ko lino ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ, tɨɓɨkya pisi ka silika, ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi?»
64 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakɨ woɓikyini! Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ katʉkya mbɨya wanʉ, mamɨnatʉ Mika-mʉmbanzʉ wakiko ka kumbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Na mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
65 Kʉwa wa, kumu-kumu yi nɨnɔ ɨnʉaga ndɨ ɓotu. Aɓɨkya ɓɛ: «Atumbwini Kunzi! Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ. Mapʉnya kaʉkana ɓɛyɔ atumbwi mino. 66 Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi ɓamwɨ!»
67 Kʉwa wa, ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso, ɓayipaga ɓangwasɨ. Ɓagɔgɔ ɓayipaga ndɨ ɓangwasɨ, 68 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kilisito! Ndʉnga pisi ka ɓugyalandʉ! Tɨɓɨkya, wanɨ nɔ uipi?»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Maɨkɔ 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)
69 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ ɨyɨ wakiko kunzi ka pa yangba. Kʉwa wa, mʉgya-ligubo ɓemoti mʉsɨka yi akpuɗoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, watʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Galilaya.» 70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakibigʉ nɨlɔ wakapa kaɓɨkya.»
71 Kumbuso yi, isisila ndɨ miso ya mupumi ma pa yangba. Mʉgya-ligubo mʉsɨka yi wagɔgɔ amɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.» 72 Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ, akɔ silika ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamibigʉ mʉtʉ yi nɨmʉ!»

73 Kumbusa yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa gɔnɨ ɓemoti kaɓʉ. Gʉtʉgʉ mʉnzɨna kakʉ
aka akowonisilo ɓɨnza ɓɛ wa Mugalilaya!» 74 Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika,
aɓɨkya ɓɛ: «Nigyogyisi! Kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ. Nakamibigʉ alʉkʉ
yi nɨmʉ!» Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.
75 Pɛtɛlɛ atamana mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ
kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» Kʉwa wa, opupa ndɨ
kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

27

Ɓogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ
(Malɨkɔ 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)

1 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓolikilya ndɨ
dikidɨ kakɨsa kamwisiso Yeso. 2 Kumbuso kakondisiso, ɓaga na ɨyɨ,
ɓamomosa ndɨ ɓɨgbʉ kambwa ka ngama Pilatʉ nɨnɔ andaga ndɨ iwili
ya Lʉma.

Yuda ibongisini
(Ligubo 1:18-19)

3 Nɨyɔ Yuda nɨnɔ agaba ndɨ Yeso ʉkana ɓɛ ɓomosini mʉtʉʉ kamwɔ
Yeso, apʉnga ndɨ kalya kumbu kʉgbɛ. Umigisya kʉwa ndɨ ɓokumu-
kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi.
4 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nogyi ɓi ɓʉnyɛ koɗukusaga ɓangʉ ka mʉmbanzʉ
yi nɨnɔ kɛgʉ ɓi na ɓʉnyɛ.»
Luki limoti, ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Katindigʉ iɓusu. Undi ɨwɛ aka.»
5 Yuda ombimba ndɨ ɓuyi ɓi nɨɓɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi,
atʉkya ndɨ, aga kaibongiso.
6 Ɓokumu-kumu ɓapʉnaga ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu
katɨkpamyagʉ ɓɛ tobisogi inguo yo ɓuyi ɓi nɨɓa ka kpokoyo ya ndaɓʉ
ya malʉmba. A ɓɛyɔ, a mʉkalya ma ɓangʉ.»
7 Kumbuso wa yʉkanana, ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ
ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ alʉkaga ndɨ ɓambɨkɛ. Ɓoluwa ndɨ tiko yi nɨyɔ
ko bulya yilumbo mino ɓobiko. 8 Kinili, kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, tiko yi
nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Tiko ya Ɓangu».
9 Kʉwa wa, ɨtʉlyana nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Yelemia ɓɛ:
«Ɓava ndɨ ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi. Lɨgabʉ li nɨlɔ Ɓezaleli
ɓobisa ndɨ ko bulya kakɨ. 10 Ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ
ka mʉlʉka ɓambɨkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ
mino.»

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Malɨkɔ 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29–19:16)

11 Ɓɨnda kʉwa ndɨ na Yeso kambwa ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ.
Ɨyɨ Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?» Yeso asikisya
ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ woɓikyi.»
12 Kumbuso yi, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasʉngʉlya ndɨ.
Luki limoti, nɨ kosikisyigʉ. 13 Kʉwa wa, Pilatʉ amuusa ndɨ ɓata
ɓɛ: «Wakɛgʉ kaʉkana ɓangbanga ɓasɨ nɨɓana ɓakaʉpɨ́lyaga ɓa?»
14 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka.
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ambanga ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ.

27:10 27:9-10 Wanda ka Zakalia 11:12-13; Yelemia 18:2-3; 19:1-2; 32:6-15.

Pilatʉ okpomyini ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Malɨkɔ 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

15 Ka yɨnga ya Pasɨka, ngama mudingi akʉlaga ndɨ mʉtʉ wa bɔlɔkɔ
ɓemoti nɨmɔ ambaza ka ɓambanzʉ atwaga ndɨ. Ikaga ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ
ambaza apaga ndɨ. 16 Ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ na mʉtʉ wa bɔlɔkɔ
ɓemoti wakimibisikoso kʉgbɛ. Lino kakɨ ndɨ nɨ Balaba.
17 Kʉwa wa, Pilatʉ umuusa ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ
wa ɓɛ: «Wanɨ nɔ makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ luga ka Balaba ɨɓʉ na Yeso
nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?» 18 Uusa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓasʉta
ndɨ Yeso ko bulya imi aka.
19 Ngbingo nɨnɔ Pilatʉ a mbɛyɨ ndɨ mino wakiko aka kasombiso
Yeso, mukakɨ atikilyoku ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na ɓʉnyɛ,
wakimokyonitɔgʉ ka lɨkpʉmʉka kakɨ! A ɓɛyɔ, no biti yi nɨyɨ,
nigyogyisi kʉgbɛ ko nziki ko bulya kakɨ.»
20 Luki limoti, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓʉtɨwa
ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓakʉlagɨ Balaba, ɓamwɔ Yeso.
21 Ngama umuusa ndɨ ɓɛ: «Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓa, wanɨ nɔ
makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Balaba.»
22 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Nagya kʉwa ɨkɨ na Yeso nɨnɔ
ɓamakaga ɓɛ Kilisito?» Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ba-
bangɨlagɨ ka mʉsalaba!»
23 Pilatʉ ɨgɨlya ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ ɓɔ agya ndɨ?» Luki limoti,
ɓidukulaga ndɨ asɨ kapamɨkanaga aka na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Ɓabangɨlagɨ
ka mʉsalaba!»
24 Ngbingo yi nɨnɔ Pilatʉ ɨna ndɨ mino ɓɛ kakwananɨgʉ kagya ɓata
luki na ɨpʉmbʉ akaisisilogo aka, atɨka ndɨ ɓɛ ɓoviku lɨɓo, ɨsʉkʉsa
maɓɔkʉ kambwa kaɓʉ ɓasɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓangu ka mʉtʉ yi nɨmʉ
koɗukogonitɔgʉ ko lina kamɨ. A kʉwa lɨkpʉmʉka kunu aka!»
25 Ɓatʉ ɓasɨ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kakɨ aɗʉkagɨ ka mʉ kusu na
ka ɓomikusu!»
26 Kʉwa wa, Pilatʉ ʉkʉlya ndɨ Balaba. Atinisisa ndɨ Yeso pimbo.
Kumbuso yi, ʉpá ndɨ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakatɨba Yeso
(Malɨkɔ 15:16-20; Yuani 19:2-3)

27 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓaga ndɨ na Yeso ka ndaɓʉ ka ngama wa
iwili. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓasʉda ɓasɨ, ɓakungulo Yeso ɓikululu.
28 Ɓanyɔgɔ ndɨ ɓotu, ɓamokisya kanzʉ wangbʉ. 29 Ɓoɓungusyaga ndɨ
ɓiwilili muligi nɨmɔ a ndɨ no mowo, ɓamokisya ka mʉ. Ɓagwisiso
lɨgʉgʉ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzɨkanɨkɔ. Kumbuso yi, ɓoɓuna
ndɨ moli kambwa kakɨ katɨba, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda,
tumuusito!» 30 Ɓaɓakyaga ndɨ na ɓotikito. Ɓava kʉwa ndɨ lɨgʉgʉ li
nɨlɔ ɓanatɨnaga nolu ka mʉ.
31 Kumbuso katɨba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndɨ kanzʉ. Ɓamokisyo ɓata ɓotu
kakɨ, ɓaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ kabangɨlaga ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Malɨkɔ 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓopupa ndɨ mina wa, ɓabangana na alʉkʉ
ɓemoti nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa Kulɛnɛ, ina ndɨ ɓɛ Simoni. Ɓabinikisa ndɨ
na mapʉpʉ mʉsalaba ka Yeso.

33 Niyɔ ɓosila ndi ka pa niyɔ ɓalikyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta (isi yi ni: Pa ya
Mukuwa ma mu), 34 ɓapá ndi Yeso vinya mumatanaga no luki lozyo.
Luki limoti, ngbingo yi ninɔ akingila ndi mino, akya komwo.
35 Kuwa wa, ɓabangilaga ndi ka musalaba. Ɓatwa ndi liɓɛsɛ ko bulya
yigbananaga ɓotu kaki. 36 Kumbuso yi, ɓikanana ndi wa kaɓuulyogo.
37 Na kugu wa mu kaki, ɓokpika ndi isi ya likpumuka nilɔ
ɓasungulya ndi mina ɓɛ: «Alukु yi nimu ni Yeso, ngama ka Ɓayuda.»
38 A ndi na ɓatu ɓo kuɓaku ɓaɓa niɓɔ ɓubangilaga ndi gɔni ka kpɔlɔ
ka Yeso. Ɓemoti ka nakpangbala wa kumbanzikaniko, na wagɔgɔ ka
kulekuke. 39 Ɓambanzu ɓi niɓɔ ɓa ndi kakitaga wa, ɓa ndi katumbwa
Yeso, ɓanagbitya ɓamu, 40 ɓanaɓikya ɓɛ: «Wa ndi kapa kapanza
Ndaɓu ko Kunzi, wopika yagɔgɔ ka masyɛ masaa. Wihukusa nɛki
mombukwana-daki yi, kika ni wa Miko Kunzi, syoku ka musalaba!»
41 Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mutuu pa imoti na ɓambɔku-
mbɔku ɓa ndi gɔni katiba ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓikya ɓɛ: 42 «Uhukusa ndi ɓatu
ɓagɔgɔ. Kakwananigu kaihukuso iyi mombukwana-daki yi ɓikpɛ! A
ngama ka Ɓezaleli. Osyikunɔ ka musalaba, iɓusu, taɓinikyana kuwa
gɔni! 43 A ɓɛyɔ, igumya ndi ko Kunzi, aɓikya ndi ɓɛ a Miko Kunzi.
Kika ni Kunzi apagatu, ahukusi nɛki mbiya wanu!»
44 Gutugu ɓatu ɓo kuɓaku aka niɓɔ ɓubangilaga ndi ka kpɔlɔ ka
Yeso, ɓa ndi katumbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwaku ka Yeso
(Malikɔ 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

45 Katukya ndi ka saa sita, biti ohuma ndi ɔɓili wasi ka ɓasaa ɓayisaa.
46 Niyɔ saa tisa a kuwa ndi ɓuwobi kaitulyana, Yeso igomisa ndi na liyu
lapu ɓɛ: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Isi ni: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi!
Ko bulya iki yɔ wesi mino?»
47 Niyɔ ɓatu ɓemoti-ɓemoti luga ka niɓɔ ɓa ndi wa ɓamukana
mino ɓɛyɔ, ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Akamaka Ɨliya.» 48 Wa aka wa, ɓemoti
kaɓu apikita ndi, ovoku luki limoti ɓifuɓu-fuɓu, olubo ko vinya wa
muzabibu wozyo. Kumbuso yi, abanga kuwa ndi ka ligugu, apá Yeso
ɓɛ omwi. 49 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Wosoni! Tinini
mbɛyi ikani Ɨliya odokuto kahukuso!»
50 Luki limoti, Yeso igomisa ɓata ndi na liyu lapu. Osisa limbɛngi.
51 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, kutuko nikwɔ ikaga ndi kubongiso
kagbanana pa yotu na pa yotu kugbɛ ku ka Ndaɓu ko Kunzi ku, anuika
ndi luga katukya kugu kadwɛ kusili. Mugi izukula ndi ɓingbuku-
ngbuku, matamu makpukpu alikanaga ndi ɓikpakpakpa. 52 Gutugu
ɓambuku aka oukwikana ndi na ɓatu ɓudingi niɓɔ ɓokwaga ndi ni
ɓaɓinikyonini Kunzi, ɓabililа ndi. 53 Ɓopupoku kuwa ka ɓambuku.
Kumbuso gɔni Yeso kopupa ndi ka mbuku, ɓingya ka Yelusalɛma, gudu
wotu. Ku ɓɛyɔ, ɓupuponilya ndi ɓambanzu ɓudingi.
54 Niyɔ ngama ka ɓasuda ka Ɓaluma pa imoti na ɓatu niɓɔ ɓa ndi
na iɓu kaɓuulyaga Yeso ɓamina azigizo na masi nimɔ akitanaga ndi
wa, ɓogwa ndi ombombo kugbɛ. Ɓaɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Ka lingunu,
mutu yi nimu a ndi asi Miko Kunzi aka!»
55 Wa gɔ wa, a ndi na ɓoko ɓudingi niɓɔ ɓa ndi kaina ka ɓuɓyi nilɔ
akitanaga ndi lɔ. Ɓotukyoku ndi pa imoti na Yeso ka Galilaya, kasingyo

27:35 27:35 Wanda ka Mambu 22:19. **27:46** 27:46 Wanda ka Mambu 22:1.

ka mogubo. 56 Luga kaɓʉ, a mbɛyɨ ndɨ nɨ Malia mʉtʉ wa Magadala,
Malia nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yɛzɛfʉ sɛ kʉwa amakɨ ɓomika
Zɛbɛdayɔ.

Ɓanalumbo Yeso
(Malɨkɔ 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

57 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ɨtʉlyana, alʉkʉ ɓemoti wa lɨngama, mʉtʉ wa
Alimatia nɨnɔ ina ɓɛ Yɛzɛfʉ, a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ mʉɓɨɓya ka Yeso, osiloku
ndɨ. 58 Ɨnda kʉwa ndɨ ka ngama mudingi wa iwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ,
akʉnga ɓɛ ɓapí nzʉyɨ ka Yeso. Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓapí. 59 Yɛzɛfʉ
ɨnda ndɨ kava. Akandaga na kutuko kwambɨya, 60 amongosa ndɨ ka
mbʉkʉ yambɨya nɨyɔ ɨkpʉlya ndɨ ka lɨtalʉ. Kumbuso yi, adʉla ndɨ
mupumi mi na lɨtalʉ lidingi, aga ndɨ. 61 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Malia
Magadala na Malia nɨnɔ wagɔgɔ ɓa ndɨ wa, ɓakikonono kambwa wa
mbʉkʉ.

Ɓasʉda ɓakoɓuulya mbʉkʉ

62 Ɓʉgala ɓi, akaɨɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a kambwa wa nɨlɔ la
kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ
ɓaga ndɨ ka Pilatʉ. 63 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu!
Totomonini ɓata ɓɛyɔ mʉtʉ waɓɔngɔ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ mino
ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino muɓisi aka ɓɛ: ‹Kumbusa wa
masyɛ masaa, nopupatʉ ka mbʉkʉ.› 64 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pá nɛkɨ mʉtʉʉ
ɓɛ ɓoɓuulyogi mbʉkʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ masyɛ masaa ɨtʉlyano mino.
Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakodonikuto kaɓiɓo, ɓaga kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ:
‹Opupini ɓi luga ka ɓamanda.› Mʉnzɨma ma mɨɓa mi nɨma ika ɓanʉ
manyɛ kakɨtaga nɨmɔ ma mambwa.»

65 Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Matʉ na ɓasʉda nɨɓɔ ɓokwononi
koɓuulya mbʉkʉ. Wogoni, ɓoɓuulyogi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mini mino
ɓɨnza.» 66 Ɓaga kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓadʉla ndɨ miso ma mbʉkʉ na
lɨtalʉ ɓingbufu, ɓubisa ndɨ ɓasʉda wa koɓuulyo.

28

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Nɨyɔ Lɨsyɛ la kimumbiso akɨtaga ndɨ, kʉwa na ɓʉgala ɓi ka lɨsyɛ
la mambwa la pɔsɔ* ko mbolugo, Malia nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa
Magadala pa imoti na Malia wagɔgɔ, ɓaga ndɨ kaanda mbʉkʉ.

2 Ko ngbingo ɓemoti, azigizo wapʉ apʉnga ndɨ. Malaika ka
Mombukwono-dosu, osyoku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨnda ndɨ
katɛ ka kpɔlɔ lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya ndɨ mbʉkʉ, ika ndɨ kʉgʉ yi. 3 A
ndɨ kanzɛ kʉgbɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata kangɨnana, ɓotu kakɨ a
ndɨ ɓitu abɛ libu.

4 Ɓoɓuɓulya nɨɓɔ ɓa ndɨ koɓuulyaga mbʉkʉ ɓapʉnga ndɨ kagʉgʉma
ɓikpwukpwukpwu na kʉɓangakʉ, kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓɨɨta ndɨ mina
abɛ ɓamanda.

5 Luki limoti, malaika nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓɛ:
«Makoɓongonitɔgʉ. Nakaiba ambɛ makakɨsa Yeso, nɨnɔ ɓabongilogi
ɓi ka mʉsalaba. 6 Kɛgʉ ɓata wanʉ! A bɛyɔ, opupini ɓi ka mbʉkʉ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɓɨkya ndʉkʉ mino. Doniku, winoni kʉ o bi mino

* **28:1** 28:1 lɨsyɛ la mambwa la pɔsɔ: Ilu lɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ lɨsyɛ la Mungu.

mumongoso. 7 Windoni ɓiɡala kaʉɓiɨkya ɓaɓiɓya kakɨ ɓɛ: ‹Opupini
ɓi luga ka ɓamanda. Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku ɓanʉ kʉ
ɓɛyɔ.› Niɨlɔ no ɓi ambɛ namʉɓiɨkyɨ niɨlɔ.»
8 Ɓoko ɓaɓa ɓi niɨɓɔ ɓatʉkya ndɨ ɓiɡala-gala ka mbʉkʉ ɓotumini
na kʉɓangakʉ ɓiɗɛ na magyagya mudingi gɔnɨ. Ɓinda ndɨ mbangʉ
kaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓiɓya ka Yeso mongoni mi niɨmɔ.
9 Ko ngɓingo ɓemoti, Yeso ɓiɨkpɛ abangana ndɨ na ɓoko ɓi niɨɓɔ,
umuuso. Ɓakpuɗoku ndɨ, ɓavɨlaga magʉ na ɓabibiso. 10 Yeso ʉɓiɨkya
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ! Windoni kaʉɓiɨkyaga ɓomika-
mama ɓɛ ɓaga ka Galilaya. Ɓeminoku kʉ ɓɛyɔ.»

Ɓoɓuɓulyo ɓa mbʉkʉ ɓogoni kapága mongoni

11 Ngɓingo yi niɨnɔ ɓoko ɓi niɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino ko pisɨ aka,
ɓoɓuɓulyo ɓemoti-ɓemoti ɓa mbʉkʉ ɓatʉkya ndɨ, ɓaga ka gʉɗʉ. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓokumu-kumu lasɨ niɨlɔ akɨtanaga ndɨ.
12 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ɓi niɨɓɔ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ka Ɓayuda ɓagya ndɨ dikiɗi. Ɓʉkanana ndɨ kaʉpá ɓasʉda ɓi niɨɓɔ
ɓuyi ɓudingi ɓɨpɛlɛ. 13 Ɓʉɓiɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓikyoni ambɛ: ‹Ɓaɓiɨɓya kakɨ
ɓoduku ɓi no biti kaiɓo manda kakɨ ko ngɓingo yi niɨnɔ to ɓi mino ka
ɓatɔtɔ.› 14 Kika nɨ mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili, iɓusu
ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tatʉmbʉlyaga mongoni mi niɨmɔ. Tagya
yasɨ ambɛ iɓunu makogulyonitɔgʉ ka ɓukpwuku-kpwuku.»
15 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓi niɨɓɔ ɓava ndɨ ɓuyi na ɓagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɓʉkpamya ndɨ mino. Mongoni mi niɨmɔ ɨtʉlyana ndɨ luga ka Ɓayuda
kadwɛ na lɨsyɛ li niɨlɨ.

Yeso upupilyini ɓaɓiɨɓya kakɨ
(Maliɨkɔ 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

16 Kʉwa wa, ɓaɓiɨɓya ɓi niɨɓɔ tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓaga ndɨ ka Galilaya,
ka ngʉpa niɨyɔ Yeso ʉwanyaga ndɨ. 17 Ngɓingo yi niɨnɔ ɓamɨna ndɨ
mino, ɓabibiso. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓa ndɨ na ɓotumo.
18 Kumbuso yi, Yeso ukpuɗoku ndɨ, ʉɓiɨkya ɓɛ: «Ɓɛpóni ndɨ ngu
yasɨ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ na kʉnʉ ka ɔɓiɨlɨ. 19 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, windoni ka
ɓɛvananza ɓayasɨ, huyikosoni ɓiki ɓaɓiɨɓya kamɨ. Huɓotisoni ko lino
ka Baba, ko Miki na ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. 20 Huwonisiloni kaɓyɛ masɨ
niɨmɔ namʉɓiɨkyaga ndɨ. Wiboni ɓɨnza ambɛ na pa imoti na iɓunu
ɓongbinga ɓasɨ kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓiɨlɨ.»

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Maliko
okpikaga ndi mino
Likpumuka la mambwa

Mongoni Manza nimɔ Maliko okpika ndi nima. Maliko kɛgu iyi atutumbwa ka Yeso, luki limoti ɓakpakyanatu ndi pa imoti na Pɔlɔ, ɓagya gɔni ndi ligubo lo Mongoni Manza iɓu na Pɛtɛlɛ. A ɓɛyɔ, makpumuka mi nimɔ okpiko ka kitaɓu yi niyi, a nimɔ ukana ndi na Pɛtɛlɛ ni anutumbulyaga ɓambanzu ɔɓili ka Yeso-Kilisito ka litɔmbu li nili. Ukpikilya ndi ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda, kauwonisilo ka lingunu ɓɛ Yeso a Mika Kunzi.

Kusɔ wa Moɓiso, Kunzi aɓikya ndi ɓɛ atikokuto ndɛkɛ mutu ɓemoti kauhukuso ɓatu ɓa Izaleli niɓɔ ɓa ɓatu kaki. Yeso osiloku ndi ka litɔmbu li nili ni Ɓalɩma ɓogoni ndi kava litɔmbu la mugi ma Izaleli, ɓika ndi ku ɓɛyɔ. Ɓezaleli ɓumukanaga kuwa ndi iɓu aka.

Ɓezaleli ɓikaga ndi katamana ɓɛ Kilisito ninɔ Kunzi awanyaga ndi katikoku, uhukusagatu ndɛkɛ ka maɓɔku ka Ɓalɩma. Luki limoti, kɛgu ko bulya muhukuso mi nimɔ, mɔ Yeso odoku mino. Uhukusaga ndi asi ɓatu ɓi niɓɔ aka ɓɔ ɓasa ndi Mumuyoniso, ɓasa ɓunyɛ, ɓapunga kamukana asi iyi aka.

Maliko atumbulaga ndi ka kitaɓu yi niyi, niyɔ Yeso agya ndi ka litɔmbu, ɓɛyɔ upá mino ɓambanzu mutuu, atumbulaga gɔni ku kwa ku na pupo ka Yeso ka mbuku. Yeso a ndi kaɓikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngi ma ɓunyɛ, anagya makpumuka mumbanga mbanga mudingi nimɔ okitogi yimibo ka ɓambanzu. Luki limoti, gutugu ɓɛyɔ Yeso a mino Miko Kunzi yɔ, kibiniikagu ndi. Moɓiso akaɓikya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mika-Mumbanzu kodokugu ndi ɓɛ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kaugugubya ɓambanzu, na kapá ɔɓili kaki abɛ mukalya kauku laga ɓatu ɓudingi ka ɓunyɛ.» (Maliko 10:45)

Ɓangama ka Ɓayuda ɓamuyatu ndi kadwɛ ku kwa ku ɓamwɔ ndi mino. Mutu wasi ninɔ aɓyɛgɛ Yeso, okwoni, ibi ɓɛ ɓagyogyisatu, luki limoti, muliɓo kaki ika na izangiya.

Yigbananaga ya kitaɓu yi niyi:

Yuani-Mubatizai akaɓikyaga Mongoni Manza *1:1-8*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Mumuyoniso a ndi mino kakisa kaɓɔɓɔ *1:9-13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *1:14–9:50*
Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalɛma *10:1-52*
Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka litɔmbu, kasombiso na kukwaku kaki *11:1–15:47*
Yeso opupini ka mbuku *16:1-8*
Yeso upupilyini ɓaɓiɓya kaki *16:9-20*

Yuani-Mubatizai akaɓikyaga Mongoni Manza
(Mataɔ 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 Mupunganagi ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi nima. 2 Kusɔ wa kitaɓu ka mugyalandu Isaya, ikpikaga ɓɛ:

«Ɨmɨ Kunzi, nakatika atutumbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyo pisi.
3 Mʉmbanzʉ ɓemoti akatʉɓilaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
munonilyoni ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!›»
4 Yuani-Mubatizaɨ opuponoku ndɨ ka ɨsa, anʉkʉwa ɓambanzʉ ɓɛ:
«Yikosoni mambɛngɨ, miɓotisiso, Kunzi amʉpɨlya ɓʉnyɛ kunu.» 5 Ɓatʉ
ɓasɨ ɓa iwili ya Yudɛa na ɓa gʉɗʉ wa Yelusalɛma ɓasilyogoku ndɨ
Yuani-Mubatizaɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba,
Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdanɨ*.
6 Yuani imokisyaga ndɨ kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na mʉkaɓa ma
sibokuso sa nyama ka ɨɗʉkʉfisɔ. Ʉlyaga ndɨ ɓanabʉnyɛnyɛ no nzuki
nɨyɔ ikaga ko tutu. 7 Akʉwaga ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbusa
kamɨ, a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ. Nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kodidiko, na
kakʉlaga ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ. 8 Ɨmɨ, namuɓotisaga ɓi ko liɓo, luki
limoti, ɨyɨ, amuɓotisaga ɓanʉ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yuani akaɓotiso Yeso
(Matayɔ 3:13; Luka 3:21-22)

9 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Yeso otukyoku ndɨ ka Nazalɛtɨ, ka iwili ya
Galilaya adwɛ ka Yɔlɔdanɨ. Kʉ ɓɛyɔ, Yuani aɓotisa ndɨ. 10 Nɨyɔ aka
yɔ Yeso opupoku ko liɓo, ɨna ndɨ lɨsyɛ koukwikono, Lɨmbɛngɨ-Lotu
asilyoku ndɨ abɛ likpondi. 11 Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ
ɓɛ: «Ɨwɛ, wa mikamɨ mʉpaka, nogwaga na ɨwɛ magyagya kʉgbɛ.»

Abɨlɨ akaɓɔɓɔ Yeso ka ɨsa
(Matayɔ 4:1-11; Luka 4:1-13)

12 Kumbuso yi, Lɨmbɛngɨ-Lotu akpamya ndɨ Yeso kaaga ka ɨsa. 13 Kʉ
ɓɛyɔ, agya ndɨ masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya nɨ abɨlɨ anaɓɔɓɔ. Ikaga
ndɨ pa imoti na ɓanyama ɓo tutu, ɓamalaika ɓanagugubyo.

Yeso akaʉmaka ɓaɓɨɓya ɓakwanganya
(Matayɔ 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Nɨyɔ ɓagwi Yuani-Mubatizaɨ, Yeso aga ndɨ ɨyɨ ka Galilaya. Kʉ
ɓɛyɔ, a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi. 15 Aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ:
«Ngbingo itulyonini. Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi. Yikosoni
mambɛngɨ, maɓɨnɨkyana Mongoni Manza!»
16 Yeso a ndɨ kakpakyana ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya,
ʉmɨna ndɨ ɓanyɔ-ɓosi ɓaɓa, Simoni ɨɓʉ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa
nɨ ɓanolubo moyo. 17 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓyeniku. Namuitisa kʉwa
ɓanyɔ-ɓambanzʉ†.» 18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓasa ndɨ moyo kaɓʉ,
ɓapʉnga kaɓɨɓya.
19 Nɨyɔ Yeso idukula ndɨ ɓata mina yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, ʉmɨna ndɨ ɓomika
Zɛbɛdayɔ, Yakɔbɔ ɨɓʉ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ
yidingi‡ kaɓʉ nɨ ɓanoɓungusyogo moyo. 20 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ,
ʉmaka ndɨ. Ɓasa ndɨ abaɓʉ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɓagya-ligubo kakɨ,
ɓaga ndɨ ɨɓʉ kaɓɨɓya Yeso.

---

* **1:5** 1:5 Yɔlɔdanɨ: A liɓo lidingi ka mugi ma Palesitina. † **1:17** 1:17 ɓanyɔ-ɓambanzʉ: Ɓika kaʉkisa na kaʉnyɔgɔ ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ. ‡ **1:19** 1:19 ɨngbɔlɔ: Ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ ikaga ndɨ yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya bato.

Yeso anyuni mʉtʉ ɓemoti lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Luka 4:31-37)

21 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓogulya ndɨ ka Kapɛlɛnaumu. Ka Lɨsyɛ
la kimumbiso, Yeso ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda,
apʉnga kapá mʉtʉʉ. 22 Mʉtʉʉ kakɨ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa
ndɨ kamʉkana ɓɔ kʉgbɛ. A ɓɛyɔ, a ndɨ kapá mʉtʉʉ no ngu nɨ kɛgʉ
abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ kaɓʉ. 23 Kʉ kwa kʉ, ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda kʉ, alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Alʉkʉ
yi nɨnɔ apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: 24 «Hu! Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ,
lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉnɨ? Woduku katilumwisogo? Nakaumiba
ɓɨnza! Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu nɨnɔ Kunzi atikoku!»
25 Yeso apamɨlyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Daka! Pupa
ka alʉkʉ yi nɨmʉ!» 26 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ ayunga ndɨ alʉkʉ nɔ
ɓɨnyɛ, opupa ndɨ ɓindeɗe nɨ apamɨkana ɓiliya-liya. 27 Lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ombombo, ɓapʉnga ndɨ kauusana ɓɛ:
«Lɨkpʉmʉka tina sɛ pɨyɛ lɨ? A mʉtʉʉ mambɨya, mutumo no ngu.
Akapamɨlyaga gʉtʉgʉ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka, anamʉkana!» 28 Ko
ngbinga mʉkɛɗɛ aka, mongoni ka Yeso awawa ndɨ ka iwili ya Galilaya
yasɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu
(Mataɣɔ 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Kʉwa wa, Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. Ɓa
ndɨ na Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani, ɓingya ndɨ ka Simoni na ka Andɨlɨa. 30 Kʉ
ɓɛyɔ, tɨtakɨ Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ.
Nɨyɔ aka yɔ Yeso osila wa, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ. 31 Yeso
akpʉɗa, agwi kʉɓɔkʉkɔ, amomoso, muko yi nɨnɔ ahʉka ndɨ. Kumbuso
yi, apʉnga ndɨ kaugugubyo.
32 Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɔnɨ ogwo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu na nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.
33 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana ko misa ma mupumi
ma ndaɓʉ wa. 34 Yeso uhukusa ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa
ndɨ kaigyogyiso na ɓokoloɓu dididi, okpumya ndɨ gɔnɨ mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ mudingi. Apakya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ kanzɨna, kyɛ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɨmɔ a ndɨ kamiba ɓɨnza.

Yeso akalingyo Galilaya
(Luka 4:42-44)

35 Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndɨ, opupa kunzi. Ɨnda kʉwa ndɨ kunzi
wa gʉɗʉ ka pa yi nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndɨ
kalʉmba. 36 Simoni na ɓawai-dakɨ ɓɨnda ndɨ kakɨsa. 37 Nɨyɔ ɓamɨna,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓasɨ ɓakaʉkɨsa yi.»
38 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Togoni ka ɓapa ɓayagɔgɔ,
ko giyo nɨyɨna ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ. Kʉ ɓɛyɔ, nakwanana gɔnɨ
kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, nɨlɔ nodulyoku ndɨ yɨpɛpɛ nɨlɔ.»
39 Kʉwa wa, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ, anaɓɨkyaga Mongoni
Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, anokpumya mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Mataɣɔ 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Lisyɛ limoti, keɓu-keɓu ɓemoti asilyoku ndi Yeso, ogwo no moli
kambwa kaki, itatanaga na iyi ɓɛ: «Kikiliki, wakapa, wakwanana ɓaka
kengumoso.»
41 Yeso akwilya ndi kumbu, anana ndi kuɓɔkukɔ, avila, aɓikya
ɓɛ: «Noboilyini, ngumana!» 42 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, keɓu-
keɓu asya ndi, angumana ɓingɔ. 43 Wa aka wa, Yeso anzinilya ndi
na ɗiya, kumbuso yi, apupisa ndi, anaɓikya ɓɛ: 44 «Wiminyatu!
Wakatumbulyogonitɔgu mumbanzu. Luki limoti, winda kaimoniso ko
kumu. Kumbuso yi, wapá apɛpɛ muɗɔngɔni ɓɛyɔ Mutuu ka Musa
aɓikyago mino, iba mutu wasi ibi ɓɛ woukini ɓi.»
45 Luki limoti, niyɔ aka yɔ aluku nɔ aga, apunga ndi kopoɓo
na kowowiso likpumuka li nilɔ. Kinili, Yeso kipupisogigu ndi ɓata
ɓingbanganya ko misa ka ɓambanzu ka guɗu. Ikaga kuwa ndi kunzi
aka, ka ɓapa niɓayɔ ɓambanzu ɓakikogigu ndi mino. Ku ɓɛyɔ,
ɓambanzu ɓadulyogoku ndi kotukyoku ka ɓapa ɓayasi.

2

Yeso ahukusini zɛgɛsi
(Matayɔ 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Yeso igoku ndi ka Kapɛlɛnaumu.
Ɓambanzu ɓukana ndi ɓɛ a ka ndaɓu. 2 Ɓamumukana kuwa ndi ku
ɓudingi, kadwɛ ku kwa ku mikya pa kotigalagu ɓata ndi mino, iki
gutugu ya kunzi aka ikani ko misa ma mupumi. Yeso a ndi kauɓikyaga
Likpumuka ko Kunzi. 3 Kuwa wa, ɓatu ɓakwanganya ɓadulyoku ndi
Yeso na zɛgɛsi mubiniika. 4 Luki limoti, ɓakakwananagu ndi kasiliso
kambwa ka Yeso ko bulya ambaza ka ɓambanzu. Ɓoukwilya kuwa ndi
ngala kugbondo tili na pa niyɔ Yeso a ndi mino. Kumbuso yi, ɓasisa
kuwa ndi zɛgɛsi nɔ kugu wa kalagba niyɔ a ndi mino wakanga pisi ka
ngala yi niyɔ. 5 Niyɔ Yeso ina baya kaɓu ɓɛyɔ, aɓikya ndi zɛgɛsi nɔ ɓɛ:
«Mikami, nupilyini ɓunyɛ kaku.»
6 Ɓowonisilo ɓa mutuu ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi ɓakikonono wa,
ɓapunga ndi kaimuusa ɓɛ: 7 «Ko bulya iki yɔ alukु yi nimuna o mino
kanzina ɓɛyɔ? Akatumbwa Kunzi! Wani nɔ akwanana kapilya ɓunyɛ,
kiki Kunzi aka yikaka?» 8 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ Yeso andunga
ndi tamanaga kaɓu, umuusa ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino na inguo
ya tamanaga yi niyɔ? 9 Iki yɔ a yopoli kugbɛ kaɓikya zɛgɛsi ɓɛ:
‹Nupilyini ɓunyɛ kaku›, ikani kaɓikya ɓɛ: ‹Wamaga, wava kalagba
kaku, wakpakyana?› 10 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ Mika-
mumbanzu a no ngu yipilya ɓunyɛ ka ɔɓili.» Kuwa wa, aɓikya ndi
zɛgɛsi nɔ ɓɛ: 11 «Nakauɓikya ambɛ, wamaga, wava kalagba kaku, wiga
ku kaku!» 12 Wa aka wa, alukु nɔ aka ndi ɓivanga ko misa ka ɓatu ɓasi
wa, ava kalagba kaki, iga. Nɔku udika ndi iɓu ɓasi ɓidɛ, ɓapunga ndi
kabibiso Kunzi, ɓanaɓikya ɓɛ: «Takaninigu ndi inguo ya likpumuka li
nili!»

Yeso amokini Lawi
(Matayɔ 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Kuwa wa, Yeso iga ɓata ndi ka mutili ma ibombu yidingi ya
Galilaya. Ambaza ka ɓambanzu wasi asingyoku ndi, apunga kaupá
mutiwi. 14 Wa a ndi mina kakitaga wa, amina Lawi, mika Alufayɔ,
wakika ka bilo yilipiso manzanza. Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Iɓyeku!» Lawi

amaga ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya. 15 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ
ka Lawi. Ɓa ndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza
ɓakpʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi nɨɓɔ ɓʉmɨnaga ndɨ abɛ ɓagya-manyɛ.
A ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo.
16 Nɨyɔ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na Ɓafalisayɔ ɓamɨna
ndɨ mino Yeso kalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ na ɓagya-manyɛ,
ɓumuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ o mina kalyalya
pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?» 17 Nɨyɔ Yeso
ʉmʉkana ndɨ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga,
luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu. Nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ
ɓongbingbili, luki limoti, nɨɓɔ ɓanyɛ.»

Koginyo malɨlɨ ko ngbingo
(Matayɔ 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Lɨsyɛ limoti, ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ
koginya malɨlɨ ko ngbingo. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kamuusa
Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya ka Yuani na nɨɓɔ ka Ɓafalisayɔ
aka ɓɔ ɓoginyaga ɨɓʉ malɨlɨ ko ngbingo, nɨ nɨɓɔ kakʉ ɓakɛgʉ sɛ ɨɓʉ
koginyo?»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓawai-dakɨ mombukwono
dumo wo vononi ɓakwananatʉ koginya malɨlɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓa
mbɛyɨ mino pa imoti na mbʉnya muko? Kigyonosigʉ! Ngbingo yi nɨnɔ
mbʉnya muko o mino pa imoti na ɨɓʉ aka, ɓakakwananɨgʉ koginyo
malɨlɨ. 20 Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmba mino mbʉnya
muko luga kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ kʉwa ndɛkɛ malɨlɨ ko
ngbingo.
21 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kodɪ̈kogigʉ ɨnzanza na panga ya
kutuko kwambɨya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambɨya yi nɨyɔ anʉwatʉ
ɨnzanza, ngala ahʉmana ɓata kʉgbɛ. 22 Na ɓata, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kaɓʉngwagɨgʉ vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto
ta ɓamanya ɓayɨgbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ
ɓambɨkɛ, ɓambɨkɛ ʉlɨkaga, vinya agbɔ wasɨ. Kinili, okwononi
kaɓʉngwa vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya gɔnɨ.»

Yeso nɨ ngama wa Lɨsyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-18; Luka 6:1-5)

23 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso limoti ɓɛnɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga ka ɓotiko
ɓaya nganʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓapʉnga ndɨ katɨnaga ɓɛkaza ɓi na lɨgʉndʉ.
24 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Wɨna! Ko bulya
ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakagya nɨlɔ ɓapakya ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
25 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makonotongulogigʉ ndɨ iɓunu lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ngama Daudi agya ndɨ wa a ndɨ mina na yangya pa imoti na
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ, na ɓɨmʉkana ndɨ nza? 26 Ogulya ndɨ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, alya mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi, ʉpága ndɨ gɔnɨ
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo ko kumu-
kumu Abiatali. Luki limoti, mʉtʉʉ aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓokumu aka ɓɔ
ɓakwanana ndɨ kalya mukati mi nɨmɔ.» 27 Yeso opipiloku kʉwa ndɨ
ɓɛ: «Kunzi agya ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso ko bulya ka ɓambanzʉ, luki
limoti, kʉgyagʉ ndɨ ɓambanzʉ ko bulya Lɨsyɛ la kimumbiso. 28 Kinili,
Mika-mʉmbanzʉ a gɔnɨ ngama gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso aka.»

3

Yeso ahukusini mutu wa kuɓɔkukɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Kuwa wa, Yeso ogulya ɓata ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda.
Aluku ɓemoti a ndi ku ɓɛyɔ na kuɓɔkukɔ kukwo. 2 Ɓatu niɓɔ ɓa ndi
ku ɓɛyɔ, ɓapunga ndi kanda Yeso ɓingbangbangba, ikani ahukusatu
mutu yi ninɔ ka Lisyɛ la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kakisa ɓɛ ɓamina
na iɓɔ no pisi tino, kyɛ ɓasungilyi. 3 Yeso aɓikya kuwa ndi mutu yi
ninɔ ɓɛ: «Wamaga luga ka ɓambanzu ɓasi kuu.» 4 Kuwa wa, Yeso
umuusa ndi ɓɛ: «Mutuu atiɓikya piyɛ ɓɛ okwononi kagya ɓuni ka
Lisyɛ la kimumbiso? Okwononi kagya likpumuka lanza, ikani kagya
nilɔ lanyɛ? Kahukuso ɔɓili ka mumbanzu, ikani kamwɔ?» Luki limoti,
ɓadakyana ndi ɓiwo. 5 Yeso unda ndi iɓu ɓasi ɓingbangbangba, kani
anuminyilya kumbu ko bulya mu mapu kaɓu. Aɓikya kuwa ndi aluku
nɔ ɓɛ: «Nana kuɓɔkukɔ.» Anana ndi, kuɓɔkukɔ ahuka ɓɛyɔ aka yɔ
ikaga ndi mino 6 Niyɔ aka yɔ Ɓafalisayɔ ɓopupa ndi ka ndaɓu ya
malumba, ɓamumukana ko dikiɗi ɓigala na ɓatu ɓa liɗu ka ngama
Ɛlɔdi * kakisa pisi tina yɔ ɓamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka ɓambanzu asilyini Yeso

7 Kumbuso yi, Yeso ɓakiɗa ndi na ɓaɓiɓya kaki misa ya mutili
ma ibombu ya Galilaya, ni ambaza mudingi ka ɓambanzu anaɓiɓya
ɓingbooo. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓotukyoku ndi ka Galilaya, ka Yudɛa, 8 ka
Yelusalɛma, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyɔ kusyaku wa Yɔlɔdani
na ka ɓewili niɓayɔ ɓuwobi-ɓuwobi na guɗu wa Tilo na Sidɔna.
Ambaza yi ninɔ asilyoku ndi Yeso, kyɛ ukana ndi mongoni ma masi
nimɔ a ndi kagya. 9 Niyɔ ina ɓɛyɔ, uɓikya kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ
ɓaɓungusyilyogi ingbɔlɔ, kyɛ ambaza kamotosyonitɔgu. 10 Yɛki a ndi
kauhukuso ɓambanzu ɓakpu, ɓatu ɓasi ɓa ɓokoloɓu ɓa ndi kaiɗuso
ɓɛ ɓavili. 11 Niyɔ ɓatu ɓa mambɛngi ma ɓunyɛ ɓaminaga ndi Yeso,
ɓogwaga ndi kambwa kaki, ɓanapamikanaga ɓɛ: «Iwɛ ni miko Kunzi!»
12 Luki limoti, Yeso ugbityaga ndi ɓikpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgu
mugɔngu kunzi.

Yeso akaupunaga ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Kuwa wa, Yeso aɗaka ndi ka ngupa, umakaga ɓatu ɓi niɓɔ a ndi
na nza yi kaɓu, ɓakpuɗoku ndi. 14 Upunaga ndi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa luga
kaɓu, uluka kuwa ndi ɓɛ ɓatutumbwa. Agya ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓikogi pa
imoti na iɓu, iki kautikaga kaɓikyaga Mongoni Manza, 15 upá ndi gɔni
ngu yikpumyo mambɛngi ma ɓunyɛ. 16 Mino ka ɓatu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
ɓi niɓɔ nima: Simoni, ninɔ Yeso aluka ndi gɔni ɓɛ Pɛtɛlɛ, 17 Yakɔbɔ na
mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. Iɓu ɓasi ɓaɓa ɓa ndi ɓomika Zɛbɛdayɔ: Yeso
uluka ndi ɓɛ Boanɛligɛ, isi yi ni «Ɓomika ngbangbata»†. 18 Andilia,
Filipi, Batulumei, Matayɔ, Tuma, Yakɔbɔ mika Alufayɔ, Tadei, Simoni
ninɔ akisaga ndi kulikanaga ya livananza kaki, 19 sɛ kuwa Yuda
Isikalioti, ninɔ agaba ndi Yeso.

Yeso na livananza kaki

---

* **3:6** 3:6 Ɛlɔdi: A Ɛlɔdi yi ninɔ ɓamakaga ndi ɓɛ Atipasi. † **3:17** 3:17 Ɓomika ngbangbata: Yeso aluka ndi Yakɔbɔ na Yuani ɓɛyɔ ko bulya ɗiya.

20 Kumbuso yi, Yeso igoku ndi ka musengi. Ambaza mudingi ka
ɓambanzu omumukonoku ndi ɓata. Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓakegu ɓata
ndi no ngbingo gutugu nino mulyalya aka. 21 Niyo ɓava-kukaki ɓukana
ɓeyo, ɓotukyoku ndi, ɓinda kava. A ɓeyo, ɓa ndi kaɓikya ɓe: «Mu kaki
kegu ɓata tili!»

Yeso akausikisya ɓatu niɓo ɓapîlyogi ɓangbanga
(Matayo 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

22 Lisye limoti, ɓowonisilo ɓa mutuu niɓo ɓodoku ndi kotukyoku
ka Yelusalema, ɓaɓikya ndi ɓe: «Yeso a na Abili kuso kaki nino
ina ɓe Belizebuli. Abili yi nino a ngama wa mambengi ma ɓunye.
Iyi no akapá ngu yikpumyo mambengi ma ɓunye!» 23 Kuwa wa,
Yeso umaka ndi, utulya mozuni mi nima: «Igyonosa liki Abili
kayikpumyo iyi mombukwana-daki yi? 24 Livananza la ɓungama
ɓumoti kapunga kabumana luga yi, iba ɓungama ɓi niɓo osyini.
25 Ɓatu ɓa livananza limoti ɓakapunga kaulanana luga kaɓu, iba
livananza li nilo oponzikonini. 26 Kika neki ni Abili akabumana na
iyi mombukwana-daki yi ɓikpe, kigbananaga, ngu kaki kakwananigu
kaidukulogo. Luki limoti, iko muliɓo mi.
27 Gutugu mutu ɓemoti aka kakwananigu kaingyo ka ndaɓu ko
tutungyo katupa lingama kaki ni kanagwigu mbeyi, akanda. 28 A
lingunu, nakamuɓikya ambe: Kunzi upilyatu ndeke ɓambanzu ɓunye,
na mosikoni masi nimo ɓasikaga. 29 Luki limoti, mumbanzu kasikaga
Limbengi-Lotu, kikigu ndeke na mupilya gutugu ikii aka, kye ɓunye ɓi
niɓo ika wa aka wa kadwe ka ɓenze na ɓenze.»
30 Yeso a ndi kaunzinilya ɓowonisilo ɓa mutuu ɓeyo, kye ɓaɓikya
ndi ɓe: «A na limbengi la ɓunye.»

Livananza la lingunu ka Yeso
(Matayo 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Kuwa wa, amaki na ɓamamaki Yeso ɓodoku ndi. Ɓamaga ndi
kunzi, ɓatika mutu ɓemoti kamaka. 32 Ambaza ka ɓambanzu a ndi
wakiko, akungulini Yeso ɓikululu, ɓaɓikya kuwa ndi ɓe: «Amaku na
ɓamamaku ɓa kunzi ku, ɓakauki sa.» 33 Yeso usikisya ndi ɓe: «Mama
ni wani? Ɓomika-mama ni ɓa iki?» 34 Kumbuso yi, unda ndi ɓatu
niɓo ɓa ndi ni ɓakungulini wa ɓizumuuu, aɓikya ndi ɓe: «Mama na
ɓomika-mama, niɓa. 35 A ɓeyo, ɓomika-mama na mama, ni mutu wasi
nino agyaga sipananiso ko Kunzi.»

4

Yeso akatwa lizuni ka mukukuna
(Matayo 13:1-9; Luka 8:4-8)

1 Yeso apunga ɓata ndi kapá mutiwi ni a ka kpolo-kpolo wa ibombu
ya Galilaya. Ambaza mudingi kugbe ka ɓambanzu asingyoku ndi.
Kuwa wa, aɗaka ndi ka ingbolo yidingi, iko. Ingbolo yi a ndi ka
limbengi lo liɓo, na ɓambanzu ɓa ndi kubi, ɓuwobi no liɓo. 2 Yeso
apunga ndi kauwonisilo makpumuka makpu pisi ka mozuni. Kuso
wa mutiwi kaki, a ndi kauɓikya ɓe: 3 «Hukononi! Mutu ɓemoti inda
ndi kakuna* mupunga ko tiko. 4 Niyo a ndi kakuna ɓeyo, bumo yi
yagogo anyukaga ko pisi. Ɓombu ɓodoku ndi, ɓalya. 5 Masolo magogo

* **4:3** 4:3 kakuna: Ka Izaleli ɓomisyaga ndi iɓu masolo mumisyo.

anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo kegu ndi na litombu lakpu. Nimo
aɓaka ndi ɓigala-gala kyɛ litombu kegu ndi lakpu wa. 6 Luki limoti,
niyo mɔni osumbo, awisiya, umilaga kyɛ lyo yi kigwinanagu ndi ɓinza
ka litombu. 7 Masɔlɔ magɔgɔ anyukaga ndi lugo wo kpokiki. Kpokiki
aɓaka ndi, akandaga ɓikpɛki-kpɛki ni koɓukutigu. 8 Luki limoti,
magɔgɔ anyukaga ndi ka litombu la dɔɓɔ. Aɓaka, opingo, aɓukuta ndi
ɓɛkaza ɓiyuyuyu. Ikaza imoti-imoti aɓukutaga ndi bumo ɓatɛkɛɓɛ
ɓasaa, yagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗiya na yagɔgɔ ɓata miya.» 9 Kumbuso yi,
Yeso omotiloku ndi ɓɛ: «Mutu yi ninɔ a na motili ma kukana, ukaniɔ!»

Ko bulya iki yɔ Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayɔ 13:10-17; Luka 8:9-10)

10 Niyɔ Yeso itɛ ndi mina ɓyi na ambaza, ɓatu niɓɔ ɓa ndi na iɓu
pa imoti na ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓapunga ndi kamuusogo ko
bulya mozuni. 11 Usikisya ndi ɓɛ: «Kunzi amumibisatu iɓunu ɓodikiɗi
ɓaya Ɓungama kaki. Luki limoti, ɓatu ɓagɔgɔ ɓukanaga iɓu pisi ka
mozuni. 12 Kuwa wa gɔ wa,
‹Ɓakwanana kaanda ɓinza,
luki limoti, ni ɓakegu kaina.
Ɓakwanana kaukana ɓinza,
luki limoti, ni ɓakegu kotombisyo.
Ɓakotombisyaga ndi,
ɓakwanana ndi kamigilyoku Kunzi,
Kunzi upilya ɓunyɛ.›»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
(Matayɔ 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Kumbuso yi, Yeso uɓikya ɓata ɓatu niɓɔ ɓa ndi wa ɓɛ: «Makegu
kotombisyo isi ya lizuni li nili! Makwanana kuwa kotombisyo
ɓesi ɓaya mozuni magɔgɔ liki? 14 Mukukuna akakuna Likpumuka
ko Kunzi. 15 Ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa abɛ kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi ku
Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Ɓukanagatu, luki limoti Abili
odoku ɓigala, anyɔ Likpumuka li nilɔ ikuni kusɔ kaɓu. 16 Ɓagɔgɔ ɓa
abɛ pa ya ngyengye niyɔ kegu ndi na litombu lakpu. Niyɔ ɓukanaga
Likpumuka ko Kunzi, ɓogwi na magyagya ɓigala-gala. 17 Luki limoti,
Likpumuka li nilɔ kikogigu no lyo kusɔ kaɓu, ɓogwigo ko ngbinga
mukɛɗɛ aka. Niyɔ ɓukpɛki-kpɛki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya
Likpumuka ko Kunzi, ɓatukya ɓikwa ka baya. 18 Ɓagɔgɔ ɓata ɓa
abɛ pa yo kpokiki ku ɓakuna ndi mino masɔlɔ magɔgɔ. Ɓukanagatu
Likpumuka ko Kunzi, 19 luki limoti, ɓukpɛki-kpɛki ɓa ɔɓili, musasa ma
lingama na musasa magɔgɔ dididi akandaga Likpumuka li nilɔ kusɔ
kaɓu ɓikpɛki-kpɛki ni kopígu bumo. 20 Ka muliɓo, ɓatu ɓagɔgɔ ɓa abɛ
litombu la dɔɓɔ ku masɔlɔ magɔgɔ anyukaga ndi mino. Ɓukanaga
Likpumuka ko Kunzi, ɓabailya, aɓukuta bumo. Ɓatu ɓa baya ɓi
ɓemoti-ɓemoti ɓaɓukutaga bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa, ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ
maɗiya, ɓagɔgɔ ɓata miya.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Luka 8:16-18)

21 Kuwa wa, Yeso uɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakatunagigu tala kyɛ
ɓagbukumisyi na mumbi ikani ɓabisi kusyokoto. Luki limoti, ɓabisaga

4:12 4:12 Wanda ka Isaya 6:9-10.

kugu, ka pa niyo ɓabisogo mino. 22 A ɓɛyo, lasi nilo a lakisuma
imibisikosatu ndɛkɛ, na lasi nilo a ko dikiɗi ipupisa ɓingbanganya.
23 Mutu kika na motili ma kukana, ukanito!»
24 Yeso uɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ na likpumuka
nilo makaukana lo! Muɗongoni ɓɛyo mugyaga mino ɓɛngɛni, Kunzi
amumigisya ndɛkɛ iɓunu muɗongoni ɓɛgɛyo, na ɓamumatilya ɓata
kakitaga. 25 A ɓɛyo, mutu yi nino a no luki, ɓamatilyatu ɓata. Luki
limoti, mutu yi nino kɛgu no luki ɓakupya gutugu luki likɛɗɛ aka nilo
akwanano ɓi kaika nolu.»

Lizuni lo bumo niyo iɓakilyaga ni iyu aka

26 Yeso oɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «Ɓungama ko Kunzi a muɗongoni
abɛ mutu nino akuna ndi masolo ko tiko kaki. 27 Alalaga ndi ɓipɛ
no biti, anozuzuka masyɛ masi. Ko ngbingo yi nino, tiko anaɓaka,
malili anopingo ni aluku no kɛgu kaiba ɓɛ akaɓaka liki. 28 Litombu
yikaka aka lo oɓokisaga malili, apungaga mbɛyi mapaku mi, kumbuso
yi ikaza, ka muliɓo bumo yingata kugu wa ikaza. 29 Ngbingo yi nino
mupunga atana mino, apunga kabuulyo kyɛ iko ni ngbingo mubuulyo
itulyonini.»

Yeso akatwa lizuni la libumo likɛɗɛ
(Mataɣo 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

30 Kumbuso yi, Yeso oɓikyoku ɓata ndi ɓɛ: «Takwanana kokingyasa
Ɓungama ko Kunzi na iki? Tokingyasa piyɛ na lizuni tino? 31 A abɛ
libumo likɛɗɛ nilo ɓakunaga, ikaga likɛɗɛ kugbɛ kakitaga bumo yasi ya
oɓili. 32 Luki limoti, opingo kuwa, iita sibukuso sidingi kakitaga bukuto
tasi to tiko. Aɓaka tabi yakpukpu, ɓombu ɓagya ɓandaɓu kaɓu kugu
yi, ɓiko kaigbuka ka kululuko kwi.»
33 Yeso utiwaga ndi ɓambanzu pisi ka mozuni dididi ɓɛyo ka nima.
Utiwaga ndi ɓɛyo kyɛ ɓakwananito kotombisyo. 34 Unzinilyaga ndi pisi
ka mozuni aka. Luki limoti, niyo ɓikaga ndi asi na ɓaɓiɓya kaki aka,
utumbulyaga ndi makpumuka masi.

Yeso opomilyini mbumbo
(Mataɣo 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Na ɓugogo ɓa lisyɛ li nilo aka lo, Yeso uɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ:
«Tozobini kusyaku.» 36 Ɓasa kuwa ndi ambaza ka ɓambanzu, ɓaɓiɓya
ɓaga ndi pa imoti na Yeso ka ingbolo yidingi niyo a ndi mino. Ɓɛngbolo
ɓayidingi-dingi ɓayagogo atu ndi goni ɓuwobi na iɓu wa. 37 Mbumbo
yapu kugbɛ odoku ndi ɓigbututu, muɓaka apunga kokotukosaga liɓo
ka ingbolo yi niyo, ingbolo apunga ndi komwaga liɓo. 38 Luki limoti,
Yeso a ndi miso ya kumbusa wa ingbolo, mulala ɓipɛ, mu ka apiɓu.
Ɓaɓiɓya kaki ɓabanda ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Muwonisilo, tanolumwogo,
nilo kɛgu gutugu iwɛ kaudwiso limbɛngi aka?»
39 Niyo Yeso ozuzuko, apamilya ndi mbumbo, aɓikya liɓo ɓɛ: «Daka!
Pila ɓipisiii!» Kuwa wa, mbumbo adakilya ndi, pa aka ndi lingunu
ɓiwo. 40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yo mo mino
kaɓanga? Makɛgu nɛki mbɛyi na baya kadwɛ mɔni na ɓuɓwanu?»
41 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓaɓanga ndi kugbɛ. Ɓapunga ndi kauusono
ɓɛ: «Inguo ya mumbanzu tino piyɛ mu? Gutugu mbumbo aka no liɓo
akamukana!»

5

Yeso ahukusini mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 8:28-34; Luka 8:26-39)

1 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ kʉsyakʉ wagɔgɔ
wa ibombu ya Galilaya, kʉ ka Ɓagɛlasɨ. 2 Nɨyɔ Yeso osya ndɨ ka
ɨngbɔlɔ, wa aka wa, mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ,
opupoku ndɨ ka ɓekunde, asilya ndɨ. 3 Ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ ka ɓekunde
aka. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kakwananagɨgʉ ndɨ ɓata kagwi, ikanɨ
kamakya ka kpʉkpʉ. 4 A ɓɛyɔ, magʉ kakɨ ikaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ ka
kpʉkpʉ, maɓɔkʉ mʉkanda na selegeni ɓingbufu. Luki limoti, ɨtɨnaga
ndɨ ɓaselegeni ɓi nɨɓɔ ɓitututu, ʉlaga kpʉkpʉ yi nɨyɔ yasɨ. Kikogigʉ
ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwananaga ndɨ kagwigo. 5 Ɓongbingo
ɓasɨ, biti na lɨsyɛ, ikaga ndɨ kaamama ɓɨgbagbagba ka ɓekunde na
ka ɓangʉpa, anapamɨkanaga, anɨkɔ ɓapwayɨ na matamʉ.
6 Nɨyɔ aminoku Yeso asɨ ɓyɨ aka, opikitoku, ogwo na moli ɓikpwu
kambwa kakɨ, 7 apamɨkana ɓɛ: «Yeso, Mikɔ-Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-
Kʉgbɛ, nɨlɔ kusu na iɓunu opukogi ɓʉnɨ? Kikiliki ko lino ko Kunzi,
wakegyogyisonitɔgʉ ɓaka!» 8 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ
oɓikyini ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, pupo ka alʉkʉ yi nɨmʉ!» 9 Kʉwa wa,
Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wina ɓʉ?» Asikisya ɓɛ: «Nina ɓɛ ‹Ndube›, kyɛ
ta ɓudingi.» 10 Ɨtatanaga ndɨ na Yeso kʉgbɛ ɓɛ kokpumyonitɔgʉ ɓaka
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ kunzi wa mugi mi nɨmɔ.
11 Ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka ngʉpa wa.
12 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Tɨtɨkanɔ ɓaka kʉsɔ
ka ɓangʉya ɓi nɨɓa, tɨsɨlya pisi kogulya kʉsɔ kaɓʉ.» 13 Yeso asɨlya ndɨ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ pisi, opupa kʉwa ndɨ, ogulya ka ɓangʉya. Kʉsɔ
wa ambaza, ɓangʉya ɓa ndɨ banda ɓɛlɔfʉ ɓaɓa. Ɓongbutukana kʉwa
ndɨ ko dida wa ngʉpa kadwɛ ko liɓo lidingi, ɓolumwogo.
14 Ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓaga ndɨ mbangʉ kapága mongoni mi
nɨmɔ ka gʉɗʉ na ko giyo. Ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kaɨna nɨlɔ igyonosa
ndɨ lɔ. 15 Nɨyɔ ɓosila ɓuwobi na Yeso, ɓamɨna ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ mukuliko, nɨ imokisyini kutuko, mʉpɨla ɓɨnza
ɓipiii. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. 16 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ igyonosa
ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatʉ ɓagɔgɔ: iki nɨlɔ asilya ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ
a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ, na iki nɨlɔ usilya ndɨ ɓangʉya.
17 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kaɨtatanaga na Yeso ɓɛ opupinɔ ɓaka ka
lɨtɔmbʉ kaɓʉ. 18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɗaka ka ɨngbɔlɔ,
mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ ɨtatanaga na Yeso ɓɛ
ɓaganɔ ɓaka pa imoti na ɨyɨ. 19 Yeso akya, luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Wɨga kʉ kakʉ, ka lɨvananza kakʉ, utumbulyogoku lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
Mombukwono-dosu ugyilyi, na ɓɛyɔ ukwilyi mino kumbu.» 20 Alʉkʉ
yi nɨnɔ ɨmagalya ndɨ, apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga nɨlɔ Yeso agyɨlya ndɨ ka
iwili ya Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨdɛ.

Yeso ahukusini muka ɓemoti, abililisa gɔnɨ mika Yailo
(Matayɔ 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Nɨyɔ Yeso azaba ɓata ndɨ ka ɨngbɔlɔ kʉsyakʉ wa Galilaya, ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ amʉmʉkana ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ wa. A ndɨ
wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu wa. 22 Ngama ɓemoti wa ndaɓʉ
ya malʉmba ka Ɓayuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yailo, osiloku ndɨ gɔnɨ wa.

Niyo amina Yeso, ogwo kambwa kaki, 23 itatanaga ndi na iyi kugbɛ,
anaɓikya ɓɛ: «Mikami musika yi a ɓuwobi kosisa limbɛngi. Kikiliki,
dokunɔ ɓaka kabisilya maɓɔku, kyɛ ahuki, isisilaga na ɔɓili.»
24 Kuwa wa, Yeso ɓaga ndi na iyi. Ambaza mudingi a ndi kaɓiɓya
ɓingbooo, amotosya ɓikpwɔ.
25 Kusɔ wa ambaza wa, a ndi na muko ɓemoti ninɔ ɓangu apupaga
ndi katukya ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓiɓa. 26 A ndi ni igyogyisini kugbɛ ka
maɓɔku ka ɓamunganga. Ama ndi mukumbo kaki masi ɓingbufu ka
buku tɔ, luki limoti ɓangu idukulogo kopupo aka. 27 Niyɔ muko nɔ
ukana mongoni ka Yeso, ogulya ndi ka ambaza, kumbuso ka Yeso, avila
mu ma kutuko kaki. 28 A ɓɛyɔ, a ndi katamanaga ɓɛ: «Nakavila gutugu
kutuko kaki aka, nahukatu.»
29 Niyɔ aka yɔ avila kutuko ka Yeso, ɓangu asa ndi kapupo wa aka
wa, imukana ndi ɓinza. 30 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso imukana
ndi ɓɛ ngu apupini mino. Oyikana kuwa ndi ka ambaza ka ɓambanzu,
uusa ɓɛ: «Wani piyɛ nɔ ovili kutuko kami?»
31 Ɓaɓiɓya kaki ɓasikisya ndi ɓɛ: «Wakɛgu mbɛyi kaina ɓɛyɔ
ambaza umotosi mino ɓikpwɔ ɓɛnɛ? Wa piyɛ ɓata kauuso liki ɓɛ:
‹Wani nɔ evili?›»
32 Luki limoti, Yeso ikwɛ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ kaki kyɛ amini mutu yi
ninɔ agya ndi ɓɛyɔ. 33 Niyɔ muko yi ninɔ iba likpumuka nilɔ asilya
ndi, apunga ndi kagugama na kuɓangaku. Odoku kuwa ndi kogwa
kambwa ka Yeso, atumbulyaga likpumuka lasi ka ɓungbingbili. 34 Yeso
aɓikya ɓɛ: «Mikami, baya kaku uhukusini. Waga na maziyɔ, woukini.»
35 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi mino kanzina aka nɔ, ɓambanzu
ɓotukyoku ndi ku ka ngama wa ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda,
ɓaɓikya ɓɛ: «Mikaku osisini limbɛngi. Wa sɛ piyɛ ɓata kadomiso
Muwonisilo ko bulya iki?» 36 Luki limoti, Yeso kobisagu ndi limbɛngi
ka likpumuka li nilɔ, aɓikya ngama nɔ ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgu! Wika
na ɓaya aka!» 37 Yeso kapagu ndi kainda na ɓatu ɓagɔgɔ kiki asi
Pɛtɛlɛ aka, Yakɔbɔ na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. 38 Ɓosila kuwa ndi ka
ndaɓu ka ngama Yailo. Ku ɓɛyɔ, Yeso atakanya ndi ipumbu, ɓambanzu
ɓanagamana na ɓanakugwaga. 39 Ingya ndi, uɓikya ɓɛ: «Ko bulya iki
yɔ mo mino kapá ipumbu na kagamana ɓɛnɛ? Miki kɛgu mukwo, luki
limoti, a ka tɔtɔ.» 40 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓatiba ndi ɓikyaaa.
Luki limoti, Yeso upupisisa ndi ɓasi kunzi. Ava ndi abaki miki, amaki
sɛ kuwa ɓaɓiɓya kaki ɓasaa ɓi niɓɔ, ogulya ku miki a ndi mino.
41 Agwi kuɓɔkukɔ, aɓikya ndi ɓɛ: «Talita kumu» isi yi ɓɛ: «Mikya
ɓasika, nakauɓikya ambɛ, zuzuko!» 42 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ,
miki nɔ amaga ndi, apunga kakpakyana. A ndi na ɓyanga tɛkɛɓɛ na
ɓiɓa. Nɔku udika ndi ɓambanzu ɓidɛ kaina likpumuka li nilɔ. 43 Luki
limoti, Yeso aka ndi na iɓu ɓɛ: «Kpɔ kpɔ kpɔ, makatumbulyogonitɔgu
mumbanzu.» Kumbuso yi, ukpamya ndi ɓɛ: «Mupóni luki lilya.»

6

Ɓatu ɓa Nazalɛti ɓakɛgu kaɓinikyana Yeso
(Mataɣɔ 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Yeso atukya ndi ka pa yi niyɔ, inda ndi ku opinga ndi mino, pa
imoti na ɓaɓiɓya kaki. 2 Niyɔ Lisyɛ la kimumbiso itulyana, apunga
ndi kapá mutuu ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda. Nɔku udika ndi

ɓidɛ ɓatʉ ɓudingi ɓasi niɓɔ ɓa ndi kamʉkana wa. Ɓapʉnga ndi kauusono ɓɛ: «Wani nɔ awonisila masi mi nima? Yimibo tina yɔ ɓapá ndi ɓɛnɛ? Apʉnya no ngu yigya makpʉmʉka mʉmbanga-mbaga ɓɛnɛ yani? 3 Kɛgʉ mbɛyi mutwo maɓaʉ mʉ? Mika Malia? Mamaki Yakɔbɔ, Yɔsɛ, Yuda na Simoni? Takikogigʉ mbɛyi pa imoti na ɓasali kaki wanʉ?» Kinili ɓakakwananagʉ ndi kaɓinikyana.

4 Kʉwa wa, Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Mugyalandʉ ikaga na ibiba ka ɓapa ɓayasi, luki limoti, kikogigʉ na ibiba kʉ kaɓʉ, luga wa livananza kaki na ka ndaɓʉ kaki.» 5 Yeso kakwananagʉ ndi ɓata kagya likpʉmʉka limbanga gʉtʉgʉ limoti aka kʉ ɓɛyɔ. Luki limoti, ubisilya ndi ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓemoti-ɓemoti aka maɓɔkʉ, ɓahʉka ndi. 6 A ndi kombomboyo kyɛ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ndi kaɓinikyana.

Yeso akaʉtika ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:5-15; Luka 9:1-6)

Kumbuso yi, Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi niyɔ ɓuwobi-ɓuwobi anapá mʉtʉʉ. 7 Kʉwa wa, ʉmaka ndi ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, apʉnga ndi kaʉtika ɓaɓa-ɓaɓa ni upíni ngu yikpumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ. 8 Ʉgbityaga ndi ɓɛ: «Makigwinonogonitɔgʉ no luki ko pisi kiki asi mʉdʉkpɔ aka. Makavonitɔgʉ mukati, kʉgba, gʉtʉgʉ ɓuyi aka ko fuku kunu. 9 Wimokisyoni ɓɛkpakʉ, luki limoti, makimokisyonitɔgʉ ɓasimizi ɓaɓa.» 10 Yeso uɓikyoku ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakamʉtilya ɓanʉ ka ndaɓʉ imoti ɓɛnɛ, wikoni wa aka wa, kadwɛ kʉ kwa kʉ mopupo mino. 11 Puponi ka ɓapa ɓayasi kʉ ɓakamʉtilyigʉ ɓanʉ mino na kʉ ɓakya ɓanʉ mino kamʉmʉkana. Mibʉmaga liɓungu la magʉ kunu* kauwonisilo ɓɛ ɓamukyini.» 12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndi kauɓikyogoku ɓambanzʉ ɓɛ okwononi ɓayikosi ɔɓili kaɓʉ ko Kunzi. 13 Ɓokpumya ndi mambɛngi ma ɓʉnyɛ makpʉ, ɓugboɗyaga ndi gɔni ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi molingo, ɓanahʉka.

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizai
(Matayɔ 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Ngama mudingi ɓɛyɔ ka Ɛlɔdi Atipasi ʉkana ndi mongoni ka Yeso, kyɛ lino kaki a ndi na ibiba pa yasi. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Yuani-Mubatizai nɔ opupiku ka ɓabili! Kinili, a kʉwa no ngu kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.» 15 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Ɨliya nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «A mugyalandʉ ɓemoti abɛ ɓemoti ka ɓogyalandʉ ɓandɛli.» 16 Luki limoti, niyɔ Ɛlɔdi ʉkana mongoni mi nimɔ, aɓikya ndi ɓɛ: «Kɛgʉ Yuani ninɔ nakusisa ndi mʉ nɔ opupiku ɓata ka ɓabili!» 17 A ɓɛyɔ, iyi Ɛlɔdi nɔ akpamya ndi ɓɛ ɓagwi Yuani, ɓamakya ka bɔlɔkɔ. Likpʉmʉka li nilɔ igyonosa ndi kyɛ Ɛlɔdi ava ndi Elodia. Elodia a ndi muko mamaki ninɔ miki yi ɓɛyɔ ka Filipi. 18 Yuani a ndi kayoyisa ngama Ɛlɔdi ɓɛ kokwononigʉ kava muzyaki. 19 Niyɔ Elodia ina ɓɛyɔ, abisa ndi Yuani no yoko, a ndi kapa kamwisiso. Luki limoti, kɛgʉ ndi wakinisono no pisi yi, 20 kyɛ Ɛlɔdi aɓangagatʉ ndi Yuani. Ibagatʉ ndi gɔni ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili na wotu, na ikaga ndi kaɓuulyogo. Ngbingo yi ninɔ Ɛlɔdi amʉkanaga ndi mino, tamanaga kaki amisikanaga ndi ɓingbwi, luki limoti apaga ndi kamʉkana aka.

---

* **6:11** 6:11 Kaibʉmaga liɓungu la magʉ: Yigya yi niyɔ owonisilaga ndi ɓɛ ɓatʉ ɓa mugi ɓakutilyigʉ ɓaɓiɓikya ɓa Mongoni Manza. Wanda gɔni kʉsɔ Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

21 Lisyɛ limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso Yuani. A
ndi lisyɛ lo dumo yitomosyo yiɓukuta ka ngama Ɛlɔdi. Iyi Ɛlɔdi alyisa
ndi dumo, umaka kuwa ɓangama kaki niɓɔ ɓagyaga ndi na iɓu ligubo,
ɓangama ka ɓasuda na ɓambanzu ɓudingi-dingi ɓa Galilaya. 22 Mika
Elodia nino musika yi ingya ndi ka ndaɓu, apunga koɓino. Moɓino
kaki aɓosila ndi ngama Ɛlɔdi na ɓatu ɓasi niɓɔ umaka ndi ko dumo.
Ngama aɓikya kuwa ndi musika nɔ ɓɛ: «Ikunga luki lasi nilɔ wakapa,
nupátu.» 23 Kumbuso yi, akulya ndi silika ɓɛ: «Nupátu luki lasi nilɔ
wɛkunga, gutugu kika kagbanana ɓungama kami lugo aka.» 24 Kuwa
wa, musika yi nino opupa ndi, inda kamuusa amaki ɓɛ: «Nakungi luki
tino?»

Amaki asikisya ndi ɓɛ: «Kunga mu ka Yuani-Mubatizai.»

25 Musika nɔ iga ndi ɓigala-gala ku ka ngama, aɓikyoku ɓɛ:
«Nakapa ambɛ ipá mbiya-mbiya wanu mu ka Yuani-Mubatizai ka
papi.» 26 Ngama alya ndi kumbu kugbɛ. Luki limoti, kakwananagu
ndi ɓata kakya ko bulya silika nino akɔ ndi kambwa ka ɓatu niɓɔ
umaka ndi ko dumo. 27 Atika kuwa ndi ɓigala-gala suda kaki ɓemoti
nino aɓuulyaga ndi, akpamya ɓɛ akuku Yuani-Mubatizai mu. Aluku nɔ
inda ndi ka bɔlɔkɔ, akoku ndi mu. 28 Kumbuso yi, odoku ndi nomu ka
papi, apá musika yi nino. Musika yi nino apóku ndi amaki. 29 Ngbingo
yi nino ɓaɓiɓya ka Yuani ɓukana ndi mino mongoni mi nimɔ ɓɛyɔ,
ɓobinikoku ndi manda kaki, ɓolumba ndi.

Yeso ulyolyisini ɓambanzu ɛlɔfu kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

30 Niyɔ ɓatutumbwa ɓigononoku ndi ɓuwobi na Yeso, ɓatumbulyaga
ndi makpumuka masi nimɔ ɓagya ndi, na mutiwi masi nimɔ ɓapá
ndi. 31 Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Togoni mbɛyi iɓusu aka ɓikɛɗɛ ka pa
niyɔ mumbanzu kegu mino, mimumbisoku.» Aɓikya ndi ɓɛyɔ kyɛ
ɓambanzu ɓudingi kugbɛ ɓasilyogoku ndi, ɓanaga. Ɓaɓiɓya ɓakegu
ndi gutugu no ngbingo mulyalya aka. 32 Ɓakiɗa kuwa ndi asi iɓu aka
ka ingbɔlɔ ɓapunga kainda ka pa niyɔ mumbanzu kegu ndi mino.
33 Luki limoti, ɓatu ɓudingi ɓumina ndi ni ɓanaga, ɓumibo. Kuwa
wa, ɓambanzu ɓa guɗu ɓasi ɓatinika ndi na mbangu, ɓaɗikya ndi ni
iɓu kadwɛ kambwa ka Yeso na ɓaɓiɓya kaki ka pa niyɔ ɓa ndi mino
kainda. 34 Niyɔ Yeso osya ka ingbɔlɔ, amina ndi ambaza mudingi, alya
kumbu kugbɛ kyɛ a ndi abɛ ɓakɔndɔlɔ niɓɔ ɓakegu na muɓuɓulyo.
Apunga ndi kaupá mutuu kugu wa makpumuka mudingi.

35 Yɛki ngbingo a kuwa ndi ni okitogini, ɓaɓiɓya ɓakpuɗoku ndi,
ɓaɓikya ɓɛ: «Wanu a isa, na ngbingo okitogini gɔni, 36 hukpamya ɓatu
ɓi niɓa, ɓaga ko giyo niyɔ a ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ wanu na ka sɛngi niyina
ɓuwobi-ɓuwobi wanu kailuulyo luki lilya.» 37 Yeso usikisya kuwa ndi
ɓɛ: «Hupóno ni iɓunu aka malili.»

Luki limoti, ɓamuusa ndi ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuluulyiku mukati ma
ɓambuma miya yiɓa† todoku kaupá?» 38 Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ma na
mukati minga? Windoni mbɛyi kaina.»

Niyɔ ɓondoku, ɓasikisya ɓɛ: «Ta na mukati kuɓukumuti na ɓosi
ɓaɓa aka.»

---

† **6:37** 6:37 Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndi mukalya ma lisyɛ limoti ka mugya-ligubo. Wanda gɔni ka Matayɔ 20:2.

39 Kuwa wa, Yeso ukpamya ndi ɓɛ ɓulikisi ɓambanzu ɓasi ka
magbuta ka tɔnitɔ. 40 Ɓikanana ndi ka magbuta ma miya-yimoti-
yimoti, na magɔgɔ ma ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti kuɓukumuti. 41 Yeso ava
ndi mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ, ikwɛ kugu wa lisyɛ,
abibisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo mukati, upága ɓaɓiɓya kaki
pa imoti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓɛ ɓulupyagi kuwa. 42 Iɓu ɓasi ɓalyalya
ndi, ɓikutaga ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. 43 Kuwa wa, ɓaɓiɓya ɓamumula ndi
ɓodongbu ɓaya mukati na ɓosi niɓɔ ɓasikana ndi. Otuma ndi mumbi
tɛkɛɓɛ na miɓa. 44 Luga ka ɓatu ɓasi niɓɔ ɓalyalya ndi, ɓaluku ɓa ndi
ɛlɔfu kuɓukumuti.

Yeso akakpakyana kugu wo liɓo

45 Kumbusa yikɛɗɛ, Yeso ukpamya ndi ɓaɓiɓya kaki kaɗaka ka
ingbɔlɔ kyɛ ɓazabi mbɛyi iɓu kambwa kusyaku wa ibombu, miso
ka guɗu wa Bɛtɛsaida. Iyi, asikana ndi kapá ambaza ka ɓambanzu
ligundu. 46 Kumbusa kaupá ligundu, aga ndi kalumba ka ngupa.
47 Niyɔ ɓugɔgɔ ogwo, ingbɔlɔ yidingi a kuwa ndi ka limbɛngi lo liɓo.
Yeso a ndi iyi muka aka kubi. 48 Ina ndi ɓɛ ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi
na ɓukpɛki-kpɛki kawɔ ingbɔlɔ kyɛ avivi a ndi kautundulo kumbuso.
Kuwa ɓuwobi lisyɛ katinikaga, ɓamina ndi Yeso ninɔ odoku nɔ misa
ya ku ɓa ndi mino. A ndi kakpakyana kugu wo liɓo, anapa kaukitaga.
49 Niyɔ ɓamina ɓɛyɔ, ɓakugwaga ndi kyɛ ɓa ndi kasima ɓɛ abili. 50 A
ɓɛyɔ, iɓu ɓasi ɓaminatu ndi, ɓotuma ndi na kuɓangaku ɓiɗɛ. Luki
limoti, ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Wikoni na
liluku! Imi nɔ, makoɓongonitɔgu!» 51 Kumbuso yi, aɗaka ndi ka
ingbɔlɔ pa imoti na iɓu, avivi adakilya ndi. Ɓaɓiɓya ɓotuma ndi na
ombombo ɓiɗɛ, 52 kyɛ ɓakotombisyagu ndi isi ya likpumuka limbanga
nilɔ agya ndi kugu wa mukati. A ɓɛyɔ, mambɛngi kaɓu a ndi ɓidisili.

Yeso uhukusini ɓatu ɓa ɓokoloɓu ka iwili ya Gɛnɛzalɛti

53 Ngbingo yi ninɔ ɓazaba ndi mino, ɓosila ka iwili ya Gɛnɛzalɛti,
ɓafuma ingbɔlɔ. 54 Niyɔ aka yɔ ɓosya ka ingbɔlɔ, ɓambanzu ɓamiba
ndi Yeso. 55 Ɓapunga ndi kolingyo iwili yi niyɔ yasi. Ɓanadulyoku Yeso
na ɓatu ɓa ɓokoloɓu kugu wa ɓakalagba ka ɓapa ɓayasi ku ɓukanaga
ndi mino ɓɛ a ku. 56 Ɓapa ɓayasi ku Yeso indaga ndi mino, iki ka
sɛngi, ka ɓaguɗu ikani ka ɓasɔkɔ, ɓambanzu ɓabisilyaga ndi ɓatu ɓa
ɓokoloɓu kunzi. Iɓu ɓatu ɓi niɓɔ ɓitatanaga ndi na Yeso ɓɛ ɓatu ɓa
ɓokoloɓu ɓavilinɔ ɓaka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Na ɓatu ɓasi
niɓɔ ɓavilaga ndi, ɓahukagatu ndi.

7

Yeso akanzina ko bulya yigya ka ɓatitɛ ndi
(Matayɔ 15:1-9)

1 Lisyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓemoti-ɓemoti
niɓɔ ɓotukyoku ndi ka Yelusalɛma, ɓamumukana ɓuwobi na Yeso.
2 Ɓumina kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓemoti-ɓemoti ni ɓanalyalya na
maɓɔku ma mokoku, isi yi ɓɛ ni ɓakisukusigu kaɓyɛnɛnɛ na yigya
ya kanisa kaɓu. 3 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ na Ɓayuda ɓasi ɓaɓangagatu
ndi yigya ka ɓatitaɓu niyɔ akungaga ndi ɓɛ ɓisukusi maɓɔku ɓinza*

* **7:3** 7:3 Kaisukusa maɓɔku: Kambwa kalyalya Ɓayuda ɓisukusaga ndi iɓu maɓɔku kadwɛ ka mongusu kaɓyɛnɛnɛ na yigya ka ɓatitaɓu.

kambwa kalyalya. 4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓigononogoku ndɨ mino ka
sɔkɔ, ɓakalyalyagɨgʉ ndɨ nɨ ɓakisukusigʉ maɓɔkʉ. Ɓobibisagatʉ ndɨ
gɔnɨ yɨgya yagɔgɔ dididi nɨyɔ ka ɓatɨtaɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaʉsʉkʉsa
ɓakɔpɔ, ɓambɨkɛ na ɓasani ɓa ɓangwɛyɨ.
5 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamuusa ndɨ Yeso
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakaɓyɛgɨgʉ mino ɨɓʉ yɨgya ka
ɓotitosu? Wɨna mbɛyɨ, ɓakalyalya na maɓɔkʉ ma mokoku aka!» 6 Yeso
usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ kʉgʉ kunu.
Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ okpikaga ndɨ mino ɓɛ:
‹Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛmɨnaga payaya.
7 Malʉmba nɨmɔ ɓagyaga a ma payaya,
a ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaɓʉ,
ikaga asɨ yɨgya ka ɓambanzʉ aka›
8 Makaasa mʉtʉʉ ko Kunzi, manɨgʉmya ka yɨgya ka ɓambanzʉ.»
9 Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓɛ: «Masaga mʉtʉʉ ko Kunzi ko bulya
yɨɓuulyogo yɨgya kunu aka. 10 A ɓɛyɔ, Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉɓanga
abakʉ na amakʉ.› Omotiloku ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kagbusya abakɨ ikanɨ
amakɨ, okwononi ɓamwɨ.› 11 Luki limoti, iɓunu maɓɨkyaga ɓɛ:
Mʉmbanzʉ kaɓɨkya abakɨ ikanɨ amakɨ ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ nakwanano ɓi
nolu kausingyo a kɔlɔbanɨ.› Isi yi ɓɛ ‹apɛpɛ ko Kunzi›, 12 kaɓɨkya
ɓɛyɔ, makakpamya mʉtʉ yi nɨnɔ ɓɛ kobinikonitɔgʉ ɓuti ka abakɨ ikanɨ
amakɨ. 13 Kinili, molimogo lɨkpʉmʉka ko Kunzi pisi kapánana yɨgya
ka ɓotitonu. Managya gɔnɨ makpʉmʉka magɔgɔ dididi abɛ nɨmɔ.»

Luki nɨlɔ apʉtaga mʉmbanzʉ
(Matayɔ 15:10-20)

14 Kʉwa wa, Yeso alɨkya ɓata ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Iɓunu ɓasɨ, imukononi, motombisyo ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: 15 Kɛgʉ
na lɨkpʉmʉka la kunzi nɨlɔ kingyo kʉsɔ ka mʉmbanzʉ, akwanana
kapʉta. Luki limoti, nɨlɔ akwanana kapʉta mʉmbanzʉ, a luki li nɨlɔ
opupogo ka lɨmbɛngɨ kakɨ. [16 Nɨnɔ apa kaʉkana, ʉkana.]»
17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso atʉkya ndɨ mino ɓuwobi na ambaza ka
ɓambanzʉ, ingya ka ndaɓʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa kʉwa ndɨ isi ya
lizuni li nɨlɔ. 18 Uɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ iɓunu aka, makɛgʉ nɛkɨ
na yimibo? Makɛgʉ kotombisyo ɓɛ luki lasɨ la kunzi kingyo kʉsɔ ka
mʉmbanzʉ akwananatʉ kapʉta? 19 Makpʉmʉka mi nɨmɔ kingyogigʉ
ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ, luki limoti, ka mʉma. Kumbuso yi, opupo,
ɨnda ka lɨmbɨ.» (Pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso a ndɨ kowonisilo ɓɛ
ɓakwanana kalya malɨlɨ masɨ.)
20 Yeso oɓikyoku ndɨ ɓata ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka nɨlɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ
ka mʉmbanzʉ lɔ apʉtaga. 21 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupaga ka
lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ. Akpamya kʉwa kagya ɓʉɗanda, kaiɓo,
kamwɔ mʉmbanzʉ, 22 kasyɛ na muko ikanɨ na mʉlʉkʉ wodi, kaika na
lɨgbʉgbʉ, kaika mʉɗɨya, kaika na ɓokoli, kagya ɓɨlya ikanɨ ɓʉɗanda,
kaika no misa mopi, kaʉnzɨnzɨnya ɓɛngɛnɨ, kaɨbɨnɨka na kaika na
ɓungingi. 23 Makpʉmʉka manyɛnyɛ mi nɨmɔ masɨ opupogo kʉsɔ ka
mʉmbanzʉ, apʉta.»

7:7 7:6-7 Wanda ka Isaya 29:13.

Waɓasulia aɓinikyonini Yeso
(Matayɔ 15:21-28)

24 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ wa, aga ka iwili ya Tilo. Kʉ ɓɛyɔ,
ingya ndɨ ɓɨpɛlɛ ka ndaɓʉ yimoti ɓɛnɛ. Kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓibito ɓɛ
a kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ɓambanzʉ ɓiba ndɨ aka. 25 Muka ɓemoti nɨnɔ
mikakɨ muko yi a ndɨ kaigyogyiso na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, ʉkana ndɨ
gɔnɨ mongoni ka Yeso. Muko yi nɨnɔ akpuɗoku ndɨ ɓɨgala-gala, ogwo
kambwa kakɨ. 26 Kɛgʉ ndɨ ɨyɨ Waɓayuda. Ɨɓʉkʉta ndɨ ka Foinikia ka
iwili ya Sulia. Ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ opupisi lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ ko mikakɨ. 27 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hʉsa mbɛyɨ
ɓomiki ɓikutogi. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓɨnza kava malɨlɨ kaɓʉ, kaumbimbilyo
ɓɛnva.» 28 Muko yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a ɓɛyɔ!
Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓɛnva aka ɓalyagatʉ gɔnɨ kumbo ya ɓamalɨlɨ nɨyɔ
ʉnyʉkɨlyaga ɓomiki ka mɨza.» 29 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ko bulyo
mʉnzɨna mi nɨmɔ wosikisyi mɔ, wɨga kʉ kakʉ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
apupini mikakʉ.» 30 Nɨyɔ muko yi nɨnɔ ɨga ndɨ kʉ kakɨ, atakanya
mikakɨ wakanga nɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ apupini.

Yeso ahukusini adʉka nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ ɓoɓo

31 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ɓata ndɨ ka iwili ya Tilo, akɨtaga ka
Sidɔna, akɨtanaga ka Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ, igoku kʉwa ndɨ misa ya ibombu
ya Galilaya. 32 Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na adʉka ɓemoti nɨnɔ a ndɨ
gɔnɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓʉnzɨna. Ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ abisilyi
maɓɔkʉ kyɛ ahʉkɨ. 33 Yeso ɨtɛ ndɨ na ɨyɨ katʉkya ka ambaza, amakya
ndɨ ɓakpɛngbɛ ka motili, ɨɓakya maɓɔkʉ na ɓotikito, avɨla ndɨ lɨsasʉ
ka ɓoɓo yi nɨnɔ. 34 Kumbuso yi, Yeso ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, osiso
muyukumi, aɓikyoku alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Ɛfata» isi yi ɓɛ: «Hukwikono!»
35 Wa aka wa, motili ahukwikana ndɨ, lɨsasʉ apolimono, apʉnga
ndɨ kanzɨna ɓɨngbanganya. 36 Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ
ɓakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso
ʉgbɨtyaga ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓowowisa kʉwa ɓata ndɨ mongoni mi nɨmɔ
kʉgbɛ. 37 Ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ ɓata kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Masɨ
nɨmɔ akagya a manza kʉgbɛ! Akauhukwo ɓaadʉka motili, anunziniso
ɓoɓoɓo!»

8

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya
(Matayɔ 15:32-39)

1 Lɨsyɛ lagɔgɔ, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ amʉmʉkana ndɨ
ɓata ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ no luki nɨlɔ
ɓakwanana ndɨ kalya. Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya
ɓɛ: 2 «Nakaʉmɨnɨlya ɓatʉ ɓi nɨɓana kumbu. Ta kʉwa na ɨɓʉ na masyɛ
masaa, ɓakɛgʉ ɓata no luki lɨlya. 3 Nakumigiso ka ɓakʉkaɓʉ na ɓanza,
nzʉyɨ ʉdɨkagatʉ ko pisi, kyɛ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓotukyiku ɓi ɓyɨɓyɨ
ɓyɨ.» 4 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta wanʉ ka ɨsa, takwanana
kainisa na malɨlɨ nɨmɔ ɓikutaga na imu yanɨ?» 5 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ:
«Ma na mukati mɨnga?» Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Maɗɨya na ɨka.»

6 Yeso ʉkpamya kʉwa ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓikononi wasɨ. Kumbusa
kava mukati maɗɨya na ɨka mi nɨmɔ, abibisa ndɨ Kunzi, oɓunonogo,
ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ ɓambanzʉ. Ɓagya

ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. 7 Ɓatʉ ndɨ gɔnɨ mino na ɓomikya ɓosi ɓakɛɗɛ.
Yeso abibisa ndɨ Kunzi ko bulya ɓosi ɓi nɨɓɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓɛ ɓʉlʉpyagɨ gɔnɨ. 8 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓikutogo
ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla ndɨ ɓodongbu
ɓaya mukati na ɓosi nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ, ɓotumisa mʉmbɨ maɗɨya
na ɨka. 9 Wɨna sɛ, ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓa ndɨ banda
ɛlɔfʉ yɨkwanganya. Kumbuso yi, Yeso ʉpá ndɨ lɨgʉndʉ kaɨganana ka
ɓakʉkaɓʉ. 10 Kolipyagʉ ɓata, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɗaka ndɨ ka
ɨngbɔlɔ yidingi, ɓaga ka iwili ya Dalamanuta.

Ɓafalisayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Matayɔ 16:1-4)

11 Ɓafalisayɔ ɓasilyoku ndɨ Yeso, ɓapʉnga ndɨ na ɨɓʉ ɓoɗongoso
kakɨsa kaɓɔ ɓɛ ʉgyɨlyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. 12 Yeso
alya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka lɨmbɛngɨ, oɓikyoku ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ
ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ɓo mino kakʉnga likingyosi? A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, ɓakɨnɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ limoti aka!» 13 Kumbuso yi, ʉsa ndɨ,
aɗaka ndɨ ɓata ka ɨngbɔlɔ, ɓazaba kʉsyakʉ wagɔgɔ wa ibombu.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na nɨyɔ ka Ɛlɔdɨ
(Matayɔ 16:5-12)

14 Ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ ɓoɓusolini kava mukati. Ɓa ndɨ nomu mumoti
aka ka ɨngbɔlɔ. 15 Yeso ʉpá mʉtʉʉ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ
ka Ɓafalisayɔ na yɨgya ka Ɛlɔdɨ. A ɓɛyɔ, yɨgya kaɓʉ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ
sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati.» 16 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga
kaɓʉ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na mukati.

17 Yeso ʉndʉnga ndɨ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino
kaidomiso na tamanaga ɓɛ makɛgʉ na mukati? Makɛgʉ mbɛyɨ
kotombisya lɨkpʉmʉka? Makanibigʉ mbɛyɨ lɨkpʉmʉka? Mambɛngɨ
kunu a nɛkɨ ɓɨdɨsɨlɨ aka? 18 Ma no miso, makɛgʉ kaɨna? Ma na
motili, makɛgʉ kaʉkana? Makɛgʉ katamana, 19 ngbingo yi nɨnɔ
noɓunanaga ndɨ mino mukati kuɓukumuti, nulyolyisa ɓambanzʉ
ɛlɔfʉ kuɓukumuti? Motumisaga ndɨ mbɨyɔ yɨnga na ɓodongbu nɨɓayɔ
asɨkana ndɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Tɛkɛɓɛ na mɨɓa.» 20 Yeso uusoku
ɓata ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ noɓunanaga ndɨ mina mukati maɗɨya
na ɨka, nulyolyisa ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya, motumisa ndɨ
mʉmbɨ mɨnga na ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ?» Ɓosikisya ndɨ ɓɛ:
«Maɗɨya na ɨka.» 21 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makonotombisyigʉ
aka?»

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ

22 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Bɛtɛsaida. Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku
ndɨ na mʉtʉ wa koloɓu ya mamɔmɔ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ avɨlɨ.
23 Kʉwa wa, Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨnda na ɨyɨ kunzi wa mugi.
Kʉ ɓɛyɔ, aɓakya ndɨ na ɓotikito ko miso, abisilya maɓɔkʉ, amuusa
ndɨ ɓɛ: «Watʉ kaɨna luki?» 24 Alʉkʉ nɔ ɨkwɛ ndɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Nakaʉmɨna ɓambanzʉ, nakaʉmɨna mʉɗɔngɔnɨ abɛ bʉkʉtɔ, luki
limoti ɓakakpakyana.» 25 Yeso ɨgɨlya ndɨ ɓata kabisilyo maɓɔkʉ ko
miso, alʉkʉ nɔ ɨna ndɨ ɓɨngbanganya. Ahʉka ndɨ, apʉnga kotombisya
makpʉmʉka dididi. 26 Yeso apá ndɨ lɨgʉndʉ kaɨga kʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Wakigonitɔgʉ ɓata pisi ka mugi mi nɨmɔ.»

8:15 8:15 Wanda ka Luka 12:1.

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso nɨ Kilisito
(Matayɔ 16:13-20; Luka 9:18-21)

27 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaga ndɨ miso ya sɛngɨ nɨyɔ ikaga
ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ wa Kaizalɨa-Filipi. Ko pisi, umuuso ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?» 28 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɨwɛ nɨ Yuani-Mubatizaɨ, ɓagɔgɔ ɓɛ
ɨwɛ nɨ mugyalandʉ ɨlɨya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ wa ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
29 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ ɨmɨ nɨ
wanɨ?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Kilisito.»
30 Yeso ʉgbɨtyaga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo kukwakʉ no pupo kakɨ ka mbʉkʉ
(Matayɔ 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉpá ɓaɓɨɓya kakɨ mʉtʉʉ ɓɛ:
«Okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ. Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakyatʉ ndɛkɛ.
Ɓamwisiso, luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka
mbʉkʉ.» 32 Yeso ʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɨngbanganya. Kʉwa
wa, Pɛtɛlɛ amaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ, apʉnga kayoyiso. 33 Luki limoti, Yeso
oyikana ndɨ, ʉnda ɓaɓɨɓya kakɨ ɓizumuuu, ayoyiso Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Abɨlɨ
mʉ! Kɨtaga kumbusa kamɨ! Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ nɨyɔ ko Kunzi,
luki limoti, a abɛ nɨyɔ ka ɓambanzʉ.»

Mʉmbanzʉ akwanana kaɓɨɓya Yeso lɨkɨ?
(Matayɔ 16:24-28; Luka 9:23-27)

34 Kumbuso yi, Yeso amaka ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ pa imoti
na ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓɨɓya, okwononi
ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ, abɨnɨka mʉsalaba kakɨ, apʉnga
kɛɓɨɓya. 35 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ,
aputikosatʉ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Luki limoti, nɨnɔ aputikosa ndɛkɛ ɔɓɨlɨ
kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi ko bulya Mongoni Manza, aɓuulyagatʉ.
36 A na ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisono na lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ nɨ
aputini ɔɓɨlɨ kakɨ? Ɨkɨ yɔ akwanana kapá ɓata kyɛ ahukusi ɔɓɨlɨ kakɨ?
37 Kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ mʉmbanzʉ akwanana kakalya
ko bulya yihukuso ɔɓɨlɨ kakɨ. 38 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko
bulya kamɨ na ko bulya lɨkpʉmʉka kamɨ, ko misa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ
li nɨlɨ, nɨɓɔ ɓa abɛ ɓaɗanda, ɓanyɛ na ɓakamibigʉ gɔnɨ Kunzi. Ɨmɨ,
Mika-mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ gɔnɨ suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ
mino ka ɨbɨba ka Abakɨ pa imoti na ɓamalaika ɓotu.»

9

1 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu wanʉ, ɓakokwigʉ kanɨ
ɓakaninigʉ Ɓʉngama ko Kunzi kodoku no ngu.»

Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayɔ 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Kumbusa wa masyɛ maɗɨya, Yeso ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani,
ɓaga ndɨ na ɨɓʉ aka ɓɨkɛɗɛ kʉgʉ wa ngʉpa yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ,
misa ka Yeso igomosyana ndɨ kambwa kaɓʉ. 3 Ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ
ɓɨwenge-wenge kʉgbɛ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka

litombu lasi nino akwanana kobubiso botu bɛyo. 4 Kuwa wa, babibya
basaa bi nibo bamina ndi Ili̱ya na Musa bigbututu ni bananzina na
Yeso. 5 Pɛtɛlɛ aka ndi na Yeso bɛ: «Muwonisilo, a binza ibusu kaiko
wanu. Topiki bangbangba bayisaa: niyo kaku, niyo ka Musa na niyo
ka Ili̱ya.» 6 A bɛyo, Pɛtɛlɛ a ndi kanzina ni kɛgu kaiba bɛ akabikya bu.
Ibu na bawai-daki babа ba ndi ni botumini na ombombo bidɛ. 7 Ikuba
odoku ndi, utikyo ibu basi na kululuko. Liyu kotukyoku ka ikuba imoti
bɛnɛ, abikya ndi bɛ: «Mikami mupaka nimu. Mumukononi iyi aka!»
8 Ko ngbingo yi nino aka no, babibya bikwɛkwɛ ndi, luki limoti ni
bakaminigu bata mumbanzu. A kuwa ndi asi Yeso aka mukaka pa
imoti na ibu.

9 Niyo ba ndi kosyoku ka ngupa, Yeso ugbityaga ndi bɛ: «Kpokpokpo,
makatumbulyogonitogu mumbanzu likpumuka li nilo mini lo, kadwɛ
ku kwa ku Mika-mumbanzu opupo banu mino ka mbuku.» 10 Ibu
bobuulya ndi likpumuka li nilo ka mambɛngi aka. Luki limoti,
bapunga ndi kauusono bɛ: «Isi yi zuzuko ka kukwaku ni iki?»

11 Kumbuso yi, babibya bamuusa ndi Yeso bɛ: «Ko bulya iki yo
bowonisilo ba mutuu babikyaga mino bɛ: ‹Okwononi Ili̱ya igiku
mbɛyi?›» 12 Yeso usikisyoku ndi bɛ: «A bɛyo, Ili̱ya igiku mbɛyi,
obungusyaga makpumuka masi. Luki limoti, ko bulya iki yo ikpikaga
gɔni mino ko Mobiso Motu bɛ okwononi Mika-mumbanzu igyogyisi
kugbɛ, bamina payaya? 13 Luki limoti, nakamubikya ambɛ Ili̱ya
odoniku ndi, bambanzu bagya bɛyo ba ndi mino kapa, muɗongoni
bɛgɛyo Mobiso ikpikaga ndi mino ko bulya kaki.»

Yeso ahukusini miki bemoti wa limbɛngi la bunyɛ
(Matayo 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Niyo Yeso pa imoti na babibya basaa bi nibo bosila ndi buwobi na
babibya bagogo, bamina ambaza mudingi ka bambanzu ukungulini
bikululu. Bowonisilo ba mutuu bo ba ndi na ibu ka boɗongoso.
15 Niyo aka yo bambanzu bamina Yeso, bombombaya ndi kugbɛ,
binda mbangu kamuuso. 16 Yeso umuusa ndi bɛ: «Makagya na ibu
boɗongoso kugu wa likpumuka tino?»

17 Mutu bemoti luga wa ambaza asikisya ndi bɛ: «Muwonisilo,
nudulyiku no mikami mulukku yi nino a na limbɛngi la bunyɛ.
Limbɛngi la bunyɛ li nilo aitisoni boɓo. 18 Ayungogo pa yasi,
anabumya bingomu-ngomu, ofu anatumo ka munokku bidɛ, anilya
manzu, umilaga bikokolo-kokolo. Nitotonogi bi na babibya kaku ambɛ
bokpumyino baka limbɛngi la bunyɛ li nilo, luki limoti ugyagya.»

19 Yeso usikisya ndi bɛ: «Eeeze ibunu, livananza la masyɛ mi nima
makɛgu na baya, ma banyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na
ibunu bongbinga binga? Nakwanana kapila buzu kunu bongbinga
binga? Doku nɛki na iyi.» 20 Badulyoku ndi na iyi. Niyo limbɛngi
la bunyɛ li nilo amina Yeso, ayunga ndi miki no no ngu, ogwo
bingomu, okpungbukonogo bikpungbulu-kpungbulu kani ofu anapupo
ka munoku. 21 Yeso amuusa ndi abaki miki yi nino bɛ: «Likpumuka
li nili apunga ndi na iyi ngbingo tino?» Asikisya bɛ: «Katukya ndi ka
limiki kaki aka. 22 Ngbingo wagogo, limbɛngi la bunyɛ li nili agwisisogo
ko buku ikani ko libo kakisa kamwo. Luki limoti, kika ni wakwananatu
kagya luki, kikiliki, tisingyano baka!»

23 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ woɓikyi mina ɓɛ: ‹Kika ni
wakwananatu kagya luki?› Kunzi akwanana kagya makpumuka masi
ka mutu ninɔ a na baya ku kaki.»
24 Wa aka wa, abaki miki nɔ aɓikya ndi na liyu lapu ɓɛ:
«Noɓinikyonini! Isingyanɔ ɓaka kyɛ baya kami a yikɛɗɛ!»
25 Niyɔ Yeso ina ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzu okomu-
mukonoku aka, apamilya kuwa ndi limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ, aɓikya
ɓɛ: «Limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ aitisogo ɓoɓo ikani aduka, pupo
kusɔ ka ɓomikya-ɓaluku yi nimu, wakamigilyonitɔgu ndɛkɛ ɓata!»
26 Limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ apamikana ndi, ayungo ɓata miki nɔ no
ngu kugbɛ, apupo kuwa ndi. Miki aka ndi ɓikpɔngbɔmu. Ɓambanzu
ɓudingi aka ndi ɓɛ: «okwini.» 27 Luki limoti, Yeso agwi ndi kuɓɔkukɔ,
amomoso, miki aka ndi ɓigba.
28 Niyɔ Yeso ingyo ka ndaɓu, ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa ndi ni ɓitini na
iɓu ɓikɛɗɛ ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ iɓusu takokwononigu ɓi kokpumyo
limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ?» 29 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓakwanana
kokpumyo inguo ya limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ pisi ka malumba aka.»

Yeso igilyini katumbulaga bulyo kukwaku na pupo kaki ka mbuku
(Matayɔ 17:22-23; Luka 9:43-45)

30 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓatukya ndi wa, ɓakitanaga ka iwili ya
Galilaya. Kɛgu ndi kapa ɓɛ mumbanzu ibito pa niyɔ a ndi mino. 31 A
ɓɛyɔ, a ndi kaupá ɓaɓiɓya kaki mutuu ɓɛ: «Ɓasutatu ɓanu Mika-
mumbanzu ka maɓɔku ka ɓambanzu. Ɓamwɔ, masyɛ masaa kumbusa
wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.» 32 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓakɛgu
ndi kotombisyo isi ya munzina mi nimɔ, ɓanaɓanga kamuuso.

Wani nɔ a mutu wa ibiba luga ka ɓaɓiɓya?
(Matayɔ 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓosila kuwa ndi ka Kapɛlɛnaumu. Ngbingo
yi ninɔ ɓa ndi mino ka ndaɓu, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Mo ɓi kagya
ɓoɗongoso kugu wo luki tino ko pisi?» 34 Luki limoti, ɓaɓiɓya
ɓadakyana ndi ɓiwo. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kagya ɓoɗongoso ko pisi kakisa
kaiba ɓɛ wani nɔ a mutu wa ibiba kugbɛ. 35 Kuwa wa, Yeso ika ndi,
umaka ɓaɓiɓya kaki tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, uɓikya ɓɛ: «Mutu kapa kaika
wa mambwa, okwononi iki mutu wa muliɓo ka ɓatu ɓasi, ika gɔni
mugya-ligubo kaɓu.» 36 Kumbuso yi, ava ndi miki, abisa luga kaɓu.
Niyɔ adungo, uɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: 37 «Mutu ninɔ atilya miki
abɛ nimu ko lino kami, etilyi imi ɓikpɛ. Na ninɔ akɛtilya, ketilyigu imi
aka, luki limoti, atilyi ninɔ etikoku ndi.»

Ninɔ kɛgu mumuyoniso kusu a wai-dosu
(Luka 9:49-50)

38 Kuwa wa, Yuani aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mutu
ɓemoti kokpumya mambɛngi ma ɓunyɛ ko lino kaku. To ɓi kapa
kapakya kyɛ kɛgu ka muɗɔngɔ kusu.» 39 Luki limoti, Yeso asikisya
ndi ɓɛ: «Makapokyonitɔgu, kyɛ kɛgu na mutu gutugu ɓemoti aka
ninɔ akwanana kagya likpumuka limbanga ko lino kami, kumbuso yi
ɛnzinilya yanyɛnyɛ. 40 A ɓɛyɔ, mutu yi ninɔ kɛgu mumuyoniso kusu,
a wai-dosu. 41 Na mutu wasi ninɔ amupá ndɛkɛ gutugu kɔpɔ yo liɓo
aka kyɛ ma ɓatu ka Kilisito, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mutu yi
ninɔ inisanatu ndɛkɛ na mukalya kaki.»

Angɛ, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ
(Matayɔ 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamokyisiso ɓemoti ka ɓomiki niɓɔ ɓɛɓinikyana ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpikila litalʉ lakpʉ ko
singasʉ, ɓaɗikita ko liɓa lidingi ɓikudumu. 43 Kika ni kʉɓɔkʉkɔ
umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓinza kʉgbɛ iwɛ kogulya ka ɔɓili walingʉnʉ
na kʉɓɔkʉkɔ kumuti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi.
Kumbuso yi, winda kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ko ɓuku niɓɔ
kolimikigʉ ndɛkɛ. 44 [Kʉ ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ niɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ,
ɓakokwogigʉ. A gɔni no ɓuku niɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.] 45 Kika ni
kʉgʉkɔ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓinza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓili
walingʉnʉ na kʉgʉkɔ kumuti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu
masi. Kumbuso yi, ɓʉɗikita kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 46 [Kʉ
ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ niɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔni
no ɓuku niɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.] 47 Kika ni liso umokyini ka ɓʉnyɛ,
muko. A ɓinza kʉ kakʉ kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi no liso limoti
kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi. Kumbuso yi, ɓʉɗikita ko
ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 48 Kʉ ɓɛyɔ, ‹a na ɓatʉtʉ niɓɔ ɓʉlyaga
ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔni no ɓuku niɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.› 49 A
ɓɛyɔ, ɓakongogo ndɛkɛ mʉtʉ yikaka-yikaka ko ɓuku mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ
ɓoɓungusyogo mino malili na liniko*.

50 Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino
ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? Wikoni na liniko kʉsɔ kunu, mika
na maziyɔ luga kunu.»

10

Yeso akapá mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:1-12; Luka 16:18)

1 Niyɔ Yeso atʉkya ndi mino wa, aga ka iwili ya Yudɛa, azaba ndi
kʉsyakʉ wagɔgɔ wa Yɔlɔdani. Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓamʉmʉkana
ɓata ndi ka kpɔlɔ kaki, apʉnga kaʉpá mʉtʉʉ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ
agyaga ndi mino. 2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndi kaɓɔɓɔ
na mʉnzina, ɓamuusa ɓɛ: «Ambɛ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ mʉlʉkʉ
kasikisa mukaki?» 3 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino sɛ mbɛyi mɔ
Musa amʉpá ndi?» 4 Iɓʉ aka ndi na iyi ɓɛ: «Musa atipá ndi mʉtʉʉ
ɓɛ mʉlʉkʉ akpikogi balʉwa musikisa muko, kumbuso yi, akpumyo
sɛ kʉwa.» 5 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Amukpikilya ndi mʉtʉʉ mi nimɔ
ɓɛyɔ ko bulya ɓʉpʉ ɓa mambɛngi kunu. 6 Luki limoti, katʉkya ndi ka
mʉpʉnganagi, ngbingo yi ninɔ Kunzi a ndi mino kagya ɔɓili, agya ndi
mʉlʉkʉ na muko. 7 ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abaki na amaki, ɓika
kʉwa pa imoti na mukaki, 8 iɓʉ ɓasi ɓaɓa ɓiita nzʉyi yimoti.› Kʉwa
wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyi imoti aka. 9 Yɛki a ɓɛyɔ,
mʉmbanzʉ kogbonosonitɔgʉ nilɔ Kunzi omotoni.»

10 Niyɔ ɓogulya ka ndaɓʉ, ɓaɓiɓya ɓamuusa ɓata ndi Yeso
likpʉmʉka li nilɔ. 11 Iyi aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kasikisa

---

9:48 9:48 Wanda ka Isaya 66:24. * **9:49** 9:49 liniko: A likingyosi la apɛpɛ ninɔ ɓapága ndi Kunzi ni ɓagyini na liniko. Wanda gɔni ka Ɓalawi 2:13. **10:6** 10:6 Wanda ka Mʉpʉnganagi 1:27; 5:2. **10:8** 10:8 Wanda ka Mʉpʉnganagi 2:24.

mukaki, ava wagogo, iba ogyini ɓilya. 12 Muka wasi katukya mbunyaki,
avyɛ, iba ogyini gɔni ɓilya.»

Yeso akauɗukilyo ɓomiki ɓuɓunga
(Mataɔ 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓɛ
ubisilyi maɓɔku. Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓunyakilya ndi. 14 Niyɔ Yeso
ina ɓɛyɔ, limbɛngi atula ndi, uɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Husoni ɓomiki
ɓoduku kunu no mino! Makupokyonitɔgu, kyɛ Ɓungama ko Kunzi
a ko bulya ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓa abɛ iɓu. 15 A lingunu, nakamuɓikya
ambɛ, mutu wasi ninɔ kabailyagigu Ɓungama ko Kunzi muɗɔngɔni
abɛ miki mukɛɗɛ, kakwananigu ndɛkɛ kogulya mino.» 16 Kumbuso yi,
udungaga ndi ɓomiki ɓɔ, ubisilya maɓɔku, uɗukilya ɓuɓunga.

Yeso na mutu wa lingama
(Mataɔ 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Niyɔ Yeso atukilya ndi ligundu, aluku ɓemoti adulyoku ndi
mbangu, ogwa na moli kambwa kaki, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo
wanza, nakwanana piyɛ kagya ɓuni kainisono na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ?» 18 Asikisya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ
mutu wanza? Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kɛgu wanza kiki ni Kunzi
aka muukaka. 19 Wibagatu mutuu nima: ‹Wakamwonitɔgu mumbanzu,
wakogyonitɔ ɓilya, wakiɓonitɔgu, wakaɓukulyogonitɔgu mumbanzu
likpumuka, wakagyilyonitɔgu mumbanzu ɓunyɛ, muɓanga abaku na
amaku.›»

20 Aluku yi ninɔ asikisya ndi ɓɛ: «Muwonisilo, nagyaga mutuu mi
nimɔ masi katukya ndi ka limiki kami.» 21 Yeso anda ndi ɓizumuuu,
na sipananisɔ sasi aɓikya ɓɛ: «Uɓwi luki limoti aka: waga, wagaba
makpumuka kaku masi. Ʊgbananilyaga ɓatu ɓa yangya ɓuyi ɓi. Kuwa
wa, winisana ndɛkɛ na lingama kugu wa lisyɛ. Kumbuso yi doku,
weɓyoku.» 22 Luki limoti, wa aluku nɔ ukana mino ɓɛyɔ, alya ndi
kumbu, aga ni ongbutini ɓikpu kyɛ a ndi na lingama lidingi.

23 Yeso unda ndi ɓaɓiɓya kaki niɓɔ ɓa ndi ni ɓakungulini ɓizumuuu,
uɓikya ɓɛ: «A yapupu ka ɓatu niɓɔ ɓa na mukumbo kogulya ka
Ɓungama ko Kunzi!» 24 Ɓaɓiɓya ɓombombaya ndi ngbingo yi ninɔ
ɓukana mino munzina mi nimɔ. Luki limoti, Yeso uɓikyoku ɓata ɓɛ:
«Ɓomikami, a yapupu kogulya ka Ɓungama ko Kunzi! 25 A yapupu ka
ngamia kakitanaga ka ngala ya musaɗa. Luki limoti, a ɓata yapupu
kugbɛ ka mutu wa lingama kogulya ka Ɓungama ko Kunzi.» 26 Niyɔ
ɓaɓiɓya ɓukana ɓɛyɔ, ɓombomboyo ɓata ndi kugbɛ, ɓanuusana ɓɛ:
«Wani sɛ kuwa nɔ akwanana kainisa na muhukuso?» 27 Yeso unda
ndi ɓizumuu, uɓikya ɓɛ: «Luki nilɔ ɓambanzu ɓakakwananigu kagya
gutugu iki yi aka, Kunzi agyatu iyi, kyɛ kɛgu no luki gutugu limoti aka
nilɔ agyagya Kunzi.»

28 Kuwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndi masi, tapunga
kauɓiɓya.» 29 Yeso asikisya ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya ambɛ,
mumbanzu kasa ndaɓu kaki, usa ɓamamaki, usa ɓasali kaki, asa
amaki ikani abaki, usa ɓomikaki ikani ɓotiko kaki ko bulya kami, na ko
bulya Mongoni Manza, 30 katukya mbiya wanu, mutu yi ninɔ inisana
na ɓandaɓu, ɓamamaki, ɓasali, ɓamaki, ɓomiki na ɓotiko kakitaga

10:19 10:19 Wanda ko Pupo 20:12-16; Yigilya 5:16-20.

nganga mɨya imoti, pa imoti na igyogyiso gɔnɨ. Na ka masyɛ nɨmɔ
akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 31 Luki limoti,
ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na nɨɓɔ ɓudingi
ɓa kumbuso ɓika kʉwa ndɛkɛ kambwa.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa bulya kukwakʉ kakɨ
(Matayɔ 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi
kaɗaka ka Yelusalɛma, ɨyɨ, a ndɨ kakpakyana kambwa kaɓʉ. Ɓaɓɨɓya
ɓa ndɨ kombomboyo, na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉɓɨɓya ɓa ndɨ na
kʉɓangakʉ. Yeso akɨɗa ndɨ ka kpɔlɔ na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
apʉnga kaʉtʉmbʉlyaga nɨlɔ asilyo ɓanʉ. 33 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
«Takaɗaka ka Yelusalɛma. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉtatʉ Mika-mʉmbanzʉ ka
ɓokumu-kumu na ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɨɓʉ, ɓaɓɨkya ɓanʉ ɓɛ
ɓamwɨ, ɓasʉta ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. 34 Ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ɓanʉ ɓɨkyaaa, ɓaɓakyaga na ɓotikito, ɓatɨna pimbo,
ɓamwɔ. Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»

Yakɔbɔ na Yuani ɓokungini ɓʉngama
(Matayɔ 20:20-28)

35 Kumbuso yi, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na Yuani,
ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, to ɓi kapa ambɛ
tɨgyɨlya nɨlɔ takaʉkʉnga.» 36 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ
namʉgyɨlyɨ ɨkɨ?» 37 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Takapa ambɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ wika ɓanʉ mino ka ɨbɨba kakʉ, tilikiso ɓuwobi na ɨwɛ, mʉtʉ
ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ ka kulekuke.» 38 Luki limoti,
Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ makɛkʉnga. Makwananatʉ
kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso nɨnɔ namwo ɓanʉ? Ikanɨ kogwo inguo
ya iɓatiso* nɨyɔ, ɨmɨ, nogwa ɓanʉ?» 39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo,
takwananatʉ.» Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa
yigyogyiso yi nɨnɔ, mogwa inguo ya iɓatiso yi nɨyɔ, ɨmɨ, nogwo. 40 Luki
limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikiso mʉmbanzʉ ka kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ ka
kulekuke kamɨ, kɛgʉ ligubo kamɨ. Ɓapa nɨɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓuɓungusilyaga ndɨ.»

41 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla
ndɨ na Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani. 42 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓasɨ, ʉɓɨkya
ɓɛ: «Mibagatʉ ɓɛ ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ. Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓʉɗɨtaga
ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓɨnvɨ. 43 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ
luga kunu. Ɓemoti kunu kapa kaiko mʉtʉ wa ɨbɨba, okwononi iki
mʉgya-ligubo kunu. 44 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu,
okwononi iki musunzu ka ɓatʉ ɓasɨ. 45 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ
kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɨ kaugugubyo
ɓambanzʉ, kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka
ɓʉnyɛ.»

Yeso ahukusini Balatimayɔ
(Matayɔ 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Yeliko. Wa
ɓa ndɨ mino kʉwa kopupa ka gʉɗʉ yi nɨnɔ pa imoti na ambaza

* **10:38** 10:38 inguo ya iɓatiso: Ko pisi ya likingyosi li nɨlɨ, Yeso akanzɨna kʉgʉ wa yigyogyiso na kukwakʉ kakɨ.

mudingi ka ɓambanzʉ, mʉtʉ ɓemoti wo koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo pisi, anɨkʉkʉngya. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Balatimayɔ, mika Tɨmayɔ. 47 Nɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso wa Nazalɛtɨ nɔ, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!» 48 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓanyakɨlyaga ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki limoti, apamɨkanaga kʉwa ɓata ndɨ kʉgbɛ ɓɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»

49 Yeso amaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mumokoni.» Ɓamaka kʉwa ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wika kʉwa na lɨlʉkʉ aka! Wamaga, akaʉmaka!» 50 Kʉwa wa, ambimba ndɨ koti kakɨ, atʉkya ɓɨɗafa, aga kʉ Yeso a ndɨ mino. 51 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?» Ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.» 52 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Waga, baya kakʉ uhukusini.» Alʉkʉ nɔ apʉnga ɓata ndɨ kaɨna wa ka wa, apʉnga kʉwa kaɓɨɓya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka Yelusalɛma, misa yo giyo ya Bɛtɛfagɨ na Betania, ɓuwobi na Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa kambwa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ, 2 ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmana a kambwa kunu ma. Nɨyɔ aka yɔ mosilo, matakanya mikya punda mʉkandɨla wa, nɨnɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanoɗokigʉ mino. Mukuloniku, modoku na ɨyɨ kʉnʉ. 3 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kagya bɛyɔ?› Musikisyoni ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi, luki limoti, kolipyigʉ na ɨyɨ, amigisokuto.›»

4 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga kʉwa ndɨ, ɓatakanya mikya punda mʉkandɨla kunzi, ɓuwobi na mupumi ma ndaɓʉ ka kpɔlɔ wo pisi. Ɓakʉla ndɨ. 5 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨkɨ yɔ makagya yɔ? Ko bulya ɨkɨ yɔ ma mino kakʉla?» 6 Ɓusikisya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉɓɨkya ndɨ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉsa ndɨ kaaga na ɨyɨ. 7 Ɓadulyoku ndɨ Yeso no mikya punda nɔ, ɓolosogo ɓotu kaɓʉ kʉgʉ yi, ika mino. 8 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ koolosogo ɓotu kaɓʉ ko pisi, ɓagɔgɔ ɓanolosogo mangʉ ma masɨsɨ nɨmɔ ɓakɔgɔ ndɨ ka ɓotiko. 9 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:

«Kunzi avɨ ɨbɨba!
Kunzi aɗukulyi ɓʉɓʉnga nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu!
10 Kunzi oɗuki ɓʉɓʉnga ka ɓʉngama nɨɓɔ akodoku, ɓʉngama ka titosu ɓɛyɔ ka Daudi!
Kunzi nɨnɔ kʉgʉ kʉgbɛ avɨ ɨbɨba!»

11 Yeso osila kʉwa ndɨ ka Yelusalɛma, ogulyo ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, oyikanaga ndɨ, ɨna makpʉmʉka masɨ, opupo. A kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ, aga pa imoti na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa miso ya Betania.

Yeso ogbongini sɨbʉkʉsɔ
(Matayɔ 21:18-19)

12 Ɓʉgala ɓi, wa ɓa ndɨ mino katʉkya ka Betania, Yeso ɨmʉkana ndɨ nza. 13 Ɨna ndɨ ɓyɨ sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ opiyoni mapakʉ ɓipi. Aga ndɨ

kaanda anasima ɓɛ akwananatu kaina bumo kugu yi. Luki limoti, niyɔ osila kuwa ndi ɓuwobi nosu, atakanya asi mapaku aka. A ɓɛyɔ, kɛgu ndi ko ngbingo wo bumo yi. 14 Kuwa wa, Yeso agbanga ndi sibukusɔ si nisɔ ɓɛ: «Katukya na lisyɛ li nili, mumbanzu kalyigu ndɛkɛ ɓata bumo kaku!» Ɓaɓiɓya kaki ɓukana ndi likpumuka li nilɔ.

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓu ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

15 Kumbuso yi, ɓosila ndi ka Yelusalɛma. Niyɔ Yeso ogulyo ka Ndaɓu ko Kunzi, apunga ndi kaukpumya ɓatu niɓɔ ɓa ndi kagaba na niɓɔ ɓa ndi koluwo ku ɓɛyɔ. Utindikaga ndi ɓamiza ka ɓatu niɓɔ ɓa ndi kogomosyono ɓuyi, na ɓokiti ka niɓɔ ɓa ndi kaugaba ɓonzuwo. 16 Upakya ndi gɔni ɓatu ɓa likumbogi kakitanaga nolu ka pa yangba ya Ndaɓu ko Kunzi. 17 Kumbuso yi, upá ndi mutuu ɓɛ: «Kunzi aɓikya ndi ɓingbanganya ka Moɓiso kaki ɓɛ:

‹Balikyaga ndɛkɛ ndaɓu kami ɓɛ ndaɓu ya malumba ka ɓɛvananza ɓayasi.›

Luki limoti, iɓunu moitisini kuwa pa ya kisuma ka ɓatu ɓo kuɓaku!»

18 Ngbingo yi ninɔ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓukana ndi mino likpumuka nilɔ ɓɛyɔ, ɓapunga ndi kakisa ɓɛ ɓamwɔ sɛ piyɛ no pisi tino. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kaɓanga kyɛ mutuu kaki a ndi kaumbanga ɓatu ɓasi. 19 Niyɔ ɓugɔgɔ ogwo, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓopupa ndi ka Yelusalɛma.

Mutuu ko bulya sibukusɔ nisɔ Yeso agbanga ndi
(Matayɔ 21:20-22)

20 Ɓugalo ɓi na ɓusɔɓi, ngbingo yi ninɔ ɓa ɓata ndi mino kakitaga ko pisi yi niyɔ, ɓina ndi sibukusɔ si nisɔ kuwa sikwo kadwɛ ku kwa ku ko lyo. 21 Pɛtɛlɛ atamana nilɔ okitogi ɓi, aɓikya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, wina sibukusɔ si nisɔ wogbongi ɓi ku okwi mino.» 22 Yeso uɓikya kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Muboilyoni Kunzi. 23 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mutu yi ninɔ aɓikya ngupa yi niyina ɓɛ: ‹Mukuko, widikitoku ko liɓo lidingi›, ni kɛgu na ɓotumo ka limbɛngi, kika na baya ɓɛ likpumuka nilɔ igyonosatu, Kunzi agyilyatu. 24 Kinili, nakamuɓikya ambɛ, luki lasi nilɔ makungaga, wikoni na baya ɓɛ minisonini nolu. Kunzi amupátu. 25 Ngbingo yi ninɔ momogi mino kalumba, makika na likpumuka na mumbanzu, mapilya, kyɛ Obonu ninɔ kugu wa lisyɛ amupilyitɔ gɔni ɓunyɛ kunu. [26 Luki limoti, makupilyogi ɓɛngɛni, Obonu ninɔ kugu wa lisyɛ kamupilyigu ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.]»

Ngu ka Yeso akotukyoku yani?
(Matayɔ 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓigoku ɓata ndi ka Yelusalɛma. Wa a ndi mino kakpakyana ka Ndaɓu ko Kunzi, ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mutuu na ɓambɔku-mbɔku ɓakpuɗoku ndi, 28 ɓamuusa ɓɛ: «Wakagya makpumuka mi nimana no ngu tino? Wani nɔ upá ndi ngu kagya yi?» 29 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Imi, nakamumuuso likpumuka limoti aka. Isikisyoni, namutumbulyaga kuwa ɓɛ nakagya no ngu ka wani. 30 Iɓatiso ka Yuani apunya kugu wa lisyɛ ikani ka ɓambanzu? Isikisyoni.»

11:17 11:17 Wanda ka Isaya 56:7; Yelemia 7:11.

31 Luki limoti, ɓapʉnga ndi kainzinzinya luga kaɓʉ, ɓanaɓikya ɓɛ:
«Takosikisyo ɓɛ apʉnya kʉgʉ wa lisyɛ,» atimuusatʉ ɓɛ: «Yɛki a ɓɛyɔ!
Ko bulya iki yɔ makaɓinikyanagʉ ndi likpʉmʉka kaki?» 32 Takosikisya
ɓɛ: «ka ɓambanzʉ», (Ɓa ndi kaɓanga ambaza ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ
ɓa ndi wa. A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi ɓibagatʉ ndi ɓɛ Yuani a ndi mugyalandʉ
walingʉnʉ.) 33 Kʉwa wa, ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Yeso
aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ imi aka, nakamʉtʉmbʉlyigʉ gɔni ikani
nagyaga makpʉmʉka mi nimɔ no ngu ka wani.»

12

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗiya
(Mataɔ 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndi kaʉnzinilya pisi ka mozuni. Ʉɓikya
ndi ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi,
akpɔ liɓyɛ liʉta bumo yi, opika ndi mʉnala ko bulya ka ɓoɓuɓulyo
ɓo tiko. Kumbuso yi, ʉkanana ndi na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi
niyɔ, akpakyana ndi. 2 Niyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ itʉlyana, atika
mʉgya-ligubo kaki ɓemoti kʉ ka ɓagya-ligubo ɓo tiko yi niyɔ ɓɛ ɓapíku
kʉwa masɔlɔ mi ma kaki. 3 Luki limoti, ɓagwi ndi mʉgya-ligubo nɔ,
ɓalya na bʉma ɓisʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ papuyi. 4 Mombukwono
tiko atikoku ɓata ndi mʉgya-ligubo wagɔgɔ. Ɓayipaga ndi ka mʉ,
ɓaɓuɓiso ɓitu na mosikoni. 5 Atikoku ɓata wagɔ, ɓamwɔ. Utikoku
kʉwa ndi ɓagɔgɔ ɓakpʉ, ɓagya-ligubo ɓɔ ɓʉbʉma ndi ɓemoti-ɓemoti,
ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ. 6 Mombukwono tiko asikana kʉwa ndi na mʉtʉ
ɓemoti aka: mʉtʉ yi ndi ni mikaki ninɔ mʉpaka. Ka muliɓo, atika
ndi, anasima ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.› 7 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ
ɓaɓikyana ndi luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi ninɔ alya ndɛkɛ lisima nimʉ!
Doniku, tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa lo kusu!› 8 Ɓagwi ndi miki nɔ,
ɓamwɔ, ɓombimba manda kaki kunzi wo tiko.»

9 Yeso uusa kʉwa ndi ɓɛ: «Mombukwono tiko agya kʉwa ɓanʉ
ɓʉ? Odoku ɓanʉ, ulumwisaga ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-
ligubo ɓagɔgɔ tiko yi niyɔ. 10 Makanotongulogigʉ nilɔ ɓokpikaga ka
Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Litalʉ nilɔ ɓopipiko ɓombimba ndi
ilu kʉwa lɔ iita ndi litalʉ la izangiya ka muɓumbe.
11 Mombukwono-dosu nɔ agya ndi ɓɛyɔ,
a likpʉmʉka limbanga ko miso kusu!›»

12 Ɓangama ka Ɓayuda ɓakisa ndi pisi kagwi Yeso. Luki limoti,
ɓaɓanga ndi ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓa ndi ni ɓibini ɓɛ atwa ndi lizuni
li nilɔ ko bulya kaɓʉ. Ɓasa ndi, ɓaga.

Yuuso ko bulya yikalya manzanza
(Mataɔ 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Ɓatikilyoku ndi Yeso Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti na ɓatʉ ɓa liɗu ka
Ɛlɔdi. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓapʉnga ndi kaɓɔɓɔ na mʉnzina. 14 Ɓodoku ndi
kamuusa Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Tibagatʉ ambɛ wa mʉtʉ walingʉnʉ,
wakaɓangagigʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Wakʉndagigʉ gɔni
ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ibiba kaɓʉ. Luki limoti, wowonisilogo na
ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apaga mino ɓɛ ɔɓili kusu iki. Tiɓikya nɛki

12:11 12:11 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

ambɛ, takwananatʉ kakalya manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi wa
Ɓalʉma? Takalyitɔ ikani takokolyonitɔ?» 15 Luki limoti, Yeso iba ndi
tamanaga kaɓʉ ya kʉɓɔɓɔkʉ, usikisya ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino
kakisa kɛɓɔ? Ipóniku ambuma ɓemoti, namini.» 16 Ɓapá ndi ambuma
ɓemoti. Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Mulundu no lino ka wani li?» Ɓasikisya
ndi ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizali.» 17 Yeso aka kʉwa ndi na iɓʉ ɓɛ:
«Mupóni nɛki Kaizali makpʉmʉka nimɔ okwononi na iyi. Mapá Kunzi
nimɔ ko Kunzi.» Niyɔ ɓʉkana sikisyo yi niyɔ, ɓombombaya ndi kʉgbɛ.

Ɓasadukayɔ ɓamuusini Yeso bulyo yipupo ka mbʉkʉ
(Matayɔ 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓasadukayɔ niɓɔ ɓaɓikyaga ɓɛ ɓamanda
kopupogigʉ ka mbʉkʉ ɓakpuɗoku ndi Yeso, ɓamuusa kʉwa ɓɛ:
19 «Muwonisilo! Musa atiɓikya ndi ɓɛ: ‹Mamaki mʉmbanzʉ kokwo,
asa mukaki ni koɓukutigʉ na iyi, akwanana ɓɛ mamaki amigilyi woko
yi ninɔ, kyɛ aɓʉkʉtilyagi yaa-daki ninɔ okwa ndi ɓomiki.› 20 A ndi na
ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗiya na ika niɓɔ ɓopupa ndi mʉma mimoti. Pʉta
ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni koɓukutigʉ na iyi. 21 Syononogo
aki amigilya ndi woko yi ninɔ, okwa ndi ni koɓukutigʉ iyi ɓɛgɛyɔ.
Igyonosa ndi mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi ninɔ wa masaa, 22 na
kaɓʉ ɓasi maɗiya na ika. Ɓolumwaga ndi ni ɓakoɓukutigʉ na iyi.
Kumbuso yi, muko yi ninɔ okwa kʉwa ndi gɔni iyi. 23 Ka lisyɛ lipupo
ka ɓambʉkʉ, wa ɓatʉ niɓɔ ɓokwoga ndi ɓopupo mino, muko yi ninɔ
ika ndɛkɛ muko wani luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi maɗiya na ika
ɓavatʉ ndi!» 24 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Kinili maɓuɓungogo, kyɛ
makɛgʉ kotombisyo Moɓiso Motu ikani ngu ko Kunzi. 25 A ɓɛyɔ,
ngbingo yi ninɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ
ɓakʉvigʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikani ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ
mʉɗɔngɔni abɛ ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. 26 Ko bulya yipupo ka
ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyi ndi ka kitaɓʉ ka Musa nilɔ Kunzi
aɓikya ndi ɓuwobi na gbɔgɔ niyɔ a ndi kagbʉndikana? Aɓikya ndi
Musa ɓɛ: ‹Imi, na Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka
Yakɔbɔ›» 27 Yeso omotiloku ndi ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda,
luki limoti, a Kunzi ka ɓatʉ niɓɔ ɓa ɓuɓisi. Iɓunu, ma ɓuɓungaga
lingʉnʉ.»

Mʉtʉʉ mudingi kʉgbɛ
(Matayɔ 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Muwonisilo wa mʉtʉʉ ɓemoti a ndi wa ngbingo yi ninɔ Yeso ɓa
ndi mino ka ɓoɗongoso na Ɓasadukayɔ. Muwonisilo nɔ ina ndi ɓɛ
Yeso usikisya ndi yanza. Akpuɗoku kʉwa ndi, amuusa ɓɛ: «Mʉtʉʉ
tino mɔ a mudingi kʉgbɛ kakitaga magɔ masi?» 29 Yeso asikisya ndi
ɓɛ: «Mʉtʉʉ nimɔ a mudingi kʉgbɛ kakitaga magɔ masi nima: ‹Ʉkana,
Izaleli! Mombukwono-dosu Kunzi kusu ni Mombukwono-dosu yikaka
aka. 30 Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na limbɛngi kakʉ lasi, na
mʉtamanagi kakʉ masi na yimibo kakʉ yasi, no ngu kakʉ yasi.›
31 Mʉtʉʉ ma yiɓa nima: ‹Mʉpa ɓɛngɛni mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ wipago
mino iwɛ mombukwana-dakʉ.› Kɛgʉ na mʉtʉʉ magɔgɔ nimɔ okitogi
nimana miɓa ma na izangiya.»

12:26 12:26 Wanda ko Pupo 3:2, 6. **12:30** 12:30 Wanda ka Yigilya 6:4-5. **12:31** 12:31 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

32 Kʉwa wa muwonisilo wa mʉtʉʉ aɓɨikya ndɨ Yeso ɓɛ: «A ɓɨnza,
Muwonisilo! Woɓikyi ka lɨngʉnʉ ɓɛ Mombukwono-dosu a Kunzi
ɓemoti aka na kɛgʉ no Kunzi wagɔgɔ kiki asɨ ɨyɨ aka. 33 Mʉmbanzʉ
akwanana kapa Kunzi na lɨmbɛngɨ kakɨ lasɨ, na yimibo kakɨ yasɨ,
no ngu kakɨ yasɨ na kapa ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨpaga mino ɨyɨ
mombukwana-dakɨ yi. Nɨyɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kaʉkɨtaga gʉtʉgʉ
ɓanyama ɓasɨ nɨɓɔ tabʉsyɨlyaga Kunzi ikanɨ ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ
tapága.» 34 Nɨyɔ Yeso ɨna ndɨ ɓɛ asikisyi na yimibo, aɓɨkya ɓɛ:
«Wakɛgʉ ɓyɨ na Ɓʉngama ko Kunzi.» Kumbuso yi, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata kamuuso lɨkpʉmʉka.

Kilisito ɨɓʉ na Ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
uusa ndɨ ɓɛ: «Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakwanana pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ
Kilisito a miko-mika ngama Daudi? 36 Daudi ɓɨkpɛ, nɨ a mutumo na
Lɨmbɛngɨ-Lotu, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
Doku kaiko ka kumbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili wa ɓakagba kakʉ.›
37 Daudi ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi amakaga Kilisito ɓɛ ‹Mombukwono-
dosu.› Igyonoso kʉwa lɨkɨ ɓɛ Kilisito iki miko-mikakɨ?»
Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ a ndɨ kamʉkana Yeso na magyagya.

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Luka 20:45-47)

38 Kʉsɔ wa mʉtʉʉ kakɨ, Yeso ʉɓɨkyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ:
«Wiɓuulyonito na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga kakpakyana nɨ
ɓimokisyogini ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ, ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya
musilyoni. 39 Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba, na gɔnɨ ka moliki ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.
40 Ɓʉkʉpyaga ɓowoko no ɓou makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓikaga nomu, na
ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓanʉɓɔɓɔ na malʉmba mandandanda kyɛ
ɓinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.»

Yeso akabɨba apɛpɛ ko woko
(Luka 21:1-4)

41 Kʉwa wa, Yeso ika ndɨ ka kpɔlɔ wa mʉmbɨ ma apɛpɛ ka Ndaɓʉ
ko Kunzi. A ndɨ kaɨna ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino kaɗɨkɨta ɓuyi ka
mʉmbɨ. Ɓatʉ ɓa lɨngama ɓakpʉ ɓa ndɨ kaɗɨkɨta ɓuyi ɓudingi. 42 Woko
muko yi ɓemoti wa yangya odoku ndɨ gɔnɨ ɨyɨ kaɗɨkɨta ɨkya ɓambuma
maɓa nɨɓɔ kɛgʉ ndɨ na ɨzangɨya kʉgbɛ. 43 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ
ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, woko wa
yangya yi nɨmʉna nɔ opí ɨyɨ yidingi ka mʉmbɨ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓasɨ. 44 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓopí ɓuyi nɨɓɔ ɓa kɛgʉ ɓata ɓi na ɨɓʉ
na ligubo. Luki limoti, ɨyɨ, ka yangya kakɨ, opí masɨ nɨmɔ o ɓi nomu
kaiɓuulyogo ka ɔɓɨlɨ kakɨ.»

12:33 12:33 Wanda ka Ɔsɛya 6:6. **12:36** 12:36 Wanda ka Mambʉ 110:1.

13

Yeso oɓikyini ɓɛ ɓapanzatʉ ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 24:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kopupo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓemoti
ka ɓaɓɨɓya kakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, wɨna! Matamʉ tino
mana manzanza ma! Ɓandaɓʉ tino ɓayɨna ɓayidingi-dingi ɓa!» 2 Yeso
asikisya ndɨ ɓɛ: «Watʉ kaɨna ɓandaɓʉ ɓayidingi-dingi ɓi nɨɓa-yɨna?
Lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka kotigoligʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana
ndɛkɛ masɨ.»

Yigyogyiso nɨyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 24:3-14; Luka 21:7-19)

3 Yeso a ndɨ wakika ka Ngʉpa ya Mizeituni kambwa wa Ndaɓʉ ko
Kunzi. Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ, Yuani na Andɨlɨa ɓamuusa ndɨ ɓɨkɛɗɛ
ɓɛ: 4 «Tɨɓɨkya mbɛyɨ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino?
Luki tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ
masɨ odoku ndɛkɛ mino?»
5 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kamuɓonitɔgʉ. 6 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino
kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Masiya›. Ɓʉɓɔgɔ ndɛkɛ ɓambanzʉ
ɓudingi. 7 Ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa mʉnga
na ɓakʉambɛ ɓi, makoɓongonitɔgʉ. Masɨ nɨmɔ igyonosatʉ, luki
limoti, kikigʉ mbɛyɨ muliɓo ma ɔɓɨlɨ. 8 A ɓɛyɔ, lɨvananza limoti
abʉmanaga ndɛkɛ na lɨvananza lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlananaga
ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ. Ka ɓapa dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigizo na
ayʉndɨ wapʉ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
mʉpʉnganagɨ ma mʉzʉzʉla ma liɓukuti aka.
9 Luki limoti, iɓunu, wiɓuulyonito! Ɓamulikisatʉ ndɛkɛ ka
ɓongbongu, ɓamʉbʉma ɓɨɓɛtɛlɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka
Ɓayuda. Ɓamusombisa ndɛkɛ kambwa ka ɓangama ɓa ɓewili na
ɓangama ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ. Mika kʉwa ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ
kambwa kaɓʉ. 10 A ɓɛyɔ, okwononi mbɛyɨ ɓɛ ɓaɓɨkyagɨ Mongoni
Manza ka ɓambanzʉ ɓasɨ. 11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamugwi ndɛkɛ mino,
ɓɨnda na iɓunu kamusombiso, makombomboyonitɔgʉ kambwa ɓɛ
toɓikyoku ɓʉnɨ. Luki limoti, ɓikyoni nɨlɔ aka lɔ amupupo ko ngbingo
yi nɨnɔ aka nɔ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ manzɨna ndɛkɛ, luki limoti
a Lɨmbɛngɨ-Lotu. 12 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ
mamakɨ ɓɨkpɛ ka kukwakʉ, baba agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓʉɨtɨlya
ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓumwisiso. 13 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya
ndɛkɛ ko bulya lino kamɨ, luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ
ka muliɓo, inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi
(Matayɔ 24:15-28; Luka 21:20-24)

14 «Mamɨnatʉ ndɛkɛ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mʉpʉpʉta mʉmbanga›,
ɓamomosini ka pa nɨyɔ kokwononigʉ ɓɛ iki mino. (Mʉtʉ yi nɨnɔ
akatangʉlaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ʉkanɨtɔ isi yi ɓɨnza.) Kʉwa wa, ɓatʉ
nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ misa ya
ɓangʉpa. 15 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kakwananɨgʉ ɓata
kosyo kovoku luki ka ndaɓʉ. 16 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko,

13:14 13:14 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

kakwananigu ndɛkɛ ɓata kaiga ku kaki kava kutuko. 17 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓoko ɓa ɓamuma na niɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu. 18 Lumboni ambɛ likpumuka li nilɔ kigyonosonitɔgu ko ngbingo wa ndɔɓɔ. 19 A ɓɛyɔ, masyɛ mi nimɔ ika ndɛkɛ masyɛ makigyogyisa yakpu kugbɛ niyɔ kanigyonosigu ndɛkɛ katukya ka mupunganagi ma ɔɓili, wa Kunzi agya ndi mino masi kadwɛ na lisyɛ li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyɔ kigyonosigu ndɛkɛ ɓata. 20 Mombukwono-dosu kokundumosi ndi masyɛ mi nimɔ, iba kɛgu na mumbanzu gutugu ɓemoti aka ninɔ ahuka ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndi ɓɛyɔ ko bulya ka ɓatu niɓɔ upunaga ndi. 21 Kika ni mumbanzu amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanu!› Ikani ‹A ku!›, makaɓinikyononitɔgu. 22 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandu ɓa kuɓɔɓɔku ɓopupokuto ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga kakisa kauɓungusogo gutugu ɓatu niɓɔ aka ɓɔ Kunzi upunaga ndi. 23 Ɛɛɛ iɓunu, wiminyonito nɛki! Ɨmi, namutukusyi motili kambwa aka ka masi nimɔ.»

Mika-mumbanzu akaigoku
(Matayɔ 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 «Luki limoti, ka masyɛ mi nimɔ, kumbusa wa igyogyiso yi niyɔ, mɔni olimika ndɛkɛ ɓipi. Timba kanzigu ndɛkɛ ɓata. 25 Mangutu onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kugu wa lisyɛ. Makpumuka mo ngu nimɔ kugu wa lisyɛ izukula ndɛkɛ ɓingbwuku-ngbwuku. 26 Ɓamina kuwa ndɛkɛ Mika-mumbanzu kodoku ka ɓɛkuɓa, mutumo no ngu yidingi na ibiba. 27 Ʊtika ndɛkɛ ɓamalaika ka mondu masi mak-wanganya ma ɔɓili katukya ka mutili mumoti kadwɛ ka magɔgɔ kaumumula ɓambanzu ɓasi niɓɔ upunaga ndi.»

Yeso akatwa lizuni la sibukusɔ
(Matayɔ 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 «Hukononi mutiwi nimɔ sibukusɔ akapá. Ngbingo yi ninɔ mapaku ma sibukusɔ obuukonogo mino, magɔgɔ apunga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasu a kuwa ɓuwobi koɓuniko. 29 Muɗɔngɔni gɔni, ngbingo yi ninɔ iɓunu mina ndɛkɛ mino makpumuka mi nimɔ kaigyonoso, wiboni ambɛ doku ko Mika-mumbanzu a kuwa ɓuwobi, a ka mupumi. 30 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓatu ɓa livananza li nili ɓakolumwogigu ɓasi ni makpumuka mi nimɔ masi kanigyonosigu. 31 Lisyɛ na litɔmbu olimikatu ndɛkɛ, luki limoti likpumuka kami kolimikigu ndɛkɛ lu.»

Kunzi yikaka aka nɔ akaibo ngbinga wa muliɓo
(Matayɔ 24:36-44)

32 «Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kibigu lisyɛ ikani ngbingo yi ninɔ makpumuka mi nimɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa kugu wa lisyɛ ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka nɔ akaiba. 33 Wiminyonito! Wikogoni ɓuɓisi, kyɛ makibigu ɓɛ ika ndɛkɛ ko ngbinga tino. 34 Ika ndɛkɛ muɗɔngɔni abɛ aluku ɓemoti ninɔ atukyilya ndi ligundu. Asa ndi ndaɓu kaki, usilya ɓagya-ligubo koɓuulyogo. Apá ndi mutu yikaka-yikaka pisi ya ligubo, akpamya ndi zamu ɓɛ iki wakitulya koɓuulyaga mupumi. 35 Yɛki a ɓɛyɔ, wikoni nɛki ɓuɓisi,

13:25 13:25 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4; Ezekieli 32:7; Yuweli 2:10; 3:4. **13:26** 13:26 Wanda ka Danyɛlɛ 7:13.

kyɛ makibigʉ ngbinga tino nɔ mombukwana ndaɓʉ igoku ndɛkɛ mino: yagɔgɔ ika ndɛkɛ na ɓʉgɔgɔ ikani ka gʉndʉ, yagɔgɔ ka kɔkʉ wa mambwa ikani na ɓʉsɔɓi. 36 Kigoku ɓigbututu, kokwononigʉ ɓɛ amʉtakanyi ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono. 37 Nilina nakamʉɓikya li, nakaʉɓikya ɓambanzʉ ɓasi: ‹Wikogoni ɓuɓisi!›»

14

Ɓangama ɓakagyilya Yeso dikiɗi
(Matayɔ 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 A ndi ni otigolini masyɛ maɓa kadwɛ ka yinga wa Pasika ninɔ ɓalyaga ndi mino Mukati wokofulu. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndi kakisa pisi niyɔ ɓagwisiso mina Yeso ɓipɛlɛ na kamwisiso. 2 A ɓɛyɔ, ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Takagwinitɔgʉ ko ngbingo wa yinga, kyɛ ɓambanzʉ ɓakovikimonogoni.»

Muko ɓemoti aɗukini Yeso na malazi ka mʉ
(Matayɔ 26:6-13; Yuani 12:1-8)

3 Yeso a kʉwa ndi ka Betania, ka ndaɓʉ ka Simoni ninɔ a ndi keɓu-keɓu. Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino kalyalya ka miza, muko ɓemoti ogulyoku ndi. Muko yi ninɔ a ndi na malazi mutumo ɓiɗɛ ko mʉkɛʉ nimɔ ɓagya ndi ka litalʉ la alibati. Malazi nimɔ a ndi ma ligabʉ lapʉ kʉgbɛ. Ʉlandi ndi mʉkɛʉ mi nimɔ, aɗuka ndi na imu Yeso ka mʉ. 4 Mambɛngi ʉtʉla ndi ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi wa, ɓaɓikya ndi luga kaɓʉ ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ akapʉta mino malazi ɓɛnɛ? 5 Ɓakwanana gʉtʉgʉ ɓi kagaba ka ɓambuma kakitaga miya yisaa, ɓʉgbananilyaga ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi!» Ɓanyakilya ndi muko yi ninɔ ɓinyaka-nyaka. 6 Luki limoti, Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Musoni. Ko bulya iki yɔ mo mino kanyakilya? Egyilyi likpʉmʉka lanza. 7 A ɓɛyɔ, mikaga ndɛkɛ na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masi. Makwanana kaʉgyilya ɓʉnza ɓongbinga ɓasi niɓɔ mopo mino. Luki limoti, imi, takikigʉ ɓanʉ pa imoti na iɓunu masyɛ masi. 8 Muko yi nimʉ, ogyi nilɔ okwononi ɓi kagya. Eɗuki na malazi ka nzʉyi, keɓungusyogo ko bulya lisyɛ nilɔ ɓelumbo ɓanʉ mino. 9 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓapa ɓayasi kʉ ɓaɓikyaga ndɛkɛ mino Mongoni Manza ka ɔɓili wasi, ɓatamanaga ndɛkɛ nilɔ muko yi nimʉna ogyi, ɓanatʉmbʉlaga yi.»

Yuda awakitʉlya kagaba Yeso
(Matayɔ 26:14-16; Luka 22:3-6)

10 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, inda ndi ka ɓokumu-kumu kyɛ ʉgabilyi Yeso. 11 Niyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓogwa ndi magyagya, ɓawanyaga ɓuyi. Yuda apʉnga kʉwa kakisa pisi kaʉgabilya Yeso.

Yeso akalya Pasika na ɓaɓiɓya kaki
(Matayɔ 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)

12 Ka lisyɛ la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, lisyɛ nilɔ ɓʉsasaga ndi mino ɓakɔndɔlɔ ɓa Pasika, ɓaɓiɓya ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tindi kauɓungusilyogo malili ma Pasika yani?» 13 Yeso ʉtika kʉwa ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓiɓya kaki, ʉɓikya ɓɛ: «Windoni ka gʉɗʉ, alʉkʉ ɓemoti ninɔ ika na mbikɛ yɔ liɓo yibinika amʉtilyatʉ. Muɓyeni. 14 Pa niyɔ ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo akauuso ɓɛ: ndaɓʉ tino yɔ alya

mino malɨlɨ ma Pasɨka pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ?› 15 Amʉwanya kʉwa
miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga ɓɨnza,
ɓɨngɔ. Matiɓungusilyaga kʉwa pa ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.» 16 Ɓaɓɨɓya ɓaga
ndɨ, ɓosila ka gʉɗʉ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino nɨ uɓikyini,
ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.
17 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso odoku na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mina kalyalya, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, nɨnɔ takalyalya
na ɨyɨ pa imoti, akɛgaba.» 19 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga
kamuusogo yɨkaka-yɨkaka ɓɛ: «Ɨmɨ?» 20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A
ɓemoti luga kunu, nɨnɔ ta na ɨyɨ kalyalya ka sanɨ ɓemoti. 21 Mika-
mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ.
Luki limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagaba! Ika gʉtʉgʉ ndɨ
ɓɨnza nɨ kɨɓukutigʉ!»

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Mataɣɔ 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Ɓakolito 11:23-25)

22 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava mukati. Kumbuso
kabibisa Kunzi, oɓunanaga ndɨ, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Voni, lyoni nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ.» 23 Ava kʉwa ndɨ kɔpɔ wa vinya.
Kumbuso kabibisa Kunzi, ʉpága, ɨɓʉ ɓasɨ ɓamwa ndɨ. 24 Yeso ʉɓɨkya
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kamɨ nɨyɨ, ɓangʉ yi nɨyɔ akotulyasa agʉmɛ
ko Kunzi. Ɓangʉ yi nɨyɔ akoɗukonogo ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi.
25 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa
muzabibu kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino nɨnɔ wambɨya ka
Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Kʉwa wa, ɓɨmbɨla ndɨ lɨmbʉ libibiso Kunzi. * Kumbuso yi, ɓopupa
ndɨ wa, ɓaga ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Mataɣɔ 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

27 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓasɨ mɛsatʉ
ɓanʉ mʉkaka. A ɓɛyɔ, ɓatangʉlaga ko Moɓiso ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ,
ɓakɔndɔlɔ ɓazanzʉkana ɓingbwi.›
28 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbʉkʉ, metokonyoku ndɛkɛ
ka Galilaya.» 29 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓakʉsa,
ɨmɨ, nakʉsɨgʉ gʉtʉgʉ ikii aka!» 30 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ,
nakaʉɓɨkya ambɛ, no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kambwa kɔkʉ kaalɨka nganga
yɨɓa, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» 31 Luki limoti, Pɛtɛlɛ
ɨgɨlyaga ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ tokwi pa imoti,
nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!» Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ka Gɛtɛsɛmanɨ
(Mataɣɔ 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga
ndɨ ɓɛ Gɛtɛsɛmanɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wikonononi wanʉ,
ngbingo yi nɨnɔ no mina kaɨnda kalʉmba.» 33 Ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ
na Yuani ɓaga na ɨɓʉ. Yeso apʉnga ndɨ kalya kumbu, otumo na

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34. * **14:26** 14:26 Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasɨka, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambʉ 113-118 na 136. **14:27** 14:27 Wanda ka Zakalia 13:7.

kʉɓangakʉ ɓiɗɛ. 34 Ʉɓikya ndi ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi
kokwo. Wikoni wanʉ, mika ɓuɓisi aka!» 35 Isisila ndi yikɛɗɛ kambwa,
ogwo mokpukpu, alʉmba ɓɛ kakwanana, Kunzi ekiɗisilyi ɓyi ngbingo
wa kigyogyiso yi nimʉ. 36 Iyi aka ndi ɓɛ: «Aba,† Babooo, kɛgʉ na
likpʉmʉka nilɔ ʉkitaga iwɛ. Ikiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa yigyogyiso yi
nimʉ. Wakogyonito nilɔ imi nakapa, luki limoti, gya nilɔ aka lɔ iwɛ
wakapa.»
37 Kʉwa wa, Yeso igoku ndi wa ʉsa ndi mino ɓaɓiɓya ɓasaa ɓi niɓɔ,
ʉtakanya ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndi Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni, wa ka tɔtɔ?
Wakokwononigʉ kaika muɓisi gʉtʉgʉ ka saa-imoti aka? 38 Wikoni
ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ. Limbɛngi a
na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti, nzʉyi a na ɓʉpɔ.»
39 Yeso akiɗa ɓata ndi, alʉmba mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ alʉmba ndi nimɔ ka
mambwa. 40 Niyɔ igilya ɓata kainda kʉ ɓaɓiɓya ɓi niɓɔ ɓa ndi mino,
ʉtakanya ɓata ɓʉlalaga aka kyɛ tɔtɔ a ndi ni ubeɗulini. Ɓakɛgʉ ɓata
ndi kaiba ɓɛ ɓaɓikya Yeso ɓʉ. 41 Yeso ʉsa ndi ɓata ka nganga ya yisaa.
Niyɔ igoku, ʉɓikya ndi ɓɛ: «Ambɛ, ma mbɛyi asi ka ɓatɔtɔ aka na
kaimumbiso? Ama kʉwa ɓʉɓwa! Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasʉta
Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ. 42 Zuzukoni, togoni!
Winoni, mʉtʉ yi ninɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ligwigwi ka Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

43 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi mino kanzina aka, ɓemoti luga
ka ɓatʉtʉmbwa kaki tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ninɔ ina ndi ɓɛ Yuda opuponoku.
A ndi pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa
ndi na ɓadʉkpa na ɓɛngbingili. Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndi. 44 Yuda ninɔ a ndi
ni agobini, a ndi ni uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino. Ʉɓikya
ndi ɓɛ: «Alʉkʉ ninɔ napututo, iba iyi ninɔ. Mugwini, maga na iyi
ni manaɓuulyo ɓinza.» 45 Niyɔ ɓosiloku ndi, Yuda akpuɗoku ndi
Yeso ɓigala-gala, amaka ɓɛ: «Muwonisilo!» Apututa kʉwa. 46 Kʉwa
wa, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓisisiloku ndi wa Yeso a ndi mino, ɓagwi. 47 Luki
limoti, ɓemoti ka niɓɔ ɓa ndi wa anyɔ ndi dʉkpa kaki, ayipo mʉgya-
ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko. 48 Kʉwa wa, Yeso ʉɓikya ndi
ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbingili abɛ nakika mʉtʉ wo
kuɓakʉ? 49 Nikaga ndi masyɛ masi luga kunu kapá mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ
ko Kunzi, makegwigʉ ndi. Luki limoti, masi nimana akaigyonoso kyɛ
Moɓiso Motu itʉlyani.»
50 Ɓaɓiɓya ɓasi ɓasa kʉwa ndi Yeso, ɓogwa mbangʉ. 51 Mʉwanza
ɓemoti ninɔ a ndi na ikwɛmbɛ ya kikandila, a ndi kaɓiɓya Yeso.
Ɓakingila ndi kagwi, 52 luki limoti, ʉʉkaga, asa ndi ikwɛmbɛ, apikita
ndumbu.

Ɓanaga kasombiso Yeso
(Mataɣɔ 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

53 Ɓaga kʉwa ndi na Yeso ko kumu-kumu. Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu
ɓasi, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndi.

† **14:36** 14:36 Aba: Ka Lilamɛɛ, lino li nilɔ owonisilaga abaki mʉtʉ yi ninɔ akanzina ɓikpɛ ikani ninɔ ɓakanzina ko bulya kaki.

54 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ ka pa yangba ya ndaɓʉ
ko kumu-kumu. Ika ndɨ pa imoti na ɓazamʉ, apʉnga kaʉta ɓuku.
55 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ
kaʉkɨsa ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki
limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ. 56 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ kaɓʉkʉlyaga Yeso
ɓɔngɔ. Luki limoti, mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka. 57 Ɓemoti-
ɓemoti ɓamagaga ndɨ kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: 58 «Iɓusu,
tamʉkanatʉ ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: ‹Napanzatʉ ɓanʉ
Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ ipika ndɨ na ɓambanzʉ yɨ. Kumbusa wa masyɛ
masaa, nopika ɓanʉ nɨyɔ kipikigʉ na ɓambanzʉ.›» 59 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ,
mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka. 60 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga
ndɨ luga ka ɓambanzʉ, amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ, wakɛgʉ kosikisyo?
Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?»
61 Yeso adaka ndɨ ɓiwo nɨ kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka.
Kumu-kumu amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi nɨnɔ
tabibisogo?» 62 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo! Mamɨnatʉ ndɛkɛ Mika-
mʉmbanzʉ wakiko misa ka kumbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu.
Mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa ɓaya kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
63 Kʉwa wa, kumu-kumu ɨnʉaga ndɨ ɓotu, aɓɨkya ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata
na nzoyi ya ɓadɛmʉ. 64 Mukonini na motili kunu aka ɓɛyɔ atumbwi
mino Kunzi. Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɨɓʉ ɓasɨ ɓakɔ ndɨ ɓɛ okwononi
ɓamwɨ. 65 Ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko
miso. Ɓakandila ndɨ miso, ɓapʉnga kayipaga makɔfɨ, ɓanamuusa ɓɛ:
«Wanɨ nɔ uipi? Tɨɓɨkya pisi ka ɓugyalandʉ!» Ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko
Kunzi ɓagwi ndɨ, ɓaɓɨtaga.

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

66 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino ka pa yangba aka wa,
mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi ko kumu-kumu odoku ndɨ. 67 Nɨyɔ
amɨna nɨ anʉta ɓuku, anda ɓizumuuu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, mikagatʉ ndɨ
gɔnɨ pa imoti na Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.» 68 Luki limoti, anganya ndɨ,
anaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ, nakɛgʉ kaiba nɨlɔ wakaɓɨkya lɔ. Nakɛgʉ gʉtʉgʉ
kotombisyo yi» Kumbuso yi, opupa ndɨ misa ya mupumi ma pa yangba.
[Kʉwa wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.]
69 Nɨyɔ mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ amɨna ndɨ ɓata kʉ, ɨgɨlya
kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a ɓemoti kaɓʉ!»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ asɨ ɓɨɗaka-ɗaka. Kumbusa
yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓaɓɨkya ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa gɔnɨ ɓemoti
kaɓʉ, kyɛ ɨwɛ wa Mʉgalilaya gɔnɨ.» 71 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika
ɓɛ: «Kunzi egyogyisi kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ! Nakamibigʉ alʉkʉ yi
nɨmʉna makaɓɨkya mʉ!» 72 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, kɔkʉ alɨka ndɨ
ka nganga ya yɨɓa. Pɛtɛlɛ atamana mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Kambwa kɔkʉ kaalɨka nganga yɨɓa, wika nɨ wemongonyini nganga
yɨsaa.» Kʉwa wa, apʉnga ndɨ mʉgamʉ.

15

Ɓa kʉwa na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo, ɓokumu-kumu pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ ɓasɨ niɓɔ ɓa Basa-Yidingi ɓolikilya
ndɨ dikiɗi kakɨsa kamwisisa Yeso. Nɨyɔ ɓakondisiso, ɓaga na ɨyɨ, ɓasa
ndɨ ka maɓɔkʉ ka ngama Pilatʉ nɨnɔ andaga ndɨ iwili ya Lʉma. 2 Pilatʉ
amuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?»
Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakʉ nɔ woɓikyi ɓɛyɔ.»
3 Ɓokumu-kumu ɓasʉngʉlya ndɨ ka ɓopisi dididi. 4 Pilatʉ amuusa ndɨ
ɓata ɓɛ: «Wakɛgʉ gʉtʉgʉ kosikisya lɨkpʉmʉka limoti aka? Wakɛgʉ
kaʉkana ɓɛyɔ ɓo mino kaʉsʉngʉlya ɓɛnɛ?» 5 Luki limoti, Yeso
kosikisyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka. Lɨkpʉmʉka ambanga ndɨ Pilatʉ.

Ɓokpomyini ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Matayɔ 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

6 Ka yɨnga wa Pasɨka wasɨ, Pilatʉ akʉlaga ndɨ mʉtʉ wa bɔlɔkɔ
ɓemoti. Ikaga ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ambaza ka ɓambanzʉ atwaga
ndɨ. 7 Kʉ ka bɔlɔkɔ kʉ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Balaba pa imoti na ɓalʉkʉ ɓi niɓɔ ɓugwi ndɨ, kyɛ ɓamwɔ ndɨ
alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓavɨkɨmanaga ndɨ
mino. 8 Ambaza ka ɓambanzʉ ɨnda ndɨ kʉ ka Pilatʉ. Apʉnga
kʉwa ndɨ kakʉnga ɓɛ ʉgyɨlyɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ʉgyɨlyaga ndɨ mino ka
ɓʉndɛlɨ. 9 Kʉwa wa, Pilatʉ umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ
ngama ka Ɓayuda?» 10 A ɓɛyɔ, Pilatʉ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓokumu-kumu
ɓasʉta ndɨ Yeso ko bulya imi aka. 11 Luki limoti, ɓokumu-kumu
ɓa ndɨ kapɨpya ambaza ka ɓambanzʉ kaɓɨkya Pilatʉ ɓɛ ʉkʉlyɨ nɔ
ɨɓʉ Balaba aka. 12 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ma nɛkɨ kapa ɓɛ
nagyɨ ɨkɨ na alʉkʉ yi nɨmʉ mamakaga ɓɛ ngama ka Ɓayuda mʉ?»
13 Ɓapamɨkanaga ndɨ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!» 14 Pilatʉ
umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ mbɛyɨ ɓɔ ogyi ɓi?» Luki
limoti, ɓidukulaga ndɨ ɓata kapamɨkanaga pʉlʉ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka
mʉsalaba!» 15 Kaungongoliso mambɛngɨ, Pilatʉ ʉkʉlya ndɨ Balaba.
Atinisisa kʉwa ndɨ Yeso pimbo, ʉpá ɓɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Basʉda ɓakatɨba Yeso
(Matayɔ 27:27-31; Yuani 19:2-3)

16 Basʉda ɓaga kʉwa ndɨ na Yeso ka pa yangba ka ɨmbaa ka ngama
wa iwili. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmaka ndɨ ɓasʉda ɓasɨ. 17 Ɓamokisya ndɨ kanzʉ
wangbʉ, ɓalʉka ndɨ muligi nɨmɔ a ndɨ no mowo ɓiwilili, ɓamokisya
ka mʉ abɛ sɨkpakpasʉ ka ɓangama. 18 Kumbuso yi, ɓamuusaga ndɨ
ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito ba!» 19 Ɓakilyaga ndɨ na lɨgʉgʉ
ka mʉ ɓingwengwengwe, ɓanaɓakya na ɓotikito. Ɓoɓunaga ndɨ moli
kambwa kakɨ, ɓanodidiko kadwɛ kʉ kwa kʉ ka lɨtɔmbʉ. 20 Nɨyɔ ɓama
katɨba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndɨ kanzʉ yi nɨnɔ, ɓamokisya ɓata ɓotu kakɨ.

Ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

Kʉwa wa, ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ kunzi kabangɨlaga ka mʉsalaba.
21 Nɨyɔ ɓa ndɨ kopupoku kʉ, ɓamɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Simoni, a ndɨ mʉtʉ wa Kulɛnɛ. Ɨyɨ Simoni a ndɨ abakɨ Alesandulia
ɨɓʉ na Lufu. Oɓyeku ndɨ wa nɨ anigoku ko tiko. Ɓasʉda ɓabinikisa
ndɨ na mapʉpʉ mʉsalaba ka Yeso. 22 Ɓaga ndɨ na Yeso ka pa nɨyɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta, isi yi nɨ: «Pa ya Ɨkpʉkpʉkʉsɔ.» 23 Ɓapá ndɨ

15:21 15:21 Wanda ka Ɓalʉma 16:13.

vinya wa muzabibu mumatanaga no luki lozyo, luki limoti, akya
kamwo. 24 Kuwa wa, ɓasuda ɓabangilaga ndi ka musalaba. Ɓatwa
ndi liɓɛsɛ ko bulya yigbananaga ɓotu kaki kakisa ɓɛ mutu yikaka-
yikaka ava iki. 25 A ndi saa-tatu ya ɓusɔɓi ngbingo yi ninɔ ɓabangilaga
ndi mino ka musalaba. 26 Ɓokpika ndi kugu wo mikya liɓau moɓiso
nimɔ a ndi katumbulaga isi ya kukwaku kaki ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda.»
27 Ɓubangilaga ndi gɔni ɓatu ɓo kuɓaku ɓaɓa ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti
ka kumbanzikaniko, wagɔgɔ ka kulekuke. 28 [Nilɔ otulyoso Moɓiso
Motu nimɔ ikpikaga ndi ɓɛ: «Ɓamatana ndi na ɓagya-manyɛ.»]
29 Ɓambanzu niɓɔ ɓa ndi kakitaga wa, ɓa ndi katumbwa Yeso,
ɓanagbitya ɓamu, ɓanaɓikya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wa ndi kapa kapanza
Ndaɓu ko Kunzi, wopiko yagɔgɔ ka masyɛ masaa, 30 wihukuso nɛki
iwɛ mombukwana-daki yi, syoku ka musalaba!» 31 Ɓokumu-kumu
na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓa ndi gɔni luga kaɓu katiba ɓɛgɛyɔ,
ɓanaɓikyana ɓɛ: «Uhukusa ndi ɓatu ɓagɔgɔ. Kakwananigu kaihukuso
iyi mombukwana-daki yi ɓikpɛ! 32 Kilisito, ngama wa Izaleli, osyikunɔ
mbiya wanu ka musalaba, takina ɓɛyɔ, taɓinikyana kuwa!» Gutugu
ɓatu niɓɔ ɓubangilaga ndi na iɓu, ɓa ndi katumbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwaku ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

33 A ndi saa sita, biti ohuma ndi ɔɓili wasi ka ɓasaa ɓayisaa. 34 Na
saa tisa, Yeso apamikana ndi ɓɛ: «Eloi, Eloi, lama sabakatani?» Isi yi
ɓɛ: «Hiii Kunzi kami! Hiii Kunzi kami! Ko bulya iki yɔ wesi mino?»
35 Niyɔ ɓatu ɓemoti-ɓemoti luga ka niɓɔ ɓa ndi wa ɓamukana
mino ɓɛyɔ, ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Hukononi, akamaka Iliya.» 36 Ɓemoti
kaɓu inda ndi mbangu, oluboku luki limoti lafuɓu-fuɓu ko vinya ninɔ
wonzuwo-nzuwo. Kumbuso yi, amakyana ndi ka ligugu, ananilya Yeso
ɓɛ omwi, anaɓikya ɓɛ: «Ɓundoni! Tini ikani Iliya odokuto kasisa
ka musalaba!» 37 Luki limoti, Yeso apamikana ndi ɓata, osiso kuwa
limbɛngi.
38 Kutuko nikwɔ ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu
kugbɛ ku ka Ndaɓu ko Kunzi ku, anuika ndi luga katukya kugu kadwɛ
kusili. 39 Niyɔ ngama ka ɓasuda ka Ɓalume ninɔ a ndi wakamaga
kambwa ka Yeso wa, ina mina ɓɛyɔ osisa ndi mino limbɛngi, iyi aka
ndi ɓɛ: «Ka lingunu, mutu yi nimu a ndi asi Miko Kunzi aka!»
40 Ɓoko ɓagɔgɔ ɓa ndi ku gɔ ku, ɓanina ɓyi likpumuka nilɔ. Luga
kaɓu, a ndi ni Malia mutu wa Magadala, Malia amaki Yakɔbɔ ninɔ
miki yi na mamaki ɓɛyɔ ka Yɔsɛ, sɛ kuwa Salume. 41 Ɓoko ɓi niɓa ɓa
ndi kaɓiɓya Yeso, ɓanasingyo ka mogubo ngbingo yi ninɔ a mbɛyi ndi
mino ka Galilaya. Atu ndi gɔni na ɓoko ɓagɔgɔ ɓudingi niɓɔ ɓa ndi
kaɓiɓya kadwɛ ku kwa ku ka Yelusalɛma.

Ɓalumbini Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

42 A kuwa ndi ɓugɔgɔ. Lisyɛ li nilɔ, a ndi lisyɛ nilɔ ɓiɓungusyaga
ndi mino ka yinga. Ikaga ndi lisyɛ nilɔ a kambwa wa Lisyɛ la
kimumbiso. 43 Yɛzɛfu, mutu wa gudu wa Alimatia, a ndi mutu wa
ibiba ka Basa-Yidingi, osiloku ndi. Ikaga ndi kaɓundaga Ɓungama ko

15:24 15:24 Wanda ka Mambu 22:19. **15:28** 15:28 Wanda ka Isaya 53:12. **15:34** 15:34 Wanda ka Mambu 22:2.

Kunzi. Aga kʉwa ndɨ nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ kakʉnga manda ka Yeso. 44 Luki limoti, Pilatʉ ombombaya ndɨ kaʉkana ɓɛ Yeso okwini ɓi. Amaka kʉwa ndɨ ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma, amuusa ɓɛ: «Okwini ɓi ndɛlɨ?» 45 Nɨyɔ ʉkana mʉtʉmbʉlagɨ ka ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ, Pilatʉ akpamya kʉwa ndɨ Yɛzɛfʉ kava manda ka Yeso. 46 Yɛzɛfʉ oluwa ndɨ kutuko kwanza, asisa ndɨ ka mʉsalaba, otikyaga na kutuko kwi nɨkwɔ, amongosa ka mbʉkʉ nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ. Kumbuso yi, adʉla ndɨ mupumi mi na lɨtalʉ lidingi ɓingbufu. 47 Malia Magadala na Malia nɨnɔ amakɨ Yɔsɛ ɓa ndɨ wa kaɨna pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino kalumba Yeso.

16

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Matayɔ 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Kumbusa wa Lɨsyɛ la kimumbiso, Malia Magadala, Malia nɨnɔ amakɨ Yakɔbɔ na Salʉmɛ ɓoluwa ndɨ malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso. 2 Ka lɨsyɛ la Mʉngʉ na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo, ngbingo yi nɨnɔ mangbamʉ ma mɔnɨ opupogoku mino, ɓaga ndɨ ka mbʉkʉ. 3 Ɓa ndɨ kauusana ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ atitindikilya lɨtalʉ nɨlɔ ɓotikyi ɓi nolu mupumi ma mbʉkʉ?» 4 Luki limoti, nɨyɔ ɓɨkwɛ, ɓɨna ndɨ lɨtalʉ nɨlɔ lidingi lɔ kanɨ ɓotini ka kpɔlɔ. 5 Kʉwa wa, ɓogulya ndɨ ka mbʉkʉ, ɓamɨna mʉwanza ɓemoti wakimokisya kanzʉ wotu, ikini miso ya kʉmbanzɨkanɨkɔ. Kʉɓangakʉ utuma ndɨ ɓamama ɓi nɨɓɔ ɓɨɗɛ. 6 Luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ. Makakɨsa Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, nɨnɔ ɓabongilogi bi ka mʉsalaba. Opupini ɓi ka mbʉkʉ, kɛgʉ ɓata wanʉ. Winoni pa nɨyɔ ɓabisi ɓi mino. 7 Mbɨya wanʉ, huɓikyoniku ɓaɓɨɓya kakɨ, gʉtʉgʉ Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: ‹Ogoni ɨyɨ kambwa, matokonyokʉ ka Galilaya. Maminoku ɓanʉ kʉ ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amʉɓɨkya ndɨ mino.›» 8 Ɓopupa kʉwa ndɨ, ɓaga mbangʉ ɓyɨ na mbʉkʉ, kyɛ nzʉyɨ a ndɨ kaʉtwa ɓɨkyakyakya, ɓanombomboyo. Ɓakatʉmbʉlyagagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka likpʉmʉka li nɨlɔ, kyɛ ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayɔ 28:9-10; Yuani 20:11-18)

[9 Kumbuso Yeso kopupo ka mbʉkʉ ko mbolugo, ka lɨsyɛ la Mungu, apuponilya mbɛyɨ ndɨ Malia Magadala nɨnɔ anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ maɗɨya na ɨka. 10 Aga ndɨ kaʉpága ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ pa imoti na Yeso mongoni mi nɨmɔ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ asɨ ka idumasʉ aka, ɓanagamana. 11 Luki limoti, nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ Malia ʉɓɨkya mino ɓɛ Yeso a muɓisi, aminito, kanɨ ɓakaɓinikyonigʉ.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa
(Luka 24:13-35)

12 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga kaɓʉ nɨ igomosyonini. Ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨnda ka mugi mumoti ɓɛnɛ. 13 Ɓigoku ndɨ kaʉpága ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ mongoni mi nɨmɔ. Luki limoti, ɓakʉɓɨnɨkyanagʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti
(Matayɔ 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

14 Yeso upuponilya ndɨ ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti wa ɓa ndɨ mino
kalyalya. Uyoyisa ndɨ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na baya na kyɛ ɓa ndɨ na ɓotumo
ka mambɛngɨ, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaʉɓɨnɨkyana ɓatʉ nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ
kanɨ opupini ka mbʉkʉ. 15 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Windoni
ka ɔɓɨlɨ wasɨ, muɓikyogoku ɓatʉ ɓasɨ Mongoni Manza. 16 Nɨnɔ
aɓɨnɨkyana ndɛkɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ na ɓaɓotiso, inisanatʉ
ndɛkɛ na muhukuso. Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnɨkyanɨgʉ ndɛkɛ Mongoni
Manza mi nɨmɔ, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ. 17 Ɓumibaga
ndɛkɛ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ka yɨgya yɨmbanga-mbanga yi nɨyɨ:
ko lino kamɨ, ɓokpumyaga ndɛkɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, ɓanzɨnaga
ndɛkɛ masasʉ mambɨya, 18 ɓugwiga ndɛkɛ ɓanzʉka na maɓɔkʉ ikanɨ
komwo sʉmʉ, kanɨ luki kʉgyɨgʉ. Ɓubisilyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu
maɓɔkʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓahʉka.»

Yeso igini ka Baba
(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)

19 Nɨyɔ Mombukwono-dosu Yeso ʉɓɨkya ɓɛyɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨkoku ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ. 20 Ɓaɓɨɓya ɓaga
kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ. Mombukwono-
dosu a ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mogubo mi nɨmɔ masɨ. Lɨngʉnʉ la
Mongoni Manza nɨmɔ ɓapága ndɨ, a ndɨ kainisono pisi ka mokingyosi
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓa ndɨ kagya.]

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Luka
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpikaga ndɨ mino nɨma. Luka kɛgʉ ndɨ ɨyɨ atʉtʉmbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ na Yeso, anumuusa ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka Yeso a ndɨ mino kadwɛ kʉ kwa kʉ iba ndɨ mino ɓɨnza. Kumbuso yi, akpikilya kʉwa ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tiofilo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Luka a ndɨ mʉnganga, ɓakpakyanaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ na atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Pɔlɔ. Luga ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓokpikaga ndɨ Moɓiso, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ kɛgʉ ndɨ Muyuda. Luki limoti, atʉmbʉlaga yɨgya ka Ɓayuda ɓɛ kyɛ ɓawai-dakɨ ɓibitɔ ɓɨnza ɓɛ Yeso nɨ wanɨ.

Luka aɓɨkya ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓʉndaga ngama nɨnɔ uhukusogo. A Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓaɓɨkya ndɨ ka Moɓiso ɓɛ Kunzi atikoku ndɛkɛ. Kunzi a ndɨ kaiba ɓɛ Muhukuso kiki, iɓusu ɓasɨ tika ɓatʉ ɓuɓungogo. Atikoku ndɨ mukpekpe mɔ Mikakɨ kauhukusogo ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Miki yi nɨ Yeso-Kilisito.

Luka atʉmbʉlaga ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ mino ɓambanzʉ, atʉmbʉlaga bulyo ya kukwakʉ na pupa ka Yeso mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Luka okpikatʉ gɔnɨ kɨtaɓʉ ya yɨɓa: kɨtaɓʉ yi nɨ «Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa». Atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉtʉmbwa katʉkya wa Kunzi aɗokisa ndɨ mino Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓɛyɔ Mongoni Manza ɨtʉlyana ndɨ mino ɓapa ɓayasɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ Luka okpikaga ndɨ mino kɨtaɓʉ yi nɨyɨ *1:1-4*
Ɓɛyɔ Yuani-Mubatizaɨ na Yeso ɓɨɓʉkʉta ndɨ mino *1:5–2:52*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-20*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:21–4:13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:14–9:50*
Yeso opupini ka Galilaya, ɨnda ka Yelusalɛma *9:51–19:27*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *19:28–23:56*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *24:1-12*
Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ, Kunzi aɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ *24:13-53*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Ambɔkʉ Tiofilo, mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ, ɓambanzʉ ɓudingi
ɓokingiloni kokpiko mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ luga
kusu. 2 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨna ndɨ no miso ka mambwa
ɓatɨtʉmbʉlyaga ndɨ mino, na ɓɨita kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓɨkya ɓa lɨkpʉmʉka
ko Kunzi. 3 Kinili, kumbuso mʉkpɨma, ɨmɨ, nini ɨmɨ ɓɨnza gɔnɨ

kaukpikilyo ka ɓungbingbili, ɨwɛ Tiofilo, lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ katʉkya ka mambwa, 4 iba wibatʉ lɨngʉnʉ la mʉtɨwɨ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

5 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɔdɨ Mbɔkʉ a ndɨ mino ngama wa iwili ka Ɓayuda, a ndɨ no kumu ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Zakalia. Ɨyɨ, a ndɨ ko pigo ya ɓukumu ka Abia. Mukakɨ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ a ndɨ ka lɨvananza ka Aluni nɨnɔ a ndɨ kumu mudingi. 6 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa ndɨ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Ɓagyaga ndɨ mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu nɨ ɓakɛgʉ na dakɨ yi. 7 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ no miki kyɛ Ɛlɨsabɛtɨ a ndɨ ndʉya. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa kʉwa ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ.

8 Lɨsyɛ limoti, Zakalia a kʉwa ndɨ kagya ligubo kakɨ la ɓukumu kambwa ko Kunzi kyɛ mʉ ma ligubo a kʉwa ndɨ ka lɨgbʉta kakɨ. 9 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtɨwɨ ma ligubo li nɨlɔ, lɨɓɛsɛ awanya kʉwa ndɨ ɨyɨ kogulya ka pa Yotu Kʉgbɛ ka ndaɓʉ ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adʉdʉ.* 10 Ko ngbingo yi nɨnɔ Zakalia a ndɨ mino kasumbo adʉdʉ nɔ, ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kunzi, ɓa ndɨ kalʉmba.

11 Kʉwa wa, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga ɓɨgba ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa gbɔgbɔ nɨyɔ a ndɨ mino kasumbo adʉdʉ yɔ. 12 Ngbingo yi nɨnɔ Zakalia amɨna mino ɓɛyɔ, ombomboyo, ogwa kʉɓangakʉ kʉgbɛ. 13 Luki limoti, malaika aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zakalia, wakoɓongonitɔgʉ, kyɛ Kunzi ukonini malʉmba kakʉ. Mukakʉ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ ʉɓʉkʉtɨlya ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓɛ Yuani. 14 Ɨwɛ wogwa ɓanʉ ɨgyagya kʉgbɛ na ɓambanzʉ ɓudingi ɓogwa ɓanʉ magyagya ko bulya lɨɓukuti kakɨ. 15 A ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ mʉtʉ mudingi kambwa ka Mombukwono-dosu. Ɨyɨ kamwigʉ ndɛkɛ vinya gʉtʉgʉ makana magɔgɔ nɨmɔ mapʉ aka. Ika ndɛkɛ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu katʉkya ka mʉma ka amakɨ. 16 Uyikosa ndɛkɛ ɓomikya Ɓezaleli ɓudingi kamɨgɨlya Mombukwana-daɓʉ Kunzi. 17 Odoku ndɛkɛ kambwa ko Kunzi abɛ atʉtʉmbwa pa imoti na lɨmbɛngɨ no ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ Ɨlɨya, kaigiso mambɛngɨ ka ɓaba-ɓomiki ka ɓomikaɓʉ. Uyikosa ndɛkɛ ɓatʉ ɓanyɛ kodoku ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ kaiko ɓakɨtʉlya kagya mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu Kunzi na kagugubyo.»

18 Luki limoti, Zakalia aɓɨkya malaika ɓɛ: «Luki tino lɔ emibiso ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lɨngʉnʉ? Kyɛ ɨmɨ na kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ, muka kamɨ a kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ gɔnɨ.»

19 Malaika amigisya ɓɛ «Ɨmɨ nɨ Gabilieli, nikaga ɓuwobi no Kunzi ɓongbinga ɓasɨ kagugubyo. Ɨyɨ nɔ etikiku kaʉɓɨkya na kaʉpá mongoni manza mi nɨma. 20 Yɛkɨ ɨwɛ wakoɓinikyonigʉ mʉnzɨna kamɨ nɨmɔ igyonosa ɓanʉ ko ngbingo yi, ɛɛɛ wɨna sɛ, wɨɨta kʉwa ɓoɓo, wakakwananɨgʉ ɓata kanzɨna kadwɛ ndɛkɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonoso mino.»

21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kunzi kaɓʉnda Zakalia. Nɨyɔ olipya kʉwa ɓɨndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ. 22 Wa opupoku mino kakwananagʉ ndɨ ɓata kanzɨna na ɨɓʉ. Kinili ɓambanzʉ ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ a abɛ inini lɨkpʉmʉka lɨmbanga kʉ ka

* **1:9** 1:9 Ɓokumu ɓasumbaga ndɨ adʉdʉ abɛ malʉmba kaɓʉ kambwa ko Kunzi.

ndaɓʉ kʉ. A kʉwa ndɨ kaʉwanyaga ɓapa na maɓɔkʉ kyɛ a kʉwa ndɨ ɓoɓo.
23 Nɨyɔ Zakalia ama ngbingo wa ligubo kakɨ ɓɛyɔ, ɨga kʉ kakɨ.
24 Kʉwa kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, mukakɨ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ ava
mʉma. Katʉkyagʉ ndɨ kʉ kakɨ ka ɓatɨmba kuɓukumuti. A ndɨ kaɓɨkya
ɓɛ: 25 «Wɨna lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi ogyi ɓi
ko bulya kamɨ, kɛtʉmba suni ya ɓʉndʉya ko misa ka ɓambanzʉ.»

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yeso

26 Nɨyɔ mʉma ka Ɛlɨsabɛtɨ ɨtʉlyana ɓatɨmba maɗɨya, Kunzi atikoku
malaika Gabilieli ka gʉɗʉ ɓemoti wa Galilaya nɨnɔ ina ɓɛ Nazalɛtɨ.
27 Atikoku ndɨ ka mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kavanana na mʉlʉkʉ
ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Mʉsɨka
yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malia. 28 Malaika apuponilya Malia kʉ a ndɨ mino,
aɓɨkya ɓɛ: «Gwanɔ magyagya Malia, Mombukwono-dosu uɗukilyini
ɓʉɓʉnga. Ɨyɨ a pa imoti na ɨwɛ.»
29 Nɨyɔ Malia ʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ombomboya kʉgbɛ,
imuusa ɓɛ: «Inguo ya yuuso tino sɛ yɨna?» 30 Malaika aɓɨkya
ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, Malia, kyɛ winisonini na ɓʉɓʉnga ko Kunzi.
31 Wava ɓanʉ mʉma, waɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓanʉ ɓɛ Yeso.†
32 Ɨyɨ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ɨbɨba, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Mika Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-
Kʉgbɛ. Mombukwono-dosu Kunzi apá ndɛkɛ ɓʉngama ka tɨtakɨ ɓɛyɔ
ka Daudi, 33 ika ndɛkɛ ngama kʉgʉ ka Ɓezaleli ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
ɓʉngama kakɨ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
34 Kumbuso yi, Malia amuusa malaika ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
igyonosa kʉwa ɓanʉ lɨkɨ kyɛ ɨmɨ sanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ?»
35 Malaika amigisyoku ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu lɔ usilyoku ɓanʉ, ngu ko
Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ utikya ɓanʉ abɛ kululuko. Kinili miki yi nɨnɔ
waɓʉkʉta ɓanʉ ika ndɛkɛ mʉtʉ Wotu, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Miko Kunzi.
36 Wɨkwɛ sɛ, Ɛlɨsabɛtɨ nɨnɔ a ndɨ ndʉya ka lɨvananza kakʉ a kʉwa ɨyɨ
na mʉma ma ɓatɨmba maɗɨya. Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ a kʉwa mino mbɔkʉ-mbɔkʉ yɔ. 37 Kyɛ kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ a
lapʉpʉ kʉgbɛ ko Kunzi.»
38 Malia asikisya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ musunzu ka Mombukwono-dosu.
Yasɨ igyonosi kʉgʉ kamɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ weɓikyi mino.» Kumbuso
yi, malaika aga ndɨ.

Malia ogoni kanda Ɛlɨsabɛtɨ

39 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, Malia ava ndɨ lɨgʉndʉ kaaga ɓɨgala-
gala kʉ ka mugi mimoti ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa. 40 Nɨyɔ adwɛ
kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Zakalia, amuusa mukakɨ ɓɛyɔ ka
Ɛlɨsabɛtɨ. 41 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɨsabɛtɨ ʉkana mino yuuso ka Malia,
miki aɗwo ɓiɗuku-ɗuku ka mʉma. Ɛlɨsabɛtɨ otuma na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
42 Kʉwa wa apamɨkana ɓɛ: «Kunzi uɗukilyini ɓʉɓʉnga kahʉkɨtaga
ɓoko ɓasɨ na gɔnɨ miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ, ɓʉɓʉnga kakɨ a kʉwa
kʉgʉ kakɨ gɔnɨ! 43 Ngasa yɨmbanga tino sɛ ɨna amakɨ Mombukwana-
damɨ edulyiku mina ɓɛnɛ? 44 Kyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nukoni mino
yuuso kakʉ, miki oɗwa na magyagya ɓiɗuku-ɗuku ka mʉma kamɨ.
45 Ɨgyagya yidingi kʉ kakʉ kyɛ woɓinikyonini ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
Mombukwono-dosu Kunzi ʉɓɨkya ndʉkʉ igyonosatʉ.»

---

† **1:31** 1:31 Lino li nɨlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ Muhukuso.

Malia akatʉmbʉlaga ɓʉnza ko Kunzi

46 Kʉwa wa Malia aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Lɨmbɛngɨ kamɨ akobibiso ɓudingi ka Mombukwono-dosu Kunzi,
47 na mutumo na ɨgyagya
ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kamɨ,
48 kyɛ umokini ɓazwa kakɨ ɓo kumbu kʉgʉ ka musunzu kakɨ, ɨmɨ mʉtʉ wa payaya.
Katʉkya mbɨya wanʉ, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓɛmaka kʉwa ɓɛ mʉtʉ wa ɓʉɓʉnga,
49 kyɛ Kunzi Mombukwono Ngu egyilini lɨkpʉmʉka lɨmbanga.
Lino kakɨ nɨ Kunzi Wotu.
50 Owonisilaga kumbu kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ
nɨɓayɔ ɓaɓangaga.
51 Ogyini makpʉmʉka makpʉkpʉ no ngu ya kʉɓɔkʉkɔ kakɨ:
ukpumya ɓatʉ ɓa yɨbɨba,
52 usisa ɓangama ka moliki ma ɓʉngama
luki limoti uɗokisa ɓatʉ ɓa payaya kʉgʉ.
53 Ʉpá ɓatʉ ɓanza makpʉmʉka manzanza,
luki limoti umigisa ɓatʉ ɓa mukumbo maɓɔkʉ papuyi.
54 Usingyoku ɓosunzu kakɨ ɓɛyɔ ka lɨvananza la Izaleli.
Ɨyɨ kaɓʉsalagʉ kaukwilya kumbu,
55 kʉgʉ ka Abalahamʉ na ɓɛvananza kakɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ʉpá ndɨ mino ɓotitosu agʉmɛ.»
56 Malia asyɛsyɛ ndɨ kʉ ka Ɛlisabɛtɨ ɓuwobi kadwɛ ɓatɨmba ɓasaa.
Kumbuso yi, ɨga ndɨ kʉ kakɨ.

Yɨɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

57 Nɨyɔ ngbingo wa lɨɓukuti ka Ɛlɨsabɛtɨ ɨtʉlyana, aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi. 58 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓɛvananza ɓʉkana ndɨ ɓɛ Kunzi Mombukwono-dosu awonisilyini ɓʉnza. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓogwa ndɨ magyagya pa imoti na ɨyɨ.
59 Nɨyɔ miki otulyasa masyɛ ɓʉgɨna, ɓodoku kʉwa ndɨ kakɔ. Ɓa ndɨ kapa kalʉka na ɨyɨ abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia. 60 Luki limoti amakɨ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɓɛyɔ, ɓalʉka ɓɛ Yuani.»
61 Ɨɓʉ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza kakʉ nɨnɔ ina ɓɛyɔ!» 62 Kʉwa wa ɓamuusa ndɨ abakɨ nɨ ɓananzɨna lɨɓoɓo ɓɛ ɓibi, ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa kalʉka mikakɨ.
63 Zakalia akʉnga ndɨ lɨɓaʉ nɨlɔ ɓokpikaga mino, kumbuso yi okpika ndɨ ɓɛ: «Lino kakɨ ɓɨkpɛ nɨ Yuani.» Ɓombombaya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ. 64 Na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, mʉnɔkʉ ahukwikana ndɨ, apʉnga kʉwa ndɨ ɓata kanzɨna, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga kanɨ anobibisa Kunzi.
65 Kʉwa wa, ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mugi ɓogulya ndɨ ka kʉɓangakʉ, na kʉ ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa, ɓatʉ ɓasɨ ɓanatʉmbʉla kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ aka lɔ. 66 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkanaga ndɨ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, ɓapʉngaga ndɨ katamana ko bulya yi, ɓanimuusa ɓɛ miki yi nɨmʉna ika sɛ pɨyɛ ndɛkɛ ɓʉnɨ? Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Zakalia akatʉmbʉlaga makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi

67 Abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, apʉnga ndɨ kanzɨna abɛ mugyalandʉ, anaɓɨkya ɓɛ:

68 «Mombukwono-dosu Kunzi ka Ɓezaleli avɨ ɨbɨba,
kyɛ ohukusogini lɨvananza kakɨ, ʉkʉlaga ka ɓusunzu.
69 Atitikilyiniku Muhukuso nɨnɔ wongu,
ka lɨvananza ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Daudi.
70 A ɓɛgɛyɔ atʉmbʉlaga ndɨ mino ndɛlɨ kʉgbɛ ka mʉnɔkʉ ka ɓogyalandʉ kakɨ ɓɨkpɛ:
71 Apá ndɨ agʉmɛ ɓɛ atɨkʉlaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na ka ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɨsaga katɨgya ɓʉnyɛ.
72 Ɓɛgɛyɔ, ʉmɨnɨlya ndɨ ɓotitosu kumbu,
atamana ndɨ agʉmɛ kakɨ wotu ko Kunzi.
73 Kyɛ Kunzi apá ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ agʉmɛ wotu kakɨ,
74 katɨkʉlaga ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na katɨsa kagugubyo kʉwa nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ.
75 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓotu na ɓongbingbili ko misa kakɨ
ka masyɛ masɨ ma ɔɓɨlɨ kusu.
76 Na ɨwɛ mikamɨ, ɓʉlʉka ndɛkɛ ɓɛ mugyalandʉ ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ,
kyɛ wodoku ndɛkɛ koɓungusyaga pisi ka Mombukwono-dosu kambwa,
77 na kowonisilo lɨvananza kakɨ ɓɛ uhukusaga ndɛkɛ pisi
kaʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
78 Kunzi nɨnɔ kusu a na lɨmbɛngɨ lanza kʉgbɛ no kumbu:
atitikilyoku ndɛkɛ lɨmɔmɔ kotukyoku kʉgʉ abɛ mangbamʉ ma mɔnɨ,
79 kauzigo nɨɓɔ ɓa ko biti na kʉsɔ wa kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ,
katiwonisilo kaɓyɛ pisi ya mazɨyɔ.»
80 Miki a kʉwa ndɨ kopingo nɨ lɨmbɛngɨ anatumo. Ikaga ndɨ ɨyɨ ka ɨsa aka, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ imibisikosa ndɨ mino ɓɨngbanganya ka ɓomikya Ɓezaleli.

2

Yɨɓʉkʉta ka Yeso
(Matayɔ 1:18-25)

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ngama mudingi wa Lʉma ɓɛyɔ ka Ogisiti apá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ ɓʉtangɨ ɓambanzʉ kakɨ ɓasɨ. 2 Lɨtatanga nɨlɔ la mambwa lɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Kilinio a ndɨ mino ngama wa iwili ya Sulia. 3 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨndaga ndɨ ka yikpikisiso, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ka mugi mi nɨmɔ ɨɓʉkʉta mino.
4 Yɛzɛfʉ atʉkya ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, kʉ ka iwili ya Galilaya, kaɨnda ka gʉɗʉ wa Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi ma kɨɓʉkʉta ka ngama Daudi, ka iwili ya Yudɛa. Ɨnda ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Daudi, 5 kayikpikisiso ɨɓʉ na Malia nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ. Malia a sɛ kʉwa ndɨ wa na mʉma.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kʉ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, masyɛ kakɨ ma lɨɓukuti ɨtʉlyana. 7 Aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi, pʉta kakɨ. Atikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, amongosa ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɨɓʉ na pa ka ndaɓʉ ka ɓobiko.

Malaika upupilyini ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama

8 Ka iwili yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓasyɛgɛ ndɨ kunzi ko tutu, kauɓuulyogo ɓanyama kaɓʉ. 9 Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ɨbɨba ya mangbamʉ ka Mombukwono-dosu ukungulo. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. 10 Luki limoti, malaika ʉɓɨkya ɓɛ:

«Makoɓongonitɔgʉ, kyɛ noduku kamʉpá mongoni manza nɨmɔ mʉpá
ɨgyagya yidingi ka ɓambanzʉ ɓasɨ. 11 Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Muhukuso
iɓukutini ko bulya kunu kʉ ka mugi ka Daudi, ɨyɨ nɨ Masiya,
Mombukwono-dosu. 12 Mamiba miki yi nɨnɔ ka makpʉmʉka mi nɨma:
Matakanya miki wawɛsɛ mutikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, mumongoso
ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga mino.»
13 Ambaza ka ɓamalaika osyoku ɓigbututu katʉkya kʉgʉ wa lɨsyɛ,
pa imoti na malaika wagɔgɔ, ɓapʉnga kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
14 «Ɨbɨba ko Kunzi kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ, na mazɨyɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ
ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉpaga!»

Ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓogoni ka Bɛtɛlɛhɛmʉ

15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamalaika ɓatʉkya mino kaɨga kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ ɓɛ: «Togoni nɛkɨ ka
Bɛtɛlɛhɛmʉ, tiniku nɨlɔ opupi kʉ, nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi
atiwonisili.»
16 Ɓɨnda ndɨ ɓɨgala-gala, ɓatakanya Malia na Yɛzɛfʉ, sɛ kʉwa miki
wawɛsɛ mumongoso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino.
17 Nɨyɔ ɓamɨna, ɓatʉmbʉlaga nɨlɔ malaika ʉɓɨkya ndɨ ko bulya ko miki
wawɛsɛ yi nɨnɔ. 18 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ
mongoni mi nɨmɔ. 19 Luki limoti, Malia a ndɨ koɓuulyogo lɨkpʉmʉka
nɨlɔ lasɨ, obiso mino lɨmbɛngɨ. 20 Kumbuso yi, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama
ɓɨga ndɨ nɨ ɓanabibisa Kunzi, ɓanambɨmbɨlya ka masɨ nɨmɔ ɓʉkana
ndɨ na nɨmɔ ɓɨna ndɨ, kyɛ masɨ igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ
malaika ʉɓɨkya ndɨ mino.

Ɓalukini miki

21 Nɨyɔ masyɛ ɓʉgɨna ɨtʉlyana wa miki ɨɓʉkʉta mino, adwɛ ko
ngbingo kakɨ mʉkɔ, ɓalʉka ɓɛ Yeso, lino li nɨlɔ malaika atwa ndɨ
kambwa amakɨ kava mʉma.

Ɓogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

22 Kʉwa wa masyɛ ma kiɓuɓiso kaɓʉ ɨtʉlyana mino, kaɓyɛnɛnɛ na
mʉtʉʉ ka Musa, Yɛzɛfʉ na Malia ɓaga ndɨ no miki ka Yelusalɛma
kabiso ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-dosu, 23 kyɛ, ikpika ndɨ ka
Mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu ɓɛ: «Okwononi kapá abɛ apɛpɛ ka
Mombukwono-dosu miki mʉlʉkʉ yi wasɨ, nɨnɔ pʉto yi.» 24 Ɓɨnda
ndɨ ka Yelusalɛma kapá gɔnɨ apɛpɛ ɓɛgɛyɔ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ
mino: «Ɓonzuwo ɓaɓa gʉtʉgʉ ɓomikya ɓamokpondi ɓaɓa aka.»
25 Wɨna sɛ wa, alʉkʉ ɓemoti a ndɨ ka Yelusalɛma kʉ ina ndɨ ɓɛ
Simioni. A ndɨ mʉtʉ wongbingbili na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ.
Ikaga ndɨ kaɓʉnda mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana ndɨ kohukusa lɨvananza
la Izaleli. Lɨmbɛngɨ-Lotu a ndɨ kʉgʉ kakɨ. 26 Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ
awonisila ndɨ ɓɛ kokwigʉ nɨ kanaminigʉ Kilisito nɨnɔ Mombukwono-
dosu atikoku. 27 Akpamya ndɨ kogulya ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo
yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓɨnda mino no mikaɓʉ ɓɛyɔ ka Yeso, kabiso
ka maɓɔkʉ ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga ndɨ mino,
28 Simioni adungo, abibisa Kunzi, aɓɨkya ɓɛ:
29 «Mbɨya wanʉ, Eeeze Mombukwono-dosu, hutulyosini ɓagʉmɛ kakʉ:
Wakwanana kʉwa kasa musunzu kakʉ kokwo ka mazɨyɔ,
30 kyɛ ninini muhukuso kakʉ no misa kamɨ,
31 muhukuso mi nɨmɔ woɓungusyaga ndɨ ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ:

32 A lɨmɔmɔ li nɨlɔ uziga ɓanʉ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ nɨɓɔ ɓakumibigʉ
na nɨlɔ apá ɓanʉ ɨbɨba ka Izaleli, lɨvananza kakʉ.»
33 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Simioni a ndɨ kaɓɨkya ko bulya ka Yeso,
ʉmbanga ndɨ ɓaɓʉkʉta kakɨ. 34 Simioni akʉnga Kunzi ɓɛ uɗukilyi
ɓʉɓʉnga, aɓɨkya Malia amakɨ Yeso ɓɛ: «Kunzi atikoku ndɨ miki yi
nɨmʉna ko bulya yi nɨyɔ ɓɛ ugwisisi ikanɨ umomosi ɓatʉ ɓudingi luga
ko ɓomikya Ɓezaleli. Ika ɓanʉ likingyosi ɓɛ Kunzi akagya ligubo kakɨ
nɨ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya, 35 na ɓata opupisa ɓanʉ mʉtamanagɨ
masɨ nɨmɔ ɨsʉma ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ ɓudingi. Sɛ kʉwa ɨwɛ,
Malia, wigomisaga ndɛkɛ ko bulya ko miki yi nɨmʉ abɛ ɓakutumo
dʉkpa.»

Ana, mugyalandʉ muko yi akanzɨna ko bulya ka Yeso

36 Mugyalandʉ ɓemoti muko yi ina ndɨ ɓɛ Ana, ikaga ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka
Yelusalɛma. A ndɨ mika Fanueli, ka lɨvananza ka Aseli. A kʉwa ndɨ
mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ. Ɓagya ndɨ ɓyanga maɗɨya na ɨka na mbʉnyakɨ
nɨnɔ ava ndɨ nɨ a mbɛyɨ mʉsɨka aka. 37 Kumbuso yi, ika kʉwa ndɨ woko
aka, na kʉ odwisa ndɨ mino ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓʉgɨna na ɓɨkwanganya.
Katʉkyagɨgʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki limoti agyɨlyaga ndɨ Kunzi
ligubo biti na lɨsyɛ: Avaga ndɨ ngbingo ko ginyo malɨlɨ na kalʉmba.
38 Odoku ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, apʉnga kabibiso Kunzi.
Ʊtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓʉnda ɓɛ pisi tino yɔ
Kunzi ʉkʉlaga mino ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ka ɓusunzu.

Ɓaɓʉkʉta ka Yeso ɓigini na Yeso ka Nazalɛtɨ

39 Ngbingo yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓama mino kagya masɨ nɨmɔ
mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu Kunzi akʉngaga ndɨ, ɓɨga na Yeso
ka Galilaya, ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ. 40 Miki apʉnga ndɨ kopingo na
kopingogo. A ndɨ mutumo na yimibo na ɓʉɓʉnga ko Kunzi a ndɨ pa
imoti na ɨyɨ.

Yeso otigolini ka Yelusalɛma

41 Ɓyanga ɓayasɨ, abakɨ na amakɨ Yeso ɓaɗakaga ndɨ ka Yelusalɛma
ka yɨnga ya Pasɨka. 42 Wa Yeso otulyoso mino ɓyanga tɛkɛɓɛ na
ɓɨɓa, ɓaɗaka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ.
43 Ngbingo yi nɨnɔ yɨnga osyo mino, ɓɨga, luki limoti miki Yeso asɨkana
kʉ ka Yelusalɛma nɨ abakɨ na amakɨ ɓakibigʉ. 44 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ
Yeso akakpakyana ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨganana.
Nɨyɔ ɓagya lɨsyɛ limoti ka lɨgʉndʉ nɨ ɓakɛgʉ kamɨna, ɓapʉnga kʉwa
ndɨ kakɨsa luga ka ɓɛvananza kaɓʉ na ɓawai-daɓʉ. 45 Luki limoti,
ɓakamɨnagʉ ndɨ. Kinili ɓɨga ɓata ndɨ kakɨsa kʉ kwa kʉ ka Yelusalɛma.
46 Kumbusa wa masyɛ masaa, ɓatokonyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi:
A ndɨ mukuliko pa imoti na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, anʉmʉkana
na anumuuso makpʉmʉka magɔgɔ. 47 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana, kaɨna yimibo kakɨ na sikisyo kakɨ ka
makpʉmʉka nɨmɔ ɓa ndɨ kamuusogo mɔ. 48 Ngbingo yi nɨnɔ abakɨ na
amakɨ ɓamɨna mino, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ, na kʉ amakɨ amuusi
ɓɛ: «Mikamɨ, ɨkɨ pɨyɛ yɔ watigyi ɓi mino ɓɛyɔ? Tomomini iɓusu na
abakʉ ɓɨgbagbagba kaʉkɨsa.»

49 Umigisya ɓɛ: «Mo ɓi kɛkɨsa ko bulya ɨkɨ? Makɛgʉ kaiba ɓɛ
okwononi ɓɛ niki ka ndaɓʉ ka Baba?» 50 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba
isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaʉɓɨkya lɔ.
51 Kʉwa wa Yeso ɨga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka Nazalɛtɨ. Agyaga
ndɨ mʉtʉʉ kaɓʉ masɨ. Amakɨ oɓuulyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ ka
lɨmbɛngɨ. 52 Yeso a ndɨ kopingo kanɨ yimibo kakɨ anisisilo kambwa,
anaɓosilo Kunzi na ɓambanzʉ.

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 A ndɨ syangasʉ sa tɛkɛɓɛ na kuɓukumuti sa ɓʉngama ka Tibelio,
ngama mudingi wa Lʉma. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Potio Pilatʉ andaga
ndɨ iwili ya Yudɛa, Ɛlɔdɨ a ndɨ ngama wa Galilaya. Mamakɨ ɓɛyɔ ka
Filipi a ndɨ gɔnɨ ngama wa iwili ya Itulia na Talakoniti ɓɛgɛyɔ Lisania
a ndɨ mino ngama wa Abɨlɛnɛ. 2 Ana na Kayafa ɓa ndɨ ɓokumu-kumu.
Mongoni ko Kunzi asilya ndɨ Yuani, mika Zakalia ka ɨsa. 3 Kumbuso
yi, Yuani ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya mutili mo liɓo ma Yɔlɔdanɨ,
anakʉwa ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, miɓotisiso, Kunzi amʉpɨlya ɓʉnyɛ
kunu.»
4 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ikpika ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ
Isaya ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
Ɓungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!
5 Tikyoni mombuɗu masɨ,
gbotomosogoni ɓangʉpa ɓayasɨ na ɓokpumo ɓayasɨ mʉɗɔngɔnɨ,
nononi ɓopisi ɓaɨyɨgaga,
mosulyo nɨɓayɔ ɓaya maɓyɛ.
6 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ndɛkɛ muhukuso ko Kunzi.»
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ɓambanzʉ ɓudingi ɓanadulyoku ɓɛ uɓotisi,
ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu lɨvananza ka ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi
pisi kapɨkɨta ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ akodoku? 8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka
yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ, mosoni kaɓɨkya kʉsɔ kunu ɓɛ: ‹Titosu
nɨ Abalahamʉ!› A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso
matamʉ mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ. 9 Gbɔnɨ a mbɨya wanʉ
yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka motino mi: ɓagbɨtatʉ bʉkʉtɔ tasɨ nɨtɔ
kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.»
10 Ɓambanzʉ ɓudingi kʉsɔ wa ambaza ɓamuusaga ndɨ Yuani ɓɛ:
«Okwononi sɛ kʉwa bɛ tagyɨ ɓʉnɨ?» 11 Usikisyaga ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ
kika na ɓasimizi ɓaɓa, apá mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na ɨyɨ ɓemoti, na nɨnɔ
a na malɨlɨ, agyɨ ɓɛgɛyɔ.»
12 Ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓodoku ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ kayiɓotisiso,
ɓamuusa Yuani ɓɛ: «Muwonisilo, okwononi ɓɛ iɓusu tagyɨ ɓʉnɨ?»
13 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makokungonitɔgʉ ɓuyi kakɨtaga nɨɓɔ mʉtʉʉ ka
ɓangama aɓɨkya.»
14 Ɓasʉda ɓamuusa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓusu, takwanana
kagya ɓʉnɨ?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makukupyogonitɔgʉ ɓambanzʉ ɓuyi
no ɓou gʉtʉgʉ kaʉɓʉkʉlyaga lɨkpʉmʉka aka. Luki limoti, gwogoni
magyagya na mʉkalya kunu aka.»

15 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉndɨla, na mʉsasa. Ɓimuusaga ndɨ ɓɛ
kɛgʉ sɛ ɓanʉ Yuani nɨ Kilisito? 16 Yuani usikisya ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ,
nakamuɓotiso ko liɓo, luki limoti nɨnɔ akodoku a no ngu kɛkɨtaga
ɨmɨ, nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka. Ɨyɨ,
amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no ɓuku. 17 A na ɗunga mugwi,
wakɨtʉlya kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ mʉpʉnga, abiso ka basa
ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ
kolimikogigʉ.»
18 Kʉwa wa, Yuani ʉpaga ndɨ mʉtʉʉ mɔgɔgɔ na ɓopisi dididi na
kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza. 19 Luki limoti, Yuani a ndɨ kayoyiso Ɛlɔdɨ
ngama wa Galilaya kyɛ ava ndɨ Elodia, muko mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi.
Na kyɛ agya ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka manyɛnyɛ makpʉ. 20 Kumbuso yi,
Ɛlɔdɨ agya ɓata ndɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ kʉgbɛ kagwisisa Yuani.

Yuani aɓotisini Yeso
(Mataɣɔ 3:13-17; Malɨkɔ 1:9-11)

21 Kumbuso kauɓotiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, Yuani aɓotisa ndɨ
gɔnɨ Yeso. Ko ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalʉmba wa, lɨsyɛ
ohukwikono, 22 Lɨmbɛngɨ-Lotu asilyoku ndɨ abɛ likpondi. Kʉwa wa,
lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Mikamɨ mʉpaka, nɨnɔ
nobiso mino lɨmbɛngɨ.»

Puponogo ka Yeso
(Mataɣɔ 1:1-17)

23 Yeso a ndɨ na ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ko ngbingo yi nɨnɔ
apʉnga ndɨ mino ligubo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓapandaga ndɨ ɓɛ a mika
Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Eli. 24 Eli nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ
nɨnɔ a ndɨ mika Lawi. Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a
ndɨ mika Yanaɨ, Yanaɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ. 25 Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ
mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Amosi, Amosi nɨnɔ a ndɨ mika
Naʉmʉ, Naʉmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Esili, Esili nɨnɔ a ndɨ mika Nagai.
26 Nagai nɨnɔ a ndɨ mika Matɨ, Matɨ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa
nɨnɔ a ndɨ mika Simeini, Simeini nɨnɔ a ndɨ mika Yoseki, Yoseki nɨnɔ
a ndɨ mika Yoda. 27 Yoda nɨnɔ a ndɨ mika Yuanani, Yuanani nɨnɔ a ndɨ
mika Lɛsa, Lɛsa nɨnɔ a ndɨ mika Zelubabeli, Zelubabeli nɨnɔ a ndɨ mika
Salatieli, Salatieli nɨnɔ a ndɨ mika Neli. 28 Neli nɨnɔ a ndɨ mika Meleki,
Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Adi, Adi nɨnɔ a ndɨ mika Kɔsamʉ, Kɔsamʉ
nɨnɔ a ndɨ mika Ɛlɛmadamʉ, Ɛlɛmadamʉ nɨnɔ mika Ɛlɨ. 29 Ɛlɨ nɨnɔ a
ndɨ mika Yeso, Yeso nɨnɔ a ndɨ mika Eliezeli, Eliezeli nɨnɔ a ndɨ mika
Yɔlamʉ, Yɔlamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi.
30 Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Simioni, Simioni nɨnɔ a ndɨ mika Yuda, Yuda
nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Yɔnamʉ, Yɔnamʉ
nɨnɔ a ndɨ mika Eliakɨmʉ. 31 Eliakɨmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Mɨlɨa, Mɨlɨa
nɨnɔ a ndɨ mika Mɨna, Mɨna nɨnɔ a ndɨ mika Matata, Matata nɨnɔ a
ndɨ mika Natanɨ, Natanɨ nɨnɔ a ndɨ mika Daudi. 32 Daudi nɨnɔ a ndɨ
mika Yɛsɛ, Yɛsɛ nɨnɔ a ndɨ mika Obedi, Obedi nɨnɔ a ndɨ mika Bɔazɨ,
Bɔazɨ nɨnɔ a ndɨ mika Sɔlɔmɔnɔ, Sɔlɔmɔnɔ nɨnɔ a ndɨ mika Nasoni.
33 Nasoni nɨnɔ a ndɨ mika Aminadabʉ, Aminadabʉ nɨnɔ a ndɨ mika
Adimi, Adimi nɨnɔ a ndɨ mika Alini, Alini nɨnɔ a ndɨ mika Esiloni,
Esilomi nɨnɔ a ndɨ mika Pelesi, Pelesi nɨnɔ a ndɨ mika Yuda. 34 Yuda
nɨnɔ a ndɨ mika Yakɔbɔ, Yakɔbɔ nɨnɔ a ndɨ mika Isaka, Isaka nɨnɔ a
ndɨ mika Abalahamʉ, Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Tela, Tela nɨnɔ a
ndɨ mika Naholi. 35 Naholi nɨnɔ a ndɨ mika Selugi, Selugi nɨnɔ a ndɨ

mika Leu, Leu nɨnɔ a ndɨ mika Pelegi, Pelegi nɨnɔ a ndɨ mika Ɨbɛlɛ,
Ɨbɛlɛ nɨnɔ a ndɨ mika Sala. 36 Sala nɨnɔ a ndɨ mika Kenanɨ, Kenanɨ
nɨnɔ a ndɨ mika Alifakisadi, Alifakisadi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛmʉ, Sɛmʉ
nɨnɔ a ndɨ mika Nʉa, Nʉa nɨnɔ a ndɨ mika Lameki. 37 Lameki nɨnɔ a
ndɨ mika Metusɛla, Metusɛla nɨnɔ a ndɨ mika Ɨnʉka, Ɨnʉka nɨnɔ a ndɨ
mika Yaledi, Yaledi nɨnɔ a ndɨ mika Maleleli, Maleleli nɨnɔ a ndɨ mika
Kainana. 38 Kainana nɨnɔ a ndɨ mika Enosi, Enosi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛtɨ,
Sɛtɨ nɨnɔ a ndɨ mika Adamʉ, Adamʉ nɨnɔ a ndɨ miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Matayɔ 4:1-11; Malɨkɔ 1:12-13)

1 Yeso igoku kʉwa ka mutili ma Yɔlɔdanɨ, mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
Lɨmbɛngɨ lɨ nɨlɔ a ndɨ kakpokyoniso kʉ ka ɨsa. 2 Kʉ ɓɛyɔ, mumuyoniso
a ndɨ kaɓɔɓɔ ka masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya. Kalyalyagɨgʉ ndɨ ka
masyɛ mi nɨmɔ. Nɨyɔ masyɛ mi nɨmɔ ɨtʉlyana, ɨmʉkana ndɨ nza.
3 Kʉwa wa, mumuyoniso aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, kpamya
lɨtalʉ lɨ nɨlɨ ɨɨtɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ
kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso ɨnda ndɨ na ɨyɨ ka pa yɨkʉngʉ kʉgbɛ,
amanya ko ngbinga ɓemoti, moliki ma ɓʉngama masɨ ma ɔɓɨlɨ.
6-7 Aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kamɨ kebibiso, nʉpátʉ
ɓʉngama na ɨbɨba yasɨ nɨyɨ wakaɨna yɨ, kyɛ ɓɛpá ndɨ ɨmɨ. Nakwanana
gɔnɨ kapá mʉtʉ wasɨ nɨnɔ napa kapá.»
8 Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Mubibiso
Mombukwana-dakʉ Kunzi, waɓanga asɨ ɨyɨ aka mʉkaka.›»
9 Mumuyoniso aga ndɨ ɓata na ɨyɨ ka Yelusalɛma, aɗokisa kugbondo
wa Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko
katʉkya wanʉ wadwɛ wasɨ, 10 kyɛ ikpikaga ɓɛ: ‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ
ɓamalaika kakɨ ɓɛ ɓuɓuulyogi,› 11 ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ, ‹kyɛ wakid-
woni kʉgʉkɔ ka lɨtalʉ.›»
12 Luki limoti, Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Mombukwana-dakʉ Kunzi.›»
13 Nɨyɔ mumuyoniso ama kʉwa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso ka ɓopisi dididi,
asa ndɨ mbɛyɨ.

Yeso opungini ligubo kakɨ ka Galilaya
(Matayɔ 4:12-17; Malɨkɔ 1:14-15)

14 Katʉkya kʉwa ndɨ wa, Yeso ɨga ndɨ ka Galilaya mutumo ɓɨɗɛ no
ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ka iwili yi nɨyɔ yasɨ.
15 Atɨwaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda na ɓambanzʉ
ɓasɨ ɓa ndɨ kabɨba.

Ɓambanzʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kabaɨlya Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Malɨkɔ 6:1-6)

16 Yeso ɨnda ndɨ ka Nazalɛtɨ, kʉ opinga ndɨ mino. Lɨsyɛ la kimumbiso,
ingya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agyaga
ndɨ mino. Amaga ndɨ katangʉlaga Moɓiso. 17 Ɓapá kɨtaɓʉ nɨyɔ

4:4 4:4 Wanda ka Yigɨlya 8:3. **4:8** 4:8 Wanda ka Yigɨlya 6:13. **4:11** 4:11 Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:12** 4:12 Wanda ka Yigɨlya 6:16.

mugyalandʉ Isaya okpika ndɨ. Akʉlana*, ɨna ndɨ pa nɨyɔ ikpikaga
mino ɓɛ:
18 «Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu a pa imoti na ɨmɨ,
kyɛ egboɗya ndɨ molingo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓayangya
Mongoni Manza.
Etikoku kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓa ligbito ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
nɨɓɔ ɓa na ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓɛ miso ʉkʉlɨkanatʉ ɓata,
nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
19 kaɓɨkya bulyo syangasʉ si nɨsɔ Mombukwono-dosu
uwonisila ndɛkɛ mino ɓambanzʉ ɓʉnza kakɨ.»

20 Kumbuso yi Yeso oɗukufa kɨtaɓʉ, amigisya ndɨ mʉgya-ligubo. Ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓa kʉwa ndɨ kanda asa ɨyɨ aka ɓɨngbangbangba. 21 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ: «Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Moɓiso mi nɨma itulyonini kʉgʉ kunu nɨɓɔ makɛmʉkana.»

22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kabibisa Yeso, nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ ko bulya mʉnzɨna mʉmbanga-mbanga nɨmɔ a ndɨ kopupa ka mʉnɔkʉ kakɨ. Ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ asɨ mika Yɛzɛfʉ aka mʉ!»

23 Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨngʉnʉ aka makwanana ɓanʉ kɛtʉlya lig-bitoku li nɨlɨ: ‹Mʉnganga, wihukusanɔ nɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.› Mɛɓɨkyatʉ ɓanʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Tʉkana ndɨ masɨ nɨmɔ wagya ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, gya kʉwa ɓɛgɛyɔ wa kʉnʉ wa.›»

24 Uɓikyoku ɓata ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mugyalandʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kɛgʉ na ɨbɨba ka mugi mi nɨnɔ iɓukuti mino. 25 Na ɓata, nakwanana kamʉɓɨkya lɨngʉnʉ aka ambɛ ko ngbingo ka mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓowoko ɓoko ɓi ɓa ndɨ ɓakpʉ ka Izaleli. Ko ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ kalʉkagɨgʉ ndɨ ka ɓyanga ɓɨsaa na ɓatɨmba maɗɨya. Kʉwa wa mufefenge ma nza ɨtʉlyana ndɨ ka mugi masɨ. 26 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Kunzi katɨkagʉ ndɨ Ɨlɨya ka ɓemoti luga kaɓʉ kiki asɨ ko woko ɓemoti muko yi aka nɨnɔ ikaga ndɨ ka Zalɛpɛta ka iwili ya Sidɔna. 27 Na gɔnɨ, ɓakeɓu-keɓu ɓa ndɨ ɓudingi kʉgbɛ ka Izaleli ko ngbingo ka mugyalandʉ Elisa. Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ ɓemoti kaɓʉ aka luga kaɓʉ kahʉkagʉ ndɨ kiki asɨ Namani aka nɨnɔ mʉtʉ wa iwili ya Sulia.»

28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. 29 Ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓatindikaga ndɨ Yeso kunzi wa gʉɗʉ, ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ kʉgʉ wa ngʉpa nɨyɔ ɓopika ndɨ mino gʉɗʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa ndɨ kapa katindikoku kʉnʉ wasɨ. 30 Luki limoti, akɨtaga ndɨ luga kaɓʉ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ ya kakɨ.

Yeso ahukusini mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 1:21-28)

31 Yeso osya ndɨ kʉwa ka Kapɛlɛnaumu, gʉɗʉ wa iwili ya Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso. 32 Mʉtʉʉ kakɨ ʉmbangaga ndɨ ɓambanzʉ kʉgbɛ kyɛ atɨwaga ndɨ no ngu.

33 Kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, alʉkʉ ɓemoti a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Apʉnga ndɨ kakʉgwaga: 34 «Hu! Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉnɨ? Woduku ɓi katimosisyo? Nakaumiba ɓɨnza ambɛ ɨwɛ nɨ wanɨ. Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu ko Kunzi.»

---

* **4:17** 4:17 Akʉlana: Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓoɗukufaga ndɨ kɨtaɓʉ abɛ kʉlʉgbʉ. **4:19** 4:19 Wanda ka Isaya 61:1-2.

35 Yeso apamyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Daka! Pupa
ka alʉkʉ yi nɨmʉ!» Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya ndɨ alʉkʉ nɔ
wasɨ ɓɨngɔmʉ kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ, opupa ndɨ nɨ kagyogyisigʉ
36 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga ndɨ
kaimuusa luga kaɓʉ ɓɛ: «Inguo ya mʉnzɨna tina pɨyɛ ma? Akapa
mʉtʉʉ ka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ɓou no ngu, anopupo!»
37 Mongoni ka Yeso ɨtʉlyana ndɨ pa yasɨ ka iwili yi nɨyɔ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu
(Mataɣɔ 8:14-17; Malɨkɔ 1:29-34)

38 Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aga kʉ ka
Simoni. Tɨtakɨ Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ kayɨmʉkana ɓʉdɨ, ɓaɓɨkya
ndɨ Yeso ɓɛ ahukusi. 39 Yeso akpʉɗa ndɨ, adidikyo. Apamya ndɨ koloɓu,
koloɓu osyo. Wa aka wa, ahʉka ndɨ, apʉnga ndɨ kahugugubyo.
40 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ odidiko mino, ɓadulyoku ndɨ na ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu dididi. Ubisilyaga ndɨ maɓɔkʉ yɨkaka-
yɨkaka, anuhukuso. 41 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ upupagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓatʉ
ɓudingi, anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɨwɛ, nɨ Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso
ʉnzɨnɨlyaga ndɨ na ɗɨya, anʉpakya kanzɨna kyɛ ɓa ndɨ kamibo ɓɛ ɨyɨ
nɨ Masiya.
42 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, Yeso opupa ndɨ kaɨnda ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ
ndɨ mino. Ambaza ka ɓambanzʉ apʉnga ndɨ kakɨsa, nɨyɔ ɓamɨna, ɓa
ndɨ kapa kakpɨngba ɓɛ kusonitɔgʉ ɓata. 43 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ɓɛ:
«Okwononi gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi ka
ɓagʉɗʉ ɓagɔgɔ, kyɛ Kunzi etikoku ndɨ ko bulya yi nɨyɔ.» 44 Idukulaga
ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda.

5

Yeso umokini ɓaɓɨɓya ɓa mambwa
(Mataɣɔ 4:18-22; Malɨkɔ 1:16-20)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu
ya Gɛnɛzalɛtɨ.* Ambaza ka ɓambanzʉ otundukonoku ndɨ kahʉkana
Mongoni Manza ko Kunzi, ɓamotosyo ɓɨkpwɔ. 2 Ɨna ndɨ mangbɔlɔ
maɓa ɓuwobi na kubi. Ɓogwi ɓosi ɓɔ ɓafʉma ndɨ, ɓosya kasʉkʉsa
moyo kaɓʉ. 3 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ imoti, nɨyɔ ka Simoni, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ osisili mbɛyɨ mino ɓyɨ na kubi. Ika kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga
kapá mʉtɨwɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ.
4 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, aɓɨkya Simoni ɓɛ: «Sisilo ɨngbɔlɔ ka
pa yodu, kumbuso yi, molubo moyo kunu.» 5 Simoni amigisya ɓɛ:
«Muwonisilo, tosilyi luba moyo, luki limoti takogwigʉ musi gʉtʉgʉ
ɓemoti aka. Yɛkɨ ɨwɛ kʉwa nɔ wekpomyi, nɨgɨlyatʉ ɓata kolubo.»
6 Ɓoluba kʉwa ndɨ, ɓugwi ɓosi ɓudingi kʉgbɛ, moyo kaɓʉ apʉnga
ndɨ katɨnɨkaga. 7 Ɓʉmaka ndɨ na maɓɔkʉ ɓawai-daɓʉ nɨɓɔ ɓasɨkana
ndɨ ka ɨngbɔlɔ yagɔgɔ ɓɛ ɓusingyiku kanyɔ moyo. Ɓodoku ndɨ, ɨɓʉ
ɓasɨ pa imoti, ɓotumisa ndɨ mangbɔlɔ masɨ maɓa na ɓosi, apʉnga
ndɨ komwaga liɓo. 8 Nɨyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ɨna ɓɛyɔ, ogwa no moli
kambwa ka Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tʉkya ɓuwobi
na ɨmɨ kyɛ na mʉtʉ wa ɓʉnyɛ!» 9 Kyɛ kʉɓangakʉ agya ndɨ kʉgbɛ,
kaʉmɨna ɓosi ɓudingi nɨɓɔ ɓugwi ndɨ ɓɔ. 10 Gʉtʉgʉ Yakɔbɔ na Yuani

* **5:1** 5:1 Ɓalɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ ibombu ya Galilaya.

ɓomika Zɛbɛdayɔ aka, ɓawai-dakɨ Simoni, ɓaɓanga ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ Simoni ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, katʉkya mbɨya wanʉ, wakikigʉ ɓata mʉnyɔ ɓosi, luki limoti wika kʉwa mʉnyɔ ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»

11 Ɓafʉma ndɨ mangbɔlɔ, ɓasa masɨ, ɓapʉnga kaɓɨɓyo yi.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Matayɔ 8:1-4; Malɨkɔ 1:40-45)

12 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ keɓu-keɓu a ndɨ nɨ amoni nzʉyɨ yasɨ ɓɨtɨta, asilyoku ndɨ. Nɨyɔ amɨna Yeso, ogwa mokpukpu kambwa kakɨ, ɨgama na ɨyɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»

13 Yeso anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla, aɓɨkya ɓɛ: «Noponi, ngʉmana!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, alʉkʉ nɔ angʉmana ndɨ ɓɨngɔ. 14 Kʉwa wa Yeso agbɨtyaga ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ: «Wakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Luki limoti, wɨnda kayiwonisyo ko kumu, kumbuso yi, wapá apɛpɛ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyo mino, iba mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»

15 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mongoni ka Yeso a kʉwa ndɨ asɨ kaɗa aka kʉgbɛ. Ɓambaza ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓamʉmʉkanaga ndɨ kamʉkana, anohukuso ɓokoloɓu kaɓʉ. 16 Luki limoti Yeso atʉkyaga ndɨ ɓɨpɛlɛ luga kaɓʉ, ɨnda ka ɨsa kalʉmba.

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Matayɔ 9:1-8; Malɨkɔ 2:1-12)

17 A kʉwa ndɨ lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapa mʉtɨwɨ. Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa Mʉtʉʉ ka Musa ɓa ndɨ ɓukuliko wa gɔ wa, ɓodoku ndɨ katʉkya ko giyo yasɨ ya Galilaya, ya Yudɛa na ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma. Ngu ka Mombukwono-dosu yɔ apága ndɨ ɓututungyo kohukuso ɓokoloɓu. 18 Wɨna sɛ ɓambanzʉ ɓosiloku ndɨ, nɨ ɓabinikini zɛgɛsɨ ɓemoti kʉgʉ wa kalagba. Ɓa ndɨ kakɨsa pisi kaguliso ka ndaɓʉ nɨyɔ Yeso a ndɨ mino, na kabiso kambwa kakɨ. 19 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓagulisa pisi yanɨ ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ na ɨyɨ kugbondo, ɓatʉmba ndɨ mino mapala koukulya ngala, ɓasisa kʉwa ndɨ na kalagba kakɨ luga ka ɓambanzʉ, kambwa ka Yeso. 20 Nɨyɔ Yeso ɨna baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Yɛ wai, nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»

21 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kaimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉna akatʉmbwa Kunzi mʉ? Wanɨ nɔ akwanana kapɨlya ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka yɨkaka?»

22 Yeso andʉnga ndɨ mʉtamanagɨ kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ? 23 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ!›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wakpakyana!› 24 Luki limoti, nakapa kamumibiso ambɛ Mika-mʉmbanzʉ a no ngu yasɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kapɨlya ɓʉnyɛ.» Kʉwa wa aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ambɛ wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ!»

25 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ amaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, abɨnɨka kalagba nɨyɔ a ndɨ mino wakanga, aga kʉ kakɨ nɨ anabibiso Kunzi. 26 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓasɨ ba ndɨ kabibiso Kunzi nɨ kʉɓangakʉ utumini ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tinini lɨkpʉmʉka lɨmbanga na lɨsyɛ li nɨlɨ.»

Yeso amokini Lawi
(Mataɔ 9:1-8; Malɨkɔ 2:1-12)

27 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso opupa ndɨ, amɨna ndɔmbɛ wa manzanza
ɓemoti, ina ndɨ ɓɛ Lawi, wakiko ka bilo kakɨ. Yeso aka na ɨyɨ aka ɓɛ:
«Iɓyeku!»
28 Lawi amaga, asa ndɨ makpʉmʉka masɨ, apʉnga kaɓɨɓya. 29 Kʉwa
wa, Lawi alyisisya ndɨ Yeso dumo mudingi kʉ kakɨ, ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza ɓakpʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na ɨɓʉ.
30 Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na ɨɓʉ, ɓapʉnga
ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ka kpɔlɔ, ɓanumuusa ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɛ: «Ko bulya
ɨkɨ yɔ makalyalya na komwo pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na
ɓagya-manyɛ?»
31 Yeso umigisya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki
limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓɔ ɓakɨsaga. 32 Nakodokugʉ kaʉkɨsa
ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti nɨɓɔ ɓanyɛ, iba kyɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ kaɓʉ.»

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo wa malʉmba
(Mataɔ 9:14-17; Malɨkɔ 2:18-22)

33 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓaɓɨɓya ka Yuani na nɨɓɔ kusu
ɓoginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo ɓɨgala-gala, ɓalʉmbagatʉ gɔnɨ. Luki
limoti nɨɓɔ kakʉ, ɓikaga ɨɓʉ asɨ kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi
nɨnɔ.»
34 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ makwanana kaʉgbʉma
ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓumoki ko dumo wo vononi ɓɛ ɓakolyolyonitɔgʉ ko
ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino pa imoti na mbʉnya muko? Kigyonosigʉ!
35 Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmba mino mbʉnya muko
luga kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ ndɛkɛ malɨlɨ ko ngbingo.»
36 Yeso utulyoku gɔnɨ lizuni li nɨlɨ: «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kanʉagɨgʉ panga ya kutuko kwambɨya kodɪ̀ko noyu ɨnzanza, kagya
ɓɛyɔ, kutuko nɨkwɔ kwa mbɨya kwɔ anʉɨka kyɛ panga yi nɨyɔ yambɨya
yɔ kakwananɨgʉ na ɨnzanza. 37 Sɛ kʉwa gɔnɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kaɓʉngwagɨgʉ vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto
ta ɓanyama ɓayɨgbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ
ɓambɨkɛ, vinya agbɔ wasɨ. 38 Kinili, okwononi kaɗuko vinya wambɨya
ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya gɔnɨ. 39 Na gɔnɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kakwananɨgʉ kapa kamwo vinya wambɨya nɨ amwini sɛ nɨnɔ
mʉkpaga. Kyɛ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nɨnɔ mʉkpaga a wanza kʉgbɛ.›»

6

Yeso akaɓɨkya lɨkpʉmʉka ko bulyo ya Lɨsyɛ la kimumbiso
(Mataɔ 12:1-8; Malɨkɔ 2:23-28)

1 Lɨsyɛ la kimumbiso limoti, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ kakɨtaga
pisi ka ɓotiko ɓaya nganʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓanatɨnaga ɓɛkazo ɓi,
ɓanatubo na maɓɔkʉ, ɓanalya. 2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa
ndɨ wa, ɓumuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makagya nɨlɔ ɓapakya kagya
ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
3 Yeso umigisya ɓɛ: «Makatangʉlagagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ngama
Daudi agya ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino na ɓanza ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ?
4 Ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ava mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi.
Alya, ʉpá gɔnɨ ndɨ ɓawai-dakɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓokumu ɓalyaga ndɨ mino
nɨ ɨɓʉ aka mukati mi nɨmɔ.»

5 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mika-mʉmbanzʉ nɔ a mombukwana
Lɨsyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉtʉ ɓemoti wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Malɨkɔ 3:1-6)

6 A ndɨ ɓata Lɨsyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, Yeso ogulya ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga ndɨ kapá mʉtɨwɨ. Kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti
a ndɨ na kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ kukwo. 7 Ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ kanda Yeso ɓɨngbangbangba, ɓɛ ikanɨ
ahukusatʉ mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kakɨsa
ɓɛ ɓamɨna na ɨɓɔ no pisi tino, kyɛ ɓasʉngʉlyɨ. 8 Luki limoti, Yeso a
ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ. Aɓɨkya kʉwa alʉkʉ nɔ a ndɨ kʉɓɔkʉkɔ
kukwa nɔ ɓɛ: «Wamaga, wodoku wa luga ka ɓambanzʉ wa.» Amaga
ndɨ, isisilo luga kaɓʉ. 9 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakamumuusa
ambɛ: Luki tina pɨyɛ lɔ okwononi kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso? Kagya
lɨkpʉmʉka lanza ka Lɨsyɛ la kimumbiso ikanɨgʉ kagya lɨkpʉmʉka
lanyɛ? Kahukuso ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ ikanɨ kapʉta?»

10 Yeso ʉnda ɨɓʉ ɓasɨ ɓizumuuu, kumbuso yi, aɓɨkya kʉwa alʉkʉ nɔ
ɓɛ: «Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɨ, kʉɓɔkʉkɔ ahʉka ɓɛyɔ aka yɔ ikaga
ndɨ mino. 11 Luki limoti, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, ɓapʉnga ndɨ kaimuusa luga kaɓʉ ɓɛ
ɓakwanana kagya Yeso ɓʉnɨ.

Yeso upunogini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:1-4; Malɨkɔ 3:13-19)

12 Ka masyɛ mi ndɨ nɨmɔ, Yeso aga kalʉmba ka ngʉpa, asɨlya ndɨ
asɨ malʉmba aka. 13 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ʉmaka ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉpʉnaga
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa luga kaɓʉ nɨɓɔ ʉlʉka kʉwa ndɨ ɓɛ ɓatʉtʉmbwa. 14 A
ndɨ nɨ: Simoni (nɨnɔ Yeso alʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ), mamakɨ ɓɛyɔ ka
Andɨlɨa, Yakɔbɔ, Yuani, Filipi, Batulumei, 15 Matayɔ, Tʉma, Yakɔbɔ yi
nɨnɔ mika Alʉfayɔ, Simoni* nɨnɔ a ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ ka mugi kaɓʉ,
16 Yuda mika Yakɔbɔ sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso akatɨwa nɨ anohukuso ɓokoloɓu
(Matayɔ 4:23-25)

17 Yeso pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosyoku ndɨ ka ngʉpa, ɓamaga
ndɨ ka pa yanza ɓɨkpa. Wa ɓɛyɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓudingi ɓa ndɨ
wa. Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ a ndɨ wa gɔ wa: ɓambanzʉ nɨɓɔ
ɓodoku ndɨ katʉkya iwili yasɨ ya Yudɛa, ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma, ka
mutili ma Tilo sɛ kʉwa Sidɔna. 18 Ɓodoku ndɨ kamʉkana na ɓɛ Yeso
uhukusi. Gʉtʉgʉ nɨɓɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a ndɨ kaugyogyiso, ɓahʉka
ndɨ. 19 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakɨsaga ndɨ kavɨla, kyɛ a ndɨ no ngu kʉsɔ kakɨ
nɨyɔ uhukusaga ndɨ na iyu ɨɓʉ ɓasɨ.

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulyo ɨgyagya no kumbu
(Matayɔ 5:1-12)

20 Kʉwa wa Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓizumuuu aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na yangya,
kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓo kunu!
21 Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na nza mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ mikutatʉ ndɛkɛ!

---

* **6:15** 6:15 Ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Zɨlɔtɨ.

ɨgyagya kunu iɓunu yi niɓɔ ma kagama mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ matɨbatʉ ndɛkɛ!
22 Gwoni magyagya kika kanɨ ɓambanzʉ ɓakamʉmʉya, ɓanamʉkya,
ɓanamʉtʉmbwa, ɓanamʉbɨnɨkya makpʉmʉka manyɛnyɛ ɓitititi, ko
bulya ko Mika-mʉmbanzʉ. 23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, gwoni magyagya,
mobumbukaga ɓɨtɨta-tɨta, kyɛ minisona ndɛkɛ na mʉkalya mudingi
kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ ɓugyogyisaga
ndɨ mino ɓogyalandʉ.
24 Luki limoti, kumbu kunu iɓunu yi niɓɔ ma na mukumbo,
kyɛ ɨgyagya kunu kʉwa yu nɨyɔ aka yɔ mo mino yɔ!
25 Kumbu kunu iɓunu yi niɓɔ ma ɓakikutogo mbɨya yi wanʉ,
kyɛ mɨmʉkanatʉ ndɛkɛ nza!
Kumbu kunu iɓunu yi niɓɔ makatɨba mbɨya wanʉ,
kyɛ malyatʉ ndɛkɛ kumbu, migomisogo!
26 Kumbu kunu kika nɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakamʉbɨba, kyɛ a
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ ɓugyaga ndɨ mino ɓogyalandʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ.»

Huponi ɓomuyoniso kunu
(Matayɔ 5:38-48; 7:12)

27 «Luki limoti, nakamʉɓɨkya iɓunu niɓɔ makɛmʉkana ambɛ:
Huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓɨnza niɓɔ ɓakamʉmʉya.
28 Wolikyoni ɓʉɓʉnga ko Kunzi ka niɓɔ ɓakamugbusyo, mʉkʉngʉlya
niɓɔ ɓakamugyogyiso. 29 Mʉmbanzʉ kʉɓɨta ka panga, wayikosilya
gɔnɨ nɨyɔ yagɔgɔ. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya koti kakʉ, wasɨlya gɔnɨ
simizi. 30 Mʉmbanzʉ wasɨ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya
luki, wakaɓikyonitɔgʉ ɓɛ umigisilyi. 31 Nɨlɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyɨlyɨ,
ugyilyoni ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
32 Kika nɨ mʉpaga niɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na ɨzangɨya
tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓapananaga luga kaɓʉ aka gɔnɨ. 33 Kika
nɨ magyaga ɓʉnza ka niɓɔ aka ɓɔ ɓamʉgyɨlyaga ɓʉnza, minisana na
ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ aka ɓagyaga ɓɛgɛyɔ. 34 Minisana
na ɨzangɨya tino, kika nɨ mukupisaga iɓunu ɓatʉ ɓi niɓɔ aka ɓɔ
ɓakwanana kamumigisilyo? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓokupisanaga luga
kaɓʉ aka iba ɓigisyoni luki li nɨlɔ aka lɔ! 35 Luki limoti, iɓunu
huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓɨnza. Kupisoni nɨ makɛgʉ ɓata
na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓamumigisyatʉ. Kʉwa wa, minisana ndɛkɛ na
mʉkalya mudingi, mika ndɛkɛ ɓomiko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. A
ɓɛyɔ, ɓʉnza kakɨ a ka ɓatʉ ɓasɨ iki ka niɓɔ ɓakamigisyogigʉ ɨbɨba na
ka ɓatʉ ɓanyɛ. 36 Wikoni na mambɛngɨ mo kumbu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Obonu o mino na lɨmbɛngɨ lo kumbu.»

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Matayɔ 5:38-48; 7:12)

37 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, Kunzi kamʉkʉlyɨgʉ
ndɛkɛ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ, makubisonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ na mʉkɔmbʉ,
Kunzi kamubisigʉ ndɛkɛ na mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ, hupilyoni ɓɛngɛnɨ,
Kunzi amʉpɨlya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ. 38 Hupóponi ɓɛngɛnɨ, Kunzi amʉpápa
ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ. Amuɗukilyaga ndɛkɛ ka mbɨyɔ kunu ɨsangɨ ya
mʉpʉnga nɨyɔ yanza, mʉpɨpa, mʉkpɨndila ɓɨnza ɓɨmvɨ, mutumo
na mʉkala, onogwanana ɓɨgbɨya-gbɨya. A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ

mʉgyaga mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amumigisya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.»
39 Kʉwa wa Yeso ʉtʉlya ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Mʉtʉ wa koloɓu ya
mamɔmɔ akwananatʉ kakpokyonisa dakɨ? Gʉtʉgʉ iki yi aka! Kagya
ɓɛyɔ, ɓogwa ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ka lɨɓyɛ. 40 Mʉɓɨɓya gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananɨgʉ kakɨtaga muwonisilo kakɨ, luki limoti mʉɓɨɓya wasɨ nɨnɔ
ɓawonisilaga ɓɨnza, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwonisilo kakɨ.
41 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko liso ka
mamakʉ, nɨ wakɛgʉ sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ? 42 Wakwanana
pɨyɛ kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Ya, gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko liso›,
ɨwɛ nɨnɔ wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɨna ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ? Ɨwɛ mʉtʉ
wa kʉɓɔɓɔkʉ mʉna, wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ. Kumbuso
yi, wakwanana kʉwa kaɨna ɓɨngbanganya kanyɔ okuku nɨnɔ a ko liso
ka mamakʉ.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Mataɣɔ 7:16-20; 12:33-35)

43 «Sɨbʉkʉsɔ sanza kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanyɛ, na gɔnɨ sɨbʉkʉsɔ
sanyɛ kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza. 44 A ɓɛyɔ, ɓibaga bʉkʉtɔ tasɨ ko
bumo yi aka. Ɓakapwagɨgʉ manga kʉgʉ wa sɨbʉkʉsɔ so mowo,
na ɓakapwagɨgʉ mbʉnyɛ kʉgʉ wa muligi mo mowo. 45 Mʉtʉ
wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ
lanza. Mʉtʉ wanyɛ agyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga
ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanyɛ. Kyɛ mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ opupisaga
makpʉmʉka nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ kakɨ.»

Ɓɨbʉ ka ɓopipiko ɓaɓa
(Mataɣɔ 7:24-27)

46 «Ko bulya ɨkɨ yɔ mɛmakaga mino ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
Mombukwono-dosu› nɨ makɛgʉ kagya nɨlɔ nakamʉɓɨkya? 47-48 Mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ ɛɓɨɓyaga, anʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya, a mʉɗɔngɔnɨ
abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kopika ndaɓʉ. Akpɔ ndɨ lɨɓyɛ lodu, obisa
muɓumbe kʉgʉ wa lɨtalʉ. Ngbingo yi nɨnɔ tumo odoku mino, lɨɓo
oɓuna ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ, luki limoti nɨ koɗukonigʉ,
kyɛ ndaɓʉ ipika ndɨ yanza. 49 Luki limoti, mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ
ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kɛgʉ kagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ no mino
kaɓɨkya, a abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ opika ndɨ ndaɓʉ kʉgʉ wa lɨtɔmbʉ
aka nɨ kokpugʉ muɓumbe. Ngbingo yi nɨnɔ lɨɓo okikoku mino
ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ndaɓʉ yi nɨyɔ, oɗukana ndɨ ɓɨgala-gala, yasɨ
ɓɨgbatata.»

7

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda wa Lʉma
(Mataɣɔ 8:5-13)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
a ndɨ na ilu ka ambaza nɨnɔ a ndɨ na ɨyɨ mukungulo nɔ, ogulya kʉwa
ndɨ ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu. 2 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ɓemoti ka ɓasʉda
wa Lʉma a ndɨ na mʉgya-ligubo nɨnɔ apaga ndɨ kʉgbɛ. Mʉgya ligubo
yi nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ. 3 Nɨyɔ ngama ka
ɓasʉda yi nɨnɔ ʉkana mongoni ka Yeso, atɨkɨlya ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ

ɓemoti-ɓemoti ka Ɓayuda ɓɛ ɓamokilyiku, oduku kahukuso mʉgya-ligubo kakɨ. 4 Nɨyɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓɨtatanaga na ɨyɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ nɨnɔ okwononi ɓɛ mʉgyɨlya ɓɛyɔ o mino kaʉɓɨkya, 5 kyɛ apagatʉ mugi kusu, ɨyɨ aka gɔnɨ nɔ atipikisilyo ndaɓʉ kusu ya malʉmba.»

6 Kʉwa wa, Yeso aga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. A kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ aka ka mʉsɛngɨ, kanɨ ngama yi nɨnɔ anatikilyoku ɓawai-dakɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Kokwononigʉ ɓɛ wingyoku kʉnʉ ka ndaɓʉ kamɨ. 7 Kinili nimini ɓi gɔnɨ ɨmɨ ambɛ sokwononɨgʉ kaɨnda kʉ kakʉ. Luki limoti, ɓikyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-ligubo kamɨ akwanana kahʉka. 8 Ɨmɨ, na kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama kamɨ, na gɔnɨ na na ɓasʉda kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga, nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku, nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»

9 Nɨyɔ Yeso ʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ngama ka ɓasʉda a ndɨ kanzɨna mɔ, lɨkpʉmʉka ambanga. Oyikana ndɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ kaɓɨɓya nɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: Nakaninigʉ ndɛkɛ baya yidingi abɛ nɨyɨ lugo ko ɓomikya Ɓezaleli!»

10 Nɨyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓosilo, ɓatakanya ndɨ mʉgya-ligubo nɨ oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

11 Ɓʉgala ɓi, Yeso ɨnda kʉwa ndɨ ka mugi mimoti nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Naini, ɓaɓɨɓya kakɨ na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. 12 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ, abangana ndɨ na ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnda kolumbo manda ka mʉwanza ɓemoti. Ɨɓʉkʉta ndɨ ɨyɨ mʉkaka aka ka amakɨ, nɨnɔ a kʉwa ndɨ gɔnɨ woko. Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ pa imoti no woko yi nɨnɔ. 13 Nɨyɔ Mombukwono-dosu amɨna muko yi nɨnɔ, akwilya kumbu, aɓɨkya ɓɛ: «Wasa mʉgamʉ.» 14 Kumbuso yi, isisila ndɨ, avɨla sanda, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨyu yɨbɨnɨka ɓamaga. Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Mikya-ɓawanzaaa, nakaʉɓɨkya ambɛ, wamaga!» 15 Wa aka wa, mikya ɓalʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ manda nɔ iko, apʉnga ndɨ kanzɨna. Kumbuso yi, Yeso apá ndɨ amakɨ.

16 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓongisa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga ndɨ kabibisa Kunzi ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mugyalandʉ ɓemoti mudingi opupiniku luga kusu!» na gɔnɨ: «Kunzi osingyiniku lɨvananza kakɨ!»

17 Na mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ, ɨtʉlyana kʉwa ndɨ ka iwili yasɨ ya Yudɛa no giyo yasɨ nɨyɔ ɓuwobi-ɓuwobi wa.

Yeso nɨ Masiya nɨnɔ a ɓanʉ kodoku
(Matayɔ 11:2-19)

18 Ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓapága ndɨ Yuani mongoni masɨ. Kʉwa wa, Yuani ʉmaka ndɨ ɓaɓa luga kaɓʉ, 19 ʉtɨka ndɨ kʉ ka Mombukwono-dosu kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku, ikanɨgʉ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?»

20 Nɨyɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ atitikiku kaumuusa ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku ikanɨgʉ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?›»

21 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓudingi ɓa
ɓokoloɓu dididi, nɨɓɔ ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ,
uhukusa ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ no koloɓu ya mamɔmɔ.
22 Kumbuso yi, Yeso usikisya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga
Yuani nɨlɔ mini na nɨlɔ mukoni: ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ
ɓakaɨna ɓata, nɨɓɔ ɓa mʉtɨngbɨ ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-
keɓu ɓoukini, ɓaadʉka ɓakaʉkana, ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa
payaya ɓakaʉkana Mongoni Manza. 23 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ
ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka Yuani-Mubatizaɨ

24 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Yuani utikoku ɓaga ndɨ, Yeso apʉnga ndɨ
kanzɨnɨlya ambaza ka ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ:
«Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ kʉ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ nɨlɔ a ndɨ kodimbo
na muvivi? Kalɨ! 25 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ
ɓemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti, nɨɓɔ ɓimokisyaga
ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ, ɓika na ɔɓɨlɨ wanza, ɓikaga ka ɓandaɓʉ ka
ɓangama. 26 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ɓemoti? Iyo,
nakamʉɓɨkya ambɛ akitogito mugyalandʉ. 27 Kyɛ ikpika ko bulya kakɨ
ɓɛ:
‹Nakatɨka atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kyɛ uɓungusyili pisi.›»

28 Nakamʉɓɨkya ambɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta na muko,
nɨnɔ a mudingi kakɨtaga Yuani. Luki limoti nɨnɔ a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka
Ɓʉngama ko Kunzi a mudingi kakɨtaga ɨyɨ. 29 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ na
gʉtʉgʉ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka ɓamʉkana ndɨ, ɓiba ɓɛ Kunzi a
ngbingbili, Yuani uɓotisa ndɨ. 30 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi a ndɨ kapa
kʉgʉ kaɓʉ, ɓamʉya ndɨ ɓɛ Yuani uɓotisi.»

31 Yeso aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Nakwanana pɨyɛ kaukingyoso ɓatʉ ɓa lɨsyɛ
li nɨlɨ na ɓɛkɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓa wanɨ? 32 Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓa ɓakikaga ka pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga ɓɛngɛnɨ ɓɛ:
‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbɨ nɨ makoɓɨnigʉ! Tamumbimbilyi ɓi mambʉ
ma idumasʉ nɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!› 33 A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yuani-Mubatizaɨ
odoku ndɨ, kalyagɨgʉ ndɨ mukati, kamwogigʉ ndɨ gɔnɨ vinya, iɓunu
aka ɓɛ: ‹A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.› 34 Mika-mʉmbanzʉ odoku kʉwa
ndɨ, analyalya, anomwo, iɓunu aka ɓɛ: ‹Mundoni alʉkʉ wa mʉsasa
yi nɨmʉna, akalyalya na kamwo vinya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!› 35 Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi
ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya.»

Yeso ogulyini ka ndaɓʉ ka Simoni

36 Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndɨ Yeso kalyalya ɨɓʉ na ɨyɨ kʉ kakɨ.
Yeso ɨnda ndɨ kʉ ka alʉkʉ yi nɨnɔ, iko, ɓapʉnga kalyalya. 37 Muka
ɓemoti wa yɨgya yanyɛ, ikaga ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ. Nɨyɔ ʉkana ɓɛ
Yeso akalyalya kʉ ka Mufalisayɔ nɔ, odoku ndɨ na mʉkɛʉ mimoti nɨmɔ
ɓagya ndɨ na lɨtalʉ la alibati,* otumini na malazi ɓɨɗɛ. 38 Amaga ndɨ
kumbusa ka Yeso ka kpɔlɔ wa magʉ kakɨ. A ndɨ kagama, anuɗukusogo
ɓomomiso-miso ka magʉ ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kʉwa ndɨ

* **7:37** 7:37 alibati: Ɓʉsɔlɔ ɓa tʉkʉtɔ totu nɨtɔ ɓalʉkaga ndɨ notu makpʉmʉka dididi abɛ: ɓambɨkɛ, mawɛngʉ, ɓosupa.

no tukatʉ kakɨ, anopututo magʉ, akpazya ndɨ na malazi. 39 Nɨyɔ
Mufalisayɔ yi ninɔ amaka ndɨ Yeso ɨna ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ kʉsɔ kakɨ
ɓɛ: «Kiko ɓi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a mugyalandʉ walɨngʉnʉ, akwanano
ɓi kaiba ɓɛ muko yi nɨnɔ akavɨvɨla nɔ a na yɨgya yanyɛ.»
40 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya Mufalisayɔ nɔ ɓɛ: «Simoni, na na
lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya.» Simoni asikisya ɓɛ: «Muwonisilo, ɓɨkyanɔ.»
41 Yeso aɓikyoku ɓɛ: «Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓa ndɨ no luɓu ka mʉtʉ ɓemoti.
Ɓemoti a ndɨ no luɓu wa ɓambuma ɓamɨya kuɓukumuti na wagɔgɔ
ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. 42 Yɛkɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓakɛgʉ ndɨ no ɓuyi
kakalya luɓu yi nɨnɔ, ʉpɨlya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa. Luga ka ɓatʉ ɓaɓa
ɓi nɨɓɔ, wanɨ nɔ ika na sɨpananɨsɔ kʉgbɛ na alʉkʉ yi nɨnɔ?»
43 Simoni asikisya ɓɛ: «Nakaɨna abɛ nɨnɔ apɨlya ndɨ nɨ a na ɓuyi
ɓudingi kʉgbɛ.» Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ngbingbili.»
44 Kumbuso, oyikana ndɨ kʉ ka muko yi nɨnɔ, aɓɨkya Simoni ɓɛ:
«Watʉ kamɨna muko yi nɨmʉ? Wa nogulyiku mino kʉ kakʉ wanʉ,
wakepigʉ liɓo la magʉ, luki limoti muko yi nɨmʉna esukusi magʉ no
ɓomomiso-miso, ɛkpaga no tukatʉ kakɨ. 45 Waketitilyigʉ ɓi kepututo,
luki limoti muko yi nɨmʉ kupigʉ kepututo magʉ katʉkya wa aka wa
nogulyiku mino wanʉ. 46 Weketikiligʉ molingo ka mʉ, luki limoti ɨyɨ
etikilito magʉ na malazi. 47 Kinili nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ:
sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ owonisili, akaibisiso ɓɛ ɓapilyini ɓʉnyɛ ɓudingi
nɨɓɔ kakɨ. Luki limoti, nɨnɔ Kunzi apɨlyaga ɓʉnyɛ ɓakɛɗɛ, owonisilaga
sɨpananɨsɔ sɨkɛɗɛ gɔnɨ.»
48 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya kʉwa muko yi nɔ ɓɛ: «Ɓupilyini ɓʉnyɛ
kakʉ.»
49 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na Yeso, ɓapʉnga ndɨ
kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a mbɛyɨ wanɨ,
kaɨkpʉnda kapɨlya ɓʉnyɛ?»
50 Luki limoti Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛ: «Baya kakʉ
uhukusini, waga na mazɨyɔ.»

8

Ɓoko nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ pa imoti na Yeso

1 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma Ɓʉngama
ko Kunzi ka ɓagʉɗʉ no giyo dididi. Ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓa ndɨ
pa imoti na ɨɓʉ. 2 Ɓoko ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ Yeso ʉnyɔ ndɨ mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ, uhukuso ɓokoloɓu, ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ: a ndɨ nɨ
Malia Magadala, nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ maɗɨya na
ɨka, 3 Yuana, muka Suza nɨnɔ a ndɨ zamʉ ka Ɛlɔdɨ Atipasɨ, na ɓagɔgɔ
ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓapága ndɨ ɓuyi kaɓʉ kabɨnɨka ɓuti ka Yeso na
ɓaɓɨɓya kakɨ.

Yeso akatwa lizuni la lɨkʉna
(Matayɔ 13:1-9; Malɨkɔ 4:1-9)

4 Ɓambanzʉ ɓasingyoku ndɨ Yeso kotukyoku ka ɓagʉɗʉ dididi. Nɨyɔ
ambaza mudingi a ndɨ kamʉmʉkana ɓɛyɔ, ʉtʉlya kʉwa lizuni li nɨlɨ:
5 «Mʉtʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna masɔlɔ kakɨ. Nɨyɔ a ndɨ kakʉna
ɓɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓambanzʉ ɓaɗɨtaga ndɨ,
ɓombu ɓalya. 6 Nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtalʉ. Nɨyɔ aɓaka, ʉmɨlaga
kyɛ lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ no liɓo. 7 Yagɔgɔ anyʉka ndɨ ko kpokiki. Nɨyɔ
apʉnga kaɓaka, kpokiki aɓaka ndɨ gɔnɨ iyu, akandaga ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ.

8 Luki limoti niyɔ yagɔgɔ anyʉka ndi ka litɔmbʉ la dɔɓɔ. Aɓaka ndi,
aɓʉkʉta ɓɛkaza ɓiyʉyʉyʉ. Ikaza imoti-imoti aɓʉkʉtaga ndi bumo
yakpʉ kʉgbɛ.» Niyɔ Yeso ama kaʉtʉmbʉlyaga likpʉmʉka li nilɔ ɓɛyɔ,
apamikana ɓɛ: «Mʉtʉ yi ninɔ a na motili ma kʉkana, ʉkaniɔ!»

Ko bulyo tino yɔ Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayɔ 13:10-17; Malikɔ 4:10-12)

9 Kʉwa wa ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa ndi Yeso isi ya lizuni li nilɔ.
10 Usikisya ndi ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ iɓunu ɓodikidi ɓaya Ɓʉngama
kaki. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉkanaga iɓʉ pisi ka mozuni
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga ndi mino ka moɓiso ɓɛ:
‹Bika kaanda ni ɓakɛgʉ kaina,
ɓanʉkana ni ɓakɛgʉ kotombisyo.›»

Yeso akaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓiɓya lizuni la likʉna
(Matayɔ 13:18-23; Malikɔ 4:13-20)

11 «Mʉtʉmbʉlagi ma lizuni nima: masɔlɔ a likingyosi la likpʉmʉka
ko Kunzi. 12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa abɛ pisi kʉ masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndi
mino. Ɓʉkanagatʉ, luki limoti mumuyoniso odoku, anyɔ likpʉmʉka
ka mambɛngi kaɓʉ. Ʉkpingba kabailya likpʉmʉka li nilɔ na kainisono
na muhukuso. 13 Masɔlɔ nimɔ ogwa ndi ka litalʉ, a niɓɔ ɓʉkanaga
likpʉmʉka, ɓogwi na igyagya. Luki limoti ɓa abɛ sibʉkʉsɔ nisɔ
kɛgʉ no lyo, ɓaɓinikyanaga ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Ko ngbinga
wa ɓʉkpɛki-kpɛki, ɓatʉkya ka baya. 14 Nimɔ ogwa ndi ko kpokiki,
a likingyosi ka ɓatʉ niɓɔ ɓʉkanaga Likpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti
ngbingo yi ninɔ ɓo mino kaidukulogo ka baya, mʉtamanagi mudingi,
mʉsasa ma mukumbo na ma litɔmbʉ ʉkanda ɓikpɛki-kpɛki. Ka
muliɓo mi ni ɓakopígʉ masɔlɔ mʉngata. 15 Nimɔ ogwa ndi ka
litɔmbʉ la dɔɓɔ a likingyosi ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉkanaga Likpʉmʉka ko
Kunzi na limbɛngi lanza, ɓanagya yi. Ɓoɓuulyogo, aɓʉkʉta masɔlɔ,
ɓakoyikonogigʉ ka baya gʉtʉgʉ ko ngbingo wa ɓʉkpɛki-kpɛki aka.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Malikɔ 4:21-25)

16 Yeso ʉɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
ninɔ atʉnaga tala agbukumisya ɓata na mʉmbi ikani abiso kusyokoto.
Luki limoti, abisaga kʉgʉ, ka pa niyɔ ɓabisogo mino iba ɓatʉ niɓɔ ɓika
kogulya ɓini ɓʉngbanganya.
17 Kʉwa wa gɔ wa, kɛgʉ na likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ la
kisʉma ni kimibisikosigʉ, ipupisa ka pa yangba. 18 Ɛɛɛ, wiminyonito
ɓɛyɔ mo mino kaʉkana yɔ! A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi ninɔ a no luki, ɓamatilyatʉ
ɓata. Luki limoti, mʉtʉ yi ninɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ nilɔ
akasima ɓɛ a nolu.»

Livananza la lingʉnʉ ka Yeso
(Matayɔ 12:46-50; Malikɔ 3:31-35)

19 Amaki na ɓamamaki Yeso ɓodoku ndi kanda, luki limoti
ɓakakwananagʉ ndi kasilyo ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.
20 Ɓaɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓakaʉkisa kunzi kʉ,
ɓakapa kaʉmina.»
21 Luki limoti Yeso usikisya ndi iɓʉ ɓasi ɓɛ: «Mama na ɓomika-
mama ni ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉkanaga likpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayɔ 8:23-27; Malɨkɔ 4:35-41)

22 Lɨsyɛ limoti Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Tozobini kʉsyakʉ wa ibombu.» Kʉwa wa, ɓaga ndɨ.
23 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kazaba nɔ, Yeso alala ndɨ ɓɨpɛ. Mbumbo
yapʉ apʉnga ndɨ kovivo ko ngbinga ɓemoti aka, ɨngbɔlɔ apʉnga
komwaga liɓo. Ɓa kʉwa ndɨ ka mʉkpanga ma kukwakʉ. 24 Ɓaɓɨɓya
ɓɨnda ndɨ kagbugbutiso, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Muwonisilo, Muwonisilo,
tanolumwogo!»

Nɨyɔ Yeso ogbugbutoku, apamɨlya mbumbo na mʉɓaka, mbumbo
asa ndɨ kovivo, pa aka ndɨ ɓiwo. 25 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ:
«Baya kunu a yanɨ?»

Luki limoti ɓaɓanga ndɨ, ɓombomboyo, ɓanuusana ɓɛ: «Inguo ya
mumbanzʉ tino pɨyɛ mʉ? Akapá mʉtʉʉ gʉtʉgʉ ko mbumbo no liɓo,
masɨ anamʉkana!»

Yeso anyuni mʉlʉkʉ ɓemoti mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
(Matayɔ 8:28-34; Malɨkɔ 5:1-20)

26 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ kʉsyakʉ, ka iwili ya Ɓagɛlasɨ,
tili na iwili ya Galilaya. 27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kosya ka
ɨngbɔlɔ, mʉlʉkʉ ɓemoti wa gʉɗʉ yi nɨnɔ, odoku ndɨ kambwa kakɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Mututu kɛgʉ ɓuwobi,
ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ asɨ ndumbu aka. Kasyɛgɨgʉ ɓata ndɨ ka ndaɓʉ
ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ ka ɓambʉkʉ aka. 28 Nɨyɔ amɨna
Yeso ɓɛyɔ, apamɨkana, ogwa kambwa kakɨ, apamɨkana ɓɛ: «Yeso,
Miko-Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ, nɨlɔ kusu na ɨwɛ opukogi ɓʉnɨ? Kikiliki,
wakegyogyisonito ɓaka!» 29 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ opíni
mʉtʉʉ ka lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ opupi kʉsɔ kakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a
ndɨ nɨ andungulyogini nganga ɓɨkyɔ. Gʉtʉgʉ ɓakakanda ndɨ maɓɔkʉ
na magʉ na ɓaselegeni ɓɛ kyɛ kokyogonito, ɨtɨnaga ndɨ asɨ ɓitututu.
Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la ɓʉnyɛ lɔ akpamyaga ndɨ kaɨnda kʉ ka ɨsa.

30 Yeso amuusa ɓɛ: «Wina ɓʉ?»

Asikisya ɓɛ: «Nina bɛ ‹Ndube›» Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ a ndɨ nɨ amingyini mudingi. 31 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ
ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ kukpomyonitɔgʉ ɓaka kogwa ka liɓyɛ lo ɓuku.

32 Wɨna sɛ ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka ngʉpa wa.
Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ʉsɨlyɨ pisi kogulya ka
ɓangʉya ɓi nɨɓɔ. Abaɨlya. 33 Kʉwa wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ opupa ndɨ
kʉsɔ ka alʉkʉ nɔ, ogulya ndɨ kʉsɔ wa ɓangʉya. Ambaza ka ɓangʉya
wasɨ osya ndɨ ko dido wa ngʉpa kadwɛ ka ibombu, ɓolinda ndɨ.

34 Ngbingo yi nɨnɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓangʉya ɓɨna ndɨ mino lɨkpʉmʉka
nɨlɔ, ɓɨga ndɨ mbangʉ kapága mongoni mi nɨmɔ ka gʉɗʉ na ka ɓogiyo.
35 Ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ. Nɨyɔ
ɓosilo ɓuwobi na Yeso, ɓatakanya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ apupa ndɨ nɔ mukuliko ɓuwobi na Yeso, kanɨ imokisyini
kutuko, mʉpɨla ɓɨnza ɓipisiii. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. 36 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ
igyonosa ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛyɔ alʉkʉ nɔ ahʉka
ndɨ mino. 37 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Gɛlasɨ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ
opupi kʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa ndɨ kaɓanga kʉgbɛ. Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ,
atʉkyɨlya lɨgʉndʉ. 38 Mʉtʉ yi nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
nɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓaganɔ ɓaka pa imoti na ɨyɨ.

Luki limoti, kani Yeso kopagʉ. Aɓikya ɓɛ: 39 «Wiga kʉ kakʉ,
wotumbulogoku likpʉmʉka lasi nilɔ Kunzi ugyilyi.»
Aga ndi, oɓikyogoku ka gʉɗʉ wasi nilɔ Yeso agyilya ndi.

Yeso ahukusini muko ɓemoti, abililisa gɔni mika Yailo muko yi
(Matayɔ 9:18-26; Malikɔ 5:21-43)

40 Niyɔ Yeso iga ɓata kʉsyakʉ wa ibombu, ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ atilya ndi, kyɛ iɓʉ ɓasi ɓa ndi kaɓʉnda. 41 Ko ngbingo
yi ninɔ aka nɔ, ngama ɓemoti wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ninɔ
ina ndi ɓɛ Yailo odoku ndi, ogwa kambwa ka Yeso, itatanaga na iyi ɓɛ
adwinɔ ɓaka kʉ kaki, 42 kyɛ mikaki ɓemoti aka muko yi, wa ɓyanga
banda tɛkɛɓɛ na ɓiɓa, a ɓuwobi kosisa limbɛngi.

Ngbingo yi ninɔ Yeso a kʉwa ndi mino kaaga kʉ, ambaza amotosya
ndi ɓikpwɔ. 43 Kʉsɔ wa ambaza wa, a ndi na muko ɓemoti ninɔ
ɓangʉ apupaga ndi kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓiɓa. A ndi ni omoni
mukumbo kaki masi kaʉkalyaga ɓamʉnganga, luki limoti kɛgʉ ndi na
mʉtʉ ninɔ akwanana ndi kahukuso. 44 Muko yi ninɔ akpuɗoku ndi
Yeso ya kumbuso, avila mʉ ma kutuko kaki. Wa aka wa, ɓangʉ asa
ndi kapupo. 45 Yeso aka ɓɛ: «Wani piyɛ nɔ evili?»

Ɓatʉ ɓasi ɓanganya ndi, Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: «Muwonisilo, wakɛgʉ mbɛyi
kaina ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓukunguli mino yi, ɓumotosya ɓɛnɛ?»

46 Luki limoti, Yeso aɓikya ɓɛ: «Iyo, mʉmbanzʉ ɓemoti evilito, kyɛ
nimukonito ngu kepupo.» 47 Niyɔ muko yi ninɔ ina ɓɛ ɓandungini,
odoku gʉgʉma na kʉɓangakʉ, ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka
ɓambanzʉ ɓasi wa, atʉmbʉlaga ndi ko bulya tino yɔ avila ndi mino
Yeso na ɓɛyɔ ahʉka ndi mino ko ngbinga ɓemoti. 48 Yeso aɓikya ndi
ɓɛ: «Mikya ɓoko mʉna, baya kakʉ uhukusini. Waga na maziyɔ.»

49 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kanzina nɔ, mʉtʉ ɓemoti
otukyoku ndi ka Yailo, ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda,
aɓikya ɓɛ: «Mikakʉ osisini limbɛngi. Wasa ɓata kadomiso Muwon-
isilo.»

50 Niyɔ Yeso ʉkana ndi mongoni mi nimɔ ɓɛyɔ, aɓikya Yailo ɓɛ:
«Wakoɓongonitɔgʉ! Wika na baya aka, mikakʉ ahʉkatʉ.»

51 Ngbingo yi ninɔ Yeso adwɛ mino ka ndaɓʉ ka Yailo, kapagʉ ndi
mʉtʉ wagɔgɔ kogulya pa imoti na iyi ka ndaɓʉ, kiki asi ni Pɛtɛlɛ aka,
Yuani, Yakɔbɔ, abaki na amaki miki. 52 Ɓatʉ ɓasi ɓa ndi kagama na
kaigama ko bulya ko miki yi ninɔ okwa ndi nɔ. Luki limoti Yeso aɓikya
ɓɛ: «Wosoni kagama, miki kɛgʉ mukwo, luki limoti a ka tɔtɔ.»

53 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓatiba ndi ɓikyaaa, kyɛ ɓa ndi kaiba ɓɛ miki a manda.
54 Luki limoti Yeso agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓikya na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Miki aaa,
wamaga!» 55 Ozuzukoku, amaga ndi ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ. Yeso
aka ndi ɓɛ ɓapí malili. 56 Abaki na amaki ɓombombaya ndi kʉgbɛ
kaina likpʉmʉka nilɔ limbanga lɔ, luki limoti Yeso ʉpá ndi mʉtiwi ɓɛ
ɓakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

9

Yeso akaʉtika ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:5-15; Malikɔ 6:7-13)

1 Kʉwa wa, Yeso ʉmʉmʉla ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ʉpá ngu
na ɓʉngama kokpumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ masi na kohukuso
ɓokoloɓu. 2 Kumbuso yi, ʉtika ndi kaɓikyaga mongoni ma Ɓʉngama

ko Kunzi na kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu. 3 Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ:
«Makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ luki limoti aka abɛ mʉdʉkpɔ, kʉgba, mukati
gʉtʉgʉ ɓuyi aka, na makuvonitɔgʉ ɓasimizi ɓaɓa-ɓaɓa. 4 Pa yasɨ
kʉ ɓamʉtilya ɓanʉ mino, wikoni iɓunu asɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ aka
yɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ mopupa ɓanʉ mino ka mugi mi nɨmɔ.
5 Pa yasɨ kʉ ɓambanzʉ ɓakamʉtilyɨ ɓanʉ mino, puponi ka mugi kaɓʉ,
mɨbʉmaga liɓungu la ɓakagba kunu, kaumibisa ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
6 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndɨ, ɓolingya giyo yasɨ. Ɓanaɓɨkyaga
Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ, ɓanuhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.

Ɛlɔdɨ Atipasɨ a ndɨ kakɨsa kamiba Yeso
(Matayɔ 14:1-12; Malikɔ 6:14-29)

7 Wa Ɛlɔdɨ nɨnɔ a ndɨ ngama wa Galilaya ʉkana mino lɨkpʉmʉka
lasɨ nɨlɔ a ndɨ kaigyonosa lɔ, amama ɓɨgbagba nɨ kɛgʉ ɓata kaiba ɓɛ
agya ɓʉnɨ. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ
opupiniku ka ɓabɨlɨ!» 8 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ Ɨlɨya
ipupisiniku ɓata!»
Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ wandɛlɨ ɓemoti op-
upiniku ka ɓabɨlɨ!» 9 Luki limoti, Ɛlɔdɨ aɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nakusisoni
ndɨ Yuani mʉ. Wanɨ sɛ kʉwa ɓata mʉna nakaʉkana makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga kʉgʉ kakɨ mʉ?» A ndɨ kakɨsa kamɨna Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka ɓambanzʉ
(Matayɔ 14:13-21; Malikɔ 6:30-44; Yuani 6:1-14)

10 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓigononoku, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Yeso masɨ nɨmɔ
ɓa ndɨ nɨ ɓogyini. Ɨnda ndɨ na ɨɓʉ ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ
mino, ɓuwobi na gʉɗʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Bɛtɛsaida. 11 Luki limoti,
nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ kaʉkɨsa. Nɨyɔ
ɓadwɛ, Yeso ʉtilya, ʉnzɨnɨlya kʉgʉ wa Ɓʉngama ko Kunzi, uhukusa
ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaigyogyiso na ɓokoloɓu.
12 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ apʉnga mino kogwo, ɓatʉtʉmbwa
ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Hʉɓɨkya nɛkɨ ambaza ka
ɓambanzʉ ɓɛ ɓaga kakɨsa pa ya ɓusisini no luki lɨlya ka sɛngɨ na ka
ɓandaɓʉ nɨɓaɨna ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ, kyɛ ta wanʉ ka ɨsa.»
13 Luki limoti ʉɓɨkya ɓɛ: «Hupóno malɨlɨ asɨ nɨ iɓunu aka
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.»
Ɓasikisya ɓɛ: «Ta iɓusu asɨ na mukati kuɓukumuti aka na ɓosi ɓaɓa.
Wakapa ɓɛ tɨndɨ koluwo malɨlɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ?» 14 A
ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ wa banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Hulikisoni nɛkɨ ka magbʉta. Lɨgbʉta
limoti-limoti ika na ɓambanzʉ banda ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.»
15 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓulikisa ndɨ ɓasɨ. 16 Yeso ava
mukati nɨmɔ kuɓukumuti mɔ na ɓosi ɓaɓa, ɨkwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
amigisya Kunzi ɨbɨba. Kumbuso yi agbananaga, ʉpá ɓaɓɨɓya ɓɛ
ɓalʉpyɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ. 17 Ɓasɨ ɓalyalya, ɓikutaga ndɨ
ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla kʉwa nɨmɔ otigala ndɨ mɔ,
ogwa ndɨ mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso nɨ Masiya
(Matayɔ 16:13-19; Malikɔ 8:27-29)

18 Lɨsyɛ limoti Yeso akɨɗa ndɨ kalʉmba, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ pa imoti
na ɨyɨ. Umuusa ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»

19 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨwɛ nɨ
Yuani-Mubatizaɨ, ɓagɔgɔ ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ
ɨwɛ nɨ mugyalandʉ ɓemoti wandɛlɨ nɨnɔ opupiku ɓi ka ɓabɨlɨ.»
20 Kumbuso yi, Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓunu,
makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
Pɛtɛlɛ amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Masiya nɨnɔ ko Kunzi.»
21 Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ ɓakaɓikyonito mʉmbanzʉ. 22 Omotiloku
ndɨ ɓata ɓɛ: «Okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ,
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓambimbo, ɓamwisiso. Luki limoti, ka lɨsyɛ la masaa kumbusa wa
kukwakʉ kakɨ, opupoku ka mbʉkʉ.»
23 Kumbuso yi ʉɓɨkya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓɨɓya,
okwononi ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abɨnɨka mʉsalaba kakɨ masyɛ
masɨ, anɛɓɨɓya. 24 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ
kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, aɓungusatʉ, luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ aɓungusa
ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kamɨ, ahukusatʉ ndɛkɛ. 25 A ɨzangɨya tino
mʉmbanzʉ kainisono na lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ, nɨ aɓungusini ikanɨ
aputini ɔɓɨlɨ kakɨ ɓɨkpɛ? 26 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko bulya
kamɨ na ko bulya lɨkpʉmʉka kamɨ, Mika-mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ
ɨyɨ suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ na ka ɨbɨba
ka Baba pa imoti na ɓamalaika ɓotu. 27 Luki limoti, nakamʉɓɨkya
ɓɨngbanganya ambɛ, a lɨngʉnʉ: ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓana ɓa
wanʉ, ɓakokwigʉ ndɛkɛ kanɨ ɓakinigʉ Ɓʉngama ko Kunzi.»

Miso ka Yeso ɨgomosyonini
(Mataɣɔ 17:1-8; Malɨkɔ 9:2-8)

28 Ɓuwobi kadwɛ pɔsɔ imoti kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso
aɗaka ndɨ ka ngʉpa pa imoti na Pɛtɛlɛ, Yuani na Yakɔbɔ kalʉmba. 29 Ko
ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kalʉmba nɔ, misa kakɨ igomosyana ndɨ,
ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓitu abɛ ngbangbata kangɨnana. 30 Ɓambanzʉ
ɓaɓa ɓopupana ndɨ ɓigbututu kanzɨna na Yeso: a ndɨ nɨ Musa na
mugyalandʉ Ɨlɨya. 31 Ɨbɨba ko Kunzi ukungula ndɨ ɓikululu. Ɓa
ndɨ kanzɨna na Yeso kʉgʉ wa kukwakʉ kakɨ nɨkwɔ igyonosa ndɛkɛ
ka Yelusalɛma. 32 Pɛtɛlɛ na ɓawai-dakɨ ɓa ndɨ ɓuɗukono ka ɓatɔtɔ
ɓingbwungono. Nɨyɔ ɓozuzukoku, ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso pa imoti na
ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ ɓɔ. 33 Ko ngbingo yi nɨnɔ
ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino kaasanana na Yeso, Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ɨyɨ ɓɛ:
«Muwonisilo, a ɓɨnza iɓusu kaika wanʉ. Topiki ɓangbangba ɓayɨsaa,
nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨlɨya.» A ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ kaiba
ɓɛ akaɓɨkya ɓʉ.
34 Nɨyɔ a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, lindindi odoku ndɨ ɓɨkwa, utikya ɨɓʉ ɓasɨ
na kululuko. Ɓaɓɨɓya ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ wa lindindi utikya ndɨ mino
ɓɛyɔ. 35 Lɨyʉ otukyoku ka lindindi kʉ ɓɛ: «Nɨmʉna a Mikamɨ mʉpaka
nɨnɔ napʉnaga ndɨ. Mumukononi ɨyɨ!»
36 Kumbusa wa lɨyʉ nɨlɔ, ɓaɓɨɓya ɓɨkwɛ ndɨ, ɓamɨna kʉwa Yeso aka
mʉkaka. Ɓadakyana ndɨ ɓiwo, kanɨ ɓakatumbulyogigʉ mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨna ndɨ lɔ.

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Mataɣɔ 17:14-18; Malɨkɔ 9:14-27)

37 Ɓʉgala ɓi, Yeso na ɓaɓiɓya ɓasaa ɓosya ndɨ ka ngʉpa, ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ akpuɗoku ndɨ. 38 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti kʉsɔ
wa ambaza wa apʉnga kapamɨkanaga, ɓɛ: «Muwonisilo, kikiliki,
nakaʉkʉnga ambɛ ɨndɨlyanɔ ɓaka mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨmʉ, a ɨyɨ
yɨkaka aka kʉ kamɨ! 39 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti akagyogyiso, ko
ngbinga ɓemoti akugwisogo, anzimbo no ngu, ofu atumo ka mʉnɔkʉ
ɓɨɗɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ asaga kanɨ agyogyisini. 40 Nitotonogi ɓi
na ɓaɓiɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyi lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, luki limoti
ʉgyagya.»
41 Yeso usikisya ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma,
makɛgʉ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti
ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga?
Doku no mikakʉ kʉnʉ!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ miki a kʉwa ndɨ mina kaisisilo ɓuwobi na
Yeso, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya wasɨ ɓɨngɔmʉ, anzimba ndɨ no
ngu. Luki limoti, Yeso apamɨlya ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, miki ahʉka,
amigisya abakɨ. 43 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨdɛ kaɨna ngu
yidingi ko Kunzi.

Yeso igilyini kaɓɨkya ɓɛ okwatʉ ɓanʉ
(Mataɣɔ 17:22-23; Malɨkɔ 9:30-32)

Ɓambanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɓa ndɨ kombomboya ka masɨ nɨmɔ
Yeso agya ndɨ. Ʉɓɨkya ɓaɓiɓya kakɨ ɓɛ: 44 «Hukononi ɓɨnza
nɨlɔ nakamʉɓɨkya: ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka
ɓambanzʉ.» 45 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓakɛgʉ ndɨ kotombisyo isi ya
mʉnzɨna mi nɨmɔ. Isi a ndɨ na ɨɓʉ yakɨsʉma kyɛ ɓakibonitɔgʉ. Ɓa
ndɨ gɔnɨ kaɓanga kamuusa bulyo yi.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ?
(Mataɣɔ 18:1-5; Malɨkɔ 9:33-37)

46 Kumbuso yi, ɓaɓiɓya ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ
nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ. 47 Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Kʉwa
wa ava ndɨ miki ɓemoti abiso ɓuwobi na ɨyɨ, 48 ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ
yi nɨnɔ abibisa miki ɓɛyɔ ka nɨmʉna ko bulya kamɨ, ebibisi ɨmɨ ɓɨkpɛ,
na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akebibiso, akabibiso gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ. Kyɛ
mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akainisono abɛ mʉtʉ wa payaya kʉgbɛ luga kunu
ɓasɨ, ɨyɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba.»

Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kakʉ a wai-dakʉ
(Malɨkɔ 9:38-40)

49 Kʉwa wa, Yuani aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mʉtʉ
ɓemoti kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino kakʉ. To ɓi kapa
kapakya kyɛ kɛgʉ ka mʉɗɔngɔ kusu.»
50 Luki limoti, Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Makapokyonitɔgʉ, kyɛ mʉtʉ yi
nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kakʉ, a wai-dakʉ.»

Yeso akakɨtaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Ɓayuda

51 Nɨyɔ masyɛ ka Yeso obimono kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, otiwolya ndɨ
lɨgʉndʉ kaɗaka ka Yelusalɛma. 52 Ʉtɨka ndɨ ɓatʉ ɓemoti ɓɛnɛ kambwa.
Ɓɨnda ndɨ, ɓingyo ka mugi mimoti ka Ɓasamalia kaɓungusilyo pa
ya ɓusisini. 53 Luki limoti, ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓakya ndɨ katɨlya
kyɛ a ndɨ ɨyɨ kaɨnda misa ka Yelusalɛma. 54 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓiɓya
kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani ɓɨna mino ɓɛyɔ, ɨɓʉ aka ɓɛ:

«Mombukwono-dosu, wopatʉ ɓɛ takʉngɨ ɓuku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ na kaulumwisogo?»
55 Yeso oyikana ndɨ misa kʉ ɓa ndɨ mino, uyoyiso. 56 Kumbuso yi,
ɓɨnda kʉwa ndɨ ka mugi magɔgɔ.

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakapa kaɓɨɓya Yeso
(Mataɣɔ 8:19-22)

57 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi, alʉkʉ
ɓemoti aɓɨkya ɓɛ: «Nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»
58 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɓanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na ɓandaɓʉ,
luki limoti Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakimumbiso.»
59 Aɓɨkya ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ ɓɛ: «Iɓyeku.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ
aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo kaɨnda kalumba baba.»
60 Yeso amigisya ndɨ ɓɛ: «Hʉsa ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda kaɓʉ,
ɨwɛ, wɨnda kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi.»
61 Alʉkʉ wagɔgɔ aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Muwonisilo, nʉɓɨɓyatʉ ndɛkɛ,
luki limoti ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo naga kaɨnanana na lɨvananza kamɨ.»
62 Yeso aɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ apʉngaga
kɛɓɨɓya, ɨkwɛ ɓata kumbuso, kakwananɨgʉ ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa

1 Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ʉpʉnaga ɓambanzʉ ɓagɔgɔ
ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa, ʉtɨka ndɨ ɓaɓa-ɓaɓa kambwa ka
ɓagʉɗʉ ɓasɨ no giyo yasɨ nɨyɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ a ndɨ mino
kaɨnda. 2 Kambwa wa lɨgʉndʉ kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi,
luki limoti ɓagya-ligubo ɓa ɓakɛɗɛ. Muɓikyoni nɛkɨ mombukwono
tiko ambɛ utikiku ɓagya-ligubo kanyɔ masɔlɔ kakɨ. 3 Wogoni!
Namutiki abɛ ɓomikya ɓakɔndɔlɔ lugo ko ɓosukopi. 4 Makovonitɔgʉ
ɓuyi, kʉgba, gʉtʉgʉ ɓɛkpakʉ aka, makamuusonito mʉmbanzʉ ko pisi.
5 Ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino, ɓikyogoni ɓanʉ amɓɛ:
‹Mazɨyɔ iki ka ndaɓʉ yi nɨyɨ.› 6 Kika nɨ mʉtʉ wa mazɨyɔ a ka ndaɓʉ yi
nɨyɔ, mazɨyɔ kunu ika kʉgʉ kakɨ. Kiki, mazɨyɔ mi nɨmɔ amumigilyoku.
7 Wikoni ka ndaɓʉ yi nɨyɔ aka yɔ, manalya na komwo nɨmɔ ɓika
kamʉpá kyɛ mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ. Makikonitɔgʉ
kaamama ka ɓandaɓʉ gbalɨ. 8 Makogulyaga ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti
ɓɛnɛ, ɓatʉ ɓi ɓamʉtɨlya, lyoni nɨmɔ ɓika kamʉpá, 9 muhukuso ɓatʉ
ɓa ɓokoloɓu nɨɓɔ ɓika kʉ, mʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓʉngama ko Kunzi a
kʉwa ɓuwobi.› 10 Luki limoti, makogulya ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti nɨ
ɓakamutilyigʉ, puponi wa, momisikana ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, manaɓɨkya
ɓɛ: 11 ‹Tibumini liɓungu* la gʉɗʉ kunu, gʉtʉgʉ nɨlɔ a ka ɓakagba
kusu aka. Luki limoti, wiboni ɓɨnza ambɛ Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa
ɓuwobi.› 12 Nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, Kunzi ugyogyisa
ndɛkɛ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ kʉgbɛ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa Sɔdɔmʉ.»

Ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓamʉya kabaɨlya
(Mataɣɔ 11:20-24)

---

* **10:11** 10:11 Kaɨbʉma liɓungu: Yɨgya nɨyɔ owonisilaga ndɨ ka Ɓayuda yɨgbanana ka ɓaɓɨɓya na gʉɗʉ yi nɨnɔ. **10:12** 10:12 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:16; 19:29.

13 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ gʉɗʉ wa
Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonasa ndɨ kʉ
kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ
kumbu kaɓʉ ndɛlɨ, ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ, ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu
ɓitu, ɓoyikono. 14 Kinili, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓamugyogyisa ndɛkɛ
kʉgbɛ kakɨtaga Tilo na Sidɔna. 15 Sɛ ɨwɛ Kapɛlɛnaumu, wakasɨma ɓɛ
waɗakatʉ ɓanʉ kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Usisa ndɛkɛ kadwɛ ka ɓabɨlɨ.»

16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamʉmʉkana,
emukoni ɨmɨ, mʉmbanzʉ kamʉmʉya, emuyi ɨmɨ, mʉmbanzʉ kɛmʉya,
amuyi nɨnɔ etikoku.» Kumbuso yi ɓaga ndɨ.

Igoku ka ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa

17 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa
ɓigononoku mino, ɓa kʉwa ndɨ nɨ ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka
o ɓi katɨmʉkana ngbingo yi nɨnɔ to ɓi mino kaʉpamyaga ko lino kakʉ!»

18 Yeso usikisya ɓɛ: «Namɨna ndɨ Abɨlɨ kogwoku kʉgʉ wa lɨsyɛ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata kangɨnana. 19 Hukononi: namʉpá ndɨ ngu
kaʉɗɨtaga ɓanzʉka, ɓanakwaa-gbanɨ, no ngu yasɨ ka Mumuyoniso,
luki gʉtʉgʉ limoti aka kamʉgyɨgʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ. 20 Luki limoti, makog-
wonitɔgʉ magyagya asɨ kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ akamʉmʉkana,
gwoni magyagya mudingi kʉgbɛ kyɛ Kunzi okpikoni ndɨ mino kunu
kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akamibisiso Abakɨ ka ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 11:25-27; 13:16-17)

21 Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, Yeso otuma na magyagya ko ngu ya
Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana masɨ nɨmɔ a
kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ uwonisilo ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ʉsʉmɨlya
ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili. Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ
ɓɛyɔ.»

22 «Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kibigʉ
ɓɛ Miki nɨ wanɨ kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka
kibigʉ ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki aka, na sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa
kaumibiso.»

23 Kumbuso yi, Yeso oyikana ndɨ misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Magyagya iɓunu kaɨna nɨlɨna makaɨna lɨ! 24 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya
ɓɨngbanganya ambɛ, ɓogyalandʉ na ɓangama ɓakpʉ ɓa ndɨ na
mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmana makaɨna ma,
luki limoti ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana nɨmana
makaʉkana ma, luki limoti ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Lizuni ka Musamalia wanza

25 Kʉwa wa, muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa ɓemoti amaga ndɨ
kaɓɔɓɔ Yeso, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ
kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»

26 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓokpika sɛ mbɛyɨ ka Mʉtʉʉ ɓʉnɨ? Ʉkanaga
ɓʉnɨ kʉsɔ yi wa watangʉlaga mino?»

27 Alʉkʉ nɔ amigisya ɓɛ: «Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na
lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ, no ngu kakʉ yasɨ, na
yimibo kakʉ yasɨ.» Na: «Wapa wai-dakʉ ɓɛyɔ aka yɔ wɨpaga mino.»
28 Yeso amigisya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ɓɨnza. Gya nɛkɨ ɓɛyɔ
winisana na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
29 Yɛkɨ muwonisilo wa mʉtʉʉ a ndɨ kapa kowonisilo ɓungbingbili
kakɨ, amuusa Yeso ɓɛ: «Wai sɛ kʉwa nɨ wanɨ?»
30 Yeso amigisya na mʉtʉmbʉlagɨ ɓɛ: «A ndɨ lɨsyɛ limoti, mʉtʉ
ɓemoti otukyoku ka Yelusalɛma kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwɛ ko
pisi, abangana na ɓonzikaɓʉ, ɓagwi, ɓabʉma, ɓakʉpya makpʉmʉka
masɨ, ɓanyɔ ɓotu, ɓaga, ɓasa ɓuwobi kokwo. 31 Kumbuso yi, kumu-
kumu ɓemoti a ndɨ kosyoku ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ amɨna mʉtʉ
yi nɨnɔ, ɨkɨta ka kpɔlɔ, akpangba, aga yakakɨ. 32 Kagya yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ,
Mulawi odoku wa gɔ wa. Nɨyɔ amɨna alʉkʉ nɔ, ɨkɨta gɔnɨ ka kpɔlɔ,
akpangba, aga. 33 Luki limoti, Musamalia ɓemoti nɨnɔ otukyoku ndɨ
ɨyɨ ɓyɨ, oɓyeku ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ odweku wa, amɨna, akwilya
kumbu. 34 Akpuɗoku, asʉkʉsa ɓapwayɨ na vinya, ogboɗya na molingo,
akanda. Kumbuso yi abɨnɨka kʉgʉ wa punda kakɨ, aga na ɨyɨ ka ndaɓʉ
ka ɓobiko† ɓɛ ɓatʉkɨ. 35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ kʉwa, Musamalia anyɔ ɓuyi
ɓambuma ɓaɓa‡ apá mombukwana ndaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉtʉka alʉkʉ
yi nɨmʉna ɓɨnza, nakalya ɓanʉ masɨ nɨmɔ wagyɨlya ko ngbingo wa
kigoku.›»
36 Ka muliɓo, Yeso amuusa kʉwa ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓasaa ɓɔ akaʉmɨnɨkyana abɛ kika ndɨ wai-dakɨ mʉtʉ yi nɨnɔ
ɓonzikaɓʉ ɓabʉma ndɨ nɔ?»
37 Muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa asikisya ɓɛ: «Nɨnɔ akwilya ndɨ
kumbu.»
Yeso opipiloku kʉwa na ɨyɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wɨnda, ɨwɛ wogyoku
ɓɛgɛyɔ!»

Yeso ogoni kanda Malata ɨɓʉ na Malia

38 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ka lɨgʉndʉ,
adwɛ ndɨ ka mugi mimoti kʉ muko nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malata atɨlya ndɨ
mino kʉ kakɨ. 39 A ndɨ na mamakɨ ɓemoti mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Malia nɨnɔ a ndɨ wakiko kambwa ka Mombukwono-dosu, anʉkana
mʉtɨwɨ kakɨ. 40 Luki limoti, Malata a ndɨ kaɗanga ɓɨɗanga-ɗanga na
mogubo. Odoku ka kpɔlɔ ka Yeso ko ngbinga mʉkɛɗɛ, aɓɨkya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, wɨna mbɛyɨ ɓɛyɔ Malia esi mino mʉkaka na
mogubo masɨ ɓɛnɛ! Ɨɓɨkyɨlya nɛkɨ yakakɨ ambɛ esingyiku.»
41 Mombukwono-dosu asikisya ɓɛ: «Malata, Malata, wakombom-
boyo na kahiyungo ko bulya makpʉmʉka ɓinzenge-nzenge, 42 wɨna
sɛ, luki limoti aka lɔ a la ɨzangɨya. Malia opuni ɓi nɨlɔ a lanza kʉgbɛ
na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakʉpyɨgʉ ndɛkɛ.»

11

Yeso akauwonisilo ɓaɓɨɓya kakɨ kalʉmba
(Matayɔ 6:9-13; 7:7-11)

10:27 10:27 Wanda ka Yɨgɨlya 6:5. **10:27** 10:27 Wanda ka Ɓalawi 19:18. † **10:34** 10:34 Ka ɓagʉɗʉ ɓakpʉkpʉ, ɓopika ɓandaɓʉ ko bulya ɓobiko. Ɓakalyaga mino ɓuyi masyɛ masɨ ka malɨlɨ na mosisini. ‡ **10:35** 10:35 Ɓuyi ɓakpʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makuta maɓa ma ɔlɔ.

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kalʉmba ka pa imoti ɓɛnɛ. Nɨyɔ ama
kalʉmba, mʉɓɨɓya kakɨ ɓemoti amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
tiwonisila gɔnɨ iɓusu kalʉmba ɓɛyɔ Yuani-Mubatizaɨ uwonisila ndɨ
mino ɓaɓɨɓya kakɨ.»
2 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mo mino kalʉmba,
ɓikyogoni ɓɛ:
‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
lino kakʉ a lotu.
Ɓʉngama kakʉ oduku!
3 Tɨpáganɔ masyɛ masɨ malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
4 Watɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu,
ɓɛgɛyɔ iɓusu tʉpɨlyaga mino ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatɨgyɨlyaga ɓʉnyɛ.
Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ.›»

Kungoni, Kunzi amʉpátʉ

5 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kika mbɛyɨ nɨ mʉtʉ
ɓemoti luga kunu a na mamakɨ, ɨnda kʉ kakɨ na gʉndʉ kaɓɨkya ɓɛ:
‹Yaya, ɨpá mino malɨlɨ, 6 kyɛ wai ɓemoti esilyiniku, nakɛgʉ gʉtʉgʉ
na malɨlɨ kapá mbɨya wanʉ.› 7 Kika nɨ mamakʉ usikisyiniku kʉ ka
ndaɓʉ ɓɛ: ‹Ɨsa kedomiso! Tidulogini iɓusu na ɓomikamɨ, tangaga,
nakakwananɨgʉ katʉkya kaʉpá malɨlɨ.›» 8 Yeso omotiloku ɓɛ: «Ɛɛɛ a
ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mamakʉ otukyokuto kaʉpá malɨlɨ! Gʉtʉgʉ
kotukyi kyɛ a wai-dakʉ, otukyokuto ʉpá kyɛ ika kanɨ wakungini na
lɨmbɛngɨ lɨnda. 9 Kinili, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ: Kungoni, ɓamʉpátʉ.
Kisoni, minisonisatʉ nolu. Yiponi holi, ɓamuukulyatʉ mupumi. 10 A
ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Nɨnɔ akɨsaga, inisanagatʉ
nolu. Na nɨnɔ ayipogo holi, ɓahukwilyagatʉ mupumi.
11 Abakɨ miki tino nɔ luga kunu, mikakɨ kakʉnga musi, akwanana
kʉwa kapá nzʉka! 12 Ikanɨgʉ kakʉnga lakɨ, apá kʉwa nakwaa-gbanɨ?
13 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ, luki limoti mibagatʉ kaʉpá ɓomiki
kunu makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ a wanza,
kinili a lɨngʉnʉ ɓɛ ʉtɨkɨlyatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉngaga Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso a no ngu kakɨtaga Abɨlɨ
(Matayɔ 12:22-30; Malɨkɔ 3:22-27)

14 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kokpumya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kʉsɔ ka alʉkʉ
ɓemoti. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉwa ndɨ nɨ aitisini ɓoɓo. Nɨyɔ lɨmbɛngɨ la
ɓʉnyɛ apupa ndɨ ɓɛyɔ, ɓoɓo apʉnga kanzɨna. Kʉwa wa, ambaza ka
ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. 15 Luki limoti
ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Akopkumyo mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli*, nɨnɔ a ngama wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
mi nɨmɔ!»
16 Ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso, ɓanaɓɨkya ɓɛ agyɨ likingyosi
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. 17 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga
kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kabʉmana
lugo yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini. Ɓandaɓʉ ɓoyi oɗukana ɓayasɨ
ɓɨgbatata. 18 Kika nɛkɨ nɨ Abɨlɨ akabʉmana na mombukwana-dakɨ
yi, ɓʉngama kakɨ akwanana kʉwa kaidukulogo kaamaga lɨkɨ? Kyɛ
makabɨkya bɛ nokpumyaga mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli.
19 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli,

* **11:15** 11:15 Belizebuli: Bamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Abɨlɨ.

ɓomikunu, ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, iɓunu
ɓamombukwana-daɓʉ bi ɓɔ mika ndɛkɛ ɓazozi. 20 Luki limoti, ɨmɨ,
nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ko Kunzi. Nɨyɔ akowonisilo
ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu!
21 Ngbingo yi nɨnɔ tutungyo ikaga mino na makpʉmʉka ma lʉnga
masɨ, oɓuulyogo ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza. Lɨngama kakɨ lasɨ ikaga ka
mazɨyɔ gɔnɨ. 22 Luki limoti, tutungyo wongu kakɨtaga ɨyɨ kodoku,
andʉngʉlyaga, akʉpya makpʉmʉka ma lʉnga nɨmɔ ɨtambyago bi
nomu, alʉpyaga masɨ nɨmɔ ika nɨ akupyini.
23 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ, nɨnɔ kɛgʉ
kamʉmʉla pa imoti na ɨmɨ, a komisyo.
24 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupo mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka ɓɛsa
ɓilelele. Akɨsa pa ya kimumbiso, luki limoti nɨ kinigʉ. Kʉwa wa ilu
aka ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ, kʉ nopupiku ɓi mino.› 25 Nɨyɔ ɨga
ɓata, atakanya yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya ɓɨnza. 26 Aga kʉwa kava
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ maɗɨya na ɨka nɨmɔ manyɛnyɛ kakɨtaga
ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika kʉwa wanyɛ
kakɨtaga wa a ndɨ mino kambwa.»

Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi!

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛyɔ, muko ɓemoti ka
ambaza apamɨkana ɓɛ: «Ɨgyagya yidingi ka muko yi nɨnɔ wasyɛ ndɨ
ka mʉma kakɨ, ulunguso!»
28 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya yɨpɛpɛ ɓi ambɛ: ‹Ɨgyagya
ka nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya!›»

Yeso akausikisyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko bulya likingyosi nɨlɔ ɓakʉnga ndɨ
(Mataɣɔ 12:38-42)

29 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino kobwo,
Yeso, idukulaga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ɓa ɓanyɛ.
Iɓunu, makakʉnga likingyosi no ɓou, luki limoti makɨnɨgʉ ndɛkɛ
ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna. 30 A
ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yɔna a ndɨ likingyosi ka ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ,
a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mino likingyosi
kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ. 31 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko
yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba kodoku kaʉkana mʉnzɨna
ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ, amaga ndɛkɛ kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ
li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga
Sɔlɔmɔnɔ.» 32 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ
ɓigwo kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ka mʉɗɔngɔ kaʉsʉngʉlya! Kyɛ
ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ
mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!

Tala wa nzʉyɨ
(Mataɣɔ 5:15; 6:22-23)

33 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka katʉnagɨgʉ tala asʉma ikanɨ
agbukumisya ɓata na mʉmbɨ. Luki limoti, abisaga kʉgʉ iba ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓika kogulya ka ndaɓʉ ɓɨnɨ ɓʉngbanganya. 34 Miso kakʉ nɨ tala
wa nzʉyɨ kakʉ. Ngbingo yi nɨnɔ miso kakʉ kɛgʉ mino no koloɓu, nzʉyɨ
kakʉ yasɨ a ka ɓʉngbanganya. Luki limoti, kika no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ
yasɨ a gɔnɨ ko biti. 35 Ɛɛɛ, wɨmɨnya sɛ! Ɓʉngbanganya kakʉ kikonitɔgʉ

ɓimbusu-mbusu abɛ biti. 36 Nzʉyi kakʉ yasi kika ɓingbanganya, ni
kɛgʉ na ɓumbusu-mbusu, ika yasi ka ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔni abɛ
tala kuzigo na ɓʉngbanganya kaki.»

Yeso akauyoyo Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Maliko 12:38-40)

37 Niyɔ Yeso ama ndi kanzina ɓɛyɔ, Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndi
kalyalya kʉ kaki. Ogulya ndi, iko, apʉnga kalyalya. 38 Niyɔ Mufalisayɔ
nɔ amina Yeso kalyalya ni kisukusigʉ maɓɔkʉ,† likpʉmʉka ambanga.
39 Mombukwono-dosu aka ndi na iyi ɓɛ: «Iɓunu Ɓafalisayɔ, masʉkʉsa
kɔpɔ na sani asi kunzi aka. Luki limoti, kʉsɔ kunu mikaga ɓutumo no
kuɓakʉ na ɗiya ɓiɗɛ! 40 Makibigʉ luki! Makasima ɓɛ Kunzi ninɔ agya
makpʉmʉka ma kunzi kibigʉ gɔni nimɔ ma kʉsɔ? 41 Hupóni ɓatʉ
ɓayangya nimɔ ma na imu, iba masi iki kʉwa ɓingɔ ko bulya kunu.
42 Kumbu kunu iɓunu Ɓafalisayɔ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka
wa makpʉmʉka masi, luki limoti makaɓʉsala kaiko ɓingbingbili na
ɓambanzʉ na kapa Kunzi. Makwanano ɓi kagya ɓɛyɔ, ni makosigʉ
magɔgɔ.
43 Kumbu kunu Ɓafalisayɔ! Iɓunu mapaga kaiko ka moliki ma
kambwa ka ɓandaɓʉ kunu ɓaya malʉmba. Mapaga gɔni ɓɛ ɓambanzʉ
ɓiki kamumuuso na ibiba ka ɓapa ɓaya musilyoni. 44 Kumbu kunu!
Ma abɛ ɓambʉkʉ niɓayɔ kimibisikonogigʉ, ɓambanzʉ ɓanakpakyana
kʉgʉ yi‡ ni ɓakɛgʉ kaibo.»
45 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ aɓikya ndi Yeso ɓɛ:
«Muwonisilo, niyɔ wakaɓikya ɓɛyɔ, wakatitʉmbwa na iɓusu gɔni!»
46 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Kumbu kunu gɔni, iɓunu ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ! Mubinikisaga ɓambanzʉ mokumbogi mutititi kabinika, nimɔ
iɓunu makaviligʉ gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ aka kaubinikiso. 47 Kumbu
kunu! Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi niɓɔ ɓotitonu
ɓulumwisaga ndi. 48 Kʉwa ɓɛgɛyɔ makowonisila ɓɛ maɓiniikyanatʉ
ndi gɔni iɓunu likpʉmʉka nilɔ ɓotitonu ɓagya ndi lɔ. Iɓʉ
ɓulumwisaga ndi ɓogyalandʉ, iɓunu makopika kʉwa ɓambʉkʉ kaɓʉ!
49 Kinili Kunzi aɓikya ndi ka yimibo kaki ɓɛ: ‹Nʉtikilyatʉ ɓogyalandʉ
na ɓatʉtʉmbwa. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ,
ɓugyogyisa ɓagɔgɔ.› 50 Katʉkya wa aka wa ɓagya ndi mino ɔɓili,
ɓulumwisogoni ɓogyalandʉ ɓudingi, na iɓunu ɓatʉ ɓa lisyɛ li nilina ɓɔ
ɓamugyogyisa ndɛkɛ. 51 Ɓamwɔ mbɛyi ndi Abeli, ka muliɓo, ɓamwɔ
ndi Zakalia, ka pa yangba ya Ndaɓʉ ko Kunzi, luga wa gbɔgbɔ niyɔ
ɓapága ndi mino ɓapɛpɛ na pa yotu kʉgbɛ. Iyo, nakamʉɓikya ambɛ
ɓugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓa lisyɛ li nili ko bulya makpʉmʉka nimɔ masi.
52 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ! Mudulyogoni ɓɛngɛni pisi ya
kiba likpʉmʉka ko Kunzi ɓikpwɔkpwɔkpwɔ. Iɓunu ɓamombukwana-
donu ɓi makɛgʉ iɓunu kogulyo, manʉkpingba gɔni niɓɔ ɓakapa
kogulyo.»
53 Niyɔ Yeso opupa ka ndaɓʉ yi niyɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na
Ɓafalisayɔ ɓanyɔ ndi zigo. Ɓapʉnga ndi kakpima ɓuwobi-ɓuwobi ka

† **11:38** 11:38 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓandɛli ɓinaga ndi ɓɛ a na izangiya yidingi kayisʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa mʉlyalya. Maliko 7:3-4. Luki limoti, Yeso amʉyatʉ ndi iyi (Matayɔ 15:2) na ɓaɓiɓya kaki ɓakagyagigʉ ndi iɓʉ ɓɛgɛyɔ (Matayɔ 15:20; Maliko 7:2-5).

‡ **11:44** 11:44 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Ɓayuda, kakpakyana kʉgʉ wa mbʉkʉ, apága ndi ɓʉnyɛ kambwa ko Kunzi. **11:51** 11:51 Wanda ka Mʉpʉnganagi 4:8.

ɓopisi ɓaya makpʉmʉka dididi. 54 Ka lingʉnʉ, ɓa ndɨ kalɨkaga ɓɛkyɛ
akwanana ndɨ kasakaga ka mʉnzɨna kakɨ.

12

Takikonitɔgʉ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ
(Matayɔ 10:26-27)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambaza ɓakpʉkpʉ kʉgbɛ ka ɓambanzʉ
ɓamʉmʉkana ndɨ ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓotoni ɓikpwɔ, ɓanaɗɨtana magʉ
ɓɨnvɨnvɨnvɨ. Yeso apʉnga mbɛyɨ kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ aka ɓɛ:
«Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ nɨkwɔ a abɛ sɨbʉkʉsɔ
nɨsɔ ofulisaga mukati. 2 Masɨ nɨmɔ a makɨsʉma inisanatʉ ka
ɓʉngbanganya, na nɨmɔ a ko dikiɗɨ, imibisikosatʉ ndɛkɛ. 3 Kinili masɨ
nɨmɔ makaɓɨkya ko biti, ɓambanzʉ ɓʉkana ndɛkɛ ka ɓʉngbanganya.
Masɨ nɨmɔ makaɓɨkya na ɓepisi-pisi nɨ midulogini ka ndaɓʉ, ɓakʉwa
ndɛkɛ ka ɓakugbondo.»

Muɓongoni Kunzi aka yɨkaka
(Matayɔ 10:28-31)

4 «Nakamʉɓɨkya iɓunu ɓawai ambɛ: makuɓongonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓamwɔgɔ nzʉyɨ, luki limoti, nɨ kumbuso yi, ɓakakwananɨgʉ kagya luki
lagɔgɔ kʉgʉ yi. 5 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ wanɨ nɔ mokwononi
kaɓanga: muɓongoni Kunzi nɨnɔ, kumbusa wa kukwakʉ, a no ngu
kamʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Iyo, nakamʉɓɨkya ambɛ ɨyɨ
nɔ mokwononi kaɓanga yi!
6 Ɓakʉgabagɨgʉ mbɛyɨ ɓakyɔkyɔɗɔ kuɓukumuti ka ɓambuma ɓaɓa?
Luki limoti, Kunzi kaɓʉsalɨgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kaɓʉ. 7 Gʉtʉgʉ
tukatʉ ta ɓamʉ kunu aka tasɨ, atɨtanga. Makoɓongonitɔgʉ nɛkɨ! iɓunu
ma na ɨzangɨya kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi.»

Lɨmbɛngɨ-Lotu akauwonisilo ɓaɓɨɓya ɓɛyɔ okwononi mino kanzɨna
(Matayɔ 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «Nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana ko misa
ka ɓambanzʉ, Mika-mʉmbanzʉ aɓɨnɨkyana ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ ko misa
ka ɓamalaika ko Kunzi, 9 luki limoti mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛmanganya ko
misa ka ɓambanzʉ, Mika-mʉmbanzʉ amanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ ko
misa ka ɓamalaika ko Kunzi. 10 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ
ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na mʉpɨlya. Luki limoti nɨnɔ
atʉmbwa Lɨmbɛngɨ-Lotu, kinisigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya.
11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓinda ɓanʉ mino na iɓunu ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, ka ɓangama na ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, mako-
momonitɔgʉ kakɨsa ɓɛyɔ mosomboku mino ikanɨ ɓɛyɔ moɓikyoku
mino. 12 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu amuwonisilatʉ nɨlɔ moɓikyoku ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ.»

Lizuni ka mʉtʉ wa mukumbo mudingɨ nɨnɔ kɛgʉ na yimibo

13 Kʉwa wa mʉtʉ ɓemoti ka ambaza aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwon-
isilo,* ɨɓɨkyɨlyanɔ ɓaka mika mama ambɛ tagbananɨ na ɨyɨ mukumbo
nɨmɔ baba atɨsɨlya ndɨ.» 14 Luki limoti Yeso asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ
aaa, wanɨ nɔ ebisi zozi kunu ikanɨ mʉtʉ mʉgbananaga lɨngama kunu

* **12:13** 12:13 Muwonisilo: Ɓamakagatʉ gɔnɨ Yeso ɓɛyɔ, ikanɨ Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

na mamakʉ?» 15 Kumbuso yi ʉɓɨkya ɓɛ: «Wiminyonito na mʉsasa
ma mukumbo, kyɛ ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ ko bulya ɓudingi ɓa
mukumbo kakɨ, gʉtʉgʉ nɨ a na lɨngama lidingi aka.»
16 Kumbuso yi, Yeso atwa kʉwa lizuni li nɨlɨ: «Mʉtʉ wa mukumbo
ɓemoti a ndɨ na ɓotiko nɨɓayɔ apá ndɨ masɔlɔ makpʉ. 17 Apʉnga
ndɨ katamanaga, animuusa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakɛgʉ na pa
nɨyɔ nobisa mino masɔlɔ kamɨ.› 18 Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Okwononi napanzɨ
ɓabasa ɓaya masɔlɔ kamɨ, nopika nɨɓayɔ ɓayakpʉkpʉ kʉgbɛ, kʉsɔ yi
nobiso ɓanʉ mino masɔlɔ na mukumbo kamɨ masɨ. 19 Kumbuso yi,
naɓɨkya kʉwa lɨmbɛngɨ kamɨ ɓɛ: Na kʉwa na mukumbo mudingi ka
ɓyanga ɓakpʉ, noyukumatʉ kʉwa mbɛyɨ, nika kʉwa asɨ kalyalya aka,
komwo na kazananɨlya ɔɓɨlɨ.› 20 Luki limoti Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨwɛ
ngingi mʉna! Wakokwo no biti yi nɨyɨna aka yɨ. Wasɨlya kʉwa wanɨ
mukumbo mi nɨmana wapɨmbya ɓɨkyɔkyɔkyɔ mana?›»
21 Yeso omotiloku ɓɛ: «A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ka nɨɓɔ ɓɨmʉmʉlyaga
mukumbo, luki limoti kanɨ ɓakɛgʉ nomu kʉ ko Kunzi.»

Kunzi apága masɨ nɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 6:25-34)

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kinili nakamʉɓɨkya
ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya ɔɓɨlɨ kunu, iki ko bulya
malɨlɨ, iki ko bulya nzʉyɨ kunu ikanɨ ko luki la kimokisyo. 23 A
ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ, nzʉyɨ a na ɨzangɨya
kʉgbɛ kakɨtaga ɓotu. 24 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagɨgʉ,
ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na pa nɨyɔ ɓobisaga mino masɔlɔ, luki
limoti Kunzi ulyolisagatʉ! Wɨna sɛ, iɓunu ma na ɨzangɨya yidingi
kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu! 25 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi
kaigbomisa mʉ, kosisilo mino masyɛ ma ɔɓɨlɨ kakɨ? 26 Kika nɛkɨ
ɓɛ makakwananɨgʉ kagya luki lɨkɛɗɛ abɛ nɨlɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ
makaigbomisa ɓamʉ ka makpʉmʉka magɔgɔ? 27 Wondoni mbɛyɨ
maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakaga mino: kagyagɨgʉ
ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu. Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ
ngama Sɔlɔmɔnɔ aka ka lɨngama kakɨ lasɨ, kimokisyagʉ ndɨ kutuko
kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ lɨʉwa limoti luga wa nɨma. 28 Kika
nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ a na lɨsyɛ li nɨlɨ
wa, na ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku, ko bulya ɨkɨ yɔ kakwananɨgʉ mino
kamumokisyogo iɓunu ɓɨkpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya
yɨkɛɗɛ aaa!
29 Sɛ kʉwa iɓunu, makomomonitɔgʉ kakɨsa ɓɛ talya ɨkɨ, ikanɨ ɓɛ
tomwo ɨkɨ. Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka nɨlɔ. 30 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakɨsa masɨ mi nɨmɔ. Luki
limoti, Obonu ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.
31 Luki limoti kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi, kumbuso yi amʉpá
kʉwa gɔnɨ magɔgɔ kʉgʉ yi.
32 Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ambaza mʉkɛɗɛ aaa! Baba ɨna ndɨ ɓɨnza
kamʉpá Ɓʉngama kakɨ! 33 Goboni mukumbo kunu, mʉpá ɓatʉ ɓa
yangya ɓuyi ɓi. Ika abɛ makɨgyɨlya iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi
ligi yɨsʉma ɓuyi nɨyɔ ɓuyi koɓungigʉ mino. Bisoni lɨngama kunu kʉgʉ
wa lɨsyɛ kʉ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ mino. Mʉtʉ wo kuɓakʉ kakpʉɗɨgʉ,

mʉkɛkɛɗʉ kalyɨgʉ ɓɛgɛyɔ. 34 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumbo kakʉ o
mino, lɨmbɛngɨ kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaɓʉnda Mika-mʉmbanzʉ

35 «Wikoni ɓakɨtʉlya kagya ligubo, mikondini ɗʉkʉfɨtɔ ɓingbufu,
ɓatala kunu ɓʉtʉna ɓingbiii! 36 Wikoni abɛ ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓikaga
kaɓʉnda mombukwana-daɓʉ nɨ anigoku ko dumo. Ngbingo yi nɨnɔ
osiloku mino, koyipa holi ɓahukulya mupumi ɓɨgala-gala. 37 Magyagya
ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ, kika nɨ mombukwana-daɓʉ iginiku, ʉtakanya
ɓuɓisi! A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, imokisya kutuko kwa ligubo,
ulikiso ɓagya-ligubo kakɨ ka mɨza, ʉlʉpyaga malɨlɨ. 38 Kagyɨgʉ luki kika
nɨ iginiku na gʉndʉ gʉtʉgʉ ko mboluga aka, ʉtakanya ɓuɓisi, ɓika na
magyagya! 39 Wiboni gɔnɨ ɓɨnza ɓɛ mombukwana ndaɓʉ kibogigʉ
ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Kibaga ndɨ, iba
kasagɨgʉ mʉtʉ wo kuɓakʉ kogulya kʉ kakɨ. 40 Wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya,
kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ makikigʉ mino
na mʉtamanagɨ.»

Ɓaɓɨɓya ɓokwononi kaiko abɛ ɓagya-ligubo ɓanza na ɓa kimibo
(Mataɣɔ 24:45-51)

41 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, lizuni
li nɨlɨna wakaɓɨkya lɨ a ko bulya kusu aka ikanɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ?»
42 Mombukwono-dosu asikisya ndɨ ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a
mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ na wakimibo? A nɨnɔ mombukwana-
dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ko ng-
bingo yi nɨnɔ okwononi mino. 43 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ
mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya iɗukufini ɓiguɓu kagya ligubo
li nɨlɔ. 44 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya, a lɨngʉnʉ: mombukwana-
dakɨ abisa ngama kaanda mukumbo kakɨ masɨ. 45 Luki limoti, kika
nɨ mʉgya-ligubo nɔ oɓikyini ɓɛ: ‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ kaigoku
mbɨya wanʉ!› apʉnga kaʉbʉma ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ɓalʉkʉ na ɓoko
ɓi, kalyalya, komwo na kadamʉwa, 46 kʉwa wa mombukwana-dakɨ yi
nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko ngbingo yi nɨnɔ kikigʉ mino kaibo,
akpumyo,† agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓungbingbili.
47 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ibaga nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, nɨ kɛgʉ
wakɨtʉlya kagya ɓɛyɔ, alya pimbo yidingi kʉgbɛ. 48 Luki limoti, nɨnɔ
kibogigʉ nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, anagya makpʉmʉka nɨmɔ
okwononi ɓɛ ɓagyogyisi mino, alya pimbo yɨkɛɗɛ. Nɨnɔ ɓapá mudingi,
ɓakʉnga ndɛkɛ kaigiso mudingi gɔnɨ. Kasɨlya mʉmbanzʉ kaanda
makpʉmʉka mudingi, akʉnga kʉwa ndɛkɛ ɓata mudingi kakɨtaga.»

Ɓambanzʉ ɓakaɨgbananaga ko bulya mʉtɨwɨ ka Yeso
(Mataɣɔ 10:34-36)

49 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Nodoku ndɨ kaɗɨkɨta ɓuku ka ɔɓɨlɨ, no ɓi
kapa kʉgbɛ ambɛ ogbundikoninɔ gʉtʉgʉ ɓi! 50 Na na iɓatiso nɨyɔ
okwononi ɓɛ nogwi. Lɨmbɛngɨ kamɨ a kʉgʉ ɓɨɗa kadwɛ kʉ kwa kʉ
igyonoso mino! 51 Makasɨma ɓɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ?
Nakamʉɓɨkya ambɛ: kɛgʉ ɓɛyɔ, luki limoti ɓambanzʉ ɓɨgbananagatʉ
ko bulya kamɨ. 52 Katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, lɨvananza limoti la

† **12:46** 12:46 Takwanana gɔnɨ koyikasa ɓɛ: Agyogyiso ɓanʉ mʉgya-ligubo yɨtʉla kʉgbɛ.

ɓambanzʉ kuɓukumuti ɨgbananagatʉ ɓanʉ ko bulya mʉtɨwɨ kamɨ, ɓasaa ɓuyikonilya ɓaɓa na ɓaɓa ɓuyikonilya ɓasaa. 53 Abakɨ miki ɓɨgbanana ndɛkɛ no mikakɨ, miki ɓɨgbanana na abakɨ. Amakɨ miki ɓɨgbanana no mikakɨ mʉsɨka yi, miki nɨnɔ mʉsɨka yi nɔ ɓɨgbanana na amakɨ, tɨtakɨ miki ɓɨgbanana na muzyakɨ, muzyozyo ɓɨgbanana na tɨtakɨ.»

Wiboni nɨlɔ akakɨtaga mbɨya wanʉ
(Mataɣɔ 16:2-3)

54 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mɨnaga mino ɓɛkʉɓa ɓayo mbwayɨ miso ka dumbe, maɓɨkyaga ɓɨgala-gala ɓɛ: ‹Mbwayɨ alʉkatʉ›, igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ. 55 Ngbingo yi nɨnɔ mɨnaga mino muvivi anovivo katʉkya miso ka zebu, maɓɨkyaga ɓɛ: ‹ɓʉzʉ ikatʉ kʉgbɛ›, igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ. 56 Iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓana! Ma ɓakɨtʉlya kaiba isi ya makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ akainisoniso kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ na kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kaiba isi ya makpʉmʉka nɨmɔ akaigyonosa mbɨya wanʉ?»

Okwononi kaʉkanana na mumuyoniso kakʉ
(Mataɣɔ 5:25-26)

57 «Ko bulya ɨkɨ yɔ makakɔgɨgʉ iɓunu ɓamombukwana-donu lɨkpʉmʉka kunu na ɓungbingbili ko pisi ya yɨgya kunu? 58 Makika kaɨnda kambwa ka ɓazozi na mumuyoniso kakʉ, gya ngu kaʉkanana na ɨyɨ nɨ ma mbɛyɨ ko pisi aka. Wakagya ɓɛyɔ, iba waukogini mumuyoniso kakʉ ɓɛ kudwisonitɔgʉ kambwa ka zozi, zozi ukitisaga ka maɓɔkʉ ka polisi, polisi ugwi. 59 Nakaʉɓɨkya bɛyɔ ambɛ ɓakugwi, wakopupikugʉ kʉ ɓɛyɔ kanɨ wakanokolyigʉ ɓuyi ɓasɨ nɨɓɔ ika nɨ ɓukuni.»

13

Kayikoso ɔɓɨlɨ kunu ikanɨ kolumwogo

1 Ko ngbingo yi ndɨ nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso, ɓɛyɔ Pilatʉ ulumwisaga ndɨ mino Ɓagalilaya ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kapá Kunzi ɓapɛpɛ. Na ɓangʉ kaɓʉ amatɨkana ndɨ na nɨyɔ ka ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉpá ka apɛpɛ. 2 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓulumwisaga ndɨ Ɓagalilaya ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓanyɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓagɔgɔ ɓasɨ? 3 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ molumwaga ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ. 4 Ikanɨ makasɨma ɓɛ ɓambanzʉ tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna ɓi nɨɓɔ mʉnala ma Siloamu ʉgbɨgbɨla ndɨ, ulumwisogo, ɓɔ ɓa ndɨ ɓagya-manyɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma? 5 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ molumwaga ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ.»

Yeso akatwa lizuni la ɓʉgɔ nɨɓɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ

6 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ lizuni li nɨlɨ: «Mʉmbanzʉ ɓemoti a ndɨ na ɓʉgɔ nɨɓɔ akʉna ndɨ ko tiko kakɨ. Odogoku ndɨ kaanda bumo yi, luki limoti nɨ kinigʉ. 7 Aɓɨkya kʉwa zamʉ wo tiko ɓɛ: ‹Wɨna mbɛyɨ! A kʉwa ɓyanga ɓɨsaa wa nodogoku mino kaanda magɔ kusili wa ɓʉgɔ ɓi nɨɓa nɨ nakɛgʉ katakanya yi. Gbɨta! Ko bulya ɨkɨ yɔ o mino kohuma pa payaya?› 8 Luki limoti zamʉ nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,

wasa mbɛyɨ ɓata ka syangasʉ si nɨsɨ. Nakpɔ mbɛyɨ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi, noɗuka na lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ. 9 Takagya ɓɛyɔ, akwananatʉ yagɔgɔ
kaɓʉkʉta ka syangasʉ sa kumbuso! Koɓukuti sɛ kʉwa, wogbitisiso!›»

Yeso ahukusini muko ɓemoti ka Lɨsyɛ la kimumbiso

10 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso a ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka ndaɓʉ
imoti ya malʉmba ka Ɓayuda. 11 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na muko ɓemoti
nɨnɔ a ndɨ no koloɓu kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna. Lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ limoti a ndɨ nɨ andungulyogini, aɗukufo mʉgɔngʉ ɓiguɓu
nɨ kɛgʉ wa akwanana ndɨ mino gʉtʉgʉ kananɨkana aka. 12 Nɨyɔ
Yeso amɨna ɓɛyɔ, amaka, aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ ma, koloɓu kakʉ osyini.»
13 Abisilya ndɨ maɓɔkʉ, wa aka wa ananɨkana, apʉnga ndɨ kabibiso
Kunzi. 14 Luki limoti, nɨyɔ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba yi nɨyɔ
ɨna ɓɛ Yeso ahukusini mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso, lɨmbɛngɨ
akandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Ɨyɨ aka na ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ
ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana wa ɓɛ: «Masyɛ ma ligubo a maɗɨya, dogoniku
kayihukuso ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ nɨ kɛgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso!»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya ɓɛ: «Ma ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ! Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga
kunu kakʉlagɨgʉ ngɔmbɛ ikanɨ punda kakɨ ka pa ɨlyalya, atundulo
komwa liɓo? 16 Na muko yi nɨmʉ, miko mika Abalahamʉ nɨnɔ
abɨlɨ akandaga ndɨ ka ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna, kokwononigʉ ɓi ɓɛ
ɓakʉlagɨ ka ligbito kakɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaʉɓɨkya ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kakɨ
ɓasɨ ɓɨmʉkana ndɨ suni. Luki limoti ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ ogwa
ndɨ magyagya kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga masɨ nɨmɔ a ndɨ
kagya mɔ.

Ɓokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ?
(Matayɔ 13:31-32; Malɨkɔ 4:30-32)

18 Kumbuso yi Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi a mʉɗɔngɔnɨ na
ɨkɨ? Nokingyasa pɨyɛ na ɨkɨ? 19 A abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ mʉtʉ ɓemoti
ava ndɨ, akʉna ko tiko kakɨ. Nɨyɔ aɓaka, ɨɨta kʉwa ndɨ sɨbʉkʉsɔ sidingi,
ɓombu ɓodoku kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabɨ yi.»
20 Yeso aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Nokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ? 21 A
mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Muka ɓemoti ava ndɨ,
opula na fufu wakpʉ kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndɨ mino wasɨ ɓɨdaɨ-
daɨ!»

Wanɨ nɔ ogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi?
(Matayɔ 7:13-14, 21-23)

22 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ misa ka Yelusalɛma, anolingyo ɓagʉɗʉ
no giyo dididi, anapá mʉtʉʉ. 23 Mʉtʉ ɓemoti amuusa ndɨ ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, ɓambanzʉ ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓinisonisa ndɛkɛ na
muhukuso?»
Yeso usikisya ɓɛ: 24 «Gyoni ngu yasɨ kogulya ka mupumi makpwɔ. A
ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓakɨngɨla ndɛkɛ kogulya
mino, luki limoti ɓakakwananɨgʉ. 25 Ngbingo yi nɨnɔ mombukwana
ndaɓʉ amaga ndɛkɛ mino, adʉlaga mupumi, iɓunu, mika ndɛkɛ
kunzi, mapʉnga koyipa holi manaɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
tihukulyanɔ ɓaka mupumi.› Ɨyɨ amusikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Nakibigʉ kʉ
mapʉnya mino!› 26 Iɓunu aka ndɛkɛ ɓɛ: ‹Talyalyaga ndɨ, tanomwo

pa imoti na iɓunu, ɨwɛ gɔnɨ nɔ watɨpága ndɨ mʉtɨwɨ ka ɓapa yangba
ɓaya ɓagʉɗʉ kusu.› 27 Luki limoti, ɨgɨlya ndɛkɛ ɓata kamʉɓɨkya ɓɛ:
‹Nakibigʉ kʉ mapʉnya mino. Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu ɓasɨ
ma ɓagya-manyɛ!› 28 Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ
wa mamɨna ndɛkɛ mino Abalahamʉ, Isaka, Yakɔbɔ na ɓogyalandʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ka Ɓʉngama ko Kunzi, luki limoti ɓamumbimba ndɛkɛ
iɓunu kunzi! 29 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodogoku ndɛkɛ katʉkya ka
ɨngɛngɛ na ka dumbe, ka zɨɓɔ na zebu, ɓika ndɛkɛ ɓakikogo kalyalya
ka ɓʉngama ko Kunzi. 30 A ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓa kumbuso, ɓika ndɛkɛ
kambwa, na nɨɓɔ ɓa kambwa ɓika kʉwa ndɛkɛ kumbuso.»

Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓakɛgʉ kamʉkana Yeso
(Matayɔ 23:37-39)

31 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku
ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya wanʉ, waga ka pa yagɔgɔ, kyɛ ngama
Ɛlɔdɨ Atipasɨ akapa kaumwisiso.»
32 Yeso umigisya ɓɛ: «Windoni kaɓɨkya nzɨyɔ nɨnɔ amɓɛ: ‹Na lɨsyɛ
li nɨlɨna nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, kohukuso ɓokoloɓu, na
ɓʉgala nagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ. Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, nama
ligubo kamɨ.› 33 Luki limoti, ʉɓɨkya ɓɛ: okwononi ɓɛ nidukulogi na
lɨgʉndʉ kamɨ na lɨsyɛ li nɨlɨ, na ɓʉgala, na lɨsyɛ nɨlɔ lagɔgɔ, kyɛ
kokwononigʉ ɓɛ ɓamwɨ mugyalandʉ kunzi wa Yelusalɛma.
34 Eeeze iɓunu ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, makahu-
lumwisogo ɓogyalandʉ, manʉbʉma na matamʉ nɨɓɔ Kunzi utikoku!
Nganga yɨnga yɔ napa ndɨ mino kaʉmʉmʉla ɓatʉ kakʉ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ kɔkʉ ʉmʉmʉlaga mino ɓomikakɨ ka ɓɛpapandʉlʉ, luki limoti,
iɓunu makapagʉ ndɨ! 35 Ɛɛɛ winoni sɛ, ndaɓʉ kunu otigala ngundu.
Nakamʉɓɨkya ambɛ: makɛmɨnɨgʉ ɓata kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ
maɓɨkya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku
ɓʉɓʉnga ko lina ka Mombukwono-dosu!›»

14

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ka Lɨsyɛ la kimumbiso

1 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso ɨnda ndɨ kʉ ka ngama ɓemoti ka
Ɓafalisayɔ nɨnɔ amaka ndɨ kalyalya kʉ kakɨ. Ɓambanzʉ ɓa ndɨ kanda
Yeso ɓizumuuu. 2 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti wo koloɓu ya ngunde a
ndɨ wakamaga wa. 3 Kʉwa wa, Yeso umuuso ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu apagatʉ ikanɨ amʉyatʉ kahukuso
mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
4 Luki limoti ɓadakyana ndɨ ɓiwo. Kʉwa wa Yeso avɨla ndɨ alʉkʉ
nɔ, ahukuso, apá lɨgʉndʉ. 5 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga kunu, mikakɨ ikanɨ
ngɔmbɛ kakɨ kogwa ka lɨɓyɛ, kakwananɨgʉ kanyɔ gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la
kimumbiso aka?»
6 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉmbanga ndɨ kaigisyo.

Kunzi ʉbɨnɨkaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓisisogo

7 Yɛkɨ Yeso ɨnaga ndɨ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmakaga ka malɨlɨ ɓakɨsaga
kaiko ka moliki ma kambwa aka, ʉtʉlya ndɨ lizuni li nɨlɨ: 8 «Mʉmbanzʉ
kʉmaka ko dumo wo vononi, wakikonitɔgʉ ka ɓuliki ɓa kambwa. Kyɛ
yagɔgɔ ɓamokito gɔnɨ mʉtʉ wa ɨbɨba kaʉkɨtaga ɨwɛ, 9 iba mʉtʉ yi nɨnɔ

amumoki iɓunu ɓasɨ ɓaɓa, kodonukuto kaʉɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉsɨlya mbɛyɨ alʉkʉ yi nɨmʉ ɓuliki ɓi niɓa.› Wɨnda kʉwa kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso mutumo no suni ɓɨɗɛ. 10 Luki limoti, ɓakʉmaka ko dumo, wɨnda kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso, iba ngbingo yi nɨnɔ mombukwono dumo odoku mino, ʉɓɨkyɨ nɨ ɨyɨ ɓɛ: ‹Waiaaa, da wiki kʉnʉ kambwa.› Wika kʉwa na ɨbɨba kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ mika na ɨɓʉ kalyalya. 11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Na nɨnɔ isisogo, Kunzi abɨnɨkagatʉ.»

12 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya mʉtʉ yi nɨnɔ amaka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ wo mino kaʉmaka ɓambanzʉ kalyalya kʉ kakʉ na ɓʉsɔɓɨ ikanɨ gʉtʉgʉ na ɓʉgɔgɔ aka, wakumokonitɔgʉ ɓawai-dakʉ, ɓamamakʉ, lɨvananza kakʉ, gʉtʉgʉ ɓapɨmbanɨ kakʉ aka niɓɔ ɓa mukumbo. Kyɛ ɨɓʉ ɓakwananatʉ gɔnɨ kaʉmaka ko ngbingo kaɓʉ, ika kʉwa abɛ ɓakumigisyo masɨ nɨmɔ upí ɓi. 13 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ wo mino kalyisiso dumo, hʉmaka ɓokwino, ɓatʉ ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa mʉdɨlɨ na nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ. 14 Wakagya ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilyatʉ ɓʉɓʉnga kyɛ ɨɓʉ ɓakakwananɨgʉ kaumigisyo. Kunzi ʉkalya ndɛkɛ gɔnɨ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓongbingbili ɓopupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka ɓatʉ niɓɔ ɓʉmakaga ko dumo (Mataɔ 22:1-10)

15 Nɨyɔ ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɨgyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo nɨnɔ wa Ɓʉngama ko Kunzi!»

16 Yeso amigisya na lizuni li nɨlɨ: «Mʉtʉ ɓemoti alyisisa ndɨ dumo mudingi, ʉmaka ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi. 17 Nɨyɔ ngbinga wa malɨlɨ ɨtʉlyana, atɨka mʉgya-ligubo kakɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓasɨ niɓɔ ʉmaka ndɨ ɓɛ ɓoduku kyɛ ngbingo wa malɨlɨ itulyonini! 18 Luki limoti ɨɓʉ ɓasɨ, yɨkaka-yɨkaka ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ʉpɨlyɨ. Mʉtʉ wa mambwa aɓɨkya mʉgya-ligubo nɔ ɓɛ aɓikyiku mombukwana-dakɨ ɓɛ: ‹Noluwi ɓi tiko, okwononi ɓɛ naga mbɛyɨ kaɨnoku yi. Kikiliki, ɨpɨlyatʉ.› 19 Mʉtʉ wagɔgɔ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nuluwi ɓi ɓangɔmbɛ tɛkɛɓɛ* ko bulya ligubo lɨkpɔ tiko, nakaɨnda kaʉnda. Kikiliki, ɨpɨlyatʉ ɓaka.› 20 Mʉtʉ wagɔgɔ ɓata ɓɛ: ‹Navi ɓi muko mbɨya-mbɨya wanʉ, kinili nakɛgʉ ɨmɨ kaɨnda kʉ.› 21 Mʉgya-ligubo ɨga ndɨ ka mombukwana-dakɨ, apága mongoni mi nɨmɔ masɨ. Nɨyɔ ʉkana ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ɓisʉlʉ-sʉlʉ, aɓɨkya mʉgya-ligubo kakɨ nɔ ɓɛ: ‹Wogoni bɨgala ka mʉ ma sɛngɨ, ka ɓopisi ɓaya gʉɗʉ, idulyoku wanʉ na ɓatʉ ɓa yangya, niɓɔ ɓa kɨgyagya, niɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ na niɓɔ ɓa mʉdɨlɨ.› 22 Ngbingo yi nɨnɔ mʉgya-ligubo igoku mino, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ngama, nogyi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ weɓikyi mino, luki limoti pa atʉ aka mbɛyɨ ɓata.› 23 Kʉwa wa aɓɨkya ɓɛ: ‹Syo ka mʉ ma sɛngɨ na ka ɓapa ɓayagɔgɔ kʉ wakwanana mino kaʉtakanya ɓambanzʉ. Hʉɓɨkya ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ wabangana na ɨɓʉ ambɛ ɓoduku, iba dumo kamɨ otumi.› 24 Nakamʉɓɨkya ambɛ: ‹luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉmaka ndɨ kambwa, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo kamɨ!›»

---

* **14:19** 14:19 Ɓʉkandɨlaga ndɨ ɓɛngbingɨlɨ ka mʉ ɓaɓa-ɓaɓa. Ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino kakpakyana, ɓanoluto ɓagɨta niɓayɔ akpɔgɔ kʉwa ndɨ lɨtɔmbʉ.

Ɓaɓiɓya ka Yeso ɓokwononi kaasa makpʉmʉka masi
(Matayɔ 10:37-38)

25 Kʉwa wa, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndi kaɓiɓya Yeso.
Oyikana ndi miso kʉ kaɓʉ, ʉɓikya ɓasi ɓɛ: 26 «Mʉmbanzʉ ika
mʉɓiɓya kami iba ɛpaga kʉgbɛ kakitaga abaki, amaki, mukaki,
ɓomikaki, ɓamamaki, gʉtʉgʉ kakitaga ɔɓili kaki mombukwana-daki yi
aka. Kogyi ɓɛyɔ, kakwananigʉ kaika mʉɓiɓya kami. 27 Mʉtʉ yi ninɔ
kɛgʉ kabinika mʉsalaba kaki kɛɓiɓya, kakwananigʉ kaiko mʉɓiɓya
kami. 28 Wani mbɛyi nɔ luga kunu kapa kopika mʉnala, kapʉngigʉ
mbɛyi kaiko, imuusa ɓɛ ligubo li nilɔ alya ɓuyi ɓinga. Kumbuso yi,
anda ikani atʉ no ɓuyi ɓudingi niɓɔ akwanana komosisyo noɓu ligubo
li nilɔ. 29 Luki limoti, kakpɔ asi muɓumbe aka ni komagʉ, ɓatʉ ɓasi
niɓɔ ɓika kaina, ɓika katiba, 30 ɓanaɓikya ɓɛ: ‹Yooo! mʉtʉ yi nimʉna
aɓʉkʉlaga ndi ɓɛ akopiko, luki limoti kani komagʉ!› 31 Mʉɗɔngɔni
gɔni abɛ ngama ɓemoti mudingi kapa kainda kabʉmana na ngama
wagɔgɔ, apʉnga mbɛyi iko, imuusa ɓɛ: ‹Na na ɓasʉda ɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ aka,
nakwananatʉ kakpumyo noɓu mumuyoniso kami ninɔ a iyi na iɓʉ
ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa?› 32 Kina ɓɛ kakwananigʉ kakpumyo, atikilya
ɓambanzʉ ni a mbɛyi asi ɓyi aka kakʉnga ɓɛ ɓʉkanani ka maziyɔ.»
33 Kʉwa wa Yeso opipiloku ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga kunu,
kakwananigʉ kaiko mʉɓiɓya kami kani kosigʉ masi nimɔ a nomu.»

Liniko la ndapulu kɛgʉ na izangiya
(Mataɣɔ 5:13; Maliko 9:50)

34 «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino
ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? 35 Kikigʉ ɓata na izangiya gʉtʉgʉ
ko pisi imoti aka, luki limoti ɓombimbo kʉwa limbimbo. Mʉtʉ yi ninɔ
a na motili ma kʉkana, ʉkaniɔ!»

15

Kɔndɔlɔ ninɔ oɓungaga ndi inisini
(Mataɣɔ 5:13; Maliko 9:50)

1 Lisyɛ limoti, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa yigya-
yanyɛ ɓasi ɓakpuɗoku ndi Yeso kamʉkana. 2 Luki limoti Ɓafalisayɔ
na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓapʉnga ndi kainzinzinya, ɓanaɓikya ɓɛ:
«Alʉkʉ yi nimʉna akaʉtilya na kalyalya na ɓatʉ ɓa yigya-yanyɛ!»
3 Yeso utulyoku kʉwa ndi lizuni li nili:
4 «Mʉtʉ ɓemoti luga kunu kika na ɓakɔndɔlɔ miya, ɓemoti luga kaɓʉ
oɓungogo, kakwananigʉ kaʉsa niɓɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka
isa, aga kakisa ninɔ ika ni oɓungogini ɓi kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku
mino? 5 Ngbingo yi ninɔ amina mino, ogwa magyagya. Abinika ka
mambiga. 6 Kumbuso yi iga kʉ kaki, ʉmaka ɓawai-daki na ɓapimbani
kaki, ʉɓikya ɓɛ: ‹Doniku kogwa magyagya pa imoti na imi kyɛ
naminini kɔndɔlɔ kami ninɔ oɓungaga ndi!› 7 Nakamʉɓikya ambɛ
a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, igyagya ikaga yidingi kʉgʉ wa lisyɛ wa mʉtʉ
wanyɛ oyikasaga mino ɔɓili kaki kakitaga niyɔ ɓambanzʉ ɓongbingbili
ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ niɓɔ ɓakɛgʉ na mʉsasa koyikoso ɔɓili
kaɓʉ.»

Lifalanga nilɔ oɓunga ndi inisini

8 Yeso aɓɨkya kʉwa wa ɓɛ: «Kika nɨ muko ɓemoti a na ɓambuma
tɛkɛɓɛ, ɓemoti yi oɓungo, kakwananɨgʉ katʉna tala, akpaga ndaɓʉ,
akɨsa ɓɨwɛsɛɛɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku mino? 9 Ngbingo yi nɨnɔ
amɨna mino, ʉmaka ɓawai-dakɨ na ɓapɨmbanɨ kakɨ ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Da
mogwini ɨgyagya pa imoti na ɨmɨ kyɛ naminini ambuma yi nɨnɔ eɓungi
ɓi!› 10 Nakamʉɓɨkya ambɛ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ: Kunzi na ɓamalaika
kakɨ ɓogwaga magyagya mudingi ko bulya ka mʉtʉ wanyɛ ɓemoti nɨnɔ
oyikasaga ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Miki nɨnɔ oɓungaga ndɨ iginiku ka abakɨ

11 Yeso idukulaga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti a ndɨ no ɓomiki
ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa. 12 Mupipilo aɓɨkya abakɨ ɓɛ: ‹Baba, ipóku ɨmɨ
mukumbo ma lisimo li la kamɨ.› Kʉwa wa ʉgbananɨlyaga ndɨ ɓomikakɨ
mukumbo. 13 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, mupipilo amʉmʉla ndɨ
nɨmɔ kakɨ, aga ndɨ no ɓuyi ɓi ka mugi mimoti ma ɓyɨ. Kʉ ɓɛyɔ, apʉta
ndɨ ɓuyi kakɨ ɓasɨ, anakpakyana gbalɨ. 14 Nɨyɔ ama kapʉta ɓuyi ɓasɨ,
ayʉndɨ mudingi ogulya ndɨ ka mugi mi nɨmɔ, apʉnga ndɨ ka yangya
ka makpʉmʉka masɨ. 15 Ogulya ndɨ ligubo ka mʉtʉ ɓemoti wa mugi
mi nɨmɔ. Alʉkʉ yi nɨnɔ atɨka ndɨ ko tutu kauɓuulyogo ɓangʉya kakɨ.
16 Ikagatʉ ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kalya malɨlɨ nɨmɔ ɓangʉya ɓalyaga ndɨ
mɔ, luki limoti kɛgʉ gʉtʉgʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana
ndɨ kapá.

17 Kʉwa wa apʉnga ndɨ koyikosogo lɨmbɛngɨ. Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Bagya
ligubo nɨɓɔ ka baba ɓalyalyaga ɓɨnza, na ɓa na malɨlɨ mudingi
kakɨtaga! Wɨna sɛ, na kʉwa ɨmɨ kokwa na nza kʉnʉ! 18 Natʉkyatʉ,
nɨga ka baba, naɓɨkyoku ambɛ: Ba, nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko
Kunzi na ko misa ka kʉ. 19 Nakokwononigʉ ɓata ambɛ ɨmaka ɓɛ
mikakʉ. Ɨva gʉtʉgʉ kʉwa asɨ abɛ mʉgya-ligubo kakʉ.› 20 Kʉwa wa,
ava ndɨ lɨgʉndʉ kaɨga kʉ ka abakɨ.

Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ ɓyɨ aka, abakɨ amɨna, amibo,
akwilya kumbu kʉgbɛ. Aga ndɨ mbangʉ katɨlya, apututo ɓipututu.
21 Kʉwa wa miki aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Ba, nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa
ko Kunzi na ko misa ka kʉ, nakokwononigʉ ɓata ɓɛ ɓɛmakɨ ɓɛ
mikakʉ.› 22 Luki limoti, abakɨ ʉɓɨkya ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Doniku
na kutuko nɨkwɔ kwanza kʉgbɛ, mamokisya mikamɨ. Mumokyoni
pɛtɛ ka kpɛngbɛ, mamokisyogo ɓɛkpakʉ. 23 Doniku na ngɔmbɛ nɨnɔ
wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ, mamwɔ. Tolyolyini, togwa magyagya. 24 A ɓɛyɔ,
mikamɨ nɨnɔ a ndɨ nɨ okwini, a ɓata mbɨya-mbɨya wanʉ muɓisi. A ndɨ
nɨ oɓungogini, inisonini ɓata!› Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ dumo.

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, pʉta a ndɨ ɨyɨ ko tiko. Nɨyɔ a kʉwa ndɨ kaigoku,
adwɛ ɓuwobi na mʉsɛngɨ, ʉkana kʉwa ɓyɛmbɨ nɨɓɔ ogwanana ɓɔ.
26 Amaka ɓemoti ka ɓagya-ligubo, amuusa ɓɛ lɨkpʉmʉka tino lɔ a
kʉnʉ? 27 Asikisya ɓɛ: ‹Mamakʉ iginiku, kinili abakʉ amwilyini
ngɔmbɛ yi nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ kyɛ mikakɨ igiku wapʉpʉ.› 28 Kʉwa
wa pʉta angbʉta ndɨ, akya kogulya ka ndaɓʉ. Abakɨ opupoku ndɨ
kaɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ ogulyinɔ ɓaka, 29 luki limoti miki asikisya ndɨ
abakɨ ɓɛ: ‹Hʉkana! Ɨmɨ nikaga kaugugubyo ka ɓyanga ɓudingi,
nakoɓunagʉ mʉtʉʉ kakʉ gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Luki limoti
wakɛpágʉ ɨmɨ mikya mɛmɨ ambɛ togwi na ɨyɨ magyagya na ɓawai-
damɨ. 30 Luki limoti yɛkɨ mikakʉ nɨnɔ apʉta ndɨ ɓuyi kakʉ na

ɓaɗanda igiku ɨyɨ, wamwɨlya ɨwɛ ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ!›
31 Abakɨ asikisya ɓɛ: ‹Mikamɨ, ɨwɛ wikaga pa imoti na ɨmɨ masyɛ
masɨ. Mukumbo kamɨ masɨ a makakʉ. 32 Luki limoti okwononi mbɛyɨ
ɓi kalyisa dumo aka na kogwa magyagya, kyɛ mamakʉ yi nɨmʉna
wakamɨna mʉ, a kʉwa ndɨ nɨ okwini, luki limoti iginiku muɓisi. A
ndɨ nɨ oɓungogini, luki limoti inisini ɓata!›»

16

Mʉgya-ligubo wa ɓokoli

1 Yeso ʉbɨbɨlya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ bɨbʉ yi nɨyɨ: «Mʉtʉ wa mukumbo
ɓemoti a ndɨ na mʉgya-ligubo nɨnɔ a ndɨ kapita wa mukumbo kakɨ.
Ɓambanzʉ ɓodogoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Kapita kakʉ akapʉta mukumbo
kakʉ payaya.› 2 Kʉwa wa mombukwana mukumbo amaka ndɨ mʉgya-
ligubo yi nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nakaʉkana mongoni manyɛnyɛ kʉgbɛ kʉgʉ
kakʉ na nakaɨna ambɛ a ɓɛyɔ. Ɨtangɨlya nɛkɨ makpʉmʉka kamɨ masɨ
kyɛ wakikigʉ ɓata kapita kamɨ.› 3 Kapita yi nɨnɔ imuusa ɓɛ: ‹Ngama
kamɨ kɛgʉ ɓata kapa ɓɛ nikito kapita kakɨ. Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ?
Nakɛgʉ no ngu yɨdɨma ɓotiko. A gɔnɨ suni ka mʉtʉ ɓɛyɔ no mino
yɨ kaiko kaɨkʉkʉngya. 4 Iyaaa! nibini ɓɛyɔ nagya mino iba ngbingo
yi nɨnɔ ɓekpumya ɓanʉ mino ka ligubo, ɓambanzʉ ɓɛtɨlyɨtɔ ka ɓa
kʉ kaɓʉ.› 5 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kaʉmakaga ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka
nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓoluɓu ka mombukwana-dakɨ. Amuusa ndɨ mʉtʉ wa
mambwa ɓɛ: ‹Luki tino lɔ okwononi ɓɛ mumigisyo mombukwana-
damɨ?› 6 Asikisya ɓɛ: ‹Ɓangbɔngbɔlɔ ɓa molingo mɨya.› Kapita aɓɨkya
ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ wa ɓoluɓu nɨmʉ, wika ɓɨgala, wokpika ɓatɛkɛɓɛ
kuɓukumuti.› 7 Kumbuso yi aɓɨkya wagɔgɔ ɓɛ: ‹Sɛ kʉwa ɨwɛ, wa
na luɓu wa ɨnga?› Asikisya ɓɛ: ‹Ɓasaki ɓaya nganʉ mɨya.› Kapita
aɓɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ nɨmʉ, kpiko ɓatɛkɛɓɛ ɓʉgɨna.› 8 Kʉwa wa
mombukwana mukumbo abɨba ndɨ luga ka ɓatʉ ɓagɔgɔ kapita yi
nɨnɔ wa ɓokoli nɔ ko bulya yimibo kakɨ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓa
na ɓokoli kʉgbɛ luga kaɓʉ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa ka ɓʉngbanganya.»
9 Nakamʉɓɨkya ambɛ husingyoni ɓambanzʉ no ɓuyi kunu kʉnʉ ka
ɔɓɨlɨ. Ngbingo yi nɨnɔ ɓuyi osyo mino, ɓamʉtɨlya ka mugi ma ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. 10 Mʉmbanzʉ kika na ɓungbingbili ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ,
ika na ɓungbingbili gɔnɨ ka nɨmɔ makpʉkpʉkpʉ. Mʉmbanzʉ kika na
ɓokoli ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ, ika na ɓokɔli gɔnɨ na kʉɓɔɓɔkʉ
ka nɨmɔ makpʉkpʉkpʉ. 11 Kika nɛkɨ nɨ makɛgʉ na ɓungbingbili ko
bulya mukumbo ma payaya nɨmɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, wanɨ nɔ amʉpá ndɛkɛ
ɨzangɨya ya lɨngʉnʉ? 12 Makiki na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ka
mʉtʉ wagɔgɔ, wanɨ nɔ amʉpá nɨmɔ kunu?
13 «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana kaugugubyo ɓangama
ɓaɓa. A ɓɛyɔ, amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikanɨ ɨgʉmya ka ɓemoti,
amɨna wagɔgɔ payaya. Makakwananɨgʉ kagugubyo ko ngbinga ɓemoti
Kunzi no ɓuyi.»

Yeso akaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ makpʉmʉka dididi
(Mataɔ 11:12-13; 5:31-32; Malɨkɔ 10:11-12)

14 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ kaʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, ɓatɨba
ndɨ Yeso ɓɨkyaaa, kyɛ ɓapagatʉ ndɨ ɨɓʉ ɓuyi. 15 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Mɨgyaga ko misa ka ɓambanzʉ abɛ ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti

Kunzi ibatʉ mambɛngɨ kunu masɨ. Kyɛ luki nɨlɔ inisaga na ɨbɨba ko misa ka ɓambanzʉ ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.

16 Kadwɛ ko ngbingo ka Yuani-Mubatizaɨ, a ndɨ ngbingo wa Mʉtʉʉ ka Musa na ɓogyalandʉ. Katʉkya ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi iɓikyogoni ndɨ, na mʉtʉ wasɨ ɓemoti-ɓemoti akagya kɛkɛlɛ kogulya minɔ. 17 A yapʉpʉ lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ kolimiko, luki limoti a yapʉpʉ kʉgbɛ mikya liɓiso gʉtʉgʉ mʉkɛɗɛ aka wa Mʉtʉʉ kolimiko.

18 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ asikisaga mukakɨ, ava wagɔgɔ, ikaga abɛ kasyɛ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, na mʉtʉ nɨnɔ avaga muko nɨ mbʉnyakɨ asikisini, mʉtʉ yi nɨnɔ ogyini ɓɨlya.»

Yeso akabɨba bɨbʉ ka mʉtʉ wa mukumbo na Lazalɔ

19 «A ndɨ na mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti nɨnɔ imokisyaga ndɨ ɓotu ɓayanzanza na ɓaya lɨgabʉ lapʉ. Masyɛ masɨ ikaga ndɨ kogwa magyagya, analyalya ɓɨnza. 20 A ndɨ gɔnɨ na mʉtʉ wa yangya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ, a ndɨ na ɓapwayɨ nzʉyɨ yasɨ. Ikaga ndɨ ɨyɨ wakanga ka kpɔlɔ wa mupumi ma ndaɓʉ ka mʉtʉ wa mukumbo yi nɨnɔ. 21 Lazalɔ ikagatʉ ndɨ na mʉsasa kalya makɔmbɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka mɨza ka alʉkʉ nɨnɔ. Luki limoti ɓɛnva kʉwa ɓɔ ɓodogoku ndɨ kaɗyo ɓapwayɨ. 22 Lɨsyɛ limoti, mʉtʉ wa yangya nɨnɔ okwa ndɨ, ɓamalaika ɓaga ndɨ na ɨyɨ ɓuwobi na Abalahamʉ ka Paladiso. Kumbuso yi, mʉtʉ wa mukumbo okwa ndɨ gɔnɨ, ɓalumbo. 23 Ka ɓabɨlɨ kʉ a ndɨ kalya kumbu kʉgbɛ. Kʉwa wa, ɨkwɛ kʉgʉ, amɨna Abalahamʉ ɓyɨ, sɛ kʉwa Lazalɔ ka kpɔlɔ kakɨ. 24 Apamɨkana ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, ɨmɨnɨlyanɔ ɓaka kumbu, mʉtɨkanɔ ɓaka Lazalɔ kalubo kpɛngbɛ ko liɓo, edudulisi lɨsasʉ, kyɛ nakaigyogyisa kʉgbɛ ko ɓuku ɓi nɨɓa.› 25 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mikamɨ, tamana mbɛyɨ ambɛ winisana ndɨ na lɨngama lidingi ka ɔɓɨlɨ kakʉ nɨ Lazalɔ a sɛ ndɨ ɨyɨ kalya kumbu yidingi. Mbɨya wanʉ, a kʉwa ɨyɨ kogwa magyagya kʉnʉ, wa kʉwa ɨwɛ kaigyogyiso. 26 Na gɔnɨ, liɓyɛ lodu a luga kusu na iɓunu. Kʉwa wa gɔ wa, nɨɓɔ ɓika kapa katʉkya kʉnʉ kaɨnda kʉ mo mino kʉ ɓakakwananɨgʉ. Na nɨɓɔ ɓika kapa katʉkya kʉ kodoku kʉnʉ, ɓakakwananɨgʉ kazaba ɓɛgɛyɔ.› 27 Mʉtʉ wa mukumbo aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Kikiliki baba, ɨtɨkɨlyanɔ ɓaka Lazalɔ kʉ ka lɨvananza kamɨ, 28 kyɛ na na ɓomika mama kuɓukumuti. Ɨndɨ kaʉɓɨkya kambwa aka iba ɓakodonikutɔgʉ ɓata ɨɓʉ kʉnʉ ka pa ya kigyogyiso yi nɨyɨ.› 29 Luki limoti, Abalahamʉ amigisya ɓɛ: ‹Ɓamamakʉ ɓa no moɓiso ma mʉtʉʉ ka Musa na ɓogyalandʉ, ɓʉmʉkanɨ asɨ ɨɓʉ aka!› 30 Mʉtʉ wa mukumbo nɔ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, kɛgʉ nɨlɔ okwononi nɨlɔ aka lɔ. Luki limoti, kika nɨ mʉmbanzʉ opupiniku ka ɓabɨlɨ ɨnda kʉ ɓo mino, ɓoyikosatʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ.› 31 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓakopo kahʉkana mʉtʉʉ ka Musa na kahʉmʉkana ɓogyalandʉ, ɓakabaɨlyɨgʉ kika gʉtʉgʉ nɨ mʉmbanzʉ opupiniku ka ɓabɨlɨ aka.›»

17

Kaugwisiso na kaʉpɨlya ɓɛngɛnɨ
(Mataɔ 18:6-7, 21-22; Malɨkɔ 9:42)

1 Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓopisi ɓayɨgya ɓʉnyɛ kɛgʉ na nyɨka, luki limoti kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ! 2 Akwanano ɓi ɓɛ ɓakpɨkɨlɨ lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta

ko liɓo lidingi, iba kulutonito ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ katʉkya ko pisi ya ɓungbingbili. 3 Wiminyonito ɓɨnza:
Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, muyoyisatʉ. Kʉkʉnga mʉpɨlya, wapɨlya. 4 Kika nɨ ugyilyini ɓʉnyɛ nganga maɗɨya na ɨka ka lɨsyɛ limoti, odoku kaʉkʉnga mʉpɨlya nganga maɗɨya na ɨka gɔnɨ, wapɨlya.»

Baya akwanana kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga

5 Ɓatʉtʉmbwa ɓaɓɨkya ndɨ Mombukwono-dosu ɓɛ: «Tɨmatɨlya baya kusu.»
6 Mombukwono-dosu igisya ɓɛ: «Makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka abɛ maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi kaɓɨkya sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨna ɓɛ: ‹Mukuko, wikunoku ka lɨmbɛngɨ lo liɓo lidingi,› Amʉmʉkanatʉ ɓi.»

Ɓagya-ligubo ɓakwanana kagya ɨkɨ?

7 «Tovini mbɛyɨ abɛ mʉtʉ ɓemoti luga kunu a na mʉgya-ligubo ɓemoti nɨnɔ akpɔgɔ ɓotiko ikanɨ uɓuulyaga ɓambaza ka ɓanyama. Ngbingo yi nɨnɔ mʉgya-ligubo igogoku mino ko tiko, akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Doku ɓɨkwa kalyalya?› 8 Kalɨ, luki limoti aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmbambɨlya malɨlɨ, kumbuso yi wigomosyana ɓotu, wodoku kegugubyo ko ngbingo yi nɨnɔ niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi wakwanana kʉwa gɔnɨ ɨwɛ kalyalya na komwo.› 9 Abibisa mʉgya-ligubo kakɨ kyɛ ika nɨ ogyini nɨlɔ akpamyi? 10 A mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ: ngbingo yi nɨnɔ mogyini mino masɨ nɨmɔ Kunzi akamʉkpamya, ɓikyoni ambɛ: ‹Ta ɓagya-ligubo ɓapayaya aka, togyi ligubo nɨlɔ aka lɔ kusu.›»

Yeso uhukusini ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ

11 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɨnda misa ka Yelusalɛma, aɓyɛ ka mʉlɨlɨ ma iwili ya Samalia na Galilaya. 12 Nɨyɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosila ka mugi mimoti ɓɛnɛ, ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓamaga ndɨ ɓyɨ na ɨyɨ, 13 ɓapʉnga kapamɨkanaga ɓɛ: «Muwonisilo, Yeso aaa, kikiliki tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
14 Yeso ʉmɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓokumu ɓo mino ɓamʉkpɨmɨ nzʉyɨ.*»
Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda aka nɔ, ɓahʉka. 15 Nɨyɔ ɓemoti luga kaɓʉ ɨna ɓɛ oukini, igoku ndɨ ka Yeso anabibiso Kunzi na lɨyʉ lapʉ. 16 Ogwa ndɨ mokpukpu kambwa kakɨ, amigisya ɨbɨba. A ndɨ Musamalia. 17 Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Kɛgʉ ɓambanzʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓɔ ɓongumoni? Nɨɓɔ ɓagɔgɔ kʉɓɔmʉ ɓa kʉwa yanɨ? 18 Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti aka nɨnɔ igiku kamigisilyo Kunzi ɨbɨba, kiki asɨ mʉɓyɨ yi aka nɨmʉ.» 19 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, waga. Baya kakʉ uhukusini.»

Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu
(Matayɔ 24:23-28, 37-41)

20 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi odoku pɨyɛ ndɛkɛ ngbingo tino?»
Umigisya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ kodoku abɛ luki la kimibisikono. 21 Ɓakaɓɨkyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Winoni, iɓu niɓa!› ikanɨ ‹Iɓu niɓɔ kʉʉ!› Kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu.»

---

* **17:14** 17:14 Ɓokumu ɓɔ ɓakpɨmaga ndɨ, ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ mʉmbanzʉ oukini.

Lɨsyɛ nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ngbingo wagɔ
odokuto ndɛkɛ nɨnɔ miko mina na mʉsasa kamɨna Mika-mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, luki limoti nɨ makaminigʉ.
23 Ɓamʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓɛ: ‹A kʉʉ!› ikanɨ ‹A wanʉ!›, luki limoti
makindonitɔgʉ kʉ, makogonitɔgʉ mbangʉ kʉ ɓɛyɔ. 24 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ
li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ngbangbata kangɨnana. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ngbangbata angɨnanaga
mino katʉkya ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ na kadwɛ ka magɔgɔ, ɓambanzʉ
ɓamɨna ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ nɨlɔ opuponoku ndɛkɛ
mino. 25 Luki limoti okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi mbɛyɨ
kʉgbɛ, ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨna ɓambimbo. 26 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ
igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Nʉa, ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngbingo yi
nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino. 27 Ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ
kalyalya, ɓanomwo, ɓanavanana kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Nʉa ogulya
ndɨ mino ka ɨngbɔlɔ. Tumo odoku kʉwa ndɨ ɓɨyakpa, ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓolumwaga ndɨ. 28 A ɓata mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko
ngbingo ka Lɔtɨ. Ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanaluwo
na ɓanagaba makpʉmʉka, ɓanadɨma ɓotiko na ɓanopiko ɓandaɓʉ.
29 Luki limoti lɨsyɛ li nɨlɔ Lɔtɨ opupa ndɨ mino ka Sɔdɔmʉ, Kunzi
olukusa ndɨ ɓuku na libu longiɗo-ngiɗo katʉkya kʉgʉ wa lɨsyɛ abɛ
mbwayɨ, ulumwisaga ndɨ ɓasɨ. 30 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka
lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ igoku ndɛkɛ mino.

31 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kingyigʉ
ndɛkɛ ɓata ka ndaɓʉ kakɨsa mukumbo kakɨ. Mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ
yi nɨnɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko kakwananɨgʉ ndɛkɛ ɓata kaɨga kava
luki kʉ kakɨ. 32 Eee, tomomoni sɛ nɨlɔ asilya ndɨ muka Lɔtɨ.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ akɨsaga kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ ndɛkɛ, luki
limoti mʉtʉ yi nɨnɔ aɓungusatʉ ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓuulyagatʉ ndɛkɛ.
34 Nakamʉɓɨkya ambɛ no biti yi nɨyɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ
ka kanga imoti: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ. 35 Ɓoko ɓaɓa
ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga pa imoti: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa
wagɔgɔ. 36 [Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kagya ligubo ko tiko: ɓavaga
ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.†]»

37 Ɓaɓɨɓya ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ yanɨ?‡»

Yeso usikisya ɓɛ: «Kʉ manda ma nyama ikago mino, ɓombu nɨɓɔ
ɓalyaga makɔlɔ ɓamʉmʉkanaga wa gɔ wa.»

18

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulya malʉmba

1 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya lizuni nɨlɨ kauwonisilo
ɓɛ ɓakwanana kalʉmba masyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ kadɨkaga. 2 Ʉɓɨkya ɓɛ:
«Kʉsɔ wa gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, a ndɨ na zozi ɓemoti nɨnɔ kaɓangagɨgʉ
ndɨ Kunzi, anʉmɨna ɓatʉ ɓasɨ payaya aka. 3 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi nɨnɔ gɔnɨ
aka nɔ, a ndɨ na woko ɓemoti muko yi nɨnɔ odogoku ndɨ ɓongbinga

---

17:32 17:32 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:26. † **17:36** 17:36 Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ ka moɓiso dididi mandɛlɨ. Wanda ka Matayɔ 24:40. ‡ **17:37** 17:37 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨna ndɛkɛ ɓingbanganya.

ɓasɨ kaɓɨkya zozi nɔ ɓɛ: ‹Tɨkʉlya ngbanga kusu na mumuyoniso kamɨ.› 4 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, zozi a ndɨ asɨ kakya aka. Luki
limoti ka muliɓo aɓɨkya kʉsɔ kakɨ ɓɛ: ‹A ɓɛyɔ, nakaɓangagɨgʉ Kunzi,
na nʉmɨnaga ɓatʉ ɓasɨ payaya aka, 5 luki limoti, woko yi nɨmʉna
edomisini. Kinili okwononi ɓɛ nakʉlyɨ ngbanga kakɨ. Kumbuso yi
kikigʉ ɓata kodoku ɓongbinga ɓasɨ kegbomisa mʉ.›»
6 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku ɓɛ: «Hukononi ɓɨnza
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ zozi wanyɛ nɔ akaɓɨkya! 7 A ɓɛyɔ, Kunzi kak-
wananɨgʉ kaʉkʉlya ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ngbanga wanza,
ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino kaɨgama na ɨyɨ biti na lɨsyɛ? Kusingyigʉ
ɓɨgala? 8 Nakamʉɓɨkya ambɛ: ʉkʉlyatʉ ngbanga kaɓʉ ɓɨkwa. Luki
limoti wa Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ
ʉtakanyatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓa baya?»

Malʉmba ka Mufalisayɔ na ndɔmbɛ wa manzanza

9 Yeso atwa ndɨ gɔnɨ lizuni nɨlɨna ko bulya ka ɓambanzʉ ɓemoti-
ɓemoti nɨɓɔ ɓɨmɨnaga ndɨ ɓingbingbili ko misa ko Kunzi na ɓanʉmɨna
ɓatʉ ɓagɔgɔ asɨ payaya aka. Aɓɨkya ɓɛ: 10 «A ndɨ lɨsyɛ limoti,
ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓaɗaka ndɨ kalʉmba ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓemoti a ndɨ
Mufalisayɔ, wagɔgɔ ndɔmbɛ wa manzanza. 11 Mufalisayɔ, amaga,
apʉnga kʉwa ndɨ kaɨlʉmbɨlya ɓɛ: ‹Kunzi o, nakaubibisa kyɛ na kɛgʉ
ɨmɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikanɨ
ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ, na kɛgʉ ɨmɨ abɛ ndɔmbɛ wa manzanza yi nɨmʉ.
12 Noginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo nganga yɨɓa ka pɔsɔ, napágatʉ lɨɗu
limoti la tɛkɛɓɛ la mukumbo kamɨ masɨ.› 13 Luki limoti, ndɔmbɛ amaga
ndɨ ɨyɨ ɓyɨ, kakwanana gʉtʉgʉ ndɨ kaɨkwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti
ɨyipa ndɨ ɨkubasʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Kunzi o, ɨpɨlyanɔ ɓaka kyɛ na ɨmɨ mʉtʉ
wanyɛ.›»
14 Yeso omotiloku ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ, alʉkʉ nɔ ɨga ndɨ
kʉ kakɨ nɨ Kunzi aitisini mʉtʉ wongbingbili kakɨtaga Mufalisayɔ. Ka
lɨngʉnʉ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Na nɨnɔ isisogo,
Kunzi abɨnɨkagatʉ.»

Ɓʉngama ko Kunzi a ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨgyaga abɛ ɓomiki
(Matayɔ 19:13-15; Malɨkɔ 10:13-16)

15 Ɓambanzʉ ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓomiki ɓawɛsɛ ɓɛ ubisilyi
maɓɔkʉ. Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ. 16 Luki limoti Yeso ʉmaka ɓɛ ɓakpuɗɨku na ɓomiki, aɓɨkya
ɓɛ: «Husoni ɓomiki ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ
Ɓʉngama ko Kunzi a ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa abɛ ɨɓʉ. 17 A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ kɛgʉ kaɓɨnɨkyana Ɓʉngama ko
Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki, kakwananɨgʉ ndɛkɛ kogulya mino.»

Mʉtʉ wa lɨngama lidingi
(Matayɔ 19:16-30; Malɨkɔ 10:17-31)

18 Ngama ɓemoti ka Ɓayuda amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo
wanza, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ?»
19 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ
mʉtʉ wanza? Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki
nɨ Kunzi aka mʉkaka. 20 Wibagatʉ mʉtʉʉ: ‹wakogyonitɔ ɓɨlya,

wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka, mʉɓanga abakʉ na amakʉ.›»
21 Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Nagyagatʉ mʉtʉʉ mi nɨmɔ masɨ katʉkya ndɨ ka limiki.»
22 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Utigolyi ɓata luki limoti: Gaba mukumba kakʉ masɨ, hʉlʉpya ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi, wika kʉwa na lɨngama kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
23 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ alʉkʉ nɔ ʉkana lɨkpʉmʉka lɔ ɓɛyɔ, alya ndɨ kumbu, kyɛ a ndɨ na mukumbo makpʉ kʉgbɛ.
24 Nɨyɔ Yeso ɨna ɓɛ alʉkʉ nɔ a ndɨ no kumbu, oɓikyoku ɓɛ: «A yapʉpʉ ka ɓatʉ ɓa mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi! 25 A ɓipoli kʉgbɛ ngamia kazabana ka ngala ya mʉsaɗa kakɨtaga mʉtʉ wa mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkana, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ akwanana kainisono na muhukuso?»
27 Yeso osikisya ɓɛ: «Kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ agyagya Kunzi.»
28 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ aɓɨkya ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ nɨmɔ ta ndɨ nomu, tapʉnga kaʉɓɨɓya.»
29 Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ osini ndaɓʉ kakɨ, ikanɨ amakɨ, ɓamamakɨ, ɓaɓʉkʉta kakɨ, ɓomikakɨ, ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi, 30 mʉtʉ yi nɨnɔ inisono na ɓʉngama ɓakpʉ ka masyɛ mi nɨma, na ko ngbingo yi nɨnɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ ɓanʉ na opupoku ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 20:17-19; Malɨkɔ 10:32-34)

31 Yeso akɨɗa ndɨ na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi, takaɨnda ka Yelusalɛma, masɨ nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓokpika ndɨ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ igyonosa ɓanʉ kʉ. 32 A ɓɛyɔ, ɓasʉta ɓanʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓamɨna payaya, ɓatʉmbwa, ɓaɓakyɨlya ɓotikito. 33 Ɓatɨna pimbo, ka muliɓo mi ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»
34 Luki limoti ɓaɓɨɓya ɓakotombisyagʉ ndɨ luki kyɛ isi ya mʉnzɨna nɨmɔ a ndɨ na ɨɓʉ makɨsʉma. Ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ Yeso akapa kaɓɨkya lɨkpʉmʉka tino.

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ ka Yeliko
(Mataɣɔ 20:29-34; Malɨkɔ 10:46-52)

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kadwɛ ka Yeliko, mʉtʉ ɓemoti wo koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi nɨ anɨkʉkʉngya. 36 Ʊkana ndɨ mungilito ma ambaza ka ɓambanzʉ nɨ anakɨtaga, uusa ndɨ ɓɛ a pɨyɛ ɓʉnɨ. 37 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɔ akakɨtaga.
38 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kapamɨkanaga, anaɓɨkya ɓɛ: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
39 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kambwa kakɨ ɓanyakɨlya ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki limoti idukulogo kapamɨkana kʉwa kʉgbɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
40 Yeso amaga, aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓoduku na ɨyɨ. Ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ yi akpuɗoku mino, Yeso amuusa ɓɛ: 41 «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»

Asikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
42 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɨnza, miso ʉkʉlɨkanɨ! Baya kakʉ uhukusini.»
43 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso akʉlɨkana ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya Yeso nɨ anabibiso Kunzi. Nɨyɔ ambaza wasɨ ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, apʉnga ndɨ gɔnɨ kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayɔ

1 Nɨyɔ Yeso ogulya ndɨ ka Yeliko, akɨtanaga luga wa gʉɗʉ yi nɨnɔ. 2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Zakayɔ. A ndɨ ngama ka ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na mʉtʉ wa lɨngama. 3 A ndɨ kakɨsa kamɨna Yeso, luki limoti yɛkɨ a ndɨ mukuɗu kakwananagʉ ndɨ kamɨna yi ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ. 4 Aga kʉwa ndɨ mbangʉ kambwa, aɗaka ka sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛ kyɛ amɨnɨ Yeso nɨnɔ a ndɨ kokitogoku wa. 5 Nɨyɔ Yeso osila ka pa nɨyɔ, ɨkwɛ kʉgʉ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Zakayɔ syoku ɓɨgala! Kyɛ na mubiko kakʉ na lɨsyɛ li nɨlɨ.»
6 Zakayɔ osyoku ndɨ ɓɨgala, atɨlya ndɨ Yeso na magyagya. 7 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna oga kasyɛ ka mʉtʉ wanyɛ!»
8 Luki limoti Zakayɔ amaga ndɨ, aɓɨkya Mombukwono-dosu, ɓɛ: «Muwonisilo, hʉkana: nakagbanana mukumbo kamɨ lugo, nʉpá ɓatʉ ɓa yangya liɗu limoti, na nakavaga ndɨ ɓuyi ka mʉmbanzʉ ka ɓokoli, namigisya kʉwa nganga yɨkwanganya.»
9 Yeso aka ɓɛ: «Na lɨsyɛ nɨlɨ, muhukuso ogulyini ka ndaɓʉ yi nɨyɨ, kyɛ nɨmʉna a ɨyɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ gɔnɨ. 10 Ka lɨngʉnʉ, Mɨka-mʉmbanzʉ odoku ndɨ kaʉkɨsa na kauhukuso nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoɓungogini.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓasaa
(Matayɔ 25:14-30)

11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ, Yeso omotiloku lizuni limoti kyɛ a kʉwa ndɨ ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓambanzʉ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi obiko. 12 Oɓɨkyoku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza la ɓʉngama aga ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kolyoku ɓʉngama, kumbuso yi, igoku kalya ɓʉngama kʉ kaɓʉ. 13 Kambwa wa lɨgʉndʉ, ʉmaka ndɨ ɓambanzʉ tɛkɛɓɛ luga ka ɓagya-ligubo kakɨ, ʉpága ndɨ yɨkaka-yɨkaka likuta limoti la ɔlɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Tundisoni ɔlɔ nɨmʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ nigoku ndɛkɛ mino.› 14 Luki limoti ɓatʉ ɓa mugi kakɨ ɓakapagɨgʉ ndɨ. Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ ɓambanzʉ no mongoni kumbusa kakɨ kaɓikyoku ɓɛ: ‹Takɛgʉ kabaɨlya ɓɛ alʉkʉ nɔ alyɨtɔ ɓʉngama ku kusu.›
15 Nɨyɔ ɓapá ɓʉngama, igoku. Utikisya ɓagya-ligubo nɨɓɔ ʉpá ndɨ ɔlɔ ɓɛ ibi kʉwa ɓɛyɔ ɓatundisa ndɨ mino. 16 Nɨnɔ wa mambwa odoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, kʉgʉ wa likuta limoti la ɔlɔ nɨlɔ wɛpá ndɨ, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ tɛkɛɓɛ.› 17 Ngama aka ɓɛ: ‹A ɓɨnza! Wa mʉgya-ligubo wanza. Yɛkɨ wo ɓi na ɓungbingbili ko luki lɨkɛdɛ, nubisa ɓanʉ ngama kaʉnda ɓagʉɗʉ tɛkɛɓɛ.› 18 Mʉgya-ligubo wa maɓa odoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, kʉgʉ wa likuta limoti la ɔlɔ nɨlɔ wɛpá ndɨ, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ

kuɓukumuti.› 19 Ngama aka ɓɛ: ‹Ɨwɛ, nubisini ngama kaʉnda ɓagʉɗʉ
kuɓukumuti.› 20 Mʉgya-ligubo wa masaa odoku, aɓɨkya ɓɛ: ‹Yɛ
ba, likuta la ɔlɔ kakʉ nɨlɔ wɛpá ndɨ nɨlɨ. Noɓuulyaga ndɨ ɓɨnza,
yɨkanda ɓingbufu na ɨnzanza ya kutuko. 21 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaʉɓanga,
kyɛ wa mʉtʉ mʉɗɨya. Wapʉnaga makpʉmʉka nɨmɔ wakobisogigʉ,
wanobuulya masɔlɔ nɨmɔ wakakʉnagigʉ.› 22 Ngama aɓikyoku ɓɛ: ‹Wa
mʉgya-ligubo wanyɛ! Nakaʉkʉlya ngbanga kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna
kakʉ. Wibagatʉ ndɨ ɓɛ na mʉtʉ mʉɗɨya, ɓɛ napʉnaga makpʉmʉka
nɨmɔ nakobisogigʉ, nobuulyaga masɔlɔ nɨmɔ nakakʉnagigʉ. 23 Yɛkɨ
a ɓɛyɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ wakobisagʉ ndɨ mino ɓuyi kamɨ ka baki? Iba
wa nigiku mino, nonyuku nɨ itundini.› 24 Kumbuso yi ngama ʉɓɨkya
ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: ‹Mukupyoni likuta la ɔlɔ li nɨlɔ, mapá mʉtʉ
yi nɨnɔ a nomu tɛkɛɓɛ.› 25 Ɓaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngama, a kʉwa ɨyɨ na makuta
tɛkɛɓɛ!› 26 Usikisya ɓɛ: ‹Nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ a no
luki ɓamatɨlyatʉ ɓata. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya
gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi kaiko nolu. 27 Doniku sɛ kʉwa
na ɓomuyoniso kamɨ, nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ niki ngama kaɓʉ, mʉkɔ
ɓingo kambwa kamɨ wa.›»

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Mataɣɔ 21:1-11; Malɨkɔ 11:1-11; Yuani 12:12-19)

28 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ kaɓɨkya lɨkpʉmʉka nɨlɔ, aga ka Yelusalɛma. A
ndɨ ɨyɨ kambwa nɨ ambaza anaɓɨɓya kumbuso.
29 Wa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kadwɛ ka Bɛtɛfagɨ na Betania,
ɓuwobi na ngʉpa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Ngʉpa ya Mizeituni, ʉtɨka
ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa. 30 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Win-
doni ka mugi nɨmana kambwa ma. Ngbingo yi nɨnɔ mosilo mino
kʉ, matakanya mikya punda mʉkandɨla nɨnɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kanoɗokigʉ mino. Mukuloniku, modoku na ɨyɨ kʉnʉ.
31 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Makakʉla ko bulya ɨkɨ?› Maɓɨkya ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.›»
32 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa nɨɓɔ ɓaga kʉwa ndɨ, ɓatakanya punda mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ aka yɔ Yeso ʉɓɨkya ndɨ mino. 33 Wa ɓa ndɨ mino kakʉla mikya
punda nɔ, ɓamombukwana-dakɨ ɓumuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ma
mino kakʉla?»
34 Ɓusikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»
35 Kumbuso yi ɓadulyoku ndɨ Yeso no mikya punda nɔ. Ɓolosa ndɨ
ɓotu kaɓʉ kʉgʉ wa nyama, ɓaɗokiso mino Yeso. 36 Ngbingo yi nɨnɔ a
ndɨ mino kaisisilo miso ka Yelusalɛma, ɓambanzʉ ɓolosaga ndɨ ɓotu
kaɓʉ ko pisi.
37 Wa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngʉpa
ya Mizeituni, ambaza wasɨ ka ɓaɓɨɓya otuma ndɨ na magyagya
ɓɨɗɛ. Apʉnga ndɨ kabibisa Kunzi na lɨyʉ lapʉ ko bulya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga masɨ nɨmɔ ɓɨna ndɨ mɔ. 38 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
«Kunzi aɗukulyi ngama nɨnɔ akodoku ko lina ka Mombukwono-dosu
ɓʉɓʉnga! Kunzi apí mazɨyɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ na avɨ ɨbɨba kʉgʉ wa lɨsyɛ
kʉgbɛ!»
39 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉsɔ wa
ambaza ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, hʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ
ɓadakɨ.»

40 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakadaka, matamʉ
kʉwa mɔ apamɨkanaga!»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzɨkana ɓanʉ mino

41 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi na Yelusalɛma,
amɨna, apʉnga kagama. 42 Anaɓɨkya ɓɛ: «Heee ɓe, Yelusalɛma, kiko
ɓi nɨ wa gɔnɨ ɨwɛ kaiba na lɨsyɛ nɨlɨna ɓɛ luki tino lɔ akwanano ɓi
kaʉpá mazɨyɔ! Luki limoti mbɨya wanʉ, luki li nɨlɔ a lakɨsʉma ko misa
kakʉ, wakakwananɨgʉ kaɨna! 43 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ nɨlɔ
ɓomuyoniso kakʉ ɓukungula ndɛkɛ mino ɓikululu, ɓʉmbɨmbɨta mutili
masɨ ɓɨmbɨtɨtɨ. 44 Ɓʉpanza ndɛkɛ ɓɨgbatata, ɓulumwisaga ɓatʉ kakʉ.
Ɓakasɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ lɨtalʉ limoti aka lakibiso kʉgʉ wa lagɔgɔ, kyɛ
wakibagʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ Kunzi udulyoku ndɨ mino isingo.»

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Malɨkɔ 11:15-19; Yuani 2:13-22)

45 Yeso ogulya kʉwa ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kaukpumyo
ɓambula. 46 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Ndaɓʉ kamɨ
ika ndɛkɛ ndaɓʉ ya malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa
ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»

47 Masyɛ masɨ Yeso apága ndɨ mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-
kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓangama ɓakɨsaga ndɨ ɓɛ ɓamwɔ sɛ
pɨyɛ no pisi tino. 48 Luki limoti ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓamwɔ lɨkɨ, kyɛ
ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓamʉkanaga ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ.

20

Wanɨ nɔ akpamya Yeso kaukpumyo ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi?
(Matayɔ 21:23-27; Malɨkɔ 11:27-33)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapá mʉtɨwɨ na kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ
Mongoni Manza ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ ɓopuponoku kʉwa ndɨ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
2 ɓamuusa ɓɛ: «Tɨɓɨkya mbɛyɨ ambɛ wakagya makpʉmʉka mi nɨmana
no ngu tino? Wanɨ nɔ ʉpá ndɨ ngu yi nɨyɔ?»

3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Na mbɛyɨ gɔnɨ ɨmɨ kamumuuso lɨkpʉmʉka
limoti aka. Iɓikyoni ambɛ: 4 Iɓatiso ka Yuani apʉnya ndɨ kʉgʉ wa
lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ?»

5 Luki limoti ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Takosikisya ɓɛ: ‹Apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ›, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ
yɔ makaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ?› 6 Luki limoti, takosikisya
ambɛ: ‹Ka ɓambanzʉ›, ɓatʉ ɓasɨ ɓatɨmakatʉ na matamʉ! Kyɛ
ɓibagatʉ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ.» 7 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso
ɓɛ: «Takibigʉ ambɛ apʉnya yanɨ.»

8 Yeso uɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ
ikanɨ nagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Matayɔ 21:33-46; Malɨkɔ 12:1-12)

9 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya ndɨ ɓambanzʉ lizuni li nɨlɨ: «Alʉkʉ ɓemoti
akʉna ndɨ tiko ya muzabibu. Kʉwa wa ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo
koɓuulyogo tiko yi nɨyɔ. Aga kʉwa ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kʉ osyosyoku
ndɨ mino ɓinyeku-nyeku. 10 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana,

atikoku ndɨ mʉgya-ligubo ɓemoti kʉ ka ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana
ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ. Luki limoti, ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓalya ndɨ alʉkʉ nɔ na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ
papuyi. 11 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo wagɔgɔ,
luki limoti ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓabʉma ndɨ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ, ɓaɓuɓisa
ndɨ ɓitu na mosikoni, ɓamigisoku ndɨ gɔnɨ maɓɔkʉ papuyi. 12 Atɨka
ndɨ ɓata mʉgya-ligubo wa masaa. Ɓakɔgɔ ndɨ ɓapwayɨ, ɓakpumyo.
13 Mombukwono tiko aɓɨkya kʉwa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakatɨka
mikamɨ nɨnɔ mʉpaka. A abɛ ɓakwananatʉ kaɓanga.› 14 Luki limoti
nɨyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓamɨna kodoku, ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ
ɓɛ: ‹Ɨyɨ nɔ mombukwana lisimo li nɨlɨ. Tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa
lo kusu.› 15 Ɓapupisa kʉwa ndɨ no gilito kunzi wo tiko, ɓamwɔ.»

Kumbuso yi, Yeso umuusa ɓɛ: «Ɛɛɛ, mombukwono tiko yi nɨyɔ ʉgya
sɛ kʉwa ndɛkɛ ɓʉnɨ?

16 Odoku ndɛkɛ, ulumwisogo ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-
ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ.»

Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɛyɔ,
kɨgyananɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»

17 Luki limoti Yeso ʉnda ɓizumuuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi
akaɓɨkya ɓɛ: ‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ, ilu lɔ ɨɨta kʉwa
lɨtalʉ lidingi la lindu.› 18 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ogwa kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɔ
oɓunikaga ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ, na mʉtʉ yi nɨnɔ lɨtalʉ li nɨlɔ agwilya
ndɛkɛ, akpʉta ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ.»

Tupîni ɓangama makpʉmʉka kaɓʉ na tapá Kunzi ma kakɨ gɔnɨ
(Mataɣɔ 22:15-22; Malɨkɔ 12:13-17)

19 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓokumu-kumu
ɓa ndɨ kakɨsa kagwɨ Yeso kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓibini ɓɛ atwa ndɨ lizuni li nɨlɔ
ko bulya kaɓʉ aka. Luki limoti, ɓʉɓanga ndɨ ɓambanzʉ. 20 Ɓapʉnga
kʉwa ndɨ kaɓyɛ Yeso no miso ɓɨkyɛkyɛkyɛ. Ɓatɨkɨlya ɓatʉ ɓa ɓokoli
nɨɓɔ ɓɨgyaga ndɨ abɛ ɓakiko ɓongbingbili. Ɓa ndɨ kamuusogo kyɛ
ɓa ndɨ kapa kagwi na ɓʉnyɛ, ɓanakɨsa ɓɛɓɔ ka mʉnzɨna kakɨ. Ɓa
kʉwa ndɨ kakɨsa no pisi tino yo ɓasʉta mino ka maɓɔkʉ ka ngama
mudingi wa iwili. 21 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓɔ ɓamuusa kʉwa
ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba ambɛ nɨlɔ waɓɨkyaga, wanowonisilo ikaga
ngbingbili. Wakʉndagɨgʉ ɨwɛ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ,
luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka ɓungbingbili. 22 Tɨɓɨkyanɔ,
mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ ikanɨ apakyatʉ koluo manzanza ka Kaizalɨ,
Ngama mudingi ka Ɓalʉma?»

23 Luki limoti Yeso andʉnga ndɨ ɓokoli kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
24 «Iwonisiloni mbɛyɨ ambuma ɓemoti.» Kumbuso yi umuusa ɓɛ:
«Mulundu no lino ka wanɨ lɔ a kʉgʉ yi?»

Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «A ma ka Kaizalɨ ngama mudingi wa Lʉma.»

25 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, mupóni Kaizalɨ
makpʉmʉka nɨmɔ kakɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ kakɨ gɔnɨ.»

26 Ɓakamɨnagʉ ndɨ na ɓʉnyɛ ka nɨmɔ aɓɨkya ndɨ kambwa ka
ɓambanzʉ. Luki limoti, mʉnzɨna mi nɨmɔ usikisya ndɨ mɔ udikisa
mʉnɔkʉ ɓɨdɛ, ɓadakyana ndɨ ɓiwo.

Yeso akanzɨna ko bulya bɨlɨla ka ɓamanda
(Mataɣɔ 22:23-33; Malɨkɔ 12:18-27)

27 Kʉwa wa Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ Yeso,
(Ɓasadukayɔ ɓa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ndɨ ɓɛ ɓopupagatʉ
ka mbʉkʉ kumbusa wa kukwakʉ) ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ:
28 «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kavanana,
okwo, asa mukakɨ nɨ kɛgʉ na ɓomiki, okwononi ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ
woko yi nɨnɔ kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ mamakɨ ɓomiki.› 29 Wɨna sɛ, a ndɨ na
ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta
ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ. 30 Syononogo
kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, kumbuso yi okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ
ɨyɨ ɓɛgɛyɔ. 31 Kʉwa wa igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ka mamaɓʉ yi
nɨnɔ wa masaa na kaɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓokwa ndɨ nɨ
ɓakaɓukutigʉ miki gʉtʉgʉ ɓemoti aka. 32 Ka muliɓo, muko yi nɨnɔ
okwa kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ. 33 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ
ika ndɛkɛ muka wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka
ɓavatʉ ndɨ!»
34 Yeso ukikisya ɓɛ: «Ɓalʉkʉ na ɓoko ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓakavanana.
35 Luki limoti, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉmɨna ɓɛ ɓakwananatʉ
kaika ka ɔɓɨlɨ nɨnɔ akodoku, na kopupa ka ɓambʉkʉ, ɓakavananɨgʉ
ndɛkɛ. 36 A ɓɛyɔ, ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ kolumwogo, kyɛ ɔɓɨlɨ kaɓʉ
ika ndɛkɛ kʉwa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika. Ɓa ɓomika Kunzi, kyɛ ika
kanɨ ɓopuponi ndɨ ka mbʉkʉ. 37 Gʉtʉgʉ Musa uwonisila ndɨ kambwa
aka ɓɛ ɓamanda abɨlɨlatʉ ndɛkɛ. Kʉsɔ wa moɓiso nɨmɔ atʉmbʉlaga
lɨkpʉmʉka la gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana nɨ kɛgʉ kosilogo, Musa
akamaka Mombukwono-dosu ɓɛ: ‹Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka
Isaka na Kunzi ka Yakɔbɔ.›»
38 Yeso omotiloku ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti a
Kunzi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓʉsɨmaga ɓɛ ɓokwoni ndɨ,
kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓa na ɔɓɨlɨ ko bulya kakɨ.»
39 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ:
«Muwonisilo, wosikisyiku ɓɨnza.» 40 A ɓɛyɔ, ɓakɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata
kamuusogo makpʉmʉka magɔgɔ.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Masiya nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Malɨkɔ 12:35-37)

41 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakwanana pɨyɛ
kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ Kilisito a miko-mika ngama Daudi? 42 Kyɛ ngama Daudi
mombukwana-dakɨ yi akaɓɨkya ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka Ɓayuda ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya Mombukwana-damɨ ɓɛ: Da wiki ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ, 43 na kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nubiso mino
ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.› 44 A ɓɛyɔ, Daudi amakaga
Masiya ɓɛ ‹Mombukwono-dosu›, igyonosa kʉwa lɨkɨ ɓɛ iki ɓata miko-
mikakɨ?»

Makikonitɔgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Malɨkɔ 12:38-40)

45 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa ka ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana wa ɓɛ: 46 «Wɨɓuulyonito na ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga kakpakyana nɨ ɓimokisyogini ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ.
Ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba,
na gɔnɨ ka moliki ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya ɓodumo. 47 Ɓʉkʉpyaga
ɓowoko no ɓou makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓikaga nomu, na ko ngbingo

yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓanʉɓɔɓɔ na malʉmba mandandanda kyɛ ɓinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.»

21

Yeso abibini apɛpɛ ko woko wa yangya
(Malɨkɔ 12:41-44)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɨkwɛ ka kpɔlɔ
kakɨ, ʉmɨna ɓatʉ ɓo ɓuyi nɨ ɓanadɨkɨta apɛpɛ kaɓʉ ka mʉmbɨ. 2 Amɨna
ndɨ gɔnɨ woko muko yi nɨnɔ wa yangya nɨ anadɨkɨta ɨkya mafalanga
maɓa. 3 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ woko wa
yangya yi nɨmʉna nɔ opí ɨyɨ yidingi kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. 4 Ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓopí nɨyɔ kɛgʉ ɓata ɓi na ɨɓʉ na ligubo. Luki limoti, woko
yi nɨmʉna, ka yangya kakɨ, opí ɨyɨ masɨ nɨmɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo
ka ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Kumbu nɨyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 24:1-2; Malɨkɔ 13:1-2)

5 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ko bulya Ndaɓʉ ko
Kunzi. Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a yanza kʉgbɛ na matamʉ mi manzanza, na
makpʉmʉka manzanza nɨmɔ ɓambanzʉ ɓapá ndɨ apɛpɛ yi ko Kunzi.
Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: 6 «Lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ ka masɨ
nɨmɔ makaɨna ma, lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka kotigoligʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa
lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»

7 Kumbuso yi ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, lɨkpʉmʉka
nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ
ngbinga yi nɨnɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino?»

8 Yeso usikisya ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ. Ɓatʉ
ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Masiya›
na ‹Ngbingo yi nɨnɔ itulyonini.› Luki limoti, makuɓiɓyonitɔgʉ.
9 Ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa mʉnga na
ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga, makombomboyonitɔgʉ. Okwononi ɓɛ nɨlɔ
igyonosito ndɛkɛ mbɛyɨ, luki limoti kɛgʉ ɓɛ muliɓo ma ɔɓɨlɨ ika ko
ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ.»

10 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Lɨvananza limoti abʉmana ndɛkɛ
na lɨvananza lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlanana ndɛkɛ na ɓʉngama
ɓagɔgɔ. 11 Ka ɓewili dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigiso ɓapʉ, ayʉndɨ na
ɓokoloɓu ɓayanyɛnyɛ uhuma ndɛkɛ ɓambanzʉ, ika ndɛkɛ gɔnɨ na
makpʉmʉka muɓongiso na mʉmbanga-mbanga kainisono kʉgʉ wa
lɨsyɛ. 12 Luki limoti, kambwa wa nɨmɔ masɨ kaigyonoso, ɓamugwito
ndɛkɛ, ɓamugyogyiso. Ɓamulikisa ndɛkɛ ko ngbongu ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, ɓamʉmakya ka bɔlɔkɔ. Ɓaga ndɛkɛ na
iɓunu kamusombiso kambwa ka ɓangama ɓakpʉkpʉ na ɓangama ɓa
ɓewili kyɛ ko bulya lino kamɨ. 13 Yigyogyiso yi nɨyɔ ika kʉwa ndɛkɛ
kunu pisi ya kʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni kamɨ. 14 Wikoni ɓakɨtʉlya
kanɨ makɛgʉ kombomboyo kakɨsa ɓɛ maɓɨkya ɓʉnɨ nɨ ɓamulikisini ko
ngbongu. 15 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ namuwonisilo mʉnzɨna mi
nɨmɔ na yimibo nɨyɔ ɓomuyoniso kunu ɓakakwananɨgʉ mino kobiso
ɗongoso na iɓunu, gʉtʉgʉ kamusikisya lɨkpʉmʉka aka. 16 Gʉtʉgʉ
ɓobonu aka na ɓomonu, ɓomomonu, ɓonguwo kunu na ɓawai-donu
ɓamʉgabatʉ ndɛkɛ. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓudingi luga kunu.

17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya kamɨ. 18 Luki limoti iɓunu
mika ndɛkɛ ka maziyɔ aka nɨ gʉtʉgʉ litukatʉ aka kamunyukigʉ. 19 Pisi
ka limbɛngɨ linda, mohukusagatʉ mambɛngɨ kunu.»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzɨkana ndɛkɛ mino
(Matayɔ 24:15-21; Malikɔ 13:14-19)

20 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mamɨna ndɛkɛ
mino Yelusalɛma nɨ ɓasʉda ɓakungulini ɓikululu, miba ndɛkɛ ɓɛ
panzɨkana kakɨ a kʉwa ɓuwobi. 21 Kʉwa wa nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka
iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ misa ya ɓangʉpa. Nɨɓɔ ɓika
ndɛkɛ ka Yelusalɛma ɓakɨɗa ndɛkɛ ɓɨkɛɗɛ, na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka
sɛngɨ ɓakogʉlyɨgʉ ndɛkɛ ɓata ka gʉɗʉ. 22 Kyɛ ka masyɛ mi nɨmɔ
Kunzi ogyogyisa ndɛkɛ lɨvananza kakɨ, iba masɨ nɨmɔ ɨkpikaga ndɨ
ka Moɓiso igyonosi. 23 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ
ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu. Kumbu yidingi
ika ndɛkɛ ka mugi mi nɨmɔ na ngbʉta ko Kunzi inisana ndɛkɛ ka
ɓatʉ ɓi. 24 Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa, ɓaga ndɛkɛ na
ɓagɔgɔ ɓɛdʉnga ka ligbito pa yasɨ ka ɓogiyo ɓayasɨ. Na ɓɛvananza
nɨɓayɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓaɗitaga ndɛkɛ Yelusalɛma kadwɛ kʉ kwa
kʉ ngbingo kaɓʉ osyo mino.»

Mika-mʉmbanzʉ igokuto ndɛkɛ
(Matayɔ 24:29-31; Malikɔ 13:24-27)

25 Kʉwa wa, Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga inisana ndɛkɛ ka mɔnɨ, tɨmba na ka mangʉtʉ. Mbumbo
ya moɓo makpʉkpʉ na mʉɓaka apá ndɛkɛ mʉʉngwa mudingi,
na ɓɛvananza aɓanga ndɛkɛ kʉgbɛ. 26 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti
ɓahʉmwana ndɛkɛ na kʉɓangakʉ katamana lɨkpʉmʉka nɨlɔ osiloku
ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ wasɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mongu masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa
lɨsyɛ abɛ mɔnɨ, tɨmba na mangʉtʉ atʉkya ndɛkɛ ka ɓapa kaɓʉ. 27 Kʉwa
wa ɓamɨna ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ kodoku ka ɨkʉɓa, no ngu pa imoti
na ɨbɨba yidingi. 28 Ko ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ apʉnga
ndɛkɛ mino kaigyonoso, womogoni, mananɨkana, mika ɓakɨtʉlya kyɛ
Kunzi ika kʉwa ndɛkɛ ɓuwobi kamʉkʉlaga.»

Yeso akokingyoso Ɓʉngama ko Kunzi no ngbingo wo mbwayɨ
(Matayɔ 24:32-35; Malikɔ 13:28-31)

29 Kumbuso yi Yeso ʉpá ndɨ likingyosi li nɨlɨ: «Wondoni mbɛyɨ
sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨ na bʉkʉtɔ tagɔgɔ tasɨ. 30 Kapʉnga kaɓaka mapakʉ
mambɨya, iba syangasʉ a kʉwa ɓuwobi koɓuniko. 31 Mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ makɨna kʉwa ndɛkɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ kaigyonoso, miba
kʉwa ndɛkɛ ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓuwobi.
32 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓatʉ ɓa lɨvananza nɨlɨ
ɓakolumwogigʉ ɓasɨ nɨ makpʉmʉka nɨmɔ masɨ kanigyonosigʉ.
33 Lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti lɨkpʉmʉka kamɨ
kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Yeso odoku ndɛkɛ ɓigbututu

34 Yeso omotiloku ɓɛ: «Wiminyonito! Makiɗondomosonitɔgʉ ko
bulya malɨlɨ na lɨbʉma, makidomisonitɔgʉ ko bulya ɔɓɨlɨ. Kanɨ kɛgʉ
ɓɛ lɨsyɛ nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ ɓigbututu kanɨ makɛgʉ na tamanago yi.
35 Lɨsyɛ nɨlɔ usilya ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ

ɓɛyɔ ɓosi ɓigwinonogo mino ka kuyakʉ. 36 Makololonitɔgʉ, lumboni
ɓongbinga ɓasɨ. Iba miki ndɛkɛ no ngu yɨpɨlya masɨ nɨmɔ ika kodoku,
makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mʉmbanzʉ.»
37 Na lɨsyɛ, Yeso olipyaga ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki
limoti opupaga ndɨ kaɨnda kasyɛ ka Ngʉpa ya Mizeituni. 38 Na ɓatʉ
ɓasɨ ɓopupyaga ndɨ na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo ka Ndaɓʉ ko Kunzi kamʉkana.

22

Yuda akakɨsa kagwisiso Yeso
(Mataɣɔ 26:1-5; Malɨkɔ 14:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Yɨnga nɨnɔ ɓalyaga ndɨ mino mukati wokofulu, nɨnɔ ɓamakaga
ɓɛ Pasɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi. 2 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓa ndɨ kakɨsa pisi kamwɔ Yeso ɓɨpɛlɛ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga
ɓambanzʉ. 3 Kʉwa wa, Abɨlɨ ogulya ndɨ kʉsɔ ka Yuda Isikalioti, ɓemoti
ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. 4 Aga ndɨ kaʉkanana na ɓokumu-
kumu na ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya kʉgabɨlya
Yeso. 5 Ɓogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ ko bulya yi, ɓʉkanana ndɨ kapá
ɓuyi. 6 Yuda aɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ, apʉnga kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso
ɓɨpɛlɛ.

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓaɓa kaamba malɨlɨ ma Pasɨka
(Mataɣɔ 26:17-25; Malɨkɔ 14:12-21; Yuani 13:21-30)

7 Ka yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati nɨ ɓakagyɨgʉ na sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ
ofulisogo, lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ mino ɓomikya ɓakɔndɔlɔ ko bulya
malɨlɨ ma Pasɨka ɨtʉlyana ndɨ. 8 Kʉwa wa Yeso atɨka ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ
na Yuani, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wogoni katiɓungusilyogo malɨlɨ ma Pasɨka.»
9 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa sɛ ɓɛ toɓungusyogiku yanɨ?» 10 Yeso
usikisya ɓɛ: «Hukononi, nɨyɔ mogulya ka gʉɗʉ, mabangana na alʉkʉ
ɓemoti obinikini mbɨkɛ yo liɓo. Wogoni pa imoti na ɨɓʉ kadwɛ ka
ndaɓʉ yi nɨyɔ ogulyoku mino, 11 mamuuso mombukwana ndaɓʉ ɓɛ:
‹Muwonisilo akaumuusa ɓɛ ndaɓʉ tino yɔ alya mina Pasɨka pa imoti
na ɓaɓɨɓya kakɨ?› 12 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka
ndaɓʉ ya kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga ɓɨnza. Moɓungusyaga kʉwa pa
ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.» 13 Ɓaga ndɨ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino
nɨ uɓikyini, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.

Gbɔgbɔ ka Mombukwono-dosu
(Mataɣɔ 26:26-30; Malɨkɔ 14:22-26; 1 Ɓakolito 11:23-25)

14 Nɨyɔ ngbinga mʉlyalya ɨtʉlyana, Yeso apʉnga ndɨ kalyalya pa
imoti na ɓatʉtʉmbwa. 15 Kumbuso yi ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Na ndɨ na
mʉsasa kʉgbɛ kalya Pasɨka yi nɨmʉ ma pa imoti na iɓunu kambwa
wa kigyogyiso. 16 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ nakalyɨgʉ
ndɛkɛ ɓata Pasɨka kadwɛ kʉ kwa kʉ igyonosa ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama
ko Kunzi.» 17 Kʉwa wa ɓapá kɔpɔ wa vinya, amigisya Kunzi ɨbɨba,
kumbuso yi aɓɨkya ɓɛ: «Muvoni kɔpɔ wa vinya yi nɨmʉ, mamwo
luga kunu ɓasɨ. 18 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, katʉkya mbɨya-mbɨya
wanʉ, nakomwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu kadwɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ Ɓʉngama ko Kunzi odoku ndɛkɛ mino.» 19 Kʉwa wa ava ndɨ
mukati, nɨyɔ amigisya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo, ʉlʉpyaga, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ ipi ko bulya kunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.»
20 Kumbuso wa malɨlɨ, Yeso ʉpá kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ:

«Kɔpɔ yi nɨmʉna a agʉmɛ wambɨya ko Kunzi pisi ka ɓangʉ kamɨ nɨyɔ
oɗukogi ko bulya kunu. 21 Luki limoti hukononi! Mʉtʉ yi nɨnɔ akegaba
ka ɓomuyoniso akalyalya pa imoti na ɨmɨ. 22 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ
akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ mino, luki limoti
kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagabo yi!» 23 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa
ɓapʉnga ndɨ kauusono luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ sɛ nɔ akwanana kagya inguo
ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓaɓɨɓya?

24 Kumbuso yi ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kolutono ɓanimuuso ɓɛ wanɨ
nɔ mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ luga kaɓʉ. 25 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓangama
ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓayɔ ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ
na mʉpamʉ na nɨɓɔ ɓa no ngu kʉgʉ kaɓʉ ɓapaga ɓɛ ɓʉmakɨ ɓɛ:
‹Ɓagya-manza.› 26 Iɓunu makogyonitɔgʉ abɛ ɨɓʉ! Luki limoti mʉtʉ
yi nɨnɔ a abɛ pʉta luga kunu okwononi kaiko abɛ miki. Na mʉtʉ yi
nɨnɔ a abɛ ngama okwononi kaiko abɛ mʉgya-ligubo. 27 Mʉtʉ tino
pɨyɛ nɔ a na ɨɓɨba kʉgbɛ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga wakiko kalyalya, ikanɨ
nɨnɔ ikaga kagya ligubo la malɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga wakiko. Iyo, a
ɓɛyɔ, luki limoti ɨmɨ na luga kunu abɛ mʉgya-ligubo. 28 Iɓunu mikaga
ndɨ pa imoti na ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ wa ɓikaga ndɨ mino kɛgyogyiso.
29 Na ɨmɨ kamʉpá Ɓʉngama ɓɛgɛyɔ baba ɛpá ndɨ minɔ ɨmɨ. 30 Kʉwa
ɓɛgɛyɔ malyalya ndɛkɛ, momwo pa imoti na ɨmɨ ka Ɓʉngama kamɨ,
mikanana ndɛkɛ ka moliki ma ɓʉngama kosombiso mababa tɛkɛɓɛ na
maɓa ka Ɓezaleli.»

Yeso akaɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malɨkɔ 14:27-31; Yuani 13:36-38)

31 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Hʉkana ɓɨnza, Simoni:
Ɓahukulyi Abɨlɨ pisi ɓɛ amʉpɨpɨ ɓasɨ ɓɛyɔ ɓapɨpaga mino mʉpʉnga.
32 Luki limoti ɨmɨ nulumbilyito ɓi ambɛ baya kakʉ kodikogonitɔgʉ, ɨwɛ,
wakemigilyoku ɓanʉ ɓata, utumisa ɓamamakʉ mambɛngɨ.» 33 Pɛtɛlɛ
aka ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, na wakɨtʉlya kaɨnda ka ligbito,
gʉtʉgʉ ka kukwakʉ aka pa imoti na ɨwɛ.» 34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ:
«Pɛtɛlɛ, nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kɔkʉ
kalɨkagʉ nɨ wakanemongonyigʉ nganga yɨsaa.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaʉlanana

35 Kʉwa wa Yeso umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ
namʉtɨka ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨ makigwinonogigʉ
no luki abɛ ɓuyi, kʉgba, ɓɛkpakʉ, mazangatʉ ndɨ luki?» Ɓosikisya
ndɨ ɓɛ: «Haaa, takazangagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti aka.» 36 Ʉɓɨkya
kʉwa ɓɛ: «Luki limoti mbɨya wanʉ, mʉtʉ nɨnɔ a no ɓuyi okwononi
kʉwa kava. A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ nɨnɔ a na kʉgba. Na nɨnɔ kɛgʉ
na dʉkpa ya lʉnga, okwononi kagaba koti kakɨ, oluwa imoti. 37 Kyɛ
nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ okwononi igyonosi kʉgʉ ka ɨmɨ
nɨlɔ ikpikaga ndɨ ka Moɓiso ɓɛ: ‹Ɓamatana ndɨ pa imoti na ɓagya-
manyɛ.› Iyo nakamʉɓɨkya ambɛ nɨlɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ika kʉwa
kaigyonoso.» 38 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wɨna
ɓadʉkpa ɓayɨɓa nɨɓa yɨ.» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ama ɓʉɓwa.»

Yeso ogoni kalʉmba ka Ngʉpa ya Mizeituni
(Matayɔ 26:36-46; Malɨkɔ 14:32-42)

39 Kʉwa wa Yeso opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, aga ka Ngʉpa ya
Mizeituni ɓɛyɔ aka yɔ agyaga ndɨ mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓyɛ
ndɨ. 40 Nɨyɔ ɓadwɛ ka pa yi nɨyɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lumboni kyɛ
makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ.» 41 Kumbuso yi idukula ndɨ ɓyɨ na
ɨɓʉ, oɓuno moli, alʉmba, 42 ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, wakapa, wekiɗisya
ɓaka kɔpɔ yi nɨmʉ. Luki limoti, sɨpananɨsɔ kakʉ sɔ igyonosi nɨ kɛgʉ
nɨsɔ kamɨ.» 43 [Kʉwa wa malaika ɓemoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ
apuponilyoku, atumisa ndɨ lɨmbɛngɨ. 44 Yeso a ndɨ ko kumbu yidingi,
idukulaga kʉwa ndɨ kalʉmba na kɛkɛlɛ. Ɓungu apʉnga ndɨ kaɗʉka
wasɨ abɛ ɓɛgbɛtɛtɨyɛ ɓa ya ɓangʉ.] 45 Kumbuso wa malʉmba, igoku
kʉnʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino. Ʉtakanya ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono ko
bulya kumbu. 46 Umuusa ɓɛ: «Heɓeee, ma kʉwa ka ɓatɔtɔ? Zuzukoni,
malʉmba kyɛ makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ.»

Ɓangama ka Ɓayuda ɓagwini Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Malɨkɔ 14:43-50; Yuani 18:3-11)

47 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ kanzɨna aka ɓɛyɔ, ambaza
ka ɓambanzʉ opuponoku. Yuda, nɨnɔ a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɔ a ndɨ kaukpokyonisoku. Akpuɗoku ndɨ Yeso
kapututo. 48 Luki limoti, Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yuda, wakapututa
Mika-mʉmbanzʉ kowonisilo ɓɛ wagobini?» 49 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓɨna
nɨlɔ a ndɨ kapa kaigyonoso lɔ, ɓamuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
tʉlananɨtɔ na ɓatʉ ɓi nɨɓa na ɓadʉkpa kusu?» 50 Ɓemoti luga
kaɓʉ ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ ndɨ kutiliko kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ. 51 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Wosoni, ama
ɓʉɓwa.» Avɨla ndɨ kutiliko ka alʉkʉ nɔ, ahukuso. 52 Kumbuso yi Yeso
ʉɓɨkya ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi
na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kagwi ɓɛ: «Moduku kegwi na
ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ? 53 Nikaga ndɨ
pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, makegwigʉ ndɨ.
Luki limoti ngbingo a kʉwa no kunu iɓunu pa imoti na ngama wo
biti.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Mataɣɔ 26:57-58, 69-75; Malɨkɔ 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

54 Kʉwa wa ɓagwi ndɨ Yeso. Ɓaga na ɨyɨ, ɓamingyisa ndɨ ka ndaɓʉ
ko kumu-kumu. Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya nɨ a ɓyɨ. 55 Ɓagbʉnda
ndɨ ɓuku ka pa yangba, ɓikanana ndɨ wa, Pɛtɛlɛ odoku ndɨ gɔnɨ
kaiko luga kaɓʉ. 56 Mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi amɨna ndɨ wakiko
ka kpɔlɔ wo ɓuku, anda ɓizumuuu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna
a tʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨyɨ.» 57 Luki limoti Pɛtɛlɛ anganya ndɨ,
aɓɨkya ɓɛ: «Eze, nakamibigʉ ɨmɨ.» 58 Kagya ɓata yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, mʉtʉ
wagɔgɔ amɨna ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨwɛ aka, wa ɓemoti kaɓʉ
gɔnɨ.» Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Wai aaa, nakɛgʉ
ɨmɨ ɓemoti kaɓʉ.» 59 Kagya ɓata abɛ saa imoti ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ
otiwolya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨmʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ, kyɛ a
Mʉgalilaya.» 60 Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, nakɛgʉ
kaiba ambɛ wakapa kaɓɨkya ɓʉnɨ.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a ndɨ
mino kanzɨna nɔ, kɔkʉ alɨka. 61 Mombukwono-dosu oyikana ndɨ, anda
Pɛtɛlɛ ɓɨngbangbangba. Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ atamana lɨkpʉmʉka nɨlɔ

Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka na lɨsyɛ li nɨlɨ, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» 62 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

Ɓakatʉmbwa na kabʉma Yeso
(Matayɔ 26:67-68; Malɨkɔ 14:65)

63 Ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyaga Yeso ɓa ndɨ katɨba na kabʉma. 64 Ɓakanda ndɨ miso na kutuko, ɓanamuusa ɓɛ: «Tɨtʉlya, wanɨ nɔ uipi!» 65 Ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni.

Ɓogoni na Yeso ka Basa-Yidingi
(Matayɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Yuani 18:19-24)

66 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ. Ɓaga ndɨ na Yeso kasombiso ka Basa-Yidingi, 67 ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ nɨ Kilisito, tɨɓɨkya.» Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya, makɛbaɨlyɨgʉ, 68 na nakamumuuso lɨkpʉmʉka, makesikisyigʉ. 69 Luki limoti katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, Mika-mʉmbanzʉ ika ɓanʉ wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ a nɔ ngu.» 70 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa nɛkɨ Miko Kunzi?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Moɓikyini nɨ iɓunu, Ɨmɨ nɨ ɨyɨ.» 71 Ɓaɓɨkyana kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ! Timukyonili nɨ iɓusu aka nɨlɔ opupisi ka mʉnɔkʉ kakɨ.»

23

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Kumbuso yi, ambaza wasɨ atʉkya, ɓaga ndɨ na Yeso kʉ ka Pilatʉ. 2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kasʉngʉlya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tatakanya ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ anʉpʉta ɓatʉ kusu ɓamʉ. Anʉɓɨkya ɓɛ ɓakuluwonito ɓamanzanza ka ngama mudingi wa Lʉma. Anɨbɨba ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya, ngama.» 3 Pilatʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa ngama ka Ɓayuda?» Yeso amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ.» 4 Pilatʉ ʉɓɨkya kʉwa ɓokumu-kumu na ambaza nɨnɔ amʉmʉkana ndɨ wa ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kaɨna lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓabisi mino alʉkʉ yi nɨmʉ na mʉkɔmbʉ.» 5 Luki limoti ɓatʉ nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ Yeso ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɨngbanganya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Kʉsɔ wa muwonisili kakɨ, alʉkʉ yi nɨmʉna akaʉkpamya ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga. Apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ mi nɨmɔ katʉkya ka Galilaya aka, kumbuso yi akɨtanaga ka mugi masɨ ka Ɓayuda, na mbɨya yi nɨmʉ, osiliniku wanʉ.» 6 Wa Pilatʉ ʉkana mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛyɔ, uusa ɓɛ: «Mʉtʉ mʉna a Mʉgalilaya?» Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo ngama!» 7 Ngbingo yi nɨnɔ ʉkana mino ɓɛ Yeso otukyiku ka iwili nɨyɔ Ɛlɔdɨ Atipasɨ andaga ndɨ, atɨka ndɨ Yeso kʉ kakɨ. Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɨyɨ Ɛlɔdɨ a ndɨ gɔnɨ wa ka Yelusalɛma wa.

Ɓogoni na Yeso ka Ɛlɔdɨ
(Matayɔ 27:11-26; Malɨkɔ 15:1-15; Yuani 18:39–19:16)

8 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ amɨna Yeso, ogwa magyagya kyɛ ʉkanagatʉ ndɨ nɨ ɓananzɨna ko bulya ka Yeso. Kinili katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka ikaga ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamɨna yi. A ndɨ gɔnɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ aminɨnɔ gʉtʉgʉ nɨ anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga. 9 Amuusaga ndɨ

makpʉmʉka mudingi luki limoti nɨ Yeso kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. 10 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ wa nɨ ɓanabɨnɨkɨlya Yeso makpʉmʉka ɓitititi. 11 Ɛlɔdɨ na ɓasʉda kakɨ ɓa ndɨ katɨba ɓikyekyekye, ɓanamɨna payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso ɓata kʉ ka Pilatʉ. 12 Lɨsyɛ nɨlɔ, Ɛlɔdɨ nɨnɔ ɓakoɓyogɨgʉ ndɨ na Pilatʉ, ɓɨɨta kʉwa ndɨ ɓawai.

Pilatʉ oɓikyini ɓɛ okwononi Yeso okwi
(Matayɔ 27:15-26; Malɨkɔ 15:6-15; Yuani 18:39–19:16)

13 Pilatʉ ʉmʉmʉla ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka Ɓayuda pa imoti na ɓambanzʉ ɓagɔgɔ, 14 ʉɓɨkya ɓɛ: «Medulyiku ɓi na mʉtʉ mʉna manaɓɨkya ɓɛ akaʉkpamya ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga. A ɓɛyɔ, no ɓi kamuusogo ko misa kunu makpʉmʉka masɨ nɨmɔ motumbulogi ko bulya kakɨ, luki limoti nakaminigʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka. 15 Ɛlɔdɨ kaminigʉ ɓi ɨyɨ na ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ, kyɛ amigisikuto ɓi kʉnʉ. A nɛkɨ ɓɨngbanganya ɓɛ mʉtʉ mʉna kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ. 16 Kinili, ɨmɨ natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» 17 [Ka ɓayɨnga ɓaya Pasɨka ɓayasɨ, Pilatʉ ʉkʉlyaga ndɨ mʉtʉ wa ligbito ɓemoti.]

18 Luki limoti ɓagbʉngʉkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ mʉtʉ yi nɨmʉ! Watikulyoku Balaba!» 19 Balaba nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka bɔlɔkɔ kyɛ ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga ka gʉɗʉ, amwɔ ndɨ gɔnɨ mumbanzʉ. 20 Yɛkɨ Pilatʉ a ndɨ kapa aka kakʉla Yeso, ɨgɨlya ɓata ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛyɔ. 21 Luki limoti ɓidukulaga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»

22 Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino ɓɔ ogyi ɓi? Nakaminigʉ ɨmɨ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ. Natinisisa pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» 23 Luki limoti ɓambanzʉ ɓotiwolya ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ ɓabangɨlagɨnɔ Yeso ka mʉsalaba aka. Lɨmbɛngɨ akundumono Pilatʉ, 24 abaɨlya ndɨ kaʉgyɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa. 25 Akʉla Balaba, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka ligbito kyɛ ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na amwɔ ndɨ gɔnɨ mʉmbanzʉ. Kʉwa wa, ʉpá ndɨ Yeso ɓɛ ɓagyɨ ɓɛyɔ ɓa mino kapa.

Ɓanaga kamwɔ Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Yuani 19:17-27)

26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓa ndɨ mino kaaga na Yeso, ɓabangana na Simoni nɨnɔ mʉtʉ wa Kulɛnɛ nɨ anigoku ko tiko. Ɓabinikisa ndɨ mʉsalaba kumbuso ka Yeso no bou.

27 Ambaza mudingi a ndɨ kaɓɨɓya. Ɓoko nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ ɓanagamana, na kalya kumbu ko bulya kakɨ. 28 Yeso oyikono, ʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓoka ɓa Yelusalɛma, makegomonitɔgʉ ɨmɨ! Luki limoti wigomoni iɓunu ɓamombukwana-donu pa imoti na ɓomikunu! 29 Iyo, kyɛ ngbingo odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓaɓɨkya ɓanʉ mino ɓɛ: ‹Ɨgyagya ka ɓandʉya, ko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓakaɓʉkʉtagʉ na nɨɓɔ ɓakulungusagʉ ɓomiki!› 30 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ɓanʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Gwoni kʉgʉ kusu› na kaɓɨkya ɓokpumo ɓɛ: ‹Titikyoni!› 31 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓakogyogyiso sɨbʉkʉsɔ siɓisi ɓɛyɔ, angɛnɛngɛnɛ kʉwa nɨsɔ sikwo?»

32 Ɓagatʉ ndɨ gɔnɨ na ɓalʉkʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓagya-manyɛ ɓi, kaʉmwɔ pa imoti na Yeso. 33 Nɨyɔ ɓosila ndɨ mino ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga

ɓɛ «Ɨkpʉkpʉkʉsɔ sa Mʉ», ɓasʉda ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba,
ɓʉbangɨlaga gɔnɨ ɓagya-manyɛ, ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ, wagɔgɔ
ka kulekuke. 34 Yeso aka ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, hʉpɨlyanɔ ɓaka
kyɛ ɓakɛgʉ kaiba nɨlɔ ɓakagya.» Ɓatwa kʉwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya
yɨgbananaga ɓotu kakɨ. 35 Ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakamanana wa ɓigwo,
ɓanɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ. Ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndɨ katɨba ɓɨkyaaa,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ihukusinɔ kʉwa ɨyɨ
mombukwana-dakɨ, kika nɨ ɨyɨ nɨ Kilisito nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ.»
36 Ɓasʉda ɓa ndɨ gɔnɨ katɨba, ɓisisiloku ɓuwobi na ɨyɨ, ɓapá ndɨ
vinya wozyo, 37 ɨɓʉ aka ɓɛ: «Kika nɨ wa ngama ka Ɓayuda, wihukuso
nɛkɨ mombukwana-dakɨ yi!» 38 Ɓokpika ndɨ ka mʉsalaba kakɨ ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ ngama ka Ɓayuda.»
39 Ɓemoti luga ka ɓagya-manyɛ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba
ɓɔ a ndɨ katʉmbwa Yeso, anaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ ɨwɛ nɨ Masiya?
Wihukusa nɛkɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ, watihukusa kʉwa gɔnɨ ɨɓusu!»
40 Luki limoti nɨnɔ wagɔgɔ nɔ apamyaga, ɨyɨ aka ɓɛ: «Ɨwɛ
mʉnaaa, wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɓanga Kunzi aka, ɨwɛ nɨnɔ wakaigyogyisa
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ? 41 Ɨɓusu, ɓakatigyogyiso ka ɓungbingbili. Takain-
isana na mʉkalya nɨmɔ okwononi na yɨgya yanyɛ kusu. Luki limoti, ɨyɨ
kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.» 42 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ:
«Yeso, wakeɓusolonitɔgʉ ɓaka ngbingo yi nɨnɔ wodoku ndɛkɛ mino ka
Ɓʉngama kakʉ.» 43 Yeso amigisya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ takaiko pa imoti na ɨwɛ ka Paladiso.»

Yeso osisini lɨmbɛngɨ
(Matayɔ 27:45-56; Malɨkɔ 15:33-41; Yuani 19:28-30)

44 A ndɨ banda saa sita, biti ohuma ɔɓɨlɨ wasɨ kadwɛ ka saa tisa.
45 Mɔnɨ olimika ndɨ, kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso kagbanana pa
yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, anʉɨka ndɨ lugo. 46 Yeso
igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Baba ooo, nigisini lɨmbɛngɨ kamɨ ka
maɓɔkʉ kakʉ.» Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, osisa lɨmbɛngɨ. 47 Nɨyɔ ngama ka
ɓasʉda ɨna nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, abibisa Kunzi, ɨyɨ aka ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ,
mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ asɨ mʉtʉ wongbingbili aka!» 48 Ambaza wasɨ
ka ɓambanzʉ nɨnɔ odoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɨga kʉwa ndɨ nɨ
otumini no kumbu ɓɨɗɛ. 49 Ɓawai-dakɨ Yeso ɓasɨ, gʉtʉgʉ ɓoko aka
nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kabiso kotukyoku ka Galilaya, ɓamaga ndɨ ɓyɨ kaɨna
lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaigyonoso lɔ.

Yɛzɛfʉ akalumbo Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Malɨkɔ 15:42-47; Yuani 19:38-42)

50-51 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alimatia, ka iwili
ya Yudɛa, ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ. A ndɨ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ
ɓakɔgɔ ndɨ mʉkɔmbʉ ka ɓambanzʉ ka Basa-Yidingi. A ndɨ mʉtʉ wa
lɨmbɛngɨ lanza, ɔɓɨlɨ kakɨ a ndɨ ɓingbingbili, aɓʉndaga ndɨ Ɓʉngama
ko Kunzi. Luki limoti, koɓingisyagʉ ndɨ ɨyɨ nɨlɔ ɓɛngɛnɨ ɓa ndɨ nɨ
ɓoɓikyini na nɨlɔ ɓagya ndɨ kʉgʉ ka Yeso. 52 Aga ndɨ ka Pilatʉ
kakʉnga manda ka Yeso. 53 Kumbuso yi, atotisa ndɨ ka mʉsalaba,
atikyogo na kutuko kwa hʉɗʉ-hʉɗʉ, abisa ka mbʉkʉ nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ
ka lɨtalʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ ɓakanalumbigʉ mino mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka. 54 A ndɨ lɨsyɛ la kuɓukumuti, nɨlɔ ɓambanzʉ
ɓɨɓungusyaga ndɨ mino ko bulya Lɨsyɛ la kimumbiso. 55 Kʉwa wa

ɓoko ɓi niɓɔ ɓodoku ndɨ na Yeso katʉkya ka Galilaya, ɓaɓyɛ Yɛzɛfʉ. Ɓɨna mbʉkʉ na ɓɛyɔ ɓongosa ndɨ mino manda ka Yeso. 56 Kumbuso yi, ɓɨganana ndɨ, ɓoɓungusyogo molingo na malazi ko bulya manda. Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓolipyaga nɨ ɓakogyigʉ ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa ikpika ndɨ mino.

24

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 28:1-10; Malɨkɔ 16:1-8; Yuani 20:1-10)

1 Kʉwa ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, ɓoko ɓava malazi dididi nɨmɔ ɓoɓungusyaga ndɨ, ɓaga ka mbʉkʉ. 2 Ɓatakanya lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya ndɨ mbʉkʉ nɨ ɓotini ka kpɔlɔ. 3 Ɓogulya ndɨ, luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda ka Mombukwono-dosu Yeso. 4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kombomboya nɔ, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓakimokisyo ɓotu ɓayawenge-wenge ɓupuponilya ndɨ, ɓamaga ka kpɔlɔ kaɓʉ. 5 Nɨyɔ ɓoko ɓogwa kʉɓangakʉ bɛyɔ, ɓodidika ndɨ. Ɓalʉkʉ ɓi niɓɔ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa mʉtʉ yi nɨnɔ a muɓisi luga wa ɓamanda? 6 Kɛgʉ wanʉ, opupini ka mbʉkʉ. Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ amʉɓɨkya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino ka Galilaya ɓɛ: 7 ‹Okwononi ɓɛ ɓasʉtɨ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ, ɓabangɨlaga ka mʉsalaba, kumbusa wa masyɛ masaa, opupa ka mbʉkʉ.› » 8 Ɓoko ɓatamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ lɔ. 9 Ɓatʉkya ndɨ ka mbʉkʉ, ɓaga kapága mongoni mi nɨmɔ ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti na ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. 10 A ndɨ wa nɨ Malia wa Magadala, Yuana na Malia amakɨ Yakɔbɔ. Ɓoko ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓatʉtʉmbwa mongoni nɨmɔ ɓɛgɛyɔ. 11 Luki limoti ɓatʉtʉmbwa ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓoko ɓakagya ɓakpɨɓa, kanɨ ɓakoɓinikyonɨgʉ. 12 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, aga mbangʉ ka mbʉkʉ, aɓɨmya, ɨna asɨ ɓapanga ɓaya ɓotu aka. Kumbuso yi ɨga kʉ kakɨ, otumini na ombombo ɓɨɗɛ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.

Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa ko pisi ya Emausi
(Malɨkɔ 16:12-13)

13 Ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓa ndɨ kaɨnda ka mugi mimoti nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Emausi. Mugi mi nɨmɔ a ndɨ banda kilomɛtɛlɛ tɛkɛɓɛ na imoti* kadwɛ ka Yelusalɛma. 14 Ɓa ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ. 15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kanzɨna na kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛyɔ, Yeso mombukwana-dakɨ yi ukpuɗoku ndɨ, ɓɨsʉngya na ɨɓʉ. 16 Ɓaɓɨɓya ɓatʉ ndɨ kamɨna yi, luki limoti misa kaɓʉ a ndɨ nɨ upiini ɓipi nɨ ɓakɛgʉ kamibo. 17 Yeso umuusa ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ mo mino kaɨnzɨnzɨnya ko pisi ɓɛnɛ?» Ɓamaga kʉwa ndɨ, ɓotumini no kumbu ɓɨɗɛ. 18 Ɓemoti luga kaɓʉ nɨnɔ ina ndɨ Kɔlɔpasɨ, asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ mʉkaka aka nɔ luga ka ɓatʉ ɓa Yelusalɛma wakukonigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi ɓi kʉ ka masyɛ mi nɨma?»

19 Kumbuso yi umuusa ɓata ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tina sɛ?» Ɓaɓɨɓya ɓasikisya ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ asilyi ɓi Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, nɨnɔ a ndɨ mugyalandʉ wo ngu. Owonisila ndɨ ngu ya ɓugyalandʉ ko pisi

* **24:13** 24:13 Ɓuwobi abɛ ligʉndʉ la ɓasaa ɓaɓa.

ya yigya na mʉnzina kaki kambwa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ ɓasi. 20 Luki limoti ɓokumu-kumu na ɓangama kusu ɓasʉta ndʉkʉ
ka Pilatʉ ɓɛ ɓamwi, ɓabangilaga ndʉkʉ ka mʉsalaba. 21 Iɓusu ta
ndi kasima ambɛ iyi nɔ Kunzi atikoku kaʉkʉlaga Ɓezaleli ka ɓubaya.
Luki limoti, na lisyɛ li nili a kʉwa masyɛ masaa wa likpʉmʉka li nilɔ
igyonosi ɓi mino. 22 Luki limoti, ɓoko ɓemoti-ɓemoti ka mʉɗɔngɔ
kusu ɓatigugumisito nzʉyi kʉgbɛ. Ɓoga na lisyɛ li nili ko mbolugo
ka mbʉkʉ, 23 luki limoti ni ɓakotokonyigʉ ɓata manda kaki. Ɓigoku
katitʉmbʉlyaga ɓɛ ɓamalaika ɓupupilyi, ɓʉtʉmbʉlyaga ɓingbanganya
ɓɛ a muɓisi. 24 Kʉwa wa ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kusu ɓinda ka
mbʉkʉ, ɓatakanya makpʉmʉka masi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓoko ɓʉɓikya
ndi mino, luki limoti kani ɓakaminigʉ ɓata Yeso.» 25 Kʉwa wa Yeso
ʉɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓongingi aaa, ma ɓuti ka bailya makpʉmʉka
masi nimɔ ɓogyalandʉ kaɓikyaga ndi! 26 Kakwananigʉ mbɛyi ndi ɓɛ
Masiya† igyogyisi ɓɛyɔ kambwa kaingya ka ibiba kaki?» 27 Kumbuso
yi ʉtʉmbʉlyaga ndi nilɔ ɓa ndi ni ɓokpikini ko bulya kaki ka Moɓiso
masi ko Kunzi. Apʉnga mbɛyi ndi na kitaɓʉ ka Musa, idukulogo
kumbuso yi ka ɓakitaɓʉ ɓayasi niɓayɔ ka ɓogyalandʉ. 28 Niyɔ ɓosila
ɓuwobi na mugi mi nimɔ ɓaɓiɓya ɓa ndi mino kainda, Yeso agya ndi
abɛ anʉsaga. 29 Luki limoti ɓotiwolya kaɓikya ɓɛ: «Tikini na iɓunu
wanʉ kyɛ a kʉwa ɓʉgɔgɔ, biti ika gɔni kolipyo.» Ingya kʉwa ndi
ka ndaɓʉ, ika pa imoti na iɓʉ kʉ. 30 Niyɔ ɓa kʉwa ndi kalyalya,
ava mukati, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo, ʉpá. 31 Kʉwa
wa miso uukwikona ndi, ɓamibo, luki limoti ko ngbingo yi ninɔ aka
nɔ ulimikya ndi pɛlɛ. 32 Ɓaɓikyana ndi ɓɛ: «Iyo, mambɛngi o ɓi
na iɓusu ɓisamʉ-samʉ ngbingo yi ninɔ o ɓi mino kanzina na iɓusu
ko pisi na katitʉmbʉlyaga Moɓiso ko Kunzi!» 33 Ko ngbingo yi ninɔ
aka nɔ ɓatʉkya, ɓiga ndi ka Yelusalɛma. Niyɔ ɓosila kʉ, ɓʉtakanya
ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓʉmʉmʉkana pa imoti na ɓatʉ niɓɔ ɓa
ndi kaɓiɓya Yeso. 34 Iɓʉ ɓasi ɓʉɓikya ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi niɓɔ
ɓɛ: «A lingʉnʉ, Mombukwono-dosu opupini ka mbʉkʉ, apuponilyito
Simoni!» 35 Kʉwa wa iɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndi gɔni likpʉmʉka lasi nilɔ
igyonosa ndi ni ɓa ko pisi, na ɓɛyɔ ɓamiba ndi mino Yeso ko ngbingo
yi ninɔ a ndi mino koɓunonaga mukati.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya kaki
(Matayɔ 28:16-20; Maliko 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

36 Ko ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓa ndi mino kanzina
ɓɛyɔ, Yeso mombukwana-daki yi opuponoku ɓigbututu, ʉɓikya ɓɛ:
«Maziyɔ iki pa imoti na iɓunu!» 37 Ɓotuma ndi na kʉɓangakʉ,
kyɛ ɓa ndi kasima ɓɛ ɓaminini abili. 38 Luki limoti Yeso ʉɓikya
ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ makombomboyo? Ko bulya iki yɔ ma mino
na ɓotumo ka mambɛngi? 39 Winoni magʉ na maɓɔkʉ kami: Imi
aka nɔ ɓikpɛ! Ivilogoni, mɛndaga, kyɛ abili kɛgʉ na nzʉyi no kuwo
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ mo mina kɛmina ɓɛnɛ.» 40 A ndi kaɓikya ɓɛyɔ ni
anʉwanya maɓɔkʉ na magʉ. 41 Ɓaɓiɓya ɓotuma ndi na magyagya
ɓiɗɛ, ɓombombaya ndi kʉgbɛ, ɓakakwananagʉ ndi kabailya ɓɛ Yeso
nɔ akanzina nɔ. Kʉwa wa umuusa ɓɛ: «Makɛgʉ no luki lilya
wanʉ?» 42 Ɓapá ndi dongbu ya musi mukongo. 43 Yeso ava ndi,

† **24:26** 24:26 Ɓamakagatʉ gɔni ɓɛ Kilisito.

alya ko misa ka ɓʉ. 44 Kumbuso yi ʉɓɨkya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ
na mbɛyɨ ndɨ mino luga kunu, namʉɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ambɛ:
‹Okwononi ɓɛ masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ka Mʉtʉʉ ka Musa,
ka moɓiso ka ɓogyalandʉ, ka Mambʉ ka Ɓayuda akwanana ndɨ ɓɛ
igyonosi.›» 45 Kʉwa wa uhukwa ndɨ yimibo kyɛ ɓʉkanɨ nɨlɔ a ka
Moɓiso. 46 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ikpika ka Moɓisa ɓɛ: ‹Masiya igyogyisatʉ,
opupa ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa.› 47 Okwononi kaʉɓɨkyaga
ɓɛvananza ɓayasɨ Mongoni Manza ko lino kakɨ, kapʉnga ɓanʉ ka
Yelusalɛma kyɛ ɓambanzʉ ɓoyikoni, ɓinisonisa na mʉpɨlya. 48 Iɓunu
ɓɔ ma ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka nɨlɔ. 49 Na ɨmɨ, mombukwana-dakɨ
namʉtɨkɨlyatʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Baba amʉwanyaga ndɨ. Luki limoti,
wikoni ka Yelusalɛma aka kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ motumo mino no
ngu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso oɗokini kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Malɨkɔ 16:19-20; Ligubo 1:9-11)

50 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ kunzi wa Yelusalɛma
ɓuwobi na mugi mi nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Betania. Kʉ ɓɛyɔ, ubisilya
maɓɔkʉ, uɗukilya ndɨ ɓʉɓʉnga. 51 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino
kauɗukilyo ɓʉɓʉnga nɔ, asanana na ɨɓʉ, aɗaka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
52 Kumbuso yi ɓabibisa kʉwa ndɨ, ɓɨganana ka Yelusalɛma kanɨ
ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ. 53 Kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanabibiso.

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Yuani
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɨmɔ atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Yuani okpika ndɨ nɨma. Atʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ Yeso agya ndɨ ka lɨtɔmbʉ wanʉ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ, kukwakʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ na nɨyɔ Matayɔ ikanɨ Malɨkɔ ikanɨ Luka okpika ndɨ. A ɓɛyɔ, Yuani akasɨma ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓibatʉ ɓakɨtaɓʉ nɨɓayɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓokpika ndɨ. Ɓibo gɔnɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Yeso atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi na nɨlɔ agya ndɨ. Katʉmbʉlagagʉ ɓata makpʉmʉka mi nɨmɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓatʉmbʉlaga ndɨ ɨɓʉ.

Ka mʉpʉnganagɨ ma kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Yuani owonisila ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Mʉnzɨna ko Kunzi mɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaiita mʉmbanzʉ. Yeso agya ndɨ makpʉmʉka mudingi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ, kyɛ ɓibi ɓɛ a Ngama nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ kambwa aka, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ɓambanzʉ.

Ko ngbingo ka Yeso, ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakɨgbananaga: ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyanatʉ Yeso kyɛ ɓoɓingisyatʉ ndɨ ɓɛ a Miko-Kunzi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓamʉya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mumuyon-iso, na okwononi ɓɛ ɓamwɨ. Yuani akaɓɨkya ɓɛ: «Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ maɓɨnɨkyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.» Yuani 20:31.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kobibiso Mʉnzɨna *1:1-18*
Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:19-34*
Yeso akaʉpʉnaga ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa mambwa *1:35-51*
Yeso ogyini nganga maɗɨya na ɨka makpʉmʉka mi nɨmɔ akaʉmbaga ɓambanzʉ *2:1–12:50*
Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso, na kukwakʉ kakɨ *12:1–19:42*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *20:1-10*
Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya kakɨ *20:11–21:25*

Yeso-Kilisito nɨ Mʉnzɨna ko Kunzi

1 Ka mʉpʉnganagɨ, kambwa Kunzi kagya ɔɓɨlɨ, Mʉnzɨna a kʉwa ndɨ wa. Mʉnzɨna a ndɨ pa imoti no Kunzi. Mʉnzɨna a ndɨ Kunzi ɓɨkpɛ. 2 A ɓɛyɔ, ɨyɨ a ndɨ pa imoti no Kunzi ka mʉpʉnganagɨ. 3 Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi ka mʉnzɨna aka, kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kigyonosagʉ ndɨ pisi ka mʉnzɨna. 4 Ɔɓɨlɨ opupa ndɨ ka Mʉnzɨna. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ʉpága ɓambanzʉ ɓʉngbanganya. 5 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ anzɛgɛ ko biti, luki limoti biti kahumagʉ ndɨ.

6 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina
ndɨ ɓɛ Yuani*. 7 Odoku ndɨ abɛ dɛmʉ wa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ kyɛ
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ ɓʉngbanganya pisi ka mʉtʉʉ kakɨ. 8 Ɨyɨ
ɓɨkpɛ kɛgʉ ndɨ ɓʉngbanganya, luki limoti, odoku ndɨ kaiko dɛmʉ wa
ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ.
9 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ a nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ. Odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ
kauzigo ɓatʉ ɓasɨ.
10 Mʉnzɨna a ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna mi
nɨmɔ, luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakamibagʉ ndɨ. 11 Mʉnzɨna odoku ndɨ
kʉ kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨ ɓava-kʉkakɨ ɓakatilyigʉ. 12 Luki limoti,
ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓatɨlyatʉ ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana. Nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ,
ʉpá kʉwa ngu kaiko ɓomiko Kunzi. 13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɨɓʉkʉtagʉ abɛ
ɓomiko Kunzi pisi ka ɓangʉ, ikanɨ ka nzʉyɨ, ɨkanɨ ɓɛyɔ ɓambanzʉ
ɓɨɓʉkʉtaga mino, luki limoti ɓɨɓʉkʉta no Kunzi.
14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓa ndɨ kamaka ɓɛ Mʉnzɨna nɔ ɨita ndɨ mʉmbanzʉ.
Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ odoku ndɨ kaiko luga kusu, otumini na ɨzɨyɔ na
lɨngʉnʉ ɓɨɗɛ. Tɨna ndɨ ɨbɨba kakɨ, ɨbɨba yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ Mikakɨ
wa ɓemoti. 15 Yuani nɔ a dɛmʉ kakɨ, atʉɓɨlagatʉ ndɨ ɓɛ: «Na ndɨ
kanzɨna ko bulya kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi
nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ a mʉtʉ mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ,
kambwa wa kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›»
16 Iɓusu ɓasɨ tinisanatʉ ndɨ na ɨzɨyɔ kakɨ, totumaga ndɨ ɓasɨ na
ɓʉɓʉnga kakɨ ɓakpʉ kakɨtanaga. 17 A ɓɛyɔ, Kunzi apá ndɨ Mʉtʉʉ pisi
ka Musa, luki limoti, ɨzɨyɔ na lɨngʉnʉ odoku ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
18 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Luki limoti, mʉtʉ
yɨkaka nɨnɔ atimibisisa ndɨ Kunzi nɨ Mikakɨ wa ɓemoti. Ɨyɨ miki yi nɨnɔ
a Kunzi, ikaga pa imoti no Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ akatʉmbʉlaga nɨyɔ ɨna ndɨ no miso
(Mataɣɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Mʉtʉmbʉlagɨ ka Yuani-Mubatizaɨ nɨma ngbingo yi nɨnɔ Ɓayuda
ɓatikilyoku ndɨ mino ɓokumu na Ɓalawi kotukyoku ka Yelusalɛma
kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?»
20 Yuani kanganyagʉ ndɨ, luki limoti, osikisya ndɨ ɓɨngbanganya
kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ Kilisito.»
21 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ wanɨ? Ɨwɛ nɨ Ɨlɨya?» Yuani usikisya ndɨ
ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ ɨyɨ.» Ɓamuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Wa mugyalandʉ?»
Ɨyɨ aka ɓɛ: «Kalɨ.»
22 Kʉwa wa, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ sɛ kʉwa nɨ wanɨ? Tɨɓɨkya kyɛ
okwononi tɨgɨ kausikisyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓatitikiku. Wa pɨyɛ kaɓɨkya ɓʉ
ko bulya kakʉ ɓɨkpɛ?»
23 Yuani usikisya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akatʉɓɨlaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Nononi pisi ka Mombukwono-dosu,›»
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ mino.
24 Ɓafalisayɔ ɓatʉ ndɨ gɔnɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ka Yuani.
25 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ wakɛgʉ Kilisito, ikanɨ Ɨlɨya, ikanɨ
mugyalandʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino koɓotiso?» 26 Usikisya ndɨ ɓɛ:
«Ɨmɨ, nakamuɓotiso no liɓo. Luki limoti, atʉ na mʉtʉ ɓemoti luga

* **1:6** 1:6 Ɨyɨ nɨ Yuani-Mubatizaɨ.

kunu nɨnɔ makamibigʉ. 27 Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ. Ɨmɨ,
nakokwononigʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka.»
28 Masɨ nɨma akɨtanaga ndɨ ka Betania, kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, kʉ
Yuani oɓotisaga ndɨ mino.

Yeso nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi

29 Ɓʉgalo ɓi, Yuani amɨna ndɨ Yeso nɨ anodoku, aɓɨkya ɓɛ: «Mikya-
Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ nɨmʉ. 30 Na
ndɨ kanzɨna kʉgʉ kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ
yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ, a mʉtʉ mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A
ɓɛyɔ, kambwa wa kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.› 31 Ɨmɨ ɓɨkpɛ,
nakamibogigʉ ndɨ. Luki limoti, nodoku ndɨ koɓotiso no liɓo kyɛ
namibisisi na ɓatʉ ɓasɨ ɓa Izaleli.» 32 Yuani ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɨna
ndɨ ɓɛ: «Nɨna ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ likpondi. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ika ndɨ kʉgʉ ka Yeso. 33 Ɨmɨ, nakɛgʉ
ndɨ kamibo. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ koɓotiso no liɓo,
ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Wɨnatʉ ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku na kaiko kʉgʉ
ka mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ nɔ oɓotisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu.› 34 Nɨnatʉ
ndɨ masɨ mi nɨmɔ, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ Miko Kunzi.»

Yeso upunogini ɓaɓɨɓya ɓa mambwa

35 Na ɓʉgala ɓi, Yuani a mbɛyɨ ndɨ ɓata wa aka wa pa imoti na
ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ. 36 Nɨyɔ amɨna Yeso kakɨtaga, ɨyɨ
aka ndɨ ɓɛ: «Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨmʉ.»
37 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapʉnga ndɨ
kaɓɨɓya Yeso. 38 Yeso oyikana ndɨ, ʉmɨna nɨ ɓanaɓɨɓya, ɨyɨ aka ndɨ na
ɨɓʉ ɓɛ: «Makakɨsa ɨkɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Labi, isi yi nɨ ‹Muwonisilo›,
wikaga yanɨ?»
39 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Doniku, mɨnatʉ.» Ɓodoku ndɨ, ɓaga kaɨna pa
nɨyɔ a ndɨ mino, ɓika ndɨ na ɨɓʉ na ɓʉgɔgɔ ɓi nɨɓɔ. A ndɨ banda
saa-kumi.
40 Andɨlɨa nɨnɔ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi
nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉnzɨna ka Yuani na kaɓɨɓya Yeso. 41 Ɨnda mbɛyɨ ndɨ
ka mamakɨ ɓɛyɔ ka Simoni, aɓɨkyoku ɓɛ: «Taminini ɓi Masiya», isi yi
nɨ «Kilisito». 42 Kumbuso yi, ɨnda kʉwa ndɨ na Simoni kʉ ka Yeso. Yeso
anda ndɨ Simoni ɓizumuuu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Simoni, mika Yuani.
Ɓʉmakaga kʉwa ɓanʉ ɓɛ Kɛfa†». Isi yo lino li nɨlɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ.

Yeso amokini Filipi ɨɓʉ na Natanaeli

43 Na ɓʉgala ɓagɔgɔ, Yeso a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda ka Galilaya.
Ɓabangana kʉwa ndɨ na Filipi, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓyeku!» 44 Filipi a
ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida kʉ Andɨlɨa na Pɛtɛlɛ ɓɨɓʉkʉta ndɨ gɔnɨ
ɨɓʉ mino. 45 Kumbuso yi, Filipi ɓabangana ndɨ na Natanaeli, aɓɨkya
ɓɛ: «Taminini ɓi mʉtʉ yi nɨnɔ Musa okpikaga ndɨ mongoni kakɨ ka
kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ, na nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓokpikaga ndɨ gɔnɨ ko
bulya kakɨ. Ɨyɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ, mika Yɛzɛfʉ.»
46 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Luki lanza akwananatʉ gɔnɨ kopupo
ka Nazalɛtɨ?» Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Dawɨnɨ nɔ.» 47 Nɨyɔ Yeso amɨna
Natanaeli nɨ anodoku, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muizaleli walɨngʉnʉ
nɨmʉ. Kɛgʉ mʉtʉ wa ɓokoli.»

---

† **1:42** 1:42 Kɛfa: A lino la Lɨlamɛɛ.

48 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Wemibi lɨkɨ?» Yeso asikisya ndɨ
ɓɛ: «Kambwa gʉtʉgʉ Filipi kaʉmaka, numinito ɓi. Wo ɓi kusili wa
sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ.»
49 Natanaeli aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ɨwɛ nɨ Miko Kunzi,
ɨwɛ nɨ Ngama ka ɓomikya Ɓezaleli.»
50 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini kyɛ nuɓikyi ɓɛ numinito
ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ? Wɨnatʉ ɓanʉ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga kʉgbɛ!» 51 Omotiloku ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, mɨnatʉ ndɛkɛ lɨsyɛ nɨ oukwikonini, ɓamalaika ko Kunzi
ɓanaɗaka, ɓonosyo kʉgʉ ko Mika-mʉmbanzʉ.»

2

Dumo wa ndʉwa ka Kana

1 Kumbusa wa masyɛ maɓa, dumo wa ndʉwa a ndɨ ka Kana, kʉ
ka Galilaya. Amakɨ Yeso a ndɨ kʉ gɔ kʉ. 2 Ɓamaka ndɨ gɔnɨ Yeso na
ɓaɓɨɓya kakɨ ko dumo yi nɨnɔ. 3 Nɨyɔ vinya osyo, amakɨ Yeso aɓɨkya
ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ɓata na vinya.»
4 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, nɨlɔ kusu na ɨwɛ ogwi
ɓʉ? Ngbingo kamɨ kanitulyonigʉ mbɛyɨ.»
5 Amakɨ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Gyoni masɨ nɨmɔ
amʉɓɨkya.»
6 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na ɓambɨkɛ ɓayakpʉkpʉ maɗɨya nɨɓɔ ɓagya
ndɨ na matamʉ. Kʉsɔ yi, Ɓayuda ɓobisaga ndɨ mino moɓo nɨmɔ
ɓiɓuɓisaga ndɨ nomu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kaɓʉ. Mbɨkɛ yimoti
akwanana ndɨ kaingyo ɓalitɛlɛ ɓayo liɓo banda mɨya yimoti*. 7 Yeso
ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Tumisogoni ɓambɨkɛ ɓi nɨɓa no moɓo.»
Ɓotumisaga ndɨ ɓɨkyɛɛkyɛɛ. 8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tugoni
mino liɓo li nɨlɨ, mapóku ngama wo dumo.» Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
9 Ngama wo dumo akɨngɨla ndɨ liɓo li nɨlɔ nɨ iitini kʉwa vinya. Kɛgʉ
ndɨ kaibo ɓɛ vinya yi nɨnɔ apʉnya yanɨ. Luki limoti, ɓagya-ligubo nɨɓɔ
ɓatʉga ndɨ liɓo, ɓatʉ ndɨ ɨɓʉ kaiba. Ngama wo dumo amaka kʉwa
alʉkʉ yi nɨnɔ agya ndɨ ndʉwa, 10 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ
waɓuulyogi mino vinya wanza kadwɛ mɔnɨ ɓʉɓwanʉ? Ɓɛngɛnɨ ɓasɨ
ɓapʉngaga mbɛyɨ kapá nɨnɔ wanza. Kumbuso yi, ɓakadamʉwa, ɓapá
sɛ kʉwa zalamba.»
11 A lɨkpʉmʉka lɨmbanga la mambwa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. A ndɨ
ka Kana, kʉ ka Galilaya. Yeso owoniso ɨbɨba kakɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, ɨɓʉ na amakɨ, ɓamamakɨ
na ɓaɓɨɓya kakɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ masyɛ makɛɗɛ aka.

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-13; Malɨkɔ 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Nɨyɔ yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi, Yeso aɗaka
ndɨ ka Yelusalɛma. 14 Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ
ko Kunzi nɨ ɓanʉgaba ɓangɔmbɛ, ɓakɔndɔlɔ na ɓonzuwo. Ɓatʉ
ɓugomosyono ɓuyi ɓa ndɨ nɨ ɓikononini ka ɓamɨza kaɓʉ. 15 Yeso
agya ndɨ mufimbo no ligi, apʉnga kaukpumyo ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ ɓa
ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, pa imoti na ɓakɔndɔlɔ na ɓangɔmbɛ kaɓʉ.

---

* **2:6** 2:6 ɓalitɛlɛ ɓayo liɓo banda mɨya yimoti: A mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓabido ɓakpʉkpʉ kuɓukumuti.

Omisya ndɨ ɓuyi ka ɓogomosyono ɓuyi, utindika ɓamɨza ɓitigbo-tigbo.
16 Ɨyɨ aka na ɓogobiso ɓonzuwo ɓɛ: «Tumboni masɨ nɨma wanʉ,
mokoitisonitɔgʉ ndaɓʉ ka Baba abɛ sɔkɔ!» 17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana
ndɨ mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, sɨpananɨsɔ kamɨ ko bulya ndaɓʉ kakʉ ezungusini lɨmbɛngɨ
ɓɨzʉʉʉ.»
18 Ɓayuda ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Likingyosi lɨmbanga tino lɔ
wakwanana katɨgyɨlya katimoniso ɓɛ wa no ngu yɨgya ɓɛyɔ?»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ponzoni Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ, nɨgɨlyatʉ
kopika ka masyɛ masaa.» 20 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓopika ndɨ
Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na madɨya,
ɨwɛ, wɨgɨlya kopika ka masyɛ masaa aka?»
21 Luki limoti, Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya
yi nɨ nzʉyɨ kakɨ. 22 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Yeso opupoku ndɨ mino ka
mbʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana ndɨ ɓɛ aɓɨkyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
Ɓaɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ Moɓiso na mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ.

Yeso ibagatʉ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ

23 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Yelusalɛma ka yɨnga ya Pasɨka,
ɓambanzʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ kaɨna mokingyosi mʉmbanga-
mbanga nɨmɔ agyaga ndɨ. 24 Luki limoti, Yeso kɨtambyagɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ,
kyɛ a ndɨ kaumibo ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨnza. 25 Kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ
ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. A ɓɛyɔ, ɨyɨ mombukwana-dakɨ
ibagatʉ ndɨ nɨlɔ a ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.

3

Nikodimo akaaga ka Yeso

1 Luga ka Ɓafalisayɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Nikodimo. A ndɨ ɓemoti ka ngama ka Ɓayuda. 2 Lɨsyɛ limoti, asilyoku
kʉwa ndɨ Yeso no biti, aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba ambɛ Kunzi
nɔ utikoku ndɨ katiwonisilo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kagya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛyɔ wo mino kagya, kanɨ Kunzi
kɛgʉ pa imoti na ɨyɨ.» 3 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ
nakaʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kigilyi kaɨɓʉkʉta, kakwananɨgʉ kaɨna
Ɓʉngama ko Kunzi» 4 Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Igyonosa lɨkɨ
mʉmbanzʉ kayɨɓʉkʉta ɓata nɨ a kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ? Akwananatʉ
ɓata kogulya ka mʉma ka amakɨ, ɨgɨlya kaɨɓʉkʉta?» 5 Yeso asikisya
ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kiɓukuti
ko liɓo na ka Lɨmbɛngɨ, kakwananɨgʉ kogulya ka Ɓʉngama ko
Kunzi. 6 Nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na ɓomikya-ɓambanzʉ, a mʉmbanzʉ, nɨnɔ
ɨɓʉkʉtaga na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a lɨmbɛngɨ. 7 Wakombomboyonitɔgʉ
ka nɨlɔ nuɓikyi ɓɛ: ‹Wokwononi kaɨgɨlya kaɨɓʉkʉta.› 8 Ovivi ovivaga
pa yasɨ kʉ apaga mino. Ʊkanagatʉ kukwo yi, luki limoti, wakibogigʉ
ɓɛ apʉnyaga yanɨ ikanɨ ɨndaga yanɨ. Igyonosaga ɓɛgɛyɔ ka mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ ɨɓʉkʉta na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.»
9 Kʉwa wa, Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa
lɨkɨ?» 10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo mudingi ka mugi
ma Izaleli ɓɛyɔ wo mino yɔ, wakibigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ? 11 A
lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, iɓusu, taɓɨkyaga makpʉmʉka
nɨmɔ tibogo, ta ɓadɛmʉ ɓa nɨmɔ tinoni. Luki limoti, iɓunu,

makapagɨgʉ katiɓɨnɨkyana. 12 Makɛbaɨlyagɨgʉ gʉtʉgʉ iki yi aka
ngbingo yi nɨnɔ namʉnzɨnɨlyaga mino ko bulya makpʉmʉka ma
lɨtɔmbʉ. Angɛnɛngɛnɛ kʉwa ka makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lɨsyɛ
aka? 13 Wɨna sɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
oɗokoni kʉgʉ wa lɨsyɛ, kiki asɨ Mika-Mʉmbanzʉ aka nɨnɔ osyoku
ndɨ ɨyɨ kʉ. 14 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Musa aɗokisa ndɨ mino nzʉka wa
ngwɛyɨ kʉgʉ wa mʉngbɨngɨlɨ kʉ ka ɨsa, okwononi ɓɛ ɓaɗokisi Mika-
Mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ, 15 iba mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana inisoni na ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 16 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ ɔɓɨlɨ kʉgbɛ. Kinili,
apá ndɨ mino Mikakɨ wa ɓemoti, kyɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana
koɓungogonitɔgʉ, luki limoti, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 Kunzi katikokugʉ ndɨ Mikakɨ kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti,
atikoku ndɨ kahukuso yi. 18 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana, ɓakabisigʉ na
mʉkɔmbʉ. Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnɨkyanagʉ, ɓabisoni na mʉkɔmbʉ,
kyɛ kaɓɨnɨkyanagʉ Miki wa ɓemoti ko Kunzi. 19 Winoni ɓɛyɔ Kunzi
akɔgɔ mino mʉkɔmbʉ: ɓʉngbanganya odonuku ndɨ ka ɔɓɨlɨ, luki
limoti, ɓambanzʉ ɓapaga ɨɓʉ biti aka kakɨtaga ɓʉngbanganya kyɛ
yɨgya kaɓʉ a yanyɛ. 20 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, amʉyaga
ɓʉngbanganya ɓafɛ. Mʉtʉ yi nɨnɔ, amʉyaga kakpʉɗa ɓʉngbanganya,
kyɛ yɨgya kakɨ yanyɛ kinisononi. 21 Luki limoti, nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka
la lɨngʉnʉ odogoku ɨyɨ ka ɓʉngbanganya, kyɛ yɨgya kakɨ inisoni ɓɨnza
ɓɛ akaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ ko Kunzi.»

Yuani-Mubatizaɨ ɨɓʉ na Yeso

22 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaga ndɨ ka iwili ya Yudɛa. Ika
ndɨ pa imoti na ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ ka masyɛ, anuɓotiso ɓambanzʉ. 23 Yuani
atʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ kauɓotiso ɓambanzʉ ka Ainoni, ɓuwobi na Salimu
kyɛ liɓa a ndɨ lakpʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ, anuɓotiso.
24 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓa mbɛyɨ ndɨ nɨ ɓakanamokyigʉ Yuani ka ligbito.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti ka Yuani ɓapʉnga ndɨ
ɓoɗongoso na Muyuda ɓemoti kʉgʉ wa yɨgya kaɓʉ ko bulya kiɓuɓiso.
26 Ɓɨnda ndɨ ka Yuani, ɓaɓikyoku ɓɛ: «Muwonisilo, alʉkʉ yi nɨnɔ ma
ndʉkʉ na ɨɓʉ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, nɨnɔ watʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka
kakɨ, a kʉwa gɔnɨ koɓotiso. Ɓatʉ ɓasɨ ɓakagbɔ kʉ o mino!» 27 Yuani
usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana kainisono
no luki, kanɨ Kunzi kapágʉ ndɨ. 28 Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi
mɛmʉkanatʉ ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ Kilisito, luki limoti, Kunzi
etikoku ndɨ kambwa kakɨ.› 29 Mombukwana muko nɔ ikaga mbʉnya
muko. Luki limoti, wai-dakɨ mbʉnya muko nɨnɔ a ka kpɔlɔ kakɨ,
anamʉkana, ogwaga magyagya kʉgbɛ ko bulya lɨyʉ ka mbʉnya muko.
Kinili, na na magyagya ɓɨsɨnɨ-sɨnɨ mbɨya wanʉ. 30 Okwononi ɓɛ ɨbɨba
kakɨ oɓoɓoyi, nɨyɔ kamɨ agbʉwa.»

Nɨnɔ akodoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

31 «Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ. Nɨnɔ wa
lɨtɔmbʉ a ɨyɨ mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ aka, anzɨnaga ko bulya makpʉmʉka
ma lɨtɔmbʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ.
32 Atʉmbʉlaga makpʉmʉka nɨmɔ ɨna ndɨ na nɨmɔ ʉkana ndɨ. Luki
limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓɨnɨkyanagɨgʉ nɨlɔ ikaga
kaɓɨkya. 33 Mʉtʉ yi nɨnɔ abaɨlyaga lɨkpʉmʉka kakɨ, oɓinikyononi ɓɛ

3:14 3:14 Wanda ka Lɨtatanga 21:9.

Kunzi nɨ lɨngʉnʉ. 34 Mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi atikoku, aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka
ko Kunzi, kyɛ Kunzi atumisogo na Lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɨɗɛ. 35 Baba apagatʉ
Mikakɨ, asilyoni makpʉmʉka masɨ. 36 Nɨnɔ aɓɨnɨkyana Miki, a na ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Nɨnɔ akya kaɓɨnɨkyana, kinisonigʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ
yi nɨnɔ. Luki limoti, ngbʉta ko Kunzi ika kʉgʉ kakɨ.»

4

Yeso akanzɨna na Waɓasamalia

1 Nɨyɔ Yeso iba ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓukonini ɓɛ ɨsaɓʉ ka ɓaɓɨɓya kakɨ
akobwa kʉgbɛ, na akauɓotisa ɓambanzʉ kakɨtaga Yuani, 2 (a ɓɛyɔ,
kɛgʉ Yeso mombukwana-dakɨ nɔ uɓotisaga ndɨ, luki limoti, ɓaɓɨɓya
kakɨ.) 3 Atʉkya ndɨ ka Yudɛa, ɨga ɓata ka Galilaya. 4 Kadwɛ kʉ ɓɛyɔ,
akwanana ndɨ kakɨtaga pisi ka Samalia.

5 Adwɛ kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ ɓemoti wa Samalia, nɨnɔ ina ɓɛ Sikali,
ɓuwobi no tiko nɨyɔ Yakɔbɔ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ. 6 Lɨkɔ ka
Yakɔbɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Yeso a ndɨ nɨ hupini na lɨgʉndʉ ɓɨdapaɗa, ika
kʉwa ndɨ ka kpɔlɔ wa lɨkɔ. A ndɨ banda mɔnɨ ka mʉsɨkatʉ.

7 Waɓasamalia odoku ndɨ katʉga liɓo, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ ma,
imusanɔ ɓaka mino liɓo.» 8 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ nɨ
ɓogoni koluwo malɨlɨ ka gʉɗʉ. 9 Waɓasamalia aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Eze!
Muyuda ɓɛyɔ wo mino yɨ, wakaɨkpʉnda kɛkʉnga ɨmɨ Waɓasamalia
liɓo lɨkɨ?» (A ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓakʉkananagɨgʉ ndɨ na Ɓasamalia.)
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wakamibo ɓi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apága, wiba
ɓɛ wanɨ nɔ akaʉkʉnga liɓo, iba ɨwɛ nɔ wakungi ɓi. Winisono ɓi no
liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ.» 11 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, wakɛgʉ no luki lɨtʉga liɓo na lɨkɔ* a lodu kʉgbɛ. Wakwanana
kʉwa kainisono no liɓo li nɨlɔ la ɔɓɨlɨ lɔ lɨkɨ? 12 Tɨtosu ɓɛyɔ ka
Yakɔbɔ nɔ atɨsɨlya ndɨ iɓusu lɨkɔ li nɨlɨ. Ɨyɨ ɓɨkpɛ nɔ omwaga ndɨ, iki
ɓomikakɨ gʉtʉgʉ ɓambaza ka ɓanyama kakɨ aka. Wakaɨmɨna abɛ ɨwɛ
nɔ wakitogi Yakɔbɔ?» 13 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ komwo liɓo
li nɨlɨ, ɨmʉkanatʉ ɓanʉ ɓata mʉsasa. 14 Luki limoti, nɨnɔ omwo ndɛkɛ
liɓo nɨlɔ ɨmɨ napá, kɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa gʉtʉgʉ iki yi aka.
Liɓo li nɨlɔ ɨɨta ndɛkɛ kʉsɔ kakɨ lɨkpakpa nɨlɔ ika kopupisa liɓo la ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.» 15 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
ipóku nɛkɨ liɓo li nɨlɔ, iba nakimukononitɔgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa.
Kʉwa wa gɔ wa, nakodukugʉ ndɛkɛ ɓata wanʉ katʉga liɓo.» 16 Yeso
aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨnda kamokoku mbʉnyakʉ, modoku na ɨyɨ
wanʉ.» 17 Muka nɔ asikisya ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na mʉlʉkʉ.» Yeso aka ndɨ
na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓɨkyi lɨngʉnʉ ɓɛ wakɛgʉ na mulʉkʉ, 18 kyɛ wa kʉwa na
ɓovononi kuɓukumuti. Nɨnɔ ma na ɨyɨ mbɨya wanʉ, kɛgʉ mbʉnyakʉ.
Woɓɨkyi lɨngʉnʉ.» 19 Kʉwa wa, muka aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, nakaɨna abɛ wa mugyalandʉ. 20 Ɓotitosu ɓabibisaga ndɨ Kunzi
kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ. Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ pa nɨyɔ okwononi
mino kabibisa Kunzi nɨ Yelusalɛma aka.» 21 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ma,
ɨɓɨnɨkyana nɔ. Ngbingo odokuto nɨnɔ makɨndɨgʉ ndɛkɛ mino kabibiso
Baba kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ ikanɨ ka Yelusalɛma. 22 Iɓunu Ɓasamalia,
mabibisogo Kunzi nɨ makɛgʉ kamibo. Iɓusu Ɓayuda, tabibisogo nɨ
tanamibo, kyɛ muhukuso akotukyoku ka Ɓayuda. 23 Luki limoti,

* **4:11** 4:11 lɨkɔ: Ɓakpɔgɔ ndɨ lɨkɔ kʉ lɨkpɔ.

ngbingo akodoku, na itulyonini, nɨnɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisogo mino
Kunzi ka lɨngʉnʉ, ɓabibisogo ndɛkɛ Baba ka Lɨmbɛngɨ na lɨngʉnʉ.
A ɓɛyɔ, Baba ʉkɨsaga inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. 24 Kunzi nɨ Lɨmbɛngɨ,
na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisogo, okwononi ɓɛ ɓabibisi ka Lɨmbɛngɨ na ka
lɨngʉnʉ.» 25 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ɓɨnza ambɛ Masiya
akodoku (nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito). Wa odoku ndɛkɛ mino, ɨyɨ,
atɨtʉmbʉlyagatʉ masɨ.» 26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Kilisito, nɨnɔ
nakaʉnzɨnɨlya nɔ.»
27 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓigoku ndɨ. Ɓa
ndɨ kombomboyo kyɛ ɓamɨna ndɨ Yeso kanzɨna na muko. Wɨna sɛ,
gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kamuusagʉ ndɨ muko nɔ ɓɛ: «Wakakɨsa ɨkɨ?»
Ikanɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Wakanzɨna na ɨyɨ ko bulya ɨkɨ?» 28 Muko
nɔ asa kʉwa ndɨ mbɨkɛ wa, ɨga, utumbulyogoku ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ:
29 «Donuku kamɨna! Alʉkʉ ɓemoti a kʉ, etumbulyogi masɨ nɨmɔ
nogyoni. Kɛgʉ sɛ ɓanʉ ɓi Kilisito nɨnɔ?» 30 Ɓatʉkya kʉwa ndɨ wa,
ɓɨnda kamɨna Yeso.
31 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, lyalya
mbɛyɨ!» 32 Luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakalya malɨlɨ nɨmɔ
makɛgʉ ɨɓunu kaibo.» 33 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga kʉwa ndɨ kauusono ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti sɛ kʉwa nɔ oduku kapá malɨlɨ?» 34 Yeso ʉɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Malɨlɨ kamɨ nɨ kagya sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ na kotulyosa
ligubo nɨlɔ ɛpá ndɨ. 35 Makaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ ɨɓunu ɓamombukwono-
donu ɓɛ: ‹Osikoni ɓatɨmba ɓakwanganya ngbinga mubuulyo masɔlɔ
ɨtʉlyana?› Luki limoti, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ, wikweni, winoni
ɓotiko. Malɨlɨ ongotini, a kʉwa kakʉnga kobuulyo. 36 Mʉtʉ nɨnɔ
akobuulyo inisonini ɨyɨ na mʉkalya kakɨ, a kʉwa kamʉmʉla masɔlɔ
ko bulya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kʉwa wa, mʉkʉkʉna na mʉtʉ
mubuulyo ɓogwa magyagya ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa. 37 A ɓɛyɔ, a lɨngʉnʉ nɨlɔ
ɓaɓɨkyaga ɓɛ: ‹Mʉtʉ ɓemoti nɔ akʉnaga, wagɔgɔ obuulyo.› 38 Ɨmɨ,
namʉtɨka ndɨ kobuulyo ko tiko nɨyɔ makagyagʉ ndɨ mino ligubo. Ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓɔ ɓɨkɔ ndɨ mino ɓungu ɓɨkya, ɨɓunu modoku kobuulya masɔlɔ
ma ligubo kaɓʉ aka.»
39 Ɓasamalia ɓakpʉ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso, kyɛ muko
yi nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Etumbulyogi masɨ nɨmɔ nogyoni.» 40 Kinili,
nɨyɔ Ɓasamalia ɓodoku ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ
kogonitɔgʉ mbɛyɨ. Agya ndɨ ɓata wa masyɛ maɓa. 41 Ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓudingi kʉgbɛ ɓabaɨlya ndɨ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya.
42 Ɓaɓɨkyaga kʉwa ndɨ muko nɔ ɓɛ: «Takoɓinikyonigʉ ko bulya nɨlɔ
aka lɔ watiɓikyi, luki limoti, kyɛ timukyonili kʉwa nɨ ɨɓusu aka. Tibini
lɨngʉnʉ ambɛ ɨyɨ nɔ a Muhukuso wa ɔɓɨlɨ.»

Yeso akahukuso mika ngama ka ɓasʉda

43 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ maɓa ka mugi mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa,
aga ka Galilaya. 44 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Mugyalandʉ kɛgʉ na ɨbɨba kʉ kaɓʉ.» 45 Nɨyɔ osila ka Galilaya, ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ kʉ ɓatɨlya ndɨ, kyɛ ɓɨndatʉ ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ka yɨnga wa Pasɨka ka
Yelusalɛma, ɓɨna ndɨ masɨ nɨmɔ Yeso agya ndɨ kʉ.
46 Yeso ɨga kʉwa ndɨ ka Kana kʉ ka Galilaya, kʉ oyikosa ndɨ mino
liɓo kaɨita vinya. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ngama ɓemoti ka ɓasʉda nɨnɔ
mikakɨ mʉlʉkʉ yi a ndɨ no koloɓu kʉ ka Kapɛlɛnaumu. 47 Nɨyɔ ʉkana
ndɨ ɓɛ Yeso otukyiniku ɓi ka Yudɛa, a kʉwa ka Galilaya, odoku ndɨ

kamɨna. Ɨtatanaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ ɓɛ ɨndɨ nɔ ɓaka ka Kapɛlɛnaumu kahukusilyo mikakɨ nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ. 48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makini ndɛkɛ iɓunu mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga aka, makaɓɨnɨkyanɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.» 49 Ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, taganɔ ɓaka kʉ kamɨ kanɨ miki kanodokigʉ.» 50 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨga, miki oukini.»

Alʉkʉ nɔ ʉkana ndɨ nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ, ɨga. 51 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓabangana na ɓagya-ligubo kakɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Miki oukini.» 52 Kʉwa wa, umuusa ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi ngbinga tino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi isyeiku ɓi, na saa-saɓa ya mʉsɨkatʉ.» 53 Baba nɔ ibo kʉwa ndɨ ɓɛ o ɓi ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: «Miki oukini.» Kʉwa wa, ngama nɔ na ndaɓʉ kakɨ yasɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.

54 Nɨlɔ a ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga la yɨɓa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. Agya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɨ mino ka Galilaya kotukyoku ka Yudɛa.

5

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ

1 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓa ndɨ no dumo ka Yelusalɛma, Yeso aga ndɨ kʉ gɔ kʉ. 2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ziwa ɓemoti ɓuwobi na mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ, nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «mupumi ka Ɓakɔndɔlɔ». Ziwa yi nɨnɔ a ndɨ na ɓangbangba kuɓukumuti ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi. Ɓamakaga ndɨ ziwa yi nɨnɔ ka Libelenia ɓɛ «Bɛtɛsaida». 3 Kʉsɔ wa ɓangbangba ɓi nɨɓayɔ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi ɓikaga ndɨ ɓakanganana wa. Ikaga ndɨ na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, nɨɓɔ ɓa dɨlɨ na ɓazɛgɛsɨ. [Ɓikaga ndɨ kaɓʉnda ɓɛ lɨɓo obunzikoni, 4 a ɓɛyɔ, malaika ka Mombukwono-dosu osyogoku ndɨ ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti ka ziwa yi nɨnɔ kabunzo. Mʉtʉ wo koloɓu wa mambwa nɨnɔ osyaga ndɨ ko lɨɓo li nɨlɔ kanɨ malaika obunzini, aʉkaga ndɨ lɨngʉnʉ.] 5 Luga kaɓʉ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na ɓʉgɨna. 6 Nɨyɔ Yeso amɨna wakanga, ʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ a ndɨ no koloɓu ka masyɛ mudingi, amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Watʉ kapa kahʉka?»

7 Alʉkʉ nɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakikogigʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ esiso ko lɨɓo ngbingo yi nɨnɔ ɓobunzaga mino. Nɨyɔ nakɨngɨlaga ambɛ nosyi kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ osyo kambwa kamɨ.»

8 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wamaga, va kalagba kakʉ na wakpakyana!» 9 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ ahʉka ndɨ. Ava kalagba kakɨ, apʉnga ndɨ kakpakyana.

Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso. 10 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Lɨsyɛ li nɨlɨ, a Lɨsyɛ la kimumbiso. Wakakwananɨgʉ kabɨnɨka kalagba kakʉ.»

11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ ehukusi nɔ eɓɨkyi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ, wakpakyana.›»

12 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ tino nɔ uɓɨkyi ɓi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ, wakpakyana?›»

13 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kɛgʉ ndɨ kamibo Yeso. A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ nɨ olimikogini ka ambaza nɨnɔ a ndɨ wa.

14 Kumbuso yi, Yeso atakanya ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mbɨya wanʉ wohukini. Wakogyonitɔgʉ ɓata ɓʉnyɛ, kyɛ wigyogyisa kʉwa kakɨtaga ɓɛyɔ wo ɓi mino.»

15 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨnda ndɨ kaʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ Yeso nɔ ahukusa ndɨ.
16 Kinili, ɓapʉnga ndɨ mino kakɨsa kagyogyiso Yeso, kyɛ ahukusa ndɨ
mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso. 17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Baba
agyaga ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ɨmɨ na gɔnɨ mino aka ɓilubi.»
18 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓidukulaga kʉwa ndɨ ɓata
kakɨsa Yeso ɓɨvaka-vaka kamwɔ. Ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ, kɛgʉ asɨ kyɛ Yeso
ɨnaga ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso payaya, luki limoti, kyɛ aɓɨkyaga ndɨ
gɔnɨ ɓɛ Kunzi nɨ abakɨ ɓɨkpɛ, na ɨyɨ mombukwana-dakɨ a mʉɗɔngɔnɨ
no Kunzi.

Kunzi apá ndɨ Mikakɨ ngu yasɨ

19 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata Ɓayuda ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, Miki kakwananɨgʉ kagya luki na mʉtamanagɨ
kakɨ, kiki nɨlɔ aka lɔ ɨnaga na Abakɨ. Nɨlɔ Baba agyaga, Miki agya
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ. 20 A ɓɛyɔ, Baba apagatʉ Miki, awonisilaga masɨ
nɨmɔ agyaga. Awonisila kʉwa ndɛkɛ ɓata makpʉmʉka mudingi-dingi
kʉgbɛ, kʉwa wa gɔ wa, nɔkʉ amʉdɨka ndɛkɛ ɓɨdɛ. 21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Baba ubililisogo mino ɓamanda, ʉpá ɔɓɨlɨ, ka lɨngʉnʉ, Miki ʉpága
ɓatʉ nɨɓɔ ɨyɨ ʉbaɨlyaga ɓɛgɛyɔ. 22 Na gɔnɨ, Baba kakɔgɨgʉ ngbanga
ka mʉmbanzʉ, luki limoti, apóni ndɨ Miki ngu yi nɨyɔ yasɨ, 23 kyɛ ɓatʉ
ɓasɨ ɓaɓangɨ Miki mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓaɓangaga mino Baba. Mʉtʉ yi
nɨnɔ kaɓangagɨgʉ Miki, kaɓangagɨgʉ gɔnɨ Baba nɨnɔ atikoku.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ, na aɓɨnɨkyana nɨnɔ etikoku ndɨ, a na ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓakamakyɨgʉ ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ, luki limoti,
otukyoni ka kukwakʉ akɨtaga ka ɔɓɨlɨ. 25 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo akodoku, na a kʉwa gɔnɨ wakɨtʉlyana
aka, nɨnɔ ɓamanda ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Miko-Kunzi. Na
nɨɓɔ ɓʉkana ndɛkɛ, ɓinisanatʉ na ɔɓɨlɨ. 26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɔɓɨlɨ wasɨ o mino ka maɓɔkʉ ka Baba, apá gɔnɨ Miki, ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ
wasɨ a kʉwa gɔnɨ ka maɓɔkʉ ko Miki. 27 Apá ndɨ Miki ngu yɨkɔ
ɓangbanga, kyɛ a Mika-mʉmbanzʉ. 28 Makombomboyonitɔgʉ, kyɛ
ngbingo akodoku nɨnɔ ɓamanda ɓayasɨ nɨɓayɔ a ka ɓambʉkʉ ɓʉkana
ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Mika-mʉmbanzʉ, 29 ɓopupogoku. Nɨɓɔ ɓagyaga
ndɨ ɓʉnza, ɓopupoku ndɛkɛ kainisoniso na ɔɓɨlɨ, luki limoti, nɨɓɔ
ɓagyaga ndɨ ɓʉnyɛ, ɓopupoku ndɛkɛ kaingyo ka mʉngɨmbɔ.»
30 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Nakakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ
limoti aka no ngu kamɨ. Nakɔgɔ ngbanga kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ baba
ɛkpamyaga, na ngbanga kamɨ ikaga wongbingbili kyɛ nakakɨsagɨgʉ
kagya sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti, nɨsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku.»

Miko-Kunzi a na ɓadɛmʉ ɓudingi

31 Yeso omotiloku ndɨ kʉwa ɓɛ: «Nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-
dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ kɛgʉ ɓa lɨngʉnʉ. 32 Luki limoti, mʉtʉ wagɔ
nɔ a dɛmʉ kamɨ, na nakaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ kamɨ a ɓa
lɨngʉnʉ. 33 Iɓunu, mʉtɨkatʉ ndɨ ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yuani, na ɓʉdɛmʉ
kakɨ kʉgʉ kamɨ a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ. 34 Ɨmɨ, nakɛgʉ na nza ya ɓʉdɛmʉ
ka mʉmbanzʉ. Luki limoti, nakaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ winisononi na
muhukuso. 35 Yuani a ndɨ abɛ tala mʉtʉna na mʉnzɛ. Iɓunu, mabaɨlya
ndɨ kazananɨlyaga ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.

36 Luki limoti, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓudingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨɓɔ ka Yuani.
A ɓɛyɔ, mogubo nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ ɓɛ nagyagɨ, imu mɔ nagyaga,
na imu mɔ epupilyaga ɓʉdɛmʉ na kowonisilo ɓɛ Baba nɔ etikoku
ndɨ. 37 Na Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ. Makanukonigʉ
ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ ikanɨ kamɨna. 38 Makoɓuulyogigʉ lɨkpʉmʉka kakɨ
ka mambɛngɨ kunu, kyɛ makaɓɨnɨkyanagʉ mʉtʉ yi nɨnɔ atikoku
ndɨ. 39 Mikaga ɓakiɗukufo ɓiguɓu katangʉlaga Moɓiso Motu, kyɛ
matamanaga ɓɛ makiko kagya ɓɛyɔ, makwanana kainiso na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti, dɛmʉ kamɨ nɨ Moɓiso mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ.
40 Luki limoti, makya kodoku kʉ kamɨ kainiso na ɔɓɨlɨ.
41 Nakakɨsagɨgʉ ɨbɨba kotukyoku ka ɓambanzʉ, 42 luki limoti,
nakamumibo: kʉsɔ kunu, makɛgʉ na sɨpananɨsɔ ko Kunzi. 43 Ɨmɨ,
nodoku ndɨ ko lino ka Baba, luki limoti, makapagɨgʉ kɛtɨlya. Mʉtʉ
wagɔ kodoku ko lino kakɨ ɓɨkpɛ, matɨlyatʉ ndɛkɛ. 44 Makwanana
kaɓɨnɨkyana lɨkɨ? Iɓunu mapánanaga ɨbɨba luga kunu aka nɨ makɛgʉ
kakɨsa nɨyɔ otukyogoku ko Kunzi yɨkaka.
45 Makotomononitɔgʉ ɓɛ ɨmɨ, namʉpílyagatʉ ndɛkɛ ɓangbanga ka
Baba. Musa nɨnɔ mobisa ndɨ baya kunu kʉgʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ amʉpílyaga
ndɛkɛ. 46 A ɓɛyɔ, makaɓɨnɨkyana ndɨ Musa, iba meɓinikyononi gɔnɨ,
kyɛ ɨyɨ, okpikagatʉ ndɨ mongoni kʉgʉ kamɨ. 47 Luki limoti, kika
nɨ makɛgʉ kaɓɨnɨkyana moɓiso kakɨ, makwanana kʉwa kaɓɨnɨkyana
mʉnzɨna kamɨ lɨkɨ?»

6

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Mataɣɔ 14:13-21; Malɨkɔ 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Kumbuso yi, Yeso azaba ndɨ kʉsyakʉ wa ibombu ya Galilaya
nɨyɔ ɓalɨkyaga gɔnɨ ɓɛ Tibelia. 2 Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ
a ndɨ kaɓɨɓya. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨna mok-
ingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ Yeso agyaga ndɨ kauhukuso ɓatʉ
ɓa ɓokoloɓu. 3 Yeso aɗaka ndɨ ka ngʉpa, ɓikanana ndɨ kʉ ɓɛyɔ pa
imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ. 4 Wɨna sɛ, yɨnga ka Ɓayuda nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
Pasɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi. 5 Yeso ɨkwɛ ndɨ, amɨna ambaza mudingi
nɨ anadulyoku. Aɓɨkya kʉwa ndɨ Filipi ɓɛ: «Taluwoku mukati yanɨ
kaulyoliso na ɨyɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa?» 6 Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngɨla
Filipi aka. A ɓɛyɔ, Yeso atʉ ndɨ kaiba kambwa aka ɓɛ agya ɓʉ.
7 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ takaluwo mukati ma ɓambuma
ɓamɨya ɓaɓa*, kɨtʉlyanigʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.» 8 Ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa nɨnɔ a ndɨ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, aɓɨkya ɓɛ:
9 «Miki ɓemoti atʉ na mukati kuɓukumuti ma saili wanʉ† pa imoti
na ɓosi ɓaɓa. Luki limoti, malɨlɨ mi nɨmɔ kɛgʉ gʉtʉgʉ luki aka ka
ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛnɛ.»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hulikisoni ɓambanzʉ ɓasɨ.» Tɔnɨtɔ a ndɨ
tidingi wa ɓɨgbɛsɛɛɛ, ɓikonono kʉwa ndɨ. Ɓalʉkʉ ɓa ndɨ banda
ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti. 11 Yeso ava kʉwa ndɨ mukati, nɨyɔ abibiso Kunzi,
ʉgbananɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. Agya ndɨ na ɓosi
ɓɛgɛyɔ, ʉpága mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa. 12 Nɨyɔ ɓikutaga

* **6:7** 6:7 Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndɨ mʉkalya ma lisyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔnɨ ka Mataɣɔ 20:2. † **6:9** 6:9 saili: A bumo nɨyɔ inisaga abɛ gbagala.

ndɨ, Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mumuloni ɓodongbu nɨɓayɔ
osikoni kyɛ koputikononitɔgʉ.» 13 Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ, ɓotumisa
mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa na ɓodongbu ɓaya mukati kuɓukumuti ɓaya
saili nɨɓayɔ asɨkana ndɨ.
14 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga nɨlɔ Yeso agya
ndɨ lɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a lɨngʉnʉ
mugyalandʉ nɨnɔ a ndɨ kakwanana kodoku ka ɔɓɨlɨ.» 15 Yeso andʉnga
kʉwa ndɨ ɓɛ ɓakodoku kagwi ka mapʉpʉ ɓɛ kyɛ iki ngama, atʉkya
ndɨ, aga ɓata mʉkaka ka ngʉpa.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo
(Mataɣɔ 14:22-33; Malɨkɔ 6:45-52)

16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨnda ndɨ ka mutili ma
ibombu. 17 Ɓaɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, ɓapʉnga kazaba, ɓaga
misa ka Kapɛlɛnaumu. Biti a ndɨ nɨ olipyini, Yeso kɛgʉ ndɨ mudoku
kaʉtakanya. 18 Ovivi a ndɨ wapʉ, mʉɓaka anokotukosa lɨɓo la ibombu
ɓɨgbɨya-gbɨya. 19 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagya ɓakilɔmɛtɛlɛ banda kuɓukumuti
ikanɨ maɗɨya kʉgʉ wo lɨɓo, ɓamɨna ndɨ Yeso nɨ anukpuɗoku. A ndɨ
kakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo ɓɨpapapa. Ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ.
20 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ, makoɓongonitɔgʉ.»
21 Ɓaɓɨɓya ɓa kʉwa ndɨ kapa ɓɛ ɓavɨ, luki limoti, ɨngbɔlɔ ɨfʉma ndɨ
ɓɨgala kubi ka pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda.

Ambaza ka ɓambanzʉ akakɨsa Yeso

22 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓotigala ndɨ kʉsyakʉ
wagɔgɔ wa ibombu ɓatamana ndɨ ɓɛ ɨngbɔlɔ o ɓi wa imoti aka. Yeso
kaɗakagʉ ndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓɨnda
ndɨ asɨ ɨɓʉ aka. 23 Wɨna sɛ, mangbɔlɔ magɔgɔ otukyoku ndɨ ka gʉɗʉ
wa Tibelia. Mangbɔlɔ mi nɨmɔ a kʉwa ndɨ nɨ osilini ɓuwobi na pa
nɨyɔ ɓambanzʉ ɓalya ndɨ mino mukati, kumbuso Mombukwono-dosu
kabibiso Kunzi. 24 Ambaza ka ɓambanzʉ ɨna ndɨ ɓɛ Yeso ikanɨ ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓakɛgʉ ɓata wa. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ ka mangbɔlɔ, ɓaga kakɨsa ka
Kapɛlɛnaumu.

Yeso nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

25 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ, ɓatokonyoku ndɨ Yeso kʉsyakʉ wagɔgɔ
wa ibombu, ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo, wosiliku wanʉ ngbingo
tino?» 26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, makɛgʉ kɛkɨsa asɨ kyɛ mini ɓi makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga, luki limoti kyɛ malyi ɓi mukati, mikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
27 Makogyonitɔgʉ ligubo ko bulya malɨlɨ nɨmɔ apʉtɨkanaga. Luki
limoti, gyoni ka nɨmɔ olipyogo, apá ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mika-
mʉmbanzʉ amʉpátʉ ndɛkɛ malɨlɨ mi nɨmɔ. A ɓɛyɔ, Baba nɨnɔ a Kunzi
ɓɨkpɛ owonisila ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ ɨyɨ nɔ atikoku.» 28 Ɓamuusa
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takwanana kagya ɓʉ kotulyoso mogubo nɨmɔ Kunzi
apaga?» 29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ligubo nɨlɔ Kunzi akapa ɓɛ gyoni
nɨlɨ: ɨɓinikyononi ɨmɨ yi nɨnɔ ɓetikoku ndɨ.» 30 Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Lɨkpʉmʉka lɨmbanga tino lɔ wakwanana katɨgyɨlya kyɛ tʉɓɨnɨkyanɨ?
Wakagya luki tino? 31 Ɓotitosu ɓalyatʉ ndɨ malɨlɨ nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
mana kʉ ka ɨsa. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨkpikaga ndɨ mino ka Moɓiso Motu
ɓɛ: ‹Kunzi ʉpá ndɨ mukati nɨmɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.›» 32 Yeso
usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ Musa

nɔ amʉpá ndɨ mukati nɨmɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti, Baba nɔ apága mukati ma lɨngʉnʉ nɨmɔ otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. 33 A ɓɛyɔ, mukati ko Kunzi, a nɨmɔ osyogoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, apá ɔɓɨlɨ ka lɨtɔmbʉ.» 34 Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨpága masyɛ masɨ mukati mi nɨmɔ aka mɔ.»

35 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ kodoku kʉ kamɨ, ɛɓɨnɨkyana, kɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata nza na mʉsasa gʉtʉgʉ iki yi aka. 36 Luki limoti, namʉɓɨkyatʉ ndɨ ambɛ: wɨna sɛ, mɛmɨnatʉ ndɨ kanɨ makoɓinikyonigʉ. 37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ baba ɛpá, odokuto kʉ kamɨ. Kedulyoku, nakakpumyigʉ ndɛkɛ. 38 A ɓɛyɔ, nakotukyokugʉ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ kagya sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti nɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ. 39 Na sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ a ɓɛ nakaɓungusogonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka nɨɓɔ epóku, luki limoti nupupisatʉ ɓasɨ ka ɓambʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo. 40 A ɓɛyɔ, sɨpananɨsɔ ka baba a ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amɨna Miki, aɓɨnɨkyana, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɨmɨ, napupisatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo.»

41 Ɓayuda ɓapʉnga kʉwa ndɨ kanzɨnzɨnya Yeso kyɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨyɨ nɨ mukati nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. 42 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ Yeso mʉ? Mika Yɛzɛfʉ? Takamibigʉ mbɛyɨ abakɨ na amakɨ? Akwanana pɨyɛ kaɓɨkya ɓata lɨkɨ ɓɛ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ?» 43 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wosoni kaɨnzɨnzɨnya luga kunu. 44 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kodoku kʉ kamɨ, kiki nɨ Baba nɨnɔ etikoku ndɨ aka nɔ alutiniku. Ɨmɨ, napupisatʉ ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo. 45 Ikpikaga ka moɓiso ka ɓogyalandʉ ɓɛ: ‹Kunzi ʉtɨwa ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ.› Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amʉkana Baba, aɓyɛ mʉtʉʉ kakɨ, odokuto kʉ kamɨ. 46 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ aminoni Baba, kiki nɨnɔ aka nɔ otukyoku ko Kunzi, ɨyɨ nɔ aminoni Baba. 47 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 48 Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ. 49 Ɓotitonu ɓalyatʉ ndɨ mana ka ɨsa, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ. 50 Luki limoti, mukati mi nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨma. Mʉtʉ yi nɨnɔ alya, kokwigʉ ndɛkɛ. 51 Ɨmɨ nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉmbanzʉ kalya, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mukati mi nɨmɔ napá ndɛkɛ ambɛ ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ nɨ nzʉyɨ kamɨ.»

52 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akwanana pɨyɛ katɨpá nzʉyɨ kakɨ ɓɛ talyɨ lɨkɨ?» 53 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, makolyi nzʉyɨ ko Mika-mʉmbanzʉ, momwo ɓangʉ kakɨ, makikigʉ na ɔɓɨlɨ kʉsɔ kunu. 54 Mʉmbanzʉ kalya nzʉyɨ kamɨ, omwo ɓangʉ kamɨ, ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Napupisa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo. 55 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kamɨ a malɨlɨ ma lɨngʉnʉ, ɓangʉ kamɨ a luki limwo la lɨngʉnʉ. 56 Mʉtʉ nɨnɔ alyaga nzʉyɨ kamɨ, omwa ɓangʉ kamɨ, ikaga kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ. 57 Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a na ɔɓɨlɨ, ɨmɨ, na na ɔɓɨlɨ ko ngu kakɨ. A ɓɛgɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ɛlya, inisa na ɔɓɨlɨ pisi kʉ kamɨ. 58 Mukati mi nɨma otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kɛgʉ abɛ nɨmɔ ɓotitonu ɓalya ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓokwaga ndɨ aka. Luki limoti, nɨnɔ alya mukati mi nɨma, ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na

ɓɛnzɛ.» 59 Yeso anzɨna ndɨ mʉnzɨna mi nɨmana ka Kapɛlɛnaumu nɨ akapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

60 Nɨyɔ ɓʉkana mʉnzɨna ka Yeso ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓɨɓya kakɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mʉnzina mi nɨmana a mʉmbanga kʉgbɛ, wanɨ nɔ akwanana kapa kaʉkana?»

61 Yeso andʉnga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakaɨnzɨnzɨnya ko bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ. Kinili, umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ amutulisito mambɛngɨ? 62 Kika nɨ a ɓɛyɔ, ika kʉwa lɨkɨ nɨ maminini Mika-mʉmbanzʉ kaɗaka ɓata ka pa nɨyɔ a ndɨ mino kambwa? 63 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ apága ɔɓɨlɨ. Nzʉyɨ kakwananɨgʉ kagya luki. Mʉnzɨna nɨmɔ namʉɓɨkya ndɨ mɔ a mutumo no ngu ya lɨmbɛngɨ, na imu mɔ apága ɔɓɨlɨ. 64 Luki limoti, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana. A ɓɛyɔ, Yeso ibagatʉ ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka ɓɛ atʉ na nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ndɨ na nɨnɔ agaba ndɛkɛ.» 65 Omotiloku ndɨ ɓɛ: «Kinili, namuɓikyi ambɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kodoku kʉ kamɨ kiki nɨ baba aka nɔ ahukwilyini pisi.›»

66 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasa ndɨ, ɓakakpakyanagɨgʉ ndɨ ɓata na ɨɓʉ.

67 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɛ: «Yɛgʉ iɓunu, ma kʉwa gɔnɨ iɓunu kapa kɛsa?» 68 Simoni-Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨnda ɓata ka wanɨ? Ɨwɛ wa na mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 69 Iɓusu, takaɓɨnɨkyana, takaiba ambɛ ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ.» 70 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ aka nɔ namʉpʉnaga ndɨ iɓunu ɓasɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa? Luki limoti, ɓemoti luga kunu a mumuyoniso!» 71 Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya ka Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Simoni Isikalioti. A ɓɛyɔ, Yuda nɔ a ndɨ kagaba, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino ɓemoti ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa yɔ.

7

Ɓamamakɨ Yeso ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana

1 Kumbuso yi, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ kapa kalingyo Yudɛa kyɛ ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndɨ kakɨsa kamwisiso. 2 Wɨna sɛ, yɨnga ɓemoti ka Ɓayuda nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ yɨnga wa Ɓangbangba* a kʉwa ndɨ ɓuwobi. 3 Ɓamamakɨ Yeso ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉkyɨlya iɓusu wanʉ, waga ka Yudɛa iba ɓaɓɨɓya kakʉ nɨɓɔ kʉ ɓɨnɨtɔ gɔnɨ ɨɓʉ nɨlɔ wika kagya. 4 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka ko dikiɗi, nɨ a sɛ kakɨsa kaimibisisoko ɓɨngbanganya. Kika nɨ wakagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, wiwonisa nɛkɨ ka ɓambanzʉ ɓasɨ.» 5 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓamamakɨ ɓɨkpɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana. 6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ kamɨ wanza kanitulyonigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, nɨnɔ kunu ikaga ɨyɨ asɨ wanza aka ɓongbinga ɓasɨ. 7 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ

* **7:2** 7:2 yɨnga wa Ɓangbangba: a ndɨ yɨnga ka Ɓayuda nɨnɔ agyaga ndɨ pɔsɔ ɓemoti, ɓalyaga ndɨ ka tɨmba wa kʉɓɔmʉ na nɨnɔ wa tɛkɛɓɛ kanɨ ɓomoni kanyɔ masɔlɔ. Ɓatamanaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya-Ɓezaleli ɓa ndɨ mino ka ɨsa. Ko ngbingo wa yɨnga yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓikaga ndɨ ka ɓangbangba. Yelusalɛma a kʉwa ndɨ pa yidingi kʉ ɓalyaga ndɨ mino yɨnga yi nɨnɔ. Wanda kaƁalawi 23:34-36; Yɨgɨlya 16:13.

ɓakakwananɨgʉ kamʉmʉya iɓunu. Luki limoti, ɓɛmʉyatʉ ɨmɨ kyɛ
na dɛmʉ kaʉɓɨkyaga yɨgya kaɓʉ yanyɛ. 8 Windoni iɓunu ka yɨnga.
Nakɛgʉ mino ɨmɨ kaɨnda kyɛ ngbingo kamɨ kɛgʉ mbɛyɨ wakɨtʉlyana.»
9 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, asɨkana ndɨ ɨyɨ ka Galilaya.

Yeso ogoni ka yɨnga

10 Nɨyɔ ɓamamakɨ ɓɨnda ndɨ ka yɨnga, Yeso ɨnda ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ɓɨpɛlɛ nɨ
ɓambanzʉ ɓakibigʉ. 11 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ
kakɨsa ɓɨvaka-vaka, ɓanuusogo ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?» 12 Kʉsɔ
wa ambaza kʉ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kaɨnzɨnzɨnya yakpʉ kʉgʉ ka Yeso.
Ɓatʉ ɓagɔ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ wanza.» Ɓatʉ ɓɔ ɓɛ: «Haaa,
akauluta ɓambanzʉ ko pisi yanyɛ.» 13 Luki limoti, kɛgʉ na mʉtʉ
ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ɓɨngbanganya, kyɛ ɓʉɓangaga
ndɨ ɓangama ka Ɓayuda.

14 Ngbingo yi nɨnɔ dumo a kʉwa ndɨ mino ɓɨkɔkpwɔ, Yeso aga ndɨ
ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kapá mʉtɨwɨ. 15 Ɓayuda ɓombombaya
ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna apʉnya mbɛyɨ na yimibo yanɨ?
Wɨna sɛ, kɨndagʉ gʉtʉgʉ ndɨ ka ɨkɔlɔ ɓɛgɛyɔ.» 16 Yeso usikisya ndɨ
ɓɛ: «Mʉtɨwɨ nɨmɔ ɨmɨ napága, kikogigʉ makamɨ, luki limoti, ikaga
ma ko Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ. 17 Mʉmbanzʉ kika wakɨtʉlya kagya
nɨlɔ Kunzi apaga, iba pisi ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɓɛ akotukyoku ka
Baba ikanɨ kamɨ ɓɨkpɛ. 18 Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga ko lina kakɨ ɓɨkpɛ,
akɨsaga ɨbɨba kakɨ aka mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ akɨsaga
ɨbɨba ka nɨnɔ atikoku ndɨ, aɓɨkyaga lɨngʉnʉ nɨ kʉɓɔɓɔkʉ kɛgʉ kʉsɔ
kakɨ. 19 Musa kamʉpágʉ mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ? Luki limoti, mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Mbɨya wanʉ, ko
bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa kemwisiso?» 20 Ambaza asikisya ndɨ
ɓɛ: «Wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! Wanɨ mbɛyɨ nɔ akakɨsa kaumwisiso?»
21 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nagya ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga limoti aka,
amudikisa ndɨ iɓunu ɓasɨ nɔkʉ ɓɨdɛ. 22 Iɓunu mʉkɔgɔ ɓomiki gʉtʉgʉ
ka Lɨsyɛ la kimumbiso aka kyɛ Musa amʉpá ndɨ mʉtʉʉ kagyaga
ɓɛyɔ. Ka lɨngʉnʉ, kodokugʉ ndɨ ka Musa, luki limoti, ka ɓotitonu.
23 Kika nɛkɨ nɨ ɓʉkɔgɔtʉ ɓomiki ka Lɨsyɛ la kimumbiso, a ko bulya
yɨɓuulya mʉtʉʉ ka Musa. Ko bulya ɨkɨ sɛ kʉwa yɔ mambɛngɨ o
mino kamʉkandɨkana wa nauhukusi mino mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la
kimumbiso? 24 Makokogonitɔgʉ mʉkɔmbʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ mɨnaga
no miso aka, luki limoti, kogoni ka ɓungbingbɨlɨ.»

Yeso nɨ Masiya?

25 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mʉtʉ yi
nɨnɔ ɓakakɨsa kamwisiso nɨmʉ? 26 Wɨna sɛ, akanzɨna ɓɨngbanganya
kambwa ka ɓambanzʉ na ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɓukyo aka. Ɓangama
ɓɨbito nɛkɨ ɓɨ lɨngʉnʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya? 27 Takaiba ambɛ mʉtʉ yi
nɨmʉna apʉnya yanɨ. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Masiya odoku ndɛkɛ
mino, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ndɛkɛ ɓɛ apʉnya yanɨ.»

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Matʉ kemibo ɓɨnza na mibatʉ kʉ
no mino kapʉnya? Nakodokugʉ ndɨ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki limoti,
nɨnɔ etikoku ndɨ aɓɨkyaga ɨyɨ asɨ lɨngʉnʉ aka. Iɓunu, makamibigʉ.
29 Ɨmɨ, namibatʉ kyɛ notukyoku ndɨ kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ etikoku.»

30 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ ɓɛ ɓagwi Yeso lɨkɨ, luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kakwananagʉ ndɨ kagwi, kyɛ ngbingo kakɨ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ
wakɨtʉlyana. 31 Kʉsɔ wa ambaza, ɓambanzʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ Masiya odoku ndɛkɛ mino, agyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ
ɨyɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ kakɨtaga alʉkʉ yi nɨmʉ?»

Ɓafalisayɔ ɓutikini ɓazamʉ kagwi Yeso

32 Ɓafalisayɔ ɓʉmʉkana ndɨ ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnzɨnzɨnya ko bulya
ka Yeso ka ambaza kʉ. Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka
ndɨ ɓazamʉ kagwi.
33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Na mbɛyɨ ɓata pa imoti
na iɓunu ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Kumbuso yi, nɨgatʉ katakanya nɨnɔ
etikoku ndɨ. 34 Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ.
Makakwananɨgʉ ndɛkɛ kosila kʉ niko mino.» 35 Ɓayuda ɓuusana ndɨ
luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda yanɨ, nɨyɔ takakwananɨgʉ mino
kamɨna? A sɛ kapa kaɨnda ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa ɓumisikono luga ka
Ɓagiliki na kaʉpá Ɓagiliki mʉtɨwɨ kakɨ? 36 Atiɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Mɛkɨsatʉ
ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ. Makakwananɨgʉ ndɛkɛ
kosila kʉ niko mino.› Isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ nɨ ɨkɨ?»

Liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ

37 Lɨsyɛ la muliɓo la yɨnga yi nɨnɔ a ndɨ lɨsyɛ lidingi kʉgbɛ. Lɨsyɛ li
nɨlɔ, Yeso amaga ndɨ ɓɨgba, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika
na mʉsasa, oduku komwo liɓo kʉnʉ no mino. 38 Ka mʉtʉ yi nɨnɔ, ika
ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga mino ɓɛ: ‹Mambɛngɨ
mo moɓo mudingi-dingi nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ akɨka ndɛkɛ katʉkya ka
lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana.›» 39 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ko
bulya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨlɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓika ndɛkɛ
nolu. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ lidoku, kyɛ Kunzi a ndɨ
nɨ kanapígʉ Yeso ɨbɨba.

Ɓambanzʉ ɓigbononogini ko bulya ka Yeso

40 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ luga wa ambaza ɓʉkana mino mʉnzɨna mi
nɨmɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ aka Mugyalandʉ nɨnɔ ɓawanyaga
ndɨ!» 41 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masiya nɔ!» Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata
ɓɛ: «Ambɛ, Masiya akwananatʉ kotukyoku ka Galilaya? 42 Moɓiso
Motu kaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ ɓɛ Masiya ɨɓʉkʉta ndɛkɛ ka lɨvananza ka
ngama Daudi na ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi nɨmɔ Daudi a ndɨ mino?»
43 Kʉwa wa, ambaza ɨgbananaga ndɨ ko bulya ka Yeso. 44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ
luga kaɓʉ ɓa ndɨ kapa kagwi, luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kavɨlagʉ ndɨ.

Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso

45 Kumbuso yi, ɓazamʉ nɨɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka
ndɨ, ɓigoku. Ɓumuusa kʉwa ndɨ ɓazamʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ
makodukugʉ mino na Yeso?» 46 Ɓusikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨmbanga!
Takanamukonigʉ ndɛkɛ mʉmbanzʉ ananzɨna abɛ alʉkʉ yi nɨnɔ kʉ!»
47 Ɓafalisayɔ ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, mogulyini kʉwa gɔnɨ iɓunu ka
kʉɓɔɓɔkʉ kwi nɨkwɔ? 48 Atʉ mbɛyɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
luga kusu ka ɓangama ikanɨ ka Ɓafalisayɔ nɨnɔ aɓɨnɨkyana? 49 Luki
limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ka Musa. Ɓovoni ndɨ ligbongoni.»

50 Nikodimo a ndɨ ɓemoti ka Ɓafalisayɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. Ɨyɨ nɔ odoku
ndɨ kamɨna Yeso kambwa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: 51 «Mʉtʉʉ kusu, akɔgɔtʉ
mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ nɨ ɓakanomukonigʉ ikanɨ ɓakanibigʉ ɓɛ
ogyi ɓi ɨkɨ?» 52 Luki limoti, ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Wa kʉwa ɨwɛ mʉtʉ wa
Galilaya gɔnɨ? Kpɨma mbɛyɨ Moɓiso Motu ɓɨnza ikanɨ wɨnatʉ gʉtʉgʉ
ɓɛ mugyalandʉ ɓemoti opupatʉ ndɛkɛ ka Galilaya.»

Yeso na aɗanda ɓemoti

[53 Kumbuso yi, ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨganana ndɨ ka ɓakʉkaɓʉ.

8

1 Luki limoti, Yeso aga ndɨ ɨyɨ ka Ngʉpa ya Mizeituni. 2 Ɓʉgala
ɓi na ɓʉsɔɓɨ ɓɨɓo, ɨga ndɨ ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓambanzʉ
ɓasɨ ɓakpuɗoku ndɨ. Iko, apʉnga ndɨ kaʉpá mʉtɨwɨ. 3 Ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓodoku kʉwa ndɨ wa na muko ɓemoti
nɨnɔ ɓagwi ndɨ na mʉlʉkʉ. Ɓamomosa ndɨ kambwa ka ɓambanzʉ
ɓɨgbʉ, 4 ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, ɓagwi muko yi nɨmʉ na
mʉlʉkʉ mbɨya wa. 5 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu, Musa atɨkpamya
ndɨ kaʉmwɔgɔ inguo ya ɓoko ɓi nɨɓa na matamʉ. Ɨwɛ, wa sɛ kʉwa
kaɓɨkya ɓʉ?»

6 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngɨla Yeso, kyɛ ɓa ndɨ kakɨsa
kasʉngʉlya. Luki limoti, Yeso odidika ndɨ, apʉnga kokpiko na kpɛngbɛ
ka lɨtɔmbʉ. 7 Nɨyɔ ɓisisilaga ndɨ mino kamuusogo, Yeso ananʉkana
ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ nɨnɔ kanogyigʉ ndɛkɛ ɨyɨ ɓʉnyɛ luga kunu,
apʉngɨ nɨ ɨyɨ kamaka lɨtalʉ la mambwa.» 8 Kumbuso yi, odidika ndɨ
ɓata, apʉnga ɓata kokpiko ka lɨtɔmbʉ. 9 Ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino
ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉkya yɨkaka-yɨkaka kaɨpʉnga na ɓambɔkʉ. Yeso
otigolo mʉkaka aka wa ɨɓʉ na muko yi nɨnɔ wa a mbɛyɨ ndɨ ɓata
mino wakamaga kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. 10 Kʉwa wa, Yeso
amaga ɓata ndɨ, amuuso muko nɔ ɓɛ: «Yɛ ma, ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi ɓa
yanɨ? Kɛgʉ nɛkɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ubisi na mʉkɔmbʉ?» 11 Asikisya
ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓemoti aka Mombukwono-dosu.» Yeso aka na ɨyɨ
ɓɛ: «Ɛɛɛ, nakubisigʉ ɨmɨ na mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ. Waganɔ, luki limoti,
wakigilyonitɔgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ.»]

Yeso nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ

12 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ ɓʉngbanganya ɓa
ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ kɛɓɨɓya kakpakyanɨgʉ ndɛkɛ ko biti, luki limoti,
inisona ndɛkɛ na ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.» 13 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa dɛmʉ kakʉ ka mombukwana-dakɨ yi. Ɓʉdɛmʉ
kakʉ kɛgʉ nɛkɨ ɓa lingʉnʉ.» 14 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ
nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓa lingʉnʉ,
kyɛ nakaiba ambɛ napʉnya yanɨ na nakaɨnda yanɨ. Luki limoti,
ɨɓunu, makɛgʉ kaiba ɓɛ napʉnya yanɨ ikanɨ nakaɨnda yanɨ. 15 Ɨɓunu,
makɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ka ɓambanzʉ. Luki
limoti, ɨmɨ, nakakɔgɨgʉ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ. 16 Na gʉtʉgʉ
nakakɔ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ, ika ka ɓungbingbili aka kyɛ nakɛgʉ
mʉkaka. Luki limoti, ta pa imoti na Baba nɨnɔ etikoku. 17 Wɨna sɛ,
ka mʉtʉʉ kunu, ɓokpikatʉ ndɨ ɓɛ ɓʉdɛmʉ ka ɓatʉ ɓaɓa ɓɔ ikaga ɓa
lingʉnʉ. 18 Na dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi. Baba nɨnɔ etikoku
ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ.» 19 Ɓafalisayɔ ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Abakʉ a

sɛ kʉwa yani?» Yeso aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Makemibigʉ na makamibigʉ
Baba. Makemiba ndi, iba mamibatʉ gɔni Baba.»
20 Yeso a ndi kanzina ɓɛyɔ ngbingo yi nino a ndi mino ka Ndaɓʉ
ko Kunzi. A ndi ka kpɔlɔ wa kpokoyo nino ɓaɗikitaga mino apɛpɛ.
Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagwigʉ ndi kyɛ ngbingo kaki kɛgʉ
ndi wakitʉlyana.

Yeso oɓikyini ɓɛ akainda kʉ ka Baba

21 Yeso ʉɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Imi, nogoni imi. Mɛkisatʉ ɓanʉ, luki
limoti, mokwo ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. Makakwananigʉ kosila kʉ no
mino kainda.» 22 Ɓayuda ɓuusana ndi luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa
kainda kaibongiso, kyɛ akaɓikya ɓɛ: ‹Makakwananigʉ kosila kʉ no
mino kainda?›» 23 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Iɓunu, ma ɓatʉ ɓa wasi wanʉ,
luki limoti, imi, na mʉtʉ wa kʉgʉ. Iɓunu, ma ɓatʉ ɓa ɔɓili yi nimʉ,
luki limoti, imi, nakɛgʉ mʉtʉ wa ɔɓili yi nimʉ. 24 Kinili, namuɓikyi ɓi
ambɛ mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. A ɓɛyɔ, makoɓinikyoni ɓɛ imi
ni, ‹Natʉ›, mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu aka.» 25 Ɓamuusa kʉwa
ndi ɓɛ: «Iwɛ mbɛyi ni wani ɓikpɛ?» Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Imi ni
nino namʉɓikya ndi katʉkya ka mʉpʉnganagi. 26 Na na makpʉmʉka
makpʉ kamʉɓikya na kamubiso mino na mʉngimbɔ. Luki limoti,
naɓikyaga ka ɔɓili nilɔ aka lɔ nʉkana ndi na nino etikoku ndi. Iyi,
aɓikyaga lingʉnʉ.»
27 Ɓakɛgʉ ndi kaiba ɓɛ a ndi kaʉnzinilya ko bulya ka Abaki. 28 Yeso
ʉɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Ngbingo yi nino maɗokisa ndɛkɛ mino Mika-
mʉmbanzʉ, miba kʉwa ndɛkɛ ɓɛ imi ni ‹Natʉ›. Miba ɓɛ nakagyagigʉ
luki gʉtʉgʉ limoti aka ka sipananisɔ kami, luki limoti, naɓikyaga nilɔ
aka lɔ Baba ewonisila ndi. 29 Nino etikoku ndi a pa imoti na imi.
Kɛsagʉ ndi mʉkaka, kyɛ nagyaga ɓongbinga ɓasi nilɔ aka lɔ aɓosogo.»
30 Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kanzina ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakpʉ
ɓaɓinikyana ndi.

Kʉlikanaga ya lingʉnʉ

31 Yeso ʉɓikya kʉwa ndi Ɓayuda niɓɔ ɓaɓinikyana ndi ɓɛ: «Makiko
kaɓyɛ mʉnzina kami ɓinza, miko ka lingʉnʉ ɓaɓiɓya kami. 32 Miba
ndɛkɛ lingʉnʉ, na lingʉnʉ amʉkʉlaga.» 33 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ta
livananza ka Abalahamʉ, mʉmbanzʉ katibisagʉ iɓusu ɓusunzu
gʉtʉgʉ lisyɛ limoti aka. Wakatiɓikya liki ɓɛ takʉlikanagatʉ ndɛkɛ?»
34 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ,
mʉtʉ wasi nino agyaga ɓʉnyɛ a musunzu wa ɓʉnyɛ. 35 Musunzu
kikogigʉ ɓongbinga ɓasi ka livananza. Luki limoti, miki ikaga iyi mino
ka ɓongbinga ɓasi. 36 Kika nɛki ni Miki amukulogini, mika kʉwa ndɛkɛ
ɓʉkʉlikanaga lingʉnʉ. 37 Nakaiba ambɛ ma livananza ka Abalahamʉ.
Luki limoti, makakisa kemwisiso, kyɛ makɛgʉ kabailya mʉnzina kami.
38 Imi, nakaɓikya nilɔ nina ndi ka Baba. Iɓunu, makagya nilɔ mʉkana
ndi na obonu.» 39 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Obosu ni Abalahamʉ.» Yeso
aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Makiko ɓi ka lingʉnʉ ɓomika Abalahamʉ,
makwanano ɓi kagya mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Abalahamʉ agyaga ndi mino.
40 Luki limoti, mbiya wanʉ makakisa kemwisiso. Wina sɛ, Abalahamʉ
kagyagʉ ndi iyi inguo ya likpʉmʉka li nilɔ. Imi namʉɓikyaga ndi
lingʉnʉ nilɔ nʉkana ndi kotukyoku ko Kunzi. 41 Iɓunu, makagya
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ obonu wagɔgɔ agyaga ndi mino.» Ɓasikisya ndi

Yeso ɓɛ: «Takɛgʉ ɓomiki ɓa ɓʉɗanda. Obosu ɓemoti ni Kunzi aka.»
42 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Kunzi kiko ɓi Obonu, makwananatʉ ɓi kɛpa.
A ɓɛyɔ, imi nopupa ndi ko Kunzi, nodoku sɛ kʉwa. Nakodokugʉ ndi
ko ngu kami ɓikpɛ, luki limoti, iyi nɔ etikoku ndi. 43 Ko bulya iki
yɔ makɛgʉ mino kotombisyo likpʉmʉka nilɔ nakamʉɓikya? A kyɛ
makakwananigʉ kaʉkana mʉnzina kami. 44 Obonu ni mumuyoniso,
mapaga kagya nilɔ aka lɔ aɓosilogo. Iyi, a ndi mʉmwɔ ɓambanzʉ
katʉkya ka mʉpʉnganagi. Gʉtʉgʉ lisyɛ limoti aka kanomogigʉ ndɛkɛ
ka lingʉnʉ, kyɛ lingʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kaki. Ngbingo yi ninɔ aɓʉkʉlaga
mino ɓɔngɔ, anzinaga iyi asi mʉɗɔngɔni aka, kyɛ ikaga iyi ɓɛyɔ
aka yɔ katʉkya ndi ka ɓʉndɛli. A ɓɛyɔ, a mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ na
mombukwana kʉɓɔɓɔkʉ. 45 Luki limoti, imi naɓikyaga lingʉnʉ, kinili,
makɛɓinikyanagigʉ. 46 Mʉtʉ tino luga kunu nɔ akwanana kaɓikya
ɓingbanganya ɓɛ nagya ndi ɓʉnyɛ? Kika nɛki ni nakaɓikya lingʉnʉ,
ko bulya iki yɔ makɛgʉ mino kɛɓinikyana? 47 Mʉtʉ ko Kunzi ʉkanaga
likpʉmʉka ko Kunzi. Kika ni iɓunu makʉkanagigʉ, a kyɛ makɛgʉ ɓatʉ
ko Kunzi.»

Yeso na Abalahamʉ

48 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Iɓusu, toɓikyito ɓi
lingʉnʉ ambɛ wa Musamalia, na gɔni ɓɛ wa na limbɛngi la ɓʉnyɛ.»
49 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Nakɛgʉ imi na limbɛngi la ɓʉnyɛ, luki
limoti, naɓangagatʉ Baba. Iɓunu, makɛɓangagigʉ imi. 50 Imi,
nakakisagigʉ ibiba kami, luki limoti, Kunzi nɔ ɛkisilyaga imi. Iyi
nɔ akɔgɔ mʉngimbɔ. 51 A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ,
mʉmbanzʉ koɓuulyogo mʉnzina kami, kokwigʉ ndɛkɛ.»
52 Ɓayuda ɓaɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Mbiya wanʉ, tibini sɛ kʉwa
lingʉnʉ ambɛ wa na limbɛngi la ɓʉnyɛ! Abalahamʉ okwoni
ndi, ɓogyalandʉ ɓokwogo gɔni. Iwɛ, wakaɓikya ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ
koɓuulyogo mʉnzina kami, kokwigʉ ndɛkɛ.› 53 Wa mʉtʉ wa ibiba
kakitaga obosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ? Okwoni ndi, ɓogyalandʉ
ɓokwogo gɔni. Wa mbɛyi kaiva abɛ wani?» 54 Yeso osikisya ɓɛ:
«Nakibiba imi mombukwana-daki yi, ibiba yi niyɔ kikigʉ na izangiya.
Baba yi ninɔ maɓikyaga ɓɛ Obonu, iyi nɔ ɛbibaga imi. 55 Luki limoti,
makamibigʉ. Imi, namibatʉ imi. Nakaɓikyo ɓi ambɛ nakamibigʉ, niko
ɓi mʉtʉ waɓɔngɔ abɛ iɓunu. Luki limoti, namibatʉ na noɓuulyagatʉ
mʉnzina kaki. 56 Obonu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ ogwaga ndi magyagya
ka tamanaga kaina lisyɛ nilɔ nodoku ndɛkɛ mino. A lingʉnʉ,
inatʉ ndi, otumo na magyagya ɓiɗɛ.» 57 Ɓayuda ɓaɓikya ndi ɓɛ:
«Wakanotulyosigʉ ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Wamina kʉwa ndi
Abalahamʉ yi liki?» 58 Yeso aka na iɓʉ ɓɛ: «A lingʉnʉ, a lingʉnʉ,
nakamʉɓikya ambɛ, kambwa Abalahamʉ kaiɓʉkʉta, imi ‹natʉ.›»
59 Ɓapʉnaga kʉwa ndi matamʉ kamakaga nomu. Luki limoti, Yeso
isʉma ndi, opupo ka Ndaɓʉ ko Kunzi.

9

Yeso ahukusini mʉtʉ ninɔ iɓʉkʉta ndi ni kinagigʉ

1 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kakpakyana ko pisi, amina alʉkʉ ɓemoti
ninɔ iɓʉkʉta ndi ni kinagigʉ. 2 Ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa ndi ɓɛ:
«Muwonisilo, ko bulya iki yɔ alʉkʉ yi nimʉ iɓʉkʉta ndi mino ni
kinagigʉ? A ndi ko bulya ɓʉnyɛ kaki ikani niɓɔ ka ɓaɓʉkʉta kaki?»

3 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ikanɨ nɨɓɔ ka
ɓaɓʉkʉta kakɨ. Luki limoti, a ɓɛyɔ kyɛ ligubo ko Kunzi inisoni pisi
kʉ kakɨ. 4 Okwononi tagyɨ ligubo ka nɨnɔ etikoku ndɨ na lɨsyɛ. Biti a
kʉwa kolipyo, ngbingo yi nɨnɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ mino kagya
ligubo. 5 Ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino ka ɔɓɨlɨ, ɨmɨ nɨ ɓʉngbanganya
ɓa ɔɓɨlɨ.»

6 Nɨyɔ Yeso anzɨna ɓɛyɔ, aɓakya ndɨ ɓotikito ka lɨtɔmbʉ, opula
kʉwa, agboɗya noɓu alʉkʉ yi nɨnɔ ko miso. 7 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨnda
kaɨsʉkʉsa miso ka ziwa wa Siloamu.» Isi ya «Siloamu» nɨ «Mʉtʉ yi
nɨnɔ ɓatiki». Alʉkʉ nɔ aga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɨsʉkʉsa miso, igoku kʉwa
nɨ anɨna ɓɨngbanganya.

8 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓamɨnaga ndɨ kambwa kaɨkʉkʉngya,
ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ alʉkʉ nɨnɔ ikaga ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya
nɨmʉ?» 9 Ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, ɨyɨ aka nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ:
«Kalɨ, kɛgʉ ɨyɨ, ɓaɓyɛnɛnɛ na ɨyɨ.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ɨmɨ aka nɔ.» 10 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mɨso uhukwikoni ɓi lɨkɨ?»
11 Osikisya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Yeso opuli ɓi lɨtɔmbʉ,
egboɗyo nolu ko miso, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wɨnda kaɨsʉkʉsa ka Siloamu.› Nago
ɓi, nogyoku ɓɛyɔ aka yɔ, napʉnga kaɨna.» 12 Ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ:
«Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?» Usikisya ɓɛ: «Sibigʉ.»

Ɓafalisayɔ ɓakakpɨma mʉtʉ nɨnɔ ɓahukusa ndɨ

13 Kʉwa wa, ɓɨnda ndɨ na alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kʉ ka Ɓafalisayɔ.
14 Wɨkwɛ sɛ a ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso lɔ Yeso opula ndɨ mino lɨtɔmbʉ,
ahukusa alʉkʉ yi nɨnɔ. 15 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ gɔnɨ alʉkʉ yi nɨnɔ
ɓɛ igyonosa ndɨ lɨkɨ ɓɛ apʉngɨ kaɨna ɓɛyɔ? Uɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Egboɗya
ndɨ lɨtɔmbʉ ko miso, nisukusoku, mbɨya wanʉ nakaɨna.» 16 Ɓafalisayɔ
ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mʉtʉ ko Kunzi, kyɛ kɛgʉ
kaɓanga Lɨsyɛ la kimumbiso.» Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Mʉtʉ wanyɛ akwanana pɨyɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
ɓɛnɛ lɨkɨ?» Ɓafalisayɔ ɓɨgbananaga ndɨ luga kaɓʉ. 17 Ɓamuusa ɓata
ndɨ alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ɨwɛ, wakaɓɨkya ɓʉ kʉgʉ ka mʉtʉ yi
nɨnɔ uhukusi ɓi?» Osikisya ndɨ ɓɛ: «A mugyalandʉ.»

18 Luki limoti, ɓangama ka Ɓayuda ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ ɓɛ alʉkʉ
nɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ, mbɨya wanʉ akaɨna ɓɨngbanganya.
Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓʉkʉta kakɨ, 19 ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ
a mikunu ɓɨkpɛ? Makaɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ ɨɓʉkʉta ndɨ kanɨ kɨnagɨgʉ?
Ɨkɨ yɔ igyonosi kʉwa ɓɛ apʉngɨ kaɨna?» 20 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓosikisya ndɨ
ɓɛ: «Takaiba ɓɛ a mikusu na ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ. 21 Luki limoti,
takɛgʉ kaiba ɓɛyɔ opungi mino kaɨna ɓɛnɛ. Takɛgʉ gɔnɨ kamibo mʉtʉ
yi nɨnɔ ahukusi. Takibigʉ ɨɓusu. Mumuusogono ɨyɨ aka, a kʉwa iti ya
mʉmbanzʉ, akwanana kamʉtʉmbʉlyaga.» 22 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ
ɓangama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓukononini ɓɛ mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ
Yeso nɨ Masiya, ɓakpumyo lɨngʉnʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba. 23 Kinili,
ɓaɓʉkʉta ko miki yi nɨnɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «A iti ya mʉmbanzʉ,
mumuusogoni ɨyɨ aka.»

24 Ka nganga ya yɨɓa, Ɓafalisayɔ ɓamaka ndɨ ɓata alʉkʉ yi nɨnɔ
ahʉka ndɨ nɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya lɨngʉnʉ kambwa ko Kunzi.
Iɓusu, takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a mʉtʉ wanyɛ.» 25 Usikisya ndɨ

ɓɛ: «Nakibigʉ ikani a mʉtʉ wanyɛ. Luki limoti, nakaiba likpʉmʉka
limoti aka: nakinagigʉ ndi, mbiya wanʉ na kʉwa kaina.»
26 Ɓamuusa ndi ɓɛ: «Ugyi ɓi ɓʉ? Uhukusi ɓi liki?» 27 Usikisya ndi
ɓɛ: «Namutumbulyogini ɓi, luki limoti, makɛgʉ kaʉkana. Ko bulya iki
makapa ɓɛ namʉtʉmbʉlyagi ɓata? Ma kʉwa gɔni iɓunu kapa kaiita
ɓaɓiɓya kaki?» 28 Ɓapʉnga kʉwa ndi katʉmbwa, ɓanaɓikya ɓɛ: «Si
iwɛ nɔ wa mʉɓiɓya kaki! Luki limoti, ta iɓusu ɓaɓiɓya ka Musa.
29 Iɓusu, tibagatʉ ɓɛ Kunzi akpʉmʉkaga ndi na Musa. Luki limoti,
mʉtʉ yi nimʉ, takibigʉ ɓɛ apʉnya yani!» 30 Alʉkʉ nɔ usikisya ndi ɓɛ:
«Likpʉmʉka limbanga a kyɛ makibigʉ ɓɛ apʉnya yani, luki limoti,
ehukusini! 31 Takaiba ɓɛ Kunzi kʉmʉkanagigʉ ɓatʉ ɓanyɛ. Luki
limoti, amʉkanaga mʉtʉ wasi ninɔ aɓangaga, anagya sipananisɔ kaki.
32 Tanukonigʉ ndɛkɛ ɓɛ mʉmbanzʉ ahukusini mʉtʉ ninɔ iɓʉkʉta ndi
ni kinagigʉ. 33 Alʉkʉ yi nimʉ kotukyiku ndi ko Kunzi, kakwananigʉ ɓi
kagya luki.» 34 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Katʉkya wa aka wa ɓʉɓʉkʉta ndi
mino, wikaga iwɛ ka ɓʉnyɛ aka. Wakapa kʉwa katitiwa?» Kʉwa wa,
ɓapupisa ndi kunzi wa ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉtʉ ninɔ misa akʉlikana ndi, aɓinikyonini Yeso

35 Yeso ʉkana ndi mongoni ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓakpumyini alʉkʉ ninɔ
ahʉka ndi nɔ. Inda kʉwa ndi katakanya, amuusa ɓɛ: «Watʉ
kaɓinikyana Mika-mʉmbanzʉ?» 36 Alʉkʉ nɔ asikisya ndi ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, iɓikya ɓɛ iyi ni wani iba naɓinikyani.» 37 Yeso
aɓikya ndi ɓɛ: «Ɛɛɛ, waminini, iyi nɔ wakanzina na iyi mbiya
wanʉ.» 38 Alʉkʉ nɔ aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
noɓinikyonini.» Oɓuna ndi moli kambwa kaki. 39 Kumbuso yi, Yeso
aka ndi ɓɛ: «Imi, nodoku ndi ka ɔɓili ko bulya mʉngimbɔ: okwononi
ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓini na niɓɔ ɓinaga ɓagʉna
ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ.» 40 Niyɔ Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndi pa
imoti na iɓʉ ɓʉkana mʉnzina mi nimɔ ɓɛyɔ, ɓamuusa kʉwa ndi ɓɛ:
«Ambɛ, ta kʉwa gɔni iɓusu ɓʉgʉna koloɓu ya mamɔmɔ?» 41 Yeso
usikisya ndi ɓɛ: «Makiko ɓi no koloɓu ya mamɔmɔ, makikigʉ ɓi na
ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbiya wanʉ makaɓikya ɓɛ: ‹Takaina.› Kinili, ma
ka ɓʉnyɛ aka.»

10

Lizuni ka muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ

1 Yeso oɓikyoku ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ,
mʉmbanzʉ kogulyi pisi ka mupumi ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ, luki
limoti aɗaka, ingya ka ngala, a mʉtʉ wo kuɓakʉ na munzikaɓʉ.
2 Luki limoti, muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ nɔ ogulyaga iyi pisi ka
mupumi. 3 Zamʉ ahukwilyaga mupumi, ɓakɔndɔlɔ ɓʉkana liyʉ ka
muɓuɓulyo. Iyi, apʉnga kaʉmaka yikaka-yikaka no mino kaɓʉ,
upupisa kunzi. 4 Kupupiso ɓasi kunzi, akitaga kambwa kaɓʉ, apʉnga
kakpakyana. Ɓakɔndɔlɔ aka ɓingbooo kumbusa kaki kyɛ ɓibatʉ liyʉ
kaki. 5 Ɓakaɓiɓyagigʉ mubiko. Luki limoti, ɓomisikono ɓingbwi, kyɛ
ɓakibigʉ liyʉ ka mubiko.»
6 Yeso ʉtwilya ndi lizuni li nili, luki limoti, ɓambanzʉ
ɓakotombisyagʉ ndi.

Yeso ni muɓuɓulyo wanza

7 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, ɨmɨ nɨ mupumi ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ. 8 Ɓasɨ nɨɓɔ ɓodoku
ndɨ kambwa kamɨ, ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ na ɓonzikaɓʉ. Luki limoti,
ɓakɔndɔlɔ ɓakʉmʉkanagʉ ndɨ. 9 Ɨmɨ nɨ mupumi. Mʉmbanzʉ kingyo
pisi kʉ kamɨ inisanatʉ na muhukuso. Akwananatʉ kaingyo, opupoku,
atakanya malɨlɨ aka. 10 Mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku ɨyɨ kaiɓo aka, kamwɔ
na kapʉta. Ɨmɨ, nodoku kyɛ ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ, na ɓiki na ɨyɨ
wakpʉ kʉgbɛ.
11 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Muɓuɓulyo wanza apága ɔɓɨlɨ kakɨ
ko bulya ɓakɔndɔlɔ kakɨ. 12 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ ogugubyaga
ɓuyi aka kɛgʉ muɓuɓulyo, na gʉtʉgʉ ɓakɔndɔlɔ aka ɓakɛgʉ ɓakakɨ.
Kamɨna sukopi kodoku, ʉsa, apɨkɨta. Sukopi yi nɨnɔ ubumbukya
ɓakɔndɔlɔ, umisyo ɓingbwi. 13 A ɓɛyɔ, alʉkʉ yi nɨnɔ agyaga ligubo
ko bulya ɓuyi aka, kikogigʉ no kumbu ka ɓakɔndɔlɔ. 14 Ɨmɨ na
muɓuɓulyo wanza. Numibatʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ, ɓakɔndɔlɔ kamɨ
ɓemiba gɔnɨ, 15 mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba emibaga mino, namiba gɔnɨ
Baba. Ɨmɨ, nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ kamɨ. 16 Natʉ ɓata na
ɓakɔndɔlɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka lindilo li nɨlɨ. Nokwononi gɔnɨ kaaga
na ɨɓʉ, ɓʉkana lɨyʉ kamɨ. Moɗu masɨ maɓa ɓodoku kʉwa ambaza
ɓemoti na muɓuɓulyo ɓemoti.
17 Baba ɛpaga kyɛ nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ, kumbuso yi, ninisanatʉ ɓata na
ɨyɨ. 18 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kɛkʉpya ɔɓɨlɨ, luki limoti,
nakapá na lɨmbɛngɨ kamɨ. Na no ngu kapá, na no ngu kainisono ɓata
na ɨyɨ. Nɨyɔ akaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ.»
19 Ɓayuda ɓɨgbananaga ɓata ndɨ ka nganga ya yɨɓa ko bulya
mʉnzɨna mi nɨmɔ. 20 Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A
na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! A na ibikyasʉ! Ma mbɛyɨ kamʉkana ko bulya
ɨkɨ?» 21 Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Mʉnzɨna mi nɨma kɛgʉ mʉnzɨna
ka mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ akwanana mbɛyɨ
kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ lɨkɨ?»

Ɓayuda ɓakɛgʉ kapa Yeso

22 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓa ndɨ kalya dumo wakɨgɨlya koukwo Ndaɓʉ
ko Kunzi ka Yelusalɛma. A ndɨ ko ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ. 23 Yeso
a ndɨ kaɨnanaga magʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ka Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga
ɓɛ Pa ka Sɔlɔmɔnɔ. 24 Ɓayuda ɓakungula kʉwa ndɨ ɓikululu,
ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakatigbomisa ɓamʉ ɓɛnɛ kadwɛ ko ngbingo
tino? Kika nɨ ɨwɛ nɨ Masiya, tɨɓɨkya nɛkɨ ɓɨngbanganya.» 25 Yeso
usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyoni ndɨ. Luki limoti, makaɓɨnɨkyanagɨgʉ.
Mogubo nɨmɔ nakagya ko lino ka Baba imu mɔ akepupilyo ɓʉdɛmʉ.
26 Luki limoti, iɓunu, makɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ makɛgʉ ɓakɔndɔlɔ
kamɨ. 27 Ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓʉkanagatʉ lɨyʉ kamɨ, numibagatʉ, na
ɓɛɓɨɓyagatʉ. 28 Ɨmɨ, nʉpága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakoɓungogigʉ
ndɛkɛ. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɛkʉpyɨgʉ ndɛkɛ ya kaɓʉ.
29 Baba nɔ ɛpá ndɨ ya kaɓʉ, na ɨyɨ a no ngu kakɨtaga makpʉmʉka masɨ.
Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kakʉpya luki.
30 Wɨna sɛ, iɓusu na Baba ta luki limoti.»
31 Ɓayuda ɓɨgɨlya kʉwa ndɨ kava matamʉ ɓɛ ɓamakagɨ nomu.
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Namuwonisila ndɨ mogubo manzanza
mudingi kotukyoku ka Baba. Luga wa mogubo mi nɨmɔ, tino lɔ mo

mino kapa kɛmaka na matamʉ?» 33 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko
bulya ligubo lanza lɔ to mino kapa kaʉmakaga na matamʉ, luki limoti,
a kyɛ wakatʉmbwa Kunzi. Ɨwɛ wa mikya-ɓambanzʉ aka na wakapa
kaɨgya abɛ Kunzi.» 34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ka mʉtʉʉ kunu
ɓɛ Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Iɓunu ma ɓokunzi.› 35 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kakwananɨgʉ kolimogo Moɓiso. Luki limoti, Kunzi ʉmaka
ndɨ ɓɛ ɓokunzi ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkanaga ndɨ. 36 Baba ɛpʉnaga ndɨ ɨmɨ,
etikoku ka ɔɓɨlɨ. Kinili, naɓɨkyaga ɓɛ na Miko Kunzi. Makwanana pɨyɛ
kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ nakatʉmbwa Kunzi? 37 Kika nɨ nakɛgʉ kagya mogubo
ka Baba, makeɓinikyonito. 38 Luki limoti, nakagya, ɓinikyononi
gʉtʉgʉ kʉwa mogubo kamɨ aka, gʉtʉgʉ makɛɓinikyoni ɨmɨ. Wiboni,
motombisyo ɓɨnza ɓɛ Baba a kʉsɔ kamɨ, na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ.» 39 Ɓakɨsa
ɓata ndɨ kagwi, luki limoti, ʉʉkaga.
40 Yeso ɨga ndɨ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ kʉ Yuani oɓotisaga ndɨ mino
ka ɓʉndɛlɨ, ika ndɨ kʉ ɓɛyɔ. 41 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓadulyoku ndɨ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Yuani kagyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga gʉtʉgʉ limoti
aka. Luki limoti, lasɨ nɨlɔ atʉmbʉlaga ndɨ ko bulya ka Yeso a ndɨ
lɨngʉnʉ.» 42 Na kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

11

Kukwakʉ ka Lazalɔ

1 A ndɨ na mʉtʉ wo koloɓu ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ. Ɨyɨ
Lazalɔ ikaga ndɨ ka mugi ma Betania. Ɓasalɨ kakɨ ɓɛyɔ ka Malia na
Malata ɓikaga ndɨ kʉ gɔ kʉ. 2 (A Malia yi nɨnɔ ogboɗya ndɨ magʉ ka
Mombukwono-dosu na malazi, akpaga no tukatʉ kakɨ. Mamakɨ ɓɛyɔ
ka Lazalɔ nɔ a ndɨ no koloɓu.) 3 Ɓasalɨ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓatɨkɨlya ndɨ
Yeso mayʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wai-dakʉ akaɨmʉkana.» 4 Nɨyɔ
Yeso ʉkana mino mongoni mi nɨmɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Kokwigʉ no koloɓu
yi nɨyɔ. Luki limoti, isi yi nɨ kowonisilo ɨbɨba ko Kunzi, kyɛ Mikakɨ avɨ
ɨbɨba.»
5 Wɨna sɛ, Yeso apaga ndɨ Lazalɔ pa imoti na ɓasalɨ kakɨ ɓɛyɔ
ka Malia na Malata. 6 Luki limoti, nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Lazalɔ a
no koloɓu, agya mbɛyɨ ɓata masyɛ maɓa ka pa nɨyɔ a ndɨ mino
yɔ, 7 kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Tigini ɓata ka
Yudɛa.» 8 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, Ɓayuda ɓo ɓi
kakɨsa kaʉmwɔ na matamʉ mbɨya aka ɓi wanʉ. Wa ɓata kapa
kaɨga kʉ ɓɛyɔ?» 9 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ mbɛyɨ na ɓasaa
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka lɨsyɛ limoti? Kika nɨ mʉmbanzʉ akakpakyana
na lɨsyɛ kakwananɨgʉ kasakaga, kyɛ akaɨna ɓɨngbanganya. 10 Luki
limoti, mʉmbanzʉ kakpakyana no biti, asakagatʉ kyɛ kɛgʉ kaɨna
ɓɨngbanganya.» 11 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ:
«Wai-dosu ɓɛyɔ ka Lazalɔ a ka tɔtɔ, luki limoti, nakaɨnda kazuzukiso.»
12 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kika nɨ a ka tɔtɔ,
ahʉkatʉ.» 13 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kaɓɨkya ɓɛ Lazalɔ okwini, luki limoti,
ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ ɨɓʉ kasɨma ɓɛ a kanzɨna ko bulya tɔtɔ aka. 14 Yeso
ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Lazalɔ okwini ɓi. 15 Nakogwa
magyagya ko bulya kunu, kyɛ nakɛgʉ ɓi kʉ. Na ɓɛyɔ, makwananatʉ
kɛɓɨnɨkyana. Luki limoti, togoni kʉ kakɨ.» 16 Kʉwa wa, Tʉma nɨnɔ

10:34 10:34 Wanda ka Mambʉ 82:6.

ɓamakaga gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi» ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓadakɨ ɓɛ: «Togoni nɛkɨ kʉwa ɓasɨ aka, iba tolumwogi pa imoti na ɨɓʉ.»

Yeso a no ngu kapupiso mʉmbanzʉ ka mbʉkʉ

17 Nɨyɔ Yeso osila ndɨ, atakanya Lazalɔ nɨ a kʉwa na masyɛ
makwanganya ka mbʉkʉ. 18 Betania a ɓuwobi na Yelusalɛma, banda
ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓasaa aka. 19 Kinili, Ɓayuda ɓakpʉ ɓa ndɨ nɨ ɓodunuku
katakanya Malia na Malata, kautumiso mambɛngɨ ko bulya kukwakʉ
ka mamaɓʉ. 20 Ngbingo yi nɨnɔ Malata ʉkana mino ɓɛ Yeso akodoku,
ɨnda ndɨ katɨlya. Luki limoti, Malia asɨkana ndɨ ɨyɨ wakiko ka ndaɓʉ.
21 Malata aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ,
iba mika-mama kokwigʉ. 22 Luki limoti, mbɨya wanʉ, nakaiba ambɛ
masɨ nɨmɔ wakʉnga Kunzi, ʉpátʉ.» 23 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mamakʉ
akopupa ka mbʉkʉ.» 24 Malata asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ambɛ
opupokuto ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓopupa ndɛkɛ mino ka
lɨsyɛ la muliɓo.» 25 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nupupisaga
ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ, ɨmɨ nɨ ɔɓɨlɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, ika
ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ gʉtʉgʉ kokwo. 26 Mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ikaga kʉsɔ
kamɨ, kɛɓɨnɨkyana, kokwigʉ ndɛkɛ. Watʉ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ?» 27 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, nakaɓɨnɨkyana
ambɛ ɨwɛ nɨ Masiya, Miko Kunzi, nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku ka ɔɓɨlɨ.»

Yeso akagama Lazalɔ

28 Nɨyɔ Malata aɓɨkya ɓɛyɔ, aga ndɨ. Kʉwa wa, amaka Malia, aɓɨkya
na ɓepisi-pisi ɓɛ: «Muwonisilo a kʉ, akaʉmaka.» 29 Nɨyɔ aka yɔ Malia
ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ɓɨkwa, ɨnda katakanya. 30 Wɨna sɛ, Yeso a
ndɨ nɨ kanodwigʉ ka mʉsɛngɨ. A mbɛyɨ ndɨ ka pa nɨyɔ Malata ɨnda ndɨ
mino katɨlya. 31 Ɓayuda nɨɓɔ ɓa ndɨ katumisa Malia lɨmbɛngɨ ka ndaɓʉ
kʉ, ɓamɨna ndɨ kaamaga ɓɨkwa na kopupo. Ɓaɓyɛ, ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ
akaɨnda kagama ka mbʉkʉ. 32 Nɨyɔ Malia osila kʉ Yeso a ndɨ mino,
amɨna, ogwa ka magʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko
ɓi wanʉ, iba mika-mama kokwigʉ.» 33 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso amɨna ndɨ
mino kagama, ʉmɨna gɔnɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓodoku ndɨ na ɨɓʉ kagama,
nzʉyɨ atwa ndɨ ɓɨkyakyakya, alya kumbu kʉgbɛ. 34 Uusa ndɨ ɓɛ:
«Mabisiku ɓi yani?» Ɓasikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, dawɨnɨnɔ.»
35 Yeso agama ndɨ. 36 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a ndɨ
wai-dakɨ aka!» 37 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Sɨ
ɨyɨ nɔ ahukusa ndɨ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Kakwananɨgʉ gɔnɨ
ɓi kakpɨngbɨlya Lazalɔ kukwakʉ?»

Yeso apupisini Lazalɔ ka mbʉkʉ

38 Nzʉyɨ atwa ɓata ndɨ Yeso, aga ka mbʉkʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ
ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ, ɓotikya na lɨtalʉ lidingi ɓikpwu. 39 Yeso
aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tumboni lɨtalʉ!» Mamakɨ Lazalɔ ɓɛyɔ ka Malata
aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a kʉwa kolumbo, kyɛ a kʉwa na
masyɛ makwanganya wa ɓalumbi ɓi mino.» 40 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ:
«Nakuɓikyigʉ mbɛyɨ ɓi ambɛ wakaɓɨnɨkyana, wɨnatʉ ɨbɨba ko Kunzi?»
41 Ɓatʉmba kʉwa ndɨ lɨtalʉ. Yeso ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya
ɓɛ: «Babooo, nakaubibiso kyɛ wemukonini. 42 Ɨmɨ, nibagatʉ ambɛ
wɛmʉkanaga masyɛ masɨ. Luki limoti, noɓikyi ɓɛyɔ ko bulya ka
ɓambanzʉ nɨɓana ɓekunguli ɓa, iba ɓaɓɨnɨkyanitɔ ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku

ndɨ.» 43 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, apamɨkana ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Lazalɔ,
pupoku!» 44 Opupoku kʉwa ndɨ, magʉ na maɓɔkʉ mʉkandaga na
ɓapanga ɓaya ɓotu, miso mutikya na kutuko. Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ
ɓɛ: «Mukulogoni, masa aga.»

Ɓangama ɓakagya dikiɗi kamwisiso Yeso

45 Ɓayuda ɓakpʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ ka Malia, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso
kaɨna nɨlɔ agya ndɨ. 46 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ, ɓɨnda ndɨ
ka Ɓafalisayɔ na ɓʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ.
47 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ ka Basa-
Yidingi kaɓʉ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tagya sɛ ɓʉ? Alʉkʉ mʉna a kʉwa kagya
mokingyosi makpʉ. 48 Takasɨlya ngbingo kagyaga aka ɓɛyɔ, ɓatʉ
ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanatʉ. Kumbuso yi, Ɓalʉma ɓodoku kʉwa ɓanʉ kapʉta
Ndaɓʉ ko Kunzi na mugi kusu.»

49 Luki limoti, ɓemoti luga kaɓʉ, nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kayafa na nɨnɔ a
ndɨ kumu-kumu ka syangasʉ si nɨsɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu, makibigʉ
luki! 50 Makibigʉ ambɛ a gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉmbanzʉ ɓemoti kokwo ko
bulya ka ɓatʉ ɓudingi? Kigyonoso ɓɛyɔ, lɨvananza lasɨ kolumwogigʉ.»

51 (Mʉnzɨna mi nɨmɔ kotukyokugʉ ndɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ
yi. Luki limoti, ɓɛyɔ a ndɨ mino kumu-kumu ka syangasʉ nɨsɔ, a
ndɨ kaɓɨkya na ɓugyalandʉ ɓɛ Yeso akwanana ndɨ kokwo ko bulya
lɨvananza ka Ɓayuda. 52 Na kukwakʉ kakɨ kɛgʉ asɨ ko bulya ka
Ɓayuda aka. Luki limoti, a gɔnɨ ko bulya kaʉmʉmʉla ka imoti, ɓomiko
Kunzi nɨɓɔ ɓomisikana ndɨ ɓingbwi.)

53 Katʉkya kʉwa ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓangama ka Ɓayuda
ɓʉkanana ndɨ kamwisiso Yeso. 54 Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndɨ ɓata
ɓɨngbanganya luga ka Ɓayuda. Luki limoti, atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda
ka iwili nɨyɔ ɓuwobi na ɨsa, ka gʉɗʉ nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Efulaimu. Ɓikaga
kʉwa ndɨ kʉ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.

55 Yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi. Ɓambanzʉ
ɓudingi ɓatʉkya ndɨ ko giyo kaɓʉ, ɓaɗamba ka Yelusalɛma kaiɓuɓiso
kambwa wa yɨnga ya Pasɨka. 56 Ɓa ndɨ kakɨsa Yeso ɓɨvaka-vaka,
ɓanimuuso luga kaɓʉ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi ɓɛ: «Makaɨna ɓʉnɨ?
Odokutɔ gɔnɨ ka yɨnga ikanɨ kodukugʉ?» 57 Ɓokumu-kumu na
Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ nɨ ɓopíni mʉtʉʉ ɓɛ mʉmbanzʉ kibo kʉ Yeso o mino,
akwanana kaʉɓɨkya kyɛ ɓɨndɨ kagwi.

12

Malia akagboɗyo Yeso na malazi ka magʉ
(Mataɣɔ 26:6-13; Malikɔ 14:3-9)

1 Masyɛ maɗɨya kambwa wa yɨnga ya Pasɨka, Yeso aga ndɨ ka
Betania, kʉ ka Lazalɔ nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ. 2 Kʉ ɓɛyɔ,
ɓambambambya ndɨ. Malata nɔ a ndɨ kaugugubyo. Lazalɔ a ndɨ
ɓemoti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na Yeso ka mɨza. 3 Kʉwa wa, Malia
ava ndɨ supa ya malazi matʉmbɛ-tʉmbɛ na ma lɨgabʉ lapʉ. Agboɗyo
kʉwa ndɨ na imu Yeso ka magʉ, akpaga no tukatʉ kakɨ. Sʉ ya malazi
ohuma ndɨ ndaɓʉ yasɨ. 4 Luki limoti Yuda Isikalioti, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya
ka Yeso, nɨnɔ agaba ɓanʉ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: 5 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓakogobigʉ
mino malazi mi nɨma ka ɓambuma ɓamɨya ɓasaa*, ɓʉpá ɓatʉ ɓa

* **12:5** 12:5 ɓambuma ɓamɨya ɓasaa: Wanda gɔnɨ Yuani 6:7.

yangya ɓuyi ɓi?» 6 Kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ kaʉmɨnɨlya ɓatʉ
ɓa yangya kumbu, luki limoti, kyɛ a ndɨ mʉtʉ wo kuɓakʉ. Ɨyɨ nɔ
oɓuulyaga ndɨ mʉmbɨ ma apɛpɛ na iɓagatʉ ndɨ mino ɓuyi ɓi. 7 Luki
limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉsa! Ogyi ɓɛyɔ ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ
ɓelumbo ndɛkɛ mino. 8 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya
masyɛ masɨ. Luki limoti, ɨmɨ, takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka.»

Ɓangama ɓakagya dikiɗi kamwisisa Lazalɔ

9 Ambaza mudingi ka Ɓayuda iba ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ ka Betania. Ɓɨnda
kʉwa ndɨ kʉ, kɛgʉ asɨ ko bulya ka Yeso aka, luki limoti, kyɛ ɓamɨnɨ
gɔnɨ Lazalɔ nɨnɔ ɨyi Yeso apupisa ndɨ ka mbʉkʉ. 10 Kʉwa wa, ɓokumu-
kumu ɓʉkanana ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwisisi Lazalɔ, 11 kyɛ Ɓayuda ɓakpʉ
ɓa ndɨ kopupo ka mʉɗɔngɔ kaɓʉ ko bulya kakɨ, na kaɓɨnɨkyana Yeso.

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Mataɣɔ 21:1-11; Malɨkɔ 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza wakpʉ nɨnɔ odoku ndɨ ka yɨnga wa Pasɨka
ʉkana ndɨ ɓɛ Yeso a gɔnɨ kodoku ka Yelusalɛma. 13 Ɓava ndɨ mangʉ,
ɓaga katɨlya nɨ ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
«Ɨbɨba ko Kunzi!
Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu
ɓʉɓʉnga!
Kunzi aɗukulyi ngama wa Izaleli ɓʉɓʉnga.»
14 Yeso inisana ndɨ no mikya punda, aɗaka kʉgʉ yi. Igyonosa ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ɓɛ:
15 «Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa gʉɗʉ wa Siona!
Winoni, ngama kunu odunuku,
a wakiko kʉgʉ wa mikya punda.»
16 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakotombisyagʉ mbɛyɨ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɨkwa.
Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso ogulya ndɨ mino ka ɨbɨba, ɓatamana
sɛ kʉwa ɓɛ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ɓambanzʉ
ɓagyɨlya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
17 Ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na Yeso ngbingo yi nɨnɔ
apupisoku ndɨ mino Lazalɔ ka mbʉkʉ, na azuzukiso luga ka ɓamanda,
ɓatʉmbʉlaga ndɨ nɨlɔ ɓɨna ndɨ no miso. 18 Kinili, ambaza ka
ɓambanzʉ odoku ndɨ katɨlya. A ndɨ nɨ ukonini ɓɛ Yeso nɔ agya ndɨ
likingyosi nɨlɔ. 19 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkyana kʉwa luga kaɓʉ ɓɛ: «Minini!
Makakwananɨgʉ ɓata kagya luki. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa kʉwa kumbuso
kakɨ aka!»

Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓagiliki ɓakakɨsa Yeso

20 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kabibiso Kunzi ngbinga wa yɨnga,
Ɓagiliki ɓemoti-ɓemoti ɓatʉ ndɨ gɔnɨ wa. 21 Ɓakpuɗoku ndɨ Filipi,
nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida ka iwili ya Galilaya, ɓaɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Alʉkʉ, to ɓi kapa kamɨna Yeso.» 22 Filipi ɨnda ndɨ kaɓɨkya Andɨlɨa.
Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨnda kaɓɨkya Yeso. 23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo
itulyonini nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ ava mino ɨbɨba. 24 A lɨngʉnʉ, a
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lɨsɔlɔ kogwi ka lɨtɔmbʉ, okwo, ika ndɛkɛ
asɨ ilu aka. Luki limoti, kokwo, aɓʉkʉta kʉwa bumo yakpʉ. 25 Mʉtʉ yi
nɨnɔ apaga ɔɓɨlɨ kakɨ aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ amʉyaga ɔɓɨlɨ kakɨ
ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 26 Mʉmbanzʉ

kapa kegugubyo, ɛɓɨɓyɨ. Mʉgya-ligubo kamɨ ika ndɛkɛ kʉ gɔ kʉ ɨmɨ niko mino. Mʉmbanzʉ kika mʉgya-ligubo kamɨ, Baba abibisatʉ.»

Yeso akanzɨna ko bulya kukwakʉ kakɨ

27 «Mbɨya wanʉ, lɨmbɛngɨ egwini ɓʉpɔ. Naɓɨkya ɓʉ? Naɓɨkyɨ sɛ kʉwa ɓɛ: Babooo, ihukusaganɔ ɓaka ko ngbingo wa yigyogyiso yi nɨmʉ? Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ nadulyoku ndɨ nɨmʉna aka mʉ. 28 Ba, bibisanɔ lino kakʉ!» Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Nobibisoni lino kamɨ, nɨgɨlyatʉ ndɛkɛ ɓata kobibiso.»

29 Ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ wakamaga wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Ngbangbata sɛ nɔ opomikoni!» Ɓagɔgɔ ɓɛ: «Malaika nɔ anzinilyi!» 30 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lɨyʉ li nɨlɨ kopupigʉ ko bulya kamɨ, luki limoti, ko bulya kunu. 31 Ngbingo itulyonini, Kunzi akapʉnga kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Mbɨya wanʉ, akakpumyo ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. 32 Wa ɓeɗokisa ndɛkɛ mino kʉgʉ, nuluta ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ kʉ kamɨ.» 33 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓɛ inguo ya kukwakʉ tina kwɔ okwa ndɛkɛ.

34 Ambaza ka ɓambanzʉ asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tʉkana ndɨ ka mʉtʉʉ ɓɛ Masiya ika ndɛkɛ ɨyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Wa kʉwa kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ: ‹Okwononi ɓɛ ɓaɗokisi Mika-mʉmbanzʉ kʉgʉ.› Mika-mʉmbanzʉ yi nɨnɔ nɨ wanɨ?» 35 Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓʉngbanganya atʉ mbɛyɨ ɓata luga kunu ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Kpokyononi na lɨsyɛ, kyɛ biti kamuhumonito. Mʉtʉ nɨnɔ akpakyanaga no biti, kibogigʉ ɓɛ akaaga yanɨ. 36 Ɓinikyononi nɛkɨ ɓʉngbanganya ngbingo yi nɨnɔ ma mbɛyɨ mino na ɨɓʉ aka, kyɛ mɨɨtɨ ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya.»

Kumbuso Yeso kaɓɨkya ɓɛyɔ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ, isumoku.

Ɓayuda ɓokyini kaɓɨnɨkyana Yeso

37 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso agya ndɨ mino mokingyosi mʉmbanga-mbanga ko misa ka ɓʉ ɓɛyɔ, ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ, 38 kʉwa wa gʉ wa, mʉnzɨna nɨmɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyana:

«Mombukwono-dosu, wanɨ nɔ aɓɨnɨkyana ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ta ndɨ kaɓɨkyaga?
Mombukwono-dosu awonisila ndɨ wanɨ kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu kakɨ?»

39 Kinili, ɓakakwananɨgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana, kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ Isaya aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ:

40 «Kunzi udulogoni ndɨ miso,
ʉdʉlaga yimibo.
Agya ndɨ ɓɛyɔ,
kyɛ ɓakinogonitɔgʉ ɓata,
yimibo kaɓʉ kotombisyogonitɔgʉ ɓata luki.
Kinili, ɓakoyikosagʉ ndɨ ɔɓɨlɨ kaɓʉ,
Iba nuhukusatʉ ndɨ!»

41 Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso kambwa, anzɨnagatʉ ndɨ ko bulya kakɨ.

42 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓudingi luga ka ɓangama ka Ɓayuda ɓaɓɨnɨkyanatʉ ndɨ. Ɓakɛgʉ ndɨ kapa kaipupiso kyɛ Ɓafalisayɔ ɓakukpumyoni ka ndaɓʉ ya malʉmba kaɓʉ. 43 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapaga ndɨ ɨɓʉ ɨbɨba ka ɓambanzʉ kakɨtaga nɨyɔ odogoku ko Kunzi.

Ɓakɔ mʉngɨmbɔ pisi ka lɨkpʉmʉka ka Yeso

44 Kʉwa wa, Yeso apamɨkana ɓɛ: «Nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, kɛɓɨnɨkyanagʉ
ɨmɨ aka, luki limoti, aɓɨnɨkyana gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ. 45 Nɨnɔ
akɛmɨna, akamɨna gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ. 46 Ɨmɨ, nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ
abɛ ɓʉngbanganya, kyɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana kikonitɔgʉ ko
biti. 47 Mʉmbanzʉ kʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kogyigʉ, nakakʉlyɨgʉ
mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ, nakodokugʉ ndɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɔɓɨlɨ,
luki limoti, nodoku ndɨ kahukuso. 48 Mʉmbanzʉ kɛmʉya, akya
kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kamɨ, a na zozi kakɨ. Mʉtɨwɨ nɨmɔ napága
ndɨ mɔ abisa ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ka lɨsyɛ la muliɓo. 49 A ɓɛyɔ,
nakanzɨnagɨgʉ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ. Baba nɨnɔ etikoku ndɨ nɔ ɛkpamya
ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɛ nakwanana kaɓɨkya ikanɨ katɨwa
ɓʉnɨ. 50 Nakaiba ɓɨnza ambɛ, mʉtʉʉ ka Baba apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ. Kinili, nɨlɔ naɓɨkyaga, ikaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ Baba
ɛkpamya ndɨ mino.»

13

Yeso akaʉsʉkʉsa ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ

1 A ndɨ nɨ otigolini lɨsyɛ limoti kadwɛ ka Pasɨka. Yeso a kʉwa ndɨ
kaimibo ɓɛ ngbingo kakɨ itulyonini katʉkya ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ na kaaga
ka abakɨ. Ʉpaga ndɨ ɓava-kʉkakɨ nɨɓɔ ɓɨkaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, idukulogo
kaʉpa kadwɛ ka muliɓo.
2 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ kalya malɨlɨ ma ɓʉgɔgɔ. Mumuyoniso
a ndɨ nɨ amingyini Yuda mika Simoni-Isikalioti ɓɛ agabɨ Yeso. 3 Yeso
a ndɨ kaiba ɓɛ Abakɨ apá ndɨ ngu ka makpʉmʉka masɨ, na gɔnɨ ɓɛ
otukyoku ndɨ kʉ kakɨ ko Kunzi na a ndɨ kaɨga kʉ gɔ kʉ. 4 Ngbingo
yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino aka ka mɨza, amaga ndɨ, ɨnyɔ kutuko kwa
mbanzɨ, ava kutuko kumoti ɓɛnɛ, ɨkpɨkɨla ka ɨɗʉkʉfɨsɔ. 5 Kumbuso
yi, oɗuka ndɨ lɨɓo ka sani, apʉnga kaʉsʉkʉsa ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ na
kaʉkpaga na kutuko nɨkwɔ ɨkpɨkɨla ndɨ ka ɨɗʉkʉfɨsɔ. 6 Nɨyɔ adwɛ ka
Simoni Pɛtɛlɛ, ɨyɨ Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ
kʉwa nɔ wakɛsʉkʉsa magʉ?» 7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨlɔ nakagya
mbɨya wanʉ wakibigʉ, luki limoti, wibatʉ ɓanʉ.» 8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ
ɓɛ: «Ɨwɛ kɛsʉkʉsa ɨmɨ magʉ? Kɨgyananɨgʉ!» Luki limoti, Yeso aka
na ɨyɨ ɓɛ: «Nakusukusi magʉ, takikigʉ ndɛkɛ ɓata pa imoti na ɨwɛ.»
9 Simoni Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓata ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kiko
nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, wakɛsukusonitɔgʉ asɨ magʉ aka. Luki limoti, ɨsʉkʉsatʉ
gɔnɨ maɓɔkʉ na mʉ!» 10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ isukusogi,
kɛgʉ ɓata na nza ya kɨsʉkʉsaga, akwanana kʉwa kaɨsʉkʉsa asɨ magʉ
aka. A ɓɛyɔ, iɓunu ma ɓɨngɔ, luki limoti kɛgʉ iɓunu ɓasɨ.» 11 A ɓɛyɔ,
Yeso a ndɨ kamibo mʉtʉ nɨnɔ agaba ɓanʉ, kinili aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu
ɓasɨ makɛgʉ ɓɨngɔ.»
12 Nɨyɔ ʉma kaʉsʉkʉsa magʉ, imokisyo ɓata ndɨ kutuko kakɨ
kwa mbanzɨ, igoku ɓata kalyalya, umuusa ndɨ ɓɛ: «Mibito isi ya
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ namugyilyi? 13 Iɓunu, mɛmakaga ɓɛ Muwonisilo,
Mombukwono-dosu, maɓɨkyaga lɨngʉnʉ, kyɛ na ɓɛyɔ aka yɔ. 14 Kika
nɛkɨ nɨ ɨmɨ, Muwonisilo na Mombukwono-donu, namusukusini magʉ,
iɓunu makwanana gɔnɨ kasʉkʉsana magʉ luga kunu. 15 A ɓɛyɔ, ɨmɨ
namupí likingyosi, kyɛ gyoni iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ namugyilyi
mino. 16 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, musunzu

kakwananiguu kaiko ngama ka mombukwana-dakii, gutuguu atututmbwa
aka kakwananiguu kakitaga mututu yi ninɔ atiki. 17 Mbiya wanuu mibini
likpumuka li nilɔ, makagya ɓɛyɔ namugyilyi mino, mika ndɛkɛ ɓatuu
ɓa magyagya.»

18 Yeso omotiloku ndii ɓɛ: «Likpumuka li niii, nakɛguu kamuɓiikya
iɓunu ɓasii. Imii, nakaumibo ɓatuu niɓɔ nupunogoni ndii. Luki limoti,
okwononi itulyosi nilɔ ikpikaga ndii ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Mututu yi
ninɔ talyalyaga ndii na iyii, eitilyini›. 19 Namuɓikyi likpumuka li
niii mbiya yi nimuu kambwa ɓɛ igyonosi. Ngbingo yi ninɔ igyonosa
ɓanuu mino, maɓiniikyana ɓanuu ɓɛ ‹imii, natuu›. 20 A lingunuu, a lingunuu,
nakamuɓiikya ambɛ, mumbanzuu katilya mututu yi ninɔ natiki, etilyi imii.
Mumbanzuu kɛtilya, atilyi gɔnii ninɔ etikoku ndii.»

Yeso oɓikyini ɓɛ Yuda agabatuu
(Matayɔ 26:20-25; Maliikɔ 14:17-21; Luka 22:21-23)

21 Niyɔ Yeso ama ndii mino kanzina ɓɛyɔ, limbɛngii alya ndii kumbu,
aɓiikya ndii ɓingbanganya ɓɛ: «A lingunuu, a lingunuu, nakamuɓiikya
ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatuu.» 22 Ɓaɓiɓya ɓapunga ndii kaandanana
luga kaɓuu, nii ɓakɛguu kotombisyo ɓɛ akanzina ko bulya ka waniii. 23 Wa
ɓa ndii mino kalyalya, ɓemoti ka ɓaɓiɓya kakii ninɔ iyii Yeso apaga ndii,
a ndii ka kpɔlɔ kakii. 24 Simoni Pɛtɛlɛ anuta ndii muɓiɓya yi ninɔ ɓɛ kyɛ
amuusi Yeso ikanii a ndii kaɓiikya likpumuka li nilɔ ko bulya ka waniii.
25 Muɓiɓya yi ninɔ iguumya ndii ka Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, waniii?» 26 Yeso asikisya ndii: «Nakolubo dongbu ya mukati mi
nima ko supu, mututu yi ninɔ napá, iba iyii ninɔ.» Yeso olubo kuwa
ndii, apá Yuda Isikalioti mika Simoni. 27 Niyɔ aka yɔ Yuda ava, Abiii
ingya ndii kusɔ kakii. Yeso aka ndii na iyii ɓɛ: «Niyɔ wakapa kagya, gya
ɓigala-gala.»

28 Gutugu mutu ɓemoti aka luga ka niɓɔ ɓa ndii kalyalya wa,
kotombisyaguu ndii isi ya munzina mi nimɔ. 29 A ɓɛyɔ, yɛkii Yuda nɔ
oɓuulyaga ndii ɓuyi, ɓatuu ɓagɔgɔ luga ka ɓaɓiɓya ɓa ndii kasima ɓɛ
Yeso akaɓiikya ɓɛ oluwi maliii nimɔ ɓakwanana ndii kalya ka yinga,
ikanii indii kaupá ɓatuu ɓa yangya luki likɛɗɛ. 30 Yuda ava kuwa ndii
dongbu ya mukati mi nimɔ, ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, opupa ndii. A
kuwa ndii nii biti olipyini.

Mututu mambiya

31 Niyɔ Yuda opupo, Yeso aɓiikya ndii ɓɛ: «Mbiya-mbiya yi nimuu,
Mika-Mumbanzuu ovini ibiba, Kunzi ovini gɔnii ibiba pisi kuu kakii.
32 Kika nii Kunzi ovini ibiba pisi kuu kakii, iyii Kunzi mombukwana-
dakii yi owonisilatuu gɔnii iyii ibiba ko Miki pisi kuu kakii ɓiikwa.
33 Ɓomikamii, nakɛguu ɓata na iɓunu ko ngbingo munda. Mɛkisatuu,
luki limoti, muɗɔngɔnii ɓɛyɔ nuɓiikya ndii mino Ɓayuda, namuɓikyi
kuwa gɔnii iɓunu mbiya yi nimuu ɓɛ: makakwananiguu kainda kuu imii
no mino kaaga. 34 Nakamupá mututu mambiya: ponononi luga kunu.
Muɗɔngɔnii ɓɛyɔ imii namupa ndii mino, ponononi iɓunu ɓɛgɛyɔ.
35 Kika nii ma na siipananisɔ luga kunu, ɓatuu ɓasii ɓiba ndɛkɛ ɓɛ ma
ɓaɓiɓya kamii.»

13:18 13:18 Wanda ka Mambuu 41:10.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malɨkɔ 14:27-31; Luka 22:31-34)

36 Simoni Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wa
sɛ kʉwa kaɨnda yanɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kʉ no mino kaɨnda,
wakakwananɨgʉ kɛɓyɛ mbɨya wanʉ, luki limoti, wɛɓyɛtʉ ndɛkɛ
kumbuso.» 37 Pɛtɛlɛ amuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ko
bulya ɨkɨ nakakwananɨgʉ kaʉɓyɛ mbɨya wanʉ? Na wakɨtʉlya kapá
ɔɓɨlɨ kamɨ ko bulya kakʉ.» 38 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Watʉ aka
wakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kakʉ ko bulya kamɨ? A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakaʉɓɨkya ambɛ, kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini
nganga yɨsaa.»

14

Yeso nɨ pisi nɨyɔ ɨndaga kʉ ka Baba

1 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Makombomboyonitɔgʉ.
Muɓinikyononi Kunzi, mɛɓɨnɨkyana gɔnɨ ɨmɨ. 2 Ka ndaɓʉ ka Baba
ɓapa a ɓayakpʉ. Kiki ɓi ɓɛyɔ, nakakwananigʉ ɓi kamʉɓɨkya ambɛ
nogoni kamuɓungusilyogo yi. 3 Nakaaga kamuɓungusilyogo pa,
nigokuto ɓata kamʉva, iba kʉ ɨmɨ niko mino, wikoni iɓunu kʉ gɔ kʉ.
4 Mibatʉ kʉ no mino kaɨnda, mibatʉ gɔnɨ pisi yi.» 5 Tʉma aɓɨkya
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takibigʉ kʉ wo mino kaɨnda.
Tiba kʉwa pisi lɨkɨ?» 6 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ pisi, lɨngʉnʉ na
ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɨnda ka Baba nɨ
koɓyigʉ pisi kʉ kamɨ. 7 Makemibo ɓi ɓɨnza, mamibatʉ gɔnɨ ɓi Baba.
Katʉkya mbɨya wanʉ, mamibatʉ na maminoni.»

8 Filipi aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨwanya kʉwa asɨ
Baba aka, ama kʉwa gʉtʉgʉ ɓʉɓwa.» 9 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze,
Filipi, mututu kɛgʉ ɓuwobi wa tiko mino na iɓunu, wakemibagʉ?
Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛmɨna, aminoni gɔnɨ Baba. Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino
kaɓɨkya ɓɛ: ‹Tɨwanya Baba?› 10 Wakɛgʉ kaɓɨnɨkyana ambɛ, ɨmɨ, na
kʉsɔ ka Baba na Baba kʉsɔ kamɨ? Mʉnzɨna masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga,
kopupogigʉ na ɨmɨ, luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉsɔ kamɨ nɔ agyaga
mogubo kakɨ. 11 Iɓinikyononi ngbingo yi nɨnɔ no mino kamʉɓɨkya
ɓɛ: Ɨmɨ na kʉsɔ ka Baba na Baba a kʉsɔ kamɨ. Makoɓinikyoni ɓɛyɔ,
iɓinikyononi gʉtʉgʉ asɨ ko bulya mogubo kakɨ aka. 12 A lɨngʉnʉ, a
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ eɓinikyononi, agya ndɛkɛ
mogubo nɨmɔ nagyaga. Agyaga ndɛkɛ gɔnɨ makpʉmʉka makpʉkpʉ
kʉgbɛ, kyɛ ɨmɨ nakaaga ka Baba. 13 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ makʉnga
ndɛkɛ ko lino kamɨ, namʉgyɨlyatʉ ndɛkɛ iba Baba avɨ ɨbɨba pisi ko
Miki. 14 Makakʉnga luki ko lino kamɨ, namʉgyɨlyatʉ.»

Yeso uwonyogini ɓaɓɨɓya Lɨmbɛngɨ-Lotu

15 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Makɛpa, magya mʉtʉʉ kamɨ. 16 Ɨmɨ,
nakʉnga ɓanʉ Baba, amʉpí mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ ika na iɓunu ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kamʉtʉngbʉlaga: 17 mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la
lɨngʉnʉ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakakwananɨgʉ kabaɨlya, kyɛ ɓakamɨnagɨgʉ
na ɓakamibogigʉ. Luki limoti, iɓunu mamibatʉ kyɛ ikaga ɓuwobi
na iɓunu, na a ka mambɛngɨ kunu. 18 Nakamʉsɨgʉ ndɛkɛ ɓokwino,
nigokuto ndɛkɛ ɓata ɓuwobi na iɓunu. 19 Otigoli yɨkɛɗɛ, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓakɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata, luki limoti, iɓunu, mɛmɨnatʉ. Ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ,

iɓunu mika ndɛkɛ na ɔɓili gɔni. 20 Ka lisyɛ li nilɔ, mibatu ndɛkɛ ɓɛ imi na kusɔ ka Baba, iɓunu kusɔ kami na imi kusɔ kunu.
21 Mutu yi ninɔ ibaga mutuu kami, agya, iyi nɔ ɛpaga. Baba apa ndɛkɛ mutu yi ninɔ ɛpaga, imi napa ndɛkɛ gɔni, nimibisisa ku kaki.»
22 Yuda yi nimu kɛgu ndi Yuda Isikalioti, amuusa Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ko bulya iki yɔ wiwoniso mino ku kusu aka ni kɛgu ka ɓatu ɓa ɔɓili?» 23 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Mumbanzu kɛpa, agyatu nilɔ niko kaɓikya. Baba apatu, iɓusu na Baba todoku ndɛkɛ ku kaki, tiko kusɔ kaki. 24 Mutu yi ninɔ kɛpagigu, kagyagigu nilɔ niko kaɓikya. Mutuu mi nimɔ makaukana kɛgu ma kami, luki limoti a nimɔ ka Baba ninɔ etikoku ndi. 25 Namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ na mbɛyi ɓata luga kunu aka. 26 Luki limoti, mutu wagɔgɔ ninɔ noɓikyi ɓi ambɛ odoku ndɛkɛ kamutungbulaga ni Limbɛngi-Lotu ninɔ Baba atikoku ko lino kami. Iyi amuwonisila ndɛkɛ makpumuka masi, amutomosya masi nimɔ namuɓikyaga ndi.
27 Namusilyi maziyɔ, namupá maziyɔ kami. Imi, nakamupígu muɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓatu ɓa ɔɓili ɓapága mino. Makombomboyonitɔgu ikani kaɓanga. 28 Mukonito ɓi ɓɛyɔ namuɓikyi ɓi mino ɓɛ: ‹Nogoni, luki limoti, nigokuto ndɛkɛ ɓuwobi na iɓunu.› Kiko ɓi ni mɛpagatu, gwoni magyagya kyɛ nakaaga ka Baba. A ɓɛyɔ, Baba a mutu wa ibiba kugbɛ kɛkitaga imi. 29 Namuɓikyi likpumuka li nili mbiya wanu kani kanigyonosigu, kyɛ ngbingo yi ninɔ igyonosa ɓanu mino, ɓinikyononito. 30 Nakɛgu ɓata na iɓunu na munzina manda kyɛ ngama wa ɔɓili yi nimu a kuwa kodoku. Iyi kakwananigu kagya luki gutugu limoti aka, 31 luki limoti, okwononi ɓatu ɓa ɔɓili ɓibi ɓɛ napagatu Baba, na imi nagyaga muɗɔngɔni ɓɛyɔ ɛkpamya ndi mino. Womogoni, totukyini wanu.»

15

Yeso ni muzabibu ma lingunu

1 «Imi ni muzabibu ma lingunu, Baba nɔ a mombukwono tiko. 2 Akɔgɔ tabi kami yasi niyɔ kaɓukutagigu. Oɓungusyogo niyɔ aɓukutaga, kyɛ aɓukuti yakpu kakitaga. 3 Iɓunu, ma kuwa ɓingɔ pisi ka mutiwi nimɔ namupága ndi. 4 Wikoni kusɔ kami, muɗɔngɔni ɓɛyɔ imi no mino kusɔ kunu. Mutabi mumoti kakwananigu kaɓukuta bumo yikaka ni kɛgu ka muzabibu. Muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, iɓunu makakwananigu kaɓukuta bumo makiki kusɔ kami. 5 Imi ni muzabibu, iɓunu ma tabi. Ninɔ ikaga kusɔ kami, imi kusɔ kaki, aɓukuta bumo yakpu. A ɓɛyɔ, kiki na imi, makakwananigu kagya luki gutugu limoti aka. 6 Mumbanzu kiki kusɔ kami, ɓambimba kunzi muɗɔngɔni abɛ mutabi, umila. Ɓavaga tabi yi niyɔ umilaga, ɓabusya ko ɓuku, agbundikana. 7 Makiko kusɔ kami na likpumuka kami iko kusɔ kunu, kungoni masi nimɔ makapa, minisanatu na imu. 8 Makaɓukuta bumo yakpu, lino ka Baba avatu ibiba, kuwa wa, miita ndɛkɛ ɓaɓiɓya kami ɓa lingunu. 9 Muɗɔngɔni ɓɛyɔ Baba ɛpa mino, namupa imi ɓɛgɛyɔ. Wikoni ka sipananisɔ kami. 10 Makagya mutuu kami, mika ndɛkɛ ka sipananisɔ kami. Muɗɔngɔni ɓɛyɔ imi, nagyaga ndi mino mutuu ka Baba, nikaga ka sipananisɔ kaki.
11 Namuɓikyaga ndi likpumuka li nilɔ kyɛ gwoni magyagya abɛ imi. Igyagya kunu ika kuwa yidingi kakitaga. 12 Nakamupá mutuu

ambɛ ponononi luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ namʉpa ndɨ mino ɨmɨ.
13 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ sidingi kakɨtaga mʉtʉ
yi nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ kakɨ ka ɓawai-dakɨ. 14 Iɓunu, mika ɓawai kika
nɨ makagya nɨlɔ ɨmɨ, nakamʉkpamya kagya. 15 Nakamʉmakɨgʉ ɓata
ɓɛ ɓosunzu, kyɛ musunzu kibogigʉ nɨlɔ mombukwana-dakɨ agyaga.
Nakamʉmaka ambɛ ɓawai, kyɛ namumibisoni masɨ nɨmɔ nʉkana
ndɨ na Baba. 16 Kɛgʉ iɓunu ɓɔ mɛpʉnaga ndɨ, luki limoti, ɨmɨ nɔ
namʉpʉnaga. Namʉtɨka ambɛ windoni, ɓukutogoni bumo na bumo
nɨyɔ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo. Kʉwa wa, Baba amʉpá masɨ nɨmɔ
makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ. 17 Ka muliɓo, mʉtʉʉ kamɨ nɨma:
ponononi luga kunu.»

Ɔɓɨlɨ akamʉya Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ

18 «Kika nɨ ɔɓɨlɨ akamʉmʉya, wiboni ambɛ apʉnga ndɨ kɛmʉya ɨmɨ
kambwa kunu. 19 Makika ndɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ amʉpatʉ ɓi kyɛ miko
ɓi ɓatʉ kakɨ. Luki limoti, ɨmɨ, namupunogoni ndɨ katʉkya luga ka ɓatʉ
ɓa ɔɓɨlɨ. Iɓunu, makɛgʉ ɓata ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, kinili ɔɓɨlɨ akamʉmʉya.
20 Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ namʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Musunzu kɛgʉ na
ɨbɨba kakɨtaga mombukwana-dakɨ.› Kika nɨ ɓambanzʉ ɓegyogyisa
ndɨ, ɓamugyogyiso ndɛkɛ iɓunu ɓɛgɛyɔ. Na kika nɨ ɓagyatʉ ndɨ
mʉtɨwɨ kamɨ, ɓagya ndɛkɛ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ. 21 Luki limoti, ɓamʉgya
ndɛkɛ nɨmɔ masɨ ko bulya kamɨ, kyɛ ɓakamibigʉ nɨnɔ etikoku ndɨ.
22 Nakoduku ndɨ na nakunzinilyi ndɨ, iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya
wanʉ, ɓakɛgʉ ɓata no pisi ya kanganya ɓʉnyɛ kaɓʉ. 23 Nɨnɔ
akɛmʉya, akamʉya gɔnɨ Baba. 24 Nakogyi ndɨ luga kaɓʉ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagyagʉ ndɨ,
iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ, ɓɨnatʉ ndɨ, luki limoti, ɓa asɨ
katɨmʉya aka iɓusu na Baba. 25 Luki limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ
ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika ndɨ ka mʉtʉʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Bɛmʉya ndɨ
payaya aka.›

26 Namutikilyokuto ndɛkɛ kotukyoku ka Baba, mʉtʉ nɨnɔ ikaga
ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga. Mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ nɨlɔ akodoku
ka Baba. Ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ dɛmʉ kamɨ. 27 Na iɓunu mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ
kamɨ gɔnɨ, kyɛ ma ndɨ pa imoti na ɨmɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.»

16

1 «Namʉɓɨkya ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ kyɛ makotukyonitɔgʉ ka baya
kunu. 2 Ɓamukpumyagatʉ ndɛkɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Na
ngbingo atʉ ndɛkɛ kodoku nɨnɔ ɓamʉmwɔgɔ ndɛkɛ mino, ɓanasɨma
ɓɛ ɓakapá Kunzi apɛpɛ. 3 Ɓagyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ kyɛ ɓakamibigʉ Baba,
gʉtʉgʉ ɨmɨ aka. 4 Luki limoti, namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ wa ngbingo yi nɨnɔ
ɨtʉlyana ndɛkɛ mino, matamana ɓɛ, ɨmɨ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ.»

Ligubo ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

«Nakamʉɓɨkyagʉ ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, kyɛ ta ndɨ pa imoti
na iɓunu. 5 Mbɨya wanʉ, nanɨga kʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku ndɨ.
Na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ kemuuso ɓɛ: ‹Wakaɨnda
yanɨ?› 6 Luki limoti, yɛkɨ namuɓikyi ɓɛyɔ, kumbu amutumini kʉwa
ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ. 7 Wɨna sɛ, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ. A
ɨzangɨa kunu ɓɛ ɨmɨ naga. A ɓɛyɔ, nakogo, nɨnɔ akwanana ndɛkɛ
kamʉtʉngbʉlaga kamudulyikugʉ ndɛkɛ ɓata. Luki limoti, nakaga,

namutikilyokuto ndɛkɛ. 8 Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino,
uwonisila ndɛkɛ ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ko bulya ɓʉnyɛ,
bulyo ɓungbingbili na bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi. 9 Ko bulyo ɓʉnyɛ,
kyɛ ɓakapagʉ kaɓɨnɨkyana. 10 Ko bulyo ɓungbingbili, kyɛ nakaaga ka
Baba na makɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata. 11 Ko bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi, kyɛ
ɓokoni ndɨ mʉngɨmbɔ ka ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
12 Na ɓata na makpʉmʉka mudingi kamʉɓɨkya. Luki limoti,
makakwananɨgʉ kabɨnika ɓuti ɓi mbɨya wanʉ. 13 Ngbingo yi nɨnɔ
Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ odoku ndɛkɛ mino, amukpokyonisaga ndɛkɛ
ka lɨngʉnʉ aka. A ɓɛyɔ, kanzɨnagɨgʉ ndɛkɛ ko lino kakɨ ɓɨkpɛ.
Luki limoti, aɓɨkyaga ndɛkɛ masɨ nɨmɔ ʉkanaga na amʉɓɨkyaga
makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ. 14 Owonisaga ndɛkɛ ɨbɨba kamɨ
kyɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka
nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ. 15 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ka Baba a makamɨ gɔnɨ.
Kinili namuɓikyi ambɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Lɨmbɛngɨ amʉɓɨkyaga
ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ.»

Kumbu kunu akoyikono magyagya

16 «Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ
mɛmɨnatʉ ɓata.» 17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaimuuso
luga kaɓʉ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ akatɨɓɨkya lɔ? Akatɨɓɨkya ɓɛ:
‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ
mɛmɨnatʉ ɓata›. Na ɓɛ: ‹Nakaɨnda ka Baba.›» 18 Ɓisisilaga ndɨ
kaimuuso ɓɛ: «Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbinga mʉkɛɗɛ› isi yi nɨ ɨkɨ?
Takɛgʉ kaiba ikanɨ akanzɨna ko bulyo luki tino.»
19 Yeso iba ndɨ ɓɛ ɓa ndɨ kapa kamuuso lɨkpʉmʉka. Ʉɓɨkya kʉwa
ndɨ ɓɛ: «Makaimuuso ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ namuɓikyi ɓi ɓɛ:
‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ
mɛmɨnatʉ ɓata?› 20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, iɓunu,
magamanatʉ ndɛkɛ, mogulya ko kumbu. Luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓogwa ndɛkɛ ɨɓʉ magyagya. Iɓunu, mika ndɛkɛ ko kumbu luki limoti,
kumbu kunu oyikana ndɛkɛ magyagya. 21 Ngbingo nɨnɔ muko o mino
kaɓʉkʉta, ikaga ko kumbu kyɛ a ngbingo kakɨ wa yigyogyiso. Luki
limoti, kaɓʉkʉta, katamanɨgʉ ɓata yigyogyiso yi nɨyɔ. Ikaga kʉwa na
magyagya kyɛ oɓukutini. 22 Iɓunu gɔnɨ, ma ko kumbu mbɨya wanʉ.
Luki limoti, namʉmɨnatʉ ndɛkɛ ɓata nɨ mambɛngɨ amutumini na
magyagya ɓɨɗɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamʉkʉpyɨgʉ ndɛkɛ
magyagya mi nɨmɔ.
23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makemuusigʉ ndɛkɛ ɓata lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka. A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Baba amʉpátʉ
masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ. 24 Kadwɛ na lɨsyɛ nɨlɨ,
makonokungigʉ luki ko lino kamɨ. Kungoni, minisanatʉ nolu iba
ɨgyagya kunu iki kʉwa yidingi.»

Yeso aɗitogoni ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ

25 Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Namʉɓɨkyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ
masɨ pisi ka mozuni. Ngbingo odokuto ndɛkɛ nɨnɔ nakamʉnzɨnɨlyɨgʉ
ɓata mino ɓɛyɔ, luki limoti, namʉnzɨnɨlya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ko
bulya ka Baba. 26 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makʉngaga ndɛkɛ Baba makpʉmʉka
masɨ ko lino kamɨ. Nakɛgʉ kamʉɓɨkya ambɛ ɨmɨ nɔ namʉkʉngʉlyaga
ndɛkɛ. 27 A ɓɛyɔ, ɨyɨ Baba ɓɨkpɛ amʉpagatʉ, kyɛ iɓunu, mɛpagatʉ,

maɓiniikyana ɓɛ notukyoku ndii ko Kunzi. 28 Notukyoku ndii ka Baba,
nodoku ka ɔɓiili. Mbiya wanu, nakasa ɔɓiili, niga ka Baba.» 29 Ɓaɓiɓya
kaki ɓaɓikya kuwa ndii ɓɛ: «Iyaaa, mbiya wanu, wa kuwa kanziina
ɓiingbanganya. Wakɛgu ɓata katwa mozuni. 30 Mbiya wanu, takaiba
ambɛ wibaga makpumuka masii, kɛgu ɓata na izangiya ɓɛ mumbanzu
umuusito ɓata liikpumuka. Kinili, takaɓiniikyana ɓɛ wotukyoku ndii ko
Kunzi.»
31 Yeso umuusa ndii ɓɛ: «Moɓinikyonini sɛ kuwa mbiya wanu?
32 Ɛɛɛ, ngbingo a sɛ kodoku, itulyonini, niinɔ momisikana ndɛkɛ mino
ɓingbwi, mumbanzu yiikaka-yiikaka iimagalya ka nakpangbala kaki.
Ngbingo niinɔ mɛsa ndɛkɛ mino muukaka ɓiinvuɓu. Luki limoti, nakɛgu
muukaka kyɛ Baba a pa imoti na iimii. 33 Namuɓiikya ndii masii niimɔ kyɛ
winisononi na maziiyɔ kusɔ kamii. Migyogyisatu ndɛkɛ ka ɔɓiili. Luki
limoti, makoɓongonitɔgu. Ɨmii, nodɪitoni ndii masii ka ɔɓiili ɓiinvii.»

17

Yeso akauluumbiilya ɓaɓiɓya kaki

1 Niiyɔ Yeso ama kanziina ɓɛyɔ, iikwɛ ndii kugu wa liisyɛ, aɓiikya ɓɛ:
«Babooo, ngbingo itulyonini. Mubibiso mikaku, kyɛ iyii ubibisi gɔnii.
2 Wapóni ndii ɓungama kugu ka ɓambanzu ɓasii, kyɛ upí ɓatu ɓasii niiɓɔ
wapá ɔɓiili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 3 Ɔɓiili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ yi nii kaumibo
iiwɛ, Kunzi ɓemoti, niinɔ walinguunu na imii Yeso-Kilisito niinɔ wetikoku
ndii. 4 Ɨmii, nubibisoni kunu ka ɔɓiili. Nomoni ligubo niilɔ wetikoku ndii
kagya. 5 Babooo, mbiya wanu, imigisyoku iibiba ɓuwobi na iiwɛ, iibiba
muɗɔngɔnii abɛ niiyɔ nikaga ndii noyu ku kaku kambwa wagyii ɔɓiili.
6 Numibisikosoni ka ɓatu niiɓɔ upunaga ndii ka ɔɓiili, wɛpá. Ɓa ndii
ɓatu kaku, wepóku, ɓoɓuulyogo liikpumuka kaku. 7 Mbiya yi niimu,
ɓakaiba ɓɛ masii niimɔ wɛpá ndii, apunya ku kaku. 8 Kyɛ nukitisyaga
ndii liikpumuka niilɔ aka lɔ wɛɓiikyaga ndii, ɓaɓiniikyana. Ɓiba ndii ka
linguunu ɓɛ nopunyoku ku kaku na kaɓiniikyana ɓɛ iiwɛ nɔ wetikoku
ndii.
9 Ɨmii, nakauukungiilya. Nakɛgu kauukungiilya ɓatu ɓa ɔɓiili, luki limoti,
niiɓɔ wɛpá ndii kyɛ ɓa kuwa ɓatu kaku. 10 Masii niimɔ na nomu a ma
kaku na niimɔ kaku a ma kamii, iibiba kamii akainisoniso ko pisi kaɓu.
11 Nakɛgu ɓata ka ɔɓiili, luki limoti iɓu ɓa mbɛyii ku kwa ku, wiina
sɛ, imii nakaaga ku kaku. Baba Wotuooo, huɓuulyogo ko ngu yo lino
kaku. Lino niilɔ wɛpá ndii, kyɛ ɓiki luki limoti muɗɔngɔnii ɓɛyɔ iɓusu
to mino na iiwɛ. 12 Ngbingo yi niinɔ nikaga ndii mino pa imoti na iɓu,
nuɓuulyaga ndii ko ngu yo lino kaku niilɔ wɛpá ndii. Nuɓuulyaga ndii
ɓiinza na gutugu ɓemoti luga kaɓu koɓungagagu ndii, kiki niinɔ aka
nɔ oɓungaga ndii kyɛ Moɓiso Motu itulyanii. 13 Mbiya wanu, nakaaga
ku kaku. Nakaɓiikya liikpumuka li niili nii na mbɛyii ɓata ka ɔɓiili aka
iba igyagya kamii iki ɓiɗɛ kusɔ kaɓu. 14 Ɨmii, nuɓiikya ndii liikpumuka
kaku, na ɓatu ɓa ɔɓiili ɓumuya ndii ɓiikanganga kyɛ iɓu muɗɔngɔnii
abɛ imii gɔnii takɛgu ɓatu ɓa ɔɓiili. 15 Nakɛgu kalumba ambɛ hutumba
ka ɔɓiili, luki limoti, huɓuulyogo ka mumuyoniso. 16 Iɓu muɗɔngɔnii
abɛ imii gɔnii takɛgu ɓatu ɓa ɔɓiili. 17 Huɓuɓisa ɓitu pisi ka linguunu,
kyɛ munziina kaku nii linguunu. 18 Nakautika ka ɔɓiili muɗɔngɔnii ɓɛyɔ
wɛtikoku ndii gɔnii mino imii. 19 Nakaupá ɔɓiili kamii abɛ apɛpɛ ko bulya
kaɓu, kyɛ ɓipí gɔnii iɓu na linguunu ku kaku.

20 Nakɛgʉ kahʉlʉmbɨlya ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓana aka ɓa, luki limoti,
nakaʉlʉmbɨlya gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɛkɛ mʉtʉʉ kaɓʉ,
ɓɛɓɨnɨkyana. 21 Nakalʉmba kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓiki luki limoti, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ɨwɛ Baba wo mino kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kakʉ. Ɨɓʉ gɔnɨ ɓiki luki
limoti kyɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ. 22 Ɨmɨ,
nupóni ndɨ ɨbɨba nɨyɔ wɛpá ndɨ kyɛ ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
to mino na ɨwɛ. 23 Ɔɓɨlɨ kamɨ a kʉsɔ kaɓʉ na nɨnɔ kakʉ kʉsɔ kamɨ,
iba ɓiki ka imoti na lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓiba ɓɛ ɨwɛ nɔ
wetikoku, hʉpaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɛpaga mino.
24 Babooo, ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ wɛpá ndɨ, nakapa ambɛ kʉ niko mino,
ɓiki ɨɓʉ kʉ gɔ kʉ, kyɛ ɓɨnɨ ɨbɨba nɨyɔ kamɨ. Ɨbɨba yi nɨyɔ wɛpá
ndɨ kyɛ wɛpatʉ ndɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ. 25 Babooo, wa mʉtʉ
wongbingbili. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakumibigʉ, luki limoti, ɨmɨ numibatʉ
pa imoti na ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.
26 Ɨmɨ, numibisikosoni ko misa ka ɓʉ na nidukulagatʉ kaumibisikoso,
kyɛ sɨpananɨsɔ nɨsɔ wa nosu kʉgʉ kamɨ iki gɔnɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ,
na ɨmɨ niki gɔnɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ.»

18

Ɓasʉda ɓagwini Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Malɨkɔ 14:43-53; Luka 22:47-53)

1 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, Yeso opupa ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ, aga
kʉsyakʉ wo lɨɓo nɨlɔ ina ɓɛ Kidoloni. Ɓogulya ndɨ ko tiko yimoti
nɨyɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ. 2 Yuda, nɨnɔ agaba ndɨ, ibagatʉ ndɨ pa nɨyɔ kyɛ
Yeso ɓamʉmʉkanagatʉ ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ kʉ ɓɨgala-gala. 3 Ɨyɨ Yuda
ɨnda kʉwa ndɨ ko tiko kʉ. A ndɨ pa imoti na ambaza ka ɓasʉda na
ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi nɨɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓapá
ndɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na mamɔmɔ, ɓatala na makpʉmʉka ma
ɓangʉ. 4 Yeso a ndɨ kaiba masɨ nɨmɔ a ndɨ kasilyo. Ukpuɗoku ndɨ,
umuusa ɓɛ: «Makakɨsa wanɨ?» 5 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Yeso nɨnɔ mʉtʉ
wa Nazalɛtɨ.» Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ.»
Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini, a ndɨ gɔnɨ wakamaga pa imoti na
ɨɓʉ wa. 6 Nɨyɔ Yeso ʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ», ɓɨga na lɨbɔ
kumbuso, ɓogwaga wasɨ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ. 7 Ɨgɨlya ɓata ndɨ kaumuusa
ɓɛ: «Makakɨsa wanɨ?» Ɨɓʉ aka ɓɛ: «Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.» 8 Yeso
usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyi ambɛ ɨmɨ nɨmʉ. Kika nɛkɨ nɨ ɨmɨ nɔ
makɛkɨsa, husoni ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaga.»
9 Anzɨna ndɨ ɓɛyɔ, kotulyoso mʉnzɨna nɨmɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Babaooo, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɓungagagʉ ndɨ luga ka ɓatʉ
nɨɓɔ wɛpá ndɨ.»
10 Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ na dʉkpa, anyʉʉlya, ayipo mʉgya-ligubo ko
kumu-kumu, akɔ kutiliko kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ɓɨkya. Lino ka mʉgya-
ligubo nɔ ndɨ nɨ Malikusi. 11 Luki limoti, Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ
ɓɛ: «Wigiso dʉkpa ka sɨkpakasʉ si. Baba nɔ eɓungusyilyaga ndɨ kɔpɔ
wa yigyogyiso yi nɨmʉ. Ambɛ, wakapa ɓɛ nakamwonitɔgʉ?»

Ɓasʉda ɓanaga na Yeso ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana

12 Ambaza ka ɓasʉda na ngama kaɓʉ, sɛ kʉwa ɓazamʉ ka ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓagwi kʉwa ndɨ Yeso, ɓakanda. 13 Ɓaga mbɛyɨ ndɨ
na ɨyɨ ka Ana. Ɨyɨ Ana, a ndɨ abakɨ muka Kayafa nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu

ka syangasʉ si nɨsɔ. 14 Kayafa nɔ ʉpá ndɨ ɓambɔkʉ ka ɓayuda mʉtʉʉ
ɓɛ: «A gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉtʉ ɓemoti kokwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-70; Malɨkɔ 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Simoni Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya wagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓyɨɓya Yeso kumbuso.
Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓibananagatʉ ndɨ no kumu-kumu, kinili ɓogulya ndɨ
pa imoti na Yeso ka pa yangba ya ndaɓʉ ko kumu-kumu. 16 Luki limoti,
Pɛtɛlɛ asɨkana ndɨ ɨyɨ kʉnzi, ɓuwobi na mupumi. Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ
ɓibananaga ndɨ no kumu-kumu nɔ opupoku ndɨ, ɓanzɨna na muko yi
nɨnɔ a ndɨ zamʉ wa mupumi, kumbuso yi, agulyiso Pɛtɛlɛ. 17 Muko
yi nɨnɔ amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakɛgʉ mbɛyɨ gɔnɨ ɨwɛ ɓemoti ka
ɓaɓɨɓya ka alʉkʉ yi nɨmʉ?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ
mʉɓɨɓya kakɨ.»
18 Ɓʉdɨ a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ. Ɓagya-ligubo na ɓazamʉ ɓa ndɨ nɨ
ɓogbundini ɓuku, ɓamanana ka kpɔlɔ yi kaʉta. Pɛtɛlɛ a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ
wakamaga wa, anʉta.

Kumu-kumu akasombisa Yeso
(Matayɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Luka 22:66-71)

19 Kumu-kumu apʉnga ndɨ kamuusogo Yeso ko bulya ɓaɓɨɓya kakɨ
na ko bulya mʉtɨwɨ kakɨ. 20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga
ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨngbanganya. Masyɛ masɨ natɨwaga ndɨ ka
ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓapa ɓayasɨ nɨɓayɔ
Ɓayuda ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. Nakaɓɨkyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka ko dikidɨ. 21 Wakemuusogo ko bulya ɨkɨ? Umuuso
ɓatʉ nɨɓɔ ɓɛmʉkanaga ndɨ. Ɨɓʉ, ɓibatʉ ɓɨnza nɨlɔ naɓɨkyaga ndɨ.»
22 Nɨyɔ Yeso aɓɨkya ɓɛyɔ, zamʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ wa aɓɨta Yeso,
aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, kumu-kumu nɔ wakasikisya ɓɛyɔ?» 23 Yeso asikisya
ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ noɓikyi ɓɨnyɛ, wonisila ɓʉnyɛ ɓi. Luki limoti, kika nɨ
noɓikyi ɓɨnza, ko bulya ɨkɨ yɔ weipi mino?» 24 Kʉwa wa, Ana atɨka ndɨ
Yeso kʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa. Ɨyɨ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mʉkanda
aka.

Pɛtɛlɛ amongonyini ɓata Yeso
(Matayɔ 26:71-75; Malɨkɔ 14:69-72; Luka 22:58-62)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ wakamaga aka wa,
anʉta ɓuku. Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakikogigʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉɓɨɓya
kakɨ?» Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Kalɨ! Nakɛgʉ
ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.» 26 Ɓemoti ka ɓagya-ligubo ko kumu-kumu, nɨnɔ
a ndɨ mamakɨ alʉkʉ nɨnɔ Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ kutiliko, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ,
ɨmɨ, nakamuminigʉ mbɛyɨ ɓi na ɨyɨ ko tiko?» 27 Pɛtɛlɛ ɨgɨlya ɓata ndɨ
kaanganya. Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.

Yeso akasamba kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓatʉkya ndɨ na Yeso ka Kayafa ko mbolugo, ɓaga
ndɨ na ɨyɨ ka basa ka ngama mudingi. Luki limoti, ɓangama ka ɓayuda
ɓakogulyagʉ ndɨ ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓa ndɨ kapa kaiko ɓakiɓuɓiso aka kyɛ
ɓiki ɓakɨtʉlya kalya Pasɨka. 29 Kinili, ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ
opupoku ndɨ kaʉtakanya, umuusa ɓɛ: «Magwi alʉkʉ yi nɨmʉna ko
bulya ɨkɨ?» 30 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kiki ɓi mʉtʉ wanyɛ, iba takodukugʉ
na ɨyɨ kʉ kakʉ.» 31 Pilatʉ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muvoni iɓunu

ɓamombukwana-daɓʉ ɓi, masombiso kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kunu.»
Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na luusa kamwɔ mʉmbanzʉ.»
32 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyanɨ,
kowonisilo inguo ya kukwakʉ nɨkwɔ okwa ndɛkɛ. 33 Kʉwa wa, Pilatʉ
ogulya ɓata ndɨ ka ɓasa, amaka Yeso, amuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama
ka Ɓayuda?» 34 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Upupi asɨ ɨwɛ aka ɓɨkpɛ,
ikanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɔ ɓutumbulyogi?» 35 Pilatʉ asikisya ɓɛ: «Na sɛ
ɨmɨ muyuda? Sɨ ɓava-kʉkakʉ na ɓokumu-kumu ɓɔ ɓoduku na ɨwɛ.
Wogyi ɓi ɨkɨ?» 36 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓʉngama kamɨ kɛgʉ ɓa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ. Kika ndɨ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, iba ɓatʉ kamɨ ɓebumonilyito
ɓi ɓɛ ɓakegobonitɔgʉ ka Ɓayuda. Luki limoti, ɓʉngama kamɨ kɛgʉ
ɓa wanʉ.» 37 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ ngama?» Yeso
asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakaɓɨkya ɓɛ na ngama. Ɨmɨ, nɨɓʉkʉta ndɨ
na nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kyɛ naɓɨkyagɨ ɓɨngbanganya makpʉmʉka
ma lɨngʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akɨsaga makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ,
ɛmʉkanagatʉ.» 38 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨngʉnʉ mbɛyɨ nɨ ɨkɨ?»

Pilatʉ okuni ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Mataɣɔ 27:15-31; Malikɔ 15:6-20; Luka 23:13-25)

Nɨyɔ Pilatʉ aɓɨkya ɓɛyɔ, opupa ɓata ndɨ kʉ Ɓayuda ɓa ndɨ mino,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakinigʉ ɨmɨ ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ okwononi mino
ɓɛ ɓamwɨ alʉkʉ yi nɨmʉ. 39 Luki limoti, kaɨna ɓɛyɔ magyaga mino ka
ɓʉndɛlɨ, namʉkʉlyagatʉ mʉtʉ ɓemoti wa ligbito ka Pasɨka. Ma nɛkɨ
kapa ɓɛ namʉkʉlyɨ ngama ka Ɓayuda?» 40 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ
kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ alʉkʉ yi nɨmʉ! Takapa Balaba aka.»
Wɨna sɛ, Balaba yi nɨnɔ a ndɨ munzikaɓʉ.

19

1 Kʉwa wa, Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓaga na Yeso, ɓatiniku pimbo.
2 Ɓasʉda ɓoipa ndɨ muligi mo mowo ɓiwilili abɛ ɨkpakpasʉ, ɓamokisya
ndɨ. Ɓamokisya gɔnɨ ndɨ kanzʉ wangbʉ. 3 Ɓɨndaga ndɨ ɓuwobi
na ɨyɨ, ɓanatiba ɓikyekyekye ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tumuusito, ngama ka
Ɓayuda!» Ɓanaɓɨtaga.
4 Pilatʉ opupoku ndɨ ɓata, ʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ: «Hukononi, naka-
munyulyoku kyɛ wiboni ambɛ, nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti
aka nɨyɔ namakyɨ mino ka mʉngɨmbɔ.» 5 Yeso opupoku kʉwa ndɨ, na
ɨkpakpasʉ so mowo ka mʉ, ɓamokisyini kanzʉ wangbʉ. Pilatʉ aka na
ɨɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ kunu nɨmʉ.» 6 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na ɓazamʉ ɓamɨna,
ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba! Mʉbangɨlaga ka
mʉsalaba!» Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muvoni iɓunu ɓamombukwana-
donu, mabongilogoku. A ɓɛyɔ, nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ nɨyɔ namakyɨ
mino ka mʉngɨmbɔ.» 7 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu ta na mʉtʉʉ,
kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ, okwononi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ okwi, kyɛ
akaɨbɨba ɓɛ a Miko Kunzi.»
8 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, aɓanga ndɨ ɓata kʉgbɛ. 9 Ɨga ndɨ ka ndaɓʉ,
amuusa Yeso ɓɛ: «Wa mbɛyɨ mʉkɨ?» Luki limoti, nɨ Yeso kasikisyigʉ.
10 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, wedokilyi ɨmɨ? Wakɛgʉ
mbɛyɨ kaiba ambɛ ɨmɨ nɔ nakwanana kaʉkʉlaga ikanɨ kaʉbangɨlaga ka
mʉsalaba?» 11 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓʉngama kakʉ kɛgʉ kʉgʉ kamɨ, kiki
asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi upóku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, mʉtʉ

yi nɨnɔ egobi ɓi ka maɓɔkʉ kakʉ, obinikini ɓʉnyɛ ɓudingi kakɨtaga niɓɔ kakʉ.»
12 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Pilatʉ apʉnga ndɨ kakɨsa pisi kasiso
Yeso. Luki limoti, Ɓayuda ɓapʉnga ɓata ndɨ kagbʉngbʉkana ɓɛ:
«Wakasisa alʉkʉ yi nɨmʉ iba wakɛgʉ wai-dakɨ Kaizalɨ. Mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ akaidondiso ɓɛ a ngama, a mumuyoniso ka Kaizalɨ.» 13 Nɨyɔ Pilatʉ
ʉkana ɓɛyɔ, apupisisa ndɨ Yeso. Ika ndɨ ko kiti nɨnɔ ʉkɔgɔ ndɨ mino
ɓangbanga, ka pa nɨyɔ ɓoɗukya ndɨ na matamʉ. Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga
na Libelenia ɓɛ «Gabata.» 14 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo
ka yɨnga wa Pasɨka, banda sa-sita. Pilatʉ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda
ɓɛ: «Ngama kunu nɨmʉ!» 15 Luki limoti, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ:
«Mʉmwɔ! Mʉmwɔ! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!» Pilatʉ umuusa ndɨ
ɓɛ: «Makapa ɓɛ nabangɨlagɨ ngama kunu ka mʉsalaba?» Ɓokumu-
kumu ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na ngama wagɔgɔ, asɨ Kaizalɨ
aka.» 16 Pilatʉ ʉpá kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakabangɨlaga Yeso ka mʉsalaba
(Mataɣɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Luka 23:26-43)

Ɓasʉda ɓava kʉwa ndɨ Yeso. 17 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ yi nɔ
abɨnɨka ndɨ mʉsalaba kakɨ, opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ. Ɨnda kʉwa ndɨ
miso ya pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Pa ya Ɨkpʉkpʉkʉsɔ» isi yi na Libelenia
ɓɛ «Gɔlɔgɔta.» 18 Kʉ ɓɛyɔ, ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba na
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, nɔ kʉ, nɔ kʉ. 19 Pilatʉ okpika ndɨ ko mikya-lɨɓaʉ,
ɓabanga ka mʉsalaba. A ndɨ yikpiko ɓɛ: «Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ,
Ngama ka Ɓayuda.» 20 Ɓayuda ɓudingi ɓatangʉlaga ndɨ moɓiso mi
nɨmɔ, kyɛ pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso a ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ.
A ndɨ yikpiko ka Libelenia, Lilatini na Ligiliki. 21 Kʉwa wa, ɓokumu-
kumu ka Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ Pilatʉ ɓɛ: «Wokokpikoni ɓɛ: ‹Ngama
ka Ɓayuda,› luki limoti kpiko ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: Ɨmɨ
nɨ Ngama ka Ɓayuda!›» 22 Luki limoti, Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨyɔ
nokpiki, ikpikini.»
23 Nɨyɔ ɓasʉda ɓama kabangɨlaga Yeso, ɓava ndɨ ɓotu kakɨ,
ɓagbananaga ka ɓapanga ɓayɨkwanganya. Sʉda ɓemoti-ɓemoti ava
ndɨ panga yi yimoti. Ɓava ndɨ gɔnɨ kanzʉ kakɨ nɨnɔ ɨtila ndɨ nɨ kɛgʉ
na ɓapanga, katʉkya kʉgʉ adwɛ kusili, a ndɨ kutuko kumuti aka.
24 Ɓasʉda ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Takayiɓogonitɔgʉ kanzʉ yi
nɨmʉ, totwini mino lɨɓɛsɛ, iba tɨnɨ ɓɛ wanɨ nɔ asumbo.» Lɨkpʉmʉka li
nɨlɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ Moɓiso Motu nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
«Ɓagbananaga ndɨ ɓotu kamɨ,
ɓatwa lɨɓɛsɛ ko bulya kanzʉ kamɨ.»
Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ.
25 Amakɨ Yeso, mamakɨ-amakɨ nɨnɔ muko yi, Malia nɨnɔ a ndɨ muko
Kɨlɨɔpasɨ sɛ kʉwa Malia mʉtʉ wa Magadala ɓa ndɨ ɓakamaga ɓuwobi
na mʉsalaba ka Yeso. 26 Nɨyɔ Yeso amɨna ndɨ amakɨ pa imoti na
mʉɓɨɓya yi nɨnɔ apága ndɨ kʉgbɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mama, mikakʉ
nɨmʉ.» 27 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ mʉɓɨɓya nɔ ɓɛ: «Amakʉ kʉwa
nɨmʉ.» Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉɓɨɓya nɔ aga ndɨ na Malia kʉ kakɨ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Mataɣɔ 27:45-56; Malɨkɔ 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Kumbuso yi, Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ masɨ itulyonini. Kotulyasa nɨlɔ
ikpikaga ndɨ ka Moɓiso Motu, aɓɨkya ɓɛ: «Nakaɨmʉkana mʉsasa mo
liɓo.» 29 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na mbɨkɛ yimoti yitumo na vinya wozyo ɓɨɗɛ.
Kʉwa wa, ɓasʉda ɓava ndɨ luki limoti la fʉɓʉ-fʉɓʉ, ɓoluba ndɨ ka
vinya yi nɨnɔ, ɓakpɨkɨla ndɨ ka mʉ ma mikya mʉngbɨngɨlɨ ma sɨbʉkʉsɔ
nɨsɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɨsɔpɔ, ɓokpuɗisa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka Yeso. 30 Nɨyɔ
Yeso amya vinya wozyo yi nɨnɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masɨ itulyonini.»
Abʉmya kʉwa ndɨ mʉ, osisa lɨmbɛngɨ.

Sʉda ɓemoti atumini Yeso na syogbu ka mbanzɨ

31 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
Kinili, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓamanda ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓʉbangɨlaga ndɨ iki ka mʉsalaba aka kyɛ Lɨsyɛ la kimumbiso li nɨlɔ,
a ndɨ lidingi. Ɓakʉnga kʉwa ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓuɓunogi magʉ kyɛ
ɓutotisogi. 32 Ɓasʉda ɓodoku kʉwa ndɨ koɓunaga magʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓʉbangɨlaga ndɨ na ɓa Yeso ka mʉsalaba. Ɓapʉnga ndɨ na mʉtʉ wa
mambwa sɛ kʉwa nɨnɔ wagɔ. 33 Nɨyɔ ɓosilo ka Yeso, ɓɨna ndɨ ɓɛ
okwini, kinili, ɓakaɓunagʉ ndɨ ɓata magʉ. 34 Luki limoti, sʉda ɓemoti
atuma ndɨ na syogbu ka mbanzɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, liɓo na ɓangʉ
opupa ndɨ. 35 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɔ akatʉmbʉlaga
yi. Mʉtʉmbʉlagɨ kakɨ a ma lɨngʉnʉ. Ɨyɨ akaiba ɓɛ akaɓɨkya lɨngʉnʉ
ko bulya kyɛ iɓunu ɓinikyononito gɔnɨ. 36 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ
kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mukuwo kakɨ
mumuti aka koɓunikigʉ ndɛkɛ.» 37 Moɓiso magɔgɔ Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Ɓandaga ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatuma ndɨ na syogbu.»

Ɓanaga kalumba Yeso
(Mataɣɔ 27:57-61; Malɨkɔ 15:42-47; Luka 23:50-56)

38 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ mʉtʉ wa Alimatia, ɨnda ndɨ kakʉnga Pilatʉ
manda ka Yeso. Pilatʉ abaɨlya ndɨ. Yɛzɛfʉ ikaga ndɨ mʉɓɨɓya ka Yeso
ko dikiɗi kyɛ a ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda, ovoku kʉwa ndɨ
manda ka Yeso. 39 Nikodimo nɨnɔ ɨnda ndɨ ka Yeso lɨsyɛ limoti no biti,
odoku ndɨ na malazi nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ manɛmanɛ mʉmatanaga
no luki abɛ adʉdʉ. Malazi mi nɨmɔ a ndɨ ɓanda kilo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
40 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓava ndɨ manda ka Yeso, ɓakandaga ndɨ
na ɓabandi ɓi nɨɓayɔ ɓogboɗyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Ɓayuda ɓagyaga ndɨ mino kambwa kalumbo mʉmbanzʉ. 41 Tiko
yimoti a ndɨ ka pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso ka mʉsalaba.
Kʉsɔ wo tiko yi nɨyɔ, a ndɨ na mbʉkʉ yimoti yambɨya nɨyɔ a ndɨ nɨ
ɓakanalumbigʉ mino mʉmbanzʉ. 42 Kaɨna ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ
la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso ka Ɓayuda, ɓalumba ndɨ Yeso
wa kyɛ mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ ɓuwobi.

20

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 28:1-8; Malɨkɔ 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, Malia nɨnɔ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa
Magadala ɨnda ndɨ ka mbʉkʉ. Nɨyɔ osila kʉ, ɨna ɓɛ lɨtalʉ lidingi
nɨlɔ ɓadʉla ndɨ nolu mbʉkʉ, ɓa ndɨ nɨ ɓotumbini. 2 Aga ndɨ mbangʉ
ka Simoni Pɛtɛlɛ na ka mʉɓɨɓya wagɔ nɨnɔ Yeso apaga ndɨ, ʉɓɨkya
ɓɛ: «Ɓanyuni Mombukwono-dosu ka mbʉkʉ, takibigʉ ambɛ ɓabisiku

yani.» 3 Pɛtɛlɛ na mʉɓiɓya nino wago no ɓaga ndi ka mbʉkʉ. 4 Iɓʉ
ɓasi ɓaɓa ɓaga ndi mbangʉ. Luki limoti, mʉɓiɓya nino wago no a ndi
kapikita mbangʉ yapʉ kakitaga Pɛtɛlɛ, adwɛ ndi iyi kambwa. 5 Odidika
ndi, aɓimya, ina ɓotu ɓayiɗukusila ka kpɔlɔ, luki limoti, ni kingyigʉ.
6 Kʉwa wa, Simoni Pɛtɛlɛ, nino a ndi kaɓiɓyoku, osiloku. Ogulya
ndi ka mbʉkʉ, ina ɓabandi ɓayiɗukusilo wa, 7 ina gɔni ndi panga ya
kutuko nikwɔ ɓatikya ndi noku Yeso mʉ. Panga ya kutuko yi niyɔ a ndi
yiɗukufogo, yibisa di ka pa yagɔgɔ ni kɛgʉ pa imoti na ɓabandi. 8 Kʉwa
wa, mʉɓiɓya wagɔgɔ nino aɗikya ndi kosila ka mbʉkʉ, ogulya gɔni.
Ina ndi, aɓinikyana. 9 A ɓɛyɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nino, ɓaɓiɓya ɓa
ndi ni ɓakonotombisyigʉ isi ya likpʉmʉka nilo ɓokpika ndi ko Moɓiso
ɓɛ Yeso opupatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ. 10 Kumbuso yi, ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi
niɓo ɓiganana ndi.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Mataɣo 28:9-10; Maliko 16:9-11)

11 Malia a ndi wakamaga kunzi, ka kpɔlɔ wa mbʉkʉ, anagama.
Ngbingo yi nino a mbɛyi ndi mina kagama aka no, odidika ndi
kaɓimya mbʉkʉ, 12 ʉmina kʉwa ndi ɓamalaika ɓaɓa ɓimokisyogini
ɓotu ɓayotutu, ɓikogini ka pa niyɔ ɓongosa ndi mina manda ka Yeso.
Ɓemoti a ndi miso ya mʉ, wago miso ya magʉ. 13 Ɓamuusa ndi ɓɛ: «Yɛ
ma, wakagama iki?» Usikisya ndi ɓɛ: «Ɓanyuni Mombukwana-dami
ka mbʉkʉ, nakibigʉ ambɛ ɓabisiku yani.» 14 Kumbuso kaɓikya ɓɛyɔ,
oyikana ndi, amina Yeso wakamaga, luki limoti, ni kamibigʉ. 15 Yeso
amuusa ndi ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama iki? Wakakisa wani?» Malia a ndi
kasima ɓɛ zamʉ wo ɓotiko no. Aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Yɛ ba, kika ni iwɛ
no wanyu ɓi, iwanya kʉ wabisi ɓi mino, naviku.» 16 Yeso amaka ndi
ɓɛ: «Malia!» Malia oyikana ndi, aɓikya na Libelenia ɓɛ: «Labuni!»
isi yi ɓɛ «Muwonisilo.»

17 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Wakevilonitɔgʉ, kyɛ nakanoɗokigʉ mbɛyi
ka Baba. Luki limoti, winda kaʉɓikya ɓomika-mama ambɛ nakaɗaka
ka Baba nino a gɔni Obonu, ko Kunzi kami nino a gɔni Kunzi kunu.»

18 Malia yi nino wa Magadala no inda kʉwa ndi kaʉɓikya ɓaɓiɓya
ɓɛ aminito Mombukwono-dosu, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ aɓikya ndi mino.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya kaki
(Mataɣo 28:16-20; Maliko 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Ɓʉgɔgɔ ɓa lisyɛ la Mungu li nilo aka lo, ɓaɓiɓya ɓa ndi
ɓʉmʉmʉkana. Ɓadʉlaga ndi pumi ya ndaɓʉ niyɔ ɓa ndi mino
ɓikpwɔkpwɔkpwɔ, kyɛ ɓa ndi kaʉɓanga Ɓayuda. Yeso odoku ndi,
amaga luga kaɓʉ ɓigba, iyi aka na iɓʉ ɓɛ: «Maziyɔ iki pa imoti
na iɓunu!» 20 Kumbusa kaɓikya ɓɛyɔ, ʉwanya maɓokʉ na mbanzi.
Ɓaɓiɓya ɓogwa kʉwa ndi magyagya kamina Mombukwono-dosu.
21 Yeso igilya ɓata ndi kaʉɓikya ɓɛ: «Maziyɔ iki pa imoti na iɓunu!
Mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Baba ɛtika ndi mino, nakamʉtika imi ɓɛgɛyɔ.»
22 Niyɔ aɓikya ndi ɓɛyɔ, uusya ndi na ahʉ, ʉɓikya ɓɛ: «Limbɛngi-Lotu
iki kʉsɔ kunu. 23 Ɓatʉ ɓasi niɓo mʉpilyaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɓinisanaga
ndɛkɛ na mʉpilya. Ɓasi niɓo makʉpilyigʉ ndɛkɛ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ
na mʉpilya.»

Tʉma oɓinikyonini kʉwa ɓɛ Yeso opupini ka mbʉkʉ

24 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso upuponilya ndɨ mino, Tʉma nɨnɔ
ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi», ɓemoti ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
kɛgʉ ndɨ ɨyɨ wa. 25 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Taminito
sɛ iɓusu Mombukwono-dosu.» Luki limoti, Tʉma usikisya ndɨ ɓɛ:
«Nakini ɓepukulu ɓayo sumani ka maɓɔkʉ kakɨ, nakatuni kpɛngbɛ
ka ɓepukulu ɓi nɨɓɔ, nakovili mbanzɨ kakɨ, nakaɓɨnɨkyanɨgʉ pɔ.»
26 Kumbusa wa pɔsɔ ɓemoti, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ɓata ndɨ ka
ndaɓʉ yi nɨyɔ. Tʉma a kʉwa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ pumi
a ndɨ mino yɨdʉlaga aka yɔ, Yeso odoku ndɨ, ɨyɨ aka luga kaɓʉ ɓɨgba,
ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu!» 27 Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ
Tʉma ɓɛ: «Mʉtʉna kpɛngbɛ kakʉ wanʉ, wɨna maɓɔkʉ kamɨ. Makya
kʉɓɔkʉkɔ wanʉ, wɛvɨla mbanzɨ. Wakikonitɔgʉ ɓata na ɓotumo, luki
limoti, ɓɨnɨkyana kʉwa.» 28 Tʉma asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwana-
damɨ, Kunzi kamɨ!» 29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini sɛ kʉwa
kyɛ weminini? Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyanaga nɨ ɓakinigʉ!»

Yuani akatʉmbʉlaga isi ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ

30 Yeso agyatʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga magɔ
makpʉ ko misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kikpikagagʉ
ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. 31 Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ
maɓɨnɨkyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ,
minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.

21

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya maɗɨya na ɨka

1 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ɓata ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ka kpɔlɔ wa
ibombu ya Tibelia. Upuponilya ndɨ ɓɛnɛ: 2 Lɨsyɛ limoti, Simoni Pɛtɛlɛ,
Tʉma nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Muɓigi, Natanaeli nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ
wa Kana ka iwili ya Galilaya, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa na ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓa ndɨ pa imoti. 3 Simoni Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
«Nakaaga ka ɓosi.» Ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ iɓusu aka, taga na
iɓunu.» Ɓaga kʉwa ndɨ, ɓaɗaka ka ɨngbɔlɔ. Luki limoti, biti yi nɨyɔ,
ɓakanyɔgʉ ndɨ musi gʉtʉgʉ ɓemoti aka. 4 Nɨyɔ lɨsyɛ a ndɨ kosyoku,
Yeso a ndɨ wakamaga kubi, luki limoti ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kamibo.
5 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓomikamɨ, mugwito ɓosi?» Ɨɓʉ aka ndɨ
ɓɛ: «Haaa.» 6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Luboni moyo ka kʉmbanzɨkanɨkɔ
kwa ɨngbɔlɔ, mugwito ɓosi kʉ ɓɛyɔ.» Ɓoluba kʉwa ndɨ, moyo ʉgyagya
kanyɔ kyɛ ɓosi ɓa ndɨ nɨ ɓoyumonini mino ɓɨyʉ. 7 Mʉɓɨɓya nɨnɔ
Yeso apaga ndɨ aɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Mombukwono-dosu aka mʉ!» Nɨyɔ
Simoni Pɛtɛlɛ ʉkana ɓɛyɔ, imokisya ndɨ kutuko kyɛ a ndɨ ndumbu,
ɨyɨ aka ndɨ ko liɓo ɓikudumu. 8 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kodoku aka
ɓɨwɛsɛɛ na ɨngbɔlɔ nɨ ɓananyɔ moyo nɨmɔ a ndɨ nɨ oyumonini na ɓosi
mɔ. A ɓɛyɔ, ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɓyɨ na kubi, a kʉwa ndɨ abɛ mɛtɛlɛ mɨya
imoti aka. 9 Nɨyɔ ɓɨfʉma, ɓatakanya ndɨ musi kʉgʉ wa makamʉ, na
mukati. 10 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Doniku mino na ɓosi nɨɓɔ mapʉnya
kaʉnyɔ.»
11 Simoni Pɛtɛlɛ aɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga koluta moyo
nɨmɔ a ndɨ mʉyʉmana na ɓosi ɓakpʉkpʉ mɨya imoti ɓatɛkɛɓɛ
kuɓukumuti na ɓasaa. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino ɓudingi yɔ, moyo
katɨnɨkagagʉ ndɨ. 12 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Doniku kalyalya.»

Gʉtʉgʉ mʉɓiɓya ɓemoti aka kiɨkpʉndagʉ ndɨ kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?» Ba ndɨ kaiba ɓɨnza ɓɛ Mombukwono-dosu nɔ. 13 Yeso
ukpuɗoku ndɨ, ava mukati, ʉpága pa imoti na ɓosi.
14 A kʉwa ndɨ nganga ya yɨsaa Yeso kaupuponilyo ɓaɓiɓya kakɨ,
katʉkya wa opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ.

Yeso akapá Pɛtɛlɛ ligubo

15 Nɨyɔ ɓama kalyalya, Yeso amuusa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni,
mika Yuani, wɛpagatʉ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓi niɓa?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ
ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatʉ ɓɨnza ɓɛ nʉpagatʉ.» Yeso aka
ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓomikya ɓakɔndɔlɔ kamɨ!» 16 Ɨgyɨlya ɓata
ndɨ kamuusa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani, wɛpagatʉ?» Pɛtɛlɛ asikisya
ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatʉ ɓɨnza ɓɛ nʉpagatʉ.» Yeso
aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kamɨ!» 17 Kumbuso
yi, Yeso amuusa ɓata ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Simoni, mika
Yuani, wɛpagatʉ?» Pɛtɛlɛ alya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka yuuso ya yɨsaa yi
nɨyɔ ɓɛ: «Wɛpagatʉ?» Asikisya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wibaga makpʉmʉka masɨ, wibatʉ ɓɛ nʉpatʉ!» Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kamɨ! 18 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya
ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ wa ndɨ mino mʉwanza, wɨkpɨkɨlaga ndɨ ɨwɛ
mombukwana-dakɨ yi mʉkaɓa, waga kʉ wapaga ndɨ mino. Luki limoti,
ngbingo yi nɨnɔ wadʉɓa ndɛkɛ mino, wananaga ndɛkɛ maɓɔkʉ, mʉtʉ
wagɔgɔ ʉkpɨkɨla mʉkaɓa, aga na ɨwɛ kʉ wakɛgʉ ɓi mino kapa.» 19 Ka
mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso a ndɨ kowonisila ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ okwa mino, apá
ɨbɨba ko Kunzi. Kumbuso yi, Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓyeku!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka mʉɓiɓya nɨnɔ apaga ndɨ

20 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ oyikono, amɨna ndɨ mʉɓiɓya nɨnɔ Yeso apaga ndɨ
nɨ anodoku. Mʉɓiɓya yi nɨnɔ nɔ amuusa ndɨ Yeso na ɓepisi-pisi
lɨsyɛ nɨlɔ ɓa ndɨ mina kalya Pasɨka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wanɨ
nɔ akaʉgaba?» 21 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ amɨna mʉɓiɓya yi nɨnɔ ɓɛyɔ, amuusa
Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, yɛgʉ sɛ kʉwa nɨmʉ, lɨkpʉmʉka tino
lɔ asilya ndɛkɛ?» 22 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakapa ambɛ kokwonito
kadwɛ kʉ kwa kʉ nigoku ndɛkɛ mino, la kakʉ mino nɨ ɨkɨ? Ɨwɛ,
iɓyeku.» 23 Kinili, mongoni mi nɨmɔ aɗa kʉwa luga ka ɓatʉ niɓɔ
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso ɓɛ mʉɓiɓya yi nɨnɔ kokwigʉ ndɛkɛ ɨyɨ. Wɨna sɛ,
Yeso kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛ kokwigʉ, luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakapa
ɓɛ kokwonito kʉ kwa kʉ nigoku ndɛkɛ mino, la kakʉ mino nɨ ɨkɨ?»
24 Dɛmʉ wa makpʉmʉka mi nɨmɔ nɨ mʉɓiɓya yi nɨnɔ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ
okpikaga. Takaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ a ɓalɨngʉnʉ.
25 Yeso agyatʉ ndɨ makpʉmʉka magɔgɔ mudingi. Nakaɨna abɛ
ɓakokpikaga ndɨ masɨ, imoti-imoti, iba pa kikigʉ ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ nɨyɔ
ɓakwanana kobiso mino ɓakɨtaɓʉ ɓi niɓayɔ.

Ligubo
ka ɓatʉtʉmbwa
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa a kɨtaɓʉ ya yɨɓa nɨyɔ Luka okpika ndɨ. Akatʉmbʉlaga mogubo dididi nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa ɓagya ndɨ. Nɨyɔ ya mambwa a «Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpika ndɨ mino.» Kʉsɔ yi, atʉmbʉlaga ndɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, anzɨna ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kukwakʉ ka Yeso, ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, na ɓɛyɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.

Ka Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa, akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya ndɨ mino ɓatʉtʉmbwa, na ɓɛyɔ ɓakpakyanaga ndɨ mino ka ɓagʉɗʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso yasɨ nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓabangana ndɨ na iyu ko ngbingo wa ligubo.

Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓongbingo ɓagɔgɔ ɓɛ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi a asɨ ko bulya kaɓʉ aka. Luka atʉmbʉlaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, ɓɛyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndɨ mino kabɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.

Atʉmbʉlaga ligubo lidingi nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓɛyɔ ka Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Pɔlɔ ɓagya ndɨ. Pɛtɛlɛ nɔ ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓa Yelusalɛma Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓudingi kaɓʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino. Pɔlɔ apága ndɨ ɨyɨ Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ akatɨwonisilo ɓɛ tokwononi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yelusalɛma *1:1–8:3*
Masyɛ ma muliɓo ka Yeso-Kilisito ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ *1:1-11*
Ɓapunogini Matɨasɨ kaiko atʉtʉmbwa *1:12-26*
Doku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu *2:1-13*
Ɓatʉtʉmbwa ɓopupini ɓadɛmʉ ɓo Mongoni Manza ka Yelusalɛma *2:14–8:3*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓa Yudɛa na ka Samalia *8:4–12:25*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ *13:1–28:31*
Lɨgʉndʉ la mambwa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *13:1–14:28*
Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓʉndaga Pɔlɔ *15:1-35*
Lɨgʉndʉ la yɨɓa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *15:36–18:23*
Lɨgʉndʉ la yɨsaa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *18:24–21:16*
Ɓagwini Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ ka Yelusalɛma *21:17–23:22*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Kaizalɨa *23:23–26:32*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Lʉma *27:1–28:31*

Luka akatʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka la kɨtaɓʉ kakɨ

1 Ambɔkʉ Tiofilo,
Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ kamɨ ya mambwa, natʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Yeso apʉnga ndɨ kagya na kowonisilo katʉkya ka ɓʉndɛlɨ,

2 kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Yeso
a ndɨ nɨ upunogini ɓatʉtʉmbwa, kambwa kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, ʉpá
mʉtʉʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Yeso uwonyogini ɓatʉtʉmbwa Lɨmbɛngɨ-Lotu

3 A ɓɛyɔ, kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, Yeso upuponilya ndɨ
ɓatʉtʉmbwa kauwonisilo ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi ɓɛ opupiniku
ɓi ka mbʉkʉ. Kʉsɔ wa masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, Yeso up-
uponilyaga ndɨ, anʉnzɨnɨlya ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi. 4 Lɨsyɛ
limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya pa imoti, ʉgbɨtyaga ndɨ
ɓɛ: «Makotukyonitɔgʉ ka Yelusalɛma wa. Luki limoti, muɓundogoni
apɛpɛ nɨnɔ aka nɔ Baba amʉwanyaga ndɨ. Apɛpɛ yi nɨnɔ ɨmɨ
mombukwana-dakɨ namʉpá ndɨ mongoni mi. 5 A ɓɛyɔ, Yuani oɓotisa
ndɨ ko liɓo. Luki limoti, iɓunu, kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ,
ɓamuɓotiso ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso akaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ

6 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana pa imoti na
Yeso, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakaumigisilyo Ɓezaleli
Ɓʉngama mbɨya wanʉ?» 7 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ bulyo kunu
kaiba ngbingo ikanɨ lɨsyɛ nɨlɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino.
Baba yɨkaka aka nɔ akaiba ko ngu kakɨ. 8 Luki limoti, motumo ɓanʉ
no ngu ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amusilya mino. Miko ɓadɛmʉ
kamɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Yelusalɛma, ka iwili ya Yudɛa na Samalia
wasɨ na kadwɛ ka mondu ma ɔɓɨlɨ wasɨ.»
9 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ Yeso kʉgʉ
wa lɨsyɛ nɨ ɓatʉtʉmbwa kakɨ ɓanamɨna. Kʉwa wa, ɨkʉɓa aɗika ndɨ
ɓiwaɗi nɨ ɓakaminigʉ ɓata.
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓazwa kaɓʉ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino ɓakɨtʉlya aka
kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ Yeso a ndɨ mino kaaga, ɓatʉ ɓaɓa ɓakimokisyogo
ɓotu ɓitutu ɓupuponilyoku ndɨ ɓigbututu. 11 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓatʉtʉmbwa
ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Galilaya, ko bulya ɨkɨ yɔ momononi mino ɓigwo,
mananda asɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ aka ɓɛyɔ? Yeso nɨnɔ Kunzi atumbi luga
kunu kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, igoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ mamini
mino kaaga yi.» 12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓatʉkya ka ngʉpa nɨyɔ
ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Ngʉpa ya Mizeituni, ɓɨga ka Yelusalɛma. Ngʉpa yi
nɨyɔ kɛgʉ ndɨ ɓyɨ na gʉɗʉ, a ndɨ abɛ kilomɛtɛlɛ imoti aka. 13 Ngbingo
yi nɨnɔ ɓosilo mino ka Yelusalɛma, ɓaɗaka ndɨ ka ndaɓʉ ya kʉgʉ nɨyɔ
ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. A ndɨ nɨ Pɛtɛlɛ, Yuani, Yakɔbɔ, Andɨlɨa,
Filipi, Tʉma, Batulumei, Matayɔ, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Simoni nɨnɔ a
ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ ka mugi kaɓʉ na Yuda mika Yakɔbɔ. 14 Ɨɓʉ ɓasɨ
ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ kalʉmba pa imoti na mʉtamanagɨ
mimoti. Ɓalʉmbaga ndɨ na ɓoko, na Malia amakɨ Yeso, na ɓamamakɨ
Yeso.

Ɓapunogini Matɨasɨ kagya ligubo ka pa ka Yuda

15 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓambanzʉ abɛ mɨya na ɓatɛkɛɓɛ-ɓaɓa
nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ, ɓamʉmʉkana ndɨ. Pɛtɛlɛ amaga ndɨ luga ka ɨɓʉ, ɨyɨ
aka ɓɛ: 16 «Ɓomika-mamaaa, okwononi ɓi ɓɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Lɨmbɛngɨ-
Lotu aɓɨkya ndɨ ka Moɓiso. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ anzɨna ndɨ kambwa kʉsɔ
ka Daudi ko bulya ka Yuda. Ɨyɨ Yuda nɔ ɨita ndɨ kʉwa ngama ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso. 17 Yuda a ndɨ ɓemoti kusu, ikaga ndɨ gɔnɨ

na ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu. 18 Oluwa ndɨ tiko no ɓuyi ɓi niɓɔ
ɓakalya ndɨ na ɨɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lanyɛ li nɨlɔ agya ndɨ lɔ. Kʉ
ɓɛyɔ, ogwoku ndɨ na mʉ ɓɨpɛ, mʉma amalɨka, ɓasɔpʉ ɓayasɨ ayobuka
ndɨ ɓigbondo. 19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓʉkana ndɨ mongoni mi
nɨmɔ. Kinili ɓalʉka ndɨ tiko yi nɨyɔ ka lɨsasʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Akɛlɨdamʉ›, isi
yi nɨ: ‹Tiko ya Ɓangʉ›. 20 Wina sɛ, ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka
Ɓayuda ɓɛ:
‹Pa kakɨ iki ndɛkɛ ngundu,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kikigʉ ndɛkɛ mino.›
Ikpiko gɔnɨ ɓɛ:
‹Mʉtʉ wagɔgɔ nɔ avɨ ndɛkɛ pa ya ligubo kakɨ.›
21-22 Kinili, okwononi ɓɛ mʉtʉ ɓemoti ogulyi luga kusu, kaiko dɛmʉ
wo pupo ka Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ. Iki ɓemoti ka niɓɔ
tikaga ndɨ na ɨɓʉ ɓongbinga ɓasɨ, wa tolingyaga ndɨ mino giyo pa imoti
na Ɓamombukwono-dosu Yeso, katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ Yuani
aɓotisa ndɨ mino, na kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino
kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
23 Kʉwa wa, ɓumomosa ndɨ ɓatʉ ɓaɓa: A ndɨ nɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ
ɓamakaga ndɨ ɓɛ Balisaba, ɓalʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yusuto sɛ kʉwa
Matɨasɨ. 24 Kumbuso yi, ɓatʉ niɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓalʉmba
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨnɔ wiba mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓasɨ,
tiwonisilo nɨnɔ wapunogi luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi niɓa, 25 iki atʉtʉmbwa
ka Yeso, agyɨ ɓanʉ ligubo li nɨlɔ Yuda osi ɓi ɨyɨ, ɨmagalya ka pa yi
nɨyɔ kakɨ.» 26 Kʉwa wa, ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ. Lɨɓɛsɛ awanya Matɨasɨ nɨnɔ
ɓamakya ndɨ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti.

2

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓaɓɨɓya

1 Nɨyɔ lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ ɨtʉlyana, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana
pa imoti. 2 Ko ngbingo ɓemoti, mungbi oɓuka ndɨ katukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ muvivi mapʉ, otumo ɓɨɗɛ ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ ɓa
ndɨ mino ɓakikonono. 3 Ɓɨna kʉwa ndɨ luki anipupisoku abɛ maɗaɗa
mo ɓuku. Ɨgbananaga ndɨ, ibisogo limoti-limoti kʉgʉ ka mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka. 4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga
kanzɨna masasʉ magɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ mino
kaʉkpamya.
5 Wɨna sɛ, Ɓayuda niɓɔ ɓotukyoku ndɨ ko giyo yasɨ ya ɔɓɨlɨ, ɓikaga
ndɨ ka Yelusalɛma wa. Ɓaɓangaga ndɨ Kunzi kʉgbɛ. 6 Ngbingo
yi nɨnɔ ɓʉkana ndɨ mino mungbi mi nimɔ, ɓamʉmʉkana ambaza
ɓemoti. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓanombomboya kʉgbɛ, kyɛ mʉtʉ ɓemoti-ɓemoti
luga kaɓʉ a ndɨ kaʉmʉkana ɓaɓɨɓya nɨ ɓakanzɨna ka lɨsasʉ kakɨ
ɓɨkpɛ. 7 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ kʉgbɛ, ɓotumo na ombombo
ɓɨɗɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ niɓana ɓakanzɨna ɓa, ɓakɛgʉ mbɛyɨ ɓasɨ asɨ
Ɓagalilaya aka? 8 Igyonoso kʉwa ɓʉnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga
kusu ʉmʉkanɨ kanzɨna lɨsasʉ kakɨ la kɨɓʉkʉta? 9 Atʉ ndɨ na ɓambanzʉ
niɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka mugi ma Palatɨ, Medi, Elamu, Mezopotamia,
Yudɛa, Kapadokia, Poto na ka iwili ya Azia, 10 Fuligia, Pamufilia, Misili,
ka pa yimoti ya Libia nɨyɔ a ɓuwobi na gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Kuleni. Atʉ
ndɨ na niɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka gʉɗʉ wa Lʉma, 11 ka mugi ma Kɛlɛtɛ na
nɨmɔ ma Alabia. Luga kaɓʉ, atʉ ndɨ na Ɓayuda ɓɨkpɛ, na ɓagɔgɔ niɓɔ

ɓagyaga mʉtʉʉ ka Musa. Wɨna sɛ, iɓusu ɓasɨ takaʉmʉkana kanzɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi ka masasʉ kusu.»
12 Ɓombombaya ndɨ ɓasɨ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ. Ɓuusono ɓɛ: «Isi ya lɨkpʉmʉka lɨna pɨyɛ nɨ ɨkɨ?» 13 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓapʉnga kaʉtɨba ɓaɓɨɓya, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nɨɓana ɓokwini lɨbʉma!»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kambwa wa ambaza ka ɓambanzʉ

14 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaga ndɨ pa imoti na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti, apʉnga ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Iɓunu ɓomikya Ɓayuda, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mikaga ka Yelusalɛma, pongoni motili, mibo nɨlɨ, mʉkana ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya. 15 Ɓatʉ nɨɓana ɓakɛgʉ na lɨbʉma ɓɛyɔ mo mino kaʉmɨna yɨ, kyɛ mɔnɨ a mbɛyɨ ka saa-tatʉ ya ɓʉsɔɓɨ aka. 16 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Yueli aɓɨkya ndɨ, a kʉwa kaigyonoso mbɨya wanʉ:
17 ‹Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: Ka masyɛ ma muliɓo,
nuɗukulya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ Lɨmbɛngɨ kamɨ,
ɓomikunu, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi ɓika ndɛkɛ ɓogyalandʉ,
ɓawanza na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kunu ɓalʉtaga ndɛkɛ ɓonziki.
18 Iyo, ka masyɛ mi nɨmɔ,
noɗuka ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ
kʉgʉ ka ɓagya-ligubo kamɨ ɓoko na ɓalʉkʉ ɓi,
ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓogyalandʉ.
19 Nagya ndɛkɛ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ wa lɨsyɛ
na mokingyosi mʉpá ombombo ka ɔɓɨlɨ wa.
Mɨna ndɛkɛ ɓangʉ,
ɓuku na muki ɓindegbu-ndengbu.
20 Mɔnɨ opiya ndɛkɛ ɓipi,
tɨmba angbamya ɓɨngbʉ abɛ ɓangʉ.
Nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ kambwa wa lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino,
lɨsyɛ li nɨlɔ lidingi na la ɨbɨba.
21 Kʉwa wa, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨgama ndɛkɛ no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndɛkɛ na muhukuso.›
22 Iɓunu ɓomikya Ɓezaleli, hukononi ɓɨnza lɨkpʉmʉka nɨlɨna nakamʉɓɨkya lɨ: Kunzi amuwonisatʉ ndɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɨ wanɨ. Makaiba ɓɨnza ɓɛ Kunzi agya ndɨ luga kunu, pisi ka Yeso, makpʉmʉka makpʉkpʉ, mʉmbanga-mbanga na mokingyosi mʉpá ombombo. 23 Ɓasʉta ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ka maɓɔkʉ kunu, Kunzi a ndɨ kaiba nɨlɔ kambwa aka, abaɨlya ɓɛ igyonosi ɓɛyɔ. Mamwɔ ndɨ pisi kabongisiso ka mʉsalaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. 24 Luki limoti, Kunzi, akʉlaga ndɨ ka mʉzʉzʉla ma kukwakʉ pisi kapupiso ka mbʉkʉ, kyɛ kukwakʉ kakwananɨgʉ ndɨ kakʉkʉmɨlyaga.
25 A ɓɛyɔ, Daudi anzɨna ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Namɨnaga ndɨ Mombukwono-dosu kambwa kamɨ ɓongbinga ɓasɨ,
a ɓuwobi na ɨmɨ kyɛ nakomomonitɔgʉ.
26 Kinili, lɨmbɛngɨ kamɨ a na mazɨyɔ,
mʉnɔkʉ kamɨ amutumo na magyagya ɓɨɗɛ,
gʉtʉgʉ nzʉyɨ kamɨ ika ndɛkɛ yakɨtʉlya ka mʉtamanagɨ,
27 a ɓɛyɔ, wakasɨgʉ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ kozingo ka ɓabɨlɨ,
wakasɨgʉ ndɛkɛ mʉgya-ligubo kakʉ Wotu kapɔ.
28 Wewonisila ndɨ ɓopisi ɓaya ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,

wetumisa ndɛkɛ na magyagya ɓiɗɛ wa tiko mino na ɨwɛ.›

29 Ɓomika-mama, nakwanana kamʉɓiɨkya lingʉnʉ ko bulya ka titosu
ɓɛyɔ ka Daudi ɓɛ: okwoni ndɨ, ɓalumbo. Mbʉkʉ kakɨ a mbɛyɨ ɓata
wa aka wa kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ. 30 Luki limoti, a ndɨ mugyalandʉ, iba
ndɨ ɓɛ Kunzi akʉlya ndɨ silika ɓɛ amomosa ndɛkɛ miki ɓemoti luga wa
lɨvananza kakɨ nɨnɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama ka pa kakɨ. 31 Daudi ɨna ndɨ
kambwa aka ɓɛ Kilisito opupokuto ndɛkɛ ka mbʉkʉ ngbingo yi nɨnɔ
aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Kunzi kasɨgʉ ndɛkɛ kozingo ka ɓabɨlɨ,
na nzʉyɨ kakɨ kapʉgʉ ndɛkɛ.›
32 Kunzi apupisatʉ ndɨ Yeso yi nɨnɔ nakanzɨna ko bulya kakɨ ka
mbʉkʉ, iɓusu ɓasɨ ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. 33 Kʉwa wa, Kunzi
aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ. Apá ndɨ Lɨmbɛngɨ-
Lotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ awanyaga ndɨ mino. Yeso atitikilyoku ndɨ. A
nɨlɔ makaɨna na kaʉkana mbɨya wanʉ. 34 A ɓɛyɔ, Daudi kaɗakagʉ ndɨ
ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
dawiki ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
35 kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba
kakʉ.›
36 Kinili, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya Izaleli ɓokwononi kaiba ɓɨnza
ɓɛ Yeso yi nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi aitisa ndɨ
Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓaboilyini Kunzi

37 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓogwa
ndɨ ombombo kʉgbɛ. Ɓamuuso Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓɛ:
«Ɓomika-mama, tagya nɨlɨna ɓʉ?» 38 Pɛtɛlɛ usikisya ɓɛ: «Ikosoni
mambɛngɨ na mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ogwo iɓatiso ko lino ka Yeso-
Kilisito, Kunzi amʉpɨlyatʉ ɓʉnyɛ kunu, amʉpá Lɨmbɛngɨ-Lotu. 39 A
ɓɛyɔ, agʉmɛ ko Kunzi a ko bulya kunu na ɓomikunu. A ko bulya ka
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ɓyɨ, na ɓasɨ nɨɓɔ Mombukwono-dosu Kunzi ʉmaka
ndɛkɛ.»
40 Pɛtɛlɛ idukulogo ɓata ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka magɔgɔ
kaʉpá mʉsasa ka baya na kautumiso mambɛngɨ, anaɓɨkya ɓɛ:
«Puponi ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kyɛ ɓa ɓanyɛ, Kunzi
amuusagatʉ.» 41 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Pɛtɛlɛ,
ɓogwo iɓatiso. Lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓabaɨlya ndɨ,
ɓɨmatɨla ka liɗu ka ɓatʉ ɓa baya.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓa baya ikaga ndɨ ɓʉnɨ?

42 Ɓikaga ndɨ ɓakɨtʉlya ɓongbinga ɓasɨ kaʉkana mʉtɨwɨ ka
ɓatʉtʉmbwa, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ikaga ndɨ abɛ ɓomika-muko, ɓanalyalya pa
imoti na ɓanalʉmba pa imoti. 43 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga
kaɓʉ ikaga ndɨ na kʉɓangakʉ, kyɛ Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga makpʉ pisi ka ɓatʉtʉmbwa. 44 Ɓikaga ndɨ ɨɓʉ
ɓasɨ luki limoti, ɓanobiso mukumbo kaɓʉ pa imoti. 45 Ɓagabaga
ndɨ lingama na mukumbo kaɓʉ, ɓagbananaga ɓuyi ɓi luga kaɓʉ ɓasɨ
kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka. 46 Lɨmbɛngɨ limoti,
ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanalyalya

pa yimoti*. Ɓalyalyaga ndɨ na magyagya, na mambɛngɨ maki-
siso ka ɓandaɓʉ kaɓʉ. 47 Ɓabibisaga ndɨ Kunzi, ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓanʉpa. Masyɛ masɨ Mombukwono-dosu ʉmatɨlaga ndɨ ka liɗu kaɓʉ,
ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓinisanaga ndɨ na muhukuso.

3

Zɛgɛsɨ okpokyonini

1 Lɨsyɛ limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ kaɗaka ka Ndaɓʉ ko Kunzi
ka malʉmba ma saa-tisa. 2 Ɓuwobi na mupumi mi, nɨmɔ ɓalɨkyaga
ndɨ ɓɛ «Mupumi Manza», mʉlʉkʉ ɓemoti ikaga ndɨ wa. Mʉlʉkʉ
yi nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ. Masyɛ masɨ ɓabinikogoku ndɨ wa, kyɛ
iki kaɨkʉkʉngya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓogulyaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ. 3 Nɨyɔ amɨna
ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani nɨ ɓanogulyo kʉ, ʉkʉnga ɓuyi. 4 Ɓanda ndɨ
ɓɨngbangbangba, Pɛtɛlɛ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Tindoku!» 5 Alʉkʉ nɔ ʉnda
ndɨ ɓizumuuu, kyɛ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓakapá luki. 6 Kʉwa wa,
Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ gʉtʉgʉ na lɨfalanga aka ikanɨ ɔlɔ. Luki
limoti, nakaʉpá tʉmatʉ nɨtɔ na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito nɨnɔ mʉtʉ
wa Nazalɛtɨ, wamaga, wakpakyana!»

7 Kumbuso yi, Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ
kamomoso. Wa aka wa, magʉ apingaga ndɨ, 8 ɨyɨ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ,
ɓɨgba, apʉnga kakpakyana. Ɓogulya ndɨ na Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani,
anobumbukogo nɨ anabibiso Kunzi. 9 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa,
ɓamɨna nɨ anakpakyana, anabibiso Kunzi. 10 Nɨyɔ ɓibo ɓɛ ɨyɨ nɔ ikaga
ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya ka kpɔlɔ wa mupumi ma Ndaɓʉ ko Kunzi,
nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Mupumi Manza», ɓaɓanga ndɨ, ɓapʉnga
kombomboyo ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ akɨtyanaga ndɨ lɔ.

Pɛtɛlɛ akanzɨna ka Ndaɓʉ ko Kunzi

11 Alʉkʉ nɔ kɛgʉ ndɨ ɓata kapa katʉkya ka kpɔlɔ ka Pɛtɛlɛ na Yuani.
Ɓatʉ ɓasɨ ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ, ɓaga mbangʉ kʉ ɓa ndɨ mino ka
pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Pa ya kɨgbʉka ka ngama Sɔlɔmɔnɔ.» 12 Nɨyɔ
Pɛtɛlɛ ɨna ndɨ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, ko bulya
ɨkɨ yɔ mo mino kombomboyo ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ? Ko bulya ɨkɨ yɔ mo
mino katɨnda ɓɨngbangbangba abɛ iɓusu ɓɔ takpokyonisi pisi ko ngu
na ɓungbingbili kusu kambwa ko Kunzi? 13 Kunzi ka Abalahamʉ, ka
Isaka na ka Yakɔbɔ, Kunzi ka ɓotitosu, owonisi ɨbɨba ka musunzu kakɨ
ɓɛyɔ ka Yeso. Iɓunu masʉta ndɨ, mamanganya kambwa ka Pilatʉ nɨnɔ
a ndɨ wakɨtʉlya kakʉlaga. 14 A ndɨ Wotu na Wongbingbili, luki limoti,
iɓunu mamanganya ndɨ, maɓɨkya Pilatʉ ɓɛ amʉkʉlyɨ mʉgya-manyɛ.
15 Wɨna sɛ, iɓunu mamwisisa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ atɨpága ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
luki limoti Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ. Tɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ no
miso. 16 Alʉkʉ yi nɨmʉna makamɨna mʉ, mamibagatʉ. Ohuki pisi ka
baya yo lino ka Yeso, lino li nɨlɔ apingisogini. Baya yɔ ahukusi lɨngʉnʉ
ɓɛyɔ ma kʉwa mino kamɨna yɨ.

17 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakaiba ɓɨnza ambɛ iɓunu na
ɓangama kunu magya ndɨ Yeso ɓɛyɔ kyɛ makɛgʉ ndɨ kaiba. 18 Luki
limoti, Kunzi otulyosa ndɨ nɨlɔ aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ pisi ka
ɓogyalandʉ ɓasɨ ɓɛ Masiya kakɨ igyogyisatʉ ndɛkɛ. 19 Yikosoni nɛkɨ

* **2:46** 2:46 ɓanalyalya pa yimoti: Akwananatʉ kaiko ka mɨza ka Mombukwono-dosu, ikanɨ kalya kɔmɔnyɔ, ikanɨ kalya malɨlɨ aka ɓɨkpɛ.

ɔɓɨlɨ kunu, mamigilyoku Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ kunu. 20 Kʉwa wa,
Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ ngbingo muyukumo, amʉtɨkɨlya
Yeso, Masiya nɨnɔ amʉpʉnɨlyaga ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ. 21 Mbɨya
wanʉ, okwononi ɓɛ Yeso iki mbɛyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ aka kadwɛ ko
ngbingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino masɨ ka ɓungbingbili.
Katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi oɓikyoni ndɨ nɨlɔ pisi ka ɓogyalandʉ kakɨ
ɓotu. 22 A ɓɛyɔ, Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-donu Kunzi
amʉtɨkɨlya ndɛkɛ mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, opupa ndɛkɛ luga wa lɨvananza
kunu. Ukonogoni ndɛkɛ masɨ nɨmɔ iko kamʉɓɨkya. 23 Mʉtʉ yi
nɨnɔ kikigʉ ndɛkɛ kamʉkana, ɓapupisa ndɛkɛ ka lɨvananza ko Kunzi,
ɓamwɔ.› 24 Katʉkya ko ngbingo ka Samueli, ɓogyalandʉ ɓasɨ na nɨɓɔ
ɓa ndɨ kumbuso kaɓʉ, ɓanzɨnagatʉ ndɨ ko bulya nɨlɔ akaigyonoso
ka masyɛ mi nɨma. 25 Iɓunu ma ka ɨkɔngɔ ka ɓogyalandʉ na nɨɓɔ
ɓa agʉmɛ nɨnɔ Kunzi agya ndɨ na ɓotitonu, kaɓɨkya Abalahamʉ ɓɛ:
‹Ɓopiga ɓaya ɔɓɨlɨ ɓayasɨ inisana ndɛkɛ na ɓʉɓʉnga pisi ka lɨvananza
kakʉ.› 26 Kinili, Kunzi atikoku mbɛyɨ ndɨ mʉgya-ligubo kakɨ ko bulya
kunu, kyɛ amuɗukilyi ɓʉɓʉnga, anyɔgɔ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu
ka ɓʉnyɛ kakɨ.»

4

Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ko ngbongu ka Basa-Yidingi

1 Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ. Ko
ngbingo yi nɨnɔ, ɓokumu, ngama ka ɓazamʉ ya Ndaɓʉ ko Kunzi
na Ɓasadukayɔ ɓopuponoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ. 2 Mambɛngɨ a ndɨ kaʉtʉla
kyɛ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ na
kaʉɓɨkya ɓɛ yɛkɨ Yeso opupa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ,
ɓopupa ndɛkɛ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ. 3 Ɓugwi kʉwa ndɨ, yɛkɨ a kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ,
ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ kadwɛ na ɓʉgala ɓi. 4 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi
luga ka nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtʉʉ, ɓabaɨlya ndɨ. Ɓa kʉwa ndɨ banda
ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.

5 Ɓʉgala ɓi, ɓangama ka Ɓayuda, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ ka Yelusalɛma. 6 Kumu-kumu ɓɛyɔ ka
Ana a ndɨ wa gɔ wa, Kayafa, Yuani, Alesandulia sɛ kʉwa ɓatʉ ɓasɨ
ɓa lɨvananza ko kumu-kumu. 7 Ɓupupisoku ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani,
ɓumomoso kambwa kaɓʉ, ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ko ngu ka wanɨ ikanɨ
ko lino ka wanɨ yɔ mogyi ɓi mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ?»

8 Kʉwa wa, yɛkɨ Pɛtɛlɛ a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨɗɛ,
usikisya ɓɛ: «Iɓunu ɓangama, sɛ kʉwa iɓunu ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, 9 na
lɨsyɛ li nɨlɨ, kika nɨ iɓusu ta ko ngbongu, a ko bulya ɓʉnza nɨɓɔ tagyilyi
ɓi zɛgɛsɨ yi nɨmʉ na ɓɛyɔ ouki mino yi. 10 Iɓunu na ɓomikya Ɓezaleli
ɓasɨ wibonito sɛ ɓɨnza ambɛ kika nɨ alʉkʉ yi nɨmʉna omogi kambwa
kunu mʉna a wapʉpʉ, a ko lino ka Yeso-Kilisito mʉtʉ wa Nazalɛtɨ. Ɨyɨ
nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi apupisoku ka mbʉkʉ. 11 Ɨyɨ
nɨnɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ko bulya kakɨ ɓɛ:

‹Lɨtalʉ nɨlɔ iɓunu, ɓopipiko, mombimba ndɨ
iitoni kʉwa lɨtalʉ la ɨzangɨya la muɓumbe.›

12 Muhukuso kɛgʉ ka mʉtʉ wagɔgɔ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kyɛ kɛgʉ no
lino gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ ɓʉpá ɓambanzʉ kʉnʉ kusili wa mɔnɨ ɓɛ
kyɛ ʉpí muhukuso.»

13 Ɓatʉ niɓɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ ka Basa-Yidingi ɓombomboya ndɨ
kʉgbɛ, kaɨna ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ mino kanzɨna nɨ ɓakɛgʉ na
kʉɓangakʉ, kyɛ ɓumibagatʉ ndɨ ɓɛ ɓa ɓatʉ ɓa payaya na ɓakaɓyɛgʉ
ndɨ ɨkɔlɔ. Ɓandʉnga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓikaga ndɨ pa imoti na Yeso. 14 Luki
limoti, ɓatʉ ndɨ kamɨna alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ wakamaga ɓuwobi
na ɨɓʉ. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ. 15 Ɓʉkpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓopupi
kunzi. Ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ, 16 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tʉgya
sɛ ɓatʉ nɨɓana ɓʉnɨ? A ɓɨngbanganya ɓɛ ɓagyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka
lɨmbanga, ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓakaiba, kɛgʉ na yanganya. 17 Luki
limoti, kɛgʉ ɓɨnza ɓɛ mongoni mi nɨmɔ isisilogi kawawa luga ka
ɓambanzʉ. Tʉpakya nɛkɨ na ɗɨya ambɛ ɓakanzinilyonitɔgʉ ɓata
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ko lino ka Yeso.»
18 Kumbuso yi, ɓʉmaka ɓata ndɨ, ɓʉgbɨtyaga ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ
ɓakonzinonitɔgʉ ɓata ikanɨ ɓakowonisilonitɔgʉ ko lino ka Yeso.
19 Luki limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓusikisya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mbɛyɨ ɨɓunu
aka, atʉ ngbingbili ko misa ko Kunzi kamʉɓanga ɨɓunu nɨ takɛgʉ
kaɓanga Ɨyɨ? 20 Kiko ɨɓusu aka, takakwananɨgʉ kaasa kanzɨna ko
bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ tɨna ndɨ, tʉkana.» 21 Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi
ɓʉnyakɨlya ɓata ndɨ, ɓʉsa. Ɓakɨnagʉ ndɨ pisi nɨyɔ ɓakwanana ndɨ
mino kaugyogyiso ko bulya ka ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa
ndɨ kabibiso Kunzi ka nɨlɔ akɨtaga ndɨ lɔ. 22 Alʉkʉ yi nɨnɔ inisana
ndɨ na muhukuso mʉmbanga nɔ, a ndɨ na ɓyanga kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya.

Malʉmba ka nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

23 Nɨyɔ ɓasisa Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, ɓɨnda kʉwa ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga
ɓawai-daɓʉ masɨ nɨmɔ ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓʉɓɨkya
ndɨ. 24 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalʉmba ndɨ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti ɓɛ:
«Ngamaaa, ɨwɛ nɔ wagya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo makpʉkpʉ na masɨ
nɨmɔ a kʉsɔ yi. 25 Pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, wanzinisa ndɨ titosu ɓɛyɔ ka
Daudi, mʉgya-ligubo kakʉ ɓɛ:
‹Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛvananza ɓo mino kavɨkɨmanaga?
Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓambanzʉ ɓo mino kagya ɓodikiɗi ɓaya payaya?
26 Ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨmbamba ndɨ ka lʉnga,
Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓamʉmʉkana ndɨ
kagyogyiso Mombukwono-dosu
na kagyogyiso Masiya nɨnɔ apʉnaga ndɨ.›
27 Iyo, a ɓɛyɔ, ngama Ɛlɔdɨ ɨɓʉ na Pɔsɔ Pilatʉ ɓamʉmʉkana ndɨ ka
gʉɗʉ yi nɨnɔ, pa imoti na ɓɛvananza ɓayagɔgɔ na ɓomikya-Ɓezaleli.
Ɓamʉmʉkana ndɨ kagyogyiso Yeso, mʉgya-ligubo kakʉ wotu, nɨnɔ
wapʉnaga ndɨ ɓɛ iki Masiya. 28 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ kotulyoso nɨlɔ
wosisilya ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ko ngu na ka sɨpananɨsɔ kakʉ.
29 Mombukwono-dosu, mbɨya wanʉ, wɨnanɔ ɓaka ɓɛyɔ ɓo mino
katigyogyiso yi. Ʊpá ɓosunzu kakʉ ngu kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakʉ
nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ. 30 Nonokunɔ kʉɓɔkʉkɔ kakʉ ɓambanzʉ
ɓahʉkɨ, ɓɨnɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi ko lino
ka mʉgya-ligubo kakʉ wotu ɓɛyɔ ka Yeso.»
31 Nɨyɔ ɓama kalʉmba ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓʉmʉmʉkana yɔ
ɨzʉkʉla ndɨ ɓingbwuku-ngbwuku. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-
Lotu, ɓapʉnga kaɓɨkyaga Mongoni ko Kunzi nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

Yʉkanana ka ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

32 Ambaza ka ɓatʉ niɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓikaga ndɨ lɨmbɛngɨ limoti na
mʉtamanagɨ mumoti. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ
mukumbo kakɨ a makakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, ɓobisaga ndɨ masɨ pa
yimoti ko bulya kaɓʉ. 33 Ɓatʉtʉmbwa ɓatʉmbʉlaga ndɨ no ngu yasɨ
mongoni nɨmɔ Mombukwono-dosu Yeso opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ.
Kunzi uɗukilya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ɓudingi. 34 Mʉtʉ wa yangya
kikogigʉ ndɨ luga kaɓʉ. A ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na ɓotiko ikanɨ
ɓandaɓʉ ɓagabaga ndɨ, ɓodoku no ɓuyi ɓi 35 ɓʉpá ɓatʉtʉmbwa. Ɨɓʉ
ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka.

36 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ, ɓatʉtʉmbwa ɓalʉka ndɨ
ɓɛ Balanaba, isi yi ɓɛ «Nɨnɔ utumisaga ɓɛngɛnɨ mambɛngɨ». Alʉkʉ yi
nɨnɔ a ndɨ Mulawi, mʉtʉ wa uzu ya Kipulo, 37 agaba ndɨ tiko kakɨ, aga
ndɨ na ɓuyi ɓi, upóku ɓatʉtʉmbwa.

5

Yɨgya yanyɛ ka Anania na Safila

1 Luki limoti, atʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania.
Nɨyɔ ɓʉkanana na mukakɨ ɓɛyɔ ka Safila, ɓagaba ndɨ gɔnɨ tiko kaɓʉ.
2 Ɓʉkanana ndɨ na mukakɨ, asʉma ndɨ ɓuyi ɓagɔgɔ, ɨnda kʉwa ndɨ
kaʉpá ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ otigala ndɨ. 3 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ:
«Anania, ko bulya ɨkɨ yɔ abɨlɨ umingyi mino ɓɛyɔ kaɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu,
wasʉma ɓuyi ɓagɔgɔ nɨɓɔ wogobi ɓi mino tiko? 4 Kambwa kagaba tiko,
tiko yi nɨyɔ kɛgʉ ɓi ya kakʉ? Kumbuso kagabo yi, ɓuyi ɓi kɛgʉ ɓi gɔnɨ
ɓa kakʉ? Ipungonogi mbɛyɨ na ɨwɛ ɓʉnɨ kagya ɓɛyɔ? Ɛɛɛ, wakuɓugʉ
sɛ ɓambanzʉ, luki limoti, waɓu Kunzi!»

5 Nɨyɔ aka yɔ Anania ʉkana ɓɛyɔ, ogwa ndɨ ɓingbiii, okwo wa aka
wa. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
6 Ɓotugbo ɓodoku kʉwa ndɨ, ɓatikyogo, ɓabɨnɨka, ɓaga ndɨ kalumbo.

7 Nɨyɔ agya abɛ saa yɨsaa ɓɛnɛ, mukakɨ osiloku ndɨ, nɨ kɛgʉ kaiba
nɨlɔ okitonogi. 8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨɓɨkya mbɛyɨ, ɓuyi ɓasɨ
nɨɓɔ ogwi ɓi ko tiko nɨɓana aka ɓa?» Asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, ɨɓu
nɨɓɔ aka ɓɔ.» 9 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mukononi pɨyɛ
ɓi na mbʉnyakʉ ɓʉnɨ kakɨngɨlaga Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu?
Ʉkana, ɓatʉ nɨɓɔ ɓapʉnya kalumbo mbʉnyakʉ, ɓa mbɨya wanʉ ka
mupumi wa, ɓakaaga na ɨwɛ ɓɛgɛyɔ.» 10 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka
nɔ, ogwo ka magʉ ka atʉtʉmbwa wa, okwa ndɨ. Ɓotugbo ɓogulyoku
ndɨ, ɓatakanya nɨ odokini. Ɓaga ndɨ na ɨyɨ, ɓalumboku ka kpɔlɔ ka
mbʉnyakɨ. 11 Kʉwa wa, kanisa yasɨ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ
mongoni mi nɨmɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.

Ɓatʉtʉmbwa ɓakagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga

12 Ɓatʉtʉmbwa ɓagyaga kʉwa ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
na mokingyosi makpʉ luga ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ
ɓamʉmʉkanaga ndɨ ɓasɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ pa ya yɨgbʉka ka
Sɔlɔmɔnɔ. 13 Kɛgʉ ndɨ na mʉtʉ wodi nɨnɔ ɨkpʉndaga ndɨ kamatɨkana
na ɨɓʉ. Wɨna sɛ, ɓambanzʉ ɓubibisaga ndɨ kʉgbɛ. 14 Ambaza ka
ɓalʉkʉ na ɓoko nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyanaga ndɨ Mombukwono-dosu ikaga ndɨ
kobwo, anɨmatɨla ka ɓatʉ ɓa baya. 15 Ɓʉbɨnɨkaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu

ko ɓopisi, ɓumongoso ka ɓakʉlʉgbʉ ikani ka ɓakalagba. Ɓagyaga ndi ɓɛyɔ kyɛ Pɛtɛlɛ kakitaga wa, mulundu kaki akwanani kaʉdʉnda mino ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ. 16 Ambaza ka ɓambanzʉ odogokuto ndi gɔni kotukyoku ka ɓagʉɗʉ niɓɔ ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓodogoku ndi na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu na niɓɔ ɓa mambɛngi ma ɓʉnyɛ. Iɓʉ ɓasi ɓahʉkagatʉ ndi.

Yigyogyiso ka ɓatʉtʉmbwa

17 Kʉwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓikaga ndi na iɓʉ, isi yi ɓɛ liɗu ka Ɓasadukayɔ, ɓʉminilya ndi ɓatʉtʉmbwa imi. 18 Ɓugwi, ɓʉmakya ndi ka bɔlɔkɔ yidingi. 19 Luki limoti, no biti malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu oukwa ndi pumi ya bɔlɔkɔ, upupisoku, ʉɓikya ɓɛ: 20 «Wogoni ka Ndaɓʉ ko Kunzi, mʉɓikyaga ɓambanzʉ likpʉmʉka lasi nilɔ la ɔɓili wambiya.»

21 Niyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagya ndi ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓopupya ndi ɓiɓo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓapʉnga kapá mʉtʉʉ.

Kumu-Kumu na ɓatʉ niɓɔ ɓa ndi na iɓʉ, ɓʉmʉmʉla ndi ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasi ka Ɓayuda ka mʉnzina ka Basa-Yidingi. Ɓʉtika kʉwa ndi ɓambanzʉ kaumokoku ɓatʉtʉmbwa ka bɔlɔkɔ. 22 Luki limoti, niyɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ, ɓakʉtakanyagʉ ndi ɓata ɓatʉtʉmbwa. Ɓigoku ndi kaʉpága mongoni mi nima: 23 «Totokonyi pumi ya bɔlɔkɔ yidʉlaga ɓinza ɓikpwɔkpwɔkpwɔ. Ɓazamʉ ɓo ɓi ka pa kaɓʉ aka kambwa wo pumi. Luki limoti, niyɔ toukwi mupumi, takatokonyigʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.» 24 Niyɔ ngama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na ɓokumu-kumu ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓamama ndi ɓigbagbagba, ɓanimuuso ɓɛ isilyoku sɛ kʉwa ɓʉ. 25 Kʉwa wa, mʉtʉ ɓemoti upuponilyoku ndi ɓiwɛɛɛ, ʉɓikya ɓɛ: «Ɓatʉ niɓɔ mugwi ɓi ɓa sɛ kaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ.»

26 Kumbuso yi, ngama ka ɓazamʉ na ɓatʉ kaki ɓinda ndi kaugwi. Ɓodoku na iɓʉ, luki limoti, ɓakʉgya ndi na ɓou kyɛ ɓa ndi kaiɓangilya ɓɛ ɓambanzʉ ɓakubumonitɔgʉ na matamʉ.

27 Niyɔ ɓosiloku ndi na iɓʉ, ɓumomoso kambwa wa Basa-Yidingi. Kʉwa wa, Kumu-Kumu apʉnga ndi kausombiso, 28 iyi aka na iɓʉ ɓɛ: «Takamupokyigʉ mbɛyi ɓi kapá mʉtʉʉ ko lino ka mʉtʉ yi ninɔ? Mʉtʉʉ kunu itulyonini ka Yelusalɛma wasi. Makapa katigboɗyo molingo ma ndʉga ka mʉnɔkʉ ko bulya kukwakʉ kaki!» 29 Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓosikisya ndi ɓɛ: «Okwononi kaɓanga Kunzi ni kɛgʉ kaʉɓanga ɓambanzʉ aka. 30 Mabangilaga ndi Yeso ka mʉsalaba, mamwɔ. Luki limoti, Kunzi ninɔ ka ɓotitosu apupisoku ndi ka mbʉkʉ. 31 Kunzi aɗokisa ndi kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzikaniko kaki, abisa ndi Ngama na Muhukuso kyɛ Ɓezaleli ɓoyikoni, Kunzi ʉpilya ɓʉnyɛ kaɓʉ. 32 Iɓusu, ta ɓadɛmʉ ɓa likpʉmʉka li nilɔ, pa imoti na Limbɛngi-Lotu nilɔ Kunzi ʉpá ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaɓangaga.»

33 Niyɔ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉmʉkana mino ɓɛyɔ, miso ʉtana ndi ɓingbʉ, ɓa ndi kapa kaʉma ɓatʉtʉmbwa. 34 Luki limoti, luga kaɓʉ wa, a ndi na Mufalisayɔ ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Gamalieli, muwonisilo wa mʉtʉʉ ka Musa. Ɓambanzʉ ɓasi ɓaɓangaga ndi kʉgbɛ. Amaga ndi luga kaɓʉ, aɓikya ɓɛ ɓupupisi mbɛyi ɓatʉtʉmbwa kunzi. 35 Kumbuso yi, aɓikya ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, wiminyonito ka nilɔ makapa kagya ko bulya ka ɓatʉ ɓi niɓa. 36 Kanokitogigʉ masyɛ makpʉ

wa Teuda ipupisa ndʉkʉ mino. Ɨyɨ, ɨmɨnaga ɓi abɛ kika mʉtʉ mudingi, ɓambanzʉ banda ɓamɨya ɓakwanganya ɓaɓɨɓyaga ndʉkʉ ɓingbooo. Luki limoti, ɓamwoni ndʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono ɓingbwi, gʉtʉgʉ ɓemoti aka kasɨkanagʉ ndʉkʉ. 37 Kumbusa kakɨ, Yuda nɨnɔ mʉtʉ wa Galilaya ipupisoku ɓi ɓɛgɛyɔ, wa ɓa ndʉkʉ mino kaʉtanga ɓambanzʉ. Ɨyɨ, uluta ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ kaɓɨɓya. Luki limoti, ɓamwɔ ndʉkʉ gɔnɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono. 38 Mbɨya wanʉ, na nɛkɨ kamʉɓɨkya ambɛ tumboni tamanaga kunu ka ɓatʉ ɓi nɨɓa, musiso. Kiko lɨkpʉmʉka ka ɓambanzʉ, osyatʉ. 39 Luki limoti, kika nɨ akotukyoku ko Kunzi, makakwananɨgʉ kakpɨngba. Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ, makulononononito no Kunzi!»

Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Gamalieli. 40 Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓatʉtʉmbwa, ɓutinisiso ɓimbo, ɓʉgbɨtyaga ɓɛ ɓakoɓikyonitɔgʉ ɓata lɨkpʉmʉka ko lino ka Yeso. Kumbuso yi, ɓusisa ndɨ. 41 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓopupa ndɨ ka Basa-Yidingi. Ɓa ndɨ ɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ, kyɛ Kunzi ɨna ndɨ ɓɨnza ɓɛ ɓigyogyisi ko bulya lino ka Yeso. 42 Masyɛ masɨ, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓandaɓʉ ɓayagɔgɔ dididi, ɓisisilaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.

6

Ɓupunogini ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka kausingyo ɓatʉtʉmbwa

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, yɛkɨ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ kobwo kʉgbɛ, Ɓayuda nɨɓɔ ɓanzɨnaga Ligiliki ɓapʉnga ndɨ kaɨgama na nɨɓɔ ɓanzɨnaga Libelenia, ɓanaɓɨkya ɓɛ masyɛ masɨ, ngbingo mʉgbananaga malɨlɨ, ɓakʉpágɨgʉ ɓowoko kaɓʉ malɨlɨ ɓɨnza. 2 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ, ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ tasɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya yɨgbananaga malɨlɨ. 3 Kinili, ɓomika-mama, hupunogoni ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka luga kunu nɨɓɔ ɓa yɨgya yanza, ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu na yimibo. Tʉpá ɨɓʉ ligubo li nɨlɔ. 4 Iɓusu, togulyonogo malʉmba na kaɓɨkyaga Mongoni Manza.» 5 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓosa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ. Ɓʉpʉnaga kʉwa ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa: Etieni, mʉtʉ wa baya yidingi na mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu, Filipi, Pɔlɔkɔlɔ, Nikanɔlɔ, Timoni, Palamɛna sɛ kʉwa Nɨkʉla, mʉtʉ wa Atiokia nɨnɔ abaya ndɨ ka kanisa ka Ɓayuda. 6 Kumbuso yi, ɓodoku ndɨ na ɨɓʉ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa, ɓubisilya maɓɔkʉ, ɓʉlʉmbɨlya.

7 Mongoni Manza ko Kunzi a kʉwa ndɨ ka isisilogo aka. Ka Yelusalɛma, ɓaɓɨɓya ɓobwa ndɨ ɓakpʉ na ɓokumu ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.

Ɓagwini Etieni

8 Etieni nɨnɔ Kunzi aɗukilya ndɨ ɓʉɓʉnga, atumiso no ngu, agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi makpʉkpʉ luga ka ɓambanzʉ. 9 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso na Etieni. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ ya malʉmba nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Ɓosunzu ɓʉkʉlɨkanaga.» A ndɨ Ɓayuda ɓa gʉɗʉ wa Kulɛnɛ, nɨyɔ ya Alesandulia, sɛ kʉwa nɨɓɔ ɓa iwili ya Kilikia na nɨyɔ ya Azia. Ɨɓʉ ɓɔ ɓa ndɨ kobiso ɓoɗongoso na Etieni, 10 luki limoti, ɓakakwananagʉ ndɨ kakɨtaga kyɛ a ndɨ kanzɨna na yimibo nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ndɨ. 11 Kʉwa wa, ɓʉkalyaga ndɨ ɓambanzʉ

kyɛ ɓaɓɨkyɨ ɓɛ: «Ɓamukoni ɓi nɨ anatʉmbwa Musa no Kunzi.»
12 Ɓuvikimosaga ndɨ ɓambanzʉ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ. Kʉwa wa, ɓodoku ndɨ kagwi Etieni, ɓaga na ɨyɨ ka Basa-
Yidingi. 13 Ɓodokuto ndɨ gɔnɨ na ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna kɛgʉ kaɨga kumbuso na mʉnzɨna manyɛnyɛ
ko bulya ndaɓʉ yotu ko Kunzi na ko bulya mʉtʉʉ ka Musa! 14 A ɓɛyɔ,
tamukonito ɓi nɨ anaɓɨkya ɓɛ Yeso yi nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ apanza
ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨna, ogomosyono yɨgya nɨyɔ Musa atɨsɨlya
ndɨ.»
15 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓa ndɨ kanda Etieni
ɓɨngbangbangba. Ɓɨna ndɨ miso kakɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka malaika.

7

Etieni akanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ ka Basa-Yidingi

1 Kʉwa wa, kumu-kumu amuusa ndɨ Etieni ɓɛ: «A lɨngʉnʉ nɨlɔ
ɓakaɓɨkya ko bulya kakʉ?» 2 Etieni asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓomika-
mamaaa na iɓunu ɓababaaa, imukononito ɓɨnza! Kunzi nɨnɔ wa
ɨbɨba apuponilyatʉ ndɨ titosu Abalahamʉ ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ
ndɨ mino ka mugi ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugi ma
Alani. 3 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Tʉkya ku kunu, ka lɨvananza kakʉ, waga
ka mugi nɨmɔ nakaʉwanya.› 4 Kʉwa wa, Abalahamʉ atʉkya ndɨ ka
mugi ka Ɓakalidea, ɨnda ndɨ kaiko ka Alani. Kʉ ɓɛyɔ, abakɨ okwa ndɨ.
Kumbuso yi, Kunzi atumboku ndɨ kʉ, adukusoku ka mugi mi nɨma
mo mino mbɨya wanʉ. 5 Kʉ ɓɛyɔ, Kunzi kapágʉ ndɨ gʉtʉgʉ mugi aka
ɨkanɨ mikya pa mʉkɛɗɛ kaɗɨta lisɔkʉ. Luki limoti, awanyaga ndɨ ɓɛ
apátʉ mugi mi nɨma, na ka ɓomiko-mikakɨ. Wɨna sɛ, ko ngbingo yi
nɨnɔ, Abalahamʉ kɛgʉ ndɨ no miki. 6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Lɨvananza
kakʉ ika ndɛkɛ ka mugi ka ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓuitisa ndɛkɛ
ɓosunzu, ɓugyogyisa ndɛkɛ ka ɓyanga ɓamɨya ɓakwanganya.› 7 Luki
limoti, Kunzi aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɔtʉ ndɛkɛ mʉkɔmbʉ ka
ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓika ndɛkɛ nɨ ɓuitisini ɓosunzu. Kʉwa wa,
nupupisatʉ ndɛkɛ, ɓodoku kebibiso ka pa yi nɨyɨ.› 8 Kumbuso yi, Kunzi
ɓʉkanana ndɨ na Abalahamʉ. Yʉkanana yi a ndɨ pisi ka sɨmʉɨsɔ.
Kinili, Abalahamʉ akusisa ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka kumbusa wa
masyɛ ɓʉgɨna ma yɨɓʉkʉta kakɨ. Isaka agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na nɨnɔ kakɨ
ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ. Yakɔbɔ agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na ɓotitosu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
9 Titosu ɓikaga ndɨ no miso mopi na mamaɓʉ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ.
Ɓagaba ndɨ ka ɓusunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndɨ pa imoti
na ɨyɨ, 10 anyɔgɔ ndɨ ka yigyogyiso kakɨ yasɨ. Apá ndɨ ɨzɨyɔ na yimibo
kanzɨna kambwa ka Falaɔ. Ngama amomosa ndɨ kaanda mugi ma
Misili na kaamalya ndaɓʉ kakɨ yasɨ. 11 Luki limoti, ayʉndɨ ogulya
ndɨ ka mugi masɨ ma Misili na nɨmɔ ma Kanana. Kumbu yidingi,
ɓotitosu ɓakɛgʉ ndɨ na malɨlɨ. 12 Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ malɨlɨ a ka
Misili, ʉtɨka mbɛyɨ ndɨ ɓotitosu ka nganga ya mambwa. 13 Ka nganga
ya yɨɓa, Yɛzɛfʉ imibisikoso na ɓamamakɨ. Kʉwa wa, Ngama Falaɔ
iba ndɨ litino ka Yɛzɛfʉ. 14 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ
kavoku abakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na lɨvananza kakɨ lasɨ. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ
ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na kuɓukumuti. 15 Yakɔbɔ ɨnda ndɨ ka Misili,
okwa ndɨ kʉ ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓotitosu aka. 16 Ɓabɨnɨka ndɨ ɓamanda kaɓʉ

ka Sekemu, ɓolumboku ka pa ya ɓambʉkʉ nɨyɔ Abalahamʉ oluwa ndɨ no ɓuyi ka maɓɔkʉ ka ɓomika Hamoli ka iwili ya Sekemu.

17 Yɛkɨ masyɛ nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ kapá mino agʉmɛ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, ɓambanzʉ ɓɨtʉndaga ndɨ, ɓobwo ɓakpʉ kʉ ka Misili. 18 Kumbuso yi, ngama mudingi wagɔgɔ alya ndɨ ɓʉngama ka Misili. Ɨyɨ ngama yi nɨnɔ kamibagʉ ndɨ Yɛzɛfʉ. 19 Aɓɔ ndɨ lɨvananza kusu, ʉgyagya ɓotitosu, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ mapʉ ɓɛ ɓumbimbogi ɓomikaɓʉ nɨɓɔ ɓawɛsɛ kyɛ ɓokwogi. 20 Musa ɨɓʉkʉta ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ miki wanza ko misa ko Kunzi. Ɓakwisa ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa aka ka ndaɓʉ ka abakɨ. 21 Ngbingo yi nɨnɔ ɓabisoku ndɨ mino ɓɨkɛɗɛ, mika Ngama Falaɔ muko yi ɨvɨlya ndɨ, ikwisilyo abɛ mikakɨ mʉɓʉkʉta. 22 Kʉwa wa, ɓawonisila ndɨ Musa yimibo yasɨ ka Ɓamisili, ɨita mʉtʉ wa kibo mʉnzɨna na mogubo dididi.

23 Nɨyɔ otulyoso ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, ɨkandaga ndɨ kaɨnda kaʉndoku ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka ɓomikya Ɓezaleli. 24 Kʉ ɓɛyɔ, amɨna ndɨ Mumisili ɓemoti nɨ anagyogyiso mʉva-kʉkakɨ. Asingyoku ndɨ alʉkʉ nɔ ɓa ndɨ kagyagya nɔ, igiso likosi, amwɔ Mumisili. 25 Musa a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓamamakɨ ɓakwanana ndɨ kaiba ɓɛ Kunzi apʉnaga ndɨ ɨyɨ kauhukuso. Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ. 26 Ɓʉgala ɓi, upuponilya ndɨ Ɓezaleli ɓaɓa nɨ ɓanabʉmana. Akɨsa ndɨ kaʉgbʉmaga, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓawai, ma ɓatʉ ɓemoti, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kabʉmana?› 27 Luki limoti, nɨnɔ a ndɨ kagyogyiso ɓɛngɛnɨ, atindika ndɨ Musa, amuusa ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi ngama na kaiko zozi kusu? 28 Wakapa kɛmwɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wamwi ɓi mino Mumisili isyeiku ɓi?› 29 Nɨyɔ Musa ʉkana ɓɛyɔ, apɨkɨta ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mugi nɨmɔ ina ɓɛ Madiani. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa.

30 Kumbusa wa ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, malaika apuponilya ndɨ Musa ka gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana ka ɨsa ka ngʉpa ya Sinai. 31 Nɨyɔ Musa ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaisisilo ɓɛkyɛ ɨnɨ ɓɨnza, ʉkana ndɨ lɨyʉ ka Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ: 32 ‹Ɨmɨ nɨ Kunzi ka ɓatɨtakʉ, Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.› Nzʉyɨ atwa ndɨ Musa ɓɨkyakyakya nɨ kikpundigʉ ɓata kaɨkwɛ kʉ. 33 Mombukwono-dosu aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wɨnyɔgɔ ɓɛkpakʉ, kyɛ pa yi nɨyɔ wo mino wakamaga yɔ, a pa yotu. 34 Ninini ɓɛyɔ ɓo mino kaugyogyiso ɓatʉ kamɨ ka Misili. Nukonini mʉgamʉ kaɓʉ, ɨmɨ nosyiku kaʉkʉlaga. Doku mbɨya wanʉ, nakaʉtɨka ka Misili.›

35 Musa yi nɨnɔ Ɓezaleli ɓamanganya ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi ngama na kaiko zozi?› Ɨyɨ kʉwa nɔ Kunzi atɨka ndɨ kaiko ngama na kaʉkʉlaga pisi ka malaika yi nɨnɔ apuponilya ndɨ ka gbɔgɔ. 36 Musa nɔ upupisoku ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ka Misili. Agya ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na nɨmɔ muɓongiso ka Misili, ko lɨɓo la liniko lidingi nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ lɨɓo Langbʉ na ka ɨsa ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya. 37 Musa yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ɓɛ: ‹Kunzi amʉtɨkɨlyatʉ ndɛkɛ mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, iko mʉva-kukunu.› 38 Ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya Ɓezaleli ɓamʉmʉkana ndɨ mino ka ɨsa, Musa a ndɨ wa pa imoti na ɓotitosu. Malaika anzɨnaga ndɨ na ɨyɨ kʉgʉ wa ngʉpa ya Sinai, apá kʉwa ndɨ mʉnzɨna ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ atikitisyaga ndɨ ɨɓusu.

39 Luki limoti, ɓotitosu ɓakapagɨgʉ ndɨ kamʉkana, ɓamʉya ndɨ
ɓɨkanganga, ɓa ndɨ kapa kaɨga ɓata ka Misili. 40 Ɓaɓɨkya ndɨ Aluni
ɓɛ: ‹Tɨgyɨlya ɓokunzi nɨɓɔ ɓakwanana katikpokyoniso. A ɓɛyɔ, Musa
yi nɨmʉ nɔ atipupisiku ɓi ka Misili, takɛgʉ kaiba ɓɛ ɨkɨ yɔ agyi ɓi.› 41 Ka
masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓɨgyɨlya ndɨ mulundu ko mikya ngɔmbɛ, ɓapá
ndɨ mulundu ma mikya ngɔmbɛ yi nɨnɔ ɓapɛpɛ. Ɓalisisa ndɨ dumo
ko luki li nɨlɔ ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓagya ndɨ lɔ. 42 Kʉwa wa,
Kunzi ʉpá ndɨ mʉgɔngʉ, ʉsa ɓɛ ɓiki kobibiso mangʉtʉ, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ ɓɛ:
‹Iɓunu Ɓezaleli,
ɨmɨ nɔ mɛpá ndɨ apɛpɛ wa ɓanyama na ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ
ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya ka ɨsa?
43 Iɓunu mabɨnɨkaga ndɨ ɓangbangba ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Moloki
na lɨngʉtʉ ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Lefani.
Mɨgyɨlya ndɨ lundu yi nɨyɔ ɓɛkyɛ miki kobibiso.
Kinili, namuhokiso ndɛkɛ ɓyɨ kakɨtaga mugi ma Babiloni.›
44 Kʉ ka ɨsa, ɓotitosu ɓa ndɨ na ngbangba nɨyɔ ikaga ndɨ na kpokoyo
wa agʉmɛ. Musa opika ndɨ ngbangba yi nɨyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi
akpamya ndɨ mino, agya ndɨ ka likingyosi li nɨlɔ ɨna ndɨ. 45 Kumbuso
yi, ɓʉpá kʉwa ndɨ ɓomika ɓotitosu ngbangba yi nɨyɔ. Ɨɓʉ ɓabɨnɨka ndɨ
ngbingo yi nɨnɔ Yɔsʉa a ndɨ mino ngama kaɓʉ. Ɓɨnda ndɨ gɔnɨ na iyu
ka mugi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ukpumya ndɨ kambwa kaɓʉ. Ngbangba
yi nɨyɔ ikaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ kadwɛ ko ngbingo ka ngama Daudi. 46 Daudi
inisana ndɨ na ɨzɨyɔ ko misa ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ akapikilyo Kunzi
ka Yakɔbɔ ndaɓʉ. 47 Luki limoti, Sɔlɔmɔnɔ kʉwa nɔ opika ndɨ.
48 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ kikogigʉ ka ɓandaɓʉ nɨɓayɔ
ɓambanzʉ ɓopikogo. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ aɓɨkya ndɨ mino
ɓɛ:
49 ‹Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ, kʉgʉ wa lɨsyɛ a kiti wa ɓʉngama
kamɨ,
na lɨtɔmbʉ a pa kamɨ ya kibiso magʉ.
Makepikilyo inguo ya ndaɓʉ tino?
Pa kamɨ ya kimumbiso ika ndɛkɛ yanɨ?
50 Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ nɔ nagya makpʉmʉka masɨ mi nɨma?›
51 Eze iɓunu ɓatʉ ɓa mʉ mapʉaaa! Mambɛngɨ ɓingbongili, nɨ
makɛgʉ kaʉkana. Mikaga kobiso ɓoɗongoso na Lɨmbɛngɨ-Lotu
ɓongbinga ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitonu ndɨ gɔnɨ! 52 Mugyalandʉ
tino pɨyɛ nɔ ɓotitonu ɓakagyogyisagʉ ndɨ? Ɓulumwisaga ndɨ nɨɓɔ
ɓa ndɨ kaɓɨkyaga ɓɛ Mʉtʉ Wongbingbili odokuto ndɛkɛ. Mbɨya wanʉ,
masutini ɓi, mamwɔ. 53 A ɓɛyɔ, minisana ndɨ na mʉtʉʉ ko Kunzi pisi
ka ɓamalaika. Luki limoti, nɨ makoɓuulyogigʉ.»

Kukwakʉ ka Etieni

54 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓʉkana mʉnzɨna mi
nɨmɔ, miso ʉtana ndɨ ɓingbʉ na Etieni, ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉkyalʉ.
55 Luki limoti, Etieni a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu. Ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ
wa lɨsyɛ, ɨna ɨbɨba ko Kunzi, na Yeso wakamaga ka kʉmbanzɨkanikɔ
ko Kunzi. 56 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɨna lɨsyɛ ɓikpo, na Mika-
mʉmbanzʉ wakamaga ka kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.» 57 Nɨyɔ ɓʉkana
ɓɛyɔ, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓihooo, ɓɨdʉlaga motili, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ
Etieni. 58 Ɓopupa ndɨ na ɨyɨ kunzi wa gʉɗʉ, ɓapʉnga ndɨ kabʉma

na matamʉ. Ɓadɛmʉ ɓava ndɨ ɓotu kaɓʉ, ɓoɗukusilo kambwa ka
mʉwanza ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Saulo. 59 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ
mino kabʉma na matamʉ nɔ, Etieni alʉmba ɓɛ: «Mombukwono-dosu
Yeso, va lɨmbɛngɨ kamɨ.» 60 Kʉwa wa, oɓuna ndɨ moli, apamɨkana
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakondonitɔgʉ ɓʉnyɛ kaɓʉ!» Kumbuso yi,
osisa ndɨ lɨmbɛngɨ.

8

1 Saulo abaɨlyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwɨ Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, yigyogyiso yidingi ɨpʉnganaga ndɨ ka kanisa
ya Yelusalɛma. Ɓatʉtʉmbwa ɓotigala ndɨ ɨɓʉ wa aka wa, ɓatʉ nɨɓɔ
ɓabaɨlya ndɨ ɓasɨ ɓomisikono ɓingbwi ka iwili ya Yudɛa na nɨyɔ ya
Samalia. 2 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓangaga ndɨ Kunzi ɓalumba ndɨ Etieni,
ɓagama ndɨ no kumbu kʉgbɛ. 3 Luki limoti, Saulo a ndɨ kakɨsa no ngu
kolumwisaga kanisa, anakpɨma ɓandaɓʉ ɓɨkpɛkpɛkpɛ kaugwi ɓatʉ
nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ iki ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko ɓi, anʉɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ.

Filipi akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Samalia

4 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓomisikana ndɨ ɓɔ ɓikaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni
Manza ka pa yasɨ kʉ ɓakpakyanaga ndɨ mino. 5 Filipi ɨnda ndɨ ka gʉɗʉ
ɓemoti mudingi wa Samalia kaɓɨkyaga mongoni ko bulya ka Kilisito.
6 Ambaza ka ɓambanzʉ ɓamʉkanaga ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, ɓanɨna
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ikaga ndɨ kagya. 7 Mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ upupaga ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ nɨ anapamɨkanaga. Ɓazɛgɛsɨ
ɓakpʉ na ɓatʉ ɓakɨgyagya ɓahʉkagatʉ ndɨ gɔnɨ. 8 Kʉwa wa, magyagya
mudingi ingya ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ.
9 Wɨna sɛ, ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Simoni. Katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ʉkɨmaga ndɨ ɓanɛkɔ, ɓatʉ Ɓasamalia
ɓanaɓanga. Ɨbɨbaga ndɨ kʉgbɛ. 10 Ɓatʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ
ɓamʉkanaga ndɨ kʉgbɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a ngu ko Kunzi,
nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ‹Ngu Yidingi.›»
11 Ɓamʉkanaga ndɨ Simoni kyɛ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, udikisaga ndɨ
nɔkʉ ɓɨdɛ na ɓanɛkɔ ɓi nɨɓɔ kakɨ ɓɔ. 12 Luki limoti, nɨyɔ ɓabaɨlya
Mongoni Manza nɨmɔ Filipi a ndɨ kaɓɨkyaga ko bulya Ɓʉngama ko
Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓiɓotisisa ndɨ.
13 Gʉtʉgʉ Simoni mombukwana-dakɨ yi abaɨlya ndɨ, ɓaɓotisiso, ɓikaga
kʉwa ndɨ na Ɓafilipi aka. Mʉnɔkʉ adɨkaga ndɨ ɓɨdɛ kaɨna mokingyosi
na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonosaga ndɨ.
14 Ka Yelusalɛma, ɓatʉtʉmbwa ɓʉkana ɓɛ Ɓasamalia ɓoboilyini
lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani. 15 Nɨyɔ
ɓosilo ka Samalia, ɓʉlʉmbɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓɔ kyɛ
Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyi. 16 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu kɛgʉ na ɨɓʉ lisilyo,
ɓuɓotiso mbɛyɨ ndɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso aka. 17 Kʉwa
wa, Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani ɓubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya
kʉwa ndɨ.
18 Nɨyɔ Simoni ɨna ɓɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ
ɓɔ ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉtʉmbwa ɓubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ, udulyoku
ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani no ɓuyi, ʉɓɨkya ɓɛ: 19 «Ipóniku gɔnɨ ngu
yi nɨyɔ, iba nakabisilyogo ɓanʉ mʉmbanzʉ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu
asyilyo.» 20 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Wigyogyinɔ gʉtʉgʉ

pa imoti no ɓuyi kakʉ! Wakasima ɓɛ wakwananatʉ koluwo no ɓuyi
luki nilɔ Kunzi apága ka izɨyɔ! 21 Wakɛgʉ na pa ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ,
kundigʉ ɓɛgɛyɔ, kyɛ wakɛgʉ ngbingbili kambwa ko Kunzi. 22 Wasa
tamanaga yanyɛ, walʉmba Mombukwono-dosu, yagɔgɔ akwananatʉ
kaʉpɨlya inguo ya tamanaga yi nɨyɔ. 23 A ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ wa mutumo
na mʉsasa, na wa ka bɔlɔkɔ ya ɓʉnyɛ.» 24 Simoni asikisya kʉwa ndɨ
Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani ɓɛ: «Ilumbilyono asɨ nɨ iɓunu aka, iba lɨkpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka kesilyonitɔgʉ ɓɛyɔ moɓikyi mino.»
25 Kumbuso kapága mongoni ka nɨmɔ igyonosa ndɨ na kaɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓɨga ndɨ ka
Yelusalɛma. Ko pisi, ɓa ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko giyo dididi
ya Samalia.

Filipi ɓobongonini na Muetiopia

26 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ:
«Wɨnda miso ya zebu, ka syʉngbʉ wo pisi yi nɨyɔ atʉkyaga ka
Yelusalɛma kaɨnda ka Gaza.»
27 Filipi atʉkya ndɨ, aga. Ko pisi, abangana ndɨ na Muetiopia ɓemoti.
Ɨyɨ alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba* kʉgbɛ kʉ kaɓʉ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ
andaga ndɨ lɨngama lasɨ ka ngama mudingi muko yi wa Etiopia ɓɛyɔ
ka Kandaki. Ɨyɨ Muetiopia yi nɨnɔ a ndɨ nɨ ogoni kabibiso Kunzi ka
Yelusalɛma. 28 A kʉwa ndɨ kaɨga kʉ kakɨ. Ikini ka masuwa kakɨ nɨnɔ
ɓapunda ɓalutaga ndɨ, anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya.
29 Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Mʉkpʉɗa masuwa yi nɨmʉ.»
30 Filipi ɨnda ndɨ mbangʉ, amʉkana Muetiopia nɨ anatangʉlaga
kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya. Filipi amuusa ɓɛ: «Watʉ kotombisyo
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ wakatangʉlaga lɔ?» 31 Asikisya ɓɛ: «Nakwanana
kotombisyo lɨkɨ nɨ mʉmbanzʉ ketumbulyogigʉ?» Kʉwa wa, amaka
ndɨ Filipi ɓɛ oɗokiku kaiko ka kpɔlɔ kakɨ. 32 A ndɨ katangʉlaga Moɓiso
mi nɨma:

«Bɨnda ndɨ na ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kɔndɔlɔ
ka pa yi nɨyɔ ɓumwɔgɔ mino ɓanyama,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya kɔndɔlɔ mʉdaka ɓiwo
kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkɔgɔ tukatʉ,
nɨ kɛgʉ kaiɓukuso.
33 Bayopisaga ndɨ nɨ ɓakakugʉ ngbanga kakɨ ka ɓungbingbili.
Wanɨ nɔ apága ndɛkɛ mongoni mo puponogo kakɨ?
Kyɛ ɓatumboni ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.»

34 Alʉkʉ yi nɨnɔ aka na Filipi ɓɛ: «Kikiliki, mugyalandʉ akanzɨna
ɓɛyɔ ko bulya ka wanɨ? A ko bulya kakɨ aka ikanɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ?»
35 Kʉwa wa, Filipi apʉnga ndɨ kozukogo pa ya Moɓiso mi nɨmɔ aka
mɔ, aɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso. 36 Bidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ,
ɓadwɛ ka pa yimoti nɨyɔ a ndɨ no liɓo. Mʉtʉ wa ɨbɨba yi nɨnɔ aɓɨkya
ndɨ Filipi ɓɛ: «Yɛ ba! Liɓo nɨlɨ, ɨkɨ ɓata yɔ otigoli ɓɛ ɓeɓotisi?»
[37 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ woɓinikyonini na lɨngʉnʉ,
ɓakwanana kauɓotiso.» Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Na na baya ambɛ Yeso-
Kilisito a Miko Kunzi.»] 38 Akpamya ɓɛ ɓamomosi masuwa. Ɨɓʉ ɓasɨ
ɓaba ɓosya ndɨ ko liɓo, Filipi aɓotiso. 39 Nɨyɔ ɓopupoku ndɨ ko liɓo,
Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu aga ndɨ na Filipi nɨ alʉkʉ yi nɨnɔ

* **8:27** 8:27 mʉtʉ wa ɨbɨba: A mʉlʉkʉ yi nɨnɔ kikɔgigʉ ndɨ wasɨ na agyaga ndɨ ligubo kʉ ka lʉpangʉ ka ngama

kaminiguʉ ɓata. Luki limoti, aga kʉwa ndɨ nɨ otumini na magyagya ɓɨɗɛ. 40 Filipi ɨzʉkyana kʉwa ndɨ nɨ odwini ka mugi ma Azoto. A ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓaguɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ mino kakɨtaga, kadwɛ kʉ kwa kʉ adwɛ ndɨ mino ka mugi ma Kaizalɨa.

9

Saulo ayikosini ɔɓɨlɨ

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Saulo ikaga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓaɓɨɓya ka Mombukwono-dosu, anʉpapandɨa kukwakʉ. Lɨsyɛ limoti, aga ndɨ kʉ ko kumu-kumu, 2 akʉnga ndɨ ɓabalʉwa kaɨnda ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda ka gʉɗʉ wa Damasɨkɨ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, ɓasɨlya ndɨ pisi ɓikpo ɓɛ kʉtakanya ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakaɓyɨɓya lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu iki ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko, ugwi, ɨndɨ na ɨɓʉ ka Yelusalɛma. 3 Nɨyɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, mangbamʉ kotukyoku kʉguʉ wa lɨsyɛ akungula ndɨ ɓikululu. 4 Ɨyɨ aka ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, ʉkana lɨyʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «Saulo, Saulo, wakegyogyiso ko bulya ɨkɨ?» 5 Amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨ wanɨ?»

Lɨyʉ asikisya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Yeso nɨnɔ wakagyogyiso nɔ. 6 Luki limoti, wamaga, wingya ka gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ nɨlɔ wakwanana kagya.»

7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka mʉɗɔngɔ, ɓamaga ndɨ. Nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ. Ɓa ndɨ kaʉkana lɨyʉ, luki limoti nɨ ɓakɛguʉ kamɨna mʉmbanzʉ. 8 Saulo amaga ndɨ, akʉla miso, guʉtʉguʉ ɓɛyɔ akʉla ndɨ mino miso yɔ, luki limoti kɛguʉ ɓata kaɨna. Ɓagwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Damasɨkɨ. 9 Agya ndɨ masyɛ masaa nɨ kɛguʉ kaɨna, nɨ kɛguʉ kalyalya guʉtʉguʉ komwo lɨɓo aka.

10 Kʉ ka Damasɨkɨ kʉ, a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania. Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ ko nziki, amaka ɓɛ: «Anania!» Anania aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉna, Mombukwono-dosu». 11 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda ko pisi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ‹Yongbingbili›, wingyo ka ndaɓʉ ka Yuda. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉwanyɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Saulo, nɨnɔ a mʉtʉ wa Talasɨ. Akalʉmba mbɨya wanʉ. 12 Ɨyɨ aminito ɓi ko nziki alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Anania nɨ anogulyo kʉ a ndɨ mino, abisilya maɓɔkʉ ɓɛ kyɛ apʉngɨ ɓata kaɨna.» 13 Anania osikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, numukoni ɓi ɓambanzʉ ɓudingi ɓananzɨna lɨkpʉmʉka ka alʉkʉ yi nɨmʉ ɓɛyɔ ugyogyisogo ɓi mino ɓatʉ kakʉ ka Yelusalɛma. 14 Oduku ɓi wanʉ kyɛ ɓokumu-kumu ɓɔ ɓatwi ɓi ɓɛ oduku kaugwi ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉɓɨnɨkyana.»

15 Luki limoti, Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Anania ɓɛ: «Wɨnda, kyɛ napunogini alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ iki kegugubyo. Aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kamɨ ka ɓɛvananza dididi, kambwa ka ɓangama na kambwa ka Ɓezaleli. 16 Nawonisila ɓanʉ nɨ ɨmɨ yigyogyiso yasɨ nɨyɔ asilyo ɓanʉ ko bulya kamɨ.»

17 Kʉwa wa, Anania aga ndɨ. Nɨyɔ agulyo ka ndaɓʉ, abisilya ndɨ Saulo maɓɔkʉ, aɓɨkya ɓɛ: «Saulo, mika-mama, Mombukwono-dosu Yeso nɨnɔ upuponilyi ɓi ko pisi ngbingo yi nɨnɔ wo ɓi mino kodoku kʉnʉ nɔ etikiku. Etikiku kyɛ miso ʉkʉlɨkanɨ, wotumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ ko misa ka
Saulo abɛ masɔbɨ apupo, apʉnga ndɨ kʉwa ɓata kaɨna. Kʉwa wa,
amaga ndɨ, ɓaɓotiso. 19 Kumbuso yi, alyalya ndɨ, ngu amigilyoku ɓata.

Saulo akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Damasɨkɨ

Saulo agya ɓata ndɨ mino masyɛ makɛɗɛ na ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka
Damasɨkɨ wa. 20 Kolipyagʉ ndɨ, apʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka
ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Miko Kunzi. 21 Nɔkʉ
ʉdɨkaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamʉkanaga ndɨ ɓɨdɛ. Ɓanuuso ɓɛ: «Kɛgʉ
mbɛyɨ alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ ugyogyisaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ lino
ka Yeso ka Yelusalɛma? Kodukugʉ ɓi mbɛyɨ kaugwi na kaaga na ɨɓʉ
kambwa ka ɓokumu-kumu?»
22 Luki limoti, Saulo ikaga kʉwa ndɨ asɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza
na kɛkɛlɛ. Owoniso ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, gʉtʉgʉ Ɓayuda aka nɨɓɔ ɓikaga
ndɨ ka Damasɨkɨ ɓakɛgʉ ɓata ndɨ kaiba ɓɛ ɓaɓɨkya ɓʉ.
23 Nɨyɔ olipya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ ɓɛ okwononi ɓamwɨ
Saulo. 24 Luki limoti, ʉkana ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ. Biti na lɨsyɛ ɓikaga
kʉwa ndɨ koɓuulyogo pumi ya gʉɗʉ ɓɛ kyɛ ɓamwɨ. 25 Biti yimoti,
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓava ndɨ, ɓamakya ka mʉmbɨ, ɓasiso ka mʉzʉlʉ ɓɨyɛɛɛ
kunzi wa gʉɗʉ.

Saulo igini ka Yelusalɛma

26 Nɨyɔ Saulo osilo ka Yelusalɛma, a ndɨ kapa kamatɨkana na
ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ. Luki limoti, ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓanga kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ
kaɓɨnɨkyana ɓɛ a kʉwa mʉɓɨɓya gɔnɨ. 27 Kʉwa wa, Balanaba ava ndɨ,
ɨnda na ɨyɨ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa. Ʊtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛyɔ Saulo
amɨna ndɨ mino Mombukwono-dosu ko pisi, na ɓɛyɔ Mombukwono-
dosu anzɨnɨlya ndɨ mino. Ʊtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Saulo aɓɨkyaga
ndɨ mino Mongoni Manza ko lino ka Yeso ka Damasɨkɨ nɨ kɛgʉ na
kʉɓangakʉ. 28 Katʉkya kʉwa wa aka wa, Saulo amatɨkana ndɨ na
ɨɓʉ. Ɓagaga ndɨ, ɓanigoku ka Yelusalɛma kaɓɨkyaga Mongoni Manza
ko lino ka Mombukwono-dosu nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ. 29 Ikaga ndɨ
kanzɨna, anagya ɓoɗongoso na Ɓayuda nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ Ligiliki.
Luki limoti, ɨɓʉ ɓa ndɨ kakɨsa kamwɔ aka. 30 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓalʉmbaga ndɨ na ɨɓʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ na ɨyɨ ka Kaizalɨa,
katʉkya wa, ɓamogosa ndɨ ka mugi ma Talasɨ.
31 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kanisa a ndɨ ka mazɨyɔ ka Yudɛa wasɨ, ka
Galilaya na ka Samalia. Kanisa idukulaga ndɨ ka baya, ikaga ndɨ
kaɓanga Mombukwono-dosu, ɨtʉndaga ndɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-
Lotu

Pɛtɛlɛ ahukisini Ayɨnɨya

32 Pɛtɛlɛ ikaga ndɨ kolingyo ɓewili ɓayasɨ ɓi nɨɓayɔ. Lɨsyɛ limoti,
ɨnda ndɨ kaʉnda ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kʉ ka gʉɗʉ wa Luda. 33 Kʉ
ɓɛyɔ, atakanya ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Ayɨnɨya. Alʉkʉ yi
nɨnɔ a ndɨ zɛgɛsɨ, ikaga ndɨ wakanga aka ka kalagba ka ɓyanga ɓʉgɨna.
34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ayɨnɨya, Yeso-Kilisito uhukusini. Wamaga,
woɓungusyaga ɓusisini kakʉ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, amaga ndɨ.
35 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Luda na ɓatʉ ɓa ɨsa ya Salɔnɨ ɓɨna ɓɛyɔ,
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.

Pɛtɛlɛ ozuzukisini manda ka Dolika

36 Ka mugi ma Yɔpa, a ndɨ na mʉɓɨɓya muko yi ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Tabita. Lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ «Dolika», isi yi nɨ «Longu». Ʉgyaga
ndɨ ɓambanzʉ ɓɨnza, anusingyo ɓatʉ ɓa yangya. 37 Lɨsyɛ limoti, agʉna
ndɨ, okwo. Nɨyɔ ɓasʉkʉsaga, ɓamongosa ka ndaɓʉ yimoti ya kʉgʉ.
38 Ɓaɓɨɓya ɓʉkana ndɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ a ka Luda nɨnɔ a ɓuwobi na Yɔpa.
Ɓatɨkɨlya kʉwa ndɨ ɓalʉkʉ ɓaɓa kaɓikyoku ɓɛ: «Kikiliki, doku mbɛyɨ
kʉnʉ ɓɨkwa.» 39 Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, ɓɨnda pa imoti na ɨɓʉ. Nɨyɔ ɓosilo,
ɓaga ndɨ na ɨɓʉ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ya kʉgʉ yɔ. Ɓowoko ɓasɨ ɓakpuɗoku
ndɨ nɨ ɓanagamana, ɓanawoniso ɓakoti na ɓotu nɨɓayɔ Dolika ʉtɨlyaga
ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino na ɨɓʉ. 40 Pɛtɛlɛ upupisa ndɨ ɓatʉ
ɓasɨ kunzi, oɓuno moli, alʉmba ndɨ. Kumbuso yi, oyikono kʉ manda
a ndɨ mino, ɨyɨ aka ɓɛ: «Tabita, wamaga!»

Kʉwa wa, akʉla miso, amɨna Pɛtɛlɛ, ɨyɨ aka ɓiziko. 41 Pɛtɛlɛ agwi
ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, amomoso. Ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya na ɓowoko,
umomosilyo nɨ a kʉwa ɓata muɓisi. 42 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yɔpa ɓʉkana ndɨ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.
43 Pɛtɛlɛ asyɛsyɛ ndɨ ɓɨndɨ ka Yɔpa, ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Simoni nɨnɔ oɓungusyaga ndɨ bokuto ta ɓanyama.

10

Malaika ɓemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

1 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti ka Kaizalɨa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kuneli. Alʉkʉ yi
nɨnɔ a ndɨ ngama ka ɓasʉda mɨya yimoti. Ambaza yi nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ ɓɛ «ambaza ka Ɓetalia». 2 A ndɨ mʉtʉ wongbingbili, aɓangaga
ndɨ Kunzi pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndaɓʉ kakɨ. Ʉpapága ndɨ kʉgbɛ
Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa yangya, na alʉmbaga ndɨ masyɛ masɨ. 3 Lɨsyɛ
limoti, mɔnɨ kadwɛ ɓuwobi ɓasaa-tisa, malaika ɓemoti ko Kunzi
apuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ abɛ kika ko nziki. Ɨyɨ malaika nɔ ogulya
ndɨ kʉ kakɨ, amaka ɓɛ: «Kuneli!» 4 Kuneli anda ndɨ ɓɨngbangbangba,
kʉɓangakʉ atumini ɓɨɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ, Mombukwono-
dosu?» Malaika asikisya ɓɛ: «Kunzi ukonini malʉmba kakʉ, atamana
ɓɛyɔ usingyogo mino ɓatʉ ɓa yangya. 5 Mbɨya wanʉ, ʉtɨka nɛkɨ
ɓambanzʉ ka gʉɗʉ wa Yɔpa, ɓɨndɨ kamokoku alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ
ina ɓɛ Simoni, ɓamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ. 6 Ɨyɨ alʉkʉ nɔ ikaga ka
Simoni, nɨnɔ oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama. Obiso mugi ka mutili
mo liɓo lidingi.» 7 Nɨyɔ malaika yi nɨnɔ ɓa ndɨ kanzɨna na Kuneli nɔ
aga, Kuneli ʉmaka kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓaɓa luga ka ɓagya-ligubo
kakɨ na sʉda ɓemoti. Sʉda yi nɨnɔ a ndɨ mʉgya-ligubo kakɨ wandɛlɨ,
na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ. 8 Kumbuso Kuneli kaʉtʉmbʉlyaga
lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ lɔ, ʉtɨka ka Yɔpa.

Limbɛngɨ-Lotu anzinilyini Pɛtɛlɛ

9 Ɓʉgala ɓi, ɓagya-ligubo ɓaɓa ɓi nɨɓɔ na sʉda yi nɨnɔ ɓatʉkyɨlya
ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda ka Yɔpa. Nɨyɔ, ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ, Pɛtɛlɛ
aɗaka ndɨ kalʉmba na mʉsɨkatʉ ka ndaɓʉ ya kʉgʉ. 10 Ɨmʉkana ndɨ
nza, akʉnga malɨlɨ. Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino
kambambambya aka nɔ, ahʉmwana ndɨ abɛ kika nɨ okwini. 11 Ɨna
ndɨ ko nziki nɨ lɨsyɛ oukwikonini, luki limoti anosyoku kotukyoku
abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka mondu mi masɨ makwanganya
kadwɛ kʉ kwa kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. 12 Kʉsɔ yi, a ndɨ na mobi masɨ ma

ɓanyama ɓa magʉ makwanganya, ɓanyama nɨɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasɨ na ɓombu. 13 Kʉwa wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, wamaga. Ʉmwɔgɔ, ʉlya!» 14 Pɛtɛlɛ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, Mombukwono-dosu! Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki lanyɛ ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.» 15 Ʉkana ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: «Luki nɨlɔ Kunzi oɓuɓisoni, wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.»

16 Lɨyʉ li nɨlɔ ɨgɨlya ndɨ nganga yɨsaa. Kumbuso yi, luki li nɨlɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.

17 Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ Kuneli utikoku ndɨ ɓopuponoku ko miso ma mupumi wa, kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓuwonyogini ndaɓʉ ka Simoni. 18 Ɓoipa ndɨ holi, ɓuusa ɓɛ: «Simoni nɨnɔ ina ɓɛ Pɛtɛlɛ ikaga wanʉ?» 19 Ko ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino lɨmbɛngɨ ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ aka yɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓasaa ɓakaʉkɨsa. 20 Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na ɨɓʉ nɨ wakɛgʉ na ɓotumo, kyɛ ɨmɨ nɔ nutikiku.» 21 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ osyoku, ɨyɨ aka ndɨ na ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ makɛkɨsa? A sɛ ɓʉnɨ?» 22 Ɓasikisya ɓɛ: «Ngama ka ɓasʉda ɓɛyɔ ka ambɔkʉ Kuneli nɔ atitikiku. Ɨyɨ, a mʉtʉ wongbingbili, aɓangagatʉ Kunzi, Ɓayuda ɓasɨ ɓabɨbaga kʉgbɛ. Malaika ɓemoti ko Kunzi aɓikyi ɓɛ utikiku ɓambanzʉ kaʉmaka, ʉkanɨ nɨlɔ waɓikyoku.» 23 Ɓogulyo kʉwa ndɨ na Pɛtɛlɛ ka ndaɓʉ, ʉwanya pa ya ɓusisini.

Ɓʉgala ɓi, ɓapʉngaga ndɨ lɨgʉndʉ pa imoti na ɨɓʉ. Ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoboilyini ka Yɔpa, ɓubisoku ndɨ.

Pɛtɛlɛ ogoni ka Kuneli

24 Ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa na ɓʉgala ɓi. Kuneli a kʉwa ndɨ kaʉɓʉndaga aka nɨ umumulini ɓava-kʉkakɨ pa imoti na ɓawai-dakɨ ɓa lɨmbɛngɨ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ. 25 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a ndɨ mino kogulya ka Kaizalɨa, Kuneli ɨnda ndɨ katɨlya. Oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ, odidiko kadwɛ kʉ kwa kʉ ka lɨtɔmbʉ. 26 Luki limoti, Pɛtɛlɛ amomosa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, kyɛ na mʉmbanzʉ abɛ ɨwɛ gɔnɨ.» 27 Ɓogulya ndɨ ɨɓʉ na Kuneli ka ndaɓʉ nɨ ɓanɨkpʉkpʉmʉkya. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉtakanya ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉmʉmʉkana. 28 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mibaga ɓɨnza ɓɛ kokwononigʉ Muyuda kakɔ lɨmbɨda na mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ Muyuda ikanɨ kogulya ka ndaɓʉ kakɨ. Luki limoti, Kunzi ewonisini ɓi ɓɛ nakaminonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka abɛ kiko wanyɛ ikanɨ mʉtʉ wa mʉsʉgʉ. 29 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ mutiki ɓi mino ɓambanzʉ kɛmaka, noduku nɨ nakɛgʉ na ɓotumo. Iɓikyoni nɛkɨ nɨlɔ metikisyi mino.» 30 Kuneli asikisya ndɨ ɓɛ: «A kʉwa masyɛ masaa, wa no ɓi mino kalʉmba kʉ kamɨ na saa-tisa mɔnɨ ɓʉɓwa gɔnɨ ɓʉɓwa nʉ. Alʉkʉ ɓemoti wakimokisyogo ɓotu ɓayawenge-wenge epuponilyo ndʉkʉ ɓigbututu, ɨyɨ aka ɓɨgba kambwa kamɨ. 31 Ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Kuneli, Kunzi ukonini ɓi malʉmba kakʉ, ʉtamana gɔnɨ ɓɛyɔ ʉpápaga mino ɓatʉ ɓa yangya. 32 Ʉtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka Yɔpa, ɓɨndɨ kamaka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni, lino kakɨ lagɔgɔ nɨ Pɛtɛlɛ. Ikaga ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina gɔnɨ ɓɛ Simoni. Simoni yi nɨnɔ oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama, ibiso mugi ka mutili mo liɓo lidingi.› 33 Kinili, nutiki ɓi ɓambanzʉ ɓɨgala-gala kaʉmaka, wogyi ɓɨnza kodoku. Ta kʉwa mbɨya wanʉ ɓasɨ kambwa ko Kunzi, kaʉkana lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Mombukwono-dosu utikiku katɨɓɨkya.»

Pɛtɛlɛ akanzina kʉ ka Kuneli

34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, nibini lɨngʉnʉ ambɛ ko misa
ko Kunzi ɓatʉ ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ aka, 35 luki limoti, ko giyo yasɨ,
mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓangaga Kunzi, anagya masɨ ka ɓungbingbili, Kunzi
apaga mʉtʉ yi nɨnɔ. 36 Kunzi utikilyoku ndɨ Ɓezaleli lɨkpʉmʉka
kakɨ, ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ma mazɨyɔ pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ
a Mombukwana ɓatʉ ɓasɨ. 37 Makaiba lɨkpʉmʉka nɨlɔ akitanaga ndɨ
ka Yudɛa wasɨ, kapʉnga ka Galilaya kumbusa wa kʉʉ ka Yuani ko
bulya iɓatiso. 38 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi atumisa ndɨ mino Yeso mʉtʉ
wa Nazalɛtɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, apá ngu. Olingyaga ndɨ giyo yasɨ,
anagya asɨ ɓʉnza aka, anuhukuso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mumuyoniso a ndɨ
na ɨɓʉ ɓʉɗɨta ɓɨnvɨ kyɛ Kunzi a ndɨ pa yimoti na ɨyɨ. 39 Iɓusu ta
ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ agya ndɨ kʉ ka mugi ka Ɓayuda na
ka Yelusalɛma. Ɓamwɔ ndɨ pisi ka bangɨlaga ka mʉsalaba. 40 Luki
limoti, Kunzi apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa,
awoniso ɓɨngbanganya, 41 kɛgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, luki limoti kusu nɨɓɔ
Kunzi atɨpʉnaga ndɨ kambwa ɓɛ tiki ɓadɛmʉ. Iɓusu nɨɓɔ talyalya ndɨ,
tomwo na ɨɓʉ kumbuso wo pupo kakɨ ka mbʉkʉ. 42 Atɨkpamya ndɨ
kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza, kaumibiso ɓɛ ɨyɨ nɔ Kunzi
atikoku ndɨ kaiko zozi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga
ndɨ. 43 Ɓogyalandʉ ɓasɨ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ: ‹Mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, inisono na mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

44 Ko ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka nɔ,
Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉkana lɨkpʉmʉka
ko Kunzi. 45 Ɓayuda nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ pa imoti
na Pɛtɛlɛ, ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ. Ɓa ndɨ kombomboyo kaɨna ɓɛ
Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi otikoku ndɨ a gɔnɨ kausilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda. 46 A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kanzɨna masasʉ dididi, kabibiso Kunzi.
Pɛtɛlɛ aka kʉwa ndɨ ɓɛ: 47 «Mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓana ɓinisonini na
Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ iɓusu. Wanɨ ɓata nɔ aɓɨkya ɓɛ ɓakuɓotisoni?»
48 Akpamya ndɨ ɓɛ ɓuɓotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka muliɓo, ɓaɓɨkya
ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ ɓagyɨ mbɛyɨ ɓata mino na ɨɓʉ masyɛ makɛɗɛ.

11

Pɛtɛlɛ akatʉmbʉlaga ka Yelusalɛma nɨlɔ igyonosa ndɨ

1 Ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓatʉ ɓa baya nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Yudɛa
ɓʉkana ndɨ ɓɛ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓoboilyini gɔnɨ ɨɓʉ lɨkpʉmʉka ko
Kunzi. 2 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ igoku ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓʉkɔ* ndɨ,
ɓapʉnga na ɨɓʉ ɓoɗongoso, 3 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wogulyi ɓi ka ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓava-kukusu, malyalyo ɓi pa yimoti na ɨɓʉ!»
4 Luki limoti, Pɛtɛlɛ apʉnga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓɨnza-ɓɨnza
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ. Ʉɓɨkya ɓɛ: 5 «Ɨmɨ, na
ndɨ kalʉmba ka Yɔpa. Kumbuso yi, nahʉmwana ndɨ, ɛgya abɛ
nakika ko nziki, nɨna luki limoti anosyoku abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi
ɓogwigogini ka mondu mi masɨ makwanganya kadwɛ ɓuwobi na ɨmɨ.
6 Nanda ndɨ kʉsɔ yi ɓɨngbangbangba, nʉmɨna ɓanyama ɓa magʉ

* **11:2** 11:2 ɓʉkɔ: Ɓayuda ɓukusisaga ndɨ ɓambanzʉ kowonisilo ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaboilyini Kunzi.

makwanganya, niɓɔ ɓotutu, niɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasi
na ɓombu. 7 Nʉkana ndi gɔni liyʉ anɛɓikya ɓɛ: ‹Pɛtɛlɛ, wamaga.
Ʉmwɔgɔ, ʉlya!› 8 Luki limoti, nosikisya ndi ɓɛ: ‹Kali, Mombukwono-
dosu! Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki lanyɛ ikani nilɔ la mʉsʉgʉ.› 9 Nukonoku
ɓata ndi liyʉ ka nganga ya yiɓa ɓɛ: ‹Luki nilɔ Kunzi oɓuɓisoni,
wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.› 10 Igyonosana ndi ɓɛyɔ nganga yisaa,
kumbuso yi, luki li nilɔ iga ndi kʉgʉ wa lisyɛ. 11 Ko ngbingo yi ninɔ
aka nɔ, ɓatʉ ɓasaa niɓɔ ɓutikoku ndi kɛmaka kotukyoku ka Kaizalia,
ɓosiloku ka ndaɓʉ yi niyɔ ta ndi mino. 12 Limbɛngi-Lotu ɛɓikya ndi
ɓɛ taga na iɓʉ ni nakɛgʉ na ɓotumo. Ɓomika-mama niɓana madɩ̈ya
ɓana ɓebisoku ndi, togulya ka Kuneli. 13 Iyi atitʉmbʉlyaga ndi ɓɛyɔ
malaika apuponilya ndi mino ka ndaɓʉ kaki, aɓikya ndi ɓɛ: ‹Mʉtika
mʉmbanzʉ ka Yɔpa kamokoku Simoni, ninɔ ɓamakaga gɔni ɓɛ Pɛtɛlɛ.
14 Iyi Simoni amʉɓikyaga ɓanʉ makpʉmʉka nimɔ amʉpá muhukuso
na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakʉ ɓasi.› 15 Niyɔ napʉnga kanzina, Limbɛngi-Lotu
usilyo mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ atisilya ndi mino ka mambwa. 16 Natamana
kʉwa ndi likpʉmʉka nilɔ Mombukwono-dosu aɓikya ndi mino ɓɛ:
‹Yuani oɓotisa ndi ko liɓo. Luki limoti, iɓunu, ɓamuɓotiso ndɛkɛ ka
Limbɛngi-Lotu› 17 Kika nɛki ni Kunzi utikilyiniku ka iziyɔ Limbɛngi-
Lotu li nilɔ gɔni lɔ atitikilyoku ndi iɓusu, ngbingo yi ninɔ taɓiniikyana
ndi mino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, imi sɛ piyɛ kʉwa ni wani
kagya ɓoɗongoso no Kunzi?»
18 Niyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, mambɛngi ʉdʉdʉla ndi, ɓapʉnga kabibiso
Kunzi, ɓanaɓikya ɓɛ: «A nɛki lingʉnʉ ɓɛ Kunzi uhukwilyini gɔni
ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kayikoso ɔɓili, na kainisono na ɔɓili
walingʉnʉ.»

Mʉpʉnganagi ma kanisa ya Atiokia

19 Niyɔ Etieni okwo†, ɓapʉnga ndi kaugyogyiso ɓatʉ niɓɔ ɓabaya
ndi, ɓomisikono kʉwa ndi ɓingbwi. Ɓaga ndi, ɓadwɛ kʉ kwa kʉ ka
mugi ma Foinikia, Kipulo na Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓa ndi kaʉɓikyaga
Ɓayuda aka Mongoni Manza ko Kunzi. 20 Luki limoti, luga kaɓʉ,
ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndi ɓatʉ ɓa Kipulo na Kulɛnɛ, ɓosila ndi ka Atiokia.
Ɓapʉnga kʉwa ndi kanzina na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓanzinaga ndi Ligiliki, na
kaʉɓikyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso. 21 Kʉɓɔkʉkɔ
kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa yimoti na iɓʉ. Kinili,
ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓaɓiniikyana ndi, ɓamigilya Mombukwono-
dosu.
22 Niyɔ ɓatʉ ɓa kanisa ya Yelusalɛma ɓʉkana ndi mongoni mi nimɔ,
ɓatika kʉwa ndi Balanaba ka Atiokia. 23 Ngbingo yi ninɔ osilo mino,
ina ɓɛyɔ Kunzi uɗukilya ndi mino ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓabaya ndi ɓʉɓʉnga,
ogwa magyagya. Utumisa ndi iɓʉ ɓasi mambɛngi kaigwinonogo na
Mombukwono-dosu limbɛngi limoti. 24 A ɓɛyɔ, Balanaba a ndi mʉtʉ
wongbingbili, mutumo na Limbɛngi-Lotu na baya ɓiɗɛ. Ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ aɓiniikyana ndi Mombukwono-dosu.
25 Kʉwa wa, Balanaba aga ndi kakisa Saulo ka Talasi. 26 Niyɔ
amina ndi, ɓaga na iyi ka Atiokia. Kʉsɔ wa syangasʉ simoti iti,
ɓamʉmʉkanaga ndi ka kanisa yi niyɔ kʉ, ɓanʉtiwa ɓambanzʉ ɓakpʉ.

---

† **11:19** 11:19 niyɔ Etieni okwo: Ɓidukulaga ndi kaugyogyiso ɓatʉ niɓɔ ɓabaya ndi kakitaga ɓyanga tɛkɛɓɛ. Kinili, ɓomisikana ndi.

Ɓapʉnga ndɨ kaʉmaka ɓaɓɨɓya ɓɛ ɓakilisito ka nganga ya mambwa kʉ ɓɛyɔ.
27 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓogyalandʉ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma
ɓodoku ka Atiokia. 28 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Agabʉ, amaga ndɨ,
Lɨmbɛngɨ-Lotu akpamya kaɓɨkyaga ɓɛ ayʉndɨ wapʉ ahumatʉ ɓanʉ
ɔɓɨlɨ wasɨ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ko ngbingo nɨnɔ Kɔlɔdɛ a ndɨ
mino ngama mudingi wa Lʉma. 29 Ɓaɓɨɓya ɓʉkanana ndɨ ɓɛ mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ, apí luki, ɓʉtɨtɨkyɨ ɓamamaɓʉ
nɨɓɔ ɓa Yudɛa. 30 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓʉtɨkɨlya ndɨ ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ɓa Yudɛa ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ na Balanaba ɨɓʉ na Saulo.

12

Ɓamwini Yakɔbɔ, ɓamakya Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ngama Ɛlɔdɨ apʉnga ndɨ kaugyogyiso
ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa kanisa. 2 Akpamya ndɨ ɓɛ ɓamwɨ Yakɔbɔ
nɨnɔ mamakɨ Yuani na dʉkpa. 3 Nɨyɔ ɨna ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓakogwa
magyagya ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, agwisisa ndɨ gɔnɨ Pɛtɛlɛ. A ndɨ
ko ngbingo wa yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati ɓikofulu. 4 Nɨyɔ agwi
Pɛtɛlɛ, amakya ka bɔlɔkɔ, obisa ndɨ magbʉta makwanganya dididi
ma ɓasʉda ɓakwanganya-ɓakwanganya kaɓuulyogo. A ndɨ kapa
kasombiso kumbusa wa yɨnga wa Pasɨka. 5 Ɓa kʉwa ndɨ kaɓuulyogo
Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ aka kʉ, nɨ kanisa iɗukufini ɓiguɓu kalʉmbɨlya.

Pɛtɛlɛ opupini ka bɔlɔkɔ

6 Ɛlɔdɨ a kʉwa ndɨ kapa kasombiso na ɓʉgala ɓi, no biti yi nɨyɔ, Pɛtɛlɛ
a ndɨ wakanga luga ka ɓasʉda ɓaɓa mʉkanda na ɓaselegeni ɓayɨɓa
kanɨ ɓazamʉ ɓanoɓuulyo mupumi ma bɔlɔkɔ. 7 Malaika ɓemoti ka
Mombukwono-dosu opuponoku ndɨ ɓigbututu, ndaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ
mino yɔ oɓuɓa ndɨ ɓitu. Malaika azʉkʉla ndɨ Pɛtɛlɛ, azuzukiso, aɓɨkya
ɓɛ: «Wamaga ɓɨgala-gala!» Kʉwa wa, ɓaselegeni nɨɓayɔ ɓakanda ndɨ
na iɓu maɓɔkʉ atɨnɨkaga ndɨ. 8 Malaika aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨkandɨla
mʉkaɓa, wɨkandɨlaga ɓɛkpakʉ.» Agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Malaika
aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wimokisyo koti kakʉ, weɓyeku.» 9 Pɛtɛlɛ opupa
ndɨ ka bɔlɔkɔ nɨ anaɓɨɓya malaika. Luki limoti, kɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ
nɨlɔ malaika a ndɨ kagya a lɨngʉnʉ. A ndɨ kasɨma ɓɛ nziki. 10 Ngbingo
yi nɨnɔ ɓakɨtaga ndɨ mino lɨgbʉta la mambwa ka ɓasʉda, kumbuso yi
nɨlɔ la maɓa, ɓosila kʉwa ndɨ ka mupumi nɨmɔ ɓagya ndɨ na ɓangwɛyɨ,
nɨmɔ ɓaɓyɛgɛ ndɨ mino kaɨnda ka gʉɗʉ. Mupumi mɔ oukwikana ndɨ
nɨ imu aka kambwa kaɓʉ, ɓopupa ndɨ. Ɓisisilogo ko pisi yimoti ɓɛnɛ,
malaika alimikya ndɨ ɓɨpɛlɛ.
11 Niyɔ Pɛtɛlɛ imibo, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nibini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ
ambɛ Mombukwono-dosu atikiku malaika kakɨ kɛkʉlaga ka maɓɔkʉ
ka Ɛlɔdɨ, na ka masɨ nɨɓɔ Ɓayuda ɓo ɓi kapa kɛgya.»
12 Ngbingo yi nɨnɔ ibo mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, aga ndɨ ka
Malia, amakɨ Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ. Ɓambanzʉ
ɓudingi ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ kalʉmba. 13 Pɛtɛlɛ oyipa ndɨ
holi ka mupumi ma kunzi. Mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Lɔda akpuɗoku ndɨ, kaʉkanɨlya. 14 Iba ndɨ lɨyʉ ka Pɛtɛlɛ, ogwa
magyagya kʉgbɛ, kanɨ koukwigʉ mupumi. Ɨga ndɨ mbangʉ kaʉɓɨkya
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ a kunzi kʉ. 15 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wa na

ibikyasʉ!» Luki limoti, otiolya ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a lɨngʉnʉ. Ɓaɓɨkya kʉwa ɓɛ: «A nɛkɨ malaika kakɨ!» 16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ a ndɨ asɨ koipa aka holi. Nɨyɔ ɓoukwa kʉwa ndɨ mupumi, ɓamɨna, ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ. 17 Udokisa ndɨ na maɓɔkʉ, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu apupisi mino ka bɔlɔkɔ. Uɓikyoku ɓata ɓɛ: «Muɓikyonikuto gɔnɨ Yakɔbɔ na ɓakilisito ɓagɔgɔ.» Kumbuso yi, opupa ndɨ, aga ka pa yagɔgɔ.

18 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓasʉda ɓapʉnga ndɨ ɨpʉmbʉ luga kaɓʉ, ɓanuusono ɓɛ: «Pɛtɛlɛ a yanɨ?» 19 Ɛlɔdɨ apá mʉtʉʉ ɓɛ ɓakɨsɨ ɓɨvaka-vaka, luki limoti nɨ ɓakaminigʉ. Usombisa ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyogo, akpamya ɓɛ ɓulumwisogi. Kumbuso yi, atʉkya ndɨ ka Yudɛa, aga ka Kaizalɨa, agya ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.

Kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ

20 Ɛlɔdɨ ikaga ndɨ no yoko yapʉ na ɓatʉ ɓa mugi ma Tilo na Sidɔna. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ kaɨnda kamɨna. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉkanana na Balasɨtɔ, nɨnɔ oɓuulyaga ndɨ ndaɓʉ ka ngama, kumbuso yi, ɓaga ndɨ kaɨtatanaga na Ɛlodɨ kyɛ malɨlɨ nɨmɔ ɓalyaga ndɨ otukyogoku ndɨ kʉ kakɨ. 21 Ka lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉkanana ndɨ mino, Ɛlɔdɨ imokisyaga ɓotu ɓaya ɓʉngama, ika ka ɓuliki kakɨ ɓa ɓʉngama, apʉnga kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ. 22 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓata mʉmbanzʉ nɔ akanzɨna, a kʉwa lɨyʉ ko kunzi.» 23 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu agyogyisa ndɨ kyɛ kapágʉ ndɨ Kunzi ɨbɨba, ugwa ndɨ ɓodulu wakamaga, okwo.

24 Kʉwa wa, Lɨkpʉmʉka ko Kunzi isisilaga ndɨ kʉgbɛ, omisikana ka ɓapa ɓa yasɨ. 25 Nɨyɔ Balanaba na Saulo ɓama ndɨ ligubo kaɓʉ ka Yelusalɛma, ɓɨga kʉwa ndɨ pa imoti na Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ.

13

Ɓapunogini Balanaba ɨɓʉ na Saulo ka ligubo

1 Kʉsɔ wa kanisa ya Atiokia, a ndɨ na ɓogyalandʉ na ɓowonisilo. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ: Balanaba, Simioni nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Mʉtʉ Wopi, Lukio mʉtʉ wa Kulɛnɛ, Manaeni nɨnɔ ɓopinga ndɨ na ngama Ɛlɔdɨ Atipasɨ sɛ kʉwa Saulo. 2 Lɨsyɛ limoti, ɓa ndɨ kabibiso Mombukwono-dosu nɨ ɓanoginyo gɔnɨ malɨlɨ. Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Itilyoni di Balanaba na Saulo ka ligubo nɨlɔ nʉmakaga ndɨ mino.» 3 Kumbusa koginyo malɨlɨ na kalʉmba, ɓubisilya kʉwa ndɨ maɓɔkʉ, ɓʉpá kʉwa ndɨ lɨgʉndʉ.

Balanaba na Saulo ɓogoni ka Kipulo

4 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉtɨka ndɨ Balanaba na Saulo ka lɨsʉ la Seleukia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓaga ko uzu ya Kipulo. 5 Nɨyɔ ɓosila ka Salamɨ, ɓaɓɨkyaga ndɨ mongoni ko Kunzi ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Yuani-Malɨkɔ a ndɨ pa imoti na ɨɓʉ, anusingyo gɔnɨ ka ligubo.

6 Kʉwa wa, ɓakpata ndɨ uzu wasɨ, ɓadwɛ ka gʉɗʉ wa Pafɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatakanya ndɨ mʉkɨma ɓanɛkɔ ɓemoti nɨnɔ ɨna ndɨ ɓɛ Bala-Yeso. A ndɨ Muyuda, ɨvaga ndɨ abɛ mugyalandʉ. 7 Ɓikaga ndɨ na ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Seligio-Pɔlɔ nɨnɔ a ndɨ na yimibo yakpʉ. Ngama yi nɨnɔ

ʉmaka kʉwa ndɨ Balanaba na Saulo kʉ kakɨ, kyɛ a ndɨ na mʉsasa kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi. 8 Luki limoti, Ɨlɨma (Isi yo lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ mʉkpɨma ɓanɛkɔ) obisa ndɨ ɗongoso na ɨɓʉ, kyɛ kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ngama abaɨlyɨ. 9 Saulo nɨnɔ ina ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ, otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, anda Ɨlɨma ɓɨngbangbangba, 10 ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo na ɓokoli ɓɨɗɛ, wa mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ kʉgbɛ! Wakagyɨgʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ! Wasa kʉwa ndɛkɛ koɓuna muki ka ɓopisi ɓaya ɓungbingbili ka Mombukwono-dosu ngbingo tino? 11 Hʉkana, mbɨya wanʉ, Mombukwono-dosu akaugyogyiso, wakagʉna koloɓu ya mamɔmɔ. Ko ngbingo ɓemoti ɓɛnɛ, wakɨnɨgʉ ɓanʉ ɓata mangbamʉ ma mɔnɨ.»

Kolipyagʉ ɓata ndɨ, miso apiyo Ɨlɨma ɓipi, ingya ndɨ ko biti nɨyɔ yopi. Apʉnga kʉwa ndɨ kaamama ɓɨgbagbagba kakɨsa mʉtʉ nɨnɔ akwanana kakpokyoniso. 12 Nɨyɔ ngama ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, aɓɨnɨkyana ndɨ. A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu atʉngana ndɨ pima.

Pɔlɔ na Balanaba ɓogoni ka Atiokia

13 Katʉkya ka Pafɔ, Pɔlɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓɨnda miso ya Peliga ka iwili ya Pamufilia. Kʉ ɓɛyɔ, Yuani-Malɨkɔ ʉsa ndɨ, ɨga ka Yelusalɛma. 14 Ɓidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ kaɓʉ katʉkya ka Peliga ɓadwɛ ndɨ ka Atiokia nɨnɔ ka Pisidia. Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, ɓikonono. 15 Nɨyɔ ɓama katangʉlaga ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ ka Musa na nɨyɔ ka Ɓogyalandʉ, ɓangama ɓa ndaɓʉ ya likungoni yi nɨyɔ, ɓatɨka ndɨ mʉmbanzʉ kaʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Ɓomika-mama, makika na lɨkpʉmʉka nɨlɔ utumiso ɓambanzʉ mambɛngɨ, makwanana kaɓɨkya!» 16 Pɔlɔ amaga ndɨ, ʉgbʉma na maɓɔkʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi, iɓunu ɓomikya Ɓezaleli na iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ mabibisogo Kunzi! 17 Kunzi wa lɨvananzo li nɨlɨ, Kunzi ka Ɓezaleli upunogoni ndɨ ɓotitosu. Umbuwisa ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino ɓobiko ka Misili. Kumbuso yi, upupisoku ndɨ pisi ko ngu kakɨ. 18 Abɨnɨka ndɨ ɓuti kaɓʉ ka ɨsa ka ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ-ɓakwanganya. 19 Kumbuso yi, olumwisaga ndɨ ɓɛvananza maɗɨya na ɨka ka Kanana. Ava kʉwa ndɨ giyo kaɓʉ, ʉpá lɨvananza kakɨ ɓɛ iki lisimo kaɓʉ. 20 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga banda ɓamɨya ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Kumbuso yi, Kunzi umomosilyo kʉwa ndɨ ɓotitosu ɓazozi, kadwɛ ko ngbingo ka mugyalandʉ Samueli. 21 Kʉwa wa, ɓotitosu ɓakʉnga ndɨ ngama. Kunzi ʉpá Saulo nɨnɔ a ndɨ mika Kisi ka lɨbaba ka Benyamini. Alya ndɨ ɓʉngama ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya. 22 Kumbuso katʉmba Saulo, Kunzi apá ndɨ Daudi ɓʉngama. Kunzi mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ko bulya ka Daudi ɓɛ: ‹Naminini Daudi mika Yɛsɛ, nasyɛ lɨmbɛngɨ kʉ kakɨ, agyaga ndɛkɛ sɨpananɨsɔ kamɨ.› 23 Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓomikya Ɓezaleli mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza ka Daudi. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso, Muhukuso ka Ɓezaleli. 24 Kambwa Yeso kodoku, Yuani ʉɓɨkyagatʉ ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ɓasɨ ɓɛ ɓoyikosi yɨgya kaɓʉ, ɓiɓotisiso. 25 Ngbingo yi nɨnɔ Yuani a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi na muliɓo ma ligubo kakɨ, uusaga ndɨ ɓɛ: ‹Masɨmaga ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ? Ɨmɨ nakɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ makaɓʉndaga. Luki limoti, ɨyɨ akodoku kumbuso kamɨ. Nakokwononigʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ.›

26 Ɓomika-mama, iɓunu lɨvananza ka Abalahamʉ na iɓunu ɓatʉ
ɓagɔgɔ nɨɓɔ mabibisogo, Kunzi otikoku ndɨ mongoni ma muhukuso
mi nɨma ko bulya kusu. 27 Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma na ɓangama
kaɓʉ ɓakamibagʉ ndɨ Yeso. Ɓakotombisyagʉ ndɨ ɓɨnza moɓiso ka
ɓogyalandʉ nɨmɔ ɓatangʉlaga ndɨ ka Masyɛ masɨ ma kimumbiso.
Luki limoti, ɓotulyosa ndɨ moɓiso mi nɨmɔ pisi kakɔ ngbanga ka
Yeso. 28 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓakɨnagʉ ndɨ mino ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ
okwononi ndɨ ɓɛ ɓamwisisi mino, ɓakʉnga ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓamwɨ.
29 Nɨyɔ ɓotulyoso masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ɓasisoku ndɨ
katʉkya ka mʉsalaba, ɓalumbo. 30 Luki limoti, Kunzi apupisa ndɨ
ka mbʉkʉ. 31 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, Yeso upuponilyaga ndɨ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓɨndaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ katʉkya ka Galilaya na kadwɛ ka
Yelusalɛma. Mbɨya wanʉ, ɨɓʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa kʉwa ɓadɛmʉ kakɨ
kambwa ka ɓambanzʉ. 32 Iɓusu takamʉɓɨkyaga kʉwa Mongoni Manza
mi nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓotitosu, 33 otulyosoni ko bulya kusu,
puponogo kaɓʉ, apupisa ndɨ Yeso ka mbʉkʉ. Ikpikaga ka Mambʉ,
kʉpakʉkɔ kwa maɓa ɓɛ:
‹Ɨwɛ wa Mikamɨ mʉlʉkʉ yi,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ niitoni kʉwa abakʉ.›
34 Kunzi apupisatʉ ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ koponi. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Namʉpátʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓotu na nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ,
nɨmɔ nawanyaga ndɨ Daudi.›
35 Kinili, akaɓɨkya gɔnɨ ka moɓiso magɔgɔ ɓɛ:
‹Wakakwananɨgʉ ndɛkɛ kasa mʉgya-ligubo kakʉ Wotu
kapɔ ka mbʉkʉ.›
36 Ngbingo yi nɨnɔ Daudi a mbɛyɨ ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, agyaga ndɨ
mogubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi akpamyaga ndɨ mino. Kumbuso yi,
okwo, ɓalumba ndɨ ka kpɔlɔ ka ɓatɨtakɨ, apɔ. 37 Luki limoti, mʉtʉ yi
nɨnɔ Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, kapɔgʉ ndɨ ɨyɨ.
38 Ɓomika-mama, wiboni ambɛ: Na lɨsyɛ li nɨlɨ, minisono na
mʉpɨlya pisi ka Yeso. Gʉtʉgʉ mʉtʉʉ ka Musa aka kakwananagʉ ndɨ
kamʉkʉlaga ka ɓʉnyɛ. 39 Luki limoti, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaya Yeso,
inisononi na ɓungbingbili. 40 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ kyɛ kamusilyonito
nɨlɔ ikpikaga ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ ɓɛ:
41 ‹Iɓunu ɓatʉ ɓakɨɓɨnɨka, hukononi!
Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mɨ!
Kyɛ, ɨmɨ, nakamʉgyɨlya lɨkpʉmʉka lɨmbanga,
ɓakamʉtʉmbʉlyaga yi, makaɓɨnɨkyanɨgʉ!›»
42 Nɨyɔ Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓopupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba,
ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓɨgɨlyɨtɔ ɓata mʉtʉʉ mi nɨmɔ aka mɔ ka Lɨsyɛ
la kimumbiso nɨlɔ akodoku. 43 Kumbusa wa musilyoni, Ɓayuda
ɓudingi na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ka kanisa ka Ɓayuda, ɓaɓyɛ
ndɨ Pɔlɔ na Balanaba, ɓananzɨna na ɨɓʉ, ɓanutumiso mambɛngɨ ɓɛ
ɓakosononononitɔgʉ na mazɨyɔ ko Kunzi. 44 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso
lagɔgɔ, ɓambanzʉ banda ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓamʉmʉkana ndɨ kaʉkana
lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu. 45 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉmɨna ɓambaza
ka ɓambanzʉ ɓɛyɔ, ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ
koyikoso di masɨ nɨmɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkyaga, ɓaɓuɓiso ɓitu. 46 Kʉwa
wa, Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓʉɓɨkya ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ ɓɛ:
«Okwononi mbɛyɨ ɓi ɓɛ ɓamʉɓɨkyagɨ iɓunu Ɓayuda lɨkpʉmʉka ko

Kunzi. Yɛkɨ makɛgʉ kabaɨlya, manɨmɨna ɓɛ makokwononigʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, kinili, iɓusu takaaga kʉwa miso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. 47 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu atɨkpamya ndɨ ɓɛ:
‹Nʉpʉnaga ndɨ kaiko ɓʉngbanganya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ,
kokpokyoniso mongoni ma muhukuso
kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.›»
48 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓogwa magyagya. Ɓobibisa ndɨ lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu. Ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓabaɨlya ndɨ. 49 Lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu ɨtʉlyana ndɨ ka mutili mi nɨmɔ masɨ. 50 Luki limoti, Ɓayuda ɓuvikimosaga kʉwa ndɨ ɓoko nɨɓɔ ɓakimibisikono ka ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisono ka ɓagʉɗʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgyagya kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Balanaba, ɓukpumyo kʉ kaɓʉ. 51 Ɓaga ndɨ nɨ ɓanɨbʉmaga liɓungu la ɓakagba kaɓʉ, ɓinda ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Ikonio. 52 Kʉ ka Atiokia kʉ, ɓaɓɨɓya ɓotigala ndɨ nɨ ɓotumini na magyagya na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨɗɛ.

14

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ikonio

1 Kʉ ka Ikonio kʉ, Pɔlɔ na Balanaba ɓogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. Mʉnzɨna kaɓʉ ʉdwa ndɨ ɓambanzʉ mambɛngɨ, ɓatʉ ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda. 2 Luki limoti, Ɓayuda nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉ, ɓuvikimosogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda kaʉmʉya nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ. 3 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓika ndɨ mututu manda ka Ikonio. Ɓa ndɨ ɓakɨgʉmya ka Mombukwono-dosu, ɓanzɨnaga ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ. Ɨyɨ Mombukwono-dosu ʉpá ndɨ ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi. Owonisa ndɨ gɔnɨ ɓɛ nɨlɔ ɓa ndɨ kaɓɨkyaga ko bulya mazɨyɔ kakɨ a ndɨ la lɨngʉnʉ. 4 Kʉsɔ wa gʉɗʉ, ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ: liɗu limoti a ndɨ ka nakpangbala ka Ɓayuda, lagɔgɔ ka ɓatʉtʉmbwa.

5 Ɓayuda, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda pa imoti na ɓangama kaɓʉ, ɓʉkanana ndɨ kaugyogyiso Pɔlɔ na Balanaba na kaʉmwɔ na matamʉ. 6 Nɨyɔ Pɔlɔ na Balanaba ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapɨkɨta ndɨ miso ya ɓagʉɗʉ ɓa Likaonia ɓi nɨɓa: Lusetula, Delibe na ɓuwobi-ɓuwobi yi. 7 Kʉ ɓɛyɔ, ɓidukulaga ndɨ gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lusetula

8 Kʉ ka Lusetula, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ, kakpakyanagʉ. 9 Lɨsyɛ limoti a ndɨ kamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna. Pɔlɔ anda kʉwa ndɨ ɓɨngbangbangba, ɨna ɓɛ a na baya nɨyɔ akwanana kahukuso. 10 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wamaga!» Alʉkʉ nɔ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ, amaga, apʉnga kakpakyana. 11 Nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa Likaonia ɓɨna nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ lɔ, ɓapamɨkanaga ndɨ na lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛ: «Ɓokunzi ɓiitini abɛ ɓambanzʉ, ɓosiliniku kʉnʉ ku kusu.»

13:51 13:51 Wanda ka Luka 10:11.

12 Ɓalʉka ndɨ Balanaba ɓɛ Zeusi, Pɔlɔ ɓɛ Elime*, kyɛ ɨyɨ nɔ anzɨnaga
ndɨ. 13 Kumu ɓemoti ka Zeusi odoku ndɨ kunzi wa mupumi ma gʉɗʉ na
ɓangɔmbɛ ɓomumu ɓi ɓubongogini maʉwa. Ɓʉkanana ndɨ na ambaza
ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓupíku ɓatʉtʉmbwa ka apɛpɛ.
14 Luki limoti, nɨyɔ Balanaba na Pɔlɔ ɓʉkana mongoni mi nɨmɔ,
ɓɨyɨɓaga ndɨ ɓotu, ɓɨnda kʉwa ndɨ ɓɨgala-gala luga wa ambaza ka
ɓambanzʉ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ: 15 «Ɓomika-mama, ko bulya ɨkɨ yɔ
mo mino kagya ɓɛyɔ? Iɓusu ta ɓambanzʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ.
Kika nɨ takamʉɓɨkyaga Mongoni Manza a kyɛ wosoni makpʉmʉka
ma gbalɨ, mamigilyoku Kunzi walɨngʉnʉ nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ,
moɓo na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi. 16 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, Kunzi ʉsa ndɨ
ɓambanzʉ ɓasɨ kagya ɓɛyɔ ɓɨnaga ndɨ mino. 17 Luki limoti, Kunzi
kasagʉ ndɨ kaiwoniso pisi kagya ɓʉnza. A ɓɛyɔ, amulukusyaga
mbwayɨ, amʉpá masɔlɔ ma ɓotiko ka ɓongbingo ɓi, amʉpá malɨlɨ,
amutumisa na magyagya ɓɨɗɛ.» 18 Gʉtʉgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ, Pɔlɔ
na Balanaba ɓa ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka kaʉɓɨkya ɓambaza ɓɛ
ɓakupónitɔgʉ apɛpɛ.
19 Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Atiokia na Ikonio, ɓavikimosaga
ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓayipaga ndɨ Pɔlɔ na matamʉ,
ɓaluto kunzi wa gʉɗʉ, ɓanasɨma ɓɛ okwini. 20 Luki limoti, nɨyɔ
ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ, Pɔlɔ amaga ndɨ, ɨga ka gʉɗʉ.
Ɓʉgala ɓi, ɓaga ndɨ na Balanaba ka Delibe.

Pɔlɔ na Balanaba ɓigini ka Atiokia

21 Pɔlɔ na Balanaba ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ wa
Delibe, ɓinisono na ɓaɓɨɓya ɓudingi. Kumbuso yi, ɓɨga ndɨ ka gʉɗʉ
wa Lusetula, wa Ikonio na wa Atiokia nɨnɔ kʉ ka Pisidia. 22 Kʉ ɓɛyɔ,
ɓutumisa ndɨ ɓaɓɨɓya mambɛngɨ, ɓʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka
baya. Ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: «Tokwononi kakɨtaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ
ɓudingi kambwa kaingyo ka Ɓʉngama ko Kunzi.» 23 Pɔlɔ na Balanaba
ɓʉpʉnɨlyaga ndɨ ɓazɛɛ ka ɓakanisa yimoti-yimoti. Kumbuso kalʉmba
na koginyo malɨlɨ, ɓubisa ndɨ ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-dosu nɨnɔ
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
24 Kumbuso yi, Pɔlɔ na Balanaba ɓakɨtanaga ndɨ ka iwili ya Pisidia,
ɓadwɛ ka Pamufilia. 25 Ɓʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓambanzʉ Lɨkpʉmʉka
ko Kunzi ka Peliga. Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Atalia. 26 Katʉkya wa,
ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓɨga ka Atiokia, kʉ, ɓubisa ndɨ mino ka maɓɔkʉ
ko Kunzi ka ligubo nɨlɔ ɓa ndɨ nɨ ɓogyini.
27 Nɨyɔ ɓosila ndɨ ka Atiokia, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa,
ɓʉtʉmbʉlyaga masɨ nɨmɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ. Ɓʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ
Kunzi uhukwilya ndɨ mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda mupumi ma
baya. 28 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ ɓata ɓɨndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya.

15

Ɓambanzʉ ɓakagya ɓoɗongoso ko bulya sɨmʉɨsɔ

1 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyoku ndɨ ka Yudɛa, ɓosya ka Atiokia.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaʉtɨwa ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ɓɛ: «Makikusisi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkya mino, makakwananɨgʉ

* **14:12** 14:12 Ka kanisa ka Ɓagiliki, Zeusi a ndɨ lino ka ngama ka ɓokunzi, Elime nɨlɔ ka atʉtʉmbwa kaɓʉ.

kainisono na muhukuso.» 2 Lɨkpʉmʉka atʉkya ndɨ ka ɓakpɨɓa, Pɔlɔ
na Balanaba ɓapʉnga ndɨ kasaana na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ɓʉkanana kʉwa
ndɨ ɓɛ Pɔlɔ, Balanaba pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɗakɨ
ka Yelusalɛma kainzinzinyoku pa imoti na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa
kanisa ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
3 Ka lɨgʉndʉ li nɨlɔ, kanisa ʉpá ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi
kabɨnɨka ɓuti kaɓʉ. Ɓakɨtanaga ndɨ ko giyo ya Foinikia na Samalia,
ɓanatʉmbʉlaga ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda ɓabaya ndɨ mino
Kunzi. Mongoni mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ɓakilisito magyagya kʉgbɛ. 4 Nɨyɔ
ɓosilo ka Yelusalɛma, kanisa, ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa
ɓʉtɨlya ndɨ. Kʉwa wa, ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ masɨ nɨmɔ Kunzi ʉgyɨlya
ndɨ. 5 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, ɓamaga
ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Okwononi ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda
ɓikusisi, ɓʉkpamya kagya mʉtʉʉ ka Musa.»
6 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓamʉmʉkana
ndɨ kakpɨma lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. 7 Nɨyɔ ɓagya ɓoɗongoso ɓɨndɨ, Pɛtɛlɛ
amaga ndɨ, ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, makaiba ɓɛ Kunzi
epunogoni ndɨ ndɛlɨ aka luga kunu kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɓɛ kyɛ ɓʉkanɨ, ɓabaɨlya. 8 Kunzi nɨnɔ ibaga
mambɛngɨ ka ɓambanzʉ, owoniso ɓɛ uhukwilyoni ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kaʉpá Lɨmbɛngɨ-Lotu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ atɨpá ndɨ
mino gɔnɨ ɨɓusu. 9 Ɨyɨ kamakyagʉ ndɨ lɨbaba luga kusu na ɨɓʉ, oɓuɓisa
ndɨ mambɛngɨ kaɓʉ ɓitu kyɛ ɓaboilyoni. 10 Mbɨya wanʉ, ko bulya
ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kaɓanga Kunzi? Makapa kaubinikiso ɓaɓɨɓya
ɓuti ɓa likumbogi nɨlɔ iki ɓotitosu, iki ɨɓusu ɓamombukwono-dosu
takakwananɨgʉ ndɨ kabɨnɨka? 11 A ɓɛyɔ, ta na baya ambɛ tinisana na
muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɨɓʉ.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓadakyana ndɨ ɓiwo. Ɓapʉnga
ndɨ kamʉkana Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino katʉmbʉlaga
mokingyosi masɨ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓagya ndɨ
ko ngu ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. 13 Nɨyɔ ɓama kanzɨna,
Yakɔbɔ aka ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, imukononi mbɛyɨ! 14 Simoni
atitumbulyogini ɓɛyɔ Kunzi uɓuulyaga ndɨ mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
ndɨ Ɓayuda katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, kyɛ ɨpʉnɨlyagɨ lɨvananza limoti luga
kaɓʉ. 15 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a mʉɗɔngɔnɨ na mʉnzɨna ka ɓogyalandʉ
ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
16 ‹Kumbusa wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, nigokuto ndɛkɛ,
nomosa ndɛkɛ ɓata ndaɓʉ ka Daudi nɨyɔ oɗukana ndɨ,
nopikatʉ ndɛkɛ ɓata,
nomosa ɓɨgbʉ,
17 kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓamigilyiku Mombukwono-dosu,
iyo, ɓatʉ ɓa mababa masɨ nɨmɔ nɨpʉnɨlyaga ndɨ, ɓiki ɓatʉ kamɨ ɓɨkpɛ.
18 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛyɔ,
oɓikyoni ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ndɛlɨ.›»
19 Yakɔbɔ idukulaga ndɨ kanzɨna ɓɛ: «Kinili, ɨmɨ, na na mʉtamanagɨ
ambɛ kokwononigʉ kauɓukutisilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓamigilyoku Kunzi
nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda makpʉmʉka nganga. 20 Luki limoti, okwononi
tukpikilyi ɓɛ: ɓakulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉpága ka ɓokunzi, ɓasɨ
ɓʉɗanda, ɓakulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ kanɨ ɓudulini

ɓasɔngʉ ikani kalya ɓangʉ 21 A ɓɛyɔ, katʉkya ka ɓʉndɛli, ɓambanzʉ
ɓopungoni ndi kaɓikyaga Mʉtʉʉ ka Musa ka ɓagʉɗʉ ɓasi. Ka masyɛ
masi ma kimumbiso, ɓikaga ndi katangʉlaga gɔni Mʉtʉʉ mi nimɔ ka
ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka ɓayuda.»

Ɓutikilyini ɓakilisito ɓa Atiokia balʉwa

22 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa, ɓazɛɛ ɓa kanisa na kanisa wasi ɓʉkanana
ndi kaʉpʉnaga ɓambanzʉ luga kaɓʉ, na kaʉtika pa imoti na Pɔlɔ iɓʉ
na Balanaba ka Atiokia. Ɓapʉnaga ndi Yuda ninɔ ina ndi gɔni ɓɛ
Balisaba na Sila. Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓatʉ ɓa kinisono luga ka
ɓakilisito. 23 Ɓʉtika kʉwa ndi na balʉwa yi nimʉ:
«Iɓusu ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa tamumuusogitɔ iɓunu
ɓomomosu ka baya niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda kʉ ka Atiokia, ka Sulia na
ka Kilikia. 24 Tukoni ɓi ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyi ɓi kʉnʉ ni
takukpomyigʉ, ɓindo ɓi kamugbomiso na kamunzingimoso ɓamʉ na
mʉnzina kaɓʉ. 25 Kinili, tukononi ɓi pa imoti kaʉpʉnaga ɓambanzʉ
na kamʉtikilya. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakpakyana pa imoti na ɓomomosu
ɓa limbɛngi ɓɛyɔ ka Balanaba na Pɔlɔ, 26 iɓʉ ɓapóni ɔɓili kaɓʉ
kagugubyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. 27 Tamutikilyito gɔni
Yuda na Sila. Iɓʉ ɓɔ ɓamʉtʉmbʉlyaga ɓingbanganya mongoni mi
nimɔ tamukpikilyi mɔ. 28 A ɓɛyɔ, Limbɛngi-Lotu pa imoti na iɓusu
tini ɓi ɓinza ɓɛ takamubinikisoni ɓata likumbogi lagɔgɔ. Luki limoti,
mokwononi kagya ɓɛ: 29 Makolyonitɔgʉ makɔlɔ ka ɓanyama niɓɔ
ɓʉpága abɛ apɛpɛ ka ɓokunzi, makolyonitɔgʉ ɓangʉ, makulyonitɔgʉ
ɓanyama ɓi niɓɔ ɓʉmwɔgɔ kani ɓudulini ɓasɔngʉ, wosoni ɓʉɗanda.
Makagya ɓɛyɔ, iba mogyini ɓinza. Tamumuusogito ɓata.»
30 Ka muliɓo, Pɔlɔ, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila ɓatʉkya ndi,
ɓaga ka Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndi ɓakilisito ɓasi, ɓʉpá balʉwa
yi ninɔ. 31 Niyɔ ɓatangʉlaga ndi, ɓogwa magyagya, mambɛngi utumo.
32 Yuda na Sila niɓɔ ɓa ndi ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓogyalandʉ,
ɓutumisa ndi ɓakilisito mambɛngi na ɓumomoso ka baya pisi ka
mʉnzina dididi. 33 Ɓagya mbɛyi ɓata ndi mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.
Kumbuso yi, ɓakilisito ɓʉpá ndi ligʉndʉ ka maziyɔ kaiga ka ɓatʉ niɓɔ
ɓutikoku ndi. [34 Luki limoti, Sila ina ndi ɓinza kotigolo kʉ ɓɛyɔ.]
35 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndi mbɛyi ɓata mino ka Atiokia kʉ.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndi kowonisilo na kaɓikyaga pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓudingi likpʉmʉka ka Mombukwono-dosu.

Pɔlɔ ɓosononini na Balanaba

36 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Pɔlɔ aɓikya ndi Balanaba ɓɛ: «Tigi
kaʉndaga ɓakilisito ka ɓagʉɗʉ ɓasi kʉ taɓikyaga ndi mino mongoni
ko Mombukwono-dosu, tiniku mbɛyi ɓɛ ɓa ɓʉ.» 37 Balanaba a ndi
wakitʉlya ɓɛ ɓaga pa imoti na Yuani ninɔ ɓamakaga ndi gɔni ɓɛ
Maliko. 38 Luki limoti, Pɔlɔ akya ndi limbɛngi limoti, kyɛ iyi Yuani
ʉsa ndi ɓigbʉ ka Pamufilia, akya ndi kainda pa imoti na iɓʉ ka ligubo.
39 Pɔlɔ na Balanaba ɓadwanana ndi kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓasanana ndi
mino. Balanaba ava kʉwa ndi Maliko, ɓaɗaka ka bato, ɓaga ko uzu
wa Kipulo. 40 Niyɔ ɓakilisito ɓʉlʉmbilya, Pɔlɔ ava kʉwa ndi iyi Sila,
ɓaga. 41 Ɓakitanaga ndi luga wa iwili ya Sulia na niyɔ ya Kilikia. Kʉ
ɓɛyɔ, Pɔlɔ utumisa ndi ɓatʉ ɓa makanisa mambɛngi.

15:20 15:20 Wanda ka Ɓalawi 17:10-16; 18:6-18.

16

Timotio ɓogoni pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila

1 Pɔlɔ osila kʉwa ndɨ ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Kʉ ɓɛyɔ,
a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Timotio. Amakɨ a ndɨ
Waɓayuda, na a ndɨ nɨ aɓinikyonini Kunzi, luki limoti, abakɨ a ndɨ
ɨyɨ Mugiliki. 2 Ɓakilisito nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Lusetula na ka Ikonio
ɓabɨbaga ndɨ Timotio kʉgbɛ. 3 Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓiki kakpakyanaga
na ɨyɨ. Akusiso kʉwa ndɨ kyɛ Ɓayuda ɓikaga ndɨ ka iwili yi nɨyɔ. A
ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ abakɨ a Mugiliki. 4 Ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓakɨtaga ndɨ mino, ɓikaga ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ nɨmɔ
ɨpá ndɨ na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Yelusalɛma. Ɓʉɓɨkyaga
ndɨ ɓɛ ɓaɓyɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ. 5 Makanisa isisilaga kʉwa ndɨ kangata
ka baya, ɓaɓɨɓya ɓonobwa masyɛ masɨ.

Ɓamokini Pɔlɔ ka Makedonia

6 Pɔlɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso, ɓakɨtanaga ndɨ pisi aka ko
giyo ya Fuligia na Galatia, kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpakya ndɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ko Kunzi ka iwili ya Azia. 7 Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na
Misia, ɓakɨngɨla kaaga ka iwili ya Bitinia, luki limoti, Lɨmbɛngɨ ka Yeso
ʉpakya. 8 Kinili, ɓakɨtanaga kʉwa ndɨ pisi ka Misia, ɓosya ka Tolowasi.
9 No biti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki. Amɨna ndɨ Mumakedonia ɓemoti
wakamaga kambwa kakɨ, anɨtatanaga na ɨyɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Kikiliki,
tisingyokuto gɔnɨ kʉnʉ ka Makedonia!» 10 Kumbuso wo nziki yi nɨyɔ,
takɨsa ndɨ kaaga ɓɨgala ka Makedonia. A ɓɛyɔ, ta kʉwa ndɨ nɨ tibini
ɓɛ Kunzi nɔ atimoki kaɨnda kaɓɨkyaga Mongoni Manza kʉ ɓɛyɔ.

Ludia aɓinikyonini Mombukwono-dosu

11 Kʉwa wa, taɗaka ndɨ ka bato, tatʉkya ka Tolowasi wa, taga
ngbingbili ko uzu wa Samotilake. Ɓʉgala ɓi, tosila ndɨ ka Nɛapoli.
12 Katʉkya kʉ, taga ndɨ ka Filipi nɨnɔ gʉɗʉ wa mambwa ka iwili
ya Makedonia. Ɓalʉma ɓɔ ɓandaga ndɨ gʉɗʉ yi nɨnɔ. Tagya ndɨ
mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ. 13 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, topupa ndɨ kunzi
wa gʉɗʉ, taga ka mutili mo liɓo. A ɓɛyɔ, ta ndɨ kasɨma ambɛ
tatakanyatʉ pa ya malʉmba. Tikonono kʉwa ndɨ, tapʉnga kanzɨna
na ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ. 14 Lugo ko ɓoko
ɓi nɨɓɔ, ɓemoti a ndɨ Waɓatuatɛla, ina ndɨ ɓɛ Ludia. Agabaga ndɨ
ɓotu ɓayangbʉngbʉ ɓaya lɨgabʉ lapʉ, anaɓanga Kunzi. Muko yi
nɨnɔ atɨmʉkanagatʉ ndɨ, Mombukwono-dosu ahukwa ndɨ lɨmbɛngɨ
ɓikpo kaʉkana ɓɨnza lɨkpʉmʉka nɨlɔ Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ. 15 Kumbuso
yi, iɓotisisa ndɨ na ndaɓʉ kakɨ. Atitikisyo, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makɨna ɓɛ
naɓinikyonini Mombukwono-dosu ka lɨngʉnʉ, doniku kaiko kʉ kamɨ.»
Otiwolya ndɨ ɓɨndɔndɔlɔndɔ.

Ɓagwini Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ka bɔlɔkɔ

16 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino kaɨnda ka malʉmba,
mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi atikpuɗoku ndɨ. Mʉgya-ligubo yi
nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ awonisilaga ndɨ kaɓɨkyaga
makpʉmʉka nɨmɔ kanigyonosigʉ. Ɓugyalandʉ ɓi nɨɓɔ ʉpága ndɨ
ɓambʉkwakɨ ɓuyi ɓudingi. 17 Apʉnga ndɨ katɨɓɨɓya iɓusu na Pɔlɔ,
anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓana ɓa ɓagya-ligubo ko Kunzi nɨnɔ
Kʉgʉ-Kʉgbɛ. Ɓakamʉwanya pisi nɨyɔ makwanana mino kainisono na

muhukuso.» 18 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, agyaga kʉwa ndɨ ɓɛyɔ aka
yɔ. Ka muliɓo, lɨmbɛngɨ akundumana ndɨ Pɔlɔ, oyikono, ɨyɨ aka na
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ko lino ka Yeso-Kilisito ambɛ pupo
ka muko yi nɨmʉ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ aka
ndɨ ɓindeɗe.
19 Nɨyɔ ɓamombukwana muko yi nɨnɔ ɓɨna ɓɛ ɨzangɨya kaɓʉ osyini,
ɓugwi kʉwa ndɨ Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila, ɓupupisa ka pa yangba kambwa ka
ɓangama. 20 Ɓusilisa ndɨ kambwa ka ɓazozi ka Ɓalʉma, ɨɓʉ aka ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓa Ɓayuda, ɓaputini gʉɗʉ kusu. 21 Ɓakowonisilo yɨgya
yi nɨyɔ ɨɓusu Ɓalʉma takoɓingisyogigʉ ikanɨ kagya yi.»
22 Kʉwa wa, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka
ambaza wa ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ ko bulya ka Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila. Ɓazozi
ɓakpamya ndɨ ɓɛ ɓʉnyʉ ndumbu, ɓʉtɨnɨ pimbo. 23 Nɨyɔ ɓupa
kaʉkʉɓa, ɓʉɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ, ɓakpamya zamʉ ɓɛ uɓuulyogi ɓɨnza.
24 Ngbingo yi nɨnɔ ɓakpamya ndɨ mino zamʉ ɓɛyɔ, ʉmakya ndɨ ka
kasɔ ka pa yakpwɔ, ʉmakyaga magʉ ka kpʉkpʉ.
25 Lugo wo biti, Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓa ndɨ kalʉmba, ɓanɨmbɨla kabibiso
Kunzi nɨ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ɓanʉmʉkana. 26 Ko ngbingo ɓemoti
aka, azigizo wapʉ azʉkʉla ndɨ muɓumbe ma ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ. Wa
aka wa, pumi yasɨ oukwikanaga ndɨ, ɓaselegeni ka ɓatʉ ɓasɨ ɓa bɔlɔkɔ
ɓatɨnɨkaga ndɨ ɓitututu. 27 Nɨyɔ zamʉ ozuzuko, ɨna ndɨ pumi ɓikpokpo,
anyɔ kʉwa sabɨ kakɨ ɓɛkyɛ ɨmwɨ kyɛ a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ
ɓokyogini. 28 Luki limoti, Pɔlɔ apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Wakimwonitɔgʉ,
ta ɓasɨ wa aka wa!»
29 Kʉwa wa, zamʉ nɔ akʉnga ndɨ tala, ogulyo ɓɨgala-gala ka ndaɓʉ
ya bɔlɔkɔ, ogwa ndɨ kambwa ka Pɔlɔ na Sila nɨ nzʉyɨ anatwa
ɓɨkyakyakya. 30 Kumbuso yi, upupisa ndɨ, umuusa ɓɛ: «Iɓunu ɓababa,
okwononi ɓɛ nagyɨ ɓʉnɨ kainisono na muhukuso?» 31 Ɓasikisya ndɨ
ɓɛ: «Mʉɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu Yeso, winisono na muhukuso,
ɨwɛ pa imoti na ndaɓʉ kakʉ.» 32 Kʉwa wa, ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni
Manza ka Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ wo biti nɔ, zamʉ ʉva ndɨ, ʉsʉkʉsa
ɓapwayɨ ɓɨngɔ. Wa aka wa, ɓaɓotisa ndɨ, ɨyɨ pa imoti na ndaɓʉ kakɨ
ɓasɨ. 34 Kumbuso yi, aga ndɨ na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila kʉ kakɨ, ʉpá malɨlɨ.
Alʉkʉ nɔ pa imoti na ndaɓʉ kakɨ yasɨ ɓogwa ndɨ magyagya, kyɛ ɓa
ndɨ nɨ ɓaɓɨnikyonini Kunzi.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓangama ka ɓazozi ɓʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ
kaɓɨkyoku zamʉ ɓɛ usisi. 36 Zamʉ atʉmbʉlyaga ndɨ Pɔlɔ mongoni
mi nɨmɔ ɓɛ: «Ɓazozi ɓotikiku mayʉ ɓɛ namusisi. Mbɨya wanʉ,
makwanana kʉwa kopupo, maga na mazɨyɔ.» 37 Luki limoti, Pɔlɔ
ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ɓɔ ɓɛ: «Ɓatitinisisi ɓi fimbo ka
pa yangba nɨ ɓakatisombisigʉ, ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ. Wɨna sɛ ta
ɓomikya Ɓalʉma. Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ ɓakapa katipupiso
ɓɨpɛlɛ? Kigyonosigʉ! Ɓodukuno nɨ ɨɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi
katipupiso yi!»
38 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨga ndɨ, ɓʉtʉmbʉlyaga ɓangama lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛ Pɔlɔ na Sila ɓa ɓomikya Ɓalʉma, ɓaɓanga ndɨ ɓɨnyɛ.
39 Kʉwa wa, ɓodoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨɓʉ, ɓusiso. Kumbuso yi,
ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓopupi ka gʉɗʉ yi nɨnɔ. 40 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ na Sila

ɓopupa ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, ɓɨnda ka ma Ludia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓɨnanana ndɨ na ɓakilisito, ɓutumisa mambɛngɨ, kumbuso yi, ɓaga ndɨ ɨɓʉ.

17

Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓanaga ka Tesalonika

1 Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓaga ndɨ pisi ka gʉɗʉ wa Amufipoli na Apɔlɔnia, ɓosila kʉwa ndɨ ka Tesalonika kʉ Ɓayuda ɓa ndɨ mino na ndaɓʉ ya malʉmba. 2 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Pɔlɔ agyaga ndɨ mino kambwa, ogulya ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Ka Masyɛ ma kimumbiso masaa, ɓikaga ndɨ kagya ɓoɗongoso na ɨɓʉ kʉ ko bulya Moɓiso Motu. 3 Ikaga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anowoniso ɓɛ okwononi Kilisito igyogyisi, opupoku ka mbʉkʉ. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Yeso yi nɨnɔ, nakamʉɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya kakɨ, ɨyɨ nɨ Kilisito.»

4 Nɨyɔ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓabaya ndɨ, ɓaɓyɛ kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Sila. Ɓagiliki ɓudingi nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓoko ɓakpʉ ɓakinisono, ɓabaya ndɨ gɔnɨ.

5 Luki limoti, Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ. Ɓʉpʉnaga ndɨ na lɨgʉndʉ ɓawanza ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓayɨgya yanyɛ. Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ ambaza wasɨ kavɨkɨmanaga ka gʉɗʉ, ɓaga ndɨ ka ndaɓʉ ka Yasoni kakɨsa Pɔlɔ na Sila ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓupupisi ko misa ka ɓambanzʉ. 6 Yɛkɨ ɓakʉmɨnagʉ ndɨ, ɓaga kʉwa ndɨ na Yasoni pa imoti na ɓakilisito ɓemoti-ɓemoti ɓɨdaɗa-daɗa ko misa ka ɓangama ɓa gʉɗʉ nɨ ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaputini ɔɓɨlɨ wasɨ, mbɨya wanʉ, ɓodwiniku kʉwa gɔnɨ wanʉ, 7 Yasoni nɔ utilyi ɓi kʉ kakɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ ɓakɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ ka ngama mudingi wa Lʉma kyɛ ɓakaɓɨkya ɓɛ atʉ na ngama wagɔgɔ nɨnɔ ina ɓɛ Yeso.» 8 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉtʉla ndɨ ɓatʉ ɓakpʉ na ɓangama ɓa gʉɗʉ, 9 ɓusiso kʉwa ndɨ Yasoni nɨ ɓikolyogini.

Pɔlɔ na Sila ɓogoni ka gʉɗʉ wa Bɛlɔya

10 Nɨyɔ biti olipyo, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ na Sila ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Bɛlɔya. Nɨyɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ, ɓaga ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. 11 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓa ndɨ ɓanza kaʉkɨtaga Ɓatesalonika. Ɓa ndɨ kabaɨlya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na mʉsasa makpʉ. Masyɛ masɨ, ɓakpɨmaga ndɨ Moɓiso ɓɛkyɛ ɓibi ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ la lɨngʉnʉ. 12 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ. Luga ka Ɓagiliki, ɓoko ɓakinisono na ɓalʉkʉ ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ gɔnɨ.

13 Nɨyɔ Ɓayuda ɓa Tesalonika ɓʉkana ɓɛ Pɔlɔ akaɓɨkyaga gɔnɨ Mongoni Manza ko Kunzi ka Bɛlɔya, Ɓaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga gɔnɨ kapá ɨpʉmbʉ na kauvikimosogo ɓambaza ka ɓambanzʉ. 14 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ miso yo lɨɓo lidingi, luki limoti, Sila na Timotio ɓasɨkana mbɛyɨ ndɨ ɨɓʉ wa aka wa. 15 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso Pɔlɔ, ɓasilisa ndɨ ka gʉɗʉ wa Atɛnɛ. Kumbuso yi, ɓigoku ndɨ ka Bɛlɔya na mayʉ nɨmɔ Pɔlɔ utikilyoku ndɨ Sila ɨɓʉ na Timotio ɓɛ ɓɨndɨ katakanya ɓɨgala-gala.

Pɔlɔ a kʉwa ka Atɛnɛ

16 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino kaɓʉndaga Sila na Timotio ka Atɛnɛ, a ndɨ no kumbu kʉgbɛ kyɛ gʉɗʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakɨgʉmya ka gbɨlɨtɔ. 17 Agyaga ndɨ ɓoɗongoso na Ɓayuda na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓangaga ndɨ Kunzi kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba. Ka ɓapa

ɓaya musilyoni, ikaga ndɨ na ɓoɗongoso masyɛ masɨ na ɓatʉ nɨɓɔ
ɓosilyanaga ndɨ na ɨɓʉ. 18 Ɓatʉ ɓa kimibo ɓemoti-ɓemoti ka liɗu ka
Ɓɛpikulio na ka Ɓasitoiko, ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso na ɨyɨ. Ɓemoti-
ɓemoti luga kaɓʉ ɓuusaga ndɨ ɓɛ: «Tongolobi mʉna a mbɛyɨ kapa
kaɓɨkya ɓʉ?» Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Akainisono abɛ a mʉɓɨɓɨkya
wo mongoni ko ɓokunzi ɓo di.» Ɓa ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Pɔlɔ a ndɨ
kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya ka Yeso na ɓɛyɔ opupoku ndɨ
mino ka mbʉkʉ. 19 Ɓava kʉwa ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Pa Yidingi
nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Alɨyɔpagɔ», ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakwananatʉ
katɨtʉmbʉlya isi ya mʉtʉʉ mambɨya nɨmɔ wakapá? 20 Wakatɨɓɨkyaga
makpʉmʉka mo di. Ta nɛkɨ kapa kaiba ambɛ nɨyɔ yasɨ isi yi nɨ ɨkɨ.»
21 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa Atɛnɛ ɓasɨ pa imoti na ɓobiko nɨɓɔ ɓikaga luga
kaɓʉ ɓokitisaga ndɨ ɓongbingo kaɓʉ ɓayasɨ kaɓɨkyaga na kaʉkana
ɓomongoni ɓayambɨya.

22 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaga ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka
Alɨyɔpagɔ wa, ɨyɨ aka ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Atɛnɛ, nakaɨna abɛ maɓaɨpá
ko ɓokunzi kʉgbɛ. 23 A ɓɛyɔ, wa no ɓi mino kalingyo gʉɗʉ kunu,
nɨnagatʉ ɓi ɓapa nɨɓayɔ mubibisogo mino ɓokunzi kunu. Ninito ɓi
gɔnɨ gbɔgbɔ yimoti nɨ ɓokpikini mino ɓɛ: ‹A ko bulya ko kunzi yi
nɨnɔ takamibogigʉ.› Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkyaga Mongoni ka nɨnɔ
mabibisogo nɨ makɛgʉ kamibo. 24 Kunzi yi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na masɨ
nɨmɔ a kʉsɔ yi, ɨyɨ nɔ a Mombukwana lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ, kikogigʉ na
ɓandaɓʉ nɨɓayɔ ɓambanzʉ ɓopikogo. 25 Kɛgʉ na nza yi ɓɛ ɓambanzʉ
ɓaguguɓyi abɛ kika na yangya. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ ɔɓɨlɨ,
muyukumi na makpʉmʉka masɨ. 26 Katʉkya ka mʉmbanzʉ ɓemoti,
agya ndɨ mababa ka ɓambanzʉ kyɛ ɓiki ka ɔɓɨlɨ wasɨ. Ubisilyaga ndɨ
ɓongbingo na lɨlɨ ka ɓogiyo. 27 Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzʉ
ɓakɨsɨ. Gʉtʉgʉ ɓakiko kakɨsa nɨ ɓakazakaɗaga, ɓakwananatʉ aka
kamɨna. Wɨna sɛ, Kunzi a ɓuwobi na iɓusu ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka. 28 A
ɓɛyɔ:

‹Ta na ɔɓɨlɨ ko bulya kakɨ, tanɨgyɨgyɨlya na takaidukulogo kaiko na
ɔɓɨlɨ.›

A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓemoti-ɓemoti ka ɓayoko kunu ɓaɓɨkya ndɨ mino
ɓɛ:

‹Ta gɔnɨ iɓusu ɓomikakɨ.›

29 Yɛkɨ ta ɓomiko Kunzi, takikonitɔgʉ na tamanaga ambɛ akwanana
kaika mʉɗɔngɔnɨ abɛ kunzi yi nɨnɔ ɓagyaga na ɔlɔ, na ngwɛyɨ ikanɨ
lɨtalʉ nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagya na ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo. 30 Luki limoti,
Kunzi kɛgʉ ɓata kaanda ɓongbingo nɨɓɔ ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino ko
biti. Mbɨya wanʉ, akaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓasɨ na ka ɓogiyo ɓayasɨ
ɓɛ ɓoyikosi mambɛngɨ. 31 A ɓɛyɔ, obisoni lɨsyɛ nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino
ngbanga ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ka ɓungbingbili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ
apʉnaga ndɨ. Apupisa ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛkyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ mʉtʉ
yi ɨyɨ nɨnɔ.»

32 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ ananzɨna ko bulya yipupa ka mbʉkʉ,
ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓapʉnga ndɨ katɨba ɓɨkyaaa, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Tʉmʉkanatʉ ɓanʉ mbɛyɨ ɓata lɨsyɛ lagɔgɔ.» 33 Kʉwa wa, Pɔlɔ
ʉsa ndɨ. 34 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ,
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Kunzi. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ Dionisi, mʉtʉ ɓemoti wa
Alɨyɔpagɔ, muko ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Damali na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓata.

18

Pɔlɔ a kʉwa ka Kolito

1 Kumbusa wa nɨyɔ, Pɔlɔ atʉkya ndɨ ka Atɛnɛ, aga ka gʉɗʉ yi nɨnɔ
ina ɓɛ Kolito. 2 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ Muyuda ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Akila. Ɨyɨ Akila a ndɨ mʉtʉ wa Pɔtɔ. A ndɨ nɨ iginiku mbɨya aka
kotukyoku ka mugi ma Italia ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Pelesila, kyɛ
ngama mudingi ɓɛyɔ ka Kɔlɔdɛ a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ɓɛ Ɓayuda ɓasɨ
ɓopupi ka Lʉma. Pɔlɔ ɨnda kʉwa ndɨ kanda Akila ɨɓʉ na mukakɨ.
3 Yɛkɨ Pɔlɔ agyaga ndɨ ligubo la ɓangbangba ɓaya lɨbʉɗya abɛ Akila
gɔnɨ, ɓika kʉwa ndɨ na ɨɓʉ pa imoti kagya ligubo li nɨlɔ. 4 Ka
masyɛ masɨ ma kimumbiso, Pɔlɔ agyaga ndɨ ɓoɗongoso ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, anagya yasɨ ɓɛ Ɓayuda na Ɓagiliki ɓamʉkanɨtɔ.
5 Nɨyɔ Sila na Timotio ɓotukyoku ka Makedonia, ɓosiloku ka
Kolito, Pɔlɔ ɨpá ndɨ wasɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi. A ndɨ
kaʉtʉmbʉlyaga Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Masiya. 6 Luki limoti, Ɓayuda
ɓa ndɨ kaɓunilyo muki aka, ɓanatʉmbwa. Kʉwa wa, ʉbʉmɨlya ndɨ
lɨɓungu la ɓotu kakɨ ɓipupupu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makoɓungogo gʉtʉgʉ ɓata
ɨɓunu, kɛgʉ ɓata lɨkpʉmʉka kamɨ. Katʉkya mbɨya wanʉ, nakaɨnda
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.» 7 Pɔlɔ atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda
kaiko ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tito-Yusito. Ɨyɨ Tito-Yusito
abibisagatʉ ndɨ Kunzi, ndaɓʉ kakɨ ikaga ndɨ ka kpɔlɔ wa nɨyɔ ya
malʉmba ka Ɓayuda. 8 Kilisipo nɨnɔ a ndɨ ngama wa ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu pa imoti na
ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓa Kolito ɓakpʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana
Pɔlɔ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ gɔnɨ, ɓɨɓotisiso.
9 Biti yimoti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki nɨ Mombukwono-dosu anaɓɨkya
ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, wika asɨ kanzɨna aka, wakodokonitɔgʉ, 10 kyɛ
na pa imoti na ɨwɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉvɨlɨgʉ kyɛ
na na ɓambanzʉ ɓudingi ka gʉɗʉ yi nɨmʉ.» 11 Pɔlɔ agya ndɨ kʉ
ɓɛyɔ syangasʉ simoti na ɓatɨmba maɗɨya, kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pɔlɔ

12 Ko ngbingo yi nɨnɔ Galio a ndɨ mino ngama wa iwili ya Akaya,
Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ ko bulya ka Pɔlɔ. Ɓagwi, ɓaga ndɨ na ɨyɨ
kambwa ka ɓazozi, 13 ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akaʉkpamya
ɓambanzʉ kabibiso Kunzi nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino.»
14 Nɨyɔ Pɔlɔ a ndɨ kapa kanzɨna, Galio aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Iɓunu
Ɓayuda, kamwo ɓi mʉmbanzʉ ikanɨ kagya ɓʉnyɛ, ɨmɨ, nakwananatʉ
ɓi kamʉmʉkana. 15 Luki limoti, yɛkɨ makagya ɓoɗongoso ko bulya
mʉnzɨna, mino na ko bulya mʉtʉʉ kunu, nɨlɔ amundi iɓunu aka. Ɨmɨ,
nakakwananɨgʉ kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.» 16 Kumbuso yi, Galio
ukpumya ndɨ. 17 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ Sositeni, ngama wa
ndaɓʉ ya malʉmba. Ɓalya ndɨ ɓɨsʉsʉsʉ kambwa ka ɓazozi wa, nɨ
Galio kɛgʉ gʉtʉgʉ kobiso mino lɨmbɛngɨ aka.

Pɔlɔ igini ka Atiokia

18 Pɔlɔ asyɛsyɛ mbɛyɨ ndɨ ɓata aka ɓɨndɨ ka Kolito wa. Kumbuso yi,
ɓasanana ndɨ na ɓakilisito, ɓaɗaka ndɨ ka bato kaaga ka Sulia pa imoti
na Pelesila na Akila. Iwisisa ndɨ mʉ ɓɨngɔ ka lɨsʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ

Kenekuliɨa, kyɛ a ndɨ nɨ akuni silika kambwa ko Kunzi*. 19 Nɨyɔ ɓadwɛ
ka Ɛfɛsɔ, Pɔlɔ ʉsa kʉwa ndɨ wa aka wa. Aga ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda, apʉnga ɓoɗongoso na ɨɓʉ. 20 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓiki
mbɛyɨ ɓata na ɨɓʉ wa aka wa. Luki limoti nɨ Pɔlɔ kopagʉ. 21 Nɨyɔ a
ndɨ kaasanana na ɨɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kunzi kapa, nigokuto ɓanʉ ɓata
kamʉnda.»

Kʉwa wa, atʉkya ndɨ na bato ka Ɛfɛsɔ wa, aga. 22 Nɨyɔ adwɛ ka
Kaizaliɨa, osyo, aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kaumuuso ɓatʉ ɓa kanisa.
Kumbuso yi, osyo kʉwa ndɨ ka Atiokia. 23 Agya ndɨ wa masyɛ makɛɗɛ
aka, nɨyɔ atʉkya wa, apʉnga ndɨ kolingyo giyo yimoti-yimoti katʉkya
ka Galatia adwɛ ka Fuligia. Kʉ ɓɛyɔ, utumisa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓasɨ
mambɛngɨ.

Apɔlɔ odwini ka Ɛfɛsɔ na ka Kolito

24 Muyuda ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alesandulia ina ndɨ ɓɛ Apɔlɔ,
a ndɨ nɨ osilini ka Ɛfɛsɔ. Anzɨnaga ndɨ ɓipoli-poli na ibaga ndɨ Moɓiso
ko Kunzi ɓɨnza kʉgbɛ. 25 Ɓawonisila ndɨ kaɓyɛ pisi ka Mombukwono-
dosu. Agyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaɓɨkyaga na kowonisilo ka ɓungbingbili
Mongoni Manza ka Yeso. Luki limoti, ibaga ndɨ ɨyɨ iɓatiso ka Yuani aka.
26 Apʉnga ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda kʉ. Nɨyɔ Pelesila ɨɓʉ na Akila ɓamʉkana ndɨ, ɓamaka kʉ
kaɓʉ, ɓawonisila ɓata ɓɨngbanganya kʉgbɛ pisi ko Kunzi. 27 Yɛkɨ a
ndɨ kapa kaɨnda ka iwili ya Akaya, ɓakilisito ɓatumisa ndɨ lɨmbɛngɨ,
ɓukpikilya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya nɨɓɔ kʉ kambwa aka ɓɛ ɓatɨlyɨtɔ ɓɨnza.
Nɨyɔ osilo kʉ ɓɛyɔ, usingya ndɨ kʉgbɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnisana ndɨ na
muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi. 28 A ɓɛyɔ, ʉnzɨnɨlyaga ndɨ Ɓayuda
na ɓou ɓɨngbanganya ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, anowoniso pisi ka Moɓiso
Motu ɓɛ Yeso nɨ Kilisito.

19

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ɛfɛsɔ

1 Ngbingo yi nɨnɔ Apɔlɔ a ndɨ mino ka Kolito, Pɔlɔ akɨtanaga
ndɨ ka iwili ya ɓangʉpa, adwɛ ka Ɛfɛsɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ
ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti, 2 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ambɛ, minisanatʉ ndɨ
na Lɨmbɛngɨ-Lotu ngbingo yi nɨnɔ mabaya ndɨ mino?» Ɓasikisya ndɨ
ɓɛ: «Kalɨ! Takanukonigʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi aka nɨ ɓananzɨna ko bulya
Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

3 Umuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mogwa ndɨ iɓatiso tino?» Ɓasikisya ɓɛ:
«Nɨyɔ ka Yuani.» 4 Pɔlɔ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yuani uɓotisaga ndɨ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓapaga ndɨ kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓabaɨlyɨ
mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kakɨ. Mʉtʉ yi ndɨ nɨ Yeso.»

5 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓiɓotisisa ndɨ ko lino ka Mombukwono-dosu
Yeso. 6 Pɔlɔ ubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo. Ɓapʉnga
ndɨ kanzɨna ka masasʉ dididi na kaɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ
kanigyonosigʉ. 7 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓuwobi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.

8 Kʉsɔ wa ɓatɨmba ɓasaa, Pɔlɔ ɨndaga ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda, ananzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ. Agyaga ndɨ na ɨɓʉ
ɓoɗongoso ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi, anakɨsa ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ

* **18:18** 18:18 akuni silika kambwa ko Kunzi: Wanda gɔnɨ Lɨtatanga. 6:5-18. Kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka Ɓayuda, mʉmbanzʉ kakɔ ndɨ silika kambwa ko Kunzi, kɨwɨgʉ ndɨ ɓata mʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana mino.

ɓikaga ndɨ kamʉkana ɓabaɨlyɨ. 9 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓa ndɨ mambɛngɨ
muti, ɓakya ka baya, ɓapʉnga kanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya yo pisi
ka Mombukwono-dosu ka musilyoni wa. Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndɨ,
aga ndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya aka. Ɓikaga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya na ɨɓʉ
masyɛ masɨ ka ndaɓʉ ya ɨkɔlɔ ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tilano.
10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga ɓɨɓa. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa
ndɨ ka iwili ya Azia, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndɨ
lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu.

Ɓomika Sɛkɛva ɓakakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ

11 Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga pisi ka Pɔlɔ.
12 Kinili, ɓubisilyaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓotu na matambala nɨmɔ
ikaga ndɨ nɨ odundini nzʉyɨ ka Pɔlɔ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓahʉkagatʉ ndɨ,
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ anupupo gɔnɨ. 13 Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓikaga
ndɨ kaamama ka ɓapa dididi kakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. Ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya
ambɛ puponi ko lino ka Yeso nɨnɔ Pɔlɔ akaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakɨ.»
14 Kumu-kumu ɓemoti Muyuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Sɛkɛva a ndɨ na
ɓomiki maɗɨya na ɨka. Ɓomikakɨ ɓɔ ɓagyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
15 Luki limoti, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Namibatʉ Yeso,
namiba gɔnɨ Pɔlɔ ɓɨnza. Luki limoti, iɓunu ma ɓa wanɨ?»
16 Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɔ ubumbukyoku ɓomika
Sɛkɛva, ʉkʉkʉmilyaga, ʉgyagya ndɨ ɓɨnyɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓomiki
ɓɔ ɓopupoku ndɨ ka ndaɓʉ ɓondumbu na ɓeviɗi. 17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa
Ɛfɛsɔ, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndɨ mongoni mi
nɨmɔ. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓanga ndɨ, ɓobibisa lino ka Mombukwono-dosu Yeso.
18 Ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoboilyini, ɓodogoku ndɨ kaɓɨnɨkyana
na kaɓɨkyaga ɓʉnyɛ kaɓʉ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓɨngbanganya ko misa
ka ɓambanzʉ. 19 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɨmaga ndɨ ɓanɛkɔ, ɓudingi
ɓodoku ndɨ na ɓakɨtaɓʉ kaɓʉ ɓaya ɓanɛkɔ kabʉsya kambwa ka
ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓagya kʉwa ndɨ ɨsaɓʉ ya ɓakɨtaɓʉ ɓi nɨɓɔ, apá
ɓuyi ɓambuma ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. 20 Kinili, pisi ko ngu ka
Mombukwono-dosu, lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɨgbata ndɨ, ɨtʉlyana ka ɓapa
ɓayasɨ.

Ɓambanzʉ ɓovikimonogini ka Ɛfɛsɔ

21 Kumbusa wa lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, Pɔlɔ osisila ndɨ kaɨnda ka
Yelusalɛma pisi ka iwili ya Makedonia na nɨyɔ ya Akaya. Ɨyɨ aka ndɨ
ɓɛ: «Nakadwɛ kʉ, nakwananatʉ ɓanʉ gɔnɨ kaaga ka Lʉma.» 22 Ʊtɨka
kʉwa ndɨ ka Makedonia ɓatʉ ɓaɓa luga ka nɨɓɔ ɓesingyaga ndɨ ka
ligubo, a ndɨ nɨ Timotio ɨɓʉ na Ɨlasɨtɔ. Ɨyɨ mombukwana-dakɨ otigolo
mbɛyɨ ndɨ ɓata ka Azia aka.
23 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓavɨkɨmanaga ndɨ ka Ɛfɛsɔ ko
bulya Pisi ka Mombukwono-dosu. 24 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mutwo-
mabɨsya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Demetilio. Ɨyɨ Demetilio otwaga ndɨ
ka ɓangwɛyɨ ɓekingyosi ɓayɨkɛkɛkɛ ɓaya ɓandaɓʉ ko kunzi muko yi
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Alitemisi. Ligubo li nɨlɔ ʉpága ndɨ ɓotwa-mabɨsya
ɓuyi ɓudingi. 25 Demetilio ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓotwa-mabɨsya na
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉsɔlɔ ɓa ligubo li nɨlɔ. Ɨyɨ aka na ɨɓʉ
ɓɛ: «Ɓomika-mama, makaiba ɓɨnza ɓɛ talyalyaga ka ligubo li nɨlɨ.
26 Mbɨya wanʉ, makaɨna na kaʉkana nɨlɔ Pɔlɔ akagya. Kɛgʉ asɨ ka

Ɛfɛsɔ aka, luki limoti lɨkpʉmʉko nɨlɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana ka Azia wasɨ. Ulutoni ɓatʉ ɓudingi, uyikasa tamanaga kaɓʉ ɓɛ ɓokunzi nɨɓɔ ɓambanzʉ ɓutwogo ɓakɛgʉ ɓokunzi. 27 Kɛgʉ asɨ ligubo kusu aka lɔ akakɨsa kapʉtɨkana, luki limoti, gʉtʉgʉ ɨbɨba ya ndaɓʉ ko kunzi mudingi Alitemisi aka. Ɨyɨ nɨnɔ ɓabibisogo ɓapa ɓayasɨ ka Azia na ka ɔɓɨlɨ wasɨ!»
28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»
29 Kʉwa wa, gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉkanana ndɨ kaaga ɓɨgala-gala ka pa yangba nɨyɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino, ɓagwi ndɨ Gayɔ na Alisitaliko, Ɓamakedonia ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ na Pɔlɔ. 30 Pɔlɔ a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda kambwa ka ambaza yi nɨnɔ, luki limoti ɓaɓɨɓya ɓapakya ndɨ. 31 Gʉtʉgʉ ɓangama ɓemoti-ɓemoti ɓa Azia nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓawai-dakɨ, ɓatɨkɨlya ndɨ ɓambanzʉ kaɓɨkya ɓɛ kipupisonitɔgʉ kʉ ɓɛyɔ. 32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kanzɨna gbalɨ, ɓanzɨngɨmana ndɨ. Luga kaɓʉ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓakɛgʉ ndɨ kaiba gʉtʉgʉ ɓɛ ɓomumukoni ko bulya ɨkɨ. 33 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga wa ambaza ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Alesandulia lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓayuda ɓakpamya ndɨ ɓɛ akɨtagɨ kambwa. Kʉwa wa, Alesandulia ʉgbʉma na maɓɔkʉ ɓɛ ɓadakɨ kyɛ a ndɨ kapa kanzɨna. 34 Luki limoti, nɨyɔ ɓambanzʉ ɓibo ɓɛ Alesandulia a Muyuda, ɨɓʉ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga ka ɓasaa banda ɓaɓa ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!» 35 Ka muliɓo, ndɔmbɛ mudingi wa gʉɗʉ yi nɨnɔ udokisa ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa Ɛfɛsɔ, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ Ɛfɛsɔ a pa yi nɨyɔ oɓuulyogo ndaɓʉ ko kunzi Alitemisi mudingi na mulundu kakɨ nɨmɔ ogwoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. 36 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaanganya. Kinili, okwononi mbɛyɨ kosisa mambɛngɨ, nɨ makogyigʉ lɨkpʉmʉka ɓɨsɔsɔsɔ. 37 A ɓɛyɔ, ɓalʉkʉ ɓi nɨɓana moduku na ɨɓʉ ɓa ɓakɨɓigʉ ka ndaɓʉ ko kunzi kusu ikanɨ katʉmbwa yi. 38 Kika nɨ Demetilio na ɓotwa-maɓɨsya nɨɓɔ ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo ɓakɛgʉ kaʉkanana na mʉmbanzʉ, masyɛ mʉkɔ ɓangbanga atʉ, ɓazozi ɓatʉ gɔnɨ, ɓakwanana kaaga kʉ ɓɛyɔ. 39 Makika na lɨkpʉmʉka lagɔgɔ lɨɓɨkya, nɨyɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ kambwa ka ɓangama. 40 A ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓakwanana katɨpɨlyaga ɓangbanga ɓɛ tovikimonogini. Takɛgʉ no pisi yi nɨyɔ tatʉmbʉlaga mino mʉ ma musilyoni mi nɨma.» 41 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.

20

Pɔlɔ igini ɓata ka Makedonia, akɨtanaga ka Giliki

1 Nɨyɔ pa adakɨlya, Pɔlɔ ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya, utumiso mambɛngɨ. Kumbuso yi, ʉpága maɓɔkʉ, aga ndɨ ka Makedonia. 2 Akɨtanaga ndɨ pisi kʉ ɓɛyɔ, ʉpá ndɨ ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ makpʉ. Kumbuso yi, ɨnda ndɨ ka mugi ma Giliki, 3 agya ndɨ kʉ ɓɛyɔ ɓatɨmba ɓasaa. Nɨyɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɗaka ka bato kaɨnda ka mugi ma Sulia, ʉkana ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓagyilini dikiɗi. Kʉwa wa, osisilya ndɨ kaɨga kumbuso, akɨtanaga pisi ka Makedonia. 4 A ndɨ kakpakyana pa imoti na ɓatʉ ɓi nɨɓa: Sopateli mika Pilo nɨnɔ a ndɨ Mubeloya, Ɓatesalonika ɓɛyɔ ka Alisitaliko ɨɓʉ na Sekundo, Mʉdelibe nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Gayɔ, Timotio,

sɛ kʉwa Tikiko ɨɓʉ na Tolofimo nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa Azia. 5 Ɓatʉ
ɓi nɨɓa ɓɔ ɓapʉngaga ndɨ ɨigʉndʉ kaɨnda katɨɓʉndaga ka Tolowasi.
6 Kumbusa wa yɨnga nɨyɔ ɓalyaga ndɨ mino mukati ɓikofulu, taɗaka
ndɨ ka bato ka lɨsʉ la Filipi, kumbusa wa lɨgʉndʉ la masyɛ kuɓukumuti,
tʉtakanyaga ndɨ ka Tolowasi, tagya na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti.

Pɔlɔ opipilini kaaga ka Tolowasi

7 Lɨsyɛ la Mʉngʉ na ɓʉgɔgɔ, ta ndɨ ɓʉmʉmʉkana koɓunonogo
mukati nɨ Pɔlɔ ananzɨna. Yɛkɨ a ndɨ kapa kopupyo na ɓʉgala ɓi,
idukulaga ndɨ no bulo kadwɛ lugo wo biti. 8 Ta ndɨ ɓʉmʉmʉkana
ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ya kʉgʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatala ɓakpʉ ɓʉtʉna ɓingbiii.
9 Wɨna sɛ, a ndɨ na Mʉwanza ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Eutiko, a ndɨ
wakiko ka lidilisa wa, ɨyɨ aka ndɨ tɔtɔ ɓɨpɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ
a ndɨ mino kanzɨna ɓɨndɨɨɨ nɔ. Mʉwanza nɔ onyukoku ndɨ ka tɔtɔ,
ogwoku kotukyoku ka ndaɓʉ ya kʉgʉ nɨyɔ ya yɨsaa. Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ
ɓɛ ɓamomosi, a ndɨ nɨ okwini. 10 Kʉwa wa, Pɔlɔ osyoku ndɨ, odidiko
ɓuwobi na ɨyɨ, apututo, aɓɨkya ɓɛ: «A muɓisi, wosoni kombomboyo!»
11 Nɨyɔ Pɔlɔ ɨgɨlya ndɨ ɓata kaɗaka ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, oɓunonogo
mukati, alya. Idukulaga ndɨ ɓata kanzɨna ɓɨndɨɨɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ
lɨsyɛ atɨnɨkaga ndɨ mino. Kumbuso yi, aga ndɨ. 12 Ɓɨga ndɨ na mʉwanza
yi nɨnɔ nɨ a muɓisi, ɓatʉ ɓasɨ ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ.

Pɔlɔ otukyini ka Tolowasi, aga ka Milɛtʉ

13 Taga kʉwa ndɨ iɓusu kambwa, taɗaka ka bato kaɨnda ka gʉɗʉ yi
nɨnɔ ina ɓɛ Asosi. Kʉ ɓɛyɔ, takwanana kʉwa ndɨ kava Pɔlɔ na lɨgʉndʉ
kyɛ a ndɨ nɨ osisilyini kaɨnda na magʉ. 14 Nɨyɔ tosilyono na Pɔlɔ ka
Asosi, tava kʉwa ndɨ ka bato, taga pa imoti na ɨɓʉ ka gʉɗʉ wa Mitileni.
15 Tatʉkya ndɨ ɓʉgalo ɓi, tadwɛ ko uzu nɨyɔ ina ɓɛ Kio. Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ,
tadwɛ ndɨ ko uzu nɨyɔ ina ɓɛ Samosi, kʉwa na ɓʉgala ɓi topupana ndɨ
ka gʉɗʉ wa Milɛtʉ. 16 A ɓɛyɔ, Pɔlɔ a ndɨ wakɨtʉlya kakɨtanaga ka Ɛfɛsɔ
nɨ komogigʉ, kyɛ kɛgʉ ndɨ kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia. A ndɨ
kaiɗuso ɓɛ odwino gʉtʉgʉ ka Yelusalɛma kambwa wa Patɛkɔtɨ.

Pɔlɔ ɓosononini na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Ɛfɛsɔ

17 Katʉkya ka Milɛtʉ wa, Pɔlɔ ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ
kaumokoku ɓazɛɛ ɓa kanisa. 18 Nɨyɔ ɓosiloku, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ nosiloku ndɨ mino wanʉ ka
Azia, makaiba yɨgya kamɨ ɓɨnza ɓɛyɔ na ndɨ mino ɓongbinga ɓasɨ
luga kunu. 19 Nagugubya ndɨ Mombukwono-dosu nɨ nakɛgʉ na
yɨbɨnɨka, ka mʉgamʉ na ka yigyogyiso ko bulya ɓodikiɗi nɨɓayɔ
Ɓayuda ɓɛgyɨlyaga ndɨ. 20 Makaiba ɓɛ nakamʉsʉmɨlyagʉ ndɨ gʉtʉgʉ
luki limoti aka nɨlɔ la ɨzangɨya. Namʉɓɨkyaga ndɨ ɓɨngbanganya
lɨkpʉmʉka ko Kunzi, namʉpá mʉtɨwɨ ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ
na ka ɓandaɓʉ kunu. 21 Nʉɓɨkyaga ndɨ Ɓayuda, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ kaɓʉ, ɓamigilyiku Kunzi,
ɓaɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu Yeso. 22 Mbɨya wanʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu
akɛkpamya kaɨnda ka Yelusalɛma. Nakɛgʉ kaiba ambɛ ikoku ɓanʉ
na ɨmɨ kʉ ɓʉ. 23 Luki limoti, ka ɓagʉɗʉ yɨkaka-yɨkaka, Lɨmbɛngɨ-
Lotu ewonisilagatʉ kambwa ɓɛ bɔlɔkɔ na yigyogyiso akɛɓʉndaga.
24 Nakamɨnagɨgʉ ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ luki la ɨzangɨya. Luki limoti, ɨzangɨya
kamɨ a ɓɛ nadwɨ ka muliɓo ma ligubo nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso
ɛpá. Ligubo li nɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma ɨzɨyɔ ko Kunzi.

25 Nikaga ndɨ kakpakyana luga kunu ɓasɨ, na naɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi. Luki limoti, katʉkya mbɨya wanʉ,
nakaiba ambɛ makɛmɨnɨgʉ ɓanʉ ɓata. 26 Kinili, na lɨsyɛ li nɨlɨ
nakamʉgbɨtyaga ɓɛ ɓemoti kunu koɓungogo, kendigʉ ɓata ɨmɨ. 27 A
ɓɛyɔ, namʉtʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi lasɨ nɨ nakamusumi-
lyigʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka. 28 Wiminyonito iɓunu ɓamombukwana-
donu. Ɓuulyogoni ambaza wasɨ nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ɓɛ wikoni
ɓoɓuɓulyo ɓi. Moɓuulyaga gɔnɨ kanisa ko Kunzi, nɨyɔ inisana ndɨ
noyu pisi ka ɓangʉ ko mikakɨ ɓɨkpɛ. 29 Ɨmɨ, nakaiba ɓɨnza ambɛ
kumbusa wa lɨgʉndʉ kamɨ, ɓambanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama
ɓʉɗɨya ɓingyatʉ luga kunu, ɓakikigʉ no nzonzi wa ambaza. 30 Gʉtʉgʉ
luga kunu aka, ɓambanzʉ ɓɨpupisatʉ ndɛkɛ kaɓɨkyaga mʉtʉʉ ma
kʉɓɔɓɔkʉ kyɛ ɓuluti ɓaɓɨɓya kumbuso kaɓʉ. 31 Wiminyonito!
Manatamana ambɛ ka ɓyanga ɓɨsaa, nikaga ndɨ kamʉpá mʉtɨwɨ
yɨkaka-yɨkaka biti na lɨsyɛ ka mʉgamʉ.
32 Mbɨya wanʉ, namupíni ko Kunzi na ko mongoni kakɨ ma ɨzɨyɔ.
Mongoni mi nɨmɔ a no ngu kamupiko ka baya, kamʉpá lisimo pa
imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ. 33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ na mʉsasa mo ɓuyi
ikanɨ ma ɔlɔ ikanɨ ma ɓotu ka mʉmbanzʉ. 34 Iɓunu ɓamombukwana-
donu makaiba ɓɛyɔ nagyaga ndɨ mino ligubo na maɓɔkʉ kamɨ, ko
bulya kamɨ, na ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ takpakyanaga ndɨ na ɨɓʉ.
35 Ka masɨ nɨmɔ nagyaga ndɨ, namuwonisila ndɨ ɓɛ tokwononi kaɨkɔ
ɓungu pisi ka ligubo, kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya. Manatamana
gɔnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Ɨzangɨya ka mʉtʉ nɨnɔ apága luki okitogi nɨyɔ ka nɨnɔ ɓapága.›»
36 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, oɓuna ndɨ moli pa imoti na ɨɓʉ ɓasɨ,
ɓalʉmba. 37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓagbʉngʉkana ndɨ na mʉgamʉ, ɓanapututo na
kapanana maɓɔkʉ. 38 Ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ
ɓɛ ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata. Ka muliɓo, ɓɨnda ndɨ kabiso ka lɨsʉ.

21

Pɔlɔ ogoni ka Yelusalɛma

1 Nɨyɔ tasanana na ɨɓʉ, taɗaka ndɨ ɓata ka bato, taga ngbingbili
ko uzu nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Kosi. Ɓʉgala ɓi, tadwɛ ndɨ ka mugi nɨmɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ Lodo. Katʉkya ka Lodo, tadwɛ ka Patala. 2 Kʉ ɓɛyɔ,
tatakanya ndɨ bato ɓemoti nɨ anaga ka Foinikia. Taɗaka ndɨ mino,
taga. 3 Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ ɓuwobi na Kipulo, tasa ndɨ miso ya zebu,
taga iɓusu ka Sulia. Tɨfʉma ka Tilo, ka pa yi nɨyɔ bato osisaga ndɨ
mino makpʉmʉka. 4 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya, tagya na ɨɓʉ
pɔsɔ yimoti. Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉkpamya ndɨ kapakya Pɔlɔ kaɗaka ka
Yelusalɛma. 5 Luki limoti, nɨyɔ pɔsɔ yi nɨyɔ akɨtaga, tidukulaga ndɨ na
lɨgʉndʉ kusu. Ɓambanzʉ ɓasɨ, iki ɓoko na ɓomiki ɓɨnda ndɨ katibiso
kunzi wa gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ toɓuna ndɨ moli kubi wa, talʉmba.
6 Nɨyɔ tasanana, taɗaka ndɨ ka bato, ɓaɓɨɓya ɓɨga kʉwa ndɨ ka ɓa
kʉ-kaɓʉ. 7 Katʉkya ka Tilo, tomosisya ndɨ kazaba, tadwɛ ka Tolemai.
Kʉ ɓɛyɔ, tɨnanana ndɨ na ɓomomosu ɓakilisito, tasyɛ ndɨ na ɨɓʉ lɨsyɛ
limoti. 8 Ɓʉgala ɓi, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, tadwɛ ka Kaizalɨa. Tika ndɨ
ka ndaɓʉ ka Filipi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ «Mʉɓɨɓɨkya wo Mongoni
Manza». Ɨyɨ Filipi a ndɨ ɓemoti ka ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ
ɓʉpʉnaga ndɨ ka Yelusalɛma. 9 A ndɨ na ɓasɨka ɓakwanganya nɨɓɔ

ɓa ndɨ nɨ ɓakanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ. Ɓasɨka ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓugyalandʉ ɓʉtʉmbʉlaga makpʉmʉka ko lino ko Kunzi. 10 Iɓusu ta kʉwa ndɨ wa nɨ togyini masyɛ makpʉ. Mugyalandʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Agabʉ, otukyoku ndɨ ka Yudɛa, osiloku wa. 11 Odoku katɨnda, ava mʉkaɓa ka Pɔlɔ, ɨkanda ndɨ nomu magʉ na maɓɔkʉ. Ɨyɨ aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓakandaga ɓanʉ mombukwana mʉkaɓa mi nɨma ɓɛyɔ, ɓagaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ bi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.›»

12 Nɨyɔ tʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, iɓusu na ɓatʉ ɓa Kaizalɨa tapakya ndɨ Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma. 13 Luki limoti, Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makagamana na kɛpá ombombo ɓɛyɔ? Na wakɨtʉlya kaikondisiso gʉtʉgʉ kokwo aka ka Yelusalɛma ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.» 14 Nɨyɔ tɨna ɓɛ kɛgʉ katɨmʉkana, tasa kʉwa ndɨ. Taɓɨkya ɓɛ: «Sɨpananɨsɔ ka Mombukwono-dosu igyonosi nɛkɨ!»

15 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, tiɓungusyaga ndɨ, taɗaka ka Yelusalɛma. 16 Ɓaɓɨɓya ɓa Kaizalɨa ɓɨnda ndɨ katibiso ka alʉkʉ ɓemoti ka Kipulo nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Munasoni. Ɨyɨ Munasoni a ndɨ mʉɓɨɓya wandɛlɨ, tasyɛ kʉwa ndɨ kʉ kakɨ.

Pɔlɔ ogoni kʉ ka Yakɔbɔ

17 Nɨyɔ tosilo ka Yelusalɛma, ɓomomosu ɓakilisito ɓatɨtɨlya ndɨ na magyagya. 18 Ɓʉgala ɓi, tɨnda ndɨ pa imoti na Pɔlɔ kʉ ka Yakɔbɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓazɛɛ ɓasɨ ɓa kanisa ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ. 19 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kaumuusogo, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓuwobi-ɓuwobi nɨlɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi pisi ka ligubo kakɨ. 20 Nɨyɔ ɓazɛɛ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓabibisa ndɨ Kunzi. Kumbuso yi, ɓaɓɨkya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ: «Mamakɨ, watʉkaɨna ɓɛyɔ Ɓayuda ɓudingi ɓoboilyi mino ɓɛnɛ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓakaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa lɨmbɛngɨ limoti. 21 Wɨna sɛ, ɓukoni ɓi ɓɛ a abɛ wakaʉtɨwa Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga luga ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɛ ɓasɨ kaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa. Upokyi ɓi gɔnɨ ɓɛ ɓakukusisonitɔgʉ ɓomikaɓʉ, ɓakoɓyonitɔgʉ yɨgya ya ɓʉndɛlɨ ka Ɓayuda. 22 Tagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ kyɛ ɓibatʉ aka ɓɛ wosiliniku wanʉ? 23 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, gya nɛkɨ nɨlɔ takaʉɓɨkya. Ta wanʉ na ɓalʉkʉ ɓakwanganya nɨɓɔ ɓakoni silika kambwa ko Kunzi kaɨpá ko Kunzi. 24 Windoni pa imoti na ɨɓʉ, miɓuɓisoku. Kalyatʉ gɔnɨ nɨlɔ okwononi kyɛ ɓiwisisi ɓamʉ. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakwanana kaiba ɓɛ mongoni masɨ nɨmɔ ɓʉkana ndɨ ko bulya kakʉ a maɓɔngɔ. Luki limoti, ɓibo gɔnɨ ɓɛ ɨwɛ wagyagatʉ mʉtʉʉ. 25 Tukpikilyini ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda nɨlɔ ɓakwanana kagya. Ɓakakwananɨgʉ kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, ikanɨ kalya ɓangʉ gʉtʉgʉ nyama yi nɨnɔ ɓamwogo kanɨ ɓadulini ɓasɔngʉ, ɓakogyonitɔgʉ gɔnɨ ɓʉɗanda.»

26 Ɓʉgala ɓi, Pɔlɔ ɓɨnda ndɨ na ɓalʉkʉ ɓi nɨɓɔ, ɓiɓuɓisa ndɨ. Kumbuso yi, ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛ masyɛ ma kiɓuɓiso osyo ko ngbingo tino, isi yi ɓɛ ɓakwanana kaʉpílya ɓemoti-ɓemoti apɛpɛ ngbingo tino.

Ɓagwini Pɔlɔ

27 Nɨyɔ masyɛ maɗɨya na ɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosyo, Ɓayuda nɨɓɔ ɓa Azia ɓamɨna ndɨ Pɔlɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉwa wa, ɓavikimosaga ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ, ɓagwi ndɨ Pɔlɔ. 28 Ɓanapamɨkanaga ɓɛ:

«Iɓunu Ɓezaleli, singyoniku! Alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ akaɓɨkyaga ka ɓapa ɓayasɨ, akaʉpá ɓambanzʉ ɓasɨ mʉtɨwɨ manyɛ ko bulya kusu, ko bulya mʉtʉʉ ka Musa na ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ. Umokyini gɔnɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓapʉta pa Yotu yi nɨyɨ.» 29 A ɓɛyɔ, ɓamɨnatʉ ndɨ Pɔlɔ kambwa wa ka Yelusalɛma na Mʉɛfɛsɔ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tolofimo. Ɨɓʉ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Pɔlɔ amingyisatʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi.

30 Gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ, ɓambanzʉ ɓotinikoku ndɨ ɓingbufu. Ɓagwi Pɔlɔ, ɓaluta ndɨ ɓikpwukpwukpwu kunzi wa Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi, ɓadʉlaga ndɨ pumi yi. 31 Ɓa kʉwa ndɨ kakɨsa kamwɔ. Kʉwa wa, mongoni asilya ndɨ ngama ka ambaza wa ɓasʉda ɓɛ gʉɗʉ wasɨ wa Yelusalɛma ovikimonogini. 32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ʉva ndɨ ɓasʉda na ɓakʉmanda kaɓʉ ɓaga ndɨ ɓangʉ kʉ ɓɛyɔ. Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉmɨna, ɓasa ndɨ kabʉma Pɔlɔ. 33 Ngama ka ɓasʉda isisiloku kʉwa ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, agwisiso. Akpamya ɓɛ ɓakandɨ na ɓaselegeni ɓayɨɓa. Kumbuso yi, uusa ɓɛ: «Wanɨ mʉ? Ogyi ɨkɨ?» 34 Luki limoti, luga wa ambaza wa, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kapamɨkana gbalɨ kanɨ ngama ka ɓasʉda kotombisyagʉ gʉtʉgʉ lɨkpʉmʉka limoti aka, kinili, akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda. 35 Nɨyɔ Pɔlɔ osilo ka mupumi, ɓasʉda ɓabɨnɨka ndɨ kyɛ ambaza ka ɓambanzʉ a ndɨ nɨ ovikimonogini. 36 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓɨɓya, ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Mumwoni!»

Pɔlɔ akozukogo lɨkpʉmʉka kakɨ

37 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ kʉwa mino ɓuwobi kamakya Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda, ɨyɨ aka ndɨ na ngama ka ɓasʉda ɓɛ: «Wakwananatʉ kɛsɨlya ngbingo kaɓɨkya lɨkpʉmʉka?»

Ngama ka ɓasʉda amuusa ndɨ ɓɛ: «Wibatʉ Ligiliki? 38 Kɛgʉ ɨwɛ nɨ Mumisili yi nɨnɔ opí ɓi ɨpʉmbʉ ka masyɛ mi nɨma, ʉva ɓonzikaɓʉ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya kaɨnda na ɨɓʉ ka ɨsa?»

39 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Muyuda wa Talasɨ, ka iwili ya Kilikia. Nɨɓʉkʉta ka gʉɗʉ wa kinisono. Kikiliki, ɨsɨlya mbɛyɨ mino ngbingo nanzɨnɨ na ɓatʉ ɓi nɨɓa.» 40 Ngama asɨlya ndɨ mʉnzɨna. Pɔlɔ amaga kʉwa ndɨ ko misa ma mupumi, ʉgbʉma ndɨ ɓambanzʉ na kʉɓɔkʉkɔ. Nɨyɔ ɓadaka, ʉɓɨkya ndɨ na Libelenia ɓɛ:

22

1 «Ɓomika-mama, ɓababa, pongoni mbɛyɨ motili ka nɨlɔ nakamʉɓɨkya mbɨya wanʉ kowonisilo ɓɛ nakogyigʉ ɓʉnyɛ.» 2 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛyɔ, ɨɓʉ aka ndɨ ɓiwo. Pɔlɔ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
3 «Ɨmɨ, na Muyuda. Nɨɓʉkʉta ka Talasɨ ka iwili ya Kilikia, luki limoti, nopinga wa ka Yelusalɛma wa. Gamalieli nɔ a ndɨ malima kamɨ. Ewonisilaga ndɨ ɓɛyɔ okwononi mino kaɓyɛ mʉtʉʉ ka ɓotitosu ka ɓungbingbili. Nagugubya ndɨ Kunzi na kɛkɛlɛ ɓɛgɛyɔ ɨɓunu ɓasɨ mo mino kagya na lɨsyɛ li nɨlɨ. 4 Nugyogyisaga ndɨ, numwisiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga ndɨ pisi ko Mombukwono-dosu. Nugwisisaga ndɨ ɓalʉkʉ na ɓoko ka bɔlɔkɔ. 5 Kumu-kumu na basa yasɨ ka ɓazɛɛ ɓakaiba ɓɨnza nɨlɔ nakaɓɨkya. A ɓɛyɔ, ɓɛpátʉ ndɨ ɓabalʉwa kaupoku ɓomomosu ɓa Damasɨkɨ. Na ndɨ kapa kaɨnda kaugwi ɓakilisito nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉ, kodoku na ɨɓʉ kaugyogyiso ka Yelusalɛma.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Kunzi amaka ndɨ mino

6 «Na mbɛyɨ ndɨ ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ. Mɔnɨ a
kʉwa ndɨ banda ka mʉsɨkatʉ, ko ngbinga ɓemoti aka, ɓʉngbanganya
osyoku ndɨ ɓigbututu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ekungulo ɓikululu.
7 Nogwa ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, nʉkana lɨyʉ limoti anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Saulo,
Saulo, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso?› 8 Nuusa ndɨ ambɛ: ‹Ɨwɛ
nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?› Lɨyʉ li nɨlɔ esikisyo ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Yeso
wa Nazalɛtɨ nɨnɔ wakegyogyiso nɔ.› 9 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ta ndɨ pa imoti na
ɨɓʉ ɓɨnatʉ ndɨ ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ, luki limoti nɨ ɓakukonigʉ lɨyʉ
li nɨlɔ. 10 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, nagyɨ sɛ ɓʉnɨ?›
Esikisya ndɨ ɓɛ: ‹Wamaga, waga ka Damasɨkɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi akaʉkpamya ɓɛ gya.› 11 Miso epiya ndɨ
ɓipi na ɓʉpʉ ɓa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ. Ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ ɓegwi
kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨmɨ ka Damasɨkɨ.
12 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania.
Aɓangagatʉ ndɨ Kunzi, anaɓyɛ mʉtʉʉ kusu. Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga
ndɨ kʉ ɓabɨbaga ndɨ kʉgbɛ. 13 Anania esilyoku ndɨ, ɨyɨ aka na ɨmɨ ɓɛ:
‹Saulo, mika-mama, miso ʉkʉlɨkanɨ!› Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso
ɛkʉlɨkana ndɨ, namɨna Anania. 14 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kunzi ka
ɓotitosu upunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛ wiba sɨpananɨsɔ kakɨ, wamɨna
Mʉtʉ Wongbingbili, ʉkana lɨyʉ kakɨ. 15 A ɓɛyɔ, wika dɛmʉ kakɨ ko
misa ka ɓatʉ ɓasɨ kaɓɨkyaga nɨlɔ wini ɓi na nɨlɔ ukoni ɓi. 16 Mbɨya
wanʉ, wakaɓʉnda ɓata ɨkɨ? Wamaga, wiɓotisiso, wakʉnga mʉpɨlya
ma ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu atɨka ndɨ mino

17 «Kumbuso yi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma. Lɨsyɛ limoti, nɨyɔ na
ndɨ kalʉmba ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɛgyɨlya ndɨ abɛ nakika ko nziki,
18 namɨna ndɨ Mombukwono-dosu, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wiɗuso, tʉkya ɓɨgala-
gala ka Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓana wanʉ ɓakapagʉ ɓanʉ
kaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉɓɨkyaga ɓanʉ ko bulya kamɨ.› 19 Nasikisya
ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ɓakaiba ɓɨnza ɓɛ nogulyaga ndɨ ka
ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda kaugwisiso na kaubumisiso ɓatʉ
nɨɓɔ ɓʉɓɨnɨkyana. 20 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kakʉ
ɓɛyɔ ka Etieni, ɨmɨ mombukwana-dakɨ na ndɨ wa gɔ wa, noɓingisya ndɨ
ɓɛ ɓamwɨ, noɓuulyaga gɔnɨ ndɨ ɓotu ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kamwɔ.›
21 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Waga, kyɛ nakaʉtɨka
ɓyɨ, ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.››»

Pɔlɔ na ngama ka ɓasʉda wa Lʉma

22 Ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mʉtʉmbʉlagɨ ka Pɔlɔ kadwɛ ka mʉnzɨna
mi nɨma. Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mum-
woni mʉtʉ yi nɨmʉ! Mumwoni! Mʉtʉ ɓɛyɔ ka nɨmʉ, kokwononigʉ
na ɔɓɨlɨ!» 23 Ɓa ndɨ kapamɨkanaga, ɓanombimbo ɓotu na komisyo
lɨɓungu kʉgʉ. 24 Ngama ka ɓasʉda akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ
ka mʉkɔɓɔ kaɓʉ, ɓatɨnɨ fimbo ɓɛ kyɛ anzɨnɨ. A ɓɛyɔ, a ndɨ kapa kaiba
ɓɛ ɓambanzʉ ɓakapamɨkanaga ɓɛyɔ ko bulya ɨkɨ. 25 Nɨyɔ ɓa kʉwa
ndɨ kakanda Pɔlɔ ɓɛkyɛ ɓatɨnɨ, ɨyɨ Pɔlɔ aɓɨkya kʉmanda nɨnɔ a ndɨ
wa ɓɛ: «Ɓabʉmagatʉ Mʉlʉma nɨ ɓakasombisigʉ?» 26 Nɨyɔ kʉmanda
yi nɨnɔ ʉkana ɓɛyɔ, ɨnda ndɨ katʉmbʉlyaga ngama kakɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Wagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Alʉkʉ yi nɨmʉna a Mʉlʉma!» 27 Ngama odoku

kʉwa ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Ɨɓɨkya, ɨwɛ, wa Mʉlʉma?» Pɔlɔ oɓingisyo.
28 Kʉmanda aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Nakalya ndɨ ɨmɨ ɓuyi ɓakpʉ ɓɛ
kyɛ niki Mʉlʉma.» Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Mʉlʉma ɓɨkpɛ.»
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kanziniso Pɔlɔ na
mapʉpʉ ɓomisikana ndɨ. Nɨyɔ kʉmanda iba ɓɛ akondisisi ɓi Mʉlʉma,
ogwa ombombo.

Pɔlɔ akasamba ka Basa-Yidingi

30 Ɓʉgala ɓi, ngama ka ɓasʉda a ndɨ kapa kaiba ɓɨnza ɓɛ Ɓayuda
ɓasungulyi Pɔlɔ ko bulya ɨkɨ. Ʉkpamya kʉwa ndɨ ɓatʉ kakɨ ɓɛ
ɓakulogiku, ʉkpamya gɔnɨ ɓokumu-kumu na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓasɨ
kamʉmʉkana. Kumbuso yi, ɓodoku ndɨ na Pɔlɔ, ɓamomosa kambwa
kaɓʉ.

23

1 Pɔlɔ ʉnda ndɨ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓɨngbangbangba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ
ɓɛ: «Ɓomika-mama, lɨmbɛngɨ kɛgʉ kɛdwa ka ligubo lasɨ nɨlɔ nagyɨlya
Kunzi kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.» 2 Luki limoti, kumu-kumu Anania
ʉkpamya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ ɓɛ ɓaɓɨtɨ. 3 Kʉwa wa,
Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi nɔ ʉɓɨta kʉwa ɓanʉ ɨwɛ, ɨwɛ nɨnɔ abɛ
likingyosi la ikubasʉ sa ndaɓʉ si nɨsɔ ɓoɗingogo na pɛmbɛ. Wa wakiko
kesombiso ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino, wɨna sɛ, ɨwɛ ɓɨkpɛ woɓunini
mʉtʉʉ ɓɛyɔ weɓitisisi mino yi!» 4 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ wa,
ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kumu-kumu ko Kunzi nɔ wakaɓuɓisa ɓɛyɔ!» 5 Pɔlɔ
osikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakɛgʉ ɓi kaiba ambɛ kumu-kumu
nɔ. A ɓɛyɔ, ikpiko ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Wakatumbwonitɔgʉ ngama
wa lɨvananza kakʉ.›»
6 Pɔlɔ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ka Basa-Yidingi wa, ɓa
ndɨ Ɓasadukayɔ na ɓagɔgɔ Ɓafalisayɔ. Kinili, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ
lapʉ kambwa kaɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, ɨmɨ na Mufalisayɔ, mikya-
ɓafalisayɔ. Kika nɨ nakasamba, a kyɛ na na mʉtamanagɨ ambɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ.» 7 Nɨyɔ aɓɨkya
ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kasaana na Ɓasadukayɔ, ɓambanzʉ
ɓɨgbananaga ndɨ. 8 A ɓɛyɔ, Ɓasadukayɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ kumbusa wa
kukwakʉ, ɓakopupogigʉ ka mbʉkʉ. Ɓomotiloku gɔnɨ ɓɛ ɓamalaika
ɓakɛgʉ, gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka. Luki limoti, Ɓafalisayɔ
ɓaɓɨnɨkyanagatʉ ɨɓʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ. 9 Gbʉngbʉ aka
ndɨ ɓihooo! Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓagɔgɔ ka liɗu ka Ɓafalisayɔ
ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓagya ndɨ ɓoɗongoso yapʉ, ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ:
«Takaɨna abɛ alʉkʉ yi nɨmʉ kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka.
Abɨlɨ ikanɨ malaika sɛ nɔ anzinilyi ɓi?» 10 Nɨyɔ ɗongoso atʉkya kʉwa
ka ɓakpɨɓa, ngama ka ɓasʉda aɓanga ndɨ ɓɛ ɓakasinzogonitɔgʉ Pɔlɔ.
Kinili, ʉkpamya ndɨ ɓasʉda kosyo luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana
ndɨ wa, ɓanyoku, ɓamigiso ka mʉkɔɓɔ. 11 No biti yi nɨyɔ aka
yɔ, Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ Pɔlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wigwinɔ
lɨmbɛngɨ aka! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ waɓɨkyaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ
ka Yelusalɛma, okwononi kagya ɓɛgɛyɔ ka Lʉma.»

Ɓayuda ɓakagyɨlya Pɔlɔ dikiɗi

12 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓagya ndɨ dikiɗi ɓɨpɛlɛ.
Ɓakɔ ndɨ silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ komwo luki kadwɛ kʉ kwa
kʉ ɓamwɔ mino Pɔlɔ. 13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagya ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ,

ɓa ndɨ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya. 14 Ɓaga ndɨ ka ɓokumu-
kumu na ɓazɛɛ, ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓusu, takuni ɓi silika ambɛ takalyɨgʉ
luki kanɨ takanamwigʉ Pɔlɔ. 15 Mbɨya wanʉ, ukononi na ɓatʉ ɓa
Basa-Yidingi, maɓikyoku ngama ka ɓasʉda ɓɛ amunyulyiku Pɔlɔ kyɛ
makapa kakpɨma lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨnza. Tika kʉwa iɓusu ɓakɨlɨka
kamosisyo kanɨ kanosilikugʉ wanʉ.»

16 Luki limoti, mʉbʉbʉgʉ ɓemoti ka Pɔlɔ ʉkana ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ.
Aga ndɨ ka mʉkɔɓɔ, ogulyo, atʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
17 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaka ngama ka ɓasʉda ɓemoti, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ:
«Mubisoku mbɛyɨ mʉwanza nɨmʉ kʉ ka kʉmanda kyɛ a na lɨkpʉmʉka
kaɓɨkya.» 18 Ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ, ɓaga ndɨ na mʉwanza nɔ kʉ ka
kʉmanda, aɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ wa bɔlɔkɔ nɨnɔ ina ɓɛ Pɔlɔ, emoki, ɛɓɨkya
ɓɛ noduku no mikya-ɓawanza yi nʉmʉna kʉnʉ kyɛ a na lɨkpʉmʉka
kauzukilyogo.» 19 Kʉmanda amaka ndɨ mʉwanza nɔ ɓɨkɛɗɛ, amuusa
ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ?» 20 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓayuda ɓukononi ɓi ɓɛ
ɓakaʉkʉnga Pɔlɔ na ɓʉgala, upupisilyoku kambwa ka ɓatʉ ɓa Basa-
Yidingi abɛ ɓakiko kapa ɓakpɨmɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨnza. 21 Luki limoti,
wakukononitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya
luga kaɓʉ ɓa na ɨyɨ mʉlɨka. Ɓaku ɓi silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ
komwo luki kanɨ ɓakanamwigʉ. Mbɨya wanʉ, ɓa ɓakɨtʉlya kaɓʉndaga
kʉwa nɨlɔ aka lɔ waɓɨkya.» 22 Kʉwa wa, kʉmanda ɓasanana ndɨ na
mʉwanza yi nɨnɔ nɨ agbityogini ɓɛ katumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ
lɨkpʉmʉko li nɨlɔ.

Ɓatikini Pɔlɔ ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Felisi

23 Kʉwa wa, kʉmanda ʉmaka ndɨ ɓangama ka ɓasʉda ɓaɓa luga
ka nɨɓɔ ɓagɔgɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Huvoni ɓasʉda ɓamɨya ɓaɓa, mʉva
ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓabʉmanaga kʉgʉ wa ɓapunda na
ɓamɨya ɓaɓa nɨɓɔ ɓabʉmanaga na ɓosyogbu. Ɓiki ɓakɨtʉlya kaɨnda ka
Kaizalɨa na saa-tatʉ yo biti. 24 Muɓungusilyogonito gɔnɨ Pɔlɔ ɓapunda
nɨɓɔ ɓakpokyoniso, ɓadwiso ɓɨnza kʉ ka ngama Felisi.» 25 Kumbuso
yi, akpika ndɨ ɓalʉwa ɓɛ:

26 «Ɨmɨ Kɔlɔdɛ Lusiasi, numuusogito ɨwɛ ngama wa ɨbɨba kʉgbɛ ɓɛyɔ
ka Felisi. 27 Ɓayuda ɓo ɓi nɨ ɓagwini alʉkʉ yi nɨmʉna nutikilyi mʉ, ɓo
ɓi kapa kamwɔ. Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ a Mʉlʉma, nasingyo ɓi na ɓasʉda
kamɨ, nahukusogo. 28 Yɛkɨ no ɓi kapa kaiba ambɛ Ɓayuda ɓasungulyi
ko bulya ɨkɨ, nago ɓi na ɨyɨ ka Basa-Yidingi kaɓʉ. 29 Nini ɓi ambɛ ɓo
ɓi kagya ɓoɗongoso na Pɔlɔ ko bulya mʉtʉʉ kaɓʉ. Luki limoti, kɛgʉ
na iɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka nɨyɔ ɓakwanana mino kamwɔ ikanɨ kagwi.
30 Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ Ɓayuda ɓakagyɨlya dikiɗi kyɛ ɓamwɨ, nʉtɨkɨlyo
ɓi ɓɨgala-gala. Nʉɓɨkyo ɓi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi ambɛ ɓɨndɨ na
ngbanga yi nɨnɔ kʉ kakʉ.»

31 Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ɓʉkpamya ndɨ mino. Ɓava ndɨ
Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ no biti yi nɨyɔ aka yɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka gʉɗʉ wa
Atipatilisi. 32 Ɓʉgala ɓi, ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na magʉ ɓigononoku
kʉwa ndɨ ɨɓʉ ka mʉkɔɓɔ, ɓʉsa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉgʉ wa ɓapunda
kaidukulogo na Pɔlɔ. 33 Nɨyɔ aka yɔ ɓosilo ka Kaizalɨa, ɓapá ndɨ ngama
Felisi ɓalʉwa, ɓawanya kʉwa gɔnɨ ndɨ Pɔlɔ. 34 Ngama atangʉlaga
ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Wa mʉtʉ wa iwili tino?» Nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ
Pɔlɔ a mʉtʉ wa Kilikia, 35 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Tanda lɨkpʉmʉka

kakʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi ɓi, ɓosiloku ɓanʉ mino.»
Akpamya ndɨ ɓɛ ɓaɓuulyogi Pɔlɔ ka ndaɓʉ nɨyɔ Ɛlɔdɨ Mbɔkʉ opikisisa
ndɨ.

24

Ɓayuda ɓakasʉngʉlya Pɔlɔ

1 Kumbusa wa masyɛ kuɓukumuti, Kumu-Kumu Anania, ɓazɛɛ
ɓemoti-ɓemoti pa imoti na bʉbʉma wa mʉnzɨna ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Teletulo ɓɨnda ndɨ ka Kaizalɨa. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ ka
ngama Felisi. 2 Ɓamokoku ndɨ Pɔlɔ, Teletulo apʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
«Ngama, kiki ndɨ ɨwɛ, iba takɛgʉ motili ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ɓʉbʉbʉma
ɓa ligubo kakʉ oyikosoni makpʉmʉka mudingi ka mugi mi nɨma.
3 Ngama, tubibisaga ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓapa ɓayasɨ, ka masɨ nɨmɔ
wagyaga. 4 Kʉwa wa gɔ wa, nakɛgʉ kapa kaʉlyɨlya ngbingo, no ɓi
kapa ambɛ watimukonino gʉtʉgʉ mbɛyɨ ɓi ko ngbinga mʉkɛɗɛ. 5 Tini
ɓi iɓusu ambɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a luki lanyɛ, ɨyɨ abɛ ngama ka liɗu ka ɓatʉ
ɓa Nazalɛtɨ*, akaudwonoso Ɓayuda ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ. 6 Okingilito ɓi gɔnɨ
kagya makɔkɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, tagwi kʉwa ɓi. [To ɓi ɓɛ tasombisi
kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu, 7 luki limoti, kʉmanda Lusiasi odoku ɓi
no ɓou katɨkʉpya. 8 Ʉkpamya ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi kodoku kʉ
kakʉ.] Wakwanana kʉwa mbɛyɨ kamuusogo nɨ ɨwɛ mombukwana-
dakɨ yi, wiba ikanɨgʉ takaɓɨkya ɓɔngɔ.» 9 Ɓayuda ɓoɓingisya ndɨ, ɨɓʉ
aka ɓɛ a ɓɛyɔ aka yɔ Teletulo oɓikyi mino yɔ.

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Felisi

10 Kʉwa wa, ngama Felisi akpamya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ anzɨnɨ, Pɔlɔ aka ndɨ
ɓɛ: «Ngama, nakaiba ambɛ wa zozi wandɛlɨ ka mugi mi nɨma, kinili
nakasamba kambwa kakʉ lɨmbɛngɨ ɓipisiii. 11 Wakwanana kakpɨma
ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi ambɛ kanokitogigʉ masyɛ tɛkɛɓɛ na maɓa,
wa noɗoki ɓi mino kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma. 12 Mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka ketokonyigʉ ɓi ka ɓoɗongoso ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ikanɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ikanɨ ka gʉɗʉ ikanɨ kakpamya
ambaza ka ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga. 13 Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓesungulyi
mbɨya wanʉ, ɓakakwananɨgʉ kaumibiso ɓɛ ɓesungulyi ko bulya ɨkɨ.
14 Luki limoti, nakaiba ambɛ nagugubyaga Kunzi nɨnɔ ka ɓotitosu,
nanaɓyɛ pisi ka Mombukwono-dosu, nɨyɔ ɨɓʉ ɓalɨkyaga ɓɛ lɨgbʉta
ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Na gɔnɨ na baya ka masɨ nɨmɔ ikpikaga ka
kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ na ka ɓakɨtaɓʉ ka Ɓogyalandʉ. 15 Mʉtamanagɨ kamɨ
a makɨtʉlya ko Kunzi. Ɨɓʉ ɓa gɔnɨ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ ɓɛ ɓatʉ
ɓa ɓungbingbili ikanɨ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto
ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ. 16 Kinili, ɨmɨ, nagyaga kɛkɛlɛ kaiko lɨmbɛngɨ lanza
ɓongbinga ɓasɨ kambwa ko Kunzi na kambwa ka ɓambanzʉ.
17 Kumbusa wa ɓyanga ɓudingi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma kaʉpápa
ɓava-kʉkamɨ na kapá Kunzi ɓapɛpɛ. 18 Na ndɨ kaiɓuɓiso ka Ndaɓʉ
ko Kunzi, ɓɛtakanya kʉwa ndɨ nɨ nanama ligubo li nɨlɔ. Ambaza ka
ɓambanzʉ kɛgʉ ndɨ ikanɨ ɨpʉmbʉ. 19 Luki limoti, Ɓayuda ɓemoti-
ɓemoti nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Azia, ɓa tʉ ndɨ wa. Ɨɓʉ ɓɔ ɓakwanana
ndɨ kodoku kɛsʉngʉlya kʉ kakʉ, ɓakika ndɨ na lɨkpʉmʉka na ɨmɨ.

---

* **24:5** 24:5 Mʉtʉ wa Nazalɛtɨ a lino nɨlɔ ɓapá ndɨ Yeso. Wanda gɔnɨ Matayɔ 2:23. A gɔnɨ lino ka ɓakilisito ɓa mambwa.

20 Kiki ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi niɓana ɓa wanʉ ɓatʉmbʉlagɨ nɛkɨ ɓʉnyɛ
niɓɔ ɓɛmɨna ndɨ na iɓu wa ɓesombisa ndɨ mino ka Basa-Yidingi.
21 Lɨkpʉmʉka limoti aka lɔ naɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa kaɓʉ
ɓɛ: ‹Na na baya ambɛ ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka
ɓambʉkʉ, kinili nakasamba na lɨsyɛ li nɨlɨ kambwa kunu.›»
22 Yɛkɨ ngama Felisi ibaga ndɨ ɓɨnza pisi ka Mombukwono-dosu,
akitisaga ndɨ ngbanga ka lɨsyɛ lagɔgɔ, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakɔ ɓanʉ
ngbanga kunu ngbingo yi nɨnɔ kʉmanda Lusiasi odoku ɓanʉ mino.»
23 Akpamya kʉwa ndɨ ngama ka ɓasʉda ɓɛ aɓuulyogi Pɔlɔ, anasɨlya
gɔnɨ mino ɓongbingo ɓaya kɨnanaga magʉ nɨ kɛgʉ kaʉpakya ɓawai-
dakɨ kasingyo.

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Felisi na mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila

24 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Felisi ɓodoku ndɨ ɨɓʉ na
mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila nɨnɔ a ndɨ Waɓayuda. Ngama atikisya ndɨ
Pɔlɔ, ʉkana nɨlɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkya ko bulya baya kʉsɔ ka Yeso-
Kilisito. 25 Luki limoti, nɨyɔ Pɔlɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza
ko bulya ɓungbingbili, kaigwi lɨmbɛngɨ, mʉngɨmbɔ ka masyɛ nɨmɔ
akodoku, Felisi aɓanga ndɨ, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, wakwanana
mbɛyɨ kaɨga. Nʉmakatʉ ɓanʉ ɓata kumbuso.» 26 Ngama a ndɨ na
mʉtamanagɨ ɓɛ Pɔlɔ akwananatʉ ndɨ kaɨkalyaga, kinili atikisyaga ndɨ
ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ɓiki na ɨyɨ ka ɓabʉbʉ.
27 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨɓa, Pɔlɔkio Fɛsɨtɔ alya ndɨ ɓʉngama ka pa
ka Felisi. Yɛkɨ Felisi a ndɨ ɨyɨ kakɨsa kaiponoso na Ɓayuda, asa ndɨ
Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ aka.

25

Pɔlɔ akapa kasamba kambwa ka Kaizalɨ aka

1 Nɨyɔ ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Fɛsɨtɔ agya masyɛ masaa wa osila
ndɨ mino ka iwili yi nɨyɔ, atʉkya ndɨ ka Kaizalɨa aɗaka ka Yelusalɛma.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu na ɓangama ka Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ
kambwa kakɨ. Ɓamalya lɨkpʉmʉka li no ngu, 3 ɨɓʉ aka ndɨ na ngama
Fɛsɨtɔ ɓɛ ʉgyɨlyɨnɔ ɓaka yasɨ kadukusoku Pɔlɔ ka Yelusalɛma wa. A
ɓɛyɔ, ɓa ndɨ nɨ ɓalikini ɓɛ ɓamwɨ ko pisi. 4 Luki limoti, ngama Fɛsɨtɔ
usikisya ndɨ ɓɛ: «Pɔlɔ iki ka bɔlɔkɔ aka kʉ ka Kaizalɨa kʉ, ɨmɨ na na
lɨgʉndʉ kʉ gɔ kʉ.» 5 Ɨyɨ aka ɓata ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓanzɨnaga luga
kunu ɓakwanana kaɨnda pa imoti na ɨmɨ ka Kaizalɨa. Kika nɨ Pɔlɔ
agyatʉ ndɨ ɓʉnyɛ ɓakwanana kasʉngʉlya.»
6 Kumbuso Fɛsɨtɔ kagya na ɨɓʉ masyɛ ɓanda ɓʉgɨna ikanɨ tɛkɛɓɛ,
ɨga ka Kaizalɨa. Ɓʉgala ɓi, ika ndɨ ka basa yɨkɔ ɓangbanga, akpamya
ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ. 7 Nɨyɔ osilo, Ɓayuda niɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka
Yelusalɛma ɓakungula ndɨ ɓikululu. Ɓabɨnɨkɨlya ndɨ makpʉmʉka
ɓitititi nɨmɔ gʉtʉgʉ ɨɓʉ aka ɓakakwananɨgʉ katʉmbʉlaga mʉ mi.
8 Pɔlɔ ɨtʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nakogyigʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti
aka, nakoɓunigʉ mʉtʉʉ ka Ɓayuda ikanɨ nɨmɔ ma Ndaɓʉ ko Kunzi
gʉtʉgʉ nɨmɔ ka Kaizalɨ aka.»
9 Ngama Fɛsɨtɔ a ndɨ kapa kaʉbaɨlya Ɓayuda, ɨyɨ aka ndɨ na
Pɔlɔ ɓɛ: «Watʉ kapa kaɨga ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga
kʉ ɓɛyɔ?» 10 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ na wanʉ ka basa ka
Kaizalɨ nɨyɔ ɓʉkɔgɔ mino ɓangbanga. Ɓakwanana kesombiso wanʉ.

Nakugyilyigʉ Ɓayuda ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨwɛ mombukwana-dakɨ wa mino kaiba ɓɨnza. 11 Kika nɨ nogyi ɓi
ɓʉnyɛ ikanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanana kemwisiso, ɨmɨ, nakoyagʉ.
Luki limoti, kika nɨ ɓakɛbɨnɨkɨlyaga makpʉmʉka, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kokwononigʉ kɛsʉta kʉ kaɓʉ. Nakapa ambɛ nasambɨ
kambwa ka ngama Kaizalɨ aka!» 12 Kʉwa wa, ngama Fɛsɨtɔ anzɨna ndɨ
na ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ɓapága mʉtɨwɨ, asikisya Pɔlɔ ɓɛ: «Yɛkɨ wotiwolyi
ɓɛ wokosomboku kambwa ka ngama Kaizalɨ aka, waga kʉwa kʉ kwa
kʉ.»

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Agilipa

13 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Agilipa ɨɓʉ na mamakɨ
mukoyi ɓɛyɔ ka Belenike ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa, ɓamuusoku ngama
Fɛsɨtɔ. 14 Yɛkɨ ɓa ndɨ kagya kʉ ɓɛyɔ masyɛ mudingi, Fɛsɨtɔ
atʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ngama Agilipa lɨkpʉmʉka ka Pɔlɔ. Ɨyɨ aka
ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti a wanʉ nɨnɔ Felisi asa ndɨ ka bɔlɔkɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ naga ndɨ mino ka Yelusalɛma, ɓokumu-kumu na
ɓazɛɛ ka Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓɛɓɨkya ɓɛ nakʉ lɨkpʉmʉka kakɨ
kyɛ ɓamwɨ. 16 Nusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɓalʉma ɓakasʉtagɨgʉ mʉmbanzʉ
nɨ ɓakanosombigʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓasungulyi, mʉtʉ yi ɨtʉmbʉlyaga
gɔnɨ nɨlɔ ɓiko kanɨ ɓasungulyini mino.› 17 Tosiloku ndɨ pa imoti
na ɨɓʉ wanʉ. Kolipyagʉ, ɓʉgala ɓi aka nika ndɨ ka basa yɨkɔ
ɓangbanga, nakpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na alʉkʉ yi nɨmʉ. 18 Ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓodoku ndɨ gɔnɨ. Luki limoti, ɓakaɓɨkyɨlyagʉ
ndɨ makpʉmʉka ɓanyɛnyɛ ɓɛyɔ na ndɨ mino na mʉtamanagɨ. 19 Ɓa
ndɨ kagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya kanisa kaɓʉ aka ɓɨkpɛ na ko
bulya ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso, ɓaɓɨkyaga ɓɛ okwoni ndɨ,
luki limoti Pɔlɔ aɓɨkyaga ɨyɨ ɓɛ a muɓisi. 20 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ
nakwanana kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓʉnɨ. Kʉwa wa, namuusa
ndɨ Pɔlɔ ikanɨ akwananatʉ kaɗaka ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga
kakɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. 21 Luki limoti, Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ
asambɨ kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma aka. Nakpamya kʉwa
ndɨ ɓɛ iki ka bɔlɔkɔ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ natɨka ndɛkɛ mino kʉ ɓɛyɔ.»

22 Ngama Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɨmɨ gɔnɨ, no ɓi kapa
kamʉkana alʉkʉ yi nɨmʉ.»

Fɛsɨtɔ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wamʉkana kʉwa na ɓʉgala.»

23 Ɓʉgala ɓi, Agilipa ɨɓʉ na Belenike ɓosiloku ndɨ na ɨbɨba,
ɓambanzʉ kumbuso kaɓʉ ɓingbooo, ɓingyo ka basa yɨkɔ ɓangbanga
pa imoti na ɓangama ka ɓasʉda na ɓangama ɓa mʉsɛngɨ. Kʉwa
wa, Fɛsɨtɔ akpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ. 24 Fɛsɨtɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ngama Agilipa, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma mbɨya wanʉ pa imoti na
iɓusu, muminoni alʉkʉ yi nɨmʉ. Ɓayuda ɓasɨ ɓoduku ɓi kasʉngʉlya
kʉ kamɨ ka Yelusalɛma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓoduku mino wanʉ,
ɓanapamɨkanaga ɓɛ okwononi okwi. 25 Ɨmɨ, nini ɓi ɓɛ kogyigʉ luki
nɨlɔ ɓakwanana mino kamwɔ. Luki limoti, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ a
ndɨ kapa kasamba kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma, nɨna ndɨ
ɨmɨ ɓɨnza gɔnɨ katɨka kʉ ɓɛyɔ. 26 Nakinigʉ ɓi lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ
nɨlɔ nakwanano ɓi kokpika ko bulya kakɨ kapá ngama mudingi wa
Lʉma. Kinili, noduku na ɨyɨ kambwa kunu, ɓɨkpɛ kambwa kakʉ ka
ngama Agilipa. Ɓakamuusogo, nakwanana kʉwa kokpiko luki. 27 A

ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ kɛgʉ ngbingbili katɨka mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ka Lʉma nɨ takanibigʉ ɓɛ ɓasungulyi ɓi ko bulya ɨkɨ.»

26

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Agilipa

1 Kʉwa wa, Ngama Agilipa aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Wakwanana kʉwa kasamba.»

Pɔlɔ anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: 2 «Ngama, na lɨsyɛ li nɨlɨ, na na ɨgyagya yidingi kasamba kambwa kakʉ ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Ɓayuda ɓesungulyi ɓi mino. 3 A ɓɛyɔ, wibagatʉ ɓɨnza yɨgya yasɨ ka Ɓayuda na ɓoɗongoso kaɓʉ. Kikiliki, ɨmʉkanatʉ na lɨmbɛngɨ lɨnda.

4 Ɓayuda ɓasɨ ɓamibatʉ ɔɓɨlɨ kamɨ katʉkya ka limiki. Ɓibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kamɨ a ndɨ mino luga wa lɨvananza kamɨ na ka Yelusalɛma. 5 Ɓemibagatʉ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓakapa, ɓakwanana kepupilyo ɓʉdɛmʉ ɓɛ na ndɨ ka liɗu ka Ɓafalisayɔ. Luga wa moɗu ma kanisa kusu, liɗu li nɨlɔ ikaga na mʉtʉʉ mapʉ kʉgbɛ. 6 Na ko ngbongu mbɨya wanʉ kyɛ mʉtamanagɨ kamɨ asyɛ ka agʉmɛ nɨnɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ ɓotitosu. 7 Biti na lɨsyɛ, mababa kusu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓakabibiso Kunzi na ɓa na mʉtamanagɨ kaɨna ɓɛyɔ agʉmɛ yi nɨnɔ ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. Ngama, Ɓayuda ɓɛsʉngʉlya ko bulya mʉtamanagɨ mi nɨmɔ aka mɔ. 8 Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓunu makɛgʉ mino na baya ɓɛ Kunzi ozuzukisagatʉ ɓamanda?

9 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ, na ndɨ kasɨma ɓɛ nʉlananatʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ lino ka Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ ka ɓopisi ɓayasɨ. 10 Nagya ndɨ ɓɛyɔ ka Yelusalɛma. Ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndɨ, nugwisisaga ndɨ ɓakilisito ɓudingi ka ɓabɔlɔkɔ dididi, nɨyɔ ɓakɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓʉ ɓɛ ɓʉmwɨ, ɨmɨ noɓingisyagatʉ ndɨ gɔnɨ. 11 Ɓongbingo ɓasɨ, nakɨtanagatʉ ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka ɓayuda ɓayasɨ, nanugyogyiso ɓakilisito kyɛ ɓatʉmbwɨ lino ka Yeso-Kilisito. Nikaga ndɨ na lɨngangɨ na ɨɓʉ, kinili nɨndaga ndɨ kaugyogyiso ka ɓagʉɗʉ ɓogiyo ɓayagɔgɔ.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ abaya ndɨ mino Yeso

12 «A ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndɨ, ɓɛtɨka ka Damasɨkɨ. 13 Ngama, ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ko pisi, na mʉsɨkatʉ, nɨna kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓʉngbanganya ɓiwenge-wenge kakɨtaga ɓyɨ ɓʉngbanganya ɓa mɔnɨ. Ɓʉngbanganya ɓi nɨmɔ ekungula ndɨ ɓikululu pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ. 14 Iɓusu ɓasɨ togwa ndɨ wasɨ. Nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti ɛnɛɓɨkya na Libelenia ɓɛ: ‹Saulo, Saulo, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso? Wakagya mʉ mapʉ ma payaya mʉɗɔngɔnɨ abɛ nyama yi nɨnɔ mombukwana-dakɨ akwanana katɨnaga.› 15 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?› Mombukwono-dosu esikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Yeso, nɨnɔ wakagyogyiso. 16 Luki limoti, tʉkya, wamaga. Nupuponilyi kyɛ nuitisi mʉgya-ligubo kamɨ. Wika kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓɛyɔ wemini mino na nɨlɔ nuwonisila ndɛkɛ ɓata kumbuso. 17 Nuɓuulyaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ Ɓayuda na ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ, kʉ no mino kaʉtɨka. 18 Nakaʉtɨka kyɛ ʉkʉlɨ miso, upupisoku ko biti kyɛ ɓɨnɨ ɓʉngbanganya. Kopupo ko ngu ka Abɨlɨ na kamigilyoku Kunzi. Ɓakɛɓɨnɨkyana kʉwa, ɓinisanatʉ na mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kaɓʉ, ɓiko na lɨdɔdɔ luga ka ɓatʉ ko Kunzi.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ligubo nɨlɔ agya ndɨ

19 «Ngama Agilipa, nakakwananigu ndi kakya kagya nilɔ nina ndi
ko nziki kotukyoku kugu wa lisyɛ. 20 Luki limoti, nuɓikyaga mbɛyi
ndi ɓatu ɓa Damasiki, na niɓɔ ɓa Yelusalɛma sɛ kuwa ka iwili yasi
ya Yudɛa na ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi niɓɔ ɓakɛgu ndi Ɓayuda. Nuɓikyaga
ndi ɓɛ ɓayikosi ɔɓili, ɓamigilyoku Kunzi, ɓowonisilo pisi ka yigya ɓɛ
ɓayikosoni ɔɓili. 21 Ɓayuda ɓɛgwi ndi ka Ndaɓu ko Kunzi ko bulya
likpumuka li nilɔ, ɓakisa ndi kɛmwɔ. 22 Luki limoti, Kunzi eɓuulyagatu
kadwɛ na lisyɛ li nili. Na dɛmu kaki kambwa ka ɓambanzu ɓasi,
iki ɓomiki ikani ɓambɔku. Nakɛgu kaɓikyaga luki lagɔgɔ di na nilɔ
ɓogyalandu na Musa ɓaɓikya ndi ɓɛ igyonosatu ndɛkɛ. 23 Iɓu ɓaɓikya
ndi ɓɛ Kilisito igyogyisatu, iko mutu wa mambwa kopupo ka mbuku
luga ka niɓɔ ɓokwaga ndi. Ʊɓikyaga ndɛkɛ ɓatu ɓa livananza kusu
mongoni ma muhukuso na gutugu ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda aka.»

Pɔlɔ akakisa ɓɛ ngama Agilipa ayikosi ɔɓili

24 Ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino kozukogo likpumuka kaki,
ambɔku Fɛsitɔ apamikana ɓɛ: «Pɔlɔ, wa ibikyasu! Balɯwa ninɔ waɓyɛ
ndi wakpu nɔ uputoni!»
25 Pɔlɔ asikisya ndi ɓɛ: «Ngama, nakɛgu na ibikyasu, munzina kami
a ma lingunu na mo ɓungbingbili. 26 Ngama Agilipa nimu akaiba
ɓinza likpumuka li nilɔ. Kinili, nakanzina kambwa kaki ni nakɛgu
na kuɓangaku. Na na limbɛngi ɓiɗɛ ɓɛ akaiba makpumuka mi nimɔ
masi kyɛ kɛgu na nilɔ igyonosa ndi ko dikiɗi. 27 Ngama Agilipa, watu
na baya ka likpumuka li nilɔ ɓogyalandu ɓaɓikya ndi? Nakaiba ambɛ
wa na baya ka likpumuka li nilɔ!»
28 Ngama asikisya ndi Pɔlɔ ɓɛ: «Wakasima ɓɛ wakwananatu keitiso
Mukilisito ko ngbinga mukɛɗɛ ɓɛyɔ?»
29 Pɔlɔ asikisya ɓɛ: «Iki gutugu mbiya wanu ikani kumbuso ndɛkɛ,
nakakunga Kunzi ambɛ kikonitɔgu asi iwɛ aka, gutugu ɓatu ɓasi niɓɔ
ɓakɛmukana na lisyɛ li nili ɓiiti muɗɔngɔni abɛ imi, kani ɓakɛgu ɓata
na ɓaselegeni ɓi niɓa!»
30 Kuwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na ɓatu
ɓagɔgɔ ɓudingi niɓɔ ɓa ndi pa imoti na iɓu ɓamaga ndi, 31 ɓa ndi
komisikono ni ɓananzina luga kaɓu ɓɛ: «Aluku yi nimu kogyigu ɓunyɛ
gutugu ɓumoti aka niɓɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwi ikani kagwi.»
32 Agilipa aɓikya ndi Fɛsitɔ ɓɛ: «Ɓakwanano ɓi kasiso aluku yi nimu
kiki ɓi ɓɛ oɓikyi ɓi ɓɛ asamba kambwa ka ngama mudingi wa Luma
aka.»

27

Bamogosini Pɔlɔ ka Luma

1 Niyɔ ɓukanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, ɓupá kuwa ndi
Pɔlɔ na ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ka maɓɔku ka Yulio ninɔ
a ndi ngama wa liɗu ka ɓasuda miya. Iyi Yulio a ndi ka liɗu ka ɓasuda
nilɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ «Ɓasuda ka Kaizali». 2 Taɗaka ndi ka bato ɓemoti
wa guɗu wa Adalamiti, ninɔ a ndi kaifumoku ka masu ma iwili ya Azia.
Taga kuwa ndi. Ta ndi ku ɓɛyɔ na Mumakedonia ɓemoti ninɔ ina ndi
ɓɛ Alisitaliko mutu wa Tesalonika. 3 Ɓugala ɓi, tifuma ndi ka Sidɔna.
Yulio a ndi kagya Pɔlɔ ɓinza. Asilya kuwa ndi pisi kainda kainanana
na ɓawai-daki ɓɛ ɓapági makpumuka nimɔ akwanana ndi kaiko na

mʉsasa mi. 4 Katʉkya wa, taɗakaga ndɨ, taɓyɛ mutili aka ko uzu nɨnɔ
ɓamakaga ɓɛ Kipulo kyɛ ovivi a ndɨ wapʉ kambwa kusu. 5 Tazaba ndɨ
liɓo lidingi ɓuwobi na iwili ya Kilikia na nɨyɔ ya Pamufilia, tadwɛ ka
lɨsʉ ka gʉɗʉ wa Mila ka iwili ya Likia. 6 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ka ɓasʉda yi
nɨnɔ atakanya ndɨ bato ɓemoti wa gʉɗʉ wa Alesandulia nɨ anaga ka
Italia. Atiɗokisa ndɨ mino.
7 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, takpakyana ndɨ ɓɨwɛsɛ, tadwɛ ndɨ ɓuwobi
na gʉɗʉ wa Kinido ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi. Luki limoti, avivi kɛgʉ
ndɨ kapa ɓɛ taga miso ya kʉ ɓɛyɔ, kinili ta kʉwa ndɨ kopupono ka
Kɨlɛtɛ pisi ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Salimoni
kyɛ avɨvɨ kɛgʉ ndɨ wapʉ kʉgbɛ kʉ ɓɛyɔ. 8 Tidukulaga ndɨ kakpakyana
aka ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi, tɨfʉma ndɨ ka pa yi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
«Masʉ manza», ɓuwobi na gʉɗʉ wa Lasea.
9 Yɛkɨ masyɛ atɨkɨtanɨlyaga ndɨ mudingi, tosila kʉwa ndɨ ko ngbingo
wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kʉgbɛ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo kyɛ ngbingo
muginyo malɨlɨ a kʉwa ndɨ nɨ okitogini gɔnɨ. Pɔlɔ utukusya kʉwa
ndɨ motili ɓɛ: 10 «Ɓomika-mama, nakaɨna abɛ takatʉkyɨlya lɨgʉndʉ,
ikatʉ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, iki makpʉmʉka ikanɨ bato apʉtɨkanatʉ, iɓusu
tahʉkaga kukwakʉ ɓaka ɓɨkwɛ.»
11 Luki limoti, ngama ka ɓasʉda a ndɨ wakɨgʉmya kʉgbɛ ka mʉnzɨna
ka sʉfɛlɛ wa bato na mombukwana bato kakɨtaga nɨmɔ ka Pɔlɔ. 12 A
ndɨ ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ, na lɨsʉ li nɨlɔ kikogigʉ lanza ko ngbingo
yi nɨnɔ. Ɓudingi ɓa ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya
katʉkya na kaaga ka Foinikia kaiko kʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi
nɨnɔ akɨtaga mino. Foinikia a lɨsʉ la Kɨlɛtɛ nɨlɔ a iikono miso kʉ mɔnɨ
ogwaga mino.

Mbumbo yapʉ ka lɨmbɛngɨ lo liɓo

13 Kʉwa wa, ovivi apʉnga ndɨ kovivo nɨ kɛgʉ wapʉ kotukyoku ka
Zebu, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓagyatʉ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino nɨ ɓosisilini. Ɓapwa bato, ɓakpatɨla ndɨ ɓuwobi
na mutili mo uzu wa Kɨlɛtɛ. 14 Kolipyagʉ, kotukyoku ko uzu, ovivi
wapʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ «ovivi wa zɨɓɔ-ɨngɛngɛ» apʉnga ndɨ kovivo
wapʉ kʉgbɛ. 15 Ovivi yi nɨnɔ atundula ndɨ bato nɨ kɛgʉ wa ɨtɨlyanago
mino. Takɨka kʉwa ndɨ. 16 Takɨka ndɨ miso ya kʉsɨlɨ ko mikyo uzu
nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kauda. Tagya ndɨ ngu yasɨ koluto ɨngbɔlɔ nɨyɔ
ɓuɗusogo na iyu ɓambanzʉ. 17 Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓoɗokisa ndɨ
ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ ka bato, ɓalingisyogo bato no ligi ya kiɗuso. Ɓa ndɨ
kaɓanga ɓɛ ɓakitilyonogonitɔ ko mbumi ya mutili ma Libia. Ɓosisa
kʉwa ndɨ lɨɓaʉ liti nɨlɔ ikaga ndɨ lɨkpɨkɨla ka bato ko liɓo kyɛ bato iki
kakɨka ɓɨwɛsɛɛɛ. 18 Ɓʉgala ɓi, mbumbo idukulaga ndɨ katiyongo aka
no ngu. Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓapʉnga ndɨ kombimbo mukumbo ko
liɓo kyɛ bato opolimoni. 19 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, ɓapʉnga ndɨ kombimbo nɨ
ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi makpʉmʉka ma bato ko liɓo. 20 Kʉsɔ wa
masyɛ mudingi, iki mɔnɨ ikanɨ mangʉtʉ kinisonogigʉ ndɨ. Mbumbo
kɛgʉ ndɨ kaɨgaga mayʉ, takɛgʉ ndɨ ɓata na mʉtamanagɨ ɓɛ tahʉkatʉ.
21 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ nɨ ɓogyini masyɛ mudingi na
ɓanza. Pɔlɔ amaga ndɨ luga kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓawai, makɛmʉkano
ɓi iba makotukyigʉ ɓi ka Kɨlɛtɛ, takabanganɨgʉ ɓi no mbumbo,
makpʉmʉka kapʉtɨkanɨgʉ ɓi gɔnɨ ɓɛnɛ. 22 Luki limoti, mbɨya wanʉ
makikonitɔgʉ na kʉɓangakʉ kyɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti luga kunu

kokwiguu, luki limoti, bato aka nɔ akapuutiikana. 23 A ɓɛyɔ, no biti
yi niyii, malaika ko Kunzi niinɔ niguumya kuu kakii na niinɔ nabibisogo
epuponilyito, 24 ɛɓiikyo ɓi ɓɛ: ‹Pɔlɔ, wakoɓongonitɔguu, okwononi
iwɛ kasamba kambwa ka Kaizalii. Ko bulyo maziyɔ kakii kuguu kakuu,
Kunzi uhukusogi ɓatuu ɓasii niɓɔ ma iɓuu ka liguundu.› 25 Ɓawai,
makoɓongonitɔguu nɛkii kyɛ, na wakiguumya ko Kunzi, masii igyonoso
ɓaka yɔ eɓikyi ɓi mino. 26 Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti
ɓɛnɛ.»

27 Totulyosa ndii ɓapɔsɔ ɓaɓa nii mbumbo anatiyungo aka gbalii
kuguu wo liɓo lidingi la Meditelane. Lugo wo biti, ɓagya-ligubo ɓa
bato ɓa ndii kasima ɓɛ ta kuwa ɓuwobi kadwɛ kubi. 28 Ɓakandila
ndii litalu na muligi, ɓaɗiikita ko liɓo, ɓina ndii ɓɛ ɓudu ɓi a mɛtɛlɛ
ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na maɗiya na ika. Niyɔ ɓisisilo, ɓaɗiikita ɓata,
ɓina kuwa ɓɛ a ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓuguina. 29 Ɓa ndii kaɓanga ɓɛ
bato kokpokpogonitɔguu ɓaka ka matamuu. Kinili, ɓosisaga ndii ligi
yikwanganya niyɔ a ndii yikpiikilaga na ɓangwɛyii ɓayitititi miso ya liɓo
li ɓɛkyɛ bato amagii, ɓaɓundila ndii na limbɛngii linda ɓɛ lisyɛ asyii.
30 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndii kakisa kapikita. Ɓosisa
kuwa ndii mikya-ingbɔlɔ niinɔ ɓiɗusaga na iyii ko ngbingo wa ɓukpɛki-
kpɛkii, ɓaɓɔ ɓɛ ɓakosisogo ligi miso ya muu ma bato. 31 Luki limoti, Pɔlɔ
aɓikya ndii kumanda na ɓasuda ɓɛ: «Ɓatuu ɓi niɓa ɓakiki ka bato aka,
makakwananiguu ɓi kahukaga.»

32 Kuwa wa, ɓasuda ɓakɔgɔ ndii ligi yo mikya-ingbɔlɔ yi niinɔ, akika
ndii.

33 Kambwa lisyɛ katiinikaga, Pɔlɔ uɓikya ndii ɓatuu ɓasii ɓɛ ɓalyalyii.
Uɓikya ɓɛ: «Na lisyɛ li nili, odwini kuwa masyɛ tɛkɛɓɛ na mak-
wanganya niimɔ mo mino ka muɓundilagii ni makɛguu kalya luki.
34 Nakamuɓikya ambɛ lyoni nɛkii mino mikyo luki, kyɛ miki ɓapupu
aka. A ɓɛyɔ, likpumuka kagyiguu mutu gutuguu ɓemoti aka luga kunu.»

35 Kumbusa wa munziina mi niimɔ ɓɛyɔ, Pɔlɔ ava ndii mukati, abibiso
Kunzi kambwa ka ɓambanzuu ɓasii, oɓunonogo, apunga kalya. 36 Nzuyii
upolimana ndii iɓuu ɓasii, ɓalya kuwa ndii gɔnii iɓuu. 37 Kusɔ wa bato, ta
ndii ɓasii ɓambanzuu miya yiɓa ɓatɛkɛɓɛ maɗiya na ika na maɗiya (276).
38 Niyɔ ɓikutogo, ɓambimba ndii nganuu ko liɓo ɓɛkyɛ bato opolimoni.

Bato olindini

39 Niyɔ lisyɛ asyɛ, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓakibaguu ndii ɓata pa. Luki
limoti, ɓina kuwa ndii ɓyii pa yo mbumi yimoti ɓɛnɛ, ɓukanana ndii
ɓɛ bato akwanana kaiinda kaifuma kuu ɓɛyɔ. 40 Ɓakulaga ndii ligi niyɔ
ɓamuu ɓi a ndii ɓayikpikilaga na ɓangwɛyii, ɓasa ndii kolindo ko liɓo. Ko
ngbingo yi niinɔ gɔnii nɔ, ɓakula ndii ligi ya ambuu niinɔ ananaga bato
ka muu mo liɓo. Kumbuso yi, ɓobongisa ndii kutuko ka muu ma bato,
muvivi utundulo, ɓaga miso kuu mbumi a ndii mino. 41 Luki limoti,
ɓadwɛ ndii ka liɗuku lo mbumi yi niyɔ, luga wa ɓodungo ɓayiɓa, bato
akpakpaga ndii wa aka wa. Muu mi olinda ndii ɓiɓɛ ko mbumi nii kɛguu
ɓata koɗwo, liɓɔ li lasii a ndii kapanziikana na muɓaka mapuu niimɔ a
ndii kaigyonoso.

42 Kuwa wa, ɓasuda ɓa ndii kapa kaulumwisogo ɓatuu ɓa bɔlɔkɔ,
ɓɛkyɛ gutuguu ɓemoti aka kokyogonitɔguu pisi kogwo liɓo. 43 Luki limoti,
kumanda wa Luma a ndii na musasa kahukusogo Pɔlɔ, upakya ndii
kagya ɓɛyɔ. Ukpamya ɓatuu niɓɔ ɓibaga ndii kogwo liɓo ɓɛ ɓapungii nii

ɨɓʉ kogwo, ɓopupana kubi. 44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kaʉɓyɛ gɔnɨ nɨ
ɓigwinonogini ka ɓodongbu ɓaya maɓaʉ, ikanɨ ka nɨɓayɔ apanzɨkana
ndɨ ka bato. Kinili, ɓatʉ ɓasɨ ɓosila ndɨ kubi ɓɨnza aka.

28

Pɔlɔ a ko uzu wa Melita

1 Nɨyɔ tahʉkaga ɓɛyɔ, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ lino lo uzu nɨyɔ ta ndɨ mino nɨ
Melita. 2 Ɓatʉ ɓa mugi mi ɓatɨgya ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ, ɓatɨtɨlya ndɨ. Yɛkɨ
mbwayɨ a ndɨ kalʉka na ɓʉdɨ gɔnɨ, ɓatɨgbʉndɨlya ɓuku ɓɛ tʉtɨ ɨɓusu
ɓasɨ. 3 Pɔlɔ atʉpa ndɨ ɓɛnzyaga kodɨkitoku ko ɓuku. Mbʉma opupa
ndɨ kʉsɔ yi ko bulya ɓʉzʉ, ayangata ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ. 4 Nɨyɔ ɓatʉ
ɓa mugi ɓamɨna mbʉma kanɨ ayongotini ka kʉɓɔkʉkɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga
ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a asɨ mʉgya-manyɛ aka. Oukogi
mbɛyɨ ɓɨkwɛ ko liɓo, luki limoti, ɓungbingbili ko Kunzi akapa ɓaka ɓɛ
okwi.»
5 Luki limoti, Pɔlɔ ɨkpazya ndɨ nzʉka yi nɨnɔ ko ɓuku nɨ kimukonigʉ
gʉtʉgʉ luki limoti aka. 6 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ kʉɓɔkʉkɔ afulatʉ Pɔlɔ
ikanɨ okwo ɓigbututu. Nɨyɔ ɓaɓʉndɨla ɓɨndɨ nɨ luki kagyigʉ, ɓoyikasa
tamanaga kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a kunzi.
7 Ngama wo uzu yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Pubiliyɔ, a ndɨ no tiko ɓuwobi
na pa yi nɨyɔ. Ɨyɨ Pubiliyɔ atɨtɨlya ndɨ ɓɨnza, tasyɛ masyɛ masaa kʉ
kakɨ. 8 Abakɨ Pubiliyɔ a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ, anapʉwa gɔnɨ
ɓangʉ. Pɔlɔ ingya ndɨ kʉ a ndɨ mino, alʉmbɨlya, abisilya maɓɔkʉ,
ahʉka ndɨ. 9 Kumbuso yi, ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ kayɨmʉkana ko uzu
yi nɨnɔ ɓodoku ndɨ gɔnɨ, ɓahʉka ndɨ. 10 Ɓambanzʉ ɓapága ndɨ ɨbɨba
kʉgbɛ. Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ katʉkya, ɓatɨpápa ndɨ.

Pɔlɔ odwini ka Lʉma

11 Kumbusa wa ɓatɨmba ɓasaa, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ ka bato nɨnɔ
ina ndɨ ɓɛ «Ɓokunzi ka ɓoɓigi». Bato yi nɨyɔ a ndɨ bato wa gʉɗʉ wa
Alesandulia, ɓafʉma ndɨ ko uzu wa, kaɓʉndaga ɓɛ ngbinga wa ɓʉdɨ
ɓapʉ akɨtagɨ mbɛyɨ. 12 Nɨyɔ tosilo ka Silakuse, tagya ndɨ kʉ ɓɛyɔ masyɛ
masaa. 13 Katʉkya wa, taɓyɛ ka mutili mo liɓo lidingi aka kadwɛ ka
gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Legio. Ɓʉgala ɓi, muvivi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ mapʉ
kotukyoku miso ya Zebu apʉnga ndɨ kovivo. Kumbusa wa masyɛ
maɓa, tadwɛ ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Puteoli. 14 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya
ndɨ ɓomomosu ɓakilisito, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ tasyɨ mbɛyɨ na ɨɓʉ pɔsɔ
yimoti. Lɨgʉndʉ kusu ka Lʉma a ndɨ ɓɛyɔ. 15 Nɨyɔ ɓomomosu ɓa
Lʉma ɓʉkana ndɨ mino mongoni kusu, ɓodoku ndɨ katɨtɨlya ka sɔkɔ
wa Apiyo, na ka Tiletabeline*. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉmɨna ndɨ, abibiso Kunzi,
ngu amigoku ɓata. 16 Nɨyɔ tosila ndɨ ka Lʉma, ɓawanya Pɔlɔ ndaɓʉ
di, ɓapá sʉda ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kaɓuulyogo.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lʉma

17 Kumbusa wa masyɛ masaa, Pɔlɔ ʉmaka ndɨ ɓangama ka Ɓayuda
nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉ ka Lʉma. Nɨyɔ ɓamʉmʉkana, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-
mama, nakʉgyɨlyagʉ ndɨ ɓava-kukusu ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka
ikanɨ koɓuno yɨgya yaɓʉndɛlɨ ka ɓotitosu. Luki limoti, ɓegwi ndɨ ka
Yelusalɛma, ɓɛsʉta ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma. 18 Nɨyɔ ɓesombiso, ɓa ndɨ
kapa kesiso. A ɓɛyɔ, ɓakɛmɨnagʉ ndɨ gʉtʉgʉ na lɨkpʉmʉka limoti

* **28:15** 28:15 Tiletabeline: Ka Ligiliki a «Ɓandaɓʉ ɓayɨsaa ka ɓobiko.»

aka nɨlɔ ɓakwanana ndɨ mino kɛmwɔ. 19 Luki limoti, Ɓayuda ɓakɛgʉ
ndɨ ɨɓʉ kabaɨlya. Kinili, nɨna ndɨ ambɛ okwononi ɓɛ ngama mudingi
wa Lʉma aka nɔ akʉ ngbanga kamɨ. Kʉsɔ wa nɨyɔ yasɨ, nakɛgʉ
ndɨ na tamanaga kaʉsʉngʉlya ɓava-kukusu. 20 Kinili, namumoki
ambɛ namʉɓɨkyɨ ɓɛyɔ. A ɓɛyɔ, namʉkandɨla na selegeni ɓɛnɛ ko
bulya mʉtamanagɨ nɨnɔ Ɓezaleli ɓa nomu.» 21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ:
«Iɓusu, takamɨnagʉ balʉwa gʉtʉgʉ ɓemoti aka kotukyoku ka Yudɛa
ko bulya kakʉ. Gʉtʉgʉ momosu Muyuda kodokugʉ katɨpága mongoni,
ikanɨ katɨɓɨkya lɨkpʉmʉka lanyɛ ko bulya kakʉ. 22 Luki limoti, to ɓi
kapa kaʉkana tamanaga kakʉ. A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ ɓapa ɓayasɨ,
ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya liɗu li nɨlɔ wo mino.»

23 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓobisa ndɨ lɨsyɛ limoti
kosilyono na Pɔlɔ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓodoku kʉwa ndɨ ɓakpʉ kʉgbɛ ka
pa nɨyɔ Pɔlɔ asyɛgɛ ndɨ mino. Katʉkya na ɓʉsɔɓɨ kadwɛ na ɓʉgɔgɔ,
Pɔlɔ a ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anʉpá mʉtʉʉ ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi.
Anakɨsa ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka ka Yeso, pisi ka mʉtʉʉ ka Musa, na
ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ. 24 Luga kaɓʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyana
ndɨ nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya, luki limoti ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ. 25 Ngbingo
yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino komisikono, ɓakɛgʉ ndɨ kaʉkanana luga kaɓʉ.
Pɔlɔ ʉmatɨlya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya
ndɨ lɨngʉnʉ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaʉnzɨnɨlya ɓotitonu, pisi ka
mugyalandʉ Isaya ɓɛ:

26 ‹Waga, hʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓana ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
27 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso!›»

28 Pɔlɔ opipiloku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wibonito sɛ ɓɛ Kunzi otikoniku
Muhukuso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Ɓʉkanatʉ ndɛkɛ ɨɓʉ.»

[29 Nɨyɔ Pɔlɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓaga ndɨ nɨ ɓanagya ɓoɗongoso
kʉgbɛ luga kaɓʉ.]

30 Pɔlɔ agya ndɨ ɓyanga ɓɨɓa ka ndaɓʉ nɨyɔ apága ndɨ mino ɓuyi
yɔ. Ʊtɨlyaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kanda. 31 Aɓɨkyaga ndɨ
mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi, anuwonisilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka
ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ, nɨ ɓakɛgʉ
gɔnɨ kapakya.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓalʉma Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Lʉma nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ ʉpága ndɨ Ɓalʉma Mongoni Manza, omosa ndɨ baya kʉ ɓɛyɔ. Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kyɛ ɓibi ɓɛ atʉ. Kinili ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ, ko ngbingo yi nɨnɔ ika ndɛkɛ mino kaaga ka Ɛsɨpanya, aɓyɛtʉ pisi kʉ ɓɛyɔ kautumiso mambɛngɨ ɓɛ ɓiki ko pisi ka Kilisito aka. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓalʉmbɨlyɨ kyɛ inisoni no pisi yi nɨyɔ atʉkɨlya mino lɨgʉndʉ. Pɔlɔ uwonisilo ka balʉwa yi nɨmʉ luki li nɨlɔ a la ɨzangɨya kʉgbɛ ka baya nɨ Kilisito. Aɓɨkya ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ɓata na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti, ɓakwanana mbɨya wanʉ kaʉkanana no Kunzi pisi kamatɨkana na Yeso-Kilisito.

Kunzi apʉnaga ndɨ Pɔlɔ ɓɛkyɛ iki atʉtʉmbwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ, a ngu ko Kunzi ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana. Ɓakakwananigʉ ɓata kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda ikanɨ kɛgʉ Muyuda. Ɓakilisito ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ ko misa ko Kunzi, kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akitogi ɓɛngɛnɨ. Ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.» Ɓalʉma 1:17.

Pɔlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi ɓakilisito ɓasɨ ɓʉkananɨ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuyonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ, kabisonitɔgʉ na mʉkɔmbʉ, kakonitɔgʉ ngbanga kakɨ gʉtʉgʉ yɨgya kakɨ kiki ɓɛyɔ okwononi mino.

Balʉwa yi nɨmʉ, nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya Ɓalʉma a wanza kʉgbɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Ɓakilisito ɓatɨlya ndɨ ɓɨnza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:1-17*
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ *1:18–3:20*
Ɓɛyɔ Kunzi ʉva ndɨ mino ɓomikya-ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili *3:21–4:25*
Ɓatʉ ko Kunzi ɓinisanatʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya *5:1–8:39*
Kunzi amuyini Izaleli, luki limoti kɛgʉ ka ɓongbinga ɓasɨ *9:1–11:36*
Ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ wa sɨpananɨsɔ *12:1–15:13*
Nɨyɔ Pɔlɔ osisilya ndɨ, na yuuso *15:14–16:27*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balʉwa yi nɨmʉ. Kunzi ɛmaka ndɨ kaika atʉtʉmbwa, ɛtɛ di kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ. 2 Mongoni Manza mi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ ndɛlɨ aka, pisi ka ɓogyalandʉ kakɨ ka Moɓiso Motu. 3-4 Akanzɨna ko bulya ko Mikakɨ, Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ pisi ka lɨvananza ka ngama Daudi. Luki limoti, wa opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu owonisila ndɨ no ngu ɓɛ a Miko Kunzi. 5 Ko pisi ka Yeso, Kunzi ɛpá ɨzɨyɔ kaika atʉtʉmbwa ka ɨbɨba kakɨ, kauluto ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ kabaɨlya na kagya Mʉtʉʉ kakɨ. 6 Ma gɔnɨ kʉsɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɨɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga kaiko ɓatʉ ka Yeso-Kilisito. 7 Nakamukpikilyo ɨɓunu nɨɓɔ ma kʉ ka Lʉma, ɨɓunu

ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi amʉpa, amʉmaka kaiko ɓatʉ kakɨ ɓotu. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akapa kaɨnda kaʉnda Ɓakilisito ɓa Lʉma

8 Kambwa wa yasɨ, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓasɨ, kyɛ mongoni ma baya kunu akomisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ. 9 Kunzi nɨnɔ nagugubyogo na lɨmbɛngɨ limoti kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko mikakɨ, akaiba ɓɛ nakaɓɨkya lɨngʉnʉ. Akaiba ɓɛ nasyɛgɛ lɨmbɛngɨ kunu, 10 ɓongbinga ɓasɨ wa nalʉmbago mino. Nakakʉnga Kunzi ambɛ kapa, eukulyi pisi kaɨnda kamʉnda. 11 A ɓɛyɔ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna, kyɛ namʉpí apɛpɛ nɨnɔ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, iba wikoni ɓakamaga ɓingumu ka baya. 12 Na kʉgbɛ, nakapa kamʉmɨna kyɛ totumisoni mambɛngɨ ka baya.

13 Iɓunu ɓomika-mamaaa, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ nikagatʉ ndɨ na mʉtamanagɨ nganga ɓɨkyɔ kaɨnda kamʉnda, luki limoti kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ pisi kanoukwikonigʉ. Nakapa ambɛ ligubo kamɨ aɓʉkʉtɨ masɔlɔ luga kunu ɓɛgɛyɔ aɓʉkʉta ndɨ mino ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ. 14 Nokwononi kaɨnda ka ɓatʉ ɓasɨ iki ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba ikanɨ ka nɨɓɔ ɓa payaya, iki ka ɓatʉ ɓa ɓalʉwa ikanɨ ka nɨɓɔ ɓakasʉmagʉ. 15 Kinili, na gɔnɨ na mʉsasa koɓikyogoku Mongoni Manza ku kunu ka nɨɓɔ mikaga ka Lʉma.

Ngu ya Mongoni Manza

16 Nakɛgʉ no suni kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, a ngu nɨyɔ Kunzi uhukusogo na iyu ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabalyaga, kapʉnga mbɛyɨ na Ɓayuda sɛ kʉwa nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. 17 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza akowonisilo ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino ɓambanzʉ kodoku ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ. A pisi ka baya aka, katʉkya ka mʉpʉnganagɨ na kadwɛ ka muliɓo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»

Ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ ɓanyɛ

18 Kunzi akowonisilo ngbʉta kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɓʉnyɛ ɓasɨ na yɨgya yanyɛ yasɨ ka ɓambanzʉ. Ɓakpɨngbaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ pisi ka yɨgya kaɓʉ yanyɛ yi nɨyɔ. 19 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓambanzʉ ɓakwanana kaiba ko bulya ko Kunzi a ɓɨngbanganya, kyɛ ɨyɨ nɔ umibisa ndɨ ɓɨngbanganya. 20 A ɓɛyɔ, katʉkya ndɨ wa aka wa Kunzi agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ, makpʉmʉka nɨmɔ kinisonogigʉ, akaiɓɨkya ɓɛ ngu kakɨ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ na yimibisikoso kakɨ ɓɛ a Kunzi, inisanaga ɓɨngbanganya ka makpʉmʉka nɨmɔ agya ndɨ. Kinili, ɓambanzʉ ɓakikigʉ no pisi yi nɨyɔ ɓɨgbʉka mino. 21 Ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti ɓakaɓangagɨgʉ na kamigisilyo ɨbɨba ɓɛyɔ okwononi mino. Ɓamʉ kaɓʉ odonuku ɓiyoyoyo, mambɛngɨ kaɓʉ ma ɓungingi otigoloni ko biti. 22 Ɓɨbɨbaga ɓɛ ɓa na yimibo, luki limoti ɓa ɓongingi. 23 Ka pa yibibiso Kunzi nɨnɔ kokwogigʉ, ɓobibisaga kʉwa ɨɓʉ gbɨlɨtɔ payaya nɨtɔ ɓambanzʉ ɓagya ka likingyosi ka mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ, ikanɨ la ɓombu, ikanɨ la ɓanyama ɓa magʉ makwanganya, ikanɨ la ɓanyama nɨɓɔ ɓolutikonogo wasɨ.

24 Kinili, Kunzi ʉsa kʉwa ndɨ kagya makpʉmʉka ma mʉsʉgʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa ma mambɛngi kaɓʉ, kʉwa wa gɔ wa, ɓapʉnga kagyɨlyana makpʉmʉka mo suni luga kaɓʉ. 25 Ɓogomosyono lɨngʉnʉ

1:17 1:17 Wanda ka Abakuki 2:4.

nilɔ ko Kunzi na likpumuka la kuɓɔɓɔku. Ɓanobibiso na kogugubyo makpumuka nimɔ Kunzi agya ndi ni ɓakɛgu kabibisa iyi Kunzi mombukwana-daki. Iyi ninɔ okwononi na ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

26 Kinili, Kunzi usa ndi ka musasa ma nzuyi nimɔ mupá suni. Ɓoko kaɓu ɓanasyɛnɛnɛ luga kaɓu, yigya yi niyɔ a di na niyɔ igyonosogo.
27 Muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, ɓaluku ɓasa kasyɛ na ɓoko, ɓanapa kayungana
na kasyɛnɛnɛ luga kaɓu, ɓanagya likpumuka lo suni. Kuwa wa gɔ wa,
ɓakainiso na mukalya nimɔ okwononi na yigya yanyɛ kaɓu.
28 Yɛki ɓakapagu ndi kamiba Kunzi, Kunzi usa ndi ka yimibo kaɓu ya
ɓungingi, kinili ɓakagya nilɔ ɓakakwanigu ɓi kagya. 29 Ɓaɓutumo na
likpumuka nilɔ kɛgu la ɓungbingbili, ɓunyɛ, musasa, ɗiya, ɓaɓutumo
na imi, ɓanamwɔnɔnɔ luga kaɓu, ipumbu, kuɓɔɓɔku na ɓanagya
nilɔ aka lɔ ɓopo. Ɓanaɓukulyanaga makpumuka, 30 ɓanaɓikyana
makpumuka manyɛnyɛ, ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi, ɓakɛgu kaɓangana,
ɓatu ɓakibinika na ɓayibiba, ɓatu ɓa ɓokoli na ɓatu ɓakugbomiso
ɓaɓukuta kaɓu ɓamu. 31 Ɓakɛgu na yimibo, ɓanaɓikya makpumuka
ni ɓakɛgu kagya, ɓatu ɓa limbɛngi lapu ni ɓakɛgu no kumbu na ɓatu
ɓagɔgɔ. 32 Wikwɛ sɛ, ɓibatu mungimbɔ ko Kunzi nimɔ akaɓikya ɓɛ
ɓatu niɓɔ ɓigyaga ɓɛyɔ ɓokwononi na kukwaku. Gutugu ɓɛyɔ aka
yɔ, ɓakaidukulogo aka na yigya yi niyɔ, ɓanubailya gɔni niɓɔ ɓagyaga
makpumuka mi nimɔ.

2

Kunzi akɔtu ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzu

1 Iwɛ yi ninɔ wakakɔ ngbanga ka ɓɛngɛni, wakikigu ndɛkɛ no
pisi niyɔ wigbuka mino ka mungimbɔ ɓɛgɛyɔ, gutugu sɛ piyɛ ni
wa wani aka. Kyɛ kika kani wakakɔ ngbanga ka ɓatu ɓagɔgɔ,
wanagya ɓata abɛ iɓu gɔni, wakaimakya ni iwɛ mombukwana-daki
yi ka mungimbɔ. 2 Tibagatu ambɛ Kunzi akɔgɔ ka lingunu ngbanga
ka ɓatu niɓɔ ɓagyaga inguo ya makpumuka mi nimɔ. 3 Wakasima
ɓɛ wanyikatu mungimbɔ ko Kunzi, iwɛ yi ninɔ wakɔgɔ ngbanga ka
ɓɛngɛni ka makpumuka nimɔ wagyagatu gɔni iwɛ? 4 Ikani ɓudingi
ɓa ɓunza ko Kunzi, limbɛngi kaki linda na limbɛngi kaki lo kumbu,
kudwisogigu iwɛ limbɛngi? Wakɛgu kaiba ambɛ ɓunza ko Kunzi ɓɔ
ukpamya koyikoso yigya? 5 Luki limoti, wa na limbɛngi lapu na nilɔ
kapagu koyikono. Kinili, wakaimakilya ngbuta yidingi niyɔ ko Kunzi
ka lisyɛ nilɔ owonisila ndɛkɛ mino ngbuta kaki na kakɔ ngbanga ka
ɓungbingbili, 6 akalya ndɛkɛ mutu yikaka-yikaka kaɓyɛnɛnɛ na yigya
kaki. 7 Kunzi upá ndɛkɛ ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ɓatu niɓɔ ɓakisaga
ɓongbinga ɓasi kagya ɓunza na ɓanakisa ibiba, na bibiso pa imoti na
ɔɓili ninɔ kosyigu ndɛkɛ. 8 Luki limoti, owonisila ndɛkɛ ngbuta kaki,
kikigu ndɛkɛ no kumbu ka niɓɔ ɓakamukanagigu, na niɓɔ ɓamuya
kagya lingunu ko Kunzi, ɓanaɓyɛ pisi ya ɓunyɛ aka. 9 Ɓatu ɓasi
niɓɔ ɓagyaga ɓunyɛ, kapunga ka Ɓayuda sɛ kuwa ka ɓatu ɓi niɓɔ
ɓakɛgu Ɓayuda ɓigyogyisa ndɛkɛ, ɓalya kumbu. 10 Luki limoti, Kunzi
upá ndɛkɛ ibiba, bibiso na maziyɔ ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓunza, kapunga
ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda. 11 A ɓɛyɔ, Kunzi
kakɔgigu mumbanzu na mulili.

12 Ƀatu ƀasi niƀɔ ƀagyaga ƀunyɛ kani ƀakibigu Mutuu ka Musa,
ƀolumwaga ndɛkɛ kani Mutuu mi nimɔ kugyogyisigu. Luki limoti,
ƀasi niƀɔ ƀakagya ƀunyɛ ni ƀakaiba Mutuu ka Musa, Kunzi akɔ ndɛkɛ
ngbanga kaƀu kaƀyɛnɛnɛ na Mutuu mi nimɔ. 13 A ƀɛyɔ, kɛgu asi niƀɔ
ƀukanaga Mutuu ƀɔ ƀa ƀongbingbili ko misa ko Kunzi, luki limoti, niƀɔ
aka ƀɔ ƀagyaga Mutuu mi nimɔ. 14 Ƀɛvananza ƀayagɔgɔ ƀakɛgu iƀu
na Mutuu ka Musa. Luki limoti, ƀemoti-ƀemoti luga kaƀu ƀagyaga
niyɔ aka yɔ Mutuu mi nimɔ aƀikyaga. Gutugu ƀɛyɔ ƀakɛgu mino
na Mutuu mi nimɔ, ƀowonisilogo ƀɛ ƀibagatu nilɔ ƀokwononi kagya.
15 Ƀakowonisilo ƀɛ nilɔ Mutuu apaga a lakikpiko ka mambɛngi kaƀu.
Mambɛngi kaƀu akaiba likpumuka li nilɔ, gutugu tamanaga kaƀu
aka usungulyagatu ko ngbingo wagɔgɔ, ngbingo wagɔgɔ umamalya.
16 Igyonosa ndɛkɛ ƀɛyɔ ka Lisyɛ nilɔ Kunzi akɔ ndɛkɛ mino ngbanga
wa ƀodikiɗi ka ƀambanzu pisi ka Yeso-Kilisito, kaƀyɛnɛnɛ na Mongoni
Manza nimɔ nakaƀikyaga.

Ƀayuda na Mutuu

17 Sɛ kuwa iwɛ, wimakaga ƀɛ wa Muyuda, wigumyaga ka Mutuu
ka Musa, wiƀiƀaga ƀɛ wa mutu ko Kunzi, 18 wibagatu nilɔ Kunzi
apaga na Mutuu uwonisiloni kapunaga nilɔ okwononi, 19 wivaga
abɛ mutu yi ninɔ ukpokyonisogo ƀatu ƀo koloƀu ya mamɔmɔ na
ƀungbanganya ka niƀɔ ƀa ko biti, 20 muwonisilo ka ƀongingi na ka
ƀomiki ƀakɛkɛkɛ. A ƀɛyɔ, wakaiba ƀinza ƀɛ Mutuu uwonisiloni
yimibo yasi na lingunu. 21 Ɛɛɛ, iwɛ ninɔ wakauwonisilo ƀatu ƀagɔgɔ,
ko bulya tino yɔ wakɛgu mino kaiwonisilo iwɛ ƀamombukwana-daki
yi? Iwɛ ninɔ wakakuwa ƀɛ wosoni kuƀaku, ko bulya tino yɔ wo mino
kaiƀo? 22 Iwɛ ninɔ wakaƀikya ƀɛ mumbanzu kosyonitɔgu na muko
ikani mbunya ƀɛngɛni, ko bulya tino yɔ wo mino kagya ƀɛyɔ? Iwɛ ninɔ
humuya ƀokunzi gbali, ko bulya tino yɔ wo mino kaiƀo mukumbo ka
ƀandaƀu ka ƀokunzi ƀi niƀɔ? 23 Wiƀiƀaga ƀɛ wiba Mutuu ko Kunzi,
luki limoti, waminaga Kunzi payaya ko pisi yiƀuno Mutuu kaki. 24 A
ƀɛyɔ, ikpikaga ka Moƀiso ƀɛ: «Ƀɛvananza ƀayagɔgɔ ƀakatumbwa lino
ko Kunzi ko bulya kunu.»

25 A ƀɛyɔ, simuisɔ ika na izangiya iba wakagya Mutuu, luki limoti,
wakoƀuno Mutuu, wika abɛ mutu ninɔ ƀakanakugu. 26 Kika kani mutu
yi ninɔ ƀakanakugu akagya Mutuu, Kunzi kaminigu abɛ kika kani
ƀakɔni ndi? 27 Mutu ninɔ ƀakanakugu, luki limoti agyagatu Mutuu,
akɔ ndɛkɛ ngbanga kaku, iwɛ ninɔ wakoƀuna Mutuu, gutugu kika
kani wibagatu Mutuu ƀɛyɔ ƀokpiko mino na gutugu kika kani ƀukoni
ndi aka. 28 A ƀɛyɔ, Muyuda walingunu kɛgu ninɔ inisaga ka nzuyi
aka na kɛgu ninɔ ƀinaga ipukuli ya simuisɔ ka nzuyi kaki. 29 Luki
limoti, Muyuda walingunu a ninɔ wa ka limbɛngi, ninɔ ƀakɔ simuisɔ
ka limbɛngi kaki, simuisɔ nisɔ otukyoku pisi ka Limbɛngi-Lotu, ni kɛgu
pisi ka Mutuu nimɔ ƀokpikaga ndi ko moƀiso. Muyuda yi ninɔ Kunzi
nɔ abibaga, kɛgu ƀambanzu.

3

Ƀatu ƀasi ƀa ƀanyɛ ko misa ko Kunzi

1 Kaiko sɛ kuwa Muyuda a na izangiya tino? Gutugu simuisɔ aka a na
izangiya tino? 2 Izangiya a yidingi ka ƀopisi ƀayasi. Kunzi uhukwilyo

mbɛyi ndi asi Ɓayuda aka likpumuka kaki. 3 Iki sɛ kuwa? Kika kani
ɓagɔgɔ luga kaɓu ɓakɛgu ndi ɓongbingbili, likpumuka li nilɔ ayikosatu
Kunzi kasa ɓungbingbili kaki? 4 Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! A
ɓingbanganya ɓɛ Kunzi aɓikyaga likpumuka la lingunu, kika gutugu
kani ɓatu ɓasi ɓa na kuɓɔɓɔku, muɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi
aɓikya mino ɓɛ:
«Kunziooo, ɓumibi ɓɛ wa wongbingbili ka munzina kaku,
gutugu ɓakusungulya ni ngbanga kogwigu na iwɛ.»
5 Luki limoti, kika kani ɓunyɛ niɓɔ tagyaga owonisilini
ɓingbanganya ɓungbingbili ko Kunzi, taɓikya kuwa ɓuni?
Takwananatu kaɓikya ambɛ Kunzi kɛgu ngbingbili kyɛ atipága azaɓu?
(Nakanzina abɛ mumbanzu). 6 Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! Kyɛ
kika kani Kunzi kɛgu ngbingbili, akɔ ngbanga wa ɔɓili liki?
7 Luki limoti, kika kani ɓɔngɔ kami akowonisilo lingunu ko Kunzi
ɓingbanganya na kowonisilo ibiba kaki, ko bulya iki sɛ kuwa yɔ
ɓo mino kebisa na ngbanga abɛ mutu wa ɓunyɛ? 8 Ko bulya iki
takaɓikyigu mino ɓɛ: «Togyini ɓunyɛ iba ɓunza ipupisi mino?» Ɓatu
ɓagɔgɔ, ka lingunu, ɓakɛɓukulyaga likpumuka, ɓanaɓikya ɓɛ imi nɔ
nanzinaga ɓɛyɔ. Ɓatu ɓi niɓɔ, Kunzi ubisatu ndɛkɛ na ngbanga na
ɓokwononi ɓɛyɔ.
9 Iki sɛ kuwa? Iɓusu Ɓayuda, tukitogi ɓɛngɛni na iki? Haaa, gutugu
no luki limoti aka! Nowonisilini ɓi ambɛ ɓatu ɓasi, kapunga ka
Ɓayuda adwɛ ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda ɓa ɓasi asi ka ɓunyɛ aka.
10 A muɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ:
«Kɛgu na mutu wa ɓungbingbili gutugu ɓemoti aka.
11 Kɛgu gutugu na mutu ɓemoti ninɔ mutombisyo likpumuka,
kɛgu gutugu na mutu ɓemoti aka ninɔ akakisa Kunzi. 12 Ɓatu ɓasi
ɓapilyoni Kunzi mugɔngu, ɓasi ɓoɓungogoni.
Kɛgu na mutu ɓemoti ninɔ akagya likpumuka lanza, gutugu ɓemoti
aka.
13 Muyu kaɓu a abɛ mbuku niyɔ ikaga ɓikpo,
masasu kaɓu a nimɔ ma kuɓɔɓɔku,
munzina nimɔ opupaga ka nɔku kaɓu a abɛ lingangi la nzuka,
14 nɔku kaɓu a itumo na mogbongoni na munzina manyɛnyɛ.
15 Magu kaɓu a ɓipoli-poli kainda kaugbukumisyo ɓambanzu,
16 ɓasaga pa yiputikana na kumbu ka ɓapa ɓayasi niɓayɔ ɓakitanaga
mino,
17 ɓakibigu iɓu pisi ya maziyɔ.
18 Ɓakɛgu iɓu na kuɓangaku ko Kunzi gutugu iki yi aka.»
19 Wina sɛ, tibagatu ambɛ masi nimɔ Mutuu aɓikyaga, aɓikyaga ko
bulya ka niɓɔ ɓa kusili wa Mutuu. Kuwa wa gɔ wa, kikigu na mutu
ɓemoti ninɔ akwanana koukwa munɔku kaikisilya ɓungbingbili kaki,
iba ɓatu ɓasi ɓa ɔɓili ɓogulyi ka mukɔmbu ko Kunzi. 20 Kinili, kɛgu
na mumbanzu gutugu ɓemoti ninɔ inisana ndɛkɛ na ɓungbingbili ko
misa ko Kunzi ko bulya yigya Mutuu. A ɓɛyɔ, Mutuu amibisaga imu
mumbanzu ɓunyɛ kaki aka.

Baya aitisogo mumbanzu ngbigbili ko misa ko Kunzi

21 Luki limoti mbiya wanu, Kunzi owonisiloni kuwa ɓɛyɔ atiitisaga
mino ɓongbingbili ko misa kaki kani kɛgu pisi kagya Mutuu. Ɓakitaɓu

3:4 3:4 Wanda ka Mambu 51:6.

ɓaya Mʉtʉʉ na niɓayɔ ka ɓogyalandʉ oɓikyoni ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛ: 22 Kunzi uitisaga ɓambanzʉ kaiko ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi kabaɨlya Yeso-Kilisito. Agyaga ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓabaɨlyaga, kyɛ yɨgbananaga kɛgʉ ɓata luga kaɓʉ, 23 ɓasɨ ɓogyoni ɓʉnyɛ, ɓazanga kʉwa ɨbɨba ko Kunzi. 24 Luki limoti, Kunzi pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, uitisoni ɓambanzʉ ngbingbili ko misa kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ ʉkʉlaga ka ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ. 25 Kunzi apá ndɨ abɛ apɛpɛ, kyɛ pisi ka kukwakʉ kakɨ, ɓambanzʉ ɓi niɓɔ ɓabaɨlya ɓinisoni na mʉpɨlya. Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓungbingbili kakɨ. Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, ko bulya lɨmbɛngɨ lɨnda kakɨ, kʉpágʉ ndɨ ɓambanzʉ azaɓʉ ko bulya ɓʉnyɛ kaɓʉ. 26 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, akowonisilo ɓungbingbili kakɨ kyɛ iki wongbingbili na kauikoso ɓasɨ niɓɔ ɓabaɨlya Yeso kaiko ɓatʉ ɓo ngbingbili.

27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ya kɨbɨba a tʉ ɓata? Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka! Ko bulya ɨkɨ? Ko bulyo yɨgya Mʉtʉʉ? Haaa. Luki limoti, ko bulya baya. 28 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ mʉmbanzʉ kɨitagɨgʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi ko pisi yɨgya Mʉtʉʉ, luki limoti ko bulya baya. 29 Kunzi a sɛ kʉwa Kunzi ka Ɓayuda aka? Kɛgʉ gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ? A ɓɛyɔ, a gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ, 30 kyɛ Kunzi a ɓemoti aka, uitiso ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi ka baya aka, iki Muyuda abɛ kɛgʉ Muyuda. 31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, toyopisaga sɛ kʉwa Mʉtʉʉ ko bulya baya? Haaa, luki limoti, tokwononi kapá ɨbɨba ka Mʉtʉʉ.

4

Likingyosi ka Abalahamʉ

1 Taɓɨkyɨ sɛ kʉwa ɓʉnɨ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ? Ɨkɨ yɔ inisana ndɨ na iyu? 2 Kika ndɨ nɨ Kunzi aitisa ndɨ Abalahamʉ ngbingbili pisi ka yɨgya kakɨ, Abalahamʉ akwananatʉ ndɨ kaɨbɨba. Luki limoti, kakwananɨgʉ kaɨbɨba ko misa ko Kunzi. 3 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyaga ɓɛ: «Abalahamʉ abalya ndɨ Kunzi, kinili Kunzi ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.» 4 Mʉgya-ligubo inisanagatʉ na mʉkalya kakɨ, mʉkalya mi nɨmɔ kɛgʉ abɛ luki nɨlɔ ɓapága ka ɨzɨyɔ, luki limoti a nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓapítɔ aka. 5 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ kagyagɨgʉ ligubo, luki limoti, abaɨlya Kunzi nɨnɔ aitisogo mʉtʉ wanyɛ kaiko wongbingbili, Kunzi aitisagatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili pisi ka baya kakɨ. 6 A ɓɛgɛyɔ ngama Daudi anzɨna ndɨ mino ko bulya ɓʉnza ka mʉtʉ nɨnɔ Kunzi avaga abɛ mʉtʉ wongbingbili kanɨ kondigʉ yɨgya kakɨ ɓɛ:

7 «Ɨgyagya ka ɓatʉ niɓɔ Kunzi ʉpɨlyaga yɨgya yanyɛ kaɓʉ,
olimaga ɓʉnyɛ kaɓʉ!
8 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ Mombukwono-dosu katangagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ kakɨ.»

9 Ɨgyagya yi nɨyɔ a asɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi niɓɔ aka ɓɔ ɓʉkɔ, ikanɨ a tʉ gɔnɨ ka niɓɔ ɓakʉkɔgʉ? A ɓɛyɔ, toɓikyi ɓi ambɛ: «Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.» 10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ngbingo tino? A ndɨ kambwa wa sɨmʉɨsɔ ka Abalahamʉ ikanɨ kumbuso yi? A ndɨ kambwa, kɛgʉ kumbuso yi. 11 Ɓakɔ ndɨ Abalahamʉ kumbuso, sɨmʉɨsɔ kakɨ a ndɨ

4:3 4:3 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 15:6. **4:8** 4:8 Wanda ka Mambʉ 32:1-2.

abɛ likingyosi: likingyosi li nɨlɔ a ndɨ kowonisilo ɓɛ Kunzi ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ kanɨ ɓakanakugʉ gʉtʉgʉ. Kinili, Abalahamʉ ɨita kʉwa abakɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabayaga kanɨ ɓakanukugʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, Kunzi ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili. 12 A gɔnɨ abakɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɔ, kɛgʉ nɨɓɔ ɓɨgʉmya asɨ ka sɨmʉɨsɔ aka, luki limoti nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ likingyosi ka obosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ. Ɨyɨ abaya ndɨ kanɨ ɓakanakugʉ.

Agʉmɛ ko Kunzi a ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya

13 Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ na lɨvananza kakɨ agʉmɛ ɓɛ ɨɓʉ ɓɔ ɓalya ndɛkɛ ɔɓɨlɨ. Kunzi kapágʉ ndɨ Abalahamʉ agʉmɛ yi nɨnɔ kyɛ agya ndɨ Mʉtʉʉ, luki limoti a kyɛ Kunzi amɨna ndɨ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ. 14 A ɓɛyɔ, kika kanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga Mʉtʉʉ aka ɓɔ ɓakwanana kaiko na makpʉmʉka nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ, baya iko nɛkɨ ndɨ payaya, agʉmɛ ko Kunzi kikigʉ nɛkɨ ndɨ na ɨzangɨya ɓɛgɛyɔ. 15 A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi. Luki limoti, Mʉtʉʉ kiki, ɓakoɓunigʉ ɓɛgɛyɔ.

16 Kinili agʉmɛ ɨpá ndɨ ko bulya baya ɓɛ kyɛ iki apɛpɛ wa ɨzɨyɔ nɨnɔ Kunzi apá. Na gɔnɨ iki mʉkwanana ka ɓɛvananza ka Abalahamʉ ɓayasɨ, kɛgʉ asɨ ka nɨɓɔ ɓagyaga Mʉtʉʉ aka, luki limoti a gɔnɨ ka nɨɓɔ ɓabayaga ɓɛyɔ Abalahamʉ nɨnɔ obosu ɓasɨ abaya ndɨ mino. 17 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkya mino ɓɛ: «Nuitisoni abakɨ ɓɛvananza ɓayidingi.» A obosu kambwa ko Kunzi nɨnɔ abaya ndɨ. A Kunzi nɨnɔ obililisaga ɓamanda, agya nɨlɔ kanigyonosigʉ ndɨ. 18 Abalahamʉ a ndɨ na mʉtamanagɨ kainisoniso na nɨlɔ kakwananɨgʉ ndɨ ɓata kaiko na mʉtamanagɨ mi. Abaya ndɨ, ɨita kʉwa ndɨ «abakɨ ɓɛvananza ɓayidingi» mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: «Lɨvananza kakʉ ika ndɛkɛ lidingi.» 19 A kʉwa ndɨ na ɓyanga ɓuwobi kadwɛ mɨya yimoti. Baya kakɨ kadɨkagagʉ ndɨ gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino kaɨna ɓɛ nzʉyɨ kakɨ a kʉwa yakupo. A ndɨ gɔnɨ kaɨna ɓɛ Sala kakwananɨgʉ ndɨ ɓata kaɓʉkʉta. 20 Kasananagʉ ndɨ na baya kakɨ. Kɛgʉ ndɨ na ɓotumo ka agʉmɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ. Luki limoti, baya yi nɨyɔ apá ndɨ ngu, abibisa ndɨ Kunzi. 21 A ndɨ kaiba ɓɨnza-ɓɨnza ɓɛ Kunzi a gɔnɨ no ngu yasɨ kotulyoso nɨlɔ awanyaga ndɨ. 22 Kinili, Kunzi amɨna ndɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili. 23 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛ «Kunzi amɨna ndɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili» kikpikagagʉ ndɨ ko bulya kakɨ mʉkaka aka. 24 Ikpikaga ndɨ gɔnɨ ko bulya kusu yi nɨɓɔ tokwononi kaiko ɓatʉ ɓongbingbili, iɓusu nɨɓɔ tabaya Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ. 25 Kunzi asʉta ndɨ ka kukwakʉ ko bulya ɓʉnyɛ kusu, apupisa ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ tiki ɓongbingbili.

5

Yʉkanana kusu no Kunzi pisi ka Yeso

1 Kinili, tiitoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya kusu. Mbɨya wanʉ, ta kʉwa na mazɨyɔ pa imoti no Kunzi pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. 2 Tinisana na ɓʉnza ɓi nɨɓɔ pisi kʉ kakɨ na ko pisi ya baya. Ta kʉwa mbɨya wanʉ ɓakisulyo ka ɓʉnza ɓi nɨɓɔ. Ta na magyagya ko bulya mʉtamanagɨ mi nɨmɔ ta na imu

4:11 4:11 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 17:9-14. **4:13** 4:13 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 12:2-3; 17:4-6; 22:15-18. **4:17** 4:17 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 17:5. **4:18** 4:18 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 15:5.

kaiko ka ɨbɨba ko Kunzi. 3 Na ɓata, togwaga magyagya gʉtʉgʉ kanɨ
takaigyogyiso aka, kyɛ tibagatʉ ambɛ igyogyiso apága lɨmbɛngɨ lɨnda,
4 lɨmbɛngɨ lɨnda apága kibyo, kibyo apága mʉtamanagɨ. 5 Mʉtamanagɨ
mi nɨmɔ katɨsagɨgʉ kayɨtambya payaya. A ɓɛyɔ, Kunzi otumisoni
mambɛngɨ kusu na sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá.
6 A ɓɛyɔ, ko ngbingo yi nɨnɔ takɛgʉ ndɨ mino iɓusu no ngu,
Kilisito ukwilyaga ndɨ ɓatʉ ɓanyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Kunzi abisa
ndɨ. 7 A yapʉpʉ kakwilyogo mʉtʉ wongbingbili. Yagɔgɔ, mʉmbanzʉ
akwananatʉ kaiko wakɨtʉlya kakwilyogo mʉtʉ wanza. 8 Luki limoti,
Kunzi atiwonisila ɓingbanganya ɓɛyɔ atɨpaga mino kʉgbɛ: Kilisito
atikwilyaga mbɛyɨ ndɨ kanɨ ta asɨ ɓatʉ ɓanyɛ aka. 9 Pisi ka kukwakʉ
kakɨ, tinisononi ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, akowonisila ɓɛ
atihukusaga ndɛkɛ ka ngbʉta ko Kunzi. 10 Ta ndɨ ɓomuyoniso ko Kunzi,
luki limoti atɨpá kʉwa ndɨ yʉkanana na ɨyɨ pisi ka kukwakʉ ko Mikakɨ.
Yɛkɨ tinisononi na yʉkanana na ɨyɨ, tahʉkaga kʉwa ndɛkɛ pisi ka ɔɓɨlɨ
ko Mikakɨ. 11 Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, togwaga magyagya ko Kunzi ko
bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨnɔ atihukulya pisi mbɨya
wanʉ kaʉkanana no Kunzi.

Adamʉ na Kilisito

12 Ɓʉnyɛ ogulya ndɨ ka ɔɓɨlɨ ko bulya ka mʉtʉ ɓemoti, ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ
ogulyisoku kʉwa ndɨ kukwakʉ. Kinili, kukwakʉ kwi nɨkwɔ ʉɗagba
kʉwa ɓatʉ ɓasɨ kyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓogyoni ɓʉnyɛ. 13 A ɓɛyɔ, kambwa wa
Mʉtʉʉ, ɓʉnyɛ a kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ aka. Luki limoti, yɛkɨ Mʉtʉʉ kɛgʉ
mbɛyɨ ndɨ imu, Kunzi kandagɨgʉ ndɨ gɔnɨ bulyo ɓʉnyɛ. 14 Luki limoti,
katʉkya ko ngbingo ka Adamʉ kadwɛ ka nɨnɔ ka Musa, kukwakʉ a
ndɨ kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, gʉtʉgʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓakagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ abɛ
Adamʉ nɨnɔ oɓuna ndɨ Mʉtʉʉ ko Kunzi.
Adamʉ a ndɨ likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku. 15 Luki limoti,
ɓʉnyɛ ka Adamʉ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ ka
ɨzɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓolumwaga ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ ka mʉtʉ
ɓemoti, luki limoti ɨzɨyɔ ko Kunzi a yidingi kʉgbɛ na apɛpɛ nɨnɔ apá ndɨ
ka ɨzɨyɔ ka ɓatʉ ɓudingi, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Yeso-Kilisito.
16 Masɔlɔ ma apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá a di na ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti. A
ɓɛyɔ, ngbanga nɨnɔ ogwa ndɨ na mʉtʉ ɓemoti apá kʉwa mʉngɨmbɔ.
Luki limoti, nɨlɔ Kunzi apá ka ɨzɨyɔ kumbusa wa ɓʉnyɛ ɓudingi ka
ɓambanzʉ lɔ uitiso ɓongbingbili ko misa kakɨ. 17 A ɓɛyɔ, kika kanɨ
kukwakʉ inisana ndɨ no ngu a ko bulya ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti, a ko
bulya ka mʉtʉ ɓemoti yi nɨnɔ. Luki limoti, ɓambanzʉ ɓinisononi kʉwa
na mukumbo mudingi kʉgbɛ pisi ka Yeso-Kilisito ɨyɨ mʉkaka. Ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ɨzɨyɔ yidingi, uitiso ɓongbingbili, ɓika ndɛkɛ na
ɔɓɨlɨ, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pisi ka mʉtʉ ɓemoti yi nɨnɔ, Yeso-Kilisito.
18 Kinili, ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti ʉmakya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ.
A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ yɨgya ya ɓungbingbili ka mʉtʉ ɓemoti ʉkʉlaga
ndɨ mino ɓatʉ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ, ʉpá ɔɓɨlɨ. 19 A ɓɛyɔ, ko bulya mʉ
mapʉ ka mʉtʉ ɓemoti, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ogulya ndɨ
ka ɓʉnyɛ. A ɓɛgɛyɔ, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ amʉkana ndɨ Kunzi,
ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɨita ndɨ wongbingbili ko misa ko Kunzi.
20 Nɨyɔ Mʉtʉʉ odoku, ɓʉnyɛ obwo. Luki limoti, kʉ ɓʉnyɛ obwo
mino, ɨzɨyɔ ko Kunzi obwo kʉwa ɓata iyu kugbɛ gɔnɨ. 21 Kinili, ɓɛgɛyɔ
ɓʉnyɛ owonisila ndɨ mino ngu kakɨ pisi ka kukwakʉ, a ɓɛgɛyɔ ɨzɨyɔ

ko Kunzi owonisila ndɨ mino ngu kakɨ pisi ka ɓungbingbili katiguliso ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, pisi ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

6

Kokwo ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ na kaiko na ɔɓɨlɨ pa imoti na Kilisito

1 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Tokwononi kaidukulogo kagya ɓʉnyɛ
ɓɨsɛlɛ-sɛlɛ ɓɛ kyɛ ɨzɨyɔ ko Kunzi isisilogi kobwo? 2 Haaa, gʉtʉgʉ iki
yi aka! ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, ta kʉwa iɓusu abɛ ɓamanda, takwanana
ɓata kaidukulogo kaiko ka ɓʉnyɛ lɨkɨ? 3 Makibigʉ ambɛ pisi ka iɓatiso,
tamatɨkana na Yeso-Kilisito na gɔnɨ ko pisi yi nɨyɔ, tamatɨkana na ɨɓʉ
ka kukwakʉ kakɨ? 4 Ɓɛgɛyɔ, pisi ka iɓatiso, ɓatilumboni pa imoti na
ɨɓʉ kyɛ tamatɨkanɨ na ɨɓʉ ka kukwakʉ kakɨ, iba ɓɛgɛyɔ Kilisito opupa
ndɨ mino ka mbʉkʉ pisi ko ngu ya ɨbɨba ka Baba, iɓusu tiki kʉwa na
ɔɓɨlɨ wambɨya.
5 A ɓɛyɔ, tomotikononi na ɨɓʉ pisi ka kukwakʉ ɓɛgɛyɔ okwa ndɨ
mino. Kʉwa wa gɔ wa, tamatɨkana ndɛkɛ gɔnɨ na ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ ko
pisi yipupa ka mbʉkʉ. 6 Takaiba ɓɨnza ambɛ ɓabongilogoni ndɨ ɔɓɨlɨ
nɨnɔ kusu wandɛlɨ pa imoti na Kilisito ka mʉsalaba, kyɛ nzʉyɨ kusu
ya ɓʉnyɛ okwi, iba takikonitɔgʉ ɓata ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ. 7 A ɓɛyɔ,
mʉmbanzʉ kokwo, iba okulikonogini ka ɓʉnyɛ. 8 Kika kanɨ tokwoni
pa imoti na Kilisito, ta na baya ambɛ tika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.
9 A ɓɛyɔ, takaiba ɓɨnza ambɛ wa aka wa Kilisito opupa ndɨ mino ka
mbʉkʉ, kokwigʉ ndɛkɛ ɓata: kukwakʉ kandʉngʉlyagɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
10 Ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, okwa ndɨ ka nganga imoti aka, luki limoti, a
kʉwa na ɔɓɨlɨ mbɨya wanʉ ko bulya ko Kunzi. 11 Kʉwa gɔnɨ, iɓunu
wivoni abɛ makika ɓamanda ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, abɛ ɔɓɨlɨ kunu a ko
bulya ko Kunzi pisi ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
12 Mbɨya wanʉ, ɓʉnyɛ kondungulyogonitɔgʉ ɓata nzʉyɨ nɨyɔ kunu
ya lɨtɔmbʉ yɔ ɓɛkyɛ wikoni kagya mʉsasa mi. 13 Makosonitɔgʉ
ɓata pa ya nzʉyɨ kunu gʉtʉgʉ yimoti aka kogugubyo ɓʉnyɛ abɛ pisi
yɨgya lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ lo ngbingbili. Luki limoti, wipóni iɓunu
ɓamombukwana-donu ɓi ko Kunzi abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓozuzukoku ka
kukwakʉ. Wipóni nzʉyɨ kunu yasɨ kagugubyo Kunzi abɛ pisi yɨgya
lɨkpʉmʉka lo ngbingbili. 14 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kamʉndʉngʉlyagɨgʉ ɓata
kyɛ makɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki limoti, ma kʉwa kusili wa ɨzɨyɔ
ko Kunzi.

Ɓosunzu ɓa ɓungbingbili

15 Ɨkɨ sɛ kʉwa ɓata? Tagyɨ ɓʉnyɛ kyɛ ta kɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ,
luki limoti kyɛ ta kʉwa kusili wa ɨzɨyɔ ko Kunzi? Haaa, gʉtʉgʉ iki
yi aka! 16 Makaiba ɓɨnza ambɛ makɨpá ka ligubo ka mʉtʉ wagɔgɔ
pisi kagya Mʉtʉʉ kakɨ, mɨɨta kʉwa ɓosunzu ka mombukwono-donu
yi nɨnɔ makagya Mʉtʉʉ kakɨ nɔ. Ikanɨ mika ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ nɨɓɔ
atɨkaga ka kukwakʉ, ikanɨ mika kamʉkana Kunzi nɨnɔ atɨkaga ka ɔɓɨlɨ
wongbingbili. 17 Kunzi avɨ ɨbɨba! Ma ndɨ ka ɓʉndɛlɨ ɓosunzu ɓa
ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbɨya wanʉ, ma kʉwa kagya na lɨmbɛngɨ limoti
muwonisilo nɨmɔ ɓamʉpá ndɨ. 18 Mokulikonogoni ndɨ ka ɓʉnyɛ, mɨɨta
kʉwa ɓosunzu ɓa ɓungbingbili. 19 Nakanzɨna abɛ mʉmbanzʉ ko bulya
nzʉyɨ ya ɓʉpɔ nɨyɔ mɨɓʉkʉta nɔyʉ. A ɓɛyɔ, kambwa, ma ndɨ kanɨ
mipíni ɓasɨ abɛ ɓosunzu kagya lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ, na nɨlɔ lanyɛ

kaɗiiso Kunzi. Mbɨya wanʉ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, wipóni kʉwa ɓasɨ abɛ ɓosunzu kogugubyo ɓungbingbili iba ɔɓɨlɨ kunu iki ɓitu.

20 Ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ, ɓungbingbili kɛgʉ ndɨ no ngu kʉgʉ kunu. 21 Minisana ndɨ na ɨzangɨya tino kagya makpʉmʉka nɨmɔ mo mino no suni mbɨya wanʉ? A ɓɛyɔ, muliɓo ma yɨgya yi nɨyɔ nɨ kukwakʉ! 22 Luki limoti, mbɨya wanʉ, mokulikonogoni ka ɓʉnyɛ, ma kʉwa ɓosunzu ko Kunzi. Ma kʉwa na ɨzangɨya kyɛ a kʉwa kaɓuɓiso ɔɓɨlɨ kunu, na ka muliɓo, minisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 23 A ɓɛyɔ, mʉkalya ma ɓʉnyɛ nɨ kukwakʉ. Luki limoti, nɨlɔ Kunzi apága ka ɨzɨyɔ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

7

Kaiko ɓʉkʉlɨkanaga ka ɓusunzu ɓa Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, makaiba ɓɨngbanganya nɨlɔ nakamʉɓɨkya kyɛ mibagatʉ Mʉtʉʉ, mʉmbanzʉ ikaga kusili wa Mʉtʉʉ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a mbɛyɨ mino na ɔɓɨlɨ. 2 Likingyosi a ɓɛ, muko wo vononi nɨnɔ ikaga wakɨkpɨkɨla na Mʉtʉʉ ka ɔɓɨlɨ kakɨ na mbʉnyakɨ ko ngbingo yi nɨnɔ mʉlʉkʉ a mbɛyɨ mino ka mʉ aka. Luki limoti, mʉlʉkʉ kokwo, iba muko okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ ikaga ndɨ mino wakɨkpɨla na ɨyɨ mɔ. 3 Kika kanɨ muko ovyini ɓata nɨ mbʉnyakɨ a mbɛyɨ ka mʉ aka, ɓaɓɨkya ɓɛ ogyi ɓɨlya. Luki limoti, mbʉnyakɨ kokwo iba okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ndɨ mino wakɨkpɨkɨla. Kavyɛ, ɓakaɓɨkyɨgʉ ɓata ɓɛ ogyi ɓɨlya. 4 Ɓamamakɨ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ko bulya kunu, iɓunu mokwoni ka nɨlɔ ondi Mʉtʉʉ pisi kamatɨkana na nzʉyɨ ka Kilisito. Kinili, iɓunu ma kʉwa mukumbo ka mʉtʉ wagɔgɔ, nɨnɔ ɓapupisa ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ taɓʉkʉtɨlyɨ Kunzi masɔlɔ nɨmɔ okwononi. 5 A ɓɛyɔ, wa tikaga ndɨ mino tanaɓyɛ yɨgya ya nzʉyɨ, mʉsasa manyɛ nɨmɔ ikaga ndɨ pisi ka Mʉtʉʉ agyaga ndɨ ligubo ka nzʉyɨ kusu yasɨ, anaɓʉkʉta masɔlɔ, masɔlɔ mi nɨmɔ atɨtɨka ka kukwakʉ. 6 Luki limoti, mbɨya wanʉ, tokulikonogoni kʉwa ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ. A ɓɛyɔ, tiitoni kʉwa abɛ ɓamanda kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ na iɓusu lɨkpɨkɨla lɔ. Kinili, takwanana kʉwa kagugubyo Kunzi na yɨgya yambɨya pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, kanɨ kɛgʉ ɓata na yɨgya yandɛlɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Mʉtʉʉ.

Ligubo la Mʉtʉʉ

7 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Mʉtʉʉ nɨ ɓʉnyɛ? Haaa! Gʉtʉgʉ iki aka. Luki limoti, Mʉtʉʉ mɔ emibisa ndɨ ɓɛ ɓʉnyɛ nɨ ɨkɨ. A ɓɛyɔ, nakakwananɨgʉ ndɨ kaiba ambɛ kaiko na mʉsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ nɨ ɨkɨ, kika ndɨ kanɨ Mʉtʉʉ kaɓɨkyagʉ ɓɛ: «Wakikonitɔgʉ na mʉsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ.» 8 Ɓʉnyɛ inisana ndɨ na ngala katʉkya ka mʉtʉʉ, aɓʉkʉta kʉwa mobi masɨ ma mʉsasa manyɛ kʉsɔ ka ɨmɨ. A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ kiki, ɓʉnyɛ kikigʉ ɓɛgɛyɔ. 9 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, wa Mʉtʉʉ kɛgʉ ndɨ mino, na ndɨ muɓisi, luki limoti wa mʉtʉʉ odoku mino, ɓʉnyɛ ipupiso, 10 ɨmɨ nokwo. Kinili, mʉtʉʉ nɨmɔ akwanana ndɨ kɛtɨka kaiko na ɔɓɨlɨ, ɛtɨka kʉwa ndɨ ka kukwakʉ. 11 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ inisana ndɨ no pisi katʉkya ka mʉtʉʉ, ɛɓɔ, emwisiso.

7:7 7:7 Wanda ko Pupo 20:17; Yɨgɨlya 5:21.

12 Kinili, Mutuu a imu motu, makpumuka nimɔ atumbulaga a
motu, mongbingbili na manza. 13 Kika kuwa ɓɛyɔ, luki lanza li nilɔ
akwananatu ɓata kemwisiso? Haaa! Gutugu iki yi aka. Luki limoti,
ɓunyɛ ava ndi luki lanza li nilɔ, ɛmwɔ. Ko pisi yi niyɔ, mutuu ewonisila
ndi ɓingbanganya ɓɛ ɓunyɛ kɛgu luki lanza. Kinili, ɓunyɛ itikitilaga
kuwa ndi mino kaiko ɓunyɛ aka lingunu.

Ɓunyɛ undungulyogoni ɓambanzu

14 A ɓɛyɔ, tibagatu ambɛ Mutuu andaga ɔɓili wa limbɛngi, luki
limoti, imi na na nzuyi ya ɓupɔ, ɓegoboni abɛ musunzu ka ɓunyɛ.
15 A limbanga! Nakɛgu kotombisyo nilɔ nakagya! Nilɔ nakapa, nakɛgu
kagya ilu, luki limoti, nilɔ nakamuya, ilu lɔ nakagya. 16 Kika kani
nakagya nilɔ nakɛgu kapa, isi yi ɓɛ nibini ambɛ Mutuu a manza.
17 Kinili, kɛgu ɓata imi nɔ nakagya nilɔ, luki limoti a ɓunyɛ niɓɔ a
kusɔ kami. 18 Nakaiba ambɛ likpumuka lanza kikogigu kusɔ kami, imi
mutu wa nzuyi ya ɓupɔ. A ɓɛyɔ, na na musasa kagya ɓunza, luki limoti
ngu yigya kɛgu. 19 A ɓɛyɔ, ɓunza niɓɔ nakapa kagya, nakɛgu kagya,
luki limoti ɓunyɛ niɓɔ nakɛgu kapa kagya, iɓu ɓɔ nakagya. 20 Nakiko
kagya nilɔ nakɛgu kapa, kɛgu ɓata imi nɔ nakagya ɓɛyɔ, luki limoti a
ɓunyɛ niɓɔ a kusɔ kami.

21 Kinili, nondungi ambɛ igyonosogo na imi ɓɛ: niyɔ napaga kagya
ɓunza, asi ɓunyɛ aka ɓɔ ipupisogo kambwa kami. 22 Kusɔ wa limbɛngi
kami ɓikpɛ, nogwaga magyagya na Mutuu ko Kunzi. 23 Luki limoti, na
ɓata kaina ka nzuyi kami yasi mutuu magɔgɔ nimɔ akabumana na
mutuu nimɔ tamanaga kami apaga. Mutuu mi nimɔ ebiso musunzu
wa Mutuu ma ɓunyɛ nimɔ a kusɔ kami. 24 Heɓe! Ambɛ kumbu a
yidingi na imi eee! Wani sɛ nɔ ɛkulaga ka nzuyi yi ni yina akɛtika ka
kukwaku yina? 25 Kunzi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ninɔ Muhukuso
kusu!

Kinili, na musunzu wa Mutuu ko Kunzi ko pisi ya yimibo kami, luki
limoti, ko pisi ya nzuyi ya ɓupɔ, na musunzu wa ɓunyɛ.

8

Kaiko na ɔɓili pisi ka Limbɛngi ko Kunzi

1 Kuwa wa gɔ wa, mungimbɔ kɛgu ɓata kugu ka ɓatu niɓɔ ɓa
ɓumatikana na Yeso-Kilisito. 2 A ɓɛyɔ, mutuu ma Limbɛngi-Lotu nimɔ
apága ɔɓili ka mutu ninɔ amatikana na Yeso-Kilisito, ukulogoni ka
mutuu ma ɓunyɛ na kukwaku. 3 Kunzi otulyosa ndi nilɔ Mutuu
kakwananigu ndi kagya kyɛ ɓupɔ ɓa nzuyi odukusoku ndi Mutuu
mi nimɔ ɓipoli. Ko bulyo yitumba ɓunyɛ, Kunzi akɔ ndi ngbanga
wa ɓunyɛ niɓɔ ikaga ka nzuyi pisi katikoku Mikaki ɓikpɛ. Miki yi
ninɔ iɓukuta ndi na nzuyi abɛ nzuyi ka ɓatu ɓa ɓunyɛ. 4 Kunzi agya
ndi ɓɛyɔ kyɛ ɔɓili kusu iki muɗɔngɔni ɓɛyɔ Mutuu aɓikyaga mino.
Kuwa wa gɔ wa, kɛgu ɓata yigya ya nzuyi yɔ ika katikpokyoniso, luki
limoti niyɔ ya Limbɛngi-Lotu. 5 A ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa
ma nzuyi, tamanaga kaɓu ikaga ka likpumuka li nilɔ aka lɔ. Luki
limoti, niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa ma Limbɛngi-Lotu, tamanaga kaɓu ikaga
gɔni ka likpumuka li nilɔ aka lɔ. 6 Wina sɛ, tamanaga ya musasa
ma nzuyi atikaga ka kukwaku, luki limoti, niyɔ ya Limbɛngi-Lotu
atikaga ka ɔɓili na maziyɔ. 7 Ɓatu niɓɔ ɓasyɛ limbɛngi ka musasa ma

nzʉyi ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi. Ɓakagyagigʉ ɓata mʉtʉʉ ko Kunzi,
ɓakakwananigʉ gʉtʉgʉ kagya yi aka. 8 Ɓatʉ niɓɔ ɓaɓyɛgɛ mʉsasa ma
nzʉyi ɓakakwananigʉ kaponoso Kunzi.

9 Wina sɛ, iɓunu makaɓyɛgigʉ ɓata mʉsasa ma nzʉyi, luki limoti,
maɓyɛgɛ kʉwa mʉsasa ma Limbɛngi-Lotu, kyɛ Limbɛngi ko Kunzi a
kʉsɔ kunu. Mʉmbanzʉ kiki na Limbɛngi ka Kilisito, iba kɛgʉ mʉtʉ
kaki. 10 Kika kani Kilisito a kʉsɔ kunu, gʉtʉgʉ nzʉyi kunu kokwo ko
bulya likpʉmʉka la ɓʉnyɛ, Limbɛngi-Lotu amʉpátʉ ɔɓili, kyɛ Kunzi
amuitisoni ɓongbingbili. 11 Kika kani Limbɛngi ko Kunzi ninɔ apupisa
ndi Yeso ka mbʉkʉ a kʉsɔ kunu, Kunzi ninɔ apupisa ndi Kilisito ka
mbʉkʉ, amʉpátʉ gɔni ɔɓili ka nzʉyi kunu ya kukwakʉ. Amʉpá ɔɓili
yi ninɔ pisi ka Limbɛngi kaki nilɔ ikaga kʉsɔ kunu.

12 Kinili, ɓamamaki, ta na luɓu, luki limoti kɛgʉ luɓu wa nzʉyi ɓɛ
kyɛ tiki kagya mʉsasa mi. 13 A ɓɛyɔ, makika kaɓyɛ likpʉmʉka la
nzʉyi, mokwatʉ. Luki limoti, makamwɔ yigya yanyɛ ya nzʉyi pisi ka
Limbɛngi-Lotu, mikatʉ na ɔɓili. 14 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ Limbɛngi ko Kunzi
ukpokyonisogo, ɓa ɓomiko Kunzi. 15 A ɓɛyɔ, Limbɛngi nilɔ miniso
nolu, kɛgʉ limbɛngi la ɓusunzu, kamutumisa ɓata na kʉɓangakʉ.
Luki limoti, a Limbɛngi-Lotu nilɔ amuitiso ɓomiko Kunzi, atikpamya
kamaka Kunzi na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Aba! Baba!» 16 Limbɛngi ko Kunzi
akatimibiso ɓingbanganya ka mambɛngi kusu ɓɛ ta ɓomiko Kunzi.
17 Kika kani ta ɓomikaki, takwanana kʉwa ndɛkɛ kalya lisimo nilɔ
ʉwanyaga ndi ɓatʉ kaki. Talya ndɛkɛ lisimo li nilɔ pa imoti na Kilisito.
A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso pa imoti na iɓʉ, togulya ndɛkɛ ka ibiba pa
imoti na iɓʉ gɔni.

Ibiba niyɔ a ndɛkɛ kodoku

18 Nakaina ambɛ takakwananigʉ kokingyoso ibiba yi niyɔ a ndɛkɛ
kodoku no kumbu niyɔ takalya mbiya wanʉ. 19 Makpʉmʉka masi
nimɔ Kunzi agya ndi, akaɓʉndaga na mʉsasa kʉgbɛ ngbingo ninɔ
Kunzi uwonisila ndɛkɛ mino ɓomikaki ɓingbanganya. 20 A ɓɛyɔ,
makpʉmaka masi nimɔ Kunzi agya ndi ogulyoni kusili wa mʉtʉʉ ma
makpʉmʉka ma payaya. Kɛgʉ makpʉmʉka mi nimɔ mɔ apa ndi,
luki limoti Kunzi nɔ obisa ndi kusili wa mʉtʉʉ mi nimɔ. Wina sɛ,
mʉtamanagi a ɓɛ: 21 lisyɛ limoti, Kunzi akʉlagatʉ ndɛkɛ makpʉmʉka
masi nimɔ agya ndi ka ɓusunzu ɓa mʉtʉʉ mi nimɔ apʉtaga masi,
kyɛ ogulyi kʉwa ka kʉlikanaga ya ibiba niyɔ ka ɓomiko Kunzi. 22 A
ɓɛyɔ, takaiba ambɛ kadwɛ mɔni na ɓʉɓwanʉ, makpʉmʉka masi nimɔ
Kunzi agya ndi akaigomisogo, animʉkana mʉzʉzʉla abɛ muko yi ninɔ
mʉma ikaga kalya. 23 Luki limoti, kɛgʉ asi makpʉmʉka mi nimɔ aka
mɔ. Gʉtʉgʉ iɓusu aka niɓɔ tinisa ndi na Limbɛngi-Lotu abɛ talʉ-
talʉ wa apɛpɛ ko Kunzi, tikaga gɔni kaigomisogo ka mambɛngi kusu.
Tikaga kaɓʉndila na mʉsasa ambɛ Kunzi atiitisi ɓomikaki, atikʉlaga
ka ɓusunzu. 24 A ɓɛyɔ, toukoni, luki limoti pisi ka mʉtamanagi aka.
Wakika kaina nilɔ wakatamanaga, iba kɛgʉ ɓata mʉtamanagi mɔ.
Mʉtʉ tino nɔ obisaga mʉtamanagi ko luki nilɔ a kʉwa kaina? 25 Luki
limoti, takika na mʉtamanagi ko luki nilɔ takɛgʉ kaina, isi yi ɓɛ
takaɓʉndilaga na limbɛngi linda.

26 A mudɔngɔni ɓɛgɛyɔ Limbɛngi-Lotu atisingyogo mino ka ɓupɔ. A
ɓɛyɔ, takibigu kalumba ɓɛyɔ okwononi mino. Luki limoti, Limbɛngi-
Lotu ɓikpɛ lɔ atilumbilyaga ka yigama niyɔ mumbanzu kakwananigu
kozukogo pisi ka munzina. 27 Kunzi ninɔ ibaga ka mambɛngi ka
ɓambanzu, ibagatu nilɔ Limbɛngi-Lotu ikaga kapa kakunga. A ɓɛyɔ,
Limbɛngi-Lotu ulumbilyaga ɓatu ko Kunzi ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.
28 Takaiba ɓinza ambɛ ka makpumuka masi, Kunzi ugyilyaga ɓunza
ɓatu ɓi niɓɔ ɓapaga. A ɓatu ɓi niɓɔ umakaga ndi kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ
osisilya ndi mino. 29 A ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ Kunzi upunaga ndi kambwa
aka, ubisa gɔni ndi di kaika abɛ Mikaki. Kuwa wa gɔ wa, Mikaki ika
ndɛkɛ puta luga ka ɓamamaki ɓudingi. 30 Ɓatu ɓi niɓɔ Kunzi upunaga
ndi kambwa aka ɓɔ, umakaga ndi ni iyi gɔni. Niɓɔ umakaga ndi, uitisa
ndi ni iyi gɔni ɓongbingbili. Na niɓɔ uitisa ndi ɓongbingbili, upá ndi
ni iyi gɔni ibiba kaki.

Ɓudingi ɓa sipananisɔ ko Kunzi

31 Kaɓyɛnɛnɛ na likpumuka li nili, taɓikya kuwa ɓata ɓuni? Kunzi
kika ka mutili kusu, wani kuwa ɓata nɔ akwanana katiikyonilyo? 32 Iyi,
kakyagu ndi kapá Mikaki, luki limoti asuta ndi ka kukwaku ko bulya
kusu ɓasi. Atimimya kuwa ɓata liki makpumuka masi pa imoti na
Mikaki? 33 Wani nɔ akwanana kausungulya ɓatu niɓɔ Kunzi upunaga?
Gutugu mutu ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Kunzi nɔ uitisa ɓatu ɓongbingbili.
34 Wani kuwa nɔ akwanana kaubiso na mungimbɔ? Gutugu mutu
ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Yeso-Kilisito okwa ndi, na ɓata opupa ka mbuku,
ikaga wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi katilumbilya. 35 Luki
tino lɔ akwanana katigbonoso na sipananisɔ ka Kilisito? Ika sɛ
kumbu, ombombo, yigyogyiso, nza, yangya, lunga ikani kukwaku?
36 Mudɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso ko Kunzi ɓɛ:
«Ɓikaga kakisa masyɛ masi katimwɔ ko bulya kaku,
ɓanatigya abɛ ɓakɔndɔlɔ niɓɔ ɓikaga kainda kauko ɓingo.»
37 Luki limoti, ka masi nimɔ ikaga katigya mɔ, tikaga ɓotutungyo
kugbɛ pisi ka ninɔ atipa ndi. 38 A ɓɛyɔ, nakaiba ɓinza ambɛ likpumuka
gutugu limoti aka, kakwananigu katigbonoso na sipananisɔ ko Kunzi:
iki kukwaku, ɔɓili, ɓamalaika, ɓangama, ngu, likpumuka la masyɛ mi
nima ikani likpumuka nilɔ okodoku, 39 iki ngu ya kugu ikani niyɔ
ya kusili, gutugu luki limoti aka nilɔ Kunzi agya ndi. Likpumuka
gutugu limoti aka kakwananigu katigbonoso na sipananisɔ nisɔ Kunzi
atiwonisila ndi kusɔ ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.

9

Kunzi na ɓatu niɓɔ upunaga ndi

1 Nakaɓikya lingunu kyɛ na kusɔ ka Kilisito, nakɛgu kamuɓɔ.
Liyu kami la kusɔ nilɔ Limbɛngi-Lotu okpokyonisogo, akemibiso
ɓingbanganya ɓɛ nakɛgu kaɓikya ɓɔngɔ. 2 Nakalya kumbu yidingi
pa imoti na yigyogyiso ka limbɛngi niyɔ kɛgu na muliɓo. 3 A ɓɛyɔ, ko
bulya livananza nilɔ niɓukuta mino, napatu ɓi ambɛ Kunzi ɛgbangi
imi, nigbanana na Yeso-Kilisito ka pa kaɓu. 4 Iɓu ni Ɓezaleli. Kunzi
uitisa ndi ɓomikaki, uwonilisa ndi ibiba kaki, akɔ ndi liwai na iɓu,
upá ndi Mutuu, uwonilisa ndi ɓɛyɔ okwononi mino kabibiso, upá ndi

8:36 8:36 Wanda ka Mambu 44:22.

ɓagʉmɛ. 5 Ɓa ka lɨvananza ka ɓotitosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ, Isaka na
Yakɔbɔ. Kilisito ɨɓʉkʉta ndɨ gɔnɨ pisi ka nzʉyɨ ka lɨvananza li nɨlɔ gɔnɨ
lɔ, ɨyɨ nɨnɔ a kʉgʉ wa masɨ, a Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
6 Kɛgʉ ɓɛ kyɛ agʉmɛ ko Kunzi ogwa kʉwa ndɨ payaya. A ɓɛyɔ, kɛgʉ
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Ɓezaleli ɓɔ ɓa Ɓezaleli ɓa
lɨngʉnʉ, 7 ɓatʉ nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Abalahamʉ ɓakɛgʉ ɓasɨ
ɓomikakɨ ɓa lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ Abalahamʉ ɓɛ: «Nʉpá
ndɛkɛ ɓomiki nɨɓɔ nʉwanyaga ndɨ pisi ka Isaka.» 8 Isi yi ɓɛ, ɓomiko
Kunzi ɓa lɨngʉnʉ kɛgʉ nɨɓɔ ɓɨɓʉkʉta ko pisi ya nzʉyɨ, luki limoti, a
asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓɨɓʉkʉta pisi ka agʉmɛ. 9 A ɓɛyɔ, agʉmɛ yi a ndɨ ɓɛ:
«Nodoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨmʉna gɔnɨ mʉ, Sala ika ndɛkɛ kanɨ
aɓukutini miki mʉlʉkʉ yi.» 10 Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, Lɨbɨka ʉɓʉkʉta
ndɨ ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa ɨɓʉ na titosu ɓɛyɔ ka Isaka. 11-12 Ɓomiki ɓi
nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ mbɛyɨ ɓakɨɓʉkʉta, kanɨ ɓakanogyigʉ gʉtʉgʉ ɓʉnza
aka ikanɨ ɓʉnyɛ, Kunzi aɓɨkya ndɨ Lɨbɨka ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ
ɓɛ: «Pʉta agugubyaga ndɛkɛ miki.» Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ otulyosi nɨlɔ a
ndɨ nɨ oɓungusyogini kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpʉnagɨgʉ ɓambanzʉ
kanda yɨgya kaɓʉ, luki limoti, lɨpʉpʉna kakɨ aɓyɛnɛnɛgɛ na molikoni
kakɨ kʉ kaɓʉ. 13 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Napa ndɨ Yakɔbɔ, luki limoti namʉya Esaʉ.»
14 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓata ɓʉnɨ? Ambɛ Kunzi kɛgʉ wongbingbili? A
wongbingbili! 15 A ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ Musa ɓɛ: «Nika ndɛkɛ no kumbu
ka mʉtʉ nɨnɔ napa kamɨnyɨlya kumbu, nagyɨlya ndɛkɛ ɓʉnza nɨnɔ
napa kagyɨlya ɓʉnza.» 16 A ɓɛyɔ, ɓʉnza ko Kunzi kandagɨgʉ nɨlɔ
mʉmbanzʉ apaga, ikanɨ kɛkɛlɛ kakɨ, luki limoti lɨkpʉmʉka li nɨlɔ andi
asɨ Kunzi aka mombukwana kumbu. 17 Kʉsɔ wa Moɓiso Motu, Kunzi
aɓɨkya ndɨ ngama wa Misili ɓɛ: «Nʉpá ndɨ ɓʉngama kyɛ nowonisili
ngu kamɨ pisi kʉ kakʉ na lɨtɔmbʉ lasɨ iba lino kamɨ.» 18 Kinili, Kunzi
ikaga na kumbu ka nɨnɔ apaga kamɨnyɨlya kumbu, otiwoso lɨmbɛngɨ
ka nɨnɔ apaga katiwoso lɨmbɛngɨ.

Ngbʉta no kumbu ko Kunzi

19 Wɛɓɨkyatʉ yagɔgɔ ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, ko bulya tino yɔ
Kunzi o mino kauyoyiso ɓambanzʉ? A ɓɛyɔ, wanɨ nɔ akwanana
kagya ɗongoso na nɨlɔ akapa?» 20 Luki limoti, ɨwɛ mʉtʉ tino sɛ
kʉwa nɔ wakwanana kagya ɗongoso no Kunzi? Mbɨkɛ ya tʉkʉtɔ
akwananatʉ kamuusa mʉlʉka-ɓambɨkɛ ɓɛ: «Wɛlʉka ndɨ ɓɛnɛ ko
bulya ɨkɨ?» 21 Mʉlʉka ɓambɨkɛ akwanana kagya na tʉkʉtɔ ɓɛyɔ aka yɔ
opo mino: akwanana kalʉka na mʉɓʉngʉ ma tʉkʉtɔ mimoti, mbɨkɛ
ya lɨgabʉ lapʉ ikanɨ nɨyɔ ya lɨgabʉ kusili.
22 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka nɨyɔ Kunzi agya ndɨ. Apa ndɨ kowonisilo
ngbʉta kakɨ na kaibisikoso ngu kakɨ. Luki limoti, ʉɓʉndilya ndɨ na
lɨmbɛngɨ lɨnda, ɓambanzʉ nɨɓɔ ngbʉta kakɨ akwanana ndɨ kauipo na
nɨɓɔ ɓakwanana ndɨ kogulya ka mʉngɨmbɔ.
23 Apatʉ ndɨ gɔnɨ kowonisilo ɨbɨba kakɨ yidingi ka ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ a
na ɨɓʉ no kumbu. Uɓungusyaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kambwa aka kogulya
ka ɨbɨba kakɨ. 24 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ nɨ ɨɓusu. Katɨmakagagʉ ndɨ asɨ ɨɓusu

---

9:7 9:7 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:12. **9:9** 9:9 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:10, 14. **9:11-12** 9:11-12 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 25:23. **9:13** 9:13 Wanda ka Malaki 1:2-3. **9:15** 9:15 Wanda ko Pupo 33:19. **9:17** 9:17 Wanda ko Pupo 9:16.

aka luga ka Ɓayuda, luki limoti luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
gɔnɨ. 25 A nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka
kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Ɔsɨa ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ ɓatʉ kamɨ,
nʉmaka ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kamɨ,
ɓatʉ niɓɔ nakʉpagɨgʉ ndɨ,
nʉmaka kʉwa ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kamɨ ɓʉpaka.
26 Ka pa nɨyɔ ɓʉɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Makɛgʉ ɓatʉ kamɨ,›
ɓʉmaka ndɛkɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛ ɓomiko Kunzi nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ.»
27 Isaya apamɨkana ndɨ ko bulya ɓomikya Ɓezaleli: «Gʉtʉgʉ
Ɓezaleli ɓakiko ɓi ɓudingi abɛ mbumi ko liɓo lidingi, ɓakɛɗɛ aka luga
kaɓʉ ɓɔ ɓinisana ndɛkɛ na muhukuso. 28 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu
otulyasa ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, lasɨ nɨlɔ aɓɨkya ndɨ nɨ kolipyisigʉ.» 29 Ɓɛgɛyɔ
Isaya aɓɨkya ndɨ mino ka mambwa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu nɨnɔ a no ngu yasɨ katisili ndɨ ɓomiki,
iba tiitoni kʉwa abɛ gʉɗʉ wa Sɔdɔmʉ,
iba ta mʉɗɔngɔnɨ abɛ gʉɗʉ wa Gɔmɔlɔ.»

Muhukuso a pisi ka baya, kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ

30 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgʉ ndɨ kakɨsa
kaiko ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Wɨna sɛ, Kunzi uitisoni kʉwa
ɓongbingbili pisi ka baya. 31 Luki limoti, Ɓezaleli ɓa ndɨ kapa kaɨita
ɓongbingbili pisi ka Mʉtʉʉ, wɨna sɛ, ɓakadwɛgʉ ndɨ mino. 32 Igyonosa
ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ kakɨsa ɓungbingbili ko misa ko
Kunzi pisi ka baya, luki limoti ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓika ɓongbingbili pisi
ka yɨgyɨgyɨlya. Ɓasakaga ka «lɨtalʉ nɨlɔ lisokisogo,» 33 ɓɛyɔ ikpikaga
mino ɓɛ:
«Wɨkwɛ sɛ, nakobiso kʉ ka gʉɗʉ wa Siona lɨtalʉ lisokisogo,
lɨtalʉ la kugwisiso ɓambanzʉ.
Luki limoti, mʉtʉ nɨnɔ abaɨlya lɨtalʉ nɨlɔ, kikigʉ ndɛkɛ no suni.»

10

1 Ɓomika-mamaaa, mʉsasa ma lɨmbɛngɨ kamɨ na malʉmba kamɨ ko
Kunzi ko bulya ka Ɓayuda a ambɛ ɓinisoni na muhukuso. 2 A ɓɛyɔ,
nakwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ko bulya kaɓʉ ambɛ ɓa na kɛkɛlɛ
kʉgbɛ ko bulya ko Kunzi, luki limoti kɛkɛlɛ yi kɛgʉ yɨmatɨkanaga
na yimibo ya lɨngʉnʉ. 3 Ɓakotombisyagʉ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi uitisogo
mino ɓambanzʉ ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ, ɓɨkɨsɨlya ndɨ nɨ ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi pisi yi. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakya ndɨ kaɓyɛ
pisi yi nɨyɔ Kunzi uitisaga mino ɓambanzʉ ɓatʉ ɓongbingbili. 4 A
ɓɛyɔ, Kilisito odwisoni Mʉtʉʉ ka Musa ka muliɓo, ɓɛ kyɛ ɓatʉ ɓasɨ
niɓɔ ɓabaya ɓɨɨtɨ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

Muhukuso a ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓabaya

5 A ɓɛyɔ, ko bulya kaiko ngbingbili ko pisi yɨgya Mʉtʉʉ, Musa
okpikaga ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ iko na ɔɓɨlɨ ko pisi
yi.» 6 Luki limoti, nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ ko bulya kaiko ngbingbili ka baya

9:25 9:25 Wanda ka Ɔsɛya 2:25. **9:26** 9:26 Wanda ka Ɔsɛya 2:1. **9:28** 9:27-28 Wanda ka Isaya 10:22-23. **9:29** 9:29 Wanda ka Isaya 1:9; Mʉpʉnganagɨ 19:23-28. **9:33** 9:33 Wanda ka Isaya 8:14; 28:16. **10:5** 10:5 Wanda ka Ɓalawi 18:5.

niɩli: «Wakimuusonitɔgʉ ɓɛ waniɩ nɔ aɗaka kʉgʉ wa liɩsyɛ?» Isi yi
ɓɛ kasisoku Kilisito. 7 Wakimuusonitɔgʉ gɔniɩ ɓɛ: «Waniɩ nɔ osyo
ka liɓyɛ lodu kʉ?» Isi ɓɛ kapupisoku Kilisito luga wa ɓamanda.
8 Luki limoti, Moɓiso aɓiɩkya ɓɛ: «Liɩkpʉmʉka ko Kunzi a ɓuwobi
na iɩwɛ ka mʉnɔkʉ kakʉ na ka liɩmbɛngiɩ kakʉ.» Liɩkpʉmʉka li niɩlɔ
a mongoni ma baya niɩmɔ takakʉwaga. 9 Wakaɓiɩkya ɓiɩngbanganya
ko misa ka ɓatʉ ɓasiɩ ɓɛ Yeso niɩ Mombukwono-dosu, wakabaiɩlya
ka liɩmbɛngiɩ kakʉ ɓɛ Kunzi apupisatʉ ndiɩ ka mbʉkʉ, winisono na
muhukuso. 10 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kabaiɩlya ka liɩmbɛngiɩ, Kunzi aitisatʉ
mʉtʉ wongbingbili, katʉmbʉlaga gɔniɩ ɓiɩngbanganya na mʉnɔkʉ kakiɩ,
inisono na muhukuso. 11 A ɓɛyɔ, Moɓiso aɓiɩkya ɓɛ: «Mʉtʉ wasiɩ
niɩnɔ abaiɩlya, kokwigʉ ndɛkɛ suni.» 12 Kinili, ɓudididi kɛgʉ ɓata
luga ka Ɓayuda na niɩɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda kyɛ Mombukwana-daɓʉ
ɓasiɩ a ɓemoti. Ʉpága ɓatʉ ɓasiɩ niɩɓɔ ɓiɩtatanaga na iɩyiɩ makpʉmʉka
manzanza mudingi. 13 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi akaɓiɩkya ɓɛ: «Mʉtʉ
wasiɩ niɩnɔ iɩtatanaga ndɛkɛ no lino ka Mombukwono-dosu inisanatʉ
ndɛkɛ na muhukuso.»
14 Ɓiɩtatanaga sɛ kʉwa na iɩyiɩ liɩkiɩ kaniɩ ɓakabaiɩlyagʉ? Ɓabaiɩlya liɩkiɩ
kaniɩ ɓakʉkanagʉ ndiɩ mongoni kakiɩ? Ɓʉkana liɩkiɩ kaniɩ ɓakuɓikyogigʉ
mongoni kakiɩ? 15 Na ɓata, ɓaɓiɩkyaga mongoni mi liɩkiɩ kaniɩ ɓakutikigʉ
ɓambanzʉ kaɓiɩkyaga? Ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «A magyagya mudingi
kaʉmiɩna ɓambanzʉ kodoku no mongoni manza!» 16 Luki limoti, kɛgʉ
ɓatʉ ɓasiɩ ɓɔ ɓabaiɩlya ndiɩ Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, Isaya aɓiɩkya ndiɩ ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, waniɩ nɔ aɓiɩniɩkyana ndiɩ kʉʉ kusu?» 17 Kinili,
baya odogoku pisi kaʉkana mongoni niɩmɔ ɓikaga kaɓiɩkyaga, mongoni
mi niɩmɔ niɩ kʉʉ ya liɩkpʉmʉka ka Kilisito. 18 Luki limoti, nakauusa
ambɛ: «Ɓayuda ɓakʉkanagʉ ndiɩ kʉʉ yi niɩyɔ?» Ɓʉkana ndiɩ ɓiɩnza!
Moɓiso ko Kunzi akaɓiɩkya ɓɛ:

«Mayʉ ka ɓakʉkʉwa imukosa ndiɩ ka ɔɓiɩliɩ wasiɩ,
Mʉnziɩna kaɓʉ adwɛ kʉ kwa kʉ ka muliɓo ma ɔɓiɩliɩ.» 19 Nuusoku
ɓata ambɛ: «Ɓezaleli ɓakotombisyagʉ ndiɩ?» Musa aɗiɩkya ndiɩ
kaʉɓiɩkya ɓɛ:

«Namudukusoku ndɛkɛ ɓatʉ ɓa imi na liɩvananza la payaya.
Namukondikosaga ndɛkɛ mambɛngiɩ na liɩvananza niɩlɔ kɛgʉ na yim-
ibo.»
20 Isaya iɩkpʉnda ndiɩ gɔniɩ kaɓiɩkya ɓɛ Kunzi aɓiɩkya ndiɩ ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi niɩɓɔ ɓakɛkiɩsagiɩgʉ ndiɩ, ɓeminoni,
Nipupisa ndiɩ ka ɓatʉ ɓi niɩɓɔ ɓakɛmuusogigʉ ndiɩ liɩkpʉmʉka.»
21 Luki limoti, ko bulya ka Ɓezaleli, aɓiɩkya ɓɛ:

«Masyɛ masiɩ, nʉnaniɩlyaga ndiɩ maɓɔkʉ
liɩvananza niɩlɔ liɓuna muki na niɩlɔ la siɩli-siɩli.»

11

Kunzi kumbimbagʉ ndiɩ Ɓezaleli

1 Nakauusa nɛkiɩ ɓɛ: Kunzi umbimboni ɓatʉ kakiɩ? Haaa! Gʉtʉgʉ iki
yi aka! A ɓɛyɔ, iɩmiɩ mombukwana-dakiɩ na Muizaleli, ka liɩvananza ka
Abalahamʉ na ko pigo ka Benyamini. 2 Kunzi kumbimbagʉ ndiɩ ɓatʉ

10:8 10:6-8 Wanda ka Yigilya 30:12-14. **10:13** 10:13 Wanda ka Yuweli 3:5. **10:15** 10:15 Wanda ka Isaya 52:7. **10:16** 10:16 Wanda ka Isaya 53:1. **10:18** 10:18 Wanda ka Mambʉ 19:5. **10:19** 10:19 Wanda ka Yigilya 32:21. **10:21** 10:21 Wanda ka Isaya 65:2.

kaki niɓɔ ipuniilyaga ndi kambwa aka. Mibatu nilɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya ko bulya ka Ɨliya wa a ndi mino kaigama kambwa ko Kunzi ko bulya ka Ɓezaleli ɓɛ: [3] «Heɓeee, Mombukwono-dosu! Ɓulumwisogini ɓogyalandu kaku, ɓupanza gɔni ɓagbɔgbɔ ɓa ɓapɛpɛ kaku. Notigolini kuwa imi mukaka aka, na ɓa gɔni kapa kɛmwɔ.» [4] Luki limoti, Kunzi asikisya ndi ɓuni? Asikisya ndi ɓɛ: «Niɓuulyogi ɓi ɓambanzu ɛlɔfu maɗiya na ika niɓɔ ɓakoɓunigu ɓi moli kambwa ko kunzi ninɔ lina ɓɛ Bali.» [5] Mbiya wanu, a gɔni ɓɛgɛyɔ, a tu na ɓatu ɓakɛɗɛ niɓɔ Kunzi upunogoni ndi ko bulya izi yɔ kaki. [6] Ʊpunaga ndi pisi ka izi yɔ, kɛgu pisi ka yigya kaɓu. Kiki ndi ɓɛyɔ, izi yɔ ko Kunzi kikigu ndi izi yɔ ya lingunu.

[7] Nilɔ a sɛ kuwa kaiɓikya ɓuni? Ɓezaleli ɓakinagu ndi nilɔ ɓa ndi kakisa, luki limoti ɓatu ɓi niɓɔ Kunzi upunaga ndi, ɓinatu ndi iɓu. Niɓɔ ɓagɔgɔ ɓasikana ndi, ɓiita ndi na mu mapu. [8] A muɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ: «Kunzi upá ndi limbɛngi liti. Kadwɛ na lisyɛ li nili, udulogoni miso kyɛ ɓakinonitɔgu, udulaga motili kyɛ ɓakukononitɔgu.» [9] Ngama Daudi aɓikyatu gɔni ɓɛ:

«Malili ma ɓodumo kaɓu iiti kpaka ikani kuyaku,
kaugwisiso na kaupá azaɓu.
[10] Misa kaɓu opiyi ɓipi kyɛ ɓakinonitɔgu ɓata,
udidikiso gɔngu kaɓu ɓongbinga ɓasi.»

[11] Na kuwa kauusa ambɛ: «Wa Ɓayuda ɓasakaga ndi mino, ɓogwa kuwa ndi lingunu aka?» Haaa, kɛgu ɓɛyɔ! Luki limoti, pisi ka sakaga kaɓu, ɓatu ɓagɔgɔ niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda ɓinisana ndi na muhukuso. Kuwa wa, Ɓayuda ɓapunga ndi kaumina no misa mopi. [12] Ɓunyɛ ka Ɓayuda apá ndi izangia yidingi ya limbɛngi ka ɔɓili, kugwaku kaɓu apá ndi gɔni izangia yidingi ya limbɛngi ka ɓɛvananza. A ɓɛyɔ, ɓayuda ɓasi ɓakamigilya Kunzi ika kuwa ɓata izangiya yidingi kugbɛ!

Muhukuso ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda

[13] Mbiya wanu, nakamuɓikya iɓunu niɓɔ makɛgu Ɓayuda. Imi, na atutumbwa ka ɓɛvananza niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda, nogwaga magyagya kugbɛ ka ligubo li nilɔ kami lɔ. [14] Kinili, na na mutamanagi kagya ɓɛ ɓava-kukami ɓamuminilyi imi iba nuhukusogi ɓemoti-ɓemoti luga kaɓu. [15] A ɓɛyɔ, ngbingo yi ninɔ Kunzi utɛ ndi mino Ɓayuda ka kpɔlɔ, Kunzi ukanana ndi na ɔɓili. Ika sɛ kuwa ɓuni wa ɓamigilyoku ɓata mino Kunzi? Ika kuwa abɛ ɓatu niɓɔ ɓokwaga ndi, ɓapungini ɓata ɔɓili!

[16] Ɓakapá Kunzi igbutu ya mukati niyɔ ya mambwa, mukati masi nimɔ otigolo ika kuwa makaki gɔni. Ɓakapá lyo ya ibukusɔ, tabi yi ika kuwa ya kaki gɔni. [17] Ɓezaleli ɓa abɛ ibukusɔ sa mizeituni nisɔ Kunzi akɔgɔ ndi mino tabi yi. Iwɛ ninɔ wa kɛgu Muyuda, wa abɛ mutabi ma ibukusɔ so tutu nisɔ ɓokpokpisa ndi ka pa ya tabi niyɔ ɓakɔgɔ ndi yɔ. Wa kuwa gɔni iwɛ kanvinvilya liɓo kotukyoku ko lyo ya ibukusɔ sa mizeituni si nisɔ. [18] Kinili, wakinonitɔgu tabi niyɔ ɓakɔgɔ ndi yɔ payaya. Wakaibiba ko bulya iki? Kɛgu iwɛ nɔ wolyolyisogo lyo, luki limoti lyo yɔ ulyolyisogo.

[19] Wakwananatu yagɔgɔ kɛɓikya ɓɛ: «Ɓakɔgɔ ndi tabi yi niyɔ kyɛ ɓɛkpokpisi kuwa imi wa.» [20] A lingunu. Ɓakɔgɔ ndi kyɛ kɛgu ndi

11:4 11:4 Wanda ka 1 Ɓangama 19:18. **11:8** 11:8 Wanda ka Yigilya 29:3; Isaya 6:10.
11:16 11:16 Wanda ka Litatanga 15:19-20.

na baya. Ɨwɛ, wamʉkpakpa wa ko bulya baya. Wakibibonitɔgʉ, luki limoti wika na kʉɓangakʉ. 21 A ɓɛyɔ, kika kanɨ Kunzi kʉɓiɓilagagʉ ndɨ Ɓayuda niɓɔ ɓa abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ nisɔ sikʉna, angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɨwɛ aka? 22 Winini ɓɛyɔ Kunzi owonisilo mino ko ngbinga ɓemoti ɓʉnza na ɗɨya kakɨ. A mʉɗɨya na ɓatʉ niɓɔ ɓogwo, a na ɓʉnza na ɨwɛ. Luki limoti, okwononi kaɨtɨkɨtilaga ka ɓʉnza ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, ɓʉkɔtʉ gɔnɨ ɨwɛ. 23 Kika kanɨ Ɓayuda ɓosini ɓʉsɨli-sɨlɨ kaɓʉ, ɓukpokpisatʉ wa gɔ wa ɓa ndɨ mino kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi a na ngu kaukpokpiso ɓata wa gɔ wa ɓa ndɨ mino. 24 Ɨwɛ yi nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨmɔ ɓakɔ ndɨ, ɓokpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ sikʉna, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kigyonosogigʉ. Ɓayuda ɓa abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ sikʉna. Kunzi akwanana nɛkɨ ɓata kaukpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ nisɔ ɓotukyoku ndɨ mino.

Lɨvananza ka Ɓezaleli ahʉka ndɛkɛ lasɨ

25 Ɓamamakɨ, nakapa kamumibiso dikiɗi yi nɨyɨ, iba makivonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓa kimibo kʉgbɛ: Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga ka Ɓezaleli ɓika ndɛkɛ ka ɓʉsɨli-sɨlɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ ɓi niɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓinisana ndɛkɛ mino na muhukuso. 26 Nɨyɔ a pisi yi nɨyɔ lɨvananza lasɨ la Izaleli inisono ndɛkɛ mino na muhukuso ɓɛyɔ moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ: «Muhukuso otukyoku ndɛkɛ ka Siona, olimaga ndɛkɛ yɨgya yanyɛ ka ɓomika Yakɔbɔ. 27 Nagya ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ, ngbingo yi nɨnɔ nasʉkʉsaga ndɛkɛ mino ɓʉnyɛ kaɓʉ.»

28 Ɓayuda ɓiitoni ɓomuyoniso ko Kunzi kyɛ ɓakya ndɨ Mongoni Manza. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ iitoni ɨzangɨya ku kunu ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ. Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ mino pisi ka ɓatɨtaɓʉ, asyɛgɛ lɨmbɛngɨ kʉgʉ kaɓʉ aka. 29 A ɓɛyɔ, Kunzi kapágɨgʉ luki mambɛngɨ maɓa, koyikosogigʉ tamanaga kakɨ kʉgʉ ka mʉtʉ nɨnɔ ikaga kanɨ apunogini. 30 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, makamʉkanagʉ ndɨ Kunzi. Mbɨya wanʉ, Kunzi amukwilyoni kumbu kyɛ Ɓayuda ɓakya ndɨ kamʉkana. 31 Na gɔnɨ, mbɨya wanʉ Ɓayuda ɓakya ndɨ kamʉkana Kunzi kyɛ amukwilyi kumbu. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi akwanana gɔnɨ kahukwilyo ɨɓʉ kumbu. 32 A ɓɛyɔ, Kunzi uitisoni ɓatʉ ɓasɨ abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ko bulya yɨkya kamʉkana, kyɛ uwonisili ɨɓʉ ɓasɨ kumbu kakɨ.

Kunzi a mudingi kʉgbɛ

33 Lɨngama ko Kunzi kɛgʉ no ngbimi! Yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ kakɨ kɛgʉ no kingyoso. Kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana kotombisyo tamanaga kakɨ ikanɨ kaiba ɓopisi ɓaya makpʉmʉka kakɨ.

34 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɨngbanganya ɓɛ:
«Wanɨ nɔ iba tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wanɨ nɔ akwanana kapá mʉtɨwɨ?»
35 «Wanɨ nɔ aɗɨkya ndɨ kapá luki,
ɓɛ kyɛ ɓakalyɨtɔ kumbuso yi?»

36 A ɓɛyɔ, masɨ otukyoku kʉ kakɨ, masɨ a makakɨ na ko bulya kakɨ. Kunzi avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

11:34 11:34 Wanda ka Isaya 40:13. **11:35** 11:35 Wanda ka Yɔbʉ 41:3.

12

Ɔɓiɨli wambiɨya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito

1 Ɓamamakiɨ, kaiɨna ɓɛyɔ Kunzi atikwilya mino kumbu,
nakamʉkʉnga ambɛ wipóni iɓunu ɓamombukwana-donu ko Kunzi
abɛ apɛpɛ muɓisi, ninɔ wotu na muɓosilo Kunzi. Niɨyɔ a pisi ya
liɨngʉnʉ niɨyɔ okwononi mino kabibiso Kunzi. 2 Makoɓyenitɔgʉ yiɨgya
ya ɔɓiɨli yi niɨmʉ, luki limoti, musoni Kunzi kamuikoso na kamʉpá
yimibo yambiɨya. Kʉwa wa gɔ wa, makwanana kotombisyo liɨkpʉmʉka
li niɨlɔ Kunzi apaga: liɨkpʉmʉka lanza, niɨlɔ aɓosilogo na niɨlɔ lanza
kʉgbɛ.

3 Kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza niɨɓɔ Kunzi egyiɨlya, nakamʉɓiɨkya iɓunu ɓasiɨ
ambɛ: mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ na yiɨbiɨba
kakiɨtaga ɓɛyɔ okwononi mino. Luki limoti, wikoni na tamanaga niɨyɔ
okwononi, kaɓyɛnɛnɛ na baya niɨyɔ Kunzi apá ndiɨ mʉtʉ yiɨkaka-yiɨkaka.
4 A ɓɛyɔ, ta na nzʉyiɨ yimoti niɨyɔ a na mababa makpʉ. Luki limoti,
liɨbaba limoti-limoti a na ligubo kakiɨ. 5 A mʉɗɔngɔniɨ ɓɛgɛyɔ, gʉtʉgʉ
takika ɓudingi, ta nzʉyiɨ yimoti aka kʉsɔ ka Yeso. Ta ɓakizukonogo
ɓasiɨ pa imoti abɛ mababa ma nzʉyiɨ yimoti. 6 Ta na ɓapɛpɛ dididi niɨɓɔ
atiɨpá yiɨkaka-yiɨkaka. Mʉtʉ kika na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ, okwononi
agyiɨ ligubo li niɨlɔ kaɓyɛnɛnɛ na baya kakiɨ. 7 Mʉtʉ wagɔgɔ kika na
apɛpɛ mugugubya ɓɛngɛniɨ, ugugubyi. Niɨnɔ a na apɛpɛ muwonisilo,
okwononi owonisili. 8 Niɨnɔ a na apɛpɛ mutumisa ɓɛngɛniɨ mambɛngiɨ,
okwononi utumisi. Niɨnɔ a na apɛpɛ wa siɨpasʉ, okwononi kapá na
liɨmbɛngiɨ limoti. Niɨnɔ a na apɛpɛ wa kʉnanaga ɓɛngɛniɨ, ʉnanagiɨ na
kɛkɛlɛ na niɨnɔ usingyogo ɓatʉ ɓa yangya, okwononi agyiɨ na magyagya.

9 Siɨpananiɨsɔ kikonitɔgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ. Kyoni liɨkpʉmʉka lanyɛ,
migwinonogo na liɨkpʉmʉka lanza. 10 Ponononi luga kunu abɛ ɓomika-
muko, magya kɛkɛlɛ kobibisono. 11 Wikoni ɓatʉ ɓʉgya ligubo no
ngu niɨ makɛgʉ ɓaɓɔfʉ. Mugugubyoni Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ.
12 Wikoni na magyagya ko bulya mʉtamanagiɨ kunu, mika na liɨmbɛngiɨ
liɨnda ko ngbingo wa ɓʉkpɛkiɨ-kpɛkiɨ, wigwinonogoni na malʉmba.
13 Usingyoni ɓomomonu ɓakilisito niɨɓɔ ɓa ka yangya, manʉtiɨlya
ɓobiko ɓiɨnza.

14 Hukungulyoni niɨɓɔ ɓakamugyogyiso ɓʉɓʉnga ko Kunzi. Kunzi
uɗukilyo ɓʉɓʉnga niɨ kugbongigʉ. 15 Gwoni magyagya pa imoti na niɨɓɔ
ɓakogwa magyagya, gomoni pa imoti na niɨɓɔ ɓakagama. 16 Wikoni
na yʉkanana yanza luga kunu. Makikonito ɓatʉ ɓakiɨbiɨniɨka, luki
limoti ɓakamʉpá gʉtʉgʉ ligubo la payaya aka, magya. Makiwonisonito
iɓunu ɓamombukwana-donu abɛ makika ɓatʉ ɓa yimibo.

17 Makomigisyonito mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ.
Kisoni kagya niɨlɔ ɓatʉ ɓasiɨ ɓiko mino kagbiɨtya ɓamʉ. 18 Kika niɨ
akwananatʉ, gyoni ngu ka mutili kunu kaika na maziɨyɔ na ɓatʉ ɓasiɨ.
19 Ɓamamakiɨ, makigisyonitɔgʉ likosi. Mʉmbanzʉ kamʉgyiɨlya ɓʉnyɛ,
musoni ka maɓɔkʉ ko Kunzi kyɛ Mombukwono-dosu aɓiɨkya ka Moɓiso
ɓɛ: «Iɨmiɨ nɔ nigisya likosi, iɨmiɨ nɔ nakalya ɓʉnyɛ.» 20 Moɓiso mi
niɨmɔ aɓiɨkyatʉ gɔniɨ ɓɛ: «Mumuyoniso kakʉ kika na nza, wapá maliɨliɨ.
Kika na mʉsasa, wamusa liɨɓo. A ɓɛyɔ, wakika kagya ɓɛyɔ, ika abɛ

12:19 12:19 Wanda ka Yiɨgiɨlya 32:35.

wakika kaɗuko na makamu mo ɓuku ka mu.» 21 Wakosonitɔgu ɓunyɛ
kaundungulyaga. Luki limoti, ndungulyaga ɓunyɛ pisi kagya ɓunza.

13

Uɓongogonito ɓangama

1 Mutu wasi okwononi kauɓanga ɓangama kyɛ ɓungama ɓasi
otukyogoku ko Kunzi. Ɓatu ɓasi niɓɔ ɓa ka ɓungama Kunzi nɔ
ubisogo. 2 Kinili, mumbanzu ninɔ agyaga ɗongoso na ɓangama,
agyaga ɗongoso ka nilɔ Kunzi omoso. Ɓatu niɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ
ɓimokyisiso ndɛkɛ ni iɓu ɓamombukwana-daɓu ka munginbɔ. 3 A
ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ ɓagyaga ɓunza ɓakuɓangagigu ɓangama, luki limoti
niɓɔ ɓagyaga ɓunyɛ aka ɓɔ ɓuɓangaga. Wapatu kaiko kani wakɛgu
kauɓanga ɓangama? Gya nɛki ɓunza, ngama ubibiso, 4 kyɛ a ka ligubo
ko Kunzi kaukpamya kagya likpumuka lanza. Luki limoti, wakika
kagya ɓunyɛ, ɛɛɛ! Muɓangatu kyɛ akwananatu kaupá azaɓu. Ɨyi a
ka ligubo ko Kunzi kowonisilo ngbuta ko Kunzi ka ɓatu niɓɔ ɓagyaga
ɓunyɛ. 5 Kinili, okwononi kauɓanga ɓangama, kɛgu asi ko bulya yikya
ngbuta ko Kunzi aka, luki limoti kyɛ liyu kunu la kusɔ akamukpamya
kagya ɓɛyɔ.
6 Kinili gɔni makalyaga mino manzanza. A ɓɛyɔ, ɓatu ɓi niɓɔ
ɓogyisisaga ligubo li nilɔ kyɛ Kunzi nɔ ubisa ɓɛ ɓagyagi ɓinza.
7 Mupóni mutu wasi nilɔ okwononi ɓɛ ɓapí: kika manzanza, makalya,
kika ɓatakisi, muluwo, kika kaɓanga mumbanzu, maɓanga, kika
kabibiso, mabibiso.

Kaiko na sipananisɔ na ɓɛngɛni

8 Makikonito no luɓu ka mumbanzu gutugu ɓemoti aka, kiki asi
sipananisɔ aka luga kunu. Mutu yi ninɔ upaga ɓɛngɛni otulyosaga
Mutuu masi. 9 A ɓɛyɔ, Mutuu nimɔ aɓikyaga ɓɛ: «Wakosy-
onitɔgu na muko ikani mbunya ɓɛngɛni, wakamwonitɔ mumbanzu,
wakiɓonitɔgu, wakototonilyonitɔgu luki ka ɓɛngɛni», na magɔgɔ masi
amumukana ka mutuu mimoti aka ɓɛ: «Mupa wai-daku abɛ iwɛ
mombukwana-daki yi.» 10 Mutu yi ninɔ apaga wai-daki kagyilyigu
ɓunyɛ gutugu ɓumoti aka. Kinili, sipananisɔ otulyosaga Mutuu masi.

Wikoni ɓakitulya ka yigoku ka Yeso

11 Gyoni ɓɛyɔ kyɛ makaiba ɓinza ambɛ ngbinga tino nɔ ta mino
mbiya wanu: ngbingo muzuzuko itulyonini. A ɓɛyɔ, mbiya wanu,
muhukuso a kuwa ɓuwobi na iɓusu kakitaga ngbingo yi ninɔ tabailya
ndi mino. 12 Biti idukulogini, lisyɛ a ɓuwobi katinikaga. Tosini nɛki
yigya yanyɛ yo biti, tava makpumuka ma lunga nimɔ ɓulananaga
nomu na lisyɛ. 13 Tikini na yigya yanza niyɔ okwononi kaiko na
lisyɛ. Tiɓuulyini ka mukɔɗɔɗɔ ma malili, ka libuma, ka ɓilya, ka
makpumuka manyɛnyɛ, ka mosooni na ko misa mopi. 14 Luki limoti,
wimokisyoni ɔɓili wambiya kusɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
ni makosigu ɓata likpumuka la nzuyi kamuluto kagya musasa ma
nzuyi.

12:20 12:20 Wanda ka Mogbitoku 25:21-22. **13:9** 13:9 Wanda ko Pupo 20:13-17; Yigilya 5:17-21; Ɓalawi 19:18.

14

Makabisonito mʉmbanzʉ na mʉkɔmbʉ

1 Mutilyoni ɓɨnza mʉtʉ nɨnɔ a na ɓʉpɔ ka baya nɨ makɛgʉ na ɨɓʉ na
ɓoɗongoso ka mʉtamanagɨ kakɨ. 2 Mʉtʉ wagɔgɔ ɨnaga pisi ka baya
kakɨ ɓɛ akwanana kalya malɨlɨ masɨ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ a
na ɓʉpɔ ka baya alyaga ɨyɨ asɨ mapakʉ aka. 3 Mʉtʉ yi nɨnɔ alyaga
ɨyɨ makpʉmʉka masɨ kokwononigʉ kamɨna payaya nɨnɔ alyaga ɨyɨ
mapakʉ aka. Na gɔnɨ, nɨnɔ alyaga mapakʉ kabisonito na mʉkɔmbʉ
nɨnɔ alyaga makpʉmʉka masɨ, kyɛ Kunzi atilyoni. 4 Ɨwɛ nɨ wanɨ kabiso
mʉgya-ligubo ka mʉtʉ wagɔgɔ na mʉngɨmbɔ? Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ
kigwinonogo ka ligubo kakɨ ikanɨ kasa, nɨlɔ andi mbʉkwakɨ aka. Luki
limoti, igwinonogo ka ligubo kakɨ kyɛ Mombukwono-dosu nɔ a no ngu
kamomoso.
5 Mʉtʉ wagɔgɔ ɨnaga abɛ masyɛ magɔgɔ mɔ a na ɨzangɨya kakɨtaga,
luki limoti ka mʉtʉ wagɔgɔ, masyɛ masɨ a mʉɗɔngɔnɨ. Okwononi
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ibi ɓɨnza ka lɨmbɛngɨ kakɨ nɨlɔ akabaɨlya. 6 Mʉtʉ
nɨnɔ obibisaga lɨsyɛ limoti kakɨtaga magɔgɔ, agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá
Mombukwono-dosu ɨbɨba. Mʉtʉ nɨnɔ alyaga malɨlɨ masɨ, agyaga ɓɛyɔ
ko bulya yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba kyɛ amigisyaga Kunzi ɨbɨba ko
bulya malɨlɨ. Mʉtʉ nɨnɔ alyaga ɨyɨ mapakʉ aka agyaga ɓɛyɔ ko bulya
yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba, ɨyɨ amigisya gɔnɨ Kunzi ɨbɨba. 7 A ɓɛyɔ,
kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu nɨnɔ a na ngu kʉgʉ wa
ɔɓɨlɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi, kɛgʉ gɔnɨ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wa kukwakʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi,
8 takika na ɔɓɨlɨ, a ko bulya yibibiso Mombukwono-dosu, takokwo, a
ko bulya kabibiso ɨyɨ aka gɔnɨ. Kinili, kika gʉtʉgʉ kanɨ ta na ɔɓɨlɨ ikanɨ
tokwini, ta mukumbo ka Mombukwono-dosu. 9 A ɓɛyɔ, Kilisito okwa
ndɨ, opupo ka mbʉkʉ kyɛ iki Ngama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogoni na nɨɓɔ
ɓa ɓuɓisi. 10 Luki limoti, ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wabisaga mino mamakʉ
na mʉngɨmbɔ? Na ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wamɨnaga mino mamakʉ
payaya? Iɓusu ɓasɨ tika ndɛkɛ ko ngbongu kambwa ko Kunzi. 11 A
ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨmɨ, Mombukwono-donu, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ:
ɓatʉ ɓasɨ ɓoɓuna ndɛkɛ moli kambwa kamɨ,
na ɨɓʉ ɓasɨ ɓebibisa ndɛkɛ.»
12 Kinili, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ozukaga ndɛkɛ lɨkpʉmʉka kakɨ
mombukwana-dakɨ yi kambwa ko Kunzi.

Wakagwisisonito mamakʉ ka ɓʉnyɛ

13 Tosini nɛkɨ kobisono na mʉkɔmbʉ luga kusu. Luki limoti,
okwononi kagya ɓɛ: Takagyilyonito mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka nɨlɔ akwanana kasokisogo ikanɨ kagwisiso. 14 Matɨkana
kamɨ na Mombukwono-dosu Yeso emibisoni ɓɨnza ɓɛ malɨlɨ gʉtʉgʉ
mimoti aka kɛgʉ ɔpɛ. Luki limoti, mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ a ɔpɛ, alya ka
yakɔlyɨ aka, mʉtʉ yi nɨnɔ imokyini nɨ ɨyɨ aka ka ɓʉnyɛ. 15 Wakika mʉtʉ
wanyɛ ko misa ka mamakʉ ko bulya malɨlɨ nɨmɔ walyaga, wakɛgʉ na
sɨpananɨsɔ. Wakoputikosonito baya ka mʉtʉ nɨnɔ Kilisito akwilyaga
ndɨ ko bulya malɨlɨ. 16 Kokwononigʉ ɓɛ luki nɨlɔ a lanza ku kunu
inisoni abɛ kika luki lanyɛ ko misa ka ɓatʉ ɓagɔgɔ. 17 A ɓɛyɔ, Ɓʉngama

14:2 14:2 Wanda ka 1 Ɓakolito 10:25-27. **14:11** 14:11 Wanda ka Isaya 45:23. **14:16** 14:16 Wanda ka 1 Ɓakolito 10:29.

ko Kunzi kɛgʉ ko bulya malɨlɨ ikanɨ ko bulya luki limwo. Luki limoti,
a ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága: ɓungbingbili,
mazɨyɔ na magyagya. 18 Mʉtʉ yi nɨnɔ agugubyogo Kilisito ko pisi yi
nɨyɔ, ikaga mʉtʉ wanza ko misa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ.
19 Kinili, tokisini na kɛkɛlɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a na ɨzangɨya ko
bulya yɨpá mazɨyɔ, na nɨlɔ atihukwilya pisi katʉngbʉlanaga ka baya.
20 Makoputonitɔgʉ ligubo ko Kunzi ko bulya malɨlɨ. A lɨngʉnʉ ɓɛ
takwanana kalya malɨlɨ masɨ, luki limoti, kɛgʉ ɓɨnza kalya luki nɨlɔ
akwanana kagwisiso ɓɛngɛnɨ. 21 Kɛgʉ ɓɨnza kalya makɔlɔ ikanɨ
kamwo vinya na kagya makpʉmuka masɨ nɨmɔ akwanana kagwisiso
mamakʉ. 22 Ɓuulyogo tamanaga kakʉ mombukwana-dakɨ ko bulya
makpʉmʉka mi nɨma kambwa ko Kunzi. Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ
kikogigʉ na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ kanɨ akapa kagya lɨkpʉmʉka! 23 Luki
limoti, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ mʉmbanzʉ nɨnɔ akalya
malɨlɨ na ɓotumo kyɛ nɨyɔ akowonisilo ɓɛ kɛgʉ wakamaga ka baya.
Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ kɛgʉ kotukyoku ka baya a ɓʉnyɛ.

15

Togyogini nɨlɔ uɓosilo gɔnɨ ɓɛngɛnɨ

1 Iɓusu nɨɓɔ ta ɓapʉpʉ ka baya, tokwononi kaʉtʉngbʉlaga ɓatʉ
nɨɓɔ ɓa na ɓʉpɔ ka baya. Tokokwononigʉ kakɨsa nɨlɔ aka lɔ atiɓosilo.
2 Okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu akɨsɨ kauɓosilo ɓɛngɛnɨ,
kaʉtʉngbʉlaga, na kaungotiso ka baya. 3 A ɓɛyɔ, Kilisito kakɨsagɨgʉ
ndɨ nɨlɔ aɓosilaga ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ. Luki limoti, igyonosa
ndɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi ikpiko mino ɓɛ: «Kunzioooo! Mosikoni
nɨmɔ ɓʉsɨkaga ndɨ, emigilyoku kʉwa ndɨ ɨmɨ.» 4 Masɨ nɨmɔ ikpikaga
ndɨ ndɛlɨ ka Moɓiso ko Kunzi, ikpikaga ndɨ kyɛ atitɨwɨ. Moɓiso
mi nɨmɔ atɨpága lɨmbɛngɨ lɨnda, atitumisa mambɛngɨ ɓɛkyɛ tiki
na mʉtamanagɨ. 5 Kunzi nɨnɔ apága lɨmbɛngɨ lɨnda na otumiso
mambɛngɨ, amʉpí yʉkanana luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso-Kilisito
apaga mino. 6 Kʉwa wa gɔ wa, iɓunu ɓasɨ, mika kabibiso Kunzi, Abakɨ
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na lɨyʉ limoti.

Mongoni Manza a ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

7 Tilyononi luga kunu kyɛ Kunzi avɨ ɨbɨba mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kilisito
amʉtɨlya ndɨ mino. 8 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ Kilisito
odoku ndɨ kaiko mʉgya-ligubo ka Ɓayuda kowonisilo lɨngʉnʉ ko Kunzi
pisi kautulyoso ɓagʉmɛ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ ɓatɨtaɓʉ. 9 Odoku ndɨ gɔnɨ
kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓabibisi Kunzi ko bulya lɨmbɛngɨ kakɨ
lo kumbu, ɓɛgɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kinili, nubibisaga ndɛkɛ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
nɨmbɨlaga ndɛkɛ ko bulya ɨbɨba yo lino kakʉ.»
10 Moɓiso aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ:
«Iɓunu, ɓatʉ nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, gwoni magyagya pa imoti na
lɨvananza nɨlɔ Kunzi apʉnaga ndɨ!»
11 Oɓikyoku ɓata ɓɛ:
«Iɓunu ɓɛvananza ɓayasɨ, mubibisoni Kunzi,
iɓunu ɓatʉ ɓasɨ, mubibisoni.»

15:3 15:3 Wanda ka Mambʉ 69:10. **15:9** 15:9 Wanda ka Mambʉ 18:50. **15:10** 15:10 Wanda ka Yɨgɨlya 32:43. **15:11** 15:11 Wanda ka Mambʉ 117:1.

12 Mugyalandʉ Isaya aɓɨkya gɔnɨ ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza ka Yɛsɛ* odokuto ndɛkɛ,
amaga ndɛkɛ, alya ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza,
na ɓɛvananza ɓobisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ kʉ kakɨ.»
13 Kunzi nɨnɔ apága mʉtamanagɨ, amutumisi na magyagya na mazɨyɔ ko bulya baya nɨyɔ ma noyu kʉ kakɨ, iba motumi na mʉtamanagɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

14 Ɓamamakɨ, ɨmɨ ɓɨkpɛ nakaiba ɓɨnza ambɛ ma ɓatʉ ɓanza kʉgbɛ, ɓutumo na masɨ nɨmɔ okwononi ɓɛ mibi, mibagatʉ kapánana mʉtɨwɨ. 15 Luki limoti, namukpikilyagatʉ makpʉmʉka mudingi ka balʉwa kamɨ nɨ nakɛgʉ na kʉɓangakʉ, kamutomosyo mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ. Nokpikaga ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ɨzɨyɔ nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ, 16 kaika mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito luga wa ɓɛvananza nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nakagya ligubo abɛ kumu ko Kunzi kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ, iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɨɨtɨ apɛpɛ nɨnɔ aɓosilaga Kunzi, apɛpɛ nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓuɓisoni ɓitu. 17 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, nakwanana nɛkɨ kaɨbɨba ko bulya ligubo nɨlɔ nakagyɨlya Kunzi. 18 A ɓɛyɔ, nakɨkpʉnda kaɓɨkya lɨkpʉmʉka, ika nɨlɔ aka lɔ Kilisito otulyosa ndɨ pisi kʉ kamɨ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓamibi Kunzi. Agya ndɨ nɨlɔ pisi ka mʉnzɨna na yɨgya kamɨ, 19 pisi ko ngu ya mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ nagya ndɨ ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Kinili, naɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka Kilisito ka ɓa pa ɓayasɨ katʉkya ka Yelusalɛma na kadwɛ ka iwili ya Ililiko. 20 Luki limoti, na ndɨ kapa kaɓɨkyaga Mongoni Manza asɨ ka ɓapa nɨɓayɔ ɓakanukonigʉ mino mongoni ka Kilisito, kyɛ nakɛgʉ ndɨ kapa kopika ka muɓumbe ka mʉtʉ wagɔgɔ. 21 Nagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉɓɨkyagagʉ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓamɨnatʉ ndɛkɛ,
a ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉkanagʉ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓotombisyatʉ ndɛkɛ.»

Pɔlɔ a na tamanaga kaaga ka Lʉma

22 Ligubo lo Mongoni Manza lɔ ɛkpɨngba ndɨ nganga ɓɨkyɔ kaɨnda ku kunu kʉ. 23 Luki limoti, mbɨya wanʉ nomoni ligubo kamɨ ka ɓewili ɓi nɨɓayɨ. Kʉsɔ wa ɓyanga ɓudingi, nikaga na mʉsasa kaɨnda kamʉmɨna. 24 Naɓyɛ ɓanʉ kʉ, ngbingo yi nɨnɔ nika ɓanʉ mino kaɨnda ka Ɨsɨpanyɛ. A ɓɛyɔ, na na mʉtamanagɨ kamʉmɨna wa nika ɓanʉ mino kakɨtaga kʉ ɓɛyɔ. Togwa ɓanʉ na iɓunu magyagya ka masyɛ makɛɗɛ. Na gɔnɨ kapa ambɛ ipoponito ɓanʉ ko bulya lɨgʉndʉ li nɨlɔ. 25 Luki limoti, mbɨya wanʉ, nakaɨnda ka Yelusalɛma kagya ligubo pa imoti na ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ kʉ ɓɛyɔ. 26 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa iwili ya Makedonia na nɨɓɔ ɓa Akaya ɓukononi ɓi, ɓʉmʉmʉla ɓangyɔ ko bulya ka ɓatʉ ɓa yangya nɨɓɔ ɓa luga ka ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ ɓa ka Yelusalɛma. 27 Ɓukononi ɓi nɨ ɨɓʉ aka kaʉmʉmʉla ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ kyɛ okwononi ɓi kagya ɓɛyɔ aka yɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓinisana ndɨ na muhukuso ko bulya ka Ɓayuda, okwononi nɛkɨ ɓɛ ɨɓʉ ɓusingyitɔ gɔnɨ Ɓayuda na mukumbo kaɓʉ. 28 Wa nama ɓanʉ mino kaʉlʉpyá ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ, naɓyɛ ɓanʉ pisi kʉ kunu kaaga ka Ɨsɨpanyɛ. 29 Nakaiba ambɛ wa nosila

* **15:12** 15:12 Yɛsɛ: A ndɨ abakɨ Daudi. **15:21** 15:21 Wanda ka Isaya 52:15.

ɓanʉ mino ku kunu kʉ, nadwɛ ɓanʉ mutumo na ɓʉɓʉnga ka Yeso-Kilisito ɓɨɗɛ.
30 Ɓamamakɨ, nakaɨtatanaga na iɓunu ko lina ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na ka sɨpananɨsɔ nɨsɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ambɛ isingyoni ka lʉnga nɨlɔ no mino pisi ka malʉmba. 31 Ilumbilyoni ambɛ Kunzi eɓuulyogitɔ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso ɓo Mongoni Manza nɨɓɔ ka Yudɛa, iba ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ ka Yelusalɛma ɓʉtɨlyɨtɔ ɓangyɔ nɨɓɔ nakaɨnda na iɓu. 32 Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi kapa, nadwɛ ɓanʉ ku kunu kʉ, mutumo na magyagya ɓɨɗɛ. Noyukuma ɓanʉ mino yɨkɛɗɛ luga kunu. 33 Kunzi nɨnɔ apága mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ. A ɓɛyɔ.

16

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakilisito Ɓalʉma

1 Namusilyi mʉsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Foibɛ nɨnɔ a mʉgya-ligubo ka kanisa ya Kenekulɨa, 2 ambɛ mutilyoni ɓɨnza ko lino ka Mombukwono-dosu, ɓɛyɔ okwononi mino kaʉgyɨlya ɓatʉ ko Kunzi. Musingyoni ka masɨ nɨmɔ ika na nzoyi yi. A ɓɛyɔ, ɨyɨ obinikoni ɓuti ka ɓatʉ ɓudingi gʉtʉgʉ ɨmɨ aka mombukwana-dakɨ yi.
3 Namuusogito Pelesila ɨɓʉ na mbʉnyakɨ ɓɛyɔ ka Akila, iɓusu na ɨɓʉ ta ɓagya-ligubo ka Yeso-Kilisito. 4 Ɓa ndɨ ɓuwobi kolumwogo ko bulya kamɨ. Kɛgʉ asɨ ɨmɨ aka nɔ nakaumigisyo ɨbɨba, luki limoti makanisa ma giyo ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓakagya ɓɛgɛyɔ. 5 Numuusogito gɔnɨ ɓatʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kaɓʉ. Namuusito wai-damɨ ɓɛyɔ ka Ɨpɛnɛtʉ nɨnɔ a mʉtʉ wa mambwa ka baya mongoni ka Kilisito ka iwili ya Azia. 6 Namuusogito Malia nɨnɔ amugugubya ndɨ kʉgbɛ. 7 Numuusogito ɓava-kʉkamɨ ɓɛyɔ ka Andoloniko na Yunia, nɨɓɔ ɓatigwi ndɨ na ɨɓʉ ka bɔlɔkɔ. Ɓa na ɨbɨba yidingi luga ka ɓatʉtʉmbwa, ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓɨɨta ndɨ ɓakilisito kambwa kamɨ.
8 Namuusito Apuliatʉ, wai-damɨ mʉpaka kʉsɔ ka Mombukwono-dosu. 9 Namuuso Ulubano, mʉgya-ligubo ka Kilisito pa imoti na iɓusu, na Sitakisi, wai-damɨ mʉpaka. 10 Namuuso Apɨlɛ, nɨnɔ igwinanaga ndɨ ka baya. Numuusogo gɔnɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ ka Alisitobulu. 11 Namuusito mamakɨ ɓɛyɔ ka Elodiyo. Numuusogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu, nɨɓɔ ɓikaga ka ndaɓʉ ka Nalukiso. 12 Namuusogito Tɨlɨfɨna ɨɓʉ na Tɨlɨfʉsa. Ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓaguguɓya ndɨ Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ. Namuusogo gɔnɨ wai-damɨ ɓɛyɔ ka Palusi, nɨnɔ agyɨlya ndɨ gɔnɨ Mombukwono-dosu ligubo na kɛkɛlɛ. 13 Namuusito Lʉfʉ, nɨnɔ mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ ka Mombukwono-dosu na amakɨ. Ɨyɨ mama yi nɨnɔ navaga gɔnɨ abɛ mama aka ɓɨkpɛ. 14 Namuusito Asukilisito, Fuligo, Ɨlɨmɛ, Patʉlʉba, Ɨlɨma na ɓomomosu nɨɓɔ ɓa pa imoti na ɨɓʉ. 15 Namuusito Fɨlɔlɔgɔ na Yulia, Nɨlɨɔ na mʉsalɨ kakɨ, Ulipa na ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ nɨɓɔ ɓa pa imoti na ɨɓʉ. 16 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko. Makanisa ka Kilisito masɨ amumuusogito.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

17 Iɓunu ɓamamakɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ wiminyonito na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamakya yɨgbananaga, kyɛ ɓakaʉtʉmba ɓakilisito ko pisi ya ɓungbingbili, ɓanagya di na nɨlɔ ɓamuwonisilya ndɨ. Makuɓyenitɔgʉ.

18 A ɓɛyɔ, inguo ya ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ kagugubyo Kilisito,
Mombukwono-dosu, luki limoti ɓakoguguɓyo asɨ ɓamʉma kaɓʉ aka.
Pisi ka mʉnzɨna kaɓʉ mandɛngɛ-ndɛngɛ na ma kʉɓɔɓɔkʉ, ɓʉɓɔɓɔgɔ
ɓatʉ ɓa mambɛngɨ mopoli. 19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ɓɛyɔ iɓunu
maɓangaga mino Mombukwono-dosu. Kinili, nakogwa magyagya ko
bulya kunu. Nakapa ambɛ wikoni ɓagɛgɛlɛ ɓʉgya lɨkpʉmʉka lanza,
mika ɓakɨmɨnya kakya ɓʉnyɛ. 20 Kunzi, nɨnɔ apága mazɨyɔ, aɗɨtagatʉ
ɓanʉ Abɨlɨ kusili wa ɓakagba kunu. Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito iki pa imoti na iɓunu.
21 Timotio, nɨnɔ tagyaga na ɨyɨ ligubo amumuusito. Ɓava-kʉkamɨ
ɓɛyɔ ka Lukio, Yasoni na Sosipateli ɓamumuusogito gɔnɨ. 22 Ɨmɨ Telitio,
nɨnɔ nokpiki moɓiso mi nɨma, namumuusito ko lino ka Mombukwono-
dosu.
23 Gayɔ, nɨnɔ etilyi ɓi kʉ kakɨ amumuusogito. Ɓatʉ ɓa kanisa
ɓamʉmʉkanaga kʉ kakɨ. Ɨlasɨtɔ nɨnɔ oɓuulyogo ɓuyi ɓa gʉɗʉ
amumuusito, gʉtʉgʉ momosu ɓɛyɔ ka Kwalatʉ.
[24 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu
ɓasɨ. A ɓɛyɔ.]

Bibiso ya muliɓo

25 Tabibisini Kunzi! Ɨyɨ nɔ akwanana kamungotiso ka baya,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni Manza nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kaɓɨkya.
Pisi ka Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga ko bulya ka Yeso-Kilisito,
Kunzi ibisikosa ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma katʉkya ka
ɓʉndɛlɨ aka. 26 Luki limoti mbɨya wanʉ, ipupisoni kʉwa ɓɨngbanganya
pisi ka moɓiso ka Ɓogyalandʉ, Kunzi wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ opóni mʉtʉʉ
ɓɛkyɛ ɓɛvananza ɓayasɨ ɓabaɨlyɨ, ɓagya mʉtʉʉ mi nɨmɔ. 27 Kunzi
mʉkaka, mombukwana ɓʉgɛgɛlɛ ɓasɨ avɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito Lɨkpɯmɯka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito balɯwa yi nɨmɯ. Ɨnda ndɨ kɯ ɓɛyɔ ka lɨgɯndɯ kakɨ la yɨɓa, agya syangasɯ simoti na ɓatɨmba maɗɨya. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɯɓɨkyaga ndɨ ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda Mongoni Manza kadwɛ kɯ kwa kɯ ɓapɯnga ndɨ mino kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Kolito a ndɨ gɯɗɯ wanza kɯgbɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓabato ɓosilogoku ndɨ wa kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ, na ɓambula ɓikaga ndɨ gɔnɨ ɓudingi. Ɓaɗanda ɓakɛgɯ ndɨ na kɨsa mɯɗɔngɔnɨ abɛ ka ɓagɯɗɯ ɓasɨ. Ka muliɓo, ɓuɓungusaga ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito.

Lɨkpɯmɯka li nɨlɔ akpamya ndɨ Pɔlɔ katamana ko bulyo yi, kadwɛ kɯ kwa kɯ ukpikilya ndɨ mino balɯwa wa mambwa (wanda 1 Ɓakolito 5:9), kaɯɓɨkya ɓɛ ɓakosyonitɔgɯ ka mɯɗɔngɔ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ. A ɓɛyɔ, Ɓakolito ɓakpikilyatɯ ndɨ Pɔlɔ. Luki limoti, ɓakaɓyɛgɯ ndɨ mɯtɨwɨ mudingi nɨmɔ ɯpá ndɨ. Ɓatɯ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katɯmbɯlyaga Pɔlɔ makpɯmɯka dididi ko bulya ka Ɓakolito, mongoni mi nɨmɔ kɛgɯ ndɨ manza.

Osisilya kɯwa ndɨ kausikisya ka balɯwa yi nɨnɔ ɓakpikilya ndɨ nɔ, ɯpá gɔnɨ mɯtɨwɨ. Pɔlɔ ɯpá ndɨ mɯtɨwɨ ko bulya makpɯmɯka makpɯ abɛ yɨgbananaga ka Ɓakilisito, ɓɨlya, vanana, kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ka apɛpɛ wa gbɨlɨtɔ, Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, makpɯmɯka mi nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága, na pupo ka mbɯkɯ.

Pɔlɔ a ndɨ wakisiso ko misa ka ɓɯ kaɯtɯmbɯlyaga makpɯmɯka mi nɨmɔ okwononi ndɨ ɯɓɨkyɨ. Ʊɓɨkya ndɨ ɓɛ yigwinonogo na Yeso aka yɔ okwononi kapá pisi ka makpɯmɯka mi nɨmɔ, na kaika na sɨpananɨsɔ na mɯmbanzɯ okitogi makpɯmɯka masɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-9*
Ɓakilisito ɓokokwononigɯ kabɯmana ikanɨ kaɨgbananaga *1:10–4:21*
Ɓakilisito ɓokokwononigɯ kagyagyana *5:1–6:20*
Ɓalɯkɯ na ɓoko kaɓɯ *7:1-40*
Okwononi kamɯkana Kunzi nɨ kɛgɯ gbɨlɨtɔ *8:1–11:1*
Ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko ka makanisa *11:2–14:40*
Ɓɛyɔ Kilisito aɗɨtaga ndɨ mino kukwakɯ *15:1-58*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatɯ ɓa yangya *16:1-4*
Pɔlɔ a wakɨtɯlya ka lɨgɯndɯ *16:5-12*
Mɯtɨwɨ na yuuso *16:13-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ɓɛ niki atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito kyɛ ɨyɨ Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ. Iɓusu na mika-mama ɓɛyɔ ka Sositeni, tamumuusito. 2 Namukpikilyi iɓunu kanisa ko Kunzi nɨyɔ a ka Kolito, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amɯmakaga ndɨ ɓɛ wikoni ɓatɯ kakɨ ɓɨkpɛ, amuɓuɓisa ndɨ ɓitu pisi ka Yeso-Kilisito. Balɯwa yi nɨmɯ, a gɔnɨ ko bulya ka ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatwaga lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ. Ɨyɨ nɔ a Mombukwana-daɓɯ na

Mombukwono-dosu gɔnɨ. 3 Obosu Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisilya Kunzi ɨbɨba

4 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ kamɨ ɨbɨba masyɛ masɨ ko bulya kunu, ka
ɨzɨyɔ nɨyɔ amʉpá ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito. 5 A ɓɛyɔ, pisi kaiko luki
limoti na Kilisito, Kunzi amupóni ndɨ lɨngama lasɨ, nɨlɔ la mʉnzɨna
na nɨlɔ la yimibo. 6 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akainisono pisi kaigwinonogo
kunu ko mongoni nɨmɔ takamʉpága kʉgʉ ka Kilisito. 7 Mbɨya wanʉ,
kɛgʉ nɛkɨ ɓata na apɛpɛ ko Kunzi gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ amuɓwi,
iɓunu ɓi nɨɓɔ makaɓʉndaga ngbingo nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito igoku ndɛkɛ mino. 8 Ɨyɨ nɔ amumomosa ndɛkɛ lɨngʉnʉ kadwɛ
ka muliɓo, kyɛ mʉmbanzʉ kamuɓukulyogonitɔgʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ
mino. 9 Kunzi utulyosogo ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ. Ɨyɨ nɔ amʉmakaga ndɨ ɓɛ
wikoni luki limoti no mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ka Kanisa ya Kolito

10 Ɓomika-mama, nakaɨgama na iɓunu ko lino ka Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito ambɛ wikoni na yʉkanana. Yɨgbananaga kikonitɔgʉ
luga kunu! Wikoni luki limoti, lɨmbɛngɨ limoti na tamanaga yimoti.
11 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama, ɓatʉ ɓa lɨvananza ka Kolowe ɓeɓikyi ɓi
ɓɛ atʉ na kʉkanaga luga kunu. 12 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: luga kunu,
mʉtʉ ɓemoti akaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨmɨ, na mʉtʉ ka Pɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ:
«Na ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Pɛtɛlɛ!»
Wagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Kilisito!» 13 Makasɨma ɓɛ Kilisito
a wakɨgbananaga? Ambɛ, Pɔlɔ nɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ko
bulya kunu? Ikanɨ, mogwa ndɨ iɓatiso ko lino ka Pɔlɔ? 14 Nakamigisya
Kunzi ɨbɨba, kyɛ nakaɓotisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
luga kunu, kiki nɨ Kilisipo aka na Gayɔ. 15 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ nɛkɨ
na nɨnɔ akwanana kaɓɨkya ɓɛ ɓaɓotisa ndɨ ko lino kamɨ. 16 Iyo,
iyo! Naɓotisatʉ ndɨ gɔnɨ Sɛtɛfanɔ na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ. Luki
limoti, nakibigʉ ikanɨ naɓotisa ndɨ ɓata mʉtʉ wagɔgɔ tino. 17 Kilisito
ketikokugʉ ndɨ kauɓotiso ɓambanzʉ, luki limoti, kaɓɨkyaga Mongoni
Manza. Kapagɨgʉ ɓɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ na mʉnzɨna
ma yimibo ka ɓambanzʉ, kyɛ ɨzangɨya ya kukwakʉ ka Kilisito ka
mʉsalaba kikonitɔgʉ payaya.

Yeso-Kilisito nɨ ngu na yimibo ko Kunzi

18 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza ma kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba a
abɛ lɨkpʉmʉka la ɓungingi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakoɓungogo. Luki limoti, a
ngu ko Kunzi ku kusu ɓi nɨɓɔ tinisono na muhukuso. 19 Kyɛ Moɓiso
Motu aɓɨkya ɓɛ:
«Nɨna ndɛkɛ ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓagɛgɛlɛ payaya,
Napʉta yimibo ka ɓatʉ ɓa yimibo.»
20 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓɨkya sɛ kʉwa ɓata ɓʉnɨ? Gʉtʉgʉ
ɓatʉ ɓa balʉwa aka? Ikanɨ ɓatʉ ɓakibo mʉnzɨna? Kunzi owonisiloni
ndɨ ɓɛ yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a ɓungingi. 21 A ɓɛyɔ, Kunzi, pisi
ka yimibo kakɨ omosoni ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓakamibonito
pisi ka yimibo kaɓʉ. Kinili, ɨna ndɨ ɓɨnza kauhukusogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓabaya pisi ka mongoni nɨmɔ naɓɨkyaga, aninisono abɛ lɨkpʉmʉka la

ɓungingi. 22 Ɓayuda ɓapaga ɨɓʉ ɓɛ ɓʉgyɨlyɨ makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga kyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ. Ɓagiliki ɓakɨsaga ɨɓʉ yimibo. 23 Wɨna sɛ,
ɨɓusu takaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ
ka mʉsalaba. Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ɓɛ Mongoni mi nɨmɔ a lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ ogwisisogo ka baya, na Ɓagiliki ɓanaɓɨkya ɨɓʉ ɓɛ a lɨkpʉmʉka
la ɓungingi. 24 Luki limoti, ka ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ, iki
Muyuda ikanɨ Mugiliki, Kilisito a ngu na yimibo ko Kunzi. 25 A ɓɛyɔ,
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi agyaga aninisono abɛ ɓungingi, a ɓʉgɛgɛlɛ
ɓudingi kakɨtaga ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓambanzʉ. Na nɨlɔ inisonogo abɛ kiko
ɓʉpɔ kʉ kakɨ a no ngu kakɨtaga ngu ka ɓambanzʉ.
26 Ɓomika-mama, winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉmakaga mino: luga
kunu, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya lɨmbanzʉ, ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ɓa
ɓakɛɗɛ, ɓatʉ ɓa kinisoniso ɓa ɓakɛɗɛ na ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa ɓakɛɗɛ
gɔnɨ. 27 Luki limoti, Kunzi apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa
ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kiko ma payaya, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ suni.
Apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kiko ma ɓʉpɔ,
kyɛ upísisi ɓatʉ ɓo ngu suni. 28 Apʉnaga ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka nɨmɔ
ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kɛgʉ na ɨzangɨya, nɨmɔ ma payaya ko misa
ka ɓambanzʉ na nɨmɔ kɛgʉ pɔ gʉtʉgʉ luki, kyɛ apʉtɨ makpʉmʉka
mi nɨmɔ ɓɨnaga abɛ kiko ma ɨzangɨya. 29 Kinili, kɛgʉ na mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaɨbɨba kambwa ko Kunzi. 30 Pisi
kʉ kakɨ, ɨɓunu ma luki limoti na Yeso-Kilisito na ɨyɨ nɔ atidulyoku ndɨ
na yimibo nɨyɔ otukyoku ko Kunzi. Pisi ka Kilisito, Kunzi atigyoni
ndɨ ɓatʉ ɓongbingbili, ɓatʉ ɓotu, atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ. 31 Kinili,
Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kaɨbɨba, ɨbɨbɨ na nɨlɔ
Mombukwono-dosu agya.»

2

Mongoni Manza ko bulya ka Yeso nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba

1 Ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ nɨnda ndɨ mino ku kunu
kamʉɓɨkyaga Mongoni kʉgʉ wa ɓodikidî ko Kunzi, ɨmɨ, nakiwon-
isilagʉ ndɨ abɛ mʉtʉ wa kiba mʉnzɨna ikanɨ abɛ mʉtʉ wa yimibo
yidingi. 2 A ɓɛyɔ, wa na ndɨ mino luga kunu, nakapagʉ ndɨ kobiso
lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka magɔgɔ, kiki asɨ kamibo Yeso-Kilisito aka
nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba. 3 Kinili, nɨnda ndɨ ku kunu ka
ɓʉpɔ, nzʉyɨ anɛtwa ɓɨkyakyakya na kʉɓangakʉ. 4 Mʉnzɨna na mʉtʉʉ
kamɨ kɛgʉ ndɨ nɨmɔ makuɓulisya ɓambanzʉ ikanɨ nɨmɔ ma yimibo ya
ɔɓɨlɨ. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a ndɨ kowonisila ngu kakɨ, 5 kyɛ
baya kunu kigumyonitɔgʉ ka yimibo ka ɓambanzʉ, luki limoti ko ngu
ko Kunzi.

Bʉgɛgɛlɛ ko Kunzi

6 Ngbingo yi nɨnɔ tʉtɨwago mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉngata ka baya, tatɨwaga
na yimibo ya lɨngʉnʉ nɨ kɛgʉ nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ikanɨ nɨyɔ ka
ɓangama, kyɛ ɓa ɓatʉ ɓulumwogo. 7 Yimibo nɨyɔ tanzɨnaga na iyu, a
nɨyɔ otukyogoku ko Kunzi. A lɨkpʉmʉka nɨlɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ
kotombisyo na yimibo kakɨ ɓɨkpɛ na a lakɨsʉma ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ kyɛ
tikito gɔnɨ ka ɨbɨba kakɨ. 8 Luga ka ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ, kɛgʉ na ɓemoti

1:31 1:31 Wanda ka Yelemia 9:24.

nɨnɔ iba ndɨ yimibo yi nɨyɔ. Ɓakiba ndɨ, iba ɓakabangɨlagagʉ ndɨ
Mombukwana ɨbɨba ka mʉsalaba. 9 Luki limoti, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Nɨlɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɨnagʉ ikanɨ kaʉkana,
nɨlɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓɛmoti aka katamanagagʉ,
imu mɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga.»
10 A ɓɛyɔ, Kunzi atihukulya ndɨ iɓusu ɓɨngbanganya dikiɗi kakɨ pisi
ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. Lɨmbɛngɨ-Lotu ibaga masɨ, gʉtʉgʉ tamanaga nɨyɔ
ayakɨsʉma kʉsɔ ko Kunzi. 11 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
nɨnɔ akwanana kaiba tamanaga ka mʉtʉ wagɔgɔ, kiki nɨ lɨmbɛngɨ nɨlɔ
aka lɔ a kʉsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ. A ɓɛgɛyɔ, kɛgʉ na nɨnɔ akwanana kaiba
tamanaga ko Kunzi, kiki asɨ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka. 12 Takinisanagʉ
ndɨ iɓusu na lɨmbɛngɨ la ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Luki limoti, na Lɨmbɛngɨ nɨlɔ
otukyoku ko Kunzi, kyɛ tibi makpʉmʉka manzanza nɨmɔ Kunzi atɨpá
ndɨ ka ɨzɨyɔ. 13 Ngbingo yi nɨnɔ tanzɨnaga mino, takanzɨnagɨgʉ na
yimibo ka ɓambanzʉ, luki limoti, taɓɨkyaga nɨlɔ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi
atiwonisilogo, tanozukogo makpʉmʉka ma Lɨmbɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa
na Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kʉsɔ kaɓʉ.
14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ɨyɨ na tamanaga ka ɓambanzʉ aka,
kabaɨlyagɨgʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ otukyogoku ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ɓungingi kʉ kakɨ, kakwananɨgʉ kotombisyo, kyɛ
Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ awonisilo ɓi. 15 Mʉtʉ nɨnɔ a na Lɨmbɛngɨ ko
Kunzi akwanana kotombisyo makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, nɨmɔ
Lɨmbɛgɨ ko Kunzi agyaga ɨyɨ, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
akwanana kotombisyo. 16 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso
Motu ɓɛ:
«Wanɨ nɔ ibaga tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wanɨ nɔ akwanana katɨwa?»
Luki limoti, iɓusu, ta na tamanaga ka Kilisito!

3

Ɓatʉ ka Kilisito nɨ ɓa wanɨ?

1 Ɓomika-mama, wa ta ndɨ mino na iɓunu, nakamʉnzɨnɨlyagɨgʉ ndɨ
ɨmɨ abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Luki limoti, akʉngaga
ndɨ ɓɛ namʉnzɨnɨlyɨ abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ
ka baya. 2 Namʉpága ndɨ molungo aka nɨ kɛgʉ malɨlɨ mousu-usu kyɛ
makakwananɨgʉ ndɨ kotokwo. Gʉtʉgʉ mbɨya wanʉ, makakwananɨgʉ
ɓɛgɛyɔ, 3 kyɛ ma mbɛyɨ ɓata abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ. A
ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ mo mino no miso mopi na mosooni luga kunu,
nɨyɔ kɛgʉ kowonisilo ɓɛ ma mbɛyɨ ɓata abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ aka? Yɨgya
kunu kɛgʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ aka? 4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓemoti
luga kunu o mino kaɓɨkya ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Pɔlɔ», na wagɔ ɓɛ «Na
ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ», yɨgya yi nɨyɔ kɛgʉ mbɛyɨ ya ɔɓɨlɨ?
5 Apɔlɔ mbɛyɨ nɨ wanɨ? Na Pɔlɔ nɨ wanɨ? Iɓusu, ta ɓagya-ligubo ko
Kunzi, nɨɓɔ tamʉwanyaga ndɨ pisi ya baya. Tagya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ
na apɛpɛ nɨnɔ Mombukwono-dosu apá ndɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.
6 Ɨmɨ nakʉna ndɨ masɔlɔ, Apɔlɔ oɗukaga ɨyɨ no liɓo, luki limoti, Kunzi
oɓokiso. 7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo,
ɓasɨ ɓa payaya. Kunzi yɨkaka aka nɔ a na ɨzangɨya kyɛ ɨyɨ nɔ oɓokisaga

2:9 2:9 Wanda ka Isaya 64:3. **2:16** 2:16 Wanda ka Isaya 40:13.

masɔlɔ. 8 Nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liƀo, ƀasɨ ƀa mʉɗɔngɔnɨ.
Kunzi akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaƀyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya
ndɨ. 9 A ƀɛyɔ, tagyaga ligubo pa imoti no Kunzi. Iƀunu, ma tiko kakɨ.
Ma gɔnɨ ndaƀʉ nɨyɔ akopiko. 10 Kaƀyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ɛpá,
nakpɔ ndɨ muƀumbe mʉɗɔngɔnɨ abɛ mupipiko wa kimibo. Mbɨya
wanʉ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ akopika kʉgʉ yi. Luki limoti, mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka ɨmɨnyɨtɔ ƀɛyɔ o mino kopika kʉgʉ yi. 11 A ƀɛyɔ, mʉtʉ
wagɔgɔ kakwananɨgʉ ƀata kobiso muƀumbe magɔgɔ kiki nɨmɔ aka
mɔ. Muƀumbe mi nɨ Yeso-Kilisito. 12 Batʉ ƀagɔgɔ ƀakwanana kopika
kʉgʉ wa muƀumbe mi nɨmɔ na ɔlɔ, fɨza ikanɨ na matamʉ ma lɨgabʉ
lapʉ, ƀagɔgɔ na makʉ, nyasɨ ikanɨ na kasa. 13 Ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka inisona ndɛkɛ ƀɨngbanganya ka Lɨsyɛ lɨkɔ mʉngɨmbɔ. Ka lɨsyɛ
li nɨlɔ, ƀuku akɨngɨla ndɛkɛ na owonisilo ɨzangɨya ya ligubo ka mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka. 14 Mʉmbanzʉ kopika ndɨ ka muƀumbe mi nɨmɔ nɨ
ligubo kakɨ kopyigʉ, inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya. 15 Luki limoti,
ligubo li nɨlɔ kapyɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ, kinisonigʉ ndɛkɛ no luki.
Gʉtʉgʉ ƀɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉkatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ahʉka ndɛkɛ
abɛ kakɨtanaga luga wa lɨɗaɗa lo ƀuku.
16 Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ ma Ndaƀʉ ko Kunzi na Lɨmbɛngɨ kakɨ
ikaga kʉsɔ kunu? 17 Mʉmbanzʉ kapanza Ndaƀʉ ko Kunzi, Kunzi
apanza ndɛkɛ ɨyɨ ƀɛgɛyɔ. A ƀɛyɔ, Ndaƀʉ ko Kunzi a ƀitu, iƀunu ƀɔ
ma ndaƀʉ yi nɨyɔ.
18 Mʉmbanzʉ kiƀonitɔgʉ mombukwana-dakɨ yi. Mʉmbanzʉ ƀemoti
luga kunu kɨmɨna abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a na yimibo ya ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ,
okwononi ɨgyɨ abɛ ngingi, kyɛ inisoni kʉwa na yimibo ya lɨngʉnʉ.
19 A ƀɛyɔ, yimibo ya ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ a ƀungingi ko misa ko Kunzi.
Kinili, Moƀiso Motu aƀɨkya ƀɛ: «Kunzi ungyosaga ƀatʉ ƀa yimibo yi
nɨyɔ ka ƀokoli kaƀʉ ƀɨkpɛ.» 20 Aƀɨkyagatʉ gɔnɨ ƀɛ: «Mombukwono-
dosu ibagatʉ tamanaga ka ƀatʉ ƀa yimibo, iba ƀɛ a ya payaya.»
21 Mʉmbanzʉ kibibogonitɔgʉ nɛkɨ ko bulya ka mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ, kyɛ
makpʉmʉka masɨ a mo kunu, 22 iki Pɔlɔ, Apɔlɔ ikanɨ Pɛtɛlɛ, lɨtɔmbʉ,
ɔƀɨlɨ, kukwakʉ, makpʉmʉka mambɨya ikanɨ nɨmɔ akodoku. Masɨ a
mo kunu, 23 luki limoti, iƀunu ma ƀatʉ ka Kilisito, na ɨyɨ Kilisito a wa
ko Kunzi.

4

Batʉtʉmbwa ka Kilisito

1 Mokwononi nɛkɨ katɨva abɛ ƀagya-ligubo ka Kilisito nɨƀɔ Kunzi
ubisa kaƀɨkyaga ƀodikiɗî kakɨ. 2 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga na ligubo ƀɛyɔ ka
nɨlɔ, okwononi kaika mʉtʉ wongbingbili. 3 Kʉ kamɨ, kagyɨgʉ luki
kika nɨ iƀunu ikanɨ ƀazozi ƀa ɔƀɨlɨ makesombiso yi. Gʉtʉgʉ ɨmɨ
aka, nakisombisigʉ nɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi. 4 Lɨmbɛngɨ a na ɨmɨ
ƀɨdɛɛɛ, luki limoti, kɛgʉ ƀɛkyɛ na mʉtʉ wongbingbili. Zozi kamɨ nɨ
Mombukwono-dosu. 5 Kinili, makasombisonitɔgʉ mʉmbanzʉ kambwa
wo ngbingo nɨnɔ ibisa ndɨ. Bundogoni yigoku ka Mombukwono-dosu.
Opupisa ndɛkɛ ka ƀʉngbanganya nɨlɔ a lakɨsʉma ko biti, owonisila
tamanaga ya ƀodikiɗî nɨyɔ ka mambɛngɨ ka ƀambanzʉ. Kʉwa wa,
mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka inisona ndɛkɛ na ɨbɨba nɨyɔ okwononi na
ɨyɨ kotukyoku ko Kunzi.

3:19 3:19 Wanda ka Yɔbʉ 5:13. **3:20** 3:20 Wanda ka Mambʉ 94:11.

6 Ɓamamakɨ, novi likingyosi ka Apɔlɔ na nɨlɔ kamɨ ka mombukwana-
dakɨ yi kyɛ amʉtɨwɨ. Takapa ambɛ ɓyeni likingyosi kusu, mibo isi ya
mʉnzɨna mi nɨma: «Makokpokyononitɔgʉ kunzi wa Moɓiso.» Mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kabibisonitɔgʉ mʉmbanzʉ sɨpakala,
amɨna wagɔgɔ payaya. 7 Wanɨ nɔ ubiso kʉgʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ? Kɛgʉ
mbɛyɨ Kunzi nɔ ʉpá ndɨ masɨ nɨmɔ wa na imu? Kika nɨ a ɓɛyɔ, ko
bulya ɨkɨ sɛ kʉwa yɔ wo mino kaɨbɨba abɛ ɓakʉpágʉ ndɨ mʉpá?
8 Mbɨya wanʉ, ma kʉwa na masɨ nɨmɔ ma na nzoyi yi! Ma kʉwa
na lɨngama! Miitoni ɓangama, luki limoti, takɛgʉ iɓusu ɓangama!
Makiko ɓi ɓangama ka lɨngʉnʉ, iba talya ɓʉngama ɓi nɨɓɔ pa imoti na
iɓunu. 9 Luki limoti, ɛgyɨlya abɛ iɓusu ɓatʉtʉmbwa, Kunzi atiitisoni
ɓatʉ ɓa muliɓo. Ko misa ka ɓambanzʉ, ta abɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakwanana
kaulumwisogo ka pa yangba. Ɔɓɨlɨ wasɨ, katʉkya ka ɓamalaika adwɛ
ka ɓambanzʉ ɓakatɨmɨna abɛ ɓatʉ ɓa payaya. 10 Iɓusu, ta ɓatʉ ɓo
bikyatʉ ko bulya ka Kilisito, luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ka
ɔɓɨlɨ kunu kʉsɔ ka Kilisito. Ta na ɓʉpɔ, luki limoti, ma iɓunu no ngu.
Ɓamubibisaga iɓunu kʉgbɛ, luki limoti, ɓatɨmɨnaga iɓusu payaya!
11 Kadwɛ ko ngbingo yi nɨmʉ, takaigyogyiso na nza na mʉsasa, takɛgʉ
na ɓotu, ɓakatɨbʉma, tanamama ɓɨgbagbagba. 12 Takaɨkɔ ɓungu ɓɨkya
kagya mogubo iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi. Nɨyɔ ɓatɨtʉmbwaga,
tuɗukulyaga ɓatʉ ɓi ɓʉɓʉnga. Nɨyɔ ɓatigyogyisogo, tɨkʉkaga asɨ
manzʉ aka. 13 Ɓakatɨnzɨnzɨnya yanyɛnyɛ, tosikisya ɓɨwɛsɛɛɛ. Kadwɛ
ko ngbingo yi nɨmʉ, ɓatɨmɨnaga abɛ makpʉmʉka mʉpɔ ma ɔɓɨlɨ, ɓatʉ
ɓasɨ ɓanatɨnda asɨ na ɨnyʉkʉ aka.
14 Nakɛgʉ kamukpikilyo ɓɛyɔ kamupísa suni, luki limoti, a ko bulya
kamʉtɨwa iɓunu abɛ ɓomikamɨ ɓʉpaka kʉgbɛ. 15 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ
ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ ɓakamuwonisilo kaiko kʉsɔ ka Kilisito,
wiboni ambɛ obonu a ɓemoti aka. Ɨmɨ nɨ obonu pisi ka Yeso-
Kilisito, kyɛ ɨmɨ nɔ namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza. 16 Yɛkɨ a ɓɛyɔ,
kikiliki, ɓyeni yɨgya kamɨ. 17 Kinili, namutikilyi ɓi Timotio, mikamɨ
mʉpaka, nɨnɔ wongbingbili kambwa ka Mombukwono-dosu. Ɨyɨ nɔ
amutomosyaga ɓanʉ ɓopisi ka Yeso-Kilisito nɨɓayɔ naɓyɛgɛ ka ɔɓɨlɨ
kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nowonisilaga mino pa yasɨ ka makanisa masɨ.
18 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓakaɨbɨba, ɓanasɨma ɓɛ nakodukugʉ ɓanʉ
ɓata kamʉnda. 19 Luki limoti, Mombukwono-dosu kapa, nodokuto
ɓanʉ ɓɨkwa kamʉnda. Nakobisigʉ ɓanʉ lɨmbɛngɨ ka mʉnzɨna ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓɨbɨbaga ɓɔ, luki limoti, ka nɨlɔ ɓagyaga. 20 Kyɛ Ɓʉngama
ko Kunzi kɛgʉ ko bulya mʉnzɨna, luki limoti, a ko bulya ngu ya
yɨgya. 21 Makapa ɨkɨ? Makapa ɓɛ namudulyiku na mufimbo, ikanɨ
na sɨpananɨsɔ na lɨmbɛngɨ la mazɨyɔ?

5

Ɓɨlya ka kanisa ya Kolito

1 Mongoni akaɗa pa yasɨ ɓɛ makagya lɨkpʉmʉka la ɓʉɗanda luga
kunu. Ɓakaɓɨkya ɓɛ ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ ogikosini, kakɨtaga gʉtʉgʉ nɨɓɔ
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. A ɓɛyɔ, ɓakaɓɨkya ɓɛ atʉ na mʉtʉ
ɓemoti luga kunu nɨnɔ avi ɓi muko abakɨ! 2 Na iɓunu makaɨbɨba
kʉgbɛ! Makwanano ɓi kalya kumbu, makpumya mʉtʉ yi nɨnɔ ogyi
inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ luga kunu. 3-4 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino ɨmɨ
ɓyɨ na iɓunu ka nzʉyɨ, na pa imoti na iɓunu ka lɨmbɛngɨ. Ko lino

ka Mombukwono-dosu Yeso, nokuni ɓi mʉngɨmbɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ
ogyi ɓi ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ abɛ nakiko ɓi luga kunu. Ngbingo yi nɨnɔ
mamʉmʉkanaga ndɛkɛ mino, nikaga ndɛkɛ pa imoti na iɓunu ka
lɨmbɛngɨ, na ngu ka Mombukwono-dosu Yeso ikaga ndɛkɛ luga kunu.
5 Makwanana nɛkɨ kasʉta mʉtʉ yi nɨnɔ ka Abɨlɨ, iba nzʉyɨ kakɨ ya
ɓʉnyɛ apʉtɨkanɨ,* luki limoti, lɨmbɛngɨ inisono na muhukuso ka lɨsyɛ
nɨlɔ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino.
6 Makɛgʉ na nɨlɔ mɨbɨba mino! Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ
sɨbʉkʉsɔ sɨkɛɗɛ nɨsɔ ofulisaga mukati, ofulisaga mʉɓʉngʉ masɨ?
7 Wingumosoni nɛkɨ! Tumboni sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ sandɛlɨ sɔ. Na ɓɛyɔ,
mɨɨta mʉɓʉngʉ mambɨya nɨmɔ kɛgʉ na sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ. Ma kʉwa
ɓɛyɔ, kyɛ Kilisito okwoni ndɨ ko bulya kusu abɛ mikya kɔndɔlɔ nɨnɔ
ɓapága ka apɛpɛ ka Pasɨka. 8 Talyini nɛkɨ Pasɨka, kikonitɔgʉ na mukati
nɨmɔ ɓobisi na sɨbʉkʉsɔ sandɛlɨ nɨsɔ ofulisogo ikanɨ yɨgya ya ɓɨlya.
Luki limoti, tolyini nɨmɔ mokofulu, mambɛngɨ ɓɨngɔ na ka lɨngʉnʉ.
9 Kʉsɔ wa balʉwa nɨnɔ namukpikilyi ɓi, namuɓikyi ɓi ambɛ
makokogonitɔgʉ lɨmbɨda na ɓaɗanda. 10 Nakoɓikyigʉ ɓi ambɛ
makukononononitɔgʉ na ɓaɗanda ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓa
mʉsasa, gʉtʉgʉ ɓonzikaɓʉ, gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ. Kiko
ɓi ɓɛyɔ, iba mopupatʉ ɓi ka ɔɓɨlɨ! 11 Luki limoti, namukpikilyi
ɓi ambɛ makikonitɔgʉ kaʉkanana na mʉtʉ yi nɨnɔ akaɨmaka ɓɛ
mukilisito, nɨ a sɛ aɗanda, mʉtʉ wa mʉsasa, mʉtʉ nɨnɔ obibisaga
gbɨlɨtɔ, mʉtʉ nɨnɔ ʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, adangbala wa
makana ikanɨ munzikaɓʉ. Makokwononigʉ gʉtʉgʉ kalyalya na inguo
ya mʉtʉ yi nɨnɔ. 12-13 Kɛgʉ liguba kamɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ ɓa
kunzi, Kunzi nɔ ʉkʉlya ndɛkɛ. Luki limoti, iɓunu, makakwananɨgʉ
kaʉkʉlya ɓatʉ ɓa kanisa kunu mʉngɨmbɔ? Ikpikaga ka Moɓiso Motu
ɓɛ: «Mukpumyoni mʉtʉ wanyɛ luga kunu.»

6

Ngbanga luga ka ɓakilisito

1 Kika kanɨ mʉtʉ ɓemoti luga kunu ɓodwononini na mukilisito dakɨ,
ɨkpʉnda lɨkɨ kasungulyoku ka ɓazozi ɓa kunzi nɨ kindigʉ ka ɓatʉ
ko Kunzi? 2 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓɔ ɓakɔ ndɛkɛ
mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ? Kika nɨ a ɓɛyɔ, makakwananɨgʉ gɔnɨ kakɔ
ngbanga wa makpʉmʉka makɛkɛkɛ? 3 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ iɓusu
ɓɔ takɔ ndɛkɛ ngbanga ka ɓamalaika? Angɛnɛngɛnɛ sɛ kʉwa asɨ
makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ? 4 Kika kanɨ makolutono ko
bulya makpʉmʉka ɓɛyɔ ka nɨma, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɨnda na
imu ko misa ka ɓatʉ nɨɓɔ kanisa kumibigʉ? 5 Nakamʉɓɨkya ambɛ
a suni. Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti wa yimibo luga kunu, nɨnɔ
akwanana kakɔ ngbanga ka ɓakilisito ɓadakɨ? 6 Atʉ sɛ kʉwa ɓɨnza
Ɓakilisito kaɨsasambya kambwa ka ɓatʉ ɓa kunzi?
7 A ɓɛyɔ, kaiko na ɓangbanga luga kunu akowonisila ɓɛ ma kʉwa
ɓugwa aka. Ko bulya ɨkɨ yɔ makokibyogigʉ mino lɨkpʉmʉka lanyɛ?
Ko bulya ɨkɨ yɔ mamʉyaga ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ makpʉmʉka kunu? 8 Luki

* **5:5** 5:5 Wanda gɔnɨ ka 1 Timotio 1:20. Kasʉta mʉmbanzʉ ka mumuyoniso kyɛ nzʉyɨ kakɨ ya ɓʉnyɛ apʉtɨkanɨ, isi yi ɓɛ kalikisa mʉmbanzʉ ko ngbinga ɓemoti ɓɛnɛ kanɨ ogyini ɓʉnyɛ ka Kanisa ɓɛkyɛ iɓɨmyɨ, otuɓo, kumbuso yi, akwanana ɓata kaɨga ka Kanisa. **5:12-13** 5:12-13 Wanda ka Yɨgɨlya 17:7.

limoti, iɓunu ɓɔ mʉgyagyaga ɓɛngɛnɨ, manʉkʉpya makpʉmʉka. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mugyogyisaga ɓɔ, ɓa ɓomomonu ɓakilisito aka. 9 Makibogigʉ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi? Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ: ɓatʉ ɓa yɨgya yanyɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ na ɓoko luga kaɓʉ, 10 ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓa mʉsasa, ɓadangbala ɓa makana, ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, ɓonzikaɓʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi. 11 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Luki limoti, Kunzi amusukusogoni ndɨ, ɨtɨlya yo kunu di, amuitiso ɓongbingbili ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ kusu.

Nzʉyɨ nɨ ndaɓʉ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

12 Ɓatʉ ɓagɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Nakwanana kagya makpʉmʉka masɨ ɓɛyɔ nopo mino.» Iyo, luki limoti, masɨ kɛgʉ na ɨzangɨya kʉ kunu. Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ: «Nakwanana kagya masɨ ɓɛyɔ nopo mino», luki limoti, nakabaɨlyɨgʉ ambɛ ɨmɨ niki musunzu wo luki gʉtʉgʉ limoti aka. 13 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Ɓagya ndɨ malɨlɨ ko bulya mʉma na mʉma ko bulya malɨlɨ.» Luki limoti, Kunzi apʉta ndɛkɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ maɓa. A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagʉ ndɨ nzʉyɨ ko bulya yɨgya ɓɨlya, agya ndɨ ko bulya ka Mombukwono-dosu na nzʉyɨ a ya ka Mombukwono-dosu. 14 Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ, atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pisi ko ngu kakɨ.

15 Makibogigʉ ɓɛ nzʉyɨ kunu a mababa ma nzʉyɨ ka Kilisito? Nakwanana sɛ kʉwa kava pa ya nzʉyɨ ka Kilisito namatana na pa ya nzʉyɨ ka aɗanda? Kigyonosigʉ! 16 Makibogigʉ ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ amatɨkanaga na aɗanda, ɓikaga kʉwa na ɨyɨ nzʉyɨ imoti? A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨɓʉ ɓaɓa ɓika kʉwa nzʉyɨ imoti.» 17 Luki limoti, nɨnɔ ɨmatɨkanaga na Mombukwono-dosu ɓɨɨtaga kʉwa ɨɓʉ na ɨyɨ luki limoti ka lɨmbɛngɨ.

18 Makogyonitɔ ɓɨlya! Ɓʉnyɛ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ mʉmbanzʉ agyaga ikaga kunzi wa nzʉyɨ kakɨ. Luki limoti, nɨnɔ agyaga ɓɨlya, agyaga ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ. 19 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ nzʉyɨ kunu nɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ a na Lɨmbɛngɨ-Lotu? Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ Kunzi amʉpá ndɨ, ikaga kʉsɔ kunu. Nzʉyɨ kunu kɛgʉ yo kunu ka ɓamombukwono-donu, 20 kyɛ Kunzi amuluwa ndɨ na lɨgabʉ lapʉ. Mubibisogoni nɛkɨ Kunzi na nzʉyɨ kunu.

7

Pɔlɔ akanzɨna ko bulya vanana

1 Na kʉwa kamusikisya mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mekpikilyi ɓi ɓɛ: «A ɓɨnza mʉlʉkʉ kaika mʉkɔndɨ.» 2 Iyo, luki limoti, ko bulya yɨkya ɓɨlya luga kunu, okwononi mʉlʉkʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ ɓɨkpɛ, muko ika gɔnɨ na mbʉnyakɨ. 3 Mʉlʉkʉ okwononi kagyɨlya mukakɨ masɨ nɨmɔ mʉlʉkʉ agyɨlyaga muko, muko agyɨlya mbʉnyakɨ ɓɛgɛyɔ. 4 Nzʉyɨ ka muko kɛgʉ ɓata ya kakɨ, a kʉwa nɨyɔ ka mbʉnyakɨ. Nɨyɔ ka mʉlʉkʉ a kʉwa nɨyɔ ka mukakɨ. 5 Makokyonononitɔgʉ ka

6:16 6:16 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

ɓusisini, kiki ɓɛ mukononi ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka ko bulya malʉmba.
Makagya ɓɛyɔ, kumbuso yi mɨgɨlya ɓata ɔɓɨlɨ kunu wa ndaɓʉ. Kiki
ɓɛyɔ, makakwananɨgʉ kaigwi mambɛngɨ, Abɨlɨ apʉnga kamʉkɨngɨlaga.
6 Nɨlɔ noɓikyi kɛgʉ mʉtʉʉ, luki limoti, a kʉwa bulyo kunu aka.
7 Nakapa ambɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓikinɔ gʉtʉgʉ ɓi ɓakɔndɨ abɛ ɨmɨ. Luki
limoti, Kunzi ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka ɓapɛpɛ dididi.
8 Nakaʉɓɨkya nɨɓɔ ɓakanovononigʉ ikanɨ ɓowoko ambɛ a ɓɨnza
kaiko ɓɛyɔ aka yɔ, abɛ ɨmɨ nɨ ɓakovononigʉ. 9 Luki limoti,
ɓakokwononi kaigwi mambɛngɨ, ɓavananɨ, kyɛ a ɓɨnza kavanana nɨ
makokwigʉ mʉsasa.
10 Nakapá mʉtʉʉ mi nɨma ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓovononononi. Mʉtʉʉ mi
kopupokugʉ na ɨmɨ luki limoti, opupoku ka Mombukwono-dosu ɓɛ:
muko katukyonitɔ mbʉnyakɨ. 11 Luki limoti, katʉkya, kovyenitɔgʉ
ɓata. Kiki ɓɛyɔ, amɨgɨlyɨ mbʉnyakɨ. Na gɔnɨ, mʉlʉkʉ kasikisonitɔgʉ
mukakɨ ɓɛgɛyɔ.
12 Ka ɓatʉ ɓagɔgɔ*, kika nɨ mʉlʉkʉ mukilisito a na muko nɨnɔ
kɛgʉ ɨyɨ mukilisito, na muko yi nɨnɔ kabaɨlya vononi, mʉlʉkʉ
kasikisonitɔgʉ. Ɨmɨ ɓɨkpɛ nɔ nakamʉɓɨkya, kɛgʉ Mombukwono-dosu.
13 Na gɔnɨ, kika kanɨ muko nɨnɔ a mukilisito a ka mʉlʉkʉ nɨnɔ kɛgʉ
ɨyɨ mukilisito, mʉlʉkʉ yi nɨnɔ kabaɨlya kaika ɨɓʉ na ɨyɨ, muko yi nɨnɔ
katukyonitɔgʉ. 14 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ nɨnɔ kɛgʉ mukilisito a ɓuwobi no
Kunzi pisi ka matɨkana na mukakɨ. Na gɔnɨ muko nɨnɔ kɛgʉ mukilisito
a ɓuwobi no Kunzi pisi ka matɨkana na mbʉnyakɨ. Kiki ɓi ɓɛyɔ,
ɓomikaɓʉ ɓiko ɓi abɛ ɓomika ɓapaganʉ, luki limoti, ka lɨngʉnʉ ɓa
ɓuwobi no Kunzi. 15 Mʉlʉkʉ ikanɨ muko nɨnɔ konoboilyigʉ kapa
kaasanana na mukilisito nɨnɔ ɓavanana ndɨ na ɨyɨ, asa. Ka nɨlɔ,
mʉlʉkʉ ikanɨ muko mukilisito kɛgʉ musunzu, Kunzi amʉmakaga ndɨ
ɓɛ wikoni ka mazɨyɔ. 16 Ɨwɛ muko yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba
ɓɛ mbʉnyakʉ akwanana kainisono na muhukuso pisi kʉ kakʉ? Na ɨwɛ
mʉlʉkʉ yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba ɓɛ mʉkakʉ akwanana
kainisono na muhukuso pisi kʉ kakʉ?

Kaiko ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ mino

17 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka isisilogi kaiko na ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
aka yɔ Mombukwono-dosu abisa ndɨ mino, na kaiko ɓɛyɔ aka yɔ a
ndɨ mino kambwa Kunzi kamakaga. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ nakapága ka
makanisa masɨ imu nɨmɔ. 18 Kika nɨ Kunzi amakaga ndɨ mʉmbanzʉ
nɨ ɓakuni, kokisonitɔgʉ kasʉma ipukulu ya ɨmʉɨsɔ kakɨ. Kika nɨ
amakaga ndɨ nɨ ɓakanakugʉ, kikusisonitɔgʉ ɓata. 19 Ɓakʉkɔ abɛ
ɓakukugʉ, kagyɨgʉ luki. Luki limoti, ɨzangɨya nɨ kagya mʉtʉʉ ko
Kunzi. 20 Mʉtʉ wasɨ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino ngbingo
yi nɨnɔ Kunzi amakaga ndɨ mino. 21 Kika nɨ wa ndɨ musunzu ngbingo
yi nɨnɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ mino, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Luki
limoti, wakinisono na ngasa yɨkʉlɨkanaga, wakokitisogonitɔgʉ ngasa
yi nɨyɔ payaya. 22 A ɓɛyɔ, nɨnɔ a ndɨ musunzu wa Mombukwono-
dosu amakaga ndɨ mino, Mombukwono-dosu akulogoni ndɨ. A ɓɛgɛyɔ,
nɨnɔ kɛgʉ ndɨ musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndɨ mino,
a kʉwa musunzu ka Kilisito. 23 Kunzi amuluwoni ndɨ na lɨgabʉ lapʉ.

---

* **7:12** 7:12 ɓatʉ ɓagɔgɔ: A ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko nɨɓɔ ɓavanana kanɨ ɓakanamibigʉ Kilisito, ɓemoti kaɓʉ kabaɨlya Yeso nɨ kosononigʉ na ɓɛngɛnɨ.

Ɓambanzʉ ɓakamuitisonitɔgʉ ɓata ɓosunzu. 24 Ɓamamakɨ, okwononi
ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino wa Kunzi amakaga
ndɨ mino.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi

25 Ko bulyo ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi, nakɛgʉ na mʉtʉʉ
kapʉnya ka Mombukwono-dosu nɨmɔ nakwanana kamʉpá. Luki
limoti, nakamʉpá tamanaga kamɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ mokwononi
kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na ɨzɨyɔ nɨyɔ ninisana na iyu
ka Mombukwono-dosu.
26 Ko bulya ya ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa masyɛ mi nɨma, nakaɨna ɓɨnza ambɛ
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ o mino. 27 Wakapa kavanana,
wavanana. Kika kanɨ wa mʉkɔndɨ, wakokisonitɔgʉ kavanana. 28 Luki
limoti, wakava muko, wakogyigʉ ɓʉnyɛ. Mʉsɨka kavanana, kogyigʉ
ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakavanana ɓikatʉ ndɛkɛ na
ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka ɔɓɨlɨ kaɓʉ wa masyɛ masɨ, kinili nakapa kamʉtɨwa
kyɛ makingyonitɔgʉ ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓi nɨɓɔ.
29 Ɓamamakɨ, nakapa kaɓɨkya ɓɛ masyɛ osikoni makɛɗɛ. Katʉkya
mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓoko ɓiki abɛ ɓakɔndɨ, 30 nɨɓɔ ɓakagama,
ɓiki abɛ ɓakɛgʉ kagama. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakatɨba, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ katɨba,
nɨɓɔ ɓakoluwo makpʉmʉka, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ no luki. 31 Ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakalya lɨngama la ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ kalya. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉna a kʉwa ɓuwobi kakɨtaga.
32 No ɓi kapa ambɛ makikonitɔgʉ kaigbomiso ɓamʉ. Mʉkɔndɨ ikaga
wakɨgʉmya ka mogubo ka Mombukwono-dosu, anakɨsa ɓopisi tino
ɓayɔ Mombukwono-dosu ogwo mino magyagya. 33 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na
muko asyɛgɛ lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ, anakɨsa ɓopisi tino
ɓayɔ mukakɨ ogwo mino magyagya, 34 ika kʉwa wakɨgbananaga. A
ɓɛgɛyɔ, iki muko nɨnɔ kɛgʉ ko vononi ikanɨ mʉsɨka nɨnɔ konovyigʉ
ɓasyɛgɛ mambɛngɨ ka lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu kyɛ ɓiki ɓitu
ka nzʉyɨ na ka lɨmbɛngɨ. Muko wo vononi asyɛgɛ ɨyɨ lɨmbɛngɨ ka
makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ mbʉnyakɨ ogwo mino
magyagya.
35 Nakaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya ɨzangɨya kunu, kɛgʉ ɓɛ nakamʉlɨkɨlyaga
ɓakpaka. Nakapa kamuwonisilo ɓɛyɔ okwononi mina kaiko, kyɛ
mugugubyoni Mombukwono-dosu nɨ makɛgʉ na ɓunzenge-nzenge.
36 Mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ kɛgʉ kagya muko nɨnɔ akasʉnga ɓɨnza,
mʉsasa kabeɗuwo alʉkʉ yi nɨnɔ, agyɨnɔ ɓɛyɔ oboilyi mino, ɓavanana.
Kogyigʉ ɓʉnyɛ. 37 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ kiki na mʉtamanagɨ
mʉvanana kanɨ ɓakakpomyigʉ ka mapʉpʉ, kaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ
kavananɨgʉ, ogyi ɓɨnza. 38 Kinili, alʉkʉ yi nɨnɔ kava muko ɓimbu nɨnɔ
o ɓi kasʉnga, ogyi ɓɨnza. Luki limoti, kakya kava ɓɛyɔ iba ogyi kʉwa
ɓata ɓɨnza kʉgbɛ.
39 Muko ikaga ka maɓɔkʉ ka mbʉnyakɨ ngbingo yi nɨnɔ mʉlʉkʉ a
mbɛyɨ mino ka mʉ. Mʉlʉkʉ kokwo, iba vononi osyini, akwanana kʉwa
kava mʉtʉ yi nɨnɔ apo. Luki limoti, vanana yi iki luga ka ɓakilisito aka.
40 Kiko ɓi ɨmɨ, muko iko ɓi na magyagya kʉgbɛ kaiko woko aka. Nɨyɔ
a mʉtamanagɨ kamɨ, nakaɨna abɛ natʉ gɔnɨ ɨmɨ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.

8

Apɛpɛ wa makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi

1 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takaiba
ambɛ «iɓusu ɓasɨ ta na yimibo» ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ mo mino
kaɓɨkya. Yimibo apága yɨbɨnɨka, luki limoti, sɨpananɨsɔ opikaga ka
baya. 2 Mʉmbanzʉ kiko kasɨma ɓɛ a na yimibo, kanibigʉ ɓɛyɔ
okwononi mino ɓɛ ibi. 3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi, Kunzi
amibagatʉ.
4 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takwananatʉ
kalya makɔlɔ mi nɨmɔ? Takaiba ɓɨnza ambɛ gbɨlɨtɔ kɛgʉ luki la
ɓangbɔlɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, Kunzi a ɓemoti aka. 5 Atʉ na makpʉmʉka
kʉgʉ wa lɨsyɛ na kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ nɨmɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
ɓokunzi. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, atʉ nɛkɨ na «ɓokunzi» ɓakpʉ na «ɓangama»
ɓakpʉ. 6 Luki limoti, ka nakpangbala kusu yɨpɛpɛ, Kunzi a ɓemoti
aka, Obosu nɨnɔ agya ndɨ makpʉmʉka masɨ, ta na ɔɓɨlɨ ko ngu kakɨ.
Na gɔnɨ, Mombukwono-dosu a ɓemoti aka, nɨ Yeso-Kilisito. Kunzi agya
ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ atɨpága ɔɓɨlɨ.
7 Luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ ɓakibigʉ lɨngʉnʉ la lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. A
ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓibanana ndɨ kaubibiso ɓokunzi aka. Kadwɛ na
lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓalyaga makɔlɔ nɨmɔ ɓɨnaga abɛ ɓʉpá ɓokunzi ka ɓapɛpɛ,
tamanaga kaɓʉ a ya ɓʉpɔ, ɓɨmɨnaga kʉwa abɛ ɓoputikonini pisi ka
makɔlɔ mi nɨmɔ. 8 Wɨna sɛ, kɛgʉ malɨlɨ mɔ atikpuɗisa ɓanʉ ɓuwobi
no Kunzi. Takalya abɛ tokolyigʉ, a mʉɗɔngɔnɨ aka.
9 Wiminyonito, yɛkɨ makɛgʉ ɓata ɓosunzu, yɨgya kunu kubumy-
onitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓʉngata ka baya. 10 A ɓɛyɔ, kika kanɨ
mʉtʉ yi nɨnɔ baya kakɨ kanongotigʉ uminini, ɨwɛ nɨnɔ wa na yimibo,
kalyalya ka ndaɓʉ nɨyɔ ɓubibisaga mino ɓokunzi, kɨnɨgʉ abɛ kika
ɓɨnza kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi? 11 Kika ɓɛyɔ, mʉtʉ yi
nɨnɔ oɓungagatʉ ko bulya yimibo kakʉ. Wɨna sɛ, Kilisito okwa ndɨ
ko bulya kakɨ gɔnɨ. 12 Makʉgyɨlya ɓomomonu nɨɓɔ ɓakanongotigʉ ka
baya ɓʉnyɛ, mutulisa mambɛngɨ, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ makagyɨlya Kilisito
mombukwana-dakɨ yi ɓʉnyɛ. 13 Kinili, mika-mama kogwa ka ɓʉnyɛ ko
bulya malɨlɨ, nakalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata makɔlɔ kyɛ nakagwisisoni.

9

Mʉkalya ka atʉtʉmbwa

1 Nakɛgʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉkʉlɨkanaga kagya ɓɛyɔ nopo mino? Nakɛgʉ
mbɛyɨ atʉtʉmbwa? Nakamɨnagʉ mbɛyɨ ndɨ gɔnɨ Yeso Mombukwono-
dosu? Makɛgʉ mbɛyɨ masɔlɔ ma ligubo nɨlɔ nagyɨlyaga Mombukwono-
dosu? 2 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkya ɓɛ nakɛgʉ atʉtʉmbwa, iɓunu
yɨpɛpɛ matʉ kaiba ɓɛ na atʉtʉmbwa. A ɓɛyɔ, yɛkɨ ma kʉwa luki limoti
na Ɓamombukwono-dosu, iɓunu ɓɔ makowonisila ɓɛ na atʉtʉmbwa.
3 Nusikisyaga ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛsʉngʉlyaga ɓɛ: 4 tokokwononigʉ
kainisono na luki lɨlya ikanɨ nɨlɔ limwo ka ligubo nɨlɔ tagyaga?
5 Tokokwononigʉ gɔnɨ iɓusu kaʉva ɓoko nɨɓɔ tiko kakpakyana
pa imoti na ɨɓʉ ka ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ,
ɓamamakɨ Mombukwono-dosu na gʉtʉgʉ Pɛtɛlɛ aka? 6 Ikanɨ iɓusu
na Balanaba aka ɓɔ tokwononi kaigugubyo iɓusu ɓamombukwono-
dosu ɓi kainisono no luki ka ɔɓɨlɨ kusu? 7 Sʉda tina nɔ ɨkɨsɨlyaga nɨ
ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi makpʉmʉka ma ɓʉsʉda? Ikanɨ mʉtʉ tina
nɔ kakwananɨgʉ kalya bumo ya muzabibu nɨnɔ akʉna ndɨ? Ikanɨ,

muɓuɓulya wa ɓamanya tina nɔ kakwananiɡʉ komwo maziɓa ka ɓanyama niɓɔ uɓuulyogo?
8 Makasima ɓɛ nakaɓikya ɓɛyɔ kyɛ nawakiɡʉmya ka tamanaga ka ɓambanzʉ? Gʉtʉɡʉ Mʉtʉʉ ka Musa aka aɓikyaga ɓɛɡɛyɔ. 9 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa ɓɛ: «Wakakondilonitɔɡʉ ngɔmbɛ mʉnɔkʉ kani akaɗita nganʉ.» Kunzi asyɛɡɛtʉ ɡɔni limbɛngi ka ɓangɔmbɛ? 10 Kɛɡʉ mbɛyi kanzina ɓɛyɔ ko bulya kusu? A ɓɛyɔ, ɓokpika ndi mʉnzina mi nimɔ ko bulya kusu. Okwononi ɓɛ mʉtʉ ninɔ akadima tiko na ninɔ akobuulyo, ɓagyi ligubo na mʉtamanagi ɓɛ ka muliɓo, ɓinisanatʉ ɡɔni iɓʉ na masɔlɔ mi ma kaɓʉ. 11 Takʉna ndi masɔlɔ ma limbɛngi kʉsɔ kunu. Ika kʉwa likpʉmʉka limbanga tino kika kani ta na mʉsasa kalya luki ka maɓɔkʉ kunu? 12 Kika ni ɓatʉ ɓaɡɔɡɔ ɓakalyalya ka maɓɔkʉ kunu, kɛɡʉ iɓusu ɓɔ talyalyo ɓi kaʉkitaga iɓʉ?
Takagyaɡʉ ndi iɓusu ɓɛyɔ, luki limoti, takokibya masi mi nimɔ kyɛ takokpingbonitɔɡʉ Mongoni Manza ka Kilisito.
13 Makibiɡʉ ambɛ ɓatʉ niɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓalyalyaga ka ligubo li nilɔ? Na niɓɔ ɓʉpága ɓapɛpɛ ka gbɔgbɔ, ɓalyayaga ka ɓapɛpɛ ɓi niɓɔ ɡɔni ɓɔ. 14 Na ɡɔni, Mombukwono-dosu oɓikyoni ndi ɓingbanganya ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓaɓikyaga Mongoni Manza, ɓalyalyagi ka Mongoni Manza.
15 Luki limoti, nakagyaɡʉ imi ɓɛyɔ, na nakokpikiɡʉ ɓɛkyɛ na mino kakʉnga luki. Okwononi ɡʉtʉɡʉ nokwi kani mʉmbanzʉ kokpingbiɡʉ yibiba kami ko bulya likpʉmʉka li nilɔ. 16 Nakakwananiɡʉ kaibiba ko bulya yiɓikyaga Mongoni Manza, kyɛ a ligubo nilɔ nokwononi kagya. Nokogyi ɓɛyɔ, iko kumbu yidingi na imi. 17 Nakitwa ndi ni imi ka ligubo li nili, nakwananatʉ ɓi kaiko na mʉkalya. Luki limoti, yɛki a likumbogi nilɔ ɓebinikisa ndi, nakwanana kagya aka. 18 Mʉkalya kami sɛ kʉwa ni iki? Imu ni kaɓikyaga Mongoni Manza payaya kani nakigumyiɡʉ kakʉnga nilɔ Mongoni Manza akwanano ɓi kɛpá.
19 A ɓɛyɔ, nakɛɡʉ musunzu ka mʉmbanzʉ ɡʉtʉɡʉ ɓemoti aka. Luki limoti, niita musunzu ka ɓambanzʉ ɓasi kyɛ ɓaɓinikyani ɓakpʉ. 20 Luga ka Ɓayuda, nigyaga abɛ Muyuda kyɛ ɓaɓinikyani. Nakɛɡʉ imi kusili wa Mʉtʉʉ ka Musa, luki limoti, ngbingo yi ninɔ nikaga mino luga kaɓʉ, nigyaga abɛ nakika ɡɔni imi kusili wa Mʉtʉʉ mi nimɔ kyɛ ɓaɓinikyani. 21 Niyɔ nikaga ɡɔni luga ka ɓatʉ niɓɔ ɓakibogiɡʉ Mʉtʉʉ mi nimɔ, nigyaga abɛ iɓʉ, ni nakɛɡʉ kanda mʉtʉʉ, kyɛ ɓaɓinikyani. Kɛɡʉ ɓɛkyɛ na di na mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ na kusili wa mʉtʉʉ ka Kilisito. 22 Ka niɓɔ ɓa na ɓʉpɔ ka baya, nigyaga abɛ mʉpɔ kyɛ ɓinisoni na muhukuso. Ka ɓatʉ ɓasi, navaga yigya kaɓʉ aka, kyɛ nagyaga yasi ambɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓinisoni na muhukuso. 23 Nagyaga nimɔ masi ko bulyo Mongoni Manza, kyɛ ninisonito ɡɔni imi na ɓʉɓʉngo ɓi.
24 Mibaga ɓinza ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓagyaga masindani ma mbangʉ, ɓapikitaga ɓasi. Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti aka nɔ ɓapága mʉkalya. Ɛɛɛ, pikitoni nɛki mbangʉ wa makwanano mino kainisono na mʉkalya. 25 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓagyaga masindani, ɓiginyilyagatʉ. Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓʉbangi ɓɛgbɛgbɛ, wina sɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓi niɓayɔ kolipyogiɡʉ na pʉtikana. Luki limoti, tagyaga iɓusu ɓɛyɔ kyɛ tinisoni na niɓayɔ kapʉtikaniɡʉ ndɛkɛ. 26 Kinili, nakɛɡʉ kapikita

9:9 9:9 Wanda ka Yigilya 25:4.

gbalɨ. Nakabʉmana luki limoti, kɛgʉ abɛ nakika kabʉmana na ovivi.
27 Nakogyogyisa nzʉyɨ kamɨ kʉgbɛ, iba nakozongonitɔgʉ mʉkalya,
kumbusa kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ Mongoni Manza.

10

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ko bulya gbɨlɨtɔ

1 Ɓomika-mama, nakapa ambɛ tomononi nɨlɔ usilya ndɨ ɓotitosu. Ɓa
ndɨ kakpakyana ɨɓʉ ɓasɨ kusili wa ɨkʉɓa, ɓazaba ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ liɓo
lidingi langbʉ. 2 Ɓamatɨkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ na Musa pisi kogwa iɓatiso
ka ɨkʉɓa na ko liɓo li nɨlɔ. 3 Ɓalyaga ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ malɨlɨ mumoti ma
lɨmbɛngɨ. 4 Na ɓomwaga ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ liɓo la lɨmbɛngɨ limoti aka.
A ɓɛyɔ, ɓomwaga ndɨ liɓo nɨlɔ opupaga ndɨ ka lɨtalʉ. Lɨtalʉ li nɨ Kilisito
nɨnɔ ɓa ndɨ kakpakyana pa imoti na ɨɓʉ. 5 Luki limoti, ɓudingi luga
kaɓʉ ɓakɛgʉ ndɨ ɓʉkwanana ko misa ko Kunzi, kinili, ɓolumwaga ndɨ
ka ɨsa.
6 Makpʉmʉka mi nɨmɔ a likingyosi ku kusu iba takikonitɔgʉ
na mʉsasa manyɛ ɓɛyɔ ɓotitosu ɓa ndɨ mino na imu.
7 Makobibisogonitɔgʉ gbɨlɨtɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ
ɓagyaga ndɨ mino. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso
Motu ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓikanana ndɨ kalyalya na komwo, kumbuso
yi, ɓamaga ndɨ koɓino.» 8 Takikonitɔgʉ kagya ɓɨlya mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, ɓolumwaga ndɨ ɓɛlɔfʉ
ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓasaa ka lɨsyɛ limoti. 9 Takakingilogonitɔgʉ
Kilisito mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino,
ɓanzʉka ɓulumwisaga ndɨ. 10 Takikonitɔgʉ kaɨgama mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, malaika ko Kunzi nɨnɔ
ʉmwɔgɔ ɓambanzʉ, ulumwisaga ndɨ.
11 Makpʉmʉka mi nɨmana masɨ usilya ndɨ ɓotitosu kyɛ iki likingyosi
ko bulya kusu. Ikpikaga ndɨ katiwonisilo kambwa, kyɛ ta ko ngbingo
nɨnɔ a ɓuwobi na muliɓo. 12 Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ akasɨma ɓɛ a wakam-
aga ka baya, ɨmɨnyɨtɔ ɓɛ kogwonitɔ. 13 Kʉɓɔɓɔkʉ nɨkwɔ amusilyogo,
a nɨkwɔ aka kwɔ usilyaga ɓatʉ ɓasɨ. Kunzi nɨnɔ otulyosaga nɨlɔ
aɓɨkyaga, kakwananɨgʉ kasa Mumuyoniso ɓɛ amʉmakyɨ ka kʉɓɔɓɔkʉ
kakɨtaga ngu kunu. Luki limoti, makogulya gʉtʉgʉ mino, amʉpátʉ ngu
kokibyo na kopupago mino.

Makomotonitɔgʉ ligubo ko Kunzi na gbɨlɨtɔ

14 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpakaaa, wiminyonito! Makobibisonitɔgʉ
gbɨlɨtɔ. 15 Nakamʉnzɨnɨlya abɛ ɓatʉ ɓa yimibo. Wondilyoni
mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya.
16 Tomononi wa tamwago mina kɔpɔ wa ɓʉɓʉnga, tamigisilyagatʉ
Kunzi ɨbɨba. Ngbingo yi nɨnɔ tamwogo mino, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ
pa imoti na ɓangʉ ka Kilisito? Na ngbingo yi nɨnɔ tagbananago mino
mukati, talya, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na nzʉyɨ ka Kilisito?
17 Yɛkɨ mukati a mumoti aka, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ɓakpʉ, ta nzʉyɨ
yimoti, kyɛ iɓusu ɓasɨ talyaga mukati mumoti.
18 Winoni mbɛyɨ likingyosi la yɨgya ka Ɓezaleli: ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyaga
apɛpɛ nɨnɔ ɓabisaga ka gbɔgbɔ, ɓakikogigʉ mbɛyɨ ɓʉmatɨkana no
Kunzi pisi ka apɛpɛ yi nɨnɔ? 19 Na sɛ kapa kaɓɨkya ɓʉ? Ambɛ

10:6 10:6 Wanda ka Lɨtatanga 11:4. **10:7** 10:7 Wanda ko Pupo 32:6.

makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága gbɨlɨtɔ ka apɛpɛ mɔ a na ɨzangɨya? Ikanɨ gbɨlɨtɔ tɔ a na ɨzangɨya? 20 Kalɨ! Luki limoti, nakaɓɨkya ambɛ apɛpɛ nɨnɔ mʉtʉ yi nɨnɔ kamibigʉ Kunzi apága, usilyaga ɓabɨlɨ, kasilyogigʉ Kunzi. Nakɛgʉ kapa ambɛ motikononi na ɓabɨlɨ. 21 Makakwananɨgʉ komwo ko ngbinga ɓemoti ka kɔpɔ ka Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ. Makakwananɨgʉ gɔnɨ kalyalya ko ngbinga ɓemoti, ka mɨza ka Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ. 22 Ikanɨ, takapa kadwaga imi ka Mombukwono-dosu? Makasɨma ɓɛ iɓusu ɓɔ takitogi no ngu?

Togyini makpʉmʉka masɨ ka ɨbɨba ko Kunzi

23 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Takwanana kagya masɨ.» Iyo, luki limoti, masɨ kɛgʉ manza. «Takwanana kagya masɨ.» Iyo, luki limoti, masɨ kakwananɨgʉ kopika baya kusu. 24 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi, luki limoti, nɨyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.

25 Lyoni masɨ nɨmɔ ɓagabaga ka sɔkɔ nɨ mambɛngɨ kɛgʉ kamʉdwa ko bulyo yi. 26 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ: «Ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi a ma ka Mombukwono-dosu.»

27 Kika nɨ mʉtʉ nɨnɔ kamibigʉ Kunzi amumokini kalyalya kʉ kakɨ, makabaɨlya kaɨnda, lyoni masɨ nɨmɔ ɓamʉpá nɨ mambɛngɨ kɛgʉ kamʉdwa ko bulya yi. 28 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti kamʉɓɨkya ɓɛ: «Makɔlɔ mi nɨmana a nɨmɔ ɓapá ndɨ abɛ apɛpɛ ka gbɨlɨtɔ.» Kika ɓɛyɔ, makolyonitɔgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi nɨnɔ amuɓikyi na ɓɛkyɛ lɨmbɛngɨ kadwonitɔ. 29 Nakɛgʉ kaɓɨkya ko bulya mambɛngɨ kunu, luki limoti, ko bulya ka nɨlɔ ka nɨnɔ amuɓikyi.

Mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛpakyaga kagya ɓɛyɔ na mino kapa ko bulya lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ? 30 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya luki nɨlɔ nakalya, ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛnzɨnzɨnya mino ko bulya malɨlɨ mi nɨmɔ?»

31 Kinili, kika nɨ makalyalya, komwo ikanɨ kagya makpʉmʉka masɨ, gyogoni ka ɨbɨba ko Kunzi aka. 32 Yɨgya kunu kugwisisonito Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda gʉtʉgʉ kanisa ko Kunzi aka. 33 Ɓyeni yɨgya kamɨ. Nagyaga yapʉ ɓɛ yɨgya kamɨ yasɨ uɓosili ɓambanzʉ ɓasɨ. Nakakɨsagɨgʉ ɨzangɨya kamɨ ka mombukwana-damɨ, luki limoti, nɨyɔ ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓinisoni na muhukuso.

11

1 Ɓyeni yɨgya kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi naɓyɛgɛ mino yɨgya ka Kilisito.

Lɨkpʉmʉka la kitikya mʉ ko ngbingo wa malʉmba

2 Nakamubibisa kyɛ mɛtamanaga ɓongbinga ɓasɨ, makaɓyɛ mʉtɨwɨ kamɨ ɓɛyɔ aka yɔ namuwonisila ndɨ mino. 3 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Kilisito nɨ ngama ka mʉlʉkʉ wasɨ, mʉlʉkʉ nɨ ngama ka mukakɨ na Kunzi nɨ ngama ka Kilisito. 4 Mʉlʉkʉ wasɨ kika mʉ makitikyo kanɨ akalʉmba ikanɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko lino ko Kunzi, akaminisiso Kilisito payaya. 5 Luki limoti, muko wasɨ kika mʉ ɓikpo kanɨ akalʉmba ikanɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko lino ko Kunzi, akaminisisa mbʉnyakɨ nɨnɔ ngama kakɨ payaya. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ

kika mʉ mʉwa*. 6 Muko kiki mʉ makitikyo, akwanana nɛkɨ gɔnɨ
kaiwisisa mʉ! Luki limoti, yɛkɨ a suni ka muko kaikusisa tukatʉ ikanɨ
kaiwisisa mʉ, a nɛkɨ ɓinza kaitikya mʉ. 7 Mʉlʉkʉ kakwananɨgʉ ɨyɨ
kaitikya mʉ, kyɛ a likingyosi na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti, muko a ɨyɨ
ɨbɨba ka mʉlʉkʉ. 8 A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ wa mambwa ka
nzʉyɨ ka muko, luki limoti, muko wa mambwa opupa ndɨ ka mʉlʉkʉ.
9 Na kʉgbɛ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ ko bulya ka muko, luki limoti,
agya ndɨ muko ko bulya ka mʉlʉkʉ. 10 Kinili, ko bulya ka ɓamalaika,
muko akwanana kaitikya mʉ, kowonisilo ɓɛ a kusili ka mbʉnyakɨ.
11 Luki limoti, ka ɔɓɨlɨ kusu pa imoti na Mombukwono-dosu, muko
kikigʉ ɓinza nɨ kɛgʉ na mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ kikigʉ gɔnɨ ɓinza nɨ kɛgʉ
na muko. 12 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ muko wa mambwa opupa ndɨ
mino ka nzʉyɨ ka mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ ɨɓʉkʉtaga gɔnɨ ɨyɨ na muko, na
masɨ apʉnya ko Kunzi.
13 Wondoni mbɛyɨ nɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi: atʉ ɓinza
muko kaika mʉ ɓikpo kanɨ akalʉmba? 14 Ɓambanzʉ ɓibagatʉ ɓɛ a
suni mʉlʉkʉ kaiko no tukatʉ ɓivukuku. 15 Luki limoti, a ɨbɨba muko
kaika notu ɓɛyɔ, kyɛ Kunzi apá ndɨ tukatʉ tidingi kaitikya notu mʉ.
16 Mʉmbanzʉ kapa ɓata kagya ɓoɗongoso ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ibito
ɓinza ɓɛ: iki makanisa ko Kunzi ikanɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi
takɛgʉ na yɨgya yagɔgɔ.

Pɔlɔ akauyoyiso ɓakilisito ko bulya malɨlɨ ma musilyoni

17 Nakɛgʉ kamʉbɨba wa no mino kamʉpá mʉtɨwɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ,
ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, mʉmʉkana kunu kikogigʉ na
ɨzangɨya, luki limoti, opupisaga lɨkpʉmʉka lanyɛ aka. 18 Ya mambwa,
ɓeɓikyi ɓi ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, yɨgbananaga
ikagatʉ luga kunu. Nakaɨna abɛ o mino ɓɛyɔ aka yɔ. 19 Okwononito
ɓɛ yɨgbananaga ikitɔ aka luga kunu, iba ɓakilisito ɓalɨngʉnʉ luga
kunu ɓimibisikosito. 20 Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, kɛgʉ
malɨlɨ ka Mombukwono-dosu mɔ malyaga. 21 A ɓɛyɔ, nɨyɔ aka yɔ
mikago mino kapʉnga kalyalya, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka oɗusaga kalya
malɨlɨ nɨmɔ aka mɔ odogoku ɨyɨ na imu, kʉwa wa gɔwa, ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓikaga na nza, ɓagɔgɔ ɓadamʉa ɓɨzɛngɛ. 22 Makɛgʉ iɓunu na ɓandaɓʉ
nɨɓayɔ makwanana mino kalyalya na komwo? Ikanɨ makaɨna kanisa
ko Kunzi payaya na makapa kaupíso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ no luki
suni? Makapa ɓɛ namʉɓɨkyɨ ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ namʉbɨbɨ? Haaa,
nakakwananɨgʉ kamʉbɨba ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ!

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Mataɔ 26:26-29; Malɨkɔ 14:22-25; Luka 22:15-20)

23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ Mombukwono-dosu ɛpá ndɨ ɨmɨ, imu
nɨma, namukitisilyaga kʉwa iɓunu: biti yi nɨyɔ ɓagaba ndɨ mino,
Mombukwono-dosu Yeso ava ndɨ mukati, 24 nɨyɔ amigisilya Kunzi
ɨbɨba, oɓunonogo, aɓɨkya ɓɛ: «Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ, namupí iɓunu.
Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamano yi.» 25 Nɨyɔ ɓama kalya, ava ndɨ kɔpɔ wa vinya
ɓɛgɛyɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Kɔpɔ yi nɨmʉ nɨ agʉmɛ wambɨya ko Kunzi, nɨnɔ
ɓangʉ kamɨ oɗukogi mino katulyoso. Ɓongbingo ɓasɨ wa momwaga
ndɛkɛ mino, gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.» 26 A ɓɛyɔ, ɓongbinga ɓasɨ

* **11:5** 11:5 mʉ mʉwa: Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓakagwi ndɨ muko ka ɓɨlya, ɓawaga ndɨ muko yi nɨnɔ mʉ ɓingɔ kowonisilo ɓɛ ogyi ɓɨlya.

wa malyaga ndɛkɛ mino mukati mi nɨma na kamwo kɔpɔ yi nɨmʉ, makaɓɨkyaga kukwakʉ ka Mombukwono-dosu ɓɨngbanganya kadwɛ kʉ kwa kʉ igoku ndɛkɛ mino.
27 Kinili, nɨnɔ akalya mukati ikanɨ kamwa kɔpɔ ka Mombukwono-
dosu nɨ kokwononigʉ, akagya ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ na ɓangʉ ka
Mombukwono-dosu. 28 Ɛɛɛ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨkpɨmɨ
ɓɨnza, alya kʉwa mukati na kamwa kɔpɔ yi nɨmʉ. 29 Kyɛ mʉmbanzʉ
kalya mukati na kamwo kɔpɔ, nɨ kɛgʉ kotombisyo isi ya nzʉyɨ
ka Mombukwono-dosu, akaɨmakya nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ka
mʉngɨmbɔ. 30 Kinili, ɓudingi luga kunu ɓa na ɓokoloɓu, ɓa na pɨka
ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ na ɓagɔgɔ ɓokwogoni ndɨ. 31 Takɨkpɨmaga mbɛyɨ ndɨ
nɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi, tanyɨkatu ɓi mʉkɔmbʉ ko Kunzi.
32 Luki limoti, Mombukwono-dosu akatisombiso na katiyoyiso, kyɛ
takogulyonitɔgʉ ka mʉkɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ɔɓɨlɨ yi
nɨmʉ.
33 Kinili, ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga
mino kalya malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, a ɓɨnza kaɓʉndanaga.
34 Mʉmbanzʉ kika na nza, alyalyɨ mbɛyɨ kʉ kakɨ, kyɛ
makimokyonitɔgʉ ka mʉkɔmbʉ ngbingo wa musilyoni kunu.
Noɓungusyagatʉ ɓanʉ makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ osikoni wa nodoku
mino.

12

Ɓapɛpɛ nɨɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpága

1 Ɓomika-mama, nakɛgʉ kapa ambɛ wikoni ko biti ko bulya ɓapɛpɛ
nɨɓɔ lɨmbɛngɨ Lotu ʉpága. 2 Makaiba ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ
mino nɨ makanamibigʉ Kunzi, mikaga ndɨ ɓakɨgʉmya ka gbɨlɨtɔ nɨtɔ
kanzɨnagɨgʉ, makakwananɨgʉ ndɨ kaigwi mambɛngɨ kambwa kaɓʉ.
3 Mbɨya wanʉ, nakapa kamumibiso ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ikaga kʉsɔ kakɨ, kakwananɨgʉ kagbanga Yeso. Na
Lɨmbɛngɨ-Lotu kiki kʉsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ, kakwananɨgʉ kaɓɨkya ɓɛ:
«Yeso nɨ Mombukwono-dosu!»
4 Ɓapɛpɛ ɓa dididi, luki limoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ ʉpága.
5 Ɓopisi ɓaya mogubo ka Kanisa a dididi, luki limoti, ɓagugubyogo
Mombukwono-dosu ɓemoti aka. 6 Mogubo a dididi, luki limoti, Kunzi
ɓemoti aka nɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ mogubo masɨ mi nɨmɔ. 7 Lɨmbɛngɨ-Lotu
akagya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ko bulya ɨzangɨya ka ɓatʉ ɓasɨ.
8 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔgɔ kanzɨna na yimibo, Lɨmbɛngɨ limoti
li nɨlɔ aka lɔ apá mʉtʉ wagɔ ngu kauwonisilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka
ko Kunzi na yimibo. 9 Apá wagɔ baya yapʉ, wagɔgɔ ngu kohukuso
ɓokoloɓu. 10 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔ ngu yɨgya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga, apá wagɔ apɛpɛ kanzɨna na ɓugyalandʉ, apá
wagɔ yimibo kotombisyo lɨkpʉmʉka nɨlɔ otukyogoku ka Lɨmbɛngɨ-
Lotu ikanɨ nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ. Apága mʉtʉ wagɔ apɛpɛ kanzɨna masasʉ
ka Ɓamalaika, apá wagɔ yimibo kotongbomosyogo masasʉ mi nɨmɔ.
11 Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ agyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ, apá
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka apɛpɛ kakɨ ɓɛyɔ abaɨlyago mino.

Kanisa a abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi

12 A ɓɛyɔ, Kilisito a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi.
Gʉtʉgʉ mababa mi nɨmɔ kika mudingi, a nzʉyɨ yimoti aka. 13 Iɓusu

ɓasɨ, Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɓosunzu ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, togwa ndɨ ɨɓatiso kyɛ tiki nzʉyɨ yimoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu limoti. Ɨɓusu ɓasɨ tinisana ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.
14 Nzʉyɨ kɛgʉ na lɨbaba limoti aka, luki limoti, a na imu mudingi.
15 Kika nɨ kʉgʉkɔ oɓikyini ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kʉɓɔkʉkɔ, nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.» Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma nzʉyɨ. 16 Na kika nɨ kutiliko oɓikyini ɓɛ: «Yɛkɨ nakɛgʉ ɨmɨ liso, nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.» Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma nzʉyɨ. 17 Kika ndɨ nɨ nzʉyɨ yasɨ a liso, akwanana kʉwa ndɨ kaʉkana lɨkɨ? Kika ndɨ nɨ a kutiliko, akwanana kʉwa ndɨ kaiba sʉ yo luki lɨkɨ? 18 A ɓɛyɔ, Kunzi obisaga ndɨ lɨbaba limoti-limoti la nzʉyɨ kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ. 19 Masɨ kika ndɨ lɨbaba limoti aka, iba nzʉyɨ kɛgʉ! 20 Mababa a mudingi luki limoti, nzʉyɨ a yimoti aka.
21 Liso kakwananɨgʉ kaɓɨkya kʉɓɔkʉkɔ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kakʉ!» Gʉtʉgʉ mʉ aka kakwananɨgʉ kaɓɨkya magʉ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kunu!» 22 Mababa ma nzʉyɨ nɨmɔ inisonogo abɛ kiko ma payaya, ikaga gɔnɨ imu na ɨzangɨya aka. 23 Mababa nɨmɔ tɨnaga payaya, imu mɔ tobibisaga kakɨtaga magɔ. Nɨmɔ apága suni kaɨna, imu mɔ toɓuulyaga kʉgbɛ, 24 kakɨtaga mababa ma ɨbɨba ma nzʉyɨ kusu. Kunzi agya ndɨ nzʉyɨ, apá ɨbɨba yidingi ka mababa nɨmɔ tɨnaga payaya. 25 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mababa ma nzʉyɨ kikonitɔgʉ na yɨgbananaga. Luki limoti, atʉngbʉlanagɨ mabɔbɔ. 26 Kika kanɨ lɨbaba limoti akaigomisogo, magɔgɔ masɨ igomisogo pa imoti na ilu. Kika nɨ limoti ovini ɨbɨba, magɔgɔ masɨ ogwa magyagya pa yimoti na ilu.
27 Ɨɓunu ma nzʉyɨ ka Kilisito, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a lɨbaba la nzʉyɨ yi nɨyɔ. 28 Kunzi ubisa ndɨ ɓatʉtʉmbwa ka pa ya mambwa ka kanisa, ka pa ya yɨɓa ɓogyalandʉ na ya yɨsaa ɓowonisili. Kumbuso yi, atʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na apɛpɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, kauhukuso ɓambanzʉ, kausingyo ɓɛngɛnɨ, kaʉnanaga ɓatʉ ɓagɔgɔ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika. 29 Ɓasɨ ɓakɛgʉ ɓatʉtʉmbwa, ikanɨ ɓogyalandʉ ikanɨ ɓowonisili. Ɓasɨ ɓakɛgʉ na apɛpɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, 30 kauhukusa ɓambanzʉ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika, ikanɨ kotongbomosyo masasʉ mi nɨmɔ. 31 Hukisoni nɛkɨ ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓa na ɨzangɨya kʉgbɛ. Ko bulyo yi nɨyɔ, nakamuwonisila mbɨya wanʉ pisi yanza kʉgbɛ kakɨtaga ɓayagɔgɔ ɓayasɨ.

13

Sɨpananɨsɔ okitogi makpʉmʉka masɨ

1 Nakanzɨna gʉtʉgʉ masasʉ ka ɓambanzʉ na nɨmɔ ka ɓamalaika, luki limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ, na mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨyʉ la ngwɛyɨ ikanɨ kengele nɨyɔ akoɓuko. 2 Nakanzɨna gʉtʉgʉ na ɓugyalandʉ ikanɨ kandʉnga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ makɨsʉma ikanɨ kaika na yimibo yasɨ ikanɨ kaika na baya nɨyɔ nakwanana na iyu kohokisa ɓangʉpa, luki limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ, na payaya aka. 3 Nakʉlʉpya gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa yangya lɨngama kamɨ lasɨ, nɨsʉta ɓɛ ɓɛbʉsyɨ ko ɓuku, nakiki na sɨpananɨsɔ, nɨyɔ kɛgʉ na ɨmɨ na ɨzangɨya.
4 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ okibyagatʉ, ikaga mʉtʉ wanza, kikogigʉ no miso mopi, kɨbɨnɨkagɨgʉ, kikogigʉ na lɨmbɛngɨ lidingi, 5 kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka lo suni, kakɨsagɨgʉ ɓʉnza kakɨ aka ka mombukwana-dakɨ

yi, kangbʉtagiɡʉ ɓiɨkwa, kobisogiɡʉ liɨkpʉmʉka lanyɛ ka liɨmbɛngi.
6 Mʉtʉ wa siɨpananiɨsɔ kogwogiɡʉ magyagya ka liɨkpʉmʉka lanyɛ,
luki limoti, ogwaga magyagya ka liɨkpʉmʉka la lingʉnʉ. 7 Apiɨlyaga
makpʉmʉka masiɨ, oɓuulyaga baya ka ɓongbinga ɓasiɨ, ikaga na
mʉtamanagiɨ na anokibyo ɓongbinga ɓasiɨ.
8 Siɨpananiɨsɔ kosyogiɡʉ. Luki limoti, ɓugyalandʉ osyatʉ ndɛkɛ,
apɛpɛ mʉnziɨna masasʉ ka ɓamalaika ikatʉ ndɛkɛ na muliɓo, yimibo
olimikaga ndɛkɛ. 9 A ɓɛyɔ, yimibo kusu a yiɨkɛɗɛ na ɓugyalandʉ kusu
a ɓikpufu. 10 Luki limoti, ngbingo yi niɨnɔ yimibo ya lingʉnʉ odoku
ndɛkɛ mino, niɨyɔ yo kpufu osyo.
11 Ngbingo yi niɨnɔ na ndiɨ mino miki, nanziɨnaga ndiɨ abɛ miki,
natamanaga ndiɨ abɛ miki, nanotombisyo makpʉmʉka abɛ miki. Luki
limoti, wa niɨita kʉwa mino mʉmbanzʉ, nasa liɨbɛnziɨ lasiɨ. 12 Mbiɨya
wanʉ, takaiɨna liɨkpʉmʉka la lingʉnʉ abɛ mulundu ka nɛlaga wombulu-
mbulu, luki limoti, kumbuso, tiɨnatʉ ndɛkɛ ɓiɨngbanganya. Mbiɨya
wanʉ, nakaiba luki liɨkɛɗɛ aka. Luki limoti, kumbuso, namiba ndɛkɛ
Kunzi ɓiɨnza mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ emibago mino.
13 Mbiɨya wanʉ, makpʉmʉka masaa mi niɨma akpakyanaga pa imoti
aka: baya, mʉtamanagiɨ na siɨpananiɨsɔ. Luki limoti, niɨlɔ la iɨzangiɨya
kʉgbɛ luga wa makpʉmʉka masaa mi niɨmɔ niɨ siɨpananiɨsɔ.

14

Iɨzangiɨya ya ɓapɛpɛ ka Liɨmbɛngiɨ-Lotu

1 Kisoni mbɛyiɨ kaika na siɨpananiɨsɔ kambwa wa masiɨ. Kisoni
gɔniɨ kaika na ɓapɛpɛ ka Liɨmbɛngiɨ-Lotu, kʉgbɛ kaika na apɛpɛ
wa ɓugyalandʉ. 2 Mʉtʉ yi niɨnɔ akanziɨna masasʉ mʉmbanga-
mbanga, kʉnziɨniɨlyagiɨɡʉ ɓambanzʉ, luki limoti, anziɨniɨlyaga Kunzi.
A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ yi niɨnɔ akwanana kotombisyo. Pisi ko
ngu ya Liɨmbɛngiɨ-Lotu, mʉtʉ yi niɨnɔ aɓiɨkyaga makpʉmʉka niɨmɔ a
makiɨsʉma. 3 Luki limoti, mʉtʉ yi niɨnɔ anziɨnaga na ɓugyalandʉ,
ʉnziɨniɨlyaga ɓambanzʉ. Ʉnziɨniɨlyaga ɓɛyɔ kaupika ka baya, kautumisa
na kaududulisa mambɛngiɨ. 4 Niɨnɔ anziɨnaga masasʉ mʉmbanga-
mbanga, ipikilyaga baya kakiɨ ka mombukwana-dakiɨ yi. Luki limoti,
niɨnɔ anziɨnaga na ɓugyalandʉ opikaga baya ya kanisa yasiɨ.
5 No ɓi kapa ambɛ iɓunu ɓasiɨ nzinogoni masasʉ mʉmbanga-
mbanga, luki limoti, no ɓi kapa ɓata kʉgbɛ ambɛ nzinogoni na
ɓugyalandʉ. Mʉtʉ yi niɨnɔ anziɨnaga na ɓugyalandʉ a na iɨzangiɨya
kʉgbɛ kakiɨtaga niɨnɔ anziɨnaga masasʉ mʉmbanga-mbanga. Kika
kaniɨ atʉ na mʉtʉ yi niɨnɔ akwanana katʉmbʉlaga niɨlɔ akaɓiɨkya,
kanisa yasiɨ amagatʉ ka baya. 6 Ɓomika-mama, nika na iɨzangiɨya
tino ko misa kunu, nakodoku ku kunu, napʉnga kamʉnziɨniɨlya ka
masasʉ mʉmbanga-mbanga? Nika na iɨzangiɨya tino ko misa kunu
kika niɨ mʉnziɨna kamiɨ kɛgʉ kamuwonisila makpʉmʉka niɨmɔ ikaga
makiɨsʉma, kamuwonisila yimibo, ɓugyalandʉ ikaniɨ mʉtiɨwiɨ?
7 Takava likingyosi la makpʉmʉka mo dumo abɛ siɨɓa ikaniɨ dɔmʉ,
kika niɨ mayʉ mi kɛgʉ koɓuko dididi, takwanana kaiba liɨyʉ la siɨɓa ikaniɨ
la dɔmʉ liɨkiɨ? 8 Ɓakongboti nguɗu ya lʉnga ɓiɨnza, waniɨ nɔ akwanana
kaiɓungusyogo kaiɨnda ka lʉnga? 9 A mʉɗɔngɔniɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu:
makiko kaɓiɨkya makpʉmʉka niɨmɔ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kotombisyo,
ɓiba kʉwa isi yi liɨkiɨ? Niɨyɔ a abɛ makika kaɗiɨkiɨtaga tɔyiɨ ka bʉtʉlʉ.

10 Masasʉ a mudingi ka ɔɓɨlɨ, masɨ okitisaga asɨ mʉnzɨna aka. 11 Mʉtʉ
ɓemoti kika kanzɨna lɨsasʉ nɨlɔ nakibigʉ, ɨɓusu na ɨyɨ ɓasɨ tiko abɛ
ɓongingi. 12 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu! Yɛkɨ ma na mʉsasa
ma ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu, hukisoni nɛkɨ na kɛkɛlɛ, kʉgbɛ yi nɨɓɔ
ɓakopika kanisa ka baya.
13 Kinili, nɨnɔ anzɨnaga ka masasʉ mʉmbanga-mbanga akwanana
kakʉnga Kunzi kyɛ apí ngu koyikoso masasʉ mi nɨmɔ. 14 Kika nɨ
nakalʉmba na masasʉ mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ lɔ akalʉmba, luki limoti,
yimibo kɛgʉ kagya luki. 15 Nakwanana sɛ kʉwa kagya ɓʉnɨ? Nalʉmba
na lɨmbɛngɨ na yimibo gɔnɨ. Nɨmbɨla na lɨmbɛngɨ na yimibo kamɨ gɔnɨ.
16 A ɓɛyɔ, wakiko kalʉmba ka lɨmbɛngɨ, wanamigisya Kunzi ɨbɨba,
mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ a ka musilyoni nɨ kɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ, kakwananɨgʉ koɓingisya ɓɛ «A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kyɛ kɛgʉ kaiba
nɨlɔ wakaɓɨkya. 17 Malʉmba kakʉ a manza, luki limoti kapikigʉ mʉtʉ
wagɔgɔ ka baya.
18 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nanzɨnaga mino masasʉ
mʉmbanga-mbaga kamʉkɨtaga ɨɓunu ɓasɨ. 19 Luki limoti, ka
makutana napaga kaɓɨkya makpʉmʉka kuɓukumuti nɨmɔ ɓambanzʉ
ɓʉkana ɓɨnza, kyɛ nʉtɨwɨ gɔnɨ ɓɛngɛnɨ, nɨ nakoɓikyigʉ makpʉmʉka
ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na masasʉ mʉmbanga-mbanga.
20 Ɓomika-mama, makikonitɔgʉ na tamanaga ya lɨbɛnzɨ, luki limoti,
tamanaga kunu iki abɛ nɨyɔ ka ɓambɔkʉ. Pisi kagya ɓʉnyɛ, wikoni
abɛ ɓomiki. 21 Kʉsɔ wa Mʉtʉʉ, Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ:
«Nanzɨnɨlyaga ndɛkɛ lɨvananza li nɨlɔ
pisi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa masasʉ dididi
na pisi ka nɔkʉ ka ɓobiko.
Na gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓakɛmʉkanɨgʉ ndɛkɛ.»
22 Kinili, apɛpɛ mʉnzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga a likingyosi
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi. Luki limoti, kɛgʉ na ɨzangɨya
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓinikyononi. Apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ a
likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓinikyononi, kɛgʉ na ɨzangɨya ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakanaɓinikyonigʉ.
23 Kiko mbɛyɨ nɨ kanisa wasɨ omumukonini, ɓatʉ ɓasɨ ɓananzɨna ka
masasʉ mʉmbanga-mbanga, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka
ikanɨ nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi ɓakogulya ka musilyoni kunu,
ɓakaɓɨkyɨgʉ ɓɛ ma no bikyatʉ? 24 Luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ ɓakiko
kanzɨna na ɓugyalandʉ, mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
ikanɨ nɨnɔ kanaɓinikyonigʉ Kunzi, kogulya, imibo ɓʉnyɛ kakɨ ko bulya
nɨlɔ iko kanɨ ukonini. Ɓasombiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ iko kanɨ ukonini,
25 ɓodikiɗi nɨɓayɔ ikaga na ɓoyu kʉsɔ kakɨ ipupiso ka ɓʉngbanganya.
Ogwo kʉwa mokpukpu kabibiso Kunzi, anaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ ɓɛ
Kunzi a luga kunu!»

Ɓɛyɔ kanisa okwononi mino kakpakyana

26 Ɓomika-mama, takwanana sɛ kʉwa kaɓɨkya ɓʉnɨ? Ngbingo
yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga mino, mʉtʉ ɓemoti akwanana kaɨmbɨla,
wagɔ apá mʉtɨwɨ, wagɔ atʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma,
wagɔ apá mʉtʉʉ ka lɨsasʉ lɨmbanga na wagɔ ɓata oyikasa nɨlɔ
ɓoɓikyɨ. Okwononi ɓɛ nɨmɔ masɨ iki na ɨzangɨya kopika kanisa ka

14:21 14:21 Wanda ka Isaya 28:11-12.

baya. 27 Ɓambanzʉ ɓakapa kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbaga,
okwononi ɓɛ ɓiki ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa, ɓanzɨnɨ ɓemoti kumbuso ka
wagɔgɔ. Mʉtʉ ɓemoti ikitɔ, koyikosogo nɨlɔ ɓiko kaɓɨkya. 28 Luki
limoti mʉtʉ muikoso kiki, ɓadakɨ ɓiwo ka musilyoni. Mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka anzɨnɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ mombukwana-dakɨ yi no Kunzi kakɨ.
29 Ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓanzɨnɨ na ɓugyalandʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓiko
kakpɨma nɨlɔ ɓakaɓɨkya. 30 Luki limoti, Kunzi kawonisilo mʉtʉ ɓemoti
lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, okwononi ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna adakɨ.
31 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ makwanana kanzɨna na ɓugyalandʉ, mʉtʉ
ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana
kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨmɔ, utumiso mambɛngɨ. 32 Mambɛngɨ ka
ɓogyalandʉ ʉmʉkanaga ɓogyalandʉ. 33 A ɓɛyɔ, Kunzi kɛgʉ Kunzi wa
ɓunzenge-zenge, luki limoti a Kunzi wa mazɨyɔ.

Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ igyonosogo mino ka makanisa masɨ ka ɓatʉ ko
Kunzi, 34 ɓoko ɓokwononi kaiko ɓiwo ka musilyoni ma kanisa. Kɛgʉ
na nɨnɔ ɓakwanana kasɨlya mʉnzɨna. Okwononi ɓɛ ɓoko ɓiki ɓatʉ
ɓakʉkana, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino. 35 Ɓakika na
lɨkpʉmʉka la kuuso, ɓumuusi ɓambʉnyaɓʉ ka mʉsɛngɨ. A suni muko
kanzɨna ka musilyoni.

36 Makasɨma ɓɛ Mongoni ko Kunzi apʉnya ndɨ ku kunu? Ikanɨ
amudulyoku ndɨ asɨ iɓunu aka? 37 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mu-
gyalandʉ ko Kunzi ikanɨ ɓɛ a na apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, okwononi
ibito ɓɨnza ɓɛ nɨlɨna nakamukpikilyo lɨ a mʉtʉʉ ka Mombukwono-
dosu. 38 Luki limoti, kibi lɨkpʉmʉka nɨlɔ, nɨlɔ andi kʉwa asɨ ɨyɨ aka.

39 Ɓomika-mama, yɛkɨ a ɓɛyɔ, kisoni kambwa wa masɨ kainisono
na apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ. Makapokyonitɔgʉ mʉmbanzʉ
kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga. 40 Luki limoti, masɨ igyonosi
ka ɓungbingbili na ɓɛyɔ okwononi mino.

15

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨmɔ ʉkana ndɨ

1 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakapa kamutomosya Mongoni
Manza nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ, nɨmɔ mabaɨlya ndɨ na nɨmɔ mo mina
ɓakigwinonogo ɓingbufu. 2 Minisanatʉ na muhukuso pisi ko Mongoni
Manza mi nɨmɔ makiko kaɓyɛ ɓɛyɔ aka yɔ namʉɓɨkyaga ndɨ mino.
Makogyi ɓɛyɔ, baya kunu ika payaya.

3 Kambwa wa makpʉmʉka masɨ, namukitisilyaga mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ
nɨmɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nʉkana ndɨ. Kilisito okwa ndɨ
ko bulya ɓʉnyɛ kusu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikago mino ka Moɓiso
Motu. 4 Ɓalumba ndɨ, opupa ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkya ndɨ mino. 5 Apuponilya
ndɨ Pɛtɛlɛ, kumbuso yi ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. 6 Kʉwa
wa, upuponilya ko ngbinga ɓemoti ɓaɓɨɓya kakɨ kakɨtaga ɓamɨya
kuɓukumuti. Ɓudingi luga ka ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓatʉ mbɛyɨ ɓata aka
ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, ɓagɔgɔ ɓokwogoni ndɨ. 7 Kumbuso yi, apuponilya
ndɨ Yakɔbɔ, kʉwa wa, upuponilyo ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ.

8 Kumbuso ka ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓasɨ, epuponilya ndɨ gɔnɨ ɨmɨ, ɨmɨ nɨnɔ na
ndɨ abɛ miki yi nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga nɨ kanongotigʉ. 9 A ɓɛyɔ, na mupipilo
luga ka ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ. Nakokwononigʉ gʉtʉgʉ ɓɛ ɓɛmakɨ ɓɛ
atʉtʉmbwa, kyɛ nogyogyisa ndɨ Kanisa ko Kunzi. 10 Luki limoti, na

kʉwa ɓɛyɔ no mino mbɨya yi nɨmʉ pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi. Ɨzɨyɔ yi nɨyɔ aɓʉkʉtatʉ ndɨ masɔlɔ. Nagya ndɨ ligubo kaʉkɨtaga ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓasɨ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ɨmɨ, luki limoti, ɨzɨyɔ ko Kunzi nɨyɔ a pa imoti na ɨmɨ. 11 Kinili, iki ɨɓʉ ikanɨ ɨmɨ, takaɓɨkyaga Mongoni Manza mi nɨmɔ aka mɔ mabaɨlya ndɨ.

Kunzi upupisagatʉ ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ

12 Takaɓɨkyaga ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ ka mbʉkʉ. Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓakopupigʉ ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ? 13 Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛgɛyɔ. 14 Kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, takɛgʉ na Mongoni Manza nɨmɔ takwanana kaɓɨkyaga, baya kunu a gɔnɨ payaya. 15 Na gɔnɨ, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ta ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ ko misa ko Kunzi, kyɛ taɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi apupisatʉ ndɨ Kilisito ka mbʉkʉ. Wɨna sɛ, Kunzi kakwananɨgʉ ndɨ kagya ɓɛyɔ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ. 16 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, Kilisito kopupagʉ ndɨ nɛkɨ gɔnɨ ɨyɨ ka mbʉkʉ. 17 Na kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, baya kunu a ya payaya na ma asɨ ka ɓʉnyɛ kunu aka. 18 Na ɓata, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Kilisito, ɓa nɛkɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓuɓungogo. 19 Kika nɨ a ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ nɔ tobisa mino mʉtamanagɨ kusu ka Kilisito, ta ɓatʉ ɓʉlya kumbu kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.

20 Luki limoti, a lɨngʉnʉ ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ luga ka ɓamanda. A abɛ talʉ-talʉ, kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupito ndɛkɛ gɔnɨ ɨɓʉ. 21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ kukwakʉ odoku ndɨ mino pisi ka mʉtʉ ɓemoti, pupo ka mbʉkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, odoku pisi ka mʉtʉ ɓemoti gɔnɨ. 22 Ɓɛgɛyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓokwaga mino kyɛ ɓa Ɓava-adamʉ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓinisana ndɛkɛ ɓata na ɔɓɨlɨ kyɛ tomotikononi na Kilisito. 23 Luki limoti, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka opupa ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ no ngbingo kakɨ: Kilisito nɔ a mʉtʉ wa mambwa, opuponi ndɨ ɨyɨ. Kumbuso yi ɓatʉ kakɨ ɓopupa ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɛkɛ mino. 24 Kumbuso yi, ika kʉwa lɨsyɛ la muliɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kilisito apʉta ndɛkɛ ɓʉngama ɓasɨ, ɨbɨba yasɨ na ngu yasɨ, amigisya kʉwa Kunzi Baba ɓʉngama. 25 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ Kilisito iki ngama kadwɛ kʉ kwa kʉ ʉɗɨta ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakɨ ɓasɨ ɓɨnvɨ kusili wa magʉ kakɨ. 26 Mumuyoniso nɨnɔ ɓamwɔ ndɛkɛ ka muliɓo, nɨ kukwakʉ. 27 Iyo, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ kakɨ.» Luki limoti, a ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi kɛgʉ ɨyɨ ka «makpʉmʉka masɨ» mi nɨmɔ, kyɛ ɨyɨ nɔ apá ndɨ Kilisito ngu kʉgʉ wa masɨ. 28 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino makpʉmʉka masɨ kusili ko Miki, ɨyɨ Kilisito mombukwana-dakɨ yi ibiso ndɛkɛ kusili ko Kunzi nɨnɔ apá ndɨ ngu kaiko kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ika ndɛkɛ lɨngʉnʉ kʉgʉ wa masɨ.

29 Tomononi mbɛyɨ ɓata lɨkpʉmʉka ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨɓotisisogo ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo. Ɓinisono na ɨzangɨya tino? Kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, ko bulya ɨkɨ kʉwa yɔ ɓɨɓotisisogo mino ko bulya kaɓʉ? 30 Na ɓata, ko

15:22 15:22 Wanda ka Ɓalʉma 5:12-21. **15:27** 15:27 Wanda ka Mambʉ 8:7.

bulya ɨkɨ yɔ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi to mino ɓongbinga ɓasɨ
kaɨkɨsɨlya kukwakʉ? 31 Ɓomika-mama, kukwakʉ ɛzʉzaga masyɛ masɨ.
A lɨngʉnʉ ɓɛyɔ nɨbɨbaga mino ko bulya kunu ka matɨkanaga na Yeso-
Kilisito Mombukwono-dosu. 32 Nʉlanana ndɨ na ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ
nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya abɛ ɓanyama ɓo tutu. Kika ndɨ ka yɨgya ko
ɓomikya-ɓambanzʉ, ninisana ndɨ na ɨzangɨya tino? Kika nɨ ɓamanda
ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, okwononi nɛkɨ «tolyolyini, tomwo kyɛ
ɓʉgala tokwatʉ».
33 Wiminyonito sɛ: «Kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ, apʉtagatʉ yɨgya
yanza ka mʉmbanzʉ.» 34 Wigilyoni tamanaga kunu yanza, masa kagya
ɓʉnyɛ. Ɓatʉ ɓagɔ luga kunu ɓakamibigʉ Kunzi. Nakamʉɓɨkya ɓɛyɔ
kamupíso suni.

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ lɨkɨ?

35 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ: «Ɓamanda
ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ lɨkɨ? Ɓika ndɛkɛ na ɓʉsɔlɔ ɓa nzʉyɨ tino?»
36 Eeeze, wa ngingi! Ngbingo yi nɨnɔ wakʉnaga mino lɨsɔlɔ, okwononi
mbɛyɨ okwi, kumbuso yi aɓaka sɛ kʉwa. 37 Lɨsɔlɔ nɨlɔ wakakʉna lɔ,
kɛgʉ ilu nɨ malɨlɨ nɨmɔ aɓaka ɓanʉ, luki limoti, a libumo payaya aka la
mʉpʉnga ikanɨ libumo lagɔgɔ. 38 Kunzi oɓokisaga kʉwa libumo li nɨlɔ
ɓɛyɔ opo mino, oɓukutisa libumo yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉsɔlɔ
kakɨ.
39 Nzʉyɨ yasɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ. Ɓambanzʉ ɓa na nzʉyɨ kaɓʉ,
ɓanyama na nɨyɔ kaɓʉ, ɓombu na ɓosi ɓa na nɨyɔ kaɓʉ gɔnɨ.
40 Nzʉyɨ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ a di na nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ, ɨbɨba ya kʉgʉ wa
lɨsyɛ a di na nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ. 41 Mɔnɨ angɨngaga di, tɨmba di, mangʉtʉ
di gɔnɨ. Gʉtʉgʉ mangʉtʉ aka luga kaɓʉ anzɛgɛ dididi aka gɔnɨ.
42 Ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino
ka ɓambʉkʉ. Ɓulumbaga ɓambanzʉ, kumbuso yi ɓapɔ, wa ɓopupa
ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓika kʉwa ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. 43 Ɓolumbogo nzʉyɨ nɨ kɛgʉ na ɨbɨba ikanɨ no ngu. Luki
limoti, opupogo kʉwa na ɨbɨba no ngu. 44 Ngbingo yi nɨnɔ ɓolumbaga
mino, ikaga nzʉyɨ ya lɨmbanzʉ. Luki limoti, kopupo ka mbʉkʉ ɨɨta
kʉwa nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ. Kika nɛkɨ nɨ nzʉyɨ ya lɨmbanzʉ atʉ, nzʉyɨ
ya lɨmbɛngɨ atʉ nɛkɨ gɔnɨ aka. 45 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga
ɓɛ: «Mʉtʉ wa mambwa ɓɛyɔ ka Adamʉ a ndɨ na ɔɓɨlɨ ka nzʉyɨ ya
lɨtɔmbʉ.» Luki limoti, Adamʉ yi nɨnɔ wa kumbuso nɨ Lɨmbɛngɨ nɨlɔ
apága ɔɓɨlɨ*. 46 Kɛgʉ nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ yɔ odogoku ka mambwa, luki
limoti, nɨyɔ ya lɨmbanzʉ. Nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ odogoku iyu kumbuso.
47 Kunzi agya ndɨ Adamʉ wa mambwa na lɨɓungu. A ɨyɨ mʉtʉ wa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ. Luki limoti, Adamʉ wa yɨɓa otukyoku ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
48 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi agya
ndɨ na lɨɓungu, luki limoti, nɨɓɔ ɓa kʉgʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi
nɨnɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. 49 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ to mino abɛ
mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi agya ndɨ na lɨɓungu, tika ndɛkɛ gɔnɨ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
50 Ɓomika-mamaaa, nakapa kaɓɨkya ambɛ: luki nɨlɔ Kunzi agya ndɨ
ka nzʉyɨ na ka ɓangʉ kakwananɨgʉ kalya lisimo la Ɓʉngama ko Kunzi.
Nɨlɔ akwanana kapɔ, kinisonigʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

15:32 15:32 Wanda ka Isaya 22:13. * **15:45** 15:45 Adamʉ wa kumbuso, nɨ Kilisito. Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:7.

51 Mbɨya wanʉ, nakamumibisa dikidi yimoti: takokwigʉ ndɛkɛ ɓasɨ,
luki limoti, tigomosyanatʉ ndɛkɛ ɓasɨ. 52 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ko
ngbinga ɓemoti abɛ kʉta, wa ɓofya ndɛkɛ mino sɨɓa ya muliɓo. A ɓɛyɔ,
wa sɨɓa oɓuka ndɛkɛ mino, ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ ka
ɓambʉkʉ na nzʉyɨ nɨyɔ kapʉgʉ ndɛkɛ ɓata, iɓusu ɓasɨ tigomosyono.
53 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ pɔpɔtʉ ta nzʉyɨ yi nɨyɨ imokisyi nzʉyɨ nɨyɔ
kakwananɨgʉ ɓata kapɔ. Okwononi ɓɛ nzʉyɨ yi nɨyɨna ya kukwakʉ yi
imokisyi nzʉyɨ nɨyɔ kokwigʉ ndɛkɛ ɓata. 54 Ngbingo yi nɨnɔ nzʉyɨ
yi nɨyɔ apɔgɔ imokisyo ndɛkɛ mino nzʉyɨ yi nɨyɔ kapɔgɨgʉ, nzʉyɨ
ya kukwakʉ imokisyo nɨyɔ kokwogigʉ, iba Moɓiso Motu mi nɨmana
itulyonini sɛ kʉwa: «Kukwakʉ kɛgʉ ɓata, ɓodɨtini lɨngʉnʉ ɓɨnvɨ!»
55 «Eeeze kukwakʉ, ngu kakʉ a kʉwa yanɨ?
Eeeze kukwakʉ, syogbu kakʉ a kʉwa yanɨ?»
56 Kukwakʉ inisonogo no ngu pisi ka ɓʉnyɛ, mʉtʉʉ mɔ apága ɓʉnyɛ
ngu. 57 Luki limoti, tamigisilyini Kunzi ɨbɨba, ɨyɨ nɔ atɨpága ngu pisi ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
58 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpaka, witilyonogoni ɓingbu kanɨ makɛgʉ
kapɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ. Mugugubyoni Mombukwono-dosu masyɛ masɨ,
kyɛ makaiba ɓɨnza ɓɛ ɓungu ɓasɨ nɨɓɔ makaɨkɔ ka ligubo kakɨ,
kokwigʉ payaya.

16

Mapʉmʉ ko bulya kanisa ya Yelusalɛma

1 Kʉwa ka nɨlɔ ondi lɨkpʉmʉka la mapʉmʉ ka ɓakilisito nɨɓɔ ɓikaga
ka Yelusalɛma, ɓyeni gɔnɨ iɓunu mʉtʉʉ mi nɨmɔ nowonisila ndɨ
ka Makanisa ma Galatia. 2 Makokwononigʉ kaɓʉndaga kamʉmʉla
makpʉmʉka wa aka wa nosilo mina kʉ. Masyɛ ma Mungu masɨ,
mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka iki kobisaga ka kpɔlɔ, kʉ kakɨ, luki nɨlɔ
inisana nolu kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ 3 Wa nosila ɓanʉ mino ku kunu,
nʉtɨka ɓanʉ ɓambanzʉ nɨɓɔ miko nɨ mupunogini na ɓabalʉwa ambɛ
ɓɨndɨ na ɓamapʉmʉ kunu ka Yelusalɛma. 4 Kakwanana ɓɛ nɨndɨtɔ
gɔnɨ, tɨnda kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ kʉgʉkɔ kumoti.

Tamanaga ka Pɔlɔ ko bulya lɨgʉndʉ

5 Nakɨtaga ɓanʉ pisi ka Makedonia, nosilo sɛ kʉwa ku kunu, kyɛ na
na tamanaga kaɓyɛ pisi kʉ ɓɛyɔ. 6 Yagɔgɔ tagyatʉ ɓanʉ mino na iɓunu
masyɛ makɛɗɛ, ikanɨ gʉtʉgʉ ngbingo wa ndɔɓɔ wasɨ aka. Mɛpápa
kʉwa ɓanʉ, nidukulaga na lɨgʉndʉ kamɨ. 7 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ kapa
kamʉmɨna na lɨgʉndʉ aka. No ɓi katamanaga ambɛ Mombukwono-
dosu kapa, tasyɨtɔ ɓi na iɓunu masyɛ makɛɗɛ.
8 Luki limoti, no ɓi kapa kaiko wanʉ ka Ɛfɛsɔ, kadwɛ ka lɨsyɛ
la Patɛkɔtɨ, 9 kyɛ ninisonini no ngbinga wanza kagya ligubo nɨlɔ
aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ. Luki limoti, ɓomuyoniso ɓa ɓakpʉ.
10 Timotio kosila ɓanʉ kʉ, gyoni yasɨ ɓɛ ɨmʉkanɨ ɓɨnza, kyɛ amʉgya-
ligubo ka Mombukwono-dosu abɛ ɨmɨ gɔnɨ. 11 Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ
ɓemoti aka kaminonitɔgʉ payaya. Luki limoti, mupóponito kyɛ
isisilogi na lɨgʉndʉ kakɨ ka mazɨyɔ, igoku kɛtakanya. Takaɓʉndaga
pa imoti na ɓomika-mama pisi ka baya.

15:55 15:55 Wanda ka Isaya 25:8; Ɔsɛya 13:14.

12 Ka mutili ka momosu ɓɛyɔ ka Apɔlɔ, nigomoni na ɨyɨ nganga ɓɨkyɔ
ambɛ ɓaga pa imoti na ɓomomosu ɓagɔgɔ ku kunu kʉ, luki limoti, kɛgʉ
mbɛyɨ kapa kaɨnda mbɨya wanʉ. Ɨnda kʉwa ɓanʉ wa gɔwa inisono
ɓanʉ mino no ngbingo.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

13 Hukwoni miso, migwinanaga ɓingbufu ka baya. Wikoni na lɨlʉkʉ,
mika ɓatʉ ɓo ngu. 14 Gyogoni masɨ ka sɨpananɨsɔ.
15 Ɓomika-mama, nakamʉkʉnga ɓata luki limoti. Sɨ mami-
batʉ Sɛtɛfanɔ na lɨvananza kakɨ, ɨɓʉ ɓɔ ɓa ndɨ ɓakilisito ɓa
mambwa ka mugi ma Akaya, ɓɨpá ndɨ kaugugubya ɓakilisito ɓagɔgɔ.
16 Humukononi inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga na
ɨɓʉ ligubo na kɛkɛlɛ.
17 Nakogwa magyagya ɓɛyɔ Sɛtɛfanɔ, Folotunato na Akaiko ɓosiliku
mino yɨ. Ta ndɨ na ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makika wa. 18 Ɓetumisaga
ndɨ lɨmbɛngɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓamʉgyɨlyaga ndɨ gɔnɨ mino iɓunu.
Makozunonitɔgʉ na inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
19 Makanisa nɨmɔ a ka iwili ya Azia amumuusogito. Akila na Pelesila
pa imoti na kanisa nɨyɔ amʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kaɓʉ ɓamumuusogi
kʉgbɛ ko lino ka Mombukwono-dosu. 20 Ɓakilisito ɓasɨ nɨɓana ɓa
wanʉ ɓamumuusogito.
Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
21 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi ambɛ namumuusogito.
22 Mʉmbanzʉ kapogi Mombukwono-dosu, mʉtʉ yi ɨgbangɨ!
Malanata, isi yi ɓɛ Mombukwono-dosu, doku!
23 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki pa imoti na iɓunu.
24 Namʉpaga iɓunu ɓasɨ pisi ka matɨkanaga na Yeso-Kilisito. A ɓɛyɔ!

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wagɔgɔ nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito nɨmʉ. Ka balʉwa yi nɨnɔ wa mambwa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ a ndɨ na mʉsasa kaɨnda kaundoku yi, luki limoti kagagʉ ndɨ ɓata. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓʉmʉmʉlɨ ɓangyɔ, ɨyɨ nɔ ɨnda kaʉva kyɛ ɓʉtɨkɨlyɨ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Timotio nɔ a ndɨ kaaga ka Kolito, ko pisi, ʉkana ndɨ mongoni ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓakilisito a ndɨ mino kʉ ɓɛyɔ. Mongoni mi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ manza. Ʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ ka Kolito, ɓapá mʉtʉʉ di no Mongoni Manza nɨmɔ Pɔlɔ ʉpá ndɨ. Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ ka Kilisito. Timotio igoku ndɨ, atʉmbʉlyaga Pɔlɔ, Pɔlɔ alya ndɨ kumbu kʉgbɛ.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ, kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ ka tamanaga yi, na nɨyɔ agya ndɨ ɓɛyɔ kogonitɔgʉ kaʉnda. Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ka balʉwa yi nɨnɔ ɓɛ a atʉtʉmbwa ka Kilisito. Luki limoti, ɓɛyɔ agyago mino ligubo kakɨ a di na ɓatʉ ɓagɔgɔ. Luki li nɨlɔ agyaga ɓɛ ɓamʉyɨ ilu nɨlɔ. Ɨtatanaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓɨmatanagɨ na Ɓakolito ka ligubo. Ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ ɓidukulogi kaʉmʉmʉla ɓangyɔ aka ko bulya yɨbɨnɨka na iɓu ɓuti ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Omotiloku ɓɛ a ndɨ na mʉsasa kaundoku, kyɛ uɓikyiku ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakanosigʉ ɓʉnyɛ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Kika kanɨ Pɔlɔ akpakpa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a atʉtʉmbwa, a kyɛ a ndɨ na mʉsasa ɓɛ ɓambanzʉ ɓibi Mongoni Manza, ɓiba gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨ Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso ka Pɔlɔ, na akamisyo Kunzi ɨbɨba *1:1-11*
Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa luga ka ɓakilisito *1:12–2:17*
Kapa ɓɛngɛnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino *3:1–7:16*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya *8:1–9:15*
Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ a atʉtʉmbwa ka lɨngʉnʉ *10:1–13:10*
Yuuso ya muliɓo *13:11-13*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi.
Iɓusu no mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio ɓɔ tamukpikilyi balʉwa yi nɨmʉ,
iɓunu ɓatʉ ɓa Kanisa ko Kunzi ka Kolito na ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ
ɓa ka iwili ya Akaya. 2 Obosu Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tabibisini Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba
wa lɨmbɛngɨ lo kumbu, atitumisogo mambɛngɨ ɓongbinga ɓasɨ.
4 Atitumisogo mambɛngɨ ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kusu ɓasɨ, kyɛ pisi ko
ngu nɨyɔ tinisono na iyu kotukyoku kʉ kakɨ, takwananɨtɔ gɔnɨ iɓusu
kaʉgyɨlya ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛgɛyɔ. 5 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ talyago mino
kumbu pa imoti na Kilisito ka yigyogyiso kakɨ dididi, ɨyɨ atitumisogo

mambɛngɨ ɓɛgɛyɔ. 6 Kika nɨ iɓusu takaigyogyiso, a kyɛ mambɛngɨ
amutumi, minisono na muhukuso. Kika nɨ ɓatitumisini mambɛngɨ, a
kyɛ mambɛngɨ amutumi gɔnɨ iɓunu kyɛ mokibyi yigyogyiso yi nɨyɔ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu. 7 Kinili, tikaga ɓakɨtambya na iɓunu kyɛ
tibagatʉ ambɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ migyogyisogo mino pa imoti na iɓusu,
mambɛngɨ amutumogo ɓɛgɛyɔ pa imoti na iɓusu.
8 Ɓomika-mama, to ɓi kapa ɓɛ wibonito ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi nɨɓɔ
tabangana ndɨ na iɓu ka iwili ya Azia. Ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓi a ndɨ ɓapʉ
kʉgbɛ, akɨtaga ngu kusu, takɛgʉ ndɨ ɓata gʉtʉgʉ na mʉtamanagɨ ɓɛ
takwananatʉ kaiko na ɔɓɨlɨ. 9 Ta ndɨ kaɨna abɛ ɓatikulyini ngbanga
ɓɛ ɓatɨmwɨ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ takibumonito kubatʉ, luki limoti,
tɨgʉmyɨ ko Kunzi nɨnɔ upupisaga ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ. 10 Kunzi nɔ
atɨkʉlaga ndɨ ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ, atɨkʉlagatʉ aka ɓata.
A ɓɛyɔ, ta na baya kʉ kakɨ ɓɛ idukulagatʉ katɨkʉlaga aka. 11 Iɓunu
gɔnɨ makatɨbɨnɨka pisi ka malʉmba. Kunzi ʉkanatʉ malʉmba ka ɓatʉ
ɓudingi nɨɓɔ ɓakatɨlʉmbɨlya, atiɗukilya ɓʉɓʉnga. Kʉwa wa gɔ wa,
ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ ndɛkɛ ko bulya kusu.

Pɔlɔ kɛgʉ ɓata na lɨgʉndʉ ka Kolito

12 Ɨbɨba kusu nɨ ɓʉdɛmʉ ɓa mambɛngɨ kusu, tɨgyaga ndɨ ko misa
ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ yi, luga kunu na lɨmbɛngɨ la kisiso nɨ takɛgʉ na
ɓokoli, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi apago mino. Yɨgya yi nɨyɔ kotukyokugʉ
ndɨ ka yimibo ka ɓomikya ɓambanzʉ, luki limoti a ndɨ ɨzɨyɔ ko Kunzi.
13-14 A ɓɛyɔ, ka ɓabalʉwa kusu, tamukpikilyaga ndɨ makpʉmʉka mi
nɨmɔ aka mɔ makwanana katangʉlaga na kotombisyo. Nakaɨna abɛ
motombisyatʉ ndɛkɛ ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ mbɨya yi nɨmʉ,
makanotombisyigʉ mbɛyɨ. Lɨkpʉmʉka li a ɓɛ tɨbɨbaga ndɛkɛ na iɓunu
mabɔbɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Yeso, Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino.
15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ, na ndɨ mbɛyɨ na mʉsasa
kaɨnda kamundoku ku kunu kʉ kyɛ minisoni na ɓʉɓʉnga ka nganga
ya yiɓa. 16 Na ndɨ na mʉtamanagɨ kaɓyɛ pisi ku kunu kʉ, kumbuso
yi nadwɛ ka Makedonia. Ngbingo kamɨ wakigoku kʉ ɓɛyɔ, noɓyeku
ɓata pisi ku kunu iba mɛpágɨtɔ mukumbo nɨmɔ abɨnɨka ɓuti kamɨ ka
lɨgʉndʉ la Yudɛa. 17 Tamanaga yi nɨyɨ epupa ndɨ ka lɨmbɛngɨ aka?
Ikanɨ, wa nosisilyago mino kagya luki, nagyaga yimibo ya lɨmbanzʉ?
Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ «iyo» ikanɨ «kalɨ» ko ngbinga ɓemoti? 18 Kunzi
a dɛmʉ, lɨkpʉmʉka nɨlɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ kɛgʉ ndɨ na mambɛngɨ
maɓa. 19 Silivanɔ, Timotio na ɨmɨ tamʉɓɨkyaga ndɨ mongoni ka Yeso-
Kilisito, Miko Kunzi. Yeso kaɓɨkyagɨgʉ lɨkpʉmʉka na mambɛngɨ maɓa.
Luki limoti, ɨyɨ nɨ «Iyo» nɨnɔ otukyoku ko Kunzi. 20 A ɓɛyɔ, Kunzi
utulyosa ndɨ ɓagʉmɛ ɓasɨ nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ pisi ka Yeso. Kinili,
pisi ka Yeso, takwanana kaɓɨkya ɓɛ «A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kabibiso
Kunzi. 21 Kunzi nɔ atipiko iɓusu na iɓunu ka baya pisi ka Kilisito.
Ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ atɨpʉnaga. 22 Atibisa ndɨ na ɨɗa yimoti
ɓɛnɛ kowonisila ɓɛ ta ɓatʉ kakɨ. Atitumisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ luki
la mambwa ka makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga.
23 Kunzi nɔ a dɛmʉ kamɨ, kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ, nokwi. Nakɨgagʉ
ndɨ ɓata ka Kolito kʉ kyɛ nakamulisoni kumbu. 24 Ligubo kusu
kɛgʉ kaiko ɓangama kʉgʉ wa baya kunu kyɛ baya kunu a kʉwa ya
kamaga. Luki limoti, takapa kamatɨkana na iɓunu ka ligubo kyɛ miki
na magyagya.

2

1 Kinili, nakɨnagʉ ndɨ ɓata ɓɨnza kaɨnda kamundoku kyɛ nakamulyisoni kumbu. 2 Nakamulyisa kumbu, wanɨ nɔ togwa kʉwa na ɨyɨ magyagya? Kikigʉ mbɛyɨ asɨ mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ nalyisi kumbu? 3 Namukpikilya ndɨ balʉwa ɓɛyɔ* kyɛ ngɓingo yi nɨnɔ nosilo mino ku kunu kʉ, makelyisonitɔgʉ kumbu iɓunu nɨɓɔ makwanana ndɨ kegwiso magyagya. Nakaiba ɓɨnza ɓɛ magyagya kamɨ a nɨmɔ kunu ɓasɨ. 4 Namukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨnɔ nɨ nanalya kumbu kʉgbɛ, lɨmbɛngɨ ekondikonogini ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, ɓomomiso-miso ɓetumini ɓɨɗɛ ko miso. Nakamukpikilyagʉ ndɨ kyɛ lyoni kumbu, luki limoti, a ndɨ kowonisila sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ na nosu kʉgʉ kunu.

Kapɨlya mʉtʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ

5 Kika nɨ mʉmbanzʉ ogyini lɨkpʉmʉka lilyisisa kumbu, kegyilyigʉ ɨmɨ, luki limoti amugyilyi iɓunu ɓasɨ. Nakakya kʉwa ɓɔngɔ, naɓɨkya ambɛ agyilyi ɓemoti-ɓemoti luga kunu. 6 Mʉtʉ yi nɨnɔ amalyɨ kʉwa ka azaɓʉ yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉ ɓudingi ɓapí ɓi. 7 Mbɨya wanʉ, okwononi kapɨlya mʉtʉ yi nɨnɔ na katumisa lɨmbɛngɨ kyɛ kolyonitɔgʉ kʉwa kumbu kʉgbɛ wa adɨkago mino. 8 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ muwonisiloni mʉtʉ yi nɨnɔ sɨpananɨsɔ. 9 A ɓɛyɔ, wa namukpikilya ndɨ mino balʉwa yi nɨnɔ, namʉkɨngɨla ndɨ ɓʉkɨngɨla kyɛ nibi ikanɨ mɛmʉkanagatʉ ka makpʉmʉka masɨ. 10 Ngbingo yi nɨnɔ mapilyi mino mʉmbanzʉ, ɨmɨ napilyini gɔnɨ. Kika nɨ nopilyini ka masɨ nɨmɔ nokwononi mino kapɨlya, nagyaga ɓɛyɔ ko bulya kunu ko misa ka Kilisito, 11 kyɛ Abɨlɨ katindungulyogonitɔ. A ɓɛyɔ, tibagatʉ ɓokoli kakɨ ɓayasɨ.

Pɔlɔ a lɨmbɛngɨ ɓɨɗa ka mugi ma Tolowasi

12 Ngbingo yi nɨnɔ nosila ndɨ mino ka Tolowasi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito, Mombukwono-dosu eukwilya ndɨ mupumi ɓikpo kagya ligubo kʉ ɓɛyɔ. 13 Luki limoti, na ndɨ lɨmbɛngɨ ɓɨɗa kyɛ nakatakanyagʉ ndɨ mika-mama ɓɛyɔ ka Tito. Kinili, tasanana ndɨ na ɓatʉ ɓa Tolowasi, naga ka Makedonia.

Yeso-Kilisito nɔ apága ɨbɨba

14 Kunzi avɨ ɨbɨba, kyɛ atɨmakyaga masyɛ masɨ ka mʉɗɔngɔ ma ɨbɨba ka ɓotutungyo nɨmɔ Kilisito atikpokyonisigo mino. Atɨva iɓusu kokpokyoniso mongoni ka Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ sʉ yanza ohumago mino. 15 A ɓɛyɔ, ta abɛ sʉ yanza ka Kilisito kambwa ko Kunzi. Sʉ yi nɨyɔ a ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi na muhukuso na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓungogo. 16 Ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungogo, a sʉ ya kukwakʉ, nɨyɔ atɨkaga ka kukwakʉ. Luki limoti, ka nɨɓɔ ɓinisono na muhukuso, a sʉ ya ɔɓɨlɨ, nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ. Wanɨ sɛ kʉwa nɔ okwononi ka inguo ya ligubo li nɨlɔ? 17 Takɛgʉ iɓusu abɛ ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓagyaga ɓokoli ka lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Luki limoti, taɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi ka ɓungbingbili, kyɛ ɨyɨ nɔ atitikoku ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito.

3

Ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya

* **2:3** 2:3 Pɔlɔ akanzɨna wanʉ ko bulya balʉwa ɓemoti nɨnɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito, kɛgʉ 1Ɓakolito.

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a sɛ kʉwa kowonisila ɓɛ topungini ɓata kaɨbɨba
nɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi? Tokwononi sɛ kʉwa kamuwonisilo
ikanɨ kamʉkʉnga ɓabalʉwa kusu ɓa ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓagyago mino? 2 Balʉwa kusu nɨ iɓunu aka, ikpikaga ka
mambɛngɨ kusu. Ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana kotombisyo na katangʉlaga.
3 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ ma balʉwa yi nɨnɔ Kilisito akpikaga ndɨ,
iɓusu kʉwa ɓɔ tamudukulyoku na ɨyɨ. Balʉwa yi nɨnɔ kikpikagagʉ
ndɨ na maɓɔkʉ, luki limoti pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ a na
ɔɓɨlɨ. Kikpikagagʉ ndɨ gɔnɨ kʉgʉ wa mɨza wa lɨtalʉ*, luki limoti ka
mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.
4 Takanzɨna ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgʉmya kusu ko Kunzi pisi
ka Kilisito. 5 Kɛgʉ ɓɛkyɛ takwanana kagya luki no ngu kusu
ɓamombukwono-dosu ɓi, luki limoti ngu kusu otukyogoku ko Kunzi.
6 Ɨyɨ nɔ atɨpá ngu kaiko ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya. Agʉmɛ yi
nɨnɔ kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ, luki limoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. Mʉtʉʉ atɨkaga
ka kukwakʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu apá ilu ɔɓɨlɨ.
7 Mʉtʉʉ nɨmɔ apága kukwakʉ ikpikaga ndɨ kʉgʉ wa mɨza wa lɨtalʉ,
ɨbɨba ko Kunzi anzɛ ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ. Miso ka Musa oɓuɓa
ndɨ ɓiwenge-wenge ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓomikya
Ɓezaleli ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata kanda ko bulya ɨbɨba yi nɨyɔ. 8 Kika
nɨ a ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɨbɨba ya ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu iko sɛ kʉwa
ndɛkɛ ɓʉnɨ? 9 Kika kanɨ ligubo lɨmakya ka mʉngɨmbɔ inisononi ndɨ
na ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ ka nɨlɔ la kuitisa ɓambanzʉ ɓongbingbili ko
misa ko Kunzi? 10 Takwanana kaɓɨkya ɓɛ ɨbɨba yi nɨyɔ a mbɨya wanʉ
kɛgʉ no kingyoso na nɨyɔ yandɛlɨ, kyɛ nɨyɔ yambɨya yi nɨmʉ okitogi
ɓyɨ. 11 A ɓɛyɔ, kika kanɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kolipyogigʉ a ndɨ na
ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ ka nɨmɔ asyɛsyɛgɛ!
12 Tɨgʉmya ko Kunzi pisi ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ. 13 Takɛgʉ iɓusu
abɛ Musa nɨnɔ itikya ndɨ miso na kɨtambala kyɛ ɓomikya Ɓezaleli
ɓakinonitɔgʉ muliɓo ma ɨbɨba nɨyɔ anzɛ ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
14 Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ. A ɓɛyɔ, kadwɛ gʉtʉgʉ na lɨsyɛ li
nɨlɨ, nɨyɔ ɓomikya Ɓezaleli ɓatangʉlaga moɓiso ka Agʉmɛ Wandɛlɨ,
kɨtambala yi nɨyɔ a na ɨɓʉ asɨ itikyo aka. Kɨtambala yi nɨyɔ akwanana
kakʉlɨkana ka mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ ɓomotikononi na Kilisito. 15 Kadwɛ
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓongbinga ɓasɨ wa ɓatangʉlaga mino moɓiso ka
Musa, yimibo kaɓʉ ikaga yitikya aka na kɨtambala yi nɨyɔ. 16 Luki
limoti, mʉmbanzʉ kamigilyoku Mombukwono-dosu, kɨtambala yi nɨyɔ
atʉkya. 17 Mombukwono-dosu yi nɨnɔ nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu. Pa nɨyɔ
Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu a mino, kʉlɨkanaga a wa. 18 Iɓusu
ɓasɨ nɨɓɔ takɛgʉ ɓata na kɨtambala ko miso, ɨbɨba ka Mombukwono-
dosu akanzɛ kʉgʉ kusu mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka nɛlaga. Ta kʉwa ɓuikono
ka likingyosi ka Mombukwono-dosu, ɨbɨba kusu anidukulogo kambwa
aka. Nɨyɔ a ligubo la Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu.

4

Ɨzangɨya kʉsɔ wa ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ

1 Kunzi atikwilya ndɨ kumbu, atɨpá ligubo li nɨlɨ, kinili takak-
wananɨgʉ ɓata kaɨga kumbuso. 2 Tosoni ɓodikiɗi na makpʉmʉka

* **3:3** 3:3 Pɔlɔ akanzɨna ko bulya mʉtʉʉ ka Musa. Wanda gɔnɨ Pupo 24:12; Yelemia 31:33; Ezekieli 11:19; 36:26. **3:7** 3:7 Wanda ko Pupo 34:29.

mo suni, takɛgʉ na ɓokoli na takogomosyonogigʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Luki limoti, tumibisaga ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ɓɨngbanganya, kyɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ibi ka lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɛ ta ɓatʉ ɓongbingbili kambwa ko Kunzi. 3 Kika nɨ Mongoni Manza nɨmɔ takaɓɨkyaga a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kotombisyo, a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ asɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓakaɓyɛ pisi yiɓungogo. 4 Ɨɓʉ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ Abɨlɨ nɨnɔ a kunzi wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ukundumosoni yimibo. Upiyasa miso ɓipi kyɛ ɓakinonito ɓʉngbanganya ɓa Mongoni Manza ma ɨbɨba ka Kilisito nɨnɔ a likingyosi ko Kunzi. 5 A ɓɛyɔ, takaɓɨkyagɨgʉ mongoni kusu ka ɓamombukwono-dosu, luki limoti nɨmɔ ka Mombukwono-dosu, Yeso-Kilisito. Iɓusu yɨpɛpɛ, tiitoni kʉwa ɓosunzu kunu ko bulya kakɨ. 6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓʉngbanganya anzɨ ko biti.» Ɨyɨ gɔnɨ nɔ odoku ndɨ na ɓʉngbanganya ka mambɛngɨ kusu, kyɛ atiwonisili ɨbɨba kakɨ nɨyɔ anzɛgɛ ko misa ka Kilisito.

7 Luki limoti, iɓusu ɓi nɨɓɔ ta na ɨzangɨya yi nɨyɔ ta abɛ ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ, kyɛ ɓambanzʉ ɓibi ɓɨnza ɓɛ ngu yɨmbanga yi nɨyɔ kotukyokugʉ ku kusu, luki limoti ko Kunzi. 8 Tikaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓongbinga ɓasɨ, luki limoti tokibyaga wa aka wa. Ɓikaga katiyongo, luki limoti tigwiga mambɛngɨ aka. 9 Ɓatigyogyisogo, luki limoti Kunzi katɨsagɨgʉ. Ɓatɨbʉmyagatʉ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ, luki limoti ɓakatɨmwɔgɨgʉ. 10 Tabɨnɨkaga ɓongbinga ɓasɨ kukwakʉ ka Yeso ka nzʉyɨ kusu, kyɛ ɔɓɨlɨ kakɨ inisonitɔ gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu. 11 Ta na ɔɓɨlɨ, luki limoti, kukwakʉ ikaga katɨzʉza aka ko bulya ka Yeso, kyɛ ɔɓɨlɨ kakɨ inisoni gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ. 12 Kinili, kukwakʉ akagya ligubo kʉsɔ kusu, luki limoti, ɔɓɨlɨ anagya ɨyɨ kʉsɔ kunu.

13 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Noɓinikyononi, kinili nanzɨna ndɨ.» Iɓusu ta gɔnɨ na baya yi nɨyɔ aka yɔ, kinili takanzɨna. 14 Takaiba ambɛ Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ, atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pa imoti na Yeso, atibisa iɓusu na iɓunu ɓuwobi na ɨyɨ. 15 A ɓɛyɔ, takokibya masɨ mi nɨmɔ ko bulya ɓʉnza kunu kyɛ ɓʉɓʉnga ko Kunzi oɗukoni kʉgbɛ kʉgʉ ka ɓambanzʉ ɓudingi, iba ɓamigisilyi Kunzi ɨbɨba yidingi ko bulya ɨbɨba kakɨ.

Baya yɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

16 Kinili, takɛgʉ kadɨkaga. Kika gʉtʉgʉ nɨ nzʉyɨ kusu akaɨnda pʉtɨkana, ɔɓɨlɨ kusu wa lɨmbɛngɨ ɨɨtaga wambɨya masyɛ masɨ. 17 A ɓɛyɔ, yigyogyisa nɨyɔ ta na iyu mbɨya wanʉ kɛgʉ yapʉ, na a ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka tokokingyoso na ɨbɨba nɨyɔ ika ndɛkɛ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yigyogyisa yi nɨyɔ, iyu yɔ akatiɓungusilyaga ɨbɨba yi nɨyɔ. 18 Iɓusu, takɛgʉ kakɨsa nɨlɔ ɓakwanana kaɨna, luki limoti, nɨlɔ ɓakakwananɨgʉ kaɨna. A ɓɛyɔ, nɨlɔ inisonogo, kolipyogigʉ, luki limoti, nɨlɔ kinisonogigʉ a la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

5

1 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kusu nɨyɔ ta na iyu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ a abɛ ngbangba. Takaiba ambɛ, kapʉtɨkana gʉtʉgʉ, ta na ndaɓʉ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨyɔ Kunzi atiɓungusilyaga kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ndaɓʉ yi nɨyɔ kipikagʉ na ɓambanzʉ, luki limoti na ɨyɨ ɓɨkpɛ. 2 Mbɨya-mbɨya wanʉ, takaigomisogo, ta na mʉsasa kʉgbɛ kaimokisya kʉgʉ wa nzʉyɨ yi nɨyɔ

4:6 4:6 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:3. **4:13** 4:13 Wanda ka Mambʉ 116:10.

ta na iyu kutuko kwagɔgɔ. Kutuko kwi nɨkwɔ nɨ ndaɓʉ kusu nɨyɔ
ya kʉgʉ wa lɨsyɛ. 3 Takimokisyo yi, takikigʉ ndɛkɛ ɓondumbu. 4 A
ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ta mbɛyɨ ɓata mino ka ngbangba yi nɨyɨna
aka yɨ, takaɨgama mʉɗɔngɔnɨ abɛ ta kika na likumbogi liti. Kɛgʉ ɓɛ
takapa kaasanana na nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, luki limoti, takapa kaimokisya
nzʉyɨ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ kyɛ ɔɓɨlɨ ohumi kukwakʉ. 5 Kunzi nɔ
atiɓungusyaga ndɨ ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ, atɨpá mbɛyɨ ndɨ Lɨmbɛngɨ-
Lotu ka makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga ndɨ.

6 Kinili, takɛgʉ mino na kʉɓangakʉ ɓongbinga ɓasɨ. Takaiba ɓɛ
takika na nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, ta ɓyɨ na Mombukwono-dosu, 7 kyɛ
takakpakyana pisi ka baya nɨ kɛgʉ pisi ka nɨlɔ takaɨna. 8 A ɓɛyɔ, takɛgʉ
ɓutumo na kʉɓangakʉ, ta na mʉsasa kaasanana na nzʉyɨ yi nɨyɔ, tɨnda
kaiko ɓuwobi na Mombukwono-dosu. 9 Luki limoti, gʉtʉgʉ takika
na nzʉyɨ yi nɨyɨ ikanɨ takasanana na iyu, lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya nɨ
kaɓosilo yi. 10 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ tikatʉ ndɛkɛ ko ngbongu kambwa ka
Kilisito, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka inisono na mʉkalya kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya
kakɨ yanza ikanɨ yanyɛ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino ka lɨtɔmbʉ.

Kaʉkanana no Kunzi pisi ka Kilisito

11 Tibagatʉ isi yɨɓanga Mombukwono-dosu, kinili tagyaga kɛkɛlɛ ɓɛ
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓamibitɔ gɔnɨ. Kunzi atimiba ɓɨnza, na na mʉtamanagɨ
ɓɛ matimibagatʉ gɔnɨ ɓɨnza ka mambɛngɨ kunu. 12 Takɛgʉ kaɨbɨba
kambwa kunu, luki limoti, takamuwonisilo pisi kaika na ɓugindo ko
bulya kusu. Kinili, makwanana kʉwa kausikisyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga
na ɓugindo ka makpʉmʉka nɨmɔ inisonogo nɨ kɛgʉ nɨmɔ ikaga ka
mambɛngɨ. 13 Kika kanɨ tinisaga abɛ ɓatʉ ɓobikyatʉ, a ko bulya ko
Kunzi. Luki limoti, kika kanɨ ta ɓamʉ ngbingbili, a ko bulya kunu.
14 Takpakyanaga kusili wa sɨpananɨsɔ ka Kilisito, iɓusu ɓi nɨɓɔ tibaga
ɓɨnza ambɛ mʉtʉ ɓemoti nɔ ukwilyaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ. Kinili, iɓusu
ɓasɨ tamatɨkana na ɨɓʉ ko pisi ya kukwakʉ kakɨ. 15 Okwa ndɨ ko bulya
ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ kikonitɔgʉ ɓata
ko bulya kaɓʉ ɓɨkpɛ. Luki limoti, iki kʉwa ko bulya ka nɨnɔ okwa ndɨ,
opupo ka mbʉkʉ ko bulya kaɓʉ.

16 Kinili, katʉkya mbɨya wanʉ, takɛgʉ ɓata kamɨna mʉmbanzʉ
abɛ mʉmbanzʉ wa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ. Kiko gʉtʉgʉ nɨ tamiba ndɨ
Kilisito abɛ mʉmbanzʉ wa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ
ɓata ɓɛyɔ. 17 Mʉmbanzʉ kiko kʉsɔ ka Kilisito, a kʉwa mʉtʉ wambɨya.
Lɨkpʉmʉka landɛlɨ kɛgʉ ɓata, a kʉwa nɨlɔ lambɨya aka. 18 Masɨ mi
nɨma atʉkya ko Kunzi, atɨpá kaiko na yʉkanana na ɨyɨ pisi ka Kilisito.
Atɨpá gɔnɨ ligubo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ kaiko kaʉkanana na ɨyɨ. 19 A
ɓɛyɔ, Kunzi agya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓiki kaʉkanana na ɨyɨ pisi ka Kilisito
nɨ kɛgʉ ɓata kanda ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Atɨpá kʉwa ligubo kaɓɨkyaga
mongoni ma yʉkanana yi nɨyɔ.

20 Iɓusu kʉwa ɓɔ tamalyaga lɨkpʉmʉka ka Kilisito, a kʉwa abɛ Kunzi
ɓɨkpɛ nɔ akamʉmaka pisi ku kusu. Ko lino ka Kilisito, takaɨtatanaga
na iɓunu ambɛ hukonononi no Kunzi. 21 Kilisito kɛgʉ ndɨ na ɓʉnyɛ,
Kunzi abinikisa ndɨ ɓʉnyɛ kusu, kyɛ pisi ka Kilisito tɨɨtɨ kʉwa ɓatʉ
ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

6

1 Kinili, iɓusu nɨɓɔ takagya ligubo pa imoti no Kunzi, takaɨtatanaga
na iɓunu ambɛ: ɨzɨyɔ nɨyɔ minisana na iyu, kogonitɔgʉ payaya. 2 A
ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ko ngbingo nɨnɔ okwononi, nʉmʉkanatʉ ndɨ.
Ka lɨsyɛ la muhukuso, nusingyatʉ ndɨ.»
Iyo, mbɨya wanʉ, a ngbingo nɨnɔ okwononi, mbɨya wanʉ a lɨsyɛ la
muhukuso.
3 Takapagɨgʉ ɓɛ mʉmbanzʉ ogwi no lino kusu gʉtʉgʉ ko pisi yimoti
aka, kyɛ ligubo kusu kinisonitɔgʉ payaya. 4 Luki limoti, takɨsaga
kowonisilo ɓongbinga ɓasɨ ambɛ ta ɓagya-ligubo ɓa lɨngʉnʉ ko Kunzi.
Tokibyaga yigyogyiso kʉgbɛ, yangya, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, 5 ɓatɨbʉmagatʉ
ndɨ, ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ, ɓʉkpamya ɓambanzʉ katɨvɨkɨmyanaga,
ɓatigyisisaga ndɨ ligubo lapʉ, takikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ,
gʉtʉgʉ luki lɨlya aka. 6 Ɔɓɨlɨ kusu akowonisila ɓɛ ta ɓagya-ligubo
ko Kunzi pisi kaika lɨmbɛngɨ ɓɨngɔ, kaika na yimibo, kaika lɨmbɛngɨ
lɨnda, kaika na yɨgya yanza, kaika pa imoti na Lɨmbɛngɨ-Lotu, kaika
na sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ, 7 kapá mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ, pisi ko ngu
ko Kunzi. Makpʉmʉka ma lʉnga kusu kaiɓuulyogo na kabʉmana
na imu nɨ kagya ɓungbingbili ko misa ko Kunzi. 8 Ɓambanzʉ
ɓatibibisagatʉ yagɔgɔ ɓatɨmɨna payaya, ɓatɨtʉmbwagatʉ yagɔgɔ
ɓatɨɓanga. Ɓatɨvagatʉ abɛ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, luki limoti, taɓɨkyaga iɓusu
lɨngʉnʉ aka. 9 Ɓatɨgyaga abɛ ɓakatimibogigʉ, luki limoti, ɓatimibaga
ɓɨnza. Ɓatɨmɨnaga abɛ takika kokwogo, luki limoti, ta mbɛyɨ ɓapʉpʉ
aka. Ɓatigyogyisagatʉ, luki limoti, ɓakatɨmwɔgɨgʉ. 10 Ɓatilyisagatʉ
kumbu, luki limoti, tikaga iɓusu ɓongbinga ɓasɨ ka magyagya aka.
Ɓatɨmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa yangya, luki limoti, tungomikosagatʉ ɓatʉ
ɓudingi. Ɓatɨmɨnaga abɛ ɓatandɨ, luki limoti, ta na makpʉmʉka masɨ.
11 Iɓunu, ɓava-kukusu Ɓakolito, tamuhukwilyi mambɛngɨ
ɓɨngbanganya, tamʉɓɨkya makpʉmʉka masɨ. 12 Tamuwonisilo ɓi
iɓunu sɨpananɨsɔ, luki limoti, iɓunu ɓɔ makatiwonisilyigʉ ɓi iɓusu
sɨpananɨsɔ. 13 Mbɨya yi nɨmʉ, nakamʉnzɨnɨlya ɓɛyɔ baba ʉnzɨnɨlyaga
mino ɓomikakɨ, tihukwilyoni mambɛngɨ.

Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoboilyigʉ

14 Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ,
yʉkanana tino yɔ akwanana kaiko luga wa ɓungbingbili na ɓʉnyɛ?
Luga wa ɓʉngbanganya no biti? 15 Kilisito akwananatʉ kaʉkanana na
Abɨlɨ? Ikanɨ mʉtʉ nɨnɔ oɓinikyononi, akwananatʉ kaʉkanana na nɨnɔ
konoɓinikyonigʉ? 16 Ɓokunzi ɓakwananatʉ kaiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi?
Iɓusu ta Ndaɓʉ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ɓɛgɛyɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ
yi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Tika ndɛkɛ na ɨɓʉ,
nakpakyana ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ.
Nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ lɨvananza kamɨ.»
17 Kinili Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
«Puponi luga kaɓʉ, wosonononi na ɨɓʉ.
Makovilonitɔgʉ luki lanyɛ,
ɨmɨ, namʉtɨlyatʉ.»

6:2 6:2 Wanda ka Isaya 49:8.

18 Mombukwono-dosu nɨnɔ wo ngu-kʉgbɛ aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ:
«Nika ndɛkɛ Obonu,
mika kʉwa ɓomikamɨ.»

7

1 Iɓunu ɓawai aaa, yɛkɨ Kunzi atipóni ndɨ ɓagʉmɛ ɓi nɨɓa, tingu-
mosini ka masɨ nɨmɔ akwanana kapʉta nzʉyɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ kusu.
Tagya kɛkɛlɛ kaiko lɨngʉnʉ ɓotu, na kaɓanga Kunzi.

Pɔlɔ akogwa magyagya

2 Tihukwilyoni mambɛngɨ! Takagyogyisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka, ikanɨ kaɓungusaga ka baya, ikanɨ kagyisiso ligubo ka
iɓu. 3 Nakɛgʉ kanzɨna ɓɛyɔ kamʉmakya ka mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ,
namʉɓɨkyatʉ ndɨ ɓɛ: Ta ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na iɓunu, iki kanɨ ta
ɓuɓisi gʉtʉgʉ nɨ tokwini aka. 4 Nɨɓʉsalaga kʉgbɛ na iɓunu, nikaga
na ɓugindo kʉgbɛ ko bulya kunu. Kʉsɔ wa yigyogyiso kusu yasɨ,
nakadɨkagɨgʉ, nikaga mutumo na magyagya ɓɨɗɛ.
5 A ɓɛyɔ, wa tosila ndɨ mino ka Makedonia, takimumbisagʉ ndɨ
gʉtʉgʉ iki aka. Tabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi: ɓambanzʉ
ɓa ndɨ katisooniso, totuma kʉwa ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ. 6 Luki limoti,
Kunzi nɨnɔ otumisaga mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ko kumbu,
atitumisa ndɨ wa Tito osiloku ndɨ mino. 7 Kɛgʉ asɨ yɨnanana kusu aka
na Tito yɔ atitumisa ndɨ mambɛngɨ, luki limoti, a kyɛ matumisatʉ ndɨ
gɔnɨ ɨyɨ lɨmbɛngɨ. Atɨtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɛyɔ ma ndɨ mino na mʉsasa
kɛmɨna ɓata, ɓɛyɔ ma ndɨ mino kalya kumbu na ɓɛyɔ mɨpá ndɨ mino
ko bulya kamɨ. Nɨlɔ lasɨ, ɛpá ndɨ ɓata magyagya kʉgbɛ.
8 Gʉtʉgʉ balʉwa kamɨ kamulyisa ndɨ kumbu, nakɛgʉ ɨmɨ no kumbu.
A ɓɛyɔ, nalyatʉ ndɨ kumbu wa niba ndɨ mino ɓɛ balʉwa yi nɨnɔ
amulyisatʉ ndɨ mino kumbu. 9 Mbɨya yi nɨmʉ na ka magyagya, kɛgʉ
ɓɛkyɛ malya ndɨ kumbu, luki limoti, kyɛ kumbu yi nɨyɔ oyikasatʉ ndɨ
ɔɓɨlɨ kunu. Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ kumbu yi nɨyɔ. Takamʉgyɨlyagʉ ndɨ
ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka. 10 A ɓɛyɔ, kumbu yi nɨyɔ Kunzi abaɨlyaga,
ayikosaga ɔɓɨlɨ, atɨka ka muhukuso. Inguo yo kumbu yi nɨyɔ a iyu
yanza. Luki limoti, kumbu ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ kayikosogigʉ mʉmbanzʉ,
atɨkaga iyu ka kukwakʉ. 11 Kumbu kunu aɓosilatʉ ndɨ Kunzi, winoni
kʉwa masɔlɔ mi nɨmɔ amʉɓʉkʉtɨlya ndɨ: Ma kʉwa ndɨ ɓopoli-poli
kaɨgyɨgyɨlya, kakʉnga mʉpɨlya, nɔkʉ kamʉdɨka ɓɨdɛ ka lɨkpʉmʉka
lanyɛ, kaika na kʉɓangakʉ, kaika na mʉsasa kɛmɨna ɓata, kaika
ɓakɨpá ku kamɨ, kaika ɓakɨtʉlya kakɨsa nɨlɔ okwononi. Mowonisila
ndɨ ka ɓopisi ɓayasɨ ɓɛ makɛgʉ ndɨ na ɓʉnyɛ ko pisi gʉtʉgʉ yimoti
aka.
12 Kika nɨ namukpikilya ndɨ, kɛgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi nɨnɔ agya
ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ nɨnɔ ɓagyɨlya ndɨ ɓʉnyɛ. Luki limoti, a ndɨ kyɛ
yɨgyɨgyɨlya na kɛkɛlɛ ko bulya kusu inisoni ɓɨngbanganya ko misa ko
Kunzi. 13 Kinili, yɨgya kunu atitumisa ndɨ mambɛngɨ.
Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, luki limoti, togwatʉ ndɨ gɔnɨ magyagya kʉgbɛ
kamɨna Tito ɓɨsamʉ-samʉ kaɨna ɓɛyɔ iɓunu ɓasɨ madudulisa ndɨ mino
lɨmbɛngɨ. 14 Kika kanɨ nɨbɨbatʉ ndɨ mino ko bulya kunu ko misa
kakɨ, makɛpágʉ ndɨ suni. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ mino

6:18 6:16-18 Wanda ka Ɓalawi 26:12; Ezekieli 37:27; Isaya 52:11; Yelemia 31:9; Ezekieli 20:34; 2 Samueli 7:14; Isaya 43:6.

likpʉmʉka la lingʉnʉ ɓongbinga ɓasi, a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ibiba kusu inisana ndi mino ya lingʉnʉ ko misa ka Tito. 15 Sipananisɔ kaki kʉgʉ kunu akaidukulaga aka, niyɔ akatamanaga ɓɛyɔ ma ndi mina ɓasi ɓakitʉlya kamʉkana, na ɓɛyɔ matilya ndi mino na ibiba kʉgbɛ na kʉɓangakʉ. 16 Nakogwa magyagya kyɛ na wakitambya na iɓunu ka makpʉmʉka masi.

8

Kausingyo ɓɛngɛni na limbɛngi lanza

1 Ɓomika-mama, takapa kamumibiso ɓɛyɔ Kunzi oɗuka ndi mino iziyɔ ka Makanisa ma Makedonia. 2 Ɓakilisito ɓa ndi kaigyogyisa kʉgbɛ, luki limoti, ɓa ndi ɓutuma na magyagya aka, ɓanapápa ni ɓakɛgʉ na muliɓo, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndi mino ɓakangya kʉgbɛ yɔ. 3 Ninaga ndi no miso ɓɛyɔ ɓapága ndi mino makpʉmʉka. Ɓapága ndi na limbɛngi lanza nimɔ ɓikaga ndi na imu, ɓanapá gʉtʉgʉ kakitaga aka. 4 Ɓitatanaga ndi na iɓusu kʉgbɛ ɓɛ ɓusingyito gɔni iɓʉ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. 5 Ɓagya ndi makpʉmʉka makpʉ kakitaga nimɔ ta ndi na mʉtamanagi mi. Ɓipá ndi mbɛyi iɓʉ ɓikpɛ ka Mombukwono-dosu, pisi ka sipananisɔ ko Kunzi, ɓipá gɔni ko bulya kusu. 6 Kinili, titatanaga ndi na Tito ambɛ omosisito ligubo nilɔ apʉnga ndi la ɓangyɔ ko bulya ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. 7 Ma na makpʉmʉka masi ɓikɛɗɛ-kɛɗɛ: ma na baya, mʉnzina, yimibo, kɛkɛlɛ ka masi na sipananisɔ nisɔ mikaga nosu kʉgʉ kusu. Kinili, kaɓyɛnɛnɛ na makpʉmʉka mi nima, okwononi nɛki gɔni kaiko ɓatʉ ɓa sipasʉ.

8 Nakɛgʉ kamʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino kɛkɛlɛ, nakapa kotombisyo ikani sipananisɔ kunu a sa lingʉnʉ. 9 A ɓɛyɔ, mibagatʉ iziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Iyi ninɔ a ndi mʉtʉ wa mukumbo, igya mʉtʉ wa yangya ko bulya kunu, kyɛ miki kʉwa ɓatʉ ɓa mukumbo pisi ka yangya kaki.

10 Kaɓyɛnɛnɛ na likpʉmʉka li nili, mʉtamanagi kami nima: o ɓi ɓinza komosisya ligubo la ɓangyɔ li nilɔ mopungi ɓi ka syangasʉ nisɔ okitogi ɓi. Ka syangasʉ si nisɔ, iɓunu, makɛgʉ ndʉkʉ ɓatʉ ɓa mambwa asi kapá aka, luki limoti, ma ndʉkʉ gɔni ɓatʉ ɓa mambwa ɓakitʉlya kagya yi. 11 Mbiya-mbiya yi nimʉ, mosisyoni nɛki ligubo li nilɔ. Wikoni ɓakitʉlya komosisya mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ma ndi mino ɓakitʉlya wa mapʉnga ndi mino, kaɓyɛnɛnɛ na makpʉmʉka nimɔ ma na imu. 12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika na mʉsasa mʉpá luki, Kunzi abailyaga kapá luki nilɔ wa nolu, ni kɛgʉ nilɔ wakɛgʉ na ilu.

13 Mʉtamanagi kami, kɛgʉ kamʉmakya ka yangya ko bulya yibinika ɓuti ka ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, okwononi kaiko mʉɗɔngɔni. 14 Mbiya-mbiya yi nimʉ, makika na makpʉmʉka makpʉ, makwanana gɔni kausingyo na imu ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ka yangya. Lisyɛ lagɔgɔ, ɓakinisono na mukumbo, ɓakwananatʉ gɔni kamusingyo ni mingyini ka yangya. Kʉwa wa gɔ wa, mika kʉwa mʉɗɔngɔni. 15 A ɓɛyɔ Moɓiso o mino kaɓikya ɓɛ:

«Mʉtʉ yi ninɔ atʉpa ndi yakpʉ, kɛgʉ ndi na iyu yidingi kakitaga,
na ninɔ atʉpa ndi yikɛɗɛ, kazangagʉ ndi luki.»

8:15 8:15 Wanda ko Pupo 16:18.

Tito ogoni na ɓawai-dakɨ ka Kolito

16 Kunzi avɨ ɨbɨba ɓɛyɔ apá ndɨ mino Tito lɨmbɛngɨ lanza kamusingya
abɛ iɓusu gɔnɨ. 17 Tito atɨmʉkanatʉ ndɨ, na ɓata, a ndɨ wakɨtʉlya kaaga
ku kunu ɓɨgala-gala. 18 Takatɨka na momosu ɓemoti nɨnɔ lino kakɨ ava
ndɨ ɨbɨba ka Makanisa masɨ, ko bulya Mongoni Manza nɨmɔ aɓɨkyaga
ndɨ. 19 Na ɓata, Makanisa mɔ atwa ndɨ ɓɛ tɨsʉngyɨ na ɨɓʉ ka ligubo
lanza li nɨlɨ. Tabɨnɨka ligubo li nɨlɔ, ko bulya ɨbɨba ka Mombukwono-
dosu ɓɨkpɛ, na kowonisilo mʉsasa kusu kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ.
20 Ɓatɨpá ndɨ ɓuyi ɓakpʉ. Takɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ lino kusu apʉtɨkanɨ
ko bulya ɓuyi ɓi nɨɓɔ. 21 Takɛgʉ kakɨsa kagya na kɛkɛlɛ yasɨ nɨyɔ a
yanza ko misa ko Kunzi aka, luki limoti, ko misa ka ɓambanzʉ gɔnɨ.
22 Takatɨka momosu wagɔgɔ pa imoti na ɨɓʉ nɨnɔ tandɨlya ndɨ ɓɨndɨ,
tɨna ndɨ ambɛ a na lɨmbɛngɨ lanza. Mbɨya yi nɨmʉ, a kʉwa na kɛkɛlɛ
kʉgbɛ kyɛ a wakɨɓʉsala na iɓunu. 23 Tito, a wai-damɨ, tagyaga na ɨyɨ
ligubo ko bulya kunu. Ɓomomosu ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓokpokyoni na ɨɓʉ, ɓa
ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Makanisa utiki. Ɓagyaga ligubo ko bulya ɨbɨba ka
Kilisito. 24 Uwonisiloni sɨpananɨsɔ, iba Makanisa ibitɔ ɓɛ takɨbɨbagɨgʉ
payaya ko bulya kunu.

9

Kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ

1 Kɛgʉ na ɨzangɨya kamukpikilyo ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ
musingyaga ndɨ na imu ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. 2 A ɓɛyɔ, nibagatʉ
ɓɛ ma na lɨmbɛngɨ lanza, na ndɨ na ɓugindo ko bulya kunu kambwa
ka ɓatʉ ɓa Makedonia, nanaɓɨkya ɓɛ: «Katʉkya ka syangasʉ nɨsɔ
aka sɔ okitogi ɓi, Ɓakilisito ɓa iwili ya Akaya, ɓikaga ɓakɨtʉlya
kosingyo.» Yɨgya kunu ya kɛkɛlɛ, uzuzukisoni ɓatʉ ɓudingi luga
kaɓʉ. 3 Nakamʉtɨkɨlya Tito na ɓomomosu ɓagɔgɔ, iba ɓugindo ɓi nɨɓɔ
tikaga na iɓu ko bulya kunu, kinisononitɔgʉ payaya. Kinili, wikoni
ɓakɨtʉlya ɓɛyɔ namʉɓɨkya ndɨ mino. 4 Nakaɓanga kyɛ takodoku na
ɓatʉ ɓa Makedonia nɨ takamutokonyigʉ ɓakɨtʉlya, nogwatʉ suni, luki
limoti nɨyɔ kunu ika kʉwa yɨkɨtanaga. 5 Kinili, nini ɓi ɓɨnza kaʉtɨka
ɓomomosu ɓi nɨɓa ɓɛ ɓaga nɨ ɨɓʉ kambwa, ɓʉmʉmʉlaga ɓangyɔ nɨɓɔ
mʉwanyaga ndɨ. Mubisa kʉwa wa, nɨlɔ akowonisilo ɓɛ mapága na
lɨmbɛngɨ limoti nɨ kɛgʉ pisi ko ɓou.
6 Wiboni ɓɨnza: nɨnɔ akʉnaga yɨkɛɗɛ, obuulyaga yɨkɛɗɛ gɔnɨ. Nɨnɔ
akʉnaga yakpʉ, obuulyaga yakpʉ gɔnɨ. 7 Okwononi nɛkɨ mʉtʉ wasɨ
apí mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ opo mino, nɨ kɛgʉ na lɨmbɛngɨ lɨkandɨkanaga
ikanɨ kapá ka mapʉpʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi apaga mʉtʉ yi nɨnɔ apága na
magyagya. 8 Kunzi a na ngu kamuɗukilyo ɓʉɓʉnga dididi, kyɛ masyɛ
masɨ, miki na makpʉmʉka masɨ nɨmɔ okwononi, na ɓata, mika na
nɨmɔ makwanana na imu kosingyo mogubo manzanza masɨ. 9 A ɓɛyɔ
ikpikago mino ka Moɓiso ɓɛ:
«Hʉpága ɓatʉ ɓa yangya nɨ kɛgʉ katatanɨlya,
ɓʉnza kakɨ ika ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
10 Kunzi nɨnɔ apága mʉkʉkʉna masɔlɔ na malɨlɨ, amʉpátʉ gɔnɨ
iɓunu masɔlɔ nɨmɔ ma na mʉsaso mi, oɓokiso. Kʉwa wa gɔ wa, ɓʉnza
kunu aɓʉkʉta masɔlɔ makpʉ. 11 Mika kʉwa na lɨngama ko pisi yasɨ
kyɛ miki ɓongbinga ɓasɨ ɓakɨtʉlya kapápa. Ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ

9:9 9:9 Wanda ka Mambʉ 112:9.

kʉwa Kunzi ka ɓangyɔ ɓi niɓɔ tiko kaʉpá kotukyoku ku kunu. 12 A
ɓɛyɔ, ligubo li nilɔ magyaga kaʉpá ɓangyɔ, kikogigʉ na izangiya
asi kausingyo nolu ɓatʉ ko Kunzi ka yangya kaɓʉ aka, luki limoti,
ɓatʉ ɓudingi ɓamigisilyogo Kunzi ibiba kaina ɓɛyɔ. 13 Kaɓyɛnɛnɛ
na masɔlɔ ma ligubo kunu, ɓambanzʉ ɓakabibiso Kunzi kaina ɓɛyɔ
mo mino kobibiso Mongoni Manza ka Kilisito. Ɓabibisatʉ gɔni Kunzi
ka limbɛngi lanza kunu ɓɛyɔ magbananaga mino mukumbo kunu na
iɓʉ, sɛ kʉwa na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi. 14 Ɓamʉlʉmbilyatʉ kowonisilo
sipananisɔ si nisɔ ɓa nosu kʉgʉ kunu ko bulya iziyɔ yidingi niyɔ Kunzi
amuwonisila ndi. 15 Tamigisilyini Kunzi ibiba ko bulya apɛpɛ kaki ninɔ
kɛgʉ no kingyoso!

10

Pɔlɔ akaamalya ligubo kaki

1 Ɓambanzʉ ɓaɓikyaga ɓɛ imi Pɔlɔ, nikaga abɛ mʉtʉ wa kʉɓangakʉ
kani na luga kunu, luki limoti, nakika ɓyi na iɓunu, nanzinaga na ɗiya.
Nakamʉkʉnga pisi ka ɓutombiii na ɓʉnza ka Kilisito ambɛ, 2 kikiliki,
makeɗiisonitɔgʉ wa nosila mino ku kunu. A ɓɛyɔ, nikatʉ mʉɗiya
na ɓatʉ niɓɔ ɓatamanaga ɓɛ tagyaga ligubo abɛ ɓatʉ ɓa litɔmbʉ.
3 A lingʉnʉ ɓɛ ta ɓambanzʉ, luki limoti, takabʉmanagigʉ abɛ ɓatʉ
ɓa litɔmbʉ. 4 Makpʉmʉka ma ɓangʉ mi nimɔ tabʉmanaga na imu
kɛgʉ nimɔ ɓambanzʉ ɓotwo. Luki limoti, a nimɔ mo ngu ko Kunzi,
akwanana kagyogyiso mumuyoniso. Takobumoniso tamanaga yanyɛ,
tobumoniso 5 gɔni likpʉmʉka lasi la kibiba nilɔ akolutono na yimibo
ko Kunzi. Takoyikasa tamanaga ka ɓambanzʉ kyɛ ɓaɓangi Kilisito.
6 Ngbingo yi ninɔ kʉɓangakʉ kunu inisono mino ɓingbanganya, tika
kʉwa ɓakitʉlya kaʉpá ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ azaɓʉ.
7 Gyoni angɛ ka makpʉmʉka! Mʉmbanzʉ kɛɓikya ɓɛ a ka mutili ka
Kilisito, okwononi obisi mʉtamanagi ka likpʉmʉka li nili: kika ni a
ka mutili ka Kilisito, iɓusu ta kʉ gɔ kʉ! 8 Kunzi atipá ndi ɓʉngama
kamupiko ka baya, kɛgʉ kamumigiso kumbuso. Niyipaga ikubasʉ
kʉgbɛ ka likpʉmʉka li nilɔ ni nakɛgʉ mino no suni. 9 Nakɛgʉ kapa
ambɛ winoni abɛ nakika kamuɓongiso na ɓabalʉwa kami. 10 A ɓɛyɔ,
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓikyaga ɓɛ: «Ɓabalʉwa ka Pɔlɔ ɓa ɓapʉpʉ na ɓo ngu,
luki limoti, iyi mombukwana-daki yi kika luga kusu, kikogigʉ no ngu,
mʉnzina kaki ikaga ma payaya gɔni.» 11 Mʉtʉ yi ninɔ akanzina ɓɛyɔ,
ibito likpʉmʉka li nili: iki likpʉmʉka nilɔ tokpiki ni ta ɓyi ikani nilɔ
tagya ndɛkɛ ni ta kʉwa luga kunu, kɛgʉ na ɓudididi.
12 A ɓɛyɔ, takakwananigʉ ɓi kaipimo ikani kaikingyoso abɛ ɓatʉ
niɓɔ ɓibinikaga iɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓa ɓongingi, ɓipimogo
ni iɓʉ aka, ɓanikingyoso iɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. 13 Iɓusu,
takiyipigʉ kubatʉ kakitaga. Luki limoti, takisaga kaamalya ko piki
ninɔ aka nɔ Kunzi atipá ndi ninɔ akatitika kadwɛ ku kunu. 14 Takɛgʉ
kasiɗa mʉlili kusu, iko ɓi ɓɛyɔ kika ndi ni takadwɛgʉ ndi ku kunu. A
ɓɛyɔ, ta ndi ɓatʉ ɓa mambwa kosila ku kunu kamʉɓikyaga Mongoni
Manza ka Kilisito. 15 Takibibigʉ ko bulya liguba nilɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓagya kyɛ takaɓuulyogo piki yi ninɔ aka nɔ ɓatipá ndi. Luki limoti, ta
na mʉtamanagi ɓɛ baya kunu idukulagatʉ, takwanana kʉwa kagya
mogubo dididi luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na piki ninɔ ɓatikʉlya ndi.
16 Kʉwa wa, takwanana kaɓikyaga Mongoni Manza ka ɓewili ɓi niɓayɔ

ɓyiɓyi-ɓyi na iɓunu ni takɛgu kaibiba na masɔlɔ ma ligubo nilɔ ɓatu ɓagɔgɔ ɓagya ndi ka ɓopiki kaɓu.
17 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Mutu kapa kaibiba, ibibi ka nilɔ aka lɔ
Mombukwono-dosu agya.» 18 A ɓɛyɔ, kɛgu mutu yi ninɔ ibibaga nɔ
ɓaɓingisyogo, luki limoti, a ninɔ Mombukwono-dosu abibaga.

11

Pɔlɔ na ɓatutumbwa ɓa ɓɔngɔ

1 Nakamuɓikya ambɛ ipilyonito, munzina kami kiko abɛ mutu
wa ibikyasu! Iyo, ipilyonitɔ! 2 Na no iɓunu na imi, muɗɔngɔni
ɓɛgɛyɔ Kunzi a mino noyu kugu kunu. A ɓɛyɔ, naɓikya ndi ambɛ
mavanana ndɛkɛ na muluku ɓemoti, muluku yi ni Kilisito. Nakapa
kamumomosa kambwa kaki abɛ musika ninɔ kanibigu likpumuka ka
ɓaluku. 3 Mibatu ɓinza ɓɛyɔ nzuka aɓɔ ndi mina Ɛva pisi ka ɓokoli.
Na kuwa na kuɓangaku ambɛ tamanaga kunu koputikononitɔgu ɓɛyɔ,
amutika kaasanana na ɓungbingbili na lingunu nilɔ mo mino kusɔ ka
Kilisito. 4 A ɓɛyɔ, minaga makpumuka masi ɓinza aka. Mumbanzu
kodoku kamuɓikya likpumuka ka Yeso wagɔgɔ ni kɛgu ninɔ iɓusu
tamuɓikyaga ndi likpumuka kaki, mabailya. Mikagatu gɔni ɓakitulya
kabailya limbɛngi lodi ni kɛgu nilɔ minisana ndi nolu ikani kabailya
mongoni manza magɔgɔ ni kɛgu nimɔ tamuɓikyaga ndi.
5 Wina sɛ, nakaina abɛ ɓatutumbwo ɓi niɓɔ ɓakauɓiba ɓɔ
ɓakekitogigu gutugu iki yi aka. 6 Gutugu ɓɛyɔ nanzinago mino
ɓiti yɔ, luki limoti, kɛgu yipɛpɛ pisi ka yimibo. Ɓongbinga ɓasi,
tamuwonisilaga yimibo yi niyɔ ɓingbanganya ka ɓopisi dididi.
7 Namuɓikyaga ndi Mongoni Manza ko Kunzi ka izi yɔ. Nisisa kusili
kyɛ iɓunu minisoni na ibiba. Ambɛ, nagya ndi ɓinyɛ? 8 Ngbingo
yi ninɔ nagyaga ndi mino ligubo luga kunu, makanisa magɔgɔ mɔ
ɛkalyaga ndi. Niyɔ ikaga kuwa ndi abɛ nakika kabuka ɓuyi kaɓu,
nanodoku na iɓu kamusingyo. 9 Wa nikaga ndi mino na yangya luga
kunu, nakamudomisogigu ndi na yikukungya, kyɛ ɓomomosu niɓɔ
ɓotukyoku ndi ka Makedonia ɓedulyoku ndi na masi nimɔ na ndi
mino wakangya. Ka masi, niɓuulyaga ndi ɓɛ nakamubinikisonitɔgu
ɓuti kami, niko asi kaiɓuulyo aka. 10 Pisi ka lingunu ka Kilisito niyɔ
a kusɔ kami, nakaɓikya ɓɛ: mutu gutugu ɓemoti aka kakwananigu
kɛpakya kaiyipo ikubasu ka likpumuka li nilɔ, ka iwili yasi ya Akaya.
11 Ko bulya iki yɔ no mino kanzina ɓɛyɔ? A kyɛ nakamupagigu? Haaa,
kɛgu ɓɛyɔ, Kunzi akaiba ɓɛ namupagatu.
12 Niyɔ nakagya, nidukulaga kagyo yi aka, iba ɓatutumbwa ɓi niɓɔ
ɓakikonito no pisi ya kibiba ɓɛ ɓagyaga ligubo muɗɔngɔni abɛ iɓusu.
13 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓa ɓatutumbwa ɓa ɓɔngɔ, ɓagya-ligubo ɓa ɓokoli.
Ɓiɓɔgɔ ɓɛ ɓa ɓatutumbwa ka Kilisito. 14 Kɛgu likpumuka limbanga,
kyɛ Abili ɓikpɛ iɓɔgɔtu gɔni ɓɛ a malaika wa ɓungbanganya. 15 Kɛgu
nɛki gɔni likpumuka limbanga ɓagya-ligubo ka Abili ɓakiɓɔ abɛ ɓa
ɓagya-ligubo ɓongbingbili. Muliɓo kaɓu ika ndɛkɛ muɗɔngɔni na
yigya kaɓu.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ abɛ atutumbwa

10:17 10:17 Wanda ka Yelemia 9:23; 1 Ɓakolito 1:31.

16 Nakapa ɓata kaɓɨkya ambɛ, makeminonitɔgʉ abɛ ngingi. Kika
nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka, kyɛ ɨmɨ, nɨbɨbɨ mbɛyɨ gɔnɨ mino.
17 Mʉnzɨna mi nɨmɔ nakanzɨna, kɛgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ Mombukwono-
dosu apaga, luki limoti, a abɛ ngingi kyɛ na kaɨbɨba. 18 Ɓɛgɛyɔ ɓatʉ
ɓudingi ɓɨbɨbaga mino ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ, ɨmɨ, na
mbɛyɨ gɔnɨ kaɨbɨba ɓɛyɔ. 19 Iɓunu ma ɓatʉ ɓa yimibo, mokibyagatʉ
gɔnɨ kaiko pa imoti na ɓongingi! 20 A ɓɛyɔ, mokibyagatʉ ɓɛ ɓamubisi
ɓusunzu, ɓiɓa mukumba kunu, ɓanalyalya ka gɔngʉ kunu, ɓamʉmɨna
payaya na ɓamʉɓɨtaga. 21 Na no suni kaɓɨkya yi: takɛgʉ ndɨ iɓusu no
ngu yɨgya ɓɛyɔ!

Luki limoti, nɨnɔ aka nɔ akwanana kaɨbɨba ka lɨkpʉmʉka limoti, ɨmɨ
nagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ. Nakanzɨna abɛ ngingi. 22 Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓa
Ɓebelenia? Ɨmɨ na gɔnɨ Muebelenia. Ɓa Ɓezaleli? Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka
na gɔnɨ Muizaleli. Ɓa ka lɨvananza ka Abalahamʉ? Ɨmɨ na kʉ gɔ kʉ.
23 Nakanzɨna mbɨya wanʉ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na mʉ: ɓa ɓagya-
ligubo ka Kilisito? Ɨmɨ, na mʉgya-ligubo kakɨ kaʉkɨtaga ɓyɨ. Nagya ndɨ
mogubo mapʉpʉ makpʉ kaʉkɨtaga ɨɓʉ, ɓegwi nganga ɓɨkyɔ ka bɔlɔkɔ
kaʉkɨtaga ɨɓʉ, nalya bʉma ɓɨsʉsʉ kaʉkɨtaga ɨɓʉ, nɨgɨlyagatʉ kaɨna
kukwakʉ no miso. 24 Nganga kuɓukumuti, Ɓayuda ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo
ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ*. 25 Ɓalʉma ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo nganga
yɨsaa. Nganga yimoti, ɓa ndɨ ɓɛ ɓɛmwɨ na matamʉ. Toɗukanatʉ ndɨ
gɔnɨ na ɨngbɔlɔ nganga yɨsaa, nganga yimoti, nolipyagatʉ, nasyɛ ka
lɨmbɛngɨ lo liɓo. 26 Ka magʉndʉ kamɨ, nabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ ɓudingi: tumo ko moɓo, ɓonzikaɓʉ, ɓava-kʉkamɨ Ɓayuda na
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda. Natʉ ndɨ gɔnɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka
ɓagʉɗʉ, ka ɓasyʉngbʉ, ko liɓo lidingi, na luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨɓɔgɔ
ndɨ ɓɛ ɓa Ɓakilisito. 27 Nagyaga ndɨ liguba lapʉ, ngbingo wagɔgɔ
nakikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ. Nganga ɓɨkyɔ, nɨmʉkanaga ndɨ
nza, mʉsasa mo liɓo, nɨ luki lɨlya kɛgʉ. Nigyogyisaga ndɨ na ɓʉdɨ no
ndumbu. 28 Nakotwogigʉ makpʉmʉka masɨ. Pa imoti na nɨyɔ, masyɛ
masɨ, lɨmbɛngɨ kamɨ asyɛgɛ ndɨ kʉgʉ wa Makanisa masɨ. 29 Mʉmbanzʉ
kika mʉpɔ, ɨmɨ na mʉpɔ gɔnɨ. Mʉmbanzʉ kɨga kumbuso ka baya,
nalyaga kumbu kʉgbɛ.

30 Kika ɓɛ nɨbɨbɨ, nɨbɨba ko bulya ɓʉpɔ kamɨ. 31 Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso akaiba ɓɛ nakɛgʉ
kaɓɨkya ɓɔngɔ. 32 Wa na ndɨ mino ka Damasɨkɨ, ko ngbingo ka ngama
mudingi ɓɛyɔ ka Aleta, ngama wa iwili kakɨ ubisa ndɨ ɓambanzʉ ko
pumi ya gʉɗʉ kyɛ ɓegwi. 33 Luki limoti, ɓawai-damɨ ɓɛmakya ndɨ ka
mʉmbɨ, ɓesisa ndɨ pisi ka lidilisa na muligi ɓɨyɛɛɛ kunzi wa gʉɗʉ,
nahʉkaga ndɨ.

12

Pɔlɔ a na ɨgyagya kaigyogyiso ko bulya ka Kilisito

1 Kɛgʉ ɓɨnza kaɨbɨba, luki limoti nidukulagatʉ kaɨbɨba aka.
Nakanzɨna mbɨya wanʉ ka nɨlɔ Mombukwono-dosu ewonisila ndɨ na
nɨlɔ emibisa ndɨ. 2 Namibatʉ mukilisito ɓemoti*, a kʉwa ɓyanga

* **11:24** 11:24 ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ: Moɓiso ma Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ kakɨtaga pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya nɨyɔ ɨkpikaga ndɨ ka kɨtaɓʉ ya Yɨgɨlya 25:3. * **12:2** 12:2 mukilisito ɓemoti: Mʉtʉ yi nɨ Pɔlɔ mombukwana-dakɨ.

tɛkɛɓɛ na ɓikwanganya† wa Kunzi aɗokisa ndi mino kadwɛ kugu wa lisyɛ kugbɛ. Aɗokisa ndi na nzuyi kaki ikani limbɛngi aka? Nakibigu imi, luki limoti, Kunzi muka aka nɔ akaibo. 3 Nakaiba ɓɛ Kunzi aɗokisa ndi aluku yi ninɔ kadwɛ ka Paladiso. Nakaɓikya ɓata ambɛ nakibigu ikani Kunzi aɗokisa ndi na nzuyi kaki ikani limbɛngi aka. Nakibigu imi, luki limoti, Kunzi muka aka nɔ akaibo. 4 Ku ka Paladiso, aluku yi ninɔ ukana ndi munzina mumbanga-mbanga nimɔ mutu wa litɔmbu kikpundigu kaigilya kozukogo. 5 Nakwanana kaibiba ko bulya ka inguo ya mutu yi ninɔ. Luki limoti, imi, nibiba ko bulya ɓupɔ kami aka. 6 Nakapa kaibiba, nakikigu ɓi abɛ ngingi, kyɛ naɓikyo ɓi lingunu aka. Luki limoti, nakɛgu kapa kagya ɓɛyɔ kyɛ ɓakevonitɔgu abɛ mutu mudingi ɓɛyɔ ɓo mino kɛmina ikani ɓɛyɔ ɓo mino kɛmuka na.

7 Kakya ɓɛ nakikoni na yibinika ko bulya makpumuka mumbanga-mbanga nimɔ ɓewonisila ndi, ɓɛmakyatu ndi luki la muzuzula ka nzuyi. Luki li nilɔ a abɛ malaika ka Abili ninɔ ɓatikoku ndi kɛbuma kyɛ nakikonitɔgu na yibinika. 8 Nitatanaga ndi na Mombukwono-dosu nganga yisaa ambɛ ɛkulagi ka yigyogyiso yi niyɔ. 9 Luki limoti, esikisya ndi ɓɛ: «Ɨziyɔ kami yɔ okwononi na iwɛ. Ngu kami inisaga ɓingbanganya kusɔ wa ɓupɔ.» Okwononi ɓɛ nibibi pisi ka ɓupɔ iba ngu ka Kilisito iki kugu kami. 10 Kinili, nogwaga magyagya ka ɓupɔ, mosikoni, ɓukpɛki-kpɛki, yigyogyiso na ko kumbu niyɔ nalyaga ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, ngbingo yi ninɔ no mina ka ɓupɔ, a ngbingo yi ninɔ gɔni nɔ nikago mino no ngu.

Kuɓangaku ka Pɔlɔ ko bulya ka Ɓakolito

11 Nakanzina kuwa abɛ mutu wa ibikyasu, iɓunu ɓɔ meitisa ɓɛyɔ na mapupu. Iɓunu ɓɔ makwanano ɓi kɛbiba. A ɓɛyɔ, gutugu ɓɛyɔ nakɛgu mino na izangiya yi, nakɛgu yipɛpɛ kusili ka ɓatutumbwa niɓɔ muminaga abɛ ɓatu ɓa izangiya. 12 Mogubo nimɔ nagya ndi kowon-isilo ɓɛ na atutumbwa, igyonosa ndi ku ku kunu pisi ka aɗalu munda kami. Mogubo mi nimɔ a ndi mokingyosi, makpumuka mumbanga-mbanga na nimɔ mudikisa nɔku. 13 Luki tino lɔ nakamugyilagu ndi lanza ɓɛyɔ nakagyagu ndi mino ka makanisa magɔgɔ? A asi ko pisi yimoti aka niyɔ nakamubinikisagu ndi mino ɓuti kami. Ipilyonitɔ ka nilɔ!

14 Mbiya yi nimu, na wakitulya kainda ɓata ku kunu ka nganga ya yisaa. Makabinikigu ɓuti kami ɓɛgɛyɔ. Nakɛgu na musasa ma mukumbo kunu, luki limoti, na na musasa kunu ɓamombukwono-donu. A ɓɛyɔ, kɛgu ɓomiki ɓɔ ɓukisilyaga ɓaɓukuta kaɓu ɓuyi, luki limoti, nilɔ a ligubo ka ɓaɓukuta. 15 Ɨmi, nika na igyagya kalupyaga masi nimɔ na nomu na kaipá imi mombukwana-daki yi ko bulya kunu. Kika kani namuponi kugbɛ ɓɛyɔ, mɛmuya kuwa ɓata imi mumuya?

16 A ɓɛyɔ, mokwononi kabailya ɓɛ nakamubinikisagu ndi imi ɓuti kami. Luki limoti, ɓatu ɓudingi ɓinaga abɛ na mutu waɓɔngɔ, abɛ ninisana ndi na iɓunu pisi ka ɓokoli. 17 Ambɛ, mutu tino nɔ natika ndi kamuɓɔ, kamumula mukumbo ko lino kami? 18 Nitatanaga ndi na Tito ɓɛ indi ku kunu, natika na momosu wagɔgɔ ɓemoti. Ambɛ, Tito amuɓulisyatu ndi, ava ɓuyi kunu? Takɛgu mbɛyi ndi na iyi na

† **12:2** 12:2 ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓikwanganya: A ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino ka Talasi ikani ka Atiokia, kambwa wa ligundu kaki la mambwa liɓikyaga Mongoni Manza.

mʉtamanagɨ mumoti? Takaɓyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ pisi yimoti aka? 19 Ambɛ,
katʉkya ka ɓʉndɛlɨ masɨmaga ɓɛ takɨsaga kaɨsasambya ɓɛkyɛ tinisoni
abɛ ɓatʉ ɓanza ko miso kunu? Kɛgʉ ɓɛyɔ! Tanzɨnaga kambwa ko
Kunzi pisi ka Yeso-Kilisito. Ɓomika-mama ɓʉpaka, tamʉɓɨkyaga masɨ
mi nɨmɔ kamupiko ka baya.

20 A ɓɛyɔ, na na kʉɓangakʉ ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ nosila ɓanʉ mino ku
kunu, nakamutokonyonitɔgʉ nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ no mino kapa. Iɓunu gɔnɨ
nɨ makɛmɨnɨgʉ ɓɛyɔ mo mina kapa. Na na kʉɓangakʉ kamʉtakanya
ka mosooni, imi, mambɛngɨ mʉkandɨkanaga, yɨgbananaga,
kaɓʉkʉlyanaga makpʉmʉka, nzɨnzɨnyana, yɨbɨnɨka na ka ɓunzenge-
nzenge. 21 Na gɔnɨ na kʉɓangakʉ amɓɛ ka lɨgʉndʉ kamɨ lagɔgɔ
ku kunu, Kunzi kepónitɔgʉ suni kambwa kunu. Nakwanana kʉwa
kalya kumbu ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓakaidukulogo kagya
ɓʉnyɛ ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakonosigʉ kagya
makpʉmʉka manyɛnyɛ, ɓa mbɛyɨ ɓata ka mʉsʉgʉ aka, ɓʉɗanda na
kagya ɓɛyɔ ɓoboilyi mino.

13

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ma muliɓo

1 Ika kʉwa nganga kamɨ ya yɨsaa kaɨnda kʉ kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Moɓiso ikpikaga ndɨ mino ɓɛ: «Okwononi kakɔ lɨkpʉmʉka lasɨ kanɨ
mumukonini ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa.» 2 Na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya
ɓatʉ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ka masyɛ nɨmɔ akɨtaga ndɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓasɨ ambɛ nakɨnda ɓanʉ ɓata kamʉnda, nakikigʉ ɓanʉ no kumbu na
mʉmbanzʉ. Namʉɓɨkyatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino kʉ kunu
ka nganga ya yɨɓa, luki limoti, nigilyi ɓata kamʉɓɨkya yi kyɛ nakɛgʉ pa
imoti na iɓunu. 3 A ɓɛyɔ, makapa likingyosi nɨlɔ akowonisilo ɓɛ Kilisito
anzɨnaga pisi kʉ kamɨ. Kilisito kɛgʉ mʉpɔ, luki limoti, akowonisilo ngu
kakɨ luga kunu. 4 A lɨngʉnʉ, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ka ɓʉpɔ ɓa
nzʉyɨ, mbɨya yi nɨmʉ, a na ɔɓɨlɨ pisi ko ngu ko Kunzi. Ta na ɓʉpɔ
abɛ ɨyɨ gɔnɨ, luki limoti, tinisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi kʉ kakɨ ko ngu ko
Kunzi nɨyɔ tagya na iyu ligubo ku kunu.

5 Wiɓimyoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwano-donu ɓi, kaɨna ikanɨ ma
tʉ ɓakamaga ka baya. Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ Yeso-Kilisito a kʉsɔ
kunu? Kiki ɓɛyɔ, nɨyɔ akowonisilo ɓɛ maɓugwo ka baya. 6 Luki
limoti, nakaɨna abɛ iɓunu mibatʉ ɓanʉ ɓɛ iɓusu tokogwagʉ ka baya.
7 Takakʉnga Kunzi ambɛ makogyonitɔgʉ lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ
limoti aka, takɛgʉ gɔnɨ kapa kowonisilo ɓɛ iɓusu ɓɔ ta ɓakamaga ka
baya. Luki limoti, takapa ɓɛ gyoni ɓʉnza gʉtʉgʉ kika kainisana abɛ
takika kogwogwo. 8 A ɓɛyɔ, takakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti
aka nɨlɔ a di na lɨngʉnʉ. Nɨlɔ tokwononi kagya, nɨ kodukulaga aka
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. 9 Togwaga magyagya ngbingo yi nɨnɔ mikago
mino ɓapʉpʉ, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ka ɓʉpɔ. Tikaga kamʉlʉmbɨlya kyɛ
ɔɓɨlɨ kunu idukulogi kaika wanza kʉgbɛ. 10 Kinili, namukpikilyi ɓɛyɔ
nɨ na ɓyɨ na iɓunu kyɛ nakikonitɔgʉ ɓanʉ mʉtʉla wa namusilyo mino,
kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉngama nɨɓɔ Mombukwono-dosu ɛpá. Ɓʉngama ɓi
nɨɓɔ a ko bulya kamupika ka baya nɨ kɛgʉ kamumigiso kumbuso.

13:1 13:1 Wanda ka Yigilya 19:15; Matayɔ 18:16; 1 Timotio 5:19; Ɓebelenia 10:28.

11 Ɓomika-mama, nopipili kʉwa kamʉɓɨkya ambɛ namusini,
tigoloni ɓɨnza. Gyoni kɛkɛlɛ kaɓungusyo ɔɓɨlɨ kunu, tumisononi
mambɛngɨ, wikoni luki limoti, mika ka mazɨyɔ. Kunzi wa sɨpananɨsɔ
na mazɨyɔ ika ndɛkɛ pa imoti na iɓunu.
12 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
Ɓakilisito ɓasɨ ɓamumuusogito.
13 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sɨpananɨsɔ ko Kunzi
na silyono ya Lɨmbɛngɨ-Lotu iki na iɓunu ɓasɨ.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ƀagalatia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ƀakilisito ƀa Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ƀɛyɔ nganga yɨƀa kaʉƀɨkyaga Mongoni Manza. Iki Ƀayuda ikanɨ ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakɛgʉ Ƀayuda ƀaƀɨnɨkyana ndɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ kaɨita Ƀakilisito. Pɔlɔ ʉƀɨkyaga ndɨ ƀɛ baya ka Yeso aka yɔ akwanana kagya ƀɛ Kunzi ʉvɨ abɛ ƀatʉ ƀongbingbili. Kumbuso, Ƀayuda ƀemoti-ƀemoti ƀaga ndɨ kʉ ka Galatia, ƀanaƀɨkya ƀɛ ƀazɛɛ ka ƀakilisito ƀa Yelusalɛma ƀɔ ƀutiki. Ƀoyikasa ndɨ Mongoni Manza masɨ nɨmɔ Pɔlɔ aƀɨkyaga ndɨ, ƀanaƀɨkya ƀɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ, na Mongoni Manza mi nɨmɔ akaƀɨkyaga a ma ƀɔngɔ. Ƀʉtʉmbʉlyaga ƀɛyɔ ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakɛgʉ Ƀayuda ƀaƀɨnɨkyana ndɨ mino, ƀokwononi gɔnɨ kagya ƀɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aƀɨkyaga mino. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ƀamalya ndɨ mino kʉgbɛ nɨ sɨmʉʉsɔ. Ƀaƀɨkyaga ƀɛ sɨmʉʉsɔ sɔ okwononi kagya ƀɛ Kunzi ʉvɨ ƀambanzʉ kaiko ƀatʉ ƀongbingbili. Ƀagalatia ƀapʉnga kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨƀʉ kayikusiso. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ kʉgbɛ, kyɛ kɛgʉ lɨkpʉmʉka lɨƀyɛ Mʉtʉʉ ka Musa lɔ agyaga ƀɛ Kunzi ʉvɨ ƀambanzʉ kaiko ƀongbingbili.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ gɔnɨ Ƀagalatia, kaʉƀɨkya ƀɛ Kunzi kaƀɨkyagʉ ndɨ ƀɛyɔ. Sɨmʉʉsɔ si nɨsɔ akanzɨna ko bulya yi a ƀɛ lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ okwononi kaiko ƀɨngɔ. Ʉƀɨkya ndɨ gɔnɨ ƀɛ Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ abakɨ Ƀayuda mʉtʉ wongbingbili kambwa ƀɛ ƀakʉ. Baya aka yɔ agyaga ƀɛ Kunzi ʉvɨ ƀambanzʉ kaiko ƀatʉ ƀongbingbili, iyu gɔnɨ yɔ agya ƀɛ ƀiki na ɔƀɨlɨ nɨnɔ aƀosilo Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ a lɨngʉnʉ atʉtʉmbwa, nɨlɔ aƀɨkyaga a lɨngʉnʉ *1:1-10*
Kunzi nɔ apʉnaga Pɔlɔ kaiko atʉtʉmbwa *1:11-24*
Mongoni Manza aƀɨkyaga pɨyɛ ƀʉnɨ ka lɨngʉnʉ? *2:1-21*
Baya aka yɔ akwanana kahukuso mʉmbanzʉ *3:1–4:31*
Tikini na sɨpananɨsɔ luga kusu, tosini Lɨmbɛngɨ-Lotu kananaga ɔƀɨlɨ kusu *5:1-6*
Yuuso ya muliƀo *6:11-18*

Yuuso

1-2 Ɨmɨ Pɔlɔ, nɨnɔ atʉtʉmbwa pa imoti na ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ togwi na ɨƀʉ ligubo ƀɔ tukpikilyi ƀatʉ ƀa makanisa ma Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Nakɛgʉ atʉtʉmbwa ko pisi ka ƀambanzʉ, kɛgʉ ɨƀʉ ƀɔ ƀebisa ƀɛgɛyɔ. Luki limoti, na atʉtʉmbwa pisi ka Yeso-Kilisito na ko Kunzi Baba nɨnɔ apuposa ndɨ ka mbʉkʉ. 3 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ƀamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ. 4 Kilisito ɨsʉta ndɨ mombukwana-dakɨ yi katipupiso ka ƀʉnyɛ kusu. Agya ndɨ ƀɛyɔ kyɛ atɨkʉlagɨ ka ɔƀɨlɨ wanyɛ wa lɨsyɛ li nɨlɨ, mʉɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ Kunzi Obosu apa ndɨ mino. 5 Kunzi avɨ ɨbɨba ka ƀɛnzɛ na ƀɛnzɛ! A asɨ ƀɛyɔ aka yɔ!

Mongoni Manza a mumoti aka

6 Akɛmbanga ɓɛyɔ mo mino kasa ɓɨkwa, Kunzi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ
pisi ka ɨzɨyɔ ka Kilisito na kapʉnga kaɓyɛ Mongoni Manza magɔgɔ*.
7 Kɛgʉ ɓɛkyɛ atʉ na Mongoni Manza magɔgɔ. Luki limoti, a na ɓatʉ
ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakamʉɓɔɓɔ, ɓanakɨsa kogomosyono Mongoni Manza
ka Kilisito. 8 Iki iɓusu ikanɨ malaika nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ
kaɓɨkyaga Mongoni Manza di na nɨmɔ taɓɨkyaga ndɨ, ogwito ɓodulu!
9 Na ɓata kaɨgɨlya kamʉɓɨkya nɨlɔ tamʉɓɨkya ndɨ ambɛ: mʉmbanzʉ
kodoku kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza magɔ di na nɨmɔ tamʉɓɨkyaga
ndɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ ogwito ɓodulu!
10 Ambɛ, nakika kanzɨna ɓɛyɔ, na sɛ kakɨsa ambɛ ɓambanzʉ ɓɔ
ɓɛbɨbɨ? Haaa. Nakakɨsa ambɛ Kunzi mʉkaka aka nɔ ɛbɨbɨ. Na sɛ
kakɨsa kauɓosilyo ɓambanzʉ? Haaa. Nakiko ɓi kakɨsa kauɓosilo
ɓambanzʉ, nakikigʉ ɓi mʉgya-ligubo ka Kilisito.

Kunzi apunogini Pɔlɔ kaɓɨkyaga Mongoni Manza

11 Ɓamamakɨ, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, Mongoni Manza
nɨmɔ naɓɨkyaga ndɨ, kotukyokugʉ ka ɓambanzʉ. 12 Kɛgʉ mʉmbanzʉ
nɔ ekitisyaga ndɨ ikanɨ kewonisilo. Luki limoti, Yeso-Kilisito nɔ
ewonisila ndɨ ɨmɨ.
13 Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ nɨgyaga ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ
mino ka dini ka Ɓayuda. Mibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ nogyogyisaga ndɨ mino
kanisa ko Kunzi kʉgbɛ, nanagya kɛkɛlɛ kapanzo yi. 14 Ka dini yi nɨyɔ,
nagyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaʉkɨtaga ɓadamɨ Ɓayuda kaamalya no ngu yɨgya
ka ɓotitosu.
15 Luki limoti, ka ɨzɨyɔ kakɨ, Kunzi ɛpʉnaga ndɨ kambwa ɨmɨ
kaɨɓʉkʉta, ɛmakaga. 16 Emibisa ndɨ Mikakɨ kyɛ naɓɨkyagɨ Mongoni
Manza kakɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nakɨndagʉ ndɨ kakʉnga
mʉtʉʉ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. 17 Nakaɗakagʉ ndɨ ka
Yelusalɛma ɓɛgɛyɔ kyɛ tɨnananɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉtʉmbwa kambwa
kamɨ. Luki limoti, naga ndɨ ɨmɨ ka mugi ma Alabia, kumbuso yi, nigoku
ka Damasɨkɨ. 18 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨsaa, naɗaka ndɨ ka Yelusalɛma
kyɛ tɨnananɨ na Pɛtɛlɛ, tagya ndɨ na ɨyɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa. 19 Nakamɨnagʉ
ndɨ atʉtʉmbwa wagɔ, kiki asɨ Yakɔbɔ aka nɨnɔ mamakɨ Mombukwono-
dosu.
20 Lasɨ nɨlɔ namukpikilyi wanʉ, a lɨngʉnʉ. Nakamʉɓɨkya
ɓɨngbanganya kambwa ko Kunzi ambɛ nakɛgʉ kamʉɓɔ.
21 Kumbuso yi, naga ndɨ ka iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia.
22 Luki limoti, ɓatʉ ɓa makanisa ka Kilisito nɨmɔ ka iwili ya Yudɛa
ɓakɛmibogigʉ ndɨ. 23 Ɓʉkanaga ndɨ asɨ mongoni aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi
nɨnɔ atigyogyisaga ndɨ a kʉwa mbɨya wanʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza
ma baya nɨyɔ akɨsaga ndɨ kapanza.» 24 Ɓabibisaga kʉwa ndɨ Kunzi ko
bulya kamɨ.

2

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ

1 Kumbusa wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya, tɨga ɓata ndɨ ka
Yelusalɛma na Balanaba. Tava kʉwa ndɨ gɔnɨ Tito. 2 Naga ndɨ kʉ,

* **1:6** 1:6 Mongoni Manza magɔgɔ: Kaɓyɛnɛnɛ na ɓaɓɨɓɨkya ɓa «Mongoni Manza magɔgɔ», kainisoniso na muhukuso akʉngaga ndɨ kaɓɨnɨkyana Yeso-Kilisito. Luki limoti, kʉgʉ wa nɨyɔ, akʉngaga ɓata ndɨ kagya mʉtʉʉ ka Ɓayuda mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaikusiso na kaika di na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Wanda 2:3-5,12-14.

kyɛ Kunzi nɔ ɛɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ okwononi naga. Kʉ ɓɛyɔ, nʉpága ndɨ ɓambɔkʉ ɓa kanisa mongoni ma ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nagya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kambwa na nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ kikonitɔgʉ la payaya. 3 Gʉtʉgʉ Tito nɨnɔ takpakyanaga ndɨ na ɨyɨ kanɨ a Mugiliki, ɓakakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓakusisi, 4 wɨna sɛ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓogulya luga kusu, ɓa ndɨ kakɨsa kaiba ɓɛyɔ tɨgyaga mino wa Yeso-Kilisito atɨkʉlaga mino. Ɓa ndɨ ɓata kapa katimigiso ka ɓusunzu. 5 Takʉɓɨnɨkyanagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi yɨkɛɗɛ aka, kyɛ ta ndɨ koɓuulyogo ko bulya kunu lɨngʉnʉ la Mongoni Manza.

6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓambɔkʉ ɓa kanisa ɓakɛpágʉ ndɨ mʉtʉʉ mambɨya. A ɓɛyɔ, ɓʉmbɔkʉ kaɓʉ, kɛgyagʉ ndɨ ɨmɨ luki, kyɛ Kunzi kakɔgɨgʉ ɨyɨ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ ya kunzi. 7 Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ ɓɛ Kunzi ɛpʉnaga ndɨ ko bulya yɨɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga ndɨ mino Pɛtɛlɛ kaɓɨkyaga ka Ɓayuda. 8 A ɓɛyɔ, Kunzi ebisa ndɨ atʉtʉmbwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ abiso mino Pɛtɛlɛ kaiko atʉtʉmbwa ka Ɓayuda. 9 Yakɔbɔ, Pɛtɛlɛ na Yuani*, nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ madʉlʉ ma kanisa ɓibatʉ ndɨ ɨzɨyɔ nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ. Ɓatisingya kʉwa ndɨ iɓusu na Balanaba kowonisila yʉkanana. Taga kʉwa ndɨ iɓusu kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɨɓʉ, ɓaga ndɨ ka Ɓayuda. 10 Ɓatɨɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ tʉtamanɨtɔ ɓatʉ ɓa yangya. Napʉnga ndɨ kagya ɓɛyɔ aka yɔ lɨmbɛngɨ limoti.

Pɔlɔ akanzɨnɨlya Pɛtɛlɛ

11 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ osila ndɨ mino ka Atiokia, nayoyisa ndɨ ko misa ka ɓambanzʉ, kyɛ a ndɨ nɨ opungini kagya ɓɨnyɛ. 12 A ɓɛyɔ, kambwa ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na Yakɔbɔ, ɓosiliku, Pɛtɛlɛ alyalyaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Luki limoti, kumbuso ɨɓʉ kosilo, upupa ndɨ, asa kalyalya na ɨɓʉ kyɛ a ndɨ kaʉɓanga Ɓayuda. 13 Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓogulya ndɨ gɔnɨ ka yɨgya yi nɨyɔ yanyɛ yɔ, na kʉ ɓaluta ndɨ mino Balanaba. 14 Nɨyɔ nɨna ndɨ ambɛ ɓakɛgʉ ɓata kakpakyana ka ɓungbingbili ɓo Mongoni Manza, naɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ amɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ Muyuda wakaɓyɛ yɨgya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, wakwanana kʉwa kauyikasa lɨkɨ ka mapʉpʉ kaɓyɛ yɨgya kunu?»

Mʉmbanzʉ wasɨ inisa na muhukuso pisi ka baya

15 Iɓusu, ta Ɓayuda, takɛgʉ ɓatʉ ɓo giyo yagɔgɔ nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ko Kunzi. 16 Tibagatʉ ambɛ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisa na ɓungbingbili kambwa ko Kunzi pisi kagya mʉtʉʉ. Luki limoti, inisa noɓu ko bulya baya kakɨ ka Yeso-Kilisito. Kinili, iɓusu gɔnɨ, taɓinikyononi ndɨ Yeso-Kilisito, kyɛ tinisoni ɓongbingbili pisi ka baya kusu kakɨ nɨ kɛgʉ ko bulya yɨɓyɛ mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisana na ɓungbingbili kambwa ko Kunzi kyɛ aɓyɛgɛ mʉtʉʉ. 17 Iɓusu, takakɨsa kaiko ɓongbingbili pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. Luki limoti, iɓusu, ta gɔnɨ ɓilubi ko pisi ya ɓʉnyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Yɨgya yi nɨyɔ akowonisila ɓɛ Kilisito nɔ akatiluto ko pisi ya ɓʉnyɛ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ! 18 A ɓɛyɔ,

* **2:9** 2:9 Yuani wanʉ, a nɨnɔ atʉtʉmbwa.

nakiɡilya ɓata kopika ndaɓʉ niɨyɔ napanza ndi ɨmi mombukwana-daki yi, akowonisila ɓɛ nakagyagiɡʉ mʉtʉʉ. 19 Wina sɛ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nimɔ, ɨmi nokwoni ndi. Mʉtʉʉ mɔ agya ndi ɓɛ kukwakʉ nikwɔ esilyi. Niɨyɔ yasi igyonosa ndi ɓɛyɔ, kyɛ niki na ɔɓili ko misa ko Kunzi. Tokwa ndi pa imoti na Kilisito ka mʉsalaba. 20 Kɛɡʉ ɓata ɨmi nɔ na muɓisi, luki limoti, Kilisito nɔ a muɓisi kʉsɔ kami. Mbiya wanʉ, ɔɓili kami a abɛ mʉmbanzʉ, na na ɨyi ko bulya baya ko Mika Kunzi ninɔ ɛpa ndi, isʉta ɨyi mombukwana-daki yi ko bulya kami. 21 Nakakwananiɡʉ kagya ɨziɨyɔ ko Kunzi kyɛ kika ni mʉtʉʉ mɔ ʉpága ɓambanzʉ ɓungbingbili, kukwakʉ ka Kilisito kɛɡʉ nɛki ndi na ɨzangiya.

3

Mʉtʉʉ ikani baya

1 Eze iɓunu Ɓagalatia! Ma ɓongingi! Wani nɔ amʉkʉma ndi? Wina sɛ, ɓamʉtʉmbʉlyagatʉ ndi ɓingbanganya mongoni ma kukwakʉ ka Yeso-Kilisito ka mʉsalaba. 2 Nakapa ambɛ isikisyoni ka likpʉmʉka limoti li nili: Limbɛngi ko Kunzi amusilyo pisi kagya mʉtʉʉ, ikani kaʉkana ikani kabailya Mongoni Manza? 3 Ɓungingi tino ɓɔ ma noɓu ɓɛyɔ? Mapʉnga ndi pisi ka Limbɛngi ko Kunzi, mbiya wanʉ, ma kʉwa kapa komosisyo pisi ka yiɡya ya nzʉyi? 4 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ nimɔ amusilya ndi, a ndi ma payaya aka? Kɛɡʉ ndi nimɔ ma payaya. 5 Ngbingo yi ninɔ Kunzi amutumisago mino na Limbɛngi kaki, agya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga luga kunu, agyaga ɓɛyɔ kyɛ magyaga mʉtʉʉ ikani mabailyaga Mongoni Manza?

Mʉmbanzʉ kakwananiɡʉ kaiyita wongbingbili pisi ka mʉtʉʉ

6 Abalahamʉ abailya ndi Kunzi, kinili, Kunzi ava ndi ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili. 7 Wiboni nɛki ɓinza ambɛ ɓatʉ niɓɔ ɓa na baya, iɓʉ ɓɔ ɓa livananza la lingʉnʉ ka Abalahamʉ. 8 Moɓiso Motu oɓikyoni ndi katʉkya ka ɓʉndɛli ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakɛɡʉ-Ɓayuda ɓinisana ndɛkɛ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya baya kaɓʉ. Kinili, Moɓiso mi nimɔ aɓikya ndi Abalahamʉ kambwa ɓɛ: «Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasi ɓʉɓʉnga ko bulya kakʉ.» 9 Yɛki a ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓakabaya, mʉɗɔnɡɔni ɓɛyɔ aɗukilya ndi mino Abalahamʉ.

10 Luki limoti, Kunzi ʉɡbangatʉ ɓatʉ niɓɔ ɓikaga ɓakiɡʉmya ko bulya mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓikyaga ɓɛ: «Ligbongoni iki kʉɡʉ ka mʉtʉ wasi ninɔ kaɓyɛɡiɡʉ ɓongbinga ɓasi nimɔ ikpikaga ka kitaɓʉ ya mʉtʉʉ.» 11 A ɓingbanganya ɓɛ mʉtʉ ɡʉtʉɡʉ ɓemoti aka kinisonogiɡʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka mʉtʉʉ, kyɛ ikpikaga ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika na ɔɓili pisi ka baya.» 12 Wina sɛ, mʉtʉʉ na baya a makpʉmʉka maɓa dididi. Luki limoti, Moɓiso aɓikyaga ɓɛ: «Mʉtʉ yi ninɔ agyaga mʉtʉʉ, ika ndɛkɛ na ɔɓili mʉɗɔnɡɔni ɓɛyɔ ɓokpika ndi mino kʉsɔ yi.»

13 Kilisito atikʉlaga ndi ka ligbongoni la mʉtʉʉ, ɨvilya kʉwa ndi ni ɨyi ligbongoni ko bulya kusu. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓikya ɓɛ: «Ligbongoni aɓyi mʉtʉ wasi ninɔ ɓabongilogi ka mʉsalaba.» 14 Igyonosa ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓʉɓʉnga niɓɔ Kunzi awanyaga ndi Abalahamʉ, akitagitɔ

3:13 3:13 Wanda ka Yiɡilya 21:23.

gɔni ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ko ngungu ka Yeso-Kilisito. Na pisi ka baya, tinisoni na Limbɛngi-Lotu nilɔ Kunzi atiwanyaga ndi.

Agʉmɛ a wandɛli kakitaga mʉtʉʉ

15 Ɓamamaki, tovini mbɛyi likingyosi ko bulya yigya kusu. Niyɔ mʉmbanzʉ asaga agʉmɛ walingʉnʉ, mʉtʉ wagɔ kakwananigʉ kayikoso ikani kamatila luki kʉgʉ yi. 16 A mʉɗɔngɔni na ɓagʉmɛ niɓɔ Kunzi apá ndi Abalahamʉ na livananza kaki. Moɓiso kɛgʉ kaɓikya ɓɛ «ka ɓɛvananza kaki», kyɛ kɛgʉ ndi ɓambanzʉ ɓakpʉ. Luki limoti, akaɓikya ɓɛ «ka livananza kakʉ». Niyɔ akowonisilo ɓɛ mʉtʉ ɓemoti aka. Mʉtʉ yi ninɔ ni Kilisito. 17 Nakapa kaɓikya ɓɛ: Kunzi apóni ndi agʉmɛ walingʉnʉ. Mʉtʉʉ nimɔ opupa ndi imu kumbusa wa ɓyanga ɓamiya ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa koɓunigʉ ikani koyikosigʉ agʉmɛ ko Kunzi. 18 Luki limoti, kika kani lisimo ko Kunzi odogoku pisi ka mʉtʉʉ, kakwananigʉ ɓata ɓɛ oduku pisi ka agʉmɛ. Wina sɛ, Kunzi apá ndi Abalahamʉ izɨyɔ pisi ka agʉmɛ.

19 Ligubo la mʉtʉʉ kʉwa ni iki? Ɓamatila ndi ko bulya yiwonisila ɓɛ ɓomikya ɓambanzʉ ɓoɓunatʉ ndi mʉtʉʉ. Ibisa ndi kadwɛ kʉ kwa kʉ miki ninɔ Kunzi awanyaga ndi Abalahamʉ iɓʉkʉta ndɛkɛ mino. Kunzi ʉpá ndi Ɓamalaika mʉtʉʉ kaki pisi ka mʉtʉ ɓemoti ninɔ anzinilyaga ndi na ɓambanzʉ ko lino ko Kunzi, mʉtʉ yi ndi ni Musa. 20 Wina sɛ, takɛgʉ no nzoyi ka mʉtʉ yi ninɔ ngbingo yi ninɔ mʉmbanzʉ o mina ɓemoti aka, Kunzi, iyi, mʉkaka aka.

Isi ya Mʉtʉʉ

21 Niyɔ a nɛki kowonisila ɓɛ Mʉtʉʉ a makigbanana na ɓagʉmɛ ko Kunzi? Pɔ, gʉtʉgʉ iki yi aka! Kika ni Kunzi opóni ndi Mʉtʉʉ nimɔ akwanana kaʉpá ɓambanzʉ ɔɓili ninɔ walingʉnʉ, ɓambanzʉ ɓakwanana nɛki ɓi kaiko ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka Mʉtʉʉ. 22 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓikya ɓɛ ɔɓili wasi amʉɗita na ɓʉnyɛ ɓinvi, kyɛ Kunzi ʉpí ɓatʉ niɓɔ ɓaɓinikyana pisi ka baya kaɓʉ ka Yeso-Kilisito apɛpɛ ninɔ ʉwanyaga ndi.

23 Kambwa Kunzi katiwonisilo pisi ya baya, mʉtʉʉ a ndi ni atikondogini ɓikpɛki-kpɛki abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ, kaɓʉndila ɓɛ baya yi ninɔ inisoni. 24 Mʉtʉʉ a kʉwa ndi muɓuɓulyo kusu kadwɛ kʉ kwa kʉ Kilisito odoku ndi mino, kyɛ tinisoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya. 25 Mbiya wanʉ, ɓɛyɔ ngbingo wa baya odunuku mino yɔ, takɛgʉ ɓata kusili ka muɓuɓulyo yi ninɔ.

26 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasi ma ɓomiko Kunzi, pisi ka baya kunu ka Yeso-Kilisito. 27 Iyo, iɓunu ɓasi niɓɔ mogwa ndi iɓatiso kʉsɔ ka Yeso-Kilisito, ma kʉwa abɛ makimokisya Kilisito. 28 Kɛgʉ nɛki ɓata na ɓudididi luga ka Ɓayuda na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, luga ka ɓosunzu na ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, luga ka ɓalʉkʉ na ɓoko. A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasi ma luki limoti ka matikana kunu na Yeso-Kilisito. 29 Kika ni ma ɓatʉ ka Kilisito, ma nɛki ka livananza ka Abalahamʉ, na minisanatʉ ndɛkɛ na agʉmɛ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Kunzi awanyaga ndi mino.

4

Ɓakilisito ɓakɛgʉ ɓata ɓosunzu, luki limoti, ɓomiko Kunzi

1 Nakapa kaɓikya ɓɛ: a ɓinza miki kalya lisimo ka abaki. Luki limoti, ngbingo yi ninɔ a mbɛyi mino mʉkɛɗɛ aka, a mʉɗɔngɔni abɛ

musunzu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a nɨ ɨyɨ mino mombukwana lɨngama lasɨ. 2 Ka
masyɛ mi nɨmɔ, ika mbɛyɨ kusili ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakakwiso, kadwɛ wa
lɨsyɛ li nɨlɔ abakɨ atwa ndɨ ɨtʉlyana mino. 3 Iɓusu gɔnɨ, ngbingo yi
nɨnɔ ta mbɛyɨ ndɨ mino abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, ta ndɨ ɓosunzu ɓa
makpʉmʉka gbalɨ nɨmɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ. 4 Luki limoti,
nɨyɔ ngbingo ɨtʉlyana ndɨ, Kunzi atikoku Mikakɨ. Muko aɓʉkʉta ndɨ,
apʉnga ndɨ kakpakyana kusili wa mʉtʉʉ ka Ɓayuda. 5 Kunzi atikoku
ndɨ kaʉkʉlaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kusili wa mʉtʉʉ na katiitiso ɓomikakɨ.
6 Ko bulyo yi nɨyɔ mo mino ɓomikakɨ, Kunzi otikoku ndɨ Lɨmbɛngɨ
ko Mikakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ka mambɛngɨ kusu nɨlɔ apamɨkanaga
ɓɛ: «Aba! Baba!» 7 Kinili, wakɛgʉ ɓata musunzu, luki limoti miki wa
ndaɓʉ. Yɛkɨ wa miki, walyatʉ ndɛkɛ lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ
ɓomikakɨ.

Pɔlɔ akalya kumbu ko bulya ka Ɓagalatia

8 Ka ɓʉndɛlɨ, makamibogigʉ ndɨ Kunzi na ma ndɨ ɓosunzu ka
ɓokunzi ɓa payaya. 9 Luki limoti, mbɨya wanʉ mamibatʉ Kunzi, ikanɨ
Kunzi nɔ amumibo. Ogwogi ɓata ɓʉ kaɨgɨlya makpʉmʉka magbalɨ mi
nɨmɔ kɛgʉ no ngu na ɨzangɨya? Makapa ɓata kaimigiso ka ɓusunzu?
10 Mɨpága kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kunu kʉgʉ wa masyɛ, ɓatɨmba, ɓongbingo
na ɓyanga. 11 Na na kʉɓangakʉ kyɛ akɛgyɨlya abɛ nokwi ɓi ngbufu-
ngbufu payaya ko bulya kunu.
12 Ɓamamakɨ, kikiliki, wikoni abɛ ɨmɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nɨɨta mino
abɛ iɓunu. Makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka. 13 Makaiba
ɓɨnza ɓɛ namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka nganga ya mambwa
kyɛ na ndɨ no koloɓu. 14 Makwananatʉ ndɨ kɛɓakyɨlya ɓotikito
ikanɨ ketindikogo ko bulya koloɓu kamɨ. Luki limoti, mɛtɨlya ndɨ
abɛ malaika ko Kunzi, abɛ Yeso-Kilisito mombukwana-dakɨ yi. 15 Ma
ndɨ ka magyagya. Ogwi kʉwa ɓata ɓʉ mbɨya wanʉ? A ɓɛyɔ,
nakwananatʉ ɓi kaiko dɛmʉ kunu: kiko ɓi kanɨ mʉmbanzʉ ɨnyɔgɔ liso
apá mʉtʉ wagɔgɔ, makwananatʉ ndɨ kɛgyɨlya yi ɓɛyɔ! 16 Niitini kʉwa
mumuyoniso kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nakamʉɓɨkyaga makpʉmʉka ma
lɨngʉnʉ?
17 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɨpá na iɓunu ɓɔ, tamanaga kaɓʉ kɛgʉ yanza.
Ɓakapa kamugbonosono na ɨmɨ, kyɛ miki ɓakɨgʉmya kʉ kaɓʉ. 18 A
ɓɨnza kaɨpá na mʉmbanzʉ ka makpʉmʉka manzanza ɓongbinga ɓasɨ,
kɛgʉ asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ no mina luga kunu. 19 Ɓomikamɨ,
na ɓata na mʉzʉzʉla ko bulya kunu abɛ nɨmɔ muko ikaga na imu
kambwa wa liɓukuti. Mʉzʉzʉla mi nɨmɔ ika ndɛkɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ
yɨgya ka Kilisito amumingyano mino. 20 No ɓi kapa ambɛ niki luga
kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nibi ambɛ nakwanana kamʉnzɨnɨlya lɨkɨ. Mʉ
egbomini ko bulya kunu.

Likingyosi ka Agali ɨɓʉ na Sala

21 Iɓikyoni, iɓunu nɨɓɔ mapaga kaiko kusili wa mʉtʉʉ, makibogigʉ
ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino? 22 A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ Abalahamʉ
ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa: ɓemoti na Agali nɨnɔ a ndɨ musunzu,
wagɔgɔ na Sala, nɨnɔ a ndɨ muko wa ndaɓʉ. 23 Mika musunzu ɨɓʉkʉta
ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino. Luki limoti, nɨnɔ ka
muko wa ndaɓʉ ɨɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi apá

4:22 4:22 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 16:15; 21:2.

ndɨ. 24 Bɨbʉ yi nɨyɨ a abɛ likingyosi. Ɓoko ɓaɓa ɓi nɨɓa ɓa likingyosi la
ɓagʉmɛ ɓaɓa. Agʉmɛ wa mambwa nɨ Agali nɨnɔ ɓomikakɨ ɓɨɓʉkʉtaga
ka ɓusunzu. A likingyosi la agʉmɛ nɨnɔ igyonosa ndɨ ka ngʉpa ya Sinai.
25 Agali a likingyosi la ngʉpa ya Sinai ka mugi ma Alabia. A mʉɗɔngɔnɨ
abɛ Yelusalɛma * wa lɨsyɛ li nɨlɨ, kyɛ a ka ɓusunzu pa imoti na ɓatʉ
kakɨ ɓasɨ. 26 Luki limoti, Yelusalɛma wa kʉgʉ kɛgʉ ka ɓusunzu, ɨyɨ nɨ
omosu. 27 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Gwanɔ magyagya, ɨwɛ ndʉya, ɨwɛ nɨnɔ wakaɓʉkʉtagʉ!
Pamɨkanaganɔ na magyagya, ɨwɛ nɨnɔ wakɨmʉkanagʉ mʉzʉzʉla ma
liɓukuti!
A ɓɛyɔ, muko nɨnɔ ɓasikisogo ʉɓʉkʉta ndɛkɛ ɓomiki
ɓakpʉ kakɨtaga nɨnɔ ikaga ko vononi.»
28 Ɓamamakɨ, iɓunu, mɨɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Isaka. 29 Ka ɓʉndɛlɨ, miki nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino, agyogyisaga ndɨ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ pisi
ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ yasɨ a ɓata kaigyonoso aka ka masyɛ
mi nɨma. 30 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓʉ? Akaɓɨkya ɓɛ:
«Mukpumyo muko nɨnɔ musunzu yi no mikakɨ, kyɛ mika musunzu
kakwananɨgʉ kalya lisimo pa imoti no mika muko wa ndaɓʉ.»
31 Kinili ɓamamakɨ, takɛgʉ ɓomika musunzu, luki limoti, ta ɓomika
muko wa ndaɓʉ.

5

Mukilisito okulikonogoni

1 Kilisito atɨkʉlaga ndɨ lɨngʉnʉ, kyɛ takikonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu.
Wikoni kʉwa wa aka wa, makimokyonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu.
2 Hukononi, ɨmɨ Pɔlɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ: makikusiso, Kilisito
kikigʉ ɓata na ɨzangɨya kʉ kunu. 3 Na ɓata kaɨgɨlya kaɓɨkya ambɛ
mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apa kaikusiso, okwononi agyɨ mʉtʉʉ ka Musa
masɨ. 4 Iɓunu nɨɓɔ makɨsaga kaiko ɓongbingbili pisi ka mʉtʉʉ, ma
ɓakɨgbananaga na Kilisito. Ɨzɨyɔ ko Kunzi amuzongoni. 5 Luki limoti,
iɓusu ɓi nɨɓɔ tabaya, taɓakɨgʉmya ko Kunzi nɨnɔ atidukusoku ndɛkɛ
ɓongbingbili. Takaɓʉnda nɨlɔ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ
akagya ligubo pisi ka baya kusu. 6 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamatɨkana
na Yeso-Kilisito, kikusiso ikanɨ kikusisigʉ a mʉɗɔngɔnɨ. Luki li nɨlɔ
okitogi nɨ baya nɨyɔ akainisoniso pisi ka sɨpananɨsɔ.
7 Ma ndɨ na yɨgya yanza kambwa! Wanɨ ɓata nɔ amʉkpɨngba ndɨ
kaɓyɛ makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ? 8 Ɓulyisyo yi nɨyɔ kɛgʉ kotukyoku
ko Kunzi nɨnɔ amʉmakaga. 9 Ɓɛyɔ ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ: «Sɨbʉkʉsɔ
sɨkɛɗɛ nɨsɔ ofulisogo mukati, adukusogoku fufu wasɨ ɓɨdayɨ-dayɨ.»
10 Ɨmɨ, na wakɨgʉmya kunu, kʉsɔ ka Mombukwono-dosu. Nakaiba
ambɛ makikigʉ na tamanaga di na ɨmɨ. Luki limoti, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
akamʉɓɔɓɔ, iki wanɨ ikanɨ wanɨ, igyogyisatʉ ndɛkɛ.
11 Ɓamamakɨ, ɨmɨ nakika kaɓɨkyaga ɓɛ okwononi kaikusiso, ɓa
ɓata kegyogyiso ko bulya ɨkɨ? Nakiko ɓi kaɓɨkya ɓɛyɔ iba takɛgʉ
ɓakɨgbanana. Luki limoti taɓakɨgbanana kyɛ nakaɓɨkyaga bulyo
kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba. 12 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamʉpʉta

---

* **4:25** 4:25 Yelusalɛma: A likingyosi la dini ka Ɓayuda. **4:27** 4:27 Wanda ka Isaya 54:1. **4:30** 4:30 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:10.

ɓamʉ na lɨkpʉmʉka la kikusiso, okwononi ɓidukyi ɓakambwa kaɓʉ ɓigbogbogbo.

Lɨmbɛngɨ-Lotu na mʉsasa ma nzʉyɨ

13 Ɓamamakɨ, Kunzi amʉmakaga ndɨ kyɛ makʉlɨkanagɨ. Luki limoti, kʉlɨkanaga yi nɨyɔ, kikonitɔgʉ pisi komosisyo mʉsasa kunu masɨ ma nzʉyɨ. Tungbulonogoni ka sɨpananɨsɔ. 14 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa masɨ a ka nɨma: «Mʉpa ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpaga mino ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.» 15 Luki limoti, makiko kakʉkana na kalyanana luga kunu abɛ ɓanyama ɓotutu, wiminyonito ambɛ makomwonononitɔgʉ.

16 Kinili, nakamʉɓɨkya ɓɛ: wosoni Lɨmbɛngɨ-Lotu kokpokyoniso ɔɓɨlɨ kunu, kʉwa wa gɔ wa, makikigʉ ɓata kaɓyɛ mʉsasa kunu ma nzʉyɨ. 17 A ɓɛyɔ, mʉsasa ma nzʉyɨ abʉmanaga na nɨmɔ ma Lɨmbɛngɨ-Lotu. Mʉsasa ma Lɨmbɛngɨ abʉmanaga na nɨmɔ ma nzʉyɨ. Masɔlɔ ma bʉmana kaɓʉ ikaga kʉwa ɓɛ takagyɨgʉ ɓata nɨlɔ takapa kagya. 18 Luki limoti, kika nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu akamukpokyoniso, makɛgʉ ɓata ɓosunzu ɓa mʉtʉʉ.

19 Tibaga ɓɨnza ambɛ mʉsasa ma nzʉyɨ atɨtɨkaga ka makpʉmʉka nɨma: ɓɨlya, tamanaga yanyɛ, ɓʉɗanda, 20 kaubibiso ɓokunzi gbalɨ, lʉga, mʉyana, saana, imi, kaiko na lɨmbɛngɨ likuɗu, kakɨsa kaʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, yɨgbananaga, 21 kaiko na lɨmbɛngɨ ɓikpo, lɨbʉma, lɨgbʉgbʉ na makpʉmʉka magɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨma. Nakaɨgɨlya kamʉɓɨkya ɓɛyɔ namʉɓɨkya ndɨ mino kambwa: nɨɓɔ ɓakagya makpʉmʉka mi nɨmɔ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi.

22 Luki limoti, masɔlɔ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨma: sɨpananɨsɔ, magyagya, mazɨyɔ, kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda, ɓʉnza, yɨgya yanza, baya, 23 kaiko ɓitombiii na kaiɓuulyo ɓɨnza. Kɛgʉ na mʉtʉʉ gʉtʉgʉ mumoti aka nɨmɔ apakyaga makpʉmʉka ɓɛyɔ ka nɨma. 24 Ɓatʉ ka Yeso-Kilisito ɓobongilogoni ndɨ yɨgya ya nzʉyɨ ka mʉsalaba, pa imoti na ɓʉnyɛ nɨɓɔ ʉkandaga ndɨ na mʉsasa manyɛ. 25 Lɨmbɛngɨ atɨpóni ɔɓɨlɨ, tosini Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ gɔnɨ lɔ katikpokyoniso. 26 Takikonitɔgʉ ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka, tosini dwanana ikanɨ kaiko na imi luga kusu.

6

Kosingyono ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ

1 Ɓomika-mama, kika nɨ ɓatokonyini mʉmbanzʉ nɨ anagya ɓʉnyɛ, iɓunu ɓi nɨɓɔ makakpakyana ko ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mumigisoni ko pisi yanza, ka ɓutombiii. Wiminyonito sɛ, kyɛ makogwonitɔgʉ gɔnɨ iɓunu ka kʉɓɔɓɔkʉ. 2 Singyononi ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, na ɓɛyɔ, motulyasa kʉwa mʉtʉʉ ka Kilisito. 3 Kika nɨ mʉmbanzʉ akaɨmɨna ɓɛ a mʉtʉ wa ɨzangɨya, luki limoti nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ, akaɨɓɔ ɨyɨ aka mombukwana-dakɨ yi. 4 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka aɓɨmyɨ yɨgya kakɨ ɓɨkpɛ. Kɨna ɓɛ okwononi kaɨbɨba, ogwi magyagya ka lɨmbɛngɨ kakɨ aka. Luki limoti, kikonitɔgʉ na tamanaga ɓɛ ukitogi ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. 5 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka amalya ndɛkɛ nɨ ɨyɨ yɨgya kakɨ.

6 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓawonisilogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, okwononi kagbanana mukumbo kakɨ na muwonisilo kakɨ.

5:14 5:14 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

7 Ɓakamuɓonitɔgʉ: ɓakatɨbagɨgʉ Kunzi. Masɨ nɨmɔ mʉmbanzʉ
akʉnaga, imu gɔnɨ aka mɔ obuulyogo. 8 Mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga
nɨlɔ oɓosilaga mʉsasa ma nzʉyɨ kakɨ, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ ma
mʉsasa mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ. Masɔlɔ mi nɨ kukwakʉ. Luki limoti, nɨnɔ
akʉnaga nɨlɔ aɓosilogo Lɨmbɛngɨ-Lotu, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ nɨmɔ
opupogo ka Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ. Masɔlɔ mi nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
9 Takuponitɔgʉ kagya ɓʉnza. Takodikogi, tobuulyatʉ ndɛkɛ masɔlɔ mi
ko ngbingo nɨnɔ akodoku. 10 Kinili, ɓɛyɔ ta mbɛyɨ mino no ngbingo
ɓɛnɛ, tugyilyini ɓatʉ ɓasɨ ɓʉnza, kʉgbɛ yi, ɓomomosu ka baya.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

11 Winoni ɓɛyɔ no mino kamukpikilyo moɓiso makpʉkpʉ mi nɨma
na maɓɔkʉ kamɨ. 12 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkpamyaga kaikusiso ka mapʉpʉ,
ɓakɨsaga kaiwoniso ɓɛ kyɛ ɓambanzʉ ɓʉbɨbɨ. Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ
ɓakugyogyisonitɔgʉ ɓɛ ɓakaɓɨkyaga mongoni ma kukwakʉ ka Kilisito
ka mʉsalaba. 13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusisogo, ɓakagyagɨgʉ ɨɓʉ mʉtʉʉ.
Ɓakɨsaga kamukusiso kyɛ ɓiki kaɨbɨba na ɓepukulu ɓaya ɨmʉʉsɔ
kunu. 14 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ inguo ya ɨbɨba yi nɨyɔ, kiki asɨ nɨyɔ aka
yɔ ya mʉsalaba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. A ɓɛyɔ, pisi ka
mʉsalaba mi nɨmɔ, ɔɓɨlɨ a kʉwa abɛ okwoni ku kamɨ, na ɨmɨ gɔnɨ, na
kʉwa abɛ nokwoni ndɨ ka ɔɓɨlɨ. 15 Kinili, takikusiso ikanɨ takikusisi,
kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɨzangɨya nɨ kaiko na ɔɓɨlɨ wambɨya. 16 Mazɨyɔ na
ɓʉnza iki na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ pisi yi nɨyɔ, ika gɔnɨ na ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.

17 Katʉkya mbɨya wanʉ, mʉmbanzʉ kegbomisonitɔgʉ ɓata mʉ, kyɛ
na na ɓepukulu ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisila ɓɛ na mʉtʉ ka Yeso*.

18 Ɓamamakɨ, ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu
ɓasɨ. Iyo a ɓɛyɔ!

---

* **6:17** 6:17 Pɔlɔ a ndɨ na ɓepukulu ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisilo ɓɛ ɓagyogyisa ndɨ ɓɛyɔ ɓagya ndɨ mino Yeso.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓaɛfɛsɔ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Ɛfɛsɔ balʉwa yi nɨmʉ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Gʉɗʉ wa Ɛfɛsɔ a ndɨ wanza kʉgbɛ luga ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ ɓa Lʉma nɨɓɔ ɓa ka Azia. Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ kʉ ɓɛyɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula. Ɓapikilya ndɨ kunzi kaɓʉ nɨnɔ ɓamakaga na Ligiliki ɓɛ Alitemisi ndaɓʉ yanza. Ɓatʉ ɓa Lʉma ɓamakaga ɨɓʉ kunzi yi nɨnɔ ɓɛ Diana. Alitemisi yi nɨnɔ a sanamʉ muko yi. Ɓɨndaga ndɨ kabibiso ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Ɓatʉ ɓasɨ kʉ ɓɛyɔ ɓaɓɨnɨkyana sanamʉ yi nɨyɔ kiki asɨ Ɓayuda aka ɨɓʉ na Ɓakilisito.

Nɨyɔ Pɔlɔ igoku ndɨ ka Ɛfɛsɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yɨɓa, ʉpá ndɨ Ɓayuda ɓa kʉ mʉtʉʉ ka lɨsyɛ la mungu kaɓʉ. Kumbuso yi, igoku ndɨ kyɛ kakwananɨgʉ ndɨ kolipya kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨndatʉ ɓata kaʉnda. Nɨyɔ aga ɓata ka nganga ya yɨsaa, agya ɓyanga ɓɨsaa nɨ anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza aka (Wanda Ligubo 19-20). Pɔlɔ atʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ka balʉwa yi nɨmʉ: Kunzi atimibisisa ndɨ nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma, nɨlɔ omosa ndɨ ka ɨzɨyɔ kakɨ. Akaɨɓɨkya ɓɛ ɓamʉmʉla ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ma lɨtɔmbʉ kyɛ Yeso-Kilisito iki ngama kʉgʉ yi. Omotiloku ɓɛ Ɓakilisito ɓokwononi kaʉkanana, na kaiko abɛ ɓomika-muko, kɛgʉ ɓɨnza kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda, ɨkanɨ nɨnɔ kʉ kɛgʉ yi. Mumuyoniso kaɓʉ a mʉkaka aka, ɨyɨ nɨ Abɨlɨ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓakilisito ɓokwononi kalʉmba pa imoti kyɛ Abɨlɨ kundungulyogonitɔgʉ.

Pɔlɔ atʉmbʉlagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ mʉlʉkʉ okwononi mino kaiko na mukakɨ, ɓɛyɔ ɓomiki ɓokwononi mino kaiko na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓosunzu ɓokwononi mino kaiko na ɓamombukwana-daɓʉ. Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko luki limoti na Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Kilisito atiɗukulya ndɨ ɓʉɓʉnga na Lɨmbɛngɨ-Lotu *1:3–3:21*
Tikini na ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito *4:1–6:20*
Yuuso ya muliɓo *6:21-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakɨ, kaika atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito. Nakamukpikilyo iɓunu ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ mabaɨlya Yeso-Kilisito kʉ ka Ɛfɛsɔ*. 2 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɓʉɓʉnga, ɓamʉpá mazɨyɔ.

Kunzi atiɗukilyaga ɓʉɓʉnga pisi ka Kilisito

3 Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito avɨ ɨbɨba! Atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga pisi ka matɨkana na Kilisito, atɨpá ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. 4 Pisi ka Kilisito, Kunzi atipunogoni ndɨ kaika ɓatʉ kakɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ. Agya

* **1:1** 1:1 Moɓiso mandɛlɨ magɔgɔ kɛgʉ no lino la Ɛfɛsɔ. Ka masyɛ mi nɨmɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Ɛfɛsɔ, Wanda ka Ligubo 18:19-21; 19:1-40.

ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ tiki ɓotu nɨ takɛgʉ na ɨɗa kambwa kakɨ. Ko bulya sɨpananɨsɔ kakɨ, 5 osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ tika ndɛkɛ ɓomikakɨ
pisi ka Yeso-Kilisito. Abaɨlya ndɨ ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ.
6 Tabibisini nɛkɨ Kunzi ka ɨzɨyɔ kakɨ nɨyɔ atɨpá ndɨ pisi ko Mikakɨ
mʉpaka.

7 Pisi ka ɓangʉ ka Kilisito, Kunzi atikulogoni ndɨ, atɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu.
Kʉwa wa gɔ wa, atiwonisiloni ndɨ ɓudingi ɓa ɨzɨyɔ kakɨ, 8 atitumiso
noyu, atɨpá yimibo yasɨ na akili wasɨ. 9 Atimibisa ndɨ dikiɗi kakɨ,
kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya yanza kakɨ, nɨlɔ osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ
otulyasa ndɛkɛ pisi ka Kilisito. 10 Tamanaga yi nɨyɔ, Kunzi otulyasa
ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ abisa ndɨ: kamʉmʉla masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa
lɨsyɛ na kusili wa mɔnɨ kaiko kusili wa ɓʉngama ka Kilisito aka yɨkaka.

11 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Kilisito, tinisononi na nɨlɔ atɨwanyaga
ndɨ. A ɓɛyɔ, Kunzi atipunogoni ndɨ kambwa aka, kaɓyɛnɛnɛ na
tamanaga kakɨ. Otulyosaga makpʉmʉka masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
osisilyogo mino na ɓɛyɔ apaga mino. 12 Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko
Kunzi, iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓa mambwa kobiso tamanaga kusu kʉsɔ ka
Kilisito!

13 Iɓunu gɔnɨ, maɓinikyononi ndɨ Kilisito ngbingo yi nɨnɔ mʉkana
ndɨ mino mongoni ma lɨngʉnʉ, Mongoni Manza nɨmɔ amudulyoku
ndɨ na muhukuso. Kʉwa wa, Kunzi amubisa ndɨ na ɨɗa kowonisila
ɓɛ ma kʉwa ɓatʉ kakɨ. Ɨɗa yi nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ awanyaga ndɨ.
14 Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ nɨ mʉkalya ma mambwa ma lisimo nɨlɔ Kunzi
ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ. Tinisana ndɛkɛ na mʉkalya mɨ nɨmɔ ngbingo
yi nɨnɔ kʉlɨkanaga kusu ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. Tobibisini nɛkɨ ɓudingi
ko Kunzi.

Pɔlɔ akaʉlʉmbɨlya ɓakilisito

15 Nukononi ɓɛyɔ maɓɨnɨkyana mino Mombukwono-dosu Yeso na
ɓɛyɔ mʉpaga mino ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ. 16 Kinili, nabibisogo Kunzi
masyɛ masɨ ko bulya kunu. Nakamʉɓʉsalagɨgʉ ka malʉmba kamɨ.
17 Nakʉngaga Kunzi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa
ɨbɨba, kamʉpá Lɨmbɛngɨ kakɨ iba wikoni na yimibo na ɓʉngbanganya,
na kʉ kwa kʉ mamibo mino ɓɨnza. 18 Nakʉngaga ambɛ amuhukwi
mambɛngɨ ɓɨngbanganya, kyɛ mibi mʉtamanagɨ tino mɔ Kunzi
amʉmakaga ndɨ mino. Miba gɔnɨ ɨbɨba yidingi na lɨngama kakɨ
lasɨ nɨlɔ ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ, 19 miba ngu yidingi nɨyɔ Kunzi
atiwonisilo iɓusu ɓi nɨɓɔ takaɓɨnɨkyana. Owonisila ndɨ ngu kakɨ yasɨ,
20 ngbingo yi nɨnɔ apupisa ndɨ mino Kilisito luga ka ɓamanda, alikiso
ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ kʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ. 21 Kʉ ɓɛyɔ, a ngama ka
ɓangama ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓudingi-dingi ɓasɨ ikanɨ ka ɓotutungyo ɓasɨ,
iki ka ɓatʉ ɓo ngu ikanɨ ɓamalaika ɓasɨ. A ngama kʉgʉ wa masɨ nɨmɔ
ɓakwanana katwa ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna ikanɨ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ akodoku.
22 Kunzi obisoni ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ ka Kilisito, abisa
ndɨ Kilisito kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ, abiso ɓɛ iki mʉ ma kanisa.
23 Kanisa nɨ nzʉyɨ ka Kilisito. Kilisito a wakiko kʉsɔ yi na Kunzi a
mutumo kʉsɔ ka Kilisito.

2

Kainisana na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ma ndɨ ɓukwo ko bulya yɨgya yanyɛ na ɓʉnyɛ kunu.
2 Mɨpága ndɨ ka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, managya mʉtʉʉ ka
ngama wo ngu yo ovivi. Ngama yi nɨnɔ a lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ
akagya ligubo kʉsɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ Kunzi. 3 Ka ɓʉndɛlɨ,
iɓusu ɓasɨ ta ndɨ gɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Ɔɓɨlɨ kusu aɓyɛnɛnɛgɛ ndɨ na mʉsasa
ma nzʉyɨ, anagya sɨpananɨsɔ si na nɨsɔ sa mambɛngɨ kusu. Kinili,
ko bulya yɨgya kusu yanyɛ nɨyɔ tɨɓʉkʉta noyu, takakwananɨgʉ ndɨ
kanyɨka ngbʉta ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔ.
4 Luki limoti, kumbu ko Kunzi a yidingi. Ko bulyo ya sɨpananɨsɔ
sidingi nɨsɔ atiwonisila ndɨ, 5 iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓukwo ko bulya ɓʉnyɛ
kusu, atɨpá ɓata ɔɓɨlɨ pa imoti na Kilisito. A pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi
yɔ minisana ndɨ mino na muhukuso. 6 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na
Yeso-Kilisito, Kunzi atipupisa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mbʉkʉ, atilikiso
na ɨɓʉ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ. 7 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ atiwonisili
ka ɓyanga nɨɓɔ akodoku ɨzɨyɔ kakɨ yidingi na yɨmbanga. Atiwonisila
ɓʉnza kakɨ ka matɨkana kusu na Yeso-Kilisito. 8 A ɓɛyɔ, ɨzɨyɔ ko Kunzi
yɔ amʉpá muhukuso pisi ka baya. Muhukuso mi nɨmɔ kotukyokugʉ
ku kunu, luki limoti, a apɛpɛ ko Kunzi. 9 Makinisanagʉ ndɨ na imu pisi
ka yɨgya kunu. Kinili, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ
mino kaiyipo ikubasʉ. 10 A ɓɛyɔ, ta ligubo ko Kunzi, atɨgya ndɨ ka
matɨkana kusu na Yeso-Kilisito kyɛ tiki kagya makpʉmʉka manzanza
ka ɔɓɨlɨ. Oɓungusyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kambwa aka ɓɛkyɛ
tiki kagyo yi.

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

11 Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa na ɓepukulu ɓaya sɨmʉʉsɔ, ɓɨmakaga ɓɛ
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusiso. Iɓunu ɓi nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda ɓakɨɓʉkʉta,
makɛgʉ na ɓepukulu ɓi nɨɓɔ. Ɓamʉmakaga ɓɛ makɛgʉ ɓakikusiso.
Eee, tomononi ɓɛyɔ ma ndɨ mino kambwa, 12 ma ndɨ ɓyɨ na Kilisito,
makakwananɨgʉ ndɨ kaiko luga ka ɓomikya Ɓezaleli. Makɛgʉ ndɨ
ka ɓagʉmɛ nɨnɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ kaʉnana na ɨɓʉ. Makɛgʉ ndɨ na
mʉtamanagɨ na makɛgʉ no Kunzi ka ɔɓɨlɨ. 13 Luki limoti, mbɨya wanʉ
ka matɨkana na Yeso-Kilisito, iɓunu nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no Kunzi, ma
kʉwa ɓɨkpʉɗʉ no Kunzi pisi ka ɓangʉ ka Kilisito. 14 A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ
atɨpá mazɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ ɓɛ Ɓayuda na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
ɓiki luki limoti. Pisi kapá nzʉyɨ kakɨ, mʉlɨlɨ nɨmɔ ʉgbanana ndɨ, agyaga
ndɨ ɓɛ ɓiki ɓomuyoniso luga kaɓʉ, kɛgʉ ɓata. 15 Atʉmba ndɨ mʉtʉʉ
ka Ɓayuda, ɓopisi ɓi na yɨgyo yi. Ʉgya ɨɓʉ ɓasɨ kaiko ɓatʉ ɓumoti,
ɓɨɨta ɓambɨya, ka matɨkana na ɨyɨ. Kʉwa wa gɔ wa, obisa ndɨ mazɨyɔ
luga kaɓʉ. 16 Pisi ka kukwakʉ kakɨ ka mʉsalaba, Kilisito ʉmʉmʉla
ndɨ ɓasɨ kaiko nzʉyɨ yimoti, atʉmba ndɨ simuyoniso, uhukwilya pisi
kamatɨkana no Kunzi. 17 Kilisito odoku ndɨ kapága Mongoni Manza ma
mazɨyɔ kunu ka nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no Kunzi, na ka nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi
na ɨyɨ. 18 A ɓɛyɔ, pisi ka Kilisito iɓusu ɓasɨ, iki Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda, takwanana kasilyo Baba ko ngungu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu
li nɨlɔ.
19 Kinili, iɓunu ɓatʉ nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, makɛgʉ ɓata ɓobiko ikanɨ
ɓatʉ nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ɓyɨ. Luki limoti, ma kʉwa ɓatʉ ɓotu, ɓatʉ
ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi. 20 Ma kʉwa gɔnɨ iɓunu ɓakipika ka ndaɓʉ nɨyɔ
ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ ɓakpɔ ndɨ muɓumbe mi. Yeso-Kilisito
mombukwana-dakɨ yi nɨ lɨtalʉ nɨlɔ osulyaga muɓumbe mi. 21 Pisi ka

matɨkana kusu na Kilisito, ndaɓʉ yi nɨyɔ a yakamaga ɓingbufu, na a kʉwa kaidukulogo kaiko yotu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu. 22 Iɓunu gɔnɨ ma ɓakipiko pa imoti na ɓatʉ ɓagɔ ɓasɨ kaiko ka ndaɓʉ nɨyɔ Kunzi ikago mino pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ.

3

Pɔlɔ akaʉtʉmbʉlyaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓodikidî ka Kilisito

1 Kinili, ɨmɨ Pɔlɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ na mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓi nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda. 2 A ɓɛyɔ, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi ɛpá ndɨ mino ligubo pisi ka ɓʉnza kakɨ ko bulya kunu. 3 Eukwoni ndɨ yimibo, kemibisa ɓodikidî kakɨ ɓɛyɔ namukpikilyi ɓi mino ka ɓukuɗu yɔ. 4 Makatangʉlaga moɓiso kamɨ, makwanana kotombisyo ɓɛyɔ nibaga mino dikidî ka Kilisito. 5 Kunzi kumibisagʉ ndɨ ɓatʉ ɓandɛlɨ. Luki limoti, mbɨya wanʉ uwonisiloni ɓatʉ kakɨ ɓotu: ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ, pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ. 6 Dikidî yi nɨyɨ: pisi ka Mongoni Manza, ɓakwanana kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda na Ɓayuda pa imoti, mʉkalya nɨmɔ Kunzi asʉma ndɨ ko bulya lɨvananza kakɨ. Ɓa mababa ma nzʉyɨ yimoti, ɓakainisono gɔnɨ ɨɓʉ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi awanyaga ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.

7 Kunzi ebisoni ndɨ mʉgya-ligubo wa Mongoni Manza mi nɨmɔ, pisi ka apɛpɛ nɨnɔ ɛpá ndɨ kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ. 8 Nakɛgʉ pɔ luki luga ka ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi. Luki limoti, ɓɛpá ndɨ ɨzɨyɔ yi nɨyɔ kaʉɓɨkyaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda lɨngama ka Kilisito nɨlɔ kɛgʉ na muliɓo. 9 Nakwanana kauwonisilo ɓatʉ ɓasɨ ɓɨngbanganya ɓɛyɔ Kunzi o mino kotulyoso dikidî yi nɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ makpʉmʉka masɨ, asʉma ndɨ dikidî yi nɨyɔ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ. 10 Kinili, mbɨya wanʉ, pisi ka Kanisa, ɓangama ɓasɨ na ɓotutungyo ɓa ɔɓɨlɨ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓakwanana kʉwa kaiba yimibo ko Kunzi. Kunzi owonisilaga yimibo yi nɨyɔ ko ɓopisi dididi. 11 Nɨyɔ yasɨ akaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi, nɨyɔ otulyosa ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. 12 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito na pisi ka baya kusu kʉ kakɨ, takwanana kodoku kambwa ko Kunzi lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ. 13 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ makogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka yigyogyiso yi nɨyɔ nakaigyogyiso ko bulya kunu. Yigyogyiso yi nɨyɔ akamʉpá ɨbɨba ya lɨngʉnʉ.

Ɓudingi ɓa sɨpananɨsɔ ka Kilisito

14 Kinili, nakoɓuna moli kambwa ko Kunzi Baba, 15 nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ na kʉnʉ kusili wa mɔnɨ. 16 Nakakʉnga Kunzi nɨnɔ a na ɨbɨba yidingi na lɨngama lasɨ ambɛ amʉpí ɓʉpʉpʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ iba miki no ngu ka mambɛngɨ kunu. 17 Kilisito iki ka mambɛngɨ kunu pisi ka baya. Wikoni no lyo ka sɨpananɨsɔ, migwinonogo ɓingbufu kʉsɔ yi. 18 Kʉwa wa, makwanana kotombisyo pa imoti na lɨvananza lasɨ ko Kunzi ɓɛ Kilisito atɨpaga kʉgbɛ. 19 Iyo, makwanana ɓanʉ kotombisyo sɨpananɨsɔ si nɨsɔ gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okitogi nɨmɔ yimibo yasɨ yɔ, iba miki kʉwa na ɔɓɨlɨ wasɨ ko Kunzi, Kunzi ika mutumo kʉsɔ kunu.

20 Kunzi a no ngu kagya yakpʉ kakɨtaga nɨyɔ takʉngaga na nɨyɔ tatamanaga, agyaga ligubo kʉsɔ kusu pisi ko ngu yi nɨyɔ. 21 Ɨbɨba kʉ

kakɨ, ka kanisa na pisi ka Yeso-Kilisito, ka ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

4

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

1 Ɨmɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ naguguɓyogo Mombukwono-dosu, na nɛkɨ kamʉɓɨkya ambɛ iɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga, wikoni na yɨgya nɨyɔ okwononi na molikoni mi nɨmɔ. 2 Wikoni masyɛ masɨ ɓakisiso, ɓotombiii na lɨmbɛngɨ linda, manokibyono luga kunu ka sɨpananɨsɔ. 3 Gyoni yapʉ koɓuulyo yimoti nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu akamʉpá pisi ka mazɨyɔ nɨmɔ akamʉmʉmʉla pa imoti. 4 Nzʉyɨ a yimoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu a limoti gɔnɨ. Kunzi amʉmakaga ka mʉtamanagɨ mumoti gɔnɨ. 5 Mombukwono-dosu a ɓemoti, baya yimoti, iɓatiso yimoti, 6 Kunzi a ɓemoti, Abakɨ ɓatʉ ɓasɨ, a kʉgʉ ka ɓasɨ, agyaga ligubo pisi ka ɓasɨ na a kʉsɔ ka ɓasɨ.

7 Luki limoti, Kunzi apá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨzɨyɔ, Kilisito apá ɨyɨ apɛpɛ. 8 Kinili ikpikaga ɓɛ:

«Ngbingo yi nɨnɔ aɗaka ndɨ mino kʉgʉ,
aga ndɨ na ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ,
ʉpá ɓambanzʉ ɓapɛpɛ.»

9 «Aɗaka ndɨ kʉgʉ.» Isi yi sɛ kʉwa nɨ ɨkɨ? Isi yi nɨ kambwa kaɗaka, Kilisito osya mbɛyɨ ndɨ kusili kʉgbɛ, kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. 10 Nɨnɔ osyoku ndɨ, ɨyɨ gɔnɨ nɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ kakɨtaga lɨsyɛ kyɛ ɨtʉlyanɨ ka ɓapa ɓayasɨ. 11 Ɨyɨ nɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓapɛpɛ dididi: ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓagɔ kaiko ɓatʉtʉmbwa, ɓagɔ ɓogyalandʉ, ɓagɔ ɓaɓiɓɨkya ɓo Mongoni Manza, ɓagɔ ɓata ɓapasɨtɛlɛ na ɓowonisilo. 12 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓiki ɓʉkwanana kotulyoso ligubo kakɨ, ko bulya lipipiko la kanisa, nzʉyɨ ka Kilisito. 13 Kʉwa wa gɔ wa, iɓusu ɓasɨ tika kʉwa luki limoti ka baya kusu, tamiba ɓasɨ Miko Kunzi. Tɨɨta ɓatʉ ɓʉngata ka baya, tiko na yɨgya yanza mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito. 14 Kʉwa wa, takikigʉ ɓata abɛ ɓomiki kaamama ɓɨgbagbagba abɛ ɨngbɔlɔ nɨyɔ mbumbo oyungaga ka lɨmbɛngɨ lo liɓo. Takikigʉ ɓata kogwogwo ka mʉtʉʉ ka ɓatʉ gbalɨ nɨɓɔ ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓɛngɛnɨ na kaʉbʉmya pisi ka ɓokoli kaɓʉ. 15 Luki limoti, pisi kaɓɨkyaga lɨngʉnʉ ka sɨpananɨsɔ, topingo ka makpʉmʉka masɨ na kadwɛ kʉ kwa kʉ tɨɨta mino abɛ Kilisito nɨnɔ a mʉ ma kanisa. 16 Pisi kʉ kakɨ, mababa masɨ ma nzʉyɨ a pa yimoti na ka yimoti. Na nzʉyɨ yasɨ a yakizukyonogo ɓɨnza ko ngu ya moziko. Kʉwa wa, ngbingo yi nɨnɔ lɨbaba limoti-limoti o mino kagya ligubo ɓɛyɔ okwononi mino, nzʉyɨ yasɨ akangata na kaipiko ka sɨpananɨsɔ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka Kilisito

17 Kinili nakaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu ɓɛ: ɔɓɨlɨ kunu kikonitɔgʉ ɓata abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Tamanaga kaɓʉ ikaga asɨ ya payaya aka. 18 Yimibo kaɓʉ opiyoni biti ɓipi, ɓakɛgʉ na ɔɓɨlɨ nɨnɔ Kunzi apága. A ɓɛyɔ, ɓakibigʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka kyɛ ɓa na mʉ mapʉ. 19 Ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo suni aka. Ɓipóni asɨ ka yɨgya yanyɛ aka na ɓanagya makpʉmʉka manyɛnyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

4:8 4:8 Wanda ka Mambʉ 68:19.

20 Luki limoti, ɓakamuwonisilaɡʉ ndɨ iɓunu ɓɛyɔ ko bulya ka Kil-
isito! 21 Mʉkanatʉ ndɨ mongoni ka Yeso ɓɨnza, ɓamuwonisilo lɨnɡʉnʉ
nɨlɔ a kʉsɔ kakɨ. 22 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana nɛkɨ kaasanana na yɨɡya
kunu yandɛlɨ, mopupa ka ɔɓɨlɨ kunu wandɛlɨ nɨnɔ apága mʉsasa ma
kʉɓɔɓɔkʉ nɨmɔ atɨkaga mʉmbanzʉ kapʉtɨkana. 23 Okwononi kaiko
ɓatʉ ɓambɨya ka mambɛngɨ na tamanaga kunu, 24 mogulya ka ɔɓɨlɨ
wambɨya nɨnɔ Kunzi agya ndɨ ka likingyosi kakɨ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a
wongbingbili na a na ɓutu ɓa lɨnɡʉnʉ.
25 Kinili, okwononi kaasanana na ɓɔngɔ! Mʉmbanzʉ wasɨ aɓɨkyagɨ
mamakɨ lɨkpʉmʉka la lɨnɡʉnʉ, kyɛ iɓusu ɓasɨ ta mababa ma nzʉyɨ
yimoti aka. 26 Kika nɨ mongbutini, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ.
Okwononi ngbʉta kunu osyi kambwa mɔnɨ kogwo. 27 Makasilyonitɔgʉ
mumuyoniso ngbingo gʉtʉgʉ iki yi aka kamʉndʉngʉlyaga. 28 Nɨnɔ
iɓaga ndɨ, asɨ kuɓakʉ, luki limoti iɗukufi ɓiguɓu kagya ligubo na
maɓɔkʉ kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, ika na ɔɓɨlɨ wanza. Akwanana gɔnɨ
kaiko no luki kausingyo nolu ɓatʉ ɓa yangya. 29 Mʉnzɨna manyɛ
gʉtʉgʉ mumoti aka kopuponitɔgʉ ka nɔkʉ kunu. Ɓikyogoni nɨmɔ
aka mɔ manza, nɨmɔ akwanana kaika na ɨzangɨya kaupiko ɓatʉ
ɓagɔ na nɨmɔ akwanana kapá ɨzɨyɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓiko kamʉmʉkana.
30 Makalyisisonitɔgʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu kumbu. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ɨɗa
nɨyɔ Kunzi amubisa ndɨ kowonisila ɓɛ ma ɓatʉ kakɨ kadwɛ ka lɨsyɛ
nɨlɔ amʉkʉlaga ndɛkɛ mino ka ɓʉnyɛ. 31 Wosoni tamanaga yasɨ ka
mumuyoniso: gbɔkɔ, ngbʉta, pamɨkanaga na mosikoni. Wosoni ɓʉnyɛ
ɓasɨ! 32 Luki limoti, wikoni ɓanza, ɓutumo na sɨpananɨsɔ luga kunu.
Pilyononi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉpɨlya ndɨ mino pisi ka Kilisito.

5

Kaiko ka ɓʉngbanganya

1 Ma ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ʉpaga, ɓyeni nɛkɨ yɨɡya kakɨ. 2 Wikoni na
sɨpananɨsɔ luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino. Apá
ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu abɛ apɛpɛ nɨnɔ wa sʉ yanza kambwa ko
Kunzi.
3 Ma ka lɨvananza ko Kunzi, kinili yɨɡya yasɨ ya ɓʉɗanda, ya mʉsʉɡʉ,
gʉtʉgʉ ya mʉsasa ma mukumbo aka kinisononitɔgʉ luga kunu. 4 Kɛgʉ
gɔnɨ ɓɨnza kopupisogo mʉnzɨna ma gbalɨ, mo suni ikanɨ manyɛ, kyɛ
kɛgʉ na ɨzangɨya. Luki limoti, mʉnzɨna kunu iki nɨmɔ mumigisyo
Kunzi ɨbɨba aka. 5 Wiboni ɓɨnza ambɛ: aɗanda wasɨ, mʉtʉ wa mʉsʉɡʉ
na nɨnɔ wa mʉsasa ma mukumbo (mʉsasa ma mukumbo a mʉɗɔngɔnɨ
abɛ kaubibiso ɓokunzi), nɨɓɔ ɓasɨ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ka
Kilisito na ko Kunzi.
6 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ na mʉnzɨna ma payaya, kyɛ inguo
ya mʉnzɨna mi nɨmɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakaɓangagɨgʉ. 7 Kinili, makusyonitɔgʉ inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ka
mʉɗɔngɔ. 8 Mikaga ndɨ kambwa ko biti, luki limoti, mbɨya wanʉ, pisi
ka matɨkana kunu na Mombukwono-dosu, ma kʉwa ka ɓʉngbanganya.
Wikoni na yɨɡya abɛ ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya. 9 A ɓɛyɔ, masɔlɔ
ma ɓʉngbanganya nɨ ɓʉnza, ɓungbingbili na lɨnɡʉnʉ. 10 Gyoni
yapʉ kotombisyo makpʉmʉka nɨmɔ aɓosogo Mombukwono-dosu.
11 Makomotikononitɔgʉ ka makpʉmʉka ma payaya nɨmɔ ɓagyaga ko
biti. Luki limoti, pupisoni ka ɓʉngbanganya. 12 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka

mi nɨmɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagyaga ko dikiɗî, apágatʉ suni kopupiso yi.
13 Wɨna sɛ, ngbingo yi nɨnɔ ɓopupisaga mino dikiɗî, lɨkpʉmʉka li
ipupisaga kʉwa ka ɓʉngbanganya. 14 A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ ipupisaga
ka pa yangba, ɨɨtaga kʉwa ɓʉngbanganya. Kinili ɓaɓɨkyaga ɓɛ:
«Ɨwɛ mʉna wa ka tɔtɔ aaa, zuzuko!
Pupoku ka ɔɓɨlɨ ka ɓamanda,
Kilisito anzɛ kʉgʉ kakʉ.»
15 Wiminyonito nɛkɨ na yɨgya kunu. Makikonitɔgʉ abɛ ɓongingi,
luki limoti, wikoni abɛ ɓatʉ ɓa yimibo. 16 Wakiko no ngbingo kagya
luki, ngbingo yi nɨnɔ kuukogɔnɨtɔgʉ, kyɛ masyɛ mi nɨmana, a manyɛ.
17 Makikonitɔgʉ nɛkɨ ɓongingi, luki limoti, gyoni yapʉ kaiba nɨlɔ
Mombukwono-dosu akapa.
18 Makodomwonitɔgʉ vinya, kyɛ apʉtaga mʉ ka mʉmbanzʉ, luki
limoti, wikoni ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu. 19 Tumisonogoni mambɛngɨ
na mambʉ, mambʉ mubibiso na mambʉ nɨmɔ akotukyoku ka
mambɛngɨ. Mumbimbimbyoni, mabibiso Mombukwono-dosu ka
mambɛngɨ kunu masɨ. 20 Mumigisilyoni Kunzi Baba ɨbɨba masyɛ masɨ
na ka makpʉmʉka masɨ, ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓoko na ɓambʉnyaɓʉ

21 Ɓongononi mabɔbɔ ko bulya kʉɓangakʉ ka Kilisito nɨkwɔ a kʉsɔ
kunu.
22 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
maɓangaga mino Mombukwono-dosu. 23 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ nɨ mʉ ka
mukakɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino mʉ ma kanisa. Kilisito nɨ
Muhukuso wa kanisa, na kanisa a nzʉyɨ kakɨ. 24 Ɓoko ɓakwanana
nɛkɨ kaʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ ka makpʉmʉka masɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
kanisa aɓangaga mino Kilisito.
25 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito
apa ndɨ mino kanisa. Apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulyo yi. 26 Agya ndɨ ɓɛyɔ,
koɓuɓiso kanisa ɓitu ko bulya ko Kunzi, ongumasa pisi ko liɓo* na
mʉnzɨna. 27 Abaɨlya ndɨ ɓɛ kanisa inisoni kambwa kakɨ na ɨbɨba, nɨ
kɛgʉ na ɨɗa ikanɨ ɨɓɔ yagɔgɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Luki limoti, iki ɓitu nɨ
kɛgʉ wa ɓamɨnya mino. 28 Ɓalʉkʉ ɓakwanana nɛkɨ kaʉpa ɓoko kaɓʉ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓapago mino nzʉyɨ kaɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
Nɨnɔ apaga mukakɨ, ɨpaga ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. 29 A ɓɛyɔ, kɛgʉ
na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ omuyoni nzʉyɨ kakɨ ɓɨkpɛ.
Luki limoti, olyolyisogo, anoɓuulyo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito agyaga
mino na kanisa. 30 A ɓɛyɔ, ta mababa ma nzʉyɨ kakɨ. 31 Mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na amakɨ
ɓakpakpana na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨita kʉwa nzʉyɨ yimoti.» 32 A
yapʉpʉ kʉgbɛ kotombisyo dikiɗî yi nɨyɨ, luki limoti, ɨmɨ nakamʉɓɨkya
ambɛ a lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akanda Kilisito na Kanisa. 33 Luki limoti, a
gɔnɨ ko bulya kunu: mʉlʉkʉ wasɨ akwanana kapa mukakɨ ɓɛyɔ ɨpago
mino mombukwana-dakɨ yi, muko aɓanga mbʉnyakɨ.

6

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓomiki na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ

---

* **5:26** 5:26 pisi ko liɓo: Akanzɨna ko bulya iɓatiso (wanda gɔnɨ Tito 3:5). **5:31** 5:31 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

1 Iɓunu ɓomiki, huɓongoni ɓaɓʉkʉta kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Mombukwono-dosu apaga mino. Mokwononi kagya ɓɛyɔ. 2 Mʉtʉʉ ma
mambwa nɨmɔ Kunzi apá ndɨ mino agʉmɛ nɨma: «Mʉɓanga abakʉ na
amakʉ, 3 kyɛ wiki ɓɨnza, wika gɔnɨ na ɔɓɨlɨ mʉnda.»
4 Sɛ kʉwa iɓunu ɓababa, makutulisonitɔgʉ ɓomikunu mambɛngɨ.
Luki limoti, ukwisoni, manʉtɨwa na manuwonisilo mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓosunzu na ɓamombukwana-daɓʉ

5 Iɓunu ɓosunzu aaa, huɓongoni ɓamombukwana-donu ɓi niɓana
kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, manʉbibiso na lɨmbɛngɨ limoti, mʉɗɔngɔnɨ abɛ
makiko ɓi kagugubyo Kilisito. 6 Makugugubyonitɔgʉ asɨ ko ngbingo
yi nɨnɔ aka nɔ ɓo mino kamʉnda kyɛ minisoni ɓanza. Luki limoti,
tulyosoni sɨpananɨsɔ ko Kunzi na mambɛngɨ kunu masɨ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ɓosunzu ka Kilisito. 7 Gyoni ligubo kunu la ɓusunzu na
lɨmbɛngɨ lanza mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko kagyɨlya Mombukwono-dosu.
Makogyonitɔgʉ abɛ makiko kagyɨlya mʉmbanzʉ. 8 Wiboni ambɛ
mʉmbanzʉ kiko musunzu ikanɨ mʉkʉlɨkanaga, Mombukwono-dosu
akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza nɨɓɔ ika kanɨ
ogyoni ndɨ.
9 Iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ, ugyilyoni ɓosunzu kunu ɓɛgɛyɔ.
Wosoni kaʉnyakɨlya ɓɨnyaka-nyaka. Wiboni ambɛ iɓunu na ɓosunzu
kunu ma na Muwonisilo ɓemoti kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɨyɨ ʉmɨnaga ɓatʉ ɓasɨ
mʉɗɔngɔnɨ aka.

Makpʉmʉka ma lʉnga ka Mukilisito

10 Ka muliɓo, kisoni ngu kunu pisi ka matɨkana na Mombukwono-
dosu ko ngu kakɨ yidingi. 11 Voni makpʉmʉka ma lʉnga masɨ nɨmɔ
Kunzi akamʉpá, iba mumuyoniso kamundungilyogonitɔgʉ na ɓokoli
kakɨ. 12 A ɓɛyɔ, takɛgʉ kabʉmana na ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Luki limoti,
takabʉmana na ɓotutungyo ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓangama, ɓatʉ ɓo ngu
na ɓamombukwana ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna wo biti mʉ. 13 Kinili, voni mbɨya
wanʉ makpʉmʉka ko Kunzi masɨ ma lʉnga! Kʉwa wa gɔ wa, ngbingo
yi nɨnɔ lɨsyɛ lanyɛ odoku ndɛkɛ mino, makwanana kaisulyo kambwa
ka mumuyoniso. Ka muliɓo ma lʉnga, makwanana kaiko ɓakisulyo.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni ɓakɨtʉlya: mɨkandɨla lɨngʉnʉ ɓingbufu abɛ
mʉkaɓa, mimokisyo ɓungbingbili abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ nɨkwɔ
oɓuulyogo mbanzɨ. 15 Wimokisyoni kɛkɛlɛ yɨɓɨkyaga Mongoni Manza
ma mazɨyɔ abɛ ɓɛkpakʉ. 16 Baya kunu iki ɓongbinga ɓasɨ abɛ kɔpɨ nɨyɔ
makwanana na iyu kolimogo ɓuku ɓa ɓomongwo ɓasɨ ka Mumuyon-
iso. 17 Vonito gɔnɨ muhukuso abɛ ɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ na Lɨkpʉmʉka
ko Kunzi abɛ dʉkpa nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨpá. 18 Nɨmɔ masɨ, mukun-
gogoni Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ka mobi ma malʉmba masɨ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo. Wikoni ɓongbinga ɓasɨ
ɓakɨtʉlya, hulumbilyoni ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ. 19 Ikungilyonito gɔnɨ, iba
ngbingo yi nɨnɔ nanzɨnaga ɓanʉ mino, Kunzi ɛwanyɨ ɓɛyɔ nakwanana
mino kaɓɨkya. Kʉwa wa gɔ wa, nakikigʉ kazakaɗaga kaibisikoso
dikiɗî ya Mongoni Manza. 20 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino ka bɔlɔkɔ ɓɛnɛ,
na ɨmɨ mʉɓɨɓɨkya wa Mongoni Manza mi nɨmɔ aka mɔ. Ikungulyoni

6:3 6:3 Wanda ko Pupo 20:12; Yɨgilya 5:16.

nɛkɨ iba nakikonito na kʉɓangakʉ, luki limoti, iba naɓɨkyagɨ ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

21 Nakapa ambɛ wibonito gɔnɨ iɓunu lɨkpʉmʉka kamɨ na ligubo nɨlɔ nakagya. Momosu mʉpaka na mʉgya-ligubo ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Tikiko amʉpágatʉ ɓanʉ mongoni masɨ. 22 Namutikilyi ambɛ amʉpágɨ mongoni kusu, amutumisa gɔnɨ mambɛngɨ.

23 Kunzi Baba na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɓomomosu ɓasɨ mazɨyɔ, ɓʉpá sɨpananɨsɔ na baya! 24 Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sɨpananɨsɔ nɨsɔ kɛgʉ na muliɓo.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓafilipi
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Filipi balʉwa yi nɨmʉ. Ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yɨɓa, aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ yi nɨnɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino (Wanda Ligubo 16:11-40). Nɨyɔ ɓagwi ka bɔlɔkɔ ko bulya ligubo ka Mombukwono-dosu, Ɓafilipi ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓangyɔ, ɓatɨkɨlya ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Epafolodito.

Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ko ngbingo yi nɨnɔ, kaumigisyo ɨbɨba, na kaʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ʉmɨnatʉ ndɨ ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ ɓatikilyoku ndɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya, ɓakapílyonitɔgʉ Kunzi mʉgɔngʉ ikanɨ kaʉmʉkana ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di na nɨmɔ ko Kunzi. Utomosya ɓata ɓɛ ɓiitoni luki limoti na Kilisito, na a mʉtamanagɨ mi nɨmɔ okwononi iki luga kaɓʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malʉmba *1:1-11*
Ɓɛyɔ Pɔlɔ o mino kaɨna ɔɓɨlɨ *1:12-30*
Yeso-Kilisito aka nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ kɨbɨnɨkagʉ ndɨ *2:1-18*
Yɨgya ka Timotio ɨɓʉ na Epafolodito *2:19-30*
Mʉmbanzʉ okwononi kaɓosilo Kunzi *3:1–4:9*
Pɔlɔ akaumigisyo Ɓafilipi ɨbɨba *4:10-20*
Yuuso ya muliɓo *4:21-23*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ iɓusu na Timotio, ɓosunzu ka Yeso-Kilisito iɓusu ɓɔ tamukpilyi iɓunu ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Filipi balʉwa yi nɨmʉ. Tukpikilyi ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ɓapatʉ ɓa kanisa na ɓadiakɛlɛ. 2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ wa namʉtamanaga mino. 4 Ɓongbinga ɓasɨ wa nikaga mino kamʉlʉmbɨlya, nalʉmbaga na ɨgyagya, 5 kyɛ tamatɨkana ndɨ na iɓunu katʉngbʉla ligubo lɨɓɨkyaga Mongoni Manza katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mabaya ndɨ mino na kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ. 6 Nakaiba ɓɨnza ambɛ Kunzi nɨnɔ apʉnga ndɨ ligubo nɨlɔ lanza lɔ kʉsɔ kunu, idukulaga ndɛkɛ nolu kadwɛ kʉ kwa kʉ omosisya ndɛkɛ mino ka lɨsyɛ nɨlɔ Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino. 7 A ɓɨnza kʉgbɛ ɨmɨ kaiko na mʉtamanagɨ manza ko bulya kunu ɓasɨ. Nobiso lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kunu kyɛ iɓunu ɓasɨ tomotikononi na iɓunu ka ligubo nɨlɔ Kunzi ewonisilo mino ɨzɨyɔ kakɨ. A ɓɛyɔ, mogyini ɓata ɓɛgɛyɔ wa no mino ka bɔlɔkɔ wanʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ndʉkʉ mino kaɓɨkyaga no ngu Mongoni Manza na kowonisilo ɓɛ a malɨngʉnʉ. 8 Kunzi akaiba ɓɛ nɨlɔ nakaɓɨkya a lɨngʉnʉ. Namʉpaga ɓasɨ kʉgbɛ ɓɛyɔ Yeso-Kilisito amʉpaga mino. 9 Namʉlʉmbɨlyaga ambɛ sɨpananɨsɔ kunu idukulogi kʉgbɛ. Sɨpananɨsɔ nɨsɔ amuitiso kaiko na yimibo ya

lɨngʉnʉ na mutombisyi manza, [10] iba wiboni kapʉnaga nɨlɔ a lanza kʉgbɛ. Kʉwa wa, mika ɓɨngɔ, nɨ makɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino ka lɨsyɛ nɨlɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino. [11] Pisi ka Yeso-Kilisito, ɔɓɨlɨ kunu otuma ndɛkɛ na yɨgya ya ɓungbingbili ko bulya ɨbɨba na kadondisyo Kunzi.

Yidukulogo yo Mongoni Manza

[12] Iɓunu ɓamamakɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ esilya ndɨ lɔ, ilu lɔ odukulaga ndɨ Mongoni Manza. [13] Kinili ɓasʉda ɓasɨ nɨɓɔ ka ngama mudingi na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ na ka bɔlɔkɔ kyɛ nakagugubyo Kilisito. [14] Mongoni ma ligwigwi kamɨ ʉmatɨlya ndɨ ɓomomosu ɓudingi luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kanɨ ɓoɓinikyonini baya kʉgbɛ. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ nɨ ɓakɛgʉ ɓata na kʉɓangakʉ. [15] A lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ, ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga na lɨmbɛngɨ lanza. [16] Nɨɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓɛpatʉ. Ɓakaiba ɓɛ na wakɨtʉlya kaamalya Mongoni Manza. [17] Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso, ɓanasɨma ɓɛ ɓakamatɨla yigyogyiso kamɨ wa no mino kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.

[18] Mʉtamanagɨ kaɓʉ kika mongbingbili ikanɨ manyɛ, kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito, kinili nakogwa magyagya. Nidukulagatʉ aka kogwa magyagya. [19] Nakaiba ɓɨnza ambɛ pisi ka malʉmba kunu na ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ ka Yeso-Kilisito o mino kɛtʉngbʉlaga, nakʉlɨkanagatʉ ɓanʉ. [20] Kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ nakaɓʉnda na nɨlɔ no mino na mʉtamanagɨ kʉgbɛ, nakogwigʉ suni ko pisi ya lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, iki mbɨya wanʉ na ka ɓongbinga ɓasɨ, nika kabibiso Kilisito na kɛkɛlɛ na nzʉyɨ kamɨ yasɨ, iki kanɨ na muɓisi gʉtʉgʉ kanɨ nokwini aka. [21] A ɓɛyɔ, kʉ kamɨ, ɔɓɨlɨ kamɨ nɨ Kilisito. Kukwakʉ a ɨzangɨya kʉ kamɨ. [22] Luki limoti, nakika muɓisi, nakwanana kagya ligubo la ɨzangɨya. Kinili luga wa kukwakʉ na ɔɓɨlɨ, sibigʉ ambɛ napʉna ɨkɨ. [23] Na kʉwa wakɨgbananaga: nakapa kokwo iba niki pa imoti na Kilisito, nɨyɔ okitogi na ɨzangɨya kʉgbɛ. [24] Luki limoti, nakika muɓisi, ika na ɨzangɨya kʉgbɛ ko bulya kunu. [25] Yɛkɨ na na ɓɨnɨkyana ka nɨlɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ na iɓunu kaidukulogo kamʉtʉngbʉlaga ɓasɨ kopingo na kaiko na magyagya ka baya, [26] iba wa nigoku ɓanʉ mino ɓuwobi na iɓunu, ɨbɨba kunu pisi kʉ kamɨ, ka matɨkana na Yeso-Kilisito idukulogi.

Lʉnga lo Mongoni Manza

[27] Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ɓɛ wikoni na yɨgya kaɓyɛnɛnɛ na Mongoni Manza ka Kilisito. Kʉwa wa, nakodoku abɛ nakodukugʉ kamʉnda, nʉkanɨ ɓaka ɓɛ maɓakisulyo ka mʉtamanagɨ mimoti, na iɓunu ɓasɨ makaʉlanana ko bulya baya nɨyɔ akotukyoku ko Mongoni Manza. [28] Makuɓongonitɔgʉ ɓomuyoniso kunu gʉtʉgʉ iki yi aka. Yɨgya yi nɨyɔ owonisila ɓɛ ɓaɓuɓungogo, luki limoti, owonisila ku kunu ɓɛ minisononi na muhukuso. Nɨyɔ igyonoso no ngu ko Kunzi. [29] A ɓɛyɔ, Kunzi amupóni ngasa kagugubyo Kilisito, kɛgʉ asɨ pisi ka baya aka, luki limoti a gɔnɨ pisi ka yigyogyiso ko bulya kakɨ. [30] Mbɨya wanʉ, ta pa imoti na iɓunu ka lʉnga. Iɓunu mɛmɨnatʉ kaʉlanana

lʉnga li nɨlɔ, na kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ, makaʉkana aka ɓɛ na asɨ kaʉlanana aka.

2

Yisiso ka Kilisito na ɓudingi kakɨ

1 Matɨkana kunu na Kilisito kamʉpágʉ mbɛyɨ ngu? Sɨpananɨsɔ kakɨ kamutumisagʉ mambɛngɨ? Makɛgʉ mbɛyɨ ɓʉmatɨkana na Lɨmbɛngɨ-Lotu? Makikogigʉ mbɛyɨ na sɨpananɨsɔ no kumbu luga kunu? 2 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, itumisoni lɨmbɛngɨ na magyagya, mika na yʉkanana, mika lɨmbɛngɨ limoti na mʉtamanagɨ mimoti. 3 Makogyonitɔgʉ ɓoɗongoso ikanɨ kaika na lɨmbɛngɨ la kɨbɨnɨka ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, wikoni na lɨmbɛngɨ la kisiso, manʉmɨna ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓanza kʉgbɛ kamʉkɨtaga iɓunu ɓɨkpɛ. 4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya kakɨ ka mombukwana-dakɨ aka, luki limoti, atamanɨtɔ gɔnɨ nɨyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ. 5 Wikoni luga kunu na yɨgya abɛ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito.

6 Ɨyɨ nɨnɔ a ndɨ Kunzi aka, kakɨsagʉ ndɨ kaiko mʉɗɔngɔnɨ no Kunzi.

7 Luki limoti akya ndɨ masɨ, ɨɨta ndɨ abɛ musunzu.

Ɨɨta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ luga ka ɓambanzʉ, ɓamiba ndɨ ɓɛ a mʉmbanzʉ lɨngʉnʉ.

8 Isisa ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abaɨlya ndɨ kagya mʉtʉʉ kadwɛ ka kukwakʉ, kukwakʉ nɨkwɔ ka mʉsalaba.

9 Kinili Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ, apá ndɨ lino. Lino li nɨlɔ a lidingi kakɨtaga mino magɔgɔ masɨ.

10 Kunzi apa ndɨ ɓɛ masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ na kusili wa lɨtɔmbʉ*, oɓuni moli kambwa ka Yeso,

11 masɨ aɓɨkyɨ ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso-Kilisito nɨ Mombukwono-dosu, ka ɨbɨba ko Kunzi Baba.

Kaiko ɓatʉ ɓʉnzɛ ka ɔɓɨlɨ

12 Iɓunu ɓamamakɨ ɓʉpaka, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ magyaga ndɨ mino mʉtʉʉ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino luga kunu, gyoni kʉwa ɓata ɓɨnza kʉgbɛ wa takɛgʉ ɓata mino na iɓunu. Gyoni ligubo la muhukuso kunu na kʉɓangakʉ nɨ nzʉyi anamʉtwa ɓɨkyakyakya, 13 kyɛ Kunzi akagya ligubo kʉsɔ kunu, kamʉpá mʉsasa no ngu kagya nɨlɔ akaɓosilo. 14 Gyoni masɨ nɨ makɛgʉ na yɨgama, gʉtʉgʉ ɓoɗongoso aka. 15 Kʉwa wa gɔ wa, makikigʉ na ɓʉnyɛ, mika ɓitu, mika ɓomiko Kunzi nɨ makɛgʉ no pisi yi nɨyɔ ɓamuyoyiso mino luga ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Mika kanzɛ luga kaɓʉ abɛ mangʉtʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ, 16 kanɨ manuwonisilo mongoni nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ. Kʉwa wa gɔ wa, nakwanana ndɛkɛ kaiko na ɓugindo ko bulya kunu ka lɨsyɛ nɨlɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, kyɛ ika kanɨ nakokwagʉ ndɨ ligubo ka iɓu, ikanɨ kokwo ngbufu-ngbufu payaya. 17 Gʉtʉgʉ ɓangʉ kamɨ kaɗʉkaga, ika abɛ kɨmatɨla ka apɛpɛ wa baya kunu nɨnɔ mapága Kunzi. Nika na magyagya, togwa magyagya pa imoti na iɓunu ɓasɨ. 18 Gwoni gɔnɨ iɓunu magyagya, mogwa magyagya pa imoti na ɨmɨ.

Pɔlɔ atikini Timotio ɨɓʉ na Epafolodito ka Filipi

2:7 2:7 Wanda ka Isaya 52:13–53:12; Matayɔ 20:28. * **2:10** 2:10 kusili wa lɨtɔmbʉ: A pa yi nɨyɔ Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓikaga mino.

19 Na na tamanaga kʉsɔ ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ
namʉtikɨlyatʉ Timotio mbɨya, iba nogwi ɓanʉ magyagya kaʉkana
mongoni kunu na ɨyɨ. 20 Ɨyɨ aka mʉkaka nɔ a na tamanaga abɛ ɨmɨ,
analya kumbu kʉgbɛ ko bulya kunu. 21 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakakɨsa asɨ
ɨzangɨya kaɓʉ aka kanɨ kɛgʉ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito. 22 Iɓunu, makaiba
ɓɛyɔ Timotio owonisilo mino ɓungbingbili kakɨ: ogyoni ligubo lo
Mongoni Manza pa imoti na ɨmɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki ka kpɔlɔ ka
abakɨ. 23 Kinili, na na mʉtamanagɨ katɨka ku kunu wa niba ɓanʉ mino
lɨkpʉmʉka kamɨ ɓɨnza. 24 Na gɔnɨ na baya ambɛ Mombukwono-dosu
kapa, ɨmɨ nagatʉ ɓanʉ gɔni kamʉmɨna ɓɨkwa.
25 Luki limoti, nini ɓi ɓɨnza ambɛ namʉtikɨlyɨ mbɛyɨ Epafolodito.
Ɨyɨ a mika-mama ka baya. Akagya ligubo na akaʉlanana pa imoti
na ɨmɨ ko Mongoni Manza. Ɨyɨ nɔ matikoku ndʉkʉ na makpʉmʉka
mi nɨmɔ na ndʉkʉ nzoyi yi. 26 A gɔnɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna
ɓata iɓunu ɓasɨ. Alya ndʉkʉ kumbu kʉgbɛ ɓɛgɛyɔ mʉkana ndʉkʉ
mino ɓɛ a na nzʉyɨ. 27 A ɓɛyɔ, agʉna ndʉkʉ yapʉ, ɓuwobi kosisa
lɨmbɛngɨ. Kunzi akwilyito ɓi kumbu, kɛgʉ asɨ ɨyɨ aka, luki limoti na
ɨmɨ gɔnɨ ɓɛ kyɛ nakolyonitɔgʉ ɓata kumbu kʉgbɛ. 28 Kinili, okwononi
ɓɛ namʉtikɨlyɨ yakakɨ ɓɨgala iba gwoni magyagya ngbingo yi nɨnɔ
mamɨna ɓata mino, kumbu kamɨ ɨgba kʉwa gɔnɨ. 29 Kʉwa wa gɔ
wa, mutilyoni na magyagya ko lino ka Mombukwono-dosu. Okwononi
kaubibiso inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓa, 30 kyɛ o ɓi ɓuwobi kokwo ka ligubo
ka Kilisito. Okitogi ɓi ka mʉkpanga ma lɨɓyɛ wa oduku ɓi mino
kesingyo ko ngbingo yi nɨnɔ makakwananɨgʉ ɓi mino kodoku iɓunu
ɓamombukwono-donu.

3

Pisi ya lingʉnʉ kaiko ngbingbili ko misa ko Kunzi

1 Iɓunu ɓamamakɨ, nakapa kamʉɓɨkya ka muliɓo ambɛ: «Gwoni
magyagya pisi ka matɨkanaga kunu na Mombukwono-dosu.» Nakɛgʉ
na ɓuti kamukpikilyo ɓata mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ namukpikilya ndɨ mino.
Nɨyɔ yasɨ a ko bulya kamuɓuulyogo. 2 Wiminyonito na ɓagya-
ligubo ɓanyɛ ɓa abɛ ɓɛnva. Wiminyonito na nɨɓɔ ɓɨgʉmyaga ko
bulya sɨmʉɨsɔ. 3 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓɔ ɓatɨkɔ sɨmʉɨsɔ sa lingʉnʉ kyɛ
tagugubyogo Kunzi no ngu ya Lɨmbɛngɨ kakɨ. Ta na ɓugindo kyɛ
tomotikononi na Yeso-Kilisito, takɨgʉmyagʉ ka ɨzangɨya ya nzʉyɨ.
4 Wɨna sɛ, nakwananatʉ gɔnɨ ɓi ɨmɨ kaɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ.
Mʉmbanzʉ kapa kaɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ, nakwananatʉ gɔnɨ
ɨmɨ kaɨgʉmya mino kʉgbɛ. 5 Ɓɛkɔndɨ kanɨ na na masyɛ ɓʉgɨna. Na
Muizaleli, ko pigo ka Benyamini. Na Muebelenia, ɓatɨtɛ ɓa ndɨ ɓasɨ
asɨ Ɓebelenia aka, pisi ka mʉtʉʉ nɨmɔ Ɓayuda ɓagyaga ndɨ, nagyaga
ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Mufalisayɔ wanza. 6 Na ndɨ na kɛkɛlɛ kʉgbɛ
kogyogyiso Kanisa. Kaɓyɛnɛnɛ na ɓungbingbili pisi kagya mʉtʉʉ,
nakɛgʉ ndɨ na dakɨ yi. 7 Luki limoti, masɨ nɨmɔ nɨnaga ndɨ abɛ
kika na ɨzangɨya, nakaɨna mbɨya wanʉ payaya ko bulya ka Kilisito.
8 A ɓɛyɔ, nɨnaga masɨ payaya ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ la ɨzangɨya
kʉgbɛ. Lɨkpʉmʉka li nɨ kamibo Mombukwana-damɨ ɓɛyɔ ka Yeso-
Kilisito. Nasa ndɨ masɨ ko bulya kakɨ, nakaɨna masɨ abɛ mozoyo iba
niki na ɨzangɨya na Kilisito, 9 na kaiko mʉmatɨkana na ɨyɨ lingʉnʉ.

3:6 3:6 Wanda ka Ligubo 8:3; 22:4; 26:9-11.

Nakakwananɨgʉ kaɨbɨba ɓɛ na mʉtʉ wongbingbili kyɛ nagyaga ndɨ mʉtʉʉ. Luki limoti, na mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kamɨ ka Kilisito. Ɓungbingbili otukyogoku ko Kunzi nɨnɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya. 10 Mʉsasa kamɨ, nɨ kamibo Kilisito, kaiba ngu yi nɨyɔ opupa ndɨ noyu ka mbʉkʉ, kaigyogyiso ɓɛyɔ igyogyisa ndɨ mino na kokwo ɓɛyɔ okwa ndɨ mino, 11 nika na mʉtamagɨ ambɛ nopupatʉ ndɛkɛ gɔnɨ ɨmɨ ka mbʉkʉ.

Kapɨkɨta mbangʉ kadwɛ ka muliɓo

12 Nakɛgʉ kapa kaɓɨkya ɓɛ nodwini ka muliɓo ikanɨ na kʉwa mʉkwanana. Luki limoti, na mbɛyɨ ka mbangʉ aka kakɨsa kainisono na mʉkalya, kyɛ na kʉwa ka maɓɔkʉ ka Yeso-Kilisito. 13 Ɓamamakɨ, kɛgʉ ɓɛkyɛ na kʉwa na mʉkalya, luki limoti nakagya ɓɛnɛ: nakaɓʉsala lasɨ nɨlɔ a kumbuso, nagya kɛkɛlɛ ka nɨlɔ a kambwa kamɨ. 14 Kinili nakaidukulogo na mbangʉ aka kadwɛ ka muliɓo, kava mʉkalya nɨmɔ Kunzi akatɨmalɨkya kʉgʉ wa lɨsyɛ pisi ka Yeso-Kilisito. 15 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ ta kʉwa ɓʉngata ka baya, tikini na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ mʉɗɔngɔnɨ. Luki limoti, makika na tamanaga yodi, Kunzi amuwonisilatʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ɓɨngbanganya. 16 Kika gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, tidukulogini kagya ɓɛyɔ aka yɔ tapʉnga ndɨ mino kagya.

17 Iɓunu ɓamamakɨ, ɓyoni likingyosi kamɨ iɓunu ɓasɨ. Tanupóni likingyosi, kinili hundoni nɨɓɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ akaɓyɛnɛ na likingyosi li nɨlɔ. 18 Namʉɓɨkyaga ɓongbinga ɓasɨ, nakaɨgɨlya ɓata kamʉɓɨkya mbɨya wanʉ kʉwa na ɓomomiso-miso ambɛ ɓatʉ ɓudingi ɓɨgyaga abɛ ɓomuyoniso ka Kilisito nɨnɔ okwa ndɨ ka mʉsalaba. 19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopipilo koɓungogo kyɛ kunzi kaɓʉ nɨ mʉma kaɓʉ. Ɓɨbɨbaga na lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanano ɓi kaʉpá suni. Ɓobisaga ɨɓʉ lɨmbɛngɨ asɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. 20 Luki limoti, mugi kusu a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ɓɛyɔ, taɓʉndaga mino igoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito katihukusogo. 21 Oyitisa ndɛkɛ nzʉyɨ kusu ya ɓʉpɔ ka nzʉyɨ ya ɨbɨba. Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ, pisi ko ngu nɨyɔ a noyu kaiko kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ.

4

Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, namʉpaga kʉgbɛ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna ɓata. Iɓunu nɨ ɨgyagya kamɨ, na na ɓugindo ko bulya kunu. Kinili, wigwinonogoni yapʉ na Mombukwono-dosu.

2 Ɨwɛ Ivodia iɓunu na Sitiko, nakaɨtatanaga na iɓunu ambɛ wikoni na yʉkanana luga kunu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu. 3 Na ɨwɛ nɨnɔ wagyaga ligubo ka ɓungbingbili pa imoti na ɨmɨ, hʉtʉngbʉlaga ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓɨnza kyɛ ɨɓʉ ɓɔ tʉlanana na ɨɓʉ lʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza pa imoti na Kɨlɨmɛtɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. Mino ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

4 Gwoni magyagya ɓongbinga ɓasɨ ka matɨkana kunu na Mombukwono-dosu. Na ɓata kaɨgɨlya kaɓɨkya ambɛ, gwoni magyagya.

5 Wonisiloni yɨgya yanza kunu ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ. Mombukwono-dosu a ɓuwobi kodoku. 6 Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, luki limoti, lumboni ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ma na mʉsasa mi, mamigisya Kunzi ɨbɨba ka lasɨ nɨlɔ ika kanɨ amugyilini. 7 Kʉwa wa gɔ wa, mazɨyɔ ko Kunzi nɨmɔ okitogi yimibo yasɨ, oɓuulyogo

mambɛngɨ kunu na tamanaga kunu pisi ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
8 Ɓamamakɨ, nakapa kopipila ɓata kamʉɓɨkya ambɛ bisoni
tamanaga kunu ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ, nɨlɔ la ɨbɨba, nɨlɔ
la ɓungbingbili, nɨlɔ kɛgʉ na ɨɓɔ, nɨlɔ lɨɓosilono, nɨlɔ okwononi na
ɓɨnɨkyana, lasɨ nɨlɔ lanza kʉgbɛ na nɨlɔ okwononi no bibiso. 9 Gyoni
nɨmɔ ɓamuwonisila ndɨ na nɨmɔ mava ndɨ na ɨmɨ, pisi ka mʉnzɨna na
pisi ka yɨgya kamɨ. Kʉwa wa, Kunzi nɨnɔ apága mazɨyɔ ika pa imoti
na iɓunu.

Pɔlɔ akaumigisya Ɓafilipi ɨbɨba

10 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ kamɨ pa imoti na
Mombukwono-dosu kyɛ mowonisili ɓata ɓɛ mɛtamanagatʉ. Nakaiba
ɓɨnza ambɛ mɛtamanagatʉ ndɨ luki limoti, makikogigʉ ndɨ no pisi
kewonisilo yi. 11 Nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yangya. A ɓɛyɔ,
nibananatʉ ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ, kogwa magyagya na masɨ nɨmɔ nikaga
nomu. 12 Nibananatʉ kaika ka yangya, nibananatʉ gɔnɨ kaika ka
ɓundei. Nibananatʉ ɓongbinga ɓasɨ na pa yasɨ kaika na nza ikanɨ
wakikuto, kaiko ka ɓundei ikanɨ kaiko na yangya. 13 Nakwanana kagya
nɨmɔ masɨ ko ngungu ka Kilisito nɨnɔ ɛpága ngu. 14 Luki limoti, mogyi
ɓɨnza kamatɨkana pa imoti na ɨmɨ ka yigyogyiso. 15 Iɓunu Ɓafilipi,
makaiba ɓɨnza ɓɛ wa natʉkya ndɨ mino ka Makedonia, ko ngbingo
yi nɨnɔ ɓapʉnga ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kanisa kunu
aka yɔ ɛpápága ndɨ. 16 Katʉkya wa na ndɨ mino kʉwa ka Tesalonika,
mɛtɨkɨlyatʉ ndɨ makpʉmʉka nganga ɓɨkyɔ nɨmɔ na ndɨ na yangya yi.
17 Nakɛgʉ wa kɨgʉmya kunu ambɛ wikoni kɛpápá, luki limoti na na
mʉsasa ambɛ winisononito gɔnɨ na ɓʉɓʉnga. 18 Mbɨya wanʉ, na kʉwa
na masɨ nɨmɔ na ndʉkʉ no nzoyi yi, na kʉwa na imu mudingi kakɨtaga.
Epafolodito edulyiku ɓi na masɨ nɨmɔ mɛtikilyiku ɓi. Masɨ nɨmɔ mepí
ɓi abɛ apɛpɛ wa sʉ ya tʉmbɛ-tʉmbɛ kambwa ko Kunzi. Kunzi apaga
inguo ya apɛpɛ nɨnɔ, aɓosogo kʉgbɛ. 19 Kunzi nɨnɔ kamɨ, amʉpátʉ
nɨmɔ ma no nzoyi yi, kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba ya lɨngama kakɨ pisi ka Yeso-
Kilisito. 20 Tabibisini Obosu Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. A ɓɛyɔ.

Yuuso ya muliɓo

21 Numuusito ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito.
Ɓomomonu nɨɓana kʉnʉ ɓamumuusito gɔnɨ. 22 Ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi
ɓamumuusito, kʉgbɛ nɨɓɔ ɓikaga ka ngama mudingi Kaizalɨ.
23 Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kɔlɔsɨ nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉkana ndɨ ɓɛ Ɓakilisito nɨɓɔ kʉ ɓɛyɔ ɓa ɓakigwinonogo yapʉ ka baya. Epafalasɨ nɨnɔ ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ nɔ ʉɓɨkyaga ndɨ mbɛyɨ Mongoni Manza. Kumbusa wa ɓyanga, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaga ndɨ gɔnɨ ka Kɔlɔsɨ, ɓʉpá ndɨ mʉtʉʉ di na Mongoni Manza nɨmɔ Epafalasɨ ʉpá ndɨ. Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kainisoniso na muhukuso pisi ko Kunzi, okwononi ubibisi ɓamalaika, na makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ ukitogi ɓambanzʉ. Ɓʉɓɨkyaga gɔnɨ ndɨ ɓɛ okwononi ɓikusisi, na ɓɛ ɓokokwononigʉ kalya malɨlɨ masɨ.

Nɨyɔ Epafalasɨsɨ ʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka lɨ nɨlɔ, aga ndɨ katakanya Pɔlɔ kʉ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ ka Lʉma, atʉmbʉlyaga. Kʉwa wa, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, kaʉɓɨkya ɓɛ baya ka Kilisito aka yɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ muhukuso.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Malʉmba kaigiso ɨbɨba *1:3-14*
Kilisito nɨ wanɨ, agya ɨkɨ? *1:15–2:19*
Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Yeso-Kilisito *2:20–4:6*
Yuuso ya muliɓo *4:7-18*

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakɔlɔsaɨ

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Timotio, 2 takamukpikilyo iɓunu lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ ka Kɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, iɓunu kʉ, ma ɓomomosu ɓa lɨngʉnʉ ka Kilisito. Obosu Kunzi amʉpí ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tamigisyaga Kunzi nɨnɔ Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɨbɨba ko bulya kunu ɓongbinga ɓasɨ wa tikaga mino kamʉlʉmbɨlya. 4 A ɓɛyɔ, tukonito ɓi mongoni ma baya kunu ka Yeso-Kilisito, na sɨpananɨsɔ nɨsɔ ma nosu ka ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ. 5 Ngbingo yi nɨnɔ Mongoni Manza nɨmɔ a mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ amusilya ndɨ mino ka mambwa, mibatʉ ndɨ nɨyɔ Kunzi amuɓungusilyo kʉgʉ wa lɨsyɛ. Baya kunu na sɨpananɨsɔ kunu a sakipiko ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ. 6 Mongoni Manza mi nɨmɔ akomisikono, anidukulogo kaɓʉkʉta masɔlɔ ka ɔɓɨlɨ wasɨ. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agya ndɨ mino luga kunu katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mʉkana ndɨ mino ka nganga ya mambwa mongoni ma ɨzɨyɔ ko Kunzi. Mandʉnga ndɨ lɨngʉnʉ la ɨzɨyɔ yi nɨyɔ. 7 Wai-dosu wa ligubo ɓɛyɔ ka Epafalasɨ nɔ amuwonisila ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɨyɨ a mʉgya-ligubo wongbingbili ka Kilisito ko bulya kunu. 8 Ɨyɨ nɔ atimibisi ɓi ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ndɨ mino sɨpananɨsɔ luga kunu.

9 Kinili, iɓusu tamʉlʉmbɨlyaga gɔnɨ ɓongbinga ɓasɨ katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ tʉkana ndɨ mino mongoni kunu. Takʉngaga Kunzi ambɛ amumibisi sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ apága ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo. 10 Kʉwa wa-gɔ-wa ɔɓɨlɨ kunu akwanana

kaɓosilo Mombukwono-dosu, managya ɓongbinga ɓasi nilɔ a lanza ko misa kaki. Maɓukuta kuwa masɔlɔ dididi ma yigya yanzanza, midukulaga kamiba Kunzi ɓinza. 11 Takakunga ambɛ amutumisi na ngu ya ibiba kaki, iba miki na aɗalu munda kokibyo yigyogyiso yasi. 12 Mumigisilyoni Obosu Kunzi ibiba na igyagya, iyi ninɔ amupá ngu kainisono na lidɔdɔ nilɔ asuma ka ɓungama ɓa ɓungbanganya ko bulya ka ɓatu kaki. 13 Iyi nɔ atinyɔgɔ ndi ko ngu yo biti niyɔ atiɗita ndi ɓinvi, atigulyisa ka ɓungama ko Mikaki mupaka. 14 Takulikanaga pisi ku kaki, tinisana na mupilya ma ɓunyɛ pisi ku kaki gɔni.

Kilisito na ligubo kaki

15 Kilisito ni likingyosi ko Kunzi ninɔ takaminagigu. Iyi nɔ a puta ka makpumuka masi nimɔ Kunzi agya ndi. 16 A ɓɛyɔ, a pisi ku kaki yɔ Kunzi agya ndi mino makpumuka masi nimɔ kugu wa lisyɛ na nimɔ ka litɔmbu, nimɔ inisonogo na nimɔ kinisonogigu, iki ngu ka ɓamalaika, ɓatu ɓakpukpu, ɓangama na ɓatu ɓo ngu. Pisi ku kaki aka na ko bulya kaki, Kunzi agya ndi makpumuka masi mi nimɔ. 17 Kilisito a ndi kambwa wa makpumuka masi, pisi ku kaki luki lasi a ka po yi. 18 Iyi ni mu ma nzuyi, nzuyi yi niyɔ ni Kanisa. Iyi nɔ a mupunganagi wa ɔɓili wambiya. A puta, mutu wa mambwa kopupa ka mbuku. Igyonosa ndi ɓɛyɔ kyɛ iki mutu wa mambwa ka ɓopisi ɓayasi. 19 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndi kaiko mutumo kusɔ ko Mikaki. 20 Apa ndi kaukanana na ɔɓili wasi pisi ku kaki. Ko pisi ya ɓangu ko Mikaki niyɔ aɗukaga ndi ka musalaba, Kunzi upá ndi maziyɔ ka makpumuka masi iki ka litɔmbu ikani kugu wa lisyɛ.

21 Ka ɓundɛli ndi, iɓunu ma gɔni ndi ɓyi no Kunzi. Ma ndi ɓomuyoniso kaki pisi ka mutamanagi na yigya yanyɛ. 22 Luki limoti, ko pisi ya kukwaku nikwɔ Mikaki okwa ndi ka nzuyi, Kunzi ukonononi na iɓunu kyɛ wipupisoni kambwa kaki ɓitu, ɓingɔ ni kɛgu wa ɓamuyoyiso mino. 23 Luki limoti, okwononi kaiko ka baya, ɓakamaga na ɓakisulyo ɓingbufu. Makopilyonitɔgu mugɔngu ka mutamanagi nimɔ minisana ndi nomu katukya wa mukana ndi mino Mongoni Manza. Mongoni Manza mi nimɔ iɓikyaga ndi ka ɓatu ɓasi ɓa ɔɓili. Imi Pɔlɔ, niitoni kuwa mugya-ligubo yi.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ ko bulya Kanisa

24 Mbiya wanu, nakogwa magyagya ka yigyogyisa niyɔ nakalya ko bulya kunu. A ɓɛyɔ, pisi ka nzuyi kami, nakotulyoso nilɔ ozongi ka yigyogyiso ka Kilisito ko bulya nzuyi kaki, isi ni Kanisa. 25 Niitoni mugya-ligubo wa Kanisa, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nilɔ Kunzi ɛpá ko bulya kunu: etikoku kaɓikyaga likpumuka kaki lasi. 26 Likpumuka li ni dikiɗi niyɔ usumilya ndi ɓatu ɓasi ɓikpu, luki limoti upupisilyo kuwa ɓatu kaki mbiya wanu. 27 A ɓɛyɔ, Kunzi a ndi kapa kaumibiso isi yo dikiɗi niyɔ yanza na ya izangiya, niyɔ oɓungusyaga ndi ko bulya ka ɓatu ɓasi. Dikiɗi yi niyi: Kilisito a kusɔ kunu, amupá mutamanagi ɓɛ mikatu ndɛkɛ ka ibiba ko Kunzi. 28 Kinili, takauwonisilo ɓatu ɓasi ambɛ Kilisito ni wani. Tanutukusyo ɓasi motili na kauwonisilo yikaka-yikaka na yimibo yasi, iba mutu wasi angati ka baya pisi kamatikana na Kilisito. 29 Kinili, nakagya ligubo, na nulanana no ngu niyɔ otukyoku ka Kilisito. Ngu yi niyɔ akagya ligubo kusɔ kami ɓinza.

2

1 A ɓɛyɔ, nakapa ɓɛ wiboni ambɛ nakaʉlanana yapʉ ko bulya kunu,
ko bulya ka ɓakilisito ɓa Laodikia, na ko bulya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi
niɓɔ ɓakaneminigʉ ndi. 2 Nakapa ambɛ mambɛngi kaɓʉ iki mutumo,
ɓiko luki limoti ka sipananisɔ, ɓiki ɓutumo na yimibo niyɔ yikitanaga.
Kinili, ɓakwanana ndɛkɛ kaiba dikiɗi ko Kunzi. Dikiɗi yi niyɔ ni
Kilisito mombukwana-daki yi. 3 Izangiya yasi ya yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ
ko Kunzi a ya kisʉma kʉsɔ kaki. 4 Nakamʉɓikya ɓɛyɔ iba mʉmbanzʉ
kamuɓonitɔgʉ no ɓobulo ɓaya payaya. 5 Kiko gʉtʉgʉ ni takɛgʉ pa
imoti na iɓunu ka nzʉyi, ta pa imoti na iɓunu ka limbɛngi. Na na
igyagya kamʉmina ɓɛyɔ mo mino ɓakamaga ɓingbu na ɓakisulyo ka
baya ka Kilisito.

Ɔɓili ka ɓakilisito

6 Yɛki maɓinikyononi Yeso-Kilisito abɛ Mombukwono-dosu, wikoni
kʉwa ɓʉmatikana aka pa imoti na iyi. 7 Wikoni ɓakitikitilyaga kʉsɔ
kaki, mapiko ɔɓili kunu wasi kʉgʉ kaki, mikoni ɓongbinga ɓasi
ɓakipiko kʉgbɛ ka baya kaɓyɛnɛnɛ na mʉtiwi nimɔ mʉkana ndi.
Wikoni gɔni ɓutumo na limbɛngi libibiso.

8 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ kamuɓɔnitɔgʉ na mʉnzina ma
kʉɓɔɓɔkʉ na ma payaya. Yimibo yi niyɔ ipiko kʉgʉ wa yigya ka
ɓambanzʉ, kʉgʉ wa mʉtʉʉ nimɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓili ni kɛgʉ
kʉgʉ ka Kilisito. 9 A ɓɛyɔ, Kunzi mombukwana-daki yi iita mʉmbanzʉ
pisi ka Kilisito, amutumo ɓiɗɛ kʉsɔ kaki. 10 Minisononi na masi pisi
kʉ kaki, iyi ni ngama ka ɓangama na a kʉgʉ wa masi.

11 Na ɓata, pisi ka matikana na Yeso yɔ ɓamʉkɔ mino. Simʉisɔ si nisɔ
kɛgʉ nisɔ ɓambanzʉ ɓakɔgɔ na maɓɔkʉ, luki limoti, a nisɔ apʉnya
ka Kilisito, nisɔ atikʉlaga ka ɓʉnyɛ. 12 Pisi ka iɓatiso, ɓamulumboni
pa imoti na Kilisito, mopupoku pa imoti na iɓʉ gɔni ka mbʉkʉ.
A ɓɛyɔ, moɓinikyononi ngu ko Kunzi niyɔ apupisa ndi ka mbʉkʉ.
13 Ka ɓʉndɛli ndi, ma ndi abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ kunu na
kyɛ ma livananza nilɔ ɓakʉkɔgigʉ. Luki limoti, mbiya wanʉ Kunzi
amupóni ɓata ɔɓili wambiya pa imoti na Kilisito. Atipilya ɓʉnyɛ kusu
ɓasi. 14 Alimogoni ndi balʉwa wo luɓu ninɔ atisʉngʉlyaga ndi kyɛ
takagyagigʉ ndi mʉtʉʉ. Alimogoni ndi balʉwa yi ninɔ pisi kabangilaga
ka mʉsalaba. 15 Kinili, Kunzi ukupyoni ndi ɓangama ngu, akʉpya gɔni
ngu ya ɓʉnyɛ. Ʉnyɔ gɔngʉ kunzi, ukpokyoniso ɓingbooo abɛ ɓatʉ ɓa
bɔlɔkɔ ko dumo wa ibiba ko Mikaki.

16 Kinili, mʉmbanzʉ kamusombisonitɔgʉ ka nilɔ makalya ikani ka
nilɔ makomwo ikani ko bulya yinga sipakala, gʉtʉgʉ kaɓikila timba
ikani Lisyɛ la kimumbiso. 17 Makpʉmʉka nimɔ masi a asi abɛ mulundu
ma likpʉmʉka nilɔ akwanana ndi kodoku, luki limoti likpʉmʉka la
lingʉnʉ ni Kilisito aka. 18 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ inisaga abɛ
mʉtʉ wa kisiso na ninɔ ubibisogo ɓamalaika, kamusombisonitɔgʉ.
Inguo ya mʉtʉ ninɔ igʉmyaga kʉgbɛ ko bulya ɓonziki niɓayɔ alʉtaga,
anibiba na tamanaga ya payaya niyɔ ya limbanzʉ. 19 Kɛgʉ iyi
wakigwinonogo na Kilisito ninɔ a sɛ iyi mʉ. Nzʉyi yasi ikaga na ngu
ko bulya ka Kilisito. Iyi nɔ ozukonogo moziko na siso pa imoti kyɛ
angati ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.

Kokwo no kopupo ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito

20 Mokwoni ndɨ pa imoti na Kilisito, makʉlɨkanaga ka mʉtʉʉ nɨmɔ
ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓɨlɨ. Ko bulya ɨkɨ yɔ ma ɓata mino kaɨgya abɛ
makiko ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yɨ nɨmʉ? Ko bulyo tino yɔ makapa ɓata mino
mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ ɓobiso, nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ: 21 «Wakolyonito»
ikanɨ «Wakokingyonito» ikanɨ «Wakovilonito!» 22 Mʉtʉʉ mi nɨma a
ko bulya makpʉmʉka masɨ nɨmɔ apʉtɨkanaga ɓɨkwa kanɨ ɓotumiyini.
Nɨmɔ a asɨ mʉtʉʉ nɨmɔ aka mɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓɨlɨ na yɨgya ka
ɓambanzʉ aka. 23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ inisogo abɛ kika na yimibo,
kyɛ akʉngaga ɓɛ ɓobibisi yɨgya ka ɓambanzʉ, kaisiso na kaigyogyiso
nzʉyɨ. Luki limoti, nɨlɔ kakwananɨgʉ kakpɨngba mʉsasa ma nzʉyɨ.

3

1 Mopuponi ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito. Kisoni nɛkɨ makpʉmʉka
nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ Kilisito a mino wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ
ko Kunzi. 2 Wipóni kʉgbɛ ka makpʉmʉka nɨmɔ a kʉgʉ, nɨ kɛgʉ ka
nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. 3 A ɓɛyɔ, mokwoni ndɨ, ɔɓɨlɨ kunu a wakɨsʉma
pa imoti na Kilisito kʉsɔ ko Kunzi. 4 Ɔɓɨlɨ kunu walɨngʉnʉ kʉwa nɨ
Kilisito. Nɨyɔ opuponoku ndɛkɛ, mopupana kʉwa ndɛkɛ na ɨɓʉ ka
ɨbɨba kakɨ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito

5 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka la ɔɓɨlɨ lasɨ nɨlɔ a kʉsɔ kunu: ɓʉɗanda,
lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ, tamanaga yanyɛ, mʉsasa manyɛ na lɨmbɛngɨ
ɓikpo ko bulya mukumbo, nɨyɔ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓʉnyɛ ɓubibiso
gbɨlɨtɔ. 6 Yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi kʉgʉ ka nɨɓɔ
ɓoɓunogo mʉtʉʉ kakɨ. 7 Iɓunu magyaga ndɨ ɓɛgɛyɔ wa mikaga ndɨ
mino ka ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

8 Luki limoti mbɨya wanʉ, wosoni kʉwa gɔnɨ nɨmana masɨ:
ɓangbʉta, simuyoniso, dɨya, mosikoni na mʉnzɨna manyɛnyɛ kopupa
ka nɔkʉ kunu. 9 Ɓikyonogoni lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ aka kyɛ masoni
ndɨ ɔɓɨlɨ kunu wandɛlɨ na yɨgya yi. 10 Mimokisyoni yɨgya yambɨya,
ma ɓatʉ ɓambɨya nɨɓɔ Kunzi nɨnɔ agya ɔɓɨlɨ, uitisogo ɓambɨya
ɓongbinga ɓasɨ ka likingyosi kakɨ. Ko pisi yi nɨyɔ, makwanana kamiba
ɓɨnza. 11 Kinili, yɨgbananaga kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda, ka nɨɓɔ ɓikusisogo na nɨɓɔ ɓakikusisogigʉ, ɓobiko
na ɓasenzi, ka ɓosunzu na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu. Luki limoti a kʉwa
Kilisito aka nɨnɔ a masɨ na kʉsɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.

12 Ma ɓatʉ ko Kunzi. Amuponi ndɨ, ɨpʉnɨlyaga yo kunu. Kinili,
mokwononi kaiko na lɨmbɛngɨ lokumbu, nɨlɔ lanza, lakisiso, lawɛsɛ na
lɨnda. 13 Kibyononi, mapɨlyana ɓongbinga ɓasɨ kika kanɨ mʉmbanzʉ
a na lɨkpʉmʉka na ɓɛngɛnɨ. Pilyononi ɓɛgɛyɔ Mombukwono-dosu
amʉpɨlya ndɨ mino iɓunu. 14 Kakɨtaga nɨlɔ lasɨ, wikoni na sɨpananɨsɔ
kyɛ isu sɔ a muligi nɨmɔ akamʉmʉmʉla ɓɨnza pa imoti. 15 Mazɨyɔ
ka Kilisito ananagɨ mambɛngɨ kunu. Kunzi amʉmakaga ka mazɨyɔ
mi nɨmɔ kyɛ ma luki limoti. Mumigisilyogoni ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ.
16 Mʉnzɨna ka Kilisito iki kʉsɔ kunu na lɨngama li lasɨ. Won-
isilononi, manatɨwana na yimibo yasɨ. Mumbimbilyoni Kunzi mambʉ
dididi nɨ manabibiso ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo.
17 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ makagya ikanɨ kaɓɨkya, gyoni masɨ ko lino ka
Mombukwono-dosu Yeso, manabibiso Obosu Kunzi pisi kʉ kakɨ.

Yɨgya yambɨya nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi

18 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛyɔ okwononi mino
kagya kambwa ka Mombukwono-dosu.
19 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu kani makɛgʉ kaʉnyakilya.
20 Iɓunu ɓomiki aaa, humukononi ɓobonu na ɓomonu ka
makpʉmʉka masi kyɛ a likpʉmʉka nilɔ Mombukwono-dosu apaga.
21 Iɓunu ɓababa aaa, makulyisonitɔgʉ ɓomikunu kumbu kyɛ
ɓakodikogoni.
22 Iɓunu ɓosunzu aaa, humukononi ɓamombukwana-donu niɓana
kʉnʉ ka litɔmbʉ ka makpʉmʉka masi. Makoɓongonitɔgʉ asi misa
kaɓʉ aka ɓɛ kyɛ ɓamʉbibi, luki limoti gyoni mʉtʉʉ kaɓʉ na
limbɛngi lanza ko bulya kʉɓangakʉ kunu ka Mombukwono-dosu.
23 Masi nimɔ makagya, gyoni na limbɛngi limoti abɛ makika kagyilya
Mombukwono-dosu ni makɛgʉ kaʉgyilya ɓambanzʉ. 24 Wiboni ɓinza
ambɛ Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ mʉkalya nimɔ ubisilyo ɓatʉ
kaki kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, Mbukwano-donu walingʉnʉ ninɔ mikaga
kagugubyo ni Kilisito. 25 Luki limoti, ninɔ agyaga ɓʉnyɛ, inisana ndɛkɛ
na mʉkalya ma ɓʉnyɛ niɓɔ agyaga ndi, kyɛ Kunzi ʉminaga iyi ɓatʉ
ɓasi mʉɗɔngɔni aka ko misa kaki.

4

1 Iɓunu ɓi niɓɔ ma na ɓosunzu, hugyoni ɓosunzu kunu ɓinza na ka
ɓungbingbili. Wiboni ɓinza ambɛ ma gɔni iɓunu na Mbukwonu kʉgʉ
wa lisyɛ.

Mʉtiwi

2 Wigwinonogoni na malʉmba. Makika kalʉmba, makuponitɔgʉ,
manamigisilya Kunzi ibiba. 3 Tilumbilyonito gɔni iɓusu ambɛ Kunzi
atihukulyi pisi kaɓikyaga likpʉmʉka kaki na kaɓikyaga dikiɗi ka
Kilisito. A ɓɛyɔ, na mbiya wanʉ ka bɔlɔkɔ ko bulyo yi niyɔ.
4 Ilumbilyoni nɛki ambɛ naɓikyagi dikiɗi yi niyɔ na kaibisiso isi yi
ɓingbangangya ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ nagyi.
5 Wikoni na yimibo kambwa ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakonoboilyigʉ.
Ngbingo wasi ninɔ minisono mino na ngala kaɓikyaga likpʉmʉka ko
Kunzi, ɓikyogoni ɓɛyɔ okwononi mino. 6 Okwononi ɓɛ mʉnzina kunu
iki ɓongbinga ɓasi manza na ma izangiya, iba wiboni kasikisya mʉtʉ
wasi likpʉmʉka ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

7 Momosu ɓɛyɔ ka Tikiko nɔ amʉpága kʉwa ɓanʉ mongoni kami
masi. A momosu wa sipananisɔ, mʉgya-ligubo walingʉnʉ, wai ninɔ
tagyaga na iyi ligubo ko Mombukwono-dosu. 8 Namutikilyi ya kaki ko
bulyo yi niyɔ ambɛ amʉpági mongoni kusu, amutumisa mambɛngi.
9 Nutiki iɓʉ na mʉva-kukunu ɓemoti ɓɛyɔ ka Onesimo. A wai mʉpaka
na mʉtʉ walingʉnʉ. Iɓʉ kʉwa ɓɔ ɓamuzukilyogo lasi nilɔ okitonogi
ɓi kʉnʉ.
10 Alisitaliko ninɔ ta na iyi ka bɔlɔkɔ amumuusogito. Maliko ninɔ
mʉbʉbʉgʉ ka Balanaba amumuusogito gɔni. (Ɓɛgɛyɔ namupí mino
mʉtʉʉ ko bulya ka Maliko, kamusilyo, magya ɓinza). 11 Gʉtʉgʉ Yeso
aka ninɔ ina ɓɛ Yusuto amumuusogito gɔni iyi. Luga ka Ɓayuda niɓɔ
ɓoboilyi ɓi, niɓɔ ɓasaa aka ɓɔ ɓa pa imoti na imi ka ligubo la Ɓʉngama
ko Kunzi. Iɓʉ gɔni ɓɔ ɓaketumisa limbɛngi.

12 Mʉva-kukunu ɓɛyɔ ka Epafalasɨ amumuusogito gɔnɨ. A mʉgya-
ligubo ka Yeso-Kilisito, amʉlʉmbɨlyaga ɓongbinga ɓasɨ na kɛkɛlɛ ɓɛ
kyɛ wikoni ɓakamaga yapʉ ka baya, misisilogo kangata kʉsɔ yi, miko
ɓakɨtʉlya kagya ɓongbinga ɓasɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi. 13 Nakwanana
kapupilyo ɓʉdɛmʉ ambɛ akaigyogyiso kʉgbɛ ko bulya kunu na ko
bulya ka ɓomomosu nɨɓɔ ka gʉɗʉ wa Laodikia na ka nɨnɔ wa Iyelapoli.
14 Wai-dosu ɓɛyɔ ka mʉnganga Luka ɨɓʉ na Dɨma ɓamumuusogito
gɔnɨ.
15 Tumuusogito ɓomomosu ɓa Laodikia pa imoti na momosu ɓɛyɔ
ka Nimifa na ɓatʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kakɨ.
16 Makatangʉlaga balʉwa yi nɨmʉna, mukitisilyogo gɔnɨ ɓatʉ ɓa
kanisa ya Laodikia. Iɓunu matangʉlaga ɓanʉ gɔnɨ nɨnɔ nʉtɨkɨlya ndɨ
ɨɓʉ. 17 Muɓikyoni Alikipɔ ɓɛ: «Ɓuulyogo, wagya ɓɨnza ligubo ka
Mombukwono-dosu nɨlɔ ɓʉpá ndɨ.»
18 Ɨmɨ Pɔlɔ nɔ namukpikilyi yuuso yi nɨyɨ na maɓɔkʉ kamɨ:
namumuusogito. Makoɓusolonito ɓɛ na ka bɔlɔkɔ.
Mazɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓatesalonika Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Tesalonika nɨmʉ. Pɔlɔ aga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito (Wanda Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa 17:1-10). Ɓatesalonika ɓapʉnga ndɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Luki limoti, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ ɓʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na Pɔlɔ ɨɓʉ na wai-dakɨ. Ɓakilisito ɓasʉma ndɨ Pɔlɔ ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ. No biti, ɓopupa ndɨ na ɨɓʉ kunzi wa gʉɗʉ, Pɔlɔ aga ndɨ na ɓawai-dakɨ ka gʉɗʉ wa Bele.

Kumbusa wa ɓyanga ɓɨɓa, Pɔlɔ atɨka ndɨ Timotio kaundoku Ɓakilisito ɓa Tesalonika ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Nɨyɔ igoku, aɓɨkya Pɔlɔ ɓɛ ɓa mbɛyɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito aka. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓakɛgʉ kapa kagya ligubo ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ɓa ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ɓakaɓɨkya ɓɛ Yeso akaigoku mbɨya wanʉ, kagya ɓata ligubo, kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɓagɔgɔ ɓa kʉwa ndɨ mambɛngɨ ɓɨɗa, kyɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓudingi na ɓawai-daɓʉ ɓokwogoni, luki limoti, Yeso kanigikugʉ. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kautumiso mambɛngɨ, ʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ʉgya ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakwanana kaiko na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓika ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Ɓɛyɔ Ɓatesalonika ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino *1:2–3:13*
Ɔɓɨlɨ nɨnɔ aɓosilogo Kunzi *4:1-12*
Mʉtamanagɨ kaigoku ka Kilisito *4:13–5:11*
Mʉtɨwɨ, na yuuso ya muliɓo *5:12-28*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ ɨɓʉ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi nɨmʉ, Kanisa nɨyɔ ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Ɓʉɓʉnga na mazɨyɔ iki na iɓunu!

Yɨgya na baya ka Ɓatesalonika

2 Tamigisilyaga Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ɨbɨba ko bulya kunu. Tamʉtwaga masyɛ masɨ wa tikaga mino kalʉmba. 3 Tamʉtamanaga ɓongbinga ɓasɨ ka yɨgya kunu ko misa ko Kunzi Obosu: iki ko pisi ya baya kunu ikanɨ ko pisi ya sɨpananɨsɔ ɓɛyɔ mo mino kagya ligubo na ɓɛyɔ mobiso mino mʉtamanagɨ kunu ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. 4 Ɓamamakɨ, takaiba ɓɛ Kunzi amuponi, amupunogoni ndɨ kaiko ɓatʉ kakɨ. 5 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni Manza ku kunu, takaɓɨkyagagʉ ndɨ na mʉnzɨna aka, luki limoti, a ndɨ ko ngu na ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, na ka lɨngʉnʉ. Mibatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kusu a ndɨ mino luga kunu, ko bulya ɨzangɨya kunu. 6 Mapʉnga ndɨ kaɓyɛ yɨgya kusu na nɨyɔ ka Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ma

ndɨ mino ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ yɔ, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, mabayatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi na magyagya. 7 Kinili, miitoni kʉwa likingyosi
lanza ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓa iwili ya Makedonia na ka
nɨyɔ ya Akaya. 8 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu apʉnga ndɨ
kaɨgbata katʉkya ku kunu, adwɛ ka Makedonia na ka Akaya. Na gɔnɨ,
mongoni ma baya kunu ko Kunzi itulyononi ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ, gʉtʉgʉ
iɓusu aka takɛgʉ ɓata no luki nɨlɔ takwanana kamatɨla. 9 Ɓambanzʉ
ɓasɨ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɨ ɓɛyɔ matɨtɨlya ndɨ mino, ngbingo yi nɨnɔ taga
ndɨ mino ku kunu. Ɓatʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ mʉsa ndɨ mino ɓokunzi,
mapʉnga kagugubyo Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ na walɨngʉnʉ, 10 na ɓɛyɔ
mikaga mino kaɓʉndaga Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso nɨnɔ akotukyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ. Ɨyɨ nɔ Kunzi abililisa ndɨ luga wa ɓamanda, kyɛ atɨkʉlagɨ ka
ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ akodoku.

2

Ligubo nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Tesalonika

1 Ɓamamakɨ, iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makaiba ɓɨnza ɓɛ
lɨgʉndʉ kusu ku kunu kɛgʉ ndɨ payaya. 2 Kambwa kosila ku kunu,
mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɓatigyogyisa ndɨ mino, ɓatɨtʉmbwa ka gʉɗʉ wa
Filipi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ a ndɨ mino ɓudingi yɔ, Kunzi kusu
atɨpátʉ ndɨ ngu kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ. 3 Mʉtʉʉ kusu
kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma ɓɔngɔ, ikanɨ nɨmɔ ma mʉtamanagɨ manyɛ, ikanɨ
nɨmɔ makʉɓɔɓɔkʉ. 4 Luki limoti, iɓusu, tanzɨnaga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ
Kunzi apago mino. A ɓɛyɔ, atɨmɨna ndɨ ɓɛ tokwononito ko misa kakɨ,
atɨpá ligubo kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Takakyagɨgʉ ligubo li nɨlɔ kyɛ
tinisoni ɓanza ko misa ka ɓambanzʉ, luki limoti, ko misa ko Kunzi nɨnɔ
ibaga mambɛngɨ kusu. 5 Makaiba ɓɨnza ɓɛ mʉnzɨna kusu kɛgʉ ndɨ
nɨmɔ muɓulyisyo. Kunzi akaiba ɓɨnza ɓɛ takakɨsagɨgʉ ndɨ kalyalya
ka gɔngʉ kunu pisi ka mʉnzɨna manzanza. 6 Takɛgʉ ndɨ kakɨsa ɓɛ
ɓambanzʉ ɓatɨbɨbɨ, iki iɓunu ikanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ. 7 Wɨna sɛ, iɓusu
abɛ ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito takwanana ndɨ kamubinikiso ɓuti kusu,
luki limoti, ta ndɨ ɓitombiii luga kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amakɨ-ɓomiki
asyɛgɛ mino lɨmbɛngɨ ka ɓomikakɨ. 8 Tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ, takikogigʉ
ndɨ ɓakɨtʉlya asɨ kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza aka, luki limoti, ta
ndɨ ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ɓɨkpɛ ko bulya kunu kyɛ tamʉpaga ndɨ
kʉgbɛ. 9 Ɓamamakɨ, makatamana ɓɨnza ɓɛyɔ tagyaga ndɨ mino ligubo,
tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya. Ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ko Kunzi, tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.

10 Iɓunu ma ɓadɛmʉ kusu gʉtʉgʉ Kunzi aka. Yɨgya kusu kambwa
kunu ka ɓatʉ nɨɓɔ maɓɨnɨkyana, a ndɨ yɨgya yotu, yo ngbingbili nɨ
kɛgʉ wa ɓoyoyiso mino. 11 Makaiba ɓɨnza ɓɛ yɨgya kusu kambwa ka
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baba ʉgyaga
mino ɓomikakɨ. 12 Tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ, tanamutumisa mambɛngɨ,
tanamʉgbɨtyaga ambɛ ɔɓɨlɨ kunu iki wanza ko misa ko Kunzi, nɨnɔ
amʉmakaga ka Ɓʉngama na ka ɨbɨba kakɨ.

13 Kinili, takamigisilya ɓata Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ngbingo
yi nɨnɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ mino makpʉmʉka ko Kunzi, makabaɨlyagʉ
ndɨ abɛ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ, luki limoti abɛ nɨlɔ ko Kunzi.
Iyo, a lɨkpʉmʉka nɨlɔ apʉnya lɨngʉnʉ ko Kunzi, akagya ligubo kʉsɔ

kunu yi niɓɔ maɓiniɨkyana. 14 Ɓamamakɨ, ka liŋgʉnʉ, maɓyɛ ndɨ
likingyosi la yɨgya ka ɓatʉ ɓa Makanisa ko Kunzi niɓɔ ɓaɓiniɨkyana
Yeso-Kilisito kʉ ka iwili ya Yudɛa. Ɓomomonu ɓɨkpɛ ɓamugyogyisa ndɨ
mʉɗɔŋgɔnɨ ɓɛyɔ Ɓayuda ɓugyogisa ndɨ mino ɨɓʉ. 15 Ɨɓʉ ɓɔ ɓamwɔ
ndɨ Mombukwono-dosu Yeso na ɓogyalandʉ, ɓatigyogyiso gɔnɨ iɓusu.
Liɨkpʉmʉka niɨlɔ ɓagyaga kaɓosilogigʉ Kunzi, ɨɓʉ ɓa ɓomuyoniso ka
ɓatʉ ɓasɨ. 16 Ɓikaga katɨpakya ɓɛ takuɓikyogonitɔgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ
ɓayuda Mongoni Manza nɨmɔ akwanana kaʉpá muhukuso. Pisi ka
yɨgya yi nɨyɔ, ɓakaidukulogo kotiwoso ɓʉnyɛ kaɓʉ niɓɔ ɓagyaga
ɓongbinga ɓasɨ. Luki limoti, ka muliɓo ngbʉta ko Kunzi usilyoni kʉwa.

Pɔlɔ a ɓata na mʉsasa kaundoku Ɓatesalonika

17 Ɓamamakɨ, tasanana ndɨ na iɓunu ka nzʉyɨ ko ngbingo, luki
limoti, kɛgʉ ka mambɛngɨ. Ta ndɨ na mʉsasa kunu kʉgbɛ, kinili
togyi ɓi yasɨ kaɨnda ɓata kamʉmɨna. 18 Tikaga ndɨ na mʉsasa kaɨnda
kamuminoku aka ɓata. Ɨmɨ, Pɔlɔ nosisyagatʉ ndɨ liɨgʉndʉ kaɨnda ku
kunu, luki limoti, Abɨlɨ anatɨkpɨngba. 19 Iɓunu ma na mʉtamanagɨ,
ɨgyagya na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo kusu niɓayɔ tika ndɛkɛ mino
na ɓugindo ka lɨsyɛ niɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso igoku ndɛkɛ mino.
20 A liŋgʉnʉ ɓɛ iɓusu, tikaga na magyagya na ɓugindo ko bulya kunu.

3

1 Ka muliɓo, takakwananɨgʉ ndɨ ɓata kaɓʉndɨla ɓɨndɨ, kinili, tɨna ndɨ
ɓɨnza kotigolo iɓusu ɓaɓa ka Atɛnɛ, 2 tamʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ momosu
ɓɛyɔ ka Timotio nɨnɔ agyaga ligubo ko Kunzi niɨlɔ liɓɨkyaga Mongoni
Manza ka Kilisito pa imoti na iɓusu. Tamʉtɨkɨlya ndɨ kyɛ ongotisiku
baya kunu, amutumisi mambɛngɨ ka baya, 3 iba mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka luga kunu kogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka yigyogyiso yi nɨyɔ. A
ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ okwononi ɓɛ
tigyogyisi ɓɛyɔ. 4 Ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino ku kunu, tamʉɓɨkya ndɨ
kambwa aka ɓɛ ɓatigyogyisatʉ ndɛkɛ. Makaiba ɓɨnza ambɛ yigyogyiso
yi kʉwa nɨyɔ atisilya ndɨ yɔ. 5 Kinili, kaɨna ɓɛ kɛgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko
kaɨɓʉɓʉndya, namʉtɨkɨlya ndɨ Timotio kyɛ ɨndɨ kaiba ɓɛyɔ baya kunu
a kʉwa mino. Na ndɨ kaɓanga ambɛ yagɔgɔ Mumuyoniso amuɓoɓoni,
kika ndɨ nɨ a ɓɛyɔ, ligubo kusu ɨnda ndɨ payaya.

6 Luki limoti, mbɨya-mbɨya wanʉ, Timotio iginiku, atɨpága mongoni
manza kʉgʉ wa baya na sɨpananɨsɔ kunu. Atiɓikyi ɓɛ matɨtamanaga
masyɛ masɨ, na ɓɛ ma ɓata na mʉsasa katɨmɨna ɓɛgɛyɔ iɓusu ta gɔnɨ
mino na imu kʉgʉ kunu. 7 Kinili, ɓomika-mama, gʉtʉgʉ ta ndɨ ka
yigyogyiso na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, baya kunu yɔ atitumisaga ndɨ mambɛngɨ.
8 Mbɨya-mbɨya wanʉ, mambɛngɨ atisyini kyɛ maɓʉmatɨkana na
Mombukwono-dosu aka. 9 Nakibigʉ ikanɨ takwanana kamigisya Kunzi
ɨbɨba ɓʉ ko bulya kunu. A ɓɛyɔ, taɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ kambwa
kakɨ ko bulya kunu. 10 Talʉmbaga Kunzi na kɛkɛlɛ biti na lɨsyɛ
kyɛ atihukwilyi pisi kaɨnanana ɓata na iɓunu na kamʉmatɨlya niɨlɔ
amuɓwi ka baya.

11 Kunzi ɓɨkpɛ, Obosu, pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso,
ɓatihukwilyi pisi kaɨnda ku kunu. 12 Mombukwono-dosu amʉmatɨlyɨ
sɨpananɨsɔ sidingi luga kunu na ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ, mʉɗɔŋgɔnɨ
ɓɛyɔ iɓusu tamʉpaga mino. 13 Amungotisi mambɛngɨ kyɛ miki ɓatʉ
ɓotu nɨ kɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino kambwa ka Kunzi Obosu, ka lɨsyɛ

nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso odoku ndɛkɛ mino pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.

4

Yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga

1 Ka muliɓo, ɓamamakɨ, tamuwonisilyoni ndɨ yɨgya nɨyɔ okwononi
kaɓosilo Kunzi. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ kunu a kʉwa kakpakyana ɓɛyɔ aka yɔ.
Mbɨya-mbɨya wanʉ, takamʉkʉnga na kaɨtatanaga na iɓunu ko lino
ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka
ɓʉnza. 2 Makaiba ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ nɨmɔ otukyoku ka
Mombukwono-dosu Yeso. 3 Kunzi apaga ɓɛ wikoni ɓatʉ ɓotu na nɨ
makɛgʉ kagya ɓɨlya. 4 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ kyɛ ɓiki na
ɔɓɨlɨ nɨnɔ okwononi na ɨbɨba, nɨnɔ muɓosila Kunzi, 5 kanɨ kisigʉ kogwa
ka mʉsasa manyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakamibigʉ
Kunzi. 6 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna mi nɨmɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kagyilyonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ ɓʉnyɛ ikanɨ kaɓɔ. Tamuɓikyoni ndɨ,
ta ɓata kaɨgyɨlya kamʉɓɨkya ambɛ Mombukwono-dosu ugyogyisatʉ
ndɛkɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakagya inguo ya makpʉmʉka mi nɨmɔ. 7 A
ɓɛyɔ, Kunzi katɨmakagʉ kyɛ tiki kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ, luki limoti,
kyɛ tiki ɓotu. 8 Kinili, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ okyi mʉtʉʉ mi nɨma, kakyigʉ
mʉmbanzʉ, luki limoti, akyi Kunzi nɨnɔ amʉpága Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ.

9 Kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ tamukpikilyi ka nɨlɔ ondi sɨpananɨsɔ luga
kunu, kyɛ Kunzi amuwonisiloni ndɨ ɓɛyɔ makwanana mino kaiko
na sɨpananɨsɔ luga kunu. 10 A nɨlɔ mʉgyɨlyaga ɓomomonu ɓasɨ ka
iwili yasɨ ya Makedonia. Luki limoti, ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ
widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka ɓʉnza. 11 Gyoni kɛkɛlɛ kaika
na mazɨyɔ. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka andɨ mbɛyɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨkpɛ,
agya ligubo na maɓɔkʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ.
12 Makagya ɓɛyɔ, minisanatʉ na ɨbɨba ko misa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
ɓakilisito. Makikigʉ ɓakɨgʉmya ka mʉmbanzʉ.

Yigoku ka Mombukwono-dosu

13 Ɓamamakɨ, takapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwogo, kyɛ makikonitɔgʉ kalya kumbu mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ na mʉtamanagɨ. 14 Ta na baya ambɛ Yeso okwatʉ ndɨ,
opupo ka mbʉkʉ. Kinili, ta gɔnɨ na baya ambɛ Kunzi upupisatʉ ndɛkɛ
ka mbʉkʉ pa imoti na Yeso ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ nɨ ɓaɓinikyonini.

15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu, tamuɓikyi ɓɛ: Iɓusu
ɓi nɨɓɔ ta mbɛyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ Mombukwono-dosu
igoku ndɛkɛ mino, takʉkɨtagɨgʉ ndɛkɛ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ. 16 Tʉkana
ndɛkɛ mungbi, lɨyʉ ka ngama ka ɓamalaika, sɛ kʉwa nɨlɔ la sɨɓa ko
Kunzi. Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ɓɨkpɛ osyoku kotukyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ. Kʉwa wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Yeso, ɓika ndɛkɛ
ɓatʉ ɓa mambwa kopupoku ka mbʉkʉ. 17 Kumbuso yi, iɓusu ɓi nɨɓɔ
tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ aka ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatɨbɨnɨka ndɛkɛ pa imoti
na ɨɓʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ, kobongonoku na Mombukwono-dosu kʉ. Tika
kʉwa ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Ɓamombukwono-dosu kʉ.
18 Tumisononi nɛkɨ mambɛngɨ na mʉnzɨna mi nɨma.

5

Kaɓʉndaga lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino

1 Ɓamamakɨ, kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ namukpilyi lɨkpʉmʉka ko bulya
lɨsyɛ ɨkanɨ ko bulya ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa
ndɛkɛ mino. 2 Makaiba iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ lɨsyɛ ka
Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉ
wo kuɓakʉ odogoku mino no biti. 3 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ
ɓika ndɛkɛ mino kaɓɨkya ɓɛ: «Ta ka mazɨyɔ na pa mbɛyɨ ɓiwo», ko
ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓʉnyɛ usilya ndɛkɛ ɓigbututu, mʉɗɔngɔnɨ
abɛ mʉzʉzʉla nɨmɔ asilyaga muko wa mʉma ka liɓukuti. Gʉtʉgʉ
mʉmbanzʉ ɓemoti aka kahʉkagɨgʉ ndɛkɛ mino. 4 Ɓamamakɨ, luki
limoti, iɓunu makɛgʉ ko biti, ɓɛkyɛ lɨsyɛ li nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ
ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ. 5 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓatʉ ɓa
ɓʉngbanganya na ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ. Takɛgʉ iɓusu ɓatʉ ɓɔ biti ɨkanɨ nɨɓɔ
ɓakapagɨgʉ ɓʉngbanganya. 6 Kinili, takololonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ,
luki limoti, tikini ɓuɓisi, tika ɓakɨmɨnya. 7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalalaga, ɓalalaga
no biti, na nɨɓɔ ɓikaga na lɨbʉma, ɓomwaga no biti. 8 Luki limoti, iɓusu
ta ɓatʉ ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ, tokwononi kaiko ɓakɨmɨnya. Timokisyini baya
na sɨpananɨsɔ abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ kaiɓuulyo mbanzɨ, timokisyo
mʉtamanagɨ ma muhukuso abɛ sɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ katiɓuulyogo
yi. 9 Kunzi katɨpʉnagagʉ ndɨ ɓɛ tigyogyisi ko bulya ngbʉta kakɨ. Luki
limoti, ɓɛ tinisoni na muhukuso ko pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito. 10 Ɨyɨ, atikwilyaga ndɨ iɓusu, kyɛ takika gʉtʉgʉ ɓuɓisi ikanɨ
ɓukwo, tiki ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ ka lɨsyɛ nɨlɔ igoku ndɛkɛ
mino. 11 Kinili, tumisononi mambɛngɨ, midukulogo kongotiso baya
kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mikago mino kagya.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

12 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ambɛ hudondisyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakagya
ligubo luga kunu, ɓakamukpokyoniso ko pisi ka Mombukwono-dosu
na kamʉpá mʉtʉʉ. 13 Hubibisogoni kʉgbɛ, miko na sɨpananɨsɔ na ɨɓʉ
ko bulya ligubo kaɓʉ. Wikoni na mazɨyɔ luga kunu.
14 Ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ huɓikyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ
ligubo ambɛ ɓɨmɨnyɨtɔ, hutumisoni mambɛngɨ nɨɓɔ ɓa na ɓuti,
husingyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ no ngu, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda
ka ɓatʉ ɓasɨ. 15 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kamigisilyonitɔgʉ dakɨ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, luki limoti, kisoni ɓongbinga
ɓasɨ kagya ɓʉnza aka luga kunu na ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
16 Gwoni magyagya masyɛ masɨ. 17 Lumbogoni masyɛ masɨ.
18 Mumigisilyogoni Kunzi ɨbɨba ka makpʉmʉka masɨ kyɛ nɨlɔ a
sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
19 Makokpingbonitɔgʉ ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu. 20 Makinonitɔgʉ
mʉtʉʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi payaya. 21 Luki limoti, kpimoni
makpʉmʉka masɨ, moɓingisyo nɨmɔ manzanza. 22 Nyikoni mobi ma
ɓʉnyɛ masɨ.
23 Kunzi ɓɨkpɛ nɨnɔ mombukwana mazɨyɔ amuitisi ɓatʉ ɓotu
ka ɓopisi ɓayasɨ, oɓuulyogi tamanaga, lɨmbɛngɨ na nzʉyɨ kunu
yasɨ, kyɛ kikonitɔgʉ na ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumuti aka ngbingo yi nɨnɔ
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino. 24 Mʉtʉ yi nɨnɔ
amʉmakaga ndɨ, a mʉtʉ walɨngʉnʉ, ɨyɨ, otulyosatʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.

25 Ɓamamakɨ, tilumbilyonitɔ gɔnɨ iɓusu.
26 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
27 Nakamʉkʉnga ko lino ka Mombukwono-dosu ambɛ mutongulo-
goni balʉwa yi nɨmʉ ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito.
28 Łzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa yiɓa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Ɓatesalonika Likpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yiɓa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi ɓakilisito ɓa Tesalonika nimʉ. Akaʉtʉmbʉlya ɓata ɓɛyɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ muliɓo ma ɔɓili ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaɓinikyana Yeso ika ndɛkɛ gɔni mino. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ka gʉɗʉ yi ninɔ ɓaɓikyaga ɓɛ Kilisito igoniku ndi, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ kɛgʉ ɓɛyɔ, luki limoti, lisyɛ li a kʉwa ɓuwobi.

Niɓɔ ɓaɓikyaga ɓɛ lisyɛ li a kʉwa ɓuwobi, ɓakapagigʉ ɓata kagya ligubo, ɓanaɓikya ɓɛ ligubo kɛgʉ na izangiya. Luki limoti, ɓagaga kalyalya ka ɓatʉ niɓɔ ɓagyaga ligubo. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndi ɓɛ mʉtʉ yikaka-yikaka okwononi kaikɔ ɓungu kyɛ alyalyi. Ʉɓikya gɔni ɓɛ ɓigwinonogi na baya aka, ko ngbingo wa ɓʉkpɛki-kpɛki ɓika kagya ɓʉnza aka.

Yigbananaga ya kitaɓʉ yi niyi:

Yuuso *1:1-2*
Yigoku ka Yeso oɓungusya ndɛkɛ makpʉmʉka masi *1:3-12*
Mombukwono-dosu kanigikugʉ mbɛyi *2:1-12*
Kaigwinonogo yapʉ ka baya *2:13-17*
Malʉmba na ligubo *3:1-15*
Yuuso ya muliɓo *3:16-18*

Yuuso

1 Imi Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ iɓʉ na Timotio, tamumuusogito iɓunu
ɓomomosu ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi
nimʉ, Kanisa niyɔ ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi iziyɔ
na maziyɔ.

Kunzi akɔtʉ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzʉ

3 Ɓomika-mama, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba ɓongbinga ɓasi
ko bulya kunu. Okwononi tagyi ɓɛyɔ kyɛ baya kunu akopingo, na
sipananisɔ nisɔ ma nosu luga kunu akaidukulogo ɓɛgɛyɔ. 4 Kinili,
ta na ɓugindo ko bulya kunu kambwa wa Makanisa ko Kunzi, ko
bulya limbɛngi kunu linda na baya kunu gʉtʉgʉ makaigyogyiso na
kalya kumbu. 5 Masi nimɔ akowonisilo ɓɛ Kunzi opungini kakɔ
ngbanga ka ɓungbingbili, kyɛ yigyogyiso amuitiso ndɛkɛ ɓʉkwanana
kaingyo ka Ɓʉngama kaki. 6 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Ugyogyisa
ndɛkɛ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓakamugyogyiso ɓɛgɛyɔ, 7 iɓunu ɓi niɓɔ
makaigyogyiso, amuyukumisatʉ pa imoti na iɓusu. Agya ndɛkɛ
ɓɛyɔ wa Mombukwono-dosu Yeso ipupisa ndɛkɛ mino kʉgʉ wa
lisyɛ pa imoti na ɓamalaika kaki ɓo ngu, 8 odoku ndɛkɛ luga wa
liɗaɗa lo ɓuku, ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakyaga kamiba Kunzi
na niɓɔ ɓakabailyagʉ Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.
9 Yigyogyisa kaɓʉ ika ndɛkɛ pʉtikana ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakinigʉ
ndɛkɛ miso ka Mombukwono-dosu, ubisa ndɛkɛ ɓyi no ngu kaki ya
ibiba. 10 Ka lisyɛ li nilɔ odoku ndɛkɛ mino, ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ka

mutili kakɨ, ɓabibisatʉ ndɛkɛ na nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ. Iɓunu gɔnɨ mika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ kyɛ moɓinikyononi ndɨ mongoni nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ.

11 Kinili, tikaga ɓongbinga ɓasɨ kamʉkʉngʉlya. Takakʉnga Kunzi ambɛ amuitisi ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi ka ɔɓɨlɨ nɨnɔ amʉmakaga mino. Pisi ko ngu kakɨ, amusingyi kotulyoso mʉsasa kunu manza na ligubo kunu ka baya. 12 Kika ɓɛyɔ, lino ka Mombukwono-dosu Yeso avatʉ ɨbɨba, na ɨyɨ amʉpátʉ gɔnɨ ɨbɨba. Nɨyɔ yasɨ a ɨzɨyɔ ko Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

2

Kambwa wa yigoku ka Mombukwono-dosu

1 Bamamakɨ, ka nɨlɔ ondi yigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na mʉmʉkana kusu ka kpɔlɔ kakɨ, takamʉkʉnga ambɛ: 2 mʉmbanzʉ kamʉɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ la kigoku ka Mombukwono-dosu itulyonini, wikoni mambɛngɨ ɓɨdʉʉʉ, makoɓongonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ɓakika kanzɨna pisi ka ɓugyalandʉ ikanɨ pisi ka ɓomongoni ikanɨ pisi ka balʉwa ɓɛ apʉnya ku kusu, makoɓinikyononitɔgʉ. 3 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka. A ɓɛyɔ, kambwa lɨsyɛ li nɨlɔ kaɨtʉlyana, ɓatʉ ɓudingi ɓakya ndɛkɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi, kumbuso yi, Mʉgya-manyɛ nɨnɔ apʉtɨkana ndɛkɛ ka muliɓo, ipupisoku sɛ kʉwa. 4 Amʉya ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓobibisaga abɛ kika nɨmɔ ko Kunzi. Ɨnda ndɛkɛ kaisopisogo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Kunzi.

5 Makɛgʉ ɓata katamana ɓɛ namʉtʉmbʉlyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ku kunu? 6 Makaiba luki tino lɔ akakpɨngba Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ mbɨya wanʉ. Ɨyɨ odoku ndɛkɛ ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ Kunzi abisilya ndɨ. 7 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɨyɨ Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ opungoni ndɨ ligubo kakɨ ɓɨpɛlɛ. Luki limoti, opuponoku ndɛkɛ iba mʉtʉ yi nɨnɔ akakpɨngba mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ kɛgʉ ɓata. 8 Nɨyɔ Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ ipupisa ndɛkɛ, Mombukwono-dosu Yeso amwɔ ndɛkɛ na ɔhʉ wa mʉnɔkʉ aka, alumwisogo no ngu nɨyɔ ipupisoku ndɛkɛ noyu. 9 Mʉgya-manyɛ odoku ndɛkɛ no ngu ka Abɨlɨ, agya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga dididi, mokingyosi na makpʉmʉka ma ɓɔngɔ. 10 Agya ndɛkɛ makpʉmʉka manyɛnyɛ ka ɓopisiɓi ɓayasɨ kaʉɓɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi koɓungogo. Ɓoɓunganga ndɛkɛ kyɛ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ na kapa lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ akwanana ndɨ kauhukuso. 11 Kinili, Kunzi utikilyoni kʉwa ngu ya kʉɓɔɓɔkʉ kauɓungusogo ɓɛkyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka la ɓɔngɔ. 12 Kinili, ɓʉmakyatʉ ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, ɓanogwa magyagya ka lɨkpʉmʉka lanyɛ.

Kunzi amupunogoni ndɨ kainiso na muhukuso

13 Ɓamamakɨ, iɓusu, tokwononi kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ ko bulya kunu yi nɨɓɔ Kunzi amʉpa. A ɓɛyɔ, Kunzi amupunogoni ndɨ iɓunu katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ kyɛ minisoni na muhukuso. Lɨmbɛngɨ-Lotu amuɓuɓisatʉ kyɛ baya kunu a ya kɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. 14 Kunzi amʉmakaga ndɨ kaika ɓɛyɔ pisi ko

2:4 2:4 Wanda ka Danyɛlɛ 11:36; Ezekieli 28:2.

Mongoni Manza nɨnɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ. Ɨyɨ apa ndɨ ɓɛ winisononi na ɨbɨba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
15 Kinili ɓamamakɨ, wigwinonogoni na wikoni ɓakɨtʉlya ka mʉtʉʉ
nɨmɔ tamʉpá ndɨ, iki pisi ka mʉnzɨna ɨkanɨ ka balʉwa kusu.
16 Kunzi Obosu nɨnɔ atɨpa ndɨ, na pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, atitumisaga
mambɛngɨ ɓongbinga ɓasɨ, atɨpá mʉtamanagɨ manza. Takaʉkʉnga pa
imoti na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓɨkpɛ ambɛ, 17 ɓamutumisi
mambɛngɨ, ɓamʉpá ngu kagya masyɛ masɨ lɨkpʉmʉka lanza pisi ka
yɨgya yanza na mʉnzɨna.

3

Pɔlɔ akakʉnga ɓɛ ɓʉlʉmbɨlyɨ

1 Ɓamamakɨ, ka muliɓo, tilumbilyoni kyɛ lɨkpʉmʉka ka
Mombukwono-dosu ɨtʉlyanɨ ɓɨgala-gala ka ɓapa ɓayasɨ na avɨ ɨbɨba,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ o mino kaigyonoso ku kunu. 2 Tilumbilyoni gɔnɨ
Kunzi kyɛ atɨkʉlagɨ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓʉɗɨya. A ɓɛyɔ,
kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓɔ ɓa na baya.
3 Luki limoti, Mombukwono-dosu a mʉtʉ walɨngʉnʉ, amutumisatʉ
ndɛkɛ no ngu, amuɓuulyogo ka Mʉgya-manyɛ. 4 Taɓakɨgʉmya ku
kunu pisi ka Mombukwono-dosu. Ta na baya ambɛ makagya nɨlɔ
tamuɓikyi na midukulogo kagya yi. 5 Mombukwono-dosu okpokyonisi
mambɛngɨ kunu, mika na sɨpananɨsɔ no Kunzi, mika na aɗalʉ mʉnda
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.

Okwononi mʉtʉ wasɨ agyɨ ligubo

6 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito ambɛ makosyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓakapagɨgʉ ligubo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ nɨmɔ tamʉpá ndɨ.
7 Iɓunu ɓamombukwono-donu makaiba ɓɨnza ɓɛyɔ makwanano mino
kaɓyɛ yɨgya kusu. A ɓɛyɔ, iɓusu takɛgʉ ndɨ ɓavivo ngbingo yi
nɨnɔ tikaga ndɨ mino pa imoti na iɓunu. 8 Takɛgʉ ndɨ ɓatʉ
ɓakɨkʉkʉngya luga kunu. Luki limoti, tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya, tupo
ɓɨdapaɗa. Tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu. 9 Takwananatʉ ndɨ kamʉkʉnga ɓɛ
tisingyoniku, luki limoti, takagyagɨgʉ ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ta ndɨ na mʉsasa
ɓɛ tamʉpí likingyosi ɓɛ gyogoni abɛ iɓusu. 10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ
tikaga ndɨ mino ku kunu, tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kakya
kagya ligubo, kolyolyonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.»
11 Luki limoti, takaʉkana mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ luga kunu ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓikaga payaya, ɓakapagɨgʉ ligubo, ligubo kaɓʉ kʉwa asɨ nɨ ɓanvɛnvɛ
aka. 12 Takaʉkpamya inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ na kaʉpá mʉtʉʉ ko lino
ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambɛ ɓagyɨ ligubo ɓongbinga ɓasɨ,
ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti kaɓʉ ka ɓamombukwana-daɓʉ.
13 Iɓunu, ɓamamakɨ, makuponitɔgʉ kagya ɓʉnza. 14 Mʉmbanzʉ
koboilyi kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨma tamupí ka balʉwa yi nɨmʉ, mumiboni
ɓɨnza, makasyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ kyɛ ɨmʉkanɨ suni. 15 Makavonitɔgʉ
sɛ abɛ mumuyoniso, luki limoti, mupóni mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
momonu.

Ɓʉɓʉnga na yuuso

16 Mombukwono-dosu nɨnɔ a mombukwana maziyɔ, amuɗukilyi
maziyɔ ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓopisi ɓayasɨ. Mombukwono-dosu iki
pa imoti na iɓunu ɓasɨ.
17 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ namukpikilyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ambɛ namumuu-
sogito. Nobisaga maɓɔkʉ ka ɓabalʉwa kamɨ ɓasɨ ɓɛyɔ, maɓɔkʉ kamɨ
nɨmɔ.
18 Ɨziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu
ɓasɨ.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmɯ. Pɔlɔ aga ndɨ ka gɯɗɯ wa Lisitilo kaɓɨkyaga Mongoni Manza kɯ Timotio ikaga ndɨ mino. Nɨyɔ Timotio ɯkana ndɨ mɯnzɨna ka Pɔlɔ, apɯnga ndɨ kaɓɨɓya Kilisito. Ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ ɓongbinga ɓasɨ, na ɓagyaga ndɨ gɔnɨ na ɨyɨ ligubo. Nɨyɔ Pɔlɔ ɯkanaga ndɨ ɓɛ ɓakilisito ɓa gɯɗɯ yimoti ɓɛnɛ ɓakapɨlya Kilisito mɯgɔngɯ, ikanɨ lɨkpɯmɯka limoti akakɨtanaga kɯ ɓɛyɔ, atɨkaga ndɨ Timotio kaɨnda kaɯpá mɯtɨwɨ. Atɨka kɯwa ndɨ ka Ɛfɛsɔ kaɨnda kautumiso ɓakilisito ɓi nɨɓɔ kɯ ɓɛyɔ mambɛngɨ.

Balɯwa yi nɨmɯ atakanya ndɨ kɯ ɓɛyɔ. Atomosya ndɨ gɔnɨ ɓɛ uɓikyiku ɓakilisito ɓɛ ɓiɓuulyito na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakaɯpá ɓambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza, ɯtɯmbɯlya gɔnɨ ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko na yɨgya ka makanisa, na ɓɛyɔ okwononi mino ɓɯpɯnagɨ ɓatɯ ɓakamalya makanisa.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka Ɓakilisito okwononi mino kaiko *1:3–3:13*
Nɨyɔ a ndɨ yakɨsɯma ko pisi yi nɨyɔ tapɯna ndɨ *3:14–4:5*
Pɔlɔ akapá Timotio mɯtɯɯ *4:6–6:21*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ko ngu ko Kunzi
Muhukuso kusu na Yeso-Kilisito nɨnɔ tobisogo mino mɯtamanagɨ.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ walɨngɯnɯ pisi ka baya.
Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuwonisili ɨzɨyɔ,
ɓɯmɨnyɨlya kumbu, ɓɯpá mazɨyɔ.

Okwononi kaɨmɨnya na ɓowonisilo ɓa kɯɓɔɓɔkɯ

3 Wika ka Ɛfɛsɔ aka mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nɯɓɨkya ndɯkɯ mino wa na
ndɯkɯ mino kaaga ka Makedonia. Kɯ ɓɛyɔ, a na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakapá
mɯtɨwɨ ma kɯɓɔɓɔkɯ, hɯɓɨkya ambɛ ɓasɨ. 4 Hɯɓɨkya ambɛ ɓasɨ
kaɯkana ɓabɨbɯ ɓaya ɓɔngɔ, pa imoti na ɓabɨbɯ ɓayo puponogo ka
ɓatɨtaɓɯ nɨɓayɔ kɛgɯ na muliɓo. Nɨlɔ lasɨ opupisaga ɓoɗongoso, nɨ
kɛgɯ na ɨzangɨya kodukula ligubo ko Kunzi nɨnɔ apága muhukuso pisi
ka baya. 5 Ɨsɨ ya mɯtɯɯ mi nɨmɔ a ɓɛ widukulogoni na sɨpananɨsɔ
nɨsɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ lanza, mika na tamanaga yanza na baya
ya lɨngɯnɯ. 6 Ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓosoni pisi, ɓoɓungogoni kɯwa ɨɓɯ ka
ɓoɗongoso ɓaya payaya aka. 7 Ɓapaga kaiko ɓowonisilo ɓa Mɯtɯɯ
ka Musa, luki limoti ɓakotombisyogigɯ nɨlɔ ɓikaga kaɓɨkya ikanɨ
ɓakibogigɯ makpɯmɯka mi nɨmɔ ɓikaga kaamalya mɔ.

8 A ɓɛyɔ, tibaga ambɛ Mɯtɯɯ a manza iba ɓakagya na imu ligubo
ɓɛyɔ okwononi mino. 9 Tokwononi ɓata gɔnɨ kaiba ambɛ ɓakobisogigɯ
mɯtɯɯ ko bulya ka ɓatɯ ɓongbingbili. Luki limoti, ɓobisogo ko
bulya ka ɓagya-manyɛ, ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓakɯkanagɨgɯ, ka ɓatɯ ɓɯɗɨya

na ɓatʉ ɓanyɛ, ko bulya ka ɓatʉ niɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ Kunzi ikanɨ
kaɓanga makpʉmʉka motu, niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ɓabaɓʉ ikanɨ ɓamaɓʉ, ko
bulya ka niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ɓɛngɛnɨ, 10 ka ɓatʉ ɓa ɓilya, ka ɓalʉkʉ niɓɔ
ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ, ka ɓatʉ niɓɔ ɓʉgabaga ɓɛngɛnɨ ka ɓusunzu,
ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ, ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɔgɔ silika na ɓɔngɔ, na ka ɓatʉ
ɓasɨ niɓɔ ɓamʉyaga mʉtʉʉ ma lingʉnʉ. 11 Mʉtɨwɨ mi a ka Mongoni
Manza nɨmɔ Kunzi ɛpá ndɨ. Mongoni Manza mi nɨmɔ otukyoku ko
Kunzi nɨnɔ wa lɨkpakpa la ɓʉnza.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

12 Nakamigisya Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɨbɨba, ɨyɨ nɨnɔ
ɛpága ngʉ ka ligubo kamɨ. Nakamigisya ɨbɨba kyɛ ɛmɨna ndɨ ɓɛ
nokwononito kagya ligubo kakɨ, 13 gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanzɨnaga ndɨ mino
yanyɛnyɛ ko bulya kakɨ, nanatʉmbwa, nanugyogyiso ɓatʉ kakɨ. Luki
limoti, Kunzi ekwilyoni kumbu, kyɛ masɨ nɨmɔ nagyaga ndɨ, nagyaga
ndɨ ka ɓungingi kyɛ nakɛgʉ ndɨ mubaya. 14 Mombukwono-dosu
ewonisiloni ndɨ ɨzɨyɔ yidingi, niniso na baya na sɨpananɨsɔ nɨsɔ
otukyoku pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. 15 Lɨkpʉmʉka la lingʉnʉ
nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ nɨlɨ: Yeso-Kilisito odoku
ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauhukusogo ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Ɨmɨ na mʉtʉ wa ɓʉnyɛ
kaʉmaga ɓatʉ ɓasɨ luga kaɓʉ, 16 luki limoti Kunzi ɛmɨnyɨlya ndɨ
kumbu. Kʉwa wa gʉ wa, Yeso-Kilisito owonisila ndɨ lɨmbɛngɨ lɨnda ko
bulya kamɨ, ɨmɨ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kʉgbɛ. A likingyosi ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ
ɓabaɨlya ndɛkɛ, ɓinisa na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 17 Tapíni Ngama
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ɨbɨba, tabibiso ɓongbinga ɓasɨ, ɨyɨ Kunzi nɨnɔ a
mʉkaka, nɨnɔ kokwogigʉ na nɨnɔ takamɨnagɨgʉ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

18 Timotio mikamɨ, nakaʉpá mʉtʉʉ mi nɨma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ a ndɨ mino ko bulya kakʉ. Lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ lɔ ʉpá ngʉ ya kʉlanana lʉnga lanza. 19 Ɓuulyaga baya kakʉ na
tamanaga yanza. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓosoni tamanaga yanza kadwɛ kʉ kwa
kʉ baya kaɓʉ oɓungogoni mino. 20 Imeneo ɨɓʉ na Alesandulia ɓa luga
ka ɓatʉ ɓi niɓɔ. Nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka * kyɛ ɓakibonononito ɓata
katʉmbwa lino ko Kunzi.

2

Mʉtʉʉ ko bulya malʉmba

1 Kambwa wa lɨkpʉmʉka lasɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ windoni ko Kunzi
na mokungoni, na malʉmba, na yɨtatanaga na mamigisya ɨbɨba ko
bulya ka ɓatʉ ɓasɨ. 2 Okwononi kaʉlʉmbɨlya ɓangama na ɓatʉ ɓasɨ
niɓɔ ɓa ka ɓapa ɓayakpʉkpʉ iba tiki ɓɨnza, ɓipisiii, tika na yɨgya
yanza, ɓakigwinonogo ɓɨnza no Kunzi. 3 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lanza
na liɓosilo Kunzi, Muhukuso kusu, 4 nɨnɔ apaga ɓɛ ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓinisoni na muhukuso, ɓibo lɨkpʉmʉka la lingʉnʉ. 5 A ɓɛyɔ, Kunzi
a ɓemoti aka, nɨnɔ obiso yʉkanana lugo ko Kunzi na ɓambanzʉ a
ɓemoti. Mʉtʉ yi, nɨ Yeso-Kilisito. 6 Ɨpá ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-
dakɨ yi abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓasɨ. Agya ndɨ ɓɛyɔ wa ngbingo
ɨtʉlyana ndɨ mino kowonisila ɓɛ Kunzi apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓinisoni
na muhukuso. 7 Kinili ɓebisa ndɨ mino mʉkʉkʉwa na atʉtʉmbwa

* **1:20** 1:20 nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka Abɨlɨ: wanda mʉtʉmbʉlagɨ ka 1 Ɓakol. 5:5.

kauwonisilo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda lɨkpʉmʉka la baya na la lɨngʉnʉ. Nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɔngɔ, nakaɓɨkya lɨngʉnʉ aka.

Yɨgya ka ɓalʉkʉ na ɓoko

8 Nakapa nɛkɨ ambɛ ka ɓapa ɓayasɨ, ɓalʉkʉ ɓalʉmbagɨ kanɨ ɓononini maɓɔkʉ motu kʉgʉ, nɨ ɓakɛgʉ na ɗɨya nɨ ɓakɛgʉ kasaana. 9 Na gɔnɨ, nakapa ambɛ ɓoko ɓimokisyogi ɓɛyɔ okwononi mino, kanɨ kɛgʉ na yiwonisilo ikanɨ kagya kʉwa kʉgbɛ. Ɓakilukisonitɔgʉ tukatʉ tɨmbanga, ɓakimokisyonitɔgʉ makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaibongiso makpʉmʉka ko singasʉ, ikanɨ kaimokisyo ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ, 10 luki limoti, ɓiki na yɨgyɨgyɨlya yanza ɓɛyɔ okwononi mino ko ɓoko nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓaɓangaga Kunzi. 11 Ɓoko ɓokwononi kaʉkana mʉtɨwɨ kanɨ ɓaɓʉdakyana ɓiwo, na lɨmbɛngɨ la kisiso. 12 Nakakpomyigʉ ɨmɨ muko kapá mʉtɨwɨ, ikanɨ kaiko kʉgʉ ka mʉlʉkʉ, luki limoti, iki ɨyɨ mʉdaka ɓiwo. 13 A ɓɛyɔ, ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kagya Adamʉ, kʉwa wa Ɛva. 14 Kɛgʉ Adamʉ nɔ ɓaɓɔ ndɨ, luki limoti muko nɔ ɓaɓɔ ndɨ, oɓuna mʉtʉʉ ko Kunzi. 15 Luki limoti, muko inisa ndɛkɛ na muhukuso pisi kaɓʉkʉtaga, kiko sɛ kanɨ igwinonogini ka baya, ka sɨpananɨsɔ, ka yiɓuɓiso na kaika ɓitombiii.

3

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kaamalya kanisa

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, a la lɨngʉnʉ: mʉmbanzʉ kapa kaamalya ligubo la kanisa, iba opo ligubo lanza. 2 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mʉtʉ wa kamalya kanisa iki mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Okwononi ɓɛ iki na muko ɓemoti aka, iki mʉtʉ wa kiginyilyo, iki mʉtʉ mutombisya lɨkpʉmʉka na mʉtʉ nɨnɔ okwononi, iki mʉtʉ wa kʉtɨlya ɓobiko na mʉtʉ wakiba kapá mʉtʉʉ. 3 Kikonito adangbala wa makana, ikanɨ mʉtʉ wa ɓonduyi, luki limoti iki mʉtʉ wo tombii, na wa mazɨyɔ. Kikonito mʉtʉ wa mʉsasa mo ɓuyi. 4 Okwononi kaiko mʉtʉ wa kamalya ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza, anʉtɨwa ɓomikakɨ, iba ɓiki ɓomiki ɓakʉkana na nɨɓɔ ɓa ɨbɨba. 5 A ɓɛyɔ, mʉtʉ kibi kaamalya ndaɓʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ, oɓuulyaga kʉwa kanisa ko Kunzi lɨkɨ? 6 Kokwononigʉ kaika mʉtʉ wambɨya ka baya, kyɛ lɨmbɛngɨ la ɓugindo kamingyoni, ogulya ka mʉngɨmbɔ ɓɛyɔ mumuyoniso ogulya ndɨ mino. 7 Okwononi gɔnɨ ɓɛ iki mʉtʉ nɨnɔ ɓatʉ ɓa kunzi ɓika kanzɨna yanzanza ko bulya kakɨ iba ɓakaminonito ɓɨdɛ, igwinono ka kpaka ka mumuyoniso.

Ɓɛyɔ ɓadiakɛlɛ ɓokwononi mino kaiko

8 Ɓadiakɛlɛ ɓokwononi gɔnɨ kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba na nɨɓɔ ɓalɨngʉnʉ. Ɓokokwononigʉ kaiko ɓadangbala ɓa makana ikanɨ kakɨsa ɓuyi ko pisi yanyɛ. 9 Okwononi ɓiki ɓakigwinonogo ka baya ya lɨngʉnʉ nɨlɔ inisa pa imoti na tamanaga yanza. 10 Okwononi kaʉndɨlya, kika kanɨ ɓakinisigʉ na ɨɓɔ, ɓakwanana kagya ligubo la ɓʉdiakɛlɛ. 11 Ɓoko kaɓʉ ɓokwononi kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba, ɓakikonito ɓatʉ ɓakudwonoso ɓambanzʉ ko pisi ya ɓalʉmɨ, luki limoti ɓiki ɓatʉ ɓa kiginyilyo na ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ka ɓopisi ɓayasɨ. 12 Okwononi ɓɛ diakɛlɛ iki na muko ɓemoti aka, ika mʉtʉ wa kʉmamalya ɓomikakɨ ɓɨnza na ndaɓʉ kakɨ yasɨ. 13 Ɓadiakɛlɛ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓɨnza, ɓa na

ɨbɨba, ɓakwanana kaɓɨkyaga lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ mongoni ma baya nɨmɔ tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito.

Dikidi nɨyɔ Kunzi atiwonisilo

14 Nukpikilyi moɓiso mi nɨma kanɨ na na mʉtamanagɨ kaɨnda ɓɨkwa kaʉnda. 15 Luki limoti, nakolipyo kodoku, balʉwa yi nɨmʉ kʉwa nɔ
owonisila ɓɛyɔ wokwononi mino kaiko luga wa lɨvananza ko Kunzi,
isi yi ɓɛ kanisa ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Iyu yɔ a lɨdʉlʉ na muɓumbe
ma lɨngʉnʉ. 16 A ɓɛyɔ, dikidi ya baya kusu a yidingi:
Ipupisoku ndɨ abɛ mikya-ɓambanzʉ.
Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili.
Ɓamalaika ɓamɨna ndɨ.
Ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ.
Ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.
Ɓaɗokisa kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɨbɨba.

4

Mʉtʉʉ ma kʉɓɔɓɔkʉ

1 Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ ko ngbingo wa mupipilo,
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasaga ndɛkɛ baya kaɓyɛ lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ na
mʉtɨwɨ ma lɨbɨlɨ. 2 Ɓatʉ ɓa ɓokoli na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓʉɓɔɓɔgɔtʉ
ndɛkɛ. Mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ okwoni abɛ ɓakabʉsya ndɨ na
ngwɛyɨ nɨyɔ angbamyaga no ɓuku ɓɨngbʉ. 3 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨwaga
ɓɛ kokwononigʉ kavanana ikanɨ kalya malɨlɨ magɔgɔ. Luki limoti,
Kunzi agya ndɨ malɨlɨ nɨmɔ ɓɛ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya, ɓibo lɨngʉnʉ,
ɓalyagɨ kanɨ ɓamigisilyini ɨbɨba. 4 Wɨna sɛ, masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ a
manza, kɛgʉ na nɨlɔ okwononi kakya, luki limoti okwononi kamigisilya
Kunzi ɨbɨba kambwa kalya. 5 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ko Kunzi na malʉmba
oitisaga luki lasɨ lanza kambwa ko Kunzi.

Mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito

6 Wakuzukilyogo ɓomomosu lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨngbanganya, wika
mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito. Ko pisi yi nɨyɔ, wowonisila
ɓɛ wakokwiso lɨmbɛngɨ kakʉ na lɨkpʉmʉka la baya na mʉtɨwɨ ma
lɨngʉnʉ nɨmɔ ʉkana ndɨ. 7 Luki limoti, kyatʉ ɓabɨbʉ ɓayagbalɨ nɨɓayɔ
kɛgʉ kaɓyɛnɛnɛ na baya. Gya yapʉ kaika wakigwinonogo no Kunzi.
8 Ɓazʉna ɓayapʉpʉ a na ɨzangɨya yɨkɛɗɛ. Wɨna sɛ, kaigwinonogo no
Kunzi a na ɨzangɨya ka ɓopisi ɓayasɨ kyɛ apága mʉtamanagɨ ka ɔɓɨlɨ
wambɨya wanʉ, atɨwanyaga nɨnɔ akodoku. 9 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a la
lɨngʉnʉ, nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ. 10 A ɓɛyɔ, takiko
kaigyogyiso na kaʉlanana, a asɨ kyɛ tobisoni mʉtamanagɨ kusu ko
Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ, ninɔ a Muhukuso ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ ka nɨɓɔ
ɓabaɨlya.
11 Ɓɨkyaga, wapá mʉtɨwɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. 12 Mʉmbanzʉ
kundungulyogonito ɓɛ kyɛ wa miki. Luki limoti, wika likingyosi lanza
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa baya, iki ko pisi ya mʉnzɨna, iki ko pisi ya yɨgya, iki
ko pisi ya sɨpananɨsɔ, iki ko pisi ya baya ikanɨ ko pisi ya ɔɓɨlɨ wanza.
13 Hʉtangʉlyaga ɓambanzʉ Moɓiso, hʉtɨwa, huwonisilo, kadwɛ kʉ
kwakʉ nodoku ɓanʉ mino. 14 Wakoɓusolonitɔgʉ apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-
Lotu nɨnɔ a kʉsɔ kakʉ. Winisana ndɨ na ɨyɨ wa ɓogyalandʉ ɓanzɨna
ndɨ mino na wa ɓambɔkʉ ɓubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ. 15 Bisatʉ

lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ, wɨpá mino, iba ɓatʉ ɓasɨ ɓɨnɨ ɓɛyɔ wo mino kaidukulogo. 16 Wɨmɨnyatʉ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wɨmɨnya gɔnɨ ka mʉtɨwɨ kakʉ. Wigwinanagatʉ na imu ɓɨnza. Wakagya ɓɛyɔ, ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi winisa na muhukuso, uhukuso gɔnɨ nɨɓɔ ɓika kaʉmʉkana.

5

Mʉtɨwɨ ka nɨɓɔ ɓabaya

1 Wakayoyisonitɔgʉ mbɔkʉ-mbɔkʉ no ɓou, luki limoti mʉtɨwa ɓɨwɛsɛɛ abɛ abakʉ. Hʉtɨwa ɓomikya-ɓawanza abɛ ɓamamakʉ, 2 ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ abɛ ɓamakʉ, ɓomikya-ɓasɨka abɛ ɓasalɨ kakʉ, pisi ka ɔɓɨlɨ wanza.

3 Hubibiso ɓowoko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa kɛgʉ na mʉmbanzʉ. 4 Luki limoti, woko kika na ɓomiki ikanɨ ɓomiko-mikakɨ, okwononi mbɛyɨ ɓɛ ɓowonisili baya kaɓʉ ka lɨvananza kaɓʉ ɓɨkpɛ. Ɓumigisya ɓaɓʉkʉta-kaɓʉ na ɓatɨtaɓʉ ɓʉnza nɨɓɔ ɓʉgyɨlya ndɨ kyɛ Kunzi apaga ɓɛyɔ. 5 Woko walɨngʉnʉ nɨnɔ kɛgʉ na mʉmbanzʉ, obisaga tamanaga kakɨ ko Kunzi. Biti na lɨsyɛ ikaga kalʉmba, anobiso yangya kakɨ ko Kunzi. 6 Luki limoti, woko nɨnɔ wa mʉsasa manyɛ ɓikpo, ikaga nɨ okwoni ndɨ ɨyɨ gʉtʉgʉ kanɨ a mbɛyɨ muɓisi aka. 7 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ wokwononi kauzukilyogo ɓowoko nɨlɔ, iba ɓakikonito na ɓɛɓɔ. 8 Mʉmbanzʉ kumumuli ɓava-kʉkakɨ, na kʉgbɛ nɨɓɔ ɓa lɨvananza kakɨ ɓɨkpɛ, iba osini baya kakɨ. Mʉtʉ nɨnɔ a wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ kanoboilyigʉ.

9 Wakapa kava mʉmbanzʉ abɛ woko, okwononi iki na ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya (60). Okwononi gɔnɨ iki mʉtʉ yi nɨnɔ avanana ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti aka. 10 Okwononi ɓɛ ɓamibitɔ gɔnɨ ko pisi ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ yanza. Okwononi ɓɛ iki mʉtʉ nɨnɔ ukwisa ndɨ ɓomikakɨ ɓɨnza, nɨnɔ ʉtɨlyaga ndɨ ɓobiko, nɨnɔ ʉsʉkʉsaga ndɨ ɓatʉ ko Kunzi magʉ*, nɨnɔ usingyaga ndɨ ɓatʉ ɓa kigyogyiso, na nɨnɔ agyaga ndɨ ɓʉnza ka ɓopisi dididi.

11 Luki limoti, wakukpikonito ɓowoko nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓasɨka aka kyɛ mʉsasa mʉvanana kʉgya, ɓapá Kilisito mʉgɔngʉ, 12 ɓɨmakya ka mʉngɨmbɔ kyɛ ika kanɨ ɓaɓunini agʉmɛ nɨnɔ ɓagyilya ndɨ ka mambwa. 13 Yɛkɨ ɓakikogigʉ na tʉmatʉ tɨgya, ligubo kaɓʉ kʉwa asɨ kaamama aka ɓɨgbagba gba ko bomiso ɓaya ɓandaɓʉ. Na ɓata, ɓikaga ɓatʉ ɓa ɓalʉmɨ, ɓanogulyo ka makpʉmʉka gbalɨ na kanzɨna nɨlɔ kokwononigʉ. 14 Kinili, nakapa ambɛ ɓowoko nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓasɨka ɓavananɨ, ɓaɓʉkʉtɨ, ɓamʉmʉla ɓandaɓʉ kaɓʉ, iba ɓomuyoniso ɓakinonito no pisi nɨyɔ ɓatigwi mino na ɨɓɔ. 15 A ɓɛyɔ, ɓowoko ɓagɔgɔ ɓogwini ɓi, ɓaga kaɓɨɓya Abɨlɨ. 16 Luki limoti, mʉtʉ ko Kunzi muko yi kika na ɓowoko ka lɨvananza kakɨ, okwononi abɨnɨkɨ ɓuti kaɓʉ. Kʉwa wa gɔ wa, kanisa akwanana kaʉbɨnɨka ɓowoko nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa kɛgʉ na ɓambanzʉ, kanɨ kikigʉ kʉwa na ɓuti kʉgbɛ.

17 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓɨnza, ɓokwononi kaiko na mʉkalya nganga yɨɓa, kʉgbɛ ka nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga Mongoni Manza, ɓanatɨwa. 18 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Wakakondilonitɔgʉ ngɔmbɛ mʉnɔkʉ kanɨ anatikila nganʉ†.» Aɓɨkya

---

* **5:10** 5:10 ʉsʉkʉsaga ndɨ ɓatʉ ko Kunzi magʉ: Wanda gɔnɨ Luka 7:44ɓatɨlyaga ndɨ mubiko ɓɛyɔ. † **5:18** 5:18 anatikila nganʉ: Wanda ka 1 Ɓakolito 9:9na mʉtʉmbʉlagɨ mi.

gɔnɨ ɓɛ: «Mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ.» [19] Ɓakasʉngʉlya
mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa, wakoboilyonitɔgʉ mbɛyɨ kiki asɨ ka mʉnɔkʉ
ka ɓadɛmʉ ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa. [20] Huyoyiso nɨɓɔ ɓakagya ɓʉnyɛ ko
misa ka ɓambanzʉ iba ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓangɨtɔ gɔnɨ. [21] Nakaʉɓɨkya
kambwa ko Kunzi, kambwa ka Yeso-Kilisito na ɓamalaika ɓotu, ambɛ
gwi mʉtʉʉ nɨmɔ kanɨ wakakugʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka na
mʉlɨlɨ. [22] Wakikonitɔgʉ ɓɨgala-gala kabisilya mʉmbanzʉ maɓɔkʉ kapa
ligubo ka kanisa. Wakomotikononito gɔnɨ na ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ
kaɓʉ. Wiɓuulya kʉgbɛ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.
[23] Ko bulya yigomisaga kakʉ ya mʉma, na ko bulya ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ
kakʉ, wakomwogɔnitɔgʉ asɨ liɓo aka, luki limoti mwagatʉ gɔnɨ mino
ɨkya vinya. [24] Ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ inisaga ɓɨngbanganya kanɨ
ɓakanakugʉ ngbanga. Luki limoti, nɨɓɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ipupisaga
kumbuso. [25] A ɓɛgɛyɔ, yɨgya yanza inisogo ɓɨngbanganya, gʉtʉgʉ nɨyɔ
kinisogigʉ ɓɨkwa kakwananɨgʉ kaiko yakɨsʉma.

6

[1] Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ɓosunzu ɓokwononi kaʉɓanga ɓamombukwana-
daɓʉ kʉgbɛ iba ɓakosikogonitɔgʉ lino ko Kunzi na kaɨna mʉtɨwɨ kusu
ɓɨdɛ. [2] Nɨɓɔ ɓamombukwana-daɓʉ ɓa kʉsɔ wa baya, ɓakuminonito
ɓɨdɛ kyɛ ɓa ɓamamaɓʉ ka baya. Luki limoti, ɓokwononi kaugugubya
ɓɨnza kʉgbɛ kyɛ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisanaga na ɨzangɨya
kaɓʉ ɓɔ, ɓa ɓatʉ ɓa baya nɨɓɔ Kunzi ʉpaga.
Nɨlɔ wokwononi kaʉtɨwa na kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ilu nɨlɔ.

Mʉtɨwɨ ma kʉɓɔɓɔkʉ na ɨzangɨya ya lɨngʉnʉ

[3] Mʉmbanzʉ kapá mʉtʉʉ modi, kanɨ kɛgʉ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka
la lɨngʉnʉ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ikanɨ mʉtʉʉ nɨmɔ
akaɓyɛnɛnɛ na baya kusu, [4] mʉtʉ yi nɨnɔ a na lɨmbɛngɨ lidingi na
kibigʉ luki. Mʉsasa ma ɓoɗongoso na mosooni ko bulya isi yo mino,
a kʉsɔ kakɨ abɛ koloɓu. Lɨkpʉmʉka nɨlɔ apága kʉwa imi, mosooni,
mosikoni, tamanaga yanyɛ, [5] na ɓoɗongoso kanɨ kɛgʉ na muliɓo na
ɓatʉ nɨɓɔ yimibo kaɓʉ adangbɨkana, ɓaɓʉsala lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
Ɓasɨmaga ɓɛ kabaya Kunzi a pisi ya kinisono na lɨngama.
[6] A lɨngʉnʉ ɓɛ kabaya Kunzi a ɨzangɨya yidingi kika kanɨ wa na
ɨgyagya na nɨlɔ wa nolu. [7] A ɓɛyɔ, takodokugʉ ndɨ no luki kʉnʉ ka
ɔɓɨlɨ, takɨgɨgʉ ndɛkɛ nolu ɓɛgɛyɔ. [8] Kinili, takika na malɨlɨ na ɓotu,
a ɓɨnza. [9] Luki limoti, nɨɓɔ ɓapaga kaiko na lɨngama ɓogulyaga ka
kʉɓɔɓɔkʉ, ɓigwinono ka kpaka pisi ka mʉsasa dididi ma ɓungingi na
manyɛnyɛ nɨmɔ uɓungusogo ɓambanzʉ, ʉpʉta. [10] A ɓɛyɔ, mʉsasa mo
ɓuyi a litino la mʉgbɛ ɓa ɓʉnyɛ dididi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ na
inguo ya mʉsasa mɨ nɨmɔ ɓogwoni ndɨ ka baya, ɓogulya ka yigyogyiso
yakpʉ.

Mʉtʉʉ ma muliɓo

[11] Luki limoti, ɨwɛ mʉtʉ ko Kunzi, nyɨkatʉ makpʉmʉka nɨmɔ. Kɨsa
ɓungbingbili, wigwinonogo no Kunzi, na baya, na sɨpananɨsɔ, na
lɨmbɛngɨ lɨnda na ɓʉwɛsɛɛ. [12] Hʉlanana lʉnga lanza ko bulya ya baya,
wigwinonogo na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kyɛ Kunzi ʉmaka ndɨ ko
bulya yi, ngbingo yi nɨnɔ wozukaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka la baya kakʉ

5:18 5:18 Wanda ka Yɨgɨlya 25:4; 1 Ɓakolito 9:9; Matayɔ 10:10; Luka 10:7.

ko misa ka ɓatʉ ɓudingi. 13 Nakaʉɓɨkya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ko misa
ko Kunzi nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ ka makpʉmʉka masɨ, na kambwa ka Yeso-
Kilisito nɨnɔ ozukaga ndɨ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ kambwa ka Pɔsɔ Pilatʉ
ɓɛ: 14 Ɓuulyaga mʉtʉʉ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ, wika ɓitu kanɨ wa kɛgʉ na ɓɛɓɔ
kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito opuponoku ndɛkɛ
mino. 15 Opuponoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Kunzi oɓungusyaga
ndɨ. A Kunzi nɨnɔ Mombukwana ngu, a ɓemoti aka, a lɨkpakpa la
ɓʉnza, a Ngama ka Ɓangama, a Mbʉkwono ka ɓamombukwono-
dosu. 16 Kokwogigʉ ɨyɨ, ikaga ka ɓʉngbanganya nɨɓɔ mʉmbanzʉ
kakwananɨgʉ kakpʉɗa. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aminoni, kɛgʉ gɔnɨ
na mʉtʉ nɨnɔ akwanana kamɨna. Ɨbɨba kʉ kakɨ no ngu ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓa lɨngama

17 Hʉɓɨkya nɨɓɔ ɓa na lɨngama ka ɔɓɨlɨ wa mbɨya-mbɨya wanʉ ambɛ
kupónitɔgʉ ɓugindo. Ɓakobisonito mʉtamanagɨ kaɓʉ ka mukumbo
nɨmana mʉpʉtɨkana ma. Luki limoti, ɓɨgʉmyɨ ko Kunzi nɨnɔ atɨpága
makpʉmʉka masɨ mudingi ɓɛ kyɛ togwi nomu magyagya. 18 Hʉɓɨkya
ambɛ ɓiki kagya ɓʉnza, ɓiki ɓatʉ ɓa lɨngama pisi ka yɨgyɨgyɨlya
yanzanza, ɓanatʉngbʉlana na lɨmbɛngɨ lanza, ɓanʉpápa gɔnɨ ɓatʉ
ɓagɔgɔ. 19 Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓibisilyo ndɛkɛ alɔngɔ wanza na nɨnɔ
kapʉtɨkanɨgʉ ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ akodoku iba ɓinisi ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ
walɨngʉnʉ.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

20 Ɨwɛ Timotio, ɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ winisa nolu ɓɨnza. Wasa
ɓoɗongoso ɓaya payaya nɨɓayɔ kɛgʉ na ɨzangɨya ko pisi ya baya. Ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓasɨmaga ɓɛ a yimibo ambɛ kanɨ a kʉɓɔɓɔkʉ. 21 Ko bulya
yimibo yi nɨyɔ aka yɔ, baya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓi nɨɓɔ odongbikononi.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmʉ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Ɓawai-dakɨ ɓasɨ ɓapɨkɨta ndɨ, ɓasa ɓɨyatʉlʉ. Luka nɨnɔ mʉnganga aka nɔ kasagʉ ndɨ. Pɔlɔ iba ndɨ ɓɛ ngbingo kakɨ itulyonini, otigoli kʉwa kukwakʉ aka. Kinili, akpikilya kʉwa ndɨ Timotio kapá mʉtɨwɨ, kyɛ ava ndɨ abɛ mikakɨ ɓɨkpɛ.

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wa muliɓo nɨmʉ. Akpɨkilya ndɨ kʉsɔ yi ɓɛ igwinonogi yapʉ ka baya abɛ ɨyɨ, iki na lɨmbɛngɨ lɨnda kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ka Yeso, gʉtʉgʉ ɓakiko kagyagya. Iki gɔnɨ kaɨmɨnya na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ kaɓyɛ ɓɛyɔ Mongoni Manza aɓɨkyaga mino. Pɔlɔ omotiloku ɓɛ ʉlananatʉ ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ lʉnga, lʉnga lanza, a kʉwa ɓuwobi kaɨnda ka Mombukwono-dosu. Opipiloku ɓɛ Mukilisito wasɨ okwononi kagya ɓɛyɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Pɔlɔ akapá Timotio mʉtʉʉ *1:3-18*
Ɓɛyɔ mʉmbanzʉ okwononi mino kaiko sʉda wanza ka Kilisito *2:1-26*
Ɓambanzʉ ɓika ndɛkɛ ɓʉnɨ ka masyɛ ma muliɓo *3:1-9*
Kaigwinonogo yapʉ ka baya *3:10–4:8*
Yɨtangʉla, na yuuso ya muliɓo *4:9-22*

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi. Ɛtɨka kaɓɨkyaga mongoni ma agʉmɛ wo ɔɓɨlɨ nɨnɔ ta na ɨyɨ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. 2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ mʉpaka. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɨzɨyɔ, ɓʉmɨnyɨlya kumbu, ɓʉpá mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ nakagugubyo ɨbɨba na lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ ɓatɨtɛ ɓagyaga ndɨ mino. Biti na lɨsyɛ, namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nʉtamanaga mino ɓongbinga ɓasɨ ka malʉmba kamɨ. 4 Nɨyɔ nata-managa ɓɛyɔ uɗukusaga ndɨ mino ɓamomiso-miso, nogwa mʉsasa ambɛ nʉmɨnɨ iba lɨmbɛngɨ kamɨ otumi na magyagya. 5 Natamanagatʉ gɔnɨ baya kakʉ nɨyɔ ya lɨngʉnʉ, baya nɨyɔ ka tɨtakʉ mukoyi ɓɛyɔ ka Loisi, na nɨyɔ ka amakʉ ɓɛyɔ ka Euniki. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a gɔnɨ kʉsɔ kakʉ. 6 Kinili, nakautomosya ambɛ wakozunonito na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ʉpá ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ nubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ. 7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨpágʉ lɨmbɛngɨ la kʉɓangakʉ. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ atɨpága ngu, sɨpananɨsɔ na lɨmbɛngɨ lo tombiii. 8 Wakikonito nɛkɨ no suni kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko bulya ka Mombukwono-dosu. Wakikonito gɔnɨ no suni ko bulya kamɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya kakɨ. Luki limoti, baya kayigyogyiso pa imoti na ɨmɨ ko bulya Mongoni Manza kaɓyɛnɛnɛ no ngu nɨyɔ Kunzi ʉpá. 9 Ɨyɨ nɔ atɨpá muhukuso, atɨmaka kaika ɓatʉ kakɨ. Kɛgʉ ko bulya yɨgya yanza kusu, luki limoti, a ko bulya nɨyɔ osisilya ndɨ mino ɓɛyɔ na katiwonisilo ɨzɨyɔ kakɨ. Atɨpá ndɨ ɨzɨyɔ

yi nɨyɔ ko pisi ka Yeso-Kilisito kambwa kagya ɔɓɨlɨ. 10 Luki limoti, ɨzɨyɔ
yi nɨyɔ inisa kʉwa mbɨya wanʉ wa Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
odoku mino. Ɨyɨ nɨnɔ aɗɨtaga ngu ya kukwakʉ na katiwonisilo ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko pisi ya Mongoni Manza.
11 Kunzi ɛtwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza abɛ atʉtʉmbwa na muwon-
isilo. 12 Nakayigyogyiso ko bulya yi nɨyɔ. Luki limoti, na kɛgʉ mino no
suni kyɛ nakaiba ambɛ nɨgʉmya ka wanɨ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a no
ngu koɓuulyogo nɨlɔ ɛpá ndɨ kadwɛ ka lɨsyɛ la mupipilo. 13 Wiko kaɓyɛ
likingyosi la mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ nɨmɔ nuwonisilo. Wigwinonogo na
baya na sɨpananɨsɔ nɨsɔ tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito. 14 Ɓuulyogo
ɓɨnza ko pisi yo ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ a kʉsɔ kakʉ, mʉtʉʉ manza
nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.
15 Ɓɛgɛyɔ wo mino kaiba, ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Azia ɓesini ɓi. Figɛlɔ
na Ɛlɨmɔgɛnɛ ɓa luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ gɔnɨ ɓɔ. 16 Mombukwono-dosu
okwilyi lɨvananza ka Ɔnɛsifɔlɔ kumbu. A ɓɛyɔ, odogoku ɓi ɓongbinga
ɓasɨ ketumiso lɨmbɛngɨ, kanɨ kɛgʉ no suni kodoku kɛnda kʉnʉ ka
bɔlɔkɔ. 17 Nɨyɔ osiloku ka Lʉma, ɛkɨsa na kɛkɛlɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ
ɛmɨna ndɨ mino. 18 Mombukwono-dosu Yeso aminisitɔ ndɛkɛ ɓʉnza
ko Kunzi ka lɨsyɛ la mupipilo. Iyo, wakaiba ɓɨnza masɨ nɨmɔ ɛgyɨlya
ndɨ ka Ɛfɛsɔ.

2

Sʉda wanza ka Yeso-Kilisito

1 Ɨwɛ mikamɨ, kɨsa kaiko no ngu nɨyɔ okotukyoku pisi ka ɨzɨyɔ ka
Yeso-Kilisito. 2 Nɨlɔ ʉkana ndɨ kanɨ nakaɓɨkyaga kambwa ka ɓadɛmʉ
ɓudingi, hʉɓɨkyaga gɔnɨ ɨwɛ ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ nɨɓɔ ɓakwanana gɔnɨ
kaukitisilyogo ɓɛngɛnɨ.
3 Baɨlya gɔnɨ ka yigyogyiso abɛ sʉda walɨngʉnʉ ka Yeso-Kilisito.
4 Sʉda nɨnɔ ʉlananaga, kogulyogigʉ ka makpʉmʉka ɓinzenge-nzenge
ka ɓambanzʉ, kapa ɓɛ mombukwana-dakɨ ogwi magyagya na ɨyɨ.
5 Mʉtʉ nɨnɔ agyaga masindani ma mbangʉ, kakwananɨgʉ kopupo
tutungyo kanɨ akapɨkɨta gbalɨ. 6 Na ɓata, mʉtʉ yi nɨnɔ ɨkɔgɔ ɓungu
kadɨma tiko nɔ akwanana kaiko mʉtʉ wa mambwa kalya malɨlɨ mi.
7 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya lɔ, Mombukwono-dosu
ʉpátʉ ngu kotombisyo masɨ.
8 Mʉtamana Yeso-Kilisito nɨnɔ a ndɨ ka lɨvananza ka ngama Daudi.
Opupa ndɨ ka mbʉkʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni Manza mi nɨmɔ
nakaɓɨkyaga o mino kowonisilo. 9 Nakaigyogyiso ko bulya ya Mongoni
Manza mi nɨmɔ, na mʉkandila na selegeni abɛ mʉgya-manyɛ. Luki
limoti, lɨkpʉmʉka ko Kunzi kɛgʉ ilu la kɨkpɨkɨla. 10 Kinili, nakapɨlya
masɨ ko bulya ka nɨɓɔ Kunzi ɨpʉnɨlyaga. Nakagya ɓɛyɔ iba ɨɓʉ
ɓinisonitɔ gɔnɨ na muhukuso ko pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ɨbɨba
nɨyɔ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 11 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ a la lɨngʉnʉ:
Takokwo pa imoti na Kilisito, tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.
12 Takokibyo, talya ndɛkɛ na ɨɓʉ gɔnɨ ɓʉngama.
Takamanganya, atɨmanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
13 Takiki ɓongbingbili, ika ɨyɨ wongbingbili aka,
kyɛ kakwananɨgʉ kaɨmanganyɨlya ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.

Mugya-ligubo wongbingbili

14 Hutomosyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ, ʉɓɨkya ɓɨngbanganya
kambwa ko Kunzi ambɛ ɓakikonitɔgʉ kobiso ɓoɗongoso na ɓambanzʉ
ko bulya mino. Ɓoɗongoso kɛgʉ na ɨzangɨya kyɛ ʉpʉtaga nɨɓɔ
ɓikaga kaʉkana. 15 Gya ngu kainisono ko misa ko Kunzi abɛ mʉtʉ
wanza. Wiko abɛ mʉgya-ligubo nɨnɔ kikogigʉ no suni ko pisi ya ligubo
kakɨ, nɨnɔ aɓɨkyaga ka ɓungbingbili Lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. 16 Wasa
mʉnzɨna ma payaya, nɨmɔ a di na baya. Nɨɓɔ ɓakpakpɨkanaga na
imu ɓidukulaga kʉwa koɓungaga ɓyɨ no Kunzi. 17 Mʉnzɨna kaɓʉ
a kʉwa abɛ kʉmbʉɗʉ. Imeneo ɨɓʉ na Fileto ɓa luga ka ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ. 18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓungogoni ɓyɨ na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
Ɓonzingimosogo baya ka ɓambanzʉ, ɓanʉɓɨkya ɓɛ lipupupo kusu
ka ɓambʉkʉ igyonosoni ndɨ. 19 Luki limoti, muɓumbe mapʉ nɨmɔ
Kunzi obisa ndɨ a imu wa aka wa. Mʉnzɨna mi nɨmɔ ɨkpikaga
kʉgʉ yi nɨma: «Mombukwono-dosu umibatʉ ɓatʉ kakɨ», na gɔnɨ:
«Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mombukwono-dosu, asɨ ɓʉnyɛ.»
20 Kʉsɔ wa ndaɓʉ yidingi, kikogigʉ asɨ na makpʉmʉka ma ɔlɔ aka
ikanɨ nɨmɔ ma fɨza. Luki limoti, ɨkagatʉ gɔnɨ na nɨmɔ ma maɓaʉ na
nɨmɔ ma tʉkʉtɔ. Ɓigugubyogo na makpʉmʉka magɔgɔ ka ɓongbingo,
magɔgɔ ka ɓongbinga ɓasɨ. 21 Kinili, mʉmbanzʉ kasa muwonisilo ma
kʉɓɔɓɔkʉ mi nɨmɔ, ika kʉwa abɛ luki nɨlɔ ɓigugubyaga na ilu ka
ɓongbingo. Ika kʉwa ɨyɨ kamʉkana mombukwana-dakɨ aka, ika na
ɨzangɨya kʉ kakɨ. Ika gɔnɨ wakɨtʉlya kagya makpʉmʉka manzanza
masɨ.
22 Pɨkɨta mʉsasa manyɛ ma lɨwanza, wakɨsa ɓungbingbili, baya,
sɨpananɨsɔ, mazɨyɔ, pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓabibisaga Mombukwono-
dosu na lɨmbɛngɨ limoti. 23 Luki limoti, wasa ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi
na nɨɓayɔ kɛgʉ na ɨzangɨya. Wakaiba ɓɨnza ambɛ nɨyɔ yasɨ opupisaga
asɨ mosooni aka. 24 Wɨna sɛ, mʉgya-ligubo ko Kunzi kokwononigʉ
kasaana. Okwononi kaika na mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ. Iki mʉtʉ wakibo
kapá mʉtʉʉ na wa lɨmbɛngɨ lɨnda. 25 Okwononi kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ
ɓolutonogo na ɨyɨ mʉtʉʉ na lɨmbɛngɨ lawɛsɛ, opuso Kunzi anuikasa
mambɛngɨ kaiba lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. 26 Kʉwa wa, ɓakwanana ɓata
kainiso na tamanaga yanza, ɓahʉkaga ka kpaka ka mumuyoniso nɨyɔ
a ndɨ mino nɨ ugwini na kaubisa kagya sɨpananɨsɔ kakɨ.

3

Nɨlɔ odoku ndɛkɛ ka masyɛ ma muliɓo

1 Wibatʉ ɓɨnza amɓɛ ka masyɛ ma muliɓo, ika ndɛkɛ ngbingo
wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ. 2 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓika kʉwa ndɛkɛ kaɨpa asɨ
ɨɓʉ aka, ɓatʉ ɓa mʉsasa mo ɓuyi, ɓatʉ ɓa kɨbɨba na ɓa kɨbɨnɨka.
Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉtʉmbwa Kunzi, ɓatʉ ɓuɓuno mʉtʉʉ ka ɓaɓʉkʉta
kaɓʉ, ɓatʉ ɓubuɗiso lɨkpʉmʉka na nɨ ɓakɛgʉ kaɓanga makpʉmʉka
ko Kunzi. 3 Ɓika ndɛkɛ ɓapʉ, kanɨ ɓakɛgʉ no kumbu. Ɓika ndɛkɛ
ɓatʉ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, ɓatʉ ɓo ɓou, ɓatʉ ɓʉɗɨya
kanɨ ɓakɛgʉ kapa ɓʉnza. 4 Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉgyagyana, ɓatʉ ɓa
mʉ mapʉ na ɓakɨbɨnɨka. Ɓapaga ndɛkɛ magyagya ma ɔɓɨlɨ kakɨtaga
Kunzi. 5 Ɓinisanaga ndɛkɛ abɛ ɓatʉ ko Kunzi, luki limoti ɓanɨna
ngu kakɨ payaya. Wakikonito ka mʉɗɔngɔ ka inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓogulyaga ka ɓandaɓʉ, ɓanʉɓɔɓɔ ɓoko nɨɓɔ

2:19 2:19 Wanda ka Litatanga 16:5.

ɓabaɨlyaga makpʉmʉka masɨ. Ɓoko ɓi nɨɓɔ, ɓʉnyɛ ʉkʉkʉmɨlyaga ɓɨkɔkɔkɔ nɨ ɓakɛgʉ ɓakamaga ka baya. Ɓogulyaga kʉwa ka ɓopisi ɓaya mʉsasa dididi. 7 Ɓapaga ɓongbinga ɓasɨ ɓɛ ɓiki kaʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti ɓakibagʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. 8 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ * ɓobisa ndɨ mino ɗongoso na Musa, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓo mino kobiso ɗongoso na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Yimibo ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ oputikononi, baya kaɓʉ a kʉwa payaya. 9 Luki limoti, ɓakidukuligʉ ndɛkɛ kyɛ ɓungingi kaɓʉ inisono ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛyɔ igyonosa ndɨ mino na Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ.

Mʉtɨwɨ ma muliɓo

10 Luki limoti, ɨwɛ wɛɓyɛ pima ka mʉtɨwɨ, ka yɨgya, ka tamanaga, ka baya, ka lɨmbɛngɨ lɨnda, ka sɨpananɨsɔ na ka ɓungbingbili. 11 Watʉ kaiba ɓɛyɔ ɓegyogyisa ndɨ mino na ɓɛyɔ nalya ndɨ mino kumbu ka Atiokia, Ikonio, na kʉ ka Lusetula. Nigyogyisa ndɨ kʉgbɛ, luki limoti, Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ka yigyogyiso yi nɨyɔ yasɨ. 12 A ɓɛyɔ, ɓakwanana kaugyogyiso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kaɓyɛ Kunzi ka ɓungbingbili ko pisi yɨmatɨkana na Yeso-Kilisito. 13 Luki limoti, ɓatʉ ɓanyɛ na ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓidukulaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ. Ɓika kauɓɔɓɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ, kumbuso yi, ɓʉɓɔɓɔ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ. 14 Luki limoti, ɨwɛ wigwinonogo ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓuwonisila ndɨ, waɓɨnɨkyana na lɨmbɛngɨ limoti. Wakaumiba ɓɨnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓuwonisila ndɨ. 15 A ɓɛyɔ, wibaga Moɓiso Motu katʉkya ka limiki aka. Akwanana kaʉpá yimibo kyɛ winisono na muhukuso pisi kabaɨlya Yeso-Kilisito. 16 Moɓiso Motu masɨ ikpikaga pisi ka yimibo ko Kunzi. A na ɨzangɨya kowonisila lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, katɨwa, koyoyiso na kaʉnanaga ɓambanzʉ kakpakyana ka ɓungbingbili. 17 Kʉwa wa gɔ wa, mʉtʉ ko Kunzi ika wakɨɓungusyo ɓɨnza, iko wakɨtʉlya kagya makpʉmʉka manzanza masɨ.

4

1 Nakaʉgbɨtyaga kambwa ko Kunzi na kambwa ka Yeso-Kilisito nɨnɔ akɔ ndɛkɛ ngbanga ka nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, na nɨnɔ odoku ndɛkɛ abɛ ngama ɓɛ: 2 ɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ, iki ko ngbingo wanza ikanɨ ko ngbingo wanyɛ. Yoyiso, wanutumiso ɓambanzʉ mambɛngɨ pisi ka mʉtɨwɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda kʉgbɛ. 3 A ɓɛyɔ, ngbingo wagɔgɔ odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓakapagʉ ndɛkɛ ɓata mino kaʉkana muwonisilo ma lɨngʉnʉ. Luki limoti ɓika kʉwa ndɛkɛ kaɓɨɓya mʉsasa kaɓʉ aka. Ɓikungulaga ndɛkɛ ɓikululu na ambaza ka ɓowonisili, ɓanʉɓɨkya nɨlɔ ɓapaga kaʉkana. 4 Ɓɨdʉlaga ndɛkɛ motili ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, ɓanʉkana asɨ ɓabɨbʉ ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ aka. 5 Luki limoti, ɨwɛ, wiɓuulyatʉ ka makpʉmʉka masɨ, pɨlya yigyogyiso, gya ligubo kakʉ lo Mongoni Manza, wika mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ ko Kunzi.

6 A ɓɛyɔ, ka nɨlɔ endi ɨmɨ, na kʉwa ɨmɨ wakɨtʉlya ɓɛ ɓɛpí abɛ apɛpɛ. Ngbingo kamɨ wa kukwakʉ itulyonini. 7 Nulononini ɓi lʉnga lanza, nadwɛ ka muliɓo ma mbangʉ kamɨ, noɓuulyaga baya. 8 Mbɨya wanʉ, mʉkalya ma ɓututungyo a kʉwa kɛɓʉndaga. A ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓungbingbili nɨɓayɔ Mombukwono-dosu, nɨnɔ zozi walɨngʉnʉ ɛpá

* **3:8** 3:8 Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ: A ndɨ mino ma liyuda nɨmɔ ɓʉlʉkaga ndɨ ɓamazi ɓa Misili nɨɓɔ ɓokpiko lɨkpʉmʉka kaɓʉ ka kɨtaɓʉ yo Pupo 7:11, 22.

ndɛkɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ igoku ndɛkɛ mino. Kɛpígʉ ndɛkɛ asɨ ɨmɨ aka, luki limoti, ʉpá ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kamɨna wa opuponoku ndɛkɛ mino.

Mʉtɨwɨ dididi

9 Gya ngu kekpuɗoku ɓɨgala-gala. 10 A ɓɛyɔ Dɨma esoni, a wakɨpá
ka lɨkpʉmʉka la ɔɓɨlɨ wa masyɛ mi nɨma, ogoni ndɨ ka Tesalonika.
Kɛlɛsɨkɛ aga ka Galatia, Tito aga ɨyɨ ka Dalamatia. 11 Luka mʉkaka
aka nɔ ta na ɨyɨ. Mʉvatʉ ɓanʉ Malɨkɔ kyɛ ɛtʉngbʉla ɓanʉ ka ligubo.
12 Natiki ɓi Tikiko ka Ɛfɛsɔ. 13 Wakika ɓanʉ kodoku, wɛvɨlya koti nɨnɔ
nasa ndɨ ka Tolowasi kʉ ka Kalapɔ. Idulyokutɔ gɔnɨ na lukutu ya
ɓakɨtaɓʉ, kʉgbɛ nɨyɔ yo bokuto.
14 Mutwo-mabɨsya ɓɛyɔ ka Alesandulia egyogyisa ndɨ kʉgbɛ.
Mombukwono-dosu akalyatʉ ndɛkɛ ka yɨgya yi nɨyɔ. 15 Wɨmɨnyatʉ
gɔnɨ ɨwɛ na ɨyɨ kyɛ obisaga ndʉkʉ ɓoɗongoso kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kusu.
16 Wa napʉnga ndɨ mino kasamba ka mambwa, kɛgʉ ndɨ na
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ a ndɨ ka mutili kamɨ. Ɓɛsa ndɨ ɓasɨ
ɓɨgbʉ, Kunzi ʉpɨlyɨtɔ! 17 Luki limoti, Mombukwono-dosu esingyatʉ
ndɨ, ɛpá ngu kaɓɨkyaga Mongoni Manza kadwɛ ka muliɓo ɓɛ kyɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓʉkanɨtɔ. Ehukusaga ndɨ ka manzʉ ko sukopi.
18 Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ndɛkɛ ka makpʉmʉka manyɛnyɛ masɨ,
ehukusogo, emingyiso ka Ɓʉngama kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mombukwono-
dosu avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

19 Namuusito Pelesila ɨɓʉ na Akila pa imoti na lɨvananza ka
Ɔnɛsifɔlɔ. 20 Ɨlasɨtɔ otigoli ɓi ka Kolito. Nasi ɓi Tolofimo ka Milɛtʉ
kyɛ o ɓi na nzʉyɨ. 21 Gya yapʉ kodoku kambwa wa syangasʉ.
Eyubulo, Pudi, Linusi, Kolodiya sɛ kʉwa ɓomomosu ɓagɔgɔ ɓasɨ ka
baya ɓumumuusogito gɔnɨ.
22 Mombukwono-dosu uɓuulyogito.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito nɨmʉ. Tito kɛgʉ ndɨ ɨyɨ Muyuda abɛ Pɔlɔ, luki limoti, apʉna ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya Yeso, na ɓakpakyanaga ndɨ na Pɔlɔ ɓongbinga ɓasɨ kagya ligubo lo Mongoni Manza. Balʉwa yi nɨmʉ atakanya ndɨ Tito ko uzu wa Kɛlɛtɨ. Pɔlɔ asa ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ʉpʉnagɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉmamalya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso. Akwanana ndɨ gɔnɨ kauwonisilo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaiko luga kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓokwononi mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ikanɨ ɓomiki, ikanɨ ɓosunzu mʉtʉʉ, na ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kaʉmamalya ɓatʉ nɨɓɔ baɨlya okwononi mino kaiko.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malʉmba *1:1-4*

Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya mʉtʉʉ *1:5-16*

Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya mʉtʉʉ *2:1–3:11*

Yuuso ya muliɓo *3:12-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na mʉgya-ligubo ko Kunzi na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balʉwa yi nɨmʉ. Kunzi ɛtɨka ndɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ na kyɛ numibisi lɨngʉnʉ iba ɓiki ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ. 2 Kʉwa wa gʉwa, ɓiko na mʉtamanagɨ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kunzi nɨnɔ kaɓɨkyagɨgʉ ɓɔngɔ, atiwonyogoni ndɨ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ kambwa kagya makpʉmʉka masɨ. 3 Nɨyɔ ngbinga ɨtʉlyana kʉwa, Kunzi Muhukuso kusu umibisa ndɨ ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka kakɨ. Epóku ndɨ mongoni mi nɨmɔ, ɛkpamya kʉwa ɓɛ naɓɨkyagɨ.

4 Nukpikilyi ɨwɛ Tito balʉwa yi nɨmʉ, mikamɨ walɨngʉnʉ nɨnɔ ta na ɨwɛ luki limoti ka baya. Ɨzɨyɔ na mazɨyɔ ko Kunzi Baba na Yeso-Kilisito Muhukuso kusu iki pa imoti na ɨwɛ.

Tito akaumomosa ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa kanisa ka Kɨlɛtɛ

5 Nusi ɓi ko uzu wa Kɨlɛtɛ komosisyo ɓopisi ɓaya mogubo nɨɓayɔ osikoni ɓi, kaumomoso ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa makanisa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ nʉpí ɓi mino mʉtʉʉ. 6 Mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa kokwononigʉ kaiko na ɓɛɓɔ. Okwononi kaiko na muko ɓemoti aka. Ɓomikakɨ ɓokwononi kaiko ɓakilisito, nɨ ɓakɛgʉ na yɨgya yanyɛ ikanɨ mʉ mapʉ. 7 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa kamalya kanisa kokwononigʉ kaiko na ɓɛɓɔ, kyɛ a zamʉ nɨnɔ andaga makpʉmʉka ko Kunzi. Kokwononigʉ kaiko mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ lidingi, ikanɨ wa lɨmbɛngɨ likuɗu, ikanɨ wa lɨbʉma, ikanɨ nɨnɔ mʉsaana na ɓambanzʉ, ikanɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akakɨsa kangamɨkana ko pisi yanyɛ. 8 Luki limoti, okwononi iki mʉtʉ yi nɨnɔ a wakɨtʉlya kaʉtɨlya ɓobiko na nɨnɔ apaga ɓʉnza. Okwononi iki mʉtʉ wa yimibo, wongbingbili, wotu na nɨnɔ kɛgʉ lɨmbɛngɨ ɓikpo. 9 Okwononi igwinonogo ɓingbufu ka Lɨkpʉmʉka ko Kunzi nɨlɔ la lɨngʉnʉ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ

ɓawonisila ndɨ. Kʉwa wa, akwanana kaʉtɨwa ɓambanzʉ ko pisi ya lɨngʉnʉ, na kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓiko kakɨsa koyikoso lɨkpʉmʉka kakɨ.
10 A ɓɛyɔ, a na ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ ɓudingi, ɓipuuu luga ka Ɓayuda
nɨɓɔ ɓoɓinikyononi. Liguba kaɓʉ nɨ yɨnzɨnzɨnya aka na kaʉɓɔɓɔ
ɓɛngɛnɨ. 11 Okwononi kaudokisa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓapanzaga ɓandaɓʉ
ɓayasɨ na mʉtʉʉ manyɛ, ɓanakɨsa ɨɓʉ kangamɨkana no pisi yanyɛ.
12 Ɓemoti ka ɓogyalandʉ kaɓʉ nɨnɔ a gɔnɨ Mʉkɛlɛtɛ, aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Ɓakɛlɛtɛ ɓa masyɛ masɨ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, ɓanyama ɓʉɗɨya,
ɓakapagɨgʉ ligubo na mambɛngɨ usomikononi no nzoyi ya malɨlɨ
ɓikpo.» 13 Mʉtʉmbʉlagɨ mi nɨma a ma lɨngʉnʉ. Kinili, okwononi
kauyoyiso yapʉ, iba ɓiki na baya yo ngbingbili. 14 Kʉwa wa gʉ wa,
ɓasa kaɓyɛ ɓomongoni ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓayuda, na mʉtʉʉ ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓosonononi ndɨ na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. 15 Makpʉmʉka masɨ
a manzanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ɓanza ko misa ko Kunzi. Luki limoti,
kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ ikaga lanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓanyɛ
ko misa ko Kunzi, na nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ, yimibo na
mambɛngɨ kaɓʉ ikaga ka ɓʉnyɛ aka. 16 Ɓɨbɨbaga ɓɛ ɓamibatʉ Kunzi,
luki limoti, yɨgya kaɓʉ a di. Ɓa ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉpagɨgʉ, ɓa na mʉ mapʉ
na ɓakakwananagɨgʉ kagya ligubo lanza gʉtʉgʉ limoti aka.

2

Mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ

1 Luki limoti, ɨwɛ, nakaʉɓɨkya ambɛ ʉtɨwa ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ
na mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ. 2 Hʉɓɨkya ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓalʉkʉ ɓi ɓɛ ɓiki
ɓatʉ ɓa kiginyilyo, ɓiki ɓatʉ nɨɓɔ yɨgya kaɓʉ akapá ɨbɨba nɨ ɓakɛgʉ
mambɛngɨ ɓikpo, ɓiki ɓakisulyo ka baya, ɓatʉ ɓa sɨpananɨsɔ na nɨɓɔ
ɓa lɨmbɛngɨ lɨnda. 3 Hʉɓɨkya gɔnɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoko ɓi ɓɛ ɓiki na
yɨgya nɨyɔ okwononi ko misa ko Kunzi, ɓakikonitɔgʉ ɓatʉ ɓa ɓanvɛnvɛ
ikanɨ ɓadangbala ɓa makana. Luki limoti, ɓiki ɓatʉ ɓʉpá mʉtɨwɨ
manza, 4 ɓuwonisi ɓasɨka ɓi nɨɓɔ ɓa ka ɓovononi kaika na sɨpananɨsɔ
na ɓambʉnyaɓʉ na ɓomikaɓʉ, 5 ɓiki ɓotombiii, ɓiki na ɔɓɨlɨ wanza,
ɓoko ɓakigugubyo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ, ɓatʉ ɓa yɨgya yanza, ɓanʉɓanga
ɓambʉnyaɓʉ. A ɓɛyɔ, iba mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kotumbwonitɔgʉ
lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
6 Okwononi gɔnɨ kautumisa ɓawanza mambɛngɨ ɓɛ ɓiki na
tamanaga yanza. 7 Ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wokwononi kaika
likingyosi pisi ka yɨgya yanza. Mʉtʉʉ kakʉ iki ma lɨngʉnʉ, na nɨmɔ
okwononi. 8 Mʉnzɨna kakʉ iki mongbingbili nɨmɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kakwananɨgʉ kobuɗɨso. Kika ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kakʉ
ɓogwa suni nɨ ɓakɛgʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ
ɓakwanana kaɓɨkya ko bulya kusu.
9 Okwononi ɓɛ ɓosunzu ɓʉɓangɨ ɓamombukwana-daɓʉ ka ɓopisi
ɓayasɨ. Ɓanagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓiko mino kapa kanɨ ɓakɛgʉ
kagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso, 10 ikanɨ kaiɓo mukumbo kaɓʉ. Luki limoti,
okwononi ɓiki ɓongbinga ɓasɨ ɓatʉ ɓanza, ɓatʉ ɓakʉkana iba ɓapí
ɨbɨba ka mʉtʉʉ masɨ ko Kunzi, Muhukuso kusu.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi owonisila ndɨ ɨzɨyɔ kakɨ ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓinisoni
na muhukuso. 12 Ɨzɨyɔ yi nɨyɔ atiwonisilogo kaasa yɨgya yanyɛ na
mʉsasa ma ɔɓɨlɨ. Kʉwa wa gʉ wa, takwanana kaiko ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓatʉ ɓotombii, ɓongbingbili, na ɓakigwinonogo na Kunzi. 13 Kinili,

takwanana kaɓundilaga lisyɛ lanza nilɔ tobiso mino mutamanagi. Ka lisyɛ nilɔ, ibiba ko Kunzi mudingi na Yeso-Kilisito, Muhukuso kusu inisana ndɛkɛ. 14 Iyi mombukwana-daki apóni ndi ɔɓili kaki ko bulya kusu. Agya ndi, ɓɛ kyɛ atikulagi ka ɓunyɛ ɓasi, atingumoso ko misa ko Kunzi. Tiita kuwa ɓatu kaki ɓikpɛ, niɓɔ ɓiko ɓongbinga ɓasi ɓakitulya kagya likpumuka lanza.

15 A ɓɛyɔ, nilɔ a likpumuka nilɔ wokwononi kaamalya no ngu. Hutumiso ɓambanzu mambɛngi, wanuyoyiso. Mutu gutugu ɓemoti aka kundungulyogonitɔgu.

3

Yigya ka ɓakilisito

1 Hutomosyo ɓatu ɓasi ambɛ ɓiki ɓakisiso kambwa ka ɓangama ɓasi. Okwononi ɓuɓangi, ɓiko ɓakitulya kagya ɓunza. 2 Ɓakikonitɔgu kautumbwa ɓambanzu, kasaana. Luki limoti, ɓiki na yigya yanza, ɓonowonisilo ɓongbinga ɓasi ɓutombiii na ɓatu ɓasi. 3 A ɓɛyɔ, kambwa, iɓusu ta ndi gɔni ɓongingi, ɓatu ɓuɓuno mutuu ko Kunzi na niɓɔ ɓuɓungogo. Ta ndi ɓosunzu ɓa musasa manyɛ na yigya dididi. Ɔɓili kusu a ndi wanyɛ, mutumo na musasa. Ɓakatipagigu ndi na takapananagigu ndi ɓɛgɛyɔ. 4 Luki limoti, Kunzi Muhukuso kusu uwonisila ndi ɓambanzu ɓunza na sipananisɔ kaki, 5 atihukusa ndi. Kagyagu ndi ɓɛyɔ kyɛ ta ndi na yigya ya ɓungbingbili, luki limoti a ndi pisi ka limbɛngi kaki lo kumbu. Atihukusa ndi gɔni pisi ka yisukusaga ya yiɓukuta yambiya, pisi ka Limbɛngi-Lotu nilɔ atipá ɔɓili wambiya. 6 A ɓɛyɔ, pisi ka Muhukuso kusu Yeso-Kilisito, Kunzi atiɗukilyoni ndi Limbɛngi-Lotu ɓigbiya-gbiya. 7 Kuwa wa gɔ wa, pisi ka iziyɔ kaki, atiitisa ɓongbingbili ko misa ko Kunzi katipá ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ninɔ tikaga na mutamanagi mi. 8 Likpumuka li nili a la lingunu.

Nakapa ambɛ wamalya yapu katiwa likpumuka li nili, iba ɓatu ɓi niɓɔ ɓaɓinikyana Kunzi ɓidukulogi kagya ɓunza aka. Likpumuka li nilɔ a lanza na la izangiya ko bulya ka ɓambanzu. 9 Luki limoti, nyika ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi, ɓabibu ɓaya puponogo ka ɓotitonu, mosooni na ɓoɗongoso ko bulya mutuu. Makpumuka mi nimɔ masi a payaya, kɛgu na izangiya. 10 Mumbazu kiko kaugbonoso ɓambanzu, muyoyiso nganga yiɓa. Kumukoni, watɛ ka kpɔlɔ. 11 A ɓɛyɔ, inguo ya mutu yi ninɔ amuɓungogo. Ko pisi yakidukulogo na likpumuka lanyɛ, akaimakya ni iyi mumbukwana-daki yi ɓikpɛ ka mungimbɔ.

Munzina ma muliɓo

12 Nutikilyatu ɓanu Alitemisi ikani Tikiko. Ɓakadwɛ ku, wagya kɛkɛlɛ kodoku iba tabangani ɓanu ka Nikopoli. A ɓɛyɔ, nosisilyi ɓi kaika ku ɓɛyɔ ko ngbingo wa syangasu. 13 Muɓungusilyogo zozi ninɔ ina ɓɛ Zenasi iɓu na Apɔlɔ ligundu ɓinza, iba ɓakozongonitɔgu tumatu. 14 Okwononi gɔni ɓɛ ɓatu kusu ɓibononi kagya ɓunza, iba ɓikitɔ gɔni kausingyo niɓɔ ɓiko ka yangya ya lingunu. Ɓakagya ɓɛyɔ, ligubo kaɓu aɓukutatu masɔlɔ.

15 Ɓatu ɓasi niɓɔ ta pa imoti na iɓu, ɓumuusogito. Tumuusogitɔ gɔni ɓomomosu ka baya.

Iziyɔ ko Kunzi iki na iɓunu ɓasi.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Filimono
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wai-dakɨ ɓɛyɔ ka Filimono nɨmɯ. Filimono a ndɨ ɨyɨ Mɯkɔlɔsɨ, a ndɨ gɔnɨ mɯtɯ mudingi ka gɯɗɯ yi nɨnɔ. Amɯkana ndɨ Pɔlɔ nɨ anaɓɨkyaga Mongoni Manza. Kolipyagɯ, aɓɨnɨkyana ndɨ, ingyo ka mɯɗɔngɔ ka ɓakilisito.

Luga ka ɓosunzu ka Filimono, a ndɨ na alɯkɯ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Onesimo. Onesimo akyaga ndɨ, aga ndɨ kɯ Pɔlɔ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ. Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza nɨmɔ akanzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Onesimo osya kɯwa ndɨ ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ.

Pɔlɔ akpikilya kɯwa ndɨ Filimono balɯwa yi nɨmɯ kaɓɨkya ɓɛ apɨlyɨ Onesimo, kyɛ ɓakpakyana ndɛkɛ na ɨyɨ ka ligubo lo Mongoni Manza. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Filimono akwanana ndɨ kagya na Onesimo nɨnɔ a ndɨ musunzu kakɨ, ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, ikanɨ gɯtɯgɯ kamwɔ aka. Pɔlɔ ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ka balɯwa yi nɨmɯ ɓɛ kavonitɔgɯ Onesimo ɓata abɛ musunzu nɨnɔ akyaga ndɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ okwononi atɨlyɨ ɓɨnza, kyɛ ɓa kɯwa ɓɯmatɨkana ka Yeso-Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*
Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya ka Filimono *4-7*
Pɔlɔ akaɨtatanaga na Filimono ko bulya ka Onesimo *8-22*
Yuuso ya muliɓo *23-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, takakpiko
balɯwa yi nɨmɯ pa imoti na mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio.

Takaukpikilyo ɨwɛ Filimono, momosu wa sɨpananɨsɔ na nɨnɔ tagyaga
na iɓunu ligubo pa imoti, 2 na mɯsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Apiya pa imoti
na momosu ɓɛyɔ ka Alikipɔ nɨnɔ ta na ɨɓɯ kaɯlanana ko bulya baya
na ɓatɯ ɓa Kanisa nɨɓɔ ɓamɯmɯkanaga kɯ kakɯ. 3 Ɨzɨyɔ na Mazɨyɔ
kotukyoku ko Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na
iɓunu.

Pɔlɔ akabibisa Kunzi ko bulya ka Filimono

4 Filimono, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ nɨ
nanɯtamana ka malɯmba. 5 A ɓɛyɔ, nɯkanagatɯ mongoni ma
sɨpananɨsɔ kakɯ ko bulya ka ɓakilisito ɓasɨ na nɨmɔ ma baya kakɯ ka
Mombukwono-dosu Yeso. 6 Nakakɯnga Kunzi ɓɛ baya nɨyɔ atɨmatano
mino na iɓunu aɓɯkɯtɨ masɔlɔ makpɯ. Huwonisila nɛkɨ ɓambanzɯ
ɓɯnza ɓasɨ nɨɓɔ ta na iɓu ka ɔɓɨlɨ kusu pisi ka yɨmatanaga na Kilisito.
7 Mamakɨ, a ɓɛyɔ, nogwa ndɨ magyagya kɯgbɛ na lɨmbɛngɨ kamɨ a
litumo ko bulya sɨpananɨsɔ kakɯ, kyɛ utumisatɯ ɓakilisito mambɛngɨ.

Pɔlɔ akaɨtatanaga ko bulya ka Onesimo

8 Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ Kilisito ɛpá mino ɓɯngama kaɯkpamya lɨkpɯmɯka li
nɨlɔ wokwononi kagya, 9 no ɓi kapa kaɯkɯnga luki limoti ko lino la
sɨpananɨsɔ. Ɨmɨ Pɔlɔ, mbɔkɯ-mbɔkɯ ɓɛyɔ no mino ɨyɨ, na mbɨya wanɯ

ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito. 10 Nakaɨtatanaga na ɨwɛ wa no
mino ka bɔlɔkɔ ko bulya ko mikamɨ ɓɛyɔ ka Onesimo, nɨnɔ a kʉwa
mikamɨ pisi ka baya. 11 Kambwa, a ndɨ mʉtʉ wa payaya kʉ kakʉ, luki
limoti, mbɨya yi nɨmʉ a kʉwa mʉtʉ wa ɨzangɨya kʉ kakʉ na kʉ kamɨ.
12 Mbɨya yi nɨmʉ, nakaumigisilyo ya kakɨ, a kʉwa abɛ mutabi ma
nzʉyɨ kamɨ. 13 Ɨmɨ, no ɓi kapa ambɛ iki ɓuwobi na ɨmɨ kʉnʉ. Ngbingo
yi nɨnɔ no mino ka bɔlɔkɔ wanʉ ko bulya Mongoni Manza, iki ɓi
kegugubyo ka pa kakʉ. 14 Luki limoti, nakakwananigʉ ɓi kagya ɓɛyɔ
nɨ nakumuusigʉ. Nakɛgʉ gɔnɨ kapa ɓɛ gya ɓʉnza pisi ko ɓou, luki
limoti, nakapa ɓɛ gya na lɨmbɛngɨ lanza.
15 A ɓɛyɔ, nakaɨna abɛ Onesimo ʉsa ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, luki
limoti mika kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ ɓongbinga ɓasɨ. 16 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ
ɓata asɨ musunzu aka, luki limoti, a kʉwa na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga
musunzu, a kʉwa momosu mʉpaka. Ɓɛgɛyɔ napaga mino ɨmɨ kʉgbɛ,
okwononi kʉwa ɨwɛ kapa ɓata kʉgbɛ kakɨtaga, abɛ musunzu, na kʉwa
ɓata abɛ momosu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
17 Kika nɨ wɛvaga abɛ wai-dakʉ, mʉtɨlya ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kiko ɓi
ɨmɨ aka. 18 Kʉgya ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ a ndɨ na luɓu kakʉ, imuuso kʉwa
ɨmɨ. 19 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Ɨmɨ nɔ nʉkalya
ɓanʉ luɓu kakɨ nɨ wokoɓusoligʉ sɛ ambɛ ɨmɨ nɔ nudulyoku ndɨ no
mongoni ma muhukuso. 20 A ɓɛyɔ mamakɨ, ɨgyɨlya ɓɛyɔ ko lino ka
Mombukwono-dosu, wetumisa lɨmbɛngɨ abɛ mamakʉ kʉsɔ ka Kilisito.
21 Wa no mino kaukpikilyo wanʉ, na na baya ambɛ wagyatʉ ɓɛyɔ
nukpikilyi mino, nakaiba ambɛ wagyatʉ gʉtʉgʉ kakɨtaga wa. 22 Pa
imoti na nɨyɔ, iɓungusilyagatʉ gɔnɨ pa ya ɓusisini, kyɛ na na baya
ambɛ pisi ka likungoni kunu, tɨnananatʉ ɓata.

Yuuso ya muliɓo

23 Epafalasɨ, nɨnɔ ta na ɨyɨ kʉnʉ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito,
umuusogito. 24 Malɨkɔ, Alisitaliko, Dɨma pa imoti na Luka, ɓomika-
mama nɨɓɔ tagyaga na ɨɓʉ ligubo, ɓumuusogito gɔnɨ.
25 Ɨzɨyɔ ko Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Moɓiso ɓɛyɔ ɓukpikilya ndɨ mino Ɓebelenia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨmʉ ɓukpikilya ndɨ Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓapʉnaga ndɨ kaɓɨɓya Kilisito. Ɓakamibigʉ mʉtʉ yi nɨnɔ akpika ndɨ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ɓɛ kyɛ akatʉkya ko Moɓiso yɔ ava mino likingyosi kauwonisilo lɨngʉnʉ. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓa mambwa kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓakɨsa ndɨ mino kaɨsʉma. Kinili, ɓukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya, na ɓakosonitɔgʉ pisi yi nɨyɔ.

Ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi ʉkananatʉ ko ngbinga ɓemoti na Ɓayuda. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ mʉmbanzʉ kagya ɓʉnyɛ, okwononi amwɨ nyama ko bulya apɛpɛ. Kunzi apɨlyatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ. Balʉwa yi nɨmʉ akatʉmbʉlaga ɓɛ yʉkanana yambɨya yi nɨyɔ Kunzi obiso a ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Mikakɨ okitogito nɨyɔ ya mambwa.

A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yeso-Kilisito ʉgyɨlya ɓomikya-ɓambanzʉ okitogito nɨyɔ ɓamalaika, ikanɨ Musa, ikanɨ Aluni ikanɨ Yɔsʉa ɓagya ndɨ. Yeso nɔ a Mikya-kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ okwa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓasɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, kɛgʉ ɓata na mʉsasa kapá nyama ka apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ. Luki limoti, Kunzi apɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kakɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Miko Kunzi a mʉtʉ mudingi *1:1-3*
Yeso a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ɓamalaika *1:4–2:18*
Yeso a mʉtʉ mudingi kakɨtaga Musa ɨɓʉ na Yɔsʉa *3:1–4:13*
Yeso a kumu-kumu *4:14–7:28*
Yeso odoku ndɨ na yʉkanana ya kʉgʉ kakɨtaga nɨyɔ ya mambwa *8:1–9:22*
Apɛpɛ ka Yeso a ɓemoti aka na a nɨnɔ wa muliɓo *9:23–10:31*
Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka ɓatʉ ɓa baya yidingi ɓa ɓʉndɛlɨ *11:1-40*
Toɓyini yɨgya ka Yeso *12:1–13:19*
Malʉmba, na yuuso ya muliɓo *13:20-25*

Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ɓambanzʉ pisi ko Mikakɨ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ɓotitosu nganga ɓɨkyɔ, na ka ɓopisi dididi pisi ka ɓogyalandʉ. 2 Luki limoti, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, ka masyɛ ma muliɓo mi nɨmana to mino ma, akatɨnzɨnɨlya pisi ko Mikakɨ. Agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ko Mikakɨ, abiso ɓɛ ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ mombukwana makpʉmʉka masɨ. 3 Miki yi nɨnɔ a ɓʉngbanganya ɓa ɨbɨba ko Kunzi, a likingyosi la lɨngʉnʉ ko Kunzi ɓɨkpɛ. Akpokyonisogo ɔɓɨlɨ ɓɛyɔ okwononi mino pisi ka mʉnzɨna kakɨ mo ngu. Nɨyɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ, ika kʉwa ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu.

Miko Kunzi ukitogito Ɓamalaika

4 Miki a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ɓamalaika, kinili, Kunzi apóni lino lidingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ kaɓʉ. 5 A ɓɛyɔ, Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:

«Ɨwɛ, wa mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ kʉwa nɨ abakʉ.»

Kanaɓikyigʉ ndɛkɛ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
«Ɨmɨ, nika ndɛkɛ abakɨ,
ɨyɨ Mikamɨ.»
6 Luki limoti, wa Kunzi a ndɨ mino katikoku Mikakɨ wa mambwa ka
ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Bamalaika ɓasɨ ko Kunzi ɓokwononi kabibiso.»
7 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ko bulya ka ɓamalaika ɓɛ:
«Kunzi ʉgyaga ɓamalaika kakɨ kaiko abɛ muvivi*
ɓagya-ligubo kakɨ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku.»
8 Luki limoti, aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ko bulya ko Mikakɨ ɓɛ:
«Kunziooo, ɓuliki kakʉ ɓa ɓʉngama,
a ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Wokpokyonisa ɓʉngama kakʉ ka ɓungbingbili.
9 Wapa lɨkpʉmʉka longbingbili,
wakya nɨlɔ lanyɛ.
Kinili, Kunzi,
Kunzi kakʉ, umomosa ndɨ,
ugbodʒya molingo,
ʉpʉnaga ɨwɛ aka luga ka ɓawai-dakʉ.»
10 Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ:
«Katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, ɨwɛ, Mombukwono-dosu nɔ wagya ndɨ ɔɓɨlɨ,
kʉgʉ wa lɨsyɛ a ligubo la maɓɔkʉ kakʉ.
11 Masɨ nɨmɔ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ɨwɛ wika ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Lɨtɔmbʉ na lɨsyɛ oɓuɓa ndɛkɛ ɓitu abɛ ɨnzanza ya kutuko.
12 Oɗukufaga ndɛkɛ abɛ ɓotu,
a ɓɛyɔ, ɓigomosyana ndɛkɛ abɛ ɓotu.
Luki limoti, ɨwɛ wika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ aka, ɔɓɨlɨ kakʉ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
13 «Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
Wika ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubisa ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.»
14 Ambɛ, ɓamalaika ɓakɛgʉ mbɛyɨ asɨ mambɛngɨ nɨmɔ aka mɔ agugubyaga Kunzi? Ʉtɨkaga kausingya ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kainisono na muhukuso.

2

Muhukuso ma ɨzangɨya yidingi

1 Kinili, okwononi tidukulogi kʉgbɛ kaigwinono lɨngʉnʉ ka mongoni mi nɨmɔ tʉkana ndɨ, kyɛ takoɓungogonitɔgʉ. 2 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna nɨmɔ ɓamalaika ɓaɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ ma lɨngʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akya ndɨ kagya, oɓuna mʉtʉʉ mi nɨmɔ, inisanatʉ ndɨ na yigyogyiso nɨyɔ okwononi na ɨyɨ. 3 Takwanana kʉwa kanyɨka yigyogyiso lɨkɨ kika nɨ takaɨna payaya muhukuso ma ɨzangɨya yidingi abɛ nɨmɔ? Mombukwono-dosu nɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma muhukuso mi nɨmɔ, kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ, ɓatimibisa ndɨ ɓɛ a ma lɨngʉnʉ. 4 Kunzi owonisila ndɨ ɓɛ mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ ma lɨngʉnʉ pisi

---

1:5 1:5 Wanda ka Mambʉ 2:7; 2 Samueli 7:14; 1. * **1:7** 1:7 muvivi ka Ligiliki a lɨmbɛngɨWanda ka Mambʉ104:4 **1:9** 1:8-9 Wanda ka Mambʉ 45:7-8. **1:13** 1:13 Wanda ka Mambʉ 110:1.

ka mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga. Agya ndɨ ɓɛyɔ pisi kaʉlʉpyaga ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa.

Yeso okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

5 A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpágʉ ɓamalaika ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ nɨnɔ a ndɛkɛ kodoku. 6 Luki limoti, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ka pa imoti ɓɛ:
«Kunziooo! Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ wasyɨ lɨmbɛngɨ kʉ kakɨ?
Mikya-ɓambanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ waɓuulyogi?
7 Wabisa ndɨ kusili ka ɓamalaika ko ngbinga mʉkɛɗɛ,
wakungula ndɨ na ɨbɨba na ɓʉngama,
8 wobisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa ɓakagba kakɨ.»

Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili kakɨ. A ɓɛyɔ, kasagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti aka ɓɛ kikonitɔgʉ kusili wa ɓʉngama kakɨ. Wɨna sɛ, mbɨya yi nɨmʉ, takaɨna ɓɨnza ambɛ makpʉmʉka masɨ kɛgʉ mbɛyɨ kusili wa ɓʉngama kakɨ. 9 Luki limoti, nɨlɔ tibaga a ɓɛ ɓosisa ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ ɓʉngama ka Yeso kusili ka ɓamalaika, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ a kʉwa mukungulo na ɨbɨba na ɓʉngama. Pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi, igyogyisa ndɨ, okwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ. 10 A ɓɛyɔ, aɓosila ndɨ Kunzi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na oɓuulyaga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, aɗokisa Yeso pisi ka yigyogyiso kyɛ ɓatʉ ɓudingi ɓogulyi ka ɨbɨba kakɨ. A ɓɛyɔ, Yeso nɔ owonisa pisi ya muhukuso.

11 Wɨna sɛ, Yeso nɨnɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉsʉkʉsaga ɓa ɓatʉ ɓemoti. Kinili, Yeso kikogigʉ no suni kaʉmaka ɓɛ ɓomika-mama. 12 A ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:
«Nʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓomika-mama lɨkpʉmʉka kakʉ,
nubibisaga ndɛkɛ ka ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓiko mino kosilyonogo.»
13 Ɨyɨ aka ɓata ndɨ ɓɛ:
«Nasyɛgɛ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ ko Kunzi.»
Omotiloku ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨmʉ pa imoti na ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ɛpá ndɨ.»

14 Kaɨna ɓɛ ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ɓomikya-ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa na nzʉyɨ na ɓangʉ, Yeso ɨgya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ pisi ka kukwakʉ kakɨ, aɗɨtɨ mumuyoniso nɨnɔ a ndɨ no ngu ya kukwakʉ, 15 ʉkʉlaga gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓusunzu ka ɔɓɨlɨ kaɓʉ wasɨ kyɛ ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ. 16 A ɓɛyɔ, kodokugʉ ndɨ kausingyo ɓamalaika, luki limoti ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa lɨvananza ka Abalahamʉ. 17 Kinili, okwononi ndɨ ɨgyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamamakɨ, kyɛ ɨɨtɨ kumu-kumu nɨnɔ wakʉmɨnya ɓambanzʉ kumbu na nɨnɔ wongbingbili ka ligubo ko Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. 18 A ɓɛyɔ, Yeso igyogyisatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ mumuyoniso akɨngɨla ndɨ mino. Akwanana nɛkɨ ɨyɨ kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mumuyoniso ʉkɨngɨlaga.

3

Yeso akitogito Musa

1 Kinili, ɓomika-mama, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga, wigumyoni ka Yeso. Ɨyɨ nɨ atʉtʉmbwa no kumu-kumu wa baya nɨyɔ takaɓɨkyaga mongoni mi. 2 Agya ndɨ ligubo ngbingbili ko misa ko Kunzi nɨnɔ

2:12 2:12 Wanda ka Mambʉ 22:23. **2:13** 2:13 Wanda ka Isaya 8:17-18.

apʉnaga ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Musa agyaga ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko
Kunzi. 3 Mʉtʉ yi nɨnɔ opikaga ndaɓʉ a na ɨbɨba kakɨtaga ndaɓʉ ɓɨkpɛ.
A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso inisana ndɨ mino na ɨbɨba kʉgbɛ kakɨtaga
nɨyɔ ka Musa. 4 A ɓɛyɔ, ɓandaɓʉ ɓayasɨ ipikaga na mʉmbanzʉ,
luki limoti Kunzi nɔ agya makpʉmʉka masɨ. 5 Musa a ndɨ mʉtʉ
wongbingbili ka Ndaɓʉ ko Kunzi yasɨ, mʉgya-ligubo nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ
kambwa aka lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi akwanana ndɨ kaɓɨkyaga yi. 6 Luki
limoti, Kilisito a wongbingbili, ɨyɨ abɛ miki nɨnɔ ɓamomosa ndɨ ka mʉ
ma Ndaɓʉ ko Kunzi. Takoɓuulyogo ɓungbingbili na mʉtamanagɨ ka
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ odoku ndɛkɛ lɔ, tiko ndaɓʉ yi nɨyɔ.

Kunzi akoɓungusyogo pa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya

7 Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
8 makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino no Kunzi,
abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ malɨkaga ndɨ mino ka ɨsa.»
9 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
«Ɓotitonu ɓɛlɨkaga ndɨ,
kakɨsa kaiba lɨmbɛngɨ kamɨ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓɨna ndɨ mino masɨ nɨmɔ nagya ndɨ, 10 ka ɓyanga
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
Kinili, lɨmbɛngɨ ɛtʉla ndɨ na lɨvananza li nɨlɔ,
naɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓoɓungogo ɓongbinga ɓasɨ,
ɓakonotombisyigʉ mʉtamanagɨ kamɨ ko bulya kaɓʉ.›
11 Kinili, nakɔ ndɨ silika yi nɨmʉ na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusilyaga
ndɨ!»
12 Wiminyonitɔ, ɓomika-mama, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kikonitɔgʉ na lɨmbɛngɨ lanyɛ na nɨlɔ lapʉ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, atɨka
kaasanana Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. 13 Luki limoti, tumisononi mambɛngɨ
masyɛ masɨ nɨ ta mbɛyɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Moɓiso akaalɨkya ɓɛ «Lɨsyɛ
li nɨlɨ», iba ɓʉnyɛ kaɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga kunu wa
akya mino kotombisyo. 14 A ɓɛyɔ, takoɓuulyogo baya nɨyɔ tinisana ndɨ
na iyu kadwɛ ka muliɓo, tika kʉwa luki limoti na Kilisito. 15 Moɓiso
Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi
makikonitɔgʉ lɨmbɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino na ɨyɨ.»
16 Ɓa wanɨ ɓɔ ɓʉkana ndɨ lɨyʉ ko Kunzi, ɓavɨkɨmanaga na ɨyɨ? Kɛgʉ
mbɛyɨ ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ Musa unyoku ndɨ ka Misili? 17 Ɓa wanɨ mbɛyɨ
ɓɔ ɓatulisa ndɨ Kunzi lɨmbɛngɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya?
Kɛgʉ mbɛyɨ ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ, ɓolumwaga ndɨ ka ɨsa?
18 Ɓa wanɨ ɓɔ Kunzi ʉkʉlya ndɨ silika ɓɛ ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata
ka pa ya kimumbiso nɨyɔ uɓungusilyaga ndɨ? Kɛgʉ ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓavɨkɨmanaga ndɨ? 19 A ɓɛyɔ, tɨnaga ɓɛ ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓakogulyagʉ
ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na baya.

3:11 3:11 Wanda ka Mambʉ 95:7-11. **3:15** 3:15 Wanda ka Mambʉ 95:7-8.

4

1 Kunzi atɨsɨlya ndɨ agʉmɛ ɓɛ togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso nɨyɔ atiɓungusilyogo. Timinyini nɛkɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
luga kunu kozongonitɔ kogulya kʉ. 2 A ɓɛyɔ, tʉkana ndɨ Mongoni
Manza mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitosu. Luki limoti, kupágʉ ndɨ ɨzangɨya kyɛ
ɓakatɨlyagʉ ndɨ na baya ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana ndɨ mino. 3 Iɓusu
nɨɓɔ tabaɨlya, togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso yi nɨyɔ. Kunzi
aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Nakɔ ndɨ silika na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusilyaga ndɨ!»

Kunzi aɓɨkya ndɨ mʉnzɨna mi nɨma nɨ omoni ligubo kakɨ katʉkya wa
agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ. 4 A ɓɛyɔ, ka pa imoti ka Moɓiso, ɨɓɨkyatʉ ko bulya
lɨsyɛ la maɗɨya-na-ɨka ɓɛ: «Ka lɨsyɛ la maɗɨya-na-ɨka, Kunzi imumbisa
ndɨ kumbuso kama mogubo kakɨ masɨ.» 5 Ayakɨɓɨkya gɔnɨ ka Moɓiso
mi nɨmɔ kʉgʉ kʉʉ ɓɛ: «Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso
nɨyɔ nuɓungusilyaga ndɨ.» 6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ Mongoni Manza
ka mambwa, ɓakingyagʉ ndɨ ka pa yi nɨyɔ kyɛ ɓoɓuna ndɨ mʉtʉʉ. Wɨna
sɛ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kogulya yi. 7 Kinili, Kunzi obiso
lɨsyɛ lagɔgɔ nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Lɨsyɛ li nɨlɨ». Oɓikyoni ndɨ lɨkpʉmʉka
la lɨsyɛ li nɨlɔ ndɛlɨ aka pisi ka ngama Daudi, ka mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ totwi
kʉ ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ.»

8 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ Yɔsʉa udwisatʉ ndɨ ɓambanzʉ ka pa ya
kimumbiso yi nɨyɔ, Kunzi kakwananɨgʉ ndɨ ɓata kanzɨna kumbuso yi
ko bulya lɨsyɛ lagɔgɔ. 9 Kinili, Kunzi uɓungusilyogoni ɓata ɓatʉ kakɨ
pa ya kimumbiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ Lɨsyɛ la kimumbiso. 10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ
yi nɨnɔ ogulyogo ka pa ya kimumbiso yi nɨyɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ,
imumbisaga ka mogubo kakɨ masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi imumbisa
ndɨ mino. 11 Togyini nɛkɨ kɛkɛlɛ kogulya ka pa yi nɨyɔ kyɛ mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kogwonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitosu nɨɓɔ ɓakya
ndɨ kaʉkana.

12 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna ko Kunzi a na ɔɓɨlɨ, no ngu, a mʉpyɛ kakɨtaga
mʉpanga nɨmɔ apyɛgɛ mutili masɨ. Ingyogo kadwɛ kagbanana
lɨmbɛngɨ na mʉtamanagɨ, moziko no nunu nɨyɔ ikaga ko kuwo.
Andʉngagatʉ mʉsasa na tamanaga ka mʉmbanzʉ. 13 Kɛgʉ no luki
gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ a lakɨsʉma ko misa ko Kunzi, luki limoti, masɨ
a ɓikpo na ɓɨngbanganya kambwa ka nɨnɔ tozukaga ndɛkɛ mino
lɨkpʉmʉka kusu.

Yeso a Kumu-kumu

14 A ɓɛyɔ, ta no Kumu-kumu, Yeso Miko-Kunzi nɨnɔ ɨnda ndɨ kʉgʉ
wa lɨsyɛ kʉ ka Abakɨ. Tigwinonogini nɛkɨ lɨngʉnʉ ka baya nɨyɔ tikaga
kanzɨna ko bulya yi. 15 Ta no Kumu-kumu nɨnɔ akwanana kaigyogyiso
pa imoti na iɓusu ka ɓʉpɔ kusu. Ɨyɨ nɔ ɓalɨkaga ndɨ ka ɓopisi dididi
mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu, luki limoti kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ. 16 Tisisilini nɛkɨ
na lɨmbɛngɨ limoti ko kiti wa ɓʉngama ko Kunzi, kʉ ɨzɨyɔ o mino.
Tinisanatʉ na mʉpɨlya na ɨzɨyɔ, atisingyo ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi.

4:3 4:3 Wanda ka Mambʉ 95:11. **4:4** 4:4 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:2. **4:5** 4:5 Wanda ka Mambʉ 95:11.

5

1 Bapʉnaga kumu-kumu wasɨ luga ka ɓambanzʉ, ɓamomoso
kagyɨlya Kunzi ligubo ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ligubo kakɨ nɨ kapá
mukumbo na ɓapɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ. 2 Ɨyɨ mombukwana-dakɨ a
na ɓʉpɔ, kinili, akwanana kaiko no kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ
lɨkpʉmʉka na nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ. 3 Kaɨna ɓɛ a na ɓʉpɔ, okwononi
mbɛyɨ kapá apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ sɛ kʉwa nɨnɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɨbɨnɨka ɓɛ a kumu-
kumu. Kunzi aka nɔ apʉnaga, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga ndɨ mino
Aluni.
5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Kilisito kɨtwagʉ ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ
yi kaiko kumu-kumu. Kunzi nɔ atwa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɨ mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, na kʉwa abakʉ.»
6 Aɓɨkyatʉ ndɨ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.»
7 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, alʉmbaga ndɨ,
anɨtatanaga no Kunzi pisi ka mʉkʉgwa na kaugwonoso ɓomomiso-
miso. Alʉmbaga ndɨ Kunzi nɨnɔ akwanana ndɨ kahukuso ka kukwakʉ.
Kunzi amʉkanatʉ ndɨ kyɛ aɓangagatʉ ndɨ. 8 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino
miko Kunzi yɔ, ibanana ndɨ na kʉɓangakʉ pisi ka yigyogyiso yi nɨyɔ
inisana ndɨ noyu. 9 Kunzi aɗokisa kʉwa ndɨ kʉgbɛ, ɨɨta ndɨ muhukuso
ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓangaga. 10 A ɓɛyɔ, Kunzi
atwa ndɨ kaiko kumu-kumu mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.

Wiminyonito kaasanana na baya

11 Ta na makpʉmʉka makpʉ kaɓɨkya ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ,
luki limoti, a yapʉpʉ kamʉtʉmbʉlyaga, kyɛ ma ɓuti kotombisyo.
12 Makwanano ɓi kʉwa kaika ɓowonisilo aka katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, luki
limoti, ma ɓata na mʉsasa ɓɛ ɓamuwonisili makpʉmʉka ma mambwa
ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Ma mbɛyɨ ɓata na mʉsasa ma molungo aka
nɨ kɛgʉ malɨlɨ mutokwo. 13 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ olungogo a mbɛyɨ
ɓata miki aka, kakwananɨgʉ kaiba lɨkpʉmʉka longbingbili. 14 Luki
limoti, malɨlɨ mutokwo a ka ɓeti ɓaya ɓambanzʉ, pisi ka yɨgyɨgyɨlya
kaɓʉ, ɓibononogo kagbanana ɓʉnza na ɓʉnyɛ.

6

1 Kinili, tosini mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ tʉkana ndɨ kʉgʉ ka
Kilisito ko bulya kidukulogo kʉwa na mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ
ɓʉngata. Takigilyonitɔgʉ ɓata kopika lɨkpʉmʉka li nɨlɔ la mambwa
abɛ: kaasanana na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ atɨkaga ka kukwakʉ, kabaɨlya
Kunzi, 2 kaʉkana mʉtʉʉ ko bulya iɓatiso dididi, kaubisilyo ɓambanzʉ
maɓɔkʉ, kopupa ka mbʉkʉ na kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Tidukulogini kambwa! Kunzi kapa, makpʉmʉka nɨmɔ tokwononi
kagya nɨmɔ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi ndɨ na mangbamʉ ma lɨngʉnʉ ko
Kunzi, ɓaɗyo apɛpɛ nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓinisono na Lɨmbɛngɨ-
Lotu, 5 ɓiba ka lɨngʉnʉ ɓɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi a lanza, ɓiba gɔnɨ ngu
ya ɔɓɨlɨ nɨnɔ akodoku ndɛkɛ, 6 wɨna sɛ, ɓakogwa ɓata, a kʉwa yapʉpʉ

5:6 5:6 Wanda ka Mambʉ 110:4.

kaumigiso ɓata kayikoso ɔɓili. Niyɔ a kɯwa abɛ ɓakabangilaga ɓata Miko-Kunzi ka mɯsalaba nganga ya yiɓa, na ɓa ɓata kapá suni ko misa ka ɓambanzɯ.
7 A ɓɛyɔ, litɔmbɯ nilɔ mbwayi alɯkilyaga ɓongbinga ɓasi, anɯpá ɓakɯkɯna malili, Kunzi oɗukogo mino ɓɯɓɯnga. 8 Luki limoti, litɔmbɯ li nilɔ kapá kpokiki na tɔnitɔ tagɔgɔ tanyɛ, kɛgɯ na izangiya. Kunzi a ɓuwobi kagbango yi, ɓopipila kabɯsya.
9 Ɓomika-mama ɓɯpakaaa, gɯtɯgɯ takanzina ɓɛyɔ, takɛgɯ na ɓotumo ko bulya kunu, takaiba ɓɛ ma ko pisi yanza niyɔ ya muhukuso. 10 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Kaɓɯsaligɯ mogubo kunu, gɯtɯgɯ sipananisɔ nisɔ mawonisila ndi ka mogubo nimɔ magya ndi. Mogubo mi nimɔ makaidukologo aka kaɯgyilya ɓakilisito ɓagɔgɔ. 11 Luki limoti, takamɯɓikya ambɛ mɯtɯ yikaka-yikaka igwinonogi na kɛkɛlɛ ka yigya yi niyɔ aka yɔ kyɛ mɯtamanagi kunu itulyosi kadwɛ ka muliɓo. 12 Ɓɯpɔ kamumingyonitɔgɯ, luki limoti, ɓyoni yigya ya limbɛngi linda ka niɓɔ ɓabailya. Ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓinisanatɯ na ɓɯnza niɓɔ Kunzi uwanyaga ndi.

Agɯmɛ ko Kunzi kakwananigɯ kaigomosyono

13 Ngbingo yi ninɔ Kunzi apá ndi mino Abalahamɯ agɯmɛ, akɔtɯ ndi gɔni silika ko lino kaki ka mombukwana-daki. Kɛgɯ na mɯtɯ wagɔgɔ ninɔ akitogi Kunzi ninɔ Kunzi akwanana kakɔ silika ko lino kaki. 14 Aɓikya ndi ɓɛ: «A ɓɛyɔ, nuɗukilyatɯ ndɛkɛ ɓɯɓɯnga kɯgbɛ, notundiso livananza kakɯ.» 15 Abalahamɯ aɓɯnda ndi na limbɛngi linda, inisana ndi na nilɔ Kunzi awanyaga ndi. 16 Ngbingo yi ninɔ ɓambanzɯ ɓakɔgɔ mino silika, ɓakɔgɔ ko lino ka mɯtɯ yi ninɔ ukitogi. Silika apága mɯnzina ngu, omosisyo ɓoɗongoso. 17 Kunzi apa ndi kauwonisilo ɓingbanganya ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓakwanana ndi kainiso no luki li nilɔ ɯwanyaga ndi ɓɛ kakwananigɯ kogomosyono mɯtamanagi kaki gɯtɯgɯ iki yi aka. Kinili, amatila ndi silika kɯgɯ wa agɯmɛ yi ninɔ. 18 Kɯwa wa gɔ wa, makpɯmɯka maɓa mi nimɔ kakwananigɯ kaigomosyono. Kunzi kakwananigɯ ndɛkɛ gɔni mino kaɓikya ɓɔngɔ. Makpɯmɯka mi nimɔ atitumisaga mambɛngi kɯgbɛ, iɓusu niɓɔ tasa ndi masi kyɛ tigwinonogi ɓingbufu ka mɯtamanagi nimɔ Kunzi atiwanyaga ndi. 19 Mɯɓɯndagi mi nimɔ ka ɔɓili kusu a abɛ litalɯ liti nilɔ ɓakpikilaga ka bato, ɓaɗikita ko liɓo kafɯma no iyu. Litalɯ li nilɔ ikaga liti na lapɯ, akitanaga ɓigye kutuko nikwɔ ɓobongisogo kagbanana pa Yotu na pa Yotu-Kɯgbɛ. 20 Yeso ingya ndi kɯ ɓɛyɔ kambwa kusu na ko bulya kusu. Iita ndi kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ abɛ Melekisedeki.

7

Melekisedeki a Ngama, a gɔni Kumu

1 Melekisedeki yi nimɯ a ndi ngama wa Salemu na kumu ko Kunzi ninɔ Kɯgɯ wa lisyɛ Kɯgbɛ. Ngbingo yi ninɔ Abalahamɯ a ndi mino kaigoku ka lɯnga ni ubumini ɓangama, Melekisedeki inda ndi kabangana na iyi, aɗukilyo ɓɯɓɯnga. 2 Abalahamɯ apá ndi zaka wa makpɯmɯka masi nimɔ akɯpya ndi kɯ. Isi yo lino la Melekisedeki ni «Ngama wa ɓungbingbili», na gɔni ɓata, a ndi ngama wa Salemu

6:14 6:14 Wanda ka Mɯpɯnganagi 22:16-17.

isi yi ɓɛ «Ngama wa maziyɔ.» 3 Moɓiso katʉmbʉlagʉ likpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka kʉgʉ wa ɔɓili ka abaki, amaki ikani puponogo kaki.
Katʉmbʉlagʉ ndi gɔni likpʉmʉka ko bulya lisyɛ la kiɓʉkʉta ikani la
kʉ kwa kʉ kaki. A mʉɗɔngɔni abɛ Miko-Kunzi, a kumu ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
4 Winoni mbɛyi iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ɓɛyɔ o mino
mudingi yɔ! Gʉtʉgʉ titosu aka ɓɛyɔ ka Abalahamʉ apátʉ ndi zaka
ka makpʉmʉka masi nimɔ akʉpya ndi ka lʉnga. 5 Ɓatʉ ɓi niɓɔ
ɓopupa ka livananza ka Lawi, ɓiita ɓokumu, ɓa na mʉtʉʉ. Mʉtʉʉ
mi akaɓikya ɓɛ okwononi kaʉkʉnga ɓatʉ ɓasi Ɓezaleli zaka wa
makpʉmʉka masi nimɔ ɓinisonogo na imu, na ɓamamaɓʉ niɓɔ ɓa
ka livananza ka Abalahamʉ. 6 Wina sɛ, Melekisedeki kɛgʉ ndi iyi
ka livananza ka Lawi. Luki limoti, avatʉ ndi zaka ka maɓɔkʉ ka
Abalahamʉ, aɗukilya ndi gɔni ɓʉɓʉnga, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndi mino
ni apí agʉmɛ yɔ. 7 Okwononi kaiba ni makɛgʉ na ɓotumo ɓɛ mʉtʉ
yi ninɔ uɗukilyogo ɓɛngɛni ɓʉɓʉnga a mʉtʉ mudingi kakitaga ninɔ
inisonogo na ɓʉɓʉnga. 8 Ɓokumu niɓɔ ɓavaga zaka, ɓa ɓatʉ ɓukwo.
Luki limoti, Melikisedeki avatʉ ndi zaka, a na ɔɓili aka, mʉɗɔngɔni
ɓɛyɔ Moɓiso o mino katʉmbʉlaga. 9 Takwanana kaɓikya ka muliɓo
ɓɛ: Ngbingo yi ninɔ Abalahamʉ apá ndi mino zaka ya makpʉmʉka
kaki, Lawi apátʉ ndi gɔni iyi pisi ka Abalahamʉ. 10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ
a titaki Lawi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ iyi Lawi kɛgʉ ndi mino wakiɓʉkʉta yɔ, a
kʉwa ndi na ɔɓili aka kyɛ a ka ɓangʉ ka Abalahamʉ, ngbingo yi ninɔ
Melekisedeki inda ndi mino kabangana na iyi.
11 Ɓukumu ɓɔ a ndi litino la mʉtʉʉ nimɔ Kunzi ʉpá ndi Ɓezaleli.
Luki limoti, ligubo la ɓukumu ka livananza ka Lawi kakwananigʉ
ndi kotulyoso ɓopisi ɓayasi. Kinili, okwononi ndi ɓata kumu wagɔgɔ
abɛ Melekisedeki ninɔ kɛgʉ ndi iyi ka livananza ka Aluni. 12 A ɓɛyɔ,
ɓukumu kigomosyono, mʉtʉʉ igomosyono gɔni. 13 Mʉnzina mi nima
akainzina ko bulya ka Mombukwono-dosu ninɔ a iyi ka liɗu lagɔgɔ.
Ka liɗu li nilɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka konogyigʉ ndɛkɛ ligubo la
ɓukumu ka gbɔgbɔ. 14 A ɓɛyɔ, a ɓingbanganya ɓɛ Mombukwono-dosu
a ka liɗu ka Yuda nilɔ Musa katwagʉ ndi, ngbingo yi ninɔ a ndi mino
kanzina ko bulya ɓokumu.

Yeso a kumu abɛ Melekisedeki

15 Niyɔ akowonisilo likpʉmʉka li nili ɓingbanganya a ɓɛ: kumu
wagɔgɔ odoniku, a mʉɗɔngɔni abɛ Melekisedeki. 16 Ɓakatwagʉ ndi
kaiko kumu kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka ɓomikya-ɓambanzʉ. Luki limoti,
iita ndi ɓɛyɔ ko ngu ya ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 17 A ɓɛyɔ, Moɓiso
atʉmbʉlaga ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
mʉɗɔngɔni abɛ Melikisedeki.»
18 Kinili, Kunzi olimogoni ndi mʉtʉʉ mi nimɔ ma mambwa, kyɛ
a ndi ɓipoli ni kɛgʉ na izangiya. 19 Mʉtʉʉ ka Musa kapágʉ ndi
masɔlɔ manza. Luki limoti, ɓatipóni mʉtamanagi manza kʉgbɛ nimɔ
atikpuɗiso ko Kunzi.
20 Na ɓata, Kunzi akɔtʉ ndi silika. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓiita ndi ɓokumu
ni ɓakakugu silika. 21 Luki limoti, Yeso iita ndi kumu pisi ka silika,
ngbingo yi ninɔ Kunzi aɓikya ndi mino ɓɛ:

7:17 7:17 Wanda ka Mambʉ 110:4.

«Mombukwono-dosu akuni silika,
kigomosyonigʉ ɓata:
‹Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.›»
22 Kinili, Yeso nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ atimibisa lɨngʉnʉ la agʉmɛ nɨnɔ a
wanza kʉgbɛ.
23 Ɓudididi ɓagɔgɔ ɓata niɓa: ɓokumu ɓagɔgɔ ɓa ndɨ ɓudingi kʉgbɛ
kyɛ kukwakʉ kwɔ ʉkpɨngba ndɨ kaidukulogo na ligubo kaɓʉ. 24 Luki
limoti, Yeso a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ligubo kakɨ la ɓukumu
kɛgʉ ndɛkɛ na muliɓo. 25 Kinili, akwanana kauhukuso ka lɨngʉnʉ
ɓatʉ niɓɔ ɓakpuɗoni Kunzi pisi kʉ kakɨ, kyɛ ɨyɨ a na ɔɓɨlɨ masyɛ masɨ
kaʉlʉmbɨlya.
26 Yeso kʉwa nɨ Kumu-kumu nɨnɔ okwononi ndɨ ko bulya kusu. A
wotu, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ ikanɨ ɓʉnyɛ. Kunzi ateni ndɨ di na
ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ, aɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ. 27 Kɛgʉ ɨyɨ abɛ ɓokumu-
kumu ɓagɔgɔ. Kɛgʉ na mʉsasa kapá apɛpɛ masyɛ masɨ ko bulya ɓʉnyɛ
kakɨ mbɛyɨ, kumbuso yi ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Apá ndɨ ɨyɨ
apɛpɛ nganga yimoti aka wa ɨpá ndɨ mino ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.
28 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa umomosagatʉ ɓokumu-kumu ɓatʉ ɓa ɓʉpɔ.
Luki limoti, silika nɨnɔ Kunzi akɔ ndɨ kumbusa wa mʉtʉʉ mi nɨmɔ,
amomosa ndɨ Miki nɨnɔ mʉkwanana kaika kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.

8

Yeso nɨ kumu-kumu kusu

1 Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya kʉgbɛ nɨlɔ takapa kaɓɨkya nɨlɨ: ta na
kumu-kumu ɓemoti, a kʉgʉ wa lɨsyɛ, wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa
ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi nɨnɔ wo ngu kʉgbɛ. 2 Akagya ligubo la
ɓukumu-kumu ka pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ ka ngbangba nɨyɔ ipika ndɨ na
Mombukwono-dosu nɨ kɛgʉ mʉmbanzʉ.
3 Ɓamomosogo kumu-kumu wasɨ kyɛ iki kapá mukumbo na ɓapɛpɛ.
Kinili, okwononi nɛkɨ ɓɛ kumu-kumu kusu ɓɛyɔ ka Kilisito ikitɔ gɔnɨ
no luki lɨpá. 4 Kika ndɨ nɨ a kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, kikigʉ ndɨ kumu, kyɛ atʉ
kʉwa na ɓagɔgɔ niɓɔ ɓapága ɓapɛpɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa.
5 Ligubo li nɨlɔ ɓokumu ɓi niɓɔ ɓagyaga a gʉ likingyosi aka, a mulundu
ma makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨlɔ Kunzi
awonisa ndɨ Musa. Ngbingo yi nɨnɔ Musa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi
kopika ngbangba, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Angɛ, gya ligubo lasɨ ɓɛyɔ
nuwonisila ndɨ mino ka ngʉpa.» 6 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ Yeso a
kʉwa na ligubo lidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓokumu ɓi niɓɔ. A luga wa
agʉmɛ wanza kʉgbɛ nɨnɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.
7 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ agʉmɛ wa mambwa a ndɨ wanza, kikigʉ ndɨ
ɓata na ɨzangɨya kainisono na nɨnɔ wa maɓa. 8 Luki limoti, Kunzi a
ndɨ kauyoyiso ɓatʉ kakɨ wa aɓɨkya mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ka masyɛ mi nɨmɔ akodoku,
nagyatʉ agʉmɛ wambɨya na Ɓezaleli
na ɓomikya-Ɓayuda.
9 Kikigʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ nʉgyɨlya ndɨ ɓatɨtaɓʉ
lɨsyɛ nɨlɔ nugwi ndɨ mino kʉɓɔkʉkɔ,
nunyoku ka Misili.

7:21 7:21 Wanda ka Mambʉ 110:4.

ɨyɨ aka ndɨ ɓata ɓɛ:
Yɛkɨ ɓakaɓyɛgʉ ndɨ agʉmɛ yi nɨnɔ,
kinili, ɨmɨ, nʉsa ndɨ.
10 Omotiloku ndɨ ɓɛ Agʉmɛ yi nɨnɔ nʉgyɨlya ndɛkɛ Ɓezaleli nɨmʉ:
Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ:
nopika ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka yimibo kaɓʉ,
nokpikaga ka mambɛngɨ kaɓʉ,
nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ, ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓava-kʉkamɨ.
11 Kɛgʉ ndɛkɛ ɓata na mʉtʉ yi nɨnɔ awonisila ndɛkɛ mʉtʉ wagɔgɔ ikanɨ mamakɨ ɓɛ emibi,
kyɛ ɓemiba ndɛkɛ ɓasɨ,
ɨɓʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ.
12 A ɓɛyɔ, napɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kaɓʉ,
nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi anzɨna ndɨ mino ko bulya agʉmɛ wambɨya, mʉnzɨna mi nɨmɔ oyitisa kʉwa ndɨ nɨnɔ wa mambwa luki landɛlɨ. Wɨna sɛ, luki kɨita landɛlɨ, ambʉkʉmana iba a kʉwa ɓuwobi kolimiko.

9

Malʉmba ma ɔɓɨlɨ na nɨmɔ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Agʉmɛ wandɛlɨ a ndɨ na ɓopisi nɨɓayɔ okwononi kaɓyɛ ko bulya likungoni, ndaɓʉ ya malʉmba mi a ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. 2 A ɓɛyɔ, ɓopika ndɨ ngbangba nɨyɔ, ɓagbanana ndɨ ka ɓapa ɓayɨɓa. Ɓalɨkya ndɨ pa ya mambwa ɓɛ pa yotu. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na pa yibiso tala, sɛ kʉwa mɨza nɨnɔ ɓabisaga ndɨ mino mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi. 3 Kumbusa wa kutuko nɨkwɔ kwa yɨɓa, a ndɨ na pa yagɔgɔ nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Pa Yotu Kʉgbɛ. 4 Kambwa kadwɛ kʉ, a ndɨ na gbɔgbɔ nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ ko bulya yɨbʉsya adʉdʉ, andananaga ndɨ na sanduku wa agʉmɛ nɨnɔ ɓagbodʼya ndɨ wasɨ na ɔlɔ. Kʉsɔ wa sanduku yi nɨnɔ, mana a ndɨ ka mbɨkɛ yimoti nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ, mʉdʼanga ka Aluni nɨmɔ aɓaka ndɨ maʉwa ka mu mi, sɛ kʉwa ɓomikya-ɓamɨza ɓa lɨtalʉ nɨɓɔ ɓokpika ndɨ mino Mʉtʉʉ ma agʉmɛ. 5 Kʉgʉ wa sanduku yi nɨnɔ, a ndɨ na ɓamalaika nɨɓɔ ɓʉmakaga ɓɛ ɓamakelubi nɨɓɔ ɓowonisogo ɨbɨba ko Kunzi. Ɓɛpapɨ kaɓʉ otikyaga ndɨ pa yi nɨyɔ ɓakpazyaga ndɨ mino ɓangʉ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ mbɛyɨ ngbingo katʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka limoti-limoti kʉgʉ yi.

6 Nɨyɔ ɓoɓungusyaga ndɨ yasɨ ɓɛyɔ, ɓokumu ɓogulyaga ndɨ masyɛ masɨ ka pa ya mambwa kagya ligubo kaɓʉ. 7 Luki limoti, kumu-kumu aka nɔ ogulyaga ndɨ nganga yimoti aka ka nzɛ ka pa yi nɨyɔ ya yɨɓa. Ogulyaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ na ɓangʉ ka nyama kapá Kunzi ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ɓɨkpɛ, na nɨɓɔ ka ɓambanzʉ. 8 Lɨmbɛngɨ-Lotu akowoniso ɓɛ pisi yigulyo ka Pa Yotu-Kʉgbɛ kanoukwikonigʉ mbɛyɨ, kyɛ pa ya mambwa a mbɛyɨ ɓata wa aka wa. 9 Nɨyɔ a kʉwa likingyosi ko ngbingo yi nɨmʉ. Nɨyɔ akowoniso ɓɛ iki mukumbo ikanɨ ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓapága Kunzi, kakwananɨgʉ koitiso lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ abibisaga Kunzi lanza. 10 Makpʉmʉka mi nɨmɔ a yɨgya ka ɓambanzʉ aka. Yɨgya yi nɨyɔ ɨgʉmya ndɨ ka nɨyɔ ɓakwanana ndɨ kalya ikanɨ komwo ikanɨ ko

8:12 8:12 Wanda ka Yelemia 31:31-34.

pisi ya mʉtʉʉ dididi ma kiɓuɓiso. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ iɓungusyaga ndɨ kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi oitiso mino makpʉmʉka masɨ mambɨya.

Kilisito apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ apɛpɛ

11 Luki limoti, Kilisito odoku ndɨ abɛ kumu-kumu katɨpá makpʉmʉka manzanza nɨmɔ a kʉwa wa. Ɨyɨ ogulya ndɨ ka ngbangba nɨyɔ a ndɨ ya ɨzangɨya na yanza kʉgbɛ. Kipikagʉ ndɨ na ɓomikya ɓambanzʉ, akaɨɓɨkya ɓɛ kɛgʉ luki la lɨtɔmbʉ li nɨlɨ. 12 Ingya ndɨ ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nganga yimoti aka. Kʉ ɓɛyɔ, kapágʉ ndɨ apɛpɛ wa ɓangʉ ya ɓamɛmɨ na ɓomikya-ɓangɔmbɛ, luki limoti, apá ndɨ ɓangʉ kakɨ ɓɨkpɛ, atɨkʉlaga lɨngʉnʉ. 13 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓuɓuɓisaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓʉnyɛ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka ɓatɨtaɓʉ, pisi kaʉkpazya na ɓangʉ ka ɓamɛmɨ ikanɨ nɨyɔ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ ɨkanɨ kaumbwoso na libu ka ɓangɔmbɛ nɨɓɔ ɓʉbʉsyaga ndɨ, 14 kika nɨ a ɓɛyɔ, iko sɛ kʉwa lɨkɨ ka ɓangʉ ka Kilisito? Pisi ka Lɨmbɛngɨ la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɨpá ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ ko Kunzi abɛ apɛpɛ nɨnɔ kɛgʉ na ɨɗa. Ɓangʉ kakɨ oyikosatʉ mʉtamanagɨ kusu kaasa yɨgya yanyɛ, kyɛ tiki kagugubyo Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.

15 Kinili, Kilisito a lɨzabʉ la agʉmɛ wambɨya, kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ ɓinisoni na ɓʉnza ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ. Pisi ka kukwakʉ kakɨ, ʉkʉlaga ndɨ ɓambanzʉ kopupo ka ɓʉnyɛ nɨɓɔ ɓa ndɨ mino ka agʉmɛ wandɛlɨ.

16 Mʉmbanzʉ kokwo, asa agʉmɛ, okwononi kowonisilo ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ asi agʉmɛ yi nɨnɔ okwoni ndɨ. 17 A ɓɛyɔ, agʉmɛ a na ɨzangɨya kumbusa wa kukwakʉ aka. Luki limoti, mombukwana-dakɨ yi kiko mbɛyɨ ɓata na ɔɓɨlɨ aka kɛgʉ na ɨzangɨya. 18 Kinili, agʉmɛ wandɛlɨ kapʉngagʉ ndɨ ligubo aka nɨ ɓangʉ kanoɗukogigʉ. 19 A ɓɛyɔ, Musa apʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉtangʉlyaga ɓatʉ ɓasɨ mʉtʉʉ masɨ mi nɨmɔ ikpikaga ndɨ. Ava kʉwa ndɨ ɓangʉ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ na ɓamɛmɨ pa imoti no liɓo. Kumbuso yi, mumbuzu ma ɨsɔpɔ pa imoti na panga ya kutuko kwangbʉ, amakya kʉsɔ yi, akpazya kʉgʉ wa kɨtaɓʉ ya mʉtʉʉ na kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ. 20 Anaɓɨkya ɓɛ: «Nɨyɨ a ɓangʉ katʉlyoso agʉmɛ nɨyɔ Kunzi amʉɓɨkya ndɨ mino ɓɛ muɓongogonitɔ.» 21 Musa akpazya gɔnɨ ndɨ ɓangʉ kʉgʉ wa ngbangba na kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓagyaga ndɨ na imu ligubo. 22 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ, ɓudingi ɓa makpʉmʉka ingumosaga na ɓangʉ aka. Ɓangʉ koɗukogi, mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kikigʉ.

Kilisito nɨ apɛpɛ nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ

23 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mokingyosi ma makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ingumosi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ. Luki limoti, okwononi ɓongumosi makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɨkpɛ pisi ka ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓanza kʉgbɛ. 24 A ɓɛyɔ, Kilisito kingyagʉ ndɨ ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nɨyɔ ipika ndɨ na ɓambanzʉ, a gʉ ndɨ likingyosi la Pa Yotu-Kʉgbɛ aka. Luki limoti, ingya ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ o mino mbɨya yi nɨmʉ kambwa ko Kunzi ko bulya kusu. 25 Ɓyanga ɓasɨ, kumu-kumu ka Ɓayuda ogulyogo ka pa Yotu-Kʉgbɛ na ɓangʉ ka nyama. Luki limoti, Kilisito kingyagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ɨgɨlyagɨ kaɨpá ka apɛpɛ. 26 Kagya ndɨ abɛ ɨɓʉ, iba igyogyisoni ɓɨkyɔ katʉkya wa aka wa ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ. Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, masyɛ ma muliɓo a kʉwa ɓuwobi,

9:20 9:20 Wanda ko Pupo 24:8.

Kilisito iwonisa ndɨ ɨyɨ nganga yimoti aka, kolimogo ɓʉnyɛ na kaɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ ka apɛpɛ. 27 Mʉtʉ wasɨ okwaga nganga yimoti aka. Kumbuso yi, Kunzi akɔ lɨkpʉmʉka kakɨ. 28 A ɓɛgɛyɔ Kilisito ɨpá ndɨ mino nganga yimoti aka ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓudingi. Igokuto ndɛkɛ ɓata, kikigʉ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ, luki limoti, kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga muhukuso.

10

1 Mʉtʉʉ ka Musa kɛgʉ kowonisilo ka lɨngʉnʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ atʉ, luki limoti a mulundu ma makpʉmʉka nɨmɔ odoku ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ akʉngaga ɓɛ ɓapágɨ mʉgbɛ ma ɓapɛpɛ mumoti aka ɓyanga ɓasɨ. Kakwananɨgʉ kauitiso ɓanza ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpʉɗa ko Kunzi. 2 Kika ndɨ nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisaga Kunzi ɓɛyɔ ɓʉpɨlyagatʉ ɓʉnyɛ ka nganga yimoti aka, ɓakɨmɨnɨgʉ ɓata ndɨ abɛ ɓakika na ɓʉnyɛ, ɓakapígʉ ndɨ ɓata apɛpɛ. 3 Luki limoti, pisi ka ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ, ɓambanzʉ ɓatamanaga ɓʉnyɛ kaɓʉ ɓyanga ɓasɨ. 4 A ɓɛyɔ, ɓangʉ ka ɓomumu ɓa ɓangɔmbɛ na ɓogbungulu kakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kasʉkʉsaga ɓʉnyɛ.

5 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Kilisito a ndɨ mino kogulya kʉ ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:
«Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ ikanɨ mukumbo
Luki limoti, wɛgyɨlya ndɨ nzʉyɨ.
6 Wokogwagʉ ndɨ magyagya na ɓanyama ɓʉbʉsya ka gbɔgbɔ
ikanɨ ɓapɛpɛ ɓʉpɨlya ɓʉnyɛ.
7 Naɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Kunziooo, ɨmɨ nɨmʉ,
noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpikaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ.›»

8 Kilisito aɓɨkya mbɛyɨ ndɨ ɓɛ: «Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ, mukumbo, ɓanyama ɓʉbʉsya kʉgʉ wa gbɔgbɔ gʉtʉgʉ apɛpɛ mʉpɨlya ɓʉnyɛ kuɓosilyagʉ ndɨ ɓɛgɛyɔ.» Wɨna sɛ, ɓʉpága ɓapɛpɛ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ mʉtʉʉ o mino kaɓɨkya. 9 Kumbuso yi, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ, noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ.» Ko pisi yi nɨyɔ, ulimaga ɓapɛpɛ ɓandɛlɨ, ubisa kʉwa nɨɓɔ kakɨ. 10 Yeso-Kilisito agyatʉ ndɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi, ɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ nganga yimoti aka. Kinili, atɨɓuɓisa kʉwa.

11 Masyɛ masɨ, kumu wasɨ amagaga kagya ligubo kakɨ, ʉpága ɓongbinga ɓasɨ ɓapɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ aka. Luki limoti, ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ katʉmba ɓʉnyɛ. 12 Wɨna sɛ, Kilisito apá ndɨ ka ɓongbinga ɓasɨ apɛpɛ ɓemoti aka ko bulya yɨpɨlya ɓʉnyɛ. Kumbuso yi, ikoku ndɨ ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi. 13 Kʉ ɓɛyɔ, akaɓʉndaga mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ Kunzi ubisi ɓomuyoniso kakɨ kusili wa ɓakagba kakɨ. 14 Pisi ka apɛpɛ ɓemoti yi nɨnɔ aka nɔ, uitisoni ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ ka ɓongbinga ɓasɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ uɓuɓiso.

15 Lɨmbɛngɨ-Lotu a gɔnɨ katɨtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Anaɓɨkya mbɛyɨ ɓɛ:
16 «Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ:
Nomosa ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ,
kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ.

10:7 10:7 Wanda ka Mambʉ 40:7-9. **10:11** 10:11 Wanda ko Pupo 29:38.

Nobisa ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ,
Nokpika ka tamanaga kaɓʉ.»
17 Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ:
«Nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ ikanɨ yɨgya yanyɛ kaɓʉ.»
18 Wɨna sɛ, kika nɨ ɓopilyini ɓʉnyɛ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya kapá apɛpɛ
ko bulya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

Takpuɗini Kunzi

19 Ɓomika-mama, pisi a kʉwa na iɓusu ɓikpo kogulya ka Pa
Yotu-Kʉgbɛ ko ngungu ya ɓangʉ ka Yeso. 20 Atihukwilyoni ndɨ
pisi, pisi yi nɨyɔ a yambɨya na nɨyɔ atɨkaga ka ɔɓɨlɨ kakɨtanaga ka
kutuko nɨkwɔ agbananaga Pa Yotu na Pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ pisi
ka nzʉyɨ kakɨ mombukwana-dakɨ. 21 Ta no kumu-kumu ɓemoti
nɨnɔ Kunzi amomoso ka mʉ ma Ndaɓʉ ko Kunzi. 22 Takpuɗini
nɛkɨ na lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ, ɓutumo na baya, na lɨmbɛngɨ nɨlɔ
ɓɨngɔ nɨ kɛgʉ na mʉtamanagɨ manyɛ, na nzʉyɨ nɨyɔ ɓosukusogi no
liɓo lanza. 23 Tigwinonogini ɓigugugu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ tikaga
kanzɨna ko bulya yi, kyɛ Kunzi kakwananɨgʉ kagomosyono agʉmɛ
nɨnɔ atɨwanyaga ndɨ. 24 Toɓuulyonogini mabɔbɔ, tanakpamyana
kapa na kagya lɨkpʉmʉka lanza. 25 Takosonitɔgʉ kamʉmʉkana
ka musilyoni kusu ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino. Luki limoti,
totumisonini mambɛngɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kaɨna ɓɛ masyɛ
ka Mombukwono-dosu a kʉwa ɓuwobi.
26 A ɓɛyɔ, takiko kagya ɓʉnyɛ ka yakɔlyɨ nɨ takaiba ɓɨngbanganya
lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓata na apɛpɛ nɨnɔ akwanana kasʉkʉsa ɓʉnyɛ. 27 Luki
limoti, atitigolyi kʉwa kaɓʉndaga ka kʉɓangakʉ ngbingo nɨnɔ Kunzi
akɔ mino mʉngɨmbɔ, na ɓɛyɔ lɨɗaɗa lo ɓuku ʉgbʉnda ndɛkɛ mino
ɓomuyoniso kakɨ. 28 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ oɓuno mʉtʉʉ ka Musa, ɓamwɨ
nɨ ɓakɛgʉ no nzonzi, kika nɨ ɓadɛmʉ ɓinisonini ɓaɓa ikanɨ ɓasaa
kaɓɨkya ɓɛ ogyi ɓi ɓʉnyɛ. 29 Ika kʉwa lɨkɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ akamɨna
Miko Kunzi payaya? Ɨna ɓangʉ ya agʉmɛ nɨnɔ ɓaɓuɓisa ndɨ na iyu
payaya, anatʉmbwa Lɨmbɛngɨ la ɨzɨyɔ ko Kunzi? 30 A ɓɛyɔ, takamibo
mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nigisaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɨmɨ nɔ
nakalyaga ndɛkɛ.» Omotiloku gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu akɔtʉ
ndɛkɛ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ kakɨ.» 31 A lɨkpʉmʉka la kʉɓangakʉ kʉgbɛ
kogwa ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
32 Tomononi mbɛyɨ nɨlɔ amusilya ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ akɨtaga
ndɨ. Ka masyɛ mi nɨmɔ, nɨyɔ minisana ndɨ na ɓʉngbanganya ko
Kunzi, mokibya ndɨ yigyogyiso ya lʉnga lapʉ. 33 Ɓʉtʉmbwatʉ ndɨ
ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu, ɓugyogyiso ka pa yangba. Ɓongbingo ɓagɔgɔ
mikagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓakɨtʉlya kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓugyogyisaga ndɨ
ɓɛyɔ. 34 A ɓɛyɔ, ɓamugyogyisatʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka
bɔlɔkɔ. Mabaɨlya gɔnɨ na magyagya ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ mukumbo kunu,
kyɛ ma ndɨ kaiba ɓɛ ma na lɨngama lanza kʉgbɛ, nɨlɔ la ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. 35 Makodikogonitɔgʉ, kyɛ minisana na mʉkalya mudingi ko
bulya yi nɨyɔ. 36 Mokwononi kokibyo, kyɛ motulyosi sɨpananɨsɔ ko
Kunzi, minisono na nɨlɔ amʉwanyaga ndɨ. 37 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ:
«Osikoni ngbinga mʉkɛɗɛ, mʉkɛɗɛ kʉgbɛ,
mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kodoku, odoku ndɛkɛ,

10:16 10:16 Wanda ka Yelemia 31:33. **10:17** 10:17 Wanda ka Yelemia 31:34. **10:30** 10:30 Wanda ka Yɨgɨlya 32:35-36.

kolyipyigʉ ɓata.
38 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
Mʉtʉ wongbingbili ko misa kamɨ,
ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.
Luki limoti, kɨga kumbuso, nakogwigʉ magyagya na ɨyɨ.»
39 Takɛgʉ abɛ ɓatʉ ɓakɨga kumbuso, ɓoɓungogo. Luki limoti, ta ɓatʉ ɓa baya na nɨɓɔ ko pisi ya muhukuso.

11

Baya

1 Kaiko na baya ko Kunzi, a kaiko wakɨtambɨya ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ wanamʉtamanagɨ mi, na kabaɨlya ɓɛ a lɨngʉnʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakaninigʉ. 2 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓotitosu pisi ka baya kaɓʉ.
3 Pisi ka baya, takaiba ɓɛ Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ na mʉnzɨna aka kinili makpʉmʉka nɨmɔ inisogo agya ndɨ katʉkya ka nɨmɔ kinisonogigʉ.
4 Pisi ka baya, Abeli apá ndɨ Kunzi apɛpɛ wa ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ ka Kaina. Pisi ka baya Abeli gɔnɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili, kyɛ ɨyɨ mombukwana-dakɨ abaɨlyatʉ ndɨ apɛpɛ kakɨ. Pisi ka baya kakɨ, mongoni ka Abeli ikaga ɓata kaidukulogo aka gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okwa ndɨ mino yɔ.
5 Pisi ka baya, Ɨnʉka kokwagʉ ndɨ, Kunzi aɗokisa ndɨ muɓisi kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti kamɨnagʉ ndɨ ɓata, kyɛ Kunzi aɗokisatʉ ndɨ ɓɛ iki ɓuwobi na ɨyɨ. Moɓiso ko Kunzi akatʉmbʉlaga ɓɛ kambwa kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, Ɨnʉka agyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ aɓosila ndɨ Kunzi. 6 Wɨna sɛ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɓosilyo Kunzi nɨ kɛgʉ na baya. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akapa kakpuɗa Kunzi, okwononi kabaɨlya mbɛyɨ ɓɛ Kunzi atʉ na ʉkalyagatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga.
7 Pisi ka baya, Nʉa amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ka makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso kanɨ ɓakaninigʉ mbɛyɨ. Ogwi ka lɨmbɛngɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ, agya ɨngbɔlɔ nɨnɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ na lɨvananza kakɨ ɓahʉka ndɨ mino. Amakyatʉ kʉwa ndɨ ɔɓɨlɨ ka mʉngɨmbɔ. Pisi ka baya kakɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili.
8 Pisi ka baya, Abalahamʉ amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ngbingo yi nɨnɔ amaka ndɨ mino. Aga ndɨ ka mugi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ kaiko lisimo kakɨ. Asa ndɨ kʉ-kaɓʉ nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akomolyoku yanɨ. 9 Pisi ka baya, ika ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ abɛ mubiko. Ikaga ndɨ ka ɓangbangba, pa imoti na Isaka ɨɓʉ na Yakɔbɔ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ gɔnɨ agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Abalahamʉ. 10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a ndɨ kaɓʉndaga gʉɗʉ nɨnɔ wa muɓumbe mapʉ, nɨnɔ Kunzi apimaga ndɨ, apiko.
11 Pisi ka baya, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Sala a ndɨ mino ndʉya na mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ yɔ, aɓʉkʉta ndɨ kyɛ a ndɨ na baya ɓɛ Kunzi atulyosatʉ agʉmɛ nɨnɔ awanyaga ndɨ. 12 Kinili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a kʉwa sɛ ndɨ ɨyɨ kaɓʉndaga kukwakʉ, ɨɓʉkʉta ɓɛvananza ɓayakpʉ kʉgbɛ abɛ mangʉtʉ, abɛ mbumi ya mutili mo liɓo lidingi nɨyɔ ɓakakwananɨgʉ katanga.

10:38 10:38 Wanda ka Abakuki 2:3-4. **11:4** 11:4 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-10. **11:5** 11:5 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 5:24. **11:7** 11:7 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:13-22. **11:12** 11:12 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:17.

13 Ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓa ɓokwa ndɨ ka baya nɨ ɓakinisonigʉ na
makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ. Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ,
ɓatɨlya ka ɓʉɓyɨ aka. Ɓabaɨlya gɔnɨ ɓɛ ɓa ndɨ ɓobiko aka na ɓatʉ
ɓa lɨgʉndʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. 14 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga ɓɛyɔ,
ɓowonisilogo ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakaɨkɨsɨlya mugi kaɓʉ. 15 Ɓakika ndɨ
ɓata lɨmbɛngɨ ka mugi nɨmɔ ɓotukyoku ndɨ mino, ɓakwananatʉ ndɨ
kakɨsa pisi kaɨga ɓata kʉ ɓɛyɔ. 16 A ɓɛyɔ, ɓa na mʉsasa ma mugi
manza kʉgbɛ, mugi mi nɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, Kunzi kɛgʉ no
suni ɓɛ ɓamakɨ ɓɛ Kunzi kaɓʉ, kyɛ uɓungusilyogoni ndɨ gʉɗʉ.

17 Pisi ka baya, Abalahamʉ apá ndɨ Isaka ka apɛpɛ ngbingo yi nɨnɔ
Kunzi akɨngɨla ndɨ mino baya kakɨ. A ndɨ wakɨtʉlya kapá mʉkpekpe
mo mikakɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apíni agʉmɛ yɔ. 18 Kunzi
a ndɨ nɨ aɓikyini ɓɛ: «Wambʉwa ndɛkɛ pisi ka Isaka.» 19 Luki limoti,
Abalahamʉ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Kunzi a no ngu kabililiso Isaka.
Kinili, Kunzi amigisilya ndɨ mikakɨ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
opupiku ka mbʉkʉ luga wa ɓamanda.

20 Pisi ka baya, Isaka uɗukilya ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Esaʉ ɓʉɓʉnga ka
makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.

21 Pisi ka baya, Yakɔbɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, uɗukulyo ɓomika
Yɛzɛfʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓʉɓʉnga. Ɨtʉngbʉla ka mʉdʉkpɔ kakɨ, abibiso Kunzi.

22 Pisi ka baya, Yɛzɛfʉ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, atʉmbʉlaga ɓɛ
Ɓezaleli ɓopupokuto ndɛkɛ ka Misili, na ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ɓagyɨ
ndɛkɛ mino no kuwo kakɨ.

23 Pisi ka baya, abakɨ na amakɨ Musa ɓasʉma ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa
kumbuso kaɓʉkʉta yi. Yɛkɨ ɓɨna ndɨ ɓɛ miki a wanza, ɓakaɓangagʉ
ndɨ koɓuno mʉtʉʉ ka ngama.

24 Pisi ka baya, Musa nɨ a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ aka, akya ndɨ ɓɛ
ɓambanzʉ ɓiki kaɓɨkya ɓɛ a miko-mika Falaɔ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ no
mikakɨ muko yi. 25 Apa ndɨ kaigyogyiso pa imoti na lɨvananza ko
Kunzi nɨ kogwigʉ magyagya kaiko ka ɓʉnyɛ ko ngbingo. 26 Ɨna ndɨ
ɓɛ kaigyogyiso abɛ Kilisito a ndɨ na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga lɨngama
la Misili. A ɓɛyɔ, ɓazwa kakɨ ɓa ndɨ ɓyɨ kʉgbɛ kʉgʉ wa mʉkalya nɨmɔ
odoku ndɛkɛ.

27 Pisi ka baya, Musa atʉkya ndɨ ka Misili nɨ kɛgʉ kaɓanga
ɗɨya ka ngama. Igwinanaga ndɨ ka baya abɛ kiko kamɨna Kunzi
yi nɨnɔ ɓakamɨnagɨgʉ. 28 Pisi ka baya aka, alisisa ndɨ yɨnga wa
Pasɨka, akpamya ndɨ ɓɛ ɓakpazyɨ ɓangʉ ko pumi ɓɛkyɛ malaika
nɨnɔ akpakyanaga na kukwakʉ kulumwisogonitɔ ɓapʉta ka Ɓomikya-
ɓezaleli.

29 Pisi ka baya, Ɓomikya-ɓezaleli ɓazaba ndɨ lɨɓo lidingi Langbʉ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko kakpakyana ka lɨtɔmbʉ. Luki limoti, nɨyɔ
Ɓamisili ɓɨkpʉnda kazaba ɓɛgɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.

30 Pisi ka baya, gʉɗʉ wa Yeliko oɗukana ndɨ wa Ɓomikya-ɓezaleli
ɓalingikyana ndɨ mino ka masyɛ maɗɨya na ɨka.

31 Pisi ka baya, Laaba nɨnɔ a ndɨ aɗanda, kokwagʉ ndɨ pa imoti na
ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓuna ndɨ mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ ʉtɨlyatʉ ndɨ ɓɨnza ɓatʉ
nɨɓɔ ɓogulya ndɨ ɓɨpɛlɛ ka gʉɗʉ.

11:13 11:13 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 23:4. **11:18** 11:17-18 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:12; 22:1-14. **11:22** 11:22 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 50:24-25; Pupo 13:19.

32 Nakwanana ɓata kaɓɨkya ɨkɨ? Nakɛgʉ ɓata no ngbingo kanzɨna
ko bulya ka Gidioni, Ɓalaki, Samusoni, Yefuta, Daudi, Samueli na
ɓogyalandʉ. 33 Pisi ka baya, ɓakʉpyatʉ ndɨ giyo ka ɓangama, ɓagyatʉ
ndɨ makpʉmʉka mo ngbingbili, ɓinisana na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi
ʉwanyaga ndɨ. Ɓʉdʉlagatʉ ndɨ ɓokpwingi nɔkʉ, 34 ɓolimagatʉ ndɨ
maɗaɗa mo ɓuku, ɓahʉkaga kukwakʉ kwa ɓadʉkpa. Ɓa ndɨ ɓapɔ,
luki limoti ɓɨɨta ɓotutungyo. Ɓakɛgʉ ndɨ na bɨtya liso ka lʉnga,
ɓumisyaga ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kaubumoniso ɓingbwi.
35 Pisi ka baya, ɓoko ɓʉmɨnatʉ ndɨ ɓatʉ kaɓʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ
kopupo ka ɓambʉkʉ, ɓumigisyo ya kaɓʉ.

Pisi ka baya, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ kakʉlɨkanaga kumbusa wa
yigyogyiso kʉgbɛ kyɛ ɓopupi ka ɓambʉkʉ na ɓinisono na ɔɓɨlɨ nɨnɔ
wanza kʉgbɛ. 36 Ɓagɔgɔ ɓata ɓokibya ndɨ mosikoni na bʉma,
ɓʉkandaga ndɨ ɓagɔgɔ, ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ. 37 Ɓʉmwɔgɔ ndɨ ɓagɔgɔ
na matamʉ, ɓʉsɨkɨsa ɓagɔgɔ na siyi, ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa.
Ɓagɔgɔ ɓanamama ɓɨgbagbagba, ɓimokisyogini bokuto ka ɓakɔndɔlɔ
ikanɨ nɨtɔ ka ɓamɛmɨ. Ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa yangya, ɓugyogyisaga ndɨ ɓɨnyɛ,
ɓanʉgya yapʉpʉ-pʉpʉ. 38 Ɔɓɨlɨ kakwananagʉ ndɨ na inguo ya ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ. Ɓamamaga ndɨ ɓɨgbagbagba ka ɓɛsa na ka ɓangʉpa, ɓikaga ndɨ
ka matamʉ na ka maɓyɛ nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ.

39 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓasɨ ko bulya baya kaɓʉ. Luki
limoti, ɓakinisanagʉ ndɨ no luki li nɨlɔ Kunzi awanyaga ndɨ. 40 A ɓɛyɔ,
Kunzi atiɓungusilyogoni ndɨ lɨkpʉmʉka lanza kʉgbɛ, kinili kapagʉ ndɨ
ɓɛ ɓɨɨtɨ ɓanza nɨ takɛgʉ pa imoti na ɨɓʉ.

12

Kunzi nɨ Obosu

1 Iɓusu gɔnɨ, ta na ɓadɛmʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa na iɓusu ɓukungulo.
Yɛkɨ a ɓɛyɔ, tosini likumbogi lasɨ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ akwanana koti-
woso lɨkpakyanɨlɨ kusu, tiɗufulo na mbangʉ kadwɛ ka muliɓo ma
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatɨwanyaga ndɨ. 2 Topyini miso ka Yeso nɨnɔ
a mʉpʉnganagɨ na muliɓo ma baya kusu. Apatʉ ndɨ kokwo ka
mʉsalaba, nɨ kinigʉ suni ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ. Atʉ ndɨ
kaiba magyagya nɨmɔ a ndɨ kodoku, mbɨya yi nɨmʉ a wakiko ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi.

3 Mutomononi mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɨ yigyogyiso ka maɓɔkʉ ka
ɓatʉ ɓanyɛ. Kinili, takuponitɔgʉ, takodikogonitɔgʉ, 4 kyɛ ka lʉnga li
nɨlɔ mo mino na ɓʉnyɛ, makanobumonigʉ mbɛyɨ kadwɛ ka kukwakʉ.
5 Moɓusoloni mʉtɨwɨ nɨmɔ Kunzi amʉtɨwaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika
kaʉtɨwa ɓomikakɨ?
«Mikamɨ, wakinonitɔgʉ payaya yoyiso ka Mombukwono-dosu,
wakodikogonitɔgʉ ngbingo yi nɨnɔ o mino kauyoyiso.
6 Kyɛ Mombukwono-dosu ayoyisogo mʉtʉ yi nɨnɔ apaga,
ayipogo mʉtʉ wasɨ nɨnɔ avaga abɛ mikakɨ.»

7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kibyoni yigyogyiso nɨyɔ Kunzi o mino kamuyoyiso.
Amʉgyaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomikakɨ. Ambɛ, miki tino nɔ abakɨ
kayoyisogigʉ? 8 Kika nɨ Kunzi kɛgʉ kamuyoyiso abɛ ɓomikakɨ
ɓasɨ, isi yi ɓɛ makɛgʉ ɓomikakɨ, ma ɓomiki ɓa ɓʉɓala. 9 Kika
nɨ ɓobosu ɓanatiyoyisaga ndɨ, tanʉmʉkana, igyonoso kʉwa lɨkɨ
ɓɛ takamukononitɔgʉ Obosu nɨnɔ wa lɨmbɛngɨ kyɛ tiki na ɔɓɨlɨ?

10 Ɓobosu ɓatiyoyisaga ndɨ ka masyɛ makɛɗɛ ɓɛyɔ ɓapaga ndɨ mino.
Luki limoti, Kunzi atiyoyisogo ko bulya ɓʉnza kusu, kyɛ atiɓuɓisi
abɛ ɨyɨ. 11 Nɨyɔ ɓatiyoyisogo, inisogo ko ngbingo yi nɨnɔ abɛ ɓakiko
katɨgya ɓɨnyɛ nɨ kɛgʉ abɛ kiko lɨkpʉmʉka la ɨgyagya. Luki limoti,
kumbuso, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgyaga ndɨ ɓɛyɔ, ɓinisonogo kʉwa ndɛkɛ na
ɔɓɨlɨ wongbingbili na nɨnɔ wa mazɨyɔ.

Yoyiso na mʉtɨwɨ

12 Nononi nɛkɨ maɓɔkʉ nɨmɔ a mʉkapaga, na moli nɨmɔ a mʉdɨkaga.
13 Kpokyononi ka ɓopisi nɨɓayɔ ɓa yongbingbili, kyɛ mʉtʉ wa mʉdɨlɨ
kosokogonitɔ, luki limoti, akpakyanɨ ɓɛyɔ okwononi mino.
14 Kisoni mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ na yiɓuɓiso ko misa ko Kunzi. Kiki
ɓɛyɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamɨnɨgʉ ndɛkɛ. 15 Wiminyonito, mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kosononoitɔgʉ na ɨzɨyɔ ko Kunzi. Mʉtʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kiitonitɔgʉ abɛ sɨbʉkʉsɔ sozyo nɨsɔ aɓakaga, amakya
lɨkpʉmʉka lanyɛ luga ka ɓambanzʉ ɓudingi, ʉpʉta. 16 Wiminyonito,
mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ mʉtʉ wa ɓɨlya, ikanɨ
mʉtʉ wa kɨna makpʉmʉka ko Kunzi payaya mʉɗɔngɔnɨ abɛ Esaʉ nɨnɔ
agaba ndɨ ɓʉpʉta kakɨ ko bulya mikya malɨlɨ aka. 17 Ɓɛyɔ mibaga
mino, akɨsa kʉwa ndɨ kumbuso yi ɓɛ abakɨ aɗukilyi ɓʉɓʉnga, luki
limoti, kinisanagʉ ndɨ na iɓu. Kɨnagʉ ndɨ ɓata pisi kogomosyono
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino kaugwonoso ɓomomiso-
miso yɔ.
18 Iɓunu makanosiligʉ ko luki nɨlɔ okwononi ndɨ ɓɛ ɓavɨlɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓezaleli ɓosila ndɨ mino ka ngʉpa ya Sinai. Ngʉpa
yi nɨyɔ a ndɨ no ɓuku ɓongiɗo-ngiɗo, opiyoni no biti ɓipi, no mbumbo,
19 lɨyʉ la sɨɓa a ndɨ kogwonono kʉ ɓɛyɔ na mʉnzɨna. Nɨyɔ Ɓezaleli
ɓʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Kunzi kuɓikyonitɔgʉ ɓata
luki gʉtʉgʉ limoti aka. 20 A ɓɛyɔ, ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata kapɨlya
mʉtʉʉ mi nɨnɔ Kunzi ʉpá ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ, gʉtʉgʉ nyama aka
kavɨla ngʉpa okwononi ɓamwɨ na matamʉ.»
21 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ liɓongiso, Musa aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɓanga,
nzʉyɨ akɛtwa ɓɨkyakyakya!»
22 Luki limoti, iɓunu, mosiloni ɓuwobi na ngʉpa ya Siona, ka mugi
ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. A Yelusalɛma nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ
ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ka ɓamalaika ɓo mino kogwa magyagya. 23 Iɓunu,
mokpuɗoni musilyoni ma magyagya nɨmɔ ka ɓapʉta ko Kunzi, nɨɓɔ
ɓukpikaga mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpuɗoni gɔnɨ Kunzi, nɨnɔ a zozi ka
ɓatʉ ɓasɨ, na ka mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓo ngbingbili nɨɓɔ ɓolumwaga ndɨ,
ɓiitoni ɓanza. 24 Makpuɗoni Yeso nɨnɔ obisa yʉkanana pisi ka agʉmɛ
wambɨya na ɓangʉ kakɨ nɨyɔ aɗukaga ndɨ. Ɓangʉ yi nɨyɔ atiɓɨkyaga
makpʉmʉka manzanza kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ ka Abeli.
25 Wiminyonito, makakyonitɔgʉ kamʉkana mʉtʉ yi nɨnɔ
akamʉnzɨnɨlya. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana mʉtʉ
yi nɨnɔ a ndɨ kaʉpá mʉtʉʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, ɓakanyɨkagʉ ndɨ ka
yigyogyiso. A ɓɨngbanganya ɓɛ, takapɨlya Kunzi mʉgɔngʉ nɨnɔ
akatɨpá mʉtʉʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, takanyɨkɨgʉ yigyogyiso. 26 Ko
ngbingo yi nɨnɔ, lɨyʉ kakɨ ogugumisatʉ ndɨ lɨtɔmbʉ, luki limoti, mbɨya

---

12:13 12:13 Wanda ka Mogbitoku 4:26. **12:19** 12:19 Wanda ko Pupo 19:16-22. **12:20** 12:20 Wanda ko Pupo 19:12. **12:21** 12:21 Wanda ka Yigɨlya 9:19. **12:24** 12:24 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:10.

yi nɨmʉ atɨpá kʉwa agʉmɛ yi nɨmʉ: «Nogugumisa kʉwa ndɛkɛ ɓata
lɨtɔmbʉ nganga yimoti, kikigʉ lɨtɔmbʉ aka, luki limoti na kʉgʉ wa
lɨsyɛ gɔnɨ.» 27 Mʉnzɨna mi nɨma «nganga yimoti» akowonisilo ɓɛ
makpʉmʉka mi nɨmɔ Kunzi agya ndɨ agʉgʉmatʉ ndɛkɛ, olimikogo,
nɨmɔ kagʉgʉmɨgʉ ndɛkɛ mɔ otigolo.
28 Tikini nɛkɨ na magyagya, kyɛ tinisononi na ɓʉngama nɨɓɔ
ɓakakwananɨgʉ kogomosyono. Towonisilini magyagya mi pisi
kagugubyo Kunzi ɓɛyɔ aɓosilo mino, tanabibiso, tanaɓanga. 29 A ɓɛyɔ,
Kunzi kusu a ɓuku nɨɓɔ olumwisogo.

13

Kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ okwononi kaɓosila Kunzi

1 Widukulogoni kapanana mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomika-muko.
2 Makoɓusolonɨtɔgʉ kaʉtɨlya ɓobiko. Ko pisi yi nɨyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓʉtɨlyatʉ ndɨ ɓamalaika nɨ ɓakɛgʉ kaibo. 3 Hutomononi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓa ka bɔlɔkɔ abɛ makika pa imoti na ɨɓʉ. Hutomononi gɔnɨ nɨɓɔ
ɓakaigyogyiso, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko ɓi kamugyogyiso iɓunu.
4 Okwononi ɓatʉ ɓasɨ ɓobibisi vanana. Muko na mʉlʉkʉ
ɓakimokyonɨtɔgʉ ka ɓʉɗanda. Kunzi usombisatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓa ɓɨlya
na nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ.
5 Makosyogonɨtɔgʉ lɨmbɛngɨ ko bulya ɓuyi aka, gwoni magyagya
na makpʉmʉka mi nɨmɔ ma na imu, kyɛ Kunzi mombukwana-dakɨ
aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakʉsɨgʉ ndɛkɛ, nakatʉkyɨgʉ ndɛkɛ ɓuwobi na ɨwɛ.»
6 Kinili, takwanana kaɓɨkya na lɨmbɛngɨ limoti ɓɛ:
«Mombukwono-dosu a mʉtʉ yi nɨnɔ esingyogoku,
nakikigʉ na kʉɓangakʉ.
Mʉmbanzʉ ɛgya pɨyɛ ɨkɨ?»
7 Hutomononi ɓapʉta kunu, nɨɓɔ ɓamʉɓɨkyaga ndɨ mongoni ko
Kunzi. Mutomononi ɔɓɨlɨ kaɓʉ na ɓɛyɔ ɓokwa ndɨ mino, maɓyɛ pisi
ya baya kaɓʉ. 8 Yeso-Kilisito a mʉɗɔngɔnɨ iki isyeikuɓi, na lɨsyɛ-li-
nɨlɨ na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 9 Makisonɨtɔgʉ koɓungogo na mobi ma
mʉtʉʉ dididi. A ɓɛyɔ, a ɓɨnza ɓɛ lɨmbɛngɨ kunu iki litumo na ɨzɨyɔ
ko Kunzi nɨ kɛgʉ ka ɓopisi dididi nɨɓayɔ ɨgʉmyaga ka lɨkpʉmʉka la
malɨlɨ. Lɨkpʉmʉka la malɨlɨ kikogigʉ na ɨzangɨya gʉtʉgʉ imoti aka ka
nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ.
10 Iɓusu, ta na gbɔgbɔ kusu, ɓokumu ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓagyaga ligubo
ka Pa Yotu-kʉgbɛ ɓakakwananɨgʉ kalya luki nɨlɔ ɓopí ka gbɔgbɔ kusu.
11 Kumu-kumu ka Ɓayuda ɨndaga na ɓangʉ ka ɓanyama ka Pa Yotu-
Kʉgbɛ kapá ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ. Luki limoti, ɓʉbʉsyaga
ɓanyama ɓi nɨɓɔ kunzi wa gʉɗʉ. 12 Kinili, Yeso okwa ndɨ gɔnɨ kunzi
wa gʉɗʉ wa Yelusalɛma kyɛ ungumosi ɓambanzʉ na ɓangʉ kakɨ
mombukwana-dakɨ. 13 Togoni nɛkɨ kʉ o mino kunzi wa gʉɗʉ, tabaɨlya
yigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ. 14 A ɓɛyɔ, takɛgʉ na gʉɗʉ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Luki limoti, takakɨsa gʉɗʉ yi nɨnɔ akodoku.
15 Pisi ka Yeso, tapíni Kunzi apɛpɛ nɨnɔ mubibiso masyɛ masɨ, isi yi ɓɛ
apɛpɛ yi iki nɨnɔ wa mambʉ kobibiso lino kakɨ. 16 Makoɓusolonɨtɔgʉ

12:26 12:26 Wanda ka Agai 2:6. **12:29** 12:29 Wanda ka Yɨgɨlya 4:24. **13:2** 13:2 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:1-8; 19:1-3. **13:5** 13:5 Wanda ka Yɨgɨlya 31:6, 8; Yɔsʉa 1:5. **13:6** 13:6 Wanda ka Mambʉ 118:6. **13:11** 13:11 Wanda ka Ɓalawi 16:27. **13:12** 13:12 Wanda ka Yuani 19:17, 20.

kagya ɓʉnza, na kosingyono, kyɛ inguo ya ɓapɛpɛ ɓi niɓɔ ɓaɓosilogo Kunzi niɓɔ.
17 Humukononi ɓapʉta kunu, mʉɓanga. A ɓɛyɔ, ɓamuɓuulyogo ɓongbinga ɓasɨ, kyɛ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɛkɛ ligubo nɨlɔ ɓagya ndɨ ko misa ko Kunzi. Makʉmʉkana, ɓagya ligubo kaɓʉ na magyagya nɨ ɓakɛgʉ kaɨtangʉla. Ɓakiko kaɨtangʉla, ligubo kaɓʉ kikigʉ na ɨzangɨya ku kunu.
18 Widukulogoni katɨlʉmbɨlya aka. Ta na baya ambɛ ta mambɛngɨ ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ta na mʉsasa kaiko na yɨgya yanza ka ɓopisi ɓayasɨ.
19 Nakamʉkʉnga na kɛkɛlɛ ambɛ lumboni kyɛ Kunzi eukwilyi ɓata pisi kaɨga ɓɨgala-gala ku kunu.

Malʉmba

20 Kunzi, litino la mazɨyɔ, nɨnɔ apupisoku Mombukwono-dosu Yeso luga ka ɓamanda, ɨita muɓuɓulyo mudingi ka ɓakɔndɔlɔ, pisi koɗukusaga ɓangʉ kakɨ, nɨyɔ apiko agʉmɛ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Kunzi amʉpí ngʉ kagya ɓʉnza ka ɓopisi dididi, kyɛ motulyosi sɨpananɨsɔ kakɨ. Pisi ka Yeso-Kilisito, atɨgyɨlyɨ nɨlɔ a lanza. Avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Iyo a ɓɛyɔ!

Ɓomongoni ɓaya muliɓo na yuuso

22 Ɓomika-mama, nakamʉɓɨkya ambɛ hukononi ɓitombiii mʉtʉʉ mutumiso mambɛngɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ, nakamukpikilyigʉ balʉwa mʉnda. 23 No ɓi kapa kamʉɓɨkya gɔnɨ ambɛ ɓasisini ɓi momosu ɓɛyɔ ka Timotio ka bɔlɔkɔ. Kosiloku ɓɨkwa, tɨndatʉ pa imoti na ɨyɨ kamundoku.
24 Humuusogoni ɓapʉta kunu ɓa makanisa ɓasɨ na ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓɨpá ko Kunzi. Ɓomomonu niɓɔ ɓa ka mugi ma Italia, ɓamumuusogito gɔnɨ.
25 Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti no iɓunu ɓasɨ!

Balʉwa ka Yakɔbɔ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yakɔbɔ nɔ ukpikilya ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓomisikono ka ɔɓɨlɨ balʉwa yi nɨmʉ. Wɨna sɛ, Yakɔbɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓakilisito ka Yelusalɛma. Ɓopupa ndɨ na Yeso mʉma mumoti. Luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓoɓinikyononi, luki limoti yɨgya kaɓʉ kɛgʉ ndɨ kowonisilo yi. Kinili, akaʉɓɨkya ɓɛ baya akpakyanaga na yɨgya yanza.

Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ kʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɔ, ɓatʉ ɓa yangya ɓikaga ndɨ kaigyogiso kyɛ ɓatʉ ɓa mukumbo bikaga ndɨ kayɨbɨba. Kinili, ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɛ ɓakikonitɔgʉ ka yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ɓusingyogito ɓatʉ ɓa yangya. Ʉɓɨkya ɓata ɓɛ ɓanyɨkɨ mosooni, ɓakikonitɔgʉ na lɨsasʉ lapʉ. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓokwononi kagya ɓongbinga ɓasɨ ɓʉnza aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ moɓiso aɓɨkyaga mino.

Makpʉmʉka mi nɨmɔ balʉwa yi nɨmʉ oɓungusyogo ko bulya ka ɓakilisito ka muliɓo nɨma: kosingyono, kalʉmbyana na kaumigiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ ko pisi ya lɨngʉnʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka Yakɔbɔ nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Baya na yimibo *1:2-18*
Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya ɓɛyɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓɨkyaga mino *1:19-27*
Takukonitɔgʉ ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ *2:1-13*
Baya, na yɨgya yanza *2:14-26*
Yimibo, na mʉnzɨna *3:1-18*
Sɨpananisɔ sa ɔɓɨlɨ kɛgʉ yanza *4:1–5:6*
Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda, na malʉmba *5:7-20*

1 Ɨmɨ Yakɔbɔ, musunzu ko Kunzi na ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, numuusogito lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ a limisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.

Baya na yimibo

2 Ɓamamakɨ, gwoni magyagya ngbingo yi nɨnɔ mo mino kabangana na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi, 3 kyɛ makaiba ambɛ baya kunu kiko yakamaga ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, amʉpá kʉwa lɨmbɛngɨ lɨnda. 4 Luki limoti, okwononi ɓɛ lɨmbɛngɨ lɨnda kunu agyɨ ligubo kadwɛ ka muliɓo iba wikoni ɓatʉ ɓakamaga ka lɨngʉnʉ, kanɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kamuɓwigʉ. 5 Mʉmbanzʉ kiki na yimibo luga kunu, akʉngɨ Kunzi, apátʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi upága ɓatʉ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti, na sɨpananisɔ. 6 Luki limoti, okwononi ɓɛ akʉngɨ na baya nɨ kɛgʉ na ɓotumo. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akʉngaga na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ ikaga abɛ lɨmbɛngɨ lo liɓo lidingi nɨlɔ mbumbo oyongogo. 7 Ipigo ya mʉtʉ yi nɨnɔ kotomononitɔgʉ ɓɛ Mombukwono-dosu akwanana kapá luki, 8 kyɛ a na mambɛngɨ maɓa, mʉtʉ muikonogo ka ɓopisi ɓayasɨ.

Yangya na lɨngama

9 Momosu wa yangya ogwi magyagya ɓɛyɔ Kunzi a mino kabɨnika
kʉgʉ, 10 nɨnɔ wa lɨngama ɓɛyɔ Kunzi asiso mino wasɨ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa
lɨngama oɗukana ndɛkɛ abɛ maʉwa mo tutu. 11 Mɔnɨ opupogo, ɓʉzʉ ɓi
umiliso tɔnɨtɔ, maʉwa apaɗa, obuukono. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ mʉtʉ
wa lɨngama akɨtanaga ndɛkɛ mino, asa mogubo kakɨ.

Kapɨlya yigyogyiso na kʉɓɔɓɔkʉ

12 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ amagaga no ngu ko ngbingo wa kʉɓɔɓɔkʉ.
A ɓɛyɔ kisulyo ka baya, ɓamokisya kʉwa ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo.
Ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨnɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓapaga. 13 Mʉmbanzʉ kapa kagya ɓʉnyɛ, koɓikyonitɔgʉ ɓɛ: «Kunzi
no akɛkpamya.» A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kakpamya Kunzi
kagya ɓʉnyɛ na Kunzi ɓɨkpɛ kakwananɨgʉ kakpamya mʉmbanzʉ
kagya ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ. 14 Luki limoti, mʉsasa manyɛ ka mʉmbanzʉ
aka mɔ alutogo, agwilisa ka ɓʉnyɛ. 15 Kumbuso yi mʉsasa mi nɨmɔ
kabeɗulo, atɨka kʉwa ka ɓʉnyɛ. Ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ kangata gɔnɨ, aɓʉkʉta
kʉwa kukwakʉ.
16 Wiminyonito ɓamamakɨ ɓʉpaka, ɓakamuɓonitɔgʉ.
17 Makpʉmʉka manzanza masɨ, ɓapɛpɛ ɓanzanza ɓasɨ ɓotukyogoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓotukyogoku ko Kunzi nɨnɔ agya ɓʉngbanganya ɓa
kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kigomosyonogigʉ, koyikonogigʉ, kɛgʉ na kululukɔ
ɓɛgɛyɔ. 18 Apa ndɨ katɨpá ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ, ɓɛkyɛ tiki
ɓatʉ ɓa mambwa ka masɨ nɨmɔ agya ndɨ.

Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya

19 Iɓunu ɓamamakɨ nɨɓɔ namʉpa kʉgbɛ, wiboni ɓɨnza ambɛ
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu okwononi kaiko ɓipoli-poli kaʉkana
lɨkpʉmʉka, luki limoti ika ɓiti kanzɨna, nɨ kɛgʉ na lɨmbɛngɨ likuɗu.
20 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ likuɗu kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka lo ngbingbili
ko misa ko Kunzi. 21 Kinili, mokwononi kasa lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ na
lɨkpʉmʉka lasɨ la ɗɨya. Gwini na lɨmbɛngɨ la kisiso, mʉnzɨna nɨmɔ
Kunzi akʉna ka mambɛngɨ kunu kyɛ imu mɔ akwanana kamuhukuso.
22 Makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kaʉkana aka lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
luki limoti okwononi mika kagya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Makogyi ɓɛyɔ,
a payaya. 23 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika nɨ anʉkanaga lɨkpʉmʉka ko
Kunzi kanɨ kɛgʉ kagya yi, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉmbanzʉ kɨɓɨmya
ka nɛlaga, ɨmɨna ɓɛyɔ o mino. 24 Kumbuso ɨyɨ kaɨmɨna, aga, aɓʉsala
ɓɨgala ɓɛyɔ ikanɨ o ɓi mino. 25 Luki limoti, mʉtʉ nɨnɔ akpɨmaga
mʉtʉʉ manza masɨ nɨmɔ atɨpága kʉlɨkanaga ka ɓusunzu, igwinonogo
na imu ka lɨngʉnʉ. Kogwogigʉ magyagya asɨ kaʉkanaka aka, kumbuso
yi aɓʉsala, luki limoti agyɨgyɨlyagatʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ika na
ɓʉɓʉnga ka masɨ nɨmɔ ika kagya.
26 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mʉtʉ ko Kunzi walɨngʉnʉ, kanɨ
kokondilɨgʉ lɨsasʉ kakɨ, akaɨtambya payaya. Baya kakɨ ika ya payaya.
27 Baya yanza na ya lɨngʉnʉ nɨyɔ Kunzi apaga nɨyɨ: Kabɨnika ɓuti ka
ɓokwino na ɓowoko ka igyogyisa kaɓʉ, na kanyika yɨgya yanyɛ ya
ɔɓɨlɨ.

2

Makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlɨlɨ

1:27 1:27 Wanda ka Isaya 1:17.

1 Iɓunu ɓamamakɨ niɓɔ mobisa baya kunu ka Mombukwono-dosu
wa ɨbɨba ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlɨlɨ.
2 Mʉtʉ ɓemoti wa mukumbo nɨnɔ wakimokisyogo ɓotu ɓayanzanza na
pɛtɛ ya ɔlɔ kogulya kʉ mo mino ɓʉmʉmʉkana ka malʉmba, kumbuso
yi mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ wakimokisyo ɓɛnzanza ogulya gɔnɨ, 3 makabibiso
nɨnɔ a wakimokisyaga ɓɨnza, maɓɨkya ɓɛ: «Ba, dawiki ka pa yanza
wanʉ,» maɓɨkya nɨnɔ wa yangya ɓɛ: «Wamaga kʉʉ», ikanɨ «Wika
wasɨ ɓuwobi na magʉ kamɨ,» 4 kika kanɨ makagya ɓɛyɔ, makɛgʉ
kaʉmɨna ɓambanzʉ mʉɗɔngɔnɨ. Makakɔ lɨkpʉmʉka na tamanaga
yanyɛ.
5 Hukononi, ɓamamakɨ ɓʉpaka, Kunzi nɔ ʉpʉnaga ɓatʉ ɓa yangya
ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ kaiko ɓatʉ ɓa lɨngama ka baya, iba ɓinisi na ɓʉngama
niɓɔ ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ niɓɔ ɓapaga. 6 Luki limoti, ma iɓunu
kaʉmɨna ɓatʉ ɓa yangya payaya! Kɛgʉ mbɛyɨ ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɔ
ɓamugyogyisogo, ɓanamugwisiso? 7 Ɨɓʉ ɓɔ ɓanzɨnaga yanyɛnyɛ no
lino lanza nɨlɔ Kunzi amʉpá.
8 A ɓɛyɔ, kika kanɨ makagya mʉtʉʉ ma Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛyɔ
Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ: «Mʉpa ɓɛngɛnɨ ɓɛyɔ aka yɔ wɨpaga mino ɨwɛ
mombukwana-dakɨ yi», makagya ɓɨnza. 9 Luki limoti, makiko kaʉkɔgɔ
ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ, makagya ɓʉnyɛ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ amubisatʉ
na mʉngɨmbɔ kyɛ makɛgʉ kagyɨgyɨlya yi. 10 Kyɛ mʉmbanzʉ kagya
mʉtʉʉ masɨ, luki limoti oɓuna mumoti, iba oɓunini mɔgɔgɔ masɨ.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ aɓɨkya ɓɛ: «Wakosyonitɔgʉ na
muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ», aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ
mʉmbanzʉ.» Kinili wakosyi gʉtʉgʉ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ,
luki limoti wamwɔ mʉmbanzʉ, woɓunini asɨ mʉtʉʉ aka. 12 Nzinogoni,
manɨgyɨgyɨlya abɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ mʉtʉʉ usombisa ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi
nɨmɔ mɔ apága kʉlɨkanaga. 13 A ɓɛyɔ, Kunzi kikigʉ ndɛkɛ nɔ kumbu
wa ika ndɛkɛ mino kakɔ mʉngɨmbɔ ka nɨnɔ kʉmɨnɨlyagɨgʉ ɓɛngɛnɨ
kumbu. Luki limoti, nɨnɔ ikaga no kumbu, Kunzi kamakyɨgʉ ndɛkɛ ka
mʉngɨmbɔ.

Baya kiki na yɨgyɨgyɨlya iba a yikwo

14 Iɓunu ɓamamakɨ, a na ɨzangɨa tino mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ: «Na
na baya» kanɨ kɛgʉ kowonisilo pisi ka yɨgyɨgyɨlya? Baya yi akwananatʉ
kahukusogo? Haaa! 15 Kika kanɨ momonu mukilisito a wakangya
ka ɓotu ikanɨ ka malɨlɨ, 16 ika na ɨzangɨya tino kaɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda
ɓɨnza, wimokisyaga ɓɨnza, wikuto» kanɨ wakapígʉ tʉmatʉ nɨtɔ o mino
wakangya? 17 Baya a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ: kiko asɨ iyu aka kanɨ kɛgʉ
na ɨgyɨgyɨlyo yi, iba a ikwo.
18 Luki limoti mʉtʉ wagɔgɔ kaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ wa na baya, ɨmɨ na
na yɨgyɨgyɨlya yanza», nasikisya ambɛ: «Iwoniso ɓɛyɔ baya kakʉ
akwanana mino kaiko kanɨ kɛgʉ na yɨgyɨgyɨlyo yi. Ɨmɨ nuwonisa kʉwa
baya kamɨ pisi ka yɨgyɨgyɨlya.» 19 Woboilyoni ɓɛ Kunzi a ɓemoti? A
ɓɨnza! Ɓabɨlɨ ɓabaɨlya ɓʉ ɓɛgɛyɔ, ɓanagʉgʉma ɓikpwukpwukpwu
na kʉɓangakʉ. 20 Ngingi mʉna! Wakapa kaɨna asɨ likingyosi aka
ɓɨngbanganya ɓɛ baya kiki na yɨgyɨgyɨlya, iba a yikwo? 21 Kunzi ava
mbɛyɨ ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko pisi
tino? Ko bulyo ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka

2:8 2:8 Wanda ka Ɓalawi 19:18. **2:11** 2:11 Wanda ko Pupo 20:14; Yɨgɨlya 5:18; Pupo 20:13; Yɨgɨlya 5:17.

abɛ apɛpɛ ka gbɔgbɔ. 22 Winini kʉ baya kakɨ amatɨkana ndɨ mino
na yɨgyɨgyɨlya? Abalahamʉ inisana ndɨ ɓɛ a na baya yapʉ pisi ka
yɨgyɨgyɨlya kakɨ. 23 Kinili Moɓiso ɨtʉlyana ɓɛ: «Abalahamʉ abaɨlya
ndɨ Kunzi. Ko pisi ya baya yi nɨyɔ, Kunzi ava ndɨ mʉtʉ wongbingbili,
amaka ndɨ ɓɛ wai.» 24 Minini, mʉmbanzʉ ikaga mʉtʉ wongbingbili ko
misa ko Kunzi ko bulya yɨgyɨgyɨlya kakɨ, kɛgʉ asɨ ko bulya baya aka.
25 A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ aɗanda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Laaba. Kunzi amɨna
ndɨ mʉtʉ wongbingbili pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ ʉtɨlya ndɨ ɓomikya-
ɓezaleli ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ, umigisa ndɨ ko pisi yagɔgɔ. 26 A ɓɛyɔ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, nzʉyɨ kiki na lɨmbɛngɨ, iba a ikwo. Na baya kiki
na yɨgyɨgyɨlya, iba a ikwo gɔnɨ.

3

Toɓuulyini lɨsasʉ

1 Ɓamamakɨ, ɓatʉ ɓudingi luga kunu ɓakikonitɔgʉ na mʉsasa kaiko
ɓowonisilo. A ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza ɓɛ ngbanga kusu ka ɓowonisilo
ika ndɛkɛ mʉtʉla kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ. 2 Tagyaga ɓʉnyɛ
na ɓopisi dididi. Mʉmbanzʉ kogwogi pisi ka mʉnzɨna kakɨ, iba
a mʉtʉ walɨngʉnʉ, nɨnɔ akwanana koɓuulyogo nzʉyɨ kakɨ yasɨ.
3 Tʉkandɨlagatʉ ɓanyama nɨɓɔ ɓina ɓɛ ɓafalasɨ nɔkʉ na ɓasinga
kyɛ ɓiki katɨmʉkana, tanuluto kʉ tiko mino kapa. 4 Tovini mbɛyɨ
likingyosi la ɓabato. Ɓa ɓakpʉkpʉ, ovivi wapʉ anutundulo. Luki
limoti ɓʉnanaga na mikyo luki mʉkɛɗɛ aka abɛ ambʉ, ɓanaga kʉ kwa
kʉ sʉfɛlɛ ika mino kapa. 5 A ɓɛgɛyɔ, lɨsasʉ a luki lɨkɛɗɛ kʉgbɛ ka nzʉyɨ,
luki limoti opupisaga makpʉmʉka makpʉkpʉ.
Winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ mikya-lɨkalʉ lo ɓuku agbʉndaga mino tutu
yidingi! 6 A ɓɛyɔ, lɨsasʉ a abɛ ɓuku, otuma ɓʉnyɛ. A lɨbaba la
nzʉyɨ nɨlɔ apʉtaga ɔɓɨlɨ kusu wasɨ. Agbʉndaga ɔɓɨlɨ kusu katʉkya ka
yɨɓʉkʉta adwɛ ka kukwakʉ na ɓuku nɨɓɔ otukyogoku ka lɨɓyɛ lo ɓuku.
7 Mʉmbanzʉ akwanana kausiso ɓanyama ɓo tutu, ɓombu, ɓanyama
nɨɓɔ ɓolutikonogo ikanɨ ɓosi, ɓanamʉkana. Mʉtʉ yi nɨnɔ usisogo
ɓusiso. 8 Luki limoti, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
akwanana kakandɨla lɨsasʉ. A luki lɨtʉla, kapɨlɨgʉ, otumini na lɨngangɨ
nɨlɔ amwɔgɔ. 9 Tabibisaga Mombukwono-dosu, Obosu na lɨsasʉ, luki
limoti tʉgbangaga ɓata nolu gɔnɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ Kunzi ʉgya ndɨ
ka likingyosi kakɨ. 10 Mʉnzɨna mu bibiso na nɨmɔ ma mogbongoni
opupaga ka mʉnɔkʉ mimoti aka. Kokwononigʉ ɓɛ iki ɓɛyɔ ɓamamakɨ.
11 Kɛgʉ na lɨkpakpa gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ opupisaga lɨɓo ladɛ na nɨlɔ
lozyo ka lɨkɔ limoti. 12 Ɓamamakɨ, ɓʉgɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ manga, ɓʉvʉka
kaɓʉkʉtagɨgʉ ndimo. Lɨkpakpa lo lɨɓo la liniko kakwananɨgʉ kopupiso
lɨɓo ladɛ.

Yimibo nɨyɔ otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

13 Mʉtʉ wa yimibo ikanɨ mʉtʉ wa ɓʉgɛgɛle a tʉ luga kunu? Owonisi
nɛkɨ pisi ka yɨgyɨgyɨlya yanza, nɨyɔ akagya na lɨmbɛngɨ la kisiso na
yimibo. 14 Luki limoti makika na imi, na mʉsasa ma kʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ,
makibibonitɔgʉ. Makoitisonitɔ kʉɓɔɓɔkʉ abɛ lɨngʉnʉ. 15 Inguo ya
yimibo yi nɨyɔ kotukyogikugʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ,
yimibo ya nzʉyɨ, yimibo yi otukyogoku ka Mumuyoniso. 16 A ɓɛyɔ,
ɓambanzʉ ɓakika na imi na mʉsasa kaʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, yɨgya yanyɛ

na ɓʉnyɛ dididi ikaga wa. 17 Yimibo ya kʉgʉ wa lisyɛ a mbɛyi iyu ɓitu, kumbuso yi a na maziyɔ, yawɛsɛ na iziyɔ, yitumo no kumbu, anaɓʉkʉta yigyigyilya yanzanza. Kʉkɔgigʉ iyu ɓambanzʉ na mʉlili, kɛgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ ɓɛgɛyɔ. 18 Ɓatʉ niɓɔ ɓapaga maziyɔ, ɓakʉnaga maziyɔ luga ka ɓambanzʉ, na masɔlɔ mi nimɔ ɓobuulyogo ni yigya yogbingbili.

4

Kapa ɔɓili, wika mumuyoniso ko Kunzi

1 Lʉnga, ipʉmbʉ akopupoku luga kunu no pisi tino? Akopupoku pisi ka mʉsasa manyɛ nimɔ akaʉlanana kʉsɔ kunu. 2 Ma na mʉsasa ma tʉmatʉ, luki limoti makɛgʉ no pisi kainiso notu, mikaga kʉwa ɓakitʉlya kaʉmwɔ ɓambanzʉ. Ma na musasa mo luki, luki limoti makakwananigʉ kainiso nolu. Mapʉngaga kʉwa wa ipʉmbʉ na ʉlanana luga kunu. Makakwananigʉ kainiso na nilɔ makapa kyɛ ma kɛgʉ kakʉnga Kunzi. 3 Makakʉnga gʉtʉgʉ, makinisigʉ no luki li nilɔ kyɛ tamanaga kunu ikaga yanyɛ. Makʉngaga ko bulya yimosisyo mʉsasa manyɛ kunu. 4 Iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ ɓana! Makibogigʉ sɛ ambɛ wakapa ɔɓili, wika mumuyoniso ko Kunzi? Ninɔ apa kakɔ limbida na ɔɓili, ika kʉwa mumuyoniso ko Kunzi. 5 Makinonitɔgʉ abɛ Moɓiso ko Kunzi aɓikya payaya ɓɛ: «Kunzi ikaga na imi ko bulya limbɛngi nilɔ obiso kʉsɔ kusu!» 6 Luki limoti, Kunzi atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga ɓudingi kyɛ Moɓiso akaɓikya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kibiniika, luki limoti uɗukilyaga ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.» 7 Gyoni nɛki mʉtʉʉ ko Kunzi. Gyoni ɗongoso na mumuyoniso, amʉpikitatʉ ɓyi. 8 Mukpuɗoniku Kunzi, amʉkpʉɗokutɔ gɔni iɓunu. Wisukusoni maɓɔkʉ, iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ, ɓuɓisoni mambɛngi, iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. 9 Lyoni kumbu, magama, migama! Ɓʉtɔtɔ kunu iiti mʉgamʉ, igyagya kunu iita kumbu. 10 Wisisoni kambwa ko Mombukwono-dosu, amʉbinikatʉ.

Wakikonitɔgʉ zozi ka mʉmbanzʉ

11 Ɓamamaki, makɔnzinyonogonitɔgʉ yanyɛnyɛ luga kunu. Mʉtʉ ninɔ anzinilyaga mamaki yanyɛnyɛ, ikani kasombiso, anzinaga yanyɛ ka mʉtʉʉ ko Kunzi, anosombiso mʉtʉʉ mi nimɔ. Wakosombiso mʉtʉʉ, wakɛgʉ ɓata mʉtʉ yi ninɔ agyaga mʉtʉʉ, wa kʉwa abɛ zozi. 12 Kunzi mʉkaka nɔ obisa ndi mʉtʉʉ, iyi gɔni nɔ a zozi, iyi mʉkaka nɔ akwanana kohukuso ikani kamwɔ. Wakaiva abɛ wani, iwɛ ninɔ wa zozi ka mʉtʉ wagɔgɔ?

Wakikonitɔgʉ mʉtʉ wa kibiniika

13 Imukononi mbiya wanʉ, iɓunu niɓɔ maɓikyaga ɓɛ: «Na lisyɛ nili ikani na ɓʉgala, taga ɓanʉ ka gʉɗʉ sipakala, tagya kʉ syangasʉ simoti, tagaba magabʉ, tiniso no ɓuyi.» 14 Makibigʉ ikani ɔɓili kunu ika na ɓʉgala ɓʉni! A ɓɛyɔ, ma abɛ muki payaya, nimɔ inisogo ko ngbinga mʉkɛɗɛ, kumbuso yi olimiko. 15 Okwononi yipɛpɛ kaɓikyaga ɓɛ: «Mombukwono-dosu kapa, tikatʉ ɓapʉpʉ, tagya ɓanʉ makpʉmʉka dididi.» 16 Luki limoti, mbiya wanʉ, ma ɓakibiniika, maniibiba. Inguo ya yibiniika yi niyɔ kɛgʉ yanza. 17 A ɓɛyɔ, ninɔ ibaga kagya likpʉmʉka lanza ni kɛgʉ kagya, imakyaga ka ɓʉnyɛ.

4:6 4:6 Wanda ka Mogbitoku 3:34.

5

Kumbu ka ɓatʉ ɓa lɨngama

1 Imukononi mbɨya wanʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa lɨngama! Gomononi,
mapamɨkanaga ko bulya kumbu nɨyɔ amʉtakanya ndɛkɛ! 2 Lɨngama
kunu opuni, ɓatʉtʉ ɓolyini ɓotu kunu. 3 Ɔlɔ na fɨza kunu ogwini
nzʉma. Nzʉma yi nɨyɔ yɔ amʉsʉngʉlya ndɛkɛ, amʉlya nzʉyɨ abɛ
ɓuku kamusumbo nɨ ɨɓʉ. Mimumulyoni lɨngama la lɨsyɛ la mupipilo.
4 Makʉkalyagɨgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga kagya mogubo ka ɓotiko kunu.
Hukononi kʉ ɓo mino kayɨgama. Yɨgama kaɓʉ odwini ka motili ko
Kunzi, Mombukwana ngu yasɨ. 5 Ɔɓɨlɨ kunu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ikoni asɨ
ko bulya kaiɗya nzʉyɨ aka na magyagya. Molingogoni abɛ ɓanyama
nɨɓɔ ɓukwisogo ko bulya kʉmwɔ. 6 Mubisoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na
lɨkpʉmʉka ka mʉkɔmbʉ, mumwisiso nɨ ɓakɛgʉ na iɓunu na mʉ mapʉ.

Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda nɨ manalʉmba

7 Ɓamamakɨ, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda kadwɛ kʉ kwa kʉ
Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino. Winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ mʉdɨma
ɓotiko ikaga mino na lɨmbɛngɨ lɨnda kaɓʉndaga lɨsyɛ nɨlɔ masɔlɔ
angata mino. Aɓʉndɨlaga mbwayɨ ya mambwa na nɨyɔ ya muliɓo na
lɨmbɛngɨ lɨnda. 8 Iɓunu, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda gɔnɨ. Wisulyoni kyɛ
yigoku ka Mombukwono-dosu a kʉwa ɓuwobi.
9 Ɓamamakɨ, makonzɨnɨlyonogonitɔ yanyɛnyɛ, iba Kunzi kamu-
bisonito na mʉngɨmbɔ. Zozi a kʉwa wa kamaga ka mupumi, a ɓuwobi
kogulyo! 10 Ɓamamakɨ, hutomononi ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ
ko lino ko Kunzi. Wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda ka yigyogyiso abɛ ɨɓʉ.
11 Tʉmakaga ambɛ ɓatʉ ɓa magyagya kyɛ ɓokibyatʉ ndɨ. Mʉkanagatʉ
gɔnɨ bɨbʉ ya lɨmbɛngɨ lɨnda ka Yɔbʉ ɓɛyɔ igyogyisa ndɨ mino na
mibatʉ ɓʉɓʉnga nɨɓɔ Mombukwono-dosu aɗukilya ndɨ ka muliɓo. A
ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu a mutumo na kumbu na ɓʉnza.
12 Kʉgbɛ wa nɨyɔ, ɓamamakɨ, makokogonitɔgʉ silika ko lino la kʉgʉ
wa lɨsyɛ, ikanɨ ka nɨlɔ la ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ ko lino lo luki lagɔgɔ aka.
Makabaɨlyaga ɓɛ «Iyo» ika «Iyo» aka, makanganyaga ɓɛ «Haaa» ika
«Haaa» aka gɔnɨ, iba Kunzi kamubisonito na mʉngɨmbɔ.
13 Mʉmbanzʉ kika ka yigyogyiso luga kunu, alʉmbɨ. Kika na
magyagya, ɨmbɨlɨ. 14 Mʉmbanzʉ kika no koloɓu, ʉmakɨ ɓazɛɛ ɓa
kanisa, ɓalʉmbɨlya, ɓagboɗyo molingo ko lina ka Mombukwono-
dosu. 15 Malʉmba nɨmɔ ma baya mɔ, akwanana kahukuso mʉtʉ wo
koloɓu. Mombukwono-dosu amigisya ngu. Kagyo ɓi ɓʉnyɛ, Kunzi
apɨlya. 16 Twogoni ɓʉnyɛ luga kunu, manalʉmbɨlyana iba minisi na
muhukuso. Malʉmba ka mʉtʉ wongbingbili ikaga no ngʉ kʉgbɛ.
17 Ɨlɨya a ndɨ mʉmbanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu gɔnɨ. Alʉmba ndɨ na
kɛkɛlɛ ɓɛ mbwayɨ kolukonitɔgʉ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ka ɓyanga
ɓɨsaa na ɓatɨmba maɗɨya. 18 Kumbuso yi, ɨgɨlya ndɨ ɓata kalʉmba,
mbwayɨ alʉka ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ apá masɔlɔ.
19 Ɓamamakɨ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, kasa pisi ya lɨngʉnʉ, mʉtʉ
wagɔgɔ amigisoku ɓata ko pisi yi nɨyɔ, 20 wiboni ambɛ mʉtʉ nɨnɔ
anyɔgɔ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ ko pisi ya ɓʉnyɛ, ohukusogo lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ
yi nɨnɔ ka kukwakʉ. Kunzi apɨlya ɓʉnyɛ ɓudingi.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa ɓagʉɗʉ kuɓukumuti ɓa Azia nɨmʉ. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓakpakyanaga ndɨ na Pɛtɛlɛ. Nɨyɔ Yeso asa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, Pɛtɛlɛ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Ɓayuda. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ ɓɔ kʉgbɛ kyɛ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Kinili, Pɛtɛlɛ ukpikilya ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya kyɛ ɓakɛgʉ ɓatʉ ɓa mambwa kaigyogyiso. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɨyɨ nɨnɔ, ɓagyogyisatʉ ndɨ mbɛyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɨ mino. Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ ɓakiko kaigyogiso, okwononi ɓiki na lɨmbɛngɨ lɨnda abɛ ɨyɨ. Ʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ okwononi mino kaiko luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 1 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Baya yapʉ *1:3-12*
Ɔɓɨlɨ wotu *1:13–2:17*
Kilisito ɨnatʉ yigyogyiso *2:18-25*
Ɓakilisito na yigyogyiso *3:1–4:19*
Ɓɛyɔ yɨgya ka ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana okwononi mino kaiko *5:1-11*
Yuuso ya mulɨɓo *5:12-14*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɛtɛlɛ atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nukpikilyi ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓomisikono kʉwa abɛ ɓobiko ka ɓewili ɓaya Poto, Galatia, Kapadokia, Azia na Bitinia. 2 Obosu Kunzi amupunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino. Lɨmbɛngɨ-Lotu amuteni ndɨ di kaiko ɓatʉ kakɨ, kaiko kagya mʉtʉʉ ka Yeso-Kilisito na kaiko ɓitu pisi ka ɓangʉ kakɨ.

Kunzi amuɗukilyi ɨzɨyɔ, amʉpá mazɨyɔ mudingi.

Mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ

3 Tabibisini Kunzi, abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito! Pisi ko kumbu kakɨ yɔ atípa mino ɔɓɨlɨ wambɨya, kyɛ apupisa ndɨ Yeso-Kilisito ka mbʉkʉ. Kinili ta mino na mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ, 4 takwanana kainisa na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi oɓuulyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kapɔ ikanɨ kapʉtɨkana ikanɨ kolimiko yi. 5 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kabaɨlya yɔ, a no ngu kamuɓuulyogo ko bulya muhukuso. Muhukuso mi nɨmɔ imibisikoso ndɛkɛ ka lɨsyɛ la mupipilo.

6 Kinili maɓutumo na magyagya gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino kaigyogyisa ko ngbinga mʉkɛɗɛ na ɓopisi dididi. 7 Yigyogyiso yi nɨyɔ a ko bulya ya kibisikoso ɨzangɨya ya baya kunu. Kika kanɨ ɓakongogo ɔlɔ nɨnɔ a luki lɨpʉtɨkana ko ɓuku kaiba ɓɛ a wanza, a abɛ baya kunu nɨyɔ a na ɨzangɨa kugbɛ a mino kakɨtanaga ka ɓʉzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɔlɔ.

Kinili Kunzi abibisa ndɛkɛ, adondisyo na abisa kʉgʉ, mʉtʉ wa baya ya lingʉnʉ wa Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino. 8 Mapagatʉ Yeso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ makanaminigʉ mino yɔ. Maɓinikyononi gʉtʉgʉ ɓɛyɔ aka yɔ ma kɛgʉ mbɛyɨ mino kamɨna mbɨya wanʉ. Kinili mokogwa magyagya mudingi nɨmɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kozukogo. 9 Mokogwa magyagya kyɛ minisoni na muhukuso, nɨmɔ a mʉkalya ma baya kunu.
10 Ɓogyalandʉ ɓakɨsa ndɨ, ɓakpɨma ɓuwobi-ɓuwobi bulyo muhukuso mi nɨmɔ. Ɓaɓɨkyaga ndɨ kambwa mongoni ko bulya apɛpɛ nɨnɔ Kunzi amʉwanyaga ndɨ. 11 Ɓakɨsa ndɨ yapʉ kandʉnga ngbingo na pisi tino yɔ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Lɨmbɛngɨ ka Kilisito aɓɨkya ndɨ, akwanana mino kaigyonoso. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ, aɓɨkyaga ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ Kilisito igyogyisa ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ɨbɨba kakɨ akwanana ndɛkɛ mino kodoku kumbuso yi.
12 Kunzi umibisa ndɨ ɓogyalandʉ ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ ʉpá ndɨ, kɛgʉ ndɨ ko bulya kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti a ndɨ ko bulya kunu. Mbɨya wanʉ, ɓaɓɨɓɨkya ɓa Mongoni Manza ɓamʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka ɓɨkpɛ, ɓa gɔnɨ na mʉsasa kaibo yi.

Wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu

13 Kinili, okwononi kaiko ɓakɨtʉlya ka ligubo, wikoni ɓuɓisi. Bisoni mʉtamanagɨ kunu ko bulya apɛpɛ nɨnɔ minisono ndɛkɛ na ɨyɨ wa Yeso-Kilisito odoku mino. 14 Muɓongoni Kunzi, makikonitɔgʉ ɓata na mʉsasa manyɛ nɨmɔ mikaga ndɨ na imu ka ɓʉndɛlɨ, wa mikaga ndɨ mino ko biti. 15 Luki limoti, wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu yasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi nɨnɔ amʉmakaga a mino ɓitu. 16 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Wikoni ɓotu kyɛ ɨmɨ na wotu.»
17 Ka malʉmba kunu, mamakaga Kunzi ɓɛ Baba, mʉtʉ yi nɨnɔ usombisaga ɓatʉ ɓasɨ ka ɓungbingbili kaɓyɛnɛnɛ na lasɨ nɨlɔ mʉtʉ yɨkakayɨkaka ogyi. Kinili, ka masyɛ mi nɨmɔ amutigyolyi ka ɔɓɨlɨ wanʉ, wonisiloni pisi ka yɨgya kunu ɓɛ maɓangagatʉ Kunzi. 18 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi amuluwa ndɨ mino, kamʉnyɔgɔ ka yɨgya yanyɛnyɛ nɨyɔ ɓotitonu ɓamuwonisila ndɨ. Kɛgʉ ndɨ pisi ka makpʉmʉka nɨmɔ akwanana kapʉtɨkana abɛ falanga ikanɨ ɔlɔ. 19 Luki limoti, makʉlɨkanaga ndɨ pisi ka ɓangʉ ya lɨgabʉ lapʉ nɨyɔ ka Kilisito. Ɨyɨ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ abɛ mikya-kɔndɔlɔ nɨnɔ wanza nɨ kɛgʉ na mʉdɨlɨ ikanɨ na ipukulu.
20 Kunzi apʉnaga ndɨ Kilisito kanɨ kanogyigʉ ɔɓɨlɨ. Awonisa ndɨ ko bulya ɓʉnza kunu ka ɓongbingo ɓi nɨɓana ɓa mupipilo ɓa. 21 Pisi kʉ kakɨ, mabaɨlya Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, apá ɨbɨba. Kinili mobisaga baya kunu na mʉtamanagɨ kunu ko Kunzi.
22 Iɓunu, miɓuɓisoni pisi kagya lɨkpʉmʉka la lingʉnʉ, kapanana ka lingʉnʉ abɛ ɓamamakɨ. Ponononi kʉgbɛ luga kunu, na lɨmbɛngɨ limoti. 23 A ɓɛyɔ, miɓukutoni nganga ya yɨɓa. Kɛgʉ na ɓababa nɨɓɔ ɓa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, luki limoti pisi ka ɓʉsɔlɔ nɨɓɔ kokwogigʉ. Ɓʉsɔlɔ ɓi nɨɓɔ nɨ mʉnzɨna mo ngu na ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi. 24 Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓasɨ ɓa abɛ tɔnɨtɔ
ɨbɨba kaɓʉ yasɨ a abɛ maʉwa,
Tɔnɨtɔ kʉmɨlaga, maʉwa mi obuukono.
25 Luki limoti, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu

1:16 1:16 Wanda ka Ɓalawi 19:2.

Ikogo ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ Mongoni Manza nɨmɔ ɓamʉɓɨkyaga ndɨ.

2

Lɨtalʉ lo ngu na lɨvananza lotu

1 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ, ɓokoli, kʉɓɔɓɔkʉ, gʉtʉgʉ imi
aka na ʉnzɨnzɨnya ɓɛngɛnɨ. 2 Wikoni abɛ ɓomiki nɨɓɔ ɓɨɓukuti mbɨya,
na mʉsasa ma molungo ma lɨngʉnʉ nɨmɔ ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi
ɓongbinga ɓasɨ. Makika komwo, makwanana kopingo na kainisono
na muhukuso. 3 Kinili, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Miboni ɓʉnza ka
Mombukwono-dosu Kunzi.»
4 Mukpuɗoniku Mombukwono-dosu, lɨtalʉ lo ngu nɨlɔ ɓambanzʉ
ɓombimba ndɨ. Luki limoti Kunzi opunogoni ndɨ kyɛ ɨna ɓɛ a luki la
ɨzangɨya kʉgbɛ. 5 Iɓunu widukuloniku abɛ matamʉ mongu, iba ɓopiki
na iɓunu ndaɓʉ ya malʉmba nɨyɔ ya lɨmbɛngɨ. Kʉsɔ yi miko lɨgbʉta
ka ɓokumu ɓotu nɨɓɔ ɓa na ligubo kapá Kunzi apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ
nɨnɔ aɓosilo pisi ka Yeso-Kilisito. 6 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Napunaga ndɨ lɨtalʉ la lɨgabu lapʉ
nɨlɔ osulyogo muɓumbe ma ndaɓʉ, nobiso ka Siona,
mʉtʉ nɨnɔ abaɨlya lɨtalʉ li nɨlɔ
kokwigʉ ndɛkɛ suni.»
7 Lɨtalʉ nɨlɔ a na lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kunu ka ɓatʉ nɨɓɔ mabaya, luki
limoti ka nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ:
«Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
odonuku kʉwa lɨtalʉ lidingi kosulyo muɓumbe ma ndaɓʉ.»
8 Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«A lɨtalʉ lisokisogo
a gɔnɨ nɨlɔ ligwisisa ɓambanzʉ.»
Ɓatʉ nɨɓɔ ɓasakaga ndɨ kyɛ ɓakapagʉ ndɨ kabaɨlya lɨkpʉmʉka ko
Kunzi. Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ɨɓʉ ka nɨyɔ. 9 Luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ
nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ɓokumu ka Ngama, lɨvananza lotu, lɨvananza
ko Kunzi. Ɨyɨ amʉpʉnaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza
nɨmɔ agya ndɨ. Ɨyɨ nɨnɔ amʉmakaga kopupo ko biti na kogulya ka
ɓʉngbanganya kakɨ nɨɓɔ ɓanza. 10 Ma kɛgʉ ndɨ kambwa lɨvananza ko
Kunzi, luki limoti ma kʉwa mbɨya wanʉ lɨvananza kakɨ. Kunzi kɛgʉ
ndɨ kamʉmɨnyɨlya kumbu kambwa, luki limoti a kʉwa mbɨya wanʉ
kamʉmɨnyɨlya kumbu.

Okwononi kaika na yɨgya yanza luga ka ɓɛngɛnɨ

11 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, ma ɓobiko, mugi kunu kɛgʉ kʉnʉ
ka ɔɓɨlɨ. Wiɓuulyoni na mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ akaʉlanana na
lɨmbɛngɨ. 12 Wikoni na yɨgya yanza luga ka nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, iba
ɓakamʉkʉlyaga gʉtʉgʉ lɨkpumuka lanyɛ aka, ɓiki kaɨna yɨgya kunu
yanza aka. Kʉwa wa gɔwa, ɓabibisa ndɛkɛ Kunzi wa igoku mino.
13 Huɓongoni ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ko bulya ka Mombukwono-
dosu. Muɓongoni ngama mudingi nɨnɔ a na ɓʉngama kʉgʉ ka
ɓatʉ ɓasɨ, 14 mʉɓanga ɓangama ɓa ɓewili. Utikoku ndɨ ɓangama ɓi

1:25 1:24-25 Wanda ka Isaya 40:6-8. **2:3** 2:3 Wanda ka Mambʉ 34:9. **2:6** 2:6 Wanda ka Isaya 28:16. **2:7** 2:7 Wanda ka Mambʉ 118:22. **2:8** 2:8 Wanda ka Isaya 28:16. **2:9** 2:9 Wanda ko Pupo 19:5-6; Isaya 43:20; Pupo 19:5; Yɨgɨlya 4:20; 7:6; Isaya 43:21; 9:1. **2:10** 2:10 Wanda ka Ɔsɛya 1:6, 9; 2:1, 23, 25.

nɨɓɔ kaugyogyiso ɓatʉ ɓanyɛ ɓasɨ, na kaubibiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga lɨkpʉmʉka lanza. 15 A ɓɛyɔ, Kunzi akapa ɓɛ wikoni kagya ɓɨnza iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki na nɨɓɔ ɓa ɓungingi ɓakikonitɔgʉ na nɨlɔ ɓaɓɨkya. 16 Ɔɓɨlɨ kunu iki abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokulikonogoni ka ɓusunzu. Luki limoti, kʉlɨkanaga kunu kikonitɔgʉ abɛ kutuko kasʉma ɓʉnyɛ, wikoni na ɨgya abɛ ɓosunzu ko Kunzi. 17 Huɓongoni ɓatʉ ɓasɨ, mʉpa ɓomomonu ɓa baya, maɓanga Kunzi, maɓanga ngama mudingi.

Yigyogyiso nɨyɔ Kilisito alya ndɨ

18 Iɓunu ɓosunzu, huɓongoni ɓombukwono-donu ka ɓopisi ɓayasɨ. Makuɓongonitɔgʉ asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓanza na ɓotombii, luki limoti huɓongonito gɔnɨ nɨɓɔ ɓʉɗɨya. 19 A ɨzangɨya kapɨlya yigyogyiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakogyigʉ ko bulya yɨɓanga Kunzi. 20 A ɓɛyɔ, makika kalya bʉma ko bulya ɓʉnyɛ nɨɓɔ mogyi, ika na ɨzangɨya tino? Luki limoti, ɓakamugyogyiso ko bulya yɨgya yanza kunu, kika kanɨ mopilyini ɓʉzʉ ɓi, nɨyɔ a na ɨzangɨya yidingi kambwa ko Kunzi. 21 Kunzi amʉmaka ko bulya yi nɨyɔ kyɛ Kilisito ɓɨkpɛ alya ndɨ igyogyiso ko bulya kunu. Amʉsɨlya kʉwa likingyosi ɓɛ kyɛ kpokyononi ka masɔkʉ kakɨ. 22 Kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ, lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ gʉtʉgʉ limoti aka kopupagʉ ndɨ ka mʉnɔkʉ kakɨ. 23 Nɨyɔ ɓa ndɨ katʉmbwa, kigisyagʉ ndɨ, wa a ndɨ mino kaigyogyiso, kʉlananagʉ ndɨ na ɓatʉ ɓi ɓɛgɛyɔ. Luki limoti ɨsa ndɨ ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ akɔgɔ lɨkpʉmʉka ka ɓungbingbili. 24 Kilisito ɓɨkpɛ abɨnɨka ndɨ ɓʉnyɛ kusu ka nzʉyɨ kakɨ ka mʉsalaba. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ iɓusu tiki abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ, tiniso na ɔɓɨlɨ wongbingbili. Minisono na muhukuso ko pisi ya ɓeviɗi kakɨ. 25 A ɓɛyɔ, ma ndɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ ɓuɓungogo. Luki limoti, mbɨya wanʉ migoniku ka nɨnɔ a muɓuɓulyo kunu na nɨnɔ akamuɓuulyogo.

3

Vononi ka ɓakilisito

1 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛgɛyɔ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ nɨɓɔ ɓiko kanɨ ɓakanoboilyigʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓakwanana koyikono pisi ka ɨgya kunu, gʉtʉgʉ makonzini. 2 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɨnɨ asɨ ɨgya yanza kunu aka pa imoti na kʉɓangakʉ. 3 Makokisonitɔgʉ kainiso ɓanza asɨ ka nzʉyɨ aka, abɛ ka lɨlʉlʉka lo tukatʉ, kaimokisyo makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaimokisyo ɓotu ɓayanzanza. 4 Luki limoti, kisoni yɨpɛpɛ ɓʉnza ɓa mʉtʉ wa kʉsɔ, ɓʉnza ɓa lɨmbɛngɨ lawɛsɛɛ na la mazɨyɔ nɨɓɔ kakwananigʉ kapaɗa. Ɓʉnza ɓi nɨɓɔ a na ɨzangɨya yidingi ko Kunzi. 5 Kinili ka ɓʉndɛlɨ ɓoko ɓa baya nɨɓɔ ɓobisa ndɨ mʉtamanagɨ ko Kunzi, ɓiɓungusyaga ndɨ ɓɛgɛyɔ kanɨ ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ. 6 A abɛ Sala nɨnɔ aɓangaga ndɨ Abalahamʉ, anamaka ɓɛ «Mombukwana-damɨ.» Makiko kagya ɓʉnza ɓɛyɔ, kanɨ makɛgʉ kaɓanga luki, miko ɓomikakɨ ɓoko ɓi.

7 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, wikoni mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ɓoko kunu kanɨ manibo ambɛ ɓa kɛgʉ no ngu abɛ iɓunu. Wikoni na ɨɓʉ kanɨ manudondisyo kyɛ iɓunu na ɨɓʉ makwanana ndɛkɛ kainiso na mʉkalya ma ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi. Gyoni ɓɛyɔ kyɛ kikonitɔgʉ no luki nɨlɔ akpɨngba malʉmba kunu.

2:22 2:22 Wanda ka Isaya 53:9.

Kaigyogyiso ka ɓungbingbili

8 Ka muliɓo, iɓunu ɓasɨ wikoni na tamanaga imoti na lɨmbɛngɨ
limoti. Ponononi abɛ ɓomika-muko, wikoni na yɨgya yanza na yisiso
luga kunu. 9 Makigisyonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, gʉtʉgʉ mosikoni aka.
Luki limoti, wikoni na mʉnzɨna ma ɓʉɓʉnga kyɛ Kunzi amʉmaka ndɨ
ko bulya yi, iba amuɗukilyi ɓʉɓʉnga. 10 Ɓɛgɛyɔ Moɓiso ko Kunzi
aɓɨkyaga mino ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ apa kaiko na ɔɓɨlɨ wanza, na kaiko na magyagya
asɨ mʉnɔkʉ manyɛ, asa lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ.
11 Asɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ, agya lɨkpʉmʉka lanza,
akɨsɨ mazɨyɔ, igwinonogo nomu.
12 A ɓɛyɔ, misa ko Mombukwono-dosu ikaga ka ɓatʉ ɓongbingbili,
ʉkanagatʉ malʉmba kaɓʉ,
luki limoti, ʉpɨlyaga ɓatʉ ɓanyɛ mʉgɔngʉ.»
13 Wanɨ nɔ amʉgya ɓʉnyɛ kika kanɨ ma na kɛkɛlɛ kagya lɨkpʉmʉka
lanza? 14 Luki limoti, kika gʉtʉgʉ kanɨ makaigyogyiso nɨ managya
ɓʉnza, gwoni asɨ magyagya aka. Makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ gʉtʉgʉ
ikii aka, makombomboyonitɔgʉ. 15 Luki limoti, mubibisoni Kilisito ka
mambɛngɨ kunu, ɨyɨ abɛ Mombukwono-dosu. Wikogoni ɓongbinga
ɓasɨ ɓakɨtʉlya kausikisyo nɨɓɔ ɓiko kamumuuso isi ya mʉtamanagɨ
nɨmɔ ma na imu. 16 Luki limoti, gyoni ɓɛyɔ na lɨmbɛngɨ lawɛsɛɛ na
la kʉɓangakʉ. Wikoni na mambɛngɨ ɓɨngɔ. Makiko ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓiko
kamʉnzɨnzɨnya yanyɛ ko bulya yɨgya kunu abɛ ɓaɓɨɓya ka Kilisito,
ɓogwa suni. 17 Kika kanɨ Kunzi oponi ɓɛ wigyogyiso kanɨ wakagya
ɓʉnza, a ɓɨnza, kanɨ kɛgʉ ko pisi yɨgya ɓʉnyɛ. 18 A ɓɛyɔ, Kilisito
igyogyisa ndɨ nganga yimoti aka ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Okwa
ndɨ ɨyɨ payaya aka ko bulya ka ɓatʉ ɓanyɛ, kamuluto ko Kunzi. Ɓamwɔ
ndɨ ka nzʉyɨ, luki limoti opupo kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ-
Lotu. 19 Pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, aga ndɨ kakʉwa kʉʉ ka
mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ. Mambɛngɨ mi nɨmɔ a ndɨ
ka bɔlɔkɔ. 20 Isi yi ɓɛ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ
kamʉkana Kunzi wa a ndɨ mino kaʉɓʉndila na lɨmbɛngɨ linda. A ndɨ
ko ngbingo yi nɨnɔ Nʉa a ndɨ mino kaɓaka ɨngbɔlɔ. Ɓatʉ ɓakɛɗɛ aka
ɓɔ ɓahʉkaga ndɨ ko tumo. Ɓatʉ ɓʉgɨna aka ɓogulya ndɨ ka ɨngbɔlɔ.
21 Liɓo li nɨlɔ a ndɨ likingyosi la iɓatiso nɨyɔ akamuhukuso mbɨya
wanʉ. Kɛgʉ yi ko bulya yɨsʉkʉsa mokoku ma nzʉyɨ, luki limoti, ko
bulya kakʉnga Kunzi lɨmbɛngɨ langɔ. Iɓatiso akamuhukuso kyɛ Yeso-
Kilisito opuponi ka mbʉkʉ. 22 Ɨyɨ nɨnɔ aga ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, a ngama ka ɓamalaika, ngama
ka ɓatʉ ɓakpʉkpʉ na ngama wa makpʉmʉka masɨ mo ngu nɨmɔ a
kʉgʉ wa lɨsyɛ.

4

Ɔɓɨlɨ wambɨya

1 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisoni ndɨ ka nzʉyɨ, wikoni gɔnɨ iɓunu
ɓakɨtʉlya kaigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ. Mʉtʉ nɨnɔ igyogyiso ka
nzʉyɨ, kidukulogigʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ. 2 Ka masyɛ mi nɨmɔ motigoli
na imu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, wikoni kʉwa kagya ɓɛyɔ Kunzi iko mino

3:12 3:12 Wanda ka Mambʉ 34:13-17. **3:20** 3:20 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24.

kapa ka ɔɓɨlɨ kunu. Makikonitɔgʉ ɓata kagya mʉsasa manyɛ ma
nzʉyɨ. 3 A ɓɛyɔ, molyoni ndɨ ngbingo mudingi kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓapaga. Mikaga ndɨ kakpakyana gbalɨ,
mʉsasa manyɛ mutumo ɓɨɗɛ, lɨbʉma, manuɓino ɓodumo ɓanyɛ nɨɓɔ
ɓamʉmʉkanaga mino komwo na kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ, na kobibiso
gbɨlɨtɔ. Nɨyɔ a lɨkpʉmʉka lo suni. 4 Mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka umbongini
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi kyɛ ɓakɛgʉ ɓata kamʉmɨna pa imoti
na ɨɓʉ ka lɨkpʉmʉka lanyɛ. Kinili ɓikaga kamʉbɨnɨkɨlya makpʉmʉka
ɓitititi. 5 Luki limoti, ɓasambatʉ ndɛkɛ kambwa ko Kunzi ka masɨ
nɨmɔ ɓagya ndɨ. A ɓɛyɔ, a wakɨtʉlya kausombiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓuɓisi
na nɨɓɔ ɓokwogoni ndɨ. 6 Kinili Kilisito aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ mino
Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwoni ndɨ. Ɓusombisa ndɨ ko bulya
makpʉmʉka nɨmɔ ɓagya ndɨ wa ɓa ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti,
mbɨya wanʉ, ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakwananatʉ kʉwa kaiko na
yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ko Kunzi

7 Muliɓo ma makpʉmʉka masɨ a kʉwa ɓuwobi. Wikoni nɛkɨ na
tamanaga yanza, mika kaɨmɨnya iba wikonitɔ ɓakɨtʉlya kalʉmba.
8 Kambwa wa lɨkpʉmʉka lasɨ, ponononi luga kunu kʉgbɛ kyɛ
sɨpananɨsɔ otikyogo ɓʉnyɛ ɓakpʉ. 9 Tilyononi luga kunu ɓɨnza kanɨ
makɛgʉ no miso mundindilo. 10 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka abisi apɛpɛ nɨnɔ
Kunzi apá ndɨ kausingyo ɓɛngɛnɨ. Mika kʉwa ɓagya-ligubo ɓanza nɨɓɔ
ɓoɓuulyaga ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ Kunzi amʉlʉpyaga. 11 Mʉtʉ nɨnɔ a
na apɛpɛ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨkyagɨ. Nɨnɔ a na apɛpɛ
mugugubyo ɓɛngɛnɨ ugugubyi no ngu nɨyɔ Kunzi apá ndɨ. Kʉwa wa,
Kunzi avɨ ɨbɨba ka ɓopisi ɓaya makpʉmʉka masɨ, pisi ka Yeso-Kilisito
nɨnɔ a na ɨbɨba no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

A ɓɨnza kaigyogyisa abɛ mukilisito

12 Iɓunu ɓomika-mama ɓʉpakaaa, lɨkpʉmʉka kamumbongonito
ko bulya yigyogyiso yapʉ nɨyɔ makalya. Makinonitɔgʉ abɛ kiko
lɨkpʉmʉka lɨmbanga lɔ akamʉgya. 13 Luki limoti, gwoni magyagya kyɛ
makaigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito. Kinili mogwa ndɛkɛ magyagya
mudingi wa inisono ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ. 14 Ɨgyagya kunu,
kika kanɨ ɓakamʉtʉmbwa ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ
la ɨbɨba nɨlɔ a Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a kʉsɔ kunu. 15 Gʉtʉgʉ mʉtʉ
ɓemoti luga kunu kigyogyisonito abɛ mʉmwɔ ɓambanzʉ, ikanɨ abɛ
mʉtʉ wo kuɓakʉ, ikanɨ abɛ mʉgya-manyɛ ikanɨ abɛ mʉtʉ wa kɨɗaɨlya
lɨkpʉmʉka ka ɓatʉ ɓagɔgɔ. 16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kika kaigyogyiso
kyɛ a mukilisito, kinonito suni, abibisi Kunzi nɨnɔ apá lino li nɨlɔ.

17 Ngbingo musombiso odunuku, lɨvananza ko Kunzi lɔ apʉnga kaika
ko ngbongu. Luki limoti, kɨpʉnga na iɓusu, opipilo kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ
ɓakapagʉ ɓakabaɨlya Mongoni Manza? 18 A ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi
aɓɨkya mino ɓɛ:

«Kika kanɨ mʉtʉ wongbingbili oukogini pisi ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
ika kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓamʉya Kunzi
na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ?»

4:8 4:8 Wanda ka Mogbitoku 10:12; Yakɔbɔ 5:20. **4:18** 4:18 Wanda ka Mogbitoku 11:31.

19 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakaigyogyiso kyɛ ɓakagya niɩlɔ Kunzi apaga, ɓidukulogi kagya ɓʉnza aka. Ɓobisi ɔɓiɩi kaɓʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi niɩnɔ ʉgya kyɛ utulyosogo ɓagʉmɛ kakɩ ɓasɩ.

5

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓazɛɛ ɓa kanisa

1 Na kʉwa kaʉɓɩkya ɓazɛɛ ɓa kanisa niɓɔ ɓa luga kunu mbɩya wanʉ. Ɩmɩ mombukwana-dakɩ yɩ na mʉzɛɛ abɛ iɓunu gɔnɩ. Niɩnatʉ ndɩ no miso igyogyiso ka Kilisito. Kinili nikatʉ ndɛkɛ na pa wa ɩbɩba kakɩ ipupiso ndɛkɛ mino. Nakapa kamʉɓɩkya ɓɛ: 2 Muɓuulyogoni ambaza niɩnɔ Kunzi amʉpá mʉɗɔngɔnɩ ɓɛyɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓagyaga mino. Makogyonitɔ ligubo ɓɛ kyɛ ɓamukpomyi kayapʉ, luki limoti, gyoni na lɩmbɛngɩ lanza ɓɛyɔ Kunzi apaga mino. Makogyonitɔgʉ ligubo kyɛ minisoni no ɓui, luki limoti gyoni pisi kaɩpá. 3 Makokisonitɔgʉ kaɩva abɛ ɓangama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓi niɓɔ Kunzi amʉpá. Luki limoti, wikoni likingyosi lanza ka ambaza. 4 Ko ngbingo yi niɩnɔ Ngama ka ɓoɓuɓulyo odoku ndɛkɛ mino, mɩbanga kʉwa ndɛkɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɩbɩba niɓayɔ kapʉtɩkanɩgʉ ndɛkɛ.

5 A mʉɗɔngɔnɩ ɓɛgɛyɔ, iɓunu ɓawanza, huɓongoni ɓambɔkʉ. Iɓunu ɓasɩ miko na lɩmbɛngɩ la kisiso luga kunu kyɛ Moɓiso aɓɩkya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kɩbɩnɩka, luki limoti, uɗukulyogo ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.» 6 Wisisoni nɛkɩ kambwa ko Kunzi niɩnɔ wo ngu, iba amʉbɩnɩkɩ ndɛkɛ ka lɩsyɛ niɩlɔ awanyaga ndɩ lɔ. 7 Bisoni ɓuti ɓa mambɛngɩ kunu ka maɓɔkʉ kakɩ kyɛ asyɛgɛ lɩmbɛngɩ ku kunu.

8 Wiminyonito, makololonitɔgʉ! Kyɛ mumuyoniso kunu ɓɛyɔ ka Abɩlɩ akaamama ɓɩgbagbagba kanɩ analʉngɩkyana abɛ kpwingi, kakɩsa mʉtʉ yi niɩnɔ alya. 9 Bisoni na ɩyɩ ɗongoso, mɩtɩkɩtɩlyaga ka baya. Wiboni ambɛ ɓomomonu ɓakaigyogyiso ka ɔɓɩlɩ wasɩ ɓɛgɛyɔ. 10 Migyogyisatʉ mbɛyɩ ɓata ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Luki limoti Kunzi wa ɩzɩyɔ amʉmaka kogulya ka ɩbɩba ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matɩkana na Yeso-Kilisito. Kʉwa wa gʉ wa, amudwisatʉ ka muliɓo, amungotiso, amʉpá ngu, amumomosa kanɩ makɛgʉ kapɩka ɓɩpɛkɛ-pɛkɛ. 11 Ɩyɩ nɔ a no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɩ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

12 Sila niɩnɔ a mika-mama wa lɩmbɛngɩ nɔ etungbuli ɓi kamukpikilya igbutu ya balʉwa yi niɩmʉ. Nopo kamutumisa mambɛngɩ na kamʉɓɩkya ambɛ niɩyɔ a ɩzɩyɔ ya lɩngʉnʉ ko Kunzi, wigwinonogoni na iyu aka. 13 Kanisa ya Babiloni, niɩyɔ Kunzi apʉnaga abɛ iɓunu, amumuusogito. Gʉtʉgʉ mikamɩ aka ɓɛyɔ ka Malɩkɔ, amumuusogito gɔnɩ. 14 Tilyononi, mopututonogo luga kunu abɛ ɓomika-muko.

Mazɩyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓatʉ ka Kilisito ɓasɩ.

5:5 5:5 Wanda ka Mogbitoku 3:34. **5:6** 5:6 Wanda ka Matayɔ 23:12; Luka 14:11; 18:14.

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ
Pɛtɛlɛ
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Kɨtaɓʉ ya yiɓa nɨyɔ atʉtʉmbwa Pɛtɛlɛ okpika ndɨ nɨyɨ. A ɓɛyɔ, ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa gʉɗʉ yimoti ɓɛnɛ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kaɓɨkyagʉ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a nɨnɔ ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpikilya ndɨ balʉwa wa mambwa, kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Pɛtɛlɛ ukpika ndɨ ɓabalʉwa ɓaɓa ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ. Aɓɨkya ndɨ ɨyɨ asɨ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a balʉwa wa yiɓa nɨnɔ akpika ndɨ (Wanda 2 Pɛtɛlɛ 3:1).

Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓɨndaga ka ɓakilisito, ɓanʉtɨwa makpʉmʉka di no Mongoni Manza nɨmɔ ʉtɨwa ndɨ. Ɓagyaga ndɨ nɨyɔ ɓopo, ɓanaɓɨkya ɓɛ Yeso kigikugʉ ndɛkɛ ɓata. Pɛtɛlɛ aɓɨkya gɔnɨ ndɨ ɓɛ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi kaɓosilo Kunzi. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ Yeso ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ wa a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ mɔ a ma lɨngʉnʉ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓokwononi kogwi ka lɨmbɛngɨ kaɓʉ nɨlɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 2 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi mino kaiko *1:3-15*
Wigwinonogoni ɓingbufu ka mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ *1:16-21*
Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓuwonisilogo ɓɛngɛnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ lo ngbingbili *2:1-22*
A ɓɛyɔ, Yeso igokuto ndɛkɛ *3:1-18*

Yuuso

1 Ɨmɨ Simoni-Pɛtɛlɛ nɨnɔ na mʉgya-ligubo na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakaukpikilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kusu, pisi ka ɓungbingbili ko Kunzi na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.
2 Kunzi na Yeso Mombukwono-dosu nɨnɔ mamibaga ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ makpʉ.

Kunzi amʉmakaga na amʉpʉnaga

3 A ɓɛyɔ, pisi ko ngu kakɨ, Kunzi atɨpá ndɨ masɨ nɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ kusu. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓakigwinonogo na kabibiso nɨnɔ atɨmakaga ndɨ kaiko pa imoti ka ɨbɨba na ɓʉnza kakɨ ɓɨkpɛ. 4 Kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba no ngu yi nɨyɔ, Kunzi atɨpá ndɨ agʉmɛ wanza na mudingi kʉgbɛ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ makʉlɨkanagɨ ka mʉsasa manyɛ ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, maɓyɛ kʉwa yɨgya kakɨ mombukwana-dakɨ yi. 5 Kinili, gyoni kɛkɛlɛ kamatɨla ɓʉnza kʉgʉ wa baya kunu, yimibo ka ɓʉnza. 6 Mamatɨla yigwi mambɛngɨ ka yimibo, miko na lɨmbɛngɨ lɨnda kaigwi mambɛngɨ na mamatɨla lɨmbɛngɨ lɨnda kaigwinonogo ko Kunzi. 7 Kʉgʉ wa lɨmbɛngɨ la kigwinonogo ko Kunzi wikoni na lɨɓʉkʉtana, kʉgʉ wa lɨɓʉkʉtana mamatɨla sɨpananɨsɔ. 8 A ɓɛyɔ, makika na yɨgya nɨyɔ yasɨ, moɓuulyogo, amʉpátʉ ngu kagya ligubo na kaɓʉkʉta bumo na makwanana kamibo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓɨnza. 9 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na yɨgya yi nɨyɔ, azwa kakɨ a mukuɗu, a

abɛ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Oɓusoloni ɓɛ Kunzi asukusoni ndɨ ɓʉnyɛ kakɨ ɓandɛlɨ.
10 Kinili, ɓomika-mama, gyoni kɛkɛlɛ kʉgbɛ kabaɨlya molikoni nɨmɔ
Kunzi amʉmakaga ndɨ mino, na ɓɛyɔ amʉpʉnaga mino. Makagya nɨlɔ
lasɨ, makogwigʉ ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ iki yi aka. 11 Makagya ɓɛyɔ,
Kunzi amuukulya mupumi ɓikpo kogulya ka Ɓʉngama ɓa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.
12 Kinili, niko asɨ kamutomosyo aka masyɛ masɨ makpʉmʉka mi
nɨmɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ miboni ndɨ mino yɔ na ɓɛyɔ migwinonogo mino
ka lɨngʉnʉ nɨyɔ ɓamʉpá ndɨ. 13 Nakaɨna ɓɨnza kamuzuzukiso na
kamutomosyo ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ ɓata mino kakʉtaga aka.
14 A ɓɛyɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ kaasa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ yi
nɨyɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito emibisa ndɨ
mino. 15 Luki limoti, nagya ndɛkɛ lasɨ ambɛ nakokwo gʉtʉgʉ, wikoni
katamanaga masyɛ masɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ.

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Kilisito

16 A ɓɛyɔ, takamuzukilyagagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lo ngu ya kigoku
ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito abɛ ɓabɨbʉ ɓaya ɓɔngɔ na ɓaya
ɓokoli. Luki limoti, tɨna ndɨ ɓʉdingi kakɨ no miso. 17 A ɓɛyɔ,
Kunzi Baba alingisaga ndɨ ɓɔkʉ. Apá ɨbɨba ngbingo yi nɨnɔ lɨyʉ la
ɨbɨba yidingi ko Kunzi otukyoku ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaɓɨkya
ɓɛ: «Nɨmʉna a mikamɨ mʉpaka, nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»
18 Iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino na ɓa Yeso ka ngʉpa yotu.
19 Ta gɔnɨ kabaɨlya mʉnzɨna nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ. Mogyi
ɓɨnza kaigwinonogo nomu. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala nɨnɔ akanzɛ ko biti,
kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ lɨsyɛ atɨnɨkaga mino na ko ngbingo nɨnɔ
lɨngʉtʉ lo mbolugo anzɛ ɓanʉ mino ka mambɛngɨ kunu. 20 Kambwa
wa yasɨ, wiboni ambɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ
katʉmbʉlaga ɨyɨ mʉkaka ɓugyalandʉ ɓa Moɓiso Motu. 21 A ɓɛyɔ,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanonzinigʉ ndɨ na ɓugyalandʉ ka
sɨpananisɔ kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi
ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

2

Kunzi ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓatʉ ndɨ luga ka ɓomikya
Ɓezaleli. Ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ luga kunu
ɓɛgɛyɔ. Ɓamakya ndɛkɛ mʉtɨwɨ manyɛ na ma ɓɔngɔ ɓɨpɛlɛ,
ɓamanganya ndɛkɛ Muwonisilo nɨnɔ uhukusa ndɨ, ɓɨmakyɨlya kʉwa
ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓʉnyɛ nɨɓɔ ulumwisogo ndɛkɛ ɓɨgbatata.
2 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉɓɨɓyaga ndɛkɛ ɓingbooo ka lɨkpʉmʉka lanyɛ.
Ɓɨnaga ndɛkɛ pisi ya lɨngʉnʉ payaya ko bulya kaɓʉ. 3 Kakɨsa
kainisoniso na mukumbo, ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalyaga
ndɛkɛ ka gɔngʉ kunu pisi ka ɓabibʉ ɓaya ɓɔngɔ-ɓɔngɔ. Luki limoti,
Kunzi umokyoni ndɨ ka mʉkɔmbʉ ndɛlɨ, ɓakolipyigʉ no lumwogo.
4 A ɓɛyɔ, Kunzi kukwilyagʉ ndɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ
kumbu, luki limoti, ʉɗɨkɨta ndɨ ka pa ya kigyogyiso. Na kʉ ɓɛyɔ,

1:18 1:17-18: Mataɣɔ 17:1-5; Malikɔ 9:2-7; Luka 9:28-35.

ɓʉkandaga na ɓaselegeni kaɓʉndaga lisyɛ likɔ ngbanga. 5 Kunzi
kakwilyagʉ ndi gɔni ɔɓili wandɛli kumbu, luki limoti, ulumwisaga ndi
ɓatʉ ɓanyɛ ɓa ɔɓili no tumo. Ahukusa ndi Nʉa aka mʉkaka ninɔ
aɓikyaga ndi likpʉmʉka la lingʉnʉ, pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ madʃiya
na ika. 6 Kunzi ʉmakyatʉ ndi gɔni ɓagʉdʃʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ
ka mʉngimbɔ, ulumwisogo no ɓuku. Ko pisi yi niyɔ, uwonisila ndi
ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ likingyosi la nilɔ usilya ndɛkɛ. 7 Ahukusa ndi mʉtʉ
wongbingbili ɓɛyɔ ka Lɔti, ninɔ limbɛngi akandikanaga ndi na yigya
ya ɓʉdʃanda ka ɓatʉ ɓanyɛ. 8 A ɓɛyɔ, iyi yi ninɔ mʉtʉ wongbingbili
ikaga ndi luga ka ɓatʉ ɓanyɛ, anina, anʉkana masyɛ masi nimɔ
apʉtaga ndi limbɛngi la ɓʉngbingbili kaki. 9 Kinili, Mombukwono-
dosu ibagatʉ ɓɛyɔ okwononi mino kaʉkʉlaga ka ɓʉkpɛki-kpɛki ɓatʉ
niɓɔ ɓigwinono na iyi. Luki limoti, a mbɛyi kauɓuulyogo ɓatʉ ɓanyɛ
wa aka wa, anaɓʉnda kaugyogyiso ka lisyɛ likɔ mʉkɔmbʉ. 10 Kʉgbɛ,
ugyogyiso ndɛkɛ ɓatʉ niɓɔ ɓikaga kaɓyɛ tamanaga yanyɛ ya nzʉyi
kaɓʉ, ɓanina ɓʉngama ka Mombukwono-dosu payaya.

Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi niɓɔ ɓʉminaga ɓatʉ ɓagɔgɔ payaya,
ɓa ɓakibinika, ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ na ɓatʉ ɓa ibiba ɓa kʉgʉ
wa lisyɛ. Luki limoti ɓikaga kaʉtʉmbwa. 11 Gʉtʉgʉ ɓamalaika
aka, niɓɔ ɓukitogi sɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi niɓɔ no ngu na
ɓututungyo, ɓakakɔgigʉ ngbanga ka ɓatʉ ɓa ibiba ɓi niɓɔ ikani
kaʉtʉmbwa ko misa ka Mombukwono-dosu. 12 Ɓowonisilo ɓa
ɓɔngɔ ɓi niɓɔ ɓa mʉdʃɔngɔni abɛ ɓanyama niɓɔ ɓakɛgʉ na
yimibo, ɓʉɓʉkʉta ndi ko bulya kaugwigo ka ɓakpaka aka na
kaʉmwɔgɔ. Ɓatʉmbwaga makpʉmʉka masi, gʉtʉgʉ nimɔ ɓakibigʉ.
Ɓolumwogo ndɛkɛ mʉdʃɔngɔni abɛ ɓanyama ɓi niɓɔ. 13 Ɓugyogyiso
ndɛkɛ mʉdʃɔngɔni ɓɛgɛyɔ iɓʉ ɓugyogyisaga ndi mino ɓatʉ ɓagɔgɔ.
Ɓogwaga magyagya kotulyoso ɓingbanganya tamanaga kaɓʉ yanyɛ
na mʉsikatʉ. Ɓogwaga magyagya kamʉɓɔɓɔ kani ma na iɓʉ kalyalya,
ɓuliki kaɓʉ luga kunu apága suni. 14 Miso kaɓʉ amutumo na tamanaga
ya ɓʉdʃanda aka ɓidʃɛ, ɓakupogigʉ iɓʉ kagya ɓʉnyɛ. Ɓuɓulisyogo ɓatʉ
niɓɔ ɓa na mambɛngi ɓipoli. Ɓa gɔni na mambɛngi ma ligbʉgbʉ ko
bulya mukumbo. Ligbongoni ko Kunzi a kʉgʉ kaɓʉ! 15 Ɓosoni ndi pisi
yo ngbingbili, ɓoɓungogo na ɓaɓyɛ niyɔ ka Balama, mika Beoli. Ɨyi
Balama apaga ndi ɓuyi niɓɔ ɓapága ndi ko bulya likpʉmʉka lanyɛ.
16 Luki limoti, ɓayoyisa ndi ko bulya ɓʉnyɛ kaki. A ɓɛyɔ, punda
muko yi ninɔ kanzinagigʉ, apʉnga ndi kanzina na liyʉ abɛ mʉmbanzʉ.
Kʉwa wa gʉ wa, punda yi ninɔ apakya ndi yigya ya ɓungingi ka
mugyalandʉ yi ninɔ.

17 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi niɓɔ ɓa mʉdʃɔngɔni abɛ makpakpa nimɔ
mʉfaga. Ɓa gɔni abɛ ɓɛkʉɓa niɓayɔ akawiwila na mbumbo. Kunzi
uɓungusyilogoni ndi pa ko biti niyɔ ɓindengbu-ndengbu. 18 Mʉnzina
kaɓʉ ikaga nimɔ makibinika na nimɔ kɛgʉ na izangiya. Pisi ka
mʉnzina mi nimɔ, ɓugwisisogo ɓatʉ niɓɔ ɓupupogi ɓatʉ ɓanyɛ
ka mʉdʃɔngɔ mbiya ɓɛ ɓiki kagya ɓʉdʃanda. 19 Ɓʉɓikyaga ɓɛ
ɓakʉlikanagatʉ ndɛkɛ. Luki limoti, iɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi
ɓa ɓosunzu ɓa ɓʉdʃanda niɓɔ akaulumwisogo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ
yikaka-yikaka a musunzu wo luki lasi nilɔ ikaga na iyi lidʃita. 20 A

2:5 2:5 Wanda ka Mʉpʉnganagi 6:1–7:24. **2:6** 2:6 Wanda ka Mʉpʉnganagi 19:24. **2:7** 2:7 Wanda ka Mʉpʉnganagi 19:1-16. **2:16** 2:16 Wanda ka Litatanga 22:4-35.

ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓoukogoni ndɨ ka yɨgya yanyɛnyɛ ya ɔɓɨlɨ, pisi kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Luki limoti, ɓakɨga ɓata kumbuso ka yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ uɗìtini yɔ, ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ɓopipilo na ɨyɨ ika kʉwa wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ wa mambwa. 21 A gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko kanɨ ɓakibigʉ pisi ya ɓungbingbili. Kɛgʉ ndɨ na ɨzangɨya ɓɛ ɓibi, kumbuso yi, ɓasa ɓata mʉtʉʉ motu nɨmɔ ɓʉpá ndɨ. 22 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓagya ndɨ, akowonisila lɨngʉnʉ la ligbitoku nɨlɔ aɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨnva igilyini kalya mozoyo kakɨ» na: «Ngʉya nɨnɔ apʉnya kaɨsʉkʉsaga, ɨgɨlya ɓata kaituluba ka bʉtʉlʉ.»

3

Mombukwono-dosu igokuto ndɛkɛ

1 Iɓunu ɓawai, balʉwa kamɨ wa yɨɓa kamukpikilyo nɨmʉ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa nɨɓana ɓasɨ ɓaɓa, no ɓi kapa kozuzukiso kʉsɔ kunu tamanaga yanza ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ mʉkana ndɨ. 2 Nakapa ambɛ tomononi makpʉmʉka nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓotu ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ. Tomononi gɔnɨ mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso, nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa kunu ɓamʉpá ndɨ. 3 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ ka masyɛ ma muliɓo ɓambanzʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓiko kaɓyɛ mʉsasa kaɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ ɓɨkyaaa, 4 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Sɨ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ odokuto ndɛkɛ! A kʉwa yanɨ? A ɓɛyɔ, katʉkya wa aka wa ɓotitosu ɓolumwaga ndɨ mino, makpʉmʉka masɨ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino wa Kunzi agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.» 5 Ɓakaɓʉsala ka yakɔlyɨ ɓɛ: katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi agya ndɨ lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ pisi ka mʉnzɨna kakɨ aka. Agbanana ndɨ lɨtɔmbʉ no liɓo, amʉmʉla kʉwa ndɨ lɨtɔmbʉ lugo wo liɓo. 6 Kunzi olumwisaga ndɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ no liɓo li nɨlɔ gɔnɨ lɔ, pisi ko tumo yidingi. 7 Pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ, Kunzi obisoni lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wa lɨsyɛ li nɨlɨ alɔngɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ agbʉndɨkana ndɛkɛ no ɓuku.

8 Luki limoti, iɓunu ɓawai, makoɓusolonitɔgʉ ɓɛ: ka Mombukwono-dosu, lɨsyɛ limoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti na ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨsyɛ limoti. 9 Mombukwono-dosu kɛgʉ kolipyo katulyoso agʉmɛ kakɨ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨmaga mino. Luki limoti, a na lɨmbɛngɨ lɨnda na iɓunu kyɛ kɛgʉ kapa ɓɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka oɓungogitɔ. Apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓopupi ka ɓʉnyɛ.

10 Lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ olimika ndɛkɛ na mungbi, makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ kʉ, agbʉndɨkana no ɓuku ɓingbiii, ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi olumwogo. 11 Yɛkɨ masɨ igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki yotu na yakɨgʉmya ko Kunzi, 12 manaɓʉndaga lɨsyɛ ko Kunzi na kagya yasɨ ambɛ oduku ɓɨkwa. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓuku agbʉnda ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ wasɨ, na makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ apyɛ ɓɨgbatata. 13 Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi, takaɓʉndaga lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya, kʉ ɓungbingbili ika ndɛkɛ mino.

2:22 2:22 Wanda ka Mogbitoku 26:11. **3:13** 3:13 Wanda ka Isaya 65:17; 66:22.

14 Kinili, iɓunu ɓawai, yɛkɨ makaɓʉndaga lɨsyɛ li nɨlɔ, gyoni ngu
kunu yasɨ kaiko ɓanza nɨ makɛgʉ na ɨɗa ko misa ko Kunzi, miko ka
mazɨyɔ na ɨyɨ. 15 Wiboni sɛ ambɛ lɨmbɛngɨ lɨnda ko Mombukwono-
dosu nɨ pisi ya muhukuso kunu. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ momosu mʉpaka
ɓɛyɔ ka Pɔlɔ amukpikilya ndɨ gɔnɨ mino kaɓyɛnɛnɛ na yimibo yi nɨyɔ
Kunzi apá ndɨ. 16 Okpikaga ndɨ ɓɛyɔ ka ɓabalʉwa ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ
kanzɨna mino ko bulya yi nɨyɔ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, atʉ na
ɓapa ɓayagɔ nɨɓayɔ a ɓayapʉpʉ kotombisyo. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na
yimibo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakigwinonogo ɓɨnza ka baya ɓoyikosogo isi
yi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoyikosogo gɔnɨ mino ɓapa ɓayagɔ ɓaya Moɓiso
Motu. Nɨyɔ ɓagyaga ɓɛyɔ, ɓɨpʉtaga ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
17 Iɓunu ɓawai, mbɨya wanʉ, mibini iɓunu lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.
Wiminyonito nɛkɨ, kyɛ ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓanyɛ kamuɓungusogonitɔgʉ.
Wikoni kʉwa ɓingbufu ka baya. 18 Widukulogoni kopingo aka ka ɨzɨyɔ
na kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito. Ɨbɨba
kʉ kakɨ, katʉkya mbɨya wanʉ na kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ
aka yɔ.

Balʉwa wa mambwa ka nɨnɔ Yuani akpika ndɨ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmʉ. Yuani okpikatʉ ndɨ mbɛyɨ kɨtaɓʉ yagɔgɔ, kʉ anzɨna ndɨ mino ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ. Kɨtaɓʉ yi nɨ: «Mongoni Manza ɓɛyɔ Yuani okpika ndɨ mino.» Kumbusa wa nɨyɔ, ukpika ndɨ gɔnɨ ɓabalʉwa ɓagɔgɔ ɓaɓa.

Ka ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉɓɔgɔ ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ Yeso-Kilisito nɨnɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaiko mikya ɓambanzʉ kɛgʉ Miko-Kunzi. Ɓaɓɨkyagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka akwanana kagya ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, Kunzi kɨnɨgʉ abɛ kagya ɓʉnyɛ.

Kinili, Yuani ukpikilya ndɨ Ɓakilisito kaʉtʉmbʉlyaga ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ atʉ, uwonisa ndɨ gɔnɨ pisi tino yɔ mʉmbanzʉ akwanana mino kainiso na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Pisi yi nɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, inisanatʉ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Omotiloku kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ okwononi kamatɨkana no Kunzi pa imoti no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso. Okwononi gɔnɨ kapa Kunzi na kaʉpa ɓakilisito ɓagɔgɔ ɓasɨ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓiko lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛ ɓɛ ɓinisanatʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Lɨkpʉmʉka ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ *1:1-4*
Tokpokyonini ka ɓʉngbanganya *1:5–2:6*
Mʉtʉʉ mambɨya *2:7-17*
Ɓomuyoniso ka Kilisito, na ɓomiko Kunzi *2:18–3:10*
Sɨpananɨsɔ luga kunu *3:11–4:21*
Kopupo tutungyo ka makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ *5:1-21*

Mʉnzɨna ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ

1 Takamukpikilyo balʉwa yi nɨmʉ ko bulya Mʉnzɨna nɨmɔ apága
ɔɓɨlɨ, nɨmɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Tʉkanatʉ ndɨ Mʉnzɨna mi
nɨmɔ, tɨna, tanda ɓizumuuu, tavɨlaga na maɓɔkʉ. 2 Ngbingo nɨnɔ ɔɓɨlɨ
yi nɨnɔ ipupisa ndɨ mino, tamɨnatʉ ndɨ. Kinili, takaamalya ɓʉdɛmʉ ɓi,
kamʉɓɨkyaga mongoni mi nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɔɓɨlɨ yi
nɨnɔ a ndɨ pa imoti na Baba, nɨnɔ ipupisa ndɨ kusu. 3 Nɨlɔ tɨna ndɨ,
tʉkana, ilu kʉwa lɔ takamʉɓɨkyaga iba wikoni gɔnɨ na yʉkanana na
iɓusu. Wɨna sɛ, yʉkanana kusu a nɨyɔ ta mino pa imoti na Ɓababa
no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. 4 Iɓusu, takamukpikilyo lɨkpʉmʉka li
nɨlɨ kyɛ magyagya kusu ogwononi ɓɨgbɨya-gbɨya.

Kunzi nɨ ɓʉngbanganya

5 Mongoni mi nɨmɔ tʉkana ndɨ na Yeso-Kilisito nɨma, imu mɔ
tamʉɓɨkyaga ɓɛ Kunzi nɨ ɓʉngbanganya, kʉsɔ kakɨ, kɛgʉ gʉtʉgʉ
no mikyo biti aka. 6 Takoɗongyo ambɛ ta na yʉkanana na
ɨɓʉ, luki limoti kanɨ takakpakyana ko biti, takaɓɨkya ɓongɔ na
yɨgya kusu kɛgʉ ya lɨngʉnʉ. 7 Luki limoti, takiko kakpakyana ka
ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi mombukwana-dakɨ yi o mino

ka ɓʉngbanganya, tiko na yʉkanana luga kusu, ɓangʉ ko Mikakɨ Yeso asʉkʉsa ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ.
8 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgʉ ɓʉnyɛ, iba takaɨɓɔ nɨ iɓusu aka,
lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kusu. 9 Luki limoti, takatwɨlyaga Kunzi ɓʉnyɛ
kusu ɓɨngbanganya, atɨpɨlyatʉ, atɨsʉkʉsa ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ, kyɛ a
wongbingbili na walɨngʉnʉ. 10 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgʉ ɓʉnyɛ,
iba takaitiso Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, nɨyɔ akowonisilo ɓɛ lɨkpʉmʉka
kakɨ kɛgʉ kʉsɔ kusu.

2

Kilisito nɔ atɨmamalyaga

1 Bomikamɨ, nakamukpikilyo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ makogwonitɔgʉ
ka ɓʉnyɛ. Luki limoti, mʉmbanzʉ kogwo, tatʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ
atɨmamalyaga kambwa ka Baba. Ɨyɨ nɨ Yeso-Kilisito, mʉtʉ wongbing-
bili. 2 A ɓɛyɔ, ɨpá ndɨ abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu.
Kɛgʉ asɨ ɓʉnyɛ kusu aka, luki limoti ko bulya nɨɓɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.
3 Kika nɨ tagyagatʉ mʉtʉʉ ko Kunzi, takwanana kaɓɨkya
ɓɨngbanganya ambɛ tamibagatʉ. 4 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ amibatʉ
Kunzi, luki limoti nɨ kɛgʉ kagya mʉtʉʉ kakɨ, a mʉtʉ waɓɔngɔ, lɨngʉnʉ
kɛgʉ kʉsɔ kakɨ. 5 Luki limoti, nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
sɨpananɨsɔ ko Kunzi a sakipiko kʉsɔ kakɨ. Takwanana kaiba yʉkanana
kusu no Kunzi ko pisi yi nɨyɔ. 6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ ta na
yʉkanana no Kunzi, ɔɓɨlɨ kakɨ okwononi kaika mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ
ka Yeso ndɨ.

Mʉtʉʉ mambɨya

7 Iɓunu ɓawaiaaa, kɛgʉ mʉtʉʉ mambɨya mɔ nakamukpikilyo, luki
limoti, a nɨmɔ mandɛlɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ aka ndɨ. Mʉtʉʉ
mandɛlɨ mi nɨmɔ nɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mʉkana ndɨ. 8 Luki limoti,
nakamukpikilyo mʉtʉʉ mambɨya, nɨmɔ lɨngʉnʉ li akainisono kʉsɔ ka
Kilisito na kʉsɔ kunu gɔnɨ. A ɓɛyɔ, biti akakɨtaga, ɓʉngbanganya ɓa
lɨngʉnʉ a kʉwa kanzɛ ka ɔɓɨlɨ kunu.
9 Mʉtʉ yi nɨnɔ oɗongyogo kaɓɨkya ɓɛ a ka ɓʉngbanganya, luki
limoti, anamʉya mamakɨ, a mbɛyɨ asɨ ko biti aka. 10 Nɨnɔ apaga
mamakɨ, a ka ɓʉngbanganya, kɛgʉ no luki kʉsɔ kakɨ nɨlɔ akwanana
mino kamakya mʉmbanzʉ ka ɓʉnyɛ. 11 Luki limoti, nɨnɔ amɨnaga
mamakɨ no miso mopi, a ko biti. Akpakyanaga ko biti nɨ kɛgʉ kaiba
ɓɛ akaɨnda yanɨ, kyɛ biti apiyosoni miso ɓipi.
12 Nakamukpikilyo iɓunu ɓomikamɨ, kyɛ Kunzi amupilyoni ndɨ
ɓʉnyɛ kunu ko lino ka Yeso. 13 Nakamukpikilyo iɓunu ɓababa, kyɛ
mamibatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Nakamukpik-
ilyo iɓunu ɓawanza, kyɛ mandungulyogoni Mumuyoniso.
14 Namukpikilya ndɨ iɓunu ɓomiki, kyɛ mamibatʉ Baba. Na-
mukpikilya ndɨ iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ
katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Namukpikilya ndɨ iɓunu ɓawanza, kyɛ ma
no ngu: lɨkpʉmʉka ko Kunzi a kʉsɔ kunu, mandungulyogoni gɔnɨ
Mumuyoniso.
15 Makaponitɔgʉ ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ makpʉmʉka nɨmɔ a kʉsɔ yi.
Mʉmbanzʉ kapa ɔɓɨlɨ, kakwananɨgʉ ɓata kapa Obosu. 16 A ɓɛyɔ,
makpʉmʉka masɨ mi nɨma a ma ɔɓɨlɨ: mʉsasa manyɛ, mʉsasa ma

makpʉmʉka nɨmɔ tɨnaga no miso na yɨbɨba ko bulya mukumbo. Masɨ mi nɨma kotukyokugʉ ka Baba, luki limoti, otukyoku ka ɔɓɨlɨ. 17 Ɔɓɨlɨ na mʉsasa kakɨ akɨtagatʉ, luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga sɨpananisɔ ko Kunzi a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Mumuyoniso ka Kilisito

18 Ɓomikamɨ, ngbingo wa muliɓo kʉwa nɨmʉ. Mʉkanatʉ ndɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ mumuyoniso ka Kilisito akodoku. Luki limoti, mbɨya wanʉ, ɓomuyoniso ka Kilisito ɓakpʉ ɓopuponini ɓi. Ta kʉwa kaiba ambɛ ngbingo wa muliɓo a kʉwa ɓuwobi. 19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɨ luga kusu, luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti na iɓusu. Ɓakika ndɨ pa imoti na iɓusu, iba ɓakatɨsagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓatɨsa ndɨ kyɛ inisoni ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti no iɓusu.

20 Luki limoti, iɓunu, ma ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kilisito amʉpá ndɨ. Kinili, iɓunu ɓasɨ mibagatʉ lɨngʉnʉ. 21 Kika nɛkɨ nɨ namukpikilyi, kɛgʉ ɓɛkyɛ makibogigʉ lɨngʉnʉ, luki limoti, a kyɛ mibagatʉ. Mibagatʉ gɔnɨ ɓɛ ɓɔngɔ kopupogigʉ ka lɨngʉnʉ.

22 Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉtʉ waɓɔngɔ? A mʉtʉ yi nɨnɔ anganyaga ɓɛ Yeso kɛgʉ Kilisito. Mʉtʉ yi nɨnɔ a mumuyoniso ka Kilisito, amanganyaga Baba no Miki. 23 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amanganyaga Miki, amanganyaga gɔnɨ Baba. Nɨnɔ abaɨlyaga Miki, abaɨlyaga gɔnɨ Baba.

24 Kinili, ɓuulyogoni ka mambɛngɨ kunu mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Makoɓuulyo mʉtʉʉ mi nɨmɔ, mika ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu kʉsɔ ko Miki na kʉsɔ ka Baba. 25 Luki nɨlɔ Kilisito atɨwanyaga ndɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

26 Namukpikilya ndɨ nɨlɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɨsaga kamʉɓɔ. 27 Luki limoti, Kilisito amʉpátʉ ndɨ iɓunu Lɨmbɛngɨ kakɨ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉsɔ kunu, makɛgʉ ɓata na mʉsasa ɓɛ mʉmbanzʉ amuwonisilo. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ owonisilaga masɨ: owonisilaga lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓɔngɔ. Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amuwonisila ndɨ mino, wikoni kʉsɔ ka Kilisito.

28 Mbɨya wanʉ, ɓomikamɨ, wikoni kʉsɔ kakɨ iba takikonitɔ na kʉɓangakʉ ngbingo yi nɨnɔ opuponoku ndɛkɛ mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, takɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ suni kambwa kakɨ. 29 Mibagatʉ ɓɛ Kilisito a wongbingbili, yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana gɔnɨ kaiba ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓungbingbili a miko Kunzi.

3

Ta ɓomiko Kunzi

1 Winoni ɓɛyɔ Baba atɨpa ndɨ mino! Sɨpananisɔ kakɨ a sidingi kʉgbɛ, kinili ɓatɨmakaga ɓɛ ɓomiko Kunzi. A ɓɛyɔ, ta ɓomikakɨ aka ɓɨkpɛ. Kika nɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakatimibigʉ, a kyɛ ɓakamibagʉ ndɨ Kunzi. 2 Iɓunu ɓawaiaaa, mbɨya wanʉ, ta ɓomiko Kunzi, ɓɛyɔ tika ndɛkɛ mino kanibisikonigʉ mbɛyɨ ɓɨngbanganya. Luki limoti, takaiba ambɛ ngbingo yi nɨnɔ Kilisito opuponoku ndɛkɛ mino, tɨɨta kʉwa ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ, kyɛ tamɨna ndɛkɛ ɓɛyɔ aka yɔ o mino. 3 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ a na mʉtamanagɨ mi nɨma kʉsɔ ka Kilisito, iɓuɓisaga ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓitu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino.

4 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, oɓunogo mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ kagya ɓʉnyɛ nɨ koɓuno mʉtʉʉ. 5 Miba ɓɨnza ɓɛ Kilisito odoku ndɨ katʉmba ɓʉnyɛ, wɨna sɛ ɓʉnyɛ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ. 6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkananaga na

ɨyɨ, kagyagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ. Luki limoti, nɨnɔ akpakpɨkanaga na ɓʉnyɛ, owonisaga ɓɛ kamɨnagʉ ndɨ, kamibagʉ ɓɛgɛyɔ.

7 Ɓomikamɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuɓonitɔgʉ! Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka longbingbili, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi a wongbingbili mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito. 8 Nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a mika-mumuyoniso, kyɛ mumuyoniso apʉnga ndɨ kagya ɓʉnyɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ aka. Kinili, Miko-Kunzi odoku ndɨ kʉwa ɨyɨ kapʉta ligubo ka mumuyoniso.

9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ iitoni miko-Kunzi, kakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ ngu ko Kunzi nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ akagya ligubo kʉsɔ kakɨ. Kakwananɨgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ kyɛ a kʉwa miko Kunzi. 10 Ɓomiko Kunzi ɓa di na ɓomiko mumuyoniso ko pisi yi nɨyɨ: Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka longbingbili, ikanɨ nɨnɔ kapagɨgʉ mamakɨ, kɛgʉ ɨyɨ miko Kunzi.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨpananɨsɔ

11 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ nɨma: topononini. 12 Takikonitɔgʉ abɛ Kaina nɨnɔ amwɔ ndɨ mamakɨ, a ndɨ ɨyɨ mika-mumuyoniso. Amwɔ ndɨ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ yɨgya kakɨ a ndɨ yanyɛ, nɨyɔ ka mamakɨ yo ngbingbili.

13 Ɓomika-mamaaa, ɔɓɨlɨ kiko kamʉmʉya, kamumbongonitɔgʉ. 14 Takaiba ambɛ topupogoni ka kukwakʉ, togulya ka ɔɓɨlɨ. A ɓɨngbanganya kyɛ tʉpagatʉ ɓomomosu. Mʉmbanzʉ kiki na sɨpananɨsɔ, a mbɛyɨ ɨyɨ ka kukwakʉ aka. 15 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ andaga mamakɨ na miso mopi, a mʉmwɔmwɔ. Wɨna sɛ, mibagatʉ ɓɨnza ɓɛ gʉtʉgʉ mʉmwɔmwɔ ɓemoti aka kɛgʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 16 Tiba ndɨ ɓɛ sɨpananɨsɔ nɨ ɨkɨ ko pisi yi nɨyɨ: Kilisito apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu. Takwanana nɛkɨ gɔnɨ ɨɓusu kaiko ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ko bulya ka ɓomomosu. 17 Kika nɨ mʉtʉ ɓemoti a na lɨngama, anamɨna mamakɨ ka yangya luki limoti nɨ lɨmbɛngɨ kɛgʉ kadwa, mʉtʉ yi nɨnɔ akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ apatʉ Kunzi? 18 Ɓomikamɨ, sɨpananɨsɔ kusu kikonitɔgʉ ka mʉnzɨna manzanza aka. Luki limoti, okwononi ɓɛ iki sa lɨngʉnʉ, aninisono ka yɨgya.

Kakpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ

19 Takagya ɓɛyɔ, tinisono ɓɛ ta ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ. Mambɛngɨ kusu ika na mazɨyɔ kambwa ko Kunzi. 20 Gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ kusu katɨsʉngʉlya, takaiba ambɛ Kunzi a mudingi kakɨtaga nɨlɔ lɨmbɛngɨ o mino katɨsʉngʉlya, ibaga makpʉmʉka masɨ. 21 Iɓunu ɓawaiaaa, lɨmbɛngɨ katisungulyi, takpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ. 22 Kʉwa wa, atɨpátʉ masɨ nɨmɔ tiko kakʉnga kyɛ takagya mʉtʉʉ kakɨ, tanagya nɨlɔ aɓosilogo. 23 Mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ɓɛ taɓɨnɨkyanɨ lino ko mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, tapanana ɓɛyɔ Kilisito aɓɨkya ndɨ mino. 24 Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ ko Kunzi ikaga kʉsɔ ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ kakɨ. Tibaga ambɛ Kunzi ikaga kʉsɔ kusu, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá ndɨ.

4

Takwanana kaibo Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɨkɨ?

1 Iɓunu ɓawaiaaa, makuɓinikyononitɔgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓa na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Luki limoti, kpimonito mbɛyɨ mʉnzɨna kaɓʉ ɓɨnza, kaiba ikanɨ lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ɓa nolu apʉnya ko Kunzi.

A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ ɓakpʉ ɓomisikononi ka ɔɓɨlɨ ɓingbwi.
2 Makwanana kaiba Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ko pisi yi nɨyɨ: mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
aɓɨkyaga ɓɛ Yeso-Kilisito ɨɨta ndɨ mʉmbanzʉ abɛ iɓusu, mʉtʉ yi nɨnɔ
a na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. 3 Luki limoti, nɨnɔ kɛgʉ kabaɨlya Yeso-Kilisito
ɓɛyɔ, kɛgʉ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, luki limoti, a na nɨlɔ ka mumuyoniso
ka Kilisito. Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛ mumuyoniso ka Kilisito odokuto. Mbɨya
wanʉ, a kʉwa ka ɔɓɨlɨ.
4 Luki limoti, iɓunu ɓomikamɨ, ma ɓomiko-Kunzi, mundungulyogoni
ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ: A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ a kʉsɔ kunu, a no ngu
kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ a kʉsɔ ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ. 5 Ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ
ɓa ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, kinili, mʉnzɨna kaɓʉ a nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓɔ ɓʉmʉkanaga. 6 Luki limoti, iɓusu ta ɓomiko-Kunzi. Mʉtʉ yi nɨnɔ
amibaga Kunzi atɨmʉkanagatʉ. Nɨnɔ kamibogigʉ, katɨmʉkanagɨgʉ.
Tibaga Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ na nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ ko pisi yi nɨyɔ.

Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ

7 Iɓunu ɓawaiaaa, topononini, kyɛ sɨpananɨsɔ otukyoku ko Kunzi.
Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ a miko Kunzi, amibagatʉ gɔnɨ Kunzi.
8 Nɨnɔ kɛgʉ na sɨpananɨsɔ kamibigʉ Kunzi, kyɛ Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ.
9 Wɨna ɓɛyɔ Kunzi atiwonisila ndɨ mino sɨpananɨsɔ kakɨ: atikoku ndɨ
Mikakɨ wa ɓemoti ka ɔɓɨlɨ, ɓɛ kyɛ tinisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
ko pisi kakɨ. 10 Sɨpananɨsɔ si nɨsɔ, kɛgʉ ɓɛ iɓusu ɓɔ tapa ndɨ Kunzi,
luki limoti, ɨyɨ nɔ atɨpa ndɨ, atikoku ndɨ Mikakɨ abɛ apɛpɛ ko bulya
mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu.
11 Iɓunu ɓawaiaaa, kika nɨ Kunzi atɨpa ndɨ ɓɛyɔ, takwanana gɔnɨ
iɓusu kapanana. 12 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Kika
nɨ takapanana luga kusu, Kunzi a kʉsɔ kusu, sɨpananɨsɔ kakɨ a gɔnɨ
sakipiko kʉsɔ kusu.
13 Tibaga ambɛ ta kʉsɔ ko Kunzi, ɨyɨ kʉsɔ kusu ko pisi yi nɨyɨ: Atipóni
ndɨ Lɨmbɛngɨ kakɨ. 14 Iɓusu, tɨnatʉ ndɨ, ta ɓadɛmʉ ambɛ Baba atikoku
ndɨ Mikakɨ ɓɛ iki Muhukuso wa ɔɓɨlɨ. 15 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkyaga ɓɛ Yeso
nɨ Miko-Kunzi, Kunzi a kʉsɔ kakɨ, ɨyɨ kʉsɔ ko Kunzi. 16 Iɓusu, tiboni,
tabaɨlya ambɛ Kunzi atɨpatʉ.
Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ka sɨpananɨsɔ, a kʉsɔ ko
Kunzi, Kunzi kʉsɔ kakɨ. 17 Kika nɨ sɨpananɨsɔ a sakipiko kʉsɔ
kusu, takikigʉ ndɛkɛ na kʉɓangakʉ ka lɨsyɛ la mʉngɨmbɔ. A ɓɛyɔ,
kyɛ ɔɓɨlɨ kusu kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, akaɓyɛnɛnɛ na nɨnɔ ka Yeso-
Kilisito. 18 Kʉɓangakʉ kikogigʉ ka sɨpananɨsɔ, luki limoti, sɨpananɨsɔ
sa lɨngʉnʉ okpumyogo kʉɓangakʉ. Mʉmbanzʉ ikaga na kʉɓangakʉ
nɨ akaɓʉnda yigyogyiso. Nɨnɔ ikaga na kʉɓangakʉ, kɛgʉ wa kipiko ka
sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ.
19 Iɓusu ta na sɨpananɨsɔ, kyɛ Kunzi nɔ atɨpa ndɨ ka mambwa.
20 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ apagatʉ Kunzi, amʉya sɛ mamakɨ, mʉtʉ yi
nɨnɔ a na ɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamʉya mamakɨ nɨnɔ akamɨna,
kakwananɨgʉ kapa Kunzi nɨnɔ kamɨnagɨgʉ. 21 Mʉtʉʉ nɨmɔ Kilisito
atɨpá ndɨ nɨma: mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi okwononi gɔnɨ kapa
mamakɨ.

5

Baya apága ɨbɨba ka ɔɓɨlɨ

1 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaɨlyaga ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, mʉtʉ yi nɨnɔ a
miko-Kunzi, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apaga baba, ʉpagatʉ gɔnɨ ɓomikakɨ.
2 Takwanana kaiba ambɛ tʉpagatʉ ɓomiko-Kunzi ko pisi nɨyɨ: Takiko
kapa Kunzi na kagya mʉtʉʉ kakɨ. 3 A ɓɛyɔ, takiko kapa Kunzi isi ɓɛ
takagya mʉtʉʉ kakɨ. Mʉtʉʉ kakɨ kɛgʉ mapʉ, 4 kyɛ ɓomiko Kunzi
ɓasɨ ɓandungulyogoni ɔɓɨlɨ. Tandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ pisi ka baya kusu.
5 Wanɨ sɛ nɔ akwanana kandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ
aɓɨnɨkyana ɓɛ Yeso nɨ Miko-Kunzi.

Ɓadɛmʉ ka Yeso-Kilisito

6 Yeso-Kilisito odoku ndɨ pisi ko liɓo na ɓangʉ. Kodokugʉ ndɨ asɨ
pisi ko liɓo aka, luki limoti, odoku ndɨ gɔnɨ pisi ka ɓangʉ. Lɨmbɛngɨ-
Lotu a dɛmʉ wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kyɛ Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ nɨ lɨngʉnʉ. 7 A
ɓɛyɔ, ɓadɛmʉ ɓa ɓasaa: 8 Lɨmbɛngɨ, liɓo na ɓangʉ*. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓasaa ɓa
ɓakʉkanana. 9 Kika kanɨ tabaɨlyagatʉ ɓʉdɛmʉ ka ɓambanzʉ, a ɓɛyɔ,
tabaɨlyagatʉ gɔnɨ ɓʉdɛmʉ ko Kunzi nɨɓɔ a na ɨzangɨya kakɨtaga. A
ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ. 10 Mʉmbanzʉ kaɓɨnɨkyana
Miko-Kunzi kikigʉ ɓata na ɓotumo ka ɓʉdɛmʉ ɓi nɨɓɔ. Luki limoti,
nɨnɔ kaɓɨnɨkyanagʉ Kunzi, akaitiso ɨyɨ Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, kyɛ
kabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ. 11 Ɓʉdɛmʉ
ɓi a ɓɛ: Kunzi atipóni ndɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mikakɨ nɔ a pisi
kadwɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. 12 Mʉtʉ yi nɨnɔ a no Miki, a na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ,
nɨnɔ kɛgʉ no Miko-Kunzi, kɛgʉ na ɔɓɨlɨ.

Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

13 Namukpikilyo iɓunu nɨɓɔ maɓɨnɨkyana lino ko Miko-Kunzi
lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba kyɛ wiboni ɓɛ ma na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. 14 Iɓusu takwanana kaɨgʉmya ko Kunzi nɨ takɛgʉ na
kʉɓangakʉ: tibagatʉ ambɛ takakʉnga luki, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ
kakɨ, atɨmʉkanatʉ. 15 Tibatʉ ambɛ ʉkanagatʉ likungoni kusu. Kinili,
takwanana gɔnɨ kaiba ambɛ atɨpátʉ masɨ nɨmɔ takʉngaga.
16 Kika nɨ mʉmbanzʉ aminini mamakɨ nɨ anagya ɓʉnyɛ nɨɓɔ kak-
wananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ, okwononi ɓɛ alʉmbɨlyɨ mamakɨ yi
nɨnɔ. Kunzi ahukusatʉ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓʉnyɛ kakɨ kakwananɨgʉ
kamakya ka kukwakʉ. A ɓɛyɔ, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ amakyaga ka
kukwakʉ, luki limoti, nakoɓikyigʉ ambɛ ɓalʉmbɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ
agyaga inguo ya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ. 17 Yɨgya yanyɛ yasɨ a ɓʉnyɛ, luki limoti,
atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ kamakyagɨgʉ mʉmbanzʉ ka kukwakʉ.
18 Tibagatʉ ambɛ ɓomiko-Kunzi ɓakakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na
ɓʉnyɛ, kyɛ Miko-Kunzi akauɓuulyogo, Mumuyoniso kakwananɨgʉ
gɔnɨ kaʉgya luki.
19 Tibagatʉ ambɛ ta ɓomiko-Kunzi kika gʉtʉgʉ nɨ ɔɓɨlɨ wasɨ a kusili
ka Mumuyoniso.
20 Tibagatʉ gɔnɨ ambɛ Miko-Kunzi odoniku ndɨ, atɨpá yimibo iba
tamibi Kunzi walɨngʉnʉ. Ta ɓakʉkanana na Kunzi yi nɨnɔ walɨngʉnʉ
ko pisi ko Mikakɨ Yeso-Kilisito. Ɨyɨ nɨ Kunzi walɨngʉnʉ, ɨyɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Ɓomikamɨ, wiminyonito na ɓokunzi ɓa payaya.

---

* **5:8** 5:8 liɓo na ɓangʉ: Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ liɓo na ɓangʉ nɨ iɓatiso na kukwakʉ ka Yeso.

Balɯwa wa yiɓa ninɔ
Yuani
akpika ndi
Likpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa yiɓa ninɔ Yuani akpika ndi nimɯ. Akpikilya ndi «Muko yi ninɔ Kunzi apɯnaga ndi pa imoti na ɓomikaki». Muko yi ni Kanisa, ɓomikaki ni ɓakilisito. Ʊtɯmbɯlyagatɯ ndi ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko na sipananisɔ luga kaɓɯ. Ʊɓikya gɔni ɓɛ okwononi kaigwinonogo yapɯ ka baya, na kaiɓuulyo na ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓakaɯpá ɓambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza.

Yigbananaga ya kitaɓɯ yi niyi:

Yuuso *1-3*
Tikini ka lingɯnɯ na sipananisɔ *4-11*
Yuuso ya muliɓo *12-13*

Yuuso

1 Imi mɯzɛɛ nɔ nakpiki ɓalɯwa yi nimɯ. Nukpikilyi iwɛ Mama ninɔ
Kunzi ɯpɯnaga ndi na ɓomikakɯ niɓɔ nɯpaga limbɛngi limoti. Kɛgɯ
asi imi aka nɔ namɯpaga, luki limoti, ɓatɯ ɓasi niɓɔ ɓibaga lingɯnɯ,
ɓamɯpagatɯ gɔni. 2 Tamɯpaga kyɛ lingɯnɯ a kɯsɔ kusu, na ika ndɛkɛ
kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Kunzi Baba pa imoti na Yeso-Kilisito, Miki yi ninɔ ka Baba, ɓatipí
iziyɔ, mɯpilya ma ɓɯnyɛ na maziyɔ kyɛ tiki ka lingɯnɯ na sipananisɔ.

Tikini ka lingɯnɯ na ka sipananisɔ

4 Nogwa ndi magyagya kɯgbɛ kaina ɓɛ ɓomikakɯ ɓagɔgɔ ɓa ka
lingɯnɯ kaɓyɛnɛnɛ na mɯtɯɯ nimɔ Baba atipá ndi. 5 Mbiya yi nimɯ,
yɛ Ma, nakaɯɓikya ambɛ: topononini. Kɛgɯ mɯtɯɯ mambiya mɔ
nukpikilyi mɔ, luki limoti, a nimɔ aka mɔ tikaga na imu katɯkya ndi ka
mɯpɯnganagi. 6 Kapanana ni kakpakyana ka mɯtɯɯ ko Kunzi. Mɯtɯɯ
mi nimɔ mɯkana ndi katɯkya ka mɯpɯnganagi, akaɓikya ɓɛ ponononi.
7 A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓa ɓɔngɔ ɓakpɯ ɓomisikononi ɓingbwi ka ɔɓili. Ɓatɯ
ɓi niɓɔ ɓakaɓinikyanagigɯ ɓɛ Yeso-Kilisito iita ndi mɯmbanzɯ abɛ
iɓusu. Mɯtɯ yi ninɔ amɯyaga kaɓinikyana ɓɛyɔ, a mɯtɯ waɓɔngɔ
na a gɔni mumuyoniso ka Kilisito. 8 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛki, kyɛ
makoɓungusonitɔgɯ masɔlɔ ma ligubo kusu. Luki limoti, mokwononi
kainisono na mɯkalya kunu masi.
9 Mɯtɯ wasi ninɔ koɓuulyogigɯ mɯtiwi ka Kilisito, ninɔ agyaga
di, kɛgɯ na yɯkanana no Kunzi. Luki limoti, ninɔ oɓuulyogo a na
yɯkanana na Baba no Miki gɔni. 10 Mɯmbanzɯ kodoku katiwa ku
kunu ni kopigɯ mɯtiwi mi nima, makatilyonitɔgɯ, makamuusonitɔgɯ
ɓɛgɛyɔ. 11 Mɯmbanzɯ kamuuso, iba ɓɯkananaga na iyi ko pisi ya yigya
yanyɛ kaki.

Yuuso ya muliɓo

12 Natɯ ɓata na makpɯmɯka makpɯ kamuzukilyogo, luki limoti,
nakɛgɯ ɓi kapa kamukpikilyo ka balɯwa aka. Kinili, na na tamanaga
kadwɛ kɯ mo mino, tikpɯkpɯmɯkya kɯwa ɓanɯ miso ko miso, iba tiki
ɓutumo na magyagya ɓiɗɛ.

13 Ɓomika Mʉsalɨ* kakʉ nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ, ɓumuusogito gɔnɨ.

* **1:13** 13 Ɓomika Mʉsalɨ: Ɓa ɓatʉ ɓa Kanisa yi nɨyɔ Yuani alʉmbaga ndɨ mino.

Balʉwa wa yɨsaa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɔ akpika ndɨ balʉwa wa yɨsaa yi nɨmʉ. Akpikilya ndɨ Mukilisito ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Gayɔ. Yuani ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ ka ɓewili yimoti-yimoti kyɛ ɓɨndɨ kaʉɓɨkyaga ɓakilisito Mongoni Manza. Luki limoti, nɨyɔ ɓosilo ka gʉɗʉ ka Gayɔ, alʉkʉ ɓemoti kʉ ɓɛyɔ nɨnɔ ina ɓɛ Diotɛlɛfɛ akya ndɨ ɓɛ ɓokosyonitɔgʉ kʉ kakɨ. Ɓakilisito nɨɓɔ ɓʉtɨlya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓasyɨ kʉ kaɓʉ, Diotɛlɛfɛ ukpumya ndɨ ka kanisa.

Kinili, Yuani akpikilya kʉwa ndɨ Gayɔ kaɓɨkya ɓɛ igwinonogi yapʉ ka baya, ɓiki kaʉtɨlya ɓɨnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓika kodoku kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-4*
Mukilisito okwononi kasingyo wai-dakɨ *5-12*
Yuuso ya muliɓo *13-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ mʉzɛɛ nɔ nukpikilyi ɨwɛ Gayɔ balʉwa yi nɨmʉ, wai mʉpaka nɨnɔ nʉpaga lɨmbɛngɨ limoti.

2 Wai-damɨ mʉpakaaa, nakaʉlʉmbɨlya ambɛ wika ɓɨnza ka ɓopisi ɓayasɨ, wika wapʉpʉ ka nzʉyɨ, ɓɛgɛyɔ lɨmbɛngɨ kakʉ o mino.

3 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓomomosu ɓoduku ɓi mino, ɓɛpágo ɓi ɓomongoni ko bulya lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakʉ, na ɓɛyɔ wo mino kakpakyana ka lɨngʉnʉ. 4 Kɛgʉ no luki nɨlɔ ɛpága magyagya abɛ mongoni nɨmɔ nʉkanaga ɓɛ ɓomikamɨ ɓakakpakyana ka lɨngʉnʉ.

Gayɔ mʉtʉ wongbingbili

5 Wai-damɨ mʉpakaaa, wakaʉgyɨlya ɓomomosu makpʉmʉka masɨ ka ɓungbingbili, gʉtʉgʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓobiko ɓi. 6 Ɓupupilyi ɓi ɓʉdɛmʉ ko bulya sɨpananɨsɔ kakʉ kambwa wa kanisa. Kikiliki, bɨnɨka ɓuti kaɓʉ kyɛ ɓɨdukulogi na lɨgʉndʉ kaɓʉ ɓɛyɔ akwanana mino kaɓosilo Kunzi. 7 A ɓɛyɔ, ɓasya kʉwa ndɨ ndaki ko bulya ligubo ka Kilisito, nɨ ɓakukungigʉ ɓapaganʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka. 8 Kinili, takwanana kausingyo inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, iba tamatɨkanɨ na ɨɓʉ kaɓɨkyaga mongoni ko bulya lɨngʉnʉ.

Diotɛlɛfɛ ɨɓʉ na Demetilio

9 Nukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa kunu mikya balʉwa, luki limoti, Diotɛlɛfɛ nɨnɔ apaga ɓɛ ɓamʉkanagɨ asɨ ɨyɨ aka, akya ndɨ kaʉkana nɨlɔ na ndɨ kaɓɨkya. 10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanʉ mino, nanyɔ ɓanʉ mʉgɔngʉ kunzi, ɨyɨ nɨnɔ atɨɓɨkyɨlyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ, anatɨɓʉkʉlyaga magɔgɔ. Luki limoti, nɨlɔ lasɨ katʉnganagɨgʉ: kapagɨgʉ kaʉtɨlya ɓomomosu nɨɓɔ ɓɨkɨtaga ka kanisa, ʉpakyaga, anukpumyo ka kanisa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapaga kaʉtɨlya.

11 Wai-dami mʉpakaaa, wakoɓiɓilyogonitɔgʉ likpʉmʉka lanyɛ, luki
limoti, ɓiɓilyaga nilɔ lanza. Mʉtʉ yi ninɔ agyaga ɓʉnza, a miko-Kunzi,
ninɔ agyaga ɓʉnyɛ kamibigʉ Kunzi.
12 Ɓatʉ ɓasi ɓakanzina asi yanzanza aka ko bulya ka Demetilio,
lingʉnʉ nilɔ a kʉsɔ kaki akowonisilo ɓʉdɛmʉ ɓi niɓɔ. Iɓusu gɔni,
takapupilyo ɓʉdɛmʉ ɓanza, na iwɛ wakaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kusu a ɓa
lingʉnʉ.

Yuuso ya muliɓo

13 Natʉ na makpʉmʉka makpʉ kaʉɓikya, luki limoti, nakɛgʉ ɓi
kapa kokpiko kʉgʉ wa balʉwa. 14 Nakatamanaga ambɛ nʉminatʉ
ɓanʉ kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, tikpʉkpʉmʉkya kʉwa ɓanʉ miso
ko miso. 15 Maziyɔ iki na iwɛ!
Ɓawai-dakʉ ɓumuusogito. Umuusagatʉ gɔni ɓawai-dosu,
mʉmbanzʉ yikaka-yikaka.

Balʉwa nɨnɔ
Yuda
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuda nɔ akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ. Yeso nɔ a ndɨ pʉta kaɓʉ ɨɓʉ na Yakɔbɔ. Balʉwa yi nɨmʉ aɓyɛnɛnɛtʉ na balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ. Yuda ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ ɓiɓuulyitɔ na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di no Mongoni Manza. Yɨgya kaɓʉ akowonisilo ɓɛ ɓakɛgʉ ɓatʉ ka Yeso, kyɛ kɛgʉ yɨgya yanza. Yuda ʉtʉmbʉlyagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ʉgyaga mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yɨgya yanza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-2*
Muliɓo ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapága mʉtʉʉ ma ɓɔngɔ *3-23*
Malʉmba ma muliɓo *24-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Yuda, mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, mamakɨ Yakɔbɔ.
Nakakpiko balʉwa yi nɨmʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ Baba Kunzi ʉmakaga. Huponi ndɨ, uɓuulyogo pisi ka Yeso-Kilisito.
2 Kunzi amukwilyi kumbu, amuɗukulyo mazɨyɔ na sɨpananisɔ ɓɨgbɨya-gbɨya.

Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

3 Iɓunu ɓawaiaaa, no ɓi na mʉsasa mudingi kamukpikilyo ko bulya muhukuso nɨmɔ Kunzi atɨmatanaga mino. Luki limoti, nini ɓi ambɛ okwononi namukpikilyi aka, kyɛ amutumisi mambɛngɨ kaʉlanana ko bulya baya nɨyɔ Kunzi apá lɨngʉnʉ ka ɓatʉ kakɨ. 4 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓanyɛ ɓagɔgɔ ɓimokyoni ndɨ ɓɨpɛlɛ luga kunu. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakoyikoso isi ya ɨzɨyɔ ko Kunzi kusu kyɛ ɓiki kagya ɓʉɗanda. Kʉwa wa-gɔ-wa, ɓamanganyaga Yeso-Kilisito, nɨnɔ a Ngama na Mombukwono-dosu yɨkaka. Katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ ɓɛ mʉngɨmbɔ ko Kunzi a kʉgʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
5 Makaiba ɓɨnza lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ nakapa kamʉɓɨkya. Luki limoti, nakapa kamutomosyo ɓɛyɔ Mombukwono-dosu unyoku ndɨ mino Ɓezaleli ka Misili, kumbuso yi, ulumwisogo nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaɓɨnɨkyana. 6 Hutomononi gɔnɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓakoɓuulyagʉ ndɨ ɓʉngama nɨɓɔ ɓʉpá ndɨ, ɓasa ɓapa kaɓʉ: Kunzi umokyoni ndɨ ka pa yo pi, ʉkandaga na selegeni lɨngʉnʉ kaɓʉndaga lɨsyɛ lidingi lɨkɔ mʉngɨmbɔ. 7 Hutomononi gɔnɨ ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ, na ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ-kpɔlɔ yi: ɔɓɨlɨ kaɓʉ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika ɓi nɨɓɔ. Ɓa ndɨ ɓakɨmakya ka ɓʉɗanda ɓɨkɔkpwɔ, ɓanasyɛnɛnɛ ɓɛyɔ kigyonosogigʉ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, a likingyosi lapʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.
8 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a abɛ nɨnɔ ka ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ ɓi nɨɓɔ: tamanaga kaɓʉ asyɛgɛ asɨ ka ɓʉɗanda aka, ɓanɨna ɓʉngama ko Kunzi payaya, ɓanʉtʉmbwa ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. 9 Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ malaika mudingi aka ɓɛyɔ ka

Mikaeli kagyagʉ ndɨ ɓɛyɔ. Wa ɓa ndɨ mino kasaana, ɓanoɗuso na
mumuyoniso manda ka Musa, kɨkpʉndagʉ ndɨ kasɨkaga. Luki limoti,
aɓɨkya ndɨ ɓaka ɓɛ: «Mombukwono-dosu ugyogyisi.» 10 Luki limoti,
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakatʉmbwa nɨlɔ ɓakibogigʉ gʉtʉgʉ. Yimibo kaɓʉ a
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ɓanyama ɓɨɓʉkʉtaga na iyu, iyu yɔ umwisisogo.
11 Kumbu kaɓʉ! Ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kaina. Ɓogwa ndɨ gɔnɨ
ko bulya ɓuyi ɓɛyɔ Balama ogwa ndɨ mino. Na ɓata, ɓolumwogo
kyɛ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kɔla* avɨkɨmanaga ndɨ mino.
12 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉpʉtaga ɓodumo kunu ɓa magyagya. Ɓalyalyaga,
ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ nɨ ɓakɛgʉ no suni, ɓanɨtamana asɨ nɨ
ɨɓʉ aka. Ɓa abɛ ɓɛkʉɓa nɨɓayɔ apɨkɨtaga na muvivi nɨ kɛgʉ kolukusa
mbwayɨ. Ɓa gɔnɨ abɛ bʉkʉtɔ nɨtɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ gʉtʉgʉ kika ngbingo
yi aka. A bʉkʉtɔ nɨtɔ ɓakomukaga aka, okwa lɨngʉnʉ. 13 Ɓomisyaga
yɨgya kaɓʉ yo suni ɓɛyɔ lɨɓo lidingi otindikaga mino ofu kakɨ kubi.
Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mangʉtʉ nɨmɔ amamaga ɓɨgbagbagba, Kunzi
uɓungusilyoni ndɨ pa ko biti nɨyɔ yopi ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
14 Ɨnʉka nɨnɔ mʉtʉ wa maɗɨya na ɨka kumbuso ka Adamʉ,
aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ aka pisi ka ɓugyalandʉ ko bulya kaɓʉ ɓɛ:
«Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ na ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ɓa ɓamalaika
kakɨ ɓotu, 15 kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ. Ʊmakya ndɛkɛ ɓatʉ
ɓanyɛ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ ko bulya yɨgya yanyɛ kaɓʉ na ko bulya
mʉnzɨna mʉtʉla-tʉla masɨ nɨmɔ ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa ɓʉnyɛ ɓagyɨlyaga
ndɨ.» 16 Masyɛ masɨ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨkikogigʉ na magyagya, ɓanɨgama
ɓɨfɨfɨfɨ. Ɓagyaga ɨɓʉ asɨ mʉsasa kaɓʉ aka, ɓananzɨna na yɨbɨnɨka,
ɓanuɓulisyo ɓambanzʉ kyɛ ɓiki kalyalya ka mʉgɔngʉ kaɓʉ.

Mʉtɨwɨ ko bulya ka ɓakilisito

17 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ɓatʉtʉmbwa ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamʉɓɨkya ndɨ ka
ɓʉndɛlɨ. 18 Ɓamʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓodokuto ndɛkɛ ko ng-
bingo wa muliɓo, ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ
na mʉsasa kaɓʉ manyɛ.» 19 Ɨɓʉ ɓɔ ɓopupiso yɨgbananaga. Ɓakɛgʉ
na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, luki limoti, ɓikaga ɓakɨgʉmya ka tamanaga
ya lɨmbanzʉ. 20 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, wigwinonogoni yapʉ
ka baya kunu yotu kʉgbɛ, manalʉmba ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
21 Wikoni ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, manaɓʉndaga Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito, amʉpá ndɛkɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko bulya ɓʉnza
kakɨ.
22 Wikoni na lɨmbɛngɨ lo kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓotumo,
23 huhukusogoni, mupupiso ko ɓuku ɓa mʉkɔmbʉ. Wikoni no kumbu
na ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, kumbu yi iki yɨmatɨkanaga na kʉɓangakʉ.
Makudundonitɔgʉ, gʉtʉgʉ ɓotu kaɓʉ aka nɨɓayɔ apʉtɨkana na yɨgya
kaɓʉ yanyɛ.

Ɨɓɨba ko Kunzi

24-25 Tamigisilyini Kunzi mʉkaka aka ɨbɨba, nɨnɔ atiuhukuso pisi
ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. Ɨyɨ nɔ amuɓuulyogo ɓɛ makog-
wonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ, amupupiso ɓɨngbanganya kambwa kakɨ nɨ
makɛgʉ na ɨɓɔ, miko ɓutumo na ɨgyagya ka ɨbɨba kakɨ. Ɨbɨba, ɓudingi,

---

* **1:11** 1:11 Kaina: Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-8; Balama: Wanda ka Lɨtatanga 22:1-35; Kɔla: Wanda ka Lɨtatanga 16:1-35.

ngu na ɓʉngama amɨgɨlyɨ ɨyɨ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, mbɨya wanʉ na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Ƀonziki
ka Yuani
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɨnɔ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Yeso nɔ akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ. Atʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ okpika ndɨ, masɨ nɨmɔ ina ndɨ, na masɨ nɨmɔ ʉkana ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. Aƀɨkya ƀɛ a lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ asilya ndɨ kyɛ ibi masɨ mi nɨmɔ.

Ƀagwi ndɨ Yuani, ƀaga na ɨyɨ ko uzu wa Patimosi nɨnɔ a ka Azia. Kinili, akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ kautumiso ƀakilisito mambɛngɨ, kyɛ ƀikaga ndɨ kaʉgyagya kʉgbɛ. Kʉwa wa gɔ wa, ʉƀɨkya ndɨ ƀɛ ƀigwi mambɛngɨ aka kadwɛ ka lɨsyɛ la muliƀo, na kaiko na mʉtamanagɨ kyɛ Yeso aƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔƀɨlɨ, a ko tika ko Kunzi.» (Wanda Ƀonziki 2:7.) A ƀɛyɔ, Yeso akodoku kaɗɨtaga ƀʉnyɛ.

Kɨtaƀʉ yi nɨyɨ a na makpʉmʉka ma ɨzangɨya: Lɨkpʉmʉka la mambwa a ƀɛ mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ akagya ligubo ka ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ, ƀakilisito ƀigyogyisatʉ ndɛkɛ, kadwɛ kʉ kwa kʉ ƀagɔgɔ luga kaƀʉ ƀokwaga ndɛkɛ mino.

Lɨkpʉmʉka ya yɨƀa a ƀɛ Yeso nɨnɔ a Mombukwono-dosu, ika ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ ka ƀatʉ nɨƀɔ ƀakapagɨgʉ Kunzi, gʉtʉgʉ kʉgʉ wa mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ aka.

Lɨkpʉmʉka la yɨsaa a ƀɛ Kunzi ubisilyoni ƀatʉ nɨƀɔ ƀaƀɨnɨkyana mʉkalya, kʉgbɛ yi, nɨƀɔ ƀʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya kakɨ. Mʉnzɨna mi nɨmɔ a no ngu, a gɔnɨ na mʉtamanagɨ ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀinisono na yigyogyiso yapʉ.

Mʉnzɨna mi nɨmɔ owonisilatʉ gɔnɨ ƀɛ gʉtʉgʉ ƀatʉ ƀa Lʉma ƀugyogyisatʉ ndɨ, Mikya kɔndɔlɔ ko Kunzi ʉkʉlagatʉ ndɛkɛ kyɛ ɨyɨ nɔ a tutungyo. Iyu yɔ utumisa ndɛkɛ mambɛngɨ kʉgbɛ.

Nɨyɔ a ƀonziki nɨƀɔ Yuani ɨna ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ ika ndɛkɛ mino na muliƀo, a mongoni mi nɨmɔ Kunzi omosa ndɛkɛ, na ƀɛyɔ uhukusa ndɛkɛ mino ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀamʉkana ndɨ.

Kunzi aƀɨkya ndɨ ƀɛ iki Mumuyoniso ikanɨ ƀatʉ kakɨ ikanɨ ƀamalaika kakɨ, Yeso opupa ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ kaƀʉ, ʉɗɨkɨta ndɛkɛ ka lɨƀyɛ lodu kʉgbɛ. Ɔƀɨlɨ wambɨya na gʉɗʉ wambɨya ikatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ɨƀʉ na Mombukwono-dosu Yeso pa imoti na ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀamʉkana ndɨ, ƀikatʉ ndɛkɛ mino.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-8*
Yeso iwonisilini ka Yuani *1:9-20*
Balʉwa ka ƀakilisito wa ƀagʉɗʉ maɗɨya na ɨka *2:1–3:22*
Bibiso ya kʉgʉ wa lɨsyɛ *4:1-11*
Kɨtaƀʉ nɨyɔ ƀoɗɨka ndɨ nganga maɗɨya na ɨka *5:1–6:17*
Bibiso kambwa ko kiti ko Kunzi nɨnɔ wa ƀʉngama *7:1-17*
Ƀasɨƀa maɗɨya na ɨka *8:1–11:19*
Gbɨta, na ƀanyama ƀaƀa *12:1–13:18*
Ngbanga ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakanokwogigʉ, na nɨƀɔ ƀakʉlɨkanaga *14:1–15:8*
Ƀakɔpɔ nɨƀayɔ a ndɨ na ngbʉta ko Kunzi *16:1-21*
Ƀʉɗɨtagatʉ ndɛkɛ ƀomuyoniso ko Kunzi *17:1–20:10*

Ngbanga wa muliɓo *20:11-15*
Kʉgʉ wa lisyɛ lambɨya, na ɔɓɨlɨ wambɨya *21:1-8*
Yelusalɛma wambɨya *21:9–22:5*
Yigoku ka Kilisito *22:6-21*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ a na ɓodikiɗi nɨɓayɔ Kunzi awonisila ndɨ Yeso-
Kilisito. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ Yeso-Kilisito umibisi ɓagya-ligubo kakɨ
ɓɨngbanganya makpʉmʉka nɨmɔ akwanana kaigyonoso kumbusa wo
ngbinga mʉkɛɗɛ. Kilisito amibisa ndɨ mugya-ligubo kakɨ ɓɛyɔ ka
Yuani ɓodikiɗi ɓi nɨɓayɔ pisi ka malaika kakɨ. 2 Yuani aɓɨkya
ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ masɨ nɨmɔ ɨna ndɨ, a lɨkpʉmʉka ko Kunzi na
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ Yeso-Kilisito aɓɨkya ndɨ. 3 Ɨgyagya ka mʉtʉ
nɨnɔ atangʉlaga kambwa ka ɓambanzʉ moɓiso ma ɓugyalandʉ mi
nɨma. Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga mongoni mi nɨmɔ, ɓanoɓuulyo nɨmɔ
ikpikaga kʉsɔ yɨ, kyɛ ngbingo wa makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉwa ɓuwobi
kaɨtʉlyana.

Yuuso ka makanisa maɗɨya na ɨka

4 Ɨmɨ Yuani, nakamukpikilyo iɓunu makanisa maɗɨya na ɨka, ka iwili
ya Azia: Kunzi nɨnɔ atʉ, nɨnɔ a ndɨ na nɨnɔ akodoku amʉpí Ɨzɨyɔ na
mazɨyɔ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ akotukyoku gɔnɨ ka mambɛngɨ maɗɨya
na ɨka nɨmɔ a kambwa wo kiti kakɨ wa ɓʉngama, 5 akotukyoku ka
Yeso-Kilisito, dɛmʉ wongbingbili. Ɨyɨ nɔ a mʉtʉ wa mambwa kopupa
ka mbʉkʉ, ngama ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
Atɨpa, atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ kusu pisi ka ɓangʉ kakɨ. 6 Atɨpá ɓʉngama
ko ɓokumu ɓɛkyɛ tiki kagugubyo Kunzi nɨnɔ Abakɨ. Ɨbɨba no ngu ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ iki ya kakɨ! A ɓɛyɔ.
7 Wikweni, akodoku ka ɓɛkʉɓa,
ɓatʉ ɓasɨ ɓamɨnatʉ,
gʉtʉgʉ nɨɓɔ ɓatuma ndɨ no syogbu,
na ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya ɔɓɨlɨ ɓagamanatʉ ndɛkɛ ko bulya kakɨ.
Iyo, a ɓɛyɔ!

8 Mombukwono-dosu Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga,*
nɨnɔ atʉ, nɨnɔ a ndɨ na nɨnɔ akodoku, nɨnɔ wo Ngu-Kʉgbɛ.»

Yuani akatʉmbʉlaga ɨbɨba ka Yeso

9 Ɨmɨ momonu ɓɛyɔ ka Yuani, namʉmatɨkana na iɓunu pisi ka
kaigyogyiso, pisi ka ɓʉngama na ko pisi ya lɨmbɛngɨ lɨnda kʉsɔ ka
Yeso. Ɓegwi ndɨ, ɓaga na ɨmɨ ko uzu nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Patimosi kyɛ
na ndɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, na na ndɨ dɛmʉ ka Yeso. 10 Ka
lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ, nʉkana ndɨ
lɨyʉ lapʉ kumbusa kamɨ abɛ lɨyʉ la sɨɓa. 11 Lɨyʉ lɨ nɨlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Kpikaga makpʉmʉka nɨmɔ wakaɨna ka kɨtaɓʉ, watɨka ka makanisa
maɗɨya na ɨka mi nɨma: Ɛfɛsɔ, Simuluna, Peligamu, Tuatɛla, Salidi,
Filadelifia na Laodikia.»

12 Kʉwa wa, noyikana ndɨ kyɛ namɨnɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kɛnzɨnɨlya
nɔ. Nɨyɔ noyikono, nʉmɨna kʉwa ɓatala maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ɔlɔ.
13 Luga wa ɓatala ɓi nɨɓɔ, nɨna ndɨ luki limoti abɛ mika-mʉmbanzʉ.

1:7 1:7 Wanda ka Zakalia 12:10; Yuani 19:37. * **1:8** 1:8 Alʉfa na Ɔmɛga: a liɓiso la mambwa na la muliɓo ka ligiliki.

Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakimokisyo kanzʉ mʉnda, ikpikilini mʉkaɓa ma ɔlɔ ka mbanzɨ. 14 Mʉ no tukatʉ kakɨ a ndɨ ɓitu abɛ pamba, iyo abɛ libu. Miso kakɨ ananzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku. 15 Magʉ kakɨ a ndɨ kangɨnga abɛ ɓakagya ndɨ na ngwɛɨ ya lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kumbuso kabʉsya ko ɓuku, na lɨyʉ kakɨ a ndɨ kaʉngwa abɛ dungo yo lɨɓo lidingi. 16 A ndɨ na mangʉtʉ maɗɨya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ. Dʉkpa nɨyɔ yɨpyɛ ka mutili masɨ mɨɓa a ndɨ kopupoku ka mʉnɔkʉ kakɨ. Miso kakɨ ananzɛ abɛ mɔnɨ wa mʉsɨkatʉ. 17 Nɨyɔ namɨna, nogwa ɓɨngɔmʉ ka magʉ kakɨ abɛ nakokwo mukwo. Kʉwa wa, ebisa ndɨ na kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, ɨmɨ nɨ mʉtʉ wa mambwa na wa muliɓo, 18 ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ. Nokwatʉ ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ na na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Na na lifungula la kukwakʉ na nɨlɔ la mugi ka ɓabɨlɨ. 19 Kpikaga nɛkɨ nɨlɔ wini, nɨlɔ atʉ na nɨlɔ igyonosa ɓanʉ kumbuso yi. 20 Dikiɗi ya mangʉtʉ maɗɨya na ɨka nɨmɔ wini ka kʉɓɔkʉkɔ kamɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ na ɓatala maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓʉgya ndɨ na ɔlɔ nɨyɨ: Mangʉtʉ maɗɨya na ɨka nɨ ɓamalaika† ɓa makanisa maɗɨya na ɨka na ɓatala maɗɨya na ɨka nɨ makanisa maɗɨya na ɨka.»

2

Balʉwa ka Kanisa ya Ɛfɛsɔ

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Ɛfɛsɔ ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mangʉtʉ maɗɨya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, anakpakyana luga wa ɓatala maɗɨya na ɨka ɓa ɔlɔ, akaɓɨkya ɓɛ: 2 Nibagatʉ yɨgya kakʉ, kɛkɛlɛ kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ. Nibagatʉ ɓɨnza ambɛ wakakwananɨgʉ kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ. Hʉndʉnga ndɨ nɨɓɔ ɓɨmakaga ɓɛ ɓatʉtʉmbwa nɨ ɓakɛgʉ sɛ ɓatʉtʉmbwa, humiba ndɨ ɓɛ ɓa ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. 3 Ɨwɛ, wa na aɗalʉ mʉnda, wigyogyisa ndɨ ko bulya kamɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, wakɨgagʉ ndɨ kumbuso. 4 Luki limoti, nakauyoyiso ko bulya lɨkpʉmʉka limoti: wakɛgʉ ɓata na ɨmɨ na sɨpananɨsɔ ɓɛyɔ wa ndɨ mino nosu ka mambwa. 5 Tamana ɓɛyɔ wogwa ndɨ mino! Wɨɓɨmya kʉwa, wagya ɓɛyɔ wagyaga ndɨ mino ka mambwa. Wakiɓimyi, nodokuto kʉ kakʉ, natʉmba tala kakʉ ka po yi. 6 Luki limoti, ɓʉnza nɨɓɔ nakaɨna kʉsɔ kakʉ a kyɛ wamʉyaga yɨgya ka Ɓanikolai* mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨmɨ namʉyaga mino.
7 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkya ka Makanisa!
Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ a ko tika ko Kunzi.»

Balʉwa ka Kanisa ya Simuluna

8 Mukpikilya malaika wa Kanisa ya Simuluna ɓɛ:
«Mʉtʉ wa mambwa na wa muliɓo, nɨnɔ okwa ndɨ, inisono ɓata na ɔɓɨlɨ, akaɓɨkya ɓɛ: 9 Nibagatʉ yigyogyiso kakʉ na yangya kakʉ, wɨna sɛ ɨwɛ, wa mʉtʉ wa mukumbo! Nibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓikaga mino kaʉtʉmbwa, ɓanɨɓɨkya ɓɛ ɨɓʉ nɨ Ɓayuda nɨ ɓakɛgʉ sɛ Ɓayuda,

† **1:20** 1:20 ɓamalaika: A ɓambɔkʉ ɓa makanisa mi nɨmɔ * **2:6** 2:6 Ɓanikolai: Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ aka yɨ ya Ɓonziki ka Yuani yɔ akanzɨna kʉgʉ wa liɗu ka ɓatʉ ɓi nɨɓa. Ɓapága ndɨ mʉtʉʉ ma ɓɔngɔ. Mʉtʉʉ mi kibisikonogigʉ ɓɨnza. Wanda ka Ɓonziki ka Yuani 2:15. **2:7** 2:7 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:8-9; Ɓonziki ka Yuani 22:2.

ɓa ambaza ka Abɨlɨ. 10 Wakoɓongonitɔgʉ yigyogyiso nɨyɔ akodoku.
Ʉkana, mumuyoniso ʉmakya ɓanʉ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu
ka bɔlɔkɔ kakɨngɨla baya kunu, migyogyiso ɓanʉ ka masyɛ tɛkɛɓɛ.
Wigwinonogo ka ɓungbigbili aka kadwɛ ka kukwakʉ, numokisya
ndɛkɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo, nʉkalya na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
11 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga
ka Makanisa!
Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kokwigʉ ndɛkɛ ka lɨmbɛngɨ
kukwakʉ kwa yɨɓa.»

Balʉwa ka Kanisa ya Peligamu

12 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Peligamu ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na dʉkpa yɨpyɛ mutili masɨ mɨɓa, akaɓɨkya ɓɛ:
13 Nibagatʉ kʉ wikago mino, kʉ ɓɛyɔ a kiti wa ɓʉngama ka Abɨlɨ. Luki
limoti, wa wakigwinonogo ko lino kamɨ, wakasananagʉ na baya nɨyɔ
wikaga noyu ka lɨkpʉmʉka kamɨ, gʉtʉgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ
ndɨ mino dɛmʉ kamɨ walɨngʉnʉ ɓɛyɔ ka Atipasɨ, kʉ ku kunu kʉ, ka
mugi ka Abɨlɨ. 14 Luki limoti, na na lɨkpʉmʉka lɨkɛɗɛ ka uyoyiso yi:
Luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka
Balama. Ɨyɨ nɨnɔ awonisila ndɨ Balaka kauɓulisyo ɓomikya Ƀezaleli,
kaʉkpamya ɓɛ ɓiki kaʉlya ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ka apɛpɛ ka
ɓokunzi na kagya ɓɨlya. 15 Na ɓata, luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ
ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa gɔnɨ ɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka Ƀanikolai. 16 Yikono
nɛkɨ. Wakogyi ɓɛyɔ, nodokuto ɓanʉ ɓɨkwa kʉ kakʉ, nataya lʉnga na
ɓatʉ nɨɓɔ na dʉkpa nɨyɔ akopupo ka mʉnɔkʉ kamɨ.
17 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga
ka Makanisa!
Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, napá ndɛkɛ mana† nɨnɔ a wa
kɨsʉma na lingyengye lotu. Kʉgʉ wa lingyengye li nɨlɔ, lino lambɨya o
mino likpiko. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ, kiki asɨ nɨnɔ aka nɔ ika
nɨ ɓapíni.»

Balʉwa ka Kanisa ya Tuatɛla

18 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Tuatɛla ɓɛ:
«Miko Kunzi nɨnɔ misa kakɨ akanzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, magʉ
ananginga abɛ ngwɛyɨ ya lɨgabʉ lapʉ, akaɓɨkya ɓɛ: 19 Nibagatʉ yɨgya
kakʉ, sɨpananɨsɔ kakʉ, ɓungbingbili kakʉ, ligubo kakʉ na aɗalʉ
mʉnda kakʉ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ wa kʉwa kegugubya mbɨya wanʉ
kakɨtaga ɓɛyɔ wegugubyaga ndɨ mino kambwa. 20 Luki limoti, na
na lɨkpʉmʉka limoti kauyoyiso: Wasilyoni muko yi nɨnɔ ina ɓɛ
Yezebeli pisi kauɓungusogo ɓagya-ligubo kamɨ, pisi kauwonisilo kagya
ɓʉɗanda na kaʉlya ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ka apɛpɛ ka ɓokunzi. Wɨna
sɛ, ɨɓɨkyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ mugyalandʉ ko Kunzi. 21 Nasilyoni ngbingo ambɛ
oyikoni, luki limoti, kapagɨgʉ kaasanana na ɓʉɗanda kakɨ. 22 Kinili,
nabʉmya ɓanʉ na yigyogyisa kʉgbɛ kʉgʉ wa kanga. Nʉgya ɓanʉ
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɨyɨ ɓɛgɛyɔ, ɓakopo kaasa yɨgya yi nɨyɔ.
23 Nulumwisagatʉ ɓanʉ ɓaɓɨɓya kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Makanisa masɨ
iba ɓanʉ ɓɛ ɨmɨ nɔ nakpɨmaga mambɛngɨ na tamanaga ka ɓambanzʉ.
Nakalyaga ɓanʉ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya
kakɨ.

---

† **2:17** 2:17 mana: Mukati nɨmɔ otukyogoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Wanda ko Pupo 16:1-4.

24 Luki limoti, iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Kanisa ya Tuatɛla,
niɓɔ makaɓyɛgɨgʉ mʉtʉʉ mi nɨmɔ na makibigʉ nɨyɔ ɓalikyaga ɓɛ:
‹Ɓodikiɗi ka Abɨli›, nakamʉɓɨkya ambɛ nakamubinikisigʉ likumbogi
lagɔgɔ. 25 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ wigwinonogoni na nɨlɔ
aka lɔ ma nolu, kadwɛ kʉ kwakʉ nodoku ndɛkɛ mino. 26 Mʉtʉ yi
nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, isisilogo kagya sɨpananɨsɔ kamɨ kadwɛ
ka muliɓo, napá ndɛkɛ ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza ɓayasɨ. 27 Ika
ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyɨ, anʉmʉla ɓipupu pu
abɛ ɓambɨkɛ. 28 Ika ndɛkɛ gɔnɨ no ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kamɨ
katʉkya ka Baba, napá ndɛkɛ lingʉtʉ la ɓʉsɔɓɨ.
29 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga
ka Makanisa!»

3

Balʉwa ka Kanisa ya Salidi

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Salidi ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mambɛngɨ ko Kunzi maɗɨya na ɨka na mangʉtʉ
maɗɨya na ɨka akaɓɨkya ɓɛ: Nibagatʉ yɨgya kakʉ, ɓambanzʉ ɓasɨmaga
ɓɛ wamuɓisi, ambɛgyɛ kanɨ wokwoni ndɨ. 2 Zuzuko, woɓungusyogo
ɓɨnza nɨmɔ osikoni ɓɛ okwi kambwa yi nɨnɔ olumwogo kʉwa mino
masɨ, kyɛ nakinigʉ ɨmɨ yɨgya kakʉ gʉtʉgʉ imoti aka yɨkwanana ko
misa ko Kunzi kamɨ. 3 Tamana nɛkɨ mʉtʉʉ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ na
nɨmɔ ʉkana ndɨ, woɓuulyogo, woyikono. Wakiɓimyi, nodoku ɓanʉ
abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ, wakibigʉ ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanʉ mino
kaungyoso. 4 A ɓɛyɔ, watʉ mino na ɓambanzʉ kʉ ka Salidi kʉ, niɓɔ
ɓakonokpoɗigʉ ɓotu kaɓʉ. Ɨɓʉ ɓɔ takpakyana ndɛkɛ iɓusu na ɨɓʉ,
ɓoɓuɓini na ɓotu kaɓʉ ɓitu, kyɛ ɓaɓʉkwanana. 5 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa
ndɛkɛ tutungyo, ɓamokisya ndɛkɛ kutuko kwotu, nakolimigʉ ndɛkɛ
lino kakɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ. Namupupilya ndɛkɛ ɓʉdɛmʉ kambwa ka
Baba na kambwa ka ɓamalaika kakɨ.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga
ka Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Filadelifia

7 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Filadelifia ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a wotu na nɨnɔ a na lɨkpʉmʉka la lingʉnʉ, nɨnɔ
a na lifungula la ɓʉngama ka Daudi, nɨnɔ koukwo, mʉmbanzʉ
kadʉligʉ, kadʉla, mʉmbanzʉ koukwigʉ. Akaɓɨkya ɓɛ: 8 Nibagatʉ
yɨgya kakʉ. Niba ɓʉpɔ kakʉ, luki limoti, woɓuulyagatʉ lɨkpʉmʉka
kamɨ na wakanemongonyigʉ ndɛkɛ. A ɓɛyɔ, noukwoni mupumi ɓikpo
kambwa kakʉ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kadʉla.
9 Nʉpá ndɛkɛ ɨwɛ ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ka ambaza ka Abɨlɨ. Ɓɨmakaga ɓɛ
Ɓayuda nɨ ɓakɛgʉ sɛ Ɓayuda, ɓa ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Nuɓunisa ndɛkɛ
moli kambwa kakʉ, ɓiba lingʉnʉ ɓɛ ɨmɨ nʉpagatʉ. 10 Yɛkɨ woɓuulyaga
ndɨ lɨkpʉmʉka kamɨ na lɨmbɛngɨ linda, ɨmɨ nuɓuulyogo ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ
ka yigyogyiso nɨyɔ a ndɛkɛ kodoku kaʉkingɨlaga ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
11 Na ɓuwobi kodoku. Ɓuulyogo ɓɨnza nɨlɔ wa nolu, kyɛ mʉmbanzʉ
kukupyonitɔgʉ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓʉngama. 12 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ
tutungyo, nayitisa ndɛkɛ lɨdʉlʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kamɨ na kopupigʉ
ndɛkɛ ɓata kʉ ɓɛyɔ. Nokpika ndɛkɛ kʉgʉ kakɨ lino ko Kunzi kamɨ na
lino la gʉɗʉ ko Kunzi kamɨ. Gʉɗʉ yi nɨ Yelusalɛma wambɨya nɨnɔ

osyoku ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ, kʉ ko Kunzi kami. Nokpikatʉ ndɛkɛ gɔni kʉgʉ kaki lino kami lambiya.
13 Mʉtʉ yi nino a na motili ʉkanito ɓinza nilɔ Limbɛngi akaɓikyaga
ka Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Laodikia

14 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Laodikia ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nino ina ɓɛ ‹A Ɓɛyɔ›, dɛmʉ wongbingbili na walingʉnʉ,
litino la masi nimɔ Kunzi agya, akaɓikya ɓɛ: 15 Nibagatʉ yigya kakʉ.
Nibagatʉ ambɛ wa abɛ liɓo nilɔ kɛgʉ ladɛ ikani lazʉ. Wikino gʉtʉgʉ
ɓi abɛ liɓo nilɔ ladɛ ikani nilɔ lazʉ. 16 Luki limoti, kyɛ wa abɛ liɓo la
yapa-yapa, isi yi ɓɛ wakɛgʉ abɛ liɓo ladɛ ikani abɛ nilɔ lazʉ, nuzoyatʉ.
17 Iwɛ wiyipaga ikubasʉ ɓɛ: ‹Na na lingama, niitoni mʉtʉ wa lingama,
nakɛgʉ na yangya yo luki gʉtʉgʉ limoti aka.› Luki limoti, wakibogigʉ
ɓɛ wa mʉtʉ wa kigyogyiso, mʉtʉ wo kumbu, mʉtʉ wa yangya, mʉtʉ
ninɔ kinagigʉ na mʉtʉ ninɔ ikaga ndumbu. 18 Kinili, nakaʉɓikya
ambɛ, doku kaluwo ɔlɔ ninɔ mukongo ɓingɔ kʉnʉ kʉ kami, kyɛ wiiti
kʉwa lingʉnʉ mʉtʉ wa lingama. Woluwo gɔni kutuko kwotu, kaitikyo
noku ndumbu kyɛ wakikonitɔgʉ ɓata no suni. Luwatʉ gɔni ibʉkʉsɔ so
miso, iba pʉngatʉ kʉwa gɔni kaina. 19 Nuyoyisagatʉ, nʉpá gɔni azaɓʉ
ɓatʉ ɓasi niɓɔ nʉpaga. Gya nɛki kɛkɛlɛ, woyikono. 20 Hʉkana, na
wakamaga ka mupumi, nanoyipa holi. Mʉmbanzʉ kʉkana liyʉ kami,
eukwilya mupumi, ningya kʉ kaki, talyalya na iyi pa yimoti. 21 Mʉtʉ yi
ninɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nalikisa ndɛkɛ ko kiti kami wa ɓʉngama,
mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ imi nopupa ndi mino tutungyo, tikoku na Baba ko
kiti kaki wa ɓʉngama.
22 Mʉtʉ yi ninɔ a na motili, ʉkanito ɓinza nilɔ Limbɛngi akaɓikyaga
ka Makanisa!»

4

Ɓɛyɔ ɓabibisogo mino Kunzi kʉgʉ wa lisyɛ

1 Kumbuso yi, nina ɓata ndi likpʉmʉka lagɔgɔ ko nziki. Nina ndi
mupumi mumoti kʉgʉ wa lisyɛ, oukwikonini ɓigbongomu. Nʉkana
ɓata ndi liyʉ nilɔ nʉkana ndi ka mambwa. Liyʉ li nilɔ a ndi abɛ nilɔ
la siɓa, anɛɓikya ɓɛ: «Ɗokoku kʉnʉ, nakauwonisilo makpʉmʉka nimɔ
okwononi ɓɛ igyonosa ɓanʉ.»
2 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Limbɛngi ko Kunzi esilya ndi. Namina
ndi kiti ɓemoti wa ɓʉngama kʉgʉ wa lisyɛ kʉ kani mʉtʉ ɓemoti ikini
kʉgʉ yi. 3 Mʉtʉ yi ninɔ a ndi kanginga abɛ matamʉ ma ligabʉ lapʉ
nimɔ ɓalikyaga ɓɛ yasipi na saladio. Isiɓe a ndi ni okungulini kiti
wa ɓʉngama yi ninɔ ɓikululu, ananzɛ abɛ litalʉ la ligabʉ lapʉ nilɔ
ɓalikyaga ɓɛ zumalidi. 4 Ɓokiti ɓa ɓʉngama ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa
na ɓakwanganya ɓa ndi no kiti yi ninɔ mukungulo kani ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓikogini kʉgʉ yi. Ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓakimokisyogo ɓotu ɓa yotu na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya
ɔlɔ ka ɓamʉ. 5 Nginanaga ya ngbangbata, mungbi na pamikanaga ya
ngbangbata, a ndi kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama kʉ. Ɓatala maɗiya
na ika niɓɔ ɓa mambɛngi maɗiya na ika ko Kunzi, ɓa ndi kapyɛ
kambwa wo kiti yi ninɔ. 6 Kambwa wo kiti wa, a ndi kainisono abɛ
liɓo lidingi ɓingele-ngele abɛ vɛlʉ, anangінanaga abɛ nɛlaga.

Lugo na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓasɨ ɓo kiti, a ndɨ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya, nzʉyɨ yi yasɨ asɨ miso ɓigwo iki kambwa ikanɨ kumbuso. 7 Luki ya mambwa a ndɨ kainisono abɛ kpwingi, nɨlɔ ya yɨɓa a ndɨ kainisono abɛ lɨnzɨɗɔgʉ la ngɔmbɛ. Nɨlɔ ya yɨsaa a ndɨ miso abɛ mʉmbanzʉ, nɨlɔ ya yɨkwanganya abɛ windi nɨ a ka mbangʉ. 8 Luki limoti-limoti ka makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mi nɨmɔ, a ndɨ na ɓɛpapɨ maɗɨya asɨ miso aka iki kʉgʉ wa ɓɛpapandʉlʉ ikanɨ kusili yi. Biti abɛ lɨsyɛ, nɨ ɓakɛgʉ kaupo kaɨmbɨla ɓɛ:

«Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu nɨ Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ,
nɨnɔ a ndɨ, nɨnɔ a mbɨya wanʉ na nɨnɔ akodoku!»

9 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, ɨmbɨlaga kabibiso, kapá ɨbɨba na kamigisilyo ɨbɨba nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. 10 Ɓongbingo ɓasɨ wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ ɨmbɨlaga ndɨ mino, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ ɓodidikaga ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Ɓanabibiso nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓodogoku ndɨ, kobiso ɓɛgbɛgbɛ kaɓʉ kambwa wo kiti kakɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:

11 «Mombukwono-dosu no Kunzi kusu, wokwononi kaiko na ɨbɨba, bibiso no ngu,
kyɛ ɨwɛ nɔ wagya makpʉmʉka masɨ,
masɨ igyonosa ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakʉ.»

5

Mikya-Kondɔlɔ aka nɔ okwononi koukwo kɨtaɓʉ

1 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mulukutu ma kɨtaɓʉ yimoti ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Kɨtaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ na moɓiso kʉsɔ na kunzi, yɨdʉla ɓingbufu, ikpokposogo na ndiko nganga maɗɨya na ɨka. 2 Namɨna ndɨ gɔnɨ malaika nɨnɔ wongu, anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wanɨnɔ okwononi kapwaga ndiko yi nɨyɔ na koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ?»

3 Luki limoti, iki kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ gʉtʉgʉ kusili wa lɨtɔmbʉ aka, kɛgʉ ndɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɔ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi. 4 Ɨmɨ aka ndɨ lɨɓulu ɓɨpɛ, kyɛ mʉmbanzʉ kinisanagʉ ndɨ, nɨnɔ akwanana ndɨ koukwo kɨtaɓʉ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi. 5 Luki limoti, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wasa kagama. Mʉmɨna kpwingi wa lɨvananza ka Yuda, wa lɨɓukuti ka ngama Daudi, opupa ndɨ tutungyo. Ɨyɨ nɔ akwanana kapwaga ndiko maɗɨya na ɨka yi nɨyɔ, oukwo kɨtaɓʉ!»

6 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga lugo wo kiti wa ɓʉngama nɨnɔ a ndɨ mukungulo na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Mikya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ a ndɨ kainisono abɛ ɓakakɔ singasʉ. A ndɨ na mapakala maɗɨya na ɨka no miso maɗɨya na ɨka gɔnɨ, nɨmɔ a mambɛngɨ maɗɨya na ɨka ko Kunzi nɨmɔ otikoku ka ɔɓɨlɨ wasɨ. 7 Mikya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ, isisila ndɨ, ava kɨtaɓʉ nɨyɔ a ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ

a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama. 8 Nɨyɔ ava kɨtaɓʉ ɓɛyɔ, makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ pa imoti na ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya, ɓoɓuna ndɨ moli kambwa
ko Mikya-Kɔndɔlɔ wa. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka a ndɨ na dɔmʉ pa imoti
na ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ, ɓotumini ɓɨɗɛɗɛɗɛ na adʉdʉ. Nɨmɔ masɨ mɔ a
malʉmba ka ɓatʉ ɓotu. 9 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ lambɨya, ɓanaɓɨkya
ɓɛ:
«Ɨwɛ nɔ wokwononi kava kɨtaɓʉ,
wapwaga ndiko yi.
A ɓɛyɔ, ɨwɛ, ɓʉmwɔtʉ ndɨ. Na pisi ka ɓangʉ kakʉ,
waluulya ndɨ Kunzi ɓambanzʉ ɓakpʉ,
ɓa ɓopigo ɓayasɨ, ɓa masasʉ masɨ, ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ na ɓa ɓogiyo
ɓayasɨ.
10 Uitisa ndɨ ɓava-ngama na ɓokumu kyɛ ɓagugubyi Kunzi kusu,
na ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ ɓangama ka ɔɓɨlɨ.»
11 Kʉwa wa, nɨkwɛ ɓata ndɨ, nʉkana mayʉ ka ɓamalaika ɓudingi
kanɨ ɓakungulini kiti wa ɓʉngama ɓikululu. Nɨna makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Ɨsaɓʉ kaɓʉ a ndɨ ɓɛlɔfʉ na
ɓɛlɔfʉ na ɓamilio na ɓamilio. 12 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ
okwononi kava ngu,
lɨngama, yimibo no ɓou,
ɨbɨba, bibiso na mambʉ.»
13 Nʉkana ndɨ gɔnɨ nɨ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ, nɨmɔ
a ka lɨtɔmbʉ, kusili wa lɨtɔmbʉ, ko liɓo, masɨ nɨmɔ a ka ɔɓɨlɨ, nɨ
ɓanambɨmbɨmbya ɓɛ:
«Mambʉ, ɨbɨba, bibiso, ngu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
iki ka nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama ikanɨ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»
14 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, a ndɨ
imu kosikisya ɓɛ: «A Ɓɛyɔ!» Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoɓunaga ndɨ ɨɓʉ moli,
ɓanabibiso.

6

Ɓondiko maɗɨya opukogini

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ anapwa ndiko ya mambwa
luga wa ɓondiko maɗɨya na ɨka. Nʉkana ndɨ luki limoti luga wa
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya nɨ anapamɨkana na
lɨyʉ lapʉ abɛ ngbangbata ɓɛ: «Doku!» 2 Kumbuso yi, namɨna ndɨ falasɨ
ɓemoti nɨnɔ wotu. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi a ndɨ na mʉɗɔtɔmʉ
mugwi, ɓapá ndɨ ɓɛgbɛgbɛ. A kʉwa ndɨ tutungyo aka na a kʉwa ɓata
kaɨnda kopupo tutungyo gɔnɨ.
3 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨɓa, nʉkana ndɨ luki lɨmbanga
ya yɨɓa nɨ anapamɨkana ɓɛ: «Doku!» 4 Kumbuso yi, falasɨ nɨnɔ
wangbʉ yi opuponoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi, ɓapá ndɨ dʉkpa
nɨyɔ yakpʉ, ɓapá ngu ɓɛ ɨndɨ katʉmba mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ, ɓambanzʉ
ɓapʉnga kamwɔnɔnɔ luga kaɓʉ.
5 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨsaa, nʉkana ndɨ luki
lɨmbanga ya yɨsaa nɨ anapamɨkana ɓɛ: «Doku!» Nɨyɔ nɨkwɛ, namɨna
falasɨ nɨnɔ wopi. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi a ndɨ na kilo yigwi.

6 Nʉkana ndɨ luki limoti abɛ lɨyʉ luga wa makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga makwanganya anaɓɨkya ɓɛ: «Kilo yimoti ya nganʉ a mʉkalya
ma ligubo la lɨsyɛ limoti, kilo yɨsaa ya saili * a mʉkalya ma ligubo la
lɨsyɛ limoti. Luki limoti, wakoputonitɔgʉ molingo ikanɨ vinya.»
7 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨkwanganya, nʉkana ndɨ lɨyʉ
lo luki lɨmbanga la yɨkwanganya nɨ anapamɨkana ɓɛ: «Doku!» 8 Kʉwa
wa, nɨkwɛ ndɨ, namɨna falasɨ nɨnɔ wo bosuɓo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ
yi a ndɨ lino ɓɛ Kukwakʉ, a ndɨ kakpakyana pa imoti na Mugi ka ɓabɨlɨ.
Ɓʉpá ndɨ ɨɓʉ ngu ka panga yimoti luga wa ɓapanga ɓayɨkwanganya
ɓaya ɔɓɨlɨ, kaulumwisogo ɓambanzʉ na ɓadʉkpa, pisi ka ayʉndɨ, pisi
ka ɓokoloɓu ɓayapʉpʉ na pisi ka ɓanyama ɓʉɗɨya ɓo tutu.
9 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya kuɓukumuti, nɨna ndɨ kusili
wa gbɔgbɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya yɨɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kyɛ ɓapupilya ndɨ ɓʉdɛmʉ. 10 Ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ, ɓapamɨkana ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu wotu na walɨngʉnʉ,
wa kʉwa kaɓʉndɛ ɨkɨ kakɔ ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ na kaigiso
likosi wa ɓoɗukosaga ndɨ mino ɓangʉ kusu?» 11 Kʉwa wa, ɓapá
ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kaɓʉ kanzʉ wotu. Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ
ɓimumbisi mbɛyɨ ɓata mino ko ngbinga mʉkɛɗɛ, kadwɛ kʉ kwakʉ
ɨsaɓʉ ka ɓagya-ligubo ɓadaɓʉ na ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga gɔnɨ
kolumwonogo abɛ ɨɓʉ, ɨtʉlyana mino.
12 Kumbuso yi, namɨna ɓata ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ, apwa ndiko ya
maɗɨya. Ko ngbingo yi nɨnɔ, azigizo wapʉ ayonga ndɨ ɔɓɨlɨ. Mɔnɨ
opiya ndɨ ɓipi abɛ kutuko kwa lɨlɛɓʉ, tɨmba wasɨ angbamya ɓɨngbʉ
abɛ ɓangʉ. 13 Mangʉtʉ ma lɨsyɛ obuukana ndɨ ka lɨtɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ kou yo bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɓutini, obuukonogo
mino no mbumbo yapʉ. 14 Lɨsyɛ olimika ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ kʉlʉgbʉ
iɗukufaga mino. Ɓangʉpa ɓayasɨ na ɓouzu ɓayasɨ atʉkyaga ndɨ ka
ɓapa ɓoyi.
15 Ɓangama ɓa lɨtɔmbʉ, ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, ɓangama ka ɓasʉda, ɓatʉ
ɓa mukumbo, ɓatʉ ɓongu na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ, ɓosunzu ikanɨ nɨɓɔ
ɓʉkʉlɨkanaga, ɓɨsʉmaga ndɨ ka maɓyɛ na ka ɓangala ɓaya matamʉ
ma ɓangʉpa. 16 Kʉwa wa, ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓangʉpa na matamʉ ɓɛ:
«Tigbigbiloni, takinisonito ko misa ka mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti
wa ɓʉngama na tiki ɓyɨ na ngbʉta ko Mikya-Kɔndɔlɔ. 17 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ
lidingi la ngbʉta kaɓʉ odunuku, wanɨ nɔ akwanana kahʉkaga mino?»

7

Ɓatʉ ko Kunzi ɓa na ɓakase ka tʉndʉkʉtɔ

1 Kumbusa wa nɨlɔ, nʉmɨna ndɨ ɓamalaika ɓakwanganya
ɓakamanana ka mondu makwanganya ma ɔɓɨlɨ. Ɓa ndɨ na ovivi
wa mondu makwanganya mugwi ɓɛ kyɛ gʉtʉgʉ ovivi wa lindu limoti
aka kovivonitɔgʉ, iki ka lɨtɔmbʉ, ko lɨɓo lidingi ikanɨ ka bʉkʉtɔ.
2 Kʉwa wa, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ, kotukyoku miso ya ɨngɛngɛ.
A ndɨ na kase ko Kunzi yi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Ʊpamya ndɨ ɓamalaika
ɓakwanganya nɨɓɔ ɓʉpá ndɨ ngu yɨpʉta lɨtɔmbʉ no lɨɓo lidingi ɓɛ:
3 «Makoputonitɔgʉ lɨtɔmbʉ gʉtʉgʉ lɨɓo lidingi aka ikanɨ bʉkʉtɔ
kadwɛ kʉ kwakʉ tomosisyo mino kaʉdwaga ɓosunzu ko Kunzi kusu

* **6:6** 6:6 saili: A bumo nɨyɔ inisogo abɛ gbagala. Wanda gɔnɨ Yuani 6:9

ɓakase ka tundukutɔ.» 4 Kuwa wa, ɓɛtulya ndi isaɓu ka ɓambanzu
niɓɔ ɓudwaga ndi na ɓakase. Ɓa ndi ɓɛlɔfu miya imoti ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya na ɓakwanganya, ka ɓopigo ɓayasi ka Ɓezaleli. 5 Ko
pigo ka Yuda, ɓa ndi ɓambanzu ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa niɓɔ ɓudwaga
ndi na kase,
ko pigo ka Lubeni, ɓambanzu ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Gadi, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
6 ko pigo ka Aseli, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Nafutali, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Manasi, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
7 ko pigo ka Simioni, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Lawi, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Isakali, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
8 ko pigo ka Zabuloni, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Yɛzɛfu, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
na ko pigo ka Benyamini, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa gɔni.

Musilyoni mudingi

9 Kuwa wa, namina ndi ambaza mudingi ka ɓambanzu. Mumbanzu
gutugu ɓemoti aka kakwananigu ndi kautanga. A ndi ɓambanzu ɓo
giyo yasi, ɓa ɓopigo ɓayasi, ɓa ɓɛvananza ɓayasi na ɓa masasu masi.
Ɓa ndi ɓakamanana kambwa wo kiti wa ɓungama na kambwa ko
Mikya-Kɔndɔlɔ, ɓimokisyogini ɓakanzu ɓotutu kani ɓogwini mangu
ma masisi. 10 Ɓa ndi kapamikanaga ɓɛ: «Muhukuso akotukyoku ko
Kunzi kusu, nino a wakiko ko kiti wa ɓungama, na otukyoku gɔni ko
Mikya-Kɔndɔlɔ!» 11 Kuwa wa, ɓamalaika ɓasi niɓɔ ɓa ndi no kiti wa
ɓungama mukungulo, ɓambɔku-mbɔku na makpumuka mumbanga-
mbanga makwanganya, ɓodidika ndi kadwɛ ka litɔmbu, kambwa wo
kiti wa ɓungama, ɓanabibiso Kunzi. 12 Ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «A ɓɛyɔ!
Bibiso, ibiba, yimibo, kamigisya Kunzi ibiba, ɓukpu, ɓou no ngu, a ko
Kunzi kusu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Asi ɓɛyɔ aka yɔ!»

13 Kuwa wa, mbɔku-mbɔku ɓemoti luga kaɓu emuusa ndi ɓɛ:
«Ɓatu tino piyɛ ɓɔ ɓimokisyogi ɓakanzu ɓotutu ɓɔ? Ɓapunya yani?»
14 Nasikisya ndi ɓɛ: «Mombukwana-dami, iwɛ nɔ wakaiba!» Ɛɓikya
kuwa ndi ɓɛ:
«Niɓana, a ɓatu ɓi niɓɔ ɓopupogi ka yigyogyiso yidingi.
Ɓusukusoni ɓakanzu kaɓu,
ɓuɓuɓiso ɓitu na ɓangu ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
15 Kinili, ɓaɓakamanana kambwa wo kiti wa ɓungama ko Kunzi,
ɓikaga kabibiso, biti na lisyɛ, ka ndaɓu kaki.
Mutu yi nino a wakiko ko kiti wa ɓungama, uɓuulyagatu ndɛkɛ.
16 Ɓakimukanigu ndɛkɛ ɓata nza, ikani musasa,
gutugu mɔni aka kusumbigu ndɛkɛ ɓata, ikani ɓuzu.
17 A ɓɛyɔ, Mikya-Kɔndɔlɔ nino a lugo wo kiti wa ɓungama,
uɓuulyagatu ndɛkɛ,
ukpokyoniso ka likpakpa lo liɓo la ɔɓili walingunu,
Kunzi ukpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓu ɓasi.»

8

Ɓopwini ndiko ya maɗiya na ika

1 Niyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa kʉwa ndi ndiko ya maɗiya na ika, pa
adakyana ndi kʉgʉ wa lisyɛ ɓiwo ka ɓadakika abɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
2 Kumbuso yi, nʉmina ndi ɓamalaika maɗiya na ika ɓakamanana
kambwa ko Kunzi, ɓʉpá ndi ɓasiɓa maɗiya na ika.
3 Kʉwa wa, malaika wagɔgɔ odoku ndi kaamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa
gbɔgbɔ. A ndi na sani wa ɔlɔ ninɔ ɓabʉsyaga mino adʉdʉ. Ɓapá
kʉwa ndi adʉdʉ wakpʉ kyɛ apí ka apɛpɛ pa imoti na malʉmba ka
ɓatʉ ko Kunzi ɓasi kʉgʉ wa gbɔgbɔ wa ɔlɔ ninɔ a ndi kambwa wo kiti
wa ɓʉngama nɔ. 4 Muki ma adʉdʉ yi ninɔ, pa imoti na malʉmba ka
ɓatʉ ko Kunzi, apʉnga ndi katʉkya ka maɓɔkʉ ka malaika, anaɗaka
ko Kunzi. 5 Kumbuso yi, malaika ava ndi sani wa adʉdʉ yi ninɔ,
atumisa ndi na makamʉ mo ɓuku ɓa gbɔgbɔ ɓiɗɛ, ambimboku ndi
kʉnʉ ka litɔmbʉ. Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, a kʉwa ndi mʉpamʉ ma
ngbangbata, gbʉngbʉ, nginanaga yi sɛ kʉwa azigizo.

Ɓamalaika ɓakofya ɓasiɓa

6 Kʉwa wa, ɓamalaika maɗiya na ika niɓɔ ɓa ndi na ɓasiɓa maɗiya
na ika ɓayigwigo, ɓiɓungusyaga ndi ɓapʉnga kofyo.
7 Malaika wa mambwa ofya ndi siɓa. Kʉwa wa, mbwayi ya
mambʉnga no ɓuku yimatikana na ɓangʉ alʉka ndi. Mutili mimoti
ma litɔmbʉ ka misaa osilaga ndi. Mutili mimoti ka misaa ma bʉkʉtɔ
pa imoti na tɔnitɔ osilaga ndi gɔni.
8 Kumbuso yi, malaika wa yiɓa ofya ndi siɓa. Ɓaɗikita kʉwa ndi ko
liɓo lidingi, luki limoti nilɔ a ndi abɛ ngʉpa yidingi kika kagbʉndikana.
Mutili mimoti ka misaa mo liɓo li nilɔ, iita ndi ɓangʉ. 9 Ligbʉta limoti
la yisaa la ɓanyama niɓɔ ɓikaga ko liɓo na ligbʉta limoti la yisaa la
ɓabato, ɓapʉtikana ndi.
10 Kumbuso yi, malaika wa yisaa ofya ndi siɓa. Lingʉtʉ lidingi nilɔ
a ndi kagbʉndikana abɛ liɗaɗa lo ɓuku, opukoku ndi kʉgʉ wa lisyɛ,
ogwoku kʉgʉ wa mutili mimoti ma misaa mo moɓo na makpakpa.
11 Lino la lingʉtʉ li nilɔ ni Ɓuzyo. Kʉwa wa, mutili mimoti ma
misaa mo moɓo oziwa ndi ɓizyo. Ɓatʉ ɓudingi ɓi niɓɔ ɓomwa ndi,
ɓolumwaga ndi kyɛ liɓo li nilɔ a kʉwa ndi ɓizyo.
12 Kʉwa wa, malaika wa yikwanganya ofya ndi siɓa. Mutili mimoti
ma misaa mo ma mɔni apʉtikana ndi pa yimoti na nimɔ ma timba
na nimɔ ma mangʉtʉ. Kinili, ɓʉngbanganya kɛgʉ ndi ɓata ka mutili
mimoti ma misaa mo ngbingo wa lisyɛ na nimɔ mo biti gɔni.
13 Kumbuso yi, nikwɛ ndi ɓata, namʉkana kʉwa ndi windi ɓemoti
ninɔ a ndi ni itundulini kʉgʉ kʉgbɛ, anigomiso na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Heɓe!
Heɓe! Kumbu yidingi ka ɓatʉ ɓa litɔmbʉ ka ɓasiɓa niɓayɔ ɓamalaika
ɓasaa ɓayagɔgɔ ɓakaɓʉnda kofyo!»

9

1 Kumbuso yi, malaika wa kuɓukumuti ofya ndi siɓa. Nina ndi
lingʉtʉ limoti nilɔ ogwoku ndi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ. Ɓapá ndi
lingʉtʉ li nilɔ lifungula la liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili. 2 Lingʉtʉ li
nilɔ, oukwa kʉwa ndi liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili. Muki ondindikana
ndi ɓindengbu-ndengbu, anopupoku ka liɓyɛ kʉ abɛ ɓakabʉsya fulu.
Muki mi nimɔ atikya ndi mɔni na lisyɛ ɓiwaɗi. 3 Ɓanokilingbo
ɓapʉnga ndi kopupoku ko muki kʉ, ɓomisikono wasi ɓingbwi. Ɓʉpá
ndi ngu mʉɗɔngɔni abɛ niyɔ ka nakwaa-gbani. 4 Ɓʉɓikya ndi ɓɛ

ɓakoputonitɔgʉ mapakʉ, gʉtʉgʉ tɔnitɔ aka, ikani bʉkʉtɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ na ɓakase ko Kunzi ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ. 5 Ɓakʉpágʉ ndi ɓanokilingbo ɓi niɓɔ mʉtʉʉ kaʉmwɔgɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ka ɓatimba kuɓukumuti. Mʉzʉzʉla kaɓʉ ikaga ndi mʉɗɔngɔni abɛ nimɔ ka nakwaa-gbani. 6 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓambanzʉ ɓakisatʉ ndɛkɛ kukwakʉ, luki limoti, ɓakinigʉ ndɛkɛ. Ɓatatanilyatʉ ndɛkɛ kukwakʉ, luki limoti, kukwakʉ ʉpikita.

7 Ɓanokilingbo ɓi niɓɔ, ɓa ndi kainisono mʉɗɔngɔni abɛ ɓafalasi ni ɓuɓungusyogini kainda ka lʉnga. Ɓa ndi no luki limoti abɛ ɓɛgbɛgbɛ ka ɓamʉ kaɓʉ abɛ niɓayɔ ɓaya ɔlɔ, misa kaɓʉ abɛ nimɔ ka ɓambanzʉ. 8 Tukatʉ kaɓʉ a ndi mʉɗɔngɔni abɛ nitɔ ka ɓoko, manzʉ abɛ nimɔ ko kpwingi. 9 Kubatʉ kaɓʉ a ndi kainisono abɛ ɓakimokisyo ɓotu ɓaya ngwɛyi. Ɓɛpapi kaɓʉ a ndi koɓuko abɛ mayʉ ma ɓamasuwa ɓa lʉnga ɓɛyɔ oɓukogo mino kani ɓafalasi ɓudingi ɓakauluto kainda ka lʉnga. 10 Kʉndʉ kaɓʉ a ndi mʉɗɔngɔni abɛ niyɔ ka ɓanakwaa-gbani, no mowo ɓibakaka. Ngu yigyogyiso ɓambanzʉ ka ɓatimba kuɓukumuti a ndi ka kʉndʉ kaɓʉ. 11 Ngama kaɓʉ ni malaika wa liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili, ninɔ ina ka Libelenia ɓɛ «Abadoni», ka Ligiliki ɓɛ «Apolioni» isi yi ɓɛ «Mʉpʉpʉta».

12 Yigyogyiso ya mambwa okitogini. Kumbusa wa niyɔ, yigyogyiso yagɔgɔ yiɓa, opuponokuto ɓata.

13 Malaika wa maɗiya ofya ndi siɓa. Nʉkana kʉwa ndi liyʉ limoti kotukyoku ka mondu makwanganya ma gbɔgbɔ wa ɔlɔ ninɔ a ndi kambwa ko Kunzi. 14 Liyʉ li nilɔ, aɓikya ndi malaika wa maɗiya ninɔ a ndi na siɓa nɔ ɓɛ: «Ʉkʉlaga ɓamalaika ɓakwanganya niɓɔ ɓaɓʉkpikila ko liɓo lidingi Efulati.» 15 Ɓʉkʉlaga kʉwa ndi. Ɓa ndi ɓakitʉlya kolumusogo ko ngbingo yi ninɔ, ka lisyɛ li nilɔ, ka timba yi ninɔ na ka syangasʉ si nisɔ mutili mimoti ma misaa ka ɓambanzʉ. 16 Ɓɛtʉlya ndi isaɓʉ ka ɓasʉda niɓɔ ɓʉɗakilya ndi ɓafalasi kainda ka lʉnga, ɓa ndi ɓamilio ɓamiya ɓaɓa. 17 Kʉwa wa, nʉmina ndi ɓafalasi ɓi niɓɔ ko nziki pa imoti na ɓasʉda niɓɔ ɓa ndi kʉgʉ yi. Ɓasʉda ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓakimokisyogo ɓatʉ ɓaya ngwɛyi ka ɓambanzi ɓingbʉngbʉ abɛ ɓuku, ɓayagɔgɔ ɓipipi abɛ ɓɛkʉɓa na ɓayagɔgɔ aninisa abɛ moɗiɗi ma selengunde. Ɓamʉ ka ɓafalasi a ndi mʉɗɔngɔni abɛ niɓayɔ ka ɓokpwingi. Ɓuku, muki na libu lazʉ a ndi kopupo ka nɔkʉ kaɓʉ ɓivulu-vulu. 18 Mutili mimoti ma misaa ka ɓambanzʉ, ɓolumwanaga ndi ka mʉzʉzʉla misaa mi nimɔ, ko ɓuku, ko muki na ka libu lazʉ nilɔ a ndi kopupo ka nɔkʉ ka ɓafalasi ɓi niɓɔ. 19 A ɓɛyɔ, ngu ka ɓafalasi ɓi niɓɔ a ndi ka nɔkʉ kaɓʉ na ka kʉndʉ kaɓʉ. Kʉndʉ kaɓʉ niyɔ ɓʉgyagyaga ndi na iyu ɓambanzʉ, a ndi na ɓamʉ abɛ ɓanzʉka.

20 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓasikana ndi ni ɓakokwogigʉ ka mʉzʉzʉla mi nimɔ, ɓakasananagʉ ndi na ɓokunzi niɓɔ ɓigyilya ndi na maɓɔkʉ kaɓʉ. Ɓisisilaga ndi kobibiso mambɛngi ma ɓʉnyɛ, ɓasanamʉ ɓaya ɔlɔ, fiza, ɓangwɛyi, matamʉ na ɓɛngbingili. Makpʉmʉka mi nimɔ masi kakwananigʉ ndi kaina, ikani kaʉkana, ikani kakpakyana. 21 Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓakasananagʉ ndi na yigya kaɓʉ yanyɛ, yimwɔ ɓambanzʉ, ya lʉga, ya ɓilya na yo kuɓakʉ.

10

Malaika no mikya kɨtaɓʉ

1 Kʉwa wa, namɨna ɓata ndɨ malaika wagɔgɔ nɨnɔ wongu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɨkʉɓa a ndɨ na ɨyɨ yitikyo ɓiwaɗî, isiɓe akungulini
ka mʉ ɓikululu, miso ananzɛ abɛ mɔnɨ, magʉ abɛ maɗaɗa mo ɓuku. 2 A ndɨ no mikya kɨtaɓʉ mugwi. Kɨtaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ yihukwikono.
Kʉgʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ a ndɨ ko lɨɓo lidingi na nɨkwɔ kwa kulekuke kubi. 3 Apamɨkana ndɨ na lɨyʉ lapʉ abɛ kpwingi kiko
kalʉngʉkyana. Nɨyɔ apamɨkana ɓɛyɔ, ɓangbangbata maɗîya na ɨka ɓapamɨkana ndɨ. 4 Nɨyɔ ɓangbangbata maɗîya na ɨka ɓapamɨkana
ɓɛyɔ, na kʉwa ndɨ wakɨtʉlya kokpikogo, luki limoti, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓɛ: «Wakokpikonitɔgʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
ɓangbangbata maɗîya na ɨka ɓoɓikyi, ɓuulya ka lɨmbɛngɨ kakʉ aka.» 5 Kʉwa wa, malaika nɨnɔ namɨna ndɨ wakamaga kʉgʉkɔ kumoti ko
lɨɓo lidingi, kwagɔgɔ kubi, anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ. 6 Akɔ kʉwa ndɨ silika ko lino ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ na masɨ nɨmɔ a mino, lɨtɔmbʉ na masɨ nɨmɔ a mino, lɨɓo lidingi na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi. Malaika yi
nɨnɔ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo a kʉwa mukuɗu! 7 Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ malaika wa maɗîya na ɨka ofya ndɛkɛ mino sɨɓa, Kunzi
otulyasa ndɛkɛ ɓodikiɗî kakɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɓɨkyaga ndɨ mino pisi ka ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓagugubya ndɨ.»

8 Kumbuso yi, lɨyʉ nɨlɔ nʉkana ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ ɛɓɨkya ɓata ɓɛ: «Wɨnda kava mikya kɨtaɓʉ nɨnɔ muhukwikono ka maɓɔkʉ
ka malaika nɨnɔ a wakamaga kʉgʉkɔ kumoti ko lɨɓo lidingi kwagɔgɔ kubi.»

9 Kʉwa wa, nakpʉɗa ndɨ malaika, nakʉnga ndɨ mikya kɨtaɓʉ yi nɨnɔ. Ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Vanɔ, walya. Ika ɓɨndɛngɛ-ndɛngɛ abɛ nzuki
ka mʉnɔkʉ, luki limoti, ika ɓizyo ka mʉma kakʉ.» 10 Nava ndɨ mikya kɨtaɓʉ yi nɨnɔ ka maɓɔkʉ ka malaika, nalya. A ndɨ ɓɨndɛngɛ-ndɛngɛ
ka mʉnɔkʉ abɛ nzuki. Luki limoti, nɨyɔ nomyo, mʉma apʉnga ndɨ kɛtʉla.

11 Kumbuso yi, ɓɛɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wisisilaga ɓata kanzɨna na ɓugyalandʉ ka ɓopigo, ka ɓɛvananza, ka masasʉ dididi na ka ɓangama.»

11

Ɓadɛmʉ ɓaɓa

1 Kʉwa wa, ɓɛpá ndɨ lɨgʉgʉ limoti nɨlɔ lipima nolu ɓʉnda, ɓɛɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Wamaga, wɨnda kopimo ɓʉnda ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na gbɔgbɔ, ʉtanga gɔnɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓabibisogo Kunzi kʉsɔ yi. 2 Luki
limoti, wakopimonitɔgʉ pa yangba ya Ndaɓʉ ko Kunzi kyɛ ɓʉsɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ. Ɓaɗîtaga ndɛkɛ gʉɗʉ wotu ka ɓatɨmba
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa. 3 Nʉtɨka ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ ɓaɓa, ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ. Ɓanzɨna ndɛkɛ na ɓugyalandʉ ka
masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ɓamɨya ɓaɓa na ɓatɛkɛɓɛ maɗîya.» 4 Ɓadɛmʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ nɨ bʉkʉtɔ tɨɓa ta mizeituni na ɓatala ɓaɓa nɨɓɔ ɓa
ɓakamaga kambwa ka Mombukwana wa lɨtɔmbʉ. 5 Mʉmbanzʉ kakɨsa kaʉdwa, ɓuku opupoku ka noku kaɓʉ, ulumwisogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. A

11:4 11:4 Wanda ka Zakalia 4:3, 11-14.

ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kɨkpʉnda kaʉdwa, okwo inguo ya kukwakʉ kwi
nɨkwɔ. 6 Ɓadɛmʉ ɓi nɨɓɔ ɓa no ngu yɨkpɨngba lɨsyɛ ɓɛ kyɛ mbwayɨ
kolukonitɔgʉ ka masyɛ mi nɨmɔ ɓiko mino ɨɓʉ kanzɨna na ɓugyalandʉ.
Ɓa gɔnɨ no ngu yiikosa liɓo kaɨita ɓangʉ. Ɓa ɓata gɔnɨ no ngu
yɨpá yigyogyiso dididi ka ɔɓɨlɨ ɓongbinga ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓopo
mino. 7 Ngbingo yi nɨnɔ ɓama ndɛkɛ mino kanzɨna na ɓugyalandʉ
ɓɛyɔ, nyama nɨnɔ opupoku ndɛkɛ ka lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ,
ʉlanana ndɛkɛ na ɨɓʉ, ʉkɨtaga no ngu, ulumwisogo. 8 Ɓamanda kaɓʉ
ika ndɛkɛ ka pa yangba ya gʉɗʉ mudingi kʉ ɓabangɨlaga ndɨ mino
Mombukwono-dosu ka mʉsalaba. Ɓakingyosogo gʉɗʉ yi nɨnɔ na
Sɔdɔmʉ* ikanɨ Misili. 9 Ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ, ɓopigo ɓayasɨ,
masasʉ masɨ na giyo yasɨ, ɓika ndɛkɛ kaanda ɓamanda kaɓʉ no
miso aka ka masyɛ masaa na nusu nɨ ɓakɛgʉ kapa ɓɛ ɓolumbi.
10 Ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓasɨ ɓika ndɛkɛ ka magyagya ko bulya kukwakʉ
ka ɓogyalandʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ. Ɓalyisa kʉwa ndɛkɛ dumo, ɓapanana
mukumbo ɓɨzazaza kyɛ ɓogyalandʉ ɓi nɨɓɔ ɓulyisa ndɨ kumbu kʉgbɛ.
11 Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa na nusu mi nɨmɔ, ɔhʉ nɨnɔ
apága ɔɓɨlɨ usilya ndɨ kotukyoku ko Kunzi, ingya ka ɓamanda ka
ɓogyalandʉ ɓi nɨɓɔ abɨlɨla ndɨ. Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ wa,
ɓotuma ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ. 12 Ɓogyalandʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana
ndɨ lɨyʉ limoti lapʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɗokoniku!»
Ɓaɗaka kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ko miso ka ɓomuyoniso kaɓʉ, ɓɛkʉɓa
utikya ndɨ. 13 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, azigizo wapʉ oyunga ndɨ
ɔɓɨlɨ. Mutili mimoti ko tili tɛkɛɓɛ ya gʉɗʉ apanzɨkana ndɨ. Ɓambanzʉ
ɓɛlɔfʉ maɗɨya na ɨka (7.000) ɓolumwaga ndɨ na azigizo yi nɨnɔ. Kʉwa
wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ ɓotuma ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ, ɓabibiso
Kunzi nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
14 Yigyogyiso ya yɨɓa okitogini, luki limoti, nɨyɔ ya yɨsaa a ko pisi.

Sɨɓa ya maɗɨya na ɨka

15 Kʉwa wa, malaika wa maɗɨya na ɨka ofya ndɨ sɨɓa. Mayʉ mapʉ
ɨɓukusa ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, ɓʉngama
kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ a kʉwa ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-dosu ɨɓʉ na
Masiya kakɨ. Ika ndɛkɛ ngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.» 16 Ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) nɨɓɔ ɓikaga ka ɓokiti
kaɓʉ ɓa ɓʉngama kambwa ko Kunzi, ɓodidika ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ,
ɓanabibiso Kunzi, 17 nɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ:

«Takaumigisilyo ɨbɨba, ɨwɛ Mombukwono-dosu Kunzi, Wongu-Kʉgbɛ,
ɨwɛ yi nɨnɔ wambɨya wanʉ na wa ndɨ,
kyɛ womosa ndɨ ɓʉngama kakʉ pisi ko ngu yidingi kakʉ.
18 Mambɛngɨ ʉkandɨkakanaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ
ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ,
luki limoti, lɨngangɨ kakʉ inisononi.
Ngbingo mʉkɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, itulyonini,
a ngbingo kaʉkalya ɓagya-ligubo kakʉ, ɓogyalandʉ kakʉ,
na ɓatʉ kakʉ ɓasɨ na nɨɓɔ ɓʉɓangaga,
ɓatʉ ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba.

11:6 11:6 Wanda ka 1 Ɓangama 17:1; Pupo 7:17-19; 1 Samueli 4:8. **11:7** 11:7 Wanda ka Danyɛlɛ 7:3, 7, 21. * **11:8** 11:8 Sɔdɔmʉ: A likingyosi la ɓʉnyɛ. Misili a likingyosi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi, ɓomuyoniso ka ɓomikya Ɓezaleli. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi ɓobibisaga gbɨlɨtɔ **11:11** 11:11 Wanda ka Ezekieli 37:5-10.

A ngbingo kaulumwisogo ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓapʉtaga ɔɓili!»
19 Kʉwa wa, Ndaɓʉ ko Kunzi niyɔ ikaga kʉgʉ wa lisyɛ oukwikana ndi, kpokoyo wa agʉmɛ inisono. Kumbuso yi, a kʉwa ndi nginanaga ya ngbangbata, gbʉngbʉ, pamikanaga ya ngbangbata, azigizo pa imoti no mbwayi yidingi ya mambʉnga.

12

Muko na gbita

1 Kumbuso yi, likingyosi lidingi opupana ndi kʉgʉ wa lisyɛ, muka ɓemoti a ndi wakimokisya mɔni, timba a ndi kusili wa magʉ kaki. Kʉgʉ wa mʉ kaki, a ndi na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya mangʉtʉ tɛkɛɓɛ na maɓa.
2 Muko yi ninɔ a ndi na mʉma, a ndi kakʉgwaga ko bulya mʉzʉzʉla ma liɓukuti.
3 Likingyosi lagɔgɔ opupana ndi kʉgʉ wa lisyɛ, a ndi gbita ɓemoti ninɔ mudingi ongbomyini ɓingbʉ. Gbita yi ninɔ a ndi na ɓamʉ maɗiya na ika na mapakala tɛkɛɓɛ. Ɓamʉ ɓayasi a ndi na ɓɛgbɛgbɛ aka.
4 Mʉkʉndʉ kaki oluta ndi mutili mimoti ma misaa ma mangʉtʉ, oɗukoku ndi ɓigbwuuu kʉnʉ ka litɔmbʉ. Amaga ndi kambwa ka muko yi ninɔ a ndi ɓuwobi kaɓʉkʉta ɓɛkyɛ alyi miki ngbingo yi ninɔ opupoku mino.
5 Kʉwa wa, muko yi ninɔ aɓʉkʉta ndi miki mʉlʉkʉ yi ninɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓɛvananza ɓayasi pisi ka mufimbo ma ngwɛyi. Luki limoti, ɓaɗokisa ndi mikaki ɓikwa ɓuwobi no Kunzi, ko kiti kaki wa ɓʉngama.
6 Muko yi ninɔ apikita kʉwa ndi ka isa, ka pa yi niyɔ Kunzi a ndi ni aɓungusilyogini ɓɛkyɛ ɓiki kakwisa kʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ɓamiya ɓaɓa na ɓatɛkɛɓɛ maɗiya (1.260).
7 Kʉwa wa, lʉnga atinika ndi kʉgʉ wa lisyɛ. Mikaeli pa imoti na ɓamalaika kaki, ɓataya ndi lʉnga na ɓagbita. Ɓamalaika ka gbita ɓogulyo kʉwa ndi gɔni iɓʉ ka lʉnga.
8 Luki limoti, ɓabʉma ndi gbita. Iki iyi ikani ɓamalaika kaki ɓakakwananigʉ ndi ɓata iɓʉ kaiko kʉgʉ wa lisyɛ.
9 Kʉwa wa, ɓaɗikitoku ndi gbita kʉnʉ wasi. Gbita mudingi yi ninɔ ni nzʉka wandɛli ninɔ ina ɓɛ «Mumuyoniso» ikani «Abili», ninɔ ikaga kaʉɓɔɓɔ ɓatʉ ɓasi ɓa litɔmbʉ. Ɓambimba ndi kʉnʉ ka litɔmbʉ pa imoti na ɓamalaika kaki.
10 Kumbuso yi, nʉkana ndi liyʉ lapʉ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, anaɓikya ɓɛ: «Mbiya wanʉ, muhukuso odunuku. Mbiya wanʉ, Kunzi kusu owonisilini ngu na ɓʉngama kaki. Mbiya wanʉ, ngu ka Masiya kaki inisonini. A ɓɛyɔ, ɓatindikini ka litɔmbʉ, mʉtʉ yi ninɔ ikaga ndi kaʉsʉngʉlya ɓomomosu biti na lisyɛ kambwa ko Kunzi.
11 Ɓomomosu ɓandʉngilyaga ndi pisi ko ngu ya ɓangʉ ko Mikya-Kɔndɔlɔ na pisi ka mʉnzina ma lingʉnʉ nimɔ ɓopupilya ndi mino ɓʉdɛmʉ. Ɓa ndi ɓakitʉlya kapá ɔɓili kaɓʉ kadwɛ ka kukwakʉ.
12 Kinili, gwoni magyagya, iwɛ lisyɛ na iɓunu ɓasi niɓɔ mikaga kʉgʉ wa lisyɛ! Luki limoti, kumbu kunu, ɓatʉ ɓi niɓɔ ma ka litɔmbʉ na ko liɓo lidingi kyɛ mumuyoniso osyini ku kunu, a mutumo na lingangi ɓiɗɛ kyɛ akaiba ɓɛ a no ngbingo mukuɗu.»
13 Niyɔ gbita iba ɓɛ ɓatindikiniku kʉnʉ ka litɔmbʉ, apʉnga ndi kakpumya muko ninɔ aɓʉkʉta ndi miki mʉlʉkʉ yi nɔ.
14 Luki limoti, ɓapa ndi muko yi ninɔ ɓɛpapi ɓayiɓa abɛ niɓayɔ ko windi mudingi ɓɛ kyɛ awiwi, aga ka isa ka pa yi niyɔ ɓaɓungusilyaga ndi, ɓyi na

11:18 11:18 Wanda ka Mambʉ 2:1, 5; 110:5; 115:12-13.

nzʉka yi nɨnɔ. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ kakwiso ka ɓyanga ɓɨsaa na nusu. 15 Kʉwa wa, nzʉka yi nɨnɔ ozoya ndɨ liɓo akɨka ɓɛyɔ liɓo lidingi akɨka mino kumbusa ka muko, ɓɛ kyɛ liɓo li nɨlɔ akikisi. 16 Luki limoti, lɨtɔmbʉ asingya ndɨ muko yi nɨnɔ, lɨtɔmbʉ oukwa ndɨ mʉnɔkʉ, omya liɓo nɨlɔ opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka gbɨta. 17 Lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ gbɨta na muko yi nɨnɔ. Gbɨta aga kʉwa ndɨ kataya lʉnga na ɓomiki ɓagɔgɔ nɨɓɔ ka muko yi nɨnɔ. Isi yi ɓɛ na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓuulyogo mʉtʉʉ ko Kunzi, ɓanopupo ɓʉdɛmʉ ko bulya ka Yeso. 18 Kumbuso yi, gbɨta yi nɨnɔ amaga ndɨ kubi wo liɓo lidingi.

13

Nyama wa mambwa

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ nyama ɓemoti anopupoku ko liɓo lidingi. A ndɨ na ɓamʉ madɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ. Kʉgʉ wa lɨpakala limoti-limoti a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ. Na kʉgʉ wa ɓamʉ, ɓokpika ndɨ mino mʉtʉmbwa Kunzi. 2 Nyama yi nɨnɔ namɨna ndɨ nɔ, a ndɨ kainiso abɛ sukopi. Magʉ kakɨ a ndɨ abɛ nɨmɔ ka ɨmbʉɓʉ, mʉnɔkʉ abɛ nɨmɔ ka kpwingi. Gbɨta yi nɨnɔ apá ndɨ ɓututungyo kakɨ, kiti wa ɓʉngama kakɨ no ngu yidingi. 3 Mʉ mumoti luga wa ɓamʉ ka nyama yi nɨnɔ, a ndɨ kainiso abɛ kika nɨ ɓagbitini ɓɨnyɛ ɓuwobi kokwo, luki limoti, pwayɨ yi a kʉwa ndɨ nɨ oɓyini. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ ɓombombaya ndɨ kamɨna nyama yi nɨnɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo. 4 Ɓatʉ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ koɓuna moli kambwa ka gbɨta, kyɛ apá ndɨ nyama yi nɨnɔ ɓʉngama kakɨ. Ɓapʉnga ndɨ gɔnɨ koɓuna moli kambwa ka nyama yi nɨnɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wanɨ nɔ a mʉɗɔngɔnɨ na nyama yi nɨmʉ? Wanɨ nɔ akwanana katayana na ɨyɨ ndʉmbɨ?»

5 Ɓapá ndɨ nyama yi nɨnɔ ngu yɨnzɨna, ɓugindo na nɨyɔ ɨtʉmbwa Kunzi. Ɓasɨlya ndɨ ɓʉngama ka ɓatɨmba ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa (42). 6 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi, anatʉmbwa lino kakɨ, pa kakɨ ya ɓuliki na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ. 7 Ɓahukwilya ndɨ mupumi kabʉmana na ɓatʉ ko Kunzi, anʉbʉma. Ɓapá ndɨ gɔnɨ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, ɓɛvananza ɓayasɨ, masasʉ masɨ na giyo yasɨ. 8 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ ɓabibisatʉ ndɛkɛ, ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ makikpiko katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ ikanɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ.

9 «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ. 10 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatwa ndɨ kaɨnda ka bɔlɔkɔ, ɓamakyatʉ ndɛkɛ ka bɔlɔkɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatwa ndɨ ɓɛ okwa ndɛkɛ dʉkpa, ɓamwɔ ndɛkɛ na dʉkpa aka. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ko Kunzi ɓokwononi kaiko na aɗalʉ mʉnda pa imoti na baya.»

Nyama wa yɨɓa

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ nyama wagɔgɔ anopupoku ka lɨtɔmbʉ. A ndɨ na mapakala maɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ko mikya-kɔndɔlɔ, a ndɨ kanzɨna abɛ gbɨta. 12 Agyaga ndɨ mʉtʉʉ masɨ nɨmɔ nyama wa mambwa obisaga ndɨ kambwa kakɨ. Akpamyaga ndɨ lɨtɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa kʉsɔ yi ɓɛ ɓoɓuni moli kambwa ka nyama wa mambwa nɨnɔ a ndɨ na ipukulu ya pwayɨ yidingi nɨyɔ ɓagbɨta ndɨ.

13 Nyama yi nɨnɔ wa yɨɓa nɔ, a ndɨ kagya mokingyosi mʉmbanga-
mbanga. Osisogoku ndɨ gʉtʉgʉ ɓuku aka kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ,
kadwɛ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ. 14 Ʉɓɔɓɔgɔ ndɨ ɓatʉ ɓa
lɨtɔmbʉ pisi ka mokingyosi nɨmɔ ɓakpamya ndɨ ɓɛ iki kagya kambwa
ka nyama wa mambwa. Ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓɛ ɓagyɨ sanamʉ
ka nyama nɨnɔ ɓagbɨta ndɨ na mʉpanga, luki limoti, isisilaga ndɨ kaika
na ɔɓɨlɨ aka. 15 Kumbuso yi, nyama wa yɨɓa inisana ndɨ no ngu,
ahusyo na ɔhʉ wa ɔɓɨlɨ sanamʉ ka nyama wa mambwa, kyɛ sanamʉ
yi nɨyɔ, akwananɨ kanzɨna na kaulumwisogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakikigʉ
kabibiso. 16 Nyama wa yɨɓa yi nɨnɔ apá ndɨ mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓasɨ: ɓatʉ
ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba iki ɓatʉ ɓa mukumbo na nɨɓɔ ɓa yangya
iki ɓatʉ ɓʉkʉlɨkanaga na ɓosunzu, ɓɛ ɓubisi ɨɗa ka kʉɓɔkʉkɔ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ ikanɨ ka ɨtʉndʉkʉsɔ. 17 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka, kakwananɨgʉ ndɨ koluwo ikanɨ kagaba luki nɨ kɛgʉ na kɛlɛ yi
nɨyɔ, isi yi ɓɛ lino ka nyama yi nɨnɔ ikanɨ ɨsaɓʉ yi nɨyɔ akowonisilo
lino kakɨ.
18 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na yimibo,
akwanana kotombisyo ɨsaɓʉ yo lino ka nyama, kyɛ a ɨsaɓʉ yo lino ka
mʉmbanzʉ ɓemoti ɓɛnɛ. Ɨsaɓʉ yi a mɨya maɗɨya, ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya
na maɗɨya (666).

14

Lɨmbʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisana ndɨ na muhukuso

1 Kumbuso yi, nɨkwɛ ndɨ, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga ka
ngʉpa ya Siona. A ndɨ pa imoti na ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya yimoti
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya (144.000). Ɓa ndɨ no lino
kakɨ na nɨlɔ ka Abakɨ ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ. 2 Kʉwa wa, nʉkana ndɨ lɨyʉ
limoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaʉngwa abɛ ɓodungo ɓayakpʉkpʉ
na gɔnɨ abɛ mʉpamʉ mapʉ ma ngbangbata. Lɨyʉ li nɨlɔ nʉkana ndɨ
lɔ a ndɨ abɛ ɓakiko kaʉngbata ɓadɔmʉ. 3 Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya
yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ (144.000), ɓa
ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ lambɨya kambwa wo kiti wa ɓʉngama, kambwa ka
makpʉmʉka makwanganya na kambwa ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Kɛgʉ na
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ kakɨngɨlaga lɨmbʉ
li nɨlɔ, kiki asɨ ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya
na ɓakwanganya (144.000) aka nɨɓɔ Mikya-Kɔndɔlɔ ulua ndɨ na ɓangʉ
kakɨ ka ɔɓɨlɨ.
4 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakapʉtagʉ ndɨ nzʉyɨ kaɓʉ kasyɛ na ɓoko, ɓɨɓuulyatʉ
ndɨ. Ɓaɓɨɓyaga Mikya-Kɔndɔlɔ pa yasɨ kʉ iko mino kaɨnda. Ɓuluwa
ndɨ luga ka ɓatʉ ɓagɔgɔ kyɛ ɓiki ɓatʉ ɓa mambwa, kaʉpá ka apɛpɛ
ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ. 5 Ɓakaɓɨkyagʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɔngɔ gʉtʉgʉ
lɨsyɛ limoti aka. Ɓakɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka.

Ɓamalaika ɓasaa

6 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ kawɨwa kʉgʉ
kʉgbɛ. A ndɨ no Mongoni Manza ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨmɔ akwanana
ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ: ɓogiyo ɓayasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, masasʉ
masɨ na ɓɛvananza ɓayasɨ. 7 Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Muɓongoni Kunzi, mabibiso, kyɛ ngbingo kakɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka
ɓambanzʉ itulyonini. Ɓunoni moli kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ
lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ, lɨɓo lidingi na makpakpa.»

8 Malaika wa yiɓa, aɓyeku ndɨ nɨnɔ wa mambwa, anaɓɨkya ɓɛ:
«Mugi mudingi ma Babiloni oponzikonini, oponzikonini lɨngʉnʉ. Ɨyɨ
nɨnɔ umusaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ vinya wa ngbʉta ya ɓɨlya kakɨ.»
9 Malaika wa yɨsaa, uɓyeku ndɨ nɨɓɔ ɓaɓa ɓa mambwa, anaɓɨkya na
lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ koɓuna moli kambwa ka nyama yi nɨnɔ na
kambwa wa sanamʉ kakɨ, ɓabiso ɨɗa ka ɨtʉndʉkʉsɔ ikanɨ ka kʉɓɔkʉkɔ
kakɨ, 10 ɨyɨ gɔnɨ, amwatʉ vinya wa ngbʉta ko Kunzi. Vinya yi nɨnɔ
ɓaɓungusyaga ndɨ nɨ ɓakamotonigʉ no liɓo, ɓaɓʉngwa ka kɔpɔ kakɨ
wa ngbʉta. Mʉtʉ yi nɨnɔ igyogyisa ndɛkɛ ko ɓuku na libu lazʉ kambwa
ka ɓamalaika ɓotu na kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ. 11 Muki mo ɓuku ɓa
yigyogyiso kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɗaka kʉgʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yukumo
kikigʉ ndɛkɛ biti na lɨsyɛ, ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓunaga ndɨ moli kambwa
ka nyama na sanamʉ kakɨ, na ka ɓasɨ nɨɓɔ ɓubisa ndɨ ɨɗa yo lino kakɨ.»
12 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ kakɨ,
ɓabaɨlya Yeso, ɓiki na aɗalʉ mʉnda.
13 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ anaɓɨkya
ɓɛ: «Kpiko lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: ‹Katʉkya mbɨya wanʉ, ɨgyagya a ka
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakokwo kanɨ ɓa kʉsɔ ka Mombukwono-dosu!›» Lɨmbɛngɨ
akaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓimumbisatʉ kumbusa wa yigyogyiso, kyɛ
yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ yanza iko pa imoti na ɨɓʉ.»

Kobuulyo masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ

14 Nɨyɔ nɨkwɛ ɓata, nɨna ndɨ ɨkʉɓa yimoti ɓitu. Mʉtʉ ɓemoti a ndɨ
wakiko kʉgʉ yi, aninisa abɛ mika-mʉmbanzʉ. A ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya
ɔlɔ ka mʉ, na dʉkpa yɨpyɛ yɨkɔ masɔlɔ. 15 Malaika wagɔgɔ opupoku
ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa
lɨkʉɓa ɓɛ: «Va kʉwa dʉkpa kakʉ, wapʉnga kobuulyo masɔlɔ! Ngbingo
mubuulyo itulyonini kyɛ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ a kʉwa mʉngata.» 16 Kʉwa
wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa ɨkʉɓa, ava ndɨ dʉkpa kakɨ,
obuulya ndɨ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ.
17 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ kʉgʉ wa
lɨsyɛ. A ndɨ gɔnɨ ɨyɨ na dʉkpa yɨpyɛ.
18 Kumbuso yi, malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wo ɓuku,
opupoku ndɨ ka gbɔgbɔ, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na dʉkpa yɨpyɛ
nɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Va dʉkpa kakʉ, wakɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a
ka ɔɓɨlɨ, kyɛ a kʉwa yɨngata.» 19 Malaika yi nɨnɔ, ava ndɨ dʉkpa kakɨ
ka ɔɓɨlɨ, akɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a ka ɔɓɨlɨ, aɗɨkɨta ndɨ ka
pa yi nɨyɔ ɓaʉtaga ndɨ mino vinya wa ngbʉta ko Kunzi. 20 Pa yi nɨyɔ
ɓaʉtaga ndɨ mino dangʉlʉ ya muzabibu yɔ ikaga ndɨ kunzi wa gʉɗʉ.
Ɓangʉ yidingi akɨka ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ka ɓʉnda ɓa ɓakilɔmɛtɛlɛ mɨya
yɨsaa (300). Ɓudu ɓi a ndɨ mɛtɛlɛ yimoti no dongbu.

15

Ɓamalaika maɗɨya na ɨka na yigyogyiso ya muliɓo

1 Kumbuso yi, nɨna ɓata ndɨ likingyosi lagɔgɔ lidingi na lɨmbanga
kʉgbɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ndɨ ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ
na yigyogyiso maɗɨya na ɨka yigwi. Yigyogyiso yi nɨyɔ, akowonisilo
muliɓo ma ngbʉta ko Kunzi.
2 Nɨna ɓata ndɨ luki abɛ liɓo lidingi aninisono ɓɨngala-ngala abɛ vɛlʉ,
otumini na lɨɗaɗa lo ɓuku. Nʉmɨna ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa

ndɨ ɓotutungyo ka nyama, ka sanamʉ kakɨ na ɨsaɓʉ nɨyɔ akowonisilo
lino kakɨ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓa ndɨ ɓakamaga kʉgʉ wo liɓo lidingi li nɨlɔ
la ngala-ngala lɔ, ɓugwigogini ɓadɔmʉ niɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ. 3 Ɓa ndɨ
kaɨmbɨla lɨmbʉ ka Musa, musunzu ko Kunzi, na nɨlɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ,
yɨgya kakʉ a yidingi na yɨmbanga!
Ngama ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ,
tamanaga ya mogubo kakʉ a yo ngbingbili na ya lɨngʉnʉ!
4 Mombukwono-dosu, kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ kʉɓangagɨgʉ.
Kɛgʉ gɔnɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ kubibisogigʉ,
a ɓɛyɔ, ɨwɛ mʉkaka aka nɔ wa wotu.
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ɓodoku ndɛkɛ koɓuna moli kambwa kakʉ,
yɨgya kakʉ ya ɓungbingbili inisononi ɓɨngbanganya.»
5 Kumbuso yi, nɨna ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ oukwikonini kʉgʉ wa
lɨsyɛ, nɨyɔ a ndɨ na ngbangba ya agʉmɛ ko Kunzi. 6 Ɓamalaika maɗɨya
na ɨka niɓɔ ɓa ndɨ na yigyogyiso maɗɨya na ɨka yigwi, ɓopupoku ndɨ
ka Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ. Ɓa ndɨ ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya pamba
ɓitutu, ɓikondini kaɓa ya ɔlɔ ka ɗʉkʉfɨtɔ kaɓʉ. 7 Luki limoti luga
wa makpʉmʉka makwanganya mi nɨmɔ, ʉpá ndɨ ɓamalaika maɗɨya
na ɨka ɓi niɓɔ ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ maɗɨya na ɨka. Ɓakɔpɔ ɓi niɓɔ ɓa ndɨ
ɓutumo ɓɨɗɛ na ngbʉta ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
8 Ndaɓʉ ko Kunzi otuma ndɨ muki ɓindengbu-ndengbu na ɨbɨba no ngu
ko Kunzi. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ ndɨ kaingyo ka
ndaɓʉ yi nɨyɔ, kadwɛ kʉ kwakʉ yigyogyiso nɨyɔ ɓamalaika maɗɨya na
ɨka ɓodoku ndɨ na iyu ɨtʉlyana ndɨ mino.

16

Ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi

1 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi
anʉɓɨkya ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓɛ: «Windoni kauɗuko ɓakɔpɔ
maɗɨya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi ka ɔɓɨlɨ!»
2 Kʉwa wa, malaika wa mambwa aga ndɨ, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ
wa ɔɓɨlɨ. Ɓakʉmbʉɗʉ ɨtwaga ndɨ ka nzʉyɨ ka ɓatʉ niɓɔ ɓa ndɨ na ɨɗa
ka nyama na ɓanobibiso gɔnɨ sanamʉ ka nyama yi nɨnɔ.
3 Nɨnɔ wa yɨɓa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko liɓo lidingi. Liɓo li nɨlɔ ɨɨta
ndɨ ɓangʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ya manda. Masɨ nɨmɔ a ndɨ na ɔɓɨlɨ
ko liɓo lidingi kʉ, olumwogo.
4 Nɨnɔ wa yɨsaa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko moɓo na ka makpakpa.
Moɓo mi nɨmɔ ɨɨta ndɨ ɓangʉ gɔnɨ. 5 Kʉwa wa, namʉkana ndɨ malaika
nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wo moɓo nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa Wotu, ɨwɛ
nɨnɔ watʉ na wa ndɨ, wakɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili. 6 A ɓɛyɔ, ɓatʉ
ɓi niɓa ɓoɗukusaga ndɨ ɓangʉ ka ɓatʉ kakʉ na nɨyɔ ka ɓogyalandʉ
kakʉ. Mbɨya wanʉ, wa kʉwa kaumusa ɓangʉ, ɓa kʉwa kobuulyogo
masɔlɔ ma ɗɨya kaɓʉ!»
7 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku ka gbɔgbɔ, anaɓɨkya ɓɛ:
«A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ wakɔgɔ
ngbanga ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili!»
8 Malaika wa yɨkwanganya aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa mɔnɨ.
Ɓakpamya ndɨ mɔnɨ kaʉbʉsya ɓambanzʉ na ɓʉzʉ kakɨ. 9 Ɓambanzʉ

ɓosilaga ndɨ na ɓʉzʉ ɓapʉ ɓi nɨɓɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi nɨnɔ akwanana kapá mʉtʉʉ ka inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ. Luki limoti, ɓakya ndɨ kaasanana na ɓʉnyɛ kaɓʉ na kabibiso Kunzi.

10 Malaika wa kuɓukumuti, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wo kiti wa ɓʉngama ka nyama, biti ohuma ndɨ ɓʉngama ka nyama yi nɨnɔ. Ɓambanzʉ ɓɨlya ndɨ manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ na mʉzʉzʉla. 11 Ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi wa kʉgʉ wa lɨsyɛ ko bulya mʉzʉzʉla na ɓapwayɨ kaɓʉ, luki limoti ɓidukulaga ndɨ na yɨgya yanyɛ aka.

12 Malaika wa maɗɨya, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko liɓo lidingi Efulati. Liɓo li nɨlɔ afa ndɨ ɓigbʉtʉ, kyɛ pisi inisoni ko bulya ka ɓangama nɨɓɔ ɓa ndɨ kodoku misa ya ɨngɛngɛ. 13 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanasangaɓa, nɨ anopupoku ka mʉnɔkʉ ka gbɨta, ka nɨmɔ ka nyama na ka nɨmɔ ka mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ. 14 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, a nɨmɔ ka abɨlɨ, agyaga mokingyosi mʉmbanga-mbanga. Imu mɔ ɨndaga ka ɓangama ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ʉmʉmʉla ko bulya yibumoniso lʉnga ka lɨsyɛ lidingi ko Kunzi nɨnɔ wongu.

15 Mombukwono-dosu aka ɓɛ: «Nodoku ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ. Ɨgyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ka tɔtɔ, anoɓuulyo ɓotu kakɨ ɓɨnza, kyɛ kokpokyononitɔgʉ ndumbu, inisono payaya ko misa ka ɓambanzʉ.»

16 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, ʉmʉmʉla ndɨ ɓangama ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ: «Alumagedoni.»

17 Malaika wa maɗɨya na ɨka, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ka ovivi. Kʉwa wa, lɨyʉ lapʉ iɓukusa ndɨ, kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko kiti wa ɓʉngama, aɓɨkya ɓɛ: «Omolyini ɓʉɓwa!» 18 Ngɨnanaga ya ngbangbata apʉnga ndɨ, gbʉngbʉ, mʉpamʉ ma ngbangbata sɛ kʉwa azigizo wapʉ, nɨnɔ kanigyonosigʉ ndɨ katʉkya wa aka wa ɓambanzʉ ɓiko mino ka ɔɓɨlɨ. 19 Gʉɗʉ mudingi alɨkanaga ndɨ ka ɓapanga ɓayɨsaa, ɓagʉɗʉ ɓo giyo yasɨ ɓoɗukanaga ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi atamana ndɨ gʉɗʉ mudingi Babiloni, amusa kɔpɔ wa vinya wa ngbʉta kakɨ. 20 Ɓouzu ɓayasɨ olimikaga ndɨ, ɓangʉpa asa kainisono. 21 Kumbuso yi, mbwayɨ yakpʉ na mambʉnga nɨmɔ ɓuti ɓi a ndɨ banda ɓakilo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya (40), ʉlʉkya ndɨ ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi ko bulya yigyogyiso yo mbwayɨ ya mambʉnga. A ɓɛyɔ, yigyogyiso yi nɨyɔ a ndɨ yapʉ kʉgbɛ.

17

Aɗanda mudingi

1 Kʉwa wa, malaika ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka isisiloku ndɨ, ɛɓɨkya ɓɛ: «Doku, nakauwonisilo ɓɛyɔ ɓakɔ ɓanʉ mino ngbanga ka aɗanda mudingi. Aɗanda yi nɨnɔ nɨ gʉɗʉ mudingi nɨnɔ ɓapika ndɨ ka mutili mo moɓo makpʉkpʉ. 2 Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓagya ndɨ ɓʉɗanda pa imoti na ɨɓʉ, ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓadamwa ndɨ vinya wa ɓʉɗanda kakɨ.»

3 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ, malaika aga ndɨ na ɨmɨ ka ɨsa. Kʉ ɓɛyɔ, namɨna ndɨ muko ɓemoti wakiko kʉgʉ wa nyama ɓemoti wangbʉ. Nyama yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka, mapakala tɛkɛɓɛ no mino mʉtʉmbwa Kunzi ka nzʉyɨ kakɨ yasɨ. 4 Muko yi nɨnɔ a ndɨ wakimokisyo ɓotu ɓayoɓusukuu na ɓayangbʉ kʉgbɛ. A

ndɨ wakiɓungusyogo ɓɨ gbɔ, imokisyogini makpʉmʉka ma ɔlɔ, ma matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ na sanga. A ndɨ na kɔpɔ wa ɔlɔ mugwi. Kɔpɔ yi nɨnɔ a ndɨ mutumo na mʉsʉgʉ ma ɓʉɗanda kakɨ ɓɨɗɛ. 5 Ka ɨtʉndʉkʉsɔ kakɨ, ɓokpika ndɨ dikiɗi imoti, isi yi ɓɛ: «Gʉɗʉ mudingi Babiloni, amakɨ ɓaɗanda na mʉsʉgʉ ma ɔɓɨlɨ.» 6 Kʉwa wa, namɨna ndɨ muko yi nɨnɔ nɨ odomwini ɓangʉ ka ɓatʉ ko Kunzi na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ kyɛ ɓa ndɨ ɓadɛmʉ ka Yeso.

Nɨyɔ namɨna ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ ɛdɨka ndɨ ɓɨdɛ. 7 Kʉwa wa, malaika emuusa ndɨ ɓɛ: «Mʉnɔkʉ udikilyi ɨkɨ? Nʉtʉmbʉlyagatʉ isi yɔ dikiɗi ka muko yi nɨnɔ na nɨyɔ ka nyama yi nɨnɔ a na ɨyɨ mʉbɨnɨka, nɨnɔ a na ɓamʉ maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ. 8 Nyama yi nɨnɔ wamini, atʉ ndɨ, luki limoti kɛgʉ ɓata. Opupoku kʉwa ndɛkɛ ka mugi ma lɨɓyɛ lodu ka ɓabɨlɨ, ɓɨnda kʉwa kamosisyo lɨngʉnʉ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ mino kaɓʉ kikpikagagʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma lɨtɔmbʉ, ɓotumo ndɛkɛ na ombombo ɓɨɗɛ kamɨna nyama yi nɨnɔ. A ɓɛyɔ, nyama yi nɨnɔ atʉ ndɨ. Mbɨya wanʉ, kɛgʉ ɓata, luki limoti, ipupisatʉ ndɛkɛ ɓata!

9 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ. Ɓamʉ maɗɨya na ɨka nɨ ɓangʉpa maɗɨya na ɨka niɓayɔ muko yi nɨnɔ o mino wakiko. Ɓamʉ ɓi niɓa yɔ a gɔnɨ ɓangama ɓakpʉkpʉ maɗɨya na ɨka. 10 Ɓangama kuɓukumuti luga kaɓʉ ɓogwoni. Ɓemoti akagya ligubo, wagɔgɔ kɛgʉ mudoku. Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino, agya ndɛkɛ ligubo ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. 11 Nyama yi nɨnɔ a ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ kɛgʉ ɓata, ɨyɨ nɔ a ngama wa ɓʉgɨna. A gɔnɨ ɓemoti ka ɓangama maɗɨya na ɨka, nɨnɔ ɓɨnda kʉwa kamosisyo lɨngʉnʉ.

12 Mapakala tɛkɛɓɛ (10) mi nɨmɔ wini ɓi nɨ ɓangama tɛkɛɓɛ. Ɓangama ɓi niɓɔ, ɓakanopungigʉ mbɛyɨ ligubo. Luki limoti, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na nyama yi nɨnɔ ka saa yimoti. 13 Ɨɓʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓa na tamanaga yimoti, kapá nyama yi nɨnɔ ngu na ɓʉngama kaɓʉ. 14 Ɓʉlanana ndɛkɛ na Ɓomikya-Kɔndɔlɔ, luki limoti, Mikya-Kɔndɔlɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kyɛ a ɨyɨ Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu, Ngama wakpʉ ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaɓɨnɨkyana, niɓɔ ʉmakaga, ɨpʉnɨlyaga, ɓopupa ndɛkɛ ɓotutungyo gɔnɨ pa imoti na ɨyɨ.»

15 Malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Liɓo li nɨlɔ wini, wa aɗanda o mino wakiko wa, a ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ, ɓambaza ɓasɨ, giyo yasɨ, na masasʉ masɨ. 16 Mapakala tɛkɛɓɛ nɨmɔ wini, pa imoti na nyama yi nɨnɔ, ɓamʉyatʉ ndɛkɛ aɗanda yi nɨnɔ. Ɓakʉpyatʉ ndɛkɛ masɨ nɨmɔ a nomu, ɓasa ndumbu ɓɨyatʉlʉ. Ɓalya ndɛkɛ makɔlɔ kakɨ, ɓaɗɨkɨta ɓɛnzɛkɛ-nzɛkɛ niɓayɔ asɨkana ɓayasɨ ko ɓuku. 17 A ɓɛyɔ, Kunzi obisa ndɨ kʉsɔ kaɓʉ tamanaga yimoti, kotulyoso sɨpananɨsɔ kakɨ na kapá nyama yi nɨnɔ ɓʉngama kaɓʉ, kadwɛ kʉ kwa kʉ mʉnzɨna ko Kunzi ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. 18 Muko yi nɨnɔ wamini nɔ nɨ gʉɗʉ mudingi nɨnɔ ʉndaga ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ.»

18

Gʉɗʉ wa Babiloni ogwini

1 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ kosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Malaika yi nɨnɔ a ndɨ no ngu kʉgbɛ, ɨbɨba kakɨ oɓuɓisa ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ɓitu. 2 Kʉwa wa, apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Babiloni, gʉɗʉ mudingi ogwini,

oputikonini lingɯnɯ! Mbiya wanɯ, a kɯwa mugi ka ɓabili na mobi
ma mambɛngi ma ɓɯnyɛ masi. A pa ya kigbɯka ka mobi ma ɓombu
masi na ɓanyama ɓa mɯsɯgɯ na ɓanyɛnyɛ. 3 A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓo giyo
yasi ɓadamɯwa ndi vinya wa ɓɯɗanda ɓanyɛ. Ɓangama ɓakpɯkpɯ
ɓa litɔmbɯ ɓamatikana ndi na iɓɯ ka ɓɯɗanda. Ɓambula ɓa litɔmbɯ
ɓinisana ndi na lingama lidingi pisi ka mukumbo kaki.»

4 Kumbuso yi, nɯkana ndi liyɯ lagɔgɔ kotukyoku kɯgɯ wa lisyɛ,
anaɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓatɯ kami, puponi ka Babiloni kyɛ mako-
motikononitɔ na iyi ka ɓɯnyɛ kaki, mingya ka yigyogyiso niyɔ a ɓanɯ
mino iyi kaingyo. 5 A ɓɛyɔ, ɓɯnyɛ kaki obeɗuloni adwɛ kɯgɯ wa lisyɛ,
Kunzi akatamana aka yigya yanyɛ yi niyɔ kaki yɔ. 6 Mugyoni ɓɛgɛyɔ
ɯgyaga ndi mino ɓɛngɛni. Mugyilyoni nganga yiɓa kakitaga niyɔ agya
ndi iyi. Mutumisilyoni nganga yiɓa vinya wapɯ ka kɔpɔ ninɔ umusaga
ndi mino ɓɛngɛni. 7 Apaga ndi ibiba na mukumbo kɯgbɛ. Mumokyoni
ka yigomisogo no kumbu. Aɓikyaga ndi ɓɛ: ‹Na wakiko ko kiti wa
ɓɯngama, nakɛgɯ woko, nakalyigɯ ndɛkɛ imi kumbu gɯtɯgɯ iki yi
aka.› 8 Kinili, ɓokoloɓu ɓaya kukwakɯ, lilɛɓɯ na nza asilya ndɛkɛ lisyɛ
limoti, ɓuku alumwisogo. A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi wo ngu
nɔ akɔgɔ ngbanga ka aɗanda yi ninɔ.»

9 Ɓangama ɓakpɯkpɯ ɓa litɔmbɯ ɓagyaga ndi na iɓɯ ɓɯɗanda,
ɓaningomikoso pa imoti na iɓɯ. Ɓagamanatɯ kɯwa ndɛkɛ, ɓitangɯla
ko bulya kaki wa ɓina ndɛkɛ mino muki mo ɓuku niɓɔ ika ndɛkɛ
ni abusyini, anoɗungwo ɓindengbu-ndengbu. 10 Ɓamagaga ndɛkɛ
ɓyi, kyɛ ɓika ndɛkɛ kaɓanga yigyogyiso yidingi kaki, ɓanaɓikya ɓɛ:
«Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi kɯ kakɯ, Babiloni, gɯɗɯ mudingi
na wongu! Yigyogyiso kakɯ osiliku ko ngbinga ɓemoti aka!»

11 Ɓambɯla ɓa ɔɓili ɓagamana ndɛkɛ, ɓitangɯlaga ɓɛgɛyɔ ko bulya
kaki, kyɛ kɛgɯ ɓata na mɯmbanzɯ ninɔ akoluwo mukumbo kaɓɯ abɛ:
12 ɔlɔ ikani fiza, matamɯ ma ligabɯ lapɯ, sanga, ɓotu niɓayɔ ɓagya
ndi no wizi yanza, ɓotu ɓayanzanza ɓiɓusukuu na ɓingbɯ kɯgbɛ,
ɓotu abɛ matambala, mobi ma maɓaɯ nimɔ kinisonogigɯ, mukumbo
masi nimɔ ɓotwa na siɓa, nimɔ ɓotwa na maɓaɯ ma ligabɯ lapɯ
ikani ka ngwɛyi na ka matamɯ, 13 ipaka ya ibɯkɯsɔ na mapakɯ
magɔgɔ nimɔ olumbaga manza, malazi, adɯdɯ, vinya, molingo, fufu,
nganɯ, ɓangɔmbɛ, ɓakɔndɔlɔ, ɓafalasi, ɓamasuwa niɓɔ ɓanyama
ɓulutogo, ɓosunzu gɯtɯgɯ ɓatɯ ɓa bɔlɔkɔ aka. 14 Ɓambɯla ɓi niɓɔ,
ɓaɓikya gɯɗɯ yi ninɔ ɓɛ: «Mukumbo masi nimɔ wapaga ndi kaiko
nɔmɯ, upikitini. Mukumbo masi ma ligabɯ lapɯ na nimɔ manzanza,
uɓungini, wakinigɯ ndɛkɛ ɓata gɯtɯgɯ limoti aka.» 15 Ɓambɯla
ɓi niɓɔ ɓinisana ndi na lingama lidingi ko bulya gɯɗɯ yi ninɔ.
Ɓamagaga ndɛkɛ ɓyi kaɓanga kaina yigyogyiso niyɔ ika ndɛkɛ ni
asilyini. Ɓagamanaga ndɛkɛ, ɓitangɯla, 16 ɓanaɓikya ɓɛ: «Heɓeee!
Kumbu! Kumbu yidingi ka gɯɗɯ mudingi. Gɯɗɯ ninɔ ikaga ndi
wakimokisyo ɓotu niɓayɔ ɓagya ndi no wizi yanza pa imoti na ɓotu
ɓayanza ɓiɓusukuu na ɓayangbɯ kɯgbɛ. Ikaga ndi wakiɓungusyogo
ɓiɓwɛmɯ, imokisyogini makpɯmɯka ma ɔlɔ, ma matamɯ ma ligabɯ
lapɯ na sanga! 17 Lingama lidingi li nilɔ, oputikonini ko ngbinga
ɓemoti aka.»

Iki ɓasɯfɛlɛ ɓasi ɓa ɓabato na ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓa kɯsɔ yi, iki ɓatɯ ɓasi
niɓɔ ɓigagaɓyaga ka bato na ɓogwi ɓosi ɓamagaga ndi ɓyi. 18 Niyɔ

ɓina muki mo ɓuku niɓɔ abʉsya ndɨ ɓindengbu-ndengbu, ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na gʉɗʉ nɨnɔ akwanana ndɨ kaiko mʉɗɔngɔnɨ na gʉɗʉ mudingi abɛ nɨmʉ!» 19 Ɓimisya kʉwa ndɨ liɓungu ka ɓamʉ, ɓanagama, ɓanɨtangʉla. Ɓa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gʉɗʉ mudingi yi nɨmʉ! Ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula na ɓabato, ɓangamɨkana ndɨ na lɨngama kakɨ. Luki limoti, ko ngbinga ɓemoti aka, lɨngama li nɨlɔ oputikonini.»

20 Ɨwɛ lɨsyɛ gwanɔ magyagya kyɛ gʉɗʉ oputikonini! Gwoni magyagya, iɓunu ɓatʉ ko Kunzi, ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ kyɛ Kunzi akuni ngbanga kakɨ ka ɓʉnyɛ niɓɔ ikaga ndɨ kamʉgyɨlya.

21 Kumbuso yi, malaika ɓemoti nɨnɔ wongu, ava ndɨ lɨtalʉ nɨlɔ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino makpʉmʉka, aɗɨkɨta ndɨ ko liɓo lidingi ɓikudumu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɓaɗɨkɨta ndɛkɛ Babiloni no ɓou ɓɛyɔ, ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata gʉtʉgʉ iki yi aka. 22 Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata kʉ kakʉ mayʉ ka ɓatʉ niɓɔ ɓʉngbataga ɓadɔmʉ na ɓɨmbɨlaga. Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ lɨyʉ la mbaa ikanɨ ɓasɨɓa. Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata mʉgɛgɛlɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana lɨyʉ la lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino mukumbo ɓɛgɛyɔ. 23 Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata tala mʉtʉna kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana ɓɛ ɓambanzʉ ɓovononi. A ɓɛyɔ, ɓambula kakʉ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ. Uɓungusaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ pisi ka makɔkɔ ma lʉga kakʉ.»

24 Ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, aɗʉkaga ndɨ ka Babiloni iki nɨyɔ ka ɓogyalandʉ ikanɨ nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi.

19

Ɓakaɨmbɨla lɨmbʉ la ɨbɨba kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ gbʉngbʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakiko kanzɨna, anaɓɨkya ɓɛ: «Aleluya! Muhukuso, ɨbɨba no ngu a ko Kunzi kusu! 2 Ngbanga kakɨ ikaga ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili. Akuni ngbanga ka aɗanda mudingi, nɨnɔ a ndɨ kapʉta lɨtɔmbʉ na ɓʉɗanda kakɨ. Kunzi amigisilyini ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ ko bulya ɓangʉ ka ɓosunzu kakɨ!» 3 Ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, muki mo ɓuku niɓɔ asilisogi gʉɗʉ yi nɨnɔ, oɗunguwa ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!» 4 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) na makpʉmʉka makwanganya, ɓodidika ndɨ, ɓabibiso Kunzi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Aleluya!»

Dumo mʉvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ

5 Kumbuso yi, lɨyʉ limoti iɓukusa ndɨ kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama kʉ ɓɛ: «Mubibisoni Kunzi kusu, iɓunu ɓagya-ligubo kakɨ ɓasɨ, iɓunu ɓasɨ niɓɔ maɓangaga iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba!» 6 Kʉwa wa, nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti mʉɗɔngɔnɨ abɛ gbʉngbʉ ya ambaza mudingi ka ɓambanzʉ, anaʉngwa abɛ ɓodungo ɓayakpʉkpʉ na ɓata gɔnɨ abɛ mʉpamʉ mapʉ ma ngbangbata, anoɓuko ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, mbɨya wanʉ, Mombukwono-dosu, Kunzi kusu, Mombukwono Ngu-Kʉgbɛ ovini ɓʉngama. 7 Togwini magyagya, tikoni ka mazɨyɔ, tabibiso kyɛ ngbingo mʉvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ itulyonini. Muko yi nɨnɔ ɓakavanana na ɨyɨ, iɓungusyogini kʉwa gɔnɨ ɓɨɓwɛmʉ. 8 Ɓapá

ndɨ muko yi nɨnɔ kutuko nɨkwɔ ɓagya ndɨ no wizi yanza ya gbɨnyɛ-gbɨnyɛ ɓɛ imokisyi.» (Kutuko kwi nɨkwɔ nɨ likingyosi la yɨgyɨgyɨlya ya ɓungbingbili ka ɓatʉ ko Kunzi.)

9 Kʉwa wa, malaika ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kpikaga ambɛ: Magyagya ka nɨɓɔ ɓutikisyi ko dumo wo vononi ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»

Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ: «Nɨmɔ a mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ ko Kunzi.»

10 Nogwa ndɨ ka magʉ kakɨ kabibiso, luki limoti, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgʉ ɓɛyɔ! Na mʉgya-ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ, abɛ ɓamamakʉ nɨɓɔ ɓoɓuulyaga lɨngʉnʉ nɨlɔ Yeso owonisila ndɨ. Kunzi nɔ, wokwononi kabibiso! A ɓɛyɔ, lɨngʉnʉ li nɨlɔ Yeso owonisila ndɨ, nɨ lɨmbɛngɨ nɨlɔ ikaga kʉsɔ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi.»

Mʉtʉ yi nɨnɔ a kʉgʉ wa falasɨ wotu

11 Kumbuso yi, nɨna ndɨ lɨsyɛ nɨ oukwikonini, falasɨ wotu opuponoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a kʉgʉ yi, ina ɓɛ Mʉtʉ wongbingbili na wa Lɨngʉnʉ. Akɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili, anabʉmana ka ɓungbingbili. 12 Miso kakɨ a ndɨ kanzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku. A ndɨ nɨ imokisyini ɓɛgbɛgbɛ ɓayakpʉ. Ɓokpika ndɨ lino limoti kʉgʉ kakɨ, nɨlɔ ibaga ndɨ asɨ nɨ ɨyɨ aka. 13 A ndɨ wakimokisyo kutuko nɨkwɔ ɓogboɗya ndɨ na ɓangʉ. Mʉtʉ yi ina ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.» 14 Ɓasʉda ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo. Ɓa ndɨ ɓʉɗakaga ka ɓafalasɨ ɓotutu, ɓimokisyogini ɓotu ɓayanzanza ɓayo wizi yahʉɗʉ-hʉɗʉ ɓitutu. 15 Opupa ndɨ tutungyo ka ɓogiyo na dʉkpa yɨpyɛ nɨyɔ opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ kakɨ. Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyɨ, aʉta bumo ya muzabibu ka pa nɨyɔ ɓaʉtaga mino vinya wa ngbʉta ko Kunzi, Mombukwono Ngu-Kʉgbɛ. 16 Kʉgʉ wa kutuko kakɨ na kʉgʉ wa sɨbɛsʉ kakɨ, ɓokpika ndɨ lino li nɨlɨ: «Ngama ka ɓangama, Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu.»

17 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika ɓemoti wakamaga ka mɔnɨ. A ndɨ kaʉpamyaga ɓombu ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kawɨwa kʉgʉ wa lɨsyɛ, anʉɓɨkya ɓɛ: «Doniku, mumukononi pa imoti ka yɨnga mudingi ko Kunzi! 18 Doniku kalya makɔlɔ ka ɓangama, ka ɓangama ka ɓasʉda, ka ɓatʉ ɓo ngu, ka ɓafalasɨ pa imoti na nɨmɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa kʉgʉ kaɓʉ, makɔlɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓʉkʉlɨkanaga na nɨmɔ ka ɓosunzu, iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba.»

19 Kʉwa wa, namɨna ndɨ nyama, sɛ kʉwa ɓangama ɓa lɨtɔmbʉ pa imoti na ɓasʉda kaɓʉ, nɨ ɓomumukonini kaata ndʉmbɨ na mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ wa falasɨ pa imoti na ɓasʉda kakɨ. 20 Ɓagwi ndɨ nyama yi nɨnɔ pa imoti na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ nɨnɔ ikaga ndɨ kagya mokingyosi ko misa kakɨ. Uɓungusaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgya ndɨ na ɨɗa ka nyama yi nɨnɔ na nɨɓɔ ɓobibisaga ndɨ sanamʉ kakɨ, pisi ka mokingyosi mi nɨmɔ. Ɓaɗɨkɨta ndɨ nyama yi nɨnɔ pa imoti na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ ka lɨɗaɗa lo ɓuku ka libu lazʉ nɨ ɓa mbɛyɨ ɓuɓisi aka. 21 Ɓulumwisaga ndɨ nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ na dʉkpa nɨyɔ opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ wa falasɨ. Kʉwa wa, ɓombu ɓasɨ ɓikutaga ndɨ ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ na makɔlɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.

20

Abɨlɨ a ka bɔlɔkɔ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000)

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ malaika ɓemoti nɨ anosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. A
ndɨ nɨ ogwini lifungula la lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ na selegeni nɨyɔ
yakpʉ. 2 Agwi ndɨ gbɨta, nzʉka wandɛlɨ nɨnɔ ina ɓɛ: «Mumuyoniso»
ikanɨ «Abɨlɨ», akpɨkɨla ndɨ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti. 3 Aɗɨkɨta ndɨ ka
lɨɓyɛ lodu, ofunga ndɨ na lifungula ɓɨkpɛ, oɗɨko no ndiko, ɓɛkyɛ
ɓakoukwonitɔgʉ kyɛ gbɨta yi nɨnɔ kuɓungusogonitɔgʉ ɓata ɓambanzʉ
kadwɛ kʉ kwakʉ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana mino. Kumbuso
yi, ɓasisatʉ ko ngbinga mʉkɛɗɛ.

4 Kumbuso yi, nʉmɨna ndɨ ɓokiti ɓa ɓʉngama. Ɓʉpá ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓa ndɨ mino ɓakikogo ngu yɨkɔ ngbanga. Nɨna ndɨ gɔnɨ mambɛngɨ
ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya ɓungbingbili ɓa lɨngʉnʉ nɨɓɔ
Yeso owonisila ndɨ, na ko bulya lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ,
ɓakabibisogigʉ ndɨ nyama, ikanɨ sanamʉ kakɨ. Ɓakubisagʉ ndɨ ɨɗa
kakɨ ka tʉndʉkʉtɔ ikanɨ ka maɓɔkʉ. Ɓinisana ɓata ndɨ na ɔɓɨlɨ,
ɓapʉnga kʉwa ndɨ kalya ɓʉngama pa imoti na ɓa Kilisito ka ɓyanga
ɛlɔfʉ yimoti (1.000). 5 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisanagʉ ndɨ ɓata na ɔɓɨlɨ
kadwɛ kʉ kwakʉ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɨ mino. Nɨyɔ
a pupo ya mambwa ka mbʉkʉ. 6 Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓopupa ndɛkɛ
ka mbʉkʉ ka mambwa! Ɓa ɓatʉ ko Kunzi. Kukwakʉ kwa yɨɓa kikigʉ
ndɛkɛ no ngu kʉgʉ kaɓʉ, ɓika ndɛkɛ ɓokumu ko Kunzi na nɨɓɔ ka
Kilisito. Ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na ɨyɨ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti
(1.000).

7 Nɨyɔ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɛkɛ, ɓapupisa abɨlɨ ka
bɔlɔkɔ, 8 aga kaʉɓɔɓɔ ɓɛvananza ka mondu makwanganya masɨ ma
ɔɓɨlɨ, isi ɓɛ Gogi na Magogi. Abɨlɨ ʉmʉmʉla ndɛkɛ ka mutili kakɨ ɓɛkyɛ
ɓaga ka lʉnga, ɓika ɓudingi abɛ mbumi yo lɨɓo lidingi. 9 Ɓaga ndɨ ka
ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓokungula ndɨ mʉkɔɓɔ ka ɓatʉ ko Kunzi ɓikululu pa imoti
na gʉɗʉ kakɨ mʉpaka. Luki limoti, ɓuku otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ulumusaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. 10 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ mumuyoniso
nɨnɔ ikaga ndɨ kaʉɓɔɓɔ ka lɨɓyɛ lo ɓuku na ka libu lazʉ, kʉ gɔ kʉ
nyama na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ndɨ mino. Ɓika ndɛkɛ biti na
lɨsyɛ ka mʉzʉzʉla mapʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Ngbanga wa muliɓo

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ kiti wa ɓʉngama ɓemoti mudingi,
oɓuɓini ɓitu pa imoti na mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ mino wakiko. Ɔɓɨlɨ
na lɨsyɛ apɨkɨta ndɨ ɓyɨ, nɨ ɓakominigʉ ɓata. 12 Nʉmɨna ndɨ ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓakamaga
kambwa wo kiti wa ɓʉngama yi nɨnɔ. Ɓakɨtaɓʉ a ndɨ ɓayihukwikono.
Kɨtaɓʉ yagɔgɔ a ndɨ yihukwo, kɨtaɓʉ yi a ndɨ nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga
ndɨ kakɔ ngbanga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya
kaɓʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino ya kikpiko ka ɓakɨtaɓʉ. 13 Lɨɓo
lidingi opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ yi. Kukwakʉ na mugi
ka ɓabɨlɨ opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ. Ɓakɔ kʉwa
ndɨ ngbanga ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kakɨ.
14 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ kukwakʉ pa imoti na mugi ka ɓabɨlɨ ka
lɨɓyɛ lo ɓuku. Lɨɓyɛ lo ɓuku li nɨlɔ nɨ kukwakʉ kwa yɨɓa. 15 Ɓʉɗɨkɨta
ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ, ka lɨɓyɛ
lo ɓuku.

21

Kʉgʉ wa lisyɛ lambiya na ɔɓili wambiya

1 Kʉwa wa, namina ndi kʉgʉ wa lisyɛ lambiya na ɔɓili wambiya.
A ɓɛyɔ, kʉgʉ wa lisyɛ wa mambwa na ɔɓili wa mambwa ɓa ndi ni
ɓolimikogini, liɓo lidingi kɛgʉ ndi ɓata ɓɛgɛyɔ. 2 Namina kʉwa ndi
gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma wambiya, anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ
kʉ ko Kunzi. A ndi muɓungusyaga ɓizeɗe abɛ muka wa ibisoku ninɔ
ikaga kaɓʉnda kainda kosilyono na mbʉnyaki. 3 Nʉkana ndi liyʉ lapʉ
kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama ɓɛ: «Mbiya wanʉ, Ndaɓʉ ko Kunzi
a kʉwa luga ka ɓambanzʉ! Ika kʉwa pa imoti na iɓʉ na iɓʉ ɓika
kʉwa ɓatʉ kaki. Iyi Kunzi mombukwana-daki yi, ika ndɛkɛ pa imoti
na iɓʉ, ika kʉwa ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ. 4 Ʉkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-
misa kaɓʉ ɓasi. Kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ ɓata, iki lilɛɓʉ, yigama,
gʉtʉgʉ mʉzʉzʉla aka. A ɓɛyɔ, ɔɓili wandɛli olimikini.» 5 Kʉwa
wa, mʉtʉ yi ninɔ a ndi wakiko ko kiti wa ɓʉngama aɓikya ndi ɓɛ:
«Wikwɛ, nakoyitisa makpʉmʉka masi mambiya.» Ɛɓikya ɓata ndi
ɓɛ: «Kpikaga likpʉmʉka li nili, kyɛ a la lingʉnʉ na longbingbili.»
6 Omotiloku ɓata ndi ɓɛ: «Igyonosini! Imi ni Alʉfa na Ɔmɛga isi
yi ɓɛ mʉpʉnganagi na muliɓo. Mʉtʉ yi ninɔ a na mʉsasa, namusa
ndɛkɛ ka izi yɔ liɓo nilɔ opupaga ka likpakpa la ɔɓili. 7 Mʉkalya
ka mʉtʉ yi ninɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, imu nimɔ. Nika ndɛkɛ
Kunzi kaki, iyi ika mikami. 8 Luki limoti, ɓatʉ ɓa ombombo, niɓɔ
ɓakanoɓinikyonigʉ, niɓɔ ɓanyɛ, ɓamwɔmwɔ, ɓatʉ ɓa ɓilya, ɓalimba,
ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓobibisaga gbilitɔ na ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓasi, pa kaɓʉ ni liɓyɛ
lo ɓuku na libu lazʉ. Kukwakʉ kwa yiɓa nikwɔ.»

Yelusalɛma wambiya

9 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗiya na ika niɓɔ ɓa ndi
na ɓakɔpɔ maɗiya na ika, otumini yigyogyiso maɗiya na ika kʉsɔ yi,
isisiloku ndi ɓuwobi na imi, ɛɓikya ɓɛ: «Doku, nakaʉwanya mʉsika
ninɔ ɓakavanana na Mikya-Kɔndɔlɔ.» 10 Limbɛngi esilya ndi, malaika
eɗokisa ndi ka libɛbɛlʉ la ngʉpa yikʉngʉ kʉgbɛ. Ɛwanya kʉwa ndi
gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma ni anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, kʉ ko
Kunzi, 11 anangiinga na ibiba ko Kunzi. A ndi ɓingele-ngele abɛ litalʉ
la ligabʉ lapʉ nilɔ ɓaliikyaga ɓɛ yasipi, nilɔ angiingaga abɛ nɛlaga.
12 A ndi ka lʉɓa yikʉngʉ. Lʉɓa yi niyɔ a ndi na pumi tɛkɛɓɛ na
miɓa nimɔ ɓamalaika tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓoɓuulyaga ndi. Ɓokpika ndi
kʉgʉ wo pumi yi niyɔ, mino ma mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ma Izaleli.
13 Akpangbala ɓemoti-ɓemoti a ndi na mupumi misaa. Akpangbala wa
ingɛngɛ mupumi misaa, ninɔ wa ziɓɔ mupumi misaa, ninɔ wa zebu
mupumi misaa na ninɔ wa dumbe mupumi misaa gɔni. 14 Ɓopika
ndi lʉɓa wa gʉɗʉ yi niyɔ kʉgʉ wa muɓumbe ma matamʉ tɛkɛɓɛ na
maɓa. Mina ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa niɓɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ a
ndi mukpikaga kʉgʉ wa matamʉ mi nimɔ.

15 Malaika ninɔ ta ndi kanzina na iyi, a ndi na ligʉgʉ ligwi nilɔ
ɓoɗinga ndi na ɔlɔ. Ligʉgʉ li nilɔ ɓapimaga ndi nolu gʉɗʉ, pumi
yi na kubatʉ ti. 16 Gʉɗʉ yi ninɔ a ndi na ɓakpangbala ɓakwanganya
mʉɗɔngɔni. Ɓʉnda na ɓʉhʉ ɓi a ndi asi mʉɗɔngɔni aka. Malaika

21:7 21:7 Wanda ka 2 Samueli 7:14; Mambʉ 89:27-28. **21:10** 21:10 Wanda ka Ezekieli 40:2.
21:15 21:15 Wanda ka Ezekieli 40:3.

apimogo kɯwa ndɨ na lɨgɯgɯ li nɨlɔ. Ɓɯnda a ndɨ ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓɛlɔfɯ ɓaɓa na ɓamɨya ɓakwanganya (2.400 km), ɓɯhɯ na ɓɯkɯngɯ a ndɨ mɯɗɔngɔnɨ gɔnɨ. 17 Malaika opima ndɨ ɓɯkɯngɯ ɓa lɯɓa na kipimo yi nɨyɔ ɓopimaga ndɨ na iyu makpɯmɯka. Ɓɯkɯngɯ ɓi a ndɨ banda ɓamɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya (60). 18 Ɓopika ndɨ lɯɓa yi nɨyɔ na matamɯ ma lɨgabɯ lapɯ, nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi. Gɯɗɯ a ndɨ ɨyɨ mupika na ɔlɔ nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga. 19 Muɓumbe ma lɯɓa ya gɯɗɯ a ndɨ muɓungusyogo na mobi ma matamɯ ma lɨgabɯ dididi. Matamɯ ma muɓumbe ma mambwa a ndɨ nɨmɔ ma yasipi, nɨmɔ ma mɨɓa a ndɨ nɨmɔ ma safilo, nɨmɔ ma mɨsaa a ndɨ nɨmɔ ma kalidoni, nɨmɔ ma mɨkwanganya a ndɨ nɨmɔ ma zumalidi, 20 nɨmɔ ma kuɓukumuti a ndɨ nɨmɔ ma sadoniki, nɨmɔ ma maɗɨya a ndɨ nɨmɔ ma akiki, nɨmɔ ma maɗɨya na ɨka a ndɨ nɨmɔ ma kilisoliti, nɨmɔ ma ɓɯgɨna a ndɨ nɨmɔ ma belulo, nɨmɔ ma kɯɓɔmɯ a ndɨ nɨmɔ ma topazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ a ndɨ nɨmɔ ma kilisopalazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mimoti a ndɨ nɨmɔ ma ayikito na nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mɨɓa a ndɨ nɨmɔ ma amazito. 21 Ko pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa, mupumi mimoti-mimoti ikaga ndɨ na libumo la mɯsanga limoti. Ɓagya ndɨ mupumi mimoti-mimoti na libumo la mɯsanga limoti. Ɓoɓungusyaga ndɨ pa yangba ya gɯɗɯ na ɔlɔ nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga.

22 Kɯsɔ wa gɯɗɯ yi nɨnɔ, nakɨnagɯ ndɨ Ndaɓɯ ko Kunzi kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi nɨnɔ wo Ngu pa imoti no Mikya-Kɔndɔlɔ ɓɔ ɓa Ndaɓɯ ko Kunzi kɯ ɓɛyɔ. 23 Gɯɗɯ yi nɨnɔ kɛgɯ na nza ya mangbamɯ ma mɔnɨ, ikanɨ nɨyɔ ya tɨmba, kyɛ ɨbɨba ko Kunzi ikaga kanzɛ kɯgɯ yi, tala kakɨ nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ. 24 Ɓɛvananza ɓakpakyanaga ndɛkɛ ka ɓɯngbanganya kakɨ na ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ ɓoɗuka ndɛkɛ lɨngama kaɓɯ kɯ ɓɛyɔ. 25 Pumi ya gɯɗɯ yi nɨnɔ olipyaga ndɛkɛ ɓikpo, anasyɛ ɓɛgɛyɔ kyɛ bɨti kɨkɨgɯ ndɛkɛ ɓata kɯ ɓɛgɛyɔ. 26 Ɓoɗuka ndɛkɛ ɨbɨba na lɨngama ka ɓɛvananza ka gɯɗɯ yi nɨnɔ. 27 Luki lanyɛ gɯtɯgɯ limoti aka kingyigɯ ndɛkɛ kɯ, gɯtɯgɯ munzikaɓɯ aka ikanɨ mɯtɯ waɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓingya ndɛkɛ kɯ, a nɨɓɔ aka ɓɔ mino kaɓɯ ikpikaga ka kɨtaɓɯ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.

22

1 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛwanya ndɨ lɨɓo lidingi nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ, anangɨnga abɛ nɛlaga. Lɨɓo li nɨlɔ a ndɨ kopupoku ko kiti wa ɓɯngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ. 2 Lɨɓo li nɨlɔ a ndɨ kakɨka luga wa ndaki wa gɯɗɯ. Ka mutili masɨ mɨɓa mo lɨɓo, a ndɨ na sɨbɯkɯsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨsɔ aɓɯkɯtaga ndɨ nganga tɛkɛɓɛ na yɨɓa ka syangasɯ simoti, isi yi ɓɛ nganga yimoti ka tɨmba. Mapakɯ mi a ɨbɯkɯsɔ sihukusa ɓambanzɯ. 3 Kɨkɨgɯ ndɛkɛ ɓata no luki gɯtɯgɯ limoti aka nɨlɔ Kunzi agbanga.

Kiti wa ɓɯngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ ika ndɛkɛ ka gɯɗɯ yi nɨnɔ, ɓagya-ligubo kakɨ ɓika ndɛkɛ kabibisa kɯ ɓɛyɔ. 4 Ɓamɨnatɯ ndɛkɛ ɓɛngba ɓayo miso, lino kakɨ ika ndɛkɛ likpiko ka tɯndɯkɯtɔ kaɓɯ. 5 Bɨti kɨkɨgɯ ndɛkɛ ɓata. Ɓakɨkɨgɯ ndɛkɛ ɓata na mɯsasa ma ɓɯngbanganya ɓa tala, ikanɨ mɔnɨ, kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi uziga ndɛkɛ na ɓɯngbanganya kakɨ, ɨɓɯ ɓalya ɓɯngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yigoku ka Yeso

6 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉnzɨna mi nɨmɔ a malɨngʉnʉ na mongbingbili. Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ ʉpága
ɓogyalandʉ lɨmbɛngɨ kakɨ, atikiku malaika kakɨ, kauwonisilo ɓagya-
ligubo kakɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ okwononi ɓɛ igyonosi ɓɨkwa.»
7 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Hʉkana, na kodoku ɓɨkwa! Magyagya ka mʉtʉ
yi nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpʉmʉka la ɓugyalandʉ nɨlɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ
yi nɨyɨ!»
8 Ɨmɨ Yuani nɔ nʉkana ndɨ, nɨna lɨkpʉmʉka nɨlɨ. Ngbingo yi nɨnɔ
nʉkana ndɨ mino, nɨna, noɓuna ndɨ moli kambwa ka malaika yi nɨnɔ a
ndɨ kewonisilo lɨkpʉmʉka nɨlɔ, kabibiso yi. 9 Luki limoti, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Mbaaa, wakogyonitɔgʉ ɓɛyɔ! Na mʉgya-ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ
gɔnɨ, pa imoti na ɓava-kʉkakʉ ɓogyalandʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓuulyogo
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Kunzi nɔ, wokwononi
kabibiso!»
10 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wakosumonitɔgʉ mʉnzɨna
ma ɓugyalandʉ ma kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a
kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana. 11 Mʉtʉ wa yɨgya yanyɛ, isisilogi na yɨgya
yanyɛ kakɨ, mʉtʉ wa mʉsʉgʉ, isisilogi kagya lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ,
mʉtʉ wo ngbingbili, isisilogo kagya ɓungbingbili, mʉtʉ wotu, isisilogo
kaɨɓuɓiso.»
12 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Ʊkana, na kodoku ɓɨkwa! Nakodoku na
mʉkalya kapá mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
13 Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga, mʉpʉnganagɨ na muliɓo.»
14 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakasʉkʉsa ɓotu kaɓʉ. Kʉwa wa gɔ wa,
ɓakwanana kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ na kaingya ka
gʉɗʉ yi nɨnɔ pisi ko pumi yi. 15 Luki limoti, kunzi wa gʉɗʉ, atʉ na ɓatʉ
ɓanyɛ, ɓalɨmba, ɓaɗanda, ɓamwɔ-ɓambanzʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓobibisaga
gbɨlɨtɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga ɓɔngɔ na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
16 «Ɨmɨ Yeso, natiki malaika kamɨ kamuwonisilo ɓʉdɛmʉ ɓa
makpʉmʉka mi nɨma masɨ ka makanisa. Nopupa ko pigo ka ngama
Daudi, na lɨngʉtʉ lɨnzɛ la ɓʉsɔɓɨ.»
17 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ɨɓʉ na Muko wo vononi ɓakaɓɨkya ɓɛ: «Doku!»
Mʉtʉ yi nɨnɔ akaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, aɓɨkyɨ gɔnɨ ɨyɨ ɓɛ: «Doku!»
Mʉtʉ yi nɨnɔ akaɨmʉkana mʉsasa oduku, nɨnɔ akapa liɓo nɨlɔ apaga
ɔɓɨlɨ, oduku kava ka ɨzɨyɔ.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

18 Ɨmɨ Yuani, nakapá mʉtʉʉ mi nɨma ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akaʉkana
mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ: Mʉmbanzʉ
kamatɨla luki lagɔgɔ kʉgʉ wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi amatɨlya ndɛkɛ
yigyogyiso yi nɨyɔ ikpikaga mino. 19 Mʉmbanzʉ kanyɔ lɨkpʉmʉka
limoti ka mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ,
Kunzi atʉmba ndɛkɛ lɨɗuku kakɨ lo bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ,
kogulyigʉ ndɛkɛ ka gʉɗʉ wotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka
kɨtaɓʉ yi nɨyɨ.
20 Dɛmʉ wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, akaɓɨkya ɓɛ: «Iyo, na kodoku
ɓɨkwa!»
A ɓɛyɔ! Dokunɔ, Mombukwono-dosu Yeso!
21 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki na iɓunu ɓasɨ.